# ANTONII CELLADEI SEU RMI. P. MICHAELIS DE ELIZALDE...

# INDEX QUÆSTIONUM, *ET* PARAGRAPHORVM,

*Quæ in hac tertia parte continentur.*

## LIBER SEPTIMVS

*DE*

## INVENIBILITATE VERITATIS MORALIS,

Et de ignorantiis in ſpecie.


### QUÆSTIO I.

*QUænam fuerit Academicorum ſecta de ininvenibilitate veritatis præcipuè verò moralis? & de ejus falſitate.* pag. 1.

§. I.

*Quod fuerit dogma Academicorum?* ibid.

§. II.

*Ejuſdem Academicorum dogmatis ulterior proſecutio, origo ac natalitia Probabilium.* 3

§. III.

*Conferetur hinc probabile Academiæ cum probabili Chriſtianorum aliquorum, & num Academici probarent ſuum probabile?* ibid.

§. IV.

*Quid ergo quoad mores reprehendendum in Academia occurreret?* 5

§. V.

*Quid ergo in univerſo Academiæ dogmate reprehendendum ſit?* 6

§. VI.

*Alia ergo ſciri poſſunt, alia non poſſunt, alia credenda ſunt, alia non ſunt?* 8

§. VII.

*An ergo ſit viſum aliquod à vero tale, quale à falſo nequeat eſſe?* 9

§. VIII.

*Comparere ergo hic vix videntur poſſe, qui ſe & æquè probabilia opinari poſſe putant.* 11

### QUÆSTIO II.

*Utrum ergo opinio ponens, verum morale eſſe ininvenibile, ſit opinio inopinabilis?* 12

§. I.

*Quot modis contingat verum invenire?* ibid.

§. II.

*Opinio inopinabilis eſt verum morale inveniri non poſſe.* ibid.

§. III.

*Ulterior res comprobatio.* 14

### QUÆSTIO III.

*Quibus viribus verum inveniri poſſe, vel non poſſe, diſquiramus.* 15

§. I.

*Theologorum ſenſus de naturæ inſufficientia ad inveniendum verum.* ibid.

§. II.

*Vires naturæ non ſufficere ad verum morale inveniendum ex lib. ſup. colligitur.* 16

§. III.

*Major declaratio, & comprobatio doctrinæ.* 17

§. IV.

*Omnis ergo humana ſapientia aut falſa eſt, aut inſufficiens & ſic vana ad rectè vivendum.* 19

§. V.

*Corollaria aliquot de neceſſitate orationis atque aliis.* 20

### QUÆSTIO IV.

*Utrum, quod ſcriptum eſt,* quærite & invenietis *de*

*omni vero juris naturalis, & divini intelligendum ſit?* 21

§. I.

*Videtur prædictum teſtimonium intelligendum de omni vero juris naturalis, & divini ad unumquemque pertinente, & quando pertinet.* ibid.

§. II.

*Authoritatibus Sanctorum comprobatur ex Dei promiſſionibus.* 22

§. III.

*Aliis expreſſis ſcripturis eadem veritas commonſtrari videtur.* 23

§. IV.

*Videntur iſta ad hæc, aut illa limitari non poſſe.* 24

§. V.

*Stultum videretur, Deum aliquid à nobis fieri velle: & ſimul id à nobis ſcire nolle.* 25

QUÆSTIO V.

*Utrum ergo præceptorum Dei poſſibilitas demonſtrat, eadem eſſe invincibilia? ubi de Janſeniſmo.* 26

§. I.

*Janſenii hæreſis circa impoſſibilitatem aliquorum præceptorum Dei.* ibid.

§. II.

*Sacroſanctum eſt omnia, & ſingula Dei præcepta eſſe poſſibilia.* ibid.

§. III.

*Ergo Dei præcepta invincibilia ſunt.* 27

§. IV.

*Abs re eſſet probabilitates hic obtrudere.* 29

QUÆSTIO. VI.

*Utrum eadem invincibilitatem veri moralis alia quoque momenta Theologica ſtatuant?* 30

§. I.

*Deus legem condens benè vidit uniuſcujuſque vires & omnia in contrarium allegabilia.* ibid.

§. II.

*Ex analogia providentiæ naturalis ſtabilitur invincibilitas præceptorum Dei.* 31

§, III.

*Rectè ergo veteres Theologi perſuaſiſſimum habuerunt, facienti, quod in ſe eſt, Deum non denegare cognitionem: quod ex oratione confirmatur.* 32

QUÆSTIO VII.

*Utrum probatis etiam hiſtoriis conſtet, Deum legem ſuam edocuiſſe eos qui in quo poterant non defeciſſent?* 33

§. I.

*Generalior quædam velitatio circa quæſtionem.* ibid.

§. II.

*Auguſtini in hac cauſa cum Porphyrio diſceptatio & Auguſtini concluſio.* ibid.

§. III.

*Quod Magiſter Auguſtinus indubitatum etiam habuit Thomas diſcipulus quidem illius, ſed Magiſter noſter.* 34

§. IV.

*Alexander quoque, & Gabriel idem concluſerunt.* 35

§. V.

*Aliis hiſtoriis indicatis, ac fidelium ſenſu eadem veritas comprobatur.* 36

QUÆSTIO VIII.

*Quæ de invincibilitate præcipuè verò rectè fidei conſtituta ſunt, denuo Juſtini atque Ambroſii ſive Proſperi authoritate reſtaurantur firmanturque.* 37

§. I.

*S. Juſtinus quam indubitatum habuerit quod tradimus.* ib.

§. II.

*Proſper rem fuſe proſequitur, ſancitque.* ibid

QUÆSTIO IX.

*Utrum ergo principium illud*, facienti quod in ſe eſt &c. *omnes cogantur admittere de aliqua cognitione, in qua argumenta in contrarium infringantur?* 39

§. I.

*Præmittitur, & declaratur alia eſſe neceſſaria neceſſitate medii, alia præcepti.* ibid.

§. II.

*Aliqua demum propria fides unius Dei, & Mediatoris fuit omni tempore neceſſaria neceſſitate medii ad juſtificationem & ſalutem.* ibid.

III.

*Indelebilis perſuaſio fidelium aſſerentium fidei neceſſitatem denuo ſancit.* 41

§. IV.

*In hac ergo fide prorsùs neceſſaria effringuntur argumenta contra invincibilitatem totius fidei & legis pugnantium.* 43

§. V.

*Sapientibus ergo antiquis, & poſteris admiſſum fuit illud principium de faciente quod in ſe eſt quoad aliquam cognitionem.* 43

QUÆSTIO X.

*Quid ergo veteres & poſteri Theologi cenſuerint de ignorantiis vincibilibus fidei, ac juris naturalis, & divini?* 44

§. I.

*Nihil hic cum Janſenio vel Janſeniſtis.* ibid.

§. II.

*Præmittendum eſt in diſcordiis veteres Theologos poſteris præbendos eſſe in doctrina fidei, & morum.* 45

§. III.

*Theologorum ſententiæ de ignorantiis circa fidem.* 46

QUÆSTIO XI.

*Quid ergo Theologis viſum ſit de ignorantiis vincibilibus & invincibilibus fidei, & juris naturalis, & poſitivi divini?* ibid.

§. I.

*Ignorantes inprimis hic Janſenius, Baiuſve obtruditur.* 47

§. II.

*Conſtituendum eſt deinde in doctrina fidei, & morum in diſcordia præferendos eſſe poſteris priores Theologos.* ib

§. III.

*His ergo præfixis, refertur communis ſenſus Theologorum poſteriorum de ignorantiis invincibilibus fidei, & juris naturalis, & poſitivi divini.* 48

§. IV.

*Reflexio in hanc propoſitam viam.* 50

§. V.

*Veterum Theologorum ſenſus & ſententia de ignorantia fidei.* 52

§. VI.

*Senſa veterum Theologorum de ignorantia juris naturalis, & divini poſitivi; quod utrumque nomine legis Dei ſignificarunt.* 54

§. VII.

*De D. Thoma ſeorſim.* 55

§. VIII.

*Concluſiones noſtræ, ubi, & quando, & de quibus dari poſſint ignorantiæ invincibiles?* 57

QUÆSTIO XII.

*Utrum ergo ignorantia eorum, qui non audierunt, ſit vincibilis, vel invincibilis?* 59

§. I.

*Utrum omnes audierint fidem Chriſti, & Evangelium?* 54

§. II.

*Fundamenta eorum, qui illos, qui non audierunt, excuſant.* 55

§. III.

*De fundamentorum horum aliquibus exceptionibus.* 59

§. IV.

*Parùm ad culpam, vel non culpam intereſſe videtur vel*

*non*

*non audiviſſe Chriſtum, vel audiviſſe quidem, ſtultitiam tamen, aut ſcandalum eum viſum eſſe.* 57

V.

*Videtur ergo ab omnibus concedendum, in aliquo, quod auditum nunquam eſt peccare poſſe.* 59

§. VI.

*Quid ergo in re viſum ſit ſanctis, ac Patribus.* ibid.

§. VII.

*Paulus quoque omnibus gentibus excuſationem ſuſtuliſſe videtur:* 61

§. VIII.

*Ex infidelitate poſitiva ad negativam arguitur.* 62

QUÆSTIO XIII.

*In idem. Utrum ergo lex Dei, & Evangelium ſatis promulgatum fuerit, ſintque proinde omnes inexcuſabiles.* 64

§. I.

*Quædam valdè remota, ac falſæ de promulgatione legum, & de propoſitione fidei exiſtimationes curſim repelluntur.* ibid.

§. II.

*Quid ergo ſit, & quorſum requiratur promulgatio legum?* 66.

§. III.

*Fieri ergo nequit, leges Dei non eſſe ſatis promulgatas.* 68

§. IV.

*Quare ſupponunt Doctores omnes, fidem Chriſti, & legem Evangelicam fuiſſe jam olim promulgatam.* ibid.

§. V.

*Exponitur, quomodo unà, & ſimul vetera ceſſarint, ac nova obligarint.* 69

§. VI.

*At antiqua ceſſarunt ubique & reſpectu omnium: ergo nova ubique, & omnes obligant.* 71

§. VII.

*Ergo nulla videtur ſupereſſe ignorantia invincibilis, vel Chriſti, vel legis Evangelicæ.* ibid.

QUÆSTIO XIV.

*Nulla proinde in ſcripturis ſanctis nec in univerſali, nec in particulari invenire videtur ignorantia invincibilis legis Dei.* 72

§. I.

*Removentur hinc quædam ignorantiæ occurrentes inter ipſas promulgandas leges Dei.* 73

§. II.

*Nulla ignorantia invincibilis legis Dei inveniri videtur in ſcripturis ſanctis in univerſali.* 74

§. III.

*Ex dictis lib. 1. & 2. aliæ ignorantiæ in particulari percurruntur.* 76

§. IV.

*De ignorantia Evæ, & aliqua etiam Adæ.* 77

§. V.

*Peccata quædam ignorantiæ Saulis, & alia in confirmationem inducuntur.* 80

QUÆSTIO XV.

*Quin quod plus eſt, legem etiam non habentes in iis, quæ contra legem erant, peccabant ex Apoſtolo ad Rom.* 82

§. I.

*Senſus quæſtionis, ac intentio.* ibid.

§. II.

*Mens Apoſtoli ex Auguſtino de peccatis ante acceptam legem.* 83

QUÆSTIO XVI.

*Utrum ergo juris ſaltem Canonici & legum humanarum poſſibilis ſit ignorantia invincibilis? ubi de Judicibus.* 85

§. I.

*Nulla lex etiam humana à pleriſque, aut plerumque invincibiliter ignoratur.* ibid.

§. II.

*Quæ dicta ſunt de lege, tenent etiam de ſenſu legis, non obſtantibus tot contrariis interpretationibus, ac opinionibus.* 86

§. III.

*Quantum hoc ex loco metuendum ſit judicibus, & advocatis.* 88

§. IV.

*Ignorari nihilominùs invincibiliter, & inculpatè poſſunt leges humanæ.* 90

QUÆSTIO XVII.

*Utrum ergò factorum etiam dentur ignorantiæ invincibiles, & quæ, & quando.* 91

§. I.

*Non omnis ignorantia facti hoc ipſo invincibilis eſt.* ibid.

§. II.

*Vulgares regulæ de ignorantiis vincibilibus, vel invincibilibus facti.* 92

§. III.

*Regula alia certior ex bona, diligentique voluntate.* 94

---

LIBER OCTAVUS.

*De modis inveniendi veritatem moralem, ſeu gladio miſſo in terram a Salvatore.* 96

QUÆSTIO I.

*Præambula quibus ſignis Theologicè noſcendum ſit* quem eſſe vel non eſſe in gratia & in via ſalutis. 97

§. I.

*Unde homo ſcire poſſit ſe eſſe in gratia* ex lib. 2. qu. 1. 12. art. 5. ibid.

§. II.

*Brevis comprobatio Doctrinæ Doctoris.* ibid.

QUÆSTIO II.

*Ad quæ, & quanta ex toto opere teneatur quicunque vult in via opinionum perſiſtere, & an ſuperſit ei modus veritatem inveniendi?* 100

§. I.

*Nos haud promiſimus, nec promiſit Deus, via opinionum incedendo veritatem eſſe invenibilem; nec in hoc Recentioribus contradicimus.* ibid.

§. II.

*Recentiorum argumenta quod modus non ſuppetat veritatem inveniendi; ſive doctis, ſive indoctis, ſolum probant de via opinionum, & in ea perſiſtendo.* ibid.

III.

*Ad quæ tamen, & quanta obligetur, qui in ea vult perſiſtere.* 102

QUÆSTIO III.

*Egrediendum igitur eſt ab incerto opinionum, & certior alia via capeſſenda.* 103

§. I.

*Primò argumenta ex dictis.* ibid.

§. II.

*Item egrediendum eſt, à via opinionum, & certior alia via capeſſenda propter pericula multarum conſequentiarum.* 164

§. III.

*Idem commonſtratur argumentis probatis ab omnibus orthodoxis.* 106

§. IV.

*Num ergo, dum certum tenendum ſtatuimus, quæ de probabilitate tradidimus, retractamus?* 108

§. V.

*Quid ergo, inquis, faciendum eſt de tot libris via opinionum docentibus.* 109

QUÆSTIO IV.

*Utrum ergo neceſſe eſt, veritati Morali notas aliquas, ſignaque ſubeſſe, quibus præter examen opinionum dignoſcatur.* ibid.

Refri-

§. I.

*Refricanda hic primum eſt fides de neceſſitate bonorum operum, & rectitudinis, morum præter fidem ipſam.* ibid.

§. II

*Ergo ſicut veritati fidei myſteriorum, ſic veritati Morali inſunt nota, & ſigna quibus ab omnibus dignoſci, inveniríque poſſit.* 110

§. III.

*Sunt ergo Theologi hic notis & ſignis viſibilem conſtituunt veram Dei Eccleſiam ſic viſibile dicendum videtur in Eccleſia Dei, quæ ſit via juſtorum.* 111

QUÆSTIO V.

*Auguſtino anteà decepto, & poſteà veritatem fidei, & morum adepto, & in exemplum propoſito inducitur in modu veritatem moralem inveniendi.* 112

§. I.

*Auguſtinus à Manichæis deceptus fuit magna pollicitatione rationum, ac humani ingenii nimia exiſtimatione.* ibid.

§. II.

*Auguſtinus ſalſitate Manichaiſmi deprehenſa jactatur fluctibus jam in Academiſmum, de vero ininvenibili, jam in contrarium.* 114

§. III.

*Fixit ergo in corde primum Auguſtinus, verum inveniri poſſe: Quod quilibet inventurm præfigat neceſſe eſt.* ibid.

§. IV.

*Dimiſſa ergo vana pollicitatione rationum, aſſumpſit Auguſtinus eſſe planè credendam, & inventionem veri ab aliqua authoritate eſſe exordiendum.* 116

V.

*Incidit in immanem difficultatem de inventione ſapientis: ſupponit, diſſentientes inter ſe utraſque ſaltem, non eſſe ſapientes, neque eis ſtandum: ex quo denuo Probabiliſmum, & via contraria atteritur.* 117

§ VI.

*Ejuſdem difficultatis proſecutio; & quid de indoctis? & unam eſſe quæſtionem de inquiſitione veritatis, & ſapientis.* 118

§. VII.

*Concluſio Doctoris, quod primum quidem credendum ſit, ſed ut authoritati alicui non modo non vitæ, ſed etiam victrici & ſummæ ſcilicet Eccleſia Catholica.* 119

§. VIII.

*Hinc ergo cum Auguſtino ſectatis veritatem fidei, & Recentiores moraliſta, veritatem moralem invenire poſſunt ſi volunt.* 120

§. IX.

*Ergo accipiendo, & ſequendo ſapientes, & libros, quos hac victrix Eccleſia nobis porrigit, facile utraque illa veritas invenitur, ut invenit Auguſtinus.* 122

QUÆSTIO. VI.

*Utrum ergo ſecundo, ſicut vera doctrina fidei ſic etiam morum inveniri, innoteſcereque poſſit per ejus perpetuitatem in Eccleſia.* 123

§. I.

*Valet primum ratione illa conſequentia: vera doctrina fidei ſuit perpetua in Eccleſia: ergo & vera doctrina morum.* 124

§. II.

*Similiter authoritates probantes perpetuitatem vera doctrina fidei in Eccleſia, probant idem de vera doctrina morum.* 125

§. III.

*Hac perpetuitatis, & ſucceſſionis regula Patres quoque uſi ſunt.* 128

§. IV.

*Hac regula doctrinæ dignoſcendi per ſuam perpetuitatem, & originem publica, & notoria eſt in Eccleſia Dei.* 129

§. V.

*Dictorum comprobatio, & aliqualis explicatio.* 130

§. VI.

*Omnes in aliis acceptant hanc legem examinandi res ad ſuam originem.* 131

§. VII.

*Inſignis Chryſoſtomi textus dictorum comprobativus, & Probabiliſmi everſivus.* [illegible]

§. VIII.

*Creſcere nihilominus potuit, ſed quomodo doctrina [illegible] ra ſpeculativa & moralis.* 132

§. IX.

*Illationes quadam & objectionum ſolutio.* 133

§. X.

*Confeſſio Authoris quomodo hac perpetuitatis, [illegible] nis nota novitatem tot opinionum moralium [illegible] re cæperit.* 134

QUÆSTIO VII.

*Utrum ergo hac perpetuitatis, ſucceſſioniſque nota rejiciendæ videantur plurima novitates morales, ſicut novitates Religionum.* 135

§. I.

*Ad quos pertineat probare an adverſarios, an ad nos doctrinæ ſua perpetuitatem, ac legitimam ſucceſſionem, vel non ſucceſſionem?* ibid.

§. II.

*Poſitivè oſtenditur, complures opiniones Morales & modum Philoſophandi de rebus conſcientia non fuiſſe perpetuum, nec ſucceſſiſſe.* 137

III.

*Conſtat etiam poſitivè non ſucceſſio ſaltem in multis exprobatis hoc opere.* ibid.

§. IV.

*De uſuris; atque illa communiſſima occulta, ut vocant, compenſatione Regibus maxime perniciosa.* 139

QUÆSTIO VIII.

*Utrum ex his practice conſtet, quinam ſint in Eccleſia, illi ſapientes, quorum dictis eſt ſtandum, qui que faciunt probabile conſcientiæ? Quæ item doctrina Eccleſiæ?* 141

§. I.

*Removentur primum pravæ quadam intelligentiæ definitionis Ariſtotelica Probabilium.* ibid.

§. II.

*Illi in primis intelligendi non ſunt, qui doctrinæ ſuæ perpetuitatem, ſucceſſionemque non oſtendunt.* 142

§. III.

*Neque illi inter eos ſapientes à nobis intelligendi ſunt, qui diſſident, ac veritatis ſignis neutri quæ aliis eminent.* 143.

§. IV.

*Ergo in Eccleſia Dei maxime noti ſunt illi ſapientes, vel etiam, Prudentes, quibus quæ videntur, vel certa, vel probabilia, ſaltem ſunt; & qui ſint illi?* 144

§. V.

*Sapientes noti ſunt illi ſoli, quorum authoritate reprobamus, non illi, quorum authoritate non audemus; quin forſitam etiam irideremur.* 146

§. VI.

*Hoc ergo nomen Sapientis aliis jure, aliis mere, velut urbanitate aliis attribuimus.* 148

§. VII.

*Ex his paradoxorum ſequitur, ſed quod Romani Pontifices, piique plurimi deſiderant* 149

§. VIII.

*Hinc ad eam, quæ quæſt. 3. §. 5. propoſita fuit difficultatem, quid ſcilicet faciendum ſit de tot libris viæ opinionum docentibus, reſpondetur.* 150

§, IX.

*Ex his clarè conſtat quæ ſit doctrina Eccleſiæ.* 151

QUÆSTIO IX.

*Utrum altera nota veritatis moralis ſit etiam illa, quam Dominus de Magiſtris dedit,* ex fructibus eorum cognoſcetis eos. 152

§. I.

*Num in hac ipſa noſtra cauſa Dominus hanc regulam, notamque tradiderit.* ibid.

§. II.

*Num falſi Doctores, etiam non hæretici in hoc loco intelligi poſſint.* 153

§. III.

*Quæ ſint ergo propriè malæ arbores quoad officium Doctoratus?* 154

§. IV.

*Quomodo ergo hæ à fructibus cognoſci poſſint?* 156

§. V.

*Ulterior rei expoſitio, & difficultatum §. 3. ſolutio.* 158

§. VI.

*Ex fructu etiam ipſarum doctrinarum, quam colligit, facile quiſque dignoſcit Prophetas.* 159

§. VII.

*Præcipuè ad Prælatos, ad omnes tamen abſolutè dictum eſt:* attendite à falſis prophetis. 161

§. VIII.

*Ejuſdem Chryſoſtomi graviſſima diſſertatio pro facultate, & obligatione omnium ad virtutem.* 163

§. IX.

*Repellit hic idem Chryſoſtomus obtendentes, his admiſſis ad eremos fore eundum.* ibid.

QUÆSTIO X.

*Utrum altera nota veritatis ſit conformitas, doctrinæ ad exiſtimationem, & fidem, quam Chriſtiani habemus de futuro judicio?* 164

§. I.

*Niſi doctrinæ, eſt quibus tenemur vivere, ſtricta &c. eſſe deberent, exiſtimandum non eſſet, neque credendum, Dei judicium futurum tam ſtrictum, & timendum.* 165

§. II.

*At Chriſtiani omnes, & rectè utique exiſtimant, & credunt, Dei judicium futurum ſtrictiſſimum, ac eſſe valdè timendum.* ibid.

III.

*Sanctus Sixtus hoc totum argumentum productum in ſpecie Doctrinam ſtrenue conficit.* 167

§. IV.

*Exurgunt etiam in judicio Apoſtoli, & qualia nos docuerint conteſtantur.* ibid.

§. V.

*Aliqua ex his ſyllogizatio, & dictorum comprobatio.* 168

§. VI.

*Ex judiciis etiam in hoc mundo à Deo factis facile quis colligere veritatem poſſet, & ſcire quomodo eſſet vivendum.* 169

§. VII.

*Alia in idem ex novo Teſtamento.* 171

§. VIII.

*Quid ergo ex his concludat cordatus quiſq; Chriſtianus?* 173

QUÆSTIO XI.

*Utrum etiam veritas moralis à quolibet, ut Auguſtinus dicit, inveniri per charitatem poſſit; & hæc ſit altera nota?* 174

§. I.

*Senſus, & intentio quæſtionis.* ibid.

§. II.

*Probat Doctrinam Auguſtinus.* 175

§. III.

*Eodem prorſus modo philoſophatur etiam Chryſoſtomus.* 176

§. IV.

*Conteſtantur cæteri quoque Doctores.* 177

§. V.

*Quàm mirè cum doctrina iſta congruant ſcriptura.* 178

§. VI.

*Cavendus eſt tamen inſtinctus internus hæreticus, ſeu ſenſu hæretico.* 180

§. VII.

*Inſtauratur denuò tota doctrina ex Apoſtolo, atque ex forma extremi judicii.* ibid.

§. VIII.

*Quædam evaſiones refelluntur, & oſtenditur, nec per ignorantias invincibiles, nec per viam probabilium hæc Dei conſtituta, doctrinamque ſalvari.* 182

§. IX.

*Probabilium facit ſummam & compendium contrarium Domino.* 184

QUÆSTIO XII.

*Quàm multipliciter ergo charitas ipſam habenti manifeſtet veritatem moralem?* 185

§. I.

*Firmum in primis habendum eſt, nos Deum ex toto corde diligere poſſe, ac debere, nec fluctuandum, aut detorquendum eſt, & ſi pauci videantur ſervare.* ibid.

§. II.

*Charitas eſt primum principium in practicis, ſicut ſua principia in ſpeculativis; ſed non ſicut illa, & ſolum ex quo, ſed quo ſimul, & ex quo.* 187

§. III.

*Docet ergo primò charitas reddendo nos mundos corde.* 188

§. IV.

*Docet ergo ſecundò quia qualis unuſquiſque eſt, talis ei videtur finis, & quæ ſunt ad finem.* 189

§. V.

*Hinc tertiò charitas plurimum docet in omnibus quæſtionibus de facili, & difficili, de duro & blando, rectè Judicando.* 190

§. VI.

*Docet quartò charitas, quia facit nos amare legem, & non cum illa diſputare, ac litigare.* 192

§. VII.

*Docet quintò charitas mediatè, quia facit nos diligenter quærere: quærens autem invenit.* 193

§. VIII.

*Docet nos ſextò charitas ab incertis extrahendo,* 194

§. IX.

*Docet nos ſeptimò charitas; quia cuſtodit Dominus diligentes ſe.* 195

§. X.

*Docet poſtremò charitas, quia Deum diligenti multæ quæſtiones morales ſunt de ſubjecto non ſupponente.* 196

§. XI.

*Redeundum igitur videretur ad cor, tractandumque ſeriò de Deo, & proximo non verbo, ſed vero diligendo.* 197

QUÆSTIO XIII.

*Utrum etiam facile invenire quiſque poſſit veritatem Moralem, prudentes verſatos peritos in arte, & expertos ſequendo, & hæc ſit alia veritatis nota cunctis obvia?* 200

§. I.

*Omnibus probanda eſt hæc ad prudentes, & peritos &c. provocatio & quinam illi ſint.* ibid.

§. II.

*Omnes ergo, ſi volunt, in his prudentibus, peritiſque facile inveniunt, canuntque veritatem moralem.* 201

§. III.

*Solutio dicentium ſe non teneri ita vivere.* ibid.

§. IV.

*Primùm ratiocinando data ſolutio refringitur.* 202

§. V.

*Ipſo noſtro conſcientiæ teſtimonio comprobatur, teneri nos ad iſtam imitationem horum prudentum.* 203

Eadem

# INDEX QUÆSTIONUM ET PARAGRAPHORUM.


§. VI.

*Eadem verò, certaque prudentium, ac peritorum viam ſequendi obligatio authoritate commonſtratur.* 205

§. VII.

*Multorum ſecularium iſta omnia ad religioſos rejicientium falſa perſuaſio, vel ſomnium excutitur.* 207

§. VIII.

*Diſcutitur denuò miſeranda iſta vanitas.* 208

§. IX.

*Peccati mortalis & venialis notio aliqua; & Chriſtiani quia Chriſtiani ſub mortali tenentur aliam quam gentium inſtituere vitam.* 210

QUÆSTIO XIV.

*Conſequens, ergo omnes tenentur ad ſtudium perfectionis proprii ſtatus, ubi ſpecialiter de religioſis.* 214

§. I.

*Termini quæſtionis magis declarantur.* ibid.

§. II.

*Doctorum ſententia de obligatione religioſorum ad ſtudium perfectionis, ubi de contemptu regulæ.* 216

§. III.

*Fundamenta Negantium obligationem gravem tendendi ad perfectionem, vivendique juxta regulam.* 218

§. IV.

*Sententia Negantis præjudicia, & quomodo videtur inducere relaxationem.* 219

§. V.

*Affirmans ergo ſententia ſtatuitur præterea ex Evangelio, ex parabolis de ſervo pigro, arbore ſterili, &c.* 221

§. VI.

*Major explicatio, & confirmatio.* 221

QUÆSTIO XV.

*Quomodo intentio perfectionis, & vacandi Deo, rebuſque Divinis ſit de propria ratione profeſſionis religioſæ.* 222

§. I.

*Oſtenditur doctrina ex D. Thoma in materia Caſtitatis.* ib.

§. II.

*Declaratur res ulteriùs, & confirmatur.* 223

§. III.

*Votum Caſtitatis obligat etiam ad ſtudium perfectionis ſaltem propter periculum.* 224

§. IV.

*Declaratur ampliùs eadem obligatio ex periculo.* 226

§. V.

*Proteritur hinc Lutheri ſtultitia de impoſſibilitate virginitatis, & caſtitatis.* 227

§. VI.

*Percurruntur motiva alia obligationis religioſorum tendendi ad perfectionem, atque proficiendi.* 229

§. VII.

*Quomodo hæc omnia, in quæ digreſſi videmur conferant proxime ad ſcopum proprium noſtrum de inventione veritatis.* 230

QUÆSTIO XVI.

*Utrum ergo ſit exceptio doctrinæ noſtræ, an potiùs confirmatio & novum ſignum veritatis ejus, quod ex illa ſequatur, plures fidelium adultorum damnari, ſalvari verò pauciores?* 231

§. I.

*Quomodo ex hoc loco doctrinam noſtram refellant, & contrariam tradant.* ibid.

§. II.

*Hoc idem objectum fuit doctrinæ Salvatoris.* 232

§. III.

*Conſultum ergo eſt, ac valde oporteret fidelibus omnibus hanc de paucitate ſalvandorum doctrinam ſæpe denunciare, & bene perſuadere.* 233

§. IV.

*Opiniones Theologorum de paucitate, vel multitudine ſalvandorum breviter inducantur.* 235

§. V.

*Opinionis plures ſalvantis fundamenta magis videntur bona deſideria, ſed inutilia, quàm fundamenta.* ibid.

§. VI.

*Sanctorum Patrum conſtans ſententia fuit plures fideles adultos damnari.* 236

§. VII.

*Perſpicuis eadem veritas commonſtratur.* 238

§. VIII.

*Aliis ſcripturis eadem paucitas conficitur.* 240

§. IX.

*De parabolis Salvatoris in idem.* 241

§. X.

*Ratiocinationes in idem.* 242

§. XI.

*Concionatores ergo Apoſtolici, qui hanc paucitatem denuntiant, reſpicere deberent in cauſam ejus, & eam educere: item populos erigere ad viam arctam ex magnitudine miſericordiæ & gratiæ Dei.* 244

§. XII.

*Rectè ergo Sanctus Paulinus Celantiæ matronæ nobili, veritatem moralem ſalutiſque viam, ex paucitate eam ſequentium tanquam ſigno demonſtras.* ibid.

---

Finis & Dedicatio operis ad Salvatorem &c. 246

§. I.

*Num Dominus aliquorum, non omnium ſit via, & veritas.* ibid.

§. II.

*Ergo non eſt alia via ſalutis quam imitationis ſalvatoris.* 248.

III.

*Non ſolum aſſeruit, ſed argumento etiam inſolubili probavit.* 249

IV.

*Chriſtus igitur exemplar, & forma vivendi.* 250


FINIS INDICIS.

# LIBER SEPTIMUS

## DE

## INVENIBILITATE VERITATIS MORALIS

## ET

## DE IGNORANTIIS IN SPECIE.

*POSTQUAM de ignorantiis, earumque tot perjudiciis, atque de Magiſtrorum ad veritatem obligatione conſtitutum eſt, conſequitur, ut de hac veritate inquiramus & universim, & in particulari, utrum, ſit invenibilis; fruſtra enim fuiſſet ignorantiæ malum lugere tantopere, fruſtra Magiſtros eam actuoſe ad verum obligare, ſi verum interea ipſum inveniri nequiret: ubi etiam de ignorantiis in ſpecie, & quaſi ratione materiæ tractandum eſt.*

*Illud tamen primum monere oportet ex plurimorum ſenſu & exiſtimatione, differre hæc duo, veritatem ſcilicet inveniri poſſe, & ejus ignorantiam eſſe vincibilem, quæ etiam culpæ tribuatur; aiunt ſiquidem, eam hoc pacto ignorantiam eſſe vincibilem quam removere vel impedire non modo potuimus, ſed debuimus etiam. Quod licet examinandam à nobis ſit paulo inferius, his tamen prioribus libri hujus quæſtionibus tranſmittimus in quibus voce invenibilitatis utemur, & dum veritatem ferme omnem inveniri poſſe differemus, nihil determinamus, an, etiam invenire teneamur; nihil proinde ſtatuimus, an ignorantia quæque vincibilis & noxia futura ſit: ſed erit huic quoque articulo, & quæſtioni locus ſuus. Quo animadverſo, quod valdè annotatum eſſe noſtra intereſt, ab Academicis Ordiamur, neceſſe eſt.*

### QUÆST. I.

*Quænam fuerit Academicorum ſecta de in-invenibilitate Veritatis præcipue vero moralis? & de ejus falſitate.*

EGimus alias in Academicos ex Auguſtino, & Ariſtotele: nunc ex ipſis ferme Academicis in Academiam dicere Conſilium eſt. Tot ſcilicet, tanta quæ. Jullius Aſſertor & ipſe magnus Academiæ Academicar. quæſt. lib. 4. Quaſi à Lucullo perorata recenſet. ut numquam arbitretur contra Academiam dictum eſſe ſubtilius: & rurſus, me, Catule, oratio Luculli de ipſa re ita movit, ut docti hominis, & copioſi, & parati, & nihil prætereuntis eorum, quæ pro illa cauſa dici poſſent; vere enim Copioſa, fortis, & acuta oratio fuit. Neque vero vel omnia, vel plurima perſequemur, ſed quod dogma fuerit, quæ illius in genere fundamenta; atque unde præcipue evertendum ſit, exactè, ſed quam potero breviter tractandum eſt.

#### §. I.

*Quod fuerit dogma Academicorum?*

PRæterea Authores commemorare Academiæ, multas quæ natas ſubinde differentias iis contentus, quæ potiſſima, & quæ omnibus fermè academicis Communia fuere, & ad ſeriem doctrinæ noſtræ conferunt.

Primum itaque inventionem veri perceptionem, comprehenſionem veri: aliquando etiam aſſenſionem vocabant. Illa vero accepta omnibus erat perceptionis, comprehenſioniſque à Zenone conſignata definitio, viſum impreſſum, effictumque, ex eo, unde eſſet, quale eſſe non poſſet ex eo, unde non eſſet. Quod ut clarius idiomate jam magis noſtro habeas, perinde erat, atque repræſentatio objecti, quæ ita ſit à vero, qualis nequeat eſſe à falſo. Arbitrabantur enim vera valdè falſis finitima, nec ullam nobis notam ſupereſſe, ſic veris propriam, quæ falſis congruere non poſſet.

Hinc Cicero totum dogma ad quatuor capita revocat, è quibus primum eſt, inquit, eſſe aliquid viſum falſum: Secundum, non poſſe id percipi: tertium, inter quæ viſa (ſeu apparentia) nihil interſit, fieri non poſſe, ut alia percipi poſſint, alia non poſſint: quartum nullum eſſe viſum verum à ſenſu profectum, cui non appoſitum ſit viſum aliud, quod ab eo nihil interſit, quodque percipi non poſſit; quia ſcilicet eſt viſus ſeu apparentia falſi; falſum autem non percipitur, & de quarto, ait, pugnam omnem eſſe: in eo totum Academiæ dogma locatum; in eo enim illud clauditur, nihil ſcilicet percipi, comprehendi nihil plane poſſe nihilque ſciri.

Hujus autem placiti, dogmatiſve cauſas, fundamentaque depromebant tum ex ſenſuum, ex quibus ſcientia omnis naſci videtur, obviis

erroribus, tum univerſim ex falſorum continuis illuſionibus, effictiſque viſibus, quibus eludimur. Neque enim in ſolis ſenſibus hærebant, & quaſi continebant dogma; Ut enim de ſenſibus heſterno ſermone vidiſtis, inquit Luculus, idem faciunt de reliquis, in ſingulis quæ rebus, quas in minima diſpertiunt, volunt efficere, his omnibus viſa ſint (mente ſcilicet) veris adjuncta eſſe falſa quæ à veris nihil differaut.

De ſenſuum primum erroribus multa lib. 2. Academ. quæſt. differuntur Sam. lib. 4. prætermittit Jullius rariora illa de infracto ſub aquis remo, de coloribus colli columbæ: maneant, inquit, hæc, omnia: & poſt alia ſic differit, videsne navem illam? ſtare nobis videtur: an iis qui in navi ſunt, moveri hæc villa. Majora fortaſſe quæris. Quid poteſt eſſe ſole majus! quem mathematici, &c. quantulus nobis videtur? mihi quidem quaſi pedalis. Epicurus autem putabat, minorem etiam eum eſſe, quam videatur, ſed non multo Quam celer deinde ejus motus? & nobis quieſcere videtur: index item horologii, cum moveatur continue, hærere videtur prorſus immotus; unde & pueri, quando trochus velociſſime, voluitur, eum dormire dicunt: & uno verbo velociſſimi, tardiſſimique motus idem pæne in multis ſenſus, & viſus eſt: hinc Cardinali Cuſano occaſio multorum ſubtilium diſcurſuum, & æternitatem Dei per motum quemdam infinitum exponendi; nam motus infinitus motus neceſſatio infinita etiam quies eſt, ut acute differit.

Neque vero nodos expedituri videmur dicendo ſolem v. c. videri exiguum; alia ſimiliter videri parva propter diſtantiam. Nam opponent, magis nos forte propinquitatem fallere, nam ſcimus quidem, res, quo propinquiores, eo majores in quadam diſtantia; quo autem remotiores, eo videri minores: at unde ſciamus, quæ re ipſa illæ ſint, num quantæ de longinquo, num potius quantæ de proximo videantur? Aliis illas ſenſibus experti haud ſumus: quod ſi ad mentem appellaverim; mens, aiunt non aliunde, ex ſenſibus ea novit: forte ergo nec quantum de proximo, nec quantæ eminus videntur, ſed prorſus aliæ ſint.

Omitto de ſenſibus alia quæ moverunt, quod idem cibi aliis ſint jucundi, aliis inſipidi; alia pecoribus, alia lupis, alia homini placeant; & ſic etiam ſana, & noxia alant vel interimant. Senſus porro non hominum, ſed animantium quorumque ſint, de quibus proinde in commune nec de homine ſolum judicandum eſt. Nihil itaque, cur magis ſic, vel ſic determinari poſſe videtur. Ergo nihil, quod à ſenſibus ſaltem proficiſcitur, percipi, ſcirique poteſt, & erit viſus proſpectuſque quantuſcumque veris & falſis communis. Quid ſi nix, quam Anaxagoras nigram exiſtimavit, & faucius noſter ſecutus eſt, lupis, non ſicut nobis, ſed nigra potius videatur! quemadmodum & eis non inſtat noſtri, ſed alius eſt guſtus, & palatum.

Prætet ſenſuum hos defectus arguunt etiam de reliquis; atque In primis proferunt multa, quæ ſciri à nobis, & determinari nequeant: rerum quippe natura nullam nobis dedit cognitionem finium, & ulla in re ſtatuere poſſimus quatenus arguit Cicero, nec hoc in acervo tritici ſolum, unde nomen eſt, ſed nulla omnino in re minutatim interroganti, dives, pauper; clarus, obſcurus ſit; multa, pauca, magna, parva, brevia, lata, anguſta quanto aut addito, aut dempto certum reſpondeamus, non hab. mus: ex quo ſorites, id eſt, minutatim addendo aut tollendo inſtitutum argumentationes vitioſi cenſebantur: atque Chryſippus ſtatuerat interrogando ita gradatim, an v. c. tria pauca ſint, an ne multa, aliquanto prius quam ad multa perveniatur quieſcendum eſſe: neque enim an uno addito numero pauca fiant multa, & qua tandem additione reſpondere ſcimus. Fatendum ergo aiunt, neque ultimam paucorum, neque primum multorum; & ſic etiam magnorum, & parvorum atque ſimilium reſpondere nos poſſe. Quod certe, ſi ſciviſſent, aut conſideraviſſent quidam, haud ita prompti, ac liberales paruitatum materiæ judices, & taxatores eſſe potuiſſent: & quemadmodum ipſi ad n- qua addiderunt, ita denuo ſoritis inductis addere liceret.

Ex his vero ad univerſam ferme morum materiam arguere quoque potuiſſent, vel nos [illegible] tem poſſumus & nulla in re ſtatuere poſſe videmur quatenus. Orandum ſcilicet eſt, vigilandum, æternis, & animæ ſtudendum, ex quo vitæ forma omnis ducitur; neſcitur vero quantum, & quatenus. Virtutes ſaltem morales omnes in medio inter exceſſus, & defectus conſtitutæ ſunt: quantum vero ab unoquoque extremorum declinare oporteat, quis ſtatuat? temperantia naturalis valetudini attendendum præſcribit: infuſa caſtigare etiam corpus jubet; ſed quatenus, & quantum latere prorſus videntur: atque ita in eleemoſinis, in ſtudio, in pænitentiis, in rebus pæne univerſis.

Prætereà de vero univerſim arguebant ex ea hominum temeraria ſorte in deligendis ſcholis, & hac præ illa ſectanda aut caſu, aut ex dicto amici neſcientis, & ſic forte fortuna, ut aiunt, quo ex loco ſæpe Cicero pro Academia, copioſiùs Lucianus in Scholas omnes molitus eſt.

Quò rursùs cauſa omnis revocari poteſt, ſunt parallogyſmi ſyllogiſmis ſimillimi, & quicumque Academiæ viam non ſequitur, ſed rebus tamquam veris aſſentiri conſueverit, aliquando utique parallogyſmo captus eſt, luſuſque viſu falſi, quod tamen verum arbitrabatur, neque inter hunc viſum, & alios verorum diſcernit: ergo quando etiam veris conſentit an ne vera, an falſa ſint, neſcit. Non ſcilicet ex viſu, & apparentia; nam ſimilem de falſo habuit, & luſus tamen eſt. Alii denuò aliis contrariis exiſtimus, & paſſim in rebus innumeris diffidemus, atque cum alterutri plane decipiamur, uno, eodemque interim modo afficimur & judicamus. Ergo nulla quoad nos nota vera, falſaque interſunt, ſed commixta ſunt omnia, confuſaque. Nulla ergo eſt cognitio, nullus viſus ex eo, unde eſt, qualis eſſe non poſſit ex eo, unde non eſt. Quod ſi non hinc ex Zenone, ſed & Ariſtotele etiam ſcientiam, & ſcire definire placuerit, eadem cauſa ſupereſt: ſcire enim ex veris, & verorum eſſe Ariſtoteles quoque decrevit: at nihil nos vera, & falſa internoſcimus: ergo omne ſcire noſtrum ex communibus eſt ad vera, & falſa: ergo non eſt ſcire. Ubi prætereo plurima, quæ ſane prorsùs etiam prætermiſiſſemus, ſi aut Logici noſtri iſta, ubi de ente rationis tot chartas implent; aut

Phyſici illa de ſenſibus ubi, an actio de potentia abſoluta creari poſſit, atque ſimilia tam fuſe perſequuntur, exponere dignarentur.

§. II.

*Ejuſdem Academicorum dogmatis ulterior proſecutio, A origo ac natalitia Probabilium.*

His ergo, quæ præmiſimus, atque aliis ſtatuerunt, nullius rei perceptionem, comprehenſionem, aut ſcientiá haberi poſſe. An verò vel hoc unum ſcirent, & perciperetur, nos quippe percipere, & ſcire nihil poſſe, Heraclitus quidem, nec hoc ſciri; Socrates vero hoc unum ſciri, dixerunt.

Deduxerunt, ſiquidem turpe eſſet, & à ſapientia alienum falſis viſibus capi, ludique ſapientem, nulli cum rei aſſenſum dare, quanquam non in hoc cauſam potiſſimam Academiæ collocarent. De ſapiente, inquam, hoc deduxerunt & habuerunt; de aliis non item; & apertè Jullius de ſe faſſus eſt: neque tamen ego ſum is, qui nihil unquam falſi approbem, qui numquam aſſentiar, qui nihil opiner; ſed quærimus, inquit, de ſapiente: ego vero ipſe & magnus quidem ſum opinator. De ſapiente itaque dixerunt; nam, ut pulcherrimum eſt vera videre, ſic pro veris falſa probare turpiſſimum eſſe, cenſuerunt.

Hunc porrò ſapientem Academiæ continuò exagitare cœperunt eo antiquo & omnium argumento, futurum ſcilicet, ut ſapiens iſte, qui nihil approbaret, reprobaretve, nihil prorſus agere poſſet non bona proſequi, non mala declinare ſed hærere immobilis, ſicut planta ut ſubtiliter 4. Metaph. objectum fuit & Auguſtinus & reliqui proſecuti ſunt.

Nunc prope ad ſcopum noſtrum, atque doctrinæ morum inſtitutum acceſſimus. Academia etenim in hoc argumento commota aliquid excogitare coacta eſt, ne ſapientem ſuum, aut ſtolidum, aut ſaxum potius efficeret. Minime ergo voluerunt, eum ſic immotum, & excordem concedere: & cum veri perceptione, quæ nuſquam erat, duci plane non poſſet, neque vitam ſuam inſtituere, excogitarunt probabile, & veriſimile.

Carneades, neſcio, an primus hujus ſolutionis & ex-tus inventor, duas diviſiones induxit, unam, qua alia percipi poſſe alia dicatur, quam refutat: alteram, qua aſſerit, viſorum, ſeu apparentium, alia eſſe probabilia, alia non probabilia.

Hæc probabilia, univerſis admittenda operosè Tullius arguit; ſin minùs putat, ſequi vitæ totius everſionem Itaque & ſenſibus probanda multa ſunt, ait; teneatur modò illud, non ineſſe in his quidquam tale, quale non etiam falſum nihil ab eo differens eſſe poſſit ſic quidquid acciderit ſpecie probabile, ſi nihil ſe offertet, quod ſit probabili ... contrarium, utetur eo ſapiens; ac ſic omnis ratio vitæ gubernabitur. Mox etiam arguit ſapientem quoque aliarum ſectarum multa tala ſequi probabilia, non comprehenſa, non percepta neque aſſenſa, ſed ſimilia veri, quæ niſi probet (ſunt verba Academici hominis) omnis vita tollitur. Exemplum etiam inducit: quid enim? conſcendens navem ſapiens num comprehenſum animo habet, atque perceptum, ſe ex ſententia navigaturum? qui poteſt? ſed ſi ex hoc loco proficiſcatur Puteolos, ſtadia triginta, probo navigio, bono gubernatore, hac tranquilitate probabile videatur, ſe illùc venturum eſſe ſalvum. Hujuſmodi igitur viſis Conſilia capiet & agendi, & non agendi: quem etiam viſum illuſtrem lib. I. de nat. Deor. vocavit.

§. III.

*Conſertur hinc probabile Academiæ cum probabili Chriſtianorum aliquorum & num Academici probarent ſuum probabile?*

Egi ſatis part. I. de probabilibus, & Academicorum etiam memini; locum denique Auguſtini in conſueta quædam probabilia lib. 2. quæſt. 3. contorſi, quo quidam commoti ſunt. Quamquam vero ibi reſponſa eorum quædam curſim everterim, & quæ modo dicenda ſunt, tunc etiam occurrerent; doctrinæ tamen ordo hunc, ubi de vero invenibili agitur, Academiſmo diſtinctius exponendo locum dari poſtulabat, ubi proindè propoſitam iſtam collationem fieri, & reliquum Academiæ de moribus dogma aperire oportebat.

Sunt ergo, qui valde commoveantur, ſi vel Academicorum probabile cum ſuo etiam probabili conferamus; vel ſi quę actitet Auguſtinus in illud probabile dixit ſuum quoque comprehendere velimus; aliena enim, nimiſque acerba ea putant, quæ ſe viros catholicos, in quo vim omnem ponunt, & ſapientes non involvere modo ſed vel tangere queant. Quod ſane qui arbitrantur, quid homines ſimus, ignorant. Hac eadem exceptione uti, commoverique Chriſtiani omnes poſſint, ſi quæ Iſaias Ezechiel, Jeremias in Sceleratiſſimos ſanè Judeos dixerunt, ad ipſos advehantur: ſi quæ etiam Dominus ipſe in Evangelio. Quid hæc de perfidis Judæis dicta ad nos Catholicos! ineptia eſt. Quotquot irem intra eccleſiam Hæreſiarchæ ſurrexerunt, quandiu in Eccleſia erant, eadem exceptione uti potuerunt, ac mox iraſci, & fremere. Quid item, dicet Prædeterminator, adverſum me iſta, quæ in Calvinum prolata ſunt? Quid dicet adverſus adverſum me iſta alia Auguſtinus, quæ in Pelagum peſſimum Hæreſiarcham edixit? ineptiæ ſunt ſuperiori itaque lib. aperte oſtenſum eſt, magiſterium non magis, quam ſtatus reliquos præſervatum eſſe à peccato, ac multa alia contra iſtam ignorantiam tractata ſunt. Nunc ad probabile Academicorum.

Hactenùs ſane ſcite non potui, quæ ad Auguſtinum reſpondeant, præter hæc duo, alterum Auguſtino quæſtionem eſſe de probabili Academicorum? non autem de ſuo: quod vanum, & miſetandum eſt. Alterum illud eſt: quia paſſim circumfertur, Academicos omnem prohibuiſſe aſſenſum. Hoc itaque arripiunt, & dicunt, illud in Academia ab Auguſtino reprobatum, quod dicerent, ex probabili rectè quidem vitam inſtitui conſiliaque capi agendi; ſed nullo præſtito aſſenſu: modo autem probabile poni ſimul cum aſſenſu. Hoc genus illud interpretandi eſſe videtur per emendationem, & exponendo Doctores per ea, quæ non dicunt, de quo tractatum eſt ſup. lib. Quilibet enim in Auguſtino palam videbit, illud maximè, illud quoad mores unum in eo terribili loco tantopere ei diſplicuiſſe, non quod ſine aſſenſu, ſed quod ex probabili citra verum vita inſtituenda diceretur. In hoc totus eſt, hoc quantis poteſt vitibus, juramento etiam interpoſito evertit. Profectò interpretationes iſtæ plus commendationis habuiſſent, ſi Authores hi ipſi per ſe & Academiæ olim meminiſſent; illius, & ſuum probabile ſemoviſſent; illud rejeciſſent; ſuum ſtatuiſſent: Auguſtinum etiam ſibi objeciſſent, & expoſuiſſent à principio, cum tanta ſuper probabili inædificarent. At nihil fecerunt hujuſmodi: quare, cum à nobis, aut aliis poſteà objecta ſunt, aliquid utique reſponden-

dum ſane fuerat, neque obmuteſcendum.

Quamquã verò Lectori cuiq; ſatis perſpicuus eſt Auguſtinus è re tamen eſt; quod utrumq; probabile confetamus: inſuper etiã videamus, num Academici probarent ſeu approbarent ſuum probabile.

Confero itaq; Academiæ probabile cum eo alio, quo concluſiones contradictoriç ſimul probabiles eſſe conſtituuntur, ſufficiuntq; ad recte formandos nos, inſtituendamq; ex eo vitam: ubi proindè & æquè probabilia, & minus etiam probabilia comprehenduntur. Invenit v. c. religioſus vel ſecularis duas opiniones hoc modo probabiles, aliam quæ ipſum obligat ad ſtudium perfectionis ſui ſtatus; aliam quæ deobligat; & quamquam ex hoc uno forma prope modum omnis vivendi pendeat, aiunt, ex utravis, ut placet, quem vivere poſſe.

Jam primum, etſi diligenter quaſi erim, nuſpiam invenio ab Academicis utrumq; contradictorium conſtiturum eſſe probabile, ex quo conſilia capere oporteret. Exemplum unum probabilium ipſorum invenio in Auguſtino de ſole exorituro, lætoque die futuro poſt hilarem, ſerenamque noctem. Certe hoc ex iis non eſt, quæ ad utrumlibet ex æquo ſe habeant, ut ſe habent æque probabilia; aut magis potius ad contrarium ut minus probabilia. Idem cernitur in exemplo adducto à Tullio proficiſcentis Puteolos ſtadia triginta probo navigio, bono gubernatore, magna tranquillitate: quod utrinque probabile non erat.

Denuò quia ſuum probabile non in apparentia, & viſu quolibet, ſed in illuſtri & inſigni ponerent: ex quo exiſtit & illud, ait Cicero lib. 5. de natura Deor. multa eſſe probabilia, quæ quamquam non perciperentur, quia tamen viſum haberent quendam inſignem, & illuſtrem, his ſapientis vita regeretur: quod certe plus ſignificat, quam vox illa *grave*, quæ tantopere arriſit. At ubi toto utrimque inſpecto, viſoque objecto, æquè, vel magis etiam ad falſum declinans viſitur, deeſt plane inſignis hie viſus, & illuſtris, qui ſolum probabilioribus ita modo vocatis, nec quibuſlibet, ſed valdè eminentibus, & conſpicuis quadrare ſane videtur.

Item ſuum probabile prope verum illi dicebant: at æquo probabile non magis prope verum eſt, quam prope falſum, ſed in utriuſque pari confinio, & minus probabile propius etiam ad falſum eſt, & declinat: ac ineptia eſt utrumq; contradictorium prope verum dicere. Illud rurſus jam probabile, jam veriſimile eodem quaſi nomine compellabant: quæ porro gravia ut nunc vocant fundamenta hinc ut vera videantur, inde ut falſa appareant, ſortiuntur veriſimilia haud ſunt magis ex eo, quam ex ejus contrario participant; minus autem probabile, ſi iſte loqui placeat, falſi ſimile dicendom eſt. Statuatur ergo ex falſi ſimilibus vitam ſapientis eſſe regendam.

Diſſerte demum Tullius 5. præc. aſſerebat: ſic quidquid acciderit ſpecie probabile, ſi nihil ſe offerret quod ſit probabilitati illi contrarium, utetur eo ſapiens. Hæc ille: at quid probabilitati tuæ, apparentiæ tuæ magis contrarium, quam probabilitas alia & apparentia ex adverſo in contrarium appoſita, fundamentaque alia paria, aut etiam majora? Minus ergo eſt tuum probabile, quam Academiæ, longius à vero diſtans; minus veri habens: quæ ergo in probabile Academiæ ab Auguſtino, aut ab aliis dicta ſunt, ex æquo vita inſtitui nequeat, à fortiori laxius tuum probabile convoluunt. Ex his patet, quam eſſet puerile dicere, Academicis omne quoquo modo etiam ſtultè, ac imprudenter, inſipienterque opinabile conſtitutum, fuiſſe probabile. Quis non prorsùs vecors hanc ſtultitiam vel uni Tullio adſcribat, cujus orationum, quæſtionum quoque gravitatem ipſorum ita dicentium diſcurſu longè ſuperare, non ego ſolus, ſed plurimi, opinor, mecum exiſtimabunt. Satis diſerte Tullius vel rem explicavit, nec Auguſtinus negavit. Per conſequentiam ſane ſequitur, omnia his, aut illis fore probabilia; hoc porrò magis ſequitur ex hoc recentiori probabili; quod minùs Academico eſt; veris, & falſis ex æquo congruit, & omnes ſophiſticas etiam probabilitates complectitur.

Illud nunc alterum videamus, an ne Academici ſuum probabile probarent, atque approbarent, ut omnes ſic evaſio tollatur. Dixi in primis, nihil hoc curæ fuiſſe Auguſtino, nec eſſe debuiſſe. Deindè cautè Doctor locutus eſt, non aſſenſum prorſus omnem ab eis negatum eſſe aſſumendo; ſed ſolùm dicendo, nullis rebus tamquam veris juxta eos præſtandum aſſenſum.

Si rursùs Auguſtino fides aliqua, ſic ille lib. de utilit. credendi ſtatuit: *quamquam in illis etiam, qui ſe in agendo probabilia ſequi dicunt, ſcire potius nihil poſſe quam nihil credere, voluit videri: quis enim, quod probat, non credit? aut quomodo eſt illud, quod ſequitur, ſi non probatur probabile?* ergo ſaltem Auguſtinus haud exiſtimavit, Academicos non probare, non credere ſuum probabile: ſcilicet Auguſtinus, quod infra ſcire eſt, credere vocat eo toto opere: ergo Auguſtinus non tot illa in probabile Academicorum dixit, quia in hoc eos peccare exiſtimaret, quod non probarent, non crederẽt ſuum probabile; quin eos illud probare & credere arbitratus tam dire in vitam ex eorum probabili inſtitutam invectus eſt.

Cicero rursùs. præc. hoc idem conteſtatus eſt dicens, ſapientem etiam quemque ſequi ſane probabilia non comprehenſa, non percepta, neq; aſſenſa ſed ſimilia veri, quę niſi probet, inquit, omnis vita tollitur. Hoc ergo recuſabant, rebus ipſis quæ etiam probabiles ſunt, tamquam veris aſſenſum adhiberi: at alias probabiles ſunt tamquam veris aſſenſum adhiberi: at alias probabiles eſſe judicare, alias non eſſe, minimè repugnabant.

Quin neceſſe erat, ut aliter de probabili, aliter de vero ſtatuerent. Scilicet verum percipi, & internoſci non poſſe dixerunt: indè ſapientem hærere in medio debere, cuncta diſcutere, nihil approbare deduxerunt. Objectum eis fuit, ſapientem iſtum ſuum immobilem fore, nihilque acturum. Ipſi ut hoc effugerent, induxerunt probabile, ut veriſimile. Jam ſi quemadmodum nihil tamquam verum probandum eſſe dixerunt, ſic etiam nihil nec quidem tamquam probabile, & veriſimile accipiendum, & approbandum conceſſiſſent, nihil vim argumenti effugiſſent; ſicut enim ſapiens ex vero vivere non poſſet, quod non noſceret, neque probaret; ita neque ex probabili; & res neque ut veras, neque ut probabiles acciperet. At accipiebant, & ſequebantur tamquam probabiles aſſentiri, ſed tamquam veris recuſabant & totum dogma contra perceptionem erat.

Haud ſane negamus, hoc inconſequens eſſe in dogmate, ut nos quoq; arguemus: at hic non quid conſequenter dicerent, ſolum examinamus: ne porro obmuteſcere cogerentur, neceſſe erat, ut non ita de probabili, ſicut de vero philoſopharentur.

Præterea

Præterea Cicero ſaltem de ſe ipſo, deque omnibus non ſapientib. concedit, ſe multa opinari, q uin ſe magnum eſſe opinatorem, Sapientem etiam ſuo probabili non impedito moveri utique, neque ex ſaxo ſculptum eum, aut robore dolatum, qui non mente, non ſenſibus moveatur, ut, ei, ait multa vera videantur. Ex Carneade denuò, & Clitomaco inculcat, placere Academicis eſſe rerum ejuſmodi diſſimilitudines, ut aliæ probabiles videantur, alię contra: hoc genus diſſimilitudinis veri & falſi negabant: non ergo idem erat de probabili, & non probabili, atque de vero, & falſo judicium; unde vehementer eos errare ait, qui dicant, ab Academia ſenſus eripi, ſed illud ſit diſputatum, non ineſſe in his propriam, quæ nuſquam alibi eſſet veri & certi notam.

Imo ex integro in hac perceptione ſolnm neganda erant, & modò hoc teneantur; ſi diceret ille, ſcilicet Peripateticus; ſapientem interdum opinari, non repugnarem, ait Cicero, præſertim ne carneade quidem hoc loco valde repugnante. Iterùm de viſis probabilibus loquens, inquit, neque tamen omnia ejuſmodi viſa approbari, ſed ea, quæ nulla re impedirentur: quod denuò vocat probabile expeditum, ſolutum, liberum, nulla re implicatum, ut utrinque ſanè plicata ſunt involuta, implicata æque probabilia.

His, credo, ſatis oſtenſum eſt, & demonſtratum; quam inanis, quam falſa ſit evaſio illa, qua quidam ex eo ſe ab Academiæ cauſa quod mores differre reſpondent, quod illa haud approbaret haud crederet ſuum probabile ipſi autem ſuum reflexe ſaltem accipiant atque probent: nam directe circa æque & minus probabilia neminem opinari poſſe ex communi ferme omnium ſententia par. 1. in append. commonſtratum eſt.

## §. IV.

*Quid ergo quoad mores reprehendendum in Academia occurreret?*

SEquenti §. dicetur, quid in univerſo dogmate reprehendendum ſit; nunc verò de eo prius dicere oportet, quid aliis, quid maxime Auguſtino tantopere diſplicuerit in eo, quod ſapientes, aut alii ex hoc Academiæ probabili vitam regerent, & conſilia caperent agendi, & non agendi! Hoc ſcilicet inſtituti maxime noſtri eſt, de quo licet part. 2. lib. 2 q. 3. curſim dictum ſit, ac iterum lib. 3. magis preſſe hoc in loco exponi poteſt.

Profectò ſi Academicis illud fuiſſet probabile, quod part. 1. à regendis moribus exploximus, inde cauſæ quoque parerent, cur illud diſplicuiſſet Auguſtino: §. præc. oſtendimus, Academiæ probabile longe diverſum eſſe à vulgato probabili, quod contradictoriis, quod veris, & falſis eodem prorſus jure conveniat; quin in ſuo premio tot denique falſa, quot vera contineat. Si ergo Academiæ probabile eſt quidpiam adeo illuſtre, & inſignis quidam viſus veri: prope verum etiam exiſtens, & veriſimile, undè Auguſtino tot illa contra hoc probabile: undè demum illud: *libet per omne divinum dejerare, neſcire me prorſus, quomodo iſte* (id eſt adulter) *peccaverit, ſi quiſquis id egerit, quod probabile videtur, non peccat?*

Sed quod plus ad hæc exponenda cogit, nos quoque ipſos in hoc Auguſtini dicto comprehendi videmur. Quamquam enim illud, de quo dictum eſt, probabile ambiguum, veri ſimul, falſique ſimile, ſeu potius neutriſimile rejecerimus, at aliud probabile, quod prope verum ſit, quodque raro, & fere numquam fallat, nos etiam ipſi regulam morum conſtituimus licet cum onere. Academicorum, autem probabile, ſicut conſuetum hodie probabile excedit, ſic cum noſtro coincidere plane videtur. In eadem ergo, cum Academia cauſa ſumus.

Imo vero parum eſt, nos in ea cauſa eſſe, Auguſtinus etiam ipſe eſſe videtur. Mitto illius opera alia insigne illud de util. credendi, quod auro, & regnis anteferendum eſt, in Manichæos unà, & Academicos ſcriptum fuit. Nihil in eo ut titulus ipſe præſefert, magis ſtatuit, promovet magis quam utilitatem, quin etiam neceſſitatem credendi: quidquid autem infra certum eſſet, credi ab ipſo vocatum eſt; idcirco credere aliquando ait, eſſe ſine vitio, cum vitio aliquando; quia vera & falſa etiam creduntur, opinari autem illud appellabat, & eos opinantes, qui ſe putant ſcire, quod neſciunt, quod ideo ſemper, ait, eſſe cum vitio. Credere vero, & qui ſint Parentes noſtri, qui fratres, amici, & hoc genus innumera ex quibus etiam viveremus, tam exiſtimavit neceſſarium, atque eſt neceſſarium edere, ut vivere poſſimus, ut ibi patet. At hæc credita, & credenda etiam Auguſtini ſuperate haud videntur probabile Academicorum; quin opinor, ſi ille proficiſcens Puteolos ſtadia triginta probo navigio, bono gubernatore, ea tranquilitate, nihilque eſſet contrarium, ſi inquam, is proficiſcens rogaret Auguſtinum, ipſum num crederet, ſe ſalvum illuc venturum eſſe, ita ſe credere reſpondiſſet. Ergò quemadmodum probabile Academiæ ad vitam regendam damnat; ita quoque ſua credibilia, quæ nihilo niſi voce differre videntur, damnare oportebit.

Ecce quanta nobis exponenda occurrunt in aliorum viis ſatis credo implexa; at in noſtra & Auguſtini obvia, expedita, conſpicua, qui unam veritatem regulam vitæ ponimus Nihil nobis, nihil Auguſtino cum illuſtribus Viſibus, nihil cum quantiſcumque rerum conſpectibus, qui ſi falſorum ſint, quo majores, eo decipiant magis, utque cum ipſo ex lib. de Ver. Relig. uſurpavimus, melior eſt nobis ſtipula vera, quam lux, quam Olimpus inani cogitatione formatus.

Hac part. 2. lib. 1. ſatis ex ipſo etiam Auguſtino commoſtravimus, Judæos, Gentes, Hæreticos magna copia abundare horum illuſtrium viſuum, inſignium conſpectuum, probabilium apud ipſos certorum, evidentium in rebus etiam, in quibus graviſſime peccant. Inquam illuſtrium viſuum, & cætera illa, quæ ſcilicet ipſis talia ſint, & videatur. Magnas animas, magnos etiā montes ſup. lib. Auguſtinus Hæreſiarchas nuncupabat: quantus mōa Arius, quantus Donatus? quanti viri? & tamen etiā eos, quibus tanti erant, occidebant, dum fallebant, ut lib. 1. ſtatutum eſt; & qui de rebus humanis non in aere philoſophatur, ſed ut ſunt, & contingunt, haud ignorat, Genevenſibus inſignem Doctorem eſſe ſuum Calvinum; Lutherani ſuum Lutherum mille etiam Auguſtinis antetulerunt, Quantus ergo viſus, quæ apparentia ita affectis, & errantibus ex eorum authoritate; quale probabile, & veriſimile? An verò ideò Genevenſes non peccant?

Profectò Conſtantius eſſe nequit, neque magis exploratum, adulterium eſſe peccatum, quam eſſe peccatum, & majus quidem hæreſim: ſi ergo Genevenſes in hæreſi ſua, quia ea ſibi ex errore probabilis, vel etiam certa, & evidens viſa ſit, non peccant, & hæretici ſine peccato eſſe poſſunt, quid miramur, ſi alicui aliquandò probabile etiam vi-

deri poſſit adulterium; ac juret per omne divinum Auguſtinus, neſcire ſe prorsùs, quomodo is peccaverit, ſi quiſquis id faciendo, quod probabile videtur, non peccat? Nihil ſane eſt, in quo falli homines nequeant, & videri eis evidenter etiam malo poſſunt jam probabiliter, jam etiam certo aut bona, aut non mala: quod factis noſtris lib. 1. commonſtratum eſt, & Auguſtinus Patriæ excidium, quo uno omnia ſcelera continentur, in exemplum adduxit ex oratione Catilinæ, qua plurimis illud perſuaſit. Eis ergo veriſimilia, gravia, inſignis viſus, & illuſtris apparentiæ ea viſa ſunt, quæ Catilina peroravit, & quibus moti ſunt. Ergo nihil eſt, quod ſine peccato fieri nequeat, ſi quiſquis id faciendo, quod illuſtri, inſignique viſu ſibi objicitur, aut etiam ſibi certum, evidenſque videtur, non peccat. Hoc certè ſequi nos quoque arbitramur, ac illuſtriſſimis viſibus, ſed ſophiſticis falſa quæq; affundi, vera omnia obſcurari poſſe, non tam nos dicimus, quam experientia omnis loquitur.

Hinc lib. 1. eos vehementer reprobavimus, qui ſufficientem propoſitionem fidei, & omnis univerſim legis per actuales noſtras aut repreſentationes, aut apparentias, ſeu viſus, aut cogitationes declarant, & peccata quæque dijudicant per ea, quæ novimus ſcivimuſque; non per ea, quę noſſe, ſcireque debuimus; Unde ignorantia, quæ peccatorum mater eſt, in preſervationem peccatorum vertatur. Hæc ſane omnia diſiecimus. Ex quo proinde procul abſumus ut cum Academia conſentientes regendam dicamus ex probabili, aut certo, aut ex quocumque alio, quod vobis tale ſit, aut videtur.

Diſtinximus itaque par. 1. lib. 2. probabile, & certum; & aliud diximus eſſe quod videtur eſſe, ſed non eſt: atq; hoc totum quantum ſophiſticum, & phantaſticum diximus, & procul egimus à dirigenda vita: aliud probabile, ac ſimiliter certum eſſe diximus, quod & videtur eſſe, & eſt: quod probabile reale, & ſecundum eſſe Vocavimus, aliiſque nominibus ſatis expoſuimus.

Hoc probabile regulam vitæ poſuimus ſed cum onere bene videndi ſcilicet, an & ubi falleret. Neque enim illud per illuſtrem viſum, nun per apparentias, aut exiſtimationes noſtras quantaſcunque explicavimus, ſed hoc ſolum uno, quod veritatem ipſam ſecum fere ſemper trahat, ac tarò fallat. Ubi porrò fallit, regula non eſt: vix enim conſideratè diſputari poteſt, errorem quantocumque ſuo viſu verum exiſtimatum regulam fieri; atque una de errore diſputatio ſupereſt, an ne excuſet à peccato? & ſi involuntarius quidē ille excuſat: ſin minus non excuſat, ut demùm lib. 1. oſtenſum eſt.

Ex his efficitur, unam veritatem, veras ſolum cognitiones nullas falſas eſſe ex quibus ſit vita regenda ſapienti, & ignoranti; & hæc noſtra, hæc Auguſtini via eſt, via veritatis Academia contra per inſignes viſus, per ea demùm, quę nobis viderentur, citra veritatem ipſam, quam nuſpiam inveniri aiebat, vitam inſtituendam edocebat. Et probabilitate in probabilibus omnibus, quibus libri implentur idem dicunt.

Sed quæris, num ipſorum probabile aut cum noſtro congruat, aut regula etiam dici poſſit, ſicut credenda Auguſtini? & ad primum quidem, quantum licuit conjicere, dicendum arbitror, probabile Academiæ ex rebus ſane ipſis parum, aut vix à probabili noſtro, aut à multis credendis Auguſtini inter fuiſſe; at ex ipſorum inſtituto & definitione interfuiſſe plurimum.

Parum quidem ex rebus ipſis differre, tum exemplum illud Ciceronis, tum alia ſuperius conſignata videntur perſuadere. At ipſi cum veritati, & rebus tamquam veris aſſenſum præbere nollent ſaltem ſapientes, probabile exponere non poterant per conjunctionem tantam, vel quantam cum vero, quod ubinam eſſet, neſciebant: ex quo ad illuſtres viſus, & phantaſmata & ad ea, quæ nobis viderentur, ire compulſi ſunt: quod nihil firmum, conſtanſque eſt, ſed quot capita, tot viſus, & ſpectra apparent.

Hinc ipſorum probabile, ſicut noſtrum, regula forte eſſe poterat, non quod ſequendo peccari non poſſet, non hoc infallibilium regularum eſt, ſed quod ſequi liceret cum onere videndi, num falleret, quod Academiæ erat impoſſibile: & ubi a vero diſcreparet, non per viſum inſignem, aut aliud nos excuſaret, ſed hoc ſolum uno, quod nolentes prorſus etiam indirecte incidimus. Dimiſſo porrò vero, & ipſorum more rem exponendo, ad ſcelus omne viam ſterneret regula iſta. Quid autem illi hic dicturi ſunt, qui ex probabili ad verum prorſus, & falſum indifferenti, duoſque viſus hinc & inde veri, & falſi habente, quodque toties fallat, & non fallat vitam regendam volunt, ipſi ſane viderint, noſque ſatis multa par. 1. contulimus. Si certe illud conſtitueretur, ſenſus toties fallere; neſciri verò, ubi fallerent, vel non fallerent, neque Academia, opinor, conſenſiſſet, ex eis conſilia capienda ſapienti, ac Tullius proculdubio noluiſſet, qui nec orationes quidem ſuas ex talibus unquam connexuit.

## §. V.

### *Quid ergo in univerſa Academia dogmate reprehendendum: ſit?*

PRimum quidem hoc, quod modo dictum eſt, ſcilicet, ut ex ſuo probabili per inſignem viſum, atque ſimilia propoſito vita capeſſenda eſſet: *nam illud eſt capitale* inquit Auguſtinus, *illud formidoloſum, illud optimo, cuique metuendum, quod nefas omne, ſi hæc ratio probabilis erit, cum cuiquam probabile viſum fuerit faciendum, tantum nulli quaſi vero aſſentiatur, non ſolum ſine ſcelere, ſed etiam ſine erroris uſurpatione committatur.* Hoc primùm, & capitale: ubi ut totam partem primam prætercam, prior liber de ignorantia rem demonſtrat, in quo viſum eſt, quæ, & quanta monſtra his, & illis viſa ſint probabilia & pluſquam probabilia; atque ſcelerum ſummum idololatria gentibus pietas ipſa, & religio judicata eſt, & Chriſtus crucifixus veritas ipſa non aliud, quam ſtultitia. Abeant apparentiarum fautores.

Illud deinde in Academia fatuum erat, atq; reprehendendum, quod verum, quod nuſquam percipiendum, inveniendumq; exiſtimabant, ſemper tamen omnique ſtudio inquirendum eſſe conſtituerent: *cetera duo improbanda genera*, inquit Auguſtinus lib. de utilit. cred. cap. 11. *nihil ere ſunt, & illi, qui verum quærunt cum deſperatione inveniendi*, ſcilicet Academici; *& illi, qui omnino non quærunt.* Omnis ſane experientia demonſtravit, quod principii in loco habetur, ad impoſſibile ſcilicet moveri neminem, ex quo Academicos non ita corde ſentire, ſicut ore dicebant, inferius oſtendendum eſt. Nunc porrò ipſorum confeſſio eſt, verum percipi, invenirique non poſſe; fatuum autem eſt hoc fatendo in eo quærendo laborare, ut ſi volatum velis & ſimilia.

Unde ex Academia illud denuò ſequebatur, quod Lucianus arripuit, nihil quippe eſſe quærendum, relinquenda omnia, & vocandum. At hoc rurſus neq; Lucianus quidem, aut alius quiſquam corde credat; alioqui ut paulò poſt dicitur, tacere prorſus debuiſſet, nec in ſectas Philoſophorum invehi, nec tot illos dialogos texere: quæ quippe ut faceret, aſſumere alia tamquam vera, recuſare alia tamquam falſa oportebat.

Ridiculum præterea illud in Academia erat, quod ſapientem ſuum, qui ulli rei quaſi veræ aſſentiebatur, ſapientem eſſe vellet. Hoc unum ſcire, ſe nihil ſcire Socrates putavit; Heraclitus nec hoc quidem unum excepit, & ſe, ac ſapientem neq; alia ſcire, neque vel hoc ſcire, ſcilicet ſe neſcire, profeſſus eſt, teſte Cicerone. Hic profectò ſapiens eſt, ut aiunt, de ſubjecto non ſupponente; qui enim fiat, eum eſſe ſapientem, qui nihil prorsùs ſciat, nec ſe neſcire quidem; niſi divitem eum eſſe velint, qui nihil omninò habeat, & calidum illum, qui caloris omnis expers ſit. Nihil ſcientem Philoſophum, hoc eſt, ſtudioſum, ac amatorem ſapientiæ dici ferri quoquomodo potuiſſet; at ſapientem eſſe, qui nihil ſapiat, nimis ſtultum eſt. De quo fuſe & evidenter Auguſtinus lib. 3.

Ex quo rursùs contra Carneadē, Tulliumq; efficitur, ut ſiquidē ſapiens jam nullus eſt: non ſapientes vero, ſicut concedunt, opinari poſſunt, omnes ſanè opinari poſſe; ſapientē quippe excipiebant; ſapiens autem nullus ſupereſt, ut modo eſt demonſtratū. In Socrate deindè, quod & Academia cōmuniter tenuit, hoc inconſequens eſt, ſe cætera quidē neſcire; hoc autē ſcire, ſe quippe neſcire. Nam quæcumq;, undecumq; moverunt, adverſus verorum aliorum perceptionem, illud etiam unum ſciri non poſſe, æquo jure ſuadente & unde: illud unum ipſi tuebuntur, multas alias perceptiones tueri docebunt.

Conſequentior idcircò extititin eo Carneades, ſed ſtolidior; nam ſi neque ſciebat, ſciri non poſſe, nec ſe quidem neſcire, planè neſciens locutus eſt; quin cogitur ipſe quoque fateri, ſe loqui prorsùs quod neſciret; neſciebat enim, ſe neſcire: magis vero, alios neſcire, quos minus expertus fuerat: loquitur ergo, quæ fatetur, ſe neſcire, quod ebriorum eſt, atque mente captorum.

Univerſim domus quod à principio huic ſectæ objectum fuit, ſapiens immobilis fiet. Et in primis hic tacere debet, nec nobiſcum congredi Socrates, vel quiſquis alius ſapiens Academiæ: ad ſuum quippe dogma ſtatuendum multa & varia ratione uſi ſunt; illa præſertim duo aſſumebant, unum eorum, quæ videantur, aliud verum eſſe, aliud falſum: alterum, omne viſum, quod ſit à vero, tale eſſe, quale etiam à falſo poſſit eſſe. Hæc autem univerſa, ut Lucullus proſequitur, coincidunt etiam minutiis, & in ſingulis rebus quas in minima diſpertiunt, volunt efficere his omnibus, quæ viſa ſunt veris adjuncta eſſe falſa. Hanc ego ſubtilitatem rectè ſubdit Lucullus Philoſophia quidem digniſſimam judico ſed ab eorum cauſa, qui ita diſſerunt remotiſſimam; definitiones enim, & partitiones, & horum luminibus utens oratio, & acuta diſtinctio fidentium eſt hominum, illa vera, & firma, & certa eſſe, quæ tuentur; non eorum, qui clament, nihilo magis vera illa eſſe, quam falſa.

Vel ergo vera ea duo putant, ex quibus arguunt, vel quatuor etiam illa, ad quæ ſuperiùs totum dogma Cicero revocabat, vel neſciunt, an vera ſint, an falſa? ſi neſciunt, nihil aſſumere, probare, colligere poſſunt, & ore ſolùm ſine corde diſputant. Sin verò ea ſaltem duo ſciunt, & probant, his ſolis totum dogma conciditur: atque illa ſola oratio, omne viſum, quod ſit à vero, eſſe tale, quale etiam à falſo poſſit eſſe, ſe quoque ipſam interimit? de hoc enim viſo quæritur, num tale ſit, quale à falſo etiam eſſe poſſit? & ſiquidem tale non ſit, ſeipſam ſeipſa falſam oſtendit: ſin autem tale eſt, quale à falſo etiam eſſe poſſit, non ipſa potius, quam ſua Contraria proferenda eſt, ſiquidem non ipſa magis, quam contraria vera videtur, & talis ejus viſus eſt, qualis etiam à falſo eſſe queat. Prorſus ergo his viſis nihil moveri debet mens, & ratio, ſed hærere, & timere, an hic quoque viſus ſpectrum ſit.

Denuò nec hærere quidem, & timere licebit: nam timor hic, & hæſitatio ex alio rursùs naſcatur, neceſſe eſt, ex eo videlicet, quod falſa quoque adinſtar verorum apparere contingat. Sed ſcire non poteſt ſapiens Academiæ, num falſum inſtar, veri appareat. Nam ſi hoc ſcirent, & perciperent, falſum illud iterum eſſet, omne viſum, quod à vero ſit, tale eſſe, quale à falſo etiam poſſit eſſe. Undè non erit, ex quo falli ſe poſſe timeant: atque inde rursùs efficitur, ut nihil falli timentes cuncta ſibi occurſantia admittant, & approbent. Domus ſcilicet neſcire quem, ſe falſis viſibus capi, fallique poſſe. Hic certè omnia facilè approbaret. At Academicus, qui nihil ſcit, neſcit planè ſe falli poſſe, illudique falſis viſibus. Non ergo erit, undè illum viſum timeat, accipietque omnia. Adeo vel ad neſciendum, & hærendum aliquid ſcire, neceſſe eſt.

Quo in loco, ut omittamus plurima, quæ facile ſit congerere; illud poſtremò ab Academico ſapiente quærendum eſt, utra harum aſſertionum, plura ſciri poſſe, nihil ſciri poſſe, vera jam ipſi ſit, an neutra? ſi neutra, cur alterutram pronunciat? ſi altera, & noxi contraria? Jam ergo hoc percipit, & ſcit. Ergo & multa præterea alia, ex quibus illius veritas colligitur, atque ſtatuitur, ea ſcilicet univerſa, quæ ipſi definiunt, dividunt, deque ſenſuum errore diſſerunt: hæc ergo cuncta probare is debet, & certa habere, qui unum illud ſciat, nihil ſciri poſſe. Quæ cum ſciri non poſſe tueantur, obmuteſcendum ipſis eſt, nec vel hoc unum clamandum, nihil ſciri poſſe: noſque eorum dicta velut pittacorum accipere oportebit ſine ſenſu, menteque loquentium, neque ſentientium, quæ blatterant.

A fortiori verò, ſiquidem loqui quidem ut homines nequeant, agere vel non agere non poterunt. Sed occurrit probabile, & veriſimile, unde fugiant. Dictum eſt, ex hoc probabili ſequi ſcelera omnia. Quid apud gentes Romanos, & Græcos Jove Grandius? Quis viſus, aut quod viſum illuſtrius eo temporis, quam eum, ut Deorum etiam maximum colendum eſſe? hoc eſt, velut Deum adorandum hominem raptorem, & adulterum: quo tamen quid, rogo ſceleſtius?

At hæc modò maneant, ſtultitia eſt, eos probabile & veriſimile habere, qui verum noverunt nuſquam? Quæro enim, num ſciant, quid ſit verum? Et ſi hoc ſciunt jam præter dicta nuper hoc etiam alterum ſcient, ſimiliter & ſcient, quid ſit falſum, nam alterum ſine altero ſciri nequit. Quod ſi quid verum ſit, neſciant, neque ſcient, quid ſit illi ſimile, ut patet. Illuſtre viſum dicunt & loquuntur. Sed quærimus, cujus; an veri, an falſi: an tauri, an ſtellæ ſit hoc

viſum illuſtre? veri utique dicent; alioqui non erit, cur illud ſequamur. Noverunt ergo aliquandò verum, cujus viſum, & ſpeciem, à viſu ſeu viſo, ac ſpecie falſi diſcernunt, ac ſeparant; undè & conſilia capiant agendi, & non agendi, de quo copiosè Auguſtinus.

Similiter rogemus, num ſciant, & percipiant, quid probabile ſit, & veriſimile? Hic jam non licet per aliud probabile, & veriſimile evadere; nam ſi probabilium, & veriſimilium aliud denuò probabile, & veriſimile inducatur, itur in infinitum; quo cum perveniri nequeat nihil unquam agent. Neceſſe eſt ergo, ut ſciant, ut percipiant ſuum probabile, & veriſimile, neque ſicut de vero diſſerere de probabili poſſunt. Sciunt ergo, quid ſit ſuum probabile, & rursùs quando illud habent, ex quo etiam vivant, ipſum ſanè percipiunt. Multe ergo ſciunt, quæ ſi neſciant, moveri non poſſunt.

Quibus præterea argumentis veri perceptionem quatiunt, eiſdem ad verbum ſuum quoque probabile evertunt. Nam ſicut contingit, falli nos circa verum, & falſum; ſic contingit falli circa probabile, ut ſæpe par. 1. tractatum eſt, quin vera nuſpiam; probabilia autem paſſim miſtate ſunt & alia quidem contabuerunt, alia nata ſunt, neſcenturque ætatibus ex quo illud efficitur, ut magis cevendum eſſet probabilie, quam vera ſectari, errores ſenſuum, eſt quæcumque alia movent, ſicut probent, falſa ſæpe ſpecie verorum nobis occurrere, ita ſuadent, viſus hos, ſeu viſa, & ſpecies non magis verorum eſſe, quem falſorum: Ergo ſicut ea vera habere fas non eſt, ita neque veriſimilia.

Sed ex ipſa eorũ definitione hoc demonſtratur: aiunt enim, nullum viſum, quod ſit ex vero, tale eſſe, quale ex falſo non poſſit eſſe. Hoc ſcilicet dogmatis momentum omne eſt; huc tote Acedemiæ argumẽtatio dirigitur. Nulla ergo nota uſum veri à viſo falſi diſtinguit magis, quam verum ipſum à falſo: ſicut ergo verum, & falſum propterea non interſunt ita nec viſa, vel ſi placet, viſus, & ſpecies utriuſq; different, nec magis viſa, quã vera ipſa ſequi dabitur, & quemadmodum timetur, num occurrens viſum veri ſit, quia ſic etiẽ falſum occurrit; & ideo aſſentiendum vero non eſt, ita timendum non eſt, num viſum hoc non à vero ſed à falſo ſit; quia conſimile etiam & viſum, quod à falſo eſt. Imò ideò verum, & falſum non interſunt, quia viſa non interſunt, & ex virorum potius ſimilitudine argumenta ipſi conficiunt. Ergo ſic ſunt confuſa viſa, ſicut verum, & falſum: & ſicut neſcitur, an hoc verum ſit, an falſum; ſic neſcitur, an viſus, & ſpecies occurrens veri ſit, an falſi: ergo neſcitur, an veriſimile, & probabile, ac prope verum magis ſit, quam falſi ſimile, prope falſum, & non probabile.

Et inquis, te haud ſectari viſe iſta tamquam verorum & quaſi magis horum ſint, quam falſorum; ſed ea ſolùm accipere, quaſi veriſimilie, & quę licet à falſo eſſe contingat, à vero tamen eſſe videantur. Quamobrem neq; aſſeris, ea veri eſſe, aut à vero, ſed hoc tantũ, ea è vero eſſe videri: in quo proindè non falleris etiam, quando viſe à falſo eſſe contingerẽt.

Sed vero neque hinc ullus eſt exitus. Nam quærendi ſunt, an inter viſa, ſpeciemq; veri, & falſi notam aliquam habeant, quia inter illa diſcernant? Quod ſi nullam noſtram habeant, non eſt unde, & ex quo hæc nunc occurrens viſum magis veri ipſis videatur, quam falſi. Si autem notam viſorum veri propriam habent, totum mox concidit dogma, omne viſum, quod eſt à vero, tale eſſe, quale à falſo poſſit eſſe.

Sunt proinde undique in anguſtiis; nem ſi probabilie è non probabilibus, atque veriſimilia è non veriſimilibus diſcerni nequeant, jam neque ex vero, neq; ex probabili vivere poſſunt. At mox ſi inter verum & falſum diſcerni nequeat, neque inter probabilia, & viſa ipſa diſcernitur: quin confuſio, & commixtio veri, & falſi ex ipſa viſorum, ſeu viſuum confuſione, & nulla differentia naſcitur ut ipſi maxime arguunt, ſic etiem par. 1. lib. 1. diſſeruimus, non habentes cognitionem veritatis id eſt, non habentes ipſam ſcientiam d[illegible] ſtim moralem rerum dijudicare non poſſe inter probabilia & non probabilia conſueta moralis ſcientiæ: & ita etiam eſt in reliquis quibuſqu: diſciplinis; quod certe nobis evidentiſſimum eſt.

## §. VI.

*Alia ergo ſciri poſſunt, alia non poſſunt alia credenda ſunt, alia non ſunt?*

ACademici, & Stoici, ſectæ quidem ex diametro contrariæ, illi ut intellectius hi ut voluntati ſuccurrerent, eodem fermè arrepti ſunt & alii intellectum, ne falleretur, quod ejus malum eſt omni aſſenſu ſpoliare voluntatem omni affectu, ut beate, tranquilleque viveret, aggreſſi ſunt: quod aliud non eſt, quam intellectum ſe ipſo, & voluntatem ſe ipſa exuere voluiſſe. Cum enim intellectus natus ſit ad verum, & voluntas ad bonum, à vero, & bono has facultates ſuſpendere velle, magis mulro eſt. quam ſi ſaxa in aere ſuſpenſa hęrere, nedum cadunt, collidentur, luſiſſent; atq; naturas reliquas à ſuis finibus prohibuiſſent; quod totum impoſſibile, fatuum totum eſt. Et ſic Stoici aliud non efficere, quam voluntatem amore ſui, & proprio, quo nihil ſit tranquillitati magis contrarium, impleverunt: Academici mentem probabilibus ſine vero, quibus maxime omnium falleremur & ſanè voluntas dum vigilemus, ſemper non minus neceſſariò aliquid emat, & intellectus aliquid judicat, quam ignis ardeat, calefaciatque, nec tranquille quidem vivere velle poſſumus, quin hoc maxime velimus, nec neſcire profiteri, quin neſciendum eſſe, & nihil judicandum, fortiſſime judicemus, & multa etiam alia judicemus, ut oſtenſum eſt.

Iter ergo regium, & verum illud eſt, quod Auguſtinus ſublimi illo opere de utilit. credendi proſecutus eſt contra Manichæos, qui fidei, & autoritati nullum locum concedentes omnia ratione ne decernenda eſſe, & ea ſolum probanda, quæ ratione conſtarent, & ſcirentur, inepriet unt: & contre Academicos, qui nihil ſciri poſſe, præterea etiam nihil credendum, ne falleremur, præſcripſerunt.

Utreque ſecta adverſus fidem eſt, & tenendum, quod intulimus, alie ſciri poſſe, alia non poſſe: alia credende eſſe, alia non eſſe. Quæ in ſingulis ſciri poſſint; & non poſſint: quæ credere oporteat, quæ ſecùs, loci hujus non eſt edicere; ſed diſciplinæ omnes, & ſingula in ſuis id materiis determinant, exponuntque. Num non cum Manichæis, ſed cum Academicis ceu a eſt, adverſus quos ſatis, opinor, demonſtravimus, aliqua ſciri poſſe. Quin hoc maximum opus ſapientis eſſe cenſemus, ſcire ſcilicet in ſingulis; quæ ſciri, queant, & quæ nequeant; hoc omnis prudentiæ & experientiæ totum negotium noſſe, quæ ad utramque vitam credere oporteat: quæ non oporteat.

Plurima ergo unuſquiſque vel ſcire, vel credere, & prorsùs judicare debet. Primum illa, *noverim te,*

*movērunt me.* Deeſt omnis religio, eſt pietas; juſtitia omnis, & virtus deeſt, qui non eſt Deus: fatuus deindè eſt, qui neſcit ſe, & utrum homo ſit, vel formica, quin neq; fatui hoc ignorare, & neſcire poſſunt, de quo dictum eſt lib. 1. quæſt. 1. atque de malis ignorantiæ univerſim. Sciat deinde, vel credat quiſque neceſſe eſt, qui ſint ſui Parentes, qui filii, quę uxor, qui ſervi, quæ ſua domus, Patria, civitas, amici, quæ ſua religio, quod munus, quid ſomnus, vigilia, nox, dies, cibus, potus, atq; propemodùm infinita alia; de quibus rogatus nemo non reſpondet, & affirmat, & judicat, nec audeat dicere, ſe neſcire: quod qui reſponderet, non in ſcholam & diſputationem admitti deberet, ſed ad montes ejici, ubi neque feræ ipſæ eum ferrent, quibus multa ſenſu probare, multa reprobare, opus eſt. Non eſt ſanè, cur iſta impenſius proſequamur, quæ clara ſunt; nec Cicero Luculli orationi occurrere quoquomodo potuit, quin ſe upinatorem, & magnum quidem opinatorem, & opinioſiſſimum fateretur ſuus autem ſapiens nihil dicere jure potuiſſet.

Nunc itaq; ad Academiæ oppoſitiones aliquid eſt dicendum, quamquàm in cauſa non tam noſtra, ſed Philoſophorum. Ad illud, quod potiſſimum fuerat, de nota, & perceptione veri propria, poſt pauca paulo accuratiùs dicetur. Ad ea modo, quæ de lato & anguſto; magno & parvo, longo, & brevi movebant, quota ablatione, aut additione fiant, in primis dicimus, ea neſciri: neq; enim omnia ſciri, ſed alia ſciri, alia ignorari, conſtitutum eſt: quos terminos qui prætergrediuntur jure ſanè reprehendantur: ſaltu velut quodam à parvo ad magnum tranſeundum eſſe, & ſic etiam à finito ad infinitum, ut veterum ſorites, aut Recentiom calculationes vitentur, quidem in ſchola tradidimus, & utinam ſicut veteres ſorites vitioſos eſſe fatebantur, ita nos de tot calculationibus idem ſemel ſtatueremus. De his copioſius alio operculo de parvitatibus materiæ.

De erroribus ſenſuum nihil eos fallere, plures arbitrati ſunt, & Ariſtoteles 4. Met. non ſenſui ſed phantaſiæ attribuit illuſiones illas. Ad cauſam tamen Academiæ perinde eſt, ſive hinc, ſive inde fallamur, nam ſemper aſſument, nullum viſum à vero eſſe tale, quale nequeat à falſo eſſe. Auguſtinus lib. 3. contra Academ. cap. 11. eo inclinat, ut à fraude omni, deceptioneque ſenſus tueatur; quia cauſis his exiſtentibus ita repræſentare debent, & *ſi unda demerſus remus rectus appareret, magis oculos meos falſæ renuntiationis arguerem*, inquit: *non enim viderent, quod talibus cauſis exiſtentibus videndum fuit.*

Acuta ſane eſt & univerſalis iſta ſenſuum defenſio. Dicent tamen Academici, licet cauſæ id ita tunc exigant, falſum interea de remo renunciari, qui ſcilicet rectus eſt, & fractus videtur.

Abſolutè ergo, id quod nec Auguſtinus repugnat, & in philoſophicis præterea verſamur fateamur Academię, vel ſenſus, vel phantaſiam nobis quandoque illudere. Neque verò nos cauſam omnem in ſenſibus, ſed ſimul in ratione locamus, & quis, ſi quandò ſenſus illudant, aliis ſenſatis, experientiiſque, & diſcurſu errorem corrigat: & hoc ad Philoſophum maximè pertinet, non ſcilicet, & dijudicare, quandò, & in quibus fallant, ut in remo fracto videt, eum continuo ex aquis ſublatum rectum exiſtere; nullas item cauſas adeſſe, ex quibus momento & frangatur, & rectus fiat; unde ratione inquirit, cur & unde ſub aquis ita appareat, & cauſas etiam invenit, adeo liquidò, ut nec ipſi quidem Academici dubitent, remum eſſe fractum. Hæc ergo ſcire, diſcernere ſapientis, & ſcientis in unoqooque genere eſt; hærere vero, nec fallatur, ſtupidi, ac fruſtrà rationem ſortientis.

Itaque in convictu hominum alii mentiuntur, alii non mentiuntur: omnibus, & nulli credere par fermè ſtultitia eſt. Prudentis ergo, & experti non eſt nolli credere, ſed cui credendum ſit, cui non credendum, deprehendere. Sic etiam nimius cibus nocet; temperatus non nocet: & talis, aut talis nocet, vel prodeſt. Fatuum eſt, ex eo deducere, non eſſe comedendum: ſed hoc noſſe oportet quid & quantum ſit edendum. Ita Philoſophi non eſt ſed ſaxi nihil de ſenſibilibus judicare, ſed vera à falſis diſcernere: quod quanto eſt quis ſcientior, eo tutius, eò expeditiùs præſtat. Scopus ergo & Academiæ, & noſter unus eſt, ſcilicet non falli, quaſi diceres, venenum forte comedendo non interimi. Ipſi non comedendum, hoc eſt, ſapientem nihil judicare, ſed inſtar ſaxi hærere debere volunt; nos comedendum ſtatuimus, multaque judicanda, ſed quæ & qualia ſcire hoc eſſe negotium ſapientis, & ſcientis in unoquoque genere.

De motu tardiſſimo & velociſſimo præſertim circulari, & corporis maxime homogenei, nihil intereſt, ſi dicamus, eum aliquandò præter ſenſuum perceptionem judiciumque exiſtere: in quo proinde non fallunt, ſed tacent potius ſenſus, & nihil renunciant: ſicut etiam in non ſenſibilibus aliis: non enim ut diximus, in ſenſibus cauſam totam locamus, ſed rationi, & intellectui potiſſimam committimus.

Aiebant, ſciri non poſſe, num res ſint, quales, & quantę de longinquo, an de proximo videntur eſſe. Dicimus, id ſciri, ut recte Ariſtoteles, & commentatores eo 4. lib. expediunt. Hoc nunc breviſſime dixerim, res nec de proximo agere in ſenſus poſſe pluſquam ſint: de longinquo autem agere poſſe minus, quin ut multis experientiis, rationeque deprehenſum eſt, de longinquo agunt minus. Ergo res non minus ſunt, quam de proximo agunt; plus autem & eſſe poſſunt, & ſunt quam de longinquo agant: ergo & quam de longinquo eſſe videantur: in quo multa alia omittimus loco, dieique ſuo.

Poſtremò fatemur, ovis, & hominis, aliorumque animantium diſparem eſſe guſtum, & palatum; nec inde ad ſenſus alios ullum eſſe argumentum: oportuit ſcilicet eorum non eumdem eſſe guſtum: quoniam, quod ratio aſſequitur, oportuit, non omnium animalium idem eſſe alimentum, quod ſufficere omnibus non poteſt, etſi boves bovibus alendi eſſent, nec ſibi, nec nobis ſufficerent: & propter alia, quæ prætereo. Habet ergo unumquodq; animal diſparem etiam complexionem, & quæ his proſunt, aliis nocerent Unde ea unicuique placere oportuit, quæ juvarant: ac proinde diſparem eſſe guſtus, palatique conſtitutionem: ex quo efficitur, ut dulce & amarum, & ſimilia relative ad hominem dicantur, & intelligantur. Sed hinc denuò difficultates aliæ, ac lites moveri poſſent: ſed ſatis, ſuperque pro noſtro inſtituto dictum eſt, & cætera Philoſophis relinquamus.

## §. VI.

*An ergo ſit viſum aliquod à vero tale, quale à falſo nequeat eſſe?*

HOc potiſſimum, & magis noſtrum eſt: à quo parum, vel nihil ſcholæ etiam noſtræ diſcrepare

pare

pare videntur. Nam ut primum de fide divina dicam, quam ſcientiis omnibus certiorem, firmioremque tuemur; ſi quæramur, utrum fidelis veram inter, falſamque, ſi quam forte habuit, diſcernat, aut inter veram, falſamque illam, qua obſtinatiſſimus hæreticus credit, quidpiam, quod percipiatur, interſit; quidam ſane quędam diſcernicula, ut vocant, ioſerunt plerique verò nihil intereſſe reſpondent, & nos etiam ipſi ita quondam cenſuimus. Ergo quoad fidem etiam, qua Deo credimus, & quę religionem omnem fundat, nullum viſum, apparentia, & ſpecies nulla à vera eſt, quæ à falſa eſſe non poſſit, & etiam ſit.

Quod ad ſcientias attinet, idem ſolet eſſe judicium, nec differre inter ſyllogiſmum, & paralogyſmum in eo, cui paralogyſmus eſt ſyllogiſmus, & omni ei, qui ſe ſcire putat, & fallitur, ſic ea videntur, quę ſe ſcire putat; quemadmodum alia, vel quę ſcit ipſe, vel ſciunt alii viſa ſunt: quod ſanè non Academiæ interemptum dogma eſſe, ſed hodie etiam vigere videtur. Hinc accipiet Academia, neminem ſcire poſſe, ſe ſcire, & percipere; nam quod modò, hoc idem percipiebat ubi etiam maximè fallebatur percipiuntq; alii, & tamen falluntur. Accipiet rursùs, neminem prorsùs ſcire; nam qui ſcit ſane ſcit, ſe ſcire: nemo autem ſcit, ſe ſcire: nemo ergo ſcit. Conſultò verò amentes, & dormientes ex quorum apparentiis Academici arguunt, prætermittimus; nam ſatis negotii vigilantes etiam ipſi efficiunt: ubi mille aliæ replicæ induci poſſunt.

Inferent demùm dogma univerſum, nulli rei tamquam vere eſſe aſſentiendum; tum propter diſcrimen erroris, qui ſic ſapienti turpis eſt, ſicut viro probo ſcelus: tum quia in ſimili diſſimiliter non eſt judicandum: ſimile porrò eſt, quidquid occurrit, ſive à vero veniat, ſive à falſo; nec ulla nota veri propria ineſt: temerè ergo, & ultrò veram eſſe judicatur.

Quod ſi reponas raro ſimile viſum à falſo eſſe. Hoc dicent, quidquid ad opinandum, vel credendum ſufficeret, ad ſciendum ſatis non eſſe: nam qui ſcit, & percipit, exiſtimant, ſe in eo falli non poſſe: at hoc judicare nequit, ſi ſimile viſum ſaltem raro à falſo poſſit eſſe. Undè nec exempla comedendi & ſimilia hic juvant, quaſi dicamus, appoſitum cibum comedendum eſſe, etſi raro contingere poſſit, ut ſimilis prorsùs alius veneno infectus apponatur. Nam ad comedendum neceſſe non eſt ſcire, cibum eſſe ſanum; ſatis eſt, ſi opinemur, vel credamus, vel ſit probabile noſtro modo.

Imo hinc denuò inſurgent, & dicent, comedendum ibi non eſſe ubi frequens eſſet, venenum miniſtrari. At frequentiſſimum fuit, & eſt, falli homines, ſe ſcire exiſtimando; nam paſſim & ubique ſinguli ſingulis contradicimus, & tot fermè ſunt ſententię, atque etiam ſcientiæ, quot, ut aiunt, capita. Indè Tullius ſæpius mulam peperiſſe arbitratur, quam ſapientem fuiſſe, & Auguſtinus lib. 2. Contra Acad. cap. 1. *ſcientia raro, pauciſque provenit:* nec plures, quam ſeptem tota antiquitas ſapientes numeravit: pro nobis verò ſcriptum eſt, ſtultorum infinitum eſſe numerum. Jam frequens ergo, ac pænè omnium periculum cavendum eſt, nec aſſenſus præſtandus. Quid deindè magis plenum temeritate, quam ſe ex paucis illis futurum exiſtimare. Unde vel Academię, vel Luciano manus dandæ videntur. Atque hoc valdè fovent ſcholarum diviſiones, ſuitates, contentiones, & ſine fine diſſidia, & quaſi jurata conſilia.

Tenendum eſt nihilominus conſtantiſſime, nec ut loquitur Auguſtinus de Civi. Dei chriſtianis temporibus dubitandum, multa ſciri poſſe, & a vero, & veri ita eſſe, qualia à falſo nequeant eſſe. Sed nunc ambobus duo, inquit Auguſtinus li. 2. contr. Acad. c. 3. *Cavete, ne quid vos noſſe* (id eſt, ſcientia, vel fide) *arbitremini, niſi quod ita didiceritis ſaltem, ut noſtis unum, duo, tria, quatuor ſimul collecta in ſummam fieri decem. Sed item cavete, ne vos in Philoſophia* (de morali eſt ſermo) *veritatem aut non cognituros, aut nullo modo ita poſſe cognoſci, arbitremini. Nam mihi, vel potius illi credite, qui ait: quærite, & invenietis: nec cognitionem deſperandam eſſe, & manifeſtiorem futuram, quam ſunt illi numeri.*

Dicimus ergo, illud viſum, quod eſt a vera fide, vel quod eſt à ſcibili, tale eſſe, quale à falſo non poſſit eſſe. Longè ſcilicet aliud eſt, tale aliud viſum, vel repręſentatum à falſo eſſe, & aliud prorsus, tale alicui ex errore, & ignorantia videri poſſe. Nam par. 1. lib. 2. diſcurſum eſt, & oſtenſum, ex errore, & ignorantia talia non eſſe verè, & ſimpliciter talia, ſed ſolùm ſecundum quid. Cuicunq; porrò paralogyſmus ſyllogiſmus videtur, & univerſim viſum, & ſpecies, quę cum à falſo, ſit à vero eſt apparet, ex errore, vel ignorantia ita videtur. Ergo viſa hæc videntur quidem erranti, vel ignoranti talia eſſe, qualia ſunt à vero: talia tamen non ſunt. Quemadmodùm, quod exemplum à Philoſopho ſæpè uſurpavimus, imperito aurum falſum videtur: non quia nulla nota differat ſiquidem, à perito diſcernitur; ſed non ea, qua imperiti quoque dijudicent.

Ex hoc ſequitur, non quidem ſapientem nihil ſcire, aut non ſcire, ſe ſcire; ſed illud, errantes, & ignorantes ſæpè, & multa exiſtimare, ſe ſcire, quæ neſciant Atque his quidem tanta videtur ſuas apparentia, quanta ſcientibus ſua; ſed ex ignorantia, vel errore ita videtur. Quemadmodùm ergo, quod eſt exemplum Ariſtotelis, & S. Thomæ 4. Metaph. ægroto dulcia amara videntur: ejus tamen guſtus corruptus contemnitur, nec Academici quidem ex eo accipient, probabile, aut veriſimile eſſe, ea non eſſe dulcia quæ ægrotanti non dulcia, ſed inſipida videntur: ita accidit in præſentia: *ille enim qui opinatur non verum*, ait S. Thomas Lect. 9. *non diſponitur ſalubriter ad veritatem in comparatione ad ſcientem: habet enim ſe ad ſcientiam, ſicut infirmus ad ſanitatem: defectus enim ſcientiæ eſt opinio falſa; ſicut ægritudo ſanitatis* eo autem ęgritudo & major, quo exiſtimatio falſa firmior, & ea ſane graviſſima, qua quis putat, ſe ſcire, quod neſcit, aut Deo credere, quæ à Deo non ſint. Horum proindè ex viſibus, & judiciis arguere fædius eſt, quam ſi ex ægris, eorum quę guſtu de ſaporibus judicaremus. Fatemur ergo, eis talia videri ſua viſa, qualia ſapientibus ſua: ex quo illud efficitur, ſapientem bene habere, eos autem falli miſerè, & ægrotare.

Sic conſimiliter hæretico v. g. Calviniſtæ, tam vel vera, vel credibilis ſua religio videtur quam nobis noſtra; ex ægritudine tamen mentis, atq; ex ignorantia, & errore ita ei videtur; vere enim eas cauſas, eas notas ſuę Eccleſię non habet, quas, & quales nos habemus, quod Catholico cuiq; indubitatum eſt; fruſtrà alioqui ex notis verę Eccleſię eos aggrederemur. Catholicus ergo credit motus his notis, & ſignis; quibus ſignis, & notis nullus ſane hæreticus moveri poſſit: videtur ſane ei, ſe moveri paribus aliis, aut majoribus: ſed iis non movetur. Non ergo eſt ſimile viſum; quod licet fateamur, tantum ſibi ex errore videri, tale certe non eſt.

Diſtin-

Diſtinguendum eſt itaque in primis, ut factum eſt, inter ea, quæ ex errore, vel ignorantia, aut citra errorem, & ignorantiam ſic, vel ſic videntur. Rursùs diſtinguendum eſt inter tantum, & tale: & dicendum, errantes tantum apparentiæ habére poſſe; tale non poſſe. Hæreticus v. c. negans orandum pro mortuis nequit inter ſua motiva, & cauſas & in ſuo viſo hoc quoque habere, ſanctum Auguſtinum v. g. ſcribentem de cura pro mortuis. Non ergo habet ſimile viſum; non hoc viſum compingitur motivis, & cauſis, quibus res tamquam vera repræſentatur. Atque eodem modo de ſcitis eſt habendum.

Hinc nos negavimus olim, & negamus etiam modò diſcernicula illa fidei, & quaſi percepta, & experta, quorum nullam ſit cauſam., & rationem dare, ſed experientia per experientiam defendatur: quod idem hæretici arripiant, & diſputationem omnem hoc perceptionis occulto eludant. Quoad cauſas tamen quibus, fidelis movetur, diximus, & dicimus, nullas ſimiles ſuppetere ſane hæretico, ſed longè diſſimiles. At inquis, ſimiles ei videntur: tantæ videri poſſunt: eædem videri non poſſunt: nam ſuæ cauſæ, & meæ diverſæ prorsùs ſunt: ſimiles ergo non ſunt. Dicit quidquam Auguſtinus; & ego credo: dicit quidquam Calvinus & Calviniſta credit: cui quidem tantus Calvinus videtur, quantus mihi Auguſtinus: at quantum intereſt inter Auguſtinum, & Calvinum, tantum intereſt inter viſa utrique. Fateor tamen hic, quod alibi à me dictum memini, ex quali diverſo quantum quoque diverſum reſultare quoad probandum verum revera: & ex quali Auguſtini diſpar quoque quantum re ipſa reſultat; non tamen quoad eum, qui ignorat, & errat, ut errat noſter Calviniſta.

Atque his ſatis res declarata videtur. Illud etiam diſcutere, ferme conſilium erat, utrum univerſim inter omnem veri, & falſi aſſenſionem quidpiam intereſſet, quod in occultiſſimo cordis non nihil plus, vel minus innoteſceret, vel innoteſcere ſaltem poſſet, ſi apertis, ut par eſt, oculis vigilaremus, & nobis magis, quam rebus noſtris incumberemus. Videmus ſcilicet, acum magnete delibutam detineri quidem vi poſſe, quieſcere non poſſe niſi directam ad polum: intellectus autem ad verum natus eſt, & vero tinctus, & delibutus quidquid modernis quibuſdam ineptire placuerit. Falſis ergo argumentis, ac viſibus firmari vi poteſt in falſo: quieſcere non item: lapis vi tenetur in aere; & naturæ reliquæ extra centrum; at violenter, & vi, & tenentur magis, quam quieſcant: quod ſi ſenſu vigerent, percepturæ violentiam viderentur, nec ſe tam quieſcere, quam vi impediri, & firmari. At intellectus ad verum eſt, ſicut naturæ reliquæ ad centra ſua. Percipiet ergo, vel poterit, ſe non quieſcere, ſed in falſo per vim & violentiam figi. Hinc & illud ſequetur, intellectum ut vero aſſentiatur, nullo artificio logico cogi; quibus quippe, aut ſimilibus artificiis ad violenta opus eſt: ad naturalia opus non eſt: unde & S. Thomas raro, artificio ſillogyſtico, ſed rei manifeſtatione probare ſolet. Ad falſa ergo potius ſyllogiſmorum artificio mens cogetur. Hæc & alia aliis diſcutienda relinquimus; modo illud inconcuſsè teneatur, dari peccata ignorantiæ & erroris, quæ neſcientes, & errantes committamus, ut lib. ſ. oſtenſum eſt.

Illud nunc unum expediendum ſupereſt, quod de freqentiſſimo, & fere omnium errandi periculo, atque paucitate, raritateque ſcientium, & ſapientium objectum eſt. Hanc in primis pro Chriſtianis adduco paucitatem, & raritatem ſalvandorum divitum; neque propterea torpere, & deſperare, ſed ſperare potius ſinguli debent, & eniti, ut ex paucis ſint. Dicendum eſt itaque, ſcientiam paucis, & raro contingere, ſed culpa noſtra, cauſaſque prodit Auguſtinus, ubi hoc dixit. periculum ſimiliter eſſe frequens, ſed volentibus. De cætero verum eſſe invenibile, maximè autem Chriſtianis hoc toto libro, & etiam ſeq. fusè commonſtrandum eſt. Quid ſcilicet ut hoc ex lib. ſup. ſignificem, prohibet Chriſtianum noſſe Prophetas, noſſe Evangelium, & Apoſtolos, atque loco aliorum librorum Auguſtinos, Hieronymos, Chryſoſtomos colere? Qui ſi hoc pauci fecerint; ſine hoc autem rectè ſcire non contingit, non neceſſitatis, voluntatis erit vel neſcire, vel errare.

## §. VII.

*Comparere ergo hic vix videntur poſſe, qui ſe & æque probabilia, & minùs probabilia opinari poſſe putant.*

HOc eſt, qui nihili ducere videntur, errare & falli. Ecce ſcilicet cauſam, diſputationemque percelebrem propoſuimus, atque diſcuſſimus & Gentium cum Gentibus & Gentium cum chriſtianis. Illud verò utrinque conſtanter uſurpatum eſt, & ſervatum ab omnibus, cavendum cuique eſſe, maximè autem ſapienti errorem, errandique pericula: atque ex hoc, quod naturæ ſenſus planè dictat, Academia tota quanta enata eſt; exiſtimarunt enim, ut eſt oſtenſum, nullam ſpeciem aut apparentiam, viſum omnino nullum à vero tale eſſe, quale à falſo etiam non poſſit eſſe; ideóque nulli rei tamquam vere aſſentiendum.

Nulla neque veterum, neque poſterorum ſchola, ita deſipuit ut diceret, nihil intereſſe quod eadem, ſimiliaque prorsùs eſſent veri, & falſi viſa: & nihilominus his, & illis rebus quaſi veris eſſe aſſentiendum: id potius prohibuit Zeno Princeps ſtoicorum, cujus ipſa definitione Academici uſi ſunt: prohibuit Ariſtoteles ſcientiam ex veris definiendo: aſſenſum item omnium infimum, & debilem opinionem per ea, quæ plerumque ſaltem à vero ſint, exponendo, ut par. 1. viſum eſt: prohibuerintque omnes, & in eo laborarunt, ut notam, & rationem darent, cur, & quibus aſſenſum daremus, quin falleremur, & verum præ falſo inveniremus. Quod circa lib. 1. quæſt 1. nos copioſe explicuimus, quantum malum ſint hominis ignorantiæ, & errores: Academia verò erroribus occurrere volens mundum ignorantiis implere nixa eſt.

Dixi itaque, vix hic comparare eos poſſe, atque in iſta mundi ferme totius lite, & conſpectu, qui aiunt, ſe poſſe (nos quippe huic gratiæ renunciamus) ſe, inquam, poſſe opinari, & aſſenſu opinativo approbare, & judicare æque probabilia, & etiam minus probabilia. Hoc hominum eſſe videtur errare, & falli nihili facientium: nam æquè probabilia ea nuncupamus, quæ à vero, & falſo, id eſt ab utroque contradictorio æquale viſum, parem prorsùs ſpeciem, cauſam que habeant

beant, & in quibus nihil inſit, cur hoc magis quam oppoſitum ſit verum & quæ ideò ſupra veriſalſimilia, ſeu nutriſimilia appellavimus: minùs autem probabilia viſum habent magis, & ſpeciem, notamque falſorum. Ergo ſors erit fortuna, & caſûs non falli in æque probabilibus; in minus probabilibus velle magis falli. Periculum eſt præterea errandi manifeſtum, & evidens: nam prorsùs exiſtimus in confinio veri & falſi, & ad utrumlibet, ſicut ubi nulla ſubeſt major ſpes vitæ, quam mortis. Contemnunt porrò hoc periculum. Errore ergo, & falli nihili ducunt; Sed cæcæ nihilque diſcernenti voluntati provinciam deferunt: determinabit ſane ipſa, ſed prorſus cæcè, & erit quaſi jactus talorum, & caſu ſive verum, ſive falſum offendetur. In his rursùs probabilibus tot ſunt falſa, quot vera. Ergo viam ſternunt ad vera, & falſa ex æquo communem & parem: non ergo magis huc, quam illuc eunt, ſed ex æquo vera, & falſa petunt, quibus proinde tanti ſit falli, vel non falli; etſi voluntas hûc coegit, hoc ſibi verum videtur, hoc enunciant: illud autem, & contrarium, ſi eò duxerit, voluntatis ſanè rerum judices, quibus ex probabilibus omnibus ea vera ſint, quæ voluntas voluit. Jam longè abſint à cavendo errandi periculo, à quærendis notis veri magis, quam falſi; à vigilando ſuper viſa, ac ſpecies & apparentias rerum ſic, vel ſic comparentium. Non plura; nam ſatis hæc everſa ſunt par.1.

Scribunt verò ad me aliqui volumen neſcio quod editum de his adverſum me, atque alios; & petunt enixè, ut reſpondeam. At nolim ego contendere cum homine, cui tam libera ſit voluntas opinandi, & judicandi; cui prudens ſit ea quoque edicere, & docere, quæ minus fundata, & minus, ut aiunt, vere viſa ſunt; qui contraria videat vero propiora, probabiliora, firmius ſtatuta; & tamen impugnet, & evertat; quia voluit; orandus proindè magis erit, ut in rebus prorſus liberis efficitur, malit nobiſcum, quam contra opinari, & judicare, quam perſuadendus; nam ſive paria, ſive majora etiam adducamus, niſi ſaltem demonſtremus, nihil conſequemur: demonſtrare autem in contrarium aſſuetis, difficilis certe provincia eſt. In hac ergo ipſa etiam quæſtione num opinari poſſimus æque & minus probabilia? hoc eſt, prorſus contingentia, & indifferentia ad verum & falſum atque ad falſum magis declinantia; in hac unquam quæſtione erit etiam orandus, ut nobiſcum opinari velit: nam velle ſufficiet: quod certè & ſibi erit decorum, ne aliquis ejuſdem cum ipſo opinionis hoc ſibi notæ inurat, ut dicat, ipſum ſemper, & in rebus tam multis minus probabilia, quæ talia etiam judicaret, docuiſſe, edidiſſe, vulgaſſe; nun quæ probabiliora, & veriora viſa ſint.

---

## QUÆSTIO II.

*Utrum ergo opinio ponens, verum morale eſſe ininvenibile, ſit opinio inopinabilis?*

OPinionem inopinabilem eam 4. Metaph. & alias appellarunt, quam quis dicere ore poſſit; corde, & mente non poſſit. Non ergo quæro modo, an verum morale inveniri queat: ſed quæro, an opinio hoc dicens ſit inopinabilis!

### §. I.

*Quot modis contingat verum invenire?*

HOc præmittendum eſt; neque enim eò imus, ut verum prorsùs omne ſenſu Academia percipi poſſe, comprehendi, ſcirique, conſtituamus.

Inventio itaque veritatis, diſtinctione magis quam diviſione æquivoca ſejungendo duplex eſt, alia ſimpliciter, & re ipſa talis, alia ſecundum quid, & ſolùm exiſtimata. Tot ergo modis contingit verum invenire, quot modis contingit mente, & corde verè affirmare: ore quippe verum non invenitur, ſed magis jam inventum aliis manifeſtatur, conſignaturque. Tot rursùs modis accidit verum ſecundum quid invenire, & ſolùm exiſtimatione, quot modis accidit, falsò mente affirmare. Num porrò ipſa formalis affirmatio ſit inventio, an veri potius inventi quaſi acceptio, & tentio, & apprehenſio ad præſens refert parum, & prætermittò. Eodem modo tot ſunt falſi inventiones, quot, & quales negationes mentales.

Hinc intellectu primorum principiorum, ſcientia, fide divina, omni etiam vera fide humana, & opinione verum invenimus, & habemus. Pro gradu tamen perfectionis, & modi affirmationum eſt inventio perfectior, atq; præſtantior. Habet ſanus, & infirmus vitam ſuam: tutius tamen, perfectiusque ſanus; habet tamen uterque; habet Princeps arcem ſuam obſeſſam, & in magnò diſcrimine conſtitutam: habet tamen, ſic & verè opinans, & credens verum habet, verum invenit; imperfectius tamen, quam ſciens: tamen habet, & invenit.

Quot ſunt modi verarum enuntiationum, totidem exiſtunt falſarum, & totuplex eſt ſophiſta, quotuplex ſapiens: & tot ſophiſticæ, quot ſcientiæ, vel quaſi ſcientiæ. Idcirco & ſunt falſi, & ficti intellectus primorum principiorum; falſæ, & fictæ ſcientiæ; falſæ & fictæ fides divinæ, & ſic de reliquis inquam, falſæ, ideſt, fictæ, quæ deceptis videantur eſſe intellectus principiorum ſcientiæ, & fidei divinæ, ſed non ſint. Ideò tot modi ſuperſunt exiſtimatæ inventionis, quot veræ: & unaquæque ſcientia, & facultas his ſolùm exiſtimatis, fictis, larvatis, phantaſticis ſophiſticiſque inventionibus eſt referta, non ſua cauſa, ſed profeſſorum.

Undè accipias inventionem ſolùm exiſtimatam eo eſſe deteriorem, quo in ſuperiori eſt genere, ac præſtantiorem inventionem ementitur juxta regulam, quod corruptio optimi eſt peſſima. Ideo minimum malum eſt falſa opinio, maximum hæreſis & infidelitas & ſic de cæteris.

### §. II.

*Opinio inopinabilis eſt verum morale inveniri non poſſe.*

NOndum determinamus quidquam de omni prorſus vero morali; ſed dicimus, opinionem inopinabilem eſſe, & quam nemo corde credat,

dis, verum morale ſæpe ſaltem, & plerumque inveni non poſſe, nec eos eam mente aſſerere, qui ore pronunciant.

In primis hoc conſtant de religione, quæ morum, & totius veri moralis fundamentum eſt. Gentes ſiquidem omnes religionem aliquam colunt, plerique quidem corde, qui proinde eam veram arbitrentur: alii exterius, & propter ſtatum, qui etiam eam, quam ſequuntur magis è re ſua exiſtiment, quam vel aliam, vel nullam: unde nullus Princeps, aut Tyrannus eò nixus eſt, ut religionem omnem tolleret, quin ipſi profani quique Politici eam neceſſariam eſſe duxerunt, ut vel ipſe Machiavellus teſtis eſt. Ergo verum morale ſaltem politicum invenisse ſe exiſtimarunt. Habuerunt deinde leges, & jura, & bonum, & malum, pœnas, & præmia; vituperium & laudem gentes univerſæ: alios bonos, meliores alios, alios pravos judicarunt: quæ ſine cognitione boni & mali, & ſic veri moralis non conſtant: nec Academici per ſuum probabile evadere poſſunt, ut viſum eſt. & Tullius, qui totus in cauſis, & in orationibus, alios laudavit, reprehendit alios, hos innoxium Milonem oſtendere laboravit. Noverat ergo, quid bonum, quid malum eſſet, ex quo is reus, innocens ille haberetur: certè ſe noſſe arbitratus eſt.

Itaque ſicut nulla uſquam natio exiſtimavit, ſine omni religione, & lege eſſe vivendum, nullos eſſe bonos, nullos pravos, nullos meliores, juſtos, injuſtos; ita nulla credidit, verum morale inveniri non poſſe: quo ſcilicet non invento, leges, & religio quoad ipſos eſſent quaſi non eſſent, nec ex lege nullo modo cognita magis, quam ex non exiſtente vivere poſſent, exiſtimarunt ergo, ſe invenire poſſe: non ergo exiſtimarunt, non poſſe. Attrita autem eſt evaſio per probabile, cujus, & veri cauſa una eſt, nec ſi verum eſt invenibile, inveniri probabile poſſet.

Præterea concluſionem probo ex 4. Metaph. textam inde Ariſtotelis rationem huc applicando, qua ille demonſtravit, neminem ita mente affectum eſſe, qui crederet, contradictoria eſſe ſimul vera, & poſſe rem eamdem ſimul eſſe, & non eſſe.

*Unde* (ait) *maximè patet, neminem hoc pacto diſpoſitum eſſe, aut ceterorum hominum, aut eorum qui hanc ſententiam dicunt: cur enim Athenas proficiſcitur, ſed non quieſcit, putans ſe proficiſci oportere? Aut cur diluculo non continuo in puteum, aut in præcipitium proficiſcitur, ſed cavere videtur, ut non ſimiliter putans non bonum, ac bonum eſſe, ſe in illa projicere.* Non ergo exiſtimabant, ire Athenas eſſe non ire; alioqui non magis proficiſcerentur, quam quieſcerent. Nec ſimiliter præcipitare ſe credebant æque bonum, & non bonum; ſin minus præcipitia haud caverent.

De Academicis ſatis dictum eſt. Nunc porrò in eos dirigendum eſt hoc idem argumentum, qui modò etiam dicere ore videntur, verum morale frequenter, ac in rebus pæne innumeris inveniri non poſſe: quin ex hoc inter alia arguunt pro uſu licito probabilium non magis verorum, quam falſorum. Et certè ſi veritas ipſa ad manum eſſet, ex qua viveremus, fruſtra probabilia inducerentur, ex quibus conſilia caperemus.

Jam ergo eodem modo in hos ita dicentes cadit argumentatio facta etenim in probabilibus etiam ipſis, atque controverſiis omnes affirmant tantùm, vel negant tantum, & rarò, vel numquàm auditur vox illa *neſcio*: quod conſtat facto innegabili, & notorio omnium in libris, in manuſcriptis, in ſcholis, in ſummis: hoc ſcilicet bonum, hoc malum; illud leve, illud grave omnes dicunt, & loquuntur. Ergo ita & corde ſentiunt: ſin minus mentirentur. At quiſquis aliquid mente affirmat, id putat verum, & falſum, quod negat. *Sic ergo patet* (concludit eo locis Thomas) *quod omnes opinantur, ſe habere veritatem vel in affirmativa tantum, vel in negativa tantum.* Ergo omnes opinantur, & credunt, ſe invenire verum: non ergo credunt ſe inveniſſe verum: non ergo credunt, ſe invenire non poſſe, niſi quis ſui compos, cum actu manducat, putet ſe manducare non poſſe.

Conſequenter profectò erant in eo Academici, quod ex hoc antecedenti, *verum ipſum inveniri nequit*; colligebant: ergo *nulli rei quaſi veræ adhibendus eſt aſſenſus*. quia alienum eſt inveniſſe exiſtimare. At hinc vel univerſim verum ipſum morale, vel in probabilibus ſaltem illud non invenibile dicere: hinc in rebus ſingulis, & quæſtionibus jam negare, perindè mihi videtur: atque ſi quiſpiam ſemper loquens, ſe loqui non poſſe diceret affirmant ſcilicet, vel negant omnes: ergo inveniſſe ſe putant: nec enim arbitrari poſſunt, aut ſe impoſſibilia feciſſe, aut illud fieri non poſſe, quod ipſi omnes, & ſinguli paſſim & non tam ſæpe, quam ſemper efficiunt. Homines profectò iſti parum conſequentias ſuas meditantur.

Ais, te haud exiſtimare verum inveniri prorſus non poſſe, ſed non poſſe certo, & infallibiliter in rebus morum permultis. Sed in primis hic non de gradu, & perfectione inventionis, ſed de inventione diſputamus ſi Rurſus: ergo opinione ſaltem inveniri verum poteſt vel ſemper, vel plerumque. Vivere ergo poſſumus ex vero ipſo ſine tuo probabili non magis vero, quam falſo; nam qui ex vera opinione vivit, ex vero ſanè vivit, & opinio vera eſt utique vera.

At inquis, ubi etiam verum opinione, & hoc imperfecto modo inveniſti, neſcire te plane, nunc inveneris, cum tam facilè opinando fallamur, ac adeò immenſus ſit numerus opinionum falſarum; nam paſſim, & vix non in omnibus ſinguli ſingulis contradicimus. Cæterum labes hæc non opinantium tantum eſt: nam & in his, quæ certa arbitramur, ſimiliter contradicimus & fallimur. Reſponſio deinde terminos intelligentis non eſt; nequit namque mente quis affirmare, & neſcire, utrum verum invenerit, cum affirmanti cuique verum id ſit, quod corde enunciat; non ergo exiſtimat, ſe neſcire, num invenerit, quæ dubitantium, & ignorantium diſpoſitio eſt, ſed exiſtimat, ſe inveniſſe, & verum id eſſe, quod profert. Nunc porrò non diſputamus, an omnes re ipſa inveniant; nam plurimi non inveniunt, & falluntur, ſed quid omnes exiſtiment indagamus: & quia omnes affirmant, & negant, concludimus, omnes corde credere, verum paſſim, & facile ſe invenire: non ergo putant, invenire ſe non poſſe vel neſciunt, quid loquantur.

Nec ad reflexas eſt effugium; nam hæ reflexæ affirmant opiniones probabiles directas, quæ ſunt affirmationes, & negationes rerum, quibus ſublatis reflexæ corruant, via ergo reflexa ſupponit directam; ergo opiniones ſe verum inveniſſe credentium. His ergo ita exiſtimantibus vel credendum, & fidendum eſt, vel ſecus? ſi rectè loquantur.

èis ſiditur, verum ergo inveniri poteſt, quod illi ſe inveniſſe putarunt: vel credendum non eſt? & tunc ex eorum dicto non rectè vivimus. Rurſùs ſi verum inveniri nequeat directi opinatores planè commenti ſunt, & ea nobis teſtati, quæ noſſe non poterant. Stulte ergo ex eorum dicto vita inſtitueretur. Ergo invenire potuerunt. Ergo ipſi etiam puri reflexiſtæ ſupponunt, verum inveniri poſſe, quin paſſim, & ferè in omnibus inveniri.

## §. III.

### *Ulterior rei comprobatio.*

DIximus quæſt. ſup. ex Academiæ dogmate de vero ininvenibili, illud ſanè conſequi, quod quærendum, laborandum, diſputandum nihil eſſet, neque poſſet; nam ut caſus omittamus obedientiæ exercendæ cauſa inſtitutos, in quibus in impoſſibilibus etiam laboratum eſt, ſed ad finem poſſibilem ſcilicet obedientiæ conſequendum, de cætero nemo movetur ad impoſſibile; quod eſt cunctis principii loco conſtitutum, & ratio ea eſt, quod media propter finem expetuntur, & ſic etiam adhibentur: ergo quicumque media amant, & adhibent, haud arbitrantur finem poſſibilem non eſſe. Quærere porrò eſt propter invenire, & omnis quæſtio, ſtudium, labor, atque diſputatio omnia propter verum eſt. Omnes autem quærunt, ſtudent, laborant, diſputant. Omnes ergo credunt, verum inveniri poſſe: & quemadmodùm in arenis maris numerandis, quod impoſſibile eſt, laborant nulli; ita in ſtudio quoque Moralis Theologiæ eveniret, ſi corde crederetur, verum numquam inveniendum. Factis proindè omnium evincitur, eos verum invenibile exiſtimare.

Quin illud inventu, & cognitu faciſius, & expeditius fortè credunt, quam ſit. Rerum quippe difficilium ea conditio eſt, quod multo ſudore conſtent, & à viris magnis, non à quibuſlibet gregariis peragantur. At ſcientiam moralem quilibet aggredi videntur, atque in ea affirmant, & negant; ſtatuunt & definiunt; ac proindè quilibet ſe verum invenire arbitrantur. Ergo verum morale nimis fortè obvium ſingulis, facile, expeditumque exiſtimant. Nos profectò illud invenibile quidem autumamus, non tamen rem eſſe adeò protritam, abjectamque, ad quam quilibet quomodo libet, qui ſcientias naturales attingere, certè docere non auderet, par eſſe queat: de quo ex Gregorio Theologo dedi aliqua par. 1. nec modò hoc agimus. Hæc certè omnium moralem Theologiam aggrediendi facilitas, qua ſe docere quoque eam poſſe confidunt, ſatis, ſuperque demonſtrat, ſe non exiſtimare impoſſibile, illam ſcire, & noſſe, & acquirere: per hoc autem noſcunt verum morale: hoc ergo non latere, ſed inveniri poſſe credunt, quin inventu, ſcituque faciliua putant, quam fortè ſtatuariam, quam tam citò, brevique & comparare & docere vix quiſquam auſit.

Hinc rurſùs, quemadmodùm de proficiſcentibus Athenas arguebatur, qui utique ſperabant, ſe eo pervenire poſſe, videamus homines velut ire, & proficiſci, ac preſſe etiam ad ſcholas ire, ut tam Philoſophiam, quam Theologiam moralem, alii quidem doceant, alii addiſcant: in quem etiam finem Cathedræ inſtitutæ ſunt; deſignata ſtipendia, & Magiſtri conſtituti: Alii ergo vel putant, vel mentiuntur, ſe Philoſophiam, vel Theologiam moralem noſſe, & habere, quam doceant atque conſignent: alii ſe eam adipiſci poſſe credunt, & in hunc finem laborant, expenduntque: Reſpublicæ item, & Princeps idem putant, ideoque cathedras erexerunt, atque dotarunt. Credunt ergo omnes, ab aliis quidem haberi, ab illis haberi poſſe ſcientiam utramque moralem. At ſcientiam moralem habere eſt verum morale noſſe, & inveniſſe: illam autem habere poſſe eſt verum morale noſſe poſſe, & invenire. Omnes ergo credunt, verum morale inveniri poſſe; quare opinio contraria eſt inopinabilis, quamque mente credat nemo.

Neſcio, utrum hic quoque alicujus iturus ſit ad probabile, & ad reflexas. Demonſtratum, opinor, eſt par. 1. & per ſe apertiſſimum videtur, reflexas iſtas non eſſe ipſam moralem ſcientiam, ſed reflexionem in eam, & reflexionem quidem non more, modoque ſcientiæ, ut modò diſputamus, ſed hiſtoricè inſtitutam. Nos autem de ipſa morali ſcientia locuti ſumus. Dicant rurſùs ſemel & palam eam nuſpiam eſſe: ergo & reflexiones erunt de ſubjecto, ut aiunt, non ſupponente; utque paulò antè dictum eſt, reflexis iſtis non aliud, quam ipſæ opiniones morales directæ, quæ partes ipſius ſcientiæ ſint, aſſumuntur: ergo datur ſcientia moralis; noſcitur ergo verum morale & ſi verum inveniri nequit, reflexis iſtis non aliud, quam dicta, & opiniones rerum incognoſcibilium aſſumerentur. Sed quid in his moror, quæ contrita ſunt.

Addamus aliquid, quo verum re ipſa etiam inveniri poſſe oſtendere ordiamur; hactenùs quippe non, an inveniri poſſit, ſed an inveniri illud poſſe, omnes exiſtiment, tractatum eſt.

Et primo ſic: verum eſt, quod omnes, & ubique, & ſemper crediderunt ita eſſe. Hoc eſt principium morale ex 10 Ethicor. ubi verum pro morali ſcientia definitur, quod omnibus videtur; ſicut bonum, quod omnia appetunt: & ſicut appetitus omnium non fallit, ita neque omnium judicium, quia naturæ judicium eſt. ergo à Deo Authore, qui non fallit: quod alias late proſecuti ſumus, atque declaravimus: rectè enim ait Cicero, in quo omnium natura conſenſit, verum habet: recte & Plinius ad Trajanum negat omnes aut falli, aut fallere: acutius illud Sidonii, mundi ſuffragia nemo emit. Quidam tamen Theologus egregius hoc dictum naturale Philoſophorum, omniumque re vera oppugnans, me tamen ſolum oppugnare ſibi viſus ex eo, ſi ſuperis placet, rem confeciſſe putabat, quod omnes initio ſaltem doctrinam Chriſti falſam eſſe exiſtimabant. Sed reſpondemus: argumentum non eſt ad rem. Reſumamus ergo, verum eſſe, quod omnibus videtur, ſed omnibus videtur verum morale inveniri poſſe. Ergo vera eſt opinio hoc ſtatuens. Minor oſtenſa eſt.

At Academiæ, inquit, ſcholæ florentiſſimæ, & frequentiſſimæ non eſſe oblitos, cui ſcilicet viſum non eſt, verum morale inveniri poſſe, ſed ſolum veriſimile, ex quo vita regeretur, ſed oſtenſum eſt, hanc eſſe opinionem inopinabilem, quam

quam nec academici quidem mente acciperent, nec tam mentiendo, quam ſeſe non ſatis intelligendo locuti ſunt: quod denuò magis ex Jullit ipſius confeſſione comprobare obvium ſane foret, ſed otioſum. Omnibus ergo viſum eſt, verum morale inveniri poſſe, nam omnes quæſierunt. Vera eſt ergo ſententia illud invenibile ſtatuens. Quo eodem modo argumenti genere S. Thomas 1. part. quæſt. 12. ex appetitu omnium ad beatitudinem poſſibilem eſſe viſionem Dei, ſine qua nulla fuit ipſi, nec eſt nobis beatitudo, ſapientiſſime intulit, firmavitque.

Rursùs idem demonſtratur ex 1. Metaph. undè omnis homo naturaliter ſcire deſiderat, ſi autem quidpiam ſcire deſiderat, hoc primum ſit, neceſſe eſt, quid agere, quid vitare, quomodo vivendum ſit, ſcire deſideret: ex quo ſanè naturali deſiderio ſciendi duo conſequuntur, alterum ſcire hominem poſſe; alterum aliquos aliquandò ſciviſſe, & inveniſſe. Primum conſtat, quia homo alioqui natus fuiſſet ad torturam, & cruciatum, torqueretur que à natura ipſa appetitu, ac deſiderio rerum impoſſibilium: quod Philoſophia omnis abhorret, & loco ſuo magis declaratur. Alterum erat, aliquos aliquandò ſciviſſe & inveniſſe; fruſtra alioqui hoc deſiderium ſciendi natura injeciſſet: at in natura nihil eſt fruſtrà: ergo aliqui aliquandò ſciverunt, & invenerunt. Accipiuns etiam hodie Philoſophi hoc arguendi genus, nullumque appetitum admittunt ſemper, & ubique fruſtrà; & inductione naturarum reliquarum conſtat Verùm hi, quibuſcum agimus, cum nec Logici, nec Philoſophi ſint, quid demùm ſint, planè neſcias.

Poſtremò utrumque hoc nos ſcilicet invenire poſſe, & aliquos aliquando inveniſſe accipitur ex 4. Metaph. atque ex omnium confeſſione: nam conſtat, aliqua ſciendi & inveniendi prima principia & prima nota fuiſſe nobis à natura indita; quod eo loci ſane demonſtratur, nec Academici ſane negare poſſint: qui ſcilicet admittunt nos quærere ſaltem poſſe, & debere; at nec quærere quidem poſſemus, neque moveri niſi eſſet aliquod primum, ex quo admiſſo moveremur, nec dubitare, neque loqui; omnis enim hominis, qua hominis locutio eſt affirmativa, vel negativa, vel interrogativa, vel ſimilis, ne omnes modos enumerem: at omnis ſupponit aliquod notum: in quo hic non eſt immorandum Quodſi aliqua prima nos natura edocuit, illud erat, de quo nos inſtitueret, potiſſimum, quomodò vivere oporteret. Injecit ergo natura, ut hoc ſcire, diſcereque poſſemus, ſemina aliqua, & principia morum; ut non omnes ſanè admittunt, & alibi promovimus.

Hinc primo colligitur; ergo ſcire, proficereque poſſumus: atque verum invenire; fruſtra alioqui, ac prorsùs vanè ſator naturæ, ac bonorum omnium Deus ea principia injeciſſet, ex quibus colligere nihil poſſemus. Semen quidem aliud ſecùs viam, ſuper petram aliud cecidiſſe legimus; ſed homo ſe petram facit, qui ager fertilis eſſe poteſt. De cætero agricolarum nullus ita deſipuit, qui ubi colligi nihil poſſe ſciret, ſeminare cogitaverit. Colligitur deindè aliquos aliquando ex principiis illis notis didiciſſe, & profeciſſe; quia nihil eſt in natura ſemper otioſum, & fruſtra: at prima principia morum ſunt propter concluſiones, nec vitam regere ex univerſaliſſimis illis notis poſſumus. Ergo aliqui aliquandò didicerunt, & profecerunt: quemadmodum eodem argumento oſtenditur, virtutes naturæ reliquas non ſemper, & in omnibus otioſas extitiſſe, nullum intellectum intellexiſſe, nullum oculum vidiſſe, & hoc genus cætera Quin ex hoc ipſo quod modo de intellectu attingimus, haud minus compertum eſt, intellectus aliquos vera aliqua agnoviſſe, nec ſemper fruſtra extitiſſe, quam viſum aliquandò aliquem vidiſſe. Nunc jam prætermiſſis omnino Academicis, ad cauſam Chriſtianorum propiùs accedere incipiamus.

## QUÆSTIO III.

*Quibus viribus verum inveniri poſſe, vel non poſſe, diſquiramus.*

CUm multa aliis viribus fieri queant minoribus aliis fieri nequeant; ſit autem homo præditus duabus quaſi viribus, & ſuis, & divinis, id eſt naturæ, & gratiæ, hoc hic præmittendum fuit, & obſervandum, quibus demùm viribus, quoque virtute, an naturæ, an gratiæ, de vero invenibili diſputemus: fiet enim alioqui, ut alii de viribus naturæ rem intelligentes, alii autem gratiæ, & inveniri poſſe vicißim dicentes, diſſidere magis videantur quam diſſentiant. Differt vero hæc quæſtio ab eis, quæ præc. lib. quæſt. 15. & 16. tractata ſunt: nam ibi de neceſſitate doctrinæ revelatæ quaſi objectiva, dictum eſt: nunc autem diſcutimus, num ipſa recta doctrina morum in ſe ſit donum Dei, nec viribus naturę acquiri poſſit. Qui porrò tot moralia volumina conſcripſerunt, & nihil iſta tetigerunt, quam fidem mereri poſſint.

### §. I.

*Theologorum ſenſus de naturæ inſufficientia ad inveniendum verum.*

TRactant de hoc Theologi Scholaſtici 1. 2. qu. 109. art. 1. qui eſt, utrum homo ſine gratia aliquod verum cognoſcere poſſit. Quod certe ibi à ſcholaſticis diſcuſſum morales maxime Theologos ob oculos habere oporteret.

S. Thomas pro parte negativa arguit primo ex 1. ad Corinth. 12. *nemo poteſt dicere Dominus Jeſus niſi in Spiritu ſancto:* ubi dicit Ambroſius, *omne verum à quocumque dicatur, à Spiritu Sancto eſt.* Sed hoc eſt non per naturam eſſe, ſed per gratiam, ergo nullum verum cognoſcere poſſumus niſi per gratiam, ac viribus ejus: ubi omitto textum ex 1. ad Corinth. 3. de quo poſt.

In contrarium adducitur Auguſtinus 1. Retract. cap. 4. dicens: *non approbo quod in oratione dixi Deus, qui non niſi mundos verum ſcire voluiſti: reſponderi enim poteſt, multos etiam non mundos multa vera ſcire.* Atque per hoc non omnis gratia, ſed habitualis, & ſanctificans, quę mundos nos reddit, excluditur.

Proceſſus 1. Thomæ in hoc articulo eſt, ut primo ſtatuat neceſſitatem Dei moventis pro

omni, & quolibet vero agnoſcendo. Deinde excludit neceſſitatem novæ illuſtrationis, quæ ſuperaddatur naturali lumini, & illuſtrationi, quaſi ea ſit neceſſaria in omnibus, *ſed in quibuſdam*, inquit, *quæ cognitionem naturalem excedunt*. Quæ porrò ſint iſta, an ſupernaturalia ſolum, an etiam ipſa naturalia, hoc loco non magis declarat.

Theologi diſtinguere ſolent verum naturale, & ſupernaturale: at rurſus ſpeculativum, & morale. Et primum Cajetanus in Comment. velle videtur, omne prorsùs verum naturale noſci, & inveniri poſſe virtute naturali intellectus humani. Opponit max. ſibi ſtatum, in quo degimus naturæ non integræ, ſed lapſæ, in quo vulnus ignorantiæ contraximus, habemuſque rationem infirmam; nequit ergo ſe ipſa aſſequi omne verum naturale: quod ſcilicet, & nihil plus poſſet natura ſana, ac minime vulnerata; neque infirma. Reſpondet, hoc quidquid eſt infirmitatis, & vulneris intelligendo ſolum de ratione, quæ eſt ſubjectum prudentiæ; narratio ſic ſumpta non eſt abſoluta, ſed mora à voluntate; eſt enim prudentia ex 6. Ethicor. habitus confeſſe ſe habens appetitui recto. Hinc putat rationem naturalem ad prudentiam quidem non ſibi ſufficere: at ſufficere ad reliquum verum naturale etiam morale.

Verum ut obiter aliquid ſignificem, hæc Cajetani doctrina neque rationi, neque S. Doctori neque ipſi Cajetano in quæſtionibus de peccato originali multum concordare videtur. Non quidem rationi, quia non ſolum quoad prudentiam, ſed quoad omnem prorſus veri moralis inquiſitionem ratio plurimum pendet à voluntate, & habentes appetitum rectum, vel pravum valde contrarie de bono, & malo judicant ſicut quoad prudentiam, ita & quoad reliqua judicia boni & mali; & ideò gentium appetitum pravum habentium tam erroneæ extiterunt opiniones ut ex 1. ad Rom. declaratum eſt & 10. Ethic. ad virum probum mittimur pro agnoſcendo bono, & ad juſtum pro habendo juſto, & proverbium eſt, qualis unuſquiſque eſt, & qualiter affectus, talem ei videri finem. Deinde ſi virtute naturæ reliquæ cognitiones boni & mali rectè comparari poſſunt, rectè ex eis eadem virtute elici, colligique poſſunt actus prudentiæ, & rectè præopinata rectè deinceps per prudentiam dictantur: & primo rectè facto ſecundum exigui eſt negotii.

Videtur deinde confundere vulnus ignorantiæ cum vulnere concupiſcentiæ, & infirmitatem rationis cum infirmitate voluntatis, quaſi ratio in quibus à voluntate non movetur, perindè valeat, ac ſi prorſus ſana, ac vegeta exiſteret. Nos ex D. Thoma quæſt. 22. art. 1. & quæſt. 25. art 3. ipſo ibi Cajetano nun repugnante, ſupponimus, naturam ex peccato in utraque parte, & intellectiva, & volitiva infirmam, ac vulneratam remanſiſſe: quod jam alias ſatis conſtitutum retractandum modò non eſt: remanſerunt utique naturalia omnia ſed infirma, ſed malè habentia per determinationem à vero, & à bono; & ratio indè noſtra quamdam etiam hebetudinem languoremque contraxit. Quod certè facile ex peccatis actualibus intelligitur; nam his incurritur jam cæcitas, jam hebetudo mentis; licet naturalia omnia remaneant in peccatoribus; de qua cæcitate, ac hebetudine lib. 1. dictum eſt. Nihil ergo eſt difficultatis, quod ratio ipſa naturalis ſimile quidpiam infirmitatis, quod vulnere ignorantiæ majores noſtri ſignificarunt, à peccato originali paſſa ſit. Quare ſolutio Cajetani ad vulnus objectum ignorantiæ ſufficiens eſſe non videtur.

A contrario Gregorius Ariminenſis, Capreolus, & alii, ut quidam eos intelligunt apud Vaſquez diſp. 188. cap 1. exiſtimarunt, hominem in hoc ſtatu naturæ lapſæ, & corruptæ nullum verum morale cognoſcere poſſe ſine peculiari auxilio gratiæ: Vazquez autem diſtinguit: vel ſermo eſt de notitia, quæ apta nata ſit movere affectum ad virtutem, & ad bonum, vel ſecus? Ad cognoſcendum quodcumque verum priori modo requirit gratiam; non autem ad cognoſcendum ſecundo modo.

Antonios cordubenſis lib. 2. de ignor. qu. 2. tractat, quid ſit, facere, hominem, quod in ſe eſt ad vincendam ignorantiam? Reſpondet, eſſe eam per ſe, & per alios veritatem inquirere: quod ſi non ſufficeret, Deum præterea orare, ut dirigat vias ſuas. Hanc orationis neceſſitatem pro agnoſcendo, inveniendoque vero, ſicut pro conſequendo Dei adjutorio docent multi, & aliquos refert corduba; & nos ſatis libr. 1. ſtatuimus, nec ſalvis ſaltem Pſalmis negari poteſt.

Alii Theologi diſtinguere ſolent de omni vero, & de quolibet vero; & aiunt, naturam ſufficere ad quodlibet naturale verum etiam morale, non ad omne quaſi diſtributive, non collective omnia poſſit, quemadmodum de vitandis peccatis, ac ſimilibus ſtatuere ſolent.

## §. II.

*Vires naturæ non ſufficere ad verum morale inveniendum ex lib. ſup. colligitur.*

Diſtinguendum eſt verum morale naturale & ſupernaturale, & rurſus gratia diſtinguenda eſt in exteriorem, & interiorem. Conſtat apud omnes ad verum morale ſupernaturale agnoſcendum, & inveniendum requiri gratiam ejuſdem ordinis aliquam ſaltem exterioris revelationis, & doctrinæ. Deinde hac gratia, & ſupernaturali re aliqua poſita, poſſe & ipſam, & alia quoque ſupernaturalia naturaliter agnoſci nobis certius eſt ut Cajetanus 2a quæſt. 109. ar. 1. aliique tuentur: quo pacto Dæmones naturali utique fide credunt, & contremiſcunt: credunt quoque hæretici Trinitatem, aut alios articulos: de quo alias.

De vero morali naturali aſſerendum videtur, nos naturæ virtute invenire aliquid poſſe & ſcire; multum non poſſe; proficere doctos, ſapienteſque evadere non poſſe ſaltem ſine exteriori gratia externæ revelationis, doctrinæque an inſuper neceſſaria ſit interior gratia adjuvans, dicam inferius: an item vel illud parum agnoſcere poſſimus, ut oportet, explicabo: quamquam horum exacta tractatio ad tractatum de gratia pertineat, & illud præſentis inſtituti ſit, præſcribere ſcilicet in iſta de vero inveniendo cauſa nobis non tam conſiderationi eſſe naturæ vires & robur ingenii quanticumque, quam Dei adjutorium vireſque gratiæ.

Hæc tota concluſio accipitur ex ſup. lib. quæſt. 15. ubi probavimus Doctori cuique moruminneceſſariam eſſe ſcientiam, ac peritiam ſcripturarum in quibus gratia ſuperioris, ac revelatæ doctrinæ continetur; ubi rem iſtam claris ſcripturarum ipſarum, ſanctorumque authoritatibus confecimus: ergo abſque hac ſaltem exteriori gratia virtus naturæ, & ingenium non ſufficiunt, ut multum ſaltem ſciamus, ut proficiamus, & recti Magiſtri, vel diſcipuli etiam evadamus.

Idem colligitur ex quæſt. 16. ubi S. Thomas tradebat neceſſarium fuiſſe ut ea etiam ipſa, quæ ſub rationem naturalem cadunt, nobis revelarentur, & per fidem acciperentur tamquam abeodicta, qui falli non poteſt, quià ratio humana, eſt multum deficiens. Indè, conſequenter tradebat propter incertitudinem humani judicii de rebus agendis neceſſarium fuiſſe, quòd homo in ſuis actibus dirigeretur per legem divinitùs datam. Hæc ergo ſaltem gratia & ordinis ſuperioris doctrina nobis neceſſaria eſt, ut ſciamus, quid, & quando agere vel non agere oporteat.

Hanc ſuperioris, ac divinæ doctrinæ neceſſitatem probabat inter alia, quia Philoſophi naturali inveſtigatione in multis erraverunt, & nuſquam magis, quam in ſcientia morum, ut de finibus ipſis, & ſic de tota poſſeſſione boni, & mali ſibi contraria tradiderunt. Neque verò, ut de eo loci magis declaratum eſt, hæc neceſſitas olim fuit, & nunc non eſt, aut priſci illi ſtupidi fuerunt; nos autem ingenio, naturæque vigore præſtamus: imo in inveſtigatione pura naturali quis noſtrum aut Ariſtotelem aſſequitur, aut Platonem? Una ergo, & par eſt cauſa naturæ imbecillitas, & in quibus doctrinæ ſuperioris authoritas nos non colligit, & tenet, ſed ſoli inveſtigationi naturali rei committimur, alii aliis paſſim contradicimus, & alterutri erramus, & omnes confuſi ſumus, atque omnes libri morum, ubi ſola ratione cauſa agitur, hujuſmodi contradictionibus pleni exiſtunt & mundus confuſus eſt. Probabiliſtę quidem has ſic ſibi viciſſim contrarias, & ita veras, & falſas doctrinas ſufficere tuentur: nobis nihil eſt falſius, ac de falſis noſtris perinde arbitramur, atque de falſis Philoſophorum.

Quinimo de iis etiam, quæ de jure naturæ eſſe, & ſic ſub inquiſitionem naturalem cadere videbantur, adhuc diſputatur, num ſint mala jure, legeque naturæ, ut de uſuris: & niſi ingenti doctrinæ revelatæ autoritate continéremur, liceat mihi ignorare, quid de ſimplici fornicatione atque ſimilibus dicturi eſſemus, cum quod caput eſt omnium, ipſa etiam immortalitas animæ in lite eſſet, & controverſia apud inveſtigatores naturales, ut viſum fuit. Quod ergo plus habemus, Dei inſtitutioni, doctrinæque, non noſtris ingeniis tribuamus. Sed quid eſt homo? ſuperbum ſane animal.

Rurſus ea quæſt. 16. oſtenſum eſt, cognitionem finis hominis ſupra rationem naturalem exiſtere. Inde cum D. Thoma accepimus, ipſa quoque media & virtutes non ſolum Theologicas, ſed etiam morales proprias chriſtianorum, ac fini noſtro proportionatas excedere rationem, & inventionem naturalem: quæ ea quæſt. 16. proſecuti ſumus. Ex quibus ſatis conſtat neceſſitas gratiæ ſuperioris ſaltem, ac divinitus traditæ, & revelatæ doctrinæ.

## §. III.

*Major declaratio, & comprobatio doctrinæ.*

Autoritatibus compulſus hanc mihi videor debere ſtatuere concluſionem: nullum bonum faciendum, nullum item malum vitandum cognoſcere poſſumus, ut oporter ſine gratia Dei etiam interiori. Illud, *ut oportet* ex conciliis ſcilicet ſumpta clauſula celebris, & accepta in ſcholis eſt quoad actus virtutum. Quidam tamen eam ita exponunt, ut entitativam ſolum, & quaſi ſubjectivam actuum differentiam ſignificatam velint, quaſi actu quidem naturali vitari peccatum poſſit: bonum item fieri, ſed non *ut oportet*, id eſt, non ita ut vita æterna promereatur; ad quod ſcilicet neceſſe eſt actum eſſe ſupernaturalem. Nos iſtam puram entitativam actuum differentiam loco ſuo repulimus, & ſtatuimus, actus naturales, & ſupernaturales objecto etiam differre, aut malum vitare ut oportet nobis perinde eſt, atque ut altius aliquid, aut altiori aliquo motivo, & cauſa nos duci: ad quod altius, ſuperiuſque motivum, cauſamque agnoſcendam neceſſaria ſit gratia Dei interior.

Hanc, inquam concluſionem pono autoritate compulſus, etenim ſcriptura & concilia eodem modo gratiam Dei eſſe definire videntur & ſcire, quid facere debeamus & poſſe illud facere, & cognitionem, & vires eſſe utrumque donum Dei: quoniam ad tractatum de gratia pertinet, hic breviter expediam, nec prorſus prætermitto, ut in his moralibus quæſtionibus præſentius habeatur, quam ſimus impares ad bonum non ſolum faciendum, ſed etiam, ut oportet, agnoſcendum, niſi Deus donaverit, dicamuſque iſtas doctrinæ morum cauſas non eſſe res ingenii, ſed divinæ gratię, donationis, & doctrinæ.

Ex conciliis primum aliqua delibemus, atque ex Milevitano cap. 4. reſumamus, quod quæſt. 15. §. 3. adductum eſt: *item quiſquis dixerit*, ait *gratiam Dei per Jeſum Chriſtum Dominum noſtrum propter hoc tantum nos adjuvare ad non peccandum, quia per ipſam revelatur, & aperitur intelligentia mandatorum, ut ſciamus, quid appetere, quid vitare debeamus non autem per illam nobis præſtari, ut quod faciendum cognoverimus, etiam facere diligamus, atque valeamus, anathema ſit. Cum enim dicat Apoſtolus, ſcientia inflat, Charitas vero ædificat valde impium eſt, ut credamus, ad eam, quæ inflat, nos habere gratiam Chriſti; ad eam, quæ ædificat non habere, cum ſit utrumque donum Dei & ſcire quid facere debeamus, & diligere, ut faciamus, ut ædificante charitate ſcientia non poſſit inflare. Sicut autem de Deo ſcriptum eſt, qui docet hominem ſcientiam, ita etiam ſcriptum eſt, charitas ex Deo eſt.*

Perſpicua ſunt omnia, & prorſus ſtatuitur, utrumque eſſe donum Dei & gratiam per Chriſtum, ut loco citato etiam ponderatum magis eſt. Ergo ſicut dici non poteſt charitatem ex Deo non eſſe, donum ejus non eſſe, ita videtur dici non poſſe, donum Dei non eſſe, & gratiam per Chriſtum ſcire, quid appetere, quid vitare debeamus. Nec movere debet

quod ſcientia ſine charitate inflet; hoc enim novit concilium, & tamen ait illam domum Dei eſſe: novit Propheta, & tamen de Deo dixit qui docet hominem ſcientiam. Multa igitur Dei dona, ac munera non ex directione ſua, ſed ex abuſu noſtro nos paſſim inflant. ut vel penitentia ipſa & virginitas ut habetur ex Evangelio, & omnia prorſus vana ſunt ſine charitate, & velut æta ſonantia. Quin ex eo ſcientia inflare maxime ſolet, quòd noſtris eam viribus arrogemus.

Concilium Arauſic. 2. can. 9. *divini & muneris, cum & recte cogitamus, & pedes noſtros à falſitate, & injuſtitia tenemus.* Item can. 22. *de his qua hominum propria ſunt. Nemo habet de ſuo, niſi mendacium. Siquis autem habet homo veritatem, atque juſtitiam, ab illo fonte eſt, quem habemus ſitire*, &c. Can. 7. æquipatat vires & cognitionem: *haretico fallitur ſpiritu, non intelligens vocem Dei in Evangelio dicentis, ſine me nihil poteſtis facere: & illud Apoſtoli: nunquid idonei ſumus cogitare aliquid à nobis, quaſi ex nobis, ſed ſufficientia noſtra ex Deo eſt.* De poſſe ergo, & de cogitare; de cognitione & viribus una eſt exiſtimatio, & par cauſa: & certe ſi quæ de cognitione ſancita ſunt, ad naturam detorqueantur, & de naturali cognitione accipiantur, concidit quidquid in his maxime conciliis adverſus Pelagium pro gratia Dei decretum, definitumque eſt.

Diximus lib. præc. ſic ſcientiam, & cognitionem eorum, quæ exequi, quæque fugere oportet, à Deo poſtulari, ſicut gratiam adjutorii & virium ex pſalmo illo magno 118. in reliquorum ſpecimen aliqua contulimus: & huc ea faciunt: *doce me juſtificationes tuas: revela oculos meos: viam juſtificationum tuarum inſtrue me:* item: *beatus, quem tu erudieris, Domine & de lege tua docueris eum: qui docet hominem ſcientiam: vias tuas, Domine, demonſtra mihi, & ſemitas edoce me: Domine, da mihi intellectum, & vivam: ſapientiam praſtans parvulis:* unde & in evangelio ſalvator ait, *confiteor tibi & quia abſcondiſti hac à ſapientibus, & prudentibus; & revelaſti ea parvulis.* Novit hoc quoque Salomon, & ſapientiam, qua populum recte regeret, ac inter bonum, & malum diſcerneret, & apte judicaret, à Domino tamquam donum ejus præclarum poſtulavit, & conſecutus etiam eſt. Undè & beatus Jacobus cap. 1. eodem nos remittit pro ſapientia impetranda: *ſi quis autem veſtrum indiget ſapientia, poſtulet à Deo qui dat omnibus affluenter,* &c. *poſtulet autem in fide, nihil haſitans.* Item Prov. 2. *Dominus dat ſapientiam:* & 8. *meum eſt conſilium, mea eſt prudentia:* & Jerem. 10. *non eſt hominis via ejus:* & cap. 24. *dabo eis cor, ut ſciant me:* ac alia ſine numero.

Hinc horum bene Conſcia ſancta Mater Eccleſia Deum pro cognitione & viribus orat: *vota, quaſumus Domine, ſupplicantis populi cæleſti pietate proſequere ut & qua agenda ſunt, videant, & ad implenda, qua viderint, convaleſcant.*

Autoritas contra Pelagium una ex potiſſimis, & perſpicua eſt ex Joan. 15. *Ego ſum vitis vera & ſicut palmes non poteſt ferre fructum à ſemetipſo* &c. *quia ſine me nihil poteſtis facere.* Hic porro ſermo Domini de cognitione ſimul eſt: & ſic continenter ſubjicit: *ſi manſeritis in me, & verba mea in vos manſerint, quodcumque volueritis, petetis, & fiet vobis. In hoc clarificatus eſt Pater, ut fructum plurimum afferatis, & efficiamini mei diſcipuli.* Utroque ergo opus eſt, & viribus, & cognitione, qua & palmites hujus vitis, & diſcipuli hujus unius Magiſtri ſimus, ut fructum afferre poſſimus; & ſicut niſi ut palmites nihil poſſumus, ita niſi ut diſcipuli nihil ſcimus, ut oportet, nec quomodo malum vitandum ſit, aut bonum ſaciendum quantum & ſicut oportet.

Autoritas alia potiſſima contra Pelagianos & ſemipelagianos ea eſt qua Concilium Arauſicanum utebatur ex 2. ad Corinth. 3. *non quod ſufficientes ſimus cogitare aliquid à nobis quaſi ex nobis, ſed ſufficientia noſtra ex Deo eſt.* Hoc Apoſtoli teſtimonio attrivit ſemipelagianos etiam Auguſtinus lib. 1. qui eſt de Prædeſt. Sanct. cap. 2. *Attendant hic*, inquit, *& verba iſta perpendant, qui putant ex nobis eſſe fidei captum, & à Deo eſſe fidei ſuplementum. Quis enim non videat, prius eſſe cogitare, quam credere?* &c. ſcilicet ex hac cogitationis neceſſitate, ad quam ſufficientes non ſumus ex nobis, ſed ex Deo, probat, quodlibet initium, cæptumque ex Deo eſſe; cogitatio autem cognitio aliqua eſt. Quam ergo doctrinam contra Pelagianos, ſemipelagianoſque habemus de neceſſitate adjutorii, & virium, ut quidquam ſicut oportet, vel vitemus, vel faciamus, eamdem habere videmur de neceſſitate cogitationis, ſcientiæ & intellectus. Atque hoc ipſum & illud eſt quod Apoſtolus ait 1. ad Corinth. 12. *nemo poteſt dicere Dominus Jeſus niſi in Spiritu Sancto.*

Plurima in hoc argumentum cumulat S. Proſper lib. 1. de vocat. Gent. præſertim vero cap. 9. *ex Deo utique eſſe, ut homo viam Dei eligat, &c. Pſalmus Davidicus canit dicens: à Domino greſſus hominis dirigentur & viam ejus volet. Item idem, quod Deo duce veniatur ad Deum: emitte lucem tuam, & veritatem tuam, &c. in proverbiis quoque legimus de ſapientia, & intellectu; quoniam Dominus dat ſapientiam & à facie ejus eſt ſcientia, & intellectus* ac multa alia & eſt in cap. 2. alius locus expreſſus ex Paulo ad Rom. 1. depromptus. Hinc illud etiam eſt quod dicitur: *Deus ſcit cogitationes hominum, quoniam vana ſunt* & humanis opinionibus diceret hoc idem poſſumus nam ut mox declarabo, omnis humana ſcientia vel cogitatio eſt aut falſa, aut inſufficiens ut boni eſſe poſſimus. Inde Apoſtolus 1. ad Corinth. 3 de ſapientibus textum reſumit: *Deus novit cogitationes ſapientium quoniam vana ſunt* · atque tribus primis epiſtolæ capitibus humanam ſapientiam atterit.

*Perdam ſapientiam ſapientum, & prudentiam prudentium reprobabo*: in eam ſcilicet, quæ tum maxime Corinthi florebat ſapientiam Philoſophorum, id eſt, pure philoſophiam, ac humanam invehitur. *Ubi ſapiens, ubi ſcriba, ubi inquiſitor hujus ſeculi! Nonne ſtultam fecit Deus ſapientiam hujus mundi!* Et iterum: *& ego cum veniſſem ad vos, fratres, veni non in ſublimitate ſermonis, aut ſapientia:* ac rurſus: *non in perſuaſibilibus humana ſapientia verbis:* ac rurſus: *nemo ſe ſeducat: ſiquis videtur inter vos ſapiens eſſe in hoc ſaculo, ſtultus fiat, ut ſit ſapiens; ſapientia enim hujus mundi ſtultitia eſt apud Deum:* atque alia, quæ longum eſſet commemorare. Unde & in Evangelio ſcriptum eſt, *fruſtra*, & alias, *in vanum autem colunt me, docentes doctrinas, & mandata hominum.*

Neque verò exiſtimandum eſt, eam hic ſolam politicorum ſtatui omnia ſubjicientium, ac poſthabentium quati ſapientiam. Nam de omni prorsùs pure humana & hominum ex elementis hujus mundi hauſta ſapientia ſermo eſt; tum

quia abſolutus, & univerſalis eſt ſermo; tum quia, ut dictum eſt, & lib. ſup. magis declaratum, in Philoſophorum magis, qui Corinthi florebant, quam Politicorum ſapientiam invehitur: maxime verò quoniam Apoſtolus non aliam humanam ſapientiam reprobat, & aliam commendat, ſed omni humana ſapientia protrita, eam quæ ex Deo ſit inducit: *ſapientiam verò loquimur inter perfectos: ſapientiam vero non hujus ſeculi &c. Sed loquimur Dei ſapientiam: & iterum: non in doctis humanæ ſapientiæ verbis, ſed in doctrina ſpiritus*: & eo demum omnem hanc de ſapientia orationem deducit: *nemo itaque glorietur in hominibus*, & ſuperius: *qui gloriatur, in domino glorietur*: quæ ſi omnibus de virtute probata ſunt, cur non de ſapientia? Atque multa alia, quæ modo amplius declarare conſultum eſt.

## §. IV.

*Omnis ergo humana ſapientia aut falſa eſt, aut inſufficiens & ſic vana ad recte vivendum.*

HAud certe exiſtimandum eſt, Sanctum Apoſtolum qui ex Prophetis univerſam pæne hanc de ſapientia doctrinam hauſit, & firmavit, aut fucum nobis facere voluiſſe, aut zelo velut raptum exceſſiſſe; ſupereſſequa doctrinam aliquam morum, qua eum prætexerit non Dei, neque ex Deo, ſed hominum & humanam, ac naturalem quæ nobis gubernandis ſufficiat: quod ne inconſideratione quadam aliquem decipiat, doctrina nunc Apoſtoli & reliquæ etiam ſcripturæ, & conciliorum declaranda nonnihil eſt: quo de plura ad tractatum de gratia remittimus.

Diximus itaque omnem humanam ſapientiam aut falſam eſſe, aut inſufficientem, & ſic vanam, & nullam ad recte vivendum: quod ut declaremus ex lib. præc. q. 16. aliqua reſumenda, alia ſupponenda ſint.

Ad omnem itaque de moribus & recte vivendi doctrinam, & ſapientiam ex fine ordiendum eſt, & ſic, ut dixi, Ariſtoteles orſus eſt: ſic Cicero de finibus diſſeruit, ut de moribus ſtatueret: ſic Theologi, ut de actibus humanis, de vitiis, & virtutibus in genere, & in ſpecie 1. 2. & 2. 2. diſceptent, mox à principio de beatitudine quæ finis eſt, ordinem, ſeriemque rerum ducunt. Etenim ex fine deſumendum eſt omne de vitiis ac virtutibus judicium, & ſi cum èpicuro, vel cum Zenone vel cum Ariſtotele, vel cum Deo diverſum homini finem præſcribamus, univerſa ſtatim morum doctrina, & ſapientia commutanda venit, & prorſus contrarie de vitiis, & virtutibus judicandum eſt. Idcirco finis hominis eſt menſura, & regula totius de bono & malo judicis. Quamobrem ipſe etiam Apoſtolus in tanto iſto de ſapientia humana evertenda ſermone finis meminit cap. 2. dicens: *quod oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis aſcendit, quæ præparavit Deus iis, qui diligunt illum.* Ex iſta nimirum humanæ ſapientiæ inſufficientia ad iſtum finem pendet ac ſumitur inſufficientia ejuſdem ad regendos mores.

Unde ſic arguimus: omnis pure humana ſapientia in alium quam in ſuum finem dirigit hominem, & ſic proinde fallit etiam in mediis nam bonum & malum dicit quod in finem hunc falſum confert, aut eum impedit, & alio ducit, quam quo ducere deberet. Probatur hoc; quia ſapientia pure humana verum finem hominis qui ſcilicet nec in cor hominis aſcendit, non aſſequitur: ergo in alium, quam in ſuum finem hominem dirigit, & fallit. Dato deinde quod per fidem verus finis innotuerit nequit ratio humana niſi ſuperiore lumine judicare taxareque de mediis, & impedimentis, quid, quantum, cur quandoquomodo agere & vitare oporteat: ut ſup. lib. quæſt. 16. §. 2. commonſtratum eſt.

Sed ut addamus aliquid, omiſſis Philoſophis, eorumque ſpecialibus finibus hominis in puris, ut aiunt, naturalibus conſiderati, & ſua ratione naturali agentis & de bono, & de malo philoſophorum, & judicantis, duo, vel tres fines occurrunt, de quibus quoquomodo diſſerere liceat. Alter finis eſt Deus in ſe viſus, & poſſeſſus. Et hic finis excedit omnes vires: & rationem humanam; & prorſus ſumus inſufficientes, ut ſuppono. Alterum finem multi ponunt animæ ſeparatæ, non quidem hominis, ſed animæ, quæ pars eſt, qui in aliqua Dei obſtractiva, præſtantiſſima tamen cognitione, atque in aliis ſimul adminiculis divinæ protectionis, ne peccaret: & ſimilibus conſiſteret. Hunc animæ finem mihi liceat ignorare, quem capere numquam potui, & quem demonſtrative mea quidem ſententia diſjecit S. Thomas lib. 3. contra Gent. cap. 50. ſex argumentis ſubtilibus ſane, & validis: quocirca prætermitto plurima. Hoc ad ſcopum nunc noſtrum ſcire ſufficiat, nos de facto ad iſtum finem natos non eſſe nec conditos, ſed ad Deum in ſe: quare admiſſo, quod in eum condi poſſemus, & ratio naturalis ſufficeret ad judicandum ſufficienter de mediis in ordine ad illum, impar ſemper manet, ac inſufficientiſſima ad judicandum de mediis in ordine ad finem, infinito quodam exceſſu altiorem pro quo majora multo, & plura agere, pati, vitareque oporteat. De facto autem ut recte vivamus, ea agere, pati, vitare neceſſe eſt, quæ agere, pati, vitare expedit pro hoc altiori fine; non pro alio, ad quem non ſimus.

Alter finis hominis eſt finis hominis in hac vita; & ut ego quidem exiſtimo hunc ſuis viribus, ſuaque ſapientia homo quærere poteſt; & hunc Philoſophi inveſtigatione naturali quæſierunt: nullum poſſe continui finem ſimpliciter in hac vita) & compertum eſt, & ſi Thomas multipliciter demonſtravit 3. contra Gent. cap. 48. erat nihilominus finis aliqualis & ſecundum quid ad quem homo ſuis viribus, ſuaque cognitione ſufficere potuiſſet: qui finis in bono in primis publico & civitatis, & totius conſiſteret: & mox in bono uniuſcujuſque tamquam partis. Et hic tota quanta claudebatur ſapientia humana, ſapientia mundi, & in elementis mundi, omnis inquiſitio Philoſophorum, quæ ideo ſapientia proprie non æternitatis, ſed ſæculi, ſed temporis eſt: *ſapientiam vero* ait Apoſtolus, *non hujus ſæculi, neque principum* (id eſt in ſapientia) *hujus ſæculi, qui deſtruuntur, ſed loquimur Dei ſapientiam.*

Hæc porro ſapientia in plurimis falſa in omnibus inſufficiens eſt ad recte videndum. Falſa quidem in plurimis, quia de bono, & malo judicat in ordine ad hunc finem boni, ac felicitatis publicæ civitatis, vel regni, quę eſt ſapientia Machiavelli & prophanorum politicorum; qua Im-

peratores quoque Eccleſiæ perſecutores maxime uſi ſunt; & de hoc non eſt amplius dicendum, & ſiquis non in ordine ad publicam felicitatem ſed ad ſuam privatam da bono, & malo judicaret, eſſet adhuc falſior, turpior magiſque perverſus.

Sunt tamen aliqua communia in genere in utrumque finem & in humanum iſtum temporalem, & in finem hominis verum, ut ſervandam eſſe juſtitiam, fidem ac ſocietatem, pietatem, religionemque colendam, & hoc genus alia: item non eſſe occidendum, mentiendum, adulterandum: & ratio naturalis iſta quoquomodo aſſequitur, ſuntque iſta de jure ipſo naturæ, ut univerſaliſſimum etiam illud, quod tibi non vis, alteri ne feceris,

Nihilominus in his etiam veris eſt humana ratio multum deficiens, & ex parte ſui, & quaſi ſubjective; & ex parte finis, & quaſi objectiva quorum terminorum intellectus ipſa rerum explicatione in doctoribus mox innoteſcet.

Eſt primum valde deficiens humana ratio ex parte ſui, & ſubjective; quia ipſa in ſe infirma eſt de facto & hominis ſemivivi relicti, ut §. 1. dictum eſt. Quare, ut recte de homine in hoc ſtatu philoſophemur, ea comparatio eſt ſervanda, quæ eſt hominis ſani, & graviter infirmi quoad alia opera naturalia; homo ſcilicet graviter infirmus aliqua poteſt hominis ſani, ſed pauciora, & minora, & magis difficulter: multa autem & maxima & fortiter non poteſt. Sic eſt de homine in hoc ſtatu naturæ lapſæ, & corruptæ, in quo in utraque ſua parte intellectiva, & volitiva vulneratus eſt. Idcirco de iis etiam quæ naturalia ſunt, aliquid, vel aliqua aſſequi & invenire poteſt ut §. 2. conſtitutum eſt: plura & difficiliora non poteſt

Hoc à poſteriori probavit S. Thomas lib. præce. q. 16 §. 1. ex diverſitate judiciorum hominum de bono, & malo, atque de actibus humanis, unde concluſit neceſſitatem legis Dei divinitus datæ circa bonum morale etiam naturale ut tandem in hac ipſa quæſtione §. 2. oſtenſum eſt. Atque ex iis quæ lib 1. late proſecuti ſumus de ignorantiis, & erroribus gentium, & nationum ſapientiumque mundi etiam circa ipſa expreſſiſſima Decalogi, imo prima & reliquorum fundamenta patet aperte rationem humanam pro ipſo quoque jure naturæ & bono naturali morali eſſe rationem valde infirmam & inſufficientem: primum ſcilicet eſt in lege naturæ unus Deus; & in hoc errabatur, & idololatria religio erat & Jupiter, & Juno, & Venus Dii erant: animæ etiam immortalitas, & vita futura in opinione erat: quę licet mentis infirmitas aucta fuerit in gentibus ex peccatis perſonalibus, ex originali tamen primum inducta fuit.

Eodem modo S. Thomas 1. 2. quæſt. 109. art. 3. de dilectione naturali Dei philoſophatus eſt dum quæſivit num illa viribus ſulis naturæ poſſibilis ſit? Docet poſſibilem in natura integra: *ſed in ſtatu natura corrupta homo ad hoc deficit, ait, ſecundum appetitum voluntatis rationalis, quæ propter corruptionem naturæ ſequitur bonum privatum niſi ſanetur per gratiam Dei.* Ita factum eſt ut voluntas extenuata ad ipſa etiam ſua bona naturalia præſtantiora ut eſt dilectio naturalis Dei, indigeat gratia Chriſti. Sic ergo & de intellectu quoad verum morale philoſophandum eſt; tum quia & intellectus etiam ipſe in ſe directe paſſus eſt; tum quia judicium de rebus agendis, & omnibus de bono & malo doctrina pendet plurimum a rectitudine appetitus, quo pruinde corrupto, & extenuato atque ad privatum bonum converſo judicium etiam rationis perturbatur. Quare merito Auguſtinus miſeretur eorum, qui cum infirmi ſint, eſcas appetunt ſanorum & omnia ingenio ſuo aggredi ſe poſſe ſuperareque arbitrantur.

Naturæ itaque vis quoad recte vivendum extincta non eſt; extenuata tamen eſt quæ eſt doctrina conſiliorum. Homo proinde de bono morali naturali cognuſcere aliquid poteſt, huc illuc volvere ſe poteſt, conjectare hæc mala, opinari illa bona; ſed infirmi adinſtar, & ægre inconſtanter, debiliter: nec omnia complecti difficiliora vincere, viam totam proſpicere, omnia conciliare poteſt niſi per gratiam ſalvatoris. Inde ut ſuperius notatum eſt vox quidquam eſt, in quo contrarie non judicemus, & opinionibus contrariis mundum non impleamus, ubi autoritas prorſus omnis & Dei, & Eccleſiæ, aut alia immediate, vel mediate ad rectum nos non ducit, Conciliatque.

Atque hæc quidem ita propter defectum rationis humanæ in ſe, & quaſi ſubjective eſt præterea alter ille defectus ex parte finis, & quaſi objective quod in natura etiam integra ex ſuis naturalibus conſiderando locum habeat. Hinc & voluntas, & ratio naturalis prorſus deficiunt, & à mediis, aut impedimentis, & peccatis, ut oportet adhibendis, aut vitandis: ut fuſe ib. præc. quæſt. 16. declaratum eſt.

## §. V.

*Corollaria aliquot de neceſſitate orationis atque aliis.*

FAlluntur itaque miſerandum in modum, ſiqui ſunt, qui exiſtiment provinciam iſtam rem eſſe humanam, humani ſtudii, & rem naturæ, atque ingenii. Quare oratio neceſſaria eſt ſicut ad reliqua adjutoria gratiæ.

Unde jure corduba quæſt. 2. de ignorantiis ad præſens uſurpat univerſale documentum Auguſtini: *nullum credimus ad ſalutem venire niſi Deo invitante; nullum invitatum niſi Deo auxiliante ſalutem ſuam operari, nullum niſi orantem auxilium Dei ſibi promereri.* Et concludit Corduba: ergo de primo ad ultimum nullus conſequitur ſalutem, neque cognitionem ad eam ſimpliciter neceſſariam ſine oratione. Ad idem inquit facit Iſaiæ cap. 29. & 30. *Os autem meum non interrogaſtis.* Et Ezech. 54. & plurima expreſſa cumulat ad finem quæſtionis, quæ videri poſſunt, ſi hactenus adducta non ſufficerint. Et Auguſtinus lib. de nat. & grat. cap. 17. ubi Pelagiani fatentur peccata ignorantiæ, quę ex negligentia pruveniant. Verum neque hoc conceſſo contentus eſt Auguſtinus; *dum tamen*, ait, *omnia potius diſputet, quam ut oret, & dicat da mihi intellectum, ut diſcam mandata tua*, vultque neque in iis nos excuſari, quę intelligere non poſſumus niſi oremus: ut etiam non poſſe, quia non petimus non excuſat.

Hinc velimus nolimus Chriſtiani cogimur ſane fateri multos in humana ſapientia prorſus indoctos, & ineptos ſcientiam interea Sanctorum oratione conſultatione, & primum regnum Dei quærentes comparare, regnumque etiam ipſum

conſequi

conſequi & alios litteris onuſtos, ac moralibus quoque diſcurſibus refertos à ſapienti interea ſanctorum, & juſtitiæ abeſſe quam longiſſime adeo, ut dicere cum Auguſtino liceat lib. 8. Confeſſ. cap. 8. *Quid patimur? quid eſt hoc? qui audiſti? ſurgunt indocti & cælum rapiunt, & nos cum doctrinis noſtris ſine corde ecce ubi volutamur in carne, & ſanguine:* Caro ſcilicet & ſanguis eſt, quidquid mundi eſt, & tempore clauditur audire proinde oporteret Apoſtolum dicentem: *nemo ſe ſeducat: ſi quis videtur inter vos ſapiens eſſe in hoc ſæculo, ſtultus fiat ut ſit ſapiens.* Nec enim ita pro antiquis dicta ſunt, & pro nobis dicta non ſunt, aut ſapientia alia eſt, quam Dei, qua ſapientes eſſe poſſimus.

Conſequenter ad iſta ex dictis accipitur ſapientiam Chriſtianorum, quæ ſola vera eſt, principiis, motivis rationibus, cauſiſque æternis conſtare. Hoc patet ex conſtitutis de fine hominis, atque mediis, & de falſitate ac inſufficientia, & vanitate omnis rationis ad Deum in ſe media non ordinantis, atque dirigentis modo explicato.

Hinc in moralli ſcientia omnes illas aſſumptiones principia illa omnia deficientia arbitramur, quæ in rebus humanis, & ſæculi, & temporis ſiſtunt nec in æternas rationes tranſeunt. Hæc enim ſapientia illa eſt quam Apoſtolus evertit, hæc quam Dominus doctrinas hominum nuncupavit; quamque vel falſam, vel vanam eſſe commonſtravimus; ſapientiam proinde noſtram altius deducere, & in æternis refrigere, non conſilium ſed neceſſarium prorſus arbitramur. Quanta ſane didicerat quanta voluerat, & huc illuc diſſerverat Auguſtinus: nihil tamen ſuffecerat: quo autem demum converſus eſt, & quæſtiones omnes perierunt! *arripui*, inquit, ſcilicet Apoſtolum: *aperui, & legi in ſilentio capitulum, quo primum conjecti ſunt oculi mei: non in comeſſationibus, & ebrietatibus, non in cubilibus; & in pudicitiis non in contentione, & æmulatione, ſed induite Dominum Jeſum Chriſtum, & carnis providentiam ne feceritis in concupiſcentiis. Nec ultra volui legere, nec opus erat. Statim quippe cum fine hujus ſententiæ quaſi luce ſecuritatis infuſa cordi meo, omnis dubitationis tenebræ diffugerunt*, inquit expertus, & magnus Doctor lib. 8. cap. 12. utque opera ejus cætera prætercam, libri iſti confeſſionum ſatis ſuperque doctrinam quæſtionis univerſam ſtabiliunt.

Ex his percurrere liceret multa principia doctrinæ morum, quorum utinam reſolutio in ſeculo ſæpe non ſiſtat, nec tempore terminetur, concludaturque & ſecundum elementa mundi magis, quam ſecundum rationes æternas. Sed iſta modo prætermittamus. Atque hinc forte nata etiam ſit tanta contradictio judiciorum & opinionum de bono, & malo; de peccato & non de peccato, humana ſcilicet, & temporalia, ut mundi quoque ipſius conſtitutio, viciſſim contrariis conſtat; non ita æterna atque in libris ſpiritualibus qui rationibus æternis rem agunt, nulla, aut rara eſt contradictio: quod etiam hic omittimus.

## QUÆST. IV.

*Utrum, quod ſcriptum eſt*, quærite, & invenietis *de omni vero juris naturalis, & divini intelligendum ſit?*

CONſtitutum eſt adverſus Academicos verum morale univerſim & quaſi in genere loquendo inveniri poſſe oſtenſum deinde opinionem contrariam eſſe inopinabilem quam ſcilicet ore proferre poſſis; corde non poſſis. Tandem quæſt. prox. ſtatum eſt hanc de vero morali invenibili, vel non invenibili cauſam ac diſputationem haud eſſe de homine viribus ſuis, ſed viribus gratiæ laborante, & quærente. Notavimus porro à libri hujus exordio cum de vero invenibili dumtaxat diſputamus ſolum de poteſtate non de debito etiam tractabitur ubi videbimus, an juris naturalis, & divini ſit poſſibilis ignorantia aliqua invincibilis. Hæc autem de potentia & facultate, atque debito diſtinctio non nova & noſtra eſt, ſed illorum ipſorum, qui utriuſq; juris invictas ignorantias ponunt.

### §. I.

*Videntur prædictum teſtimonium intelligendum de omni vero juris naturalis, & divini ad unumquemque pertinente, & quando pertinet.*

INquam de vero unumquemque pertinente, & tunc, & quando pertinet: ſic enim concluſionem circumſcribimus. Unde non dubium, quin ego multa invenire nequeam, quæ ad Reges, quæ ad Judices, Epiſcopoſque ſpectant; atque ita de aliis. Similiter aliud ad me modo pertinere poteſt; non autem antea, ex quo tum alia, tum illud quoque ſequitur antequam Evangelium promulgaretur, gentes illud invenire non potuiſſe, earumque tunc infidelitatem fuiſſe pure negativam.

Sequitur etiam, aliquo demum vel exiguo vel majori temporis intervallo (cujus determinatio illi relinquendum eſt qui nos judicabit) nos aliqua plura vel pauciora invenire non poſſe, quæ abſolute ad nos & ad omnes pertineant: eatenus tamen proprie non pertinent. Etenim ut S. Thomas de cudendis docet, tum credenda, tum operanda ordinem habeant, neque cum ad uſum rationis pervenimus omnia uno momento ſcire, compleri poſſumus, quæ proinde nec uno momento nos omnia obligant, & conſtringunt; eſtque ſuus ordo, & tempus; quod ipſe, ille quem verſandum ſuſcepimus: textus ſupponit; nam niſi tempore quæri nequit; locum vero, & tempus quærendi & deinceps inveniendi diſcendi & ſciendi diſtant. Hæc porro tempora taxare, hæc momenta diſtinguere quando hoc, quando illud quando omnia obligare incipiant, noſſe, non noſtrum eſt, ſed illius, ut dixi cujus ſunt omnia.

Quibus ita notatis circumcirca his modis concluſio nunc eſt ſtatuenda. In eo ſcilicet paradoxus videbor, & videri etiam velim, quod in tota doctrinæ noſtræ ſerie de homine ſibi relicto abjectiſſime ſentiam: de homine cum Dei adjutorio altiſſime recte enim vir ille magnus Avila edixit hominem ſe ſolo nihil poſſe cum Deo alterum Deum eſſe, & omnia ſibi poſſibilia Paulus habuit

in eo qui ipſum confortabat: & quid ſane minus fidamus, qui montes etiam ſi ſatis crederemus & oporteret, transferre valeremus. Neſcimus vero, num aliqui ſub his etiam ita expreſſis ac formalibus terminis negaturi ſint quod poſuimus.

Proludat nonnihil primum Auguſtinus lib. 6. cap. 11. *ô magni viri Academici nihil ad agendam vitam certi comprehendi poteſt. Imo quæramus diligentius, & non deſperemus: pereant omnia vana; conferamus nos ad ſolam inquiſitionem veritatis* · & dixerat: *deputentur tempora diſtribuantur horæ pro ſalute animæ.*

Libro de utilit. credendi cap. 8. *ſæpe mihi videbatur non poſſe inveniri* (videlicet veritatem) *magnique fluctus cogitationum mearum in Academicorum ſuffragia ferebantur. Sæpe rurſus intuens, quantum poteram, mentem humanam tam vivacem, tam ſagacem tam perſpicacem non putabam latere veritatem, niſi quod in ea modus quærendi lateret, eumdemque ipſum modum ab aliqua divina autoritate eſſe ſumendam.* Hæc pars vicit: ſic fecit, ac verum religionis, ac morum Deum ſequendo pleniſſime invenit.

Cap. 10. & 11. multa in idem cumulat; pollicitatores rationis ac nimios exaltatores Manicheos evertit & concludit: *duæ enim perſonæ ſunt in religione laudabiles: una eorum qui jam invenerunt, quos etiam beatiſſimos judicare neceſſe eſt: alia eorum qui ſtudioſiſſime & rectiſſime inquirunt. Primi ergo ſunt etiam in ipſa poſſeſſione alteri in via, qua tamen certiſſime pervenitur.* Latuerunt illi, Auguſtinum qui quidem quærant rectiſſime nec invenire tamen volent.

Quin reliquum omne genus hominum improbandum ait, & deteſtandum præter hos vel poſſeſſores vel rectiſſimos inquiſitores veritatis, qui certiſſime perventuri ſunt. *Tria ſunt alia*, inquit, *hominum genera improbanda profecto, ac deteſtanda. Unum eſt opinatorum, id eſt, eorum, qui ſe ſcire arbitrantur, quod neſciunt. Alterum eorum qui ſentiunt quidem, ſe neſcire, ſed non ita quærunt ut invenire poſſint. Tertium eorum, qui neque ſe ſcire exiſtimare nec quærere volunt.* Si Auguſtino fides aliqua tu nunc vide ad quod genus illi pertineant qui pollutionem non malam atque ſimilia falſa arbitrantur & an probandi ſint nobis certe tum Sanctis Dei maxime vero cum Auguſtino in fidei morumque doctrina judicare propoſitum eſt. Lutherani Calviniſtæ Lutherum Calvinum viros Apoſtolicos arbitrantur. Mahometani magnum Prophetam Mahometum eſt genus hominum improbandum profecto ac deteſtandum, id eſt arbitrantium, ſe ſcire quod neſciunt. Oremus ergo pro eis, juvemus eos: non excuſemus.

Item Auguſtinus lib. de quantitate animæ cap. 13. *fieri enim non poteſt quadam providentia divina ut religioſis animis ſe ipſos, & Deum ſuum id eſt veritatem pie caſte & diligenter quærentibus inveniendi facultas deſit.*

### §. II.

*Autoritatibus Sanctorum comprobatur ex Dei promiſſionibus.*

DEnuò ab Auguſtino ordiamur lib. 12. Confeſſ. cap. 1. *Multa ſatagit cor meum Domine in hac inopia vitæ meæ pulſatum verbis ſanctæ ſcripturæ tuæ & ideo plerumque in ſermone copioſa eſt egeſtas humanæ intelligentiæ quia plus loquitur inquiſitio, quam inventio & longior eſt petitio quam impetratio, & operoſior eſt manus pulſans quam ſumens. Tenemus promiſſum: quis corrumpet illud? ſi Deus pro nobis, quis contra nos? Petite & accipietis, quærite & invenietis, pulſate & aperietur vobis. Omnis enim qui petit accipit, & quærens invenit, & pulſanti aperietur. Promiſſa tua ſunt, & quis falli timet, cum promittit veritas* & lib. 3. contra Academicos cap. 3. *nam mihi vel potius illi credite qui ait quærite & invenietis.*

Neque vero aut Deus dixit, aut Auguſtinus intellexit: omnis quidem doctus qui quærit, invenit; indoctus invenit, ineptus non invenit, aut patentiora & principaliora invenit; obſcuriora, difficiliora non invenit: hic invenit, ille non invenit: *ſed omnis, ait, qui petit accipit, & qui quærit invenit. Promiſſa tua ſunt: quis falli timeat cum promittit veritas?* ſi Deus pro nobis quæ ineptitudo, quæ rerum difficultas contra nos, qui doctior eſt & potentior quam nos aut indocti, aut inepti ſimus.

Urgeat argumentationem Auguſtinus ipſe lib. 1. de Prædeſt. ſanctorum cap. 8. in ſimili. *Proinde ipſe unus Magiſter, & Dominus cum dixiſſet, &c. omnis qui audivit à Patre & didicit, venit ad me. Quid eſt omnis qui audivit à Patre, & didicit venit ad me? Niſi nullus eſt qui audiat, & diſcat à Patre, & non veniat ad me. Si enim omnis qui audivit, & didicit, venit, profecto omnis, qui non venit, non audivit à Patre neque didicit nam ſi audiſſet, & didiciſſet, veniſſet; neque enim ullus audivit & didicit, & non venit, ſed omnis ut ait, veritas qui audivit & didicit venit.*

Hæc ipſa eſt hîc forma omnis arguendi. Omnis qui quærit, invenit. Quid eſt omnis, qui quærit, invenit? Niſi nullus eſt qui quærat, & non inveniat. Nam ſi omnis, qui quærit, invenit, profectò omnis qui non invenit, non quærit; nam ſi quæſiviſſet, inveniſſet: neque enim ullus quæſivit, & non invenit; ſed omnis, ut ait veritas, qui quærit, invenit. Sunt certe res iſtæ maximæ, quibus manus inferre non liceat propter ratiunculas noſtras.

D. (Hieronymus in idem cap. 7. Matth. *Petite & dabitur vobis, &c. Qui carnalia ſupra vetuerat poſtulari, quid quærere debeamus, oſtendit. Si petenti datur & quærens invenit, & pulſanti aperitur, ergo cui non datur, & qui non invenit, & cui non aperitur, apparet, quod non bene petierit, quæſierit, pulſaverit. Pulſemus itaque januam Chriſti de qua dictum eſt hæc porta Domini; juſti intrabunt per eam ut eum intraverimus aperiantur nobis theſauri abſconditi, & tenebroſi in Chriſto Jeſu in quo eſt omnis ſcientia.* Rectam ergo habuit Hieronymus eam conſecutionem: quiſquam non invenit: ergo non bene quæſivit.

Has divinas veritatis inveniendæ promiſſiones peramplas eodem modo S. Thomas intellexit opuſculo 73. de uſuris in proœmio *omnis homo*, inquit, *à natura non degenerans veritatem amat, & eam ſcire ſuper omnia deſiderat. Quam ſi quis concupiſcit vero corde, & eam quæſierit in ſimplicitate cordis ſui, ipſa ſe ipſam manifeſtabit, & Deus, qui hoc promittit, verax eſt, & eam præbet diligentibus ſe ſicut ſcriptum eſt cap 6. præoccupat eos, qui ſe concupiſcunt, ut illis ſe prior oſtendat Eccleſiaſtici 1. fili concupiſcens ſapientiam accede ad illam & Dominus præbebit tibi eam invoco ergo ipſum ne me errare permittas in periculum animæ meæ, & in laqueum aliorum, ſed illuminare dignetur oculos caliginoſos ipſo ſuo lumine, ſine quo nemo valeat ad lumen veritatis uſquequoque pervenire. Amen.* Simus paradoxi, ſimus quod volunt cum his Eccleſiæ luminibus.

Hoc

Hoc porro de uſuris eſt, de quo ignorantias invincibiles ponunt adverſarii, & univerſum omne præterea illud de quo ſunt opiniones probabiles Doctorum, mox ad ignorantias invenibiles revocant. At D. Thomæ longe aliter viſum: memoraverat opiniones contrarias Doctorum; non intulit: ergo tutus ſum, quidquid docuero, ſed Deum orat, ne ſe errare permitat non modo in periculum animæ ſuæ, ſed in laqueum etiam alterum. Sed de his part. 1. Nunc quoad noſtrum & univerſaliter divinas promiſſiones intelligit, nihil excipit, uſuras ipſas, & in quibus erant contrariæ opiniones Doctorum, comprehenſas voluit: oro, permittamur errare cum illo, & reſumamus, manifeſtandam ſe illi ſapientiam, qui ip am *vero cord. concupiſcit, & quæſierit in ſimplicitate cordis ſui: fieri enim non poteſt*, aiebat Auguſtinus, *quadam divina providentia, ut religioſis animis ſe ipſis & Deum ſuum, id eſt, veritatem pie, caſte & diligenter quærentibus inveniendi facultas deſit.*

D. Chriſoſtomus hom. 18. in cap. 7. Matth. *Petite, & dabitur vobis; omnis enim, qui petit accipit, & qui quærit inveniet*, &c. *Sciens Dominus, quoniam quæcumque mandaverat ſupra, hominibus impoſſibilia erant, & quantum ad humanam naturam, ſupra naturam, &c. tranſmittit eos ad Deum cujus gratiæ impoſſibile nihil eſt, dicens petite*, &c. *Nam ſciens Deus, quia cognoſcere, & colere Deum vita æterna eſt: ignorare autem & contemnere perditio ſempiterna*, &c. Ac rurſus: *quod jus l deſideratis invenire, quærite, & invenietis; & quidquid clauſum vobis videtur, pulſate, & aperietur vobis, gratia vos proſequente; petite precibus die, ac nocte orantes.* Dicant interea ſi placet, eſſe aliquid eſſe multa ita abſtruſa, & clauſa, quæ neo rite quærentes invenire poſſimus. Præſcribit autem modum quærendi, & inter alia jure requirit: *interrogantes ſacerdotes, cæteroſque; ſed quos? habentes*, ait, *ſcientiam ſpiritualium ſcripturarum.*

Repellit vero ſcientiam illam, quæ ex Deo non ſit, *ſed ex natura carnali & per exercitationem carnis acquiritur, quam habuerunt etiam & Gentilium ſtudioſi, & inferius: ſcriptum eſt enim: concupiſce ſapientiam, ſerva juſtitiam, & Deus præbebit eam tibi. Sed quid dicis? Hoc ipſum peto, ut ſciam, & faciam: & quomodo poſſum facere, priuſquam accipiam. Etiam quod poteſt, fac, ut amplius poſſis, & quod ſcis ſerva, ut amplius ſcias.* Eodem plane modo de cognitione ac viribus philoſophatur: at nulli, quod inferius urgebimus magis, aliquid ad ſe pertinens eſt impoſſibile ex defectu virium niſi ex culpa ſui, & ex ſuppoſitione: ergo ſimiliter de cognitione.

Atque in hunc modum cæteri quoque Sancti Patres Matth. 7. Marci 11. & Lucæ 11. & Jacobi 1. Eccleſiaſtici 1. & 32. & 33. & cap. 6. divinas circa ſapientiam & veritate promiſſionem intellexerunt, atque explicarunt, Origenes in cat. S. Thomæ in cap. 11. Lucæ per panem qui à Deo donandus ibi promittitur, cognitionem vitæ debitæ intelligit, Doctrinam datam confirmat Ambroſius ſer. 8. in ſpal. 118.

Beatus Clemens lib. 3. Recognit. *quid ergo putas*, inquit, *quod in terram defoſſam abſconderit Deus veritatem, & montes ei ſuperimpoſuerit, ut ab his, qui in profundum fodere valeant, tantummodo inveniri poſſit? Non ita eſt.* Quorſum ergo ingenioſos, & fodere valentes obloquimur, & ineptiores impares arbitramur? Gratiæ Dei ſunt iſta; *ſurgunt indocti & rapiunt cælum* aiebat quæſt. præc. Auguſtinus: Paulus vero: *quia quod ſtultum eſt Dei, ſapientius eſt hominibus*: ac denuo: *ſed quæ ſtulta ſunt mundi elegit Deus, ut confundat ſapientes* ad Corinth. 1.

## §. III.

*Aliis expreſſis ſcripturis eadem veritas commonſtrari videtur.*

IN alia ſane cauſa, quæ adducta ſunt, viderentur ſuffectura; ſed quoniam multi perſuaſſimum habent, hæc, & illa cognoſci, invenirique non poſſe, alia cumulanda ſunt, ſi forte multitudine ſaltem ipſa promiſſionum divinarum, atque teſtimoniorum obtinere quidquam poſſimus. Et quidem libenter ego conſentiam, ingenio noſtro, & viribus cauſam iſtam conſiderando diviniſque omiſſis promiſſionibus, & gratia, non tot eſſe, quin non plura quæ invenire nequeamus: & ſic diſſeruiſſe multi videntur. At nobis de gratia eſt ſermo; quid cum Deo valeamus, inquirimus; nec in Dei verbis aut ſæpius, aut ſæpius promiſſam invenimus gratiam adjutorii, quam gratiam cognitionis; quin ut utraque æqualiter promitteretur nec una ſine altera offerretur, manifeſta ratio de qua inferius dicam agere videbatur.

Primum itaque, expreſſus eſt Deuter. cap. 30. (*erat dilectionis & converſionis ad Deum*) *quod ego præcipio tibi hodie, non ſupra te eſt neque procul poſitum, nec in cælo ſitum, ut poſſis dicere: quis noſtrum valet ad cælum aſcendere, ut deferat illud ad nos, & audiamus atque opere compleamus? Neque trans mare poſitum, ut cauſeris, & dicas: quis ex nobis poterit transfretare mare & illud ad nos uſque deferre, ut poſſimus audire, & facere, quod præceptum eſt? ſed juxta te eſt ſermo valde, in ore tuo, & in corde tuo, ut facias illum. Conſidera quod hodie propoſuerim in conſpectu tuo vitam, & bonum: mortem, & malum ut diligas Dominum tuum, & ambules in viis ejus, & cuſtodias mandata illius.* In hoc porro continetur univerſa morum doctrina quin præterea lib. ſequ. oſtendetur per charitatem invenire omne verum morale.

Quid hic dicimus? an ne mandata Dei, vitam & bonum viaſque Domini tunc quidem temporis nec ſupra cælum eſſe exaltatas, & inaceſſas, aut trans mare procul poſitas; Chriſtianis vero temporibus latere ſub omnimoda impoſſibilitate inveniendi leges Dei aliquas, quin multas? imo de ipſa dilectione, & converſionis etiam tempore diſputatur ſicut de aliis. Dixerint id qui volent nobis credere conſultum eſt.

In Libro ſapientiæ, qui de ſapientia eſt, ut ſonat & ſapientiam etiam Regibus & judicibus neceſſariam præſcribit ut patet ex cap. 6. nec ad voluntatem ſolam detorquendus eſt, in hoc inquam libro plurima ad præſens cumulantur. *Clara eſt & quæ numquam marceſcit, ſapientia, ut facile videatur ab iis qui diligunt eam & invenietur ab his qui quærunt illam. Præoccupat, qui ſe concupiſcunt; ut illis ſe prior oſtendat. Qui de Luce vigilaverit ad illam non laborabit: aſſidentem enim foribus ſuis inveniet. Cogitare ergo de illa, ſenſus eſt conſumatus, & qui vigilaverit ad illam, cito ſecurus erit, quoniam dignoſſe ipſa circuit quærens, & in viis ſe illis hilariter & in omni providentia occurrit illis, initium enim illius veriſſima eſt diſciplina concupiſcentia.* (Hæc Deus dicit: & ego certe majora non dico aut promitto. Unde etiam

Propheta

Propheta Deum ex verbo ſuo convenient *juxta eloquium tuum, ait, da mihi intellectum [illegible] labia mea hymnum cum docueris me juſtificationes tuas.* Promiſerat id quippe ab initio.

Prov. cap. 7. *mandatum lucerna eſt, & lex lux, & via vitæ increpatio diſciplinæ*: adeo mandata in tenebris ſepulta non jacent; ſed lucerna pedibus noſtris, verba Dei & à mandatis ipſis [illegible] mus Eccleſ. 32. *Qui timet dominum excipiet doctrinam ejus, & qui quærit illum inveniet benedictionem. Qui quærit legem replebitur ab ea, & qui inſidioſe agit, ſcandalizabitur in ea. Qui timent dominum invenient judicium juſtum, & juſtitias quaſi lumen accendent.*

De temporibus ſaltem Chriſtianis Iſaiæ 2. *& docebit nos vias ſuas & ambulabimus in ſemitis ejus, &c.* Eſt enim Dominus lux vera illuminans omnem hominem venientem in hunc. Ita & ſamaritana illa de Meſſia credebat: *ſcio*, inquit Joan 4. *quod Meſſias venit, qui dicitur Chriſtus. Cum ergo venerit, ille nobis annuntiabit omnia*, ipſe etiam Dominus Joan. 16. de ſpiritu, quem miſſurus erat, *ille*, inquit, *docebit vos omnem veritatem.* Jacobus Apoſtolus cap. 1. univerſaliſſime, atque fidentiſſime, *ſi quis autem veſtrum indiget ſapientia, poſtulet à Deo, qui dat omnibus affluenter, & non improperat & dabitur ei. Poſtulet autem in fide nihil hæſitans.*

Arguit denuo S. Leo ſer 1. de jejun. ex Iſaiæ 42. *Quod per ſanctum Iſaiam Dominus denuncians ait; & educam cæcos in viam quam neſciunt, & in ſemitis, quas ignoraverunt; ambulare eos faciam; ponam tenebras coram eis in lucem, & prava in directa. Hæc verba faciam illis, & non relinquam eos. Et iterum inventus ſum, inquit, à non quærentibus me, & palam apparui iis, qui me non interrogabant.*

Hoc poſtremo loco ex Iſaiæ 65. & ſimul ex eo, quem ex Deuter. 30 dedimus arguit Paulus quoque Apoſtolus ad Rom. 10. pro Chriſti invenibilitate. *Nec eſt inconveniens*, ait S. Thomas lect. 1. *ſi quod Moyſes dixit de mandato legis, hoc Apoſtolus attribuit Chriſto; quia Chriſtus eſt verbum Dei, in quo ſunt omnia Dei mandata*: vere enim & pluſquam vere, qui unum Chriſtum invenit, & vult inducere, & ſequi, non habet in quo erret, & tenebræ erunt in lucem.

Paulus itaque poſtquam ſtatuerat, neceſſitatem fidei in Chriſtum ad ſalutem, objicit ſibi illam omnium difficultatem: *quomodo credent ei, quem non audierunt, quomodo autem audient ſine prædicante, &c.* Difficultatem paulo ante præciderat ex Deut. 30. & quæ de mandatis ſcripta erant, ad Chriſtum applicat. Rurſus vero ex eo loco Iſaiæ exurgit: *Iſaias autem audet & dicit; inventus ſum à non quærentibus me: palam apparui iis qui me non interrogabant. Ad Iſrael autem dicit: tota die expandi manus meas ad populum non credentem ſed contradicentem mihi.* Certe ad Chriſtianos ad quos labor iſte meus dirigitur, in pago quoque & angulo expanſas manus ſatis habet, ſi eo ire, & ipſum ſequi juberet.

Jam poſtremo Auguſtinus Jacobum commentetur lib de nat. & grat. cap. 17. *Aliud eſt enim non curaſſe ſcire, quia negligentiæ peccata etiam per ſacrificia quædam legis videbantur expiari: aliud intelligere velle, nec poſſe & facere contra legem non intelligendo quid fieri velit. Unde admonemur à Deo petere ſapientiam, qui dat omnibus affluenter; utique his omnibus, qui ſic petunt, quomodo & quantum res tanta petenda eſt.* Omnes autem ſic petere poſſunt: omnes ergo conſequi poſſunt.

§. III.

*Videntur iſta ad hæc, aut illa limitari non poſſe.*

Certe alicui limitationi non adeo [illegible] rem ego, ſi d[illegible] minati illas [illegible] que in e[illegible] to figi. tantilla adm[illegible] limita[illegible] omnia arbitraria remanere videntur: qu[illegible] & experientia videtur commonſtraſſe, q[illegible] idam in jure divino poſitivo excipiunt, [illegible] in jure naturæ quæ rurſus ip[illegible] gula [illegible] ſaut rationis taxa[illegible] ne[illegible] ad [illegible] am etiam fidem Jeſu Chriſti, & ſanctæ Trinitatis quin unius cujuſque Dei limitati[illegible] deduxerunt. Atque poſtremo quod toto [illegible] eversum eſt magis ad ignorantiæ in[illegible] quam h[illegible] pertinent, omne illud invincibiliter ignorari arbitrantur, quæ mala eſſe prorſus ignoramus nec dubitamus.

Propter iſtam ergo limitationis ſemel cœptæ incertitudinem & ad omnia cenſ[illegible] propagationem; illam prorſus negare tutius exiſtimavi: in doctrina ſcilicet ſicut & in moribus, locum h[illegible] quod ſcriptum eſt, qui ſpernit modica labitur in magna. Ariſtoteleſque ſatis expreſſit modicus à principiis diſceſſus quantus demum progreſſu fieret; quod & appoſite caſus ille Catholici cum Manichæo declarat; nam parum principio concedens, calicem quippe à Deo factum non eſſe, gradatim in totum Manicheorum errorem prolapſus fuit conceſſitque nec cælum ipſum, & terram à Deo conditam; ubique enim principiis obſtandum eſt: atque in præ[illegible] aliqua legis inveniri non poſſe initio dictum [illegible] demum vero ad religionem totam. Denique ipſum conſecutio, ut dixi, protracta eſt.

Nulla itaque videtur admittenda limitatio in jure naturali & divino. Etenim principium, cui pro inveniendo vero innitimur non humanum ingenium eſt, vigorque, & robur naturæ, ſed promiſſiones divinæ, Deique potentiæ, & gratiæ vis, & magnitudo. At promiſſiones divinæ & explicationes ſanctorum univerſaliſſimæ [illegible], nihil excipiunt & Dei potentia magna ub[illegible] Ergo nihil excipiendum eſt.

Rurſus quo jure unum, eodem aliud, & multa ac omnia excipi poſſe videntur: quo facto illuſoriæ prorſus, vanæque, fiunt Dei promiſſiones. Nimirum illæ de fide, vel de non fide, de jure naturali, vel poſitivo divino; de expreſſis vel non expreſſis in decalogo nihil diſtinguunt. Sicut ergo tu expreſſiſſima in Decalogo comprehendis, cætera excipis; ita ergo jure eodem exceperim dimidium Decalogi.

Denuo de perſonis nulla eſt inducenda limitatio, quod Deus his quidem promiſerit, illis autem non promiſerit; ingeniis v. g. non vero minus intelligentibus, aut Hiſpanis & non Gallis, aut religionis, non autem ſæcularibus. At promiſſiones non minus univerſales ſunt de rebus, Ergo nec de rebus eſt inducenda limitatio quaſi harum quidem cognitionem præſtiturus ſit [illegible] quærentibus, ac petentibus & non illarum.

Nullam præterea Theologi limitationem faciunt de gratia virium quaſi ad hæc fa[illegible]da Deus quidem adjuvet; ad illa non adjuvet quæ ad nos pertineant; nihil prorſus excipitur, nec per Deum unquam abeſt. At Deus eodem modo

&

& ſine exceptione gratiam etiam cognitionis ſcientiæ & intellectus promiſit quin mixtim de utraque loquitur, loquunturque Sancti, & ampliſſime utrobique. Ergo nec de gratia cognitionis, & luminis eſt facienda limitatio, neque manus arctandæ Omnipotenti. Et nos quidem maximum robur in hac gratia adjutorij & virium; & gratiæ cognitionis & ſapientiæ æquiparatione, & proportione locamus. Oſtendant ergo alteram altera univerſalius aut fuiſſe promiſſam aut à ſanctis Dei declaratam aut à Deo minus ſidenter petitam & poſtulatam.

Imo exceptiones,& limitationes ſe ipſis videntur ſuſpectæ: nam videntur per humanas vires & aptitudinem vel ineptitudinem res iſtas menſurare & dijudicare voluiſſe: inde aptorum, & ineptorum; idiotarum ac ſcientiorum; rerum item facilium & obſcuriorum tanta cura, & mentio. Hæc porro via quaſi humana, & ſpem ponens in homine deficientiſſima eſt, & hoc pacto fatemur, non tot *quin plures res nos invenire non poſſe; nec enim gigas ſalvabitur in multitudine virtutis ſuæ: ſallax equus ad ſalutem* : fallax humanum ingenium : *In abundantia autem virtutis ſuæ non ſalvabitur : ecce oculi Domini ſuper timentes eum.* Sicut ergo deficientiſſima foret via Philoſophandi de viribus ad faciendum per vires humanas, per aptos, & ineptos, res faciles & difficiles; quia non humana virtute, ſed Dei gratia fiunt, quæ ut oportet fiunt illaque præſto erit, ita circa gratiam etiam cognitionis prorſus deficitur; utque Deus ad adjuvandum nos, ſtat ad oſtium & pulſat, ita ſapientia circuit quærens dignos ſe: & Deus quoque ſtat ſimul ad oſtium docturus nos vias ſuas.

Denuo in limitationibus iſtis inducendis in eo quoque non ſatis Conſideratum videtur quod ex æquo de omnibus hominibus inſtitutæ ſint: maxime enim, & plus forte quam inter aptos, & ineptos diſtinguendum videbatur inter Chriſtianos, & hos veros, & falſos; atque inter non Chriſtianos; ac rurſus inter judæos Mahometanos, Et Gentiles; & hos magis barbaros pro hac ſcilicet tanta religionum, inſtitutionum & educationum diverſitate, & contrarietate quædam nobis inventu obvia, & expedita difficiliora ſint multis barbaris, quam inter nos ingenioſis obvia ſint difficilia ineptioribus: ac plus Chriſtianus excedit quoad facultatem inveniendi verum morale barbaros plurimos, quam excedant præſtantiſſimi Magiſtri ruſticiſſimos agricolas; qui ſcilicet norunt Chriſtum: qui ſcito facile & viam ſalutis invenire, ſeu potius inventa jam eſt. Videtur ergo quod quam facile de Chriſtiano dicitur, eum aliqua invenire non poſſe, tam facile dici poſſit, eſſe alios qui nihil invenire valeant.

S. Paulus ad Rom. I. proſeqoitur gentium, earumque obcæcatarum ignorantias plurimas, ut lib. 1. viſum eſt, & denuo infra dicetur ubi de ignorantiis invincibilibus in ſpecie erit ſermo At Paulus neutiquam docet eos invenire non potuiſſe, ſed potius fuiſſe inexcuſabiles. Sed de his infra. Dixi vero lib. 1. in expreſſis in Decalogo, vel non expreſſis pridem figi non poſſe; nam nihil eſt, in quo homines non erraverint, & ſceleſtos, & impudicas fœminas Deos, & Deas habuerunt; quibus ſic erat perſuaſum, eos eſſe colendos, non eſſe adulterandum, nobis itaque videtur, Deos nos, ut promiſit, docente omnia ad unumquemque pertinentia inveniri poſſe: Deo autem deſerente, qui neminem deſerit niſi deſertus, nos in omnibus errare, delyrare, ac prorſus inſenſatos reddi poſſe. Quæ ſuperius ſtabilita ſunt; ac denuo per has omnes quæſtiones minutatim magis ac magis roboranda ſunt.

## §. III.

*Stultum videretur, Deum aliquid à nobis fieri velle; & ſimul id à nobis ſcire nolle.*

HÆc opinor, eſt origo promiſſionum divinarum: ſtultum ſcilicet videretur, Deum velle à me aliquid fieri, & ſimul nolle id à me ſciri. Propterea enim vult id à me fieri ut ſcilicet rei ipſa faciam: ad quod oportet ut ſciam: unde implicantes viciſſim, & ſtultæ, eæ voluntates videntur, altera, ut faciam ego rem aliquam; altera, ut neſciam, quod ſane per ſe notum eſt. Ex eo item Philoſophorum ac Theologorum principio res iſta demonſtratur; nam ajunt voluntatem finis eſſe voluntatem ſalteram virtualem mediorum quæ neceſſitet etiam ad expreſſam & formalem voluntatem eorum: at voluntatis Dei, ſive præceptivæ ſive etiam conſultivæ, quæ vult, à me aliquid fieri, finis immediatus eſt, ut ego rem eam faciam: cognitio autem illius eſt medium neceſſarium. Voluntas ergo quæ vult à me rem fieri, eſt voluntas quà velit, à me eam ſciri: & quoniam voluntatem ejus humana ratio non aſſequitur ideo neceſſarium fuit, ut promitteret, ſe nos docturum voluntatem ſuam.

Inferamus: ergo prorſus implicat, & ſtultum videretur Deum velle aliquid à nobis fieri, Et ſimul nolle, quin non velle, ſed à nobis ſciri. Voluit ergo, ea omnia à nobis ſciri, quæ voluit à nobis fieri. Ergo poſſumus ea omnia ſcire, & invenire, quæ Deus voluit, à nobis fieri. Patet hæc conſecutio: nam Deus voluit ea nos ſcire: ergo voluit, ea nos poſſe ſcire & invenire; nam rurſus ſtultum eſſet, ſi vellet, ea nos ſcire & invenire, quæ ſcire, & invenire non poſſimus. Poſſumus ergo. Deus ergo ipſe dabit nobis poſſe & invenire, ſi non deficiamus.

Hæc probatio elidi nequit per facilia, & difficilia; per obſcura & obvia. Etenim in omnibus, & ſingulis prorſus repugnare videtur, Deum à me aliquid fieri velle, quod ego ſcire nequeam. Non eſt ſcilicet cur aptitudines vel ineptitudines, & hoc genus alia obloquamur ipſe nobis melius novit figmentum noſtrum ſcit eſſe ruſticos agricolas,barbaros indos,novit iſtas noſtras exceptiones, atque omnia menſuravit. Quare ſi quid voluit ab aliquo fieri, novit, id ſupra vires illius non eſſe, nec noſtrum hoc eſt menſuram. Ergo omnia & ſingula ſcire, inveniremque poſſumus, quæ taxator virium Deus & adjutor fieri ab omnibus & ſingulis voluit.

Hinc neſcio quid & illud ſit quod dici tamen n [illegible] quomodo, ſolet de legibus Dei ſatis vel non ſatis promulgatis. Homines quidem legem aliquam condere poſſunt quæ vires noſtras excedat, quæ item inhoneſta, & incongrua ſit. Poſſunt item legem condere, & facti eos pœnitere, & non promulgare: ac rurſus promulgare velle, & tamen non ſatis promulgata

Hæc de Deo omnipotente locum non habeot, ſi vult legem ferre, finis eſt & ſecundum eam-

vivamus : omnipotens autem in mediis non deficit, & quæ ſua ſunt adimplet : ergo ſi legem fert ſatis promulgat; & velle legem ferre, & nolle ſatis promulgare eſſet ludere ac ſibi contradicere. Concludamus : ergo per ipſum nunquam abeſt, quod ea quæ à nobis fieri voluit, facere ſciamus, & valeamus, ubi, & quando, & à quibus, & quæ ſive magna, ſive parva, ſive hæc, ſive illa fieri voluit.

Hęc porro univerſa ratio non ſolum probat, nos ſcire materialiter poſſe res eaa; quas à nobis fieri voluit, ſed etiam eas tamquam à Deo præſcriptas & volitas : hoc enim potiſſimum eſt in actibus noſtris, non quod has, aut illas res, ſed Dei voluntatem faciamus easque ut à Deo præſcriptas proſequamur : hoc ergo ſcire poſſumus. Ex eo vero id clarius demonſtrari etiam, nobis videtur; quod voluntas legem ferendi de re aliqua non eſt voluntas ſolum, ut quoquo modo res fiat, ſed eſt etiam voluntas obligandi. Vult ergo Deus nos obligare : Vult ergo nos ſcire legem, & voluntatem ſuam : Vult ergo nos eam ſcire poſſe. Et invenire. Poſſumus ergo ſcire & invenire : & idem eſt, ſive lex ſit faciendi, ſive non faciendi.

Ea vero, quæ pro ignorantiis juris naturalis, & divini præter ea, quæ disjecimus, infra educemus, ubi agetur, an ſint invenibiles : modo enim : ut ſæpe noto, non quid debeamus, ſed quid ſolum poſſimus, diſputatur.

Ex his autem ſine exceptione & limitatione quoad cognitionem etiam accipimus veterum proverbium *facienti quod eſt in ſe, Deus non denegat gratiam* : ſumptum eſt enim ex divinis promiſſionibus : & ſicut de gratia ſufficiente, & quoad vires tenetur, retinendum quoque quoad cognitionem, ut priſcis Theologis factum eſt : de quo iterum erit ſermo : nosque ut Semipelagianos caveamus illud *facienti* ex viribus non naturæ, ſed gratiæ intelligendum arbitramur, qua ſua gratia prævenit Deus omnes.

---

## QUÆST. V.

*Utrum ergo præceptorum Dei poſſibilitas demonſtrat, eadem eſſe invenibilia? Ubi de Janſeniſmo.*

QUidam Recentiores ultro citroque nobis Janſeniſmum objiciunt, ſi probabilium quotumcumque uſum negemus, ſive tutiora ſectanda præſcribamus, ſive aliquid quoquo modo arduum faciendum conſtituamus, nec viam ſalutis omnibus, & ſingulis planam, ac expeditam dicamus. Nihil in his cum Janſenio; quod neſcientes ſane, utque odium conflent, objicere videntur; ac objicere ſalvatori poſſent palam mundo denuncianti anguſtam eſſe portam, & arctam viam, & paucorum quæ ducit ad vitam. His ergo ſpretis, nunc ſerio videndum eſt, num qui aiunt, nos multa Dei præcepta invenire non poſſe, nimium ad Janſenium declinent?

### §. I.

*Janſenii hæreſis circa impoſſibilitatem aliquorum præceptorum Dei.*

HAuſit errorem ſuum ex Luthero Janſenius, qui prius decretulum, ut vocabat Hieronymi, deriſit. Hauſit, inquam, errorem, vel neſciens in eum prolapſus fuit; nec enim mihi conſilium eſt adverſus hominem, ſed adverſus errorem, hic aliquid dicere.

Dixit ergo Janſenius, aliqua Dei præcepta hominibus juſtis volentibus, & conantibus eſſe impoſſibilia ſecundum præſentes, quas habent, vires : deeſſe quoque illis gratiam, qua poſſibilia fiant. Atque hæc propoſitio ſub his terminis hæretica declarata eſt ab Innocentio 10. Et ab Alexandro 7. Dicebant ſecundum præſentes, quas habent vires, id eſt, in natura lapſa, quaſi eas modo non habemus, habuerimus tamen in Adamo. Declararunt vero dicti Pontifices, propoſitionem eſſe hæreticam, quæ ſanè hæretica etiam prius & ſemper fuerat.

Animus non eſt probare, in hanc ipſam propoſitionem eos labi, qui tueantur aliqua Dei præcepta inveniri non poſſe, ſed intendimus nimium eos declinare in iſtum de impoſſibilitate præceptorum, Dei errorem. Janſenio quidem non de hominè ignorante, ſed ſciente, & conante erat ſermo, & in hoc prorſus illi diſcrepant quos hic impugnamus : at an in ipſo formali punito impoſſibilitatis ſatis diſtent, eſt nunc diſcutiendum.

### §. II.

*Sacroſanctum eſt omnia, & ſingula Dei præcepta eſſe poſſibilia.*

HAnc propoſitionem ſub his terminis nulli Catholici quod ſciam diffitentur : quam proindè inſtituto conſilio ſtabilire non eo; fecere id ſatis, qui contra Janſenium ſcripſerunt; paucula ad refricandam magis memoriam ſignificabo & videat quiſque, quam ſit omnino ſine tergiverſatione tenendum, omnia, & ſingula Dei præcepta eſſe planè poſſibilia, id eſt, tunc, & illi, pro quo, & quando illa conſtituta ſunt.

Decretum Hieronymi, quod decretulum blattero ille vocavit, extat in explanatione fidei ad Damaſum : *qui dicit, Deum præcepiſſe, & hominem implere non poſſe Anathema ſit.* S. Baſilius (loci non memini) *impium eſt dicere, impoſſibilia obſervatu eſſe ſpiritus Sancti præcepta.* S. Auguſtinus, quem audire Janſeniſtas oporteret, libro de fide contra Manichæos cap. 10. *quis enim non clamet ſtultum eſſe, præcepta dari ei, cui liberum non eſt quod præcipitur facere.*

Quid hic dicitis, Janſeniſtæ? Quænam, quæſo præcepta impoſſibilia comminiſcimini? An ne præcepta caſtitatis? Dixi adverſum part. 1. tunc bene cuſtodiendas forte à vobis domos, & virgines. Sed forte majora alia intelligitis; dilectionem forſitam inimicorum; quin majora forte ac ſummum illud; *ſiquis vult venire poſt me, abneget ſemetipſum, tollat crucem ſuam, & ſequatur me.* Nihil ſane terribilius injungi potuit. Hoc tamen, & illa, & altiſſima quæque non Adamo, aut nobis in Adamo, ſed nobis in nobis jam lapſis infirmis peccatoribus non cum nos creavit, ſed cum liberare venit, & ſanare Redemptor noſter & Medicus injunxit : & ad lapſos, & poſtquam lapſi eramus, locutus eſt. At à Deo aliquid præcipi, & à nobis fieri non poſſe, hoc anathemiſandum Hieronymo hoc impium Baſilio ſtultum Auguſtino viſum eſt.

Verum niſi juberet cum Eccleſia etiam ipſa

contendere jam demum magna Synodus Tridentina Seſ.6. cap.11. errorem evulſerat: *nemo* ( id eſt debet ) *temeraria illa, & patribus ſub anathemate prohibita voce uti, Dei præcepta homini juſtificato ad obſervandum eſſe impoſſibilia: nam Deus impoſſibilia non jubet, ſed jubendo monet, & facere, quod poſſis, & petere, quod non poſſis, & adjuvat ut poſſis.* Sunt hæc verba Auguſtini lib. de nat. & grat. cap. 43. Pudeat ergo Janſeniſtas ſe Auguſtinianos jactare. Rurſus concilium can. 18. *Siquis dixerit Dei præcepta homini etiam juſtificato, & ſub gratia conſtituto eſſe ad obſervandum impoſſibilia, anathema ſit.* Inſanum autem eſt exiſtimare, Concilio ſermonem eſſe de nobis in alio ſtatu in quo jam non ſumus, ſed fuiſſemus, ſi ſcilicet Adamus non peccaviſſet.

Denuo Auguſtinus in Pſal. 56. agens de difficillimo dilectionis mandato, quo ſcilicet facto cætera prorſus omnia implentur, inquit: *neque imperaret hoc Deus ut faceremus ſi impoſſibile eſſe judicaret, ut hoc ab homine fieret, ſi conſiderans infirmitatem tuam, deficis ſub præcepto conforiare in exemplo: ſed etiam exemplum tibi multum eſt: adeſt ille, qui præbuit exemplum, ut & præberet auxilium.* Hac quippe eundum eſt, velint, nolint quidam, quibus placuit præcepta poſſibilia reddere difficiliora quæque tollendo, & dilectionem etiam per non odium eludendo quæ lachrymis magis quam argumentis vincenda ſint, ſed Janſeniſtæ viderint num exemplum Chriſti ad ſtatum naturæ integræ nobis ab Auguſtino proponatur? Nugæ ſunt: ad nos nunc eſt ſermo: & nobis nunc adeſt auxiliator Deus noſtra omni infirmitate potentior.

Recte porro Hieronymus in breviario ad utroſque ait: *multi præcepta Dei imbecillitate ſua, non ſanctorum viribus æſtimantes putant, eſſe impoſſibilia, quæ præcepta ſunt & dicunt, ſufficere virtutibus odiſſe inimicos: cæterum diligere plus præcipi, quam humana natura patiatur: ſciendum eſt ergo Chriſtum impoſſibilia non præcipere, ſed perfecta:* & exemplo Davidis, Stephani, Pauli, ac ipſius in primis ſalvatoris ab actu ad potentiam arguendo rem demonſtrat & lib. 1. Dialog. adverſus Pelagianos: *poſſibilia præcepit Deus; & ego fateor.*

Sed vero ipſi etiam ſalvatori propoſita, & quaſi objecta fuit iſta viæ ſalutis, ac præceptorum impoſſibilitas Lucæ 18 ubi tot, tantaque præſcripſit, ut diſcipuli, eam vel interrogationem, vel admirationem intulerint: *& quis poterit ſalvus fieri!* Neque Dominus aut præcepta idcirco ſubſtulit aut de viribus noſtris conſequutionem illegitimam habuit, nec tamen impoſſibilitatem conceſſit, ſed eo ivit, quo ſancti ejus omnes & vita & doctrina recurrunt: *at ille: quæ impoſſibilia ſunt apud homines poſſibilia ſunt apud Deum.* Parum ſcilicet Janſeniſtæ Dei gratiæ vim meditati videntur: parum vel ſolos Pſalmos attendiſſe: *Deus* (Pſal. 17.) *qui præcinxit me virtute & poſuit immaculatam viam meam: qui perficit pedes meos tamquam cervorum, & ſuper excelſa ſtatuens me: qui docet manus meas ad prælium, & poſuiſti ut arcum æreum brachia mea.* Sed quid plura proſequar: nam Pſalmi pleni ſunt his divinę gratię præconiis: atque hinc præcepta Dei, & poſſibilia, & ſuavia etiam & exiſtimanda & docenda ſunt: ſin minus errabitur. Ubi ipſe David, qui adeo Dei gratiam deprædicavit: vita ſua rem conficit, nam aſſeritur de eo 3. Reg. 15. eo, *quod feciſſet David rectum in oculis Domini & non declinaſſet ab omnibus, quæ præceperat ei cunctis diebus vitæ ſuæ excepto ſermone Uriæ Hethæi.* Ecquis vero ambigat eum hoc quoque præceptum ſervare, ſicut alia potuiſſe?

At forſitam in Apoſtolo ad Ro. 7. invenerint Janſeniſtæ ſuos illos juſtos volentes & conantes; neq; tamen potentes: quibus etiam gratia deeſſet, qua poſſent: *quod enim*, ait, *operor non intelligo; non enim quod volo bonum, hoc ego ſed quod odi malum, illud facio &c. Nunc autem jam non ego operor illud ſed quod habitat in me peccatum. Scio enim, quia non habitat in me, hoc eſt in carne mea bonum. Nam velle adjacet mihi, perficere autem non invenio. Non enim, quod volo bonum, hoc facio, ſed quod nolo illud facio, jam non ego operor illud, ſed quod habitat in me peccatum.* Verum Janſeniſtæ credere eccleſiæ potuiſſent quę hos peccati motus inſultus, & opera (modo cenſemus abſit) eo ſolum ſenſu peccata eſſe, & dici tradit quia à peccato ſunt, & ad peccatum etiam inclinant: de quibus proinde non habendis nullum eſt præceptum ſed non eundi poſt iſtas carnis & peccati concupiſcentias. Paulus quoq; ipſe rem ſatis expoſuit dicendo: *ſi autem, quod nolo, illud facio, jam non ego operor illud*: non eſt ergo illud noſtrum neque in iis peccare poſſumus, quæ nobis attribui nequeunt, & quę nos non operamur. Sed & Auguſtini eſt iſta ſententia expreſſa ut lib. 1. oſtenſum fuit.

Paulum vero ipſum denuo conſulamus 2. ad Corinth. 12. Ubi ter Dominum ſe rogaſſe ait, ut auferret à ſe Angelum ſathanæ qui ipſum colaphizabat ſtimulum carnis ſuæ, eos, quos dixerat, motus, operaq; peccati. Dominus porro quid dixit? an ne impoſſibilia eſſe præcepta, defuturam etiam gratiam? non hoc dixit, ſed *dixit mihi ſufficit tibi gratia mea; nam virtus in infirmitate perficitur.* Peccando autem & per peccatum virtus non perficitur: de quo ſtolidi ſolum dubitent.

Non ergo in eis carnis & peccati motibus, & operibus peccabatur. Rurſus non ergo paulo, atque aliis velut in typo expreſſis in eo gratia deeſt, ſed ſufficit.

Concludat rem totam Auguſtinus lib. de nat. & grat. cap. 69. tam adverſus Janſeniſtas quam etiam adverſum eos, qui ſi ſuperis placet audent nobis Janſeniſmum objicere, dum ipſi non unde debent neque ſane poſſunt ſuavitate ſcilicet doctrinarum ſuarum, volunt præcepta Dei & poſſibilia reddere & ſuavia: de quo par. 1. lib. 1. qu. 2 etiam tractatum eſt.

*Valde autem bona ſunt*, inquit, *præcepta, ſi legitime his utamur eo quippe ipſo quo firmiſſime creditur; Deum juſtum, & bonum impoſſibilia non potuiſſe præcipere, hinc admonentur, & in facilibus quid agamus, & in difficilibus quid agamus, & in difficilibus quid petamus* (non ait, ea tadamus) *omnia quippe ſunt facilia charitati, cui uni ſarcina Chriſti levis eſt; aut ea una eſt ſarcina ipſa, quæ levis eſt: ſecundum hoc dictum eſt: & præcepta ejus gravia non ſunt.* Multiplici authoritate, & ex illa. Deuter 30. quam adduximus mox doctrinam totam confirmat: & inter alia *quomodo eſt enim grave cum ſit dilectionis mandatum? Aut enim quiſque non diligit, & ideo grave eſt, aut diligit & grave eſſe non poteſt.* Quod dilemma omnibus quarumcumque machinis diſſolvi nequibit.

## §. III.

*Ergo Dei præcepta invincibilia ſunt.*

Videamus modo quam facile ſe à Janſeniſmo expediant qui tam ultro nos aut alios

Janſeniſmi inſimulanr. Arguemus : omnia Dei, & ſingula præcepta ſunt poſſibilia, ſed omnia præcepta poſſibilia ſunt invenibilia, & cognoſcibilia. Quod paret, quia quod invenire & cognoſcere non poſſumus nec obſervare poſſumus, neque implere. Ergo omnia Dei, & ſingula præcepta ſunt invenibilia.

Jam in Janſeniſmum contrarios adigendo: omnia præcepra non invenibilia, & non cognoſcibilia ſunr obſervata impoſſibilia, ſed per vos aliqua Dei præcepta ſunt non invenibilia, & non cognoſcibilia. Ergo aliqua Dei præcepta ſunt impoſſibilia. Minor eſt ipſa contrariotum opinio. Major autem facta ſolum indicatione videtur demonſtrata', & eſt magis declaranda. Conſequentia vero ſequitur.

De majore itaque dicamus. Præcepta Dei poſſibilia ſunt ut volentes atque volendo ea obſervemus, ſed quod cognoſcere non poſſumus, velle non poſſumus; nam nihil volitum, quin præcognitum. Ergo præcepta, quæ cognoſcere non poſſumus volentes volendo, id eſt, libere, & tamquam homines obſervare non poſſumus. Sed ſunt aliqua Dei præcepta, quæ cognoſcere non poſſumus. Ergo aliqua quæ obſervare non poſſumus, tamquam homines ſaltem, & obſervare volendo ſunt: ergo aliqua Dei præcepta nobis impoſſibilia.

Rurſus quia poteſtas implendi præceptum, & obſervandi tequirit & vires ad implendum & cognitionem. Idcirco fatuum eſſet cognitionem dare & vires negare, quod Pelagiani faciebanr,& in quod etiam Janſeniſtæ lapſi ſunt; nam ponunt juſtum cognoſcenrem, & conantem, ſed viribus deſtitutum, id eſt, conantem ad impoſſibile, atque intortura ſine fine Par videtur cauſa vires dare ad cuſtodiendum præceptum & cognitionem negare : fruſtra quippe ac prorſus in vanum vires ad obſervandum præceptum concedantur ; ſi præceptum ſciri nequir; ſunrque vires ad impoſſibile ſicut vires & gratia ad cuſtodienda præcepta, qnæ Deus neque poſuit neque ponere potuit. At adverſarii ponunt præcepta quæ ſcire prorſus non poſſimus. Ergo inducnnt primum ptæcepta impoſſibilia : & deinde in ſimile quoquomodo inconveniens cum Janſeniſtis labuntur; Pelagiani ſcilicet vires re ipſa negabant, ſed ſibi viſi ſunt negare; nam naturam ſufficere arbitrabantur.

Dixi poteſtatem implendi ac cuſtodiendi præceptum claudere cognitionem & vires. Non quidem cognirionem, & vires in actu, ut qnidam male ſtatuunt ſed in actu vel in poteſtare noſtra ; nam per ignorantiam etiam, atque impotentiam conſequentes & voluntarias peccatur, ut lib. t. copioſe oſtenſum eſt. Satis ergo eſt ſi cognoſcas ant cognoſcere poſſis & debeas : ſatis item, ſi auxilium Dei actu habeas aur habere poſſis. Hic quippe eſt poſſibilitaris præceptorum à concilio præſcriptus ordo. *Deus impoſſibilia non jubet, ſed jubendo monet, & facere, quod poſſis, & petere quod non poſſis, & adjuvat ut poſſis.* Quid enim me excuſet, ſi petendo poſſem ; petere vero nolim? ſicut autem de auxilio virium, ſic etiam ſancti decreverunt de cognitione, hanc ſcilicet concedendam ſi petatur *fideliſſimis precibus*, aiebat Auguſtinus; *ſi quomodo & quantum res petenda eſt*, dicebat idem: ac rurſus, *ſi pie caſte & diligenter*: ac eodem modo alii ut viſum eſt.

Ais forte Janſeniſtas non cognitionem quæ agenda cognoſceremus ſed gratiam qua poſſamus denegaſſe, diſparem proinde eſſe cauſam, ſed diſtinguimus : diſparem quoad modum impoſſibilitatis præceptorum concedimus, quoad ſubſtantiam & articulum impoſſibilitatis negamus. Nam ur demonſtratum videtur, tam eſt impoſſibile ea præcepta nos velle obſervare quæ cognoſcere non poſſimus, atque ea, ad quæ cognita vires deſinr. Authoritas porro irrefragabilis non reſtricte ſtatuit nos obſervare poſſe præcepta quę novimus, ſed omnia prorſus Dei præcepta definit eſſe poſſibilia. Præter ea etiam Janſeniſtæ inducunt ignorantias invincibiles ſatis multas, ſicut ipſi : etſi in eo turpiter inſuper errent, quod nolint excuſare : quare Janſeniſtæ non ſicut nos ampliſſime de gratia Dei arbitrati ſunt, omnia Dei pręcepta invenibilia conſtituendo, ſed potius diminute multa inveniri non poſſe exiſtimatunt. Quare undique magis quam Adverſarii à Janſenio abſumus.

Sancti vero eodem modo nos de gratia virium, & cognitionis inſtituunt agnoverunt enim naturam humanam lapſam & in cæco illo nato & in illo ſemivivo relicto ex quo nos & lumine, & viribus opus habere conſtituerunt utrumque eſſe donum Dei ut quæſt. 3. viſum eſt utrumque neceſſarium; utrumque promiſſum ut patet ex quęſt. pręc. & nunc ex præceprorum poſſibilitate ſumptum eſt. Quare quoad finem à Deo in præceptis ſuis intenſum qui utique eſt ut ſecundum illa vivamus, mihi perinde eſt, ſive pręcepta faciat, & ea abſcondat, nec ſcire poſſimus; ſive vires ad ita vivendum deneget.

*Ad iſtam gratia vim & cognitionis æquiparationem ſervandam acre erit, iterum Auguſtinum tantum gratiæ Dei doctorem audire* lib. 2. de peccator. meritis & remis cap. 17. *jam ergo quod tertio loco poſui videamus. Cum voluntate humana gratia adjuvante divina ſine peccato in hac vita poſſit homo eſſe cur non ſit, poſſem facillime ac veraciſſime reſpondere, quia homines nolunt, ſed ſi ex me quæratur, cur nolunt imus in longum. Verum etiam ſine præjudicio diligentioris inquiſitionis dicam. Nolunt homines facere quod juſtum eſt ſive quia latet, an juſtum ſit, ſive quia non delectat*, &c. *Ignorantia ergo, & infirmitas vitia ſunt, qua impediunt voluntatem, ne moveatur ad faciendum opus bonum vel ab opere malo abſtinendum. Ut autem innoteſcat quod latebat, & ſuave fiat, quod non delectabat, gratia Dei eſt, quæ hominum adjuvat voluntates; qua ut non adjuventur, in ipſis itidem cauſa eſt, non in Deo.*

Credant ergo, ſi volunt Auguſtino cauſam ignorantiæ & infirmitatis eſſe unam eodem modo decidendam, Credant rurſus, ſi volunt, quod non innoteſcat, quod latebat, nec ſuave fiat quod non delectabat in nobis cauſam eſſe non in Deo : cauſamque eam eſſe; *quia homines nolunt.* Poſſunt ergo ſi volunt. Mirum autem eſt quod hoc textu tam ſæpe tam fidenter ipſi illi utantur, quos hic impugnamus, pro gratia ſufficienti, utque probent, homines poſſe ſi velint & non advertant, textum eodem modo eſſe pro cognitione, *& ut innoteſcat quod latebat*, & Auguſtino mentem ex æquo directam contra ignorantiam, & infirmitatem.

§. IV. *Abi*

## §. IV.

*Abs re eſſet probabilitates hic obtrudere.*

NEſcio ſanc, àn illa hic quoque in mentem ventura ſint, ſicut in tot rebus aliis. Probabilitates autem eas loquor, quæ per contradictoria, & ſic per vera & falſa vagantur, & quibus opiniones, & doctrinæ veræ, & falſæ probabiles ſint. Hæ certę doctrinæ ſic ſumptæ nec gratia Dei ſunt neque ex Deo; à quo nihil eſt falſum, ut par. 1. lib. 2. commonſtratum eſt. His rurſus doctrinis, quę ſaltem parte falſę etiam comprehenduntur, non innoteſcit, quod latebat, quin magis latet jam errore poſitivo falſo, quod antea per ignorantiam deliteſcebat; prius enim ignorabatur; deinceps error etiam adjicitur, quo malum bonum, vel bonum malum habeatur. Abs re proinde eſſet has hic probabilitates obtrudere.

Dicetur tamen forſitam, vitari per illas præceptorum Dei impoſſibilitatem, arguunt enim, illis præcepta poſſibilia, quin etiam ſuavia reddi; Janſenitaſque mox futuros, quotque illas evertent. Habebimus ergo hoc opinionum probabilium privilegio, nec contra præcepta peccemus: habebimus proinde, quod poſſibilia ſin, ſuavia, facilia, & omnia.

Cæterum hoc prætendi nequit; nam falſa opinione probabili, quæ negat præceptum, non aiunt me implere præceptum illud, quod negatur, ſed me excuſari à peccato propter probabilitatem: ex quo etiam dicere ſolent, violationem, fore materialem, non formalem. Ergo falſa illa opinio non reddit mihi præceptum poſſibile, quod potius eſſe negat, ſed me in ejus violatione excuſat, quin, ut dicunt laudabilem etiam effecit.

Rurſus fatuum, opinor, eſſet dicere præceptum reſtitutionis ſervari & impleri non reſtituendo, & contra ipſum re ipſa præceptum operando: ergo ex opinione probabili falſa non reſtituendo præceptum reſtituendi non ſervo: ergo poſſe ex illa falſa opinione non reſtituere non eſt eſſe mihi poſſibile præceptum reſtituendi: ſed aliunde mihi illud poſſibile efficitur. Quin dicere etiam ſolent, in his probabilitatum caſibus præcepta non eſſe ſatis promulgata. Probabilitates ergo potius faciunt, ne præcepta exiſtant quoad nos, & nobis, & ſint quaſi non eſſent: non ergo ea nobis poſſibilia reddunt.

Pone novum Janſeniſtam, & conſequentiorem, qui diceret homini juſto volenti & conanti eſſe aliqua præcepta impoſſibilia; neque tamen violationem eſſe culpabilem ac formalem, ſed pure materialem ut adverſarii aiunt. Profecto non ideo immunis eſſet ab errore impoſſibilitatis præceptorum; nam aliud eſt præceptum ſervare, & implere; prorſus aliud propter potentiæ defectum in violatione non peccare. Sic in re noſtra erit in qua propter defectum certæ cognitionis in violatione haud quidem peccabimus, ut aiunt, præceptum tamen ipſum tam non ſervamus atque in caſu erroris novi illius Janſeniſtæ.

Hinc denuo cernitur quomodo via iſta probabilium in Janſeniſmum ex ſuo etiam inſtituto vergat; eo enim illa it, & tendit ut ab ipſa re ipſa præceptorum adimpletione nos liberet & eximat: aliunde vero ait niſi ipſum admittamus, nos fore Janſeniſtas. Hoc autem quid quęſo eſt? ſane eſt, nos obligare ad impoſſibilia. Hoc vero rurſus quid eſt? Non aliud, quam niſi ea via aſſumatur liberans nos atq; eximens ab ipſa re ipſa præceptorum obſervatione nos fore obligatos ad impoſſibile. Ergo, ipſa re ipſa præcepta ſervare, quin ab hoc eximamur beneficio probabilitatum erit impoſſibile, erit durum ac intolerabile. Hoc porro eſt præcepta Dei eſſe impoſſibilia, dura, intolerabilia, talia ſcilicet ad obſervandum re ipſa, & in ſe. Ergo via probabilium ex ſuo inſtituto ad hoc tendens, ut nos ab ipſis re ipſa præceptis ſervandis eximat hocq; ita, ut ſin minus ad impoſſibile homines obligari velint & ad dura intolerabilia, ut mitiſſime dixerim nimis vergit in Janſeniſmum nec præceptorum Dei & gratiæ dignam habet exiſtimationem.

A contrario etiam demonſtrative patet neminem intelligendo, quod dicit, objicere nobis, poſſe Janſeniſmum. Nam univerſa totius noſtri operis una ſententia eſt ſolas veras doctrinas morum eſſe rectas doctrinas morum & rectam regulam. At hæc regula non magis de Janſeniſmo habet quam habeant ipſa præcepta Dei; nam evidens eſt illa frequens aſſumpto S. Thomæ: quod in rebus eſt eſſe, hoc eſt in intellectu verum. Ergo ſic eſt impoſſibile ſecundum verum, & ſecundum veras doctrinas vivere, ſicut vivere ſecundum, & juxta ipſa præcepta. Ergo via noſtra non plus de Janſeniſmo habet, quam habeant ipſa præcepta Dei. Quare quod eſſe nequit, aut Deus Janſeniſta eſt impoſſibilia præcipiendo; aut nos Janſeniſtæ non ſumus ſolas veras doctrinas regulam vivendi conſtituendo.

At ais, nos non ſolum veras doctrinas regulam vivendi ſtatuere; ſed præterea part. 1. obligaſſe ad omnes opiniones æque, & magis probabiles pro lege: at earum plures, aut plurimæ falſæ ſunt ergo præter veras doctrinas & præcepta addimus plures aut plurimas alias obligationes, quę ſimul cum præceptis inducant impoſſibilitatem.

Reſponſio in via noſtra eſt perſpicua; nam nos per ſe & abſolute ac directe ad nihil pręter veras ſolas doctrinas obligamus: nunc vero præterea his quæſtionibus probamus verum omnis præcepti naturalis & divini eſſe invenibile: quas abſolute, & per ſe ad nihil plus, quam præcepta obligamus. Quod autem homo veritatem non inveniat, & opinionibus implicetur, & ligetur ſibi imputet; nam in ipſo cauſa eſt non in Deo, ut aiebat Auguſtinus; & ideo ex accidenti ſolum, & ex ſua cauſa ad hoc amplius obligatur. Neque hæc additio ſic ſaltem in genere noſtra eſt, ſed omnium: nam omnes aiunt, & dari obligationem præceptorum; ac inſuper aliam etiam obligationem conſcientiæ erroneæ quæ juxta omnes ligat, vel obligat ex ſuppoſitione ſui opiniones autem æque probabiles, & probabiliores pro lege ſed falſæ ſolum obligant, quatenus inducunt conſimilem ſibi conſcientiam erroneam obligantem. Sic etiam adverſarii ſimilem ablationem faciunt: nam plures opiniones æque, & minus probabiles contra legem ſunt eodem jure falſę: ergo eadem eſt illis & nobis cauſa additionis vel ablationis: quę utraque eodem jure prohibita eſt.

Sed & eſt caput aliud ampliſſimum, ex quo hic abs re probabilitates obtruderentur. Etenim cauſa præſens, num verum omne juris naturalis, & divini inveniri queat, non eſt ſolum, nec

præcipue de vero, quod inter probabilia ſiret ſeu de vero probabilium, ſed de vero u.. uſque juris naturalis, & divini; de quo ſæpe nullæ ſunt probabilitates, ſed contraria ſunt ſæpe improbabilia nam etiam erronea, vel hæretica, qualia ſunt contraria fidei Decalogi. Baptiſmi, & aliorum, quæ tamen præcepta ſunt omnibus hominibus. De his itaque præceptis quid reponunt? inveniri ne, ac ſciri poſſunt vel non poſſunt? ſi poſſunt hoc contendimus, ſin vero ſcire non poſſunt; ergo neque fieri, & ſervari: ergo ſunt impoſſibilia; ac juſſit Deus ea conſtituendo præcepitque, ut præciperet; non ut homines gubernarent de quo quæſt ſeq. Atque hæc nunc ſatis de præceptorum Dei poſſibilitate.

---

## QUÆST. VI.

*Utrum eadem invenibilitatem veri moralis alia quoque momenta Theologica ſtatuant?*

TAnti hanc invenibilitatem duco, ne homines in ſua pigritia dormientes excuſatos ſe putent ſi neſciant; atque non in ſe ſed in Deum referant ignorantias ſuas, cum in ipſis, non in Deo cauſa ſit ut quibus modis omnibus poſſim, ſtatuendum exiſtimaverim præcepta Dei ſciri poſſe: tute ſcilicet clamat univerſaliſſime Auguſtinus *nullum mortalium permiſit, excuſare ſe de umbra mortis*: nam venit *ill. minare his qui in tenebris, & in umbra mortis ſedent ad dirigendos pedes noſtros in viam pacis.*

### §. I.

*Deus legem condens bene vidit univerſaliſque vires & omnia in contrarium allegabilia.*

LOquimur in his omnibus quæſtionibus de præcepto, & lege quamglorioſus Deus pro unoquoque tulit ac pro eo loco, & tempore, pro quibus tulit ut quæſt. 4. præmiſſum eſt, & contendimus hoc ſenſu omne Dei præceptum, & legem eſſe invenibilem quod nunc eſt confirmandum.

Via ſcilicet contraria ſuis ſe ipſam primum probationibus videtur reddere ſuſpectam. Etenim quaſi nihil noverit Deus præcipiens opponit ineptitudinem & ruſticitatem populorum, locorum diſtantias. Magiſtrorum inopiam, rerum ſciendarum difficultatem, & ſi quæ ſunt hoc genus alia.

Quærimus, an hæc omnia noverit Deus legem condens in eum in particulari hominem, pro quo præcipit in mente etiam habuerit, ac omnia impedimenta loci, & temporis præſcierit? Stultitia eſſet dubitare. Hæc ergo comprehenſa habens, tamen voluit, ut hic homo hoc, aut illud faceret, legemque tulit, & præcepit. Non utique ut præcipiendo præciperet, ac ſic luderet: ergo ut rem illam homo ille ageret, legemque eam ſervaret ut quæſt. 4. magis declaratum eſt.

Tu inquis: at hic homo exiſtens v.g. in Thracia legem iſtam ſcire non poteſt. Deus autem dicit ſcire poteſt: ſiquidem eam faciat, ut ſervet: ſervare autem non poteſt, ſi ſcire non poteſt. An forte Deus ignoravit, quod tu magnus homo aſſecutus es, cum in remotiſſimis gentibus victurum, ubique ſumma eſſet ignorantia! Hoc ... ſciens vel pro eo legem non fecit? & non ſumus in caſu: vel fecit! ergo voluit, eum juxta eam vivere. Voluit ergo, quod eam ſcire poſſet.

At ais: ergo cogimus Deum ad miraculum: ſine miraculo enim inſtituere eum, & legis certiorem facere nequit. Sed de hoc inferius tractandum eſt; & dicendum, valde eſſe inconſideratum exiſtimare, Deum, illa ſine miraculo etiam peragere non poſſe: rurſus valde item eſſe inconſideratum exiſtimare abſurdam Deum ex ſuis promiſſionibus, & gratia ad aliquod aliquando miraculum non poſſe aut cogi, aut ... ari, aut ſi quod eſt decentius verbum, ſed de his inferius.

Videmur ergo quidam in conſideratione ſic de Deo glorioſo philoſophari quemadmodum ſolemus de quibuſdam ſuperioribus imprudentibus, qui multitudine præceptorum, & legum ſuos ſubditos obruant: unde illa quæſtio eſt, an quoties præceptorum & legum multitudo tanta ſit, quæ memoria retineri nequeat, obligemur? In hunc modum, per inconſiderationem utique, neſcio quid irrepſiſſe videtur de glorioſo quoque Deo, & locorum diſtantias ingeniorum ineptitudinem, ac cætera illa loquimur quaſi vero glorioſus Deus hæc ignoraret quando pro inepto aliquo & inter barbaros etiam agente legem tulit, aut juſſit arduum aliquid neſciens imbecillitatem noſtram, ideoque per nimis durum nun tam interpretandus ſit, quam corrigendus a nobis menſuratoribus Deus magnus.

Ut porro ad ſingularia etiam deſcendamus, Deus legem baptiſmi tulitque utique pro omnibus: quæ certe omnes homines obligat poſt promulgatum ſatis Evangelium. Quid autem & quantum ad ſufficientem promulgationem requiratur, inferius tractabo & determinationem, & quaſi taxationem ejus judicio relinquam, cujus eſt. Hoc certe ſcire poſſumus Deum legem iſtam haud tuliſſe, quam nunquam ſatis promulgare vellet, ut patet, & quæſt. 4. conſtitit; nec item eum promulgare voluiſſe, nec potuiſſe aut pro omnibus, aut pro uno etiam aliquo; eadem ſiquidem ratio & de omnibus eſt, & de uno ſolo, voluit ergo & potuit. Ergo facit, ergo nec vel unus ſolus legem baptiſmi ignorat, ſi pro ipſo facta ſit; quia ſatis promulgata non eſt aut quia Deus quidpiam eorum prætermiſit, quæ ad ipſum pertinerent. Ergo prorſus nullus eſt, pro quo lex baptiſmi facta ſit, quam noſcere non poſſit. Ergo vel ſunt etiam modo gentes & homines ad quos legem iſtam Deus non direxerit, non protenderit: vel nullæ gentes modo ſunt, neque homines qui legem baptiſmi invenire nequeant. Sane S. Thomas, quo de tractabimus infidelitatem negativam poſuit; Auguſtinus etiam dubitavit ac rem Dei judicio relinquit: hoc neuter docuit etiam modo dari infidelitates iſtas negativas. Sed hoc nunc relinquimus: illud certe ſequitur, ſi quæ ſint etiam modo gentes, quibus nondum fuerit Evangelium ſatis promulgatum, pro his legem baptiſmi conſtitutam non fuiſſe.

Sed dicis; fuit conditionate conſtituta, ſiqui ſcilicet Miniſtri Evangelii eo pervenirent & intimarent; non abſolute, & ſi aliqui modo nondum pervenerint, atque denunciaverint. Verum ut alia hic omittam, quæ infra diſcutienda

ſint, ubi de ignorantia invincibili veræ religionis agetur argumento nunc noſtro inſiſtendo, glorioſo Deo improviſſe non ſunt iſtæ conditionales noſtræ, quarum etiam ipſarum purificatio ad ipſum maxime pertinent; ipſo ſiquidem Authore & Adjutore ipſa etiam Evangelii promulgatio peragitur.

Iterum ergo quærimus, vel voluit & potuit Deus ad eam uſque gentem & hominem prædicatores Evangelicos perducere, ſi hoc ad ſufficientem promulgationem neceſſarium ſit, vel aut noluit, aut non potuit? ſi dicas omnipotentem Deum voluiſſe quidem, nec tamen potuiſſe, blaſphemas; nam fecit, quæcumque voluit in cælo & in terra: ergo dicendum eſt eum noluiſſe providere prædicatores Evangelii &c. hoc ad ſufficientem promulgationem prorſus neceſſarium eſſe habuiſſet. Ergo abſolute noluit legem iſtam ſatis promulgare. Ergo legem fecit ludendo & nugatoriam, & dixit; ego quidem volo, & jubeo, gentem iſtam baptizari; tamen ſimul nolo voluntatem iſtam meam, & legem ei intimare & ab ea reſciri, & quamquam videam (ut hoc ex contrariorum ſententia ſupponamus) ad ſatis intimandum neceſſe eſſe mittere qui prædicent, eos tamen mittere nolim. Aut ſic dicit: ego volo & jubeo ut ipſi baptizentur, ſi audiverint; & ſimul nolo mittere quem audiant: quarum ſane voluntatum nugas & repugnantias in ſchola proſecuti fuimus: atque hoc inter alia medio etiam demonſtratur nulli prorſus hominum gratiam ſufficientem à Deo denegari ad faciendam voluntatem ſuam, nec per Deum umquam abeſſe. Qui autem hinc pro gratia ſufficiente eam acriter pugnant; Hinc ſimul nobis in præſentia reſiſtunt, ſes iſtas ſatis comprehenſas non habet, & ea quæ ad nos repoſuerint, gratiam quoque ſufficientem jugulabant.

Atque ut hoc de voluntate conditionata applicem abſurdum eſſet, Deum dicere: volo & jubeo. ab hac gente rem iſtam fieri ſi gratiam ſufficientem habuerint, nolo tamen eis gratiam ſufficientem dare. Ergo abſurdum eſt, Deum dicere: volo & jubeo gentem iſtam, hunc hominem indum baptizari: & ad hoc video eſſe neceſſarium mittere aliquem: nolo tamen mittere. Sed vero, quo via Contraria ducere videtur, dicito Deum gratiam conferre poſſe quibus vult: prædicatorem autem vel hominem, vel Angelum non poſſe ducere; quo vult, & pro quando, & pro quo homine vult: quo nihil turpius inſipientius nihil dici poſſit. Ubi alia mitto.

## §. II.

*Ex analogia providentiæ naturalis ſtabilitur inventibilitas præceptorum Dei.*

HAe providentiæ naturalis & naturæ analogia veteres Theologi ad præſens uſi ſunt ut vidimus; & niſi prorſus fallor, rem à fortiori conficit, quamquam enim idem infallibilis glorioſus Deus naturam adminiſtret & gratiam, iſtam tamen, hujuſque ordinem ducit, ad eumque naturam etiam ipſam ordinavit. Cætera quidem omnia materialia ad hominem; hunc vero ad ſui viſionem, & ad ſe. Quare quod eſſe non poteſt prius deficeret ſibi Deus in totius naturæ adminiſtratione, quam vel in unius ſolum hominis ad gratiam & gloriam directione.

Quo conſtituto Philoſophi ſatis ſane accurati exiſtunt circa naturam, ejuſque ordinem rectum; habent maximas multas, eaſque veras in natura nihil eſſe deficiens; perfectam nam eam eſſe ad ſuoſque fines, & munia prorſus parem ſufficientemque: ſiqui defectus accidunt, ſiquæ monſtra contingunt, non Authori, Rectorique naturæ, ſed cauſis ſecundis harumque defectui illa attribuenda: atque hoc genus multa ſapientes de Deo Authore & Adminiſtratore naturæ accepta habent.

Eadem par eſt credamus à fortiori de Deo gratiæ & hominis maximæ Rectore; nihil fruſtra facit ergo neque præcepta ſua & legem; at hæc fruſtra eſt, ſi ſciri nequit: ergo ſciri poteſt.

Deus rurſus, & homo ſalutem hominis operantur: ergo quicumque defectus in has operationes ſerie incidunt, non Dei ſunt, ſed hominum, magis multo quam monſtra ſint cauſarum ſecundarum. At defectus eſt legem Dei etiam materialiter violare, & evertere, non ſane moralis tamen phyſicus, & finem gratiæ magis impediens, quam finem naturæ impediant monſtra. Si autem lex Dei ſciri nequit Deo tribuenda eſſet violatio non homini; nam per Deum abfuit; quemadmodum ſi idem Deus ſufficientem gratiam denegaſſet neque eam homo ſuis viribus ſed ipſius Dei ſcire debuit ex quæſt. 3. ergo lex ſciri potuit.

Denuo in idem; natura non deficit in neceſſariis ergo neque gratia: ergo ſicut in natura conſtituto fine media deeſſe nequeunt, ita etiam in gratia. At finis legis eſt, ut ſecundum eam vivamus. Ergo media deeſſe nequeunt. At unum neceſſarium eſt, legem cognoſcere, cognoſcere ergo poſſumus & per nos abeſt ſi non cognoſcamus.

Dices naturam non in ſingulis individuis, ſed in aliquibus ſolum totius ſpeciei explere munia ſua; nec enim omnes partes materiæ anima rationali informantur. ſed aliquæ licet omnes ſint aptæ; atque ita in aliis: quia aliquorum individuorum uſus ſatis ſit: ne aptitudo totius ſpeciei ſit fruſtra. Ergo in ordine gratiæ v. g. in præceptis, ne hæc ſint fruſtra, ſatis erit, ſi ſciri ab aliquibus poſſint. Sed facile hic non eſt, nos de loco aut argumento trudere; ſemper enim ne erremus, ob oculos gerimus exemplum gratiæ ſufficientis quam ſimiliter dixeris aliquibus; non omnibus, impertiri. Ut ergo concilium Milevitanum à ſcientia ad gratiam arguendo Pelagium evertebat, ſic nos ex gratia ſufficiente ad cognitionem, ſcientiamque arguendo, & argumenta, & ſolutiones abigimus. Reſpondemus itaque non totam materiam, ut tota ſubeſſet homini, quod eſſe non poterat, neque congruebat, fuiſſe conditam; atque ita in aliis: At homines conditos fuiſſe, non ut aliqui, ſed ut omnes ſalvi fierent; nam Deus vult omnes homines ſalvos fieri: ſic etiam vult, non aliquos, ſed omnes voluntatem ſuam facere: alioqui ſatis foret, ſi quibuſdam, non vero omnibus gratiam ſufficientem conferret.

Natura itaque, vel naturæ potius Rector Deus metallis in viſceribus terræ defoſſis, piſcibus ſub immenſa Oceani mole immerſis, rebus omnibus, hic, ibi, ubique, in extrema orbis plaga minutim providet; non in magno, non in parvo, non in hoc, aut illo, deficis: ſic arbitramur, hunc

eundem Deum, cui potiſſimum curæ eſt regere, ac ſalvare homines defecturum alicui alicubi gentium; & dici ad Deum poſſe, per te Domine, abfuit, quominus ſcirem legem tuam! eam ut impletem, eaque repcrer, effeciſti: quam tamen, ut ſcire poſſem, neglexiſti? Diſtantias loquimur. At Deus ubique & præſens. Ineptitudines opponimus. Sed poteutior eſt Deus, qui etiam ſtulta mundi elegit, non quos doceret ſolum, ſed quibus mundum etiam univerſum erudiendo confunderet ſapientes. Deſunt, inquis Doctores. At de quo dicemus. Angeli in primis non deſunt. Doctorem deinde, quin & Regum corda, quos quo voluerit, dirigat, ducatque, habet Deus in manu ſua. Omitto ex aliis naturæ analogiis ulterius diſſerere.

## §. III.

*Recte ergo veteres Theologi perſuaſiſſimum habuerunt, facienti, quod in ſe eſt, Deum denegare cognitionem: quod ex oratione confirmatur.*

HOc inquam perſuaſiſſimum majores noſtri habuerunt; ac jure ſanemerito, ut ex Dei promiſſionibus tot; & tantis; ex præceptorum Dei omnium poſſibilitare, & ex modo conſtitutis videtur ſatis commonſtratum. Multa veterum hac de re teſtimonia in his proxime ſequentibus quæſtionibus dabimus; nunc eorum ſenſa, mentemque videre licet apud Vazquez. 1. 2. diſp. 80. & 121. & 122. conteſtaturque etiam ipſe, hoc fuiſſe commune eorum fundamentum, quod facienti, quod in ſe eſt, Deus non denegat cognitionem ſuæ religionis, & legis, quod nos principium de facieute ex gratia omnibus proviſa intelleximus ur tutius à Semipelagianis abeſſemus.

Et certe hoc idem principium retinet adhuc Theologi de gratia quaſi virium, noluntque eam alicui deeſſe, qui quod in ſe eſt, efficiat. Et recte ſane tum propter alia, tum quia habenti dabitur, & recte utenti iis quæ habet, gratia ad ulteriora conceditur ac bene negotianti duobus, aut quinque talentis alia mox duo aut quinque cumulantur, & in modico fidelis quiſque ſuper multa conſtituitur. Hæc Dei indoles eſt, hæc ejus miſericordia, & gratia, hæ ejus promiſſiones copioſæ.

Vellem ergo erudirent nos poſteri Theologi, ubinam præſſius, multiplicius gratiam ſufficientem, & quaſi virium promiſeris, quam cognitionis; ubinam promiſſiones ad vires dumtaxat reſtrinxerit: quinam ſanctorum hanc diſtinctionem induxerint ut faciens, quod in ſe eſt, legem implere poſſit, invenire non poſſit! Rurſus quid plus interſit poſſe agere, quam poſſe cognoſcere? aut quomodo utrumque prorſus neceſſarium non ſit, ut in ſuperioribus tot modis oſtenſum eſt? Quamobrem timendum erit ne periculoſe diſputationi gratia ſufficiens exponatur; nam ſi ex duobus ad legem ſuam faciendam denegare alterum Deus poteſt difficile erir oſtendere ſive autoritate, ſive ratione cur alterum quoque denegare nequeat.

Sed ut undique rei hujus æquiparatio conſtet, nonnihil nunc ex oratione addere conſultum eſt; ad quod alio ſane libro opus non ſit, quam Breviario; non enim erubeſcimus Breviarium, ex quo plura, quam ex libris quibuſdam didicimus.

Superius quæſt. 3. ſignificavimus aliqua ex Pſalmis, ut conſtaret, grariam Dei hoc quoque eſſe, ut ſciamus, quid facere debeamus. Nunc eadem ad hoc indigitamus ut conſtat, eadem ſpe conſequendi, eadem fiducia, uno prorſus jure & indigentiæ noſtræ, & promiſſionum divinarum poſtulari, poſtulatumque fuiſſe utrumque cognitionem ſcilicet & adjutorium.

Ergo Regius Propheta tam frequens tam multus eſt in oranda cognitione ut nihil forte poſtulaverit frequentius: *doce me juſtificationes: revela oculos meos: emitte lucem tuam, & veritatem tuam,* &c. *illuminet vultum ſuum ſuper nos ut cognoſcamus in terra viam tuam; doce me facere voluntatem tuam: vias tuas, Domine demonſtra mihi, & ſemitas tuas edoce me: qui docet homines ſcientiam: non abſcondas à me mandata tua: viam juſtificationum tuarum inſtrue me: fac cum ſervo tuo ſecundum miſericordiam tuam & juſtificationes tuas doce me: da mihi intellectum, ut ſciam teſtimonia tua; & ſic ſine fine.*

S. Paulus Apoſtolus ad Coloſ. 1. *Non ceſſamus pro vobis orantes & poſtulantes, ut impleamini cognitione voluntatis ejus in omni ſapientia, & intellectus ſpirituali ut ambuletis digne Deo.* Nam ex zelo etiam Dei ſolo, ſed non ſecundum ſcientiam digne Dco ambulari nequit ut Paulus ipſe teſtimonium perhiber ex Jacobo autem adductum fuit quæſt. 4. *Siquis autem veſtrum indiget ſapientia, poſtulet à Deo, qui dat omnibus affluenter, & non improperat, & dabitur ei. Poſtulet autem in fide nihil heſitans.* His ego verbis Dei reſiſtere non audemus: & dedimus etiam quæſt. 4. Eccleſiam Magiſtram noſtram unumque eodem modo poſtularam.

Sanctus porro Auguſtinus Jacobum exponebat, *qui dat omnibus affluenter utique his omnibus qui ſic petunt, quomodo, & quantum res tanta* (id eſt ſapienria) *petenda eſt.* Item dicebat: *promiſſa tua ſunt, & quis falli timeat, cum promittit veritas?* Item dicebat. *Fieri enim non poteſt quadam providentia divina,* ur &c. *facultas inveniendi deſit.* S. Thomas dicebat: *& Deus, qui hoc promittit, verax eſt*: & verſabatur in inquiſitione veritatis in uſuris: & Hieronymus, Chryſoſtomus & alii comprobabant. *Teſtimonium* quippe *Dei* fidele, ſapientiam *præſtans parvulis*, quibus nempe promiſit.

Concludat itaque S. Thomas 2. 2. quæſt. 83. art. 15 ex Auguſtino: *non nos hortaretur, ut peteremus niſi dare vellet.* Et ex Chryſoſtomo: *numquam oranti beneficia denegat, qui ut orantes non deficiant, inſtigat.* Nimirum in quibus rebus nos inſtigat, & hortatur; ſæpe enim, ac multa oramus, & noſcimus, quid petamus; de quibus ſaniter & ſapienter S. Thomas ea quæſt. 83. ediſſerit. At ſcimus ſane, quid petamus quoties cum paulo poſtulamus, *Domine quid me vis facere*; aut cum Davide: *doce me facere voluntatem tuam.*

Haud vero ſomniamus, quod Corduba, aliique objiciunr miniſterio prorſus omni Doctorum armato, oranres cælitus edocendos. Nihil ſomniamus hujuſmodi; ſed recte orantibus poſtulantibuſque, & cætera, quæ ſua ſunt, exequentibus Doctores bonos à Domino providendos, ſin minus, quod lib. 1. oſtenſum eſt, permittet aut permittere poterit, ur Doctor etiam bonus erret, ac nobis reſpondeat juxta immunditias cordis noſtri ut ex Prophetis declaravimus. Certe ſive Saulus, ſive Paulus actu. 9. poſtulavit, *Domine,*

*quid*

*quid me vis facere?* Nec tamen Dominus reſpondit hoc, & hoc, ſed dixit: *ſurge, & ingredere civitatem, & ibi dicetur tibi, quid te oporteat facere*: atque per Ananiam Doctorem eum inſtruxit.

---

## QUÆSTIO VII.

*Utrum probatis etiam hiſtoriis conſtet, Deum legem ſuam edocuiſſe eos qui in quo poterant non defeciſſent?*

NOndum, quod ſæpe noto, legem Dei ita invenibilem dicimus, ut omnem ejus ignorantiam adſtruamus vincibilem: ſed quia eam inveniri non poſſe multi credunt, ac etiam nimis promovent, ac paſſim ex impotentia inveniendi in rebus plurimis, ſeu omnibus ignorantias invincibiles, aut dari, aut poſſe inferunt; nunc poſt tot, tantaque adducta ex factis ipſis arguendum eſt, conſtituendum denuo, fidem reliquamque Dei legem eſſe invenibilem.

### §. I.

*Generalior quadam velitatio circa quæſtionem.*

AIunt itaque, aliquas, quin plurimas, Dei leges ad unumquemque pertinentes, & quantio, & ubi pertinent inveniri ab ipſo non poſſe etſi faciat, quod in ſe &c. Doctor aiunt abeſt; ſi miraculo ducendus ſit, deridènt: ſi Angelum memoremus, aut ab Ipſo cum Deo, inſtruendum muſſitemus, rident multo magis. Et interea aliqui ſaltem ita philoſophantium multarum fæminarum privatas revelationes facile approbant, vulgant promovent; quibus eas revelationibus non de neceſſariis ſolum ad ſalutem ſuam, nec item ad perfectionem glorioſus Deus inſtituat; ſed & de regimine; & ſucceſſibus Regnorum de morte, de vita, de ſobole futura virorum maxime Principum, de ſalute de periculo; quando ii in purgatorio paſſi ſint; qua hora exierint & hoc genus plurima. Quid ergo abſurdum habeant, quando media alia deeſſent omnia; ſi glorioſus idem Deus miſerum Indum aut thracem, qui fecit, quod in ſe fuerat, de fide ſua, de lege ſua erudiret? ſi miſſo vel præſente Angelo inſtitueret? Ad homines ſcilicet argumentamur. Dedit Unicuique cuſtodem Angelum: quid abſurdi ſi aliquando etiam fecerit Doctorem?

Sed ad prædicatorem, inſtructoremque hominem veniamus. Hic & nunc (aiunt) eſt in extrema plaga mundi qui fecit, quod potuit: Deus eo hominem mittere ſine miraculo nequit; miracula ponere Theologi non videntur; & neſcio qua præſcriptione ſe hoc dicto viciſſe, credunt, Primum vero hoc *hic, & nunc* ſcitum præſcitum comprehenſum eſt à Deo noſtro, non uno ſæculo ſed tota æternitate; qui etiam habet magis in manu ſua voluntates hominum, quam ipſi ſuas. Potuit ergo hoc *hic & nunc* prævenire, præoccupare; & ſine miraculo habere eo loci non uno homine ſed exercitum Catholicorum; quin univerſitatem erectam ſapientiſſimam. Quid de Deo magno loquamur? Rex noſter ſi viginti ante annos caſum præſciſſet, & voluiſſet, decem ibi Doctores habere potuiſſet. Nimis ergo inconſiderate proceditur.

At miraculo etiam opus ſit. Miracula ſane frequentiora admittere, & nulla admittere æque à Theologia aberrat. Cauſa autem in hoc mundo potiſſima eſt ſalus hominum: ſalvat autem Deus, (hoc ſaltem nos ponimus & verum eſt) fide ſua, lege ſua, gratia ſua: *voluit enim omnes homines ſalvos fieri & ad agnitionem veritatis venire.* Quorſum ergo miracula tam aliena habeant; qui interea miracula ſatis multa ſuorum interceſſione ſanctorum pro ſalute corporis pro felici partu atque ſimilibus peragi non gravate, aut ferunt; aut etiam credunt?

Ad facta nunc accedendo quam vellem ego, ſi vel una probata hiſtoria oſtenderent, fuiſſe alicubi gentium barbarum aliquem qui accepta gratia debite uſus ſit: & tamen quaſi à Deo neglectus ſine fide (fide fidem intelligo) inquam ſine fide, ſine lege, quin contraria lege obierit, vel gentilis, hoc eſt, idololatria, vel Judæus, vel Mahometanus, vel hæreticus; id eſt, in hac profeſſione & velut hoſtis Chriſti. Quod ſi nulla hiſtoria hoc factum ſciunt, quin fidelium ſenſui, ſpeique repugnat; unde habeant, hunc invincibiliter ideo ignoraſſe, quia invenire non potuit?

A contrario nunc in genere arguendo nos in Eccleſia dabimus non tot, quin plures ſanctos & ſanctas, qui nunquam, vel raro legem ullam Dei ad ſe pertinentem ignoraverint, nec vel materialiter, ut aiunt; legem tranſgreſſi ſint; aut violaverint. Sed viros forſitan dabimus, & non fæminas ingenioſos forſitan ſolos vel doctores; non ſimplices non illiteratos, atque natura rudes. Quis eat cum Deo contendere? non poterimus reſpondere unum pro mille: ſurrexerunt ſurguntque indocti, & Cælum rapiunt. Non eſt iſta ſcientia naturæ, ſed gratiæ; non terræ, ſed Dei, qui dat omnibus affluenter. At forte tu credas, hos ſanctos, has ſanctas ſæpe etiam ignoraſſe invincibiliter & re ipſa legem violaſſe, & contra eam feciſſe. Sed hoc nobis falſis falſius videtur atque lib. ſeq. Conſtabit, quam longe Sanctorum via abſit à crebris ſaltem hoc genus violationibus; nam via regali charitatis incedunt, ut ex Jacobo vocem uſurpem. Sæpe ſane ne errem ob oculos pono ſanctam Matrem Eccleſiam Magiſtram noſtram; ejuſque ſenſa. Conſtarent de aliquo dequo canonizando tractaretur; violationes hæ graves ſeu legum graviter obligantium, neque conſtaret ulla habitu converſio aut peracta pœnitentia. Allegares tu, ſane acute, eum invincibiliter ignoraſſe, eum extitiſſe natura rudem, rem ſciendam eſſe difficilem: violationes materiales ſanctitati nihil obeſſe, quin extra genus moris prorſus eſſe magis (ſaltem cauſative) quam motus primo primos ut part. 1. lib. 1. quæſt. 7. Oſtenſum eſt. Haud opinor divino, ſi dixero, te canonizationem numquam conſecuturum: de quo argumento iterum infra.

### §. II.

*Auguſtini in hac cauſa cum Porphyrio diſceptatio & Auguſtini concluſio.*

A Deo mihi objicitur, ut tribus omnibus Deo adjutore, & Auguſtino toties ſub Deo Doctore pugnandum ſit. Diſceptatio iſta Auguſtini adverſus argumenta Porphyrii extat epiſt. 49.

Dict

*Dixi in hac cauſa*, nam de religione ſaltem, & fide res eſt expreſſa; ſed & tota ſalutis via, qua morum doctrina comprehenditur: diſputatio eſt: quam nunc, quanta poſſim perſpicuitate proſequar.

Ridebat ergo Porphyrius in quo & Julianum ſuum decepit, ſed à Nazareno victus cecidit; inquam, ridebat, quod Chriſtus ſe ſalutis viam conſtituiſſet: atque in hunc modum ſatis ſane populariter, at ad fallendum apte diſſerebat.

*Item alia propoſuerunt* (inquit Auguſtinus) *quæ dicerent de Porphyrio contra Chriſtianos tanquam validiora decerpta. Si Chriſtus, inquiunt, ſe ſalutis viam dicit gratiam, & Veritatem, in ſeque ſolo ponit animis ſibi credentibus reditum, quid egerunt tot ſæculorum homines!*

*Ut dimittam, inquit, tempora ante Latium regnatum, ab ipſo Latio quaſi principium humani nominis ſumamus, in ipſo Latio ante Albam Dii culti ſunt: in Alba æque religiones, virtusque valuere templorum. Non paucioribus ſeculis ipſa Roma longo ſæculorum tractu ſine religione Chriſtiana fuit. Quid, inquit actum de tam innumeris animis, qui omnino in culpa nulla ſunt; ſiquidem is, cui credi poſſet, nondum adventum ſuum hominibus commodarat?* &c.

*Sed ne, inquit, dicant, lege judaica vetere hominum curatum genus, longo poſt tempore lex judæorum apparuit ac viguit anguſta Siriæ regione; poſtea vero prorepſit etiam in fines Italos, ſed poſt Cæſarem Caium, aut certe ipſo imperante. Quid igitur actum de Romanis animabus, vel Latinis, quæ gratia advementis Chriſti viduatæ ſunt uſque in Cæſarum tempus.*

Hac ſumma difficultatis ex Porphyrio, quam etiam ipſam movet alias Auguſtinus, ut difficillimam forte Gentilium objectionem. Ecce de neceſſitate religionis, legisque Chriſtianę cauſa; neque enim religione Chriſtiana ſola fides invehebatur, ſed lex præterea morum erat porro cauſa implexior, quam modo, & poſt Chriſti adventum atque promulgatum Evangelium ſit ſive de Indis Gentilibus, ſive de hæreticis ſive aliis quibusvis, minus enim tunc aderat, unde Romani aut Latini gentesve aliæ Chriſti fidem aut credere aut divinare poſſent.

Chriſtus ergo ſe ſalutis viam, ac veritatem conſtituit: profitebantur id quoque Chriſtiani: jam hoc Porphyrius negat & quid actum ſit, quærit de tam innumeris animalibus longo adeo tractu ſęculorum? Profecto ſi modo religio Chriſtiana lexque inveniri nequeat minus multo iis ſæculis inveniri poterat ſive expreſſior ſive implicita fides ejus. Quid ergo tunc fiebat, quid modo fiat de ignorantibus animabus? Noſtros hic adverſarios de hoc rogo, juſtificantur ne, ac etiam ſalvantur. Quod ſi id Porphyrio concedatur Veteresque Romanos ſalvos eſſe potuiſſe ſine lege, fideque Chriſti transmittatur: primum quidem rideant ſalvatorem, qui ſe viam, veritatemque præſcribit; ſuppeterat quippe alia via ſine ipſo Romanis: ex quo deinde tum ipſe, tum Julianus inferret, nihil ſibi opus eſſe religione legeque Chriſtiana, ſine qua ſcilicet innumeræ quaqua verum gentes: ipſi nec non majores ſui Romani, ritu, Diisque Patriis ſalvi eſſe potuerunt. Hoc etiam modo in Japonia, Chriſtique Imperatores & infideles, ac hęretici quique reponant. At inquis: ex quo nos prædicavimus etſi antea fuerit, non ſupereſt alia via. Verùm nihil in primis hoc genus ullus verus annunciator ac præco Evangelii confeſſus eſt. Multum rurſus inde ſtomacharentur quod ipſos cum in bona via exiſterent, interturbatum Miniſtri venerint. Sed hoc argumento xactius infra.

Nunc certè ut ad rem propinquius redeam, ab eo concedendo abſuit Auguſtinus & primum quidem infugit inſtantiis elidítque Porphyrianas molitiones. Deinceps verò ſui divinęque providentię memor ac promiſſionum, concludit, nulli, qui quod in ſe erat geſſiſſet cognitionem Chriſti religionisque ejus etiam ante ipſius adventum defuiſſe.

*Quamdiu, inquit, parvus & infirmus eſt intellectus hominis, divinæ debet credere veritati. Quid ergo mirum, ſi eam infidelibus plenum orbem terrarum. Chriſtus prioribus ſæculis noverat, ut eis prædicari, vel apparere merito nollet, quos nec verbis nec miraculis ſuis credituros eſſe præſciebat. Neque enim incredibile eſt tales fuiſſe tunc omnes, quales ab ejus Adventu uſque ad hoc tempus multos fuiſſe, & eſſe miramur.*

*Et tamen ab initio generis humani alias occultius, alias evidentius ſicut congruere temporibus divinitus viſum eſt, nec prophetare deſtitit, nec qui in eum crederent, defuerunt ab Adam uſque ad Moyſem, & in ipſo populo Iſrael, & in aliis gentibus antequam veniſſet in carne. Cum enim nonnulli commemorantur in Sanctis Hebraicis libris jam ex tempore Abrahæ nec de ſtirpe carnis ejus nec ex populo Iſrael, nec ex adventitia Societate in populo Iſrael, qui tamen hujus Sacramenti participes fuerint, cur non credamus etiam in cæteris hac atque illac gentibus alias alios fuiſſe quamvis eos Commemoratos in eiſdem authoribus non legamus? Ita ſalus religionis hujus* (& conclusionem *Magiſtralem*) *per quam ſolam veram ſalus vera, veraciterque promittitur, nulli unquam defuit, qui dignus fuit, & cui defuit dignus non fuit.* Hęc eſt mens, hęc exiſtimatio univerſaliſſima Auguſtini.

Quo autem modo veræ religionis fideique dignos vel non dignos nuncupet, cum Auguſtinus haud ignoraverit, quin ſæpe ſtatuerit, fidem ſemper indignis conferri, explicatu facile eſt; loquitur enim de ea dignitate vel non dignitate, cujus capaces ſint fidei expertes & juxta ſubjectam, ut dici ſolent, materiam. Dignus ergo erat, non cui retribueretur, ſed cujus miſereretur Deus, omnis bene. Utens accepto lumine & gratia, agensque, quod erat in ſe, ſervato contrarie modo, quam gentes ad Romanos I. ſervaſſe perhibentur. Sic nullus peccator dignus eſt, cui juſtificationis gratiam retribuat, ſolvatque Deus; at qua poteſt diligentia ſe ad juſtificationem præparans, dignus eſt magnitudine divina miſericordiæ conſiderata, cujus miſereatur, & certiſſime etiam ex ſuis promiſſionibus miſerebitur: quo plane ſenſu dignus omnis juſtificatur, omnis faciens, quod poteſt; & qui non juſtificatur, dignus non eſt. Ita intonat Auguſtinus ac decretorie ſtatuit *nulli unquam defuit, qui dignus fuit; & cui defuit, dignus non fuit.*

Conſultiſſima porro fuit Auguſtini diſſertatio ex notis ſcitiſque ad ignota; & ex ſcriptis ad non ſcripta; quod Philoſophia omnis, & Logica docet: quam vim ratiocinationis nos paulo inferius proſequemur.

## §. III.

*Quod Magiſter Auguſtinus indubitatum etiam habuit Thomas diſcipulus quidem illius, ſed Magiſter noſter.*

ERgo Sanctus & magnus Doctor Eccleſiæ Thomas ut multa nunc ejus alia documenta prætereàm in diſp. quæſt. 14. de verit. ar. 11. quærit utrum ſit neceſſarium aliquid explicite credere? Et in argumento 1. objicit caſum, ut videbatur, omnium excogitabilium difficillimum, & in quo,

ſiquando

ſiquando alias defutura videretur inſtitutio ac poſſibilitas veram fidem agnoſcendi.

*Arguit itaque : illud enim non eſt ponendum, quo poſito, ſequitur inconveniens : ſed ſi ponamus, quod ſit neceſſarium ad ſalutem, quod aliquid explicite credatur, ſequitur inconveniens. Poſſibile eſt enim aliquem nutriri in ſylvis, vel inter lupos, & talis non poteſt explicite aliquid de fide cognoſcere; & ſic erit aliquis homo, qui de neceſſitate damnabitur, quod eſt inconveniens : & ſic non videtur quod ſit neceſſarium aliquid explicite credere.*

Statuit in corpore neceſſitatem; diſtinguit majores, & minores; diſtinguit tempora ante, & poſt adventum Salvatoris, & omnibus ſapienter conſtitutis, non hæſitans, non opinans ſed indubitata ſibi doctrina ad argumentum reſpondet.

*Dicendum, quod non ſequitur inconveniens, poſito, quod, quilibet teneatur aliquid explicite credere, ſi in ſylvis, vel inter bruta animalia nutriatur; hoc enim ad divinam providentiam pertinet.* (Huc ſcilicet erigendum eſt caput; nec in humanis modo ſiſtendum) *ut cuilibet provideat de neceſſariis ad ſalutem, dummodo ex parte ejus non impediatur. Si enim aliquis taliter nutritus ductum naturalis rationis ſequeretur in appetitu boni, & fuga mali certiſſime eſt tenendum,* (notanda clauſula) *quod ei Deus vel per internam inſpirationem revelaret ea, quæ ſunt ad credendum neceſſaria, vel aliquem fidei prædicatorem ad eum dirigeret, ſicut miſit Petrum ad Cornelium A.In.* 10. At noſtris contrariis qui paſſim in ſuis Philoſophis recurrunt ad Cauſam primam, quæ defectum, abſentiamque cauſarum ſecundarum ſuppleat, & vel pro generando igne, ubi ignis alius abeſt ne fateantur, ab accidenti ſubſtantiam produci ad cauſam primam abeunt, quæ defectum abſentis ignis ſuppleat, & ſic ſæpe, ſic paſſim; mirum interea eſt, ſi Deus pro Prædicatore raro aliquando vices expleret quaſi plus forte interſit, comburi ligna, quam hominem erudiri, & ſalvari, quem quippe ſalvari & ad agnitionem veritatis venire una olim Dominus Deus decreverat.

Objecerat etiam arg. 5 multos Gentiles, ut dicit Dionyſius, ſaluos factos eſſe ante Chriſti adventum, qui nihil explicitum de Redemptore agnoſcere potuere. Reſpondet, ſuffeciſſe eo temporis fidem implicitam : Et addit : probabile eſt tamen, multis gentibus myſterium Redemptionis noſtræ ante Chriſti adventum fuiſſe revelatum : ſicut patet ex ſybillinis vaticiniis : quod intelligitur, nihil ipſis, quod in ſe erat etiam agere curantibus.

Ad 2. autem abſolutiſſime dixerat, *quod quamvis non ſit in poteſtate noſtra cognoſcere ea, quæ ſunt fidei, ex nobis ipſis, tamen ſi nos fecerimus, quod in nobis eſt, ut ſcilicet ductum rationis naturalis ſequamur, Deus non deficiet nobis ab eo, quod eſt nobis neceſſarium.*

Multa etiam tradit 2.2. quæſt. 2. Sed ubi de hiſtoriis & factis eſt ſermo ſolum confero ar. 7. ad 3. iſta : dicendum, ait, quod multis gentilibus facta fuit revelatio de *Chriſto, ut patet per ea quæ prædixerunt. Nam Jobi 19. dicitur : ſcio quod Redemptor meus vivit. Sibylla etiam prænunciavit quædam de Chriſto, ut Auguſtinus dicit lib. 13. contra Fauſt. cap. 15. invenitur etiam in hiſtoriis Romanorum, quod tempore Conſtantini Auguſti & Helenæ matris ejus inventum fuit quoddam ſepulchrum in quo jacebat homo laminam auream habens in pectore in qua ſcriptum erat : Chriſtus naſcetur ex virgine, & ego credo in eum ô Sol, &c. Siqui tamen ſaluati fuerunt quibus revelatio non fuit facta non fuerunt ſalvati abſque fide Mediatoris.* Ideò concludebat Auguſtinus cur non crédamus etiam in cæteris, hac atque illac gentibus alias alios fuiſſe? *Ita Salus religionis hujus*, &c. ut dictum eſt §. ſup. Prætereo alia in D. Thoma.

Iterum Auguſtinus lib. 1. de Doct. Chriſt. cap. 1. Urget neceſſitatem exterioris inſtitutionis, & Doctoris, haud tamen ideo ratas Dei has providentias, quibus ſuos erudiret, relegandas duxit. *Nec propterea ſibi ab Antonio Sancto & perfecto viro Ægyptio monacho inſultari debere, qui ſine ulla ſcientia litterarum ſcripturas divinas & memoriter audiendo tenere, & prudenter cogitando intellexiſſe prædicatur. Aut ab illo ſervo Barbaro Chriſtiano, de quo à graviſſimis, fide digniſſimiſque viris nuper accepimus, qui litteras quoque ipſas nullo docente homine, in plenam notitiam orando, ut ſibi revelarentur, accepit, triduanis precibus impetrans, ut etiam codicem oblatum ſtupentibus, qui aderant, legendò percurreret.*

## §. IV.

*Alexander quoque, & Gabriel idem Concluſerunt.*

QUi certe legem Dei, fidemque ipſam tam inventis multis impoſſibilem arbitrantur, avide arripuerunt Cidis hiſtoriam pro ignorantia invincibili indiſſolubilitatis matrimonii totius Hiſpanæ gentis : quam hiſtoriam multi negant, deinde id ex ignorantia factum; rurſus ignorantiam, ſiqua fuerat invincibilem extitiſſe, non erat unde ſuaderetur. Interea vero erant in contrarium veriores hiſtoriæ in ipſam etiam Theologiam olim converſæ, quas cur prætereverint plane neſcimus.

Gabriel itaque in 2. ſentent. diſt. 32. quæſt. 2. ar 3. dub. 1. inducit hoc dubium ſit puer, qui in infantia includatur incarcere Saracenorum utrum ignorando fidem, & ea, quæ ſunt legis Evangelicæ, peccet non credendo, aut ſervando legem. Quod non; quia ex concluſione ignorantia invincibilis excuſat à toto : habet autem talis ignorantiam invincibilem. Sed in contrarium eſt illud Apoſtoli ad Hebræos 11. *ſine fide impoſſibile eſt placere Deo.*

Ad hoc reſpondet Alexander de Ales part 2. quæſt. 129 mem. 8. (ait Gabriel) quod talis, cum pervenerit ad adultam ætatem, habet potentiam credendi, id eſt habet in ſe, unde ſe diſponat ad fidei receptionem, ſi facit, quod in ſe eſt ſervando legem naturæ, vel per Angelum, vel per hominem. Sicut enim natura non deficit, in neceſſariis, &c.

Sic enim Spiritus Sanctus interiori illuminatione quoſdam utriuſque teſtamenti viros, & mulieres erudivit ut manifeſtum eſt de Prophetis, & Propheticiſſis, ſic beatam Barbaram B. Chriſtinam, & pleroſque alios, ut probatæ docent hiſtoriæ intus ſine exterioris Magiſtro ad perfectæ fidei cognitionem Chriſti illuſtravit.

Sic Patres in Eremo, ruſticos littera erudiriſſimos Divina ſcientia perfecit, ſed & Apoſtolos, & fideles miſſio viſibiliter Spiritus Sancti in omni ſcientia ſalutari Erudivit. Propter quod & Joannes Epiſt. 1. cap 2. ait, non habetis neceſſe, ut aliquis vos doceat, ſed ſicut unctio ejus docet vos de omnibus. Non quod Doctores humani ſpernendi ſint, ſed non ſunt ſic neceſſarii ad ſalutis doctrinam, quin, eis deficientibus adhuc neceſſariam doctrinam Spirit. Sancti unctio ſupplet, ſine quo in vanum Lingua Doctoris exterior laborat.

Sic

Sic per Angelos legem dedit; per Gabrielem, Danielem, Zachariam Patrem Joannis Baptiſtæ, glorioſam virginem de ſecretiſſimis fidei miſteriis erudivit.

Denique Cornelium Centurionem, & Candacis Reginæ Eunuchum viros gentiles Deum quærentes, quos Judæorum Synagoga ſpreverat, hunc per Petrum Apoſtolum, illum per Philippum Diaconum tam mirabiliter, quam miſericorditer inſtruxit, ut patet ex actis Apoſtolorum, ex quibus ſatis patet, Deum non deeſſe ulli hominum in neceſſariis ad ſalutem. Et ſic intelligendum eſt illud Auguſtini in quæſtione Novi Teſtamenti, &c. Hactenus ex Alexandro Gabriel docto ſatis Chriſtiano, & Theologia Annæ hic Deus qui pro erudiendis hominibus tanta fecit, quæ memorari vix poſſint deinceps aut obſtupuit, aut edocendi homines, dirigendique curam negligens, totus in natura adminiſtranda, cauſisque ſecundis ſupplendis occuparus eſt? Claudat orationem Chryſoſtomus in cap 16. Lucæ conc.3. de Lazaro *memento Eunuchi Reginæ Ætyopum, qui cum eſſet barbarus*, &c. *Novit propenſum illius animum Deus, ſtudiumque amplexus: miſit illi Doctorem illico. Verum non adeſt Philippus; ſed ſpiritus, qui moverat Philippum, adeſt.*

## §. V.

*Aliis hiſtoriis indicatis, ac fidelium ſenſu eadem veritas comprobatur.*

Divinas promiſſiones dedimus, quæ ſuffecturæ viderentur, & ſi nulla facta confirmantia ſcirentur: dedimus momenta Theologica rei huic ſtabiliendæ paria, & ſi promiſſiones neſciremus. Nunc vero, quamquam deeſſent cuncta alia, ipſa Dei facta ipſius erga nos miſericordem providentiam ſatis ſuperque perſuaderet.

Ut vero adductas hactenus hiſtorias magis ſtabiliam, ubi omnia, neque evolvere potui, neque ſcio, conſtat, eodem genere providentiæ extraordinatiæ Deum noſtrum inſtiruiſſe veritatis inquiſitores optimos clementem Romanum, ut ipſe lib.1. Recogn cap.1. acceptum refert, & Gregorium Thaumarurgum, Irenæum, atque alios magnos in Eccleſia viros.

In hiſtoriis quoque indiarum aliqui caſus memorantur, ut in vita indiarum Apoſtoli Xaverii, in vita novi Thaumaturgi Joſephi de Ancheta, & in aliis ubi ſtrenuis aliquibus luminis naturalis ſectatoribus mixtis, ſed veris modis proviſum, & legimus omnes, & ubi contentio omnis abeſt, etiam credimus. Inſignis eſt etiam ac valde rarus caſus Alius, qui in vita illuminati Doctoris Joannis Fauleri narratur. Erat gentilis quidam, quod in ſe erat, peragens, quique quotidie Deum cæli, & terræ creatorem orabat, dicebatque: noſti creator Omnium Deus in iſta me regione natum in ejus etiam religione educatum eſſe: habeant aliam Judæi, Chriſtiani aliam. Oro ergo te, ſiqua eſt religio melior, eam mihi manifeſtes; quam libentiſſime acceptabo. Quod ſi iſtam mecum miſericordiam agere recuſaveris, meque in iſta religione mori continget, magna mihi injuria ane fiet. Hoc orabat naturæ ductu gentilis. Hotum prorſus inſcius quidam vir Dei, ipſo rotum diſponente Deo Epiſtolam ad illum in remotiſſima gente degentem ex Germania ſcripſit: accepit illam, legit, fidem Chriſti amplexus eſt; & lingua Germanica quam ignorabat, ad virum Dei reſpondit. Quid rurſus rarius quam iſto viro Dei adminiſtro ejuſdem Joannis Fauletii mutatio facta dextera excelſi.

Profecto iſta, ac ſimilia præmulta & ad menſam audimus, & in cellulis legimus Nemo ibi ſpernit, contradicit nemo, & fideles quique valde conſona ea divinis promiſſionibus, divinæ que providentiæ arbitrantur. At quæ alicubi vera ſunt; & quæ in lectione ſpirituali etiam in ſchola: Et rurſus quæ in libro ſpirituali, identidem in morali vera ſunt. Videtur ergo omnibus ex inſtitutione Chriſtiana inſitum eſſe per Deum numquam abeſſe, & facienti, quod poteſt in omnibus ad ſalutem neceſſariis providere. Sed vero inde magis iſta credenda ſint quod minimam eorum partem neſciamus, quæ nobis prorſus aliud cogitantibus, adminiſtro Angelo, directis hominibus, ſe etiam ipſo pro ſalute noſtra procurat Deus.

Quid Ægyptii, quid Hebræi ipſi in inſtitutionem Ægyptiorum captivitatem ſuam ferebant. Et tamen Deo hic inter alios maxime finis: *qui incluſos cuſtodiebant ſanctos filios tuos, per quos incipiebat incorruptum legis lumen ſæculo dari* pſal. 18. Hinc pugnæ illæ Angelorum Sanctorum Danielis 10. *Princeps autem Regni Perſarum* &c.

Propria præſentia perfricemus. Nihil columbus minus vero Indi de ſua inſtitutione meminerunt. Vehit interea claſſes integras in Americam glorioſus Deus, pleriſque ſane Euntium alia omnia molientibus ipſo autem in lucem ſalutemque Indorum dirigente univerſa. Infiniti homines hac illac per mundum vagantur navigant maria omnia alij bella quaqua verſum invehuntur; errantes ſcientes commiſcentur: Jura prædam cogitat captivus Chriſtus ſervitutem dolet. At in cunctis glorioſus Deus omnes veritatem agnoſcere ſalvos fieri omnes, hoc poſt gloriam ſuam primum habet.

Sed innumeris hoc genus Omiſſis miſericordiſſimæ Dei erga homines providentiæ argumentis iſta fecit facitque Deus quotidie non quidem pro agentibus, quod in ſe eſt, ſed pro nihil minus cogitantibus, pro offendentibus, ſceleratiſque, nihilque veritatem curantibus. Fieri ergo nequit, quod eum, qui ductum accepti luminis ſequitur ultro citroque deſtituat. Convertit paſſim ad veram fidem Calviniſtas Lutheranos Gentiles etiam eos contra ipſum quod habent lumen & religionem. Ergo quodammodo juſtos & quod poſſunt agentes haud deſerit.

Rurſus quia natura & Deus minus deficere poſſunt in magis neceſſariis. Hinc iterum minus in pertinentibus ad nos ipſos, quam ad alios; quia ſua unicuique ſalus, & recta inſtitutio prima eſt ex juſtitiæ, Charitatiſque Ordine, & deinceps aliorum. At negari nequit, multa multis in eccleſia Dei revelara eſſe, revelarique, quæ non quaſi ad ſubſtantiam juſtitiæ, & ſalutis pertinerent, ſed quæ ad perfectionem majorem ducerent, quæque proinde eſſent neceſſaria minus; deinde alia quoque revelata eſſe; revelarique, quæ ad alios ſpectarent, quin quæ ad temporalia etiam, & ſic comparatione animę quaſi nulla pertineant. Denuo multos ſervos ſuos in ſuam, aliorumque inſtitutionem ſcientia infuſa donavit, ac miris aliis modis erudivit, ut de Alberto Magno ſcitur; D. Bonaventuræ Crucifixus præcipua Bibliote-

ca

ta fuit; ac ſic de aliis: Thomas Sanchez vir in primis devotus ineptos humiliter conſulendo intelligebat: famula vener. Marinæ de Eſcovar ſcribere miraculoſe didicit: ipſa vero Dei ſerva non unum, aut alium, ſed multos Angelos, qui docerent qui juvarent, ſortita eſt; reſcivit etiam continuo mortem Guſtavi Adolphi Regis: & ita alia alii, & aliæ. Ergo ſi in minus neceſſariis profuſus eſt adeo Deus, & hæc creduntur, ac promoventur, unde hic idem Deus deficiat in magis neceſſariis. Hæc omnia & majora, ſuoque digna ingenio complexus Auguſtinus tam decretorie, tamque univerſaliter pronunciavit: *ita ſalus religionis hujus, per quam ſolam veram ſalus vera veraciterque promittitur, nulli unquam defuit, qui dignus fuit & cui defuit, dignus non fuit*: quæ eadem ex Proſpero qu. ſeq. iterabimus.

Abſurdum plane foret, Deum curare boves, & negligere homines; aut curare homines, quomodo ſaltare diſcere poſſent; at quomodo ſalvari deberent præterire: & ita in aliis. Videmus autem Deum glorioſum miſericordem adeo erga homines in minus neceſſariis ac minoribus; rurſus miſericordiam adeo etiam erga ſceleratos, quos vel propter devotionem aliquam erga ſanctiſſimam virginem vel propter aliam videmus miris etiam modis ſalvos factos, aut ſpe maxima ſalutis obiiſſe. Abſurdum eſt ergo hunc eundem Deum eos negligere, qui accurate viventes lumen, quo vigent ſequuntur & ſua eos fide, quæ ad ſalutem omni procul dubio eſt neceſſaria, non donare. Ex hoc porro fidei articulo, argumentum ad reliquam etiam legem præter dicta haſtenus de novo etiam diducemus.

Hanc divinæ providentiæ, Deique indolem intellexit Petrus actu 10. viſisque iis, quæ eo capite geſta narrantur ita concluſit: *aperiens autem Petrus os ſuum dixit: in veritate comperi, quia non eſt perſonarum acceptor Deus: ſed in omni gente qui timet eum, & operatur juſtitiam, acceptus eſt illi.* Omitto hic dicere num ante prædicationem Petri ex fide implicita ſalvatoris Cornelius juſtificatus eſſet, & vere nec ſolum Philoſophicæ, ſed Chriſtianæ etiam, & Theologicæ juſtus, & juſtitiam juſte operans, ut S. Thomas & alii in ſententiariis tenent: cum quibus nunc ſupponimus, ſine ea ſaltem fide implicita nec ante promulgatum ſatis evangelium juſtificatum, aut ſalvatum eſſe prorſus ullum.

Nunc ad argumentum ex Petro. vel Cornelius jam vere juſtus erat vel non erat? & eo jam temporis fides explicita Chriſti neceſſaria ad juſtificationem, aut ſalutem ad ſalutem (quæ propter eandem, & alios diſtinguo) neceſſaria, inquam, vel non erat? ſi jam Cornelius juſtus erat, nec fides explicita requirebatur; profecto minus neceſſaria fuerat Cornelio inſtitutio Petri: ergo in magis neceſſariis minus erga alios deficiet Deus; nam Petrus in veritate comperit, quia non eſt acceptor perſonarum, &c. Quod ſi Cornelius juſtus nondum erat & ad juſtificationem opus habuit fide expreſſa, ac Petri prædicatione, ſane Cornelius typus eſt eorum, quos verſamur, agentium, quod eſt in ſe. Petrus autem non pro uno Cornelio concluſit, ſed de omnibus prorſus: in veritate comperi, quia non eſt acceptor perſonarum Deus, ſed in omni gente (etiam in India) qui timet eum, & operatur juſtitiam, acceptus eſt illi; non deſerit, non deſtituit, non præterit, qui attingit à fine uſque in finem fortiter & diſponit omnia ſuaviter.

---

## QUÆST. VIII.

*Quæ de invenibilitate præcipue vero rectæ fidei conſtituta ſunt, denuo Juſtini atque Ambroſii ſive Proſperi authoritate reſtaurantur firmanturque*

NEſcio an in hac tanta re ubi prolixior etiam videbor ſatis tamen unquam dicturus ſim. Dedi haſtenus ſcripturas ſanctas ſatis multas; ſanctorum eorumque magnorum Doctorum eccleſiæ cumulavi authoritates: his modo Juſtinum Martyrem & ſive Ambroſium ſive Proſperum juratos quaſi teſtes addere viſum eſt.

### §. I.

*S. Juſtinum quam indubitatum habuerit quod tradimus.*

EST liber hujus tanti Doctoris ad Chriſtianos in quo plurimæ quæſtiones à Gentilibus fieri ſolitæ proponuntur, diſſolvunturque; & hæc videbatur eſſe eo temporis fides Chriſtianorum.

Quæſtio itaque quarta eſt. *Si pro virili ſua ſtuduerunt Heretici* (ſectarum omnium homines intelligere) *ſcire, & tueri decretorum veritatem, nec potuerunt, qui non eſt iniquum, eos, qui à veritate aberrarunt, ſupplicii dedi?* Hæc eſt quæſtio; ſed forte Juſtinus eos per ignorantiam ſalvos faciet? Audiamus.

Reſpondet. *Hoc ipſo heretici pro virili veritatem non quæſierunt, quod eam ab iis, qui eam inveniſſent, doceretur, accipere, ac diſcere nec potuerunt, nec ſuſtinuerunt. Quod ſi hæc vera eſſet excuſatio deberent ipſi alii aliis errantibus, ignoſcere, ut qui infirmitate, imbecillitateque poteſtatis, non ſententia improbitate hereſes, atque ſectas inveniſſent, atque confirmaſſent, & inter ſe diſcrepantes & à veritate.*

*Nunc cum ſe inter ſe condemnent aliena, abſurdeque ſententiæ nomine, plane declarant, à cupiditate gloriæ, aut à ſtudio in Principes ſectarum hereſes omnes confirmationis ſui cauſas habuiſſe: quas ex cauſis graves lupi ſectarum Principes ab Apoſtolo nominati ſunt.*

*Fieri autem non poſſe* (oro audiant) *quin ſi u, qui veritatem toto corde, atque pro viribus, quærit, inveniat, Teſtis eſt Dominus, qui ait, omnis, qui petit accipit, & qui quærit, invenit, pulſantique aperietur.* Interpretor, inquis: & me etiam rogo interpretare.

### §. V.

*Proſper rem ſuſe proſequitur, ſancitque.*

IN his libris de vocatione gentium qui falſo Ambroſio tribuuntur nobis ipſis expreſſius diſertiſſimus Doctor rem iſtam proſequitur; atque ex multis aliqua procurrenda ſunt lib. 1. cap 2. argumentum eſt quod quamquam ſpecialem ſibi populum delegiſſet, nulli tamen nationi bonitatis ſuæ dona ſubtraxerit.

Et hoc cap. 2. *Cum enim quidam non ſolum ad inſtituta ſapientiſſimarum artium, &c. ſed etiam ad inquiſitionem ſummi boni aciem intenderint & inviſibilia Dei per ea, quæ facta ſunt intellecta conſpexerint, non agentes tamen gratias Deo, nec confitentes, illum ſib*

*eſſe hujus facultatis auctorem, ſed dicentes ſe eſſe ſapientes, hoc eſt, non in Deo, ſed in ſemetipſis, quaſi ad veritatis inſpectionem ſuis ſtudiis, atque rationibus propinquaſſent, evanuerunt in cogitationibus ſuis: & quod illuminante Dei gratia invenerant, obcæcante ſuperbia perdiderunt relapſi a ſuperna luce ad tenebras ſuas.* Paulus eſt totus, & hoc in cauſa, non Deus tantarum quaquaverſum ignorantiarum, & errorum, ut lib. 1. latius dictum eſt.

Mox de electione populi, de quo privilegiis ejus aliqua ex divinis libris proſecutus, ait. *Quamvis ergo, & multa ſimilia veritatis ſcriptura pronunciet, ſecundum ipſam tamen credimus, & piiſſime confitemur, quod numquam univerſitati hominum divinæ providentiæ cura defuerit. Quæ licet exceptum ſibi populum*, &c. *nulli tamen nationi hominum bonitatis ſuæ dona ſubtraxit. Unde inexcuſabiles facti ſunt, qui Deos ſibi Dei dona fecerunt*, &c. Paulus iterum totus eſt. Deſcribit continenter copioſa oratione malorum & errorum cauſam voluntatem noſtram nos ipſos.

Cap. 3. de electis prædeſtinatiſque multas ſcripturæ paginas elucidat: de iis vero, qui non audierunt de quibus infra futurus eſt ſermo, ait: *& illi quidem qui audito evangelio credere noluerunt inexcuſabiliores facti ſunt, quam ſi nullum præconium veritatis audiſſent.* Inexcuſabiles ergo etiam hi & inferius: *non ergo omnis Iſrael reprobatus, nec omnis electus eſt, ſed partem cæcitas voluntaria avertit partem ſibi illuminatio gratuita reſervavit*; atque ideo illi inexcuſabiles. Sed quidam haud intelligunt, cæcitatem eſſe, & voluntariam eſſe, & ſolum ea, quæ videntur voluntaria putant. Sed diſcant, ſi volunt.

Jam cum cap. 3. ad electos, prædeſtinatoſque plurimas ſcripturas retuliſſet cap. 4. ſibi objicit. *Sed cum legerint hæc, vel audierint, qui amant calumnioſa certamina, dicent, nos per hujuſmodi diſputationes Apoſtolo contradicere definienti, quod Deus omnes homines velit ſalvos fieri & in cognitionem veritatis venire. Quam particulam verborum Apoſtoli ita nos integre, pleneque ſuſcipimus, ut nihil ei de præcedentibus, ſive ſubjectis, quæ ad ipſam pertinent ſubtrahamus; quoniam, ut cæterorum divinorum eloquiorum teſtimonia ſequeſtremus hic locus ſufficit ad evacuandum, quod calumnioſe objiciunt, aut ad defendendum quod inique diſſentur.*

Univerſalis mox eccleſiæ regulam uſurpans, & tenens tradit, quomodo ex Apoſtoli vel Domini potius præcepto orationes in eccleſia fiant pro omnibus prorſus hominibus, quo concludat, Deum, qui ſic orare juſſit, velle utique, omnes homines ſalvos fieri, & ad agnitionem veritatis venire.

*Supplicat ergo* (concludit) *ubique eccleſia Deo non ſolum pro ſanctis & in Chriſto jam regeneratis, ſed etiam pro omnibus infidelibus, & inimicis crucis Chriſti, pro omnium idolorum cultoribus: pro Judæis, quorum cæcitate lumen evangelii non refulget: pro hæreticis, & ſchiſmaticis. Quid autem pro iſtis petit, niſi ut relictis erroribus ſuis convertantur ad Deum, accipiant fidem: accipiant Charitatem & de ignorantiæ tenebris in agnitionem veniant veritatis?* Supponit certe, & ſupponimus, eos malæ conſuetudinis pondere oppreſſos, & erroribus obcæcatos viribus ſuis liberari non poſſe, Deoque opus eſſe adjutore, & illuminatore: quem propterea eccleſia tota orat.

Deinde reliquo libro diſſerit de occultis Dei judiciis, cur alios convertat; alios non convertat: ſupponit eſſe ſemper latens aliquod, ſecretumque judicium; quo circa multa ſubtiliſſime diſſerit.

Lib. 2. plurima confert in argumentum noſtrum; cap. 5. *Hæc autem fides, antequam veniret; hoc ſemen, de quo Abrahæ dictum eſt, in ſemine tuo benedicentur omnes gentes terræ, intra unius ſtirpis populum continebatur, vigente apud veros Iſraelitas ſpe redemptionis noſtræ; quoniam etſi fuerunt ex alienigenis, quos temporibus legis veritas illuſtrare dignata ſit, tam pauci fuerunt, ut vix cognoſcantur, an fuerint.*

*Neque obhoc excuſabiles ſint nationes, quæ alienatæ à converſatione Iſrael ſpem non habentes, & ſine Deo in hoc mundo ſub ignorantiæ tenebris perierunt quia hac abundantia gratiæ, quæ nunc mundum univerſum rigat, pari antea largitate non fluxit. Adhibita enim ſemper eſt univerſis hominibus quædam ſuperna menſura, doctrinæ, quæ etſi parcioris, occultioriſque gratiæ fuit ſufficit tamen, ſicut Dominus judicavit quibuſdam ad remedium, omnibus ad teſtimonium.*

Cap. 10. in quo dicta recapitulantur. *Elaboratum eſt enim, quantum Dominus adjuvit, ut non ſolum in noſtris diebus, ſed etiam in cunctis retro ſæculis probaretur gratiam Dei omnibus hominibus adfuiſſe providentia quidem pari & bonitate generali, quoniam ſive occulte ſive manifeſte, ipſe eſt, ut Apoſtolus ait, ſalvator omnium hominum, maxime fidelium. Quæ ſententia ſubtiliſſimæ brevitatis & validiſſimi roboris, ſi tranquillo conſideretur intuitu, totam hanc, de qua egimus, controverſiam dirimit.*

Et paulo inferius. *Sicut ergo de iis, quæ intra eccleſiam ſpiritus ſanctus multiformiter operatur, impium eſt ullam querelam corde concipere; ita etiam de illa providentia, quæ infidelibus præſidet, nullatenus murmurandum eſt; quoniam, & juſtus, & bonus arbiter nec iniqua, voluntatis eſt, nec diſcretionis incerta, ut ſub immenſa omnipotentis Dei miſericordia, atque juſtitia, putemus, quod quiſquam pereat, qui perire non debeat.* Hoc aliud non eſt, quam quod ex Auguſtino decantavimus *nulli defuit, qui dignus fuit, & cui defuit dignus non fuit.*

Deinde ſicut nos quæſt. præc. fecimus argumentum promovet. *Quidam eccleſiæ filii, [illegible], ab hoſtibus capti Dominos ſuos Chriſti evangelio mancipârunt: alii Barbari dum Romanis auxiliantur, quod in ſuis locis noſſe non poterant, in noſtris didicere regionibus, & ad ſedes ſuas cum chriſtianæ religionis inſtitutione remearunt. Ita nihil obſiſtere divinæ gratiæ poteſt*, &c. *Ad quoſlibet igitur rerum humanarum exitus ſe noſtra convertat inſpectio, nulla ſæcula, nulla negotia, nullos generationum ortus, atque deceſſus ab æternis, inſcrutabilibuſque judiciis Dei vacare reperiet.*

Abſolvit vero opus: *pro iis autem qui extra fidem ſunt, poſcat, ut credant. Nec ideo ab obſecrationibus ceſſet, ſi pro aliquibus exaudita non fuerit: Deus enim, qui omnes vult ad agnitionem veritatis venire non poteſt quemquam ſine juſtitia refutare.* Neque hæc juſtitia ex Proſpero in peccato ſolo originali fundatur; nam eo non obſtante, & quaſi poſt illud Deus voluit omnes ad agnitionem veritatis venire: atque eo non obſtante, & quaſi poſt illud hanc Dei erga omnes providentiam tanta oratione S. Proſper proſecutus eſt. Eſt ergo in quocumque alio, qui ad agnitionem veritatis non venit, alia ratio juſtitiæ eum refutandi quod accepta Dei miſericordia

recte

recte uſus non ſit. Et certe univerſaliſſimam iſtam Dei erga omnes homines providentiam qualem ſtatuit Proſper, admittunt plerique libenter quoad gratiam ſufficientem, quin de fide eſſe cenſent. At oſtenſum eſt gratiam ſine gratia etiam cognitionis non ſufficere: eamdem eſſe de utraque rationem.

---

## QUÆST. IX.

*Utrum ergo principium illud*, facienti quod in ſe eſt *&c. omnes cogantur admittere de aliqua cognitione, in qua argumenta in contrarium infringantur?*

OPinor, ex eo tot de ignorantiis vincibilibus, aut invincibilibus fidei juris naturalis divinique multiplicatas eſſe ſententias, quæ nec comprehendi queant neque recenſeri: quod hoc ex divina providentia diviniſque promiſſionibus depromptum principium ex integro ſervatum non ſit; nam eo intemerate ſervato omnia cohærere expeditaque eſſe videntur: at eo tacto, ac alterato, nuſpiam pes tuto figatur, & ſicut unus hoc alter illud Philoſophari poteſt. Nunc itaque tractandum eſt. num de aliqua alicujus ſaltem fidei alicujus item juris cognitione omnes cogantur admittere, eam certiſſime à Deo conferri omni facienti quod in ſe eſt in quo vel multo, vel pauco admiſſo omnia ea argumenta diſſolvantur, queis intenditur, hæc vel illa alia fidei, vel juris nos invenire non poſſe.

### §. I.

*Præmittuntur, & declaratur alia eſſe neceſſaria neceſſitate medii, alia præcepti.*

HAnc diſtinctionem ponunt Theologi omnes & exponunt: ubi breviter dicendum eſt, ea ſine quibus juſtificatio, vel ſalus abſolute non obtinetur, eſſe neceſſaria neceſſitate medii ad juſtificationem, vel ſalutem, ſive ex culpa, ſive ſine culpa defuerint. Quidam apud cordubam lib. 2. de ignor. quæſt. 4. §. & ad ſupradictas, addendum putant niſi per ignorantiam invincibilem quis excuſetur. Sed hæc additio eſt falſa, ut patet in pueris, qui ſine baptiſmo cum ignorantia, ac impotentia prorſus invicta obeunt; & tamen regno privantur; quia baptiſmus eſt neceſſarius neceſſitate medii: & ſic in gratia; & in aliis. Quemadmodum ergo comedere eſt neceſſarium ad vivendum & quacumque ex cauſa non comedas, non vives; ita nec juſtificatio, vel ſalus obtinetur quacumque ex cauſa iis careas, quæ ad juſtificationem, vel ſalutem neceſſaria ſunt neceſſitate medii.

Ea porro ſunt neceſſaria neceſſitate præcepti ſine quibus ex præcepto ſolum juſtificatio vel ſalus non obtinetur. Unde breviter dicamus ea eſſe neceſſaria neceſſitate medii, quorum defectus etiam prorſus involuntarius finem impedit: ea autem neceſſaria neceſſitate præcepti, quorum defectus ſolum voluntarius impedit. Cui explicationi ſic, vel ſic propoſitæ Theologi plerumque concordant ſuo loco.

### §. II.

*Aliqua demum propria fides unius Dei, & Mediatoris fuit omni tempore neceſſaria neceſſitate medii ad juſtificationem & ſalutem.*

NOn loquimur de quadam neſcio qua fide lata haud pridem inducta contra ſtatuta Majorum: hoc eſt, de fide non fide: qua verbis abutendi, & contrarie etiam intelligendi una licentia quidquid ſanctum eſt, aut prophanum, funditus convelli poſſit; & ſi obediendum ſit, ſi ſervanda fides, & juſtitia, ſi dormiendum, aut vigilandum neſcio quid aliud hic nominibus, quin contrarium ſignificando, & perto *late* cuncta conciliando evertentur univerſa: Quod proinde nec impugnandum duxerim, & Author, qui id invexit late locutus eſt de fide lata; & ſicut per fidem non fidem intellexit, & latam adjungendo fidem deſtruxit: ita ipſæ per fidem latam fidem ſtrictam ſignificaviſſe dicamus, & nugas prætereamus.

De fide ergo eſt ſermo, quæ fides eſt, & ſperandarum ſubſtantia rerum, & argumentum non apparentium qua ſcilicet ſupernaturalia, & ſuperiora nobis innoteſcunt, conſtantque; qua qui non crediderit, condemnabitur; qua qui non credit jam judicatus eſt: ex qua etiam juſtus vivit, & qui ex ea non vivit, utique juſtus non eſt; à qua credentes, & fideles vocantur; cæteri vero infideles, & hæretici. Hæc fides divina eſt, hæc fidei notio cunctis manifeſta: indeque fidelium omnium vox *eſt Credo*.

Jam prorſus certa & indubitata Theologorum ſententia eſt ſaltem poſt peccatum Adæ aliquam propriam fidem, hoc eſt, fidem unius Dei, ac præterea etiam Chriſti Mediatoris neceſſariam fuiſſe omni homini rationis compoti in omni ſtatu ad juſtificationem & ſalutem licet pauci ultro ad ſalutem limitent.

Ergo diſt. 25. in 3. & 2 2. quæſt. 2. Theologi ſtatuant, quod diximus Sententiarii Duce ipſo Magiſtro uſurpant teſtimonium Auguſtini, ut S. Thomas, Scotus, Albertus Gabriel &c. quod idem teſtimonium reſumit S. Thomas 2. 2. qu. 2. art. 7. quo idem omnes traderent.

Teſtimonium extat epiſt. 157. ad optatum: *Illa tamen fit fides ſalva qua credimus, nullum hominem, ſive majorem, ſive parvulum quamlibet & recentis ætatis liberari à contagione mortis antiquæ, & obligatione peccati, quod prima nativitate contraxit, niſi per unum mediatorem Dei & hominum hominem Chriſtum Jeſum cujus hominis, ejuſdemque Dei ſaluberrima fide etiam illi juſti ſalvi facti ſunt, qui prius quam veniret in carne, crediderunt in carne venturum. Eadem namque fides eſt & noſtra & illorum; quoniam hoc illi crediderunt futurum, quod nos credimus factum. Unde dicit Apoſtolus Paulus habentes autem eumdem ſpiritum fidei*; quod idem fortiſſime denunciat, & veritatem chriſtianam de eo non dubitare, adſtruit lib. 2. contra Plag. & Cæleſt. de peccato orig. cap. 24.

Hoc ita Theologi intelligunt, ut ante adventum Chriſti ſuffecerit fides implicita Mediatoris, ut inter cæteros graviſſime, ac ſapientiſſime probat, & ſtatuit Hugo de S. Victore lib. 1. de Sacramentis part. 10. c. 6. poſt adventum tamen requiratur fides expreſſa. Hoc inquam ſapientium conſtitutũ eſt etſi interea non deſint, qui varient, tollant,

& addant, *ubi tamen multæ* (inquit Hugo) *ſunt exiſtimationes & opiniones hominum, & tam diverſa fide, de recta fide diſputatur; nec parvum eſſe hoc periculum putandum eſt.* Scilicet ea Theologia nondum innotuerat; *Doctores utrumque dicunt; utrumque ergo tutum, & ſine periculo eſt.* ut ex Scoto etiam hac ipſa diſt. 25, apparet.

Sed ad rem. Breviſſime egi idem Hugo cap. 8. rem concludit: *duo igitur ſunt in quibus conſtat vera fides, Creator, & Redemptor.* Hoc Magiſter, hoc S. Thomas utriuſque vel unius Theologiæ Princeps præſcripſerunt, & tamquam rem indubitatam poſteris conſignarunt.

Magiſter pro tempore ante adventum Chriſti uſus eſt Apoſtolo dicente *accedentem ad Deum oportet* &c. Sed quæritur ait utrum hoc credere ante adventum, vel ante legem ad ſalutem ſuffecerit. Nam tempore gratiæ conſtat certiſſime ait hoc non ſufficere &c. Sed nec ante adventum ſufficere probat adducto teſtimonio Auguſtini: item ex actu. 4. *& non eſt in alio aliquo ſalus. Nec enim aliud nomen eſt ſub cælo datum hominibus in quo oporteat nos ſalvos fieri.* Item turſus ex Auguſtino: *nemo liberatur à damnatione, quæ facta eſt per Adam, niſi per fidem Jeſu Chriſti.* Iterum ex Auguſtino: *eadem fides Mediatoris quæ nos ſalvat ſalvos juſtos faciebat puſillos cum magnis*; in quo teſtimonio, quæ poſtea Auguſtinus ſubdit recte Hugo de S. Victore eo cap. 6. & alii de fide ſolum implicita pro puſillis minoribuſque accipiunt, atque declarant. Demum Magiſter ex Gregorio rem ſtatuit.

S. Thomas in hanc diſtinctionem 25. quæſt. 2. art. 1. & 2. eadem accipit, & illuſtrar; atque ad argumenta reſpondet utendo eo principio, quod nunquam Deus deeſt in neceſſariis ad ſalutem homini quærenti, niſi ex culpa ſua & divinitus providebitur, vel per prædicatorem, vel per revelationem: & turſus, quod ſi talis faceret, quod in ſe eſt, Deus provideret ſicut ſupra qu. 7. certiſſime tenendum docuerat.

Idem S. Thomas in ſuo novo Theologiæ ordine 2. 2. quæſt. 2. per totam neceſſitatem fidei univerſim & in particulari fidei unius Dei & Trini & incarnationis conſignavit tamquam indubitatam. Doctrinam confirmat ex Paulo ad Hebr. 10. *ſine fide impoſſibile eſt placere Deo*: Joan. 6. *omnis qui audit à Patre, & didicit, venit ad me*: Iterum ex Paulo: *accedentem ad Deum oportet credere* &c. Art. 7. de fide incarnationis reſumit adductum teſtimonium Auguſtini *illa fides ſana eſt* &c ſic enim olim legebant: item ex actu. 4. *non eſt aliud nomen,* &c. atque alia tradit & magiſtrabilibus Theologicis momentis comprobat.

Quapropter propriam fidem explicatam unius veri Dei (niſi ſaltem ſcientia impediretur) & aliquam præterea ſaltem implicitam Mediatoris qua Mediatoris fuiſſe omni prorſus homini uſum rationis habenti neceſſariam ad juſtificationem & ad ſalutem Theologi certiſſimum habent.

Corduba quæſt. 5. initio contrarium ait temerarium, & hæreticum, vel hæreſim ſapiens Sotus in 4. diſt. 1. qu. 2. art. 3. & diſt. 5 quæſt. 1. art. 2. dicit eſſe hæreticum Canus quoque ſaltem quoad ſalutem cum aliqua formidine in relect. de ſacram Valentia 2. 2. diſp 1. quæſt. 2. punct. 2. ait *renunciatur* ex dictis etiam error quorumdam Authorum Recentiorum, &c. & punct. 1. & 2. immenſis authoritatibus ſtatuit neceſſitatem fidei, & actus etiam ex objecto ſupernaturalis neceſſitate medii ad juſtificationem, & ſalutem. Idem ſupponit Vazquez tamquam indubitatum diſp. 120. cap. 4. & ita alii.

Nunc ego directe non tracto de neceſſitate fidei oſtendenda licet nihil quod ſciam plenius, expreſſius, cumulatius oſtendi poſſit ex ſcripturis, ex conciliis, ex ſanctis; ſed reflexe ex Theologis accipio, & uſurpo eam neceſſitatem; ex quo omnes cogam ad argumenta inſtituto noſtro principali contraria contemnenda: obiter autem aliqua ex ipſis Theologiæ Proceribus curſim etiam in digito, ex quibus omni ſyncere credenti palam fiat ſtatuta fidei neceſſitas de quo alias etiam copioſius diſſerui.

Caput totum 11. Apoſtoli ad Hebræos rem aperte demonſtrat. Quid vero de Paulo hoc aut illud adducamus? Univerſæ ſcilicet Apoſtoli epiſtolæ adeo neceſſariam fidem Jeſu Chriſti ingeminant, ut niſi ex collocatione aliorum locorum tum ſcripturę, tum ejuſdem Apoſtoli res aperte demonſtraretur, ubi fidei, ut ſectarii ineptiunt videretur ex toto tribuenda juſtificatio ad Rom. 3. *juſtitia autem Dei per fidem. Jeſu Chriſti in omnes, & ſuper omnes, qui credunt in eum.* item *juſtificati gratis,* &c. *per fidem* item *juſtificans eum qui eſt ex fide Jeſu Chriſti*: item: *per quam legem? factorum? Non ſed per legem fidei.*

Caput 4. ex quo ſectarii arguunt, in idem argumentum expreſſum totum eſt: *non eſt autem reputatum tantum propter ipſum* (ſcilicet Abraham) *quia reputatum eſt illi ad juſtitiam, ſed & propter nos, quibus reputabitur, credentibus in eum* Cap. 5. *juſtificati ergo ex fide*: item: *per quem habemus acceſſum per fidem.* Cap. 10 inter alia; *quia ſi confitearis in ore tuo Dominum Jeſum, & in corde tuo credideris,* &c. *ſalvus eris: corde enim creditur ad juſtitiam,* &c. Et ſic Paulus totus percurri poteſt maxime ad Romanos, ad Galatas, ad Philip. ad Titum, ad Hebræos: & ter ſaltem ingeminat textum ex Habacuc. *Juſtus ex fide vivit.*

His atque aliis locis præcipue Apoſtoli hæreſim ſuam ſectarii effinxerunt, & uni fidei juſtificationem ex integro adſcripſerunt, gratis obliti ejuſdem Apoſtoli, qui fidem quantumcumque nihil eſſe ſine charitate deprædicat, majorem charitatem conſtituit, eamque fidem extollit, quæ per charitatem operatur: in quibus non eſt immorandum tam ſcilicet claris, tam perſpicuis; & quo jure Jacobum, eodem ſane totum Paulum recuſare potuiſſent.

Sed vero ſacrum concilium Tridentinum adverſus has hæreſes congregatum, quid quantumque deferendum fidei eſſet, quam nimis ſectarii extulerunt, adeo perſpicue declaravit ut mirandum ſit, ac miraculum pariter ſupereſſe potuiſſe catholicos, qui dicerent, ſine hac fide, de qua loquitur Apoſtolus, & cui juſtificationemque adſcribit, & cui uni, & ſoli Sectarii eam attribuunt, juſtificari ullum unquam poſſe.

Etenim concilium ſeſſ. 6 cap. 7. pronunciat: *quod* (ſcilicet baptiſma) *eſt ſacramentum fidei, ſine qua nulli unquam contigit juſtificatio.* Cap. 8 titulus eſt: *quomodo intelligatur, impium, per fidem, & gratis juſtificari?* & ait: *cum vero Apoſtolus dicit, juſtificari hominem per fidem, & gratis ea verba in eo ſenſu intelligenda ſunt, quem perpetuus Eccleſiæ Catholicæ conſenſus tenuit, & expreſſit, ut ſcilicet per fidem ideo juſtificari dicamur, quia fides eſt humanæ ſalutis*

initium

*initium fundamentum, & radix omnis juſtificationis, ſine qua impoſſibile eſt placere Deo, & ad filiorum ejus conſortium pervenire.*

Ideo tes hoc ſub aliis terminis tamquam de fide proponitur tit. de Hæret. *firmiſſe*, ut dicitur: *firmiſſime tene, & nullatenus dubites omnem hæreticum, vel ſchiſmaticum cum Diabolo, & Angelis ejus æterni ignis incendio participandum; niſi ante finem vitæ catholicæ fuerit incorporatus & redintegratus eccleſiæ* &c. *omnis hominis qui eccleſiæ catholicæ non tenet unitatem, neque baptiſma, neque eleemoſina quantumlibet copioſa, neque mors pro nomine Chriſti ſuſcepta proficere poterit ad ſalutem.*

At nullus prorſus homo indus aut barbarus eſt intra eccleſiæ catholicæ unitatem ſine fide, eaque tecta, & jam etiam expreſſa Jeſu Chriſti. Patet hoc, ubi apud homines eſt diſputatio, nam omnis alius homo in mundo vel eſt nullius religionis, & fidei; vel eſt Infidelis, & idololatra, vel Judæus vel Mahometanus, vel hæreticus, vel ſchiſmaticus aut ſimilis: nullus autem vel harum religionum, vel nullus Profeſſor eſt intra eccleſiæ unitatem, nullus idololatra, nullus Judæus, Mahometanus, Calviniſta, Lutheranus nullus, & nullus talis eſt fidelis: nec de hoc eſt diſputandum, ut etiam lib. 1. dictum eſt: ergo nullus horum haud juſtificatur, aut ſalvatur. Et confirmatur: nam ſi quando aliquis, maxime is, quem proponit Pontifex: at non ille; ut definit Pontifex, nam tradit tamquam non fidei, quæ & Sanctorum doctrina, eſt maxime Pauli Cypriani, & Auguſtini & de ſum. Trinit *firmiter* diſſeritur: *una vero eſt fidelium univerſalis Eccleſia extra quam nullus omnino ſalvatur*, & ſimilia ſunt etiam in Decreto 24. quæſt. 1. cap *alienus* & cap. *prophanum* &c. loquitur.

Sed ne quiſquam ſcripturas & concilia, ſanctos, juraque parum curans, aut legens excuſari inde poſſet, aut vellet Sancta Eccleſia in ipſo Breviario rem iſtam cunctis obviam propoſuit Dominica infra octav. Epiph. S. Leo clamat: *hoc enim eſt, quod juſtificat impios; hoc eſt, quod ex peccatoribus facit Sanctos, ſi in uno, eodemque Domino noſtro Jeſu Chriſto & vera Deitas, & vera credatur Humanitas.* Ergo ſine hac fide nullus juſtificatur peccator eſt: *nam in quo omnes peccaverunt.* Et Auguſtinus fer. 3. infra octava Pentecoſt.

## §. III.

*Indelebilis perſuaſio fidelium aſſertam fidei neceſſitatem denuo Sancit.*

Fruſtra ſcilicet eſt, quod hoc, aut illud quis auſit contra opinari; nam id corde ſaltem credit nemo: nec ipſe etiam forte opinans: eſtque fidelibus omnibus firmiſſime perſuaſum non eſſe aliud nomen ſub cælo datum hominibus, in quo oporteat nos ſalvos fieri niſi Jeſu Chriſti: ſine cujus jam cognitione, & fide etiam expreſſa juſtificetur aut ſalvetur nullus hic, aut ibi, aut uſpiam gentium, aut barbarorum.

Etenim nullus fidelis eſt, qui gratias Deo non habeat aut habendas ſaltem non exiſtimet, eaſque ingentes pro gratia fidei, qua fidelis, & credens, qua filius Eccleſiæ Catholicæ ſit, & credat inter reliqua maxime in Jeſum Chriſtum tamquam pro gratia neceſſaria ad juſtificationem, & ſalutem &c. ergo nullus eſt, qui perſuaſiſſimus non ſit, ſe ſine iſta fide juſtificari, aut ſalvari non potuiſſe.

Quod ut fiat potentiſſimum, ponamus, & fingamus aliquem perſuaſum eſſe, ſe ſine ulla cognitione, & fide Chriſti, mortiſque ejus, & crucis juſtificari inter gentes potuiſſe & ſalvari, aliquam ibi religionem, & legem recte ſervando; aut inter Judæos vel Mahometanos horum legem adimplendo: nam ex poſſibili poſito in actu nullum, ut aiunt, ſequitur inconveniens. Ponant ergo in actu in aliqua religione, aut nulla eum, qui ſine recta fide Jeſu Chriſti juſtificari, ſalvarique poſſe aiunt: ſit ille Lutheranus, qui novit ſaltem Chriſtum.

Hoc credens fidelis in primis nullas gratias habeat pro fide ſua ſaltem tamquam pro re ſibi neceſſaria; ſiquidem, ut ponimus, ſe inter Lutheranos etiam vel Gentiles ſalvari potuiſſe arbitratur; at nullum dabunt rite fidelem, qui ita exiſtimet.

Hoc deinde admiſſo, nullas prorſus gratias habeat neque tamquam pro re ſibi neceſſaria, neque tamquam pro utili & ſic prorſus nullas: vel certe deſipere inſanireque cogatur. Veniet ſcilicet ei in mentem Mahometanorum vel Lutheranorum aut Indorum, barbarorum religiones & leges eſſe lege vera Chriſtiana placidiores, hilariores, mundoque & carni magis conſentientes; quod eſt per ſe notum notorietate facti, nec eſt probandum, ſupponuntque Theologi omnes tract. de fide inter argumenta credibilitatis, & indicavimus etiam part. 1. qu. 2. Infert: ergo facilius, expeditiusque ſervare aliquam legum illarum potuiſſem, quam ſervarim, ſervemque modo legem Chriſtianam cum ea etiam gratia, quæ de facto mihi conceſſa eſt, aut conceditur vitæ communis hominibus. In ea autem, ut ponitur juſtificari potuit, & ſalvari infert, & delyrat: ergo melius mihi fuiſſet ad juſtificationem, & ſalutem ſi idololatra fuiſſem, aut ſolius rationis naturalis ſectator ſylvicola, aut Mahometanus Lutheranuſve,

Profecto nullum ſaltem certum argumentum ſupereſt, quo ſciat ille utiliorem ſibi eſſe fidem, legemque chriſtianam, ſi alibi juſtificari potuit, & ſalvari unde ſaltem dubitabit, & neſciet, utrum ſibi fuerit melius. Dubitabit mox inde & neſciet, num gratias habere oporteat, num potius conqueri debeantque Deo magis barbari, ô Deus quanta noſtra in mentem veniunt ſi explicare illa valerem.

Blaſphemabit ille forſitan, & dicet. Quid oportuit nos Chriſtianos fieri ſalvatoris vita & morte cruceque affligi ignem mitti in terram, & gladium, ſi citra tot hæc tanta juſti eſſe potuimus, & alii nunc etiam poſſunt? Quid mortificationis, abnegationis humilitatis jejuniorum, votorum ſcire horrida nomina, quibus aut nobis atrox bellum inferre, ac in noſmet ſævire neceſſe ſit vel mœſtos eſſe cruciariq; morſu conſcientiæ? Ecce ait nil horum novit indus ille, & juſtificatur tamen, & ſalvatur: pluſque ſua ei ignorantia prodeſt, quam mihi mea gratia. Avertat Deus à cordibus fidelium ſtultas cogitationes; & immenſas habeamus gratias omnes pro fide, qua in crucifixum mortuum, & ſepultum credimus, ſine qua nulli unquam contigit juſtificatio.

Nullus evangelizantium de hoc unquam dubitavit. Nullus dixit ad indos ullos, aut barbaros; legem fidemque vobis afferimus,

qoa facilius, vel ſic, vel ſic juſti eſſe poſitis, & ſalvari; ſine qua etiam poſſetis; in ea tamen tutius. Nullus inquam evangelizanrium hoc aut credidit ipſe aut aliis confeſſus eſt: qua una confeſſione nuſpiam ſane amiſſum fuiſſet evangelium. Hoc omnes annunciant, ſe fidem afferre, ſine qua omnes pereant, & ſervetur nemo. Anne deſipiemus & conſultandum jam erit, ſit ne melius, infideles, & hæreticos, deceptoſque omnes in errore ſuo & ignorantia relinquere? Falſum verum putant & bonum malum ſcrupulus omnis abeſt: non ergo peccant quin ſi ex gratia omnibus quaqua verſum conceſſa ſupernaturaliter operentur, vitam quoque promerentur æternam, ut quorumdam opinamenta vel ſomnia ſunt: quæ ſatis lib. evertimus. Anne ſaltem ut dicebam conſultabimus, num oporteat evangelizare ſiquidem ſine fide, & evangelio juſtificari poſſunt: & videndum, quanto facilius & tutius, vel quanto difficilius cum fide, & evangelio juſti futuri ſint? Et quis precor tunc iſta palma menſurabit, aut digitis dimetietur? Relinquenda prophanandaque ſane venirent omnia. Paſſim de fidelibus pronunciant, eos in ſuis invincibilibus uti exiſtimant, ignorantiis, ne plus peccent, relinquere tutius eſſe: at eodem modo infidelium & hæreticorum ignorantias invincibiles eſſe facile pronunciant: ſi ergo ſine fide, & Evangelio juſti eſſe poſſint Et ſalvi (ſi enim juſti etiam ſalvi) relinquantur & cura de fide propugnanda, & orationes, & quidquid in regimine Eccleſiæ maximum eſt, prætermittantur. Teneamus ergo nos contra & clamemus etiam fortiſſime, *non eſt in aliquo alio ſalus Nec enim aliud nomen eſt ſub cælo datum hominibus in quo oporteat nos ſalvos fieri: nam fides eſt radix omnis juſtificationis.*

## ſ. IV.

*In hac ergo fide prorſus neceſſaria effringuntur argumenta contra invenibilitatem totius fidei & legis pugnantium.*

TOtam nunc fidem totamque legem pro fidelibus eam voco, quam eccleſia ſciendam agnoſcendamque proponit fidelibus omnibus etiam idiotis, & ignorantibus, modo rationis exiſtant compotes: nec enim ita Theologos agere volumus & rudimenta obliviſcamur puerorum ſupra quę ſcilicet, & non contra, aut præter illa Theologia fabricat & ubique oportet nos ſicut pueros, & parvulos effici ut ſcire poſſimus. Præſcribitur itaque Chriſtiano & puero cuique, quatuor ſcire, noſſeque teneri omnem Chriſtianum ubi rationis uſum aſſequitur, quid ſcilicet credere & agere; quid petere & accipere debeat? modusque, & regula ea noſcendi deſignatur.

Nos in ſuperioribus quæſtionibus plura poſtulare, præſcripſiſſeque videmur; nam voluimus omnem prorſus legem naturalem, & divinam ad unumquemque pertinentem, & ubi, & quando pertinet. eſſe ab eo invenibilem, Dei, utique adjutorio non ſuo tanti facto ingenio. An etiam invenire teneretur, nihil hactenus conſtituimus; ſed ſeq. quæſt. hanc cauſam agrediemur. Plura inquam poſtulaſſe videmur verum in primis nihil, ut modo advertebam poſtulavimus: nam de poſſibili, non de debito tractatum eſt. Deinde etiam omne poſtulando nihil poſtulavimus amplius; nam quod attinet ad agenda, & vitanda, omnibus neceſſarius eſſe præſcribitur Decalogus cum ſuis principiis de lectione Dei & proximi, oſtendemus autem lib. ſeq. in bis duobus rite ſcitis & ſervatis ſcire quidquid pertinet ad unumquemque.

Nunc ad argumentum & ſcopum noſtrum univerſales Dei promiſſiones ſanctorum explicationes fundamenta Theologica: omne genus hiſtoriæ & experientiæ ut late oſtenſum eſt commonſtrat omnem hujuſmodi legem, & veritatem eſſe ab unoquoque invenibilem: nec eſt promiſſum de rebus magnis, & non de parvis, aut de facilibus & non de difficibilibus aut ingenioſis promiſſum eſt; non vero ineptos præſtaret alioqui ineptos eſſe, ut ſ. præced. de barbaris diſſerebam. Sed quidquid adverſus iſtam omnium ad unumquemque pertinentium invenibilitatem quidam moliuntur, inſtatur manifeſte & effringitur in iſta fide, quam hac quæſt. neceſſariam demonſtravimus omni omnino homini ad ſuam juſtificationem & ſalutem: Ergo fruſtra ac prorſus inconſiderate ea objiciuntur & moventur, quę omnibus ſolvenda ſint.

Rurſus ſic: omnibus niſi prorſus à Theologia aberrent accipiendum eſt quoad iſtam fidem neceſſariam, principium illud ſolemne facienti quod in ſe eſt, Deus non denegat hanc cognitionem: ad quod ſi miraculo opus ſit miraculum admittendum eſt: ſi rara aliqua providentia indigeatur, rara iſta providentia admittenda eſt; ſi Prædicator ducendus per aerem; ſi revelandum, revelabitur; ſi adhibendus Angelus, Angelus adhibebitur. Hoc quoad aliquid omnes firmiter tenere ac velint, nolint deglutire coguntur: nam fides prædicta eſt neceſſaria ad juſtificationem, & ſalutem at. nulli rationis compoti eſt impoſſibilis ſua ſalus, nec proinde ſua juſtificatio: ergo nulli impoſſibilis ea fides: ergo nulli ininvenibilis.

Hinc adverſus paucos eos, qui ſine fide juſtificationem, vel ſalutem poſſibilem eſſe adſtruxerunt ſapientiſſime Valentia diſp. 1. qu. 2. punct. 2. inquit ſecundo fundamentum, quo illi Doctores utuntur infirmum eſt. Nam primo eadem facilitate poſſet Deus per ſe vel per alium ſupernaturaliter illuminare eum, qui juxta cognitionem, quam haberet, faceret, quod poſſet; atque poſſet eum ſalvare abſque alia cognitione: & perinde benignitatem exercere. Hæc valentia, quæ à nullo cordato negari queant. Nunc loco cognitionis fidei ponamus aliquam alicujus juris cognitionem, qua quis careat, & adverſarius dicat, eum ſine cognitione ſalvandum; atque boc ad Dei pietatem pertinere. Sed nos ex Valentia reponamus, qua cum facilitate ſalvare poteſt Deus eadem, ſi habita cognitione recte utatur illuminare ulterius poteſt modis infinitis omnipotenti obviis, & par, quin major etiam eſſet benignitas. Ergo in primis hoc manifeſte eliditur, ac ſapienter etiam infringitur in neceſſitate fidei.

Cætera etiam quæ adverſus invenibilitatem totius juris naturalis & divini ad unumquemque pertinentis, & quæ adverſus neceſſariiſſimam fidem ſtruuntur, atque moventur, ferme communia ſunt ex eiſdemque locis deprompta.

Movent enim adverſus ininvenibilitatem illam ruſticitatem ineptitudinemque plurimorum; movent locorum diſtantias. Doctorum inopiam

rerum ſciendarum difficultatem, obſtruſa jura; contrarietatem Magiſtrorum, in qua verum diſcernere nequeas: & ſiquæ ſunt alia hujuſmodi.

Verum hæc ipſa ad verbum moveri poſſunt, motaque ſunt adverſus neceſſariiſſimam illam fidem, ſine qua nulla fit juſtificatio, ſalus prorſus nulla. Nam infideles pariter inepti, quin ex educatione ſaltem magis etiam barbari ſunt; locorum diſtantiæ in immenſum longioris Doctorum inopia & ignorantia major: myſteria fidei ſcienda Deus Trinus, & unus; Jeſus Chriſtus Deus, & homo crucifixus obſcuriora ſupra comparationem modumque omnem, & contrarietas de fide, & religione tanta, & major quam contrarietas de jure hoc vel illo.

Hæc ergo cuncta mente complexus quid demum ſtatuis? Anne tot difficultatibus cedas, & aſſeras, barbaros ſine fide juſtificari poſſe, aut ſalvari? Vere enim ut jam multo ante timui, & notavi facile non eſt, his in rebus aliquas excipere, & dicere ininvenibiles; & in aliarum invenibilitate pedem tuto, firmoque gradu & argumento figere; nam obſtacula ſunt communia promiſſiones itidem communes & univerſales: & ſic alia. At plane ineptis, ſi fidem eam non eſſe neceſſariam concelleris ut oſtenſum eſt. Eſt ergo ea neceſſaria. Ergo in ea tibi ſolvenda ſunt ea, quæ movebantur, omnia, & de viribus gratiæ, Deique magis cogitandum quam de noſtris.

Ergo inquis, inveni plurimas multorum jurium ignorantias ſine ſcrupulo; alius ſeſe polluebat: alii bella movent: exercent alii uſuras nihil opinantes, neque dubitantes. Sed & ego inveni Calviniſtas & Lutheranos, atque in triremibus non tot, quin Mahometanos ſine ſcrupulo, qui errores ſuos veritatem ipſam credant. An ergo veram fidem invenire hi nequeant? Poſſunt utique. Ergo & illi veritatem jurium. De quibus actum eſt lib. 1.

Hi, ais, in fide errantes, quos memoravimus veræ fidei habent rationem aliquam ex qua quærere eam poſſint: At multi multa jura ignorantes unde ad quærendum moveantur, nullam notionem, ſpeciemve habent quærere ergo non poſſunt neque ergo, invenire.

Sed hæc inconſiderata ſunt. Nam horum loco Calviniſtarum vel Mahometanorum apud nos degentium, in Scytiam te duco ubi nulla ſit notio Chriſti & de his te convenio: atque vel eos ſine fide Chriſti ſalvare, aut tua te argumenta diſſolvere cogo. Valde rurſus inconſideratum eſt, quod dicitur Calviniſtas iſtos, vel Mahometanos habere notionem aliquam veræ fidei ex qua eam quærant, ſed qua falſam eam habeant & contemnant magis, quam ex ea perſuaſione & cognitione ad quærendum moveri poſſint; nam exiſtimatio falſi impedit magis inquiſitionem, utque lib. 1. Oſtenſum eſt, longius à vero abſunt errantes, quam ignorantes. Poſtremo quantorum jurium notionem aliquam fideles habent, ſciuntque contrarias adeſſe opiniones, & pugnas: cur ergo non plus inquirunt ac bene videant, & in rebus hujus mundi? Opinionem, ais habent Doctoris vel magni, vel qui ſibi magnus ſit. Sed hæc contraria ſunt. Rurſus Genevenſibus Calvinus, & Turcis Mahometus magni & maximi videntur, & ut Auguſtinus lib. 1. exponebat, hæreſes non niſi magnæ animæ magnique montes invexerunt. Oſtenſum præterea fuit lib. 1. hæc argumentorum genera ſupponere quidpiam in Theologia falſiſſimum; quod ſcilicet ea dumtaxat quæri poſſint quæ directe inquiruntur, & ſolum directe voluntaria ſint: de quo iterum quæſt. ſeq.

Movent etiam contra invenibilitatem veri moralis: quid ſi quis utens recte cognitione habita & faciens, quod in ſe eſt; habens autem aliorum jurium ignorantias, obeat, antequam erudiri poſſit? Quid ſi ferro aut veneno eum tollant? Num eo tempore immortalem eum effingamus?

Certum hæc, & ſimilia contra invenibilitatem & neceſſitatem fidei pridem mota ſunt. Moventur autem nimis inconſiderate; nam ut ait Vazquez diſp. 120. cap 4. quod eſt ſane peremptorium, idem argumentum fieri poteſt de prædeſtinato, quando eſt in peccato; aut de reprobo quando eſt in gratia.

## §. V.

*Sapientibus ergo antiquis, & poſteris admiſſum fuit illud principium de faciente quod in ſe eſt quoad aliquam cognitionem.*

HOc principium ex divina providentia, diviniſque promiſſionibus depromptum nobis velut regia clavis videtur qua controverſiæ hic omnes expeditæ fiant, & apertæ: nam eo admiſſo omnia ſunt facilia: eo negato omnia redduntur voluntaria, incertaque.

Ut ergo ſanctos patres prætereaım quorum tot expreſſa teſtimonia cumulavi ex Theologis S. Thomas vi hujus principii de enutrito in ſylvis & inter lupos eum de neceſſariis erudiendum non opinandum exiſtimavit, *ſed certiſſime*, inquit, *eſt tenendum*. Idem reſumit in 3. diſt. 25. quæſt. 2. art. 1. & alias, Alexandri quoque & Gabrielis teſtimonium luculentum, & probationem dedimus quæſt. 7.

Albertus magnus ea diſt. 25. art. 2. teſtatur pro ſe atque aliis; nam ait aliud dicunt communiter quod impoſſibile eſt, quod aliquis fuerit qui quod in ſe erat ſufficienter ad præparandum ſe fecerit & revelationem à Deo, vel doctrinam ab hominibus inſpiratis, vel ſignum Mediatoris non accepit: & puto, quod hoc verum eſt propter Dei providentiam, &c. Atque eadem via veteres philoſophati ſunt.

Ex poſteris eidem principio innituntur ea diſp. 25. qu. 1. nu. 13. Commentatoris ſcoti Valentia allegato punct. 2. ut ſupra dictum eſt rurſus etiam agens de enutrito apud barbaros reſpondeo, ait, ad hos, & ſimiles caſus, Deum tunc temporis per ſe, vel per Angelum, aut per hominem illuminaturum, &c. nec id futurum miraculum, quia eſt quid conſequens ad providentiam & legem ordinariam Dei, ut recte, inquit, advertit Durandus.

Vazquez. diſp. 126. cap. 4. rem indubitatam habet: primum propoſitio illa facienti quod in ſe eſt intelligenda eſt, ait, non de faciente ex propriis viribus ut 1. part. diſp. 19. cap. 10. oſtenſum eſt, ſed auxilio gratiæ: ſed eo qui ſic facit quod in ſe eſt, Deus non denegat auxilia majora, & notitiam eorum quæ ad ſalutem ſint neceſſaria quod probat etiam, ac promovet idem Vazquez

diſp.121. cap.2. non verum modo, ſed verum omnibus fidelibus notum & creditum exiſtimat extra ipſorum Congregationem ſalvari neminem: & reducit ad articulum *Credo ſanctam Eccleſiam*. Qui certe Theologi in reliquorum ſpecimen ſufficerent, ea ſcilicet de cauſa hoc de Theologis ſignificaſſe oportuit ut quidam, qui decem ferme ab hinc annis natam clauſamque Theologiam arbitrari videntur, novumque id omne credunt & peregrinum, quod in ſuo lib. non eſt nos vexare deſinant, quibus non nova induere, ſed antiqua & prima reſtaurare conſilium potius eſt.

Certe omnis ſcientia morum ſive Philoſophica ſive Theologica circa actus humanos tota verſatur. Quare quod lib.1. etiam animadverti, haud licet loco ſcientiæ hujuſmodi quamdam neſcio quam Metaphiſicam induere rationibus quibuſdam quaſi in abſtracto, & in aere totam conſtantem. Metaphyſica quidem illa vera jure utique ſuo abſtrahit à materia prorſus omni ſenſibili & intelligibili; inſaniret autem Mathematicus aut Phyſicus, ſi imitari vellet. Multo porro magis in ſcientia morum ſi à ſcripturis Dei & Eccleſiæ, ſi à doctrina, vitis, geſtiſque Dei, & ſanctorum, & hominum abſtrahere velit: quin his, ex locis miniſtrante, inſervienteque ratione totam compingere oporteret, ut inter Gentes Ariſtoteles exemplo fuit; & niſi expertos, nec diſcipulos quidem idoneos exiſtimavit: experienria vero, niſi in uſum, & ſcientiam ipſam convertatur fruſtra eſt, & quemadmodum ſi citharizaret architectus.

Nunc porro in eo puncto verſamur, quid glorioſus Deus facturus cum eo eſſet, qui agens, quòd eſt in ſe, fidem tamen ſuam, & alia ad ſe pertinentia ignoraret? Hiſtorias multas congeſſi quæſt. 7. ſed vero miramur, quod in his quidam tantopere obiterentur. Legimus namque quotidie in libris ſpiritualibus ac in vitis ſervorum Dei non tot, quin plures experientias raræ hujus ac extraordinariæ providentiæ Dei non modo in pertinentibus ad animam, ſed ad victum etiam, vel ad iter. Nos autem in Theologia, non de alio Deo diſſerimus quam de ipſo iſto, de quo in libris ſpiritualibus vitiſque ſervorum ſuorum tam multa, tam mira leguntur, & tunc etiam creduntur; quæ proinde non ibi relinquenda ſint, nec in Theologia quaſi non eſſent ſtatuenda.

His diebus quæ qualiaque Athanaſius, Hyeronimuſque ſcribunt de Paulo eremita? ſexaginta integris annis corvus, unde vivete poſſet, dimidium ei panem quotidie detulit: adventante Antonio annonam Chriſtus duplicavit: iter faciente Antonio monſtra ipſa eum dirigunt: Paulum ſepulturo leones inſerviunt. Hic Deus eſt, his etiam diebus erga Felicem Nolanum tum ut vivere in latebris poſſet, tum ut ſubtrahi periculo qualem providentiam & miramur, & amamus, credimuſque. Ubi circa probabilia obiter annotaveris uno teſte Antonio eccleſiam in ſanctorum numero habere paulum; centum alias teſtibus nihil eam moveri: adeo momentum omne eſt qui probent verique exiſtant. Qui vero Dei erga homines minutum, exactam, præſentiſſimam ſingulis, & omnibus providentiam tepide nimis atque dormientium adinſtar credere videntur, libros, quibus excitentur Chryſoſtomi de Bovid. ad Stagirium legant: in præfatione vero ad epiſt. Pauli: *quapropter ſi & vos quoque lectioni diligenter attendere volueritis, nihil amplius erit vobis requirendum: verax eſt enim Chriſti ſermo dicentis, quærite & invenietis: item teſtimonium Domini fidele ſapientiam præſtans parvulis.* Eſt ergo hoc Dei teſtimonium, hæc promucip. Toto rurſus lib.4. conſtabit, quo pacto univerſa lex Dei ſit invenibilis ſaltem à Chriſtianis.

---

## QUÆST. X.

*Quid ergo veteres & poſteri Theologi cenſuerint de ignorantiis vincibilibus fidei, ac juris naturalis, & divini?*

HActenus conſtitutum eſt, quid invenire poſſimus: jam dicendum eſt quid etiam invenire noſſeque teneamur. Theologorum nimirum, opinor omnium ea eſt ſententia, ut ignorantiam vincibilem quæque à peccato non excuſet definiant negationem ſcienriæ & cognitionis quam tenemur habere; vel ut ad conſiliorum etiam ignorantiam ſermonem protendamus, quam oportet habere. Quare etſi conſtitutum fuerit, nos adjutorio Dei jam promiſſo invenire poſſe, omne verum juris naturalis, & divini, non continuo efficitur ejus ignorantiam eſſe eo ſenſu vincibilem, quo hac voce Theologi utuntur pro ignorantia non excuſante ſaltem ex toto: & plura ſcire poſſumus, quam teneamur, & quæ ignorare crimen ſit. Cogimur autem de Theologorum hic ſententiis ſignate tractare propter quoſdam, qui omnem aliam præterquam ſui ævi, vel etiam domus Theologiam taxant & ipſi interea nova & mira impune vulgant.

### §. I.

*Nihil hic cum Janſenio vel Janſeniſtis.*

NIhil inquam ei ſaltem parti, quæ ignorantias invincibiles diffitentur: de Janſeniſtis autem formalis eſt ſermo; nam de cætero ipſi illi homines, qui Janſeniſtæ re ipſa ſunt etiam Deum Trinum, & unum fatentur; quod non ideo ut Janſeniſtas caveamus eſt à nobis diffitendum ſic etiam ipſi illi homines alia vera tenere potuerunt in doctrina morum.

In præſentia vero pars illa, quæ ignorantias invincibiles rerum plurimarum diffitetur, prorſus ignoranter, ut ſuperius etiam dictum eſt notari de Janſeniſmo poſſet. Nam omnium in primis orthodoxorum Theologorum, ſive admittentium ſive negantium eas ignorantias invincibiles conſtans, & perpetua ſententia eſt ignorantiam invincibilem excuſare à culpa ex toto invincibilem autem, vel vincibilem non in Adamo, ſed nobis in nobis intelligunt. Contrarium ineptire placuit Janſeniſtis, ſed hoc, ut patet neutrius partium crimen eſt.

Janſeniſmus proinde non eſt, non poſſe dari ignorantias dicto modo invincibiles, vel fidei, vel juris naturalis: quin admittunt plurimas in quo magis cum parte altera conſentiant. Differunt tamen, quia hi eas excuſare; Janſeniſtæ non excuſare tutantur.

Nihilominus quod part. 1. & etiam lib. 1. animadverti, infirmiorem quam par eſſet reddunt

cauſam orthodoxorum. Etenim Janſeniſta producit ex ſcripturis ignorantias plurimas ut ex levit. ad Rom. 1. &c. & eas, ait, eſſe invènibiles. Tu hoc ei fateris. Mox ſubſumit, eas tamen non excuſare: & te ſcripturarum, ſanctorumque authoritatibus obruit ut ſatis ex lib. 1. accipitur. Exempli cauſa ait ignorantiam eſſe invincibilem, quoties actu nullus ſubeſt mali ſcrupulus: magis autem quando malum exiſtimatur bonum arbitratur quis ſe obſequium præſtare Deo. Et tu hoc concedis, ſubſumit, ita exiſtimantem nihilominus non excuſari: & habet pro ſe evangelium, habet ſanctos opinor, omnes qui de eo ſcripſerunt. Concludit: ergo ignorantia invincibilis non excuſat. Rationem inquis, habeo; & ſanctos interpretabor; id eſt detorquebis, & rideberis.

Præterea qui ignorantias invincibiles præceptorum Dei eo ſaltem ſenſu ponunt, ut ea velint eſſe ininvenibilia nimis declinant in impoſſibilitatem Janſenianam præceptorum ut qu. 5. commonſtratum eſt.

Hæc cum ita ſint, adeo tamen confuſa omnia videntur, ut quidam, qui Janſenium, aut hæc dogmata nihil forte norint, ſi audiant minus probabilia ſequi minime licere Janſeniſmum mox occlament; & iterum Janſeniſmum etiam objiciant, ſi audiant juris naturalis aut divini nullam eſſe ignorantiam invincibilem: qua ſic facta accuſatione & voce multos ſibi conciliant & odium contrariis conflant. Haud pridem quidam amicus meus vir egregius & quem inter paucos colo, Janſeniſta ſi ſuperius placet audiit, quia Dei ignorantiam invincibilem diffiſus eſt.

## §. II.

*Præmittendum eſt in diſcordiis veteres Theologos poſteris præhabendos eſſe in doctrina fidei, & morum.*

Loquor quando eccleſiæ authoritate, vel lege alia, vel conſuetudine nihil obj[e]cta communiti ſum, & in vi doctrinæ procedendo. Hoc porro, quod præſcripſi licet poſteris Theologis; maxime vero Recentioribus odioſum videatur non ita eſt: nam niſi brevi finiendus ſit mundus recentiores & præſentes diutius veteres erunt, & antiqui quam novi. Timendum vero, ne qua menſura nos nobis priores menſi fuerimus eadem nos remetiantur etiam poſteri adeo non veterum modo, ſed præſentium quoque cauſam agimus. Quoniam vero prolaturi ſumus diſſidentes ſane ſententias priſcorum & ſequentium Theologorum: nos autem plerumque ad antiqua propendemus, hic ut in ſequentibus non tam facile notemur præmittendum fuit in diſcordia præhabendos veteres in doctrina fidei & morum modo explicato: cæterum quippe artiom alia omnino eſt ratio.

Neque vero eo imus ut antiquos, recentioreſque Theologos aut in ingenii magnitudine, doctrina ve methodo & copia: aut in Ariſtotelis modique ſciendi cognitione, aut in ſcripturarum, ſanctorumque uſu conferamus; odioſa ſunt hæc nimis & à nobis prætereunda, ex quo itaque offendi nemo poſſit, collatio eſt inſtituendo.

Certum eſt atque exploratum, noſtra ſolum conſiderata natura noſtriſque ingeniis, & viribus, nihil magis repugnare, omnes illos, qui eccleſiæ & in eccleſia Magiſtri ſunt & docent, omnes, inquam ſimul errare fallique & fallere in fidei morumque doctrina, quam repugnarit errare, fallique & fallere gentium Philoſophos aut omnes Arianos aut alios maxime pariſque multitudinis hæreticorum Magiſtros. Quo ergo & unde Magiſtri eccleſiæ præſtant totum ex Dei erga eccleſiam ſuam fideleſque providentia curaque promiſſa deſumendum eſt. Inde eſt quod eccleſia, inde quod Doctores, Magiſtrique eccleſiæ ſimul errare nequeant in fidei morumque doctrina. Adeo omnibus neceſſe eſt his divinis promiſſionibus providentiæque his in cauſis inhærere, ne cuncta vel ſingulorum vel omnium peſſum eant. Habet ergo Dei eccleſia hoc privilegium ex Dei utique munere non ut Doctores ſortiatur qui ab ingeniorum magnitudine, ſed qui à Dei providentia, & gratia omnes una errare ac deficere infatuarique nequeant: aliqui ſane poſſunt, plurimi etiam poſſunt ut ex Paulo conſtat: omnes non poſſunt & Timotheus aliquis, aut alii qui ſuperſunt ſupereruntque ſemper, qui arguant, obſecrent, increpent in omni patientia, & doctrina increpatio enim ſine doctrina, aut doctrina ſine patientia impar eſt.

Ex hoc principio accipitur, veteres Theologos poſteris præhabendos eſſe in fidei morumque doctrina & difficilius eſſe aut impoſſibilius erraviſſe omnes priores, quam omnes ſequentes. Ratio quam etiam part. 1. lib 2. ſignificavi videatur aperta, nam impoſſibile, vel impoſſibilius eſt omnes eccleſiæ & in eccleſia Magiſtros errare, quam aliquos, vel quam etiam plurimos. Ac veteres ſua ætate non ſunt omnes; nam veteres etiam modo in eccleſia docent ſcriptis ſuis & libris; poſteri autem non docebant olim magis quam nunc doceant futuri. Erant ergo olim poſteri quaſi non eſſent; nunc autem veteres omnes non ſunt quaſi non fuerint, & modo etiam ſunt eccleſiæ Doctores Sancti Apoſtoli: item Auguſtinus Hyeronimus, Chryſoſtomus Thomas, & ſuo modo etiam docent nunc cæteri priſci Theologi. Quare dato per impoſſibile, quod omnes nunc viventes qui [illegible] ſterium exercent, errarent eccleſia n[illegible] ominus & fideles diſcere ex prioribus poſſent, & priſcis errantibus eccleſia tunc, & fideles [illegible] poſt-[illegible] uri erant, & nondum erant, inſtitui non poterant. Ergo impoſſibile, vel impoſſibilius eſt, erraviſſe veteres. Ergo præferendi ſunt.

Hæc cum non prorſus caperet amicus quidam, rem exemplo declaravi, quod tum rei manifeſtandæ, tum ſcopo etiam noſtro præcipuo inſerviet legeramus paulo ante, ego quidem plura uterque vero aliqua in inſigni viro Joanne Taulero in volgarem ſermonem converſo ex cap. 10. vitæ ejus in quo concio quædam ad populum habetur. Dicit autem multa unde & aperte vir Dei de ſtatibus omnibus de confeſſoribus vero, atque concionatoribus eaque prudentia quæ ex Deo eſt magis quam prudentiæ ſæculi congruerent, De pleriſque itaque, nec de raro aliquo confeſſore differens tradit nude ut Deo promiſerat, & aperte, quo pacto & libenter divitum, ac Principum confeſſiones non ita miſerorum excipiant; & ſubtilibus mox gloſis & argumentis dicant nihil eorum vitam ſcripturis Dei repugnare: quod falſo ſane dicitur; quia nuſpiam ait in

ſcriptura

ſcriptura habetur ſuperbiam avaritiam luxuriam, ac ſimilia permittenda eſſe. Ex quo deducit & confeſſores ſimiles ac pænitentes, niſi reſipiſcant damnati. Hæc in ſumma vir Dei.

Hoc ergo exemplo rem amico declaravi. Ecce his contraria multi nunc docent ſuperbiam, avaritiam vix peccata exiſtimant, & in praxi raro vel numquam mortalia. Id inſuper multi arbitrantur ſe ſuos confeſſores & Theologos auſcultando, & ſequendo damnari non poſſe; & tantumdem etiam confeſſores de ſe ipſis ſæpe præſumunt Dixi: Taulerus olim fuit; hic tamen ejus liber ſupereſt & nunc etiam docet & ſicut nos nuper ita alii legere eum poſſunt: ſic etiam in libris ſuis vivunt ſuperſuntque ſummi alii viri obvii qui legantur; quos etiam memoravi.

Hoc proinde argumento efficitur veteres ſub his terminis, & quando omnium vel fere omnium ad omnea, vel fere omnes eſt collatio, ut in cauſa præſenti de ignorantiis videtur eos anteferendos eſſe. Eodem porro jure veteres illi priores alioa anteferendos habuere uſque ad doctrinæ originem, & principium caputque qui in Eccleſia eſt Chriſtus Jeſus idemque olim aperiens ora Prophetarum, quæ apertius denuo lib. ſeq. conſtabunt ubi tractandum erit, & ſtatuendum, doctrinam morum perpetuam fuiſſe, ſemper in eccleſia viguiſſe, nec defuiſſe magia quam fidem; & quo pacto utraque creſcere nec prorſus alia fieri potuerit, aut debuerit ut Hugo de S. Victore de fide ſubtili oratione proſequutus eſt.

Ex his itaque illud diſcuti poſſet num Deus promiſerit atque ex Dei providentia certum ſit, omnes privatos Doctores alicujus unius ætatis aut paucorum ſaltem v. g. decem aut viginti annorum errare non poſſe dum dogma omnium ſimul de infallibilitate priores etiam involuat compendatque; quod ſane cum ab aliis ſub hac diſtinctione & terminis determinatum non invenerim omittere conſultius arbitratus ſum. Certe Dei eccleſia magis indiget Paſtore univerſali; certoque judice controverſiarum fidei & morum, qui eſt Romanus Pontifex & tamen peccatis utique noſtris cogentibus (abſit à verbo calumnia) præmiſit Deus ſchiſmata, & navim Eccleſiæ aliquandiu ſine certo Romano Pontifice jactari ita ut Mergi etiam videretur; ſed exurgens Chriſtus imperat mari, & ventis & efficitur tranquillitas magna. Videbunt ergo ſapientiores an in hunc modum ob magnitudinem ſane peccatorum noſtrorum deſerere aliquandiù poſſit Deus privatos Magiſtros, quin fatuentur & evaneſcant & corruptum populum magis etiam præcipitent obcæcentque. Loquor vero de exercentibus magiſterium; nam de cætero compertum habeo ſupereſſe ſemper in Eccleſia ſervoa Dei qui norint, ſequanturque viam ſalutis.

Duo ſunt quæ hæc circa certius ſciam, ac præſcribere poſſim primum, illud Doctorum in numero conſcribendos eſſe ac numerandos Authores librorum ſpiritualium; hi nimirum preſſe Theologi mihi ſunt, qui viam Dei & ſalutis ex ſcripturis Dei ſanctorumque demonſtrant, ſi Theologiæ definitio retinenda eſt, & Theologus is habendus, qui eſt: quos inter recenſendi etiam ſint proculdubio viri quidam ſpirituales, qui libros nullos edunt. Alterum quod ex ſup. lib. conſectarium eſt & ibi etiam ſtatutum, illud eſt, ab hoc doctorum, & Theologorum, alvo & numero delendos eos eſſe, qui raro vel nullo ſcripturarum, conciliorum, ſanctorum teſtimonio doctrinaque utuntur quare horum citatione apud intelligentes nihil obtinebitur, ut ſatis ſuper lib. oſtenſum fuit.

His aperte quidem, ſed Chriſtiane credo, vereque præmiſſis & præſcriptis, Theologorum nunc præcipuorum ſuo vel communi etiam aliorum nomine conteſtantium ſententias audiamus, nec præſentes Theologi ægre ferent, ſi ſibi repugnetur, ſi conſtiterit, ipſos quod minus oportuerat, repugnaviſſe prioribus: & qui primus vel qui primi antiquis diſſentire cœperunt antiquiores alios ſecuti non ſunt: qui autem modo præſentibus contradiceret, veteres habet, quos ſequatur; nec innovat, ſed reſtituit.

## §. III.

*Theologorum ſententia de ignorantiis circa fidem.*

IN quatuor velut membra diſtribui poſſunt, ignorantiæ de quibus agimus. Primum de ignorantiis fidei infidelium, & quorumcumque extra eccleſiam exiſtentium. Secundum de ignorantiis fidelium circa ea quæ noſſe, credereque ſaltem ex præcepto tenentur, ut Deum Trinum, & unum, Deum hominem factum & cætera quæ in ſimbolo utroque & Apoſtolorum & Niceno continentur.

Tertium eſt de ignorantiis juris naturalia quod etiam divinum eſt, poſtremum de ignorantiis juris poſitivi divini, ut de Baptiſmo, quod etiam in ſimbolo continetur & de aliis ſacramentis ad omnes vel ad unumquemque pertinentibus? de obediendo Romano Pontifici atque de aliis quàm plurimis.

## QUÆSTIO XI.

*Quid ergo Theologis viſum ſit de ignorantiis vincibilibus & invincibilibus fidei, & juris naturalis, & poſitivi divini?*

HActenùs de poſſibilitate inveniendi veritatem moralem, & quid invenire poſſimus, diſputatum eſt, jam eſt dicendum, quid etiam invenire, ſcireque teneamur. Quamquàm enim ex rigore vocis ignorantia vincibilis, & invincibilis ſolam poſſibilitatem præſeferant, quaſi ignorantiæ vincibilis ſit, quæ rem ignoratam cognoſcendo vinci poſſit invincibilis, quæ non poſſit, Theologi tamen non hoc ſenſu his vocibus uſi ſunt, ſed per ignorantiam vincibilem intellexerunt ignorantiam rei, quam poſſemus, & teneremur ſcire; vel ut ad conſilia etiam ſermonem extendimus, ignorantem rei, quam poſſemus, ac etiam oporteret ſcire: per ignorantiam verò invincibilem ſignificarunt ignorantiam rei, quam quam aut non poſſemus ſcire, aut ſaltem non teneremur. Hinc altera negatio, privatio altera eſt; una culpabilis, alia ſecùs; altera excuſans à toto, altera ſaltem non à toto, ut lib. 1. explicatum eſt. Quapropter ex his, quæ hactenùs hoc libro, ubi quid poſſimus, diſputatum eſt, non habetur, quæ, & quarum rerum ignorantiæ ſint vinci-

vincibiles, vel invincibiles. Quoniam verò experti quoſdam ſumus, qui ævo ſuo, paucìſque libris recentioribus univerſam Theologiam claudunt, & quod in eo, vel in ais, vel in ſchola ſua non audiunt, mox aut novum, aut antiquatum, aut paradoxum cenſent, & taxare etiam non erubeſcunt oportuit, hac quæſtione de ſenſu Theologorum dicere.

## §. I.

*Ignoranter in primis hic Janſenius, Bajuſve obtruditur.*

EI parti, quæ ignorantiaa invincibiles fidei, juris naturalis, & poſitivi divini vel omnes, vel ferè omnes diffitetur; indè moderni quidam odium apud multitudinem conflant, quod eos negare Janſeniſmus ſit vel Bajaniſmus. Hoc autem, opinor, dicunt per ignorantiam; nam alioqui a gravi calumnia excuſati non poſſent; & pariter objicere Arianiſmum, aut quidvis aliud poſſent.

Janſenius itaque non dixit, non dati ignorantiam invincibilem juris naturalis, vel partis ejus; ſed potiùs cum Moderni ipſis hoc objicientibus admiſit ignorantiam invincibilem; & in eo à tota Theologia deflexit, quod eam nihilominùs non voluerit excuſare, recurrendo ſemper ad peccatum Adæ, propter quod non excuſaret. Rursùs juris poſitivi divini non negavit, ſed cum Modernis hia oppugnatoribus admiſit ignorantiam invincibilem, quæ etiam excuſaret: & præterea juris quoque humani, & factorum cum omnibus Theologis. Atque hæc publica ſunt, notoria in quocumque libro de cauſa Janſeniana tractante. Quorſum ergo obtrudere audent Janſeniſmum eſſe negare ignorantiam invincibilem vel fidei, vel juris naturalis, vel poſitivi divini.

Rursùs, quod lib. 1. notavi, hæc facillima admiſſio ignorantiarum invincibilium valdè juvat partem Janſenianam. Etenim Moderni largiuntur ei non tot, quin plures ignorantias invincibiles etiam pertinenres ad jus naturæ. Mox facilè Janſeniſtæ omni authoritate, qui in his cauſis arguendi ferè locus omnis eſt, evincet, eas non excuſare; & falſa majori ultrò conceſſa, apte errorem ſuum concludit. Sed de his ſatis actum eſt lib. 1.

Impingunt etiam ſemper, & impingent in puncto libertatis, & omnem ex quacumque ſuppoſitione neceſſitatem, vel impotentiam Janſeniſmum, Bajaniſmumve arbitranter & ſummis Theologis inventi ſunt, & eos, quod cavendum erat, Janſenio, Bajoque concedunt, concedereve coguntur. Et hæc, ſi ſuperis placet, obloquuntur, cum nihil ſit notius, nihil magis ſcitum, quam Janſenium, Bajumque naturæ lapſæ negaſſe libertatem indifferentiæ; quæ tamen neceſſitas nihil impedit peccata noſtra; quia & neceſſitas ex ſuppoſitione peccati Adæ, & noſtri illius: ſicque libertatem noſtram explicant per libertatem illam, quam peccando amiſimus: & hic, ut omnes ſciunt, eſt nidus totius Janſeniſmi, & Bajaniſmi. Quod porrò hoc, quod contra catholicos omnes eſt, neſciant dicti Moderni impugnare, niſi involvendo, & impugnando doctrinas magnorum Doctorum inſcitia ſua eſt, & dedecus, & cauſæ catholicæ præjudicium.

## §. II.

*Conſtituendum eſt deindè in doctrina fidei, & morum in diſcordia præferendos eſſe poſteris priores Theologos.*

QUoniam in hac, & aliis plerumque controverſiis ad priores, & antiquiores inclinamus, e re noſtra eſt hoc, de quo etiam part. 1. tractavi, hic præſtituere. Loquor autem de prælatione, & proceſſu in vi doctrinę, quando authoritate eccleſiæ, vel alia lege nihil objecta ipſa commutata ſunt, nihil derogatum, aut declaratum, nihilque detractum.

Quamquàm verò odioſus videri poſſim poſteris, præſentibuſve Theologis, non ita eſt; nam niſi brevi finiendus ſit mundus, poſteriores, præſenteſque Theologi diutius antiqui erunt, quam Recentiores, & præſentes; & quo jure priores poſteris antefero, eodem planè poſteriores, ac præſentes futuris, venturiſque præpono. Plùs proindè poſteris, ac præſentibus defero, quam detraho. E contra qui noviores exaltant, ac veteres poſthabent, venturis Theologis menſuram tribuunt remetiendi, & docent modum ſe præſentibus omnibus, ac præteritis anteferendi. Tractamus verò de doctrina fidei, & morum; non de arte bombardarum, & ſimilibus; id eſt tractamus de Theologia, & de Theologis, & in graviſſima longè cauſa puerilia omittant.

Solent aliqui nimis odioſe rem iſtam tractare: barbariores imaginantur antiquos, pinguiores, & neſcio quomodò etiam rudiores; poſteras verò cultiores, & delicatiores. Sed in eo maxime pedem figunt, quòd Recentiores, & noviores viderint & ea, quæ veteres viderunt; ac multa præterea alia acutiſſima de novo excogitata. Cæteris autem non valde imparibus jure merito anteferuntur, qui plus viderunt. Et ita ſanè eſt, ſi factum verificarent, & fortius aliud non obſtaret. Nos itaque in genere nihil loquimur: libri ipſi expertis loquuntur; cæteris quaſi ſomnia loqueremur. Non ingenia, non doctrinæ copiam, dictionis conceſſionem, ſcripturarum, ſanctorumque, doctrinæ peritiam, & uſum, loquor, neque contero, qui quibus emineant.

Unice ergo præſcriptionem probo ex promiſſionibus, providentiaque, Dei erga ſuam eccleſiam, qua eam ab omni errore in fide, & doctrina morum infallibiliter cuſtodit, & ſervat. Hoc ablato, nihil repugnaret, veterum, aut noviorum Theologorum quantacumque ingenia, & quantamcumque multitudinem non ſolùm errare, ſed etiam delyrare; quemadmodum tot ſæculis univerſus pænè orbis cum ſapientibus ſuis acutiſſimis ſanè ingeniis & erravit, & delyravit; & ſicut etiam poſt nationes etiam chriſtianæ, & politiores hæreſibus deſipuerunt. Adeò in viribus ſolùm noſtris & ingenio, vel labore, vel tobore, multitudineve nullum eſt momentum: indefectibilitas proinde omnis, & prærogativa ab ea Dei ſpeciali erga eccleſiam providentia reſumenda eſt, & idcirco Magiſtros, Doctoreſque in eccleſia omnes repugnat errare, quia eccleſiam errare repugnat; quod cum communiter ita tradatur, & conſtituatur, ulteriùs hoc loco probandum non eſt.

Supereſt verò ſciendum, qui ſint hi omnes, quos

quos errare repugnat, an omnes uniuſcujuſque ætatis decem, vel viginti annorum, an omnes unius æculi, an omnes præſentes Theologiæ Magiſtri? num omnes, qui libros edunt? nam ſub omnibus comprehendendi etiam ſint Authores librorum ſpiritualium, quin etiam qui non libris, ſed verbo docent? an etiam huc revocandi ſint concionatores evangelici, maximè verò Miſſionarii Apoſtolici? an demùm nomine omnium non modò præſentes Magiſtri ſed præteriti quoque, qui operibus nos ſuis nunc docent, includendi ſint? Nullibi invenio hæc omnia ſic diſtinctè determinata: certe id determinare ſupra vires meas eſt, & ſcientiam.

In genere ergo dicitur repugnare omnes in fidei, morumque doctrina. De eiſdem itaque omnibus loquendo conſtituimus, magis repugnare priores errare, quam ſequentes, ideoque in diſcordia illos eſſe præhabendos. De modo inveniendi fidei, ac morum veram doctrinam ad originem ſuam eam cenſendo, & reducendo, erit nobis fuſior diſputatio lib ſequent. Nunc breviſſimè probatur, quod conſtituimus.

Etenim magis repugnat, omnes errare, quam aliquos, aut partem, ubi ſpecialis aliqua providentia parti promiſſa non eſt (quod cavemus propter adverſarios ſedis Apoſtolicæ) ſed ſi priores erraſſent, omnes erraſſent; ſi ſequentes, & poſteri errent, non omnes errant. Magis ergo repugnat, priorès erraſſe, quam poſteros. Cætera clara ſunt. Minorem ſic probo; nam veteres, & priores illi Doctores nunc etiam docent; nam ut antiquiores præteream, nunc docent Thomas, & Bonaventura; quibus etiam Eccleſia ipſa Magiſtra dicimus, quos, vel *quem Doctorem vitæ habuimus in terris*: nunc ſimiliter docent Thereſia virgo, Avila, Puente; & ſic alii: ergo hi pars ſunt nunc etiam docentium ſalutis viam: ergo etiam ſi vivi nunc omnes Magiſtri errarent (quod non concedo, ſed explicationis gratia tranſmitto) non tamen omnes errarent, fideleſque ex libris, & alii ex aliis inſtitui poſſent. Sed verò ſi erraviſſent priores, erraviſſent omnes; quia poſteri, deincepſque ſecuturi Doctores priorum tempore non erant pars docentium neque verbo, neque libro, magis quam nunc pars ſint, aut doceant ſuturi, quos ignoramus, quinam futuri ſint, & quoad hoc ſunt quaſi non entia. Ergo ſi priores erraviſſent, omnes erraviſſent, ſecùs verò, ſi ſequentes.

Hinc omnis veritatis indagator ſive eccleſia, ſive Romanus Pontifex cum concilio, aut abſque concilio; Theologiæ Profeſſores, ſive alii quilibet haud putant, ſolùm vivos, ac præſentes, præteritoſque ſimul evolvunt, & auſcultant. Quod ſupervacaneum videretur, ſi præſentibus neceſſariò alligata eſſet veritas. Quidquid verò de hoc ſit, illud conſtat, pro omni inquirente veritatem ſub omnibus Doctoribus comprehendi etiam priores; nec præſentes eſſe omnes, ſed partem ergo magis ex genere ſuo repugnat falli priores, quam ſequentes. Non itaque cauſam ad vetuſtatem quaſi vi temporis, annorumque, ut quidam docere videntur, revocamus; tempus enim, & anni in diſcentibus ut proficiant, ſapienteſque fiant ad rem faciunt; in mortuis vero ad rem nihil faciunt, quaſi qui magni non fuerunt, ex vetuſtate, & ætatis velut canitie magnificentur. Hæc, & ſimilia, quę utroque dici ſolent, nihil probant. Cauſam proindè univerſam non ad annos, ſed ad indefectibilitatem eccleſiæ; & hanc rurſùs ad Dei promiſſiones, providentiam, aſſiſtentiamque deducimus: de cætero quippè vetuſtiores ſunt Philoſophi Gentium, quam Doctores eccleſiæ.

Unde quorumdam quidem cogitationes non ſatis intelligimus; qui eſt una parte veterum opiniones facilè derelinquunt, eaſque antiquatas, vel etiam improbabiles à ſe redditas jactant: aliundè verò ſi ipſi tangantur, vix non credunt eccleſiam ipſam quati, & notant, & taxant, quaſi veteres evertere nihil ſit; ipſis verò repugnare crimen: & eccleſia falli modò non poſſit, olim potuerit. Hæc non ita ſunt, & faciliùs eſt ipſos falli, quam priores, ut eſt oſtenſum: & quo jure ipſi ab antiquis defecerunt, eodem, ac meliori ab ipſis ad veteres redire licet, & antiquatum nihil ſignificat, niſi jure, antiquatum oſtendatur. Nec refert major numerus Authorum: nam veteres pauciores omnes fuerunt; ſequentes verò etiam plures non omnes, ſed pars ſunt: & deindè plures verè Theologi non ſunt, ut ex lib. præc. conſtat; & poſtremo quod ſæpe notavimus, multi Theologiæ morali prorſùs impares, quique vel in logicam ſcribere non auderent, ſeſe moralis Theologiæ Doctores conſtituerunt: quorum proindè numerus nihil ponit in eſſe. De cætero via illa univerſaliſſima omnes conſcientias per probabile regendi apud veteres ignota fuit, & viſum eſt, quanto jure excogitata fuerit. Univerſaliſſima etiam illa via peccata tollendi ubicumque remorſus abeſſet, apud priores non extat, ſed contrarium: & viſum eſt, quam verè inducta ſit; & ſic in aliis. Hoc itaque Recentiores benè credamus, neceſſe eſt, nullo nos præantiquioribus privilegio eſſe quæ nunc cœperit eſſe, aut nunc primùm infallibilis effecta ſit. Quare ſi modò quidlibet defendere licet cum Diana, Barboſa, Bonacina, vel tamburino, hoc ego, fateor, vix ferre poſſum, neque intelligo, ut ad impunitatem vel doctrinæ, vel libri magna illa nomina Thomas, Bonaventura, Gullielmus, Hugo de Sancto Victore non ſufficiant, & Recentiunculus quiſque ſufficiat. Ad quod jus, ad quam rationem, vel rationis umbram, revocari hoc poteſt niſi ad injuriam temporum, multitudiniſque Principatum? cum hoc firmiſſimè tenendum ſit, eccleſiam non magis olim, quam modò, falli potuiſſe.

## §. III.

*His ergo præfixis, refertur communis ſenſus Theologorum poſteriorum de ignorantiis invincibilibus fidei, & juris naturalis, & poſitivi divini.*

IN quinque quaſi partes univerſa hæc cauſa, & quæſtio dividi poteſt. Primò itaque quæri poteſt de ignorantia fidei eorum, qui non audierunt, ut aliquorum gentilium diſtantiſſimorum. Secundo de ignorantia eorum, qui audierunt quidem, ſed ineptiſſimi, ruſticiſſimique ſunt, ut populus ferme totus hæreticorum, Mahometanorum, & Judæorum. Tertiò de ignorantiis non totius fidei, ſed articulorum aliquorum, quos credendos ſancta eccleſia univerſis fidelibus proponit, ac præſcribit, reſpectu fidelium ſimplicium,

cium, qui aut propter ſimplicitatem, aut decepti ab aliquo credunt, vel quatuor eſſe perſonas Trinitatis, vel in Chriſto eſſe unam ſolùm naturam, vel eſſe duas perſonas, & non unam, vel in ſacramento altaris ſupereſſe panem, & vinum, & ſimilia. Quarto de ignorantia juris naturalis, & partium ad illud pertinenrium. Quintò de ignorantia juris poſitivi divini, & ceſſationis legalium, neceſſitatis baptiſmi, pænitentiæ, &c. & ſi hæc etiam ad fidem pertineant De jure porrò humano, & de factis vix ulla eſt diſcordia. De his itaque quinque velut generibus, ſeu modis ignorantiarum, verum vincibiles, vel invincibiles ſint, cauſa tota eſt.

Jam ignorantia eorum, qui non audierunt, communis ſenſus Theologorum poſteriorum eſt, poſt promulgationem etiam olim factam evangelii extitiſſe, vel eriã exiſtere nationes, aut homines, qui non audierunt; & eorum ignorantiam eſſe invincibilem Omnes eadem ad verbum afferunt ad hoc oſte ıde ıdum. Arguunt ex illo Joannis, *ſi non veniſſem, & locutus eu fuiſſem*, &c. qui tamen locus, ut qu. ſeq. videbimus, parum probat Afferunt deindè tria teſtimonia Auguſtini. Sed alterum nõ eſt Auguſtini; in altero loco contrarium docet, in altero rem indeciſam inſcrutabili Dei judicio relinquit, ut qu. ſeq. conſtabit; quod certè oſtendit, hujus partis Authores nimis celeriter alios, poſt alios inveniſſe. Afferunt etiam autoritatem mihi ſanè magnam S. Thomę. Poſtremo arguunt, quia qui non audierunt, certa, & determinata intentione quærere fidem non poſſunt. Sed hoc contritum eſt lib. 2. & oſterſum, hanc inquiſitionem ex certa intentione non eſſe omnium voluntariè ignorantium, ſed ſolùm ignorantium directe voluntariò: inconcuſſum autem Theologorum omnium dogma eſt, voluntarium indirectum ſufficere ad vincibilitatem ignorantiæ. Atque de his dicetur qu ſeq. & pars hæc prætermiſit ea, quæ hoc libro adducta ſunt, & quæ adducentur qu. ſeq. & ut ſatear ingenuè, præter authoritatem gravium adeo Theologorum nihil roboris pro hac ſententia reperire potui.

Jam non hi graves Theologi, ſed recentiores quidam aſſumunt illud ſuum omnium quæſtionum moralium principium de ſalvandis pluribus, quaſi admiſſa ignorantia invincibili fidei, non ſolùm in hoc non peccent, ſed ſalvari etiam poſſint plurimi infideles, & hæretici per actum amoris Dei ſuper omnia. Verùm hoc, ut ex qu. ſup. conſtat, eſt ut minimum erroneum.

In ſecundo articulo de ignorantia eorum, qui audierunt quidem, ſed ineptiſſimi ſunt, ut eſt multitudo ſimplicium, & idiotarum hæreticorum, & ſimilium, plerique omnes cenſent, eam eſſe invincibilem. Et vix aliud fundamentũ afferunt, quam eorum idiotiſmum, & ineptitudinem, & non remorſum. Quod ſi opponas eccleſiam matrem, Magiſtramq; noſtram non ita judicare; quia hos ipſos ineptiſſimos hæreticos, ſiquando convertuntur, antequam eos ad gremium ſuum recipiat, prius ab excommunicatione abſoluit; ubi autem culpa non eſt, nec excommunicatio locũ habet. Reſpondent, ſanctam eccleſiam procedere in foro exteriori, non interiori. Eſt ſanè iſta diſtinctio qua plurima confunduntur, valdè mirabilis. Dictũ eſt de ea par. 1. li. 4. & ex omnium Theologorum conſenſu conſtitutum, concordare utrumq; forum, quoties interiori aliquid non conſtat, quod in exteriori probari nequeat: hęc porrò ineptitudo, ruſticitaſq; populorũ, qua una invincibilitas ignorantiarum ſtatuitur, notiſſima eſt eccleſiæ; neque tamen inde præſumit invincibilitatem. Ergo vel ipſa, quod dicere nefas eſt, erat; vel ab his Theologis res hęc non ſatis examinata eſt. Deinde ille non remorſus everſus eſt li. 1. & item oſtenſum, ſimpliciores etiam, & ineptos mactari, & perdi per hæreſes à venientib. in veſtimentis ovium, intrinſecùs verò lupis rapacibus: atque hanc fuiſſe perſuaſionem eccleſiæ, conſiliorumq; omnium: & multa in eo libro oſtenſa ſunt.

Ex his in tertio puncto gradum faciunt ad fideles ſimpliciores, & ignorantes: atque in his multi admittunt ignorantias invincibiles myſteriorum, quorum fides neceſſitate medii, vel neceſſitate pręcepti eſt neceſſaria ad ſalutem, ſi propter ignorantiam ſuam, vel ab aliquo maximè verò à Parocho ſuo decepti credant, vel perſonas Trinitatis eſſe quatuor v. gr. Patrem, & Filium, & ſpiratorem, & Spiritum ſanctum, quemadmodùm quatuor ſunt relationes; vel in Salvatore noſtro eſſe duas perſonas, vel Beatiſſimam Virginem non permanſiſſe Virginem poſt partum, ſed alios filios Domini fratres genuiſſe; vel panem, ſiquidem non annihilatur, ſupereſſe in Euchariſtia. De his, inquam, aliqui Recentiores facilè, & vix non ludendo ponunt ignorantias invincibiles. Et proceſſus ſuus, ſerieſq; doctrinæ eò deducit, primò propter eum remorſum, murmurque conſcientiæ, quod ad omne peccatum requirunt; & deindè quia, licet nullus Author gravis id tradiderit, ſed contrarium omnes etiam Probabiliſtę aſſeverantiſſime docuerint, jam tamen paucis abhinc annis excrevit imperiũ Probabilium. & re vera, & praxi Parochum quemque etiam indoctiſſimum conſtituunt regulam indefectibilem fidei, & morum, i. e. quem ſequendo oves ſuas peccare repugnet. Sed hæc noviſſima, & miſeranda ſatis utroq; lib. ſuperiori, & par. 1. everſa ſunt.

Pro iſta ſimplicium impunitate adducere ſolent eorum in primis ineptitudinem. Sed hoc à fortiori inſtatur in populis hæreticorum, & dicta ſunt multa hoc libro. Rurſus dicent, eos credere articulum ſanctæ eccleſiæ catholicæ; in quo univerſaliter credunt, quidquid ipſa credit; ac proindè nõ peccant credendo aliqua ei contraria in particulari. Verum hoc dictum eſt li. 1. & trium ſummorum Pontificum Innocentii, Siricii Celeſtini in reliquorum ſpecimen adductis teſtimoniis commonſtravimus, indoctos ignoranteſq; à Neſtorianis, Pelagianiſq; intra ipſam etiam eccleſiam deceptos non fuiſſe à peccato immunes, ſed peccaviſſe Quare opinio iſta, vel exiſtimatio probationib. ſuis magis ſe reddit de inconſideratione ſuſpectã; & ut patet ex inſinuatis in 2. art. eſt contra perpetuam ſolicitudinem, & curam paſtoralem eccleſię, & paſtorum omnium, ut lib 1. ſatis oſtenſum eſt; & cura illa omnis eò referebatur, nequis oves deciperet, & decipiendo mactaret, & perderet.

Eunt etiam ad mare magnum peccata tollendi: quod lib præc. deſtructum eſt, & ſæpe alias: & dicimus, hac intentione ſcribere, ſeu hoc facere peius eſſe, quam occidere; & mæchari. Credunt etiam, hoc eſſe magis pium. Sed falluntur maximè; nam ſi hæ ignorantiæ re vera invincibiles ſunt, nobis contrarium opinantibus vincibiles, noxiæque non redduntur, & nemo damnabitur. Sin vero vincibiles eſſent, quantumcumque numero contrarium dicente invincibiles non fiunt; aliundè autem id dicendo populos reddunt negligentiores, peccataque minus cava-

bilia. His nos quoque reddere animas nimium ſolicitas, & rimidas. Verum ſcriptum in primis eſt beatus vir, qui ſemper eſt pavidus; item qui timet Dominum; item cum timore, & rremore ſalutem operandam, & ſolum lærandum in Domino, & hoc genus alia ſine fine. Hunc ex evangelio fructum ſancti unà omnes collegerunt: non ergo exceptio doctrinæ eſt, quod ad ſolicitudinem, timoremque inducat, qui eſt initium ſapientiæ. Deindè notorium eſt, multirudines non in extremum nimiæ ſolicitudinis, ſed negligentiæ declinare. Qui ergo docerent, ignorantias eas vincibiles eſſe, & ſi invincibiles re vera eſſent, nihil nocerent; nocerent verò, qui eas invincibiles ſtaruerent, ſi re vera vincibiles ſint: ergo leviſſima inconſideratio eſt exiſtimare, hoc magis pium, illud autem duriùs eſſe. Poſtremò noſtrum non eſt, in doctrina duros eſſe, vel mites, ſed veros; nec addere peccata, neque tollere; ut commonſtratum fuit.

De jure naturali communiſſimè diſtinguunt illud in quædam quaſi prima principia, ut bonum eſſe faciendum, quod tibi non vis, alteri ne feceris, & ſimilia, & horum, aiunt, non dari ignorantiam invincibilem; atque in concluſiones; & harum, multi aiunt, dari ignorantiam invincibilem: ſed communiùs has ipſas concluſiones diſtinguunt in quaſdam maximè omnibus obvias, & patenres, ut ſunt ea, quæ in Decalogo noſtro exprimuntur, *non occides, non mœchaberis* nullis adjunctis circumſtantiis, & horum dicunt non dari ignorantiam invincibilem ſaltem diuturnam; & in alias obſcuriores, & difficiliores, de quibus ipſi etiam Theologi diſſentiunr, & contraria judicant; ac in ſpecimen memorare uſuras ſolent, de quibus ſcilicer adhuc controvertunt Authores, utrum ſint contra jus naruræ atque harum rerum ignorantias invincibiles communiſſimè admittunt.

Poſtremò de jure poſitivo divino, quod totum fide traditum eſt, philoſophantur, ſicut de fide ipſa, & tam in iis, qui non audieruot, quam etiam inter hæreticos, & fideles admittunt ignorantias invincibiles. Atque hoc, ut arguit corduba, ex eo vinci videtur, quod ante concilium Apoſtolorum ipſi Apoſtoli, cæterique fideles invincibiliter ignorare videbantur, utrum, qui ex gentibus convertebantur, ad circumciſionem, cæteraque legis tenerentur, ur aliàs tractavi, & reſpondi. Sed eam etiam lidis hiſtoriam, quem filias ſuas aliis primùm matrimonio junctas aliis denuò locavit, de libro in librum transferunr, ut indè probenr, in magnum certè genris noſtræ dedecus indiſſolubilitatem matrimonii rem fuiſſe eo temporis invincibilirer in Hiſpania ignoratam. Verùm in primis id non factum, ſed fictum, & fabulam peritiſſimi hiſtorici cenſenr. Deindè qui ipſis revelavir, facto conceſſo in primo matrimonio nullitatem aliquam haud interveniſſe? Quis rurſùs id non ſcieurer, ſed per ignoranriam factum fuiſſe? Leviter ſanè iſta conſiderata eſſe videntur, & incredibile dictu eſt, nullum tunc in Hiſpania oculos habuiſſe, nullum Larinam linguam intellexiſſe, nec legiſſe epiſtolam Apoſtoli 1. ad Corinrhios, in qua clarè adeò indiſſolubilitas matrimonii traditur.

§. IV.

*Reflexio in hanc propoſitam viam.*

Eos in primis hic mittimus, qui omnem verè ignorantiam, & conſcientiam non remordentem invincibilem confingunt, confunduntque ignorantiam vincibilem cum dubitatione: qui ſatis toto lib. 1. diſſecti ſunt. In hanc ergo reliquam propoſitam viam nunc reflectendo, videtur quidem illa humanas ſolum vires vel unicè, vel maximè conſideraſſe, reſpexiſſeque, atque pro illarum modo, ac menſura de ignorantiis vincibilibus, & invincibilibus ſtatuiſſe. Huc nimirùm pertinet tanta ea cura diſtinguendi in quærentibus aptos, & ineptos; ac in rebus ipſis quærendis faciles, & difficiles, patentes, & latentes, ac pro virium noſtrarum, rerumque differentia, & modo de ignoranriis dijudicare: ſicur etiam multi de rebus agendis pro earum in facilitare, vel difficultare quoad nos, & vires noſtras & quod maximum eſt, Dei adjutorio prætermiſſo, aut non valdè computato, per nimis durum obligationes tollere non raro ſolent.

Ignorantia iraque Profectò ſi hac menſura de vincibilitare, & invincibilitate igoorantiarum turò ſtatueretur, ego libentiſſimè tori huic propoſitæ viæ ſubſcriberem, defenderentque hic, & ibi, & ubique ignorantias invincibiles non tot, quin plures. Cæterum modus hic videtur deficiens, & menſura diminura non minùs, quam ſi loco ulnæ palmo dimetiremur, dicetemusque centum eſſe ulnas panni, & tamen non eſſent.

Ignorantia itaque invincibilis definiri non poteſt dicendo eam eſſe, quæ vel ſolis, vel maximè viribus noſtris ſuperari poſſit, ſed quæ à nobis adjutorio, & gratia Dei poſſit vitari: quæ eſt menſura incomparabiliter major. Hunc in Pelagio defectum videtur notaſſe, ſigillaſſeque Auguſtinus lib. de nat. & grat. cap 17. dicens; *tractat etiam iſte,* (id eſt Pelagius) *de peccatis ignorantia, & dicit hominem prævigilare debere, ne ignoret; ideoque eſſe culpandam ignorantiam, quia id homo neſcit negligentia ſua, quod adhibita diligentia ſcire debuiſſet: dum tamen omnia potiùs diſputet, quam ut oret, & dicat; da mihi intellectum, ut diſcam mandata tua.* Conſultiſſima ſanè alicui videretur ea poſitio Pelagii, ſed non Auguſtino; qui probè ſciebat, negotium hoc non quaſi humanæ cujuſdam diligentiæ, & induſtriæ eſſe, ſed gratiæ, Dei, qua innoteſcit, quod latebat, ſicut ſuaveſit, quod non delectabat; oratione proindè, aliaque diligentia chriſtiana pænitentiæ, purgationis animæ, & ſimilium opus eſſe. quibus planè prætermiſſis iguorautia vinci nequibit; invincibilis ramen non erit; ſicut illis prætermiſſis multa Dei præcepta impoſſibilia ſunt; abſolutè tamen impoſſibilia non ſunt.

Idcircò lib. 1. menſuram diligentiæ adhibendæ examinando improbavimus modum humanum, modum communem, & ſimilia, per quæ menſuram illam aliqui taxant, quæ ſanè deficientiſſima eſt. Similiter etiam hoc libro, cum tractandum eſſet, utrum veritas moralis inveniri poſſet, præſcripſimus, & declaravimus, cui, & quibus viribus illam invenibilem eſſe tractaremus, non certè homini ſemivivo relicto, & ſuis viribus, ſed auxilio, adjutorioque gratiæ Dei per Chriſtum. Sic porrò ſumpto hoc oegotio parum ad rem eſt ea tanta

cur?

cura diſtinguendi aptos, & ineptos; & omnes cum Chriſto, & gratia ejus ineptiſſimi ſunt, & deſipiunt. Et ſic, quod velimus, nolimus fateri cogimur, vidimus homines de cæterò ruſticos, & fæminas in via Dei, & ſalutis ſcientiſſimas; & e contra homines ingenioſiſſimos in ſtultitiam verſos, hæreſiarchaſque factos: *fallax quippe eſt equus ad ſalutem*, fallax ingenium quantumcumque; *in abundantia autem virtutis ſuæ non ſalvabitur*.

Hinc toto hoc libro eo diſcurſum diteximus, & probationem omnem, ut ex Dei gratia, & promiſſionibus verum morale oſtenderemus invenibile omnibus puſillis, & magnis ſine diſtinctione viri, & fæminæ; ingenioſioris, & tardioris; rerum facilium, & difficilium, quemadmodum de potentia, & impotentia omnes, velint, nolint, philoſophari, ſtatuereque tenentur; quia ſine diſtinctione promiſit, qui potens, & verax eſt; & qui potenter non eſt ad adjuvandum, quam ad docendum. Videtur ergo, viam propoſitam in hoc deſeciſſe, reſpexiſſeque, quid homines ſuo modo, quid viribus ſuis, & facultate, quid ingenioſi, vel tardi; quid in facilibus, & difficilibus invenire poſſint, & ſcire: quo certe conſiderata conſultiſſimè de ignorantiis vincibilibus, & invincibilibus ſtatuebat. Sed in hoc ipſo, ut dixi, defecit illa via.

Quare amicum plurimarum ignorantiarum quaquaverſum invincibilium Aſſertorem, cuique inſanire fermè videbamur dicentes, verum morale inveniri poſſe, rogavi amice, ut doceret, quo pacto intelligeret, nos veritatem invenire non poſſe, num viribus noſtris, & ingenio, an etiam ex gratia Dei Reſpondit. ò ex gratia Deo omnia nobis proficienria ſcire poſſumus, ſciverunrque ſancti de cætero idiotæ, & ineptiſſimi. Tum ego: jam nulla ſupereſt diſſenſionam ego quoque firmiſſimè cenſeo, viribus noſtris, & ingenio, & ſeorſim à promiſſionibus Dei, & gratia loquendo, non ſolùm ea, quæ communiſſimè conceduntur, ſed ipſa etiam expreſſiſſima Decalogi invincibiliter ignorari poſſe, id eſt, tali ignorantia, quæ viribus ſuis, & ingenio à multis vinci non poſſit.

Verè ergò neſcimus, quo ſenſu poſteriores Theologi præceſſerint; nam ſi ignorantiam invincibilem eam exiſtimarunt, quæ naturali virtute vinci non poſſit, optime tot ignorantias invincibiles poſuerunt: ſed defectuoſe ignorantiam invincibilem intellexerunt. Sin verò ignorantiam invincibilem eam intellexerunt, quæ attentis etiam divinis promiſſionibus, & gratia vinci nequeat, nec debeat, rectè quidem de ignorantia invincibili judicarunt; ipſi tamen hoc in primis non diſtinxerunt, neque expreſſerunt; & deinde cum Dei promiſſiones, ut vidimus, nullas ejuſmodi exceptiones, & limitationes, aptorum, & ineptorum &c. habeant magis in docendo, quam in adjuvando, neceſſe fuiſſent, ut has limitationes aliundè ſtabiliviſſent; quod tamen non modò non fecerunt, ſed nec quod ſciam, tractarunt. Et poſtremo quia durum dictu videtur, nos attentis etiam promiſſionibus, & gratia Dei præcepta ejus ad unumquemque pertinentia cognoſcere non poſſe, & ſic nec debere; ſicut durum abſurdumque dictu eſſet, nos ea jam ſcita implere non poſſe. Cum ergo poſteri Theologi iſta, quod ſciam, non diſtinxerint, nec ſic diſtincta tractaverint, vixque conſtet, ad quas vires, & facultatem, ignorantias comparaverint, & vincibiles, vel invincibiles conſtituerint, quin præſumptio ſit, eos diligentia, & facultate quadam humana rem iſtam dimenſos eſſe, eorum ſanè authoritate parùm lædi poſſet, qui non hoc ſenſu, ſed prorsùs alio ignorantias iſtas invincibiles diffiteretur.

Deinde jam hoc libro qu. 2. oſtendi ipſos ſaltem reſpectu ſui nihil exiſtimare ininvenibile: ab ipſis verò diſcere cæteri poſſunt. Nam notorio facto librorum ſuorum pateſeci, ipſos in omni, & in qualiber quæſtione morali affirmare, & negatea nuſpiamque in libris moralibus inveniri verbum illud, *neſcio* vel *ignoro*. Atqui oſtenſum ibi manifeſtiſſimè fuit, omni affirmanti, vel neganti etiam opinativè videri, ſe inveniſſe, cognoſcereque verum, & falſum. Ego juxta hos Theologos earum rerum omnium, quarum ponunt ignorantias invincibiles, ipſus vincibilis eſt, & vincitur ignorantia; & ipſus conſultando vinci ab aliis quoque poteſt: quod ſi poteſt, cur etiam non debeat, non oſtendunt; & communiter arguunt ex impotentia.

Jam verò illa communiſſima diſtinctio expreſſorum, & non expreſſorum in Decalogo à nobis ſæpè rejecta eſt. Nunc paucula addam ex Hieronymo lib. 2. adverſus Jovinian. paulò poſt principium: verè enim propoſita hæc via ad pauca reſpexiſſe videtur, & per nos cœlitus inſtitutos chriſtianos totum mundum cenſuiſſe; cum tamen ipſa expreſſa Decalogi tam latuerunt multas nationes, quam nos lateant uſuræ, vel alia, quorum ignorantiæ invincibiles ponuntur: & ſidut adeò accuratè inter nos diſtinguunt aptos, & ineptos, & montanos, & ruſticos, & res faciles, & difficiles; ita & multò magis diſtinguere oportuiſſet gentiles, & barbaros.

Multa memorat loco citato Hieronymus ad hoc confirmandum appoſita, inter quæ: Maſſagetæ, inquit, & Derv*i*ces miſerrimos putant, qui ægrotatione moriuntur; & parentes, cognatos, propinquos, cum ad ſenectam venerint, jugulatos devorant, tectius eſſe ducentes, ut à ſe potiùs, quam à vermibus comedantur. Tibareni, quos dilexerint, ſenes ſuſpendunt in patibulis. Hircani volucribus, & canibus ſemivivos projiciunt. Et paulò antè. Scotorum natio uxores proprias non habet, & quaſi Platonis politiam legerit, & Catonis ſectetur exemplum, nulla apud eos conjux propria eſt, ſed ut cuique libitum fuerit, pecudum more laſciviunt. Perſæ, Medi, & Æthyopes regna non modica, & Romano Imperio paria cum matribus, & aviis, & filiabus, & neptibus copulantur. Scythæ eos, qui à defunctis amati ſunt, vivos infodiunt cum oſſibus mortuorum, &c.

Coge Ægyptium, *ut*, ovium lacte veſcatur: impelle, ſi vales, Peluſiotem, ut manducet cepe. Singulæ pænè in Ægypto civitatea ſingulas beſtias, & monſtra venerantur; & quodcumque coluerint, hoc inviolabile, & ſacrum putant &c. Concludit jam ſapientiſſimus Doctor: *perrvides igitur, quod non ſolùm in eſſe, ſed & in ſepultura, & in connubiis, & in omni converſatione, unaquæque gens ſuo ritu, & proprietatibus vivent, & hoc eam naturæ legem putare, quod didicit*, Jam ponite remorſus, & murmura conſcientiæ, in quo ipſi naturæ legem eſſe putant. Abite, & dicite.

Ad rem jam noſtram vel ex his à Hyeronymo ſignificatis patet, ſi humana modo, & ingenio negocium hoc conficiendum eſt, nullam ſupereſſe

regulam, & nihil eſſe, quod hic, & ibi, ab his, & illis faciliùs invincibiliter ignorari nequeat, quam à noſtris ignorentur omnia, vel plurima quorum ignorantiæ invincibiles adſtruuntur. Contra probabiliſtas verò hic eſt notandum, his omnibus nationibus hæc, quæ didicerant, viſa eſſe probabilia, quin naturæ legem ipſam vi educationis, communitatis; diuturnitatis, &c. & rectius putabant, ſi ſenes à ſe potiùs, quam à vermibus comederentur, & hæc ipſis erat ratio gravis, & graviſſima: hoc prudens, & prudentiſſimum. Similes multas nationum conſuetudines, & errores, contra expreſſa Decalogi refert Alphonſus de Caſtro lib. 2. de leg. pœn. c. 14. qui tamen clavem illam regiam Apoſtoli ad Rom. 2. ſequens eas non excuſat, & omninò retinet noſtræ doctrinæ ſeriem.

## §. V.

### *Veterum Theologorum ſenſus, & ſententiæ de ignorantia fidei.*

IN eo primùm veteres hac in re anteferendi videntur, quòd non ex humana quadam induſtria, virtute, & ſcientia, ſed ex Dei maximè gratia, & promiſſionibus philoſophati ſint; & ut demùm quæſt. ſuper viſum eſt breviſſimè cauſam omnem deduxerunt ad illud principium ex divina bonitate, providentia ampliſſimiſque promiſſionibus depromptum *facienti quod eſt in ſe, Deus non denegat gratiam*, ſicut virium, ita & cognitionis.

Rursùs contra Modernos quoſdam, qui ſeſe quaſi indefectibiles quaſdam regulas fidei, morumque comminiſci videntur, & ſibi repugnare quaſi eccleſiæ repugnare arbitrantur, notandum eſt, poſteriores Theologos graves deſeruiſſe quidem, nec tamen notaſſe, aut cenſuraſſe veterum hac in re doctrinam: & prætereà §. 2. ſtatutum eſt, in diſcordia veteres, antiquioreſque eſſe præhabendos.

Quibus animadverſis, communiſſima, ut loquitur corduba, & ſolemnis veterum ſententia it, poſt promulgatum evangelium, uti de facto promulgatum olim fuit, nullam uſpiam ſupereſſe ignorantiam invincibilem fidei explicitæ Chriſti. Refert lib. 2. de ignorant. quæſt. 4. §. *& cum omnibus*, pro hac ſententia D. Thomam, D. Bonaventuram, Scotum. Durandum, Alexandrum, Altiſioderenſem, Gabrielem, Gerſonem, & Alphonſum de Caſtro, id eſt, Scholas, & ſcholarum Principes omnes. Ipſe verò Corduba propoſit. 3. problema eſſe, ait, utrum detur, vel non detur ignorantia invincibilis: & de D. Thoma ſeorſim infra tractabo.

Vazquez 1. 2. diſput. 120. cap. 1. addit virum inſignem Guillelmum Pariſienſem, Adrianum, Albertum, & omnibus priorem, & velut Doctorem Hugonem de Sancto Victore. Moderni forte hos omnes in dubium revocabunt, & ſuos etiam eſſe volent: quod ſi de eo diſputare incipiamus, hoc uno libros implebimus: nobis opinor, ſatis eſt, quod duo Theologi adeò graves corduba, & Bazquez, cum ipſi illius ſententiæ non eſſent, eos pro illa retulerint, & loca dederint, nec conſilium his contentionibus carthas implere. Ut porrò notat ignoranter Vazquez cap. 2. omnibus ad hoc tenendum illud fuit principium, facienti, *quod eſt in ſe*, &c. jam vix ferri poteſt, quod Modernè quidam, quorum tam alia eſt doctrina, & tam nulla, ut vidimus, fundamenta, tot ſummis viris & prævalere, & eorum doctrinam notare etiam audeant. Vazquez cap. 3. ſuam, & poſteriorum opinionem probabiliorem dicit; & ex quo ſpiritus ille, & non profutura benignitas, ut loquitur Auguſtinus, ſeu indulgentia peccata tollendi multorum animos occupavit, omnium ea calculo probari cœpit.

Dei ignorantia ſimiliter, & errore in fide, & in contentis in ſymbolo fidelium etiam ſimplicium prorsùs diſcordant veteres, & poſteri, & illi quidem inconſtanter tales ignorantias vincibiles eſſe tenuerunt, & ecce ſi modò, quod illi Theologiæ Principes ſentiamus, paradoxi extravaganteſque audimus hæc.

Eſt hæc ſententia expreſſa S. Thomæ in cap. 1. ad Corinth. cap. 11. ſect. & quæſt 3. art. 10. & alias à lect. 4. ait: pertinet autem aliquid ad diſciplinam fidei dupliciter. Uno modo directè, ſicut articuli fidei, qui credendi proponuntur; undè error circa hos ſecundum ſe facit hæreticum, ſi pertinacia adſit. Non poſſunt à tali errore propter ſimplicitatem excuſari, &c.

In eo autem art. 3. quod l. adducit probationem inevitabilem, quam nulla multitudine confringent. Titulus art. eſt, utrum diſcipuli ſequentes diverſas opiniones Magiſtrorum excuſentur à peccato erroris? Arguit, quod ſic. Sed contra eſt, inquit, quod dicitur Matth. 15. *ſi cæcus cæco ducatum præſtet, ambo in foveam cadunt. Reſpondeo dicendum*, inquit, *quod diverſæ opiniones* &c. in his verò, quæ pertinent ad fidem, & bonos mores (diſtant Moderni utriuſque doctrinæ incluſionem) *nullus excuſatur, ſi ſequatur erroneam opinionem alicujus Magiſtri; in talibus enim ignorantia non excuſat; alioquin* (eſſe fatalem probationem toto libro præc. demonſtratam) immunes à peccato fuiſſent, qui ſecuti ſunt opinionem Arii, Neſtorii, & aliorum Hæreſiarcharum. Nec poteſt excuſationem habere propter ſimplicitatem auditorum, ſi in talibus erroneam opinionem ſequatur.

Hoc eſt, quod adverſarios hic omnes ſtrangulat. Fuit enim Neſtorius non Parochus quiſquam, ſed Patriarcha Conſtantinopolitanus, Dioſcorus Eutychiani erroris fautor Patriarcha Alexandrinus ſecundæ poſt Romanam ſedis Epiſcopus; Arius presbyter quidem, ſed mons magnus, ut loquebatur Auguſtinus, & quantus vir, multiſque Epiſcopis, & Epiſcoporum Conciliis, & Regnorum, Imperatorumque conſenſu celeberrimus: atque hæc, & alia multa Thomas ſimplici oratione reſpiciebat, & comprehendebat. Conſcius verò ſenſus, fideique eccleſiæ ſuppoſuit, horum tantorum alioqui hominum ſectatores à peccato immunes non fuiſſe propter ſimplicitatem, hoc enim tamquam primum principium eccleſia, & concilia ſupponunt; & propterea lupos arcent, & ejiciunt, ne oves decipiendo mactent, & perdant: qui verò iſta aut neſciunt, aut prætermittunt, quod momentum opinionibus ſuis, dictiſque con[illegible]r: poſſunt? intulit S. Doctor evidentiſſimam ex his conſequentiam, unumquemque à Recentioribus diſſolvendam, peccare omnes ſequendo erroneam opinionem Magiſtri in doctrina fidei, & morum; neque propter ſimplicitatem excuſari.

Idem

Idem tradit Altiſiodor. lib. 3. tract. 3. quæſt. 3. agens de ruſtico, & vetula decepta: & in caſu vetulæ omnes concordare, ſi pertinacia, adſit teſtatur Albertus magnus in 3. diſt. 25 art. 4. Sed ut ſapienter diſtinxit S. Thomas, pertinacia, non ut quis peccet, ſed ut hæreticus ſit, poſtulatur.

Sed alter ſcholæ Doctor Scotus in eam diſt. 25. in caſu propoſito ſimplicis plus dicit: ad primum harum, inquit, nego conſequentiam; quia quilibet ſimplex tenetur cavere non ſolùm omnem errorem contrarium articulis numeratis, ſed etiam omne, quod eſt contrarium ſcripturæ, ſcilicet canonis, Bibliæ. Et probat non ſanè leviter; quia non poſſet aliquis, ait, pertinaciter adhærere contrario alicujus veritatis in Biblia, quin judicaretur hæreticus. Hæc Scotus, ſed tu vel rides, vel magis rides: verùm opinor, doctrina, & ingenio te, & ſimiles longe Scotus excelluit. Jam portò lib. 1. oſtendi, per quod in errore peccatum tollunt, per idipſum tolli à pertinacia, omnem rationem culpæ, nec peccatum hæreticis eſt pertinaciæ, ſed hæreſis, & ſi ut quis hæreticus ſit, pertinacia requiratur juxta ſacros canones.

Neque verò S. Thomas a toto dicto Scoti quidquam obſtitiſſe videretur. Scilicet hi Doctores, dum tenerent, non omnes obligari ad omnia, quæ ſunt fidei, explicitè credenda; illud argumentum ſibi objecerunt; tenentur omnes vitare errores omnes, & quoſlibet fidei contrarios: ſed niſi omnia, quæ ſunt fidei, explicitè norint nequeunt errores omnes vitare; quos quippe niſi per ipſam fidem vitare non poſſunt. Ergo tenentur ad omnia, quæ ſunt fidei, explicitè agnoſcenda, & credenda, & qui neſcit, de fide eſſe epiſtolam Jacobi eſſe canonicam, non habet, quo, & unde vitet errorem, quo credat, eam non eſſe canonicam: & ſic de aliis.

Hoc argumentum ſibi objecit S. Thomas qu. 14. de verit art. 11. & in 3 diſt. 25. quæſt. 2. art. 1. ad 2. quæſtionem; & reſpondet, ſicut Scotus, non ſequi, omnes teneri ad omnia explicite credenda. Difficultatem verò removet, non quidem admittendo eum, qui aliquid fidei contrarium crediderit, non peccaturum; ſed dicendo, quòd ſicut reliqui habitus obſiſtunt ſuis contrariis, *ita habitus fidei valeat ad reſiſtendum omnibus, quæ ſunt contra fidem.*

Ubi iterùm ad caſum de ſimplici ad qu. 4. in reſponſ. ad 3. *& propter hoc*, ait, *Prælato contra fidem prædicanti non eſt aſſentiendum; quia in hoc diſcordat à prima regula, nec per ignorantiam ſubditus excuſatur à toto; quia habitus fidei neceſſario facit inclinationem ad contrarium, cum neceſſariò doceat de omnibus, quæ ſunt neceſſaria ad ſalutem* 1. Joan. 1. atque alia ſubdit. Et in ſumma 2. 2. qu. 2. art. 6. excipit ſolum ea, *quæ ad ſubtilitatem fidei pertinent*; in quibus ſimplicitas, ſi pertinacia abſit, excuſat à culpa. Et in hunc modum illuſtrium aliorum Doctorum dicta referre poſſemus.

Quod ſi tantorum virorum dicta non te movent, nec communis ſenſus veterum, permoveat ſaltem eccleſiæ ſenſus, ac Judiciorum ejus: nam illa, non Recentiorum, ſed veterum adhuc doctrinam ſervat, & ſectatur; quam proinde pro hac parte numerare ſanè poſſumus. Etenim caſus vetularum, & non vetularum ſatis in eccleſia frequentes ſunt, quæ fama ſanctitatis, revelationumque apud multos vigeant, & celebrentur. Non hoc ſicut Recentiores, eccleſia ſupponit, & dicit: ſimplices ſunt: fœminæ ſunt; ignorantes, rudeſque ſunt; & ſive eas revera Deus alloquatur; ſive Dæmon in Angelum lucis ſe transformans ipſas fallat, & per eas dein alias, vel alias in doctrina fidei, & morum, nihil eſt, non peccant, ſed per ſimplicitatem excuſantur. Nuſpiam eccleſia, non nunc, non prius; nunquam ejus tribunalia hoc dixerunt, ſed contrarium ſupponunt, & factis ſuis toti mundo loquuntur; nam examinant diligentiſſimè, utrum Angelus etiam de cælo aliter doceat, quam traditum eſt; probant, ſpiritus, an à Deo, ſint, & ſimilia Apoſtolica præcepta ſervant: & ſi errorem in fide, vel in doctrina morum deprehendant, plectunt, levius quidem, ſi tractetur; ſeveriſſimè, ſi retineatur, quamquam à deceptis ipſis ipſiſſima veritas eſſe exiſtimetur. Et idem cum hæreticis, qui extra eccleſiam ſunt, ſervat, ſentit, & docet, ut demonſtratum fuit. Quòd ſi his non obſtantibus, placeat Recentioribus aliter docere, & Parochum quemque eo privilegio donare, quo magni eccleſiæ Patriarchæ carent, & caruere, & ſive hæreſes populo tradat, ſive in moribus fornicationem, adulteriumque graviſſimæ ſaltem infamiæ vitandæ cauſa licere doceat populum & credendo immunem eſſe; permittant nos contrà ſapere, & eccleſiæ veſtigiis, ſenſuique cum ſummis Doctoribus inhærere. Cur verò pientiſſimi de cætero ipſi litteratorum etiam, & ingeniorum, ſicubi aliquandò errant, non miſerentur? nam in quo errant, & ipſi ignorantes ſunt, & ſæpius decipi ſolent; & ſimplices quidem, unde interrogare, & diſcere poſſint, agnoſcunt ſe de ignorantium ordine eſſe; illi verò, cum ſibi, & aliis ſapientes videantur, longius à vero diſtant, majorique miſeriæ immerguntur. Oporteret igitur, horum etiam miſereri, & omnes ſalvare.

Sed verò quid, aiunt, vetulæ, & ſimplices faciant, qui inter verum & falſum, inter fidem, & non fidem non diſcernunt. Noviſſima ſanè, & occultiſſima difficultas, quam Recentiores è tenebris eruerint, & quam oculatiſſimi Doctores S. Thomas, & Scotus, & cæteri videre non potuerint, vetulas ſcilicet eſſe vetulas, & ſimplices itidem ſimplices. Hoc ſæpe contritum eſt: hoc ſcit eccleſia; nec inde colligit ignorantias invincibiles; inſtantiam apertam habet & in populis ab Hæreſiarchis deceptis, & in populo decepto Judæorum S. Thomas reſpondet, ut viſum eſt. Antiquitas omnis clamat, facientem, quod eſt in ſe, Deum non deſerere in neceſſariis ad ſalutem, ſive in viribus ſive quod æque facile ipſi eſt, in cognitione. Hinc lib. 1. ſtatutum eſt, numquam primum peccatum eſſe ignorantiæ, & erroris, ut D. Auguſtinus, & D. Thomas docebant, & Chryſoſtomus lib. 1. de providentia advertit dicens, *neque enim dicere poſſumus, illum* (id eſt, Cain) *per ignorantiam primo deliquiſſe.* Jam ergo Deus, qui cuſtodit diligentes ſe faciet, vetulam, ſi culpa ſua non deſeratur, ad concionem non ire, in concione ipſa diſtrahi, vel dormitare, vel advertere; per ſacriſtiam, vel per vetulam, ſi oporteat, aliam Prælato erroneè prædicante de veritate edocebit, & mille modos alios habet, ut hoc libro declaratum eſt: *neque enim accidit* inquit Chryſoſt. hom. 25. in c. 7. Matt. ut homo rectè, honeſteque vivens, atq; ab omnibus vitiis liberatus,

aliquando deſpiciatur à Deo, *ſed etſi in aliquo errore teneatur* (quem quippe antea contraxiſſet) *cito illum Deus ad notitiam trahit veritatis.* Qui porrò tam nihili ducunt errare, Auguſtinum etiam audiant lib. 2. de anima, & ejus orig. cap. 2. *Et ſi, ab iſto didiciſti,* ait, *quod anima Dei portio non ſit, age Deo gratias, quantas potes, quod non antè, quam hoc didiciſti, de corpore exiſti; exiſſes enim magnus hæreticus, & blaſphemator.*

## §. VI.

*Senſa veterum Theologorum de ignorantia juris naturalis, & divini poſitivi; quod utrumque nomine legis Dei ſignificarunt.*

A Joanne Gerſon ordiamur, qui lect. 4. de vita ſpirituali corol. 3. pro omnibus conteſtatur: quidquid ſit, inquit, de ignorantia facti, & juris humani, aut naturalis poſitivi, concors tamen Doctorum ſententia eſt, nullam in his, quæ legis divinæ ſunt cadere ignorantiam invincibilem; quin facienti, quod eſt in ſe, &c. Hic nimirum fuit cardo chriſtianus, hoc principium ex Dei promiſſionibus elicitum priſcorum omnium. Ut porrò clauſula Cancellarii integra conſtet, voce illa *naturalis poſitivi* intelligendum eſt jus illud poſitivum, quod legiſlatores ex ipſo jure naturali deduxerunt, & reductivè ad naturale pertinet, jam gravis Theologus longam diſputationem texit de mente Gerſonis, & ejus loca varia affert: quæ certè, & alia perluſtravimus; nectamen, ut dixi, conſilium eſt de mente cujuſcumque Theologi folia complere; fieretque hoc pacto controverſia interminabilis; & nos quoſque contendemus Dianas etiam, & caramueles pro hac parte cenſuiſſe. In his itaque Doctoribus hæſimus, & hærebimus, quorum authoritas in ſchola ſaltem aliqua eſt probativa, & quorum dicta pro authoritate afferuntur.

Hujus modi fuit vir ille magnus, & Bernardi amiciſſimus Hugo de S. Victore; qui id docuit lib. 2. de ſacram. part. 6. cap. 2. cujus titulus eſt, quando homines cæperint obligari præcepto baptiſmi, ex quo Recentiores diſcere poſſent mentem Bernardi ep. 77. ad ipſum Hugonem, de iis, qui non audierunt.

Hugo itaque poſt rem declaratam concludit: ſiquis autem pertinax eſſe velit (notam accipite) & adhuc ejuſmodi aliquos in ignotis regionibus, & remotis terrarum ſedibus degere contendat, qui fortè mandatum divinum de percipiendo baptiſmatis ſacramento non acceperint; ego vel neminem talem eſſe, vel ſi fortè aliquis eſt, ſi ejus culpa non obſtiterit, audire, & ſcire potuiſſe, & debuiſſe, ſine cunctatione affirmo, maximè cum ſcriptura evidenter clamet, *in omnem terram exivit ſonus eorum, & in fines terræ verba eorum.* Si igitur in omnem terram ſonus eorum, & in omni terra quidem vel auditi ſunt, & contemptores condemnantur; vel auditi non ſunt pro culpa tua, & ignorantes ignorantur, & non ſalvantur. Hæc Hugo; qui tamen, quis ſit, aliqui neſciunt, & pluris facient, ita Barboſa, quam ita Hugo. Quæ porrò de jure poſitivo divino, quo præceptum baptiſmi pertinet, tradit, à fortiori jus naturale comprehendunt; & præterea cum baptiſmo jus naturale, & evangelium intimantur.

Alter magnus Præceptor Gullielmus Pariſienſis, quem maximè inter Theologos legendum Avila vir Dei proponit, tract. de legib. cap. 71. graviſſima diſputatione, contendit, ignorantiam fidei, & utriuſque propoſiti juris eſſe culpabilem, quin etiam facti, quando contra legem Dei eſt; quem ægre hoc loco non tranſcribo. Gratianus 2. quæſt. 4. cap. *turbatur* §. ult. dicit de jure naturali, hujus ignorantiam adultis omnibus, eſſe damnabilem. Scotus expreſsè conteſtatur in 4. diſt. 9. quæſt. 8 §. *ſi autem*: S. Bonaventura in 7. diſt. 22. art. 2. quæſt. 2. & ibidem Ægidius, & alii: Hadrianus quod l. 4. Simancas tit. 76. num. 11.

Jam præterea veteres omnes illum caſum propoſuerunt de conſcientia errante, contra legem Dei ſive naturali, ſive poſitiva; nam utraque ſub lege Dei comprehenditur. Et in hoc caſu conſcientiæ ſic errantis non diſtinxerunt, utrum ignorantia eſſet vincibilis, vel invincibilis, nec dixerunt, peccari conſcientiam ſequendo, ſi error vincibilis eſſet; non peccari, ſi eſſet invincibilis; quod faciendum fuerat, ſi exiſtimaviſſent, dari conſcientiam erroneam invincibilem contrariam legi Dei ſuppoſuerunt itaque, ſemper eſſe vincibilem; & ſic omnes concorditer in eo caſu dixerunt ſine diſtinctione, peccari conſcientiam ſequendo, & juxta eam operando.

Hunc caſum proponit, & ſic reſpondet S. Thomas in omnibus ſuis operibus, ut videbimus; S. Bonaventura in 2 diſt. 39. art. 1. quæſt. 3. cujus verba dedi lib. 1. Doctor ſolemnis. Quod l. quæſt. 18. Gabriel in 2. diſt. 39 art. 3. dubio 2. & alii. Sed ſolus, quem ſciam, Gabriel mox quærit, quid ſi error ſit invincibilis? Et reſpondendum eſſe ait juxta dicta diſt 22. ubi art. 3. dub. 1. non admittit ignorantiam invincibilem, ſed potius proponit puerum illum à Saracenis carceratum, qui à nullo inſtrui potuerit; & quærit, utrum ignorando ea, quæ ſunt fidei, & legis Dei peccet? & reſpondit affirmativè cum Alexandro, & probat graviter, & Theologicè, ut ſuperius hoc libro viſum eſt. Jam longè abfuerunt ab ignorantiis invincibilibus ubique admittendis contra legem Dei, ut nec puerum illum excuſare & ſcirent; & de enutrito in ſylvis, vel inter lupos, eum, ſi faciat, quod eſt in ſe à Deo inſtruendum *certiſſime tenendum eſſe* cenſuit S. Thomas, & veteres communiter. Ubi verò hanc tantam certitudinem collocarunt? Num in ingenio ſic enutriti, vel carcerati pueri? Non certè, ſed in promiſſionibus Dei: cui tales pueros, & vetulos erudire, & ſine miraculo quidem, ut quæſt. præc. notabat, tenebatque Valentia, promptum eſt. Sotus ex poſteris Theologis ſuper illud ad Rom. 7. *ego autem vivebam aliquando ſine lege*, ſatis dubitat, utrum detur ignorantia invincibilis in pertinentibus ad jus naturæ Cordoba, Valentia, Vazquez, & ſimiles Theologi referunt quidem has veterum opiniones negantes ignorantias invincibiles; & contrarium tuentur; nec tamen eas taxant, vel notant: & ſoli Recentiores volunt, ſapientiæ poſſeſſionem omnem, & jura ſibi deferri.

Quamquàm verò §. 2. oſtenſum ſit, veteres in diſcordia eſſe præhabendas, hoc apud Theologos ſcholaſticos præterea proponam; quod ſiquidem, ſicut etiam nos, tanti faciunt Theologiam ſchola-

ſcholaſticam, haud contemnent, hos ſanè omnes, de quibus locuti ſumus, veteres fuiſſe inſignes ſcholaſticos; modò autem, & ſi ſuperſint etiam graviſſimi Theologi ſcholaſtici, qui de re morali ſcripſerint, major tamen numerus ſcribentium ex alio ordine hominum eſt quorum in Academiis ſit tacere, & audire; nec vel logicam commentari auſint valdè ſanè imparium magnitudini ſapientiæ ſuis ingeniis pertractandæ.

## §. VII.

*De D. Thoma ſeorſim.*

QUantum ſit in uno Thoma momentum, norunt ſapientes, & quò ſapientiores, eò magis, & quibus ille nihil eſt, mihi ipſi nihil ſanè ſunt; & quanta univerſim ſit Doctorum eccleſiæ authoritas, ipſo duce Thoma 1. part. quæſt. 1. art. 2. lib. præc. oſtenſum eſt, & ſæpè alias.

Fatendum ingenuè in primis eſt, D. Thomam 2. 2. quæſt. 10. art. 1 & in epiſt. ad Roman. cap 10 lect. 3 admiſiſſe ignorantiam invincibilem fidei, & infidelitatem negativam in iis, qui non audierant. Etſi ubique firmiſſime retineat facientem, quod eſt in ſe etiam inter lupos, à Deo fide eſſe donandum. Ut porrò quæſt. ſeq. magis exponemus, in quæſtione, & diſſenſione illa, utrum Apoſtolorum tempore completum ſit, omnes ſatis audiviſſe, ipſe partem affirmativam magis probat. Neque verò aliquorum more mundum ignorantiis invincibilibus fidei implet, ſed in enutritis in ſylvis, & ſimilibus exemplificat ea lect. 3. ubi latiùs rem iſtam explicavit, oſtenſum eſt præterea apertè §. 5. S. Doctorem, in his, qui audierunt, etiam ſimplicibus, & ruſticis, ac intra eccleſiam ipſam degentibus nullam admittere ignorantiam, vel errorem invincibilem ſaltem articulorum, qui credendi univerſis fidelibus à ſancta eccleſia proponuntur.

Cur verò S. Doctor non ſicut Hugo de S. Victore, & aliis philoſophatus ſit, & ſiquidem facienti, quod eſt in ſe, fidem certè dandam tueatur; tenetur autem quilibet facere, quod eſt in ſe; & ſic videtur poſſe, & teneri indirectè fidem innuere; undè ignorantia omnibus conſideratis ſit demùm vincibilis; cur, inquam, hoc modo philoſophatus non ſit cauſa obvia non eſt. In primis mihi pro magno eſt, quod ipſe dixerit. Deindè horum ſylvicolarum fidem inveniendi hæc poſſibilitas adeò remota eſt, ut ad voluntarietatem ignorantiæ fortè non ſufficiat, ut D. Thomæ viſum eſt; & fortè ſufficiat, ut cum Auguſtino Hugo, & alii cenſuerunt, de quo infra.

Jam porrò agendo de lege Dei jus naturale, ac divinum poſitivum comprehendendo, nec de iis loquendo, quos nuper excipiebat, ſed de cæteris omnibus, indubitata, & continua D. Thomæ ſententia videtur omnem ignorantiam invincibilem legis Dei denegare.

In primis enim caſum illum conſcientiæ erroneæ, & contrariæ legi Dei proponit in omnibus ſuis operibus in 7. ſent. diſt. 39. quæſt. 3. art. 2. & quæſt. 17. de ver. art. 4. & quod l. 3. art. 13. & in cap. 14. ad Rom. ſect. 2. & in ſumma 1. 2. quæſt. 19. art. 6. quid ſcilicet futurum ſit, ſiquis talem conſcientiam ſequatur? & perpetuò reſpondit, peccari eam ſequendo. Ergo ſupponit, hujuſmodi ignorantiam, & errorem ſemper eſſe vincibilem. Patet; quia juxta S. Thomam evidentiſſimè omnis ignorantia, & error invincibilis excuſat à peccato ex toto: ſed ſemper, & perpetuò quodam doctrinæ ordine de errore contrario legi Dei docet non excuſare. Ergo cenſuit, omnem talem errorem vincibilem. Rurſus quia in eo caſu toties à ſe propoſito nuſpiam diſtinxit errorem vincibilem, nec dixit, ſi vincibilis ſit, peccatur; ſin minùs, non peccatur; quod non tantum, tamque ſcientificum, & formalem Doctorem, ſed vulgarem quemque facere oportuiſſet; ſed ſemper dixit peccari talem conſcientiam ſequendo. Suppoſuit igitur, ignorantiam, & errorem talem ſemper eſſe vincibilem. Et alioqui ſanè deficientiſſima, fallaciſſimaque fuiſſet S. Doctoris doctrina. Hæc illis, qui S. Thomam norunt, clariſſima erunt; cæteros non curo.

Supereſt verificandum factum, ſcilicet S. Thomam ſemper ſine ulla diſtinctione tradidiſſe, in tali caſu peccari conſcientiam ſequendo. Primò probo oſtenſivè ad citata ea omnia allegando. Secundò quia plures legere nolunt, & tamen libertinè definire audent, aliqua dicta hic breviter percurrendo.

In ſententiariis ſic reſpondet, *quod ſimpliciter nullus & perplexus abſolutè loquendo, ſed quodam poſito, non eſt inconveniens, illo ſtante, aliquem perplexum fore, ſicut, &c. Similiter etiam ſtante conſcientia erronea* (nempe de qua agit, contraria legi Dei) *quidquid fiat, peccatum non vitatur*, id eſt, ſive juxta, ſive contra conſcientiam agatur. Hoc Janſeniſmum cenſetis, ſed deſipitis. Optimè deindè Janſenium oppugnabitis, divo Thomâ, ac ſummis tot Theologis ei conceſſis. Salva itaque Theologia, non Theologiam involvendo, & evertendo errores deſtruendi ſunt. Sed pergamus.

In quodlibet reſpondet: *Illud autem, quod agitur contra legem Dei, ſemper eſt malum; nec excuſatur per hoc, quod eſt ſecundum conſcientiam.* In ſumma affert exemplum ex ſyllogiſticis, quòd uno inconvenienti poſito, alia ſequi, neceſſe ſit: ſicut poſita uſitata via Probabilium nihil non ſequitur: & concludit, *& ideò ad hoc, quod dicatur malum id, ad quod fertur voluntas, ſufficit, quod ſive ſecundum naturam ſit malum, ſive quod apprehendatur ut malum.*

In Diſputatis eo art. 4. ad 3. dicendum inquit, quòd conſcientia errans, in his, quæ ſunt per ſe mala, dictat contraria legi Dei; ſed tamen ea, quæ dictat, dicit eſſe legem Dei. Et ideò tranſgreſſor ejus conſcientiæ tranſgreſſor efficitur legis Dei; quamquàm conſcientiam, ſequens, & eam opere implens contra legem Dei faciens mortaliter peccet. Ecce denuò, iterùm, atque iterùm Janſenizat Doctor. Sed o vos.

In ſententiar. in 2. diſt. 22. quæſt. 2. art. 1. poſt explicatam ignorantiam privativè acceptam, concludit; *unicuique enim eſt peccatum eſt ignorantia eorum, quæ ad bonos mores, & fidei veritatem pertinent: ſed alteri in officio conſtituto etiam eſt peccatum ignorantia eorum, quæ ad ſuum officium pertinent*, ut

v. g. ad munus epiſcopale pertinet ſcire utrumque teſtamentum, ut lib. præc. habitum eſt. Idem eodem modo docet ſuper Paulum. Ergo verum eſt factum à nobis propoſitum, quod ſcilicet S. Thomas perpetuo doctrinæ ordine tradiderit, peccati ſemper ſequendo conſcientiam erroneam legi Dei contrariam.

Secundò idem ſenſus D. Thomæ probatur; quia in omnibus ſimiliter operibus ſuis tractavit plurimas quæſtiones de ignorantia, an, & quando ſit voluntaria, an à peccato excuſet, an diminuat, an ſit peccatum, an etiam cauſa peccati, &c. Et quoties ignorantiam legis Dei ponit, perpetuo tradit, eam non excuſare, & eam cauſalem ubique recantat, *quia eſt ignorantia ejus, quod ſcire tenetur.* Contra verò quoties exemplo, aut aliter ponit ignorantiam facti, ut ſiquis non ſuam putet eſſe ſuam, ſicut Jacob. quæ veritas cuilibet innoteſcet percurrendo ea omnia loca in quibus de ignorantia tractavit.

Tertiò ex eo conſtat, quam contraria Recentioribus via S. Doctor proceſſerit, nec eam diſtinctionem principiorum, & concluſionum; nec item expreſſorum in Decalogo, vel non expreſſorum in mente habuerit, ſed contrarium, & quam longè ab ea inconſideratione adeò practicata abfuerit, qua circunferunt, quoties Doctores utrinque adſunt ignorantiam eſſe invincibilem: quod unum ad relaxandum orbem terrarum implendumque infernum ſufficeret.

Etenim ad eas concluſiones, ad ea non expreſſa uſuræ pertinent; quin ipſi Recentiores eas in exemplum afferre ſolent. Tranſcripſi part 1. proæmium opuſc. 73. quod eſt de uſuris, & nunc iterum tranſcribam: *omnis homo*, inquit, *à natura non degenerans veritatem amat, & eam ſcire ſuper omnia deſiderat Quam ſiquis concupiſcit vero corde, & eam quæſierit in ſimplicitate cordis ſui, ipſa ſe ipſam manifeſtabit, & Deus, qui hoc promiſit, verax eſt: quod probat ex Sap. 6. & eccleſiaſtici 1. nempe quod promiſerit. Invoco ipſum, ne me errare permittat in periculum anima mea, & in laqueum aliorum, ſed illuminare dignetur oculos caliginoſos ipſo ſuo lumine, ſine quo nemo valet ad lumen veritatis uſquequaque pertingere. Amen.* Ecce quid de Dei promiſſione, de luminis ejus neceſſitate, de invincibilitate ignorantiarum in uſuris judicaverit Doctor ille, cui eccleſia Magiſtra ego ſaltem veriſſimè dico, & dicam; quem Doctorem vitæ habuimus in terris, & orabo Deum, ut concedat, quæ docuit, intellectu conſpicere.

Pergit dicendo: quoniam verò in dubiis, quorum veritas agnita ſalutaris eſt, incognita periculum ingerit humanæ ſaluti, admodum utile eſt veritatem inveſtigare; & temporibus noſtris audivimus multas controverſias inter Doctores, non ſolùm in naturalibus quæſtionibus, verùm etiam in moralibus, in quibus periculum eſt diverſa ſentire, & opinari, & præcipuè in illa parte juſtitiæ, quæ commutativa dicitur, & in illa parte ejuſdem, quæ vitium uſuræ cohibet; ideò circa hanc materiam veritatem declarare, & dubia elucidare, quantum Deus donaverit, & noſter labor conamine pauperis inveſtigationis noſtræ attingere poterit, in hoc opere propoſitum noſtrum eſt. Hæc Doctor: ubi non clauſula non verbum eſt, quod Recentiorum plurium modum philoſophandi, & ſentiendi non evertat; & quod præſens liquet, quid de ignorantia, & errore in uſuris exiſtimaverit. Patet verò totius proæmii hujus veritas ex toto hoc libro, & præced. quando nempe non ingeniis noſtris, ſed omnipotentis, veraciſque Dei promiſſionibus innitimur, probè S. Doctor novit, non oportere inter facilia, vel difficilia; inter principia, vel concluſiones, quæ tamen ejus lege prohibitæ ſint, diſtinguere: ut patet in vitibus, quod exemplum ſemper torquebo; poſſunt alioqui etiam in promiſſionibus eccleſiæ factis diſtinguere, & aliter de Romano Pontifice magno Theologo, aliter de minus docto diſſerere: quinimò ea eſt Religio chriſtiana, in qua omnium obſcuriſſima Deus Trinus, & unus; Deus homo, crucifixus, mortuus, & ſepultus, ſint omnibus in primis ad ſalutem neceſſaria. Unde videbunt alii, utrum via contraria ſocinianiſmo, naturaliſmoque præludat.

Poſtremò ſententia, ac mens S. Thomæ commonſtratur; quia conſtanter tradit, ignorantiam univerſalium juris neminem excuſare ex toto, ut Ariſtoteles etiam docuit; quia ea ſcire tenemur. In 1. 2. quæſt. 6 art. 8. quærit, utrum ignorantia cauſet involuntarium? Et res ignoratas diſtinguendo: *& ſecundum hunc modum*, inquit, *ignorantia univerſalium juris, quæ ſcire tenetur, voluntaria dicitur, quaſi per negligentiam proveniens.* Idem tradit quæſt. 3. de modo art. 2. *unde*, inquit, *ignorantia juris ad negligentiam reputatur*: & in 2. diſt. 22. quæſt. 2 art. 2. *& ideò ignorantia univerſalis excuſat peccatum ſequens, non ex toto, ſed à tanto.* Fruſtra verò diſtingues alis univerſalia clara, & quæ ſunt principia; alia obſcura, & quæ ſint concluſiones, nam S. Doctor non diſtinguit, & hoc eſt corrigere. Deindè quia ea quæſt. 6. ſibi objecerat textum Pauli 1 ad Corinth. 4. qui de præceptis eſt non naturalibus, ſed de poſitivis, & obſcurioribus Et tamen S. Thomas per doctrinam a ſe datam eo art. 8. cenſet ſolutam eſſe objectionem. Ergo in doctrina ſua incluſit univerſalia omnia juris. Et rurſùs quia ſi quæ eſſent excipienda, maximè illa, quæ Paulus eo loco ponit, ſed S. Doctor ea non excipit, ſed includit; nulla ergo excipit.

Hanc Ariſtotelis, & S. Thomæ doctrinam de ignorantia univerſali viderunt adverſarii, & dicunt, eam ab omnibus eſſe exponendam; quia claudunt etiam jus humanum; cujus tamen juxta omnes dabilis eſt ignorantia invincibilis. Reſpondeo, hanc exceptionem juris humani etiam Pontificii alibi, ut quod 1. 2. art. 19. factam eſſe à S. Doctore, undè doctrinam univerſalem limitemus: nullibi verò ſimilem exceptionem facit de jure naturali, & divino. Quin quoties etiam incidit in conſuetudines, quæ ignorantiam cauſare ſolent, legi naturali, & divinæ cuilibet contrarias, ſupponit, eos non excuſare.

Conſequenter, ut paulò antè notavi, 1. 2. qu. 19. art. 6. volens oſtendere, quæ ignorantiæ ratione materiæ excuſent, & quæ non excuſent (ſcilicet à toto) exemplificat ſic: *puta, ſi ratio errans dicat, quòd homo teneatur ad uxorem alterius accedere, voluntas concordans huic rationi erranti eſt mala eò, quod error iſte provenit ex ignorantia legis Dei, quam ſcire tenetur. Si autem ratio erret in hoc, quod putet, aliquam mulierem ſubmiſſam eſſe ſuam uxorem,* &c. *excuſatur*: intellige, quando ignorantia facti ex negligentia non provenit, & adhibita eſt diligentia, ut expreſſit 1. 2. quæſt. 6. art 8 Quæ

univerſa

univerſa S. Doctoris doctrina etiam conſtat ex quæſt. 76. art. 2. in corpore, & quæſt. 3. de malo art. 8.

In toto D. Thoma ſolòm unam clauſulam reperire potui, quæ opponi quoquomodo poſſe videatur in ea quæſt. 3. de Malo art. 8. Eſt autem conſiderandum, inquit, *quod ignorantia voluntarium ſequens tollere poteſt; non autem voluntarium præcedens*: quod probat ex neceſſitate cognitionis ad voluntarium. *Undè ſubdit, ſi in eodem actu aliquid ſit ignoratum, & aliquid ſcitum, poteſt eſſe voluntarium quantum ad id, quod eſt ſcitum; ſemper tamen eſt involuntarium quantum ad id, quod eſt ignoratum, ſive ignoretur deformitas actus, puta cum aliquis neſcit, fornicationem eſſe peccatum, voluntariè quidem facit fornicationem, ſed non voluntariè* facit peccatum; ſive ignoretur circumſtantia actus, ſicut cum aliquis accedit ad mulierem, quam credit eſſe ſuam, &c. & quamvis ſemper ignorantia cauſet non voluntarium, non tamen ſemper cauſat involuntarium. Hic eſt textus.

Jam videamus, quid ex eo inferunt. Inferunt, ſi ſuperis placet: ergo poteſt dari ignorantia invincibilis, ſeu involuntaria alicujus pertinentis ad jus naturale; nam talis eſt malitia fornicationis, & hujus ponit ignorantiam invincibilem dicendo, *ſemper tamen eſt involuntarium quantum ad id, quod eſt ignoratum*, & exemplificat in malitia fornicationis. Verùm qui in his offendunt, ſanè in floribus ipſis offendent. Non enim ex ipſorum intellectu hæc particularis de fornicatione inferebatur, ſed univerſalis de omni ignorato; nam reſolutio S. Doctoris univerſaliſſima eſt, ſive deformitas actus, ſive circumſtantia ignoretur, & de ignorato in genere dicit, quod ſemper eſt involuntarium. Num ergo hinc totam doctrinam Doctoris, num eam ipſam hujus quæſtionis, ac hujus articuli delebimus, & numquàm ignorantia, nec peccatum erit, nec cauſa peccati? Cur ergo in hoc ipſo articulo docet, ignorantiam aliquandò diminuere peccatum; aliquando ſecus! Deinde quid ſubtiliſſimi interpretes non advertunt, in ipſo hoc exemplo fornicationis à S. Doctore ſupponi peccatum, dum dicit, *voluntariè quidem facit fornicationem, ſed non voluntariè facit peccatum?* Ergo peccatum facit. Quamquàm verò peccatum latiùs pateat, quam culpa, & malum morale, at S. Doctor notatum habet à Theologis pro eodem utrumque ſumi: non ergo Theologiæ oblitus eſt, niſi quod ſæpè notatum eſt, ſunt qui vocibus quidliber intelligendi facultate potiuntur. Cur demùm non advertunt, in textu propoſito concludi à S. Doctore ignorantiam non ſemper cauſare involuntarium? cujus contrarium ex ſuperficiali ſenſu ſequi videbatur.

Itaque S. Doctor clarus eſt: diſtinxit voluntarium præcedens ignorantiam, & voluntarium ſequens: & hoc dicit ſemper tolli per ignorantiam, non autem præcedens; ex quo ſolo malitiæ, & deformitas, & deformitas actus puta fornicationis voluntaria redditur, ut toto lib. 1. declaratum eſt: & ſic malitia eſt involuntaria quoad actum ſequentem ad ignorantiam; non quoad antecedentem; & hic eſt ſenſus planus, & eſt, quod Auguſtinus diſtinxit de voluntate facti non voluntate peccati: & alia diximus lib. 1. quæſt. penult. & ſic continenter exponit, quot modis ignorantia, ſcilicet ex præcedenti, voluntario, reddatur voluntaria; & tradit, quod ſemper: & ait: *undè negligentia juris ad negligentiam reputatur*: ergo non excuſat. Dent ergo locum aliquem, ubi S. Thomas admiſerit ignorantiam alicujus pertinentis ad jus naturæ, & legem Dei niſi in ſenſu ſtatim ponendo?

## §. VIII.

*Concluſiones noſtræ, ubi, & quandò, & de quibus dari poſſint ignorantiæ invincibiles?*

QUæcumque hoc libro, aut alibi à nobis de ignorantiis iſtis dicta ſunt, omnino volumus, juxta has concluſiones, theſeſque intelligi: & ſiquid contrarium affirmare alicubi videbimur, id arguentis, non affirmantis, aſſerentiſque eſſe cavemus.

Quo præmiſſo, ſequentes nunc concluſiones ponendæ ſunt. Et in primis quidem utrinque bis in rebus contrarias ſententias affirmantes, & negantes ignorantias invincibiles fidei, & legis Dei ſive naturalis, ſive poſitivæ liberas, immuneſque ab omni cenſura, notaque Theologica, videtur ex hoc libro, & hac ipſa quæſt. conſtare, maximè verò partem negativam, quæ quoniam veterum, & jam mortuorum eſt, magis defenſore indiget. Atque hæc eſt noſtra quaſi prima concluſio.

Secunda ſit; ſi reſpectivè ad vires naturæ, & humanum ingenium vel unicè, vel maximè cauſa iſta determinanda eſt, poſſibiles ſunt ignorantiæ invincibiles fidei, & legis naturalis etiam expreſſorum in Decalogo, & legis poſitivæ divinæ, illæque non ſolùm pro aliquo tempore, ſed etiam pro tota vita; & non ſolùm in ſylvicola aliquo, ſed in integra etiam natione. Hoc totum liquet ex hac quæſtione, & ex hoc toto libro, & etiam ex s. Idem dicimus, ſi omnis ignorantia expers remorſus particularis conſcientiæ ignorantiæ invincibilis eſſe dicatur. Idem etiam cenſemus, ſi quicumque putat, ſuas rationes, quibus fallitur, eſſe probabiles, hoc eſt, graves, & dignas aſſenſu, jam hoc ipſo invincibiliter ignorat, & errat. Idem demùm, ſi ad invincibilitatem ignorantiæ ſufficit decem, vel etiam centum Doctores conſultare, qui conſilium petenti Doctores graves, digniſſimique videntur. Cum ergo Recentiores his fermè ſenſibus in præſentia cauſam definiant, nihil quoad præſens ab iis diſcere videmur.

Tertia concluſio ſit; tam fidei, quem juris naturalis, & poſitivi divini poteſt dari ignorantia invincibilis ad tempus. Hanc concluſionem notanter poſuit Alphonſus de Caſtro lib. 2. de leg. pæn. cap. 24. quoad jus poſitivum, probavitque concludenter; ſed in eo defecit, quod eam ſenſui veterum contrariam cenſuerit, & ſolùm in jure poſitivo admiſerit.

Eſt itaque ea ad mentem veterum omnium; nam illi unà omnes locuti ſunt de faciente, quod eſt in ſe; S. Thomas de nutrito inter lupos, & in ſylvis; Alexander, & Gabriel de puero carcerato à Sarracenis; quæ omnia, & ipſum facere, quod eſt in ſe in ipſorum ſenſu, tractu, temporis conſtant. Hic ergo, qui pergit facere, quod eſt in ſe, hoc modò tempore, & quamdiu à Deo providebitur, invincibiliter ignorat, quæcumque ignorat, ſive fidem, ſive aliqua Decalogi,

ſive

ſivè quidlibet aliud. Idem veterum ſenſus patet ex aliâ ipſorum conſtanti ſententia, ut lib.1. viſum eſt; nam tenuerunt, manente ignorantia, poſſe per pænitentiam tolli peccata ignorantiæ, reddique involuntariam, & invincibilem priorem ignorantiam: ubi tamen excipienda eſt ignorantia fidei, ſine qua nulla eſt poſſibilis vera pænitentia, & juſtificatio,

Hæc ſententia eſt tota expreſſa Auguſtini lib. 6. contra Jul. cap. 16. & Chryſoſtomi in hac qu. §. 5. & ejuſdem Chryſoſtomi, & aliorum Patrum, hoc libr. quæſt 4. nam promiſſiones Dei, *qui quærit, invenit*, & cæteras non de indiviſibili momento intelligunt, ſed tempore, & labore, conſultatione, oratione, & pænitentia, & ſimilibus conſtant. Quamdiu ergo in his quis non deficit, quæcumque ignorat, involuntarie omnino, invincibiliterque ignorat. Idem concludenter probat Caſtro ex Cornelio, qui erat vir religioſus, &c. & quamdiu Petrum accerſivit, & Petrus venit, & fide inſtruxit, invincibiliter, & involuntario fidem etiam ipſam ignoravit: execramur enim illud novum dogma, quoad voluntarium, & liberum in Adamo recurritur, de quo lib.1. Diſtulit etiam, cum tamen poſſet, Dominus erudire diſcipulos ad Adventum ſpiritus ſancti, qui doceret de omnibus juxta illud; non poteſtis portare modò: ex quo textu arguit Auguſtinus eo cap.16. Patet etiam, quia Theologi duce S. Thoma in credendis ordinem ponunt, nec omnia ſimul, & uno momento diſcuntur: & ſic etiam eſt de operandis. Patet ex praxi catechizandi eos, qui ad fidem convertuntur; quamdiù enim ſenſim, & per partes inſtruuntur, niſi ſaltem negligentiores ſint, invincibiliter reliqua poſteà addiſcenda ignorant. Patet poſtremò quia ſiquis fidem, & multa Decalogi ignorans in articulo mortis ad fidem convertatur, & de neceſſariis neceſſitate medii doceatur, & verè converſus ſtatim baptizetur, & cætera ignorans obeat, ſalvatur. Ergo omnes reliquæ ejus ignorantiæ ſunt invincibiles ſaltem poſt converſionem. Et ſic etiam in pueris, quandò ad uſum rationis perveniunt, quamdiu doctrinam Chriſtianam addiſcunt, dantur ignorantiæ invincibiles, & ſi aliquandò ex incidente negligentia tum ſua, tum Parentum vincibiles reddi queant.

Jam illa puerilitas eſt, qua quærunt, quid ſi ille faciens, quod eſt in ſe, vel iſte in articulo mortis converſus moriatur, antequam fide inſtruatur? Puerilitas eſt indigna, quæ inter Theologos proponatur. Non morietur; nam alioqui vel ſine fide ſalvabitur, vel exiſtens in gratia damnabitur: & utrumque, vel hæreticum, vel erroneum eſſe, jure ubi ſupra conſtituit Caſtro, & dicebant alii quæſt. præc. Sed quid ſi faciens, quod eſt in ſe, nondum tamen juſtificatus, quia ſine vera fide, nulla eſt vera juſtitia, ut ait Auguſtinus, nulla juſtificatio, ut determinat Tridentinum, quid, inquam, ſi intereà moriatur? & quid, ſi ut è re reponit Vazquez prædeſtinatus, dum eſt in peccato mortali, ſclopeto repentè tollatur. Iterum dico, puerilitas eſt; non morietur. Videntur ignorare, Deum eſſe Dominum vitæ, & mortis; ſclopetorum, & cordium; & nihil ipſi caſu, nihil improviſo, repenteque contingere.

Ex his ſit 4. concluſio; nullus faciens, quod eſt in ſe, moritur cum ignorantia eorum, quorum fides, & cognitio eſt neceſſaria neceſſitate medii; poteſt vero cum ignorantia reliquorum: quare poſſibilis eſt horum ignorantia invincibilis etiam pro tota vita. Hæc tota concluſio ſequitur ex præcedenti. Ponimus verò inter neceſſaria neceſſitate medii fidem Dei unius, & Trini; & conſubſtantialitatis, & æqualitatis perſonarum; item fidei Domini Noſtri Jeſu Chriſti crucifixi, mortui, & reſurrectionis ejus: hæc ſaltem ponimus, & oppoſitum cenſemus cenſura digniſſimum: de cæteris tacemus; quia non de hoc nunc tractamus. Item neceſſitate medii neceſſariam arbitramur cognitionem agendorum aliquorum, & forſitam primum eſt, Deum eſſe colendum, & amandum: & cætera non determino: quia non de hoc ago; & etiam quia omnia ſaltem determinare non ſufficio, ſed ignoro.

De iis qui non audierunt, utrum aliqui tales in mundo ſint, vel fuerint poſt promulgatum jam olim evangelium, & ſiqui ſunt, utrum eorum ignorantia ſit vincibilis, vel invincibilis, in diſſenſione ſummorum virorum, Dei judicio determinandum relinquo cum Auguſtino tract. 89. in Joan. propè finem. Tractabo verò de hoc fusè quæſt. ſeq. & quæ in utramque partem invenire potui, ſincerè exhibebo, ut ſapientiores judicent, nec Recentiores quidam tam prompte definiant; & niſi me teneret authoritas S. Thomæ, planè affirmarem, nullam eſſe ignorantiam invincibilem fidei niſi eo medio tempore, quo quis facit, quod eſt in ſe, ac menſuram explet debitæ diligentiæ, de qua lib. 1. tractavi, pauciſſimi verò ſunt, ſiqui ſunt, in quibus admitti poſſit ignorantia invincibilis fidei juxta dicta §. præc. & dicenda quæſt. ſeq. & hæc ſit quaſi quinta concluſio.

Sexta ſit, in iis qui audierunt, ut ſunt hæretici, & pleriquc ſaltem hominum, & aliarum ſectatum, nulla eſt ignorantia invincibilis fidei, niſi in aliquo medio tempore, in quo juxta dicta in concluſione 3. facerent, quod eſt in ſe. Et ſimpliciter in eodem ſenſu inter fideles nulla eſt ignorantia invincibilis articulorum fidei, quos ſancta Mater Eccleſia credendos univerſis proponit: & de ſimplicibus dictum eſt hac quæſt. §. 5.

Septima concluſio, ut rectè De Champs, Anatus, Terillus, & alii contra Janſenium obſervant, & probant, nulla nec ex authoritate, nec ex ratione de facto, & poſt promulgatam legem eſt differentia inter legem naturalem, & poſitivam: quod & ex hoc toto libro colligitur.

Octava ſit, magis propendeo, ut dicam, de facto, & eo tempore faciendæ diligentiæ, excepto, nec non iis excluſis, qui non audierunt modo dicto, nullam dari ignorantiam invincibilem legis Dei, id eſt, ſive naturalis, ſive poſitivæ: in quo ſiquid excedo, rem illibatam, ſapientiorum judicio, maximè verò doctrinæ judicibus, & in primis ſedi Apoſtolicæ, quam toto corde colo, humillimè relinquo; nec puto, authoritatem mihi ullam ſupereſſe præter vim, & momentum fundamentorum, quæ adduximus, & ſeqq. quæſt. adducamus. Intelligimus verò in rebus ad unumquemque pertinentibus qua homo eſt, vel qua Chriſtianus eſt.

Hæc

Hæc concluſio probatur, & declaratur per ſimile, vel idem. Hæceſt propoſitio tuta, & ſana: nulla lex Dei, non magna, non parva; nullum Dei præceptum robuſto, vel debili eſt impoſſibile. Ergo primùm à pari nulla Dei lex, non magna, non parva; nullum præceptum ingenioſo, vel rudi eſt incognoſcibile. Conſequentia probatur obligando ad probandum antecedens ſive à Dei promiſſionibus, ſive à ratione. Ergo rursùs ab eodem omnis lex eſt cognoſcibilis; quia, ut ſuprà eſt oſtenſum, in poſſibili clauditur cognoſcibile,& per incognoſcibibile,excluditur poſſibile.

Rursùs hæc octava concluſio breviter probatur ex quæſtionibus ſingulis hujus libri; nam per ſingulas oſtenſa comprobata,& declarata eſt legis Dei omnis magnæ & parvæ, & præceptorum inveniendi, cognoſcendique poſſibilitas cum obligatione. Ergo omnes non modò poſſunt, ſed tenentur etiam invenire,& cognoſcere: ac proindè ignorantia erit vincibilis.

Minor probatur, tum quia, ut lib. 1. cum Suarez ex communi ſenſu præſcripſimus, in obligatione faciendi clauditur obligatio quærendi, & cognoſcendi; tum quia omnes obligant ad aliquam diligentiam, & ad aliqua cognoſcenda;exceptiones autem horum, aut illorum tamquam per humanas vires menſuratæ, & adjutorio Dei in primis non computato factæ ſuprà repulſæ ſunt. Deindè ut eodem ſemper exemplo rem declaremus, & promamus, in quacumque lege Dei jam ſcita, ſatiſque nota poſſibilitas adimplendi coincidit cum obligatione adimplendi; nec eſt diſtinctio legis hujus, vel illius; magnæ, vel parvæ; principiorum, vel concluſionum; modò hæ ſub legem cadant. Ergo eodem jure poſſibilitas inveniendi, & cognoſcendi coincidit cum obligatione cognoſcendi ſine diſtinctione legis hujus, vel illius. Eſt, ratio quia utraque poſſibilitas in hunc à Deo finem datur, ut lex teneatur; & fruſtrà poſſibilitas cognoſcendi tanta providentia concederetur, ſi in ea hærere liceret, & impunè non quæreremus. Rursùs, quia de expreſſis in Decalogo ſaltem concedunt; poſſibilitatem cognoſcendi coincidere cum obligatione; ideoque eorum ignorantias invincibiles non admittunt: limitationes porrò fieri ſolitæ per vires noſtras non ſubſiſtunt, ut latè diſputatum eſt. Ergo poſſibilitas cognoſcendi omnem, & quamlibet legem Dei coincidit cum obligatione. Ad quorum omnium robur relegandæ ſunt omnes quæſtiones hujus libri Poſtremò quia ut infrà diſſeremus, in libro Dei, per quem judicandi ſumus nulla, vel rariſſima invenitur ignorantia ullius legis, & præcepti Dei, quam Deus invincibilem eſſe admiſerit. Deus autem bonus Doctor eſt. Ergo ſi ex nobis ad ignota, & ex certis ad incerta philoſophari docemur, nulla, vel rariſſima datur ignorantia invincibilis ullius legis, vel præcepti Dei.

Ex his ad proxima nova concluſio Eccleſiam, Tribunaliaque ſequendo ſit, ignorantias tam fidei, quam agendorum, & legis Dei à confeſſore, Doctoreque ſemper eſſe præſumendas vincibiles. Probatio ſumitur ex dictis. Deindè quia in iis, quæ raro, vel numquàm contingunt præſumptio eſt in contrarium: ſed ignorantias fidei, & legis Dei rarò, vel numquam eſt invincibilis. Ergo præſumenda eſt vincibilis: & ſic eccleſia, & tribunalia procedunt, & puniunt; & ſi in humano jure probationem, & indè probabilem dictam, & inculpabilem ignorantiam admittant. Diſtinctio autem illa de foro interno, & externo quoad præſens vana eſt, & ſæpe everſa. Denique hanc peremptoriam probationem arbitramur; ſcilicet hic effectus, quod quiſque cognoſcat legem Dei quamlibet ad ſe pertinentem pendet ab ipſo, & à Deo; & ignorantia provenit, quia alteruter defecit, nec partes ſuas explevit, vel Deus non ſatis promulgando, vel homo non ſatis quærendo, ſed negligendo, vaniſſimum porrò, & contra ſenſum ipſum communem eſt, defectum, ut quidam faciunt, in Deum rejicere dicendo, eum non ſatis promulgaſſe, vel providiſſe. Ergo veritas eſt, in hominis negligentiam rejiciendum eſſe defectum, & ignorantiam. Mitto alia.

Hinc decima concluſio eſt, væ confeſſoribus idiotis, vel qui non norunt, in quibus pœnitentes errent, vel qui ignorantias invincibiles præſumunt; vel qui ſuum non putant, pœnitentes docere de his, quæ ignorant; ſed ſolùm ex iis, quæ ipſi norunt, & dicunt, judicium conficiendum eſſe putant: & hoc miſericordiam arbitrantur, de quo lib. 2.

Quæris, quantum ſit illud tempus medium, in quo quis facit, quod eſt in ſe, & intereà ignorantiæ ſunt invincibiles? Reſpondeo: Deus ſcit.

Quæris etiam, quod corde rei hujus totius eſt, quanta ſit illa diligentia adhibenda? cum enim ſit agere,quod in nobis eſt, vel ſecundum totum, ut aiunt, poſſe, vel ſecundum medium poſſe, vel minus, vel plus, quantum demùm ſit quod agendum eſt: reſpondeo primum de hoc tractatum eſſe lib.1. & diximus, taxari à nobis, diſcernique non poſſe quantitatem hujus diligentiæ. Reſpondeo 2. quantitatem iſtam pendere ex quantitate ſtudii adhibendi obſequio Dei, & rebus æternis, & animæ; quia ex hoc ſtudio debita diligentia ſequitur; de eo autem ſtudio lib. ſeq. dicemus. Dico 3. quantitatem eſſe, quam verò Deum ſuper omnia, & proximum ſicut ſe ipſum diligentes adhibent, ut lib. ſeq. tractabitur Reſpondeo 4. quantitatem eſſe, quam, & qualem viri Dei, & ſancti impendunt, & ad inſtar illius. Reſpondeo 5. quod integro libro ſtatui poteſt, quantitatem eſſe ut minimum, quam,& qualem ſectatores mundi impendunt vel honori, vel divitiis,vel voluptati communiter,& plerumque; nec hæc regula tamquam excedens in Dei judicio enervari poterit. Ex quibus ſequitur, non ſufficere diligentiam eorum quibus prima principaliorque cura eſt concupiſcentia carnis, concupiſcentia oculorum, ſuperbia vitæ. Durum eſt, inquis. Sed verò non de duro, & blando, ſed de vero, & falſo diſputamus; & hic locus communis ſæpè diſiectus eſt, & Mahometanorum legi, quam chriſtianorum magis congruit.

---

## QUÆST. XII.

*Utrum ergo ignorantia eorum, qui non audierunt, ſit vincibilis, vel invincibilis?*

QUemadmodum quæſt. ſup. promiſimus, nunc ſeorſim, & accurate eſt de hoc dicendum; nam plurimarum ſuprà dictarum ignoran-

tiarum

tiarum Aſſertores hoc in primis evidentiſſimum cenſent, ignorantiam iſtam eſſe invincibilem ex Evangelio dicente, ſi non veniſſem; & locutus eis fuiſſem peccatum haberent; conſtatque opinor, quanta allegari etiam in contrarium poſſint. De Authoribus porrò utriuſque partis dictum eſt quæſt. præc.

## §. I.

### *Utrum omnes audierint fidem Chriſti, & Evangelium?*

AUdire in præſentia dupliciter intelligi poteſt. Uno modo ſiquis a miſſo Prædicatore, vel alio fidem, & Evangelium in ſe, ac in ſpecie, & explicatè audiat: altero modo, ſi ex fama, & rumore, &, ut dicitur, ex ſono verborum confuſius, & quaſi in genere quidpiam audiat. De audientibus rursùs ipſis fit alia diſtinctio; nam quæri poteſt, utrum omnes, id eſt gentes, & nationes audierint? vel omnes, id eſt, homines, ita ut nullus homo non audierit? Iterùm de omnibus quæri poteſt, utrum omnes, id eſt, qui erant tempore Apoſtolorum; vel omnes, id eſt etiam, qui poſtea ſecuti ſunt, audierint ſaltem ſonum verborum.

Difficultas pœnè omnis volvitur ad Apoſtolum, qui affirmare videtur; & ad experientiam, ac humanam fidem, quæ videtur contrarium perſuadere: & utrinque Sancti Patres diviſi ſunt, & affirmant alii, & alii negant.

In primis Paulus Apoſtolus: ut etiam quæſt. 9. curſim viſum eſt, in omnibus fermè ſuis epiſtolis, maximè verò ad Rom. docet, ingerit, clamat neceſſitatem fidei in Chriſtum ad juſtificationem, & ſalutem. Cum ergo hanc indubitatam veritatem, & fidem ſtatuit eſſe ſubjecto; *finis enim legis Chriſtus ad juſtitiam omni credenti*, &c. (quæ utinam meditarentur aliqui Recentiores) mox ſibi objecit totam præſentem difficultatem, quid ni ſcilicet fieri queat, ut omnes ea fide indigerent, quam habere non poſſent? Certè ſi Paulus Janſeniſta fuiſſet, nihil hac de difficultate motus fuiſſet? quæ planè ceſſaret, nec Pauli reſponſione indiguiſſet. Supponit proinde Paulus veritatem Eccleſiæ, nullum adultum ſive propter originale; ſive propter aliud deſtitui a Deo modis neceſſariis ad ſalutem. Sed ad rem: quippè tunc à Janſeniſtis, tunc à Recentioribus vexamur.

Opponit itaque ſibi Paulus. *Quomodò ergo invocabunt, in quem non crediderunt? quomodò verò audient ſine prædicante* &c. explicata hæc ſi placet de fide lata.

Si re vera non omnes tunc adjuviſſent, Paulus hoc profectò reſpondiſſet, & dixiſſet, ut dicunt, qui ita exiſtimant, multos quidem non audiviſſe; hoc tamen vel ipſorum culpa accidiſſe; vel ſaltem ſi quod in ipſis erat, egiſſent, audituros utique fuiſſe hoc enim modo reſpondent, qui tuentur, non omnes audiviſſe. Verum Paulus non hoc reſpondet; ſed negat non omnes audiviſſe: *ſed dico*, inquit, *nunquid non audierunt? Et quidem in omnem terram exivit ſonus eorum? & in fines orbis terræ verba eorum.* Reſtringenda eſt utique fides, & credendum, Paulum ſciviſſe Theologiam: qui datam reſponſionem etiam ex Iſaia confirmat. Dicant fortè aliqui, hunc a paulo adductum locum non de prædicantibus, ſed de cœlis ſolum ad litteram intelligi, ut olim quidem intelligebatur. Sed verò ſciunt ſapientes, ut rectè in hunc locum notat Salmeron, omnem ſcripturæ textum etiam allegoricum, ex quo illum Scriptor quilibet Canonicus ad aliquid applicat tranſire in ſenſum litteralem, verificarique litteraliter de applicato. At Apoſtolus applicavit ad miſſos, & prædicantes. De his igitur ad litteram verificatur: ergo omnes audierunt.

Experientia videtur probare contrarium: & ita Auguſtinus ep. 78. & 80: hunc, & alia Pauli loca verſans certum exiſtimat ſuo tempore multas adhuc gentes, & nationes non audiviſſe: quod & poſteà ex America, & novo quaſi mundo haud ita pridem invento alii confirmant, ubi nunquam Evangelium auditum fuerat ante Hiſpanorum adventum, & Triumphos At Chryſoſtomus, & Ambroſius ſer. 8. in pſal. 118. Leo Magnus ſer. 1. de iei. Iſidorus lib. 2. contra Judæos cap. contrarium arbitrati ſunt; quod & Hugo de S. Victore quæſt. præc. aſſeveranter aiebat.

Qua in re Auguſtini, Chryſoſtomique contrariis propoſitis ſententiis. S. Thomas lect. 3. ad Rom. 10. adhæſit Chryſoſtomo dicendo: *magis tamen præſenti intentioni Apoſtoli congruit expoſitio Chryſoſtomi, quam Auguſtini; nulla ratio eſſet auferendi excuſationem infidelibus per hoc; quod in futurum erant audituri.* ſubdit nihilominùs S. Thomas: *per hoc tamen non habetur, quod ad ſingulos homines fama prædicationis pervenerit, licet pervenerit ad omnes gentes.* Quod ſi contra S. Thomam opponas; nec hoc pacto excuſationem auferri infidelibus, quia in tantum genti cuique auferenda erat excuſatio, in quantum auferabat particularibus hominibus, nec quædam quaſi communitas, ſed ſinguli magis homines erant oſtendendi inexcuſabiles, ut latius argui poteſt. Si inquam, hoc opponas, ſingulos potuiſſe ex ſua gente noſſe, ſi debitè quæſiviſſent: & auditum gentis tollere excuſationem ſingulis; alioqui nihil conſecutus fuiſſet S. Thomas Chryſoſtomum magis ſequendo. Pro Auguſtino etiam dici poterit ex Hugone de S. Victore, culpa ſua non adiviſſe. Ad experientias autem dici poteſt, negligentia hominum, & barbarie, & erroribus, ac delytiis deletam fuiſſe apud aliquos omnem olim factæ prædicationis, vel invectæ famæ memoriam.

Sed quid, inquis, dicemus de his, qui poſt eam deletam memoriam nati ſunt? Videtur enim Paulus minimè ſatisfeciſſe ſcopo ſuo; nam non ejus ſolum temporis hominibus eſt neceſſaria fides Chriſti ad ſalutem, ſed etiam poſteris. Jam in his inſtauratur totum argumentum; *quomodo ergo invocabunt in quem non crediderunt? aut quomodo credent ei, quem non audierunt?* &c. Cum ergo nulla ſupereſſe ratio videatur, cur olim infidelibus adimenda excuſatio; poſteris verò non eſſet adimenda; cum item non magis de primis illis hominibus, ſeu magis de Europæis, quam Indis, ſed de omnibus verum ſit, *qui propter nos homines, & propter noſtram ſalutem deſcendit de cœlis*, videtur ſanè omnibus, & ſingulis omnis tempore & prævidendorum fuiſſe mediis neceſſariis, qualis haud dubiè eſt fides Chriſti, & omnibus pari jure adimendam fuiſſe excuſationem. Si ergo Paulo de futuris etiam poſteà hominibus propoſita fuiſſet ſua illa quæſtio, & difficultas, idem eodem jure reſponſurus videretur; ſed dico; numquid non audierunt: *& quidem in omnem terram*

*terram exivit ſonus eorum, & in omnes fines terræ verba eorum.*

Hæc nobis difficillima ſunt: quocirca inferiùs oſtendendum eſt, illud audire, quod ad obligandum quemque neceſſarium eſt, non eſſe ipſum actum ſecundum auditionis, & ſufficere poſſe audire, & nolle. Rursùs neſcimus, de quo etiam infra dicetur, utrum olim, & priores audiſſe ſufficiat ad obligandos etiam poſteros, tollendamque, excuſationem; ſicut hic audire ſufficit ad obligandum alibi. Quantitas deinde ipſa promulgationis neceſſariæ, & faciendæ nobis ignota eſt, ut inferius videbimus, & ille novit, ad quem pertinet.

In hac ergo ſummorum virorum de hoc facti quæſtione varietate conſultius habui nihil determinare. Illud ex his exploratum eſt, non tam facile, nec tam multos hic, & ibi, ut Recentioribus placuit, eſſe excuſandos, vel numerandos inter eos, qui non audierunt; & ſic Sanctus Thomas exemplificat in Sylvicula; & Auguſtinus illo tractat. 89 ritè notat Chriſtum tunc venire ad omnes gentes per ſuam Eccleſiam. Intentioni porrò toti Apoſtoli magis videretur arguere, ſi diceretur, vel omnes audiviſſe; & ita neminem eſſe excuſabilem.

## §. II.

*Fundamenta eorum, qui illos, qui non audierunt, excuſant.*

EXcuſant, inquam, ex toto, eoſque invincibili ignorantia eo ipſo laborare, tuentur; eſt ſcilicet ignorantia aliqua etiam vincibilis, quæ culpam diminuat, & ſic quoque excuſet à toto. Fundamenta ita dicentium videntur ſanè graviſſima, atque ipſa in primis multitudo docentium haud ſanè contemnenda eſt. Deinde authoritas certè nobis maxima Sanctus Thomæ, qui eos, qui non audierunt, damnandos: quidem tradit, non tamen propter peccatum infidelitatis, quam proindè negativam, non privativam eſſe ait, ſed propter peccata alia: caſus autem, quod quis alia peccata nulla habeat, eſt chimericus in via Doctoris; tunc quippe eum Deus certiſſimè fide ſua donaret, ut dictum eſt. Agit autem de infidelitate negativa, non de contraria.

Præterea locus Joannis capite decimoquinto, ita expreſſus videtur, quæ litem hic omnem dirimat: *ſi non veniſſem, inquit, & locutus fuiſſem eis peccatum non haberent; nunc autem excuſationem non habent de peccato ſuo.* At ad illos, de quibus agimus, non venit, nec locutus eſt eis. Ergo peccatum non habent, ſed magis excuſationem.

Rursùs an levius, neſcio, argui poteſt ex eo loco nuper expenſo Apoſtoli; qui ſcilicet ut excuſationem tolleret, eò ivit, ut negaret, non omnes audiviſſe; at hic diſputamus de iis, qui non audierunt; excuſati ergo exiſtunt, ſiqui ſunt.

Denuò ex Auguſtino afferunt tria loca, qua certè allegatione non multum iſta ſententia commendatur. Primò ſcilicet arguunt ex quæſtionibus de Novo Teſtamento Quæſtione ſexageſima-ſeptima, quem textum pridem Gabriel, & alii explicarunt. Sed ſcitur, hoc opus non eſſe Auguſtini. Deindè arguunt ex Epiſt. 105. ad Syxtum; in qua Auguſtinus contrarium potius edocuit.

Alter locus eſt ex tractatu octuageſimo-nono, in Joannem; *ſed quid adjunxit, atque ait, nunc autem excuſationem non habent de peccato ſuo, poteſt movere quærentes, utrum hi, ad quos non venit Chriſtus, nec locutus eſt eis, habeant excuſationem de peccato ſuo? Si enim non habent, cur dictum eſt, propterea hoc non habere, quia venit, & locutus eſt eis? Si autem habent, utrum ad hoc habeant ut à pœnis alienentur, an ne mitius puniantur?* En ipſiſſimam noſtram quæſtionem? ad quam *reſpondeo*, inquit, *habere illos excuſationem non de omni peccato ſuo, ſed de hoc peccato, quo Chriſto non crediderunt, ad quos non venit, & quibus non eſt locutus.* Quo nihil expreſſius dici potuiſſe videtur. Verum hæc ſententia nullum, quod invenerim, habet in Auguſtino ſuffragium, nam in hoc etiam ipſo tractatu ad finem rem reliquit indeciſam, ut videbimus.

Ratione præterea dupliciter arguitur. Primò quaſi negativè; quoniam ii Theologi, qui eos, qui non audierunt, in totum non excuſant, inde ad hoc moti ſunt; quod facienti, quod eſt in ſe, Deus neque gratiam deneget, neque fidem, quæ ſcilicet, ut certiſſimum arbitramur, & conſtituimus, non minus eſt neceſſaria ad juſtificationem, & ſalutem, quam ipſa gratia: unde concluſerunt, per eos obfuiſſe, quo minùs fidem haberent. At hæc argumentatio non concludit; probat enim dumtaxat, eos fidem habere potuiſſe; non autem quærere debuiſſe: ex quo ſententia contraria ultrò concedit, ignorantiam fidei eſſe quidem pœna peccati alicujus non facientium, quod eſt, in ſe; non autem eſſe peccatum. Ergo non eſt, ex quo habeatur, eam ignorantiam infidelium eſſe peccatum.

Secundò poſitivè; quia hi, qui nihil nec quidem ex fama audierunt, quærere non poſſunt; ergo neque tenentur. Antecedens multipliciter urgeri poteſt; tum univerſaliſſimè, qui nihil audierunt, non habent, undè ad quærendum moveantur, ac excitentur; tum item quia quærere eſt æqualiter ſaltem dubitantium, vel ſaltem ſuſpicantium; ſed qui nihil audierunt, nec dubitare ullatenùs poſſunt, neque ſuſpicari: ergo neque quærere.

Contingit certè, aliquos nihil quærentes, neque exiſtimantes invenire theſaurum: caſu tamen prorsùs inveniunt, neque providentium, ac intendentium hoc eſt; quare neque laudi id tribuitur, ſed fortunæ, & ſorti, neque contrarium vituperio. In hunc fermè modum qui non audierunt, inveniſſent utique fidem, ſi quod in ipſis fuerat, expleviſſent: at inventio illa quoad ipſos merè caſualis foret, & gratiæ non laudis opus: ergo neque non inventio vitio tribuenda eſt; caſualia quippè omnia, quæ nullo modo prævidentur, extra mores, extra voluntatem, culpam, atque laudem exiſtunt. Undè confirmatur; quia nullo modo præcognita nullo modo ſunt voluntaria; neque peccata: at iis, qui nihil audierunt, carere

fide, & Chriſto nullo modo fuit præcognitum: ergo neque voluntarium.

## §. III.

### *De fundamentorum horum aliquibus exceptionibus.*

DE authoritatibus Auguſtini dictum eſt, ac inferiùs magis dicetur. Illud itaque maximum in his adductis fundamentis puto, quod ex Joanne ſumptum eſt, *ſi non veniſſem, & locutus fuiſſem eis, peccatum non haberent.* At hoc Domini dictum ſub his ſaltem formalibus verbis, ac terminis explicandum ab omnibus videtur; nam ſtatim Dominus eodem modo ſubjecit; *ſi opera non feciſſem in eis, quæ nemo alius fecit peccatum non haberent.* Et tamen ex hoc nulla eſt conſecutio ad alias gentes, quaſi nulla etſi audierit, peccet tamen non credendo, niſi opera & miracula, præterea edantur; alioqui nullus, quod perabſurdum eſt, poſſet ad novas gentes Evangelium advehere, nec ſatis promulgare, niſi gratia ſignorum vigeret; neque ſolum, de quo hactenùs mota eſt quæſtio, opus eſſet audire, ſed etiam miracula videre. Ergo licet Judæi, niſi opera in eis facta fuiſſent, peccatum, ut Dominus ait, non haberent, non ſequitur, gentes alias peccatum non habere, niſi in eis miracula fiant; ergo ſic ex ſimili prorsùs, & ibidem dicto Domini, quod Judæi, niſi audiuiſſent, non peccaſſent, vi authoritatis non ſequitur, nec gentes quidem alias peccatum habere, niſi audiant.

Expono brevius: ut eodem in loco idem Dominus conteſtatur, ſicut non ex non auditione, ita ex non miraculis Judæi excuſandi venirent: at ex non miraculis non valet conſecutio ad non miracula gentium aliarum pro excuſatione: ergo neque ex non auditione valet conſecutio ad non auditionem eorumdem.

Confirmo; nam hic quaſi duplex locus Evangelii non duplex eſt, ſed unus magis explicatus, & quod de operibus Dominus ſubdit, exponit, expletque priorem, *ſi locutus non fuiſſem eis.* Nimirùm pro Judæis, qui legem accepere à Deo maximis miraculis confirmatam, ut ad aliam obligarentur, ſatis non fuiſſet legi ſolùm, ſed prætereà illud quoque aliud neceſſarium fuit, quod Dominus profundè, ſtatimque ſubjecit, *ſi opera non feciſſem in eis, quæ nemo alius fecit.* Integer proindè locus ſic videtur contexendus, intelligenduſque: *ſi non veniſſem, & locutus fuiſſem eis, & opera non feciſſem in eis, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent: nunc autem excuſationem non habent de peccato ſuo.* Gryllus in Joannem libro nono, capite decimotertio, locutionem, doctrinæ item Chriſti præ Moſaica excellentiam, & miracula, hæc ſimul tria neceſſaria fuiſſe interpretantes ſubdit: hunc huic loco accommodari ſenſum oportere, contenderim. Eadem hæc tria uniunt Chryſoſtomus hom. 76. in Joannis Theophilatus, Salmeron, & alii in hunc locum: ac videtur eſſe res comperta. At omnes, opinor, vident, ex hoc nullam eſſe conſequentiam ad alios, nec hæc omnia neceſſaria eſſe pro unaquaque natione. Videtur ergo locus ab omnibus exponendus.

Dicas fortè, ſatis fuiſſe, apud Judæos fieri miracula, ut alibi obligarent; & tunc fieri, ut nunc etiam conſtringant. At niſi audiant, obligari nullibi poſſunt. Verùm aliud eſt vi authoritatis agere; aliud agere ratione. Ad iſtam ſanè dicemus faciliùs. At vi authoritatis procedendo reſpondebitur ex adverſo, ſicut ſatis fuit apud Judæos, ac præcipuas alias gentes, non autem ubique edi miracula, ut univerſus orbis obligaretur; ſic ſatis fuiſſe apud Judæos, aliaſque præcipuas gentes prædicari, ut omnes tenerentur: nam utrumque locutionem, & miracula, ut viſum eſt, atque tractatum etiam alibi, Dominus pro Judæis poſtulavit.

In hunc fermè modum, & quidem literatiſſimè Romanus Pontifex de ſuis bullis, conſtitutionibuſque effari poteſt, ſi Romæ eas non promulgaſſem, vel in aulis etiam aliis atque in conſuetis locis affixiſſem, tranſgreſſores illarum Romani verbi gratia, peccatum non haberent. Ex quo tamen eas pro more vulgavi, ac in conſuetis locis præfixi, excuſationem non habent neque Romani, neque cæteri: quod idem in reliquorum quoque Principum ſtatutis, legibuſque cernitur, ut inferiùs dicetur. Neque verò ſequitur ex hoc, quod niſi id ipſum, quod Romæ efficiendum fuerat, in ſingulis prætereà totius Eccleſiæ urbibus, pagiſque, & caſtellis fiat, jam reliqui excuſati eo ipſo ſint: vix enim, nec vix quidem ulla unquam lex ſatis hoc pacto promulgari poſſet. Ergo niſi Dominus Judæis, qui primi conveniendi videbantur, qui ſcilicet ſoli vera religione pollebant, locutus fuiſſet, atque quod locutus fuerat, ſtupendis etiam operibus ſtabiliſſet, nec Judæos ipſos, neque alios obligaviſſet: nec tamen ſequitur, quod pro ſingulis deindè gentibus eadem iterare neceſſe ſit. Quod totum ex eo mihi pendere videtur, quod ſcire mea quidem opinione, atque certis regulis taxare nos homines non poſſumus, quantum ſcilicet Deum glorioſum pro ſua fide, legeque promulganda agere oporteat: alicubi ſaltem loquatur, & actu audiatur, neceſſe eſt. at quod tractabimus, ubi, quando, quoties, quantum, præſcribere non poſſumus. Valet ergo; Deus nihil locutus eſt, nullibi auditus; ergo legem non promulgavit, neque in eam peccatur. At poſtquam ſicut inſcrutabili ſuo judicio viſum fuit, locutus eſt, non valet, hic, aut ibi locutus non eſt; ergo pro his locis legem ſuam, aut fidem non ſatis promulgavit, nec in eam delinquitur.

Et certè de legibus omnibus in genere loquendo compertum videtur, hanc puram excuſationem, *non audivi*, parem haud eſſe; alioqui non audire, quia noluimus, nec velle intelligere, ut benè agamus, excuſatos nos redderet; quod falſiſſimum eſt; atque omnis ignorantia à peccato excuſaret, quod hæreticum eſt, ut patet ex libro primo, Probandum eſt ergo prætereà, non audivi, non quia nolui, ſed quia non potui, ut dicetur, ut uſus omnis rectus utique judiciorum, ac Tribunalium confirmat. Rursùs probandum eſt; non quia nolui neque directè, neque indirecte, ut

exponetur

exponetur nam voluntariom indirectum ſufficit ad labem, & culpam. At de gentibus, quæ non audierunt, nondùm eſt oſtenſum, eas nec audiviſſe, neque potuiſſe, nec non auditionem eſſe eis ſaltem iodirectè voluntariam, ut pars adverſa intendit. Non eſt ergo oſtenſum, eas eſſe omnis prorsùs infidelitatis culpæ immunes.

Quapropter Sanctus Auguſtinus in eo etiam ipſo loco tractatus 89. in Joannem ex quo arguebant, rem iſtam indeciſam reliqoit: ait enim: *iſti certè, ad quos venit, & quibus locutus eſt Chriſtus, non habent de magno infidelitatis peccato, illam excuſationem, qua poſſint dicere, non vidimus, non audivimus, ſive non accipietur iſta excuſatio ab illo, cujus inſcrutabilia ſunt judicia, ſive accipietur, & ſi non, ut ab omni damnatione liberentur, certè ut aliquantò minùs damnarentur.* Cùm hoc pacto Auguſtinus eo etiam in loco quæſtionem abſolvat, mirum eſt, quod eum pro tali excuſatione tam tutò allegent.

Senſum alium, & acutum Maldonatus hoc in loco Joannis meditatus eſt. Vulgaris quæſtio, eſt, inquit, quomodò dicat, Judæos peccatum non fuiſſe habituros, ſi ad eos non veniſſet, &c. Si à recepta ſententia diſcedendum eſſet, mallem interpretari, ait, peccatum non haberent, id eſt, videri poſſent habere prætextum aliquem excuſationis, ſi non excuſationem veram peccati ſui. Videtur enim peccatum non innocentiæ, ſed excuſationi, defenſionique ſolòm opponere. Hæc Maldonatus, & ſi nihil cauſæ inveniens; quam ob rem à communi ſententia diſcederet, eam abſolutè ſecutus ſit. Favet porrò illi ſenſui Maldonati non ſolùm Græca lectio apud Salmeronem, ſed Theophilactus quoque dicens, ſi non veniſſem, &c. *potuiſſent dicere, non audivimus: nunc autem prætextu caret eorum malitia:* quò eidem Auguſtinus alludere etiam videbatur, *non habent de magno infidelitatis peccato illam excuſationem, qua poſſint dicere, non vidimus, non audivimus?* quaſi excuſatio iſta aliqua demùm ſit, & ſi ex toto quem non purget, oſtendatque innocentem: ſunt ſcilicet excuſationes in ipſis etiam peccatis, quæ apud homines cum peccatis ipſis natæ ſunt.

Ex his, quæ ad locum Joannis diſceptata ſunt, reſponderi etiam ad locum Apoſtoli poteſt; oportuiſſe ſcilicet ad ſufficientem evangelii promulgationem illud omnibus ſemel ſaltem initio denunciari, prædicarique: quo facto, tunc, & nunc, ac ſemper omnes obligarentur, & excuſatio tolleretur. Id porrò oportuiſſe, ex eodem Pauli loco conſtare, qui ut omnibus excuſatio auferretur, non concedendum, ſed negandum cenſuit, non omnibus fuiſſe prædicatum, vel ſonum ſaltem, ac famam ad omnes non perveniſſe. At ut §. primo, viſum eſt, ſaltem quia omnis factæ prædicationis memoria deleta fuerat, multæ geotes repertæ ſunt quaſi nihil audiviſſent: prorsùs ignorare: ſicut turſus ibidem dictum eſt, nihil magis oportuiſſe videbatur gentibus tunc aoferri excuſationem, quam pòſt: ſiquidem propter ſalutem etiam poſterorum Deus de cælo deſcendit, factuſque eſt homo. Ergo dicetur potiùs ex ea prædicatione tunc facta omoibus, atque ex aliis, quæ inſcrutabilibus Dei judiciis variis temporibus adjicere viſum eſt, omnem omnibus adimi excuſationem.

Ad ea verò, quæ à ratione movebaot, ad primum quidem quaſi negativum fundamentum dicetur poſt. Ad id autem, quod addebatur, quodque in univerſa de ignorantiis cauſa momentum propemodùm omne ejus partis eſt, eos quippè, qui nihil audierunt, quærere certa intentione oon poſſe, ac cætera, quæ hoc circa afferuntur, afferrive poſſunt, una omnibus in genere admittenda voluntarii, ac involuntarii diſtinctione pleniſſime occurritur; non probaot ſolùm de voluntario directo, de indirecto autem nihil prorsùs.

Etenim libro primo, viſum ex ipſis primis Theologiæ rudimentis, ignorantiam aliam eſſe omnino involuntariam; voluntariam aliam: atque hanc rurſus aliam directè voluntariam, in quam voluntas actu ſuo, vel ommiſſione directè feratur; indirectè voluntariam alteram, cui potiùs eſſentialiſſimè repugoet, ſic directè, & in ſe eſſe volitam, & amaram; quo ſcilicet facto redderetur oeceſſariò directè voluntaria. Quam ob rem, ut ibi tractatum eſt, ignorantiæ indirectè ſolùm voluntariæ earum rerum ſint, neceſſe ſaltem non eſt, ipſæ in ſe jam in mentem venerint, aut de quibus in ſe dubitatum ſit, aut ſuſpicatum, vel quid ſimile.

Quemadmodùm porrò eſt ignorare, ita eſt etiam quærere, ſcilicet directè, vel indirectè; nam indirecto voluntario ignorans tenetur quærere ſi enim non teneretur, ignorantia nec peccatum eſſet, nec cauſa peccati: eſt autem juxta omnes, nec tutò dici poteſt, ignorantiam indirectè voluntariam excuſare ex toto. Ergo ignorans indirectè voluntario, tenetur quærere rem ignoratam. Et tamen rei ignoratæ in ſe directè ſpeciem, notitiam, dubitationemve nullam habet ſaltem ſemper, quin numquam obligationis ad eam, oam alioqui eſſet voluntarium directum. Ergo poteſt quis teneri quærere rem, cujus in ſe, & directè ſpeciem, notitiam dubitationemve nullam habeat: quæ ex libro primo, comperta ſunt. Ergo gentes poſſunt eſſe obligatæ ad quærendum indirectè fidem, & Evangelium, cujus nullam planè notitiam habeant. Undè proceſſus contrarius ſeſe potiùs ſuſpectum reddere videtur eò, quòd voluntarium directum ſolùm pro peccato admittere, & indirectum præterire videatur: ex quo etiam illud removetur, quod de caſuali rerum ioventione addebatur.

## §. IV.

*Parùm ad culpam, vel non culpam intereſſe videtur vel non audiviſſe Chriſtum, vel audiviſſe quidem, ſtultitiam tamen, aut ſcandalum eum viſum eſſe.*

ILlud pro immunitate non audientium ubique movet, negotiumque faceſſit, quod illi nihil agere poſſe videantur moveri nihil ad quærendum, qui Chriſti, fideive ejus

nec nomen quidem audierunt. Illis nunc alos opponimus, quibus excuſandis par cauſa, rationque videbatur, qui tamen excuſari minimè poſſint, ut libro primo, demonſtratum eſt. Hi ſunt porrò quibus planè explicatum fuit Evangelium, Judæi, & Gentes, Romani etiam ipſi, eorumque Principes, Præſides, cæterique adminiſtri Imperii, ac populus prætεrea ipſe

His quidem prædicatus eſt Chriſtus; ſed quid ille viſus ſit, vel omnibus, vel plurimia, converſi non ſunt, hiſtoriæ omnes lectio martyriorum & libri quique conteſtantur. Chriſtua ſcilicet crucifixus, quod Apoſtolus expreſsè teſtatur, Judæia quidem ſcandalum, gentibua autem ſtultitia viſua eſt. Quibus verò aut Judæia, aut Gentibus? iis utique, qui audierunt. Portentoſa. ut loquitur A lapide, ſtolida, ſacrilega religio viſa eſt hominem crucifixum Deum habere, atque pro eo Divos Patrios, quibus aſſueverant, ac pervetuſta conſuetudo verſa etiam in naturam fuerat, abolere, conculcare. Signa ſanè permulta pro veritate edita ſunt: ſed cæcæ gentes, cæci Judæi nihil moti ſunt; præſtigiis, & incantationibus ea, quæ pro ſtabilienda ea ſibi exiſtimata ſtultitia pattabantur, tribuebant. Idcircò quod Dominus quoque ipſe palàm conteſtatum reliquit, haud ſe peccare exiſtimabant in percipiendia, interficiendiſque diſcipulis, quin arbitrabantur, obſequium ſe Deo præſtare.

Diſceptatum eſt libro primo, cum imperitiſſimia quibuſdam, qui hæc ita contigiſſe aut negant, aut ſi ita contigerunt, aiunt, eos ſic arbitrantes non peccaviſſe, imò mereri etiam potuiſſe, aut meruiſſe; putant enim omnem rationem, conſcientiamque ſic ſine ſcrupulo errantem non modò excuſare, quin reddere actus ſibi conformea honeſtos, eoque tutiùs, quo errabitur fortiùs. Hi nunc prætermittendi ſunt, quos libro primo, evertimus: & nemo eſt vel ſanctorum, vel Recentium etiam ſcripturæ interpretum, vel graviorum Theologorum, qui vel dubitandum quidem cenſuerit, Judæos ſic affectos, & arbitrantes, aut Gentea peccaviſſe: quin Salmeronius cum aliis contendit, ignorantiam iſtam Judæorum, & Pauli eos inter perſequentes eccleſiam, eorum Paulique peccatum non diminuiſſe; ut ignorantia indirectè voluntaria facit.

Quibus ſuppoſitia, videtur quoad præſens, parum ad culpam, vel non culpam intereſſe, quod quia Chriſtum vel non audiat; vel audiat quidem, ipſis tamen ſcandalum, aut ſtultitia videatur. At quibus ita Chriſtua viſus eſt, nihilominus peccarunt. Ergo etiam ii, qui eum non audierunt, peccare poſſunt.

Conferamus itaque utrorumque excuſationem & eorum, qui non audierunt, & eorum, qui audierunt; qui tamen Chriſtus ſtultitia viſa ſit. Neutri in primia ullam ſuam Chriſti veritatem, aut Chriſtum quærendi obligationem agnoſcunt, aut vel dubitant quidem, aut ſuſpicantur; nam alii nec nomen ſciunt; alii nomen quidem ſciunt; at rem ſignificatam prorſus ignorant, nec rem quærendam, ſed deteſtandam, atque à mundo delendam arbitrantur. Alii ergo dicent; quo modò crederemus ei, quem non audivimus? alii dicent: quomodò ei crederemus, qui nobis, noſtriſque ſapientibus ipſa ſtultitia, ſcandalumque videbatur, & exiſtimabatur.

Jam utriſque vides deeſſe notitiam omnem obligationis ſuæ ad quærendum. Licet vero alii rem ipſam quærendam pravè ſaltem norint; tamen ut quis ad quærendum moveatur, non ſatia eſſe videtur, rem, ad quam movendus ſit, noſſe; ſed prætereà eam apprehendat, neceſſe eſt, ut ſibi neceſſariam, vel convenientem, & quoquomodo bonam, expetendamque; nec malum notum ad ſe magis movet, & allicit, quam moveant, quæ omninò ignorantur; quin ignotata quidem non movent; mala autem exiſtimata repellunt potiùs, & movent. At his, de quibus agimus, qui Chriſtum audierunt, Chriſtus quidem innotuit, ſed tamquam vel ſtultitia, vel ſcandalum, non ut res ſibi ullo modo neceſſaria, aut bona, & expetenda, ſed mala potiùs, & vitanda: quare in ſenſu compoſito ſuæ erroneæ conſcientiæ etiam peccaviſſent contra conſcientiam, ſi quæſiviſſent, & Chriſtum, atque nos perſecuti non fuiſſent, ut patet ex libro primo, videtur ergo, quod tam, vel minua hi, qui audierunt, de quibus agimus, quærere aut poſſent, aut tenerentur, quam illi qui non audierunt. Et tamen illi peccarunt. Ergo peccare etiam poſſunt, qui non audierunt.

Etenim, ut ad finem §. præcedentis dicebatur, prorsùs neutri directè, & voluntario directo quærere aut poſſunt, aut tenentur: utrique autem poſſe videntur indirectè: utrorumque proindè ratio, cauſaque videtur una. Et exitus ſanè apud aliquos rem probavit: nam ſicut eos, qui non audierunt, ita etiam eos, qui ſine ſcrupulo enormiſſime errant, excuſare cœperunt. At apud ſapientes indubitatum eſt, hos peccaſſe Non ergo ſupereſt ratio ſaltem expedita, perceptibiliſque, cur hi, qui non audierunt, non etiam peccent.

Idcircò ſcilicet illi, quibus ſtultitia, vel ſcandalum Chriſtus viſus eſt, qui proindè obſequium etiam ſe Deo præſtare eum inſequendo arbitrabantur; tamen peccarunt; quia culpa ſua Chriſtus ipſis ſtultitia, vel ſcandalum videbatur, ex quo error ſibi ſuua imputabatur, nec à culpa non non credendi liberabat. At ſimiliter qui non audierunt, culpa ſua non audierunt; conſtitutum quippe eſt, omnes facientes, quod eſt in ſe neque peccantes, certiſſimè audire. Ergo hia ſua ignorantia imputari poteſt; quemadmodùm ſuus illia error.

Univerſim quippè libro primo, Ductore Apoſtolo ad Rom. 1. & commentatore D. Thoma, aliiſque ex locis dogma illud ſtatutum eſt, primum quidem peccatum uniuſcujuſqua ex ignorantia, vel errore non eſſe; ex quo tamen ſemel ſcienter peccatum eſt, ignorantias, & errores indè per ſe natoa non excuſare; quod opinor, clarè, ac innegabiliter ibi declaratum eſt. Et ſi certè aliquandò, & in aliquibus ita eſſe, ambigere videtur poſſe nemo; nam ſalva fide peccata ignorantiæ, & erroris negari nequeunt, quibua ex ignorantia, vel ex errore lex violetur: implicat autem in ipſis terminia evidenter, peccare quem ex ignorantia, & ignoranter; & tunc peccare ſciendo ſe peccare: quare voluntarietas peccatorum,

ignorantiæ

ignorantiæ neqoit ſumi ex ipſis illis, & qoaſi ſeorſim. Sumenda eſt ergo à culpa alia priori ſcientèr admiſſa, & non ſatis retractata. At hoc pacto non auditio eſt voluntaria iis, qui non audierunt; qoemadmodùm audientibos, ſed errantibus, quibus Chriſtus ſtultitia, vel ſcandalum viſum eſt propter peccata ſua ita viſum eſt. Non ergo apparet, cur alii præ aliis excuſandi ſint.

Hæc cauſa fuit, cur quæſt. ſuper §. 4. Hugo de S. Victore ſine unitatione affirmandum exiſtimaverit, vel nullos eſſe, qui non aodierint, vel ſi fortè aliquis eſt, ſi ejus culpa non obſtitiſſet, eum audire, & ſcire potuiſſe, & debuiſſe. Si igitur Apoſtoli auditi ſunt, contemptores condemnabuntur; vel ſi auditi non ſunt, culpa ſua fuit, & ignorantes ignorantur, & non ſalvantur, aiebat Hugo. Neque enim Paulus ait, qui aodiit, & ignorat, ignorabitur, ſed abſolutè pronuntiat, *qui ignorat, ignorabitur*: abſolutè item ſcriptum eſt, non quidem, qui audit, & non credit, *ſed qui non credit, jam judicatus eſt.*

## §. V.

*Videtur ergo ab omnibus concedendum, in aliquo, quod auditum numquam eſt peccari poſſe.*

OMnibus, inqoam, qui peccata ignorantiæ non ſuſtulerunt, & quidquid conſcientiæ etiam ignoranti, & erranti conſentaneum fuerit, non modò à culpa eximunt, ſed & rectum eſſe præterea volunt; quæ ſanè ignorantia latiſſimè graſſata infecit plurimum mores, vitamque ſtatuum fermè omnium.

Reliqui porrò videntur conceſſuri, peccari poſſe, quod numquam auditum ſit; quia negligentia fuit ſupina, & torpentium, vel affectata. ac malè vivere volentium: quæ ex lib. 1. plenius conſtant, & hic curſim ſignificabuntur. Etenim ut peccata cætera, ſic etiam peccata ignorantiæ alia ſunt commiſſionis, in quibus, & ſi malitiam ignoremus, res tamen ipſas, in quarum perſecutione delinquimus, auditas nobis eſſe, & notas neceſſe eſt.

Sunt verò alia omiſſionis; in quibus aliquandò malitiam ignoremus, aliquando res etiam ipſas: quas ut omittamus, & non agamus, noſſe neceſſe non ſit. Omnes una Theologi obligant homines Chriſtianos ad aliquam demùm peragendam diligentiam. Tum ut hominis, tum ut ſui officii obligationes, legeſque agnoſcant. Negligat proſsòs aliquis omnia plura certè non audiet; non enim ipſe per ſe leget, neque ab aliis interogabit; non ergo audiet. Et tamen ita eum ſua ignorantia non excuſabit, ac in iis etiam ipſis peccabit, qoæ nunquam audivit, ac vel nomina quoque ipſa ignorat. Ergo peccari in aliquo poteſt, quod numquam auditum ſit.

Probè equidem ſcio; dictuos hic aliquos, eum, qui ad ſe pertinentia cuncta ſic prætereit, in illa ſua ſolùm negligentia, quam ſcienter admiſit; non autem in ſequentibus ex ignorantia peractis rebus peccare. Sed hos ita dicentes non prætrivimus; nam hi ſunt, & hoc ipſum eſt peccata ignorantiæ negare, delereque quibuſcum libro primo, diſceptatum eſt.

In eum modum ſit Rex, vel Princeps, qui torpeat totus, vel delitiis, vitiiſque immerſus nihil magis Regni adminiſtrationem curet, quam ſi non eſſet. Erunt certè in Regno plurimi, quos punire deberet; plurimi, quibus præmia rependere: alii, quibus debita ſolvere, alii quos ad eccleſiæ curam, ad juſtitiæ adminiſtrationem quærere, diligereque debuiſſet. At ipſe neſcit, num ſiot in mundo ii homines, num quidquam debeat; nom ſcelera mulctentur? in aliis totus eſt. Excuſetur ne? Nemo ſapientium vel excuſat, vel dubitat; & ſolùm illi, qui peccata ignorantiæ ſuſtulerunt, in una negligentia colpam univerſam ponentes, actus ſequentes, & culpæ immunes, & ſi ſuperis placet; Regni etiam cæleſtis meritorios effingant, contra titulos ipſos librorum, & quæſtionum de ignorantia.

Sic habemus omnes ſacram ſcripturam, cælitus à Deo, ut recte vivere ſciamus, conſignatum librum Habemus corpus juris plenum doctrina, & legibus: habemus ſimilia multa: in certè plurima ſint, quæ negligentes, ac ſæculo. dediti toti audiverint numquam & tamen hæc noſtra nos negligentia non liberat, ut conſtat ex libro primo nec dubium, quin in eo, quod expectamus, ultimo judicio de multis quærendi ſimus, quæ nuſpiam in mentem venerint; & eorum inſtar, quos in evangelio legimus, admirando magis dicemos, *quandò te vidimus eſurientem*, &c. Atque iſta hic ex libro primo ſignificaſſe ſuffecerit. Ex his autem cernitur, peccare eos poſſe non credendo, qui non audierunt; ſiquidem culpa ſua non audierunt; *nam ſalut. religionis hujus, per quam ſolam veram, ſalus vera, veraciterque promittitur, nulli unquam defuit, qui dignus fuit, & cui defuit, dignus non fuit*, aiebat Auguſtinus.

## §. VI.

*Quid ergo hac in re viſum ſit Sanctis, ac Patribus?*

AB Auguſtino ordiendum, qui pro impunitate eorum, qui non audierunt, objectus eſt: certè vidimus §. tertio, eum in illo ipſo tract. 89. in Joannem rem denique Dei judicio commiſiſſe. Epiſtola verò 105. ad Sixtum Paulo poſt medium ſic docet: *dicit enim Dominus in Evangelio, ſi non veniſſem, & eis locutus non fuiſſem, peccatum non haberent: nunc autem excuſationem non habent de peccato ſuo. Non utique peccatum nullum haberent, qui pleni erant aliis magnis, multiſque peccatis, ſed peccatum vult intelligi non eos habituros fuiſſe, ſi non veniſſet, quo cum audiſſent, non crediderunt in eum; hanc eos excuſationem non habere aſſerit, quo poſſint dicere, non te audivimus, ideò non credidimus.* Certiſſimum ſcilicet eſt, quod hic Auguſtinus, illud peccatum eos non habere, qui non audierunt, quo cum audierint, non crediderunt: habere potius eos eam excuſationem, qua poſſint dicere; *non audivimus, ideò non credidimus*,

Sed Pater Auguſtine, num hæc excuſatio ſatis ad innocentiam? ſubdit continenter, atque reſpondet: *hanc eos excuſationem non habere*

*aſſerit, qua poſſint dicere, non te audivimus; ideò non credimus. Humana quippè ſuperbia tamquam præſumens de viribus liberi arbitrii, excuſatam ſe putat, quandò ignorantiæ, non voluntatis eſt, quod peccat.* Humanæ ergo ſuperbiæ eſſe Auguſtino viſum eſt, eam excuſationem, *non te audivimus, ideo non credidimus*, ad innocentiam prorsùs ſufficientem arbitrari. Sugillat porrò Pelagianos nimios liberi arbitrii exultatores, qui quod prorſus ultro, ſcienterque voluntas non admittebat, ſed in quæ per ignorantiam labebatur, peccata non cenſebat, ut lib. 1. commonſtratum eſt. *Secundum hanc excuſationem*, ſubjicit Auguſtinus, *inexcuſabiles dicit divina ſcriptura quoſcumque ſcientes peccare convincit; Dei tamen juſtum judicium nec illis parcit, qui non audierunt; quicumque enim lege peccaverunt, ſine lege peribunt. Et quamvis ſe ipſi excuſare videantur, non admittit hanc excuſationem;* vides planè ſe totum ineptum, ſi hæc de peccato materialiter tali explicatum eas: nam ignorantia invincibilis excuſat. Hæc tam clara Auguſtinus, qui etiam alibi univerſaliſſimè pronuntiavit; *non eſt, qui ſe abſcondat*, &c. *nullum mortalium permiſit excuſare ſe de umbra mortis.* Excuſat autem ſe rectè, & ex toto qui ignorat invincibiliter.

Ambroſius epiſtolar. lib. 5. epiſt. 41. ad Irenæum: *nam ſine lege peccatum neſciebatur, & minor erat culpa, ubi erat culpa ignorantia. Undè & Dominus ait, ſi non veniſſem, & locutus fuiſſem eis, peccatum non haberent: nunc autem excuſationem non habent*, &c. Culpam ergo majorem, non omnem, non minorem, & ignorantiæ Ambroſius negat in eis, qui non audierunt. Rurſus lib. 8. Commentat. in Lucam cap. 18. ait: *etenim Athenienſibus ignotus Deus; in Judæa notus, ſed non receptus. Et ideò qui ignorat, ignorabitur: qui prævaricatur damnabitur: nec ille exutus à culpa, qui ſuum neſcivit Authorem.* Denuò ſer. 8. in Pſalm. 118. *miſericordia Domini plena eſt terra; ſed ſole juſtitiæ omnibus ortus eſt, omnibus, &c. ſi quis autem non credit, generali beneficio ipſe ſe defraudat, ut ſi quis clauſis feneſtris radios ſolis excludat.*

Iterum Auguſtinus lib. de grat. & libero arbitr. cap 3. *illa ignorantia, quæ non eſt eorum, qui ſcire nolunt, ſed eorum, qui tamquam ſimpliciter neſciunt, neminem ſic excuſat, ut ſempiterno igne non ardeat, ſi propterea non credidit, quia non audivit omninò, quod crederet, ſed fortaſſis, ut mitius ardeat; non enim ſine cauſa dictum eſt: effunde iram tuam in gentes, quæ non noverunt.*

Chryſoſtomus hom. 7. in Joannem. *In præſentia autem neceſſarium eſt id charitati veſtræ exponere. Si illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, quonam pacto tot homines ſine lumine permanent? Neque enim omnes Chriſtum cognoſcunt: quomodò ergo illuminat omnem hominem? illuminat profectò, quantum in ipſo eſt. Sequi autem ſponte ſua mentis oculis conniventibus ad hujus lucis radios aciem dirigere nolint, non ex luminis natura in tenebris perſtiterunt, ſed malitia ſua ſponte tanto dono indignos crediderunt. Nam gratia in omnes diffuſa eſt: non Judæum, non Græcum, non Barbarum, non Scytham; non liberum, non ſervum; non virum, non mulierem; non ſenem, non juvenem effugit, aut dedignatur*, &c. *Qui autem ejus munere frui negligunt, hanc ſuam cæcitatem ſibi ipſis imputent.* Imputabilis eſt ergo, ac voluntaria omnis prorsùs hæc ignorantia, & cæcitas Græci, Barbari, Scythæ, ac omnium hominum venientium in hunc mundum. Alium expreſſum, & fortiſſimum locum in idem dabo lib. ſeq. ex homil. in epiſt. 2. ad Rom.

Quin Tertullianus lib. 5. adverſus Marcionem ignorantes ipſas gentes per evangelium, & ſecundum evangelium, quod neſciebant judicandas exiſtimat: *utique is Deus judicabit cujus ſunt & lex, & ipſa natura, quæ lex eſt ſcit.ei ignorantibus legem. Judicabit autem quomodo? ſecundum evangelium, inquit, per Chriſtum.*

Et in Apologetico adverſus gentes cap. 40. ad ipſorum, iramque Dei promeritam refert gentium ignorantiam, ut Paulus expreſſerat: *ſemper humana gens male de Deo meruit; primò quidem ut inofficioſa ejus, quem cum intelligeret ex parte, non requiſivit, ſed & alios inſuper ſibi commentata eſt, quos coleret: dehinc quod non inquirendo innocentiæ Magiſtrum, & nocentiæ judicem, & exactorem, omnibus vitiis, & criminibus inolevit. Cæterum ſi requiſiſſet, ſequeretur, ut cognoſceret, & recognoſceret requiſitum, & recognitum obſervaret, & obſervatum magis propitium experiretur, quam iratum. Eumdem ergo nunc quoque ſcire debet iratum, quem & retro ſemper, priuſquam Chriſtiani nominarentur.* Et concludit: *illius rea eſt, cujus, ſeu cui & ingrata.* Pauli eſt ſententia, & contextus, & ordo ignorandi totus quantus. Et cap. 17. dixerat: *& hæc eſt ſumma delicti nolentium recognoſcere, quem ignorare non poſſunt*, ſcilicet ex toto; quod mutatus à Magiſtro Cyprianus ait: *hæc eſt ſumma delicti eum neſcire velle, quem ignorare non poſſunt.* Quæ licet de cognitione Dei dicantur, eodem pacto ignorantiam Chriſti hominum vitiis deputandum eſſe commonſtrare videntur.

Haud ſane memini, utrum libro primo expoſuerim ex Auguſtino libro decimo confeſſ. capite undecimo iſtam ignorantium, vel obliviſcentium rem aliquam, quam ex parte, vel vix etiam ex parte norint, aut cogitant, totam quærendi facultatem: *an non totum exciderat*, inquit, *ſed ex parte, quæ tenebatur, pars alia quærebatur, quia ſentiebat memoria ſi non ſimul volvere, quod ſimul ſolebat?* Haud, inquam, memini, utrum explicaverim hoc exemplo rem noſtram: atque in dubio præſtabit aliquid inferius dicere.

S. Proſper libro ſecundo de vocat. Gent. cap. 5. *neque ob hoc excuſabiles ſunt nationes, quæ alienata à converſatione Iſrael ſpem non habentes, & ſine Deo in hoc mundo ſub ignorantiæ tenebris perierunt*, &c. *Adhibita enim ſemper & univerſis hominibus quædam ſupernæ menſura doctrinæ, quæ & ſi parcioris, occultiorisque gratiæ fuit ſufficit tamen, Dominus judicavit, quibuſdam ad remedium, omnibus ad teſtimonium.* Atque iſtam Proſperi caſualem multi probare cogi videmur; quia communiter ut ſuperiùs oſtendimus, ponunt, ac niſi Deus ſalutem ſuam aliquibus impoſſibilem eſſe voluerit, ponendum ſanè eſt, eum, qui agit, quod eſt in ſe, fide Chriſti donandum. Exponunt autem, & intelligunt de agente, non ex naturæ ſolius viribus, ſed gratiæ; quam proinde ad omnes prorſus gentes extendunt; ergo eodem modo, ac jure aliqua cæleſtis, ac revelatæ doctrinæ menſura omnibus eſt concedenda, cum neutra præ altera promiſſa ſit; & gratia, qua poſſis, fruſtra dari videatur, ſi alia doctrinæ,

qua

qua innoteſcat, quod latebar, non etiam, concedatur, à propter alia tractata.

Dixeris forte; Auguſtinum, ac reliquus Patres gentes dixiſſe inexcuſabiles, non in eo, quod non credant, nec in hoc infidelitatis negativæ peccato, ſed in aliis, quæ perpetratunt. Verùm in hoc interpretationum genere diſiiciendu morandum non doco: claiè ſancti loqountur; ac eodem jure, & modo exponere Dominum de Judæis poſſunt, eos ſcilicet excuſationem non habere de aliis peccatis ſuis: obi multa ſciens prudenſque prætermitto ſatius ſæpè arbitratus, non quaſlibet utrò motas lites adoiittere.

S. Bernardus epiſt. 77. ad Hugonem de S. Victore, niſi attento, & totus perlegetur, facilè profectò in contrarium allegetur; & revera ejuſdem cum Hugone, qoem tanti facit, eſt etiam ipſe ſententiæ, & ſenſus refutat ſcilicet in primis quamdam neſcit cujus aſſertionem ab Hugone relatam, qua dicebatur, neminem ſalvari poſſe ſine baptiſmo in re, vel martyrio etiam contritum, ex quo Domiuus Nicodemo dixit, *niſi quis renatus fuerit*, &c. Bernardus porrò hoc, quod in tenebris, & in aure Salvator locutus eſt, mundum obligare potuiſſe perabſordum jure habuit: *quid ergo: ait: nedum lex promulgatur, & tamen prævaricantes tenentur? Et quo modo credent, in quem non audierunt?* Et hanc partem concludit: *quod ergo fieri omninò non poterat, ſi non audiretur, quo pacto; quaſo, exigi debeat*, &c.

Subdit mox. *Vide autem, quomodò hoc refugit Apoſtolus, & de ſolo audire convincat incredulos. Sed dico,* inquit, *numquid non audierunt? Ac ſi dicet: excuſari poterant ſi non audiſſent: ubi enim non eſt lex, neque prævaricatio. Nunc vero: cum in omnem terram oxierit ſonus prædicantium, & in fines orbis terræ verba eorum, quia diſſimulare jam non valet auditus, auditus profectò inexcuſabilis eſt contemptus. Multa profectò ſcienda neſciuntur, aut ſciendi incuria, aut diſcendi deſidia, aut verecundia inquirendi. Et quidem hujuſmodi ignorantia non habet excuſationem.* Pudeat ergo Recentiores, Bernardum tam ſuum ſupponere.

Concludit ergo, nec quandò Nicodemom Salvator allocutus eſt, neque quandò Apoſtolis injunxit, *ire, & docete omnes gentes*, legem baptiſmi obligare cæpiſſe; ſed ex eo tempore tantum inquit, cuique cæpit antiqua obſervatio non valere, & non baptiſatus qoiſqoe reus eſſe novi præcepti, ex quo præceptum inexcuſabiliter ad ejus potuit pervenire notitiam. Hoc aotem tempus juxta Bernardum elapſum pridem fuit, ut, arguebat ex Apoſtolo; & tam juxta ipſum, nullus nun baptizatus jam reus eſſe deſinit novi præcepti, quam nulli jam valet antiqua obſervatio, vel circuncifio; otrumque ſcilicet una cæpiſſe conteſtatur. At nulli jam prodeſt antiqua obſervatio. Nullus ergo non baptizatus alterutro trium modorum reus eſſe deſinit novi præcepti: omnes quippe ſcire jam poſſunt. Sed de promulgatione Evangelii infrà diſtinctiùs

## §. VII.

*Paulus quoque omnibus gentibus excuſationem ſuſtuliſſe videtur.*

EXcuſatio, quod ſæpè obſervatum eſt, alia quidem oſtenditur, quæ culpam nullatenùs diminuat; alia, quæ diminuat, ſed non tollat; alia, quæ tollat prorsùs. Supponimus porrò, gentibus, ſi quæ ſint, quæ non audierint. excuſationem illam haud illi, qua dicant, non audivimus: quod certè minùs ſaltem infidelitatis peccatum eſt. At videtur, Paulom gentibus prorsùs omnibos eam excuſationem ſuſtuliſſe, qua excuſare ſe à peccato omninò poſſint; quia ſcilicet ſi non audierunt, tamen potuerunt. Atque Paulum eò itum illo cap. ad Rom. ut excuſationem omnibus adimeret commonis ſententia eſt, ut §. 1. vidimus: ubi prætereà annotavimvs, quod verum ſanè videtur, non plus oportuiſſe eo magis tempore, quam modo gentes conſtituere, diceteque inexcuſabiles.

Paolus itaque præſcribit primum, quod indubitatè tenendum eſt, juſtitiam ſecundom Deum nullam prorsùs eſſe ſine Christo, fideqoe ejus. Mox incipit removere eam, quæ hic urget, difficultatem, quam inferiùs expreſsè proponit, quod ſcilicet non omnes habere Chriſtum invenire valeant.

*Quæ autem ex fide eſt juſtitia, ait, ſic dicit: ne dixeris in corde tuo: quis aſcendet in cœlum? id eſt Chriſtum deducere? aut quis deſcendet in abyſſum? hoc eſt, Chriſtum à mortuis renocare. Sed quid dicit ſcriptura? Propè eſt verbum in ore tuo, & in corde tuo, hoc eſt verbum fidei, quod prædicamus.*

Quid ſcilicet Moyſes Deuter. 30. ut plerique cenſent, de verbis ſolòm legis litteraliter ſcripſit, reſumit hic Apoſtolus, & ad Chriſtum, fidemque ejus transfert, ut omnes concordant, & hoc ipſo Pauli uſu jam litteraliter de Chriſto vera ea ſunt. *Nec eſt inconveniens*, gloſat S. Thomas, *quod dixit Moyſes de mandato legis, hoc Apoſtolus attribuit Chriſto; quia Chriſtus eſt Verbum Dei, in quo ſunt omnia Dei mandata. Et Theodoretus: ita, quæ ſcripſit Moyſes, & hoc loco citat Apoſtolus, Deus univerſorum dixit de lege, docens Iudæos, quod ſine labore ipſorum doctrinam eorum: quæ agenda erant, accepiſſent, & neque adventu ad cœlos*, &c *indigerent. Id autem, quod de præceptis Moyſes dixit, hoc ipſum nos de fide dicimus.* Quemadmodùm ergo in populo per ignorantiam legis excuſari non poterant; quaſi invenire eam neqoirent; propè erat verbum, non ſupra cœlum, & tranſmare poſitum; ita modò, ut argumentatio Apuſtoli evincat, nullus in mondo per ignorantiam Chriſti excuſabitur; *non enim, ut ſubdit eſt diſtinctio Iudæi, & Græci*, id eſt, *gentium*: & ſic eſt Chriſtus propter omnes, & ad omnes, & ſingulos; ſcivit olim lex illa propter populum, & ad Judæos. Erant quidem etiam tunc ignorantiæ legis in popolo; haod tamen ex toto excuſabant. ut lib. 1. ex Levitico maximè probatum eſt. Erunt etiam ſic nunc in mundo ignorantiæ Chriſti; nec tamen, quæ in totum excuſeot. Si enim modo gentibus inacceſſum eſt Chriſtum agnoſcere, corruit argumentatio Apoſtoli, & legis ad Chriſtum translatio; nec illa, quæ ex fide eſt, juſtitia diceret, ut Paulus conteſtatur, *prope eſt verbum, in ore, & in corde tuo verbum fidei, quod prædicamus: prædicabant autem Ieſum Chriſtum, & hunc crucifixum.*

Sed hoc, inquis tu, ego non intelligo; quorsùm propè ſit, aut eſſet verbum fidei, quod prædicabant; cum tranſmare moltæ gentes degerent, quibus proindè verbum fidei eſſet etiam tranſmare. Verum qui ſimus nos, qui cum Apoſtolo contendamus? quid rursùs hoc? non intelligo; ergo non credo.

At Apoſtolus tibi morem gerens difficultatem iſtam totam continenter ſibi objecit: *quomodò ergo invocabunt, in quem non crediderunt? aut quomodò credent ei, quem non audierunt?* &c. Neque verò ullas ideò gentes excuſandas cenſuit, ac difficultati ceſſit: *ſed dico*, inquit, *numquid non audierunt?* & reliqua illa ſubdit, quæ commemoravimus: atque ex Iſaia etiam adjicit: *Iſaias autem audet, & dicit: inventus ſum à non quærentibus me: palam apparui iis, qui me non interrogabant.*

Hinc dupliciter arguere licet. Primò, quia tunc ſaltem, in quo plerique interpretes conſentiunt, nullæ gentes excuſandæ ex toto erant. At quod ſæpè uſurpamus, nulla ratio eſt, cur tunc magis, quàm modò gentes tenerentur; & promulgatio ea, ut etiam annotavimus, pro eo, ac pro omni prorſus tempore facta fuit. Ergo modò etiam tenentur gentes, nec ex toto excludendæ ſunt.

Rurſùs ſic: etiam non quærentes, & nihil interrogantes inveniunt Chriſtum, ut Paulus ex Iſaia conſtituit; & ſcimus ſanè, gentes aliquas, quæ non modò non quærebant, ſed omni ſcelerum genere tabeſcebant, Chriſtum inveniſſe, quibus ſane palàm apparuit per ſuos eo ductos prædicatores: & qui in eccleſia etiam naſcimur, ita fermè invenimus. A fortiori ergo, qui indirectè ſaltem quærunt, hoc eſt, honeſtatem ex conceſſa ſibi gratia conſectantur, inveniunt: atque de his propriiſſime intelligi poteſt, *inventus ſum à non quærentibus me*; non enim ipſum, cujus nullam in particulari notitiam habebant, inquirebant; honeſtatem quærebant ſolùm, quam noverant, & Chriſtum, qui virtus omnis, & honeſtas eſt, inveniunt.

Itaque ad hunc Pauli locum, ut §. 1. viſum eſt, ſancti Patres diſſentiunt quidem, num omnes prorſùs gentes audierint? & plerique tuentur, omnes audiviſſe: qui proindè ponunt eas inexcuſabiles. Auguſtinus in hoc diſſidet, qui tamen de inexcuſabilitate conveniat, ut §. præc. oſtendimus.

## §. VIII.

*Ex infidelitate poſitiva ad negativam arguitur.*

Gentes omnes peccare in non credendo, ſatis communem, & ſolemnem opinionem corduba jure aſſerebat, quam etiam ipſe problematicè ſectatus eſt. Nos ſanè in eam valdè propendemus, & ne prorsùs teneamus, D. Thomæ, qui tanti nobis eſt, authoritas maximè revocat: conſultum tamen viſum eſt afferre multa, quibus benè auditis, riteque perpenſis ſapientiores dijudicent, quorum demum judicio rem committimus.

In primis itaque exploratum habeo, actum illum, quo gentes quæque, aut homines de facto non credunt, eſſe peccaminoſum, & infandum. Nullæ ſcilicet gentes in mundo ſunt etiam Chriſtum prorsùs ignorantium, infideles ſolùm negativè, ſed poſitivè, & contrariè infideles ſunt omnes, & religiones ſuas habent, & Deos aliquos colunt. At infidelitas poſitiva, & contraria, ac idolatria eſt peccatum, & infandum ſine controverſia, ut patet ex 2. 2. quæſt. 10. art. 1. & 3. & apertè ex Apoſtolo ad Rom. 1. ac ex ſcripturis aliis, & authoritate Patrum omnium, qui adverſus gentes ſcripſerunt. Ergo actus, quo gentes quæque, aut homines credunt, eſt peccatum, & infandus.

Expono; vel quis non credit, cum tamen audierit? & hic peccat etiam juxta ſapientiores contrariæ ſententiæ: vel nihil audivit, & Chriſtum prorsùs non novit? atque de iſto eſt quæſtio. Hic porrò nequit habere actum, aut omiſſionem, qua directè nolit credere, ut patet. Hujus ergo voluntas non credendi eſt illa ſolùm, qua vult colere Deos ſuos, & credere religionem ſuam. At hæc voluntas eſt mala, & inexcuſabilis; item mala, ac inexcuſabilis ſua fides falſa, & infidelitas poſitiva. Ergo actus tam voluntatis, quàm intellectus, quo non vult credere, aut non credit is, qui non audiit, eſt malus, & inexcuſabilis.

In omni itaque eo, qui non audivit, infidelitas negativa, qua verum non credit, in unum, eumdemque actum videntur concurrere; nec enim quaſi ſeorſim vero ignorato diſſentit, & quaſi ſeorſim falſo conſentit, ſed falſo conſentiens vero diſſentit. Hic autem actus re ipſa in ſe malus eſt; & tota hic quæſtio ad hoc videtur revocari, num actus ille non ſolùm quà falſos Deos, falſamque religionem credit, ſed etiam quà verum Deum veramque religionem non credit, pravus ſit: Quare re ipſa haud tanta videtur eſſe quæſtio, quanta repugnantibus quibuſdam viſa fortè eſt.

Jam porrò non facile capitur, actum illum, qua falſi aſſenſus eſt, eſſe pravum, & inexcuſabilem, ſi ignorantia veri, & virtualis diſſenſus inculpatus ſit, & prorſus excuſandus. Quo pacto ſcilicet falſum cavere poſſit is, qui verum ſcire prorsùs nequit? nam falſum non niſi per verum innoteſcit eſſe falſum, ſicut malum per bonum, & omne obliquum, & diſtortum per rectum. Qui ergo prorsùs innocenter, ac inculpatè verum neſcit, & ignorat, etiam innocenter, ac inculpatè falſum contrarium amplectetur. Qui ergo verum, Deum prorsùs invincibiliter, & inculpatè neſcit, & ignorat, falſos ille Deos etiam invincibiliter, ac inculpatè amplectetur, & qui veram religionem eodem modo neſcit, & ignorat; etiam invincibiliter, ac inculpatè falſam ſibi viſam veriorem proſequetur. At hæc falſa ſunt, quia infidelitas ſaltem poſitiva, & contraria haud dubiè peccatum inexcuſabile eſt.

Hæc autem in longum tendi, confirmarique poſſunt, ex libertate requiſita, & neceſſaria ad omne peccatum; ſive enim de actu voluntatis infidelis agamus, ſive de actu intellectus, in quo infidelitas poſitiva conſiſtit, demus planè, infidelem liberum eſſe, ut ſuos Deos, & ſuam religionem, & alias falſas, quas novit, non credat, fiatque uno verbo ore & corde Atheiſta. At opinor, Theologorum dogma haud eſt, cæteras quidem infidelitates poſitivas peccatum eſſe; Atheiſmum verò peccatum non eſſe. Ergo per hoc ſolum quod Atheiſta eſſe potuit, & non fuit, infidelis non peccat. Ergo libertas infidelis explicari nequit neque reſpective ad Atheiſmum, & nullam religionem; neque item reſpectivè ad ſuam religionem ſolam; quia libertas neceſſario poſtulat duo extrema. Ergo ſolùm explicari poteſt reſpectivè ad Deum verum, & ad religionem veram. Quod autem dictum eſt de libertate, præter quam obligatio vitandi ad omne peccatum requiritur, eodem modo, ac terminis de obligatione quoque probatur. Concluditur ergo, infideles non ſolùm phyſica libertate pollere, ſed morali, ac obligatoria teneri ad verum

Deum

Deum colendum, & ad veram religionem: ſin minùs;eos neceſſitatos fore vel ad falſam aliquam, vel ad nullam religionem; nec in eo peccaturos; quod falſum eſt.

Sed dices, & ſapienter ſanè dices, actum infidelis ſive voluntatis, ſive intellectus, non ſolùm quà amplexivus eſt falſorum Deorum, ſed quà etiam prætermiſſivus, & ignorativus veri Dei, eſſe planè peccatum, idque eſſe apertum in Apoſtolo ad Rom. 1. & niſi boc admiſſo, locum habere non poſſe, qnod S. Thomas, ac Sapientes verè docent art. 3. infidelitatem quippe poſitivam non ſolùm peccatum eſſe, ſed maximum etiam peccatorum loquendo ex ſe, ac prætermittendo peccata oppoſita ſpei, & charitati: quin alioqui id monſtri ſecuturum, quod peccata invincibiliter ignorantium verum Deum non ſint averſio ab eo moralis, ac immutabilis, ſed extra genus moris; quare nec offenſæ Dei erunt, nec quid magnum, ſed culpæ ut ſummum philoſophicæ, neque enim, credo, magnum quid erant, quia erant averſiones à Jove, vel Marte, à quibus certè per adulteria, ac ſimilia non avertebatur, ſed accedebatur. Supponis itaque, infidelitatem etiam qua negativam, & omiſſivam veri unius Dei eſſe.

Peccatum: ſin minùs vix non deſipiemus cum Zvinglio, qui in expoſitione fidei ad Franciſcum I. Galliarum Regem ſcribit: hic in æterna vita viſurus eſt Herculem, Theſeum, Socratem, Ariſtidem, Antigonum, Numam, Camillum, Catones, Scipiones; quam ſtultitism propugnandam ſuſcepere Thalmanus, Gualteus, & alii; atque priùs Sitteratus Eraſmus, Ciceronem, Maronem, Horatium ſuos Apoſtolos cælo donaverat. Certè ſi ignorantia ſaltem veri Dei inexcuſabilis non ſit, cur, & undè ſi non cælo, ſaltem limbo aliquos donari non debeant ita ignorantes omnes, non ſatis aſſequor: nam qui invincibiliter Deum verum ignorant, unum Denm peccatis ſuis non offendunt: O quanta eſſet fælicitas talium.

Fateris ergo, hanc ignorantiam eſſe planè omnibus inexcuſabilem: & ubi Deus citra culpam non eſt, ibi culpas etiam ipſas vix culpas eſſe, certè non Theologicè tales. At non eſſe hic quæſtionem ſaltem præcipuam de infidelitate negativa unius Dei & veri Dei, quem omnes audierunt, ſed Chriſti, fideique ejus, quam quidam non audierunt, nec undè agnoſcere poſſent, habuerunt.

Et ego quoque fateor, argumento facto id directè confici, omni infideli, qui per ſuam infidelitatem poſitivam, & contrariam, fidemque, & cultum falſotum Deorum utique peccat, concedendam eſſe libertatem ad aliqood extremum contrarium bonom: quod nec Atheiſmus, & nulla fides, nec falſa alia fides, & religio eſſe poteſt. Ergo erit fides & cultus unius ſaltem veri Dei: ſin minùs unum è duobus alterum altero falſius deglutiendum eric, & dicendum, vel infidelitatem poſitivam, & contrariam, atque idolatriam peccatum non eſſe; vel infideles neceſſitatos eſſe ad peccandum. Et ſanè infidelitatem poſitivam, ac veri Dei ignorantism inexcuſabilem eſſe multis aliis facile demonſtratur: ſunt tamen, qui promptè rerum omnium ignorantias invincibiles inducant: nihil eſt evidentius invincibiliter ignorari non poſſe, quam verum Deum. Sed hoc omittamus, quod apud ſapientes conſtat planè: & cum Zvinglio ſalvare omnes poſſunt.

Habemus ergo infidelem quemque inexcuſabiliter obligatum ad fidem, cultumque unius veri Dei. Ergo obligatum, ut Patriis ſuis, ſuorumque abjuratis Diis, abjurata etiam religione, novam contra ſuos religionem unius veri Dei capeſſat, ſeque à ſuis prorsùs moribus, ac vita ſegreget. At hoc in primis valdè videatur arduum, & paulò minùs, atque ad quærendum Chriſtum obligare. Hoc deinde, ut par eſt, facientibus omnibus, & ſi degant inter lupos, præſto eſt Deus qui certiſſimè de Chriſto, deque ejus fide inſtituat, ut ſuperius ſancitum eſt. Sibi ergo imputetur, ſi non audierint, atque invenerint.

Expone. Vera integra fides, & religio multis conſtat; primo cognitione unius veri Dei, atque etiam Remuneratoris; nam omnem accedentem ad Deum oportet credere iſta duo, ut Paulus præſcribit; omnis autem homo poteſt ad Deum accedere; alioquin nec recederet libere, neque peccaret. Deindè vera integra fides, & religio addit alia, ſcilicet cognitionem Trinitatis, Chriſti, &c. His cunctis integra fides conſtat; & horum ſimiliter omnium inventione conſtat inventio veræ integræ, & neceſſariæ fidei: in qua tota inventione quaſi inchoatio, principiumque ſit Dei unius Remuneratoris inventio. Ad iſtam inchoationem, & inquiſitionis, motus quæ principium tenentur omnes: rectæ autem inchoationi annexa eſt certiſſimè proſecutio, & totius inventio: ergo quemadmodum ei, qui moveri non vult, nec iter agredi, crimen eſt, non ſolùm, quod moveri non cæperit, ſed etiam quod non pervenerit, quò pervenire oportebat, & totum ſimul unum peccatum eſt; ita infideli, qui ad unum verum Deum motus non eſt, & motum integtum quærendæ veræ religionis incipere ultrò recuſavit, non modò crimen erit, quòd non inchoaverit, ſed etiam quod non pervenerit. Ut porrò totam imputari poſſit, in fide, & cognitione Dei, quod inquirentibus ſe Remunerator ſit, ac juſtus rerum ſuarum Adminiſtrator, clauditur cognitio confuſa, & implicita etiam eorum, quæ inquirentes ipſi in ſpecie, ac in terminis non norunt: at oſtendimus lib. 1. has cognitiones rem non in ſe, ſed in univerſali, atque in confuſo cognoſcentes ſufficere ad peccata ignorantiæ.

Hunc fermè in modum diximus ex ſententia ſatis communi, & vera, actus humanos noſtros etiam interiores, maximè verò exteriores, ac pinguiores concupiſcentiæ, & iracundiæ, in quibus ratio fere ipſa abſorbetur, non eſſe inſtantaneè, ac momentaneè liberos, ſed ex ſuppoſitione, quod fiant, durare neceſſario aliquandiù: peccatur tamen non ſolum in incæptione, ſed in toto etiam actu, nec ſola incæptio, ſed totus actus ex incæptione, & continuatione compactus peccatum, & unum peccatum eſt, etſi quaſi ſeorſim ab incæptione continuatio neceſſaria peccatum eſſe non poſſit. Eodem ergo modo nolens incipere accedere ad Deum credendo quia eſt, & inquirentibus ſe Remunerator eſt, non ſolùm in non inchoatione, ſed in non proſecutione etiam neceſſaria, non quaſi ſeorſim, ſed uno peccato omiſſionis, & ignorantiæ delinquet, ſic enim de omiſſionibus, quemadmodùm de actibus eſt negativè

gativè philoſophandum. Nec propterea in continuatione actus peccare quis ceſſatet, quia falleretur, exiſtimaret, ſe poſſere inſtantanea libertate, quâ in momento, & in ictu oculi actus quoſque incipere, interrumpere; aggredi deſiſtere poſſet, aut hoc ignotaret; nam & ſi ita exiſtimaret, vel ignoraret, peccaret utique, quandiù peccaret, & v. g. coiret. Sic non invenrio Chriſti, quem quis non audiverit, quaſi ſeorſim culpa ei eſſe nequit: at culpa fuit noluiſſe incipere quærere: culpa ergo erit non proſecutio, & ſi eam in ſe ignoret.

Nihil vero difficultatis habet, quod ignorantia Chriſti, quem quis non novit, ſit nihilominùs culpa. Nam ut plurima hoc circa prætereum, & exemplo utat hujus ipſius quæſtionis, fatentur etiam adverſarii, ignorantiam eam eſſe ſaltem pænam. At ex terminis tam videtur captu difficile, ignoranriam aliquam eſſe alicui pænam, quam vel ignorantiam eſſe, vel pænam eſſe poſſe, prorsùs ignorat ipſe: quam ſit captu difficile, eam ignorantiam eſſe alicui culpam, quam vel ignorantiam eſſe, vel culpam eſſe poſſe, ipſe ignotar prorsùs. Certè Chriſtianis maximè illud fatendum eſt, *delicta quis intelligit?* ecquis ſcilicet Philoſophorum, quis hominum, niſi credidiſſet, & deſuper agnoviſſet, ſua ratione, diſcurſuque intellexiſſet, peccati etiam aliena voluntate poſſe? nondùm nos natos eſſe, nihil prorsùs intelligere, vix etiam conceptos eſſe; & tamen verè peccatores, filioſque iræ exiſtere? Exigua adeò voluntarieras ad culpam ſufficit. Magis porrò voluntaria videtur omni infideli non accedenti ad Deum, quod Chriſtum non noverit, quam fuerit ipſi comeſtio primorum Parentum: nam ſi ut potuit, acceſſiſſet, inveniſſet.

Ex quibus ſanè omnibus ita videtur philoſophandum. Scimus ſcilicet ac indubitatum eſt, permittere Deum inter Chriſtianos hæreſes plurimas propter ipſorum peccata; quos ſane hæreſes nec ipſi anteà prævidiſſent; poſteà verò cum eas amplectentur, credunrque, veriſſimas habeant, exiſtimantes falſum verum, & malum bonum; & tamen peccent per eas, nec error ipſos ſuus excuſet, ut lib. 1. habitum eſt. Sic utique idem Deus negare gentibus poteſt, ac etiam negat ſæpe Miniſtros Evangelii propter ipſorum ſceleta: ex quo ignorantia eis imputetur, ſicut errantibus errores ſui. Quæ aliis judicanda propoſuiſſe ſuffecerit.

## QUÆST. XIII.

*In idem. Utrum ergo lex Dei, & Evangelium ſatis promulgatum fuerit, ſintque proinde omnes inexcuſabiles?*

Hoc ex loco iſtæ de fide, & lege Dei quæſtiones magnam lucem accipient; ſunt enim quidam, qui legum promulgationem, fidei propoſitionem, & ex his conſectoria alia paſſim cum in ore habeant, propria tamen ſignificata confudiſſe, invertiſſeque videantur.

### §. I.

*Quædam valdè remota, ac falſa de promulgatione legum, & de propoſitione fidei exiſtimationes curſim repelluntur.*

Per actuales itaque noſtras, & uniuſcujuſque ipſas cognitiones, & exiſtimationes legum promulgationem, fidei propoſitionem, credendi obligationem, ac conſequentia alia explicare nituntur, nec verus proverbium admittere volunt, quo ſcire, & ſcite debuiſſe pro eodem habebantur: unde ut lib. 1. ſatis dictum eſt, ignorantiam quamque reddant maximè deſiderandam.

In primis ergo, de quo part. 1. lib. 3 diſputatum eſt, omnes eas leges dicunt non eſſe ſatis promulgatas, de quibus, deque ipſarum vi, & obligatione ſint utrinque opiniones probabiles contrariæ. Sed quod pace ipſorum dixerim, hoc eſt ipſos primos terminos, & notionem promulgationis invertere; cum promulgationes, & opiniones Authore diſtent, loco, tempore, ut paulò poſt apparebit, tepulitque pridem hanc inſcitiam D. Vazquez 1. 2. diſp. 156. cap. 1. ſupponens tamquam rem manifeſtiſſimam, aliud eſſe ſcientiam, & cognitionem legis; aliud omnino promulgationem. Hoc unum, quod etiam diceretur, planè ſuperetat, coguitiones noſtras, non partem ſolùm promulgationes eſſe, ſed ipſas quoque leges, nec aliam legem eſſe, quam opinionem probabilem: & revera hoc demùm ponunt.

Adverſus iſtam nimis latè propagatam exiſtimationem illud ſemper objeci, ſtultum jam fore quidquam in probabilibus inquirere, an hæc, & illa mala ſint, vel non ſint? ſtultum itero fore diſputare; ſtultum aliquid malum, vel peccatum dicere. Hoc, quod ubique ſidenter objeci, hic, ubi de promulgatione agimus, patet evidenter; nam nemo eſt vel juriſtarum, vel Theologorum, qui dubitet, promulgationem legis vel eſſe de eſſentia ipſa, & ratione legis; vel eſſe ſaltem conditionem neceſſariam, ſine qua lex ſit, quaſi non eſſet; & ſiquam legem Princeps meditatus eſſet, aut quoquomodo condidiſſet quam tamen poſtea promulgari noluiſſet, in eam non delinqui, compertum eſt. Hujuſmodi ergo ea cuncta erunt quibus libri morales implentur, & ſunt utrinque opiniones probabiles contrariæ. Quid ergo quæritur, an hæc, aut illa ſint mala? quorſum diſputatur? quo pacto aliquid malum, aut peccatum eſſe pronunciatur? Quid his libris Bibliothecas adimplent?

Monendi deindè erunt Senatus, Magiſtratus, & Judices, leges illas omnes, de quibus ſunt opiniones probabiles Doctorum juris, non eſſe ſatis promulgatas; eſſe illas proindè, quaſi non eſſent. In talibus ergo nullus erit reus, delinquens nullus, non debitor, non defraudator: peccabunt ergo judices, ſi condemnaverint, judicando per leges non ſatis promulgatas, ſicut ſi per derogatas, & antiquatas judicarent. Neque enim, opinor, dicent, leges Dei, ubi ſunt opiniones probabiles contrariæ, non eſſe ſatis promulgatas; at promulgatas eſſe leges hominum; aut opinionea Doctorum partem eſſe promulgationis legis Dei; non item promulgationis legum humanarum.

Illud

Illud præterea via iſta Probabilium ſeorſim, à vero inſtituta numquam, credo, ſatis expediet, quod cum ipſa probabilitatem, quæ eſt ab ea, quæ videtur eſſe, ſed non eſt, hoc eſt, ſophiſtica, diſtinguere omnino nequeat, (nam hoc unicè ex vero, vel non vero pendet) etiam per probabilitatem unicuique talem exiſtimatam reddetur lex non ſatis promulgara quoad ipſum: omni autem homini ſua omnis opinio etiam improbabilis, & erronea, & hæretica re ipſa, videtur tamen probabilis, vel certa; nam videtur vera: videntur ergo ei ſua fundamenta gravia. At, inquis, hic, cui ita videtur, vir gravis, ac prudens non eſt. Si ergo Genevæ diſputes, ad hoc tota concertatio erit, quinam ſint viri graves, & prudentes? ipſis ſui, nobis noſtri graves habentur: & niſi de vero, & falſo, quod ſemper ſervatum eſt, diſputatio inſtituatur, rixæ in primis ſuſcitabuntur, & dicet unuſquiſque, ſibi non eſſe ſatis legem promulgatam. Jam ſatis oſtenſum eſt, prudentiam, quæ à Deo eſt, nihil unquam falſum, legi Dei contrarium dictare. De his ſatis part. 1. Nunc maneat, nimis imperitè promulgationem legis cum opinionibus Doctorum commiſceri.

De ſufficiente etiam propoſitione fidei eodem fermè pacto philoſophantur, niſi quod ubi de iſta tractatur, opinionis probabilis, quod ſciam, non meminerint. Exponunt ergo etiam illam per actuales noſtras, & uniuſcujuſque cogitationes, & congnitiones; & niſi ita fides proponatur, qualiter nulli umquam corde hæretico, vel infideli propoſita ſit, haud arbitrantur, eſſe ſufficienter propoſitam.

Aiunt enim, eam debere proponi tamquam evidenter credibilem. At quibus Chriſtus ſtultitia videbatur, quibus item ſcandalum, id eſt, Judæis, & gentibus, non proponebatur tamquam evidenter credibilis, ſed tamquam incredibilis: nam eis videbatur ſtultitia ipſa, vel ſcandalum; nec Paulus fallit. Ergo perſecutoribus Eccleſiæ Judæis, & Gentibus Neroni, Diocletiano, Maximiano, & hoc genus peſtibus hominum nec Chriſtus, nec ejus fides ſatis propoſita fuit. Quidam, neſcio, quis torpens certè ingenio homo ſua manifeſtiſſima miracula hic etiam inculcabit. Damus quanta volet miracula edita. Ex hoc illud ſequitur: ergo Chriſtus videri eis debuit Dei virtus, & ſapientia: & eſt propoſitio catholica: non verò ſequitur: ergo Chriſtus Dei virtus, ac ſapientia; non autem ſtultitia, & ſcandalum eis viſus eſt; nam iſta eſt propoſitio hæretica. Sed huic homini ut ſibi videtur, omnibus in omnibus viſum eſſe; & quæ ſibi manifeſta, quæ ſibi probabilia ſunt, cæteris quoque eſſe; & non alia, cum viſum ſit, ex toto erret, neceſſe eſt.

Ad evidentem eam credibilitatem redeamus. Cui fides evidenter credibilis efficitur, ei aiunt eſſe propoſitam fidem, non reliquis. Quæſiſti deindè de hac evidenti credibilitate, quæ, & qualis ea ſit, dicunt, eſſe, qua fides poſitivè, & negativè evidenter credibilis proponatur, id eſt, qua appareat, ipſam eſſe evidenter credibilem, evidenter verò incredibilem omnem aliam fidem, & religionem.

Dixi, nulli unquam corde hæretico, aut infideli hoc pacto proponi, fidem: ergo nulli unquam eorum ſatis propoſita fuit. Antecedens niſi cum quibuſdam ad aſſentiendum, quod volunt, ſanè potentiſſimis res eſſet, facilè demonſtraremus. Etenim omnis corde hæreticus, vel infidelis credit contrariam fidem: at nulli aliquid credenti id, quod credit, videtur evidenter incredibile, magis quam aliquid actu facienti videri evidenter impoſſibile poſſit id ipſum, quod facit. Ergo nulli corde hæretico, vel infideli proponitur evidenter incredibilis contraria fides. Nulli ergo tali proponitur fides eo modo, quo ſufficientem propoſitionem exponunt. Rurſus demonſtratur; nam omni aliquid credenti, & mente enuncianti verum videtur, quod credit, quodque mente enunciat; & hoc eſt evidens ex principiis de intellectu: ſed nulli, quod ſibi verum videtur, & proponitur, tunc videtur, vel proponitur incredibile, ne dicam evidenter incredibile; quod præter quam ex terminis notum ſit non prorſus hebetibus, patet; quia incredibile aliud non ſignificat, quod nullo modo verum eſſe poſſe videtur; nulli ergo id, quod non ſolum verum eſſe poſſe, ſed etiam eſſe videtur, videri tunc, aut proponi poteſt incredibile. Ergo nulli aliquid credenti, & mente enuncianti incredibile videtur, quod credit. Sed omnis corde hæreticus, vel infidelis credit contrarium fidei, menteque enunciat. Nulli ergo tali videtur, aut proponitur evidenter incredibile contrarium fidei. Et certè quid unicuique credibilius, quam quod ſibi verum eſſe videtur? Et quis non prorſus mentis impos hæc ſimul duo fateatur, hoc quidem mihi verum eſſe videtur; hoc tamen idem mihi incredibile eſt, aut videtur? Hoc quidem credo ego ita eſſe; quod tamen incredibile puto?

Pænè diſcrucior, cum de his cogor diſſerere: advertant Judæos, Mahometanos, Calviniſtas, quibuſcum paſſim occurrit colloqui, quam longe ob iſta ſua ſufficiente propoſitione diſtent, veriſſimaque invenient, quæ Salvianus olim lib. 5. de Provid. diſſerebat de Arrianis. *Itaque traditio eis Magiſtrorum ſuorum, & doctrina inveterata quaſi lex eſt, qui hoc ſciunt, quod docentur: hæretici ergo ſunt, ſed non ſcientes. Nam in tantum ſe Catholicos judicant, ut nos ipſos titulo hæreticæ appellationis infament. Quod ergo nobis illi ſunt, hoc & nos illis. Nos eos injuriam divinæ generationi facere certi ſumus, quod majorem Patre Filium dicant: illi nos injurioſos Patri exiſtimant, quia æqualem eſſe præſumimus. Honor Dei apud nos eſt; ſed illi hoc arbitrantur honorem Dei eſſe, quod credunt, inofficioſi ſunt: ſed illis hoc eſt ſummum religionis officium: impii ſunt, ſed hoc putant veram eſſe pietatem. Errant ergo; ſed bono animo errant, non odio, ſed affectu Dei, honorare ſe Deum, atque amare credentes.* Hoc planè modo errantes omnes ſive Hæretici, ſive infideles corde affecti ſunt: certe ſe errare nulli putant. Salvent ergo, aut excuſent ſemel errantes omnes, & fidem non ſatis propoſitam dicant; vel deſiſtant, per actuales uniuſcujuſque cogitationes, vel exiſtimationes fidei, legumque promulgationem, propoſitionemque declarare.

Hinc nullus credentium fidem noſtram ſimul, & in ſenſu compoſito eorum, quæ ad ipſum credere requiruntur, aut prærequiruntur, aſſentire contrariæ fidei poteſt. Unum quippe ex his requiſitis (non propoſitionem ſufficientem id dico) unum, inquam, eſt cognitio obligationis credendi, & quod niſi quis crediderit, condemnabitur. Quare ei improbabilia, & incredibilia omnia contraria ſub his terminis videantur, neceſſe eſt;

neq

nec enim cognitio obligationis credendi cohæret cum cognitione credibilitatis contrariorum : & hactenus conſentire ſolent, & quæſtio ſupereſt, num is, cui fides eſt evidenter poſitivè, & negativè credibilis, id eſt, cui ipſa eſt evidenter credibilis, & omnis contraria evidenter incredibilis, poſſit in ſenſu compoſito hujus cognitionis credere contrarium.

Patet dictis modo de ſufficienti propoſitione fidei, neminem tum ea cognitione conjungere compatereque poſſe aſſenſum contrarium; neminem corde dicere poſſe. Calviniſmus eſt mihi evidenter incredibilis, & tamen credo Calviniſmum. Incertis notis, & qua talibus nemo aſſentit, ut paritati arenarum plus autem eſt evidenter incredibile, quam incertum : nemo ergo incredibilia nota, & qua talia credit : & credere ſanè ad credibile ſic refertur, ſicut appetere ad appetibile : nemo autem appetit ſibi inappetibile; nemo videt inviſibile in ſenſu compoſito ſuæ inviſibilitatis, & ſic in aliis, & ſic in omnibus: & res eſt aperta oculos habentibus. Ergo nemo credit ſibi incredibile, & in ſenſu compoſito incredibilitatis. Valet rurſùs : quod à Petro creditur, eſt Petro credibile : non ergo incredibile. Ergo ſicuti Calviniſmus eſt evidenter incredibilis, credit tamen Calviniſmum, ei planè Calviniſmus eſt credibilis ſimul, & evidenter incredibilis. Sed quid cum hominibus diſputemus, qui putant, ſe etiam ipſos credere poſſe evidenter incredibilia, nota? ſatis certè incredibilia ſaltem eloquuntur.

Theologi ſanè unà omnes, & Patres fidem liberam deprædicant. Eſt enim, ut part. 1. expoſuimus, & quoad uſum, ſicut ſcientia, & demonſtratio; & prætereà etiam quoad aſſenſum; quia motivum fidei non ſatis intellectum cogit, ac determinat : atque hæc determinatio voluntatis etiam electio quædam à D. Thoma vocatur, ſicut de offenſa Dei tradit habere infinitatem quamdam : profundè autem ita compellavit; quemadmodùm de intendente finem aptè ſatis dicimus, eum electione quadam, ac prorsùs volenter ab ineptis ad apta media declinare. Præterea haud quidem in ſenſu compoſito evidentis illius credibilitatis, tamen in ſenſu diviſo, ut de exiſtente in gratia quoad peccatum dicimus, poteſt prava voluntas præſertim tentationis tempore diſſentire immediatè advertendo oculos ab ea evidentia in oppoſitum : nec adverſus hæc ex D. Thoma ſcite urgeri poteſt, qui ad omne prorſus peccatum etiam ſcienter admiſſum actualem inconſiderationem deſideravit. Poſtremo poteſt quis per ignorantiam rebus fidei immediatè diſſentire arbitrando, eas non eſſe fidei : omne autem peccatum ſaltem commiſſionis contra fidem fit neceſſatio per ignorantiam, ut lib. 1. dictum eſt: ſuntque multa alia in hanc rem multiplicem libertatem patefacientis. Illud hic compertum eſt, eos, qui à vera religione ad falſam abeunt, non in momento, ſed ſenſim perverti ſolere; nec eſſe poſſe, ut is, qui corde hæreticus factus eſt, ſimul in mente ſua retineat evidentem credibilitatem veræ fidei poſitivam, & negativam.

Ad rem noſtram ut redeamus, ſatis ex his patet, ſufficientem promulgationem, propoſitionemque fidei in his uniuſcujuſque actualibus evidentiæ, aut aliis cognitionibus ſitam non eſſe; quin poſſe ſatis, & obligatoriè fidem iis etiam proponi, quibus non credibilis, ſed ſtultitia ipſa, ac ſuperſtitio ſceleſta ea videatur.

## §. II.

*Quid ergo ſit, & quorſum requiratur promulgatio legum.*

POſt multos Doctores hoc circa perlectos S. Thomas 1. 2. quæſt. 9. art. 4. mihi uſus eſt rem univerſam pauci comprehendiſſe, atque clariſſimè explicaſſe, cujus totius articuli ſummam, & ſic ſummæ quaſi ſummam, ſeu ſummulas, ut vocant dabo.

Quærit, utrum promulgatio ſit de ratione legis? videtur, quod non; primò quia lex naturalis promulgata non fuit : ſecundò, quia etiam illi, coram quibus non ſit promulgatio, lege obligantur : tertiò, quia promulgatio fit ad præſentes, non ad futuros; quos tamen lex obligat. Ergo promulgatio non eſt de ratione legis. In contrarium arguit ex Decr. 4. diſt. *in iſtis*, ubi dicitur, quod leges inſtituuntur, cum promulgantur.

Reſolvit, promulgationem eſſe de ratione legis. Demonſtrat realiſſimè : quia lex eſt regula, & menſura, ut juxta eam vivatur : ergo applicari debet per eam regulandis, atque menſurandis: hoc autem fit promulgatione, ex qua in eorum notitiam lex deducatur, hoc eſt, ex qua eam cognoſcere poſſint. Quare promulgatio neceſſaria eſt, inquit, ut lex habeat ſuam virtutem. Undè legem ſic definit : eſt quædam rationis ordinatio ad bonum commune ab eo, qui curam communitatis habet, promulgata. Reliquas præter promulgationem partes definitiones prioribus tribus articulis expediverat.

Ex his negat, legem naturalem non fuiſſe promulgatam; inſeruit enim eam Deus mentibus hominum, communicando cum ipſa natura principia morum, ex quibus concluſiones ipſi elicerent. Ad ſecundum reſpondet, eos, coram quibus lex non promulgatur, poſſe in illius notitiam devenire per alios. Ad tertium ait, promulgationem præſentem ad futuros extendi per firmitatem ſcripturæ, quæ eam quodammodò ſemper promulgat : ex quo Iſidorus lib. 2. Etymol legem allegando dictam cenſuit: ſuppletur autem per traditionem, ubi ſcriptura deeſt.

Hinc ut § præc. dicebamus apparet manifeſtum, quam futurum eſſet otioſum, vanumque, in iis rebus quærere, diſputare, num bonæ, num malæ ſint, & aliquid malum eſſe pronuntiare, circa quas ſupponitur, legem non eſſe promulgatam; quia promulgatio vel ipſam legis definitionem, eſſentiamque intrat; vel ut minimum eſt omnino neceſſaria ad robur illius, ac virtutem. Quapropter ſi circa probabilia leges ſatis promulgatæ non ſunt, nihil otioſum magis, & vanum ſit, quam quæſtiones morales in probabilibus; nihil abſurdius, aut falſius, quam aliquid eſſe, aut dicere peccatum. At hoc contra omnes, & ridiculum, ac perabſurdum. Ergo probabilitates nihil promulgationem aut ponunt, aut tollunt, nec virtutem, roburque legum adimunt.

Ex rerum itaque natura ipſa eſt neceſſitas alicujus promulgationis, quæ aliud non eſt, quam manifeſtatio ordinationis ſuperioris. Etenim

ſuperior

ſuperior per legem debet regulare, ac dirigere ſubditum; quæ proindè debet ei innoteſcere; ordinatio autem rationis interior eſt occulta, ac impervia homini regulando; oportet ergo eam exteriùs manifeſtari, & non in occulto, ſed in publico. Undè ea ordinatio innoteſcere queat, & hæc eſt promulgatio. Idcirco tanti ſunt Principes, quique in ſuis legibus evulgandis; de multa Borrel. de Magiſtrat. edict. libro ſecundo capite undecimo.

Concurrunt verò ad effectum legum, & ad rectitudinem operis per eas intentam ſuperior, & ſubditus. Hinc ſuperior tenetur jure recti regiminis non ſolùm ad condendas quoquomodo leges, ſed ad eas etiam ita manifeſtandas, ut eis, qui regendi ſunt, innoteſcere queant. Subditus item, quia rationalis eſt, tenetur ad eas inquirendas, & ex ſuperioris ſimul, ac ſubditi diligentia habetur, quod leges in uniuſcujuſque notitiam actu deveniant, ac ſic regulare proximè poſſint.

Undè quod nemo negat, ſuperior partes ſuas haud expleret, ſi conditis quoquomodo in ſuo cubiculo, aut ſecreto legibus, dein dormiret, ac eas publicari negligeret, ludereque id eſſet, & jocari. Similiter ſubditus partes ſuas haud expleret, ſi negligeret prorſus, totumque vellet in Legiſlatorem rejicere, ut ipſe ex integro in uniuſcujuſque notitiam deduceret leges ſuas. Hoc enim nemo ducere poteſt, ac omnes Theologi ad aliquam demùm diligentiam obligant.

Superior itaque in occulto legem ferens, nec eam manifeſtans deficit: ſubditus item, qui nihil ſe movet ad ſciendum, peccat. Eam porrò manifeſtationem, & eam partem, quæ ad ſuperiorem ſpectat, promulgationem vocamus; ea vero pars, quæ ſubditi eſt, non promulgatio, ſed poſt promulgationem eſt; nec enim tenemur leges non promulgatas, ſed jam promulgatas, vimque, & robur habentes, noſque obligantes inquirere.

Ex his, quæ perſpicua videntur, nec in hoc de legibus loco in dubium revocantur, plura inferre poſſumus. Primò, eam excuſationem eſſe prorſus ineptam, qua obtenderetur; ego neſcivi legem: ergo aut non peccavi, at lex ſatis promulgata non eſt. Nam te neſcire legem obvenire poteſt, quod raro contingit ex non ſufficienti promulgatione, Legiſlatoriſque defectu; vel ex ſua, tuaque negligentia. Et hæc eſt origo peccatorum ignorantiæ; nec illis locus eſſet, nec, quod hæreticum eſt, niſi ſcienter peccare poſſemus, ſi in ipſa noſtra obligationis actuali cognitione promulgatio legis conſtituta eſſet, ut patet.

Sequitur etiam, & apparet, quam toto cælo diſcrepent promulgationes legum, & opiniones Doctorum. Diſtant in primis Authore; nam promulgatio aliquid Legiſlatoris eſt, atque ad ipſum pertinens; opiniones autem Legiſlatorum, ſed Doctorum ſunt. Diſtant tempore; quia Doctores inquiunt in leges jam ſatis promulgatas: eſſet alioqui vanus labor: & ſi quando de ipſa etiam promulgatione inquirunt non eò eunt, quod eſſet ridiculum, ut eam ſuis opinionibus promulgent, vel non promulgent, quaſi ita ipſi opinantibus, promulgata maneat at contra opinantibus in promulgata interempta. Non itaque hoc inquirunt, ſed examinant, videntque, num ea ſervata ſint per quæ leges promulgari ſolent. Diſtant demùm loco; nam opiniones cuduntur in bibliothecis, cubiculiſque Doctorum; typis verò mandantur, ubi placet: promulgationes legum fiunt in curiis; ac Romani Pontifices v.g. ad valvas S. Petri, & in acie campi flore ſuas conſtitutiones promulgant. Non erat certè de hoc diſputandum, cum non magis ſit Doctorum promulgare leges, quam condere: & qui contrà opinantur, ſuam Legiſlatoribus authoritatem adimunt, & ſibi uſurpant; nam cujus ſit promulgatio, vel non promulgatio, ejus ſit tota virtus, quæ tota concidit, ac perimitur per non promulgationem: nec plus poſſet Princeps derogando legem, quam Doctor contra legem probabiliter opinando: quin centum probabiliter eam ſtatuentibus nihil ſit, nec ſatis promulgatur, ſi unus aliquis probabiliter diſſideat, videat hic quiſque, quæ legum ſtrages vel ex hoc ſolo ſequeretur.

Multa Doctores diſputent de legum promulgatione; an ſtatim poſt illam ubique obligent? an ſpatium aliquid temporis, & quantum requiratur? num ante hoc etiam tempus elapſum, ſicut leges præceptivæ non videntur obligare, ſic quoque imitantes actum aliquem, eum non reddant invalidum, & nullum? atque hoc genus alia ſapienter proſequuntur. Ex dictis de natura, & ſcopo promulgationis determinari hæc & alia ſatis poſſent; ſed quoniam argumenta etiam contraria adducenda eſſent, referendus item textus ex utroque jure, quo longius, quam par ſit, ab inſtituto noſtro diſgrederemur, ſatius arbitratus ſum, iis decerptis, quæ nobis deſerviunt, cætera ſuo loco ſervare.

Id ad præſens pertinet, ex dictiſque planè conſequitur, poſt legem promulgatam tempus aliquod poſtulari, ut eos ubiq; obligare poſſit, & hæc de omni lege ſaltem præceptiva, & directiva. Conſtat hoc quia promulgatio ex ipſis rerum, legumq; naturis neceſſaria eſt: finis enim eſt, ut lex, & regula innoteſcere poſſit regulandis per ipſam: ad hoc porrò tempus requiritur, nec in momento ad omnes notitia pervenire poteſt, nec item in momento eam quærere, qui dirigendi ſunt, ut patet: ergo tempus aliquod, & intervallum neceſſario requiritur.

Hinc eodem jure nequit idem tempus pro omnibus deſignari, conſtituique: nam alii aliis longiùs diſtant, regnaque alia aliis ſunt majora: quare nequit tam citò propagari, innoteſcereque lex pertinens ad univerſam Hiſpaniam, atque ea, quæ unam ſolùm urbem, vel exiguam Provinciam, aut ditionem comprehenderet. Senſim ergo, & operatione quadam continua tum promulgatio ipſa, tum diligentia ſubditorum, ſicut reliqua agentia creata agere poſſunt: & ſicut abſurdum foret pro omnibus curſoribus, tabellariiſq; ad omnia loca unum, idemque tempus præſcribere; ſic & in obligatione legum eſt; quæ licet ſtatim, poſt promulgationem obligare incipiant in propinquo, niſi contrarium ſtatuatur, at non in diſtanti, & ubique, ſed pro locorum diſtantiis citiùs, aut tardiùs obligare incipiunt. Et hæc quidem ita loquendo de promulgatione quoad ſubſtantiam, quæ per ſe neceſſaria eſt: nam ſolemnitates ejus, & modus arbitrio Principis relinquuntur; & hoc de eſſentia eſt, ut ea legis manifeſtatio fiat, ex qua ſuditi, quâ par eſt adhibentes diligentiam eam noſcant.

Hinc etiam arbitror, eum, qui in debito loco degeret, non fore obligatum ſtatim licet modo aliquo extraordinario aliquantò citius reſciret,

legem injuria eſſe promulgatam; ſed tunc eum obligari incipere, quando lex communi modo propagari potuit, ſuamque urbem, vel pagum obligare incipit: lex enim non ad ipſum, ſed ad omnes, vel pleroſque dirigitur; & tunc oblique ſingulos obligat, quando ibi omnes obligat, ad quos eſt, nec exceptionem habent. Quod ſanè in omni etiam alio negotio ſumitur, quod non uni alicui, ſed multis, aut communitari alicui committeretur; neque enim qui via aliqua extraordinaria negorium reſciſſet, tractare illud debet, quandiù reliqui, quibus committitur, & ad quos dirigitur, noſſe illud potuerint.

Dices ad legem ſaltem Dei teneri quemque, cum primùm eam ubicumque locorum noverit, & ſi rèliqui omnes eam ignorent, neque obligentur, ſed excuſentur ab ignorantia invincibili. Reſpondeo loquendo de lege, quæ non pro aliquo uno ſir, ſed pro ſua communitate, nullum eſſe obligatum, quamdiù omnes, vel plerique obligenrut. Aliud ſcilicer eſt nos ignorare etiam invincibiliter legem: aliud verò nos eſſe obligatos ad legem; excuſatio quippe ſupponit obligationem, & ignorantia invincibilis excuſat, non quia lex non obligat, ſed quia obligatio invincibiliter ignorabatur; alioqui excuſatione, & defenſione opus ſanè non eſſet. Eo itaque tempore elapſo, quod ſufficiebat, ut alicubi lex obligaret, ſi unus ſibi ſolus eam ſciat, tenetur, etſi omnes alii ignorarent. Sed quid ſi invincibiliter ignorent reliqui, ut dicebatur? Reſpondeo loquendo, de lege Dei, forte ſequi utrumque: nam lex Dei nequit non eſſe ſufficienter promulgata; quare ſi elapſo tempore adhuc invincibiliter ignoretur fiet, eam eſſe, & non eſſe ſaris promulgatam, & teneri, ac ſimul non teueri eum, qui legem noviſſet. At tranſmittendo nunc aliorum opinionem, ille teneretur ſolum, nec ſimul teneretur, & non tenererur.

Itaque etſi Deus in inſtanti etiam agere poſſit, & creet; ſicque in momento leges ſuas omnibus manifeſtare potuerit, haud ramen ira fecit; fidem ſuam, & legem voluit eſſe ex audiru, miſſiſque hominibus per univerſum mundum eam omnibus promulgavit. Rectè enim in ſimili diſſerit Hugo de S. Victore libro ſecundo, de ſacram. part. 6. capite quarto, fuir autem medium tempus quoddam, inquit, quandò & circumciſio bapriſmus ſimul cucurrerunt: altera, id eſt, bapriſmus, ut confirmaretur. Oportuir enim, ut & illa, quæ facienda eranr, nequaquàm ſubitò, & præcipiranrer, ſed paulatim, &c. dimitterentur: & ſimiliter quæ incipienda erant, cum mora, & gravirate inchoarentur. Hæc ille idcirco nec in uno momenro totus ſimul mundus ad fidem obligatus eſt, nec Hieroſolymis, arque in Hiſpania eodem die, & hora fides obligavit: & eis, qui eo medio tempore in Hiſpania obiiſſent, ſufficiebat ut prius fides implicita Mediatoris ad ſalutem, ut idem diſſerit: Hugo: de quo mox iterum.

## §. III.

*Fieri ergo nequit, leges Dei non eſſe ſatis promulgatas.*

HAnc concluſionem proſecutus ſum ſuprà quæſtionem quartam, §. 4. de qua proindè hic ſeorſim dicere, atque ex ipſa legis definirione eam ſtaruere ſufficiat. Ergo S. Thomas dicebar, ac plus minùs idem cæteri quoque dicunr: *lex eſt quadam rationis ordinatio ad bonum commune ab eo, qui curam communitatis habet, promulgata* Hinc igitur lex Dei erit ordinatio rarionis divinæ ad bonum commune ab ipſo promulgata. Implicat ergo in terminis Deum legem feciſſe, & non promulgaſſe, ſeu non ſatis, id eſt, non ſimpliciter promulgaſſe.

Ex quo per evidentem, opinor, conſequentiam accipirur, quod paulò inferius magis explicabo, fieri prorsùs non poſſe, quod aliqua alicujus uſpiam gentium, aut terræ angulorum ignorantia legis Dei ad ipſam pertinenris, & quando pertiner, ſir invincibilis, quia Deus non ſaris legem promulgavir, nec quod per Deum, per quem numquàm abeſt, rectè ſe excuſer creatura.

## §. IV.

*Quare ſupponunt Doctores omnes, fidem Chriſti, & legem Evangelicam fuiſſe jam olim promulgatam.*

SUpponunt ergo Theologi omnes in 4. diſt. 1. & in 2. quæſt 103. art. 3. & 4 legem Evangelicam, fidemque proindè Chriſti fuiſſe promulgatam, ac ceſſaviſſe legalia, circumciſionem ceſſaſſe, ac reliqua verera juſtificationis media: id quod pleniſſime, & ſapienriſſime S. Thomas in in citatis articulis proſequirur, ac ſupponitur à Tridentino ſeſ. 6. cap 4. ubi de juſtificatione à peccaro originali loquens inquit: *quæ quidem tranſlatio poſt Evangelium promulgatum ſine lavacro regenerationis, aut ejus voto fieri non poteſt, ſicut ſcriptum eſt, niſi quis renatus fuerit ex aqua, & ſpiritu ſancto non poteſt introire in regnum Dei.*

Hic locus ampliſſimus occurrebat dicendi, & diſſerendi de ceſſatione legalium, an ſtatim poſt paſſionem ſalvatoris ceſſaverint, ac mortua fuerint? an tamen non continuo mortifera eſſe cœperint? quo pacto iis Apoſtoli uſi ſint, quin Paulus eriam ipſe Petri reprehenſor; qui Timotheum circumciderit, qui more Nazaræorum barbam quoque totonderit; qui ex concilio Jacobi, & ſeniorum ſe purificaverit Jeroſolymis, ut ex actu. cap. 16. 18. & 21. conſtat. Huc percelebris ea Hieronymum inter, & Auguſtinum diſceptatio, quæ multas utrinque epiſtolas complectitur, ſpectabat, quibus certò rractandis, quæ ſcire poſſumus, ac muneris Theologici ſunt, libentius ego vocarem, quam in explorando, quid de ſua abſoluta potentia agere poſſit · quid item eſſet acturus in alia rerum ſerie, de qua nihil ſit ipſe locutus. Quoniam verò ea ad inſtiturum noſtrum haud attinent, ſatius habui, oihil & quam non ſatis, ac jejune dicere.

Ex his omnibus controverſiis illud nobis licet tutò ad præſens accipere, legem Evangelicam

jam

jam olim ſatis fuiſſe promulgatam. Quando verò fuerit promulgatio iſta completa, atque in ratione promulgationis abſoluta, diſſident Doctores; nam alii promulgationem ſolam eam vocantes, quæ Jeroſolymis facta eſt, maximè die Pentecoſtes, alii promulgationem cum ipſa inceptione mortis legalium, quæ tempore paſſionis, ac mortis Chriſti facta eſt, quandò omnia conſummata ſunt, hunc, inquam, legalium, ac veterum interitum, vel incæptionem cum promulgatione confundentes, tunc putant promulgatum Evangelium. Alii cum Chryſoſtomo viginti, aut triginta annorum diſcurſu putant promulgationem fuiſſe completam, abſolutamque.

Nobis hac in parte Auguſtini, Bernardi, Hugoniſque videtur tenenda ſententia; neque enim, ut aliqui viri graves exiſtimarunt, Bernardus, & Hugo diſſident, ſed eadem uterque docet, ac prorsùs conſentit.

Putamus ergo brevi concluſione rem claudendo, tunc, & ibi, & iis promulgata fuiſſe nova, quandò, & ibi, & quibus ceſſarunt, ac perierunt vetera; atque hæc duo quoad tempus, & loca, & perſonas eſſe omnino connectenda. Eſt hæc ſententia expreſſa Bernardi epiſtol. 77. ad Hugonem: *ſed ex eo tempore cautum cuique cæpit antiquæ obſervatio non valere, & non baptizatus quiſque novi præcepti reus exſiſtere, ex quo præceptum ipſum inexcuſabiliter ad ejus potuit pervenire notitiam.* Conſentit expreſsè etiam Hugo lib. 2. de ſacram. par. 6. cap. 4. & clarius cap. 5. in quo quærit, quandò homines præcepto bapriſmi obligari cæperint? ac repulſis iis opinionibus, quas Bernardus ad ipſum ſcribens recenſuerat, tunc ait obligationem cæpiſſe, *ubi quidem generalis inſtitutio facta eſt, quæ ex eo unumquemque debitorem habuit, quod ad ipſum prædicantibus Apoſtolis nuncius verbi præceptum inſtitutionis pervenit.* Hæc ille, ubi rò *pervenit*, ut ex ipſo capite patet, ſicut in Bernardo eſt intelligendum, hoc eſt, inexcuſabiliter pervenire potuit, & vel pervenit, vel perveniſſet, ſi culpa cujuſque non impediviſſet.

Auguſtinus Epiſt. decimonono, capite ſecundo ait: *ſenſim proinde, atque paulatim fervente ſana prædicatione gratiæ Chriſti; qua ſola noſſent credentes ſe juſtificari, ſalvoſque fieri, non illis umbris,* &c. *omnis illa actio conſumeretur umbrarum.* Contextus quoque Pauli ad Hebræos cap. 8. quadrare videtur: *dicendo autem novum veteravit primum; quod autem antiquatur, & ſeneſcit, propè interitum eſt:* ſenſim ergo, non in inſtanti vetera interierunt, ſed quemadmodum nova inducebantur, & obligabant. Idcircò ipſe Apoſtolus paulò ante diſpoſitionem Novi Teſtamenti connectit cum datione novarum legum dicens; *quia hoc eſt Teſtamentum, quod diſponam domui Iſrael poſt dies illos, dicit Dominus, dando leges meas in mente eorum,* &c. Una ergo, & ſimul, eodemque tempore Novum Teſtamentum, & leges ejus voluerunt: atque unà, & ſimul, eodemque tempore antiqua ceſſarunt, & nova obligarunt.

Nec ſanè repugnant Theologi; quia in primis non dicunt, in ipſo mortis Chriſti momento, ſeu in quo dixit, *conſummatum eſt*, ſeu in quo velum templi ſciſſum eſt, ceſſare vetera, & circumciſionem adhuc quoad valorem priſtinum in ipſa Hieroſolyma extinctam eſſe, ſed tempus aliquale requirunt; quia in 2. diſt. 24. Magiſtri D. Thomæ, & reliquorum communis ſententia fuit, adhuc poſt Reſurrectionem, atque Aſſenſionem ſalvatoris Cornelium juſtificatum fuiſſe, ſeu juſtum extitiſſe cum ſola fide implicita Chriſti, quia nondùm eatenùs ſatis promulgato Chriſto, & Evangelio ſufficiebat fides implicita; quia tamen jam ſaltem ibi incipiebat eſſe neceſſaria fides explicita, miſſus ad eum fuit Petrus Architectus, ut loquitur Auguſtinus.

Vetera porrò media juſtificationis ab originali erant Judæis quidem circumciſio cum fide ſaltem implicita Mediatoris; Gentibus verò fides eadem ſine neceſſitate circumciſionis: & ſic de aliis mediis. At hæc media non ſtatim in morte Chriſti, aut Reſurrectione etiam quoad priſtinum valorem ceſſarunt, ut conſtat de Cornelio, ex communi ſententia, & nemo, quem ſciam, eſt, qui aſſerat, ſiqui puer Hebræorum circumciſus ipſo paſſionis, mortiſque tempore ſine baptiſmo obiiſſet, eum non eſſe ſalvatum.

## §. V.

*Exponitur, quomodò unà, & ſimul vetera ceſſarint, & nova obligarint.*

LOquor de ceſſatione quoad valorem qualem qualem priorem; non de licito legalium apud Judæos uſu; nam ut ex Auguſtino, & D. Thoma latiſſimè habemus, vetera apud Judæos non ſimul mortua ſunt, ac virtute omni privata, & mortifera eſſe cæperunt, ſed aliquamdiù mortua, non tamen mortifera, ſed licita fuerunt ſine ſpe in illis, ut non ſicut idolatria, ſed cum honore tamquam à Deo ſepelirentur, ut Auguſtino Ductore epiſt. 19. S. Thomas, & Theologi proſequuntur.

Loquor ergo de ceſſatione quoad valorem, ſeu de interitu veterum, & dico, unà, & ſimul quoad tempus, loca, & perſonas vetera ceſſaſſe, ac interiiſſe, & nova obligaſſe.

Cujus concluſionis ratio hæc ſit. Numquam Deus defuit in neceſſariis ad juſtificationem, & ſalutem, & nullus prorsùs adultus damnatur, qui ſalvari non potuerit, ac nulli juſtificatio, vel ſalus eſt, aut fuit impoſſibilis. Ergo ex quo nullus adultus juſtificari, aut ſalvari potuit per vetera media, potuit omnis juſtificari, ac ſalvari per nova: ergo omni nova ſatis promulgata ſunt: proindè obligarunt. Ergo unà, & ſimul quoad tempus, & loca, atque perſonas vetera interierunt, & nova obligarunt.

Explicatur. Concors Patrum, ac Theologorum ex ſcripturis, ut ſuperiùs vidimus, deprompta ſententia eſt, omni tempore proviſa eſſe omnibus media ad juſtificationem, ſalutemque neceſſaria. Neque ullus, opinor, volet, hoc univerſale Dei beneficium morte Chriſti, qui pro omnium ſalute mortuus eſt, ceſſaſſe, ac evanuiſſe. Ceſſaſſet autem, ſi eo medio tempore à morte Chriſti uſque dum in omnem terram exiviſſet ſonus Evangelii, vetera media non valuiſſent; quia nondùm ubique nova promulgata erant, neque obligabant, nec aderant, neque inveniri poterant de communi lege, ex qua fides eſt ex auditu. Ergo tunc, & ibi, & apud eos vetera ceſſarunt, ac interierunt, quando, & ubi, &

apud quos nova obligarunt; at non obligarunt ubique locorum ſtatim poſt mortem Chriſti, nec item ſola promulgatione Hieroſolymis facta, quam in momento noſſe ubique non poterant: leges autem, ut ex 4. diſt. *in ſtu*, accipiunt Doctores, fiunt, cum promulgantur. Ergo obligarunt, quandò, ubi, & pro quibus ſatis promulgata ſunt; & ſic promulgatio, & obligatio novorum, ac interitus veterum concurrerunt. Idcirco, ut quæſt. præc. oſtenſum eſt, ordinatè Paulus cuncta hæc contexuit; neceſſitatem Chriſti, ac fidei ejus primùm præſcripſit; mox omnibus excuſationem ademit: quod ut concluderet, nova omnibus promulgata fuiſſe, ſanxit; connectenda ſunt ergo hæc omnia quoad tempus, loca, atque perſonas; ſin minùs alicui priùs negata fuiſſent antiqua, quam conceſſa nova; & ſic neutris proviſus ſalvari, aut juſtus eſſe nequiret.

*Senſim itaque, ac paulatim creſcente ſama prædicatione gratiæ Chriſti*, ut Auguſtinus aiebat, omnis hæc actio extinctionis veterum, & obligationis, ac neceſſitatis novorum peracta eſt. Explicuimus ſcilicet §. 2. ex ipſa natura præcipientium ſaltem legum eſſe neceſſitatem promulgationis, quin hanc eſſe de ipſa etiam ratione, ac definitione legis. Per promulgationem autem intelligunt plerique, & intelligant, neceſſe eſt, eam legis manifeſtationem, ac publicationem, ex quà qui per eam regulandi ſunt, noſſe ipſam poſſint, ſi parem diligentiam adhibeant. At compertum eſt, mortuo Chriſto, aut etiam promulgato Hieroſolymis dumtaxat Evangelio, ex hac manifeſtatione omnes ubique homines illud in inſtanti noſſe non potuiſſe, nec ex ſola ubique terrarum etiam poſteà potuiſſe; ſed neceſſarium fuiſſe, quod nobis ſanè ſcientior Dominus ipſe inſtituit: *euntes ergo docete omnes gentes*, &c. *miſit illos binos in omnem locum*, &c. Sic ergo ſenſim gratia Chriſti prædicata eſt, promulgatum Evangelium per univerſum mundum: atque ut promulgabatur, obligabat; ut rursùs obligabat, vetera abibant, & nova neceſſaria fiebant, ubi, & quandò vetera extincta ſunt.

Nimirùm etſi magna ſit diſſenſio inter Doctores, num ſicut lex præceptiva non ſtatim poſt promulgationem in curia, vel in Metropoli Provinciæ in diſtanti obligat, quia non agit in diſtans, nec in inſtanti ſciri poteſt; ſic etiam ſit de legibus annullantibus, ac irritantibus? nam cum iſtarum finis non ſit regulare, non ea neceſſitas tractus temporis videtur requiri, quæ in legibus præceptivis, quæ ſolùm conduntur, ut dirigant; & ſic noſcendæ ſunt. Etſi, inquam, de hoc Doctores diſſideant, multaque ſint utrinque jura; in re tamen noſtra ratione ſaltem materiæ legis præcipientis, & legis irritantis, hoc eſt, legis obligantis ad Evangelium, & legis irritantis, extinguentiſque vetera, una cauſa, & ratio eſt.

Sumus enim in neceſſariis ad ſalutem; nec vetera media neceſſaria tolli ſaltem juxta præſentem providentiam potuere, quamdiu nova non concederentur; alioquin, quod abſurdum eſt, medio eo tempore non ſatis fuiſſet hominibus proviſum. At nova non ſtatim, & in momento omnibus ubique conceſſa ſunt, ſed promulgatio, & neceſſitas prædicatione ſenſim, & aliis poſt alios non ſimul omnibus ubique gentium inductæ ſunt: & ſic ſolum lex nova obligavit. Sic ergo & antiquam quoad legalia irritavit, & extinxit ſaltem in iis, quæ ad ſalutem ante Evangelium neceſſaria erant.

Fatemur itaque, quod adverſarii opponunt, Chriſtum Sacerdotem in æternum obtuliſſe ſe in cruce Patri; Novum item Teſtamentum fuiſſe conditum. At dicimus, iſta promulgari, publicarique debuiſſe; nullibi ergo ut umque ſimul Teſtamentum conſtitiſſe, & valuiſſe, ſed ut incipiebat valere novum ſaltem ex præcepto, interibat antiquum: abſurdum tamen eſſe, ut alicubi antequam novum naſci poſſet, & obligaret, antiquum interiret, & ibi homines ſine novo, & antiquo, & ſic nullo prorsùs deſtituti remanerent, ac alio item omni medio ad juſtificationem, & ſalutem.

Nec iſta negant, re ipſa, qui hic adverſari videntur, ſed quod ex natura promulgationis juxta ipſas legum naturas philoſophando nos ſtatuimus, ipſi per ignorantiam invincibilem expediunt. Nam nihil utilitatis veterum iis ceſſaſſe, qui ex ignorantia invincibili illis utebantur exiſtimantes, ea non ceſſaſſe, tamquam indubitatum ſupponit Vazquez diſput. 181. capite ſecundo, initio. Re ipſa itaque etiam poſt mortem Chriſti circumciſio juſtificabat eodem modo, quo prius invincibiliter ignorantes Judæos, & fides implicita Chriſti gentiles invincibiliter ignorantes, ſicut priùs. Eoſdem ergo effectus in veteribus etiam poſt mortem Chriſti ponunt, quos nos; ipſi quidem privilegio ignorantiæ invincibilis; nos autem ex defectu ſufficientis promulgationis novorum.

Sed verò inintelligibilis eſt iſta virtus, quam ignorantiæ invincibili attribuunt, ſeu quam ignorantia invincibilis potiùs attribuit veteribus ſacramentis. Nam ſi ut opponunt, ipſa ſtatim morte Chriſti vetera ubique in momento, vel etiam in triduo ut ſotus aliique voluerunt, mortua ſint, certè evidens eſt, ignorantiam reſuſcitare illa non poſſe; ſi mortua ubique ſint, omnis illis ubique virtus ablata eſt; hoc enim eſt illa mori, & interire: at ignorantia, opinor, ſacramentum non eſt, nec inſtituti ſacramentorum, nec virtutem habet ullam: non ergo eam dat. Deus, inquis, tunc dabit. Bene: vivificat ergo illa, & duo ſimul teſtamenta conſtant, vetus ſacerdotium valet; ac omnia in ipſos redeunt, quæ in opinionem noſtram ſcoti, Vegæ, & aliorum movetunt. Adde ex dictis à nobis toties doctrinam univerſalem de ignorantiis, ignorantiæ invincibilis hoc unum eſſe, ut ex ea operantes excuſet à peccato: at non recta facere recta, aut nulla reddere valida prorsùs nequit, & omnis de ignorantia quæſtio eſt, an excuſet, & nihil planè plùs, niſi ubi nobis ex voluntate legiſlatoris conſtat, aliquid ab eo errori communi eſſe indultum.

At aiunt, illam prædicationem novorum factam ſucceſſive per mundum non fuiſſe novæ legis, ac Teſtamenti promulgationem, inquam

Teſta-

Teſtamenti ſimul legiſlative, ſed totam promulgationem Hieroſolymis tamquam in coria finitam fuiſſe. Fuit ergo ea quædam manifeſtatio promulgationis jam factæ. Ad hoc multa occurrebant, quæ reponerem. Nunc ex dictis §. 2. breviter reſpondemus, omnem eam legis manifeſtationem, quam legiſlator facere debet, ut ii, qui per legem regulandi ſunt, noſcere eam poſſint, ad promulgationem, & ad legis neceſſariam conditionem pertinere, ut ratione S. Thomæ conficitur. Lex autem una eſt, ut fides quoque ipſa, licet non ſimul ubique eſſe, & quaſi vivere, & agere, obligareque incipiat, diverſiſque verbis, vocibus, inſtrumentiſque diffundantur.

Quanto porrò tempore, an viginti, vel triginta annis, an brevius, an tardius vetera ubique interierint, ac nova obligarent, pænes Deum ſit, non meum definire: ipſe etiam novi, quid, ubi, & quantum ipſum agere oporteret. Hoc ſcire in hoc, ſicut in gratia noſtrum eſt, ipſum voluiſſe omnes homines ſalvos fieri, & ad agnitionem veritatis venire, nec defuiſſe.

## §. VI.

*At antiqua ceſſarunt ubique, & reſpectu omnium: ergo nova ubique, & omnes obligant.*

ANtiqua, inquam, ceſſarunt ubique, & reſpectu omnium, id eſt, jam ubique & mortua, & mortifera etiam ſunt. Atque hoc quidem ita eſſe per ſe loquendo, nemo ambigit: non tamen deſunt, qui non quod ſciam, data opera rem tractando, ſed curſim dicendo ignorantiæ invincibili ea, quæ paulò antè dicebamus, privilegia ſervare velle videantur, tenereque invincibiliter ignorantibus prodeſſe adhuc aut ſacramenta, aut media juſtificationis.

Hoc porrò nobis minimè ferendum videtur. Etenim ignorantiæ ut nuper dicebamus, nulla vi vigent extincta, & mortua vivificandi, & tam circumciſio quia ex ignorantia exiſtimatur valere, jam non valet, quam non valeret perfricare barbam, quamvis ex ignorantia aliqua invincibili exiſtimaretur ad juſtificationem valere; nam veteribus ipſa morte ſua omnis virtus adempta eſt, nec ſemimortua, ſed mortua prorſus ſunt, ac extincta: tam ergo nunc omni virtute carent, quam ſi numquam ea viguiſſent, & quemadmodum carent res aliæ, quæ nulla unquam virtute donata ſint. Et confirmatur; quoniam qui in caſu ignorantiæ virtute aliqua ea donant, ægrè ferunt, quod ſtatim in ipſa morte Chriſti mortua, & interempta ubique non ſint. An ergo feremus, etiam nunc beneficio ignorantiæ ea vivere, & omnia quidem viciſſe mortem ſalvatoris; at unam ignorantiam invictam permanſiſſe, quæ etiam vetera, viva ſervarit?

Deindè ſuperiùs irrefragabili authoritate oſtenſum fuit neminem uſpiam terrarum jam juſtificari, aut ſalvari poſſe ſine fide explicita Chriſti, & quin Chriſtum norit, ac proindè etiam novam legem. Ceſſarunt ergo, & interempta ſunt vetera ubique, & reſpectu omnium. Neque contraria opinio, vel dictum ob aliquam pietatem tenendum eſt; nam primò in his opiniones noſtræ nihil juvant, aut poſſunt, & ſi vetera re ipſa abierunt, opinionibus noſtris nec revocantur, nec valida fiunt; atque ut ex Auguſtino ſæpe reſumpſimus, nemo optando, aut opinando facit, ut verum ſit, quod verum non eſt. Deindè quia ut Valentia ſuprà annotabat, eadem facilitate Deus, quibus oportet, fidem Chriſti confert, quâ gratiam; atque in præſenti eadem facilitate nova ſacramenta providebit, quâ vetera reſtitueret. Quam ob rem ſi ignorantiæ invincibiles his in rebus darentur, ad nova potiùs eſſet confugiendum.

Arguat rurſus in idem Auguſtinus libro de natura, & gratia capite ſecundo, *Porro gentes remotas, quæ Chriſtum non audierint, quæque credendo in Deum, qui fecit cælum, & terram, à quo & ſe factam naturaliter ſenſit natura humana, & rectè vivendo ejus impleant voluntatem, nulla fide paſſionis Chriſti, & reſurrectionis imbutæ. Quoad ſi fieri potuit, aut poteſt* ait (nam juxta Auguſtinum nec fieri potuit, nec poteſt; quia ſalus religionis hujus, per quam ſolam veram ſalus vera, veraciterque promittitur, nulli unquàm defuit, qui dignus fuit, & cui defuit, dignus non fuit) inquam, ſi id fieri potuit, aut poteſt, *hoc ego dico*, inquit, quod de lege dixit *Apoſtolus*: ergo Chriſtus gratis mortuus eſt.

Si *enim hoc dixit ille de lege, quam accepit gens una Judæorum, quanto juſtiùs dicitur de lege naturæ, quam accepit univerſum genus humanum? ſi per naturam juſtitia; ergo Chriſtus gratis mortuus eſt. Si autem non gratis Chriſtus mortuus eſt, ergo omnis humana natura juſtificari, & redimi ab ira Dei juſtiſſima, hoc eſt, vindicta nullo modo poteſt, niſi per fidem, & ſacramentum ſanguinis Chriſti.*

Tenendum ergo prorsùs arbitror, omnia vetera ſacramenta, ac juſtificationis media ſive Gentium, ſive Judæorum jam olim ubique, & pro omnibus mortua fuiſſe, extincta fuiſſe, & ſolam fidem Jeſu Chriſti, per quam gratis omnis ubique homo juſtificatur, eſſe ut ex Tridentino conſtituimus, fundamentum, initium, ac radicem omnis juſtificationis, atque hunc fuiſſe Eccleſiæ ſenſum perpetuum.

Ex quibus ad præſens ſic arguimus: tunc, ibi, & illis vetera ablata ſunt, quandò, ubi, & quibus nova conceſſa ſunt, quæ proindè conſequi, habereque poſſint: quæ idcircò ſatis etiam promulgata ſint, atque obligaverint. At jam olim ubique omnibus vetera ablata ſunt, mortua, ac extincta ſunt. Ergo jam olim ubique, & omnes nova obligarunt, ac obſtrinxerunt: ſin minùs, quod non concedunt, alioqui alicubi deſtituti remanſerunt, nec juſtificari, aut ſalvari poſſunt.

## §. VII.

*Ergo nulla videtur ſupereſſe ignorantia invincibilis vel Chriſti, vel legis Evangelicæ.*

NUlla eſt ignorantia invincibilis legis ejus, quam ſcire quis poteſt, & etiam obligatur. At ſuperius latè oſtendimus, omnes Chriſtum, ejuſque legem invenire poſſe: nunc denuò oſtendimus, ad legem iſtam omnes prorsùs obligari, & teneri: ergo omnes poſſunt, & tenentur

eam ſcire: nulla ergo uſpiam invincibilis ejus ignorantia ſupereſt.

Exponitur. Si quipiam excuſarentur, maximè quia illis non fuiſſet ſatis promulgata lex gratiæ. Sed ea omnibus ſatis promulgata eſt: alioqui ipſis adempta non fuiſſent vetera ſacramenta. Cum ergo illa omnibus adempta ſint, nec uſpiam jam vivant, profectò omnibus lex gratiæ, ac nova ſacramenta ſunt conceſſa; ergo omnibus ſatis promulgata: nam lex mihi non ſatis promulgata, mihi conceſſa haud eſt, juxta quam vivere poſſim.

Quod autem in his diſputationibus ſemper obſtare videtur, multos ſcilicet omni prorsùs cognitione Chriſti, & Evangelii carere, qui ideo quærere, & noſſe non poſſunt. Hoc, inquam, ut ſæpe oſtendimus, omnino vanum eſt: nam ad culpam ſufficit ignorantia ſolùm indirectè voluntaria: ergo poteſtas indirectè, & ſine intentione directa quærendi: ergo neceſſe non eſt, ullam in particulari Chriſti, aut Evangelii notionem habuiſſe.

Dices, ſi numquam per mundum prædicatum fuiſſet evangelium, mundus obligatus non fuiſſet: at de facto gentes aliquæ non minùs Chriſtum, evangeliumque ignorant, atque ſi numquàm prædicatum fuiſſet: tam ergo non obligantur. Sed reſpondemus, promulgationem ſufficientem jam ſimul fuiſſe peractam, atque culpa hominum memoriam eſſe deletam: nec ob id teneri Deum ad denuò promulgandum, ſed ad hoc ſolùm, ut defectum illum memoriæ, quæ permanſura fuiſſet ubique, niſi peccata hominum obſtitiſſent, ſua particulari providentia ſuppleat, omnibuſque occurrat, qui faciunt, quod eſt in ſe: at id Deus abundantiſſimè ſupplet, nec ulli deeſt, nec per ipſum abeſt, quominùs omnes ad veritatis cognitionem veniant. Eſt ergo culpa hominum, quod non veniant.

Denuò in idem arguitur. Denatura cujuſque legis eſt, ut pleroſque ſaltem communitatis, pro qua eſt, obliget, atque obſtringat; & lex aqua plerique multitudinis pro qua eſt, de obligantur, recta non eſt, ut communiter docent omnes. At lex Chriſti; & nova pro univerſo mundo, non pro parte eſt, & pro omnibus hominibus nullo excepto non pro his, & non pro illis. Ergo pleroſque ſaltem obligat, nec plerique obligati eſſe poſſunt. Ergo plerique ſaltem eam ſcire, non ſolùm poſſunt, ut latè in ſuperioribus fuit commonſtratum, ſed etiam tenentur. Ergo pleriſque ſaltem totius multitudinis hominum ejus ignorantia non eſt invincibilis. At hoc ſemel habito, nihil ſupereſt, cur vel unum ſolum hominem excipiamus; nam difficultates occurrentes non pro uno, aut raro aliquo ſunt, ſed pro infinita quadam multitudine hominum, v. gr. pro univerſa America, ante centum quinquaginta fermè annos. Certè ex hoc haberi ſaltem videtur, quod ſcopo noſtro ſatis eſſet, rarò, & raras eſſe ignorantias invincibiles legis Dei, & ſiquæ ſint, vix eas internoſci poſſe, ut etiam lib. 1. tractatum eſt.

Ut ergo quæſtionem claudamus, Deus totius humani generis Author, & conſervator omnibus, & ſingulis hominibus electionis capacibus in manu ſua poſuit ignem, & aquam; mortem, & vitam, non quam ſuis viribus, ſed gratiæ, quâ neminem deſtituit, conſequerentur. Neque ſolùm vitam conſequi poſſunt, ſed etiam tenentur; ad quid enim magis teneantur? aut quo jure ad quidqiam aliud teneri poſſunt, ſi ad id, quod primum eſt, & finis, non tenentur. Ergo omnes homines, nullo excepto, tenentur ad finem ſalutis, nec excuſabiliter damnatur ullus, etiam ſeorſim à peccato originali. Ergo omnes nullo excepto, tenentur ad media neceſſaria. Inter hæc autem quaſi fundamentum eſt fides Chriſti, baptiſmus in re, vel voto, & denuò lapſis pœnitentia. Horum ergo ſaltem ignorantia omnibus, nullo excepto, erit vincibilis.

De cæteris etiam Dei legibus nullam ipſe non ſatis promulgavit, nec eſſe potuit, quod Deus legem aliquam pro aliqua multitudine conderet, & eam pro ea tota non ſatis promulgaret, ut latius quæſt. 4. §. 4. explicatum eſt. Hoc enim præter alia ibi dicta eſt diſcrimen inter Legiſlatorem Deum, & legiſlatores homines; quod homo legem condens ſolùm in confuſo in mente habet multitudinem, pro qua legem fert, & ſatis eſt, ſi comprehenſa ea habeat, quæ pleriſque plerumque contingunt, & ita legem ferre poteſt pro univerſis v. g. Hiſpanis, & interim neſcit, aliquem Hiſpanum v. g. Antonium tempore promulgationis, & contrahendæ obligationis exulem fore in Thracia, alium captivum in Africa, alium gravi morbo laboraturum.

At procul abſunt à Deo noſtro labes iſtæ omnes, & ſingulos multitudinis cujuſlibet pro qua legem fert in particulari, qui ſint, ubi ſint, quantum poſſint, præſentiſſimos habet, nullo prætermiſſo. Omnium conſcius Deus legem fert: ſi eam pro omnibus tulit, omnes obligare voluit ergo potuit: ergo ſatis etiam promulgavit, & obligavit. Ergo omnis legis Dei ignorantia in eo, pro quo eſt, & quandò eſt, ignorantia rei, quam ipſe ſcire potuit, & debuit, nec ut lib. 1. ex Suarez aſſumpſimus, obligatio faciendi conſtat ſine obligatione ſciendi. Alia in idem quæſt. ſeq.

## QUÆSTIO XIV.

*Nulla proinde in ſcripturis ſanctis nec in univerſali, nec in particulari inveniri videtur, ignorantia invincibilis legis Dei.*

HOc in loco dimittamus alienos, & ſolùm ad Chriſtianos, maximè verò catholicos diſputationem omnem convertamus. Habuit olim Dei populus plurimas leges Dei, & ſcripturas habuit: habet item populus Chriſtianus & leges, & ſcripturas Dei. Hunc ergo utrumque populum conferamus, & videamus, num inveniatur in ſcripturis ignorantia aliqua legis Dei, quam Deus innoxiam, & invincibilem habuerit? quod ſi nulla talis inveniretur reſpectu rudioris illius, & in umbris degentis populi, conſequens à fortiori videbitur nullam ignorantiam legis Dei innoxiam, invincibilemque habendam in populo chriſtiano quando judicabimur.

§. I. Re-

## §. I.

*Removentur hinc quædam ignorantiæ occurrentes inter ipſas promulgandas leges Dei.*

ANtonius de Corduba lib. 2. de ignot. quæſt. ut probet dari poſſe ignoranriam invincibilem legis ſaltem poſitivæ Dei, attulit quaſdam ignorantias ipſorum quoque Apoſtolorum, quæ inter ipſam promulgandam, declarandamque legem occurrerunt, ut Actuum 10. & 11. Petrus, ac cæteri diſcipuli ignorabant, gentes recipiendas eſſe ad gratiam, & ad pænitenriam: *undè obſtupuerunt ex circumciſione fideles, qui venerunt cum Petro, quia & in Nationes gratia ſpiritus ſancti effuſa eſt*: ac pòſt Hieroſolymis diſceptarunt adverſus Petrum, quia introiviſſet ad viros præputium habentes, & manducaſſet cum illis; ex quibus, aliiſque manifeſtum eſt, diſcipulos eatenùs ignoraviſſe & utique inculpabiliter legem de admittendis gentibus ad gratiam, & ad communionem, convictumque, ac in unum populum.

Verùm iſta & ſimilia in ſenſu noſtro ſunt abs re; nos quippe tractamus de ignorantiis invincibilibus legis jam ſatis publicatæ, ac promulgatæ; non de ignorantiis, quæ vel ante promulgationem, vel inter ipſum promulgandum, quod ſucceſſivum quid eſt, contingunt; & hoc ſenſu inſtituta quæſtione, fatemur ultrò, dari ignorantias invincibiles. Lex porrò illa de admittendis gentibus ad gratiam nondùm fuerat manifeſtata, & publicata; quin eo ipſo capite linteo illo magno de cælis ſubmiſſo Petrus eruditus fuit, qui deinde cæteros quoque edocuit, ac ſenſim, ut cap. 11 perhibetur, de loco in locum lex vulgata fuit. Nec obſtat, quod die ſaltem Pentecoſtes lex promulgata ſit; nec enim omnes prorsùs articuli, ac ſingulæ leges propoſitæ ſunt; nec de omnibus tunc actu ſpiritus ſanctus Apoſtolos erudivit, ſed ſolùm ſucceſſione quadam, ut conſtat.

Undè non videmus vim argumenti Cordubæ; nam, ait, multa, ut de ceſſatione legalium, ac neceſſitate baptiſmi, fuiſſe invincibiliter ignorata, quæ tamen ante ſufficientem eorum promulgationem, inquit, erant articuli fidei neceſſarii, ſicut & nunc. Nos in primis nuſpiam legimus, ab Apoſtolis ignoratam fuiſſe neceſſitatem baptiſmi. Deinde Auguſtinus epiſt. 19. negat, Apoſtolos ignoraviſſe ceſſationem Legalium; ſed ſciverunt, quod re ipſa erant, ea ſcilicet eſſe mortua, nondùm tamen Judæis mortifera, nec vel Hieronymus, vel Auguſtinus Paulum, qui ter ſaltem poſteà legalibus uſus fuit, per ignorantiam excuſavit, ſed Hieronymus diſpenſatione, Auguſtinus, quem Theologi ſecuti ſunt, ipſa veritate; nam verè nondùm is uſus prohibitus, ac mortifer factus fuit: quin expreſsè actu. 15. poſt Concilium etiam habitum indulgetur, aut jubetur abſtinere, à ſuffocatis.

Argumentatio verò Cordubæ videtur in ipſis terminis implicare; quod articuli aliqui ante ipſorum ſufficientem promulgationem ſint neceſſarii; nam univerſaliſſimè de Phyſicis, ac moralibus loquendo, nihil neceſſarium poteſt eſſe impoſſibile: lex autem non ſufficienter promulgata ſciri nequit; ergo neque ſervari: ergo impoſſibilis ſimul eſſet, & neceſſaria; quod implicat. Satis rurſus quæſt. præc. conſtitutum eſt, promulgationem (ſufficientem utique) eſſe de ipſa ratione legis; eſſe ſaltem conditionem prorsùs neceſſariam ad ejus virtutem, vim, & obligationem. Prorsùs ergo implicat, articulos aliquos, vel leges eſſe neceſſarias ante ſufficientem promulgationem.

Sed denuò arguit ex actu. 15. unde conſtat, ipſos etiam Apoſtolos ignoraſſe, unum gentes converſæ obligandæ eſſent ad circumciſionem, ac cætera legalia. Cæterùm ex eo capite haud conſtat, Apoſtolos hoc ignoraſſe; nam potius Paulus, ac Barnabas reſtitiſſe leguntur, etſi poſteà Paulus, & Barnabas Hieruſalem aſcenderint, conciliumque celebratum ſit: quemadmodùm Concilium Tridentinum coactum fuit, & ſi non ignoraretur, Lutherum, Calvinumque planè deſipere. Ideo, ut paulo antè dicebamus, Auguſtinus ep. 19. non vult Apoſtolos hoc ignoraſſe. Conſtat ſanè ex hoc cap. 15 quoſdam id ignoraſſe; at potiùs colligi poteſt ignorantiam iſtam fuiſſe noxiam, & culpabilem; nam in litteris à Concilio miſſis habetur: quoniam audivimus, quia quidam ex nobis exeuntes turbaverunt vos verbis, evertentes animas veſtras, quibus non mandavimus, &c. Animæ autem non evertuntur innoxiis, ac invincibilibus ignorantiis, quæ nihil nos lædent

Arguit præterea ex 1. Machab. cap. 2. ubi Machabæi invincibiliter ignorarent, num liceret præliari in die Sabbathi, exiſtimaruntque, non licere: quare veniente exercitu Antiochi, ipſiſque pugnare detrectantibus, ne ſabbathum violarent, mille animæ hominum occiſæ ſunt. Exiſtimandum verò non eſt, hos adeò exrernos legis Dei vindices in hac ignorantia, vel ex illa deliquiſſe.

Reſpondemus, hanc ignorantiam videri abs re; non enim eſt ignorantia, ex qua, vel propter quam lex aliqua Dei violata ſit, ſed potius per ignorantiam, ut ſcrupuloſi, aut timoratores ſolent, exiſtimarunt, non licere prælium, & ibi culpam, ubi non erat, timuerunt, quod ſanctorum eſt. Fortè etiam non niſi dubitarunt, ac in dubia ut par erat, partem tutiorem ſecuti ſunt dicentes *moriamur omnes in ſimplicitate noſtra.*

Sed inquis, eos non pugnando violaſſe legem naturalem propriæ defenſionis Reſpondemus, eos tam paucos obligatos eſſe non potuiſſe inire prælium adverſus exercitum Antiochi, quin tunc fortè futurum haud fuiſſet rutum: quia ſine ſpe propriæ defenſionia alios occidiſſent, & & ſolùm licet in ſui defenſionem, & ut ſapienter locutus eſt S. Thomas, ſe defendendo alium occidere; non autem alium occidendo ſe defendere: ergò minus licet occidere, ubi defendi non poſſis. Certè Judas Machabæus cum exigua manu prælia commiſit contra plurimos: ſed ut à temeritatis culpa eum excuſemus, tenendum videtur, à Deo cujus quaſi miraculoſo adjutorio ſæpè vicit, ſpecialiter roboratum, animatum, motum fuiſſe etiam, quando in prælio cum tam paucis adverſus innumeros commiſſo cecidit. De quibus mulra diſſeri poſſent, & 2. 2. quæſt. 40. art. 4. tractatur, utrum liceat bellare in die feſto; ubi etiam Matharhiæ legis interpretatio probatur, ac ratio aſſignatur: quæ ad eam cauſam ferè revocatur, quam Dominus Judæis propoſuit, & objecit, num liceret benefacere in die ſabbathi

quam cauſam Dominus propoſuit Matth. 12. M. 3. & Lucæ 6. Et certè ut prælium, quod neſcio quid plus difficultatis habere videbatur, prætermittamus, ignorantiam eam, qua Judæi arbitrabantur, non licere curare in die Sabbathi, innoxiam Dominus non habuit; nam Marci 3. dicitur: *& circumſpiciens eos cum ira, contriſtatur ſuper cæcitate cordis eorum, dicit homini, extende manum tuam.*

Illud hic addendum eſt, ſive modo à nobis ſignificato, ſive alio Machabæorum horum facinus, ac ſimilia ita exponenda eſſe, ut nullatenus nec per ignorantiam quidem invincibilem ulla per ea lex violata re ipſa fuerit; nam de ejus Theologiæ veritate nihil omnino dubitamus, ſed compertiſſimam habemus, quæ ait, voluntatem, aut operationem rationi per invincibilem etiam ignorantiam errant conformem non eſſe bonam; nec laudandam, ſed ſolùm, & purè non malam, ſeu culpæ in imputabilem; nam ignorantia ſolùm excuſare poteſt; rectam conſcientiam conflare non poteſt, nec proindè rectam voluntatem, aut operationem. At Machabæi iſti non ſolùm à peccato excuſandi ſunt, ſed laudanda etiam eorum mors. Ergo nulla lex per eam, nec per ignorantiam quidem invincibilem everſa eſt.

Idcircò quoties in facinora Martyrum aliquorum indicimus, qui ſe ultrò in rogum injecerint, haud unquàm ſanctæ eccleſiæ in mentem venit, eos per ignorantiam aliquam invincibilem excuſare, & laudare, ſed ſcientiſſima Mater ad ſpecialem, motionem, impulſumque Dei recurrit. Sic Samſonem quoque, qui concuſſis fortiter columnis Judic. 16. glorioſè triumphans obiit, tuentur ſapientes, non per ignorantiam. Sic Eleazarum, qui 1. Machab. cap. 6 qui ſe Elephanto ſupponens occubuit, & Raziam lib. 7. cap. 14. non per ignorantiam, ſed per ſpecialem Dei motionem defendendi ſunt; ſi defendendi ſunt: propter has quippe occaſiones proprias, & alias Auguſtinus lib. 7. contra Gaudent cap. 23. dicit Machabæorum ſcripturam receptam eſſe ab Eccleſia, non inutiliter, ſi ſobriè legatur vel audiatur.

Hinc longa geſtorum veterum Patrum ſeries referenda occurrebat, vel Abrahæ, qui ſacram non uxorem ſuam eſſe, ſed ſororem dixit; vel Jacobi, qui ſe fratrem Eſau effinxit, ac benedictionem præripuit; vel Iſraelitarum, qui ex Ægypto proficiſcentes *petierunt ab Ægyptiis vaſa argentea, & aurea, veſtemque quamplurimam: Dominus autem dedit gratiam populo coram Ægyptiis, ut commodarent eis, & ſpoliaverunt Ægyptios*: vel Judith. quæ longiſſimè commenta eſſe, & cap. 12. in peccatum etiam verbis conſenſiſſe videretur; atque hoc genus permulta occurrebant, quæ negotium faceſſunt, vel ut à culpa eximi poſſint, vel tamquam recta, & rectè facta etiam propugnari.

Sunt profectò, qui aliqua veterum Patrum ſimilia geſta damnent, nec à peccato liberent: at omnes aliqua, & multi omnia ſimilia & excuſant, & bona eſſe etiam cenſent. Ad quæ ſanè vel excuſanda, vel etiam probanda ad ignorantias, horumque tantam virtutem irum numquàm eſt. Quod hiſtoricè non poſſunt ſacramento, & ſignificatione declarant: ad Dei motionem, ad Dei Dominium confugiunt, ut ſcitur, nec in re tam trita teſtimoniis obviis opus eſt: in aliorum ta nen ſpecimen ex Decret. tit. de divortiis cap. *Gaudeamus hoc infero. Nec alli unquam licuit in ſimul plures uxores habere niſi cui fuit divina revelatione conceſſum, qui mos quandoque, interdum etiam [illegible] cenſetur, per quam ſicut Jacob à mendacio, Samſon ab homicidio, Iſraelitæ a furto, ſic & alii &c. ab adulterio excuſantur.* Bellarminus lib. 1. de matr. cap. 23. vel ipſam ſanctam Monicam in ſuo matrimonio à culpa propter ignorantiam tutò excuſare auſus non eſt, ſed hanc, aut alias indeterminatæ ſolutiones appoſuit.

Hæc certè geſta haud erant circa prohibita in Decalogo ſine circumſtantiis, quomodo ignorantiæ in vincibiles negantur, ſed ſub magnis circumſtantiis, ut an cauſa ſervandæ aut [illegible], ſicut in Abraham, aut patriæ ſicut in Judith liceret mentiri? & ſic in aliis. Expedit[illegible] via hæc ſolvendi, & quæcumque oporteret, a peccato eximendi, & rectitudine quoque, ac honeſtate donandi fuiſſent ignorantiæ invincibiles legum ſub illis circumſtantiis, ſi hæ ignorantiæ dari poſſent, & à peccato excuſare, ac inſuper etiam rectitudine actus humanos donare. At non ita, nec per hanc viam expediri ſolent geſta illa à Patribus noſtris, ut ſcitur. Non ergo exiſtimatum eſt, rerum harum dari ignorantias invincibiles: & tamen multi hodie ad ignorantiam invincibilem confugiunt.

Movit præterea Corduba ignorantias aliquas Romanorum Pontificum in doctrina morum. Verùm hic locus non eſt de his diſſerendi; nam ſi de Romano Pontifice non tamquam de privato, ſed de publico Eccleſiæ Doctore, ac ſupremo in terris Paſtore ſit ſermo, non argumentum eſt, ſed abſurdum potiùs habemus, eum in fidei, morumque doctrina errare poſſe: quod non hic curſim, ſed inſtituto conſilio erit tractandum. Sin vero aliter ſit ſermo, in primis etiam ſic reverenter eſt diſſerendum, nec error ullus, qui defendi, aut explicari queat, unquam concedendus. Dato autem in aliquo erratum eſſe, unde probant, fuiſſe ignorantiam, invincibilem? Nos enim, quod univerſim de omni ſtatu lib. 1. dictum eſt, exiſtimamus, neminem, qui à peccatis ſcienter admiſſis præſervatus non eſt, eſſe a peccatis ignorantiæ præſervatum. Undè ficto (eſt enim fictio) Romanos Pontifices etiam tamquam publicos, ac ſupremos Doctores erraviſſe, non ſupereſſet [illegible] quo ignorantia probaretur eſſe invincib[illegible] enim, ne errent, eis adeſt; non autem ut inv[illegible]cibiliter errent, ſi erraverint: pro quo priv[illegible] nihil hactenus Doctores moverunt.

## §. II.

*Nulla ignorantia invincibilis legis Dei inveniri videtur in ſcripturis ſanctis in univerſali.*

INquam, *in univerſali*: ſunt ſcilicet in ſcripturis loca tractantia de ignorantia legis Dei univerſim, & in communi: ſunt verò alia definientia de aliqua ignorantia particulari hujus vel illius. Nunc ergo de primo genere documentorum tracto, & quid univerſim de ignorantia legis Dei, & qualibet illius particula ſcripturæ ſanctæ ſine exceptione ſtatuant, & num alias excuſent, & alias damnent, ſed non potiùs ignorantias condemnent, nec ullas innoxias habeant?

Videtur ergo ſic univerſim, & in univerſali ſcripturas examinando, nullam inveniri in eis

ignorantiam invincibilem legis Dei neque totius, neque partis. Quod oſtendam, iis locis utendum eſt, quibus lib. 1. conſtitutum fuit, dari peccata ignorantiæ: ibi enim ea adducta cuncta, ut ignorantiam peccatum eſſe, vel cauſam peccati, oſtenderetur: nunc non ad hoc, ſed ut habeatur, an ſemper peccatum ſit, vel cauſa peccati, percurrentur, nec opus erit ſanctorum ibi data teſtim... a hic denuò, quæ videri poſſunt lib. 1. quæſt. 4. & ſeqq. Quin Auguſtinus epiſt. 65. non de iis differens, quæ contra legem ſunt, ſed de rebus ipſis bonis, quarum unam modò, aliam, & non illam deinceps vult nos agere Deus, difficile ait eſſe, in his non falli; nec tamen ignorantia aliqua invincibilia ſe mox tutum habet, ſed ſanctarum quarumque animarum vocem ex Propheta uſurpat: *delicta quis intelligit*: Nunc ſordent uſuris urbes; ſed præſto eſt advocatrix ignorantia iovincibilis.

Huc primùm attinet cap. 4. & 5. Levitici, quæ ſunt de hoſtiis, & ſacrificiis pro peccatis ignorantiæ, & oblivionis: nulla fit diſtinctio ignorantiæ, alterius noxiæ, alterius innocentis, quæ omnino facienda videretur, ſed pro quocumque per ignorantiam, aut oblivionem facto contra legem, jubetur offerri hoſtia pro peccato.

Locutuſque eſt Dominus ad Moyſem dicens: *loquere filiis Iſrael. Anima, quæ peccaverit per ignorantiam, & de univerſis mandatis Domini, quæ præcepit, ut non fierent, quidpiam fecerit. ſi Sacerdos, qui unctus eſt, peccaverit, delinquere faciens populum ſuum, offeret pro peccato ſuo vitulum immaculatum*; Nihil univerſalius dici potuit; de univerſis prorsùs mandatis ponit, ac ſupponit, peccatum committi, ſi quidpiam per ignorantiam contrà agatur.

Rurſus: *quod ſi omnis turba filiorum Iſraël ignoraverit, & per imperitiam fecerit, quod contra mandatum Domini eſt, & poſteà intellexerit peccatum ſuum, offeret pro peccato ſuo vitulum* &c. Tu quidem diſtinguis, ſi per ignorantiam vincibilem, vel invincibilem fecerit; ſi mandata magis, vel minùs manifeſta ignoravit. At Dominus nihil diſtinguit; de mandatis ſub hoc termino, & in univerſali, & de univerſis loquens, ſupponit peccari ſemper: ergo ſupponit, ignorantiam non eſſe invincibilem. Ubi etiam, quod è re noſtra eſt paſſim annotare habes, etiam ſacerdotes etiam turbam, ac magnam multitudinem per ignorantiam peccare poſſe, ac prorsùs vanam eſſe defenſionem per multos, *& quam multi hoc faciunt? & quis non facit?* &c. ut ex Auguſtino tam ſæpè, quam neceſſariò animadvertimus.

Denuò: *ſi peccaverit Princeps, & fecerit unum è pluribus per ignorantiam, quod Domini lege prohibetur, & poſtea intellexerit peccatum ſuum, offeret hoſtiam,* &c. Ecce ſemper *ſi peccaverit* pro eodem uſurpat, ac ſi fecerit aliquid, aut unum, quod lege Domini prohibetur: & hoc in loco vel unum ex omnibus ponitur. Ergo non aliquid, non vel unum fit per ignorantiam contra legem Domini ſine peccato. Certè ſi iſta hac tanta univerſalitate, & ſine exceptione dicerem ego, nemo, opinor, ambigeret, me nullas admittere ignorantias invincibiles. At dicuntur à Deo. Nullas ergo admittit.

Iterùm: *quod ſi peccaverit anima per ignorantiam de populo terræ, ut faciat quidquam de his, quæ lege Domini prohibentur, atque delinquat*: & cognoſcat peccatum ſuum, offerat capram, &c. cap. 5. eodem modo ſemel iterum, tertiò de iis ſtatuit, quæ per oblivionem fiunt contra legem, aut obligationem aliam juramenti, vel ſimilem: atque de ignorantia idem denuò inculcatur. Nobis certè non eſt animus cum Deo contendendi, qui per ipſam demum legem ſuam, non aliam judicaturus nos non eſt.

In his verò de præceptis negativis, ac prohibentibus expreſſior ſermo eſſe videtur. Jam Numeror. cap. 15. ſic dicitur. *Quod ſi per ignorantiam prætererint quidquam horum, quæ locutus eſt ad Moyſem, & mandavit per eum ad vos, à die, qua cœpit jubere, & ultrà, oblitaque fuerit facere multitudo, offeret vitulum de armento,* &c. *& rogabit Sacerdos pro omni multitudine filiorum Iſrael; & dimittetur eis, quoniam non ſponte peccaverunt.* Scilicet quia ut oſtenſum eſt ignorantia indirectè voluntaria diminuit peccatum, & titulus ad miſericordiam. Dicitur autem *non ſponte* peccaverunt, quia non ſcienter, ac prorsùs ultrò ex ſuppoſitione ignorantiæ peccatur, ut lib. 1. declaravimus: quo ſenſu etiam Auguſtinus ſuprà dicebat, *humana quippè ſuperbia,* &c. *excuſatam ſe putat, ubi ignorantiæ, non voluntatis eſt, quod peccat*: ſuntque hæc peccata ſecundum quid involuntaria, & afferunt triſtitiam, ut conſtat ex Ethicis, & ex 1. & 2.

Rursùs eodem cap. 15. Numer. Quod ſi anima una neſciens peccaverit, offeret, &c. Explicatum porrò erat, quid eſſet neſciendo peccare ſcilicet quidpiam eorum, quæ per Moyſem Dominus mandavit, neſciendo præterire. Quoniam verò pro his ignorantiis, quando cognitæ, deprehenſæque fuiſſent, hoſtiæ jubebantur offerri; contingere autem poſſet, peccari quidem per ignorantiam, & quod peccatum poſteà nequaquàm cognoſceretur, idcircò Paulo interpretante ad Hebræos 9. juſſum etiam fuerat Levit. 16. ut ſemel in anno offerretur hoſtia pro ignorantia tam Pontificis, quam reliqui populi: quemadmodùm nos ſiquid per ignorantiam contra legem factum deprehendimus, id in particulari confitemur: ſin minùs pro ignorantiis in communi deprecamur: valde quippè foret ſuperbum, nos ſaltem vitæ communis homines exiſtimare noſmet immunes.

Aliis multis in veteri teſtamento prætermiſſis, celebriora pro ignorantiis loca ex novo adducamus. Lucæ 12. eſt locus ille ſervi neſcientis ac ignorantis voluntatem Domini: ac facientis digna plagis, quem paucis quidem, vapulaturum tamen, Dominus ipſe decrevit: facere autem digna plagis autem hoc in loco aliud non eſt, quam neſciendo facere contra voluntatem Dei. Dedimus ſcilicet lib. 1. hoc circa Patrum aliquorum documenta: & nemo eorum eam diſtinctionem inducit, ut quædam ſint à neſciente ſervo facta contra voluntatem Domini, quæ digna ſint plagis, alia, quæ digna non ſint, ſed univerſim, & ſine diſtinctione, ac exceptione ſtatuunt, ea, quæ per neſcientiam contra voluntatem Domini fiunt, eſſe digna plagis, etſi paucis. Et re vera totò rigore Theologiæ loquendo ita eſt, & omnia contra voluntatem Dei facta mala ſunt, & digna plagis; aliud eſt enim loqui de opere, aliud loqui de operante. Operans quidem invincibiliter ignorans per ignorantiam excuſaretur à plagis non quia non facit digna plagis & opera mala; hæc enim mala ſunt; ſed quia involuntariò peregit. At Dominus conſtituit univerſaliſſimè, ſervum

quam cauſam Dominus propoſuit Matth. 12. M. 3. & Lucæ 6. Et certè ut prælium, quod neſcio quid plus difficultatis habere videbatur, prætermittamus, ignorantiam eam, qua Judæi arbitrabantur, non licere curare in die Sabbathi, innoxiam Dominus non habuit; nam Marci 3. dicitur: *& circumſpiciens eos cum ira, contriſtatur ſuper cæcitate cordis eorum, dicit homini, extende manum tuam.*

Illud hic addendum eſt, ſive modo à nobis ſignificato, ſive alio Machabæorum horum facinus, ac ſimilia ita exponenda eſſe, ut nullatenus nec per ignorantiam quidem invincibilem ulla per ea lex violata re ipſa fuerit; nam de ejus Theologiæ veritate nihil omnino dubitamus, ſed compertiſſimam habemus, quæ ait, voluntatem, aut operationem rationi per invincibilem etiam ignorantiam errant conformem non eſſe bonam; nec laudandam, ſed ſolùm, & purè non malam, ſeu culpæ in imputabilem; nam ignorantia ſolùm excuſare poteſt; rectam conſcientiam conflare non poteſt, nec proindè rectam voluntatem, aut operationem. At Machabæi iſti non ſolùm à peccato excuſandi ſunt, ſed laudanda etiam eorum mors. Ergo nulla lex per eam, nec per ignorantiam quidem invincibilem everſa eſt.

Idcircò quoties in facinora Martyrum aliquorum incidimus, qui ſeſe ultrò in rogum injecerint, haud unquàm ſanctæ eccleſiæ in mentem venit, eos per ignorantiam aliquam invincibilem excuſare, & laudare, ſed ſcientiſſima Mater ad ſpecialem motionem, impulſumque Dei recurrit. Sic Samſonem quoque, qui concuſſis fortiter columnis Judic. 16. glorioſè triumphans obiit, tuentur ſapientes, non per ignorantiam. Sic Eleazarum, qui 1. Machab. cap. 6 qui ſe Elephanto ſupponens occubuit, & Raziam lib. 2. cap. 14. non per ignorantiam, ſed per ſpecialem Dei motionem defendendi ſunt; ſi defendendi ſunt: propter has quippe occaſiones proprias, & alia Auguſtinus lib. 2. contra Gaudent cap. 23. dicit Machabæorum ſcripturam receptam eſſe ab Eccleſia, non inutiliter, ſi ſobrie legatur vel audiatur.

Hinc longa geſtorum veterum Patrum ſeries referenda occurrebat, vel Abrahæ, qui ſacram non uxorem ſuam eſſe, ſed ſororem dixit; vel Jacobi, qui ſe fratrem Eſau effinxit, ac benedictionem præripuit; vel Iſraelitarum, qui ex Ægypto proficiſcentes *petierunt ab Ægyptiis vaſa argentea, & aurea, veſtemque quamplurimam: Dominus autem dedit gratiam populo coram Ægyptiis, ut commodarent eis, & ſpoliaverunt Ægyptios:* vel Judith. quæ longiſſimè commenta eſſe, & cap. 12. in peccatum etiam verbis conſenſiſſe videretur; atque hoc genus permulta occurrebant, quæ negotium faceſſunt, vel ut à culpa eximi poſſint, vel tamquam recta, & rectè facta etiam propugnari.

Sunt profectò, qui aliqua veterum Patrum ſimilia geſta damnent, nec à peccato liberent: at omnes aliqua, & multi omnia ſimilia & excuſant, & bona eſſe etiam cenſent. Ad quæ ſanè vel excuſanda, vel etiam probanda ad ignorantias, horumque tantam virtutem iturum numquàm eſt. Quod hiſtoricè non poſſunt ſacramento, & ſignificatione declarant: ad Dei motionem, ad Dei Dominium confugiunt, ut ſcitur, nec in re tam trita teſtimoniis obviis opus eſt: in aliorum tamen ſpecimen ex Decret. tit. de divortiis cap. *Gaudeamus hoc infero. Nec ulli unquam licuit in ſimul plures uxores habere niſi cui fuit divina revelatione conceſſum, qui mos quandoque, interdum etiam fas cenſetur, per quam ſicut Jacob à mendacio, Samſon ab homicidio, Iſraelitæ à furto, ſic & alii &c. ab adulterio excuſantur.* Bellarminus lib 1. de matr. cap. 23. vel ipſam ſanctam Monicam in ſuo matrimonio à culpa propter ignorantiam rurò excuſare auſus non eſt, ſed hanc, aut alias indeterminate ſolutiones appoſuit.

Hæc certè geſta haud erant circa prohibita in Decalogo ſine circumſtantiis, quomodo ignorantiæ in vincibiles negantur, ſed ſub magnis circumſtantiis, ut an cauſa ſervandæ aut vitæ, ſicut in Abraham, aut patriæ ſicut in Judith liceret mentiri? & ſic in aliis. Expeditiſſima via hæc ſolvendi, & quæcumque oporteret, a peccato eximendi, & rectitudine quoque, ac honeſtate donandi fuiſſent ignorantiæ invincibiles legum ſub illis circumſtantiis, ſi hæ ignorantiæ dari poſſent, & à peccato excuſare, ac inſuper etiam rectitudine actus humanos donare. At non ita, nec per hanc viam expediri ſolent geſta illa à Patribus noſtris, ut ſcitur. Non ergo exiſtimatum eſt, rerum harum dari ignorantias invincibiles: & tamen multi hodie ad ignorantiam invincibilem confugiunt.

Movit præterea Corduba ignorantias aliquas Romanorum Pontificum in doctrina morum. Verùm hic locus non eſt de his differendi; nam ſi de Romano Pontifice non tamquam de privato, ſed de publico Eccleſiæ Doctore, ac ſupremo in terris Paſtore ſit ſermo, non argumentum eſt, ſed abſurdum potius habemus, eum in fidei, morumque doctrina errare poſſe: quod non hic curſim, ſed inſtituto conſilio erit tractandum. Sin vero aliter ſit ſermo, in primis etiam ſic reverenter eſt differendum, nec error ullus, qui defendi, aut explicari queat, unquam concedendus. Dato autem in aliquo erratum eſſe, unde probant, fuiſſe ignorantiam, invincibilem? Nos enim, quod univerſim de omni ſtatu lib. 1. dictum eſt, exiſtimamus, neminem, qui à peccatis ſcienter admiſſis præſentatus non eſt, eſſe a peccatis ignorantiæ præſervatum. Unde ficto (eſt enim fictio) Romanos Pontifices etiam tamquam publicos, ac ſupremos Doctores erraviſſe, non ſupereſſet ex quo ignorantia probaretur eſſe invincibilis. Dei is enim, ne errent, eis adeſt; non autem ut invincibiliter errent, ſi erraverint: pro quo privilegio nihil hactenus Doctores moverunt.

## §. II.

*Nulla ignorantia invincibilis legis Dei inveniri videtur in ſcripturis ſanctis in univerſali.*

INquam, *in univerſali:* ſunt ſcilicet in ſcripturis loca tractantia de ignorantia legis Dei univerſim, & in communi: ſunt verò alia definientia de aliqua ignorantia particulari hujus vel illius. Nunc ergo de primo genere documentorum tracto, & quid univerſim de ignorantia legis Dei, & qualibet illius particula ſcripturæ ſanctæ ſine exceptione ſtatuant, & num alias excuſent, & alias damnent, ſed non potiùs ignorantias condemnent, nec ullas innoxias habeant?

Videtur ergo ſic univerſim, & in univerſali ſcripturas examinando, nullam inveniri in eis igno-

ignorantiam invincibilem legis Dei neque totius, neque parti. Quod oſtendam, iis locis utendum eſt, quibus lib. 1. conſtitutum fuit, dari peccata ignorantiæ: ibi enim ea adducta cuncta, ut ignorantiam peccatum eſſe, vel cauſam peccati, oſtenderetur: nunc non ad hoc, ſed ut habeatur, an ſemper peccatum ſit, vel cauſa peccati, perpenduntur, nec opus erit ſanctorum ibi data teſtim... a hic denuò, quæ videri poſſunt lib. 1. quæſt. 4. & ſeqq. Quin Auguſtinus epiſt. 65. non de iis diſſerens, quæ contra legem ſunt, ſed de rebus ipſis bonis, quarum unam modò, aliam, & non illam deinceps vult nos agere Deus, difficile ait eſſe, in his non falli; nec tamen ignorantiam ... invincibilia ſe mox tutum habet, ſed ſanct... quarumque animarum vocem ex Propheta uſurpat: *delicta quis intelligit*: Nunc ſordent uſuris urbes; ſed præſto eſt advocatrix ignorantia invincibilis.

Huc primùm attinet cap. 4. & 5. Levitici, quæ ſunt de hoſtiis, & ſacrificiis pro peccatis ignorantiæ, & oblivionis: nulla fit diſtinctio ignorantiæ, alterius noxiæ, alterius innocentis, quæ omnino facienda videretur, ſed pro quocumque per ignorantiam, aut oblivionem facto contra legem, jubetur offerri hoſtia pro peccato.

Locutuſque eſt Dominus ad Moyſem dicens: *loquere filiis Iſraël. Anima, quæ peccaverit per ignorantiam, & de univerſis mandatis Domini, quæ præcepit, ut non fierent, quidpiam fecerit: ſi Sacerdos, qui unctus eſt, peccaverit, delinquere faciens populum ſuum, offeret pro peccato ſuo vitulum immaculatum*; Nihil univerſalius dici potuit; de univerſis prorsùs mandatis ponit, ac ſupponit, peccatum committi, ſi quidpiam per ignorantiam contrà agatur.

Rurſus: *quod ſi omnis turba filiorum Iſraël ignoraverit, & per imperitiam fecerit, quod contra mandatum Domini eſt, & poſteà intellexerit peccatum ſuum, offeret pro peccato ſuo vitulum* &c. Tu quidem diſtinguis, ſi per ignorantiam vincibilem, vel invincibilem fecerit; ſi mandata magis, vel minùs manifeſta ignoravit. At Dominus nihil diſtinguit, de mandatis ſub hoc termino, & in univerſali, & de univerſis loquens, ſupponit peccari ſemper: ergo ſupponit, ignorantiam non eſſe invincibilem. Ubi etiam, quod è re noſtra eſt paſſim annotare habes, etiam ſacerdotes etiam turbam, ac magnam multitudinem per ignorantiam peccare poſſe, ac prorsùs vanam eſſe defenſionem per multos, *& quam multi hoc faciunt? & quis non facit?* &c. ut ex Auguſtino tam ſæpè, quam neceſſariò animadvertimus.

Denuò: *ſi peccaverit Princeps, & fecerit unum è pluribus per ignorantiam, quod Domini lege prohibetur; & poſteà intellexerit peccatum ſuum, offeret hoſtiam,* &c Ecce ſemper *ſi peccaverit* pro eodem uſurpat, ac ſi fecerit aliquid, aut unum, quod lege Domini prohibetur: & hoc in loco vel unum ex omnibus ponitur. Ergo non aliquid, non vel unum fit per ignorantiam contra legem Domini ſine peccato. Certè ſi iſta hac tanta univerſalitate, & ſine exceptione dicerem ego, nemo, opinor, ambigeret, me nullas admittere ignorantias invincibiles. At dicuntur à Deo. Nullas ergo admittit.

Iterùm: *quod ſi peccaverit anima per ignorantiam de populo terræ, ut faciat quidquam de his, quæ lege Domini prohibentur, atque delinquat*: & cognoſcat peccatum ſuum, offerat capram, &c. cap. 5. eodem modo ſemel iterum, tertiò de iis ſtatuit, quæ per oblivionem fiunt contra legem, aut obligationem aliqua juramenti, vel ſimilem: atque de ignorantia idem denuò inculcatur. Nobis certè non eſt animus cum Deo contendendi, qui per ipſam demum legem ſuam, non aliam judicaturus nos non eſt.

In his verò de præceptis negativis, ac prohibentibus expreſſior ſermo eſſe videtur. Jam Numeror. cap. 15. ſic dicitur. *Quod ſi per ignorantiam prætereritis quidquam horum, quæ locutus eſt ad Moyſem, & mandavit per eum ad vos, à die, qua cœpit jubere, & ultrà, oblitaque fuerit facere multitudo, offeret vitulum de armento,* &c. *& rogabit Sacerdos pro omni multitudine filiorum Iſraël; & dimittetur eis, quoniam non ſponte peccaverunt.* Scilicet quia ut oſtenſum eſt ignorantia indirectè voluntaria diminuit peccatum, & titulus ad miſericordiam. Dicitur autem *non ſpontè* peccaverunt, quia non ſcienter, ac prorsùs ultrò ex ſuppoſitione ignorantiæ peccatur, ut lib. 1. declaravimus: quo ſenſu etiam Auguſtinus ſuprà dicebat, *humana quippè ſuperbia,* &c. *excuſatam ſe putat, ubi ignorantia, non voluntatis eſt, quod peccat*: ſuntque hæc peccata ſecundum quid involuntaria, & afferunt triſtitiam, ut conſtat ex Ethicis, & ex 1. & 2.

Rursùs eodem cap. 15. Numer. Quod ſi anima una neſciens peccaverit, offeret, &c. Explicatum porrò erat, quid eſſet neſciendo peccare ſcilicet quidpiam eorum, quæ per Moyſem Dominus mandavit, neſciendo præterire. Quoniam verò pro his ignorantiis, quando cognitæ, deprehenſæque fuiſſent, hoſtiæ jubebantur offerri; contingere autem poſſet, peccari quidem per ignorantiam, & quod peccatum poſteà nequaquàm cognoſceretur, idcircò Paulo interpretante ad Hebræos 9. juſſum etiam fuerat Levit. 16. ut ſemel in anno offerretur hoſtia pro ignorantia tam Pontificis, quam reliqui populi: quemadmodùm nos ſiquid per ignorantiam contra legem factum deprehendimus, id in particulari confitemur: ſin minùs pro ignorantiis in communi deprecamur: valde quippè foret ſuperbum, nos ſaltem vitæ communis homines exiſtimare noſmet immunes.

Aliis multis in veteri teſtamento prætermiſſis, celebriora pro ignorantiis loca ex novo adducamus. Lucæ 12. eſt locus ille ſervi neſcientis ac ignorantis voluntatem Domini: ac facientis digna plagis, quem paucis quidem, vapulaturum tamen, Dominus ipſe decrevit: facere autem digna plagis autem hoc in loco aliud non eſt, quam neſciendo facere contra voluntatem Dei. Dedimus ſcilicet lib. 1. hoc circa Patrum aliquorum documenta: & nemo eorum eam diſtinctionem inducit, ut quædam ſint à neſciente ſervo facta contra voluntatem Domini, quæ digna ſint plagis, alia, quæ digna non ſint, ſed univerſim, & ſine diſtinctione, ac exceptione ſtatuunt, ea, quæ per neſcientiam contra voluntatem Domini fiunt, eſſe digna plagis, etſi paucis. Et re vera totò rigore Theologiæ loquendo ita eſt, & omnia contra voluntatem Dei facta mala ſunt, & digna plagis; aliud eſt enim loqui de opere, aliud loqui de operante. Operans quidem invincibiliter ignorans per ignorantiam excuſaretur à plagis non quia non facit digna plagis & opera mala; hæc enim mala ſunt; ſed quia involuntariò peregit. At Dominus conſtituit univerſaliſſimè, ſervum

vum neſcientem, ac operantem digna plagis, vapulaturum. Non ex toto excuſatur. Neque ergo invincibiliter neſcit. *Nemo igitur*, inquit Iſidorus noſter ſentent. lib. 2. cap. 17. *ſe de ignorantia excuſet; quia Deus non ſolùm eos judicat, quia à cognitione ſua ſe averterunt, ſed etiam eos, qui neſcierunt, teſtante eodem Domino per Prophetam* &c. Et Cyrillus in catena S. Thomæ in præſenti: *homo enim perſpicax, qui turpitoribus ſuam voluntatem inclinavit, inexcuſabile peccatum commiſit* &c. *Sed homo ruſticanus rationabiliùs implorabit veniam vindicantis.* Oſtendant ergo adverſarii, hoc in loco ab aliquo ſanctorum Patrum inductam eam diſtinctionem ſervi invincibiliter, & vincibiliter neſcientis, & ſic alterius, & alterius vapulaturi. Nos porrò contra ſanctorum Patrum regulam, quod nec unquam ſancta Eccleſia facit, & fieri ſpiritus ſanctus ſpecialiter aſſiſtat, ſcripturas ſanctas intelligere non audemus.

Alter pro ignorantiæ peccatis locus per celebris eſt Apoſtoli 1. ad Corinth. 14. Et quoniam adverſarii eam diſtinctionem invehunt, quod quædam manifeſtiſſima, ac expreſſa in Decalogo citra novas circumſtantias invincibiliter ignorati non poſſint, alia poſſint; rursùs quia in lege naturali, & lege poſitiva divina vim magnam faciunt, quaſi poſteriora iſta, cum nihil rationi naturali repugnent invincibiliter ignorentur, e re noſtra futurum exiſtimavi aliqua eorum mandatorum commemorare, quæ Paulus eo capite denonciat, & quæ formidanda illa ſententia clauſit: ſiquis autem ignorat, ignorabitur: & dixerat cauſalem, quia Domini mandata ſunt.

Modum ergo Corinthiis præſcribit, quo convenire in Eccleſia debeant, quod qui loquitur lingua, oret, ut interpretur: melius eſſe quinque verba loqui intelligendo, & alios inſtruendo, quam decem millia verborum in lingua: quòd cum conveniunt, lingua loquantur ut ſummum duo, vel tres per partes & unus interpretetur: ſi autem non fuerit interpres in Eccleſia, taceant, & ſibi loquantur, & Deo: quòd Prophetæ ſimiliter duo, vel tres dicant, & cæteri dijudicent, & alia: ac poſtremò, quòd mulieres in Eccleſia taceant, & ſiquid volunt dicere, domi maritos ſuos interrogent.

Ecce quæ, & qualia jubeantur; ſubdit autem continenter Apoſtolus: *ſiquis autem videtur Propheta eſſe, aut ſpiritualis, cognoſcat, quæ ſcribo vobis; quia Domini ſunt mandata. Siquis autem ignorat, ignorabitur.* Rectè hic S. Thomas ſect. 7. *ex quo patet, quod omnes tenentur ſcire ea, quæ ſunt de neceſſitate ſalutis, quæ ipſe primò mandat, & Apoſtoli, & Prophetæ.* Claudit porrò S. Doctor etiam ea, quæ neceſſitate præcepti neceſſaria ſunt; eſſet alioqui abs re gloſa hæc, ubi hæc, quæ mandantur, ſolùm neceſſitate præcepti neceſſaria eſſe poſſunt, ut patet; Unde ſuperius etiam demonſtratum eſt. S. Doctorem horum quippe omnium aptimè conſcium ſemper tradidiſſe, peccatum committi, quoties ex conſcientia erronea etiam ligante quis agit contra legem Dei, & ſic in 2. diſt. 22. qu. 2. art. 1. pronunciat, *unicuique enim peccatum eſt ignorantia eorum, quæ ad bonos mores, & fidei veritatem pertinent.*

Arguamus ſic: ſiqua Dei mandata invincibiliter ignorari poſſent, maximè iſta, quæ nihil ex jure, vel ratione naturali ſciri poſſunt; maxima non ſunt, capitalia non ſunt, neque manifeſta, aut notiſſima. Et tamen de ignorantibus iſta Apoſtolus abſolutiſſimè pronunciat, *qui ignorat, ignorabitur.* Ergo à fortiori id eſt tenendum de exercentibus re ipſa per ignorantiam uſuras, ſimoniam, injuſtos re ipſa contractus, atque ſimilibus, & ſic Ambroſius ad Rom. 14. *graviſſimè peccas, inquit, ſi ignoras.* Cauſalis item Apoſtoli de omnibus probat, *quia Domini, inquit, ſunt mandata*: fieri ergo non poteſt, quod Domini quis ignoret mandatum, & non ſit ignorandus: nam ut dictum eſt, Dominus omnibus, & quælibet ſua mandata ſatis iis promulgat, pro quibus ea conſtituit, nec ex tota multitudine, vel unum aliquem præterit: quare per hominem ſemper, numquàm per Deum aberit, quominùs ſua ſciantur mandata; quemadmodum quominùs impleantur; & alioquin declinetur in errorem impoſſibilitatis præceptorum, ut ſuperius oſtenſum eſt.

Quapropter idem Apoſtolus actu. 20. ſe tutum non habuit, niſi omne omninò Dei conſilium, ac voluntatem oſtendiſſet: *quapropter conteſtor vos hodierna die*, inquit, *quia mundus ſum à ſanguine omnium: non enim ſubterfugi, quominus annunciarem omne conſilium Dei vobis. Attendite vobis, & univerſo gregi*, &c. Non ergo Apoſtolus mundum ſe habuit à ſanguine, & peccato eorum, ſi partem, ſi aliqua, ſi majora, & non omne Dei conſilium annunciaſſet: neque ergo ipſi, ſi in aliquo contrà agerent, immunes eſſent; alioqui nihil opus eſſet, ut Apoſtolus ſe eximeret à ſanguine, & peccato eorum, ſi nullum eſſet futurum. Hinc etiam, quod ſæpè uſurpavimus, Dominus per Prophetam denunciet *væ* omnibus bonum malum, vel malum bonum; nec mala, & mala; aut bona, & bona diſtinxit, potiora, vel minora; manifeſta, aut difficiliora. Omnis autem ignorans quamcumque legem Dei ſive affirmativam, ſive negativam, dicit bonum malum, aut contra. Oſtendant ergo, ubi aliquibus à Domino parcitum ſit, & demptum *væ*.

## §. III.

*Ex dictis lib. 1. & 2. aliæ ignorantiæ in particulari percurruntur.*

OCcurrunt primò ignorantiæ infidelium ex eo notæ, quod cum cognoviſſent Deum, non ſicut Deum glorificaverunt, neque gratias egerunt, ſed evanuerunt in cogitationibus ſuis: Hanc culpam ſecuta fuit pœna, quod inſipientes facti, ac in reprobum ſenſum traditi multa mala perpetrarent, non intelligentes, talia agentes dignos eſſe morte. Et tamen, ſicut cum Apoſtolo ad Rom. 1. omnes ſancti, & ſapientes conſtituunt, hæc eas ſua ignorantia non excuſavit: non ergo invincibilis fuit. Patet autem ex contextu, & ſerie Apoſtoli, quo pacto omnia vincibilia, ac voluntaria extiterint, non in Adamo ſolùm, ut Janſeniſtæ obloquuntur, ſed in ipſo ſtatu lapſo.

Notavi ſuperius, educatione, inſtitutione, conſueto, & voluntatis pravitate ſic fuiſſe obſcura gentibus ea, quæ ignorabant; Chriſtianis uſuræ palliatæ, ambitio, ſimoniæ, avaritia, ac ſimilia. Neque enim una regula facilium, & difficilium reſpectu omnium tradi poteſt, ut eſt conſpicuum; & populus Chriſtianus quoad doctrinam morum magni præſtare videtur populis gentium, quam præſtent in ipſo populo Chri-

ſtiano

ſtiano Doctores rudi populo; quod multipliciter declarari poteſt. Solonis lege, ut ex Chryſoſtomo attulimus, maſculorum uſus tamquam venerandum, ſanctumque aliquid ingenuis concedebatur, ſervis verò prohibebatur. Carthaginenſis ut ex Philoſopho Politicor. 2. conſtat, omnibus uſum maſculorum concedebant, ut nimia propagatio impediretur, nec patrimonio ſufficeret. Et alia lib. 1. dedimus. Refert plurima Auguſtinus in libris de Civit. Dei. Quid cunctamur? idolatrare, & peccare; Jovem, Venerem, Matrem Deos habere hoc ſua ipſa religio erat, hæc ſua ſanctitas, hoc ſuum bonum. Jam longè à reliqua morum veritate aberant. Et tamen ſua eos ignorantia non excuſavit, nec in ipſis quidem illis, quæ ſecundum leges ſuas agebant. Hinc ego non aſſequor, quo pacto, & undè in populo Chriſtiano magis invincibiles eſſe poſſint ignorantiæ, aut ſcitu, inventuque difficiliores veritates contrariæ. Quod ſi infidelibus ad ſequentium errorum imputabilitatem cauſa illa ſufficit, quod cum cognoviſſent Deum, &c. quam precor, ignorantiæ peccatorum ſeriem, cladem que timere non poſſumus, qui tam facilè evanſcimus & inflamur?

Prætereà lib. 1. de illa tum Judæorum, tum gentium ignorantia dictum eſt, qua Dominum gloriæ non cognoverunt, quin arbitrando etiam ſe obſequium præſtire Deo, Eccleſiam, ac fideles perſecuti ſunt. Conſtat autem, neque iſtam ignorantiam aut invincibilem, aut innoxiam habitam fuiſſe. Quò etiam pertinet ignorantia Pauli, quæ eum à culpa non exemit.

Rursùs de ignorantiis Judæorum eſt ille textus Apoſtoli; teſtimonium eis perhibeo, quod zelum Dei in ſe habent; non autem ſecundum *ſcientiam*. At univerſaliſſimè nulla citra exceptionem lex Dei eſt, quam qui ignorat, plus quam zelum Dei habere poſſit; nam ſecundum ſcientiam habere nequit, qui ignorat; habet quippe ſecundum ignorantiam dumtaxat, & re ipſa contra legem. Ergo cum juxta Apoſtolum zelus ſolus etiam Dei non ſufficiat, ſed ſecundum ſcientiam, & veritatem eſſe debeat, nulla ignorantia tuta eſt. Certè Paulus Apoſtolus expreſſa Decalogi, & quæ hodie Magiſtri noſtri ſciunt, haud ignorabat: & tamen certus non erat, ſe aut omnia ſcire, aut quæ ignorare poſſet, invincibiliter ignorare: dicit enim: *ſed non in hoc juſtificatus ſum: qui autem judicat me Dominus eſt*: qui ſcilicet comprehendit cor hominis. An ergo homuncio ego illud uſurpem: ſi quid ignoro, invincibiliter ignoro, de quo proindè à Domino judicari nequeam, neque timeam?

Hinc Dominus, ac unus noſter Magiſter Chriſtus in nullam unquam, quod ſciam, Judæorum ignorantiam, aut opinionem, aut errorem legi Dei contrarium incidit, quam, & indè facta etiam de conſilio Doctorum illorum opera non reprehenderet, ac redargueret, ut lib. 2. latè commonſtratum eſt.

Hùc pertinent omnes illæ falſæ Doctorum de juramentis, de quibus Matth cap 23. hûc opinio illa ſubtiliſſimè excogitata, qua filii ſeducebantur, ne Patribus ſ. . .venirent, de qua Matth. 15 huc triphæ illæ, & doctrinæ de uſuria contrariis, de qua Matth. 21. & Marc. 11. His ſcilicet doctrinis re ipſa legi Dei contrariis aſſueti fallebantur, & ignorabant; quemadmodùm nos fallimur, & ignoramus in omnibus prorsùs opinionibus contrariis legi Dei. At Dominus has ignorantias culpæ immunes non habuit. Nulla ergo videtur inveniri ignorantia invincibilis.

Hinc univerſale etiam illud eſt, ejuſdem Domini ſaltem contra Doctores Matth. 15 & Marc. 7. *ſine cauſa* autem, ſeu in vanum colunt me docentes doctrinas, & mandata *hominum*. At omnis ignorantia, opinio, & error contrarius legi Dei, utpotè falſus, eſt ex doctrina hominum, & nullatenus Dei. Videtur ergo, quod nulla in talibus ſuperſit ignorantia invincibilis: non cum iſta omnino excuſet, nihil vero profuturaque reliquo cultui præjudicaret: verificarique poſſet, quod docentes doctrinas hominum, & non Dei, ſed Deo contrarias, adhuc non in vanum, & fruſtra, ut veritas dicit, ſed utiliſſimè colerent Deum in reliquo, atque gratiam, & gloriam promererentur.

His etiam annumerare poſſumus ducas Petri Apoſtoli ignorantias, quæ certè maxime omnium excuſandæ viderentur. Alia, qua, bono utique zelo tantopere detrectavit, ac reluctatus eſt, à Domino ſibi lavari pedes; in quo tamen ex Baſilio, & aliis culpæ immunis haud exiſtit: alia, qua in defenſionem, ut exiſtimabat, Magiſtri auriculam ſervi Principis amputavit; in quo tamen eum culpæ èxpertem non fuiſſe, multorum Patrum ſententia eſt. Quanta precor, pro excuſando Petro occurrunt, de quibus alio in opere tracto, & ſanctos cito: nunc pro dictorum fide ſufficiat, quod Maldonatus ait: verum tamen manifeſtum Petri factum à Chriſto reprehendi, ut ne diſputari quidem debeat: quod egregiè confirmat ſalmeron.

## §. III.

*De ignorantia Evæ, & aliqua etiam Adæ.*

Viſum eſt de his Evæ, Adamique peccatis aliquid hic contexere, de quibus quippe in cauſa, liteque probabilium acriter diſceptari cæptum eſt. Viſum enim fuit Julio Mercoro id genus probabilitatis æque, & minus probabilium, & per contradictoria ex æquo vagantium, quam rectam morum regulam eſſe tam multi tuentur, non defuiſſe neque Adamo, neque Evæ. At quibuſdam ſaltem adverſariorum hoc viſum eſt neſcio quod monſtrum, ac vehementer mirati ſunt id alicui in mentem venire potuiſſe, evidentiſſimæ ſcilicet, manifeſtiſſimæ, ac pernicioſiſſimæ tranſgreſſioni legis apertæ ullam probabilitatem, colorem, prætextum ullum adeſſe potuiſſe.

Nos porrò miramur horum oſcitantiam, & quod in ſe ſaltem ipſos, & ſua non reflectant, & advertant, & diſcant. Aliud eſt enim, res eſſe manifeſtiſſimas, evidentiſſimas, palmares in ſe; aliud, eas tales videri nobis videri: aliud rursùs, eas eſſe manifeſtiſſimas his, aliud eſſe manifeſtiſſimas aliis: quæ niſi diſtinguant, planè ineptient. In rebus in ſe manifeſtiſſimis etiam erramus, & contraria nobis pluſquam probabilia, quin evidentia aliquando videri ſolent, ut patenter cernitur tum in veteribus, nam Zeno motum negavit, Academia veritatem invincibilem, & ſic alii, & alii ſine fine; in contradictionibus aliquando

quandò fortiſſimis ſcholarum, & Authorum; & cum alterutri errent, interim utriſque ut minimum probabiliora, ſæpe etiam, & evidentiſſima videri ſolent: & unuſquiſque, ſi cor habet, reflectere poteſt, hæc in ſuo cubiculo, & capire eſſe evidentia contraria in alio vicino. Alia aliis ſunt etiam de fide, ut Deum ex creaturis demonſtrari poſſe; aliis nec de fide, nec verum quidem id eſt.

Itaque non diſputatur, quid re ipſa, & qualis & quanta fuerit obligatio Evæ, & Adæ; nam de fide jam nobis eſt, nos obligatos fuiſſe, & peccaſſe: & omnes in contrarium rationes phantaſticas fuiſſe, ſophiſticas, inſufficientes: ut ſunt rationes etiam hæreticorum, & ſunt, quod part. 1. demonſtratum putamus, omnes quantæcumque rationes omnis concluſionis, & opinionis falſæ. Diſputatio ergo eſt, non quid re ipſa fuerit, ſed quid Adamo, & Evæ viſum ſit? an Eva probabile, quin etiam certum putaverit, ſe non peccare? an item Adamus ſaltem exiſtimaverit, ſe non grave aliquid, ſed veniale committere?

Indubitata in hac concluſio ſapientium eſt, Evam arbitratam fuiſſe, ſe non peccare: Adamum quoque ſeductum ſaltem in eo fuiſſe, quod veniale putaret, à re committi, vel in alio longè probabilius eſt.

De his certè nihil eſſet diſputandum; nam aliquid ſcientibus ſunt notiſſima: alii advertere aut nolunt, aut non poſſunt. Peccatum itaque Evæ, fuit peccatum ignorantiæ; ſupponit tamen, quod omnibus peccatis ignorantiæ commune eſt, peccatum aliud ſcienter admiſſum elationis, ut etiam S. Thomas notat ubi infrà. Adeò hoc tritum eſt in Theologia, quod in ſententiariis tractatio de peccatis ignorantiæ admixta ſit, & attexta quaſi indè ſcilicet incipiens, peccato priorum Parentum & nos in examine ignorantiarum iſtam quoque ignorantiam, erroremque collocavimus.

Textus Apoſtoli eſt expreſſus 1. ad Timoth. 2. *& Adam non eſt ſeductus; mulier autem ſeducta in prævaricatione fuit.* S. Iſidorus lib. 2. Sentent. cap. 17. *tribus modis*, inquit, *peccatum geritur, hoc eſt, ignorantia, infirmitate, induſtria periculo autem pænarum diverſo. Ignorantia namque modo peccavit Eva in Paradiſo, ſicut Apoſtolus ait*, &c. Rurſus: *ergo Eva peccavit ignorantia*, &c. Auguſtinus lib. 14. de Civit. Dei cap. 1. & lib. 11. de Geneſi ad litter. cap. 30. & 31, & 42. toties, tamque patenter Evæ ignorantiam, errorem, & cauſas profert, ut longè inexcuſabilior videri poſſit, hoc ignorare velle, quam fuerit ipſa Evæ ignorantia.

Inculcemus tamen aliqua cum magno ſatis faſtidio noſtro. Eo lib. 11. de Gen. ad litt. cap. 30. ait; *viditque bonum ad eſcam, & decorum aſpectu, & non credens, poſſe indè ſemoveri, arbitror, quod putaverit, Deum alicujus ſignificationis cauſa dixiſſe, ſi manducaveritis, morte moriemini.* Hinc cæpta aliqua deceptio etiam Adæ: *& dedit etiam viro ſuo; fortaſſis etiam, ait Doctor, cum verbo ſuaſorio, quod ſcriptura tacens intelligendum relinquit. An fortè nec ſuaderi jam opus erat viro, quando illam eo cibo mortuam non eſſe cernebat.* Et cap. 31. *probabilius exiſtimans non eſſe mortem, quam timuerant, ſecuturam.* Ubi habent etiam privilegiatiſſimam ſuam, & charam adeò vocem *probabile* & *probabilius*. Et cap. 42. *Hanc autem propriè ſeductionem appellavit Apoſtolus; quia id, quod ſuadebatur, cum falſum eſſet, verum putatum eſt*: ubi alia ſubnectit in idem. Hæc porrò, ut rurſus etiam dicam, eſt irrefragabilis propoſitio Logica, quod omni putanti aliquid, id verum videtur, quod putat: & ita dignum aſſenſu, & grave, & prudens: de quo ſæpe lib. 1. & etiam quæſt. præc. §. 1. dictum eſt, nec everti hoc poteſt.

Eadem ingeminat de civit. Dei lib. 14. cap. 11. ut lib. 1. viſum eſt: ubi illa: *non enim fruſtra dixit Apoſtolus, Adam non eſt ſeductus; mulier autem ſeducta eſt, niſi quia illa, quod ei ſerpens locuta eſt, tamquam verum eſſet, accepit.* Rurſus: *hos autem ſeductos intelligi voluit, qui id, quod faciunt, non putant eſſe peccatum*: & alia quæ numquam capiant, qui putant, ſequendo rationem errantem nos non modo non peccare, ſed etiam rectè operari S. Thomas in 2. diſt. 22. art. 3 ait, mulierem *firmam opinionem* concepiſſe: adeò fortia, & concludentia fundamenta ei viſa ſunt, ut parum fuerit probabilius ſolum exiſtimaſſe. D. Bernardus ſer. 26. de modo bene vivendi: *tribus modis peccatum committitur, videlicet per ignorantiam, per infirmitatem, & per induſtriam. Per ignorantiam peccavit Eva in Paradiſo, ſicut ait Apoſtolus, vir non fuit ſeductus, ſed mulier fuit ſeducta.* Quid plura? Ergo id verum exiſtimavit: ergo dignum aſſenſu. Sed hi homines numquam diſtinguunt, quid ſibi, quid aliis ſit probabile, vel improbabile, & quid nunc, quid priùs.

De hoc itaque nemo dubitat; & controverſia ſolùm ſupereſt de Adamo, an, & quantum, & in quo ſeductus ſit? Etenim Patres docent, Adamum quoque fuiſſe ſeductum, & ignoraviſſe, quod Bellarminus lib. 3. de amiſ. grat. & ſtat. pec. cap. 7. & pleniſſimè Pererius ſuper citatum locum Apoſtoli proſequuntur: qui videri poſſunt, & S. Thomas de muliere rem ſupponens de viro, non in univerſali, ſed in particulari *quod gerendus eſſet* mos uxori, & cum ea comedere *deberet*, eum deceptum arbitratur: item probat, quod Auguſtinus eo cap. 11. tradit, quod inexpertus divinæ ſeveritatis in eo falli potuit, ut veniale crederet eſſe *commiſſum*; inquam veniale, id eſt, facile remittendum intelligit S. Thomas.

Supponenda ſunt hic duo, alterum, quod eſt de fide, Evam, Adamumque peccaviſſe: alterum, quod eſt etiam ſaltem quaſi de fide, Evam nihilominùs ſeductam, deceptamque fuiſſe, & per ignorantiam peccaviſſe; quin Adamum quoque in aliquo demùm deceptum fuiſſe, ut ſanctorum fert authoritas, & patet ex Theologis.

Omni porrò decepto probabile, imò probabilius etiam id videtur ut minimum, in quo decipitur; & hic eſt infimus gradus deceptionis, & erroris. Quemadmodùm enim ſunt aſſenſus veri, & recti, ſic ſunt, & totidem ſunt aſſenſus falſi, & errores; & ſic eſt ſua quoque falſa, purè exiſtimata, & putata fides divina, quam habent hæretici; eſt ſua falſa purè exiſtimata, & putata ſcientia, & demonſtrationes, quibus abundant ſophiſtæ; eſt etiam ſua falſa purè exiſtimata, & putata certitudo moralis, quâ multa ſæpè falſa certa cenſemus: eſt denique infra certum ſua falſa purè exiſtimata, & putata credibilitas, & probabilitas, ſeu probabilioritas, qua opinamur, aut credimus, quoties falſa opinamur, aut credimus.

Hinc evidens eſt, Evæ probabile credibile, ſeu probabilius, ſeu certum viſum eſſe, ſe non peccare;

caro, nam id verum ei viſum eſt, ut conſtituimus: ergo aliquo genere aſſenſus id verum habuit: ergo ut minimum opinione: ergo ei viſa ſunt motiva digna aſſenſu, & res credibilis: nec enim incredibilia nota, quæque nobis incredibilia, nec aſſenſu digna videntur, credere poſſumus ullo voluntatis imperio, ut demum quæſt. ſuper. §. 1. demonſtratum eſt.

At dicis nec aliud niſi valdè ignoranter dicere potes, Evæ quidem ita viſum eſſe, ſed malè viſum fuiſſe; motiva deceptionis digna ab ea habita, quibus crederet; at re ipſa digna non fuiſſe.

Et nos quidem hoc indubitatum habemus. Sed ecce tota cauſa revocatur ad hanc unam neceſſariò faciendam diſtinctionem, qua diſtinguimus univerſaliſſimè omnia argumenta, fundamenta, motiva, rationes; probabilia, probabiliora, certa, evidentia, & quocumque ſimili alio modo vocata dicendo, alia eſſe quæ ſint talia; alia, quæ videantur eſſe, ſed non ſint; ac prima ſunt ſimpliciter talia; ſecunda ſolùm ſecundum quid, & ex ignorantia, vel errore. Et re vera hæc una diſtinctio eſt, qua tota ſophiſtica, & opus univerſum ſophiſtices de plano, clarè, innegabiliter ex primis Logicæ rudimentis differt à ſcientia, & à quocumque genere aſſenſus veri, & recti, & ab opere toto ejus, ut part. prima, oſtenſum eſt.

Ex quo evidenter illud accipitur, cauſam Evæ, & cujuſcumque confidentis, aut operantis ex falſa opinione contraria re ipſa legi Dei, non quidem quoad quantitatem peccati, ſed quoad ſubſtantiam peccati eſſe unam, eamdemque: nam ſi ſermo ſit de probabilitate, aut probabilioritate, aut certitudine purè ſophiſtica, fallaci, & phantaſtica, utrique eam habent; neutri verò ſi de probabili, aut probabiliori, aut certo verè, & ſimpliciter tali, reali, & ſcientiæ ſermo ſit; nam nulla prorſus concluſio, aut opinio falſa probatur per ſcientiam, ſed per ignorantiam, & nulla talis probatio eſt opus ſcientiæ, ſed purum opus ſophiſtices peccans in materia, vel in forma.

Quæ licet clariſſima videantur, ut declarem amplius, quia in rebus graviſſimis, ac infinitarum conſecutionum ſerie verſamur, quæro ab adverſario, vel ad iſtam ſuam, quam tanti facit probabilitatem, nihil intereſt, vel prorsùs intereſt, num falſa fundamenta, num vera aſſumantur? num rursùs ex ipſis veris etiam fundamentis malè, an recte colligatur concluſio, & opinio, ex qua operandum ſit? ſi nihil iſta referant, ſi nihil iſta diſtinguenda ſint, planè Eva aſſumpſit falſa quidem, ſed quæ vera, & gravia ipſi viſa ſint; item collegit malè quidem, ſed ipſi bona collectio, & conſequentia viſa eſt; alioqui non fuiſſet ſeducta, nec per ignorantiam peccaviſſet. Ergo habuit ſuum tanti factum probabile. Ergo iſtud ſequendo peccari poteſt cum de fide ſit, eam peccaſſe; & Adamus quoque peccavit etiam in quo ſeductus eſt.

Quod ſi ad ſuam probabilitatem intereſt, & prorſus intereſt non falſa aſſumere, nec malè etiam ex veris colligere; profectò nulla concluſio, & opinio falſa hanc probabilitatem conſequetur, & de plano concidunt, quæcumque de probabilibus latè extruxerunt.

Ais nihil intereſſe, num vera, num falſa aſſumantur, modò aſſumantur gravia. Sed iſtæ gravitates per metaphoram tranſlatæ ad intellectualia attritæ ſunt ſæpè niſi dependenter à vero exponantur. Deindè nuſpiam diſtinguunt quæſtionem de eſſe à quæſtione de videri, hoc eſt, ſcientiam à ſuphiſtica. Vel ergo intereſt, aſſumere gravia, quæ re ipſa gravia ſint; vel ſatis eſt aſſumere, quæ gravia videantur operaturo ipſi, atque conſulturo? Si hoc ſufficiat, habuit ergo Eva hujuſmodi gravia, & hujuſmodi probabile; alioqui non fuiſſet ſeducta, & Adamus quoque, in quo ſeductus fuit. Primum verò nulla falſa concluſio, & opinio habet; nam, quod, opinor, part. prima, demonſtratum eſt, omnis probatio falſi eſt ſophiſtica, omnis ſolùm videtur eſſe gravis, vel bona, ſed non eſt; & ſolùm probat, ac vim facit per accidens, & ex ignorantia, & errore. Nimius ſum, fateor atque prolixus; ſed utinam vel ſic ſufficiam potentiſſimæ contradictioni evertendæ.

Eva itaque, ut dictum eſt, ſeducta per apparentes rationes, quæ tamen ipſi vim fecerunt ingentem, atque per ignorantiam peccavit; & qualiter in doctrina fidei, & morum peccare alii ſolent per ignorantiam.

Sed quædam, ni fallor, valdè phantaſtica ingenia nihil inveniunt, in quo, & ex quo decipi in re adeò manifeſta potuerint. Protulit Julius Mercorus doctiſſime cauſas multas, ex quibus Eva decipi poſſet, ſanè conſimiles cauſis aliis, quibus multæ modò morum opiniones fabricantur. Primo enim quod quidem docent, arbitrari potuit, nullam legem pœnalem obligare in conſcientia. Secundo ait, quia probabile etiam eſt, quod alii tradunt, Deum non præcipere aliquid leve ſub culpa gravi: erat autem valdè leve comedere unum pomum; utque Sanctus Thomas opuſc 2. loquitur, præceptum poſitum fuit, *ut homo ſaltem in hoc modico aliquid obſervaret*; quod & Auguſtinus libro decimoquarto, de civ. Dei capite duodecimo, & alias. obſervavit: Sed ais; Deum expreſsè præcepiſſe, ne comederent. Verum etiam hominibus loco Dei jubentibus obediendum, opinor, eſt; & tamen ſiquid de tabaco, aut ſimilibus ſub præcepto etiam prohibeant, paſſim quidam obloquuntur levitatem materiæ, quæ obligationis gravis capax non ſit, & utinam ſuperiores etiam non ſpernant tamquam minùs ſcientes. Deindè ſatis expreſsè Deus glorioſus multa præcepit, multa prohibuit; ſuperabundantiam in mutuo interdixit: & tamen opinionibus interpretantur. An ergo primis ſolùm Parentibus aut interpretandi facultas dempta eſt, aut una tantum lex comedendi pomum opinionibus, ac interpretationibus ſubjici non debuit? Quam vellem, ſi caſus hic conſcientiæ quin hactenus auditus eſſet, nunc primùm accideret, & conſultationes experiremur.

Sed & cauſas alias, ex quibus deciperentur, viri ſapientes notarunt. Nam primò, cum Dominus mortem cominatus fuiſſet, ſi veſcerentur, facilè ſubrepere potuit cogitatio aliqua, qua exiſtimarent, arborem illam mortiferam, & terribile quidpiam, ac tetrum eſſe, ex qua qui comederent, morerentur: qua de cauſa no-

tanter dicitur : *vidit igitur mulier, quod bonum eſſet lignum ad veſcendum, & pulchrum oculis, aſpectuque delectabile*; non quale occidere poſſet. Hæc obſervatio non mea, ſed magni Auguſtini eſt: *viditque bonum ad eſcam, & decorum aſpectu, & non credens, poſſe ſe inde mori, arbitror, quod putaverit* (id eſt opinata, & interpretata fuerit) *Deum aliquâ ſignificationis cauſa dixiſſe ſi manducaveritis*, &c. id eſt, non litteraliter, & ut ſonabat intelligendum præceptum.

Hinc cauſa alia fortior deceptionis, & prave præceptum intelligendi Adamo, quam idem Auguſtinus exhibuit, neque nos modò comminiſcimur, ſcilicet mulier verbo etiam ſuaſorio ad virum uti potuit, dicereque illud de morte non preſsè, neque ad litteram intelligendum; cum ipſa jam de arbore comediſſet, nec mortua tamen eſſet : vel an fortè, ait Doctor, *nec ſuadere jam opus erat viro, quandò illam eo cibo mortuam non eſſe cernebat.* Inexpertus deindè uterque divinæ ſeveritatis, ut idem Auguſtinus ait, facilius etiam ex hoc falli, altera in toto, alter in aliquo potuit; nos quippe poſt tot etiam divinæ juſtitiæ experimenta, & poſtquam proprio ipſo filio non pepercit, promptè pro noſtris opinionibus Dei miſericordiam in patrocinium advocamus. Rursùs ex D. Thoma etſi Adamus benè præceptum noſſet, illud particulare ignorare potuit, num gerendus mos eſſet uxori, *& cum ea comedere deberet*; adverſarii enim de præceptis expreſſis, & claris abſolutè, & in ſe ſumptis, qualia ſunt Decalogi, non admittunt ignorantias invincibiles ſaltem diuturnas, at ſub novis circumſtantiis admittunt ſatis frequentes. Deus verò Adamo injonxit quidem ſatis clarè, ne ex arbore illa comederet, uxore etiam rogante, & licet propterea contriſtanda eſſet & caſus ſanè aliquot reſolui ſolent, ſi rogatus ab amico agas, & ex cauſis ſimilibus. In hoc ergo ad inſtar noſtri opinari, & interpretari, & invincibiliter legem ignorare potuiſſet, ſi lex Dei invincibiliter ignorari, vel toties ſaltem, ac tam facilè invincibiliter ignorari poteſt. Cauſam aliam, unde deciperetur mulier, addit Magiſter ſentent. in 2. diſt. 21 quare, inquit, mulier non horruit ſerpentem? quia cum noverit, creatum eſſe, etiam officium loquendi à Deo accepiſſe putavit.

Hanc totius tentationis, deceptionis naturam & cauſarum ſeriem, atque tragædiam univerſam graviſſimè, ſapientiſſimeque proſecutus eſt, ac ob oculos potuit Magiſter Sent. diſt. 21. & 22. quæ omnia qui mente amplexus fuerit, & ſe hominem, ac valdè hominem noverit, haud ſanè ſuperbiet, neque exiſtimabit, ſe eodem pacto decipi non potuiſſe, & peccare; aut decipi, ſeducique nunc etiam non poſſe, & delinquere, nec tum eſſet arbitrando, ſuas, aut noſtras, quibus tam ſæpè decipimur, rationes longe alias, & genere etiam impares eſſe, ſed timebit, humiliabitque ſe metuendo, ne levioribus etiam ex cauſis aliquandò fallamur, ac legem ſanctam Dei huc illuc ſpontè vertamus. Præterſit utique in noſtris Parentibus origo malorum elatio illa comprimenda. Num ergo juvat credere, nos procul ab elatione abeſſe, ex qua leviſſimas ſæpe rationes graviſſimas, & probabiliſſimas habeamus? Non is ego ſum, qui de me id credere poſſim; atque ideò Dei verbis, & ſanctorum, Virorumque ſummorum veſtigiis, ne errem, totus inſiſto.

## §. V.

*Peccata quædam ignorantiæ Saulis, & alia in confirmationem inducantur.*

NObis una, eademque eſt tractatio de operationibus factis ex ignorantia, vel ex opinione quacumque falſa, ſive probabile, ſive probabilius, ſive certum etiam, ac evidens exiſtimando quis fallatur, & omnis ad peccandum ſcienter neceſſarius ſcrupulus falſa opinione, & exiſtimatione obligatur; ut enim fuit conſtans, & numquam in dubium verſa veterum Theologorum ſententia, quæ, ut dubiam, & ſcrupuloſam hic omittamus reliquam omnem conſcientiam in rectam, & erroneam adæquatè aut diviſit, aut diſtinxit, id eſt, in conſcientiam, legi Dei conformem, vel contrariam; neque mediam aliam invexit; neque item diſtribuit, ex omni ratione falſa, ac errante formari conſcientiam pariter errantem, & erroneam; cum omnis falſa opinio ad rationem errantem pertineat, profectò non alia, & alia, ſed una, & eadem prorsùs eſt tractatio, & definitio de iis, quæ ex ignorantia, & errore fiunt, & de iis, quæ ex opinione falſa ſine ſcrupulo: & omnis omnino ratio, & probatio opinionis cujuſque falſæ; ſive probabilis, aut probabilior, viſa ſit, ſive certa etiam, & evidens, eſt purè ſophiſtica, ut part. prima, & rursùs part. 2. libro primo, late oſtenſum eſt.

Hinc omnia illa, quæ in libris Dei facta invenimus contra legem ejus, atque præcepta, ad iſtam de ignorantiis cauſam revocamus, ſive prorsùs neſcienter, ſive ex quantiſcumque rationibus apparentibus ſolùm, & ſophiſticis (nihil ſcilicet pro falſo, & contra verum niſi ſolum apparens, & ſophiſticum militat) peracta ſint.

Hæc inter movit pridem Julius Mercorus ex 1. Reg. 15. peccatum illud Saulis, quo contra præceptum Domini pepercit Agag. Regi Amelec, *& optimis gregibus ovium, & armentorum, & veſtibus, & arietibus, & univerſis, quæ pulchra erant*: nec hoc unius Saulis, ſed totius populi facinus fuit.

Nunc excuſationem Saulis audiamus : dixit & Samuel : *quare ergo non audiſti vocem Domini, ſed verſus ad prædam es?* &c. *Et ait Saul ad Samuelem: imo audivi vocem Domini, & ambulavi in via, per quam miſit me Dominus, & adduxi Agag Regem Amalec, & Amalec interfeci. Tulit autem de præda populus*, &c. *ut immolet Domino Deo ſuo.*

Expendit Mercorus, Regem bono fine ſervatum, ſcilicet ad magnificentiam triumphi quod ad gloriam & populi, & Domini etiam ipſius vertebatur; & parum, aut nihil intereſſe videbatur, quod ſtatim, vel paulò poſt interficeretur: pecora etiam, ad immolandum ſervata eſſe, & occidenda. Confert mox Mercorus hanc Saulis, & populi opinionem cum aliis, quæ modò probabiles exiſtimantur. Audivi quoſdam dicentes, has, quas hic Author memoravit, opiniones non eſſe probabiles : qui ſane confundunt paſſim ſuum pro-

probabilium probabili univerſarum, & quaſi omnium Authorum, & hominum vocem, ſuffragiumque haberent, quod ſibi probabile non eſt, mox negant eſſe probabilia, cum regulam interea dare nequeant incluſivam probabilium, & excluſivam improbabilium, ut part. 1. habitum eſt, nec dare poſſunt, quamdiù per verum rem non exponent; & opiniones quæque ſuis Authoribus, & ſequantibus, & quorum illæ interſint videntur gravis, in qua gravitatis voce hærent.

Sed ad rem. Dominus haud dixit, etiam Regi non parces, & ſervato etiam Rege ſauli viſum eſt, ſe jam interfeciſſe Amales, atque ita impleviſſe præceptum. Certè non minus clarè, ac ſemel, & iterùm, ac multoties iterato ſermone idem Dominus, non alius, ut §. ſecundo, viſum eſt, inquit, *quod ſi per ignorantiam præterieritis quidquam horum, & quidpiam de univerſis mandatis, unum è pluribus*, &c. Et tamen paſſim, ac in omnibus pæne controverſis, quibus tot volumina implentur, admittunt hi Authores ignorantias invincibiles. An ergo Saul ſimilia prorſùs verba, quibus demoliri univerſa Amalec juſſus eſt, mitius intelligere, ac vel unum Regem excipere, vel tantiſper interfectionem ſaltem differre, & ſic invincibiliter ignorare non potuit? Diceres forſitam modò, ſi caſus hic nunc novus occurreret, etiam excepto uno, verificari propoſitionem univerſalem de interficienda, delendaque Amalec; pro Rege ipſo extinguendo mentionem ſpecialem faciendam fuiſſe; item parui intereſſe, an ſtatim tunc, an poſt accideretur: acceſſiſſe etiam ſeditionem exercitus; nam inquit Saul, ſed id feciſſe, *timens populum & obediens voci eorum*: juſſum quidem Saulem fuiſſe univerſa delere; at num tanto etiam periculo, ac repugnante populo teneretur, vel etiam poſſet explicatum non fuiſſe: paſſim hodie legem interpretari, temperarique per nimis durum, per magnum præjudicium. Quid ergo Sauli non liceret in eumdem modum præceptum interpretatione lenire: certè ipſi viſum fuit, ſe audiviſſe vocem Domini, & in via ejus ambulaſſe: in quo ſane deceptus eſt; omni tamen, qui decipitur, quod ſæpè fidenter uſurpamus, fundamenta, quibus decipitur, digna, graviaque videntur: & tamen peccavit, & tantoperè iratus eſt Dominus atque Saulem abjecit.

Eſt aliud quoque peccatum ejuſdem Saulis eodem libro primo, capite decimotertio, *Percuſſit Saul ſtationem Philiſtinorum, & erexit ſe Iſrael adverſus Philiſtum*, &c. *Et Philiſtum congregati ſunt ad prælianandum contra Iſrael triginta millia curruum, & ſex millia equitum, & reliquum vulgus, ſicut arena, quæ eſt in litore maris, plurima*, &c. Quo viſo à viris Iſrael, *& ſe in arcto poſitos (afflictus enim erat populus) abſconderunt ſe in ſpeluncis, & in abditis, in petris quoque, & in antris, & in ciſternis*; & perterritus eſt univerſus populus; *& expectavit ſeptem diebus juxta placitum Samuelis, & non venit Samuel in Galgala, dilapſuſque eſt populus ab eo. Ait ergo Saul: afferte mihi holocauſtum, & pacifica, & obtulit holocauſtum.*

Cum obtuliſſet, ecce veniebat Samuel, &c. & ait ad Saulem: *quid feciſti?* Reſpondit Saul; *quia vidi quod populus, dilabebaretur à me, & tu non veneras juxta placitos dies; porrò Philiſthiim congregati fuerant in Machmas, dixi: nunc deſcendet Philiſthiim ad me in Galgala, & faciem Domini non placavi, necessitate compulſus obtuli holocauſtum Domino. Dixitque Samuel ad Saulem ſtultè egiſti, nec cuſtodiſti mandata Domini Dei tui, quæ præcepit tibi.*

Sint Sanè graviores cauſæ, quibus opiniones tot falſæ legi contrariæ innituntur, quæ ad ignorantiarum invincibilitatem feruntur ſufficere: non contendimus; alienum enim à ſe putant, ſi ad inſtar eorum, quos peccaſſe conſtat, aut falli ipſos poſſe, aut peccare dicamus; & ad ejus conſcientiam appello, qui primum quærit regnum Dei, & juſtitiam ejus, qui videat num, & quantum cauſæ illæ, ac rationes, quibus lex uſurarum, & ſuperabundantiæ & reſtituendi, ac ſolvendi exponuntur, præſtent cauſis quaſi in extremo poſiti Saulis. Ille profectò non ſcienter peccavit, nec arbitrari potuit, peccando ſe Deum placaturum, & adverſus Philiſtium propitium redditurum: ſed tot apparentibus rationibus ... pro arbitrando ſe obſequium præſtare Deo, in Deum peccavit, utque Carthuſianus ait, ſacrificium oblatum, non adhibitis Prophetæ precibus, non agnovit Saul, Dei ſacrificium non eſſe. Nec peccatum in eo ſitum fuit ut ex contextu liquet, at communis, veraque ſententia ſtatuit, quod officium ſacerdotis uſurpans ipſe per ſe, non autem per ſacerdotes qui aderant, obtuleri holocauſtum, ſed in eo, quod deſperans adventum Samuelis, ante completos dies ſacrificium offerri voluerit; *nam cum compleſſet offerens holocauſtum, ecce Samuel veniebat*: non ergo elapſus dies erat. Videntur verò multæ opiniones de annis, de diebus, & horis complectæ dicendo, incæptum pro completo haberi, parum pro nihilo reputari, & elabentem jam diem eſſe moraliter elapſum. Periculum certè Saulis erat præſentiſſimum, & valdè ingens; timentibus porrò cauſæ etiam leves per magnæ videntur, & omnia in diſcrimen vertit timor. Quid ergo non innocenter, & invincibiliter aut præceptum interpretatus ſit, aut veriſimiliter opinatus, aut ſophiſticè una cum iis, qui aderant, philoſophatus, atque invincibiliter ignoraverit.

Percurrebat alia facti ex ignorantia Hieronymus ſupra libro primo, quæſtionem quartam, §. ſecundo, *Jonathas*, inquit, *favum mellis guſtavit in ſceptro, & illuminatis oculis perdidiatur, quod neſciens fecerit. Hoc autem ſcriptura teſtatur, quod ignoraverit, à Patre eſſe præceptum*, &c. *In tantum autem iratus eſt Dominus*, &c. *Oza Levites, cum arca Domini transferretur Hieruſalem, & laſcientes boves plauſtrum in partem alteram declinaſſent, miſit manum, ut ſuſtentaret arcam inclinatam. Iratus eſt furor Domini in Ozam & percuſſit eum Deus ibi per ignorantiam, & mortuus eſt juxta arcam Dei.* Hæc Hieronymus.

Satis rari ſunt ſanè caſus iſti, & irregulares; & in quibus noſtra fortè ratio contrarie judicaviſſet; ſed credendum eſt Deo peccatorum recto judici, nec in lege, ut idem uſurpat Hieronymus, ratio quæritur, ſed authoritas; adeſt ſanè illa ſemper in lege Dei, ſed ſæpe nos miſeros latet, nec nos cenſores ejus eſſe voluit, aut correctores, ſed factores.

Iterùm vel neſciens, vel nihil id magnum arbitratus David 2. Reg. 24. Iſraelem, & Judam juſſit numerari: *& addidit furor Domini iraſci contra Iſrael, commovitque in eis David dicentem de Joab: vade, & numera*, &c. *Et dixit David ad Dominum, peccavi valde in hoc facto*, &c. *immiſitque Dominus peſtilentiam*, qua tribus diebus ſeptuaginta millia virorum abſumpti ſunt. Verè quippe ſcriptum eſt; peccata quis intelligit? cui namque noſtrum id in mentem venisſet?

Illi etiam Jobi amici Eliphaz Thematites, & Baldad Suhites, & Sophar Noamithites, quorum ſuperius meminimus, nobis hic quoque documento eſſe poſſunt: qui certè, & erga amicum officioſiſſimi, ut ex cap. 3. conſtat; & de Deo, & homine, motibuſque egregie diſſeruiſſe mei ſimilibus viderentur: atque eo etiam fine erga Johum durius egerunt, quod is ſibi videretur excedere. At autem Domino non ſic viſum; qui cap 42. dixit ad Eliphaz Themanitem: iratus eſt furor meus in te; & in duos amicos tuos, quoniam non eſtis locuti coram me rectum, ſicut ſervus meus Job, & offerte holocauſtum pro vobis, &c. Quid erit, ô Deus, quando libri noſtri de bono, & malo à te judice diſcutientur, qui tam facile legem univerſam interpretamur.

Atque in hunc modum alia multa ex divinis ſcripturis percurri poſſunt. Non ſim ego tam nimius, qui dicam, nullam prorsùs in eis inveniri violationem pure materialem legis Dei, nullam ignorantiam invincibilem, nullas quantaſcumque rationes apparentes, & falſas ex toto excuſantes: ego certè, etſi hoc parum probet, nullam inveni. Invenetint ſane doctiores aliquam, vel aliquas aliquandò taras innoxias, invincibiles ignorantias. At ubi ſunt tot illæ tam obviæ, tam frequentes, non tot, quin plures ignorantiæ invictæ, ac culpæ prorsùs immunes? Omnes modò opiniones probabiles falſas, quarum non eſt numerus, ad invincibilitatem ignorantiarum ſufficere, plurimi docent. Illud hic omitto ſecum pugnans, quod opinionem probabilem rectam regulam dicant, & ſimul ignorantiæ invincibilis cauſam; nam recta regula non pet ignorantiam excuſat, ſed per ſe recta eſt, & rectificat.

Argumentum à Synagoga ad Eccleſiam hæc in re probat à fortiori. Nullæ in Synagoga fuere ſaltem frequentes ignorantiæ invincibiles, & ex toto excuſantes legis Dei, aut naturalis, quæ etiam ipſa eſt Dei. Ergo minus in Eccleſia. Eſt enim argumentum ab imperfecto ad perfectum, à rudi, ac ſub umbris agente, & ignorante populo ad nos, quos pleniſſimè demùm ipſe Dei filius Deus inſtituit. Illorum certè cauſæ pleræque per Prophetarum oracula, Deique ſententia judicatæ jam ſunt; noſtræ judicatæ non ſunt, ſed in futurum ſervantur: at quid de nobis in ſimilibus cauſis, & quaſi à fortiori judicandum ſit, ex judicatis plus minus ſumendum eſt. Certè Dei noſtri ingenium, ſi ita loqui fas eſt, atque indoles ſatis tota hac quæſtione innotuit, quamque velit, legem ſuam, ac præcepta ad litteram, ut aiunt, & ſine gloſis invertentibus credi, non cenſeri, ac deim etiam ſervari.

## QUÆST. XV.

*Quin quod plus eſt, legem etiam non habentes in iis, quæ contra legem erant, peccabant ex Apoſtolo ad Rom.*

VEterem legem, quam abſoluto nomine legem appellat Apoſtolus, ac ſidei contraponit, in moralem, judicialem, ac cæremonialem diviſam eſſe norunt omnes; de iſta lege univerſa, cum duæ poſteriores partes propriæ populi Dei eſſent, non eſt hic ſermo, de illis, ſed de prima.

### §. I.

*Senſus quæſtionis, ac intentio.*

LEx illa per Moyſem, ejuſque tempore data fuit, non antè. Quærit profundæ ſapien[tiæ] Doctor Sanctus Thomas prima, ſecunda, quæſt. 98. art. 6. utrum oportuno, congruoque tempore illa data ſit, cur non ſtatim poſt lapſum primorum Parentum? cur non Noemo ſtatim poſt diluvium? cur non ſaltem Abrahæ ac ejus, tempore, cui ſcilicet facta fuit repromiſſio? Hinc ſcilicet, etſi diggredi videndus ſim, ordiendum exiſtimavi, tum ut clarius ſeries tota rei, & non legis, & legis innoteſceret: tum ut cauſæ paterent, propter quas Deus eamdiu homines quaſi neglexiſſe, ac ſine ſua lege, directioneque prætermiſiſſe videatur: quæ nos quoque cauſæ recogitare, & conſiderare cogant.

Reſpondet ergo Doctor, convenientiſſimè legem datam tempore Moyſis. *Cujus ratio*, inquit, *poteſt accipi ex duobus ſecundum quod lex duobus generibus hominum imponitur; imponitur enim quibuſdam duris, & ſuperbis, qui per legem compeſcuntur, & domantur. Imponitur etiam bonis, qui per legem inſtructi adjuvantur ad implendum quod intendunt. Conveniens ergo fuit tali tempore legem veterem dari ad ſuperbiam hominum convincendam.*

*De duobus enim* (ſubdit profundus ac ſpiritualis Doctor) *homo ſuperbiebat, ſcilicet de ſcientia & de potentia. De ſcientia quidem, quaſi ratio naturalis ei poſſet ſufficere ad ſalutem. Et ideo ut de hoc ejus ſuperbia convinceretur, permiſſus eſt homo regimini ſuæ rationis abſque adminiculo legis ſcriptæ; & experimento homo diſcere potuit, quod patiebatur rationis defectum per hoc quod homines uſque ad idolatriam, & turpiſſima vitia circa tempora Abrahæ ſunt prolapſi. Et ideo poſt hæc tempora fuit neceſſarium legem ſcriptam dari in remedium ignorantiæ humanæ, quia per legem eſt cognitio peccati, ut dicitur ad* Rom. 5. Verùm numquàm ſatis didicit, dicetve humana ſuperbia, & quaſi comeſtione illa ſcelerata Deo re ipſa pares facti eſſemus, ſcientes bonum, & malum, humana ratione, & diſcurſu, nihil fermè aut Dei, aut Sanctorum conſultis libris quot, quanta, quam paſſim decernimus?

Pergit Doctor. *Sed poſtquam homo eſt inſtructus per legem, convicta eſt ejus ſuperbia de infirmitate, dum implere non poterat, quod cognoſcebat; & ideo ſicut Apoſtolus concludit ad* Rom. 8. *quod impoſſibile erat legi in*

*qua*

*in qua infirmabatur per carnem, miſit Deus Filium ſuum, ut juſtificatio legis impleretur in nobis* : atque alia utiliſſima ſubnectit.

Atque ex hia reſpondet, non oportuiſſe, quod ſtatim poſt peccatum hominia lex daretur; tum quia nondum homo *recognoſcebat ſe ea indigere, ſua ratione confiſus; tum quia adhuc dictamen legis naturæ nondum erat obtenebratum per conſuetudinem peccandi.* Addit Abiahæ data quidem fuiſſe quædam familiaria, & quaſi domeſtica præcepta Dei ad homines; ſed ante legem oportuit populum moltiplicari, & liberari; nam ſervi noo ſunt pars populi, vel civitatis ex 3. Politic. 3.

Quoniam ergo Apoſtolos multa dicit ad Romanus de hia ante legem, ac ſine lege factis peccatis, & videtur ea peccata fuiſſe jam fateri, jam negare, ad præcedentiom magnam, ut arbitror, confirmationem oſtendendum hic fuit, non ſolum ea, quæ poſt acceptam legem per ignorantiam fiebant, peccata fuiſſe, neque ignorantiam ex toto ſaltem excuſaviſſe, ſed nec illis quaſi ſibi, rationiſque ſuæ regimi derelictia hominibua, qui ſine lege vixerunt, denſiſſimas illaa ignorantiarum ſuarum tenebras ad innocentiam, & excuſationem ſoffeciſſe: ex quo denuo conſtet, in libris quidem Dominicis multorum multaa ignorantias reperiri: quæ verò innoxiæ judicatæ ſint, aot oullas, aut raraa: argmentumque denuò fiat à fortiori non habentibus legem ad Judæos eam habentes: rursùs verò à fortiori ad Chriſtianos, nec tam facile hic, & ibi, & ubique tam multæ ignorantiæ invincibiles paſſim admittantur, ut vix omnia jam ignorantia invincibilis non exiſtimetur, & ignorantiam matrem cunctorum errorum, & malorum vix inter mala habeatur, ac mater etiam innocentiæ conſtituatur.

## §. II.

### *Mens Apoſtoli ex Auguſtino de peccatis ante acceptam Legem.*

EX hia Apoſtoli lociaqoidam ſomniator Præadamitarum oeſcio quam gentem induxit errore nefario; atque hic etiam error ex ignorantia, & audacia invectus eſt: incidit ſcilicet etiam ille in hæc Apoſtoli loca; & quaſi eorum difficultas ab ipſo primùm viſa fuiſſet, auſos eſt ineptire; cum tamen res hæc oniverſa pridem viſa, diſcuſſa, expeditaque eſſet à Patribus noſtris. Horum licet eadem pænè fuerit hoc circa ſententia, & oa unum, tamen brevitatis graria unua pro mille Auguſtinus nobis explanator ſufficiat.

Videtur itaque, ea, quæ ante datam legem fiebant, qualia & S. Thomas §. præc. indicavit, & Paulus ipſe cap. 1. planiua proſecutus erat juxta Paulum ipſum non fuiſſe peccata, ſaltem formaliter, ut loquuntur, talia, ſed ot plurimum materialiter. Nam cap. 4. inquit: *lex enim iram operatur; ubi enim non eſt lex, neque prævaricatio*: & capite qointo, *lex autem intravit, ut abundaret delictum.* Non ergo antea erat prævaricatio vel peccatum.

Rurſus eodem cap. 5. *uſque ad legem enim peccatum erat in mundo: peccatum autem non imputabatur, cum lex non eſſet*; hoc eſt (dices) voluntarium non erat, neque formaliter, tale. Et cap. 7. *ſine lege enim peccatum mortuum erat*, id eſt, dices, materialiter ſolùm tale; neque noxium, ſed velut mortua quædam mors. Legi deindè malum omne attribui videtur; nam cap. 6. ait: *peccatum enim vobis non dominabitur, quia non eſtis ſub lege*: & capite ſeptimo, *cum enim eſſemus in carne, paſſiones peccatorum, quæ per legem erant operabantur in membris noſtris, ut fructificarent morti.*

Videtur ergo, quod non in iia, quæ ſine lege contra ipſam etiam legem naturalem per ignorantiam ſanè extremam, ac miſerandam perpetrabant hominea formaliter ſaltem ac imputabiliter non peccarent, eamque omnem ignorantiam foiſſe invincibilem.

Accedit etiam ratio in aliquorum Theologia ſanè demonſtrativa; nam principii loco habent, non peccari ſine cognitione peccati. At illi hominea non cognoſcebant, ſe peccare. Teſtia eſt Paulua capite ſeptimo. Quid ergo dicemua? inquit. Lex peccatum eſt? Abſit: ſed peccatom non cognovi niſi per legem; nam concupiſcentiam neſciebam (id eſt, illam malam eſſe) niſi lex diceret, non concupiſces. Non ergo peccabant, quin juxta alios rectè etiam, & honeſtè agebant in iis omnibus, quæ tanta cæcitate contra legem perpetrarunt; lex enim modò nobis pars moralia appellatur, quæ ipſius legis naturalia determinativa, & declarativa fuit, ut ex D. Thoma, & ab aliia copioſè habemua. Hinc verò occaſio magna legem accuſandi, ſine qua, & per eam data cognitione peccatum non fuiſſet beneficio ignorantiæ; meliorque hominibus fuiſſet ignorantia, quam lex neque iſta ullum fuiſſet beneficium: quod abſurdiſſimum eſt, & contra illud, *non fecit taliter omni nationi, &c.* & item contra illud, *ea populus ſapiens*, &c.

Indobitatum nihilominua eſt, homines ſine lege, ut ſe agnoſcerent, ſuæque rationia ſe ſolam agentis inſufficientiam experirentur, quaſi ſibi derelictoa, peccaviſſe in iis, quæ ante legem contra legem dictam agebant, quatenùs lex ipſius legis naturalia declarativa, demonſtrativaqoe erat, ut eſt dictum quod apertè conſtat ex eodem Apoſtolo capite primo, nunc verò altiùa, ut promiſſi, ex Auguſtino hæc ſapientiæ Chriſtianæ maxima documenta repetenda ſunt

Conſuluit ſimplicianus Auguſtinum de his Apoſtoli locis, deque eorum difficultate, & reſpondet libro primo, ad ſimplicianum ipſum quæſt. 1. Præmittit verò primùm Apoſtolum transfiguraſſe in ſe hominem ſub lege poſitum; quin ut ex eodem Auguſtino conſpicitur, perſonam jam hominia ſine lege agentis, & ignorantis; jam hominis legem habentis, & cognoſcentis; neque verò vires habentis; jam deniqoe hominia gratiam Jeſu Chriſti, ac Novi Teſtamenti conſecuti, & potentia ioduit; quæ tria niſi diſtinguantur, quorsùm ſe habeat Apoſtolus in hac profundiſſima epiſtola intelligi prorsùs nequeat.

Hia præmiſſis Auguſtinom audiamus, quia *paulò ante dixerat, ait, evacuati ſumus à lege mortis, in qua detinebamur, ut ſerviamus in novitate ſpiritus, & non in virtute vetuſtate littera, atque ita per hac verba quaſi reprehendiſſe legem poſſet videri, ſubjecit ſtatim: quid ergo dicimus. Lex peccatum eſt? Abſit Sed peccatum non cognovi niſi per legem; nam concupiſcentiam*

*neſciebant, niſi lex diceret, non concupiſces.*

*Itaque non ait, peccatum non feci niſi per legem, ſed peccatum non cognovi niſi per legem. Neque rursùs ait, nam concupiſcentiam non habebam niſi lex diceret, non concupiſces, ſed ait, concupiſcentiam neſciebam*, &c.

*Undè apparet, concupiſcentiam per legem non inſitam, ſed demonſtratam. Conſequens autem erat, ut quoniam, nondum accepta gratia, concupiſcentia reſiſti non poterat, augeretur etiam; quia majores vires habet concupiſcentia criminis prævaricationis adjuncto, cum etiam contra legem facit, quam ſi nulla lege prohiberetur. Et inferius: peccatum non legitimè utens lege, ex prohibitione aucto deſiderio dulcius factum eſt*, &c.

*Conſequenter itaque ſubjungit: occaſione autem accepta peccatum per mandatum operatum eſt in me omnem concupiſcentiam. Erat enim & ante legem, ſed non omnis erat, quando crimen prævaricationis adhuc deerat: unde alio loco dicit, ubi non eſt lex, neque prævaricatio.*

*Quod autem adjungit, ſine lege peccatum mortuum erat, pro eo poſitum eſt, ac ſi diceret, latet, hoc eſt, mortuum putatur: quod paulo poſt evidentius dicturus eſt: Ego autem, inquit, vivebam ſine lege aliquando*; id eſt, *nulla ex peccato morte terrebar; quia non apparebat, cum lex non eſſet. Adveniente autem mandato peccatum revixit, hoc eſt, apparuit: Ego autem mortuus ſum*, id eſt, *mortuum me eſſe cognovi, vel quia reatus prævaricationis certum mortis ſupplicium comminatur. Et infrà: ſequitur* (ſcilicet Apoſtolus) *& adjungit: ſed peccatum, ut appareat peccatum, per bonum mihi operatum eſt mortem, ut fiat ſupra modum peccator, aut peccatum per mandatum. Undè manifeſtat, quo ſenſu dixerat, ſine lege enim peccatum mortuum eſt, non quia non erat, ſed quia non apparebat. Et quomodò dictum ſit, peccatum revixit, non ut eſſet, quod erat, & ante legem, ſed ut appareret, quomam fiebat contra legem.* Hactenùs ex Auguſtino, qui multa alia in idem confert; legis rectitudinem, ac ſanctitatem cum Apoſtolo ſtatuit; ejus tamen inſufficientiam niſi gratia Novi Teſtamenti accedat, quæ per cognitionem legis vires tribuat, altè ſapienter, ſancteque proſequitur: quæ gratia in Auguſtino clara eſt, quam tamen utinam omnes & rectè intelligamus, ac etiam conſequamur: ſed nobis de ignorantia, & cognitione; non de infirmitate, & viribus ſermo eſt.

Dubitandum itaque eſt, hominem ante legem ſine cognitione peccati ſuas concupiſcentias proſequendo, & cuncta illa perpetrando, quæ Apoſtolus initio epiſtolæ præmiſit, peccaviſſe, & qui ſine lege peccaverunt, ſine lege perituros, & quicunque in lege peccaverunt, per legem judicandos; & quæcumque dicta ſunt his in locis, ut Auguſtinus ea in ſummam cogendo concludit, *ideò eſſe dicta, quia lex augeat concupiſcentiam ex prohibitione, & reum obligat ex prævaricatione jubendo, quæ implere homines per infirmitatem non poſſunt, niſi ſe ad Dei gratiam pietate convertant.*

Ubi plurima errorum extrema cavenda ſanè ſunt; nam ad difficilia hujus maximè epiſtolæ alludit Petrus Apoſtolus. Cavendi ſcilicet ſunt Manichæi reprobantes legem ſicut malam: cavendi Pelagiani, qui legis, & cognitionis gratiam ſufficere ineptierunt; cavendi Janſeniſtæ, qui impoſſibilia juſſa eſſe effutierunt: cavendus Præ Adamitarum ille fabulator, qui gentes inducit, quæ ſine lege viventes nihil peccaviſſent, aut peccarent: cavendus Lutherus, & Calvinus, qui hic ſuum ſervum arbitrium, libertatem extinctam, fidei ſolius ſufficientiam, ac alias ſuas ſtultitias inveniſſe ſe, exiſtimarunt; quæ cuncta vel ex hac una epiſtola divinæ planè ſapientiæ revincuntur.

Sed dices: homo ſine lege peccatum neſciebat: vitare ergo non poterat: rursùs homo ſub lege peccatum quidem agnoſcebat; at infirmos, & carnalis legem ſervare nequibat, ut ex Apoſtolo planum videtur, atque ex Auguſtino, Thoma, & reliquis Patribus apertiſſimum. Ergo non peccat, vel impoſſibilia non faciendo peccabat, quod eſt hæreſis. Denuò & hinc ad hominem ſub gratia conſtitutum, ſcilicet ad hominem Chriſtianum fit argumentatio, qui ſi carnalis adhuc ſit, & inſtar viventium ſub lege, nec gratiam Novi Teſtamenti conſecutus eſt, profectò non poterit magis, quam ſub lege ipſa, ac in vetuſtate litteræ, qua occidebantur, degentes, nec quod vult bonum, hoc aget, ſed erit, qualis ab Apoſtolo capite ſeptimo, deſcribitur ergo & hic per impotentiam peccabit.

Verum hinc lucem, roburque ingens accipiunt multa ſuperiùs conſtituta. Cernitur enim primò, quanto jure nos iiſdem principiis, uno ordine, ac eadem doctrinæ ſerie de cognitione, ac viribus Philoſophati ſimus; ad utrumque naturam ſaltem lapſam imparem eſſe; utrumque Dei eſſe donum; utrumque à Deo promiſſum, ac multa conſequentia præſcripſerimus: Pelagianos nos planè naſci, ſapienter inquit Salmeron, hoc eſt, ut §. 1. magiſtraliter S. Thomas aſſumebat, de duobus ſuperbimus, ſcilicet *de ſcientia, & de potentia*: utque de primo homo convinceretur, relictus eſt ſine lege regimini ſuæ rationis, & totus deſipuit: ac rursùs ſub lege ſine gratia filiorum, ac Novi Teſtamenti relictus eſt, & abundavit delictum, & factus eſt ſupra modum peccator, & peccatum per mandatum revixit, ut diſceremus, ſi vellemus: ſed ſuperbia illa, quæ Angelos de Cœlo, hominem de Paradiſo truſit, cuncta pervertit, ac ingenio, rationique noſtræ nimirum tribuit.

Cernitur deindè, quam diſtinguenda neceſſario ſit neceſſitas, & impotentia altera quidem antecedens, & altera conſequens, ut lib. 1. expoſitum eſt; quo uno factæ objectiones repelluntur. Etenim omnis illa vel neceſſitas vel impotentia vel hominis ſine lege, vel hominis cum lege ſine gratia filiorum, vel hominis jam etiam Chriſtiani, ſed ſine hac gratia eſt neceſſitas, & impotentia conſequens, quæ culpam aliquandò diminuit, non tollit.

Quo autem ordine, & modo, quod inſtituti magis noſtri eſt, neceſſitas ſua: & ignorantia conſequens, voluntariaque fuerit homini ſine lege exiſtenti, & viventi, nemo clariùs altius nemo expoſuit ipſo Apoſtolo cap. 1. quia, inquit, *cum cognoviſſent Deum, non ſicut Deum glorificaverunt, nec gratias egerunt, ſed evanuerunt in cognitionibus ſuis, & dicentes, ſe eſſe ſapientes ſtulti facti ſunt &c.* quæ lib. 1. latè declarata ſunt.

Præterea vero hoc libro oſtenſum eſt, facienti; quod in ſe eſt, ex gratia ſcilicet, & cognitione conceſſa, ex Dei promiſſione, & miſericordia concedi ulteriorem cognitionem ad ſe ſaltem pertinentium. Quare ſi ii, qui Deum cognoverunt tamquam Deum glorificaviſſent, & gratias egiſſent, nec ſibi, & ſuo ingenio, quod ſuum non erat, attribuentes evanuiſſent,

haud

haud ſtulti facti, ſed adjuti ad alia fuiſſent. Undè neceſſitas omnis peccandi, & ignorantia planè conſequens, & voluntaria, ac ſuperbiæ filia eſt, & ex abuſu conceſſæ cognitionis, & lucis provenit: nam non habent, quin quod habet, pervertenti, & quod habet, auferetur ab eo, & quidem juſtiſſimè.

---

## QUÆSTIO XVI.

*Utrum ergo juris ſaltem Canonici & legum humanarum poſſibilis ſit ignorantia invincibilis? ubi de Judicibus.*

HActenus de jure, legeque naturali, & divina fidei, & morum modulo noſtro diſſeruimus; utinam verum, ad quod unum univerſam à principio tractationem direximus, aſſecuti ſimus. Supereſt modò, ut de ignorantia juris humani, & legum quam breviſſimè continenter dicamus.

### §. I.

*Nulla lex etiam humana à pleriſque, aut plerumque invincibiliter ignoratur.*

NOn dico à pleriſque, aut plerumque non ignoratur; ignorantur ſcilicet ſatis multæ à multis, ac valde frequenter; ſed dico, nullam à pleriſque aut plerumque invincibiliter ignorari: nondum quippe, ut ſatis ſuperiùs diſſeruimus, eraſa eſt à libris diſtinctio, ſive diviſio ignorantiæ in vincibilem, & in invincibilem; nondùm ſub his terminis omnis prorsùs ignorantia conſtituta invincibilis, omniſque conſcientia erronea dicta invicta, excuſanſque. Comprehendimus verò ſub humano jure, & lege jus utrumque canonicum prout diſtinctum ab omni jure divino, ac jus civile; conſtitutiones Pontificias, legeſque alias Principum, & ſuperiorum. De iis autem, quod ſatis ſuperiùs animadverſum, explicatumque fuit, ſermo noſter procedit, ad quos & quando jua unumquodque pertinet; neque enim ſartor, jura tenetur ſcire judicum, neque ego Epiſcoporum, niſi eorum conſcientiam, moreſque regere velim: atque ita de aliis.

Raræ itaque, & in raris, non ut quidam arbitrantur, frequentes obviæ, ac plurimorum ſunt ignorantiæ invincibiles legum etiam humanarum, & juris ad unumquemque pertinentis. Atque hoc ut minimum probant diſputationes utriuſque juris leg. leges ſacratiſſimæ leg. de legibus & alias; ac regula 13. in 6. & alias; probantque communiter Doctores juris utriuſque; confertque plura Chriſtophorus de Anguſano libro quarto, de legib. contr. 3. quæ, & alia obvia tranſcribere conſilii noſtri non eſt: eſt verò regulæ alia contraria 47. ne ignorantia facti.

Probatur capitaliter concluſio ex uſu judiciorum; nam vel improbandus ille eſt, vel noſtra admittenda concluſio. In judiciis enim admittitur quidem ignorantia invincibilis, & excuſans ex toto, quam probabilem nuncupant, ut infrà dicetur; eam tamen numquam præſumunt, ſed contrarium, & legem quamlibet ad ſe pertinentem ſuppponunt, ſciri ab unoquoque & poſſe, & debere; præſumptionem verò juris definiunt plus minùs dicendo, eſſe conjecturam probabilem ex certo ſigno provenientem, quæ alio non adducto pro veritate habeatur. Hac ergo præſumptione præſumunt, violatorem quemque legis, & juris ad ſe pertinentis reum eſſe, & puniendum, pænaque dignum: præſumunt ergo, legem invincibiliter, & citra culpam non fuiſſe ignoratam. Supponunt ergo, omnem legem ad unumquemque pertinentem à pleriſque, & plerumque noſci poſſe, & debere; raram proindè, & in raris dari ignorantiam invincibilem, & ex integro excuſantem. Hæc ultima conſecutio patet ex doctrina partis primæ, nam ea ſolùm præſumuntur, quæ plerumque, & in pleriſque, ſaltem ſeorſim à culpa contingunt; & quæ rarò contingunt, vel non magis contingunt, quam non contingunt, jus nullum, ratio nulla præſumit, magis quam præſumat, tales cenſes, vel non cenſes, pares, aut impares eſſe projiciendos; in duello parium hunc caſurum eſſe, vel illum. Ergo lex præſumi nequit ſcita, & nota, ſi à pleriſque, & plerumque ſciri illa non potuit, & debuit; nam ſi à pleriſque, & plerumque ſciri potuit quidem, & debuit, etſi à pleriſque, & plerumque non ſciatur; jure ſcientiam, cognitionemque præſumit; quia cie, & ſcire potuiſſe, & debuiſſe pro eodem reputat, habetque; jure, inquam; nam ſi cum poſſis, & debeas, ſufficeret ad defenſionem non ſcire, negligentia, & ignorantia omnium una legum vis, roburque everteretur, & remedium contra unamquamque legem eſſet eam ignorare, & negligere.

Declaratur; quia ſi leges non ita eſſent conſtitutæ, ac promulgatæ, ut pleriſque, & plerumque ſciri poſſent, & deberent, non magis foret præſumenda cognitio, quam ignorantia; & culpa, quam non culpa; & cuilibet liceret ignorantiam allegare; & teneretur actor, vel fiſcus probare; quemadmodum contingit circa facta; nullum enim jus præſumit, homicidium, aliudve crimen ab hoc, aut illo eſſe commiſſum; ſed probat: cognitionem porrò legis non probat, ſed præſumit; & ſiquam probabilem, ac invincibilem ignorantiam admittit, eam reus tenetur probare ex 39. qu. 1. *in lectum*: & quæſt. 3. *extraordinariaſiquis*: & 1, qu. 1. *ſiquis à ſimoniacis*; & ſæpe: Ergo ſupponit, leges ad ſe pertinentes à pleriſque, & plerumque ſciri poſſe, & debere; & caſum ignorantiæ invincibilis, & ut ita loquar, abſolutive eſſe caſum raro contingentem: ex quo oritur onus, & obligatio eam probandi; nam raRò contingentia ſine probatione nec admittuntur, neque creduntur: matrem v. g. diligere filium ſine probatione, & ultrò credo; aliquam non diligere, niſi probetur, ſtultiſſimè crediderim.

Semper quidam in ore habent forum interius, & exterius, & per has voces in quamplurimis ſe rebus expedire arbitrantur, Dicent itaque, hæc, quæ diximus; eſſe quidem ita in foro exteriori, non in interiori. Et ego jure eodem, ultroque vice verſa dixerim ea ita eſſe debere in foro interiori, non in exteriori: alterutrum quippe dicendi eadem eſt, id eſt, nulla eſt ratio. Demonſtravimus enim ſæpe fori utriuſque concordiam per ſe loquendo, & quandò nulla intervenit falſa præſumptio, & ignorantia; in quaon concordiam

concordiam quoad abſolvendom, vel condemnaodum, non quoad pœnas; cum ex terminis implicet, rectam rationem pugnare cum recta ratione, & rectum judicium cum recto judicio. Quare ſi ea judicum præſumptio, & uſus judiciorum juxta rectam rationem eſt, ot utique eſt, & rectum eorum judiciom ſumptum ex præſumptione, quod leges ſciri poſſint, & debeant, omne contrarium judicium non tectum, ſed diſtortum eſt, & pravum: quod ſi judices errant abſolvendi non erunt, qui in innocentes, culpæque innoxios graſſantur: ac invincibiliret ignorantes damnant, & mulctant: in qua ignorantia repellenda immorandum plus non eſt.

Ad probationem igitur redeo: & illod ſuppono, jura & leges eſſe rectè, prudenterque conſtitutas: de his enim, non de iniquis legibus diſputavimus: ſuppono item, promulgationes fieri ſolitas eſſe ſufficieotes: niſi imprudentes, munerique ſuo impares Legum latores, Principeſque effutiamus, & leges quidem defectuoſiſſimas eſſe: ſolas opiniones horum, & illorum abſolutiſſimas, ac ſufficientiſſimas: quid ergo tot hos Opinatores non ſemel facimus legiſlatores, & univerſi Rectores? Ergo leges ſufficiunt ad finem ſuum: promulgationes irem ſufficiunt: finis autem eſt, ut ſecundum eas vivant homines: eſt enim lex in civitate, vel Regoo, quod Dux in exercitu, quod Præcentor in Muſica, ut ſupponit Philoſophus lib. de mundo. At ut ſuprà diſſetuimus, homines vivete nequeunt ſecundum leges, quas ſcire nequeant: neque tenentur juxta illas vivete, ſi ſcire eas non reneantur. Quidquid ergo propter Legiſlatorum hominom defectum aliquem lex aliquandò aliqua à raro aliquo ſciri nequeat, ut dicemus, ac proindè neque debeat, at plerumqoe, & à pleriſque leges omnes ad ſe pertinentes ſciri ab unoquoque poſſunt, & debent. Et confirmatur: quia quod nefas dictu foret, damnandus veniret alioqui Principatus omnis ſpiritualis, ac temporalis prærer quam exiguæ unius urbis, vel ſtatus, ſi pleriſque, & plerumque ab eis regi nequeant: reguntur porrò legibus, præceptiſque. Ergo iſta, quibus regangantut, diſponi ita poſſunt, & debent, ut à pleriſque ſaltem, & plerumque ſciri poſſint, ac debeant.

Iterum hinc; quia ex 1 Politicor. apertè conſtat, dominati eſt ſapientiorum: ſiquandò verò Principantes minus in eo valent, tenentut defectum ſuum ſupplere per ſapientiores legiſlatores, & Adminiſtros regiminis; quod ſi non ſuppleant, ſintque eriam ipſi ſubditis inſipientiores, contra naturam hoc eſt, & defeciont, peccantque: finis enim potiſſimus Politiæ omnis, & Principatus eſt tectitudo, ac bonitas civium; qoi finia directione primùm legum; præmiis deindè, pæniſque obtinetur. Non ergo Principantis, ac Principis ratio, & ſapientia eſt quaſi ad ſe, & ad intra, utque eam ſibi habeat: ſed ad alios, utque ſubditos teddat bonos. Sin autem ſuam rationem, ſapientiamque, qua dirigat, vel omnibus vel pleriſque ſaltem, & plerumque communicatenequeat, erit pleriſque, vel omnibus inutilis, & ioſufficiens, atque Reſpublica ſine Principe quoad bonum, & formale Principatus, ac ſine lege, & directione: quod eſt inconveniens. Patet ergo, & Principes dirigere, & ſubditos dirigi vel omnes, & ſemper, vel pleroſque plerumque poſſe, & debere ex ipſa inſtitutione Politiæ omnis, & civitatis, ac Reipublicæ.

## §. II.

*Qua dicta ſunt de lege, tenent etiam de ſenſu legis, non obſtantibus tot contrariis interpretationibus, ac opinionibus.*

LUctamur ſempet cum tot his contrariis interpretatlonibus legum, & opinionibus, quæ vim, roburque prope modum omne legibus ademerunt. Nunc ergo oſtendendum eſt, ſenſum verum legis humanæ ad unumquemque pertinentis à pleriſque plerumque inveniri poſſe, & debere, ac per conſequens à pleriſque plerumque com invincibiliter non ignorari.

Quid ergo, inquis, dicendum eſt de tanta interpretationum, ac opinionum contradicentium multitudine circa verum intellectum legum, quæ à Juriſtis, Canoniſtis, Theologiſque cuſæ ſuot? quibus non magis verus, quam contrarius legis ſenſus innoteſcat? An ne unius ad unam inſtituto examine falſas omnes objiciamus, veraſque deligamus? ſed dicemus de hoc lib. ſeq. quoad inſtitutum conſcientiæ: quod ut malum caveretur in Hiſpania quoad jodicia, qoia hic uoo modo, alibi alio, in uno ſenatu ex una opinione, in altero ex contraria magno Regni detrimento ſententiæ ferebantur. Leges Tauri factæ ſuint, quibus juxta quaſdam magis opiniones, quam contrarias judicari præceptum eſt, id eſt, opiniooes quædam in leges aſſumptæ, converſæqoe viderentur, quare leges illæ parùm ſervantur.

Dolui eqoidem lib. præc. iſtam vel calamitatem, vel miſeriam, non certè ex rerum naturis ipſis notam, ſed ex vitio, opinor, audaciaque hominum, qui non tam intellecturi leges, quam judicaturi ad eas interpretandas accedunt, ut latè eo loco declaratum eſt.

Erenim, qood etiam ibi dictum eſt, (nec enim omnis repetitio earumdem rerum vitio datur) tota quanta ſocietas hominom, atque convictus ſermone compactus eſt, cujus inverſo uſu, ſi ſe contrario homines intelligerent, caderet civitas omnis, & reſpublica. Hinc cum nihil agant magis homines, quam viciſſim colloqui, nec aliud fermè agant, ſeſe paſſim intelligunt ſine gloſis, interpretatiooibus, opinionibofque diſſidentibus: hiſtoriæ oratores latinioris etiam linguæ, ac fuſi ſermonis; Poetæ tropis fabulis, ac preſſo ſermone difficiles leguntur, & intelligunrur, &, raró, raræque ſunt diſſenſiones. Hoc unum fuit, qood intelligi numquam potuerit, quod ut ab omnibus intelligeretur, magno otio, diuturno ſtudio, à viris præſtantiſſimis, ſelectiſque ſcriptum eſt, ſcilicet leges ſacroſanctæ, & lex quælibet quaſi gravida naſceretur, parit mox doas velut gemellas interpretationes, opinioneſque contrarias; atque adjuncto ſtatim, quod ex utralibet impunè vivere liceat, vis illius tota evertitur, & lex naſcens opinione extinguitur.

Quod malum ut clariùs innoteſceret, placuit ex Philoſopho 1. Rhetor. 1. quæ de legibos, Legiſlatoribuſque verè ſtatuit, in præſentia conſcribere. *Maxime igitur convenit* (inquit) *ut quæ recte poſita ſunt leges, cuncta ipſa expliceut, & quam minima judicibus relinquant.* Quod probat tripliciter.

*Primùm quia unum, aut paucos prudentes, qui leges ferre, aut judicare poſſint, faciliùs eſt invenire, quam multos*; ut ſunt judices; magis autem, & plures opinatores, & interpretes: nam judices primùm ipſi omnes; & infiniti præterea alii. *Deindè quoniam longi temporis conſideratione leges feruntur; judicia breviſſime conficiuntur, difficile eſt, ut benè à judicibus juſtum, & conducibile diſtribuatur*: multo porrò brevius, ac inaudita ſæpè parte altera in ſecreto, & authoritate privata opiniones, interpretationeſque conficiuntur.

*Illud autem omnium maximum eſt* (jure ſubdit) *quod Legiſlatoris juris eſt; Senator vero, & judex* (ac frequentiſſimè etiam opinator, & interpres) *de præſentibus jam, determinatiſque judicant. Undè fit, cum & ament, & oderint, ſua quoque utilitas connexa ſit, non ſatis queant veritatem perſpicere, ſed propria vel voluptas, vel dolor judicia ſua obumbret.* Adduxi jam alibi locum iſtum præclarum; ſed non omnes omnia legunt, & hic fortè legat aliquis, non ibi, aut contra.

His de cauſis abſurdum eſt, verum ſenſum legum haberi non poſſe, aut ita implexas eas eſſe, ut plerumque ſuus intellectus lateat. Quod nunc eſt magis declarandum, comprobandumque.

Primo ſic: verus ſenſus, & intellectus opinionum, interpretationumque haberi à pleriſque plerumque vel poteſt, vel non poteſt? ſi non poteſt; ergo interpretationes, opinioneſque opinionum, & interpretationum aliæ, & aliæ in infinitum edendæ erunt. Si poſſit: ergo & legum, & legiſlatorum. Nam cum Legiſlatores præſtent opinatoribus, & leges opinionibus, ac interpretationibus, nihil poteſt eſſe abſurdius, quam ita leges, ac legiſlatores poſthabere opinatoribus, ac interpretibus, ut hi quidem dilucidi ſint cunctis, ſciverintque exponere ſua; illi contrà prorsùs extiterint inepti, & barbari, qui à nullo intelligantur; ac ſatius erit, loco legum reponere concluſiones opinantium, atque interpretantium. Itaque ut paulo antè dicebam, tum libri reliquarum profeſſionum à profeſſoribus; tum ipſæ opiniones opinantium circa leges, à pleriſque ſaltem plerumque intelligi poſſunt, ac intelliguntur quoad verum ſenſum. Ergo & leges. Quæ conſecutio eſt à fortiori, ubi debitus honor & legibus, & legiſlatoribus defertur, nec omnium hominum inſufficientiſſimi, & maximè barbari reputantur.

Præterea, quia ut nuper eſt oſtenſum, leges à pleriſque, & plerumque ſciri poſſunt, & debent: ergo & verus illarum ſenſus. Probatur; nam universim de ſcriptura omni ſuperius oſtenſum eſt, eam non in littera, ſed in ſenſu conſiſtere, ac verum eſt de humanis etiam legibus, quod de Evangelio teſtatur Hieronymus in epiſt. ad Galat. cap. 1. *nec putemus, in verbis ſcripturarum eſſe Evangelium, ſed in ſenſu; non in ſuperficie, ſed in medulla non in ſermonum foliis, ſed in radice rationis.* Etenim cum ſcriptura omnis, & locutio ſit manifeſtatio conceptus, & mentis præceptivæ, vel prohibitivæ Principis, idem prorsùs eſt, legem inveniri, ſcirique poſſe, & hunc verum conceptum, & mentem, ac rationem Principis ſciri, invenirique poſſe. Sed abſurdum eſt, ut probavimus, leges à pleriſque ſaltem, & plerumque inveniri, ſcirique non poſſe, & debere.

Et confirmatur; quia lex, cujus verus ſenſus, & intellectus haberi nequit, cum ratio, & intellectus legis ſit anima tota ejus, & quaſi lex inanimis, & mortua: ac proindè quaſi non eſſet, & prorsùs varia, & inutilis proindè, atque ſi vel condita, vel promulgata non fuiſſet. Ergo quæ de lege ipſa §. præc. ſtatuimus, tenent de vero ſenſu, & intellectu ejus.

Quinimò lex in utramque partem convertibilis, & converſa nocet potius, quam proſit fini legis. Nam unius legis unus eſt intellectus, hoc eſt, non contrarius, & pro utraque parte. Scilicet cum leges condere non ſit dubitantium, ſed judicantium; leges item edicere ſit enunciantium, judicare autem, & enunciare ſit unius partis, & non utriuſque contrariæ ſimul, patet, earum rationem, conceptum, intentionem eſſe, unius partis contra alteram præſcribendo unam, & avertendo contrariam: quæ proindè non ſit juxta, ſed contra intentionem, & finem legis. Ergo lex in utramque partem convertibilis, & converſa nocet potius, quam proſit fini ejus. Sed abſurdum eſt, leges ita eſſe diſpoſitas, & per eas ipſas deſtrui, ac interimi earum finem, nec per eas haberi magis ſuum intellectum, quam contrarium destructivum. Haberi ergo poteſt unus ille, & verus intellectus. Sunt autem leges vel pro omnibus, vel ſaltem pro pleriſque multitudinis, pro qua feruntur, & pro omnibus, vel pro pleriſque ſaltem caſibus. Ergo à pleriſque ſaltem, & plerumque ſciri poteſt, & debet verus ſenſus. Alioqui ſi leges in utramque partem, non noſtro vitio, ſed de ſe eſſent, utramque ſanè diſponerent, & ideò nullam; nam dicens utrumque, & ita, & non ita nihil dicit, part. 1. diſputatum eſt.

Quarum rerum veritas ita magis declaratur. Abſurdum ſanè foret, quod in mentem rationali homini venire nequeat, leges ferri ad Latinos græca lingua, ad Græcos, Latina; ad Hiſpanos Germanica, ad Germanos Vaſconica quin in propriam linguam ſaltem in compendio convertantur. Hoc porrò abſurditatis totum in eo ſitum eſſet, quod licet linguarum ſcientiores pauci aliqui intelligere eas poſſent, ac plerique ſonum quidem vocum audient, aut litteras etiam ſcriptas videre poſſent; ſed quid ſibi vellent, quid juberent prorsùs ignorarent; nec leges obligarent; ſed magis eas, earumque Authorem omnes deriderent. Hinc Ulpianus in l. ſed & pupil. 11. §. de quo ff. de inſtit. act. quærit: litteris utrum Græcis, an Latinis? Et reſpondet: puto fieri ſecundum conditionem loci, nequis cauſari poſſit ignorantiam litterarum: & multa confert Borrel. de Magiſtr. edictis lib. 2 cap. 11. At ut nuper eſt oſtenſum, peius eſt, leges ita eſſe diſpoſitas, ut contrariè intelligi poſſint, quam ut nihil: nam lex nullatenùs intellecta, & ad Hiſpano Germanicè lata nihil ſaltem obeſt; at contrariò intellecta obeſt; & dirigit in contrarium finis legis, qui ſupponitur eſſe rectus. Dicamus ergo, vel leges nihil obligare & eſſe, quemadmodùm ſi Hiſpanis lingua Germanica leges ferres, nec in ſuam deindè linguam eas converteres; vel legum verum intellectum, & ſenſum à pleriſque ſaltem, pro quibus latæ ſunt, & plerumque in caſibus, pro quibus ſunt, capi, ac intelligi poſſe, & debere.

Quod autem uniuſcujuſque, & omnium fermè legum ſint interpretationes, & opiniones contra-

riæ alterutrum duorum probat, vel defeciſſe legiſlatores, vel exceſſiſſe interpretes, & opinatores: in qua ſanè lite pro legiſlatoribus, & legibus contra interpretes eſt dicendum: ſin minùs exponimus ludibrio & leges, & Rempublicam; ſtatuendumque ſemel eſſet, eas ita barbarè conſtitutas, & intelligibiles nihil magis obligare, quam me obligaret concionator veritatis agens mecum arabicè. Ex omnibus porrò cernitur, quam de multis, quæ liberè modò gerimus, judicandi ſimus, quos vel de verbo otioſo judicandos fides præſcribit.

### §. III.

*Quantum hoc ex loco metuendum ſit judicibus, & advocatis.*

ET *nunc Reges intelligite; erudimini, qui judicatis terram: ſervite Domino in timore: apprehendite diſciplinam, ne quando iraſcatur Dominus*, &c. tenentur ſcilicet judices judicium veritatis judicare, ut ex ſacro textu quin etiam ex Philoſophiæ primis documentis manifeſtum eſt, de quo obiter aliqua exhibui part. 1. lib. 1. quæſt. 15. & credenda ſunt verba Dei dicentis; *horrende, & citò apparebit vobis: quoniam judicium duriſſimum his, qui præſunt*, Et: *væ vobis, ò judices, væ vobis in æternum*, & ultra; *quia non eſt in vobis veritas.* Non mea hæc ſunt, ſed ipſius, qui judicaturus eſt, Judicis.

Tenentur itaque judices plerumque noſſe verum intellectum, & ſenſum legum, per quas judicant: ad hoc ſcilicet conſtituti ſunt, hic finis eſt, ſcopus totus judiciorum, & judicum, non ut alterutrum ſciatur, & judicetur, quod, ut dictum eſt, non eſſet magis juxta, quam contra leges judicare: ergo ut judicetur juxta unum illum, & verum intellectum legis: de quo non magis diſputare, aut arbitrari poſſunt, quam ego, qui judex non ſum.

In omni nimirum lite, & cauſa veritas, lex, juſtitia, juſque ſunt unius, non utriuſque ſimul; & in rebus etiam dividendis neutrius eſt totum, ſed partim unius, partim alterius. In quo veritatis, legis, juſtitiæ, juriſque natura eſt prorsùs contraria Doctorum opinionibus; quæ ſunt pro hæc, & illa, parte; ſed alterutræ ſunt falſæ; ac proindè contra veritatem, & juſtitiam ipſam: in eis ergo, qui ſecundùm illas judicarent, non eſſet judicium veritatis, ſed erroris; nec juſtitiam ſtatuerent, ſed everterent. Sicut ergo juſtitiæ ipſa unius, & ad unum eſt, non ad utrumlibet; & unius legis unius eſt intellectus, non uterque contrarius ſimul, ut dictum eſt; ita etiam debent eſſe judices, qui aliud non ſunt, quam juſtitia quædam animata, ut 5. Ethic. dicitur, & vivæ quædam leges, qui id ipſum loqui tenentur, quod leges, quod juſtitia, cujus miniſtri, non arbitri ſunt, ſi loqui poſſet, clamaret. Numquàm autem juſtitia, vel lex in illa cauſa utrumque diceret, utrilibet rem litigioſam concedite, nam utrique ſimul adſum. Neque ergo Judices hoc poſſunt; ſed ad unum, & unius eſſe debent, & unius quidem illius, atque ad unum illud, ad quod, & cujus juſtitia ipſa eſt.

Vel ergo judices plerumque ignorant hunc verum ſenſum legum? & tunc pernicioſi potius eſſent Reipublicæ: vel æqualiter plus minùs jam verum, jam falſum norunt? & tunc quaſi ſortes, & caſualia eſſent judicia, ex quibus ſcilicet non magis ſperari poſſet jus ipſum, quam contrarium; & foret longè utilius Reipublicæ loco judiciorum ſortes inſtituere. Cum ergo hæc abſurda ſint, ita debent eſſe inſtituta judicia, & tales eſſe judices, ut plerumque ſaltem jus ipſum, & juſtitia magis ipſa habeatur, quam contrarium.

Hæc omnia conſtant ex iis, quæ hac part. 2. lib. 2. de Magiſtris conſtituta ſunt, latiùs autem par. 1. de omni menſura, & regula proſecuti ſumus. Nulla ſcilicet in mundo regula, vel menſura [illegible] rorum etiam viliſſimarum, quę in aliq[illegible] ſaltem [illegible] du non habeat magis non fallere, quam [...]ere minimus autem gradus ſupra caſualia [...] & [...] eſt plerumque contingentium. At judices ſunt vivæ regulæ juſtitiæ, & hic eſt finis totus quintus judiciorum, & judicum, ut unuſquiſque conſequatur, ut habeat, quod re ipſa ſuum eſt: atque in hoc conſiſtit rectitudo ipſorum. Tenentur ergo plerumque noſſe hoc, quod uniuſcujuſque re ipſa ſecundum leges eſt, & jus ipſum, & ſic etiam judicare.

Hinc patet, non ſatis eſſe ad finem, quod judicent, ut ſibi videtur, ſi re vera fallantur; nec item, quod judicent juxta opiniones Doctorum, quæ ſunt ad utrumlibet; nam tota regula eſt veritas ipſa, quam tenentur ſcire, & ſequi, & minimus gradus eſt, quem præſcripſimus. Idem eſt ſi amore, vel odio; ſi negligentia ſtudendi fallantur. Idem demùm ſi impotentia ſciendi. Etenim ſi hæc ad excuſationem ſufficerent, non tenerentur Principes ad deligendum doctos, & peritos; neque enim Principes aſſumendo indignos peccant, & aſſumpti ipſi non peccant, ſed utrique peccant, & hic quoque tenet regula, *ſi cæcus cæco* &c. peccant enim, quicumque cooperantur.

Ratio ergo unica, cur Principes obligantur: cur autem hi, & illi in his, aut illis cauſis recuſentur; cur ſtudere tenentur, & hoc genus cætera ſunt propter veritatem, uſque habeatur judicium veritatis. Ad hoc ergo tenentur. Ergo & ad verum ſenſum legum ſciendum. Peccant proindè graviſſimè opiniones interpretum loco legum ſectando.

Ex quibus habetur verus intellectus vocum vulgarium; dicimus ſcilicet, dignos eſſe deligendos, vel etiam digniores; indignos verò repellendos. Hæc quippe tota dignitas, & rectitudo deſumitur ex conformitate ad leges, & juſtitiam ipſam: quare vel plerumque diſcrepantes, & errantes; vel non magis concordantes, quam concordantes digni non ſunt, ſed indigni: quemadmodùm de Magiſtris latè dictum eſt libro ſecundo.

Peccat quidem graviùs, qui ſcienter, quam qui ignoranter contra veritatem judicat: at non omnis ignorantia excuſat à peccato, nec vel diminuit etiam aliquandò, ut oſtenſum eſt lib. 1. quin diximus ex Auguſtino, ſæpius offendere cæcum, ſæpiùs peccare ignorantem, quam ſcientem; quem ipſa ſua ſcientia, & conſcientia à peccato retrahit: ideoque omnium pernicioſiſſimi ſunt Reipublicæ judices ignorantes. Hos inter connumeramus omnes illos, qui ex opinioni[…]que, & quaſi ex hiſtoria; non autem ex ſcientia ipſa, & legibus judicant, ut fuſe part. 1. lib. 3. tractatum

tum eſt de confeſſoribns: eſtque hoc genus judicandi prorſùs præter regulam.

Atque hæc curſim dicenti ſatis eſſe videtur. Ubi plura volens nolens prætermitto: erit fortè dies alius inſtituto conſilio de his, aliiſque diſſerendi.

De advocatis, quorum mea quidem opinione maximum eſt periculum, obiter nonnihil adjungamus. Dedimus part. 1. lib. 3. quæſt. 17. locum Auguſtini epiſt. 54. ad Macedonium, ex quo uno periculum ſuum diſcere ſatis poſſint, ſi pluris ipſis ſit ſalvari, quam luctari: ſin minùs, nihil proficiemus.

Ex dictis itaque ſumitur facile, ad quid Advocati teneantur. Eſt enim omnium Legum, & Reipublicæ, ac totius ſtrepitus judiciarii finis veritas, ut ſcilicet ſecundùm leges & homines vivant, & ſua uniquique patrimonia, ac jura vel tueri poſſint, vel vindicare: qua de cauſa conſtituimus, verum ſenſum, & intellectum legum eſſe invincibilem. Scire ergo illum in primis tenentur advocati in cauſis, quarum patrimonium ſuſcipiunt. Neque verò ut de operantibus limitavimus, plerique tenentur; & pauci aliqui, vel unus quiſquam aut judex, aut Advocatus non tenetur; ſed omnes prorſùs verum illum ſenſum, ac juſtitiam ipſam plerumque ſcire noſſeque debent.

Jam de Advocatis abſoluta eſt conclnſio 2. 2. qu. 71. art. 3. eos peccare, & ad reſtitutionem etiam obligari, ſi injuſtam cauſam defendunt. Quæ porrò ſit cauſa injuſta in cujus defenſione peccent, & reſtituere etiam tum ſuo Clienti, tum adverſario teneantur, eſt exponendum.

Videntur ſcilicet exiſtimare, ſuum hoc eſſe, ut quamcumque cauſam tueantur; & illud quidem glorioſius, ſi deteriores cauſas etiam vincant quaſi finis non veritas eſſet, ſed victoria. Certè rarò quibuſvis cauſis Patroni deficiunt; & quemadmodùm de moventibus bella alibi diſſeruimus, illa non neceſſitatis, ſed voluntatis jam facta eſſe ex probabili, non modò ut moveantur, ſed ut honeſtè etiam ac ſanctè, hoc idem de litibus, quæ velut civilia quædam bella ſunt, ſecutum videtur: qui enim, & ubi ſunt, qui litigare velint, & Advocato deſtituantur?

Mater autem, quæ hoc, & alia gignit, una ipſa eſt ſcilicet opiniones, & probabile, quod ad alterutrum eſt. Putant ergo multi Advocatorum, licere ſibi eas omnes cauſas tueri, pro quibus opinionem in libro aliqno habent in terminis, quod ſi nulla in terminis adſit, ex commixtis hinc inde opinionibus novam aliam cudunt: implentque allegationibus Authorum nihil veritatem ipſam probantium folia plurima, ac pecuniam multam corrodunt. Et uno verbo ſicut in aliis officiis, ita etiam in hoc, illud omne licere ſibi exiſtimant, quod fieri ſolet, nec tam jus, & veritas, quam mos, & conſuetudo pro regula uſurpantur; & paſſim nobis quoque illud Cipryani uſurpandum eſt, conſenſere jura peccatis, & cæpit eſſe licitum, quod publicum eſt; mox ſcilicet defenſio Auguſtini doloſè iniquitatem quærentium arripitur: quam multi hoc faciunt? & quis non facit; Ex quo non ipſos rectè agere, ſed plurimos damnari ſequatur, cum non multitudo, ſed veritas ſit regula.

Itaque in omni prorſùs cauſa re ipſa, ac materialiter, ut loquimur, una pars ſemper eſt injuſta, & contra veritatem, & juſtitiam; nam ſemper pars parti contradicit; alterutra proindè fallitur, aut fallit: alterutra ergo re ipſa contra rectam rationem, veritatem, & juſtitiam eſt: & ſic etiam alterutra ſemper condemnatur, etiam quando res dividuntur, nam diviſio eſt contra alterutrius, vel utriuſque intentionem.

Undè ſequitur, in omni cauſa alterutrum Advocatorum injuſtam re ipſa cauſam tueri, ac re ipſa grave nocumentum inferre tum parti adverſæ, cum juſtitiæ, atque Reipublicæ. Ergo vel peccat, vel ignorantia invincibili excuſatur. At ex dictis ignorantiæ invincibiles juris, ut facta nunc omittamus, plerumque non dantur, ſed in paucioribus, & rarò, nam ii, ad quos pertinet, invenire plerumque poſſunt verum ſenſum legum, & jus ipſum noſſe, ut conſtituimus. Ergo non rarò, ſed ſæpè, ac frequenter cauſam re ipſa injuſtam propugnans peccat: & Advocatus omnis ad hoc legis obligatur, ut plerumque veritatem juris ſciat, & contra illam non agat; atque in hoc rectitudo illius conſiſtit.

Declaratur exemplo Medicorum. Medicus enim is bonus, & rectus non eſt, qui non magis habeat non falli, quam falli; neque conferre plus in ſalutem, quam in mortem; & æque plus minùs ſe habet ad bonum, & malum: quia non magis ſe haberet ad ſuum finem, quam ad contrarium: & ſic eſt in artibus omnibus: quas, qui exercent, quin plus artis, quam non artis adhibeant, neque magis non fallendo, & juvando, quam fallendo, & re ipſa nocendo, indigni, inſufficienteſque ſunt, & peccant. At finis Advocatorum nequit eſſe contrarius, ſed conformis fini judiciorum ipſorum, atque Reipublicæ; qui eſt, ut unuſquiſque habeat, quod re ipſa ſuum eſt; hoc porrò ignorantia, & errore impeditur, quin etiam invertitur. Ergo tenentur plerumque non ignorare, nec errare.

Rursùs Ariſtoteles 1. Rhetoric. rectè judices confert regulis; ſunt enim ipſa regula juſtitiæ, quâ jus falſum, & phantaſticum à vero diſcernatur. Advocatos proindè, & alios, qui à vero eos avertunt, iis merito comparat, qui uſuri aliqua regula, ut v. g. murum, ejuſque rectitudinem, vel defectum noſcerent, prius regulam ipſam detorquerent, & inflecterent. Hoc porrò faciunt, qui injuſtam re ipſa cauſam propugnant, & hoc ipſorum negotium eſt, ſcilicet Reipublicæ, & ſingulorum regulas diſtorquere. Quod ſanè qui ſcienter faciunt, peccant graviſſimè: ignorantia autem, & error invincibilis juris rarò & in paucioribus excuſat: ergo etiam ſic peccant, qui plerumque cauſas re ipſa juſtas non defendunt, & juſtis, & injuſtis ex æquo plus minùs utque ſors tulerit, adſunt.

Conſtituo in Republicæ aliquod genus hominum, qui publicas rerum regulas, menſuraſque falſarent, ut in moneta faciunt tam multi. Eſſet profectò genus hominum pernicioſum. At hoc re ipſa faciunt Advocati cauſas re ipſa juſtas oppugnantes, judiceſque juſtitiæ regulas à juſtitia in injuſtitiam detorquentes. Quod autem id ſæpè per ignorantiam, ac ex errore faciant, nec partium, nec Reipublicæ damnum imminuit, ſed inſanabilius efficit. Si ergo cæterarum regularum monetæque falſatores, ac inverſores, adeò & Reipublicæ, & ſingulis pernicioſi ſunt, cùm juſtitia tantùm bonum ſit, maximam profectò perniciem

niciem inſcrunt judicum, regularumque juſtitiæ hi inverſores operamque ſuam omnem eò adhibentes, ut ſcienter, vel ignoranter fallant, habeat que nemo, quod reipſa ſuum eſt.

Habeo, inquis, quod allegem, undè confundam, judiciſque mentem obumbrem. Sed verò habent etiam hoc roboris mendaciſſimi quique ſophiſtæ. Quin ut part. 1. univerſim commonſtravimus, omnes cauſam quamlibet re ipſa injuſtam, ac falſam tuentes, non aliud, quam purum opus ſophiſtarum efficiunt. An ergo in ſcientiis quidem ſophiſtæ improbandi ſunt; in foro autem, ubi patrimoniorum, honoris, vitæque ſumma vertitur, innocentes ſunt? & magna etiam præmia juſtè reportant? Fallere certe homines poterunt; hominem Deum non poterant.

Profectò ſi apud Advocatos de Medicis diſſeruere, eoſque reos dixero, qui ex æquo ferme ægrotantes aut ſanare, aut occidere ſciant, opinor, conſentient: & conſentient etiam Medici, ſi tantumdem de advocatis apud ipſos repoſuero. Alterutri ergo ex alterutris viciſſim obligationem ſuam diſcere poſſunt.

De omni itaque conſcientia in genere part. 1. oſtenſum eſt, eam (ut dubiam, aut ſcrupuloſam tranſmittamus) adæquate dividi in rectam, & erroneam: nec aliam tertiam probabilem dari. Sic ergo eſt & de conſcientia omnium officiorum Judicis, Advocati, Regis, & cujuſcumque. Per verum autem, & falſum hæ differentiæ conſtant; & omnis conſcientia rebus ipſis, & veritati conformis eſt recta: omnis rebus contraria, & ex doctrina falſa deducta eſt erronea. Unde omnis conſcientia Advocati cauſam re ipſa injuſtam aſſerentis, & tuentis eſt erronea: & ſi error eſt invincibilis, excuſatur; ſin minùs peccat. Plerumque porrò, & ut in plurimùm error, & ignorantia non eſt invincibilis citra culpam noſtram. Inquam, citra culpam; nam ſi quis habes, nihilque mente valens advocatum agat, aut judicem hoc ipſum culpa eſt, nec conſequentes ignorantias excuſat.

Et hæc quidem ita de diviſione adæquata conſcientiæ, & peccata etiam ignorantiæ comprehendendo. Quoad peccata verò ſcienter admiſſa, peccat Advocatus, ſi cauſam oppugnet, quam veram juſtamque eſſe, vel certò credit, vel etiam opinatur in ſenſu compoſito ſuæ opinionis, & judicii, ut latè part. 1. univerſaliter diſſeruimus: & quamvis re ipſa falleretur, peccaret contra conſcientiam. Solæ igitur cauſæ re ipſa juſtæ; item dubiæ, quæ citra culpam frequentes eſſe non poſſunt, Advocatis tuendæ ſuperſunt. De ſuitatibus autem doctrinarum lib. ſup. dictum eſt: ſuitates antecedentes improbavimus; conſequentes laudavimus. Hoc ergo idem de Advocatis eſt habendum; & quaſcumque cauſas ſuas facientes peccant; juſtas; & veras notas ſuas eſſe volentes, ac promoventes merentur, in quibus ſuitas ex veritate, & juſtitia naſcitur. Hæc nunc obiter: digreſſionem autem, vel illationem claudat Canus lib. 10. de Loc. cap. 9. cum lites inundatione ſua ait, orbis Chriſtiani fines pervaſerint, miſcuerint, confunderint, neceſſe eſt, eos honore ſommo affici, qui jurgiorum imponendorum dicuntur eſſe periti. Componant, necne, ipſi viderint, hoc nos certè videmus, minùs ibi eſſe litium, ubi minùs eſt hujus generis litteratorum.

## §. IV.

*Ignorari nihilominùs invincibiliter, & inculpatè poſſunt Leges humanæ.*

Est hæc omnium Doctorum ſententia, ut tradunt Theologi agentes de ignorantia, & Canoniſtæ cap. *ſi vir* de cognat. ſpirit. & cap. *Apoſtolicæ* de clerico excommunicato; & cap. *ſi vero* de ſentent. excom. & S. Thomas quod l. 1 art. 19. exemplum affert exiſtentis in carcere, vel in terris remotis, quò conſtitutio Papæ non pervenit.

Non ergo aiunt, ignorantiam quamlibet eſſe invincibilem, & ſatis eſſe ad innocentiam, neſcivi, ignoravi. Supponunt hoc non ſufficere; & exceptio hæc ipſa firmat regulam in contrarium, ut ſatis oſtenſum eſt §. 1. & 2.

Hujus totius rei ratio ſumitur ex iis, quæ ſuperiùs de jure naturæ, & Dei diſputavimus. Diximus ſcilicet, Deum legem ferentem homines & caſus omnes, pro quibus illas fert, non in univerſali, ſed in particulari in conſpectu habere: impedimenta itidem ſingula, rudiorum impotentiam, locorum diſtantiam & hoc genus omnia excuſationem allegari ſolita, & in æternum allegabilia, Theologias omnes noſtras præſentiſſimas ei eſſe, qui præterea vires conferre habet in manu; fieri proindè non poſſe, ut aliquem vel hominem, vel caſum comprehendere lege ſuas voluerit, qua ab eo homine, & eo in caſu ſervari non poſſet: nec item fieri poſſe, ut Deus legem eam ab illo tunc ſervari vellet, agnoſci tamen nollet; aut vellet quidem eam agnoſci; ad quod tamen vires deeſſent: ac poſtremo fieri omnino non poſſe, ut Deus omnipotens legem aliquam condiderit; ſatis autem promulgare aut non potuerit, aut noluerit.

Hi porro defectus, quos attigimus, quinque in Omnipotentem Deum cadere non poſſent, in Legiſlatores homines poſſunt. Ferunt illi leges univerſali ſolùm, non ſingulari cognitione hominum, & caſuum. Quare vel Romanus Pontifex, vel Rex noſter pro Hiſpanis omnibus legem aliquam ferre poſſunt? & interea, quidam eſſe Mataceci, & hic, & ibi, ad quos lex illa pervenire nequeat. Omnium præterea vires comprehenſas non habent; unde quibuſdam impoſſibilia ea eſſe poſſunt, quæ jubentur. Similiter etiam ita legem conſtituere poſſint, ut à multis, propter ſuam ignorantiam, ac ruſticitatem intelligi ſatis nequeat. Omnipotentes deinde non ſunt; ac ideò in promulgando deficere poſſunt. Forte etiam Legiſlator aliquandò aliquis non ſatis mentem, ſuam expreſſit, nec aliarum priorum legum meminit: & inter ſe contraria conſtituere poſſunt, & confundere; circumſtantias demùm plurimas præterire. Atque propter has, & alias cauſas, ut omnium fert opinio, poſſibiles ſunt ignorantiæ invincibiles legum humanarum.

Primus ſuperiùs, & expoſuimus, cognitionem, actualem legum nec muneris eſſe ſolius legiſlatoris ſimul, & ſubditi; quare deeſſe poteſt vel propter defectum Legiſlatoris, qui partes ſuas non explevit in promulgando, vel propter defectum ſubditi, qui defecit in quærendo; & puerorum prorsùs eſt illa conſecutio: aliquis cognitionem

tionem actualem legis non habuit; ergo lex illi ſatie promulgata non fuit. Subſumpſimus porrò de Legiſlatore Deo, eum partee ſuas explere ſemper, nequa deficere: nos proindè deficere, quandò non cognoſcimus; ſicut quandò non poſſumus. At de Legiſlatoribus hominibue ſub ſumere id non poſſumus, eos quippe numquam propter ignorantiam, vel impotentiam, aliave de cauſa deficere: atque ſummorum virorum hoc eſt, ut rarò, & in paucioribue deficiant: & ſic etiam ignorantiæ invincibiles admittendæ ſunt, & 38. diſt. cap. *propoſuiſti* admittitur ignorantia invincibilis conſtitutionis ſiricii Papæ, & ſapienter Sanctue Thomae hominem carceratum, qui quærere, vix, vel nullatenùs poſſit, in exemplum adducit.

Dices, Dei eſſe ſupplere defectum Legiſlatorum hominum, ſaltem Eccleſiæ; quemadmodum ſcilicet euſlodit eam, ne erret in ferendo legee, ita in propagatione eam indefectibilem efficiet. Reſpondeo potuiſſe quidem hoc privilegii Deum facere Eccleſiæ ſuæ: at non fecit; nulla enim de hoe eſt facta promiſſio: ſicut nec alia ſui propria Eccleſiæ conceſſit, ut leges ejus abrogari coſuetudine nequeant, vel initio non admittantur, & ſimilia. Reliquit ergo leges etiam Eccleſiæ in gradu ſuo, & ordine, nec ad ordinem legum ſuarum elevavit.

Dices 2. abſolutam eſſe regulam jurie in 6 ignorantiam juris non excuſare: abſolutam item doctrinam Philoſophi 2. Ethicor. ignorantiam univerſalem, & juris non excuſare, quin potius eſſe repreheoſibilem. Philoſopho autem ſermo ſanè non eſt de lege divina, ſed de humana, ergo nulla jurie ignorantia excuſat.

Reſpondendum eſt, omnem orationem intelligendam eſſe juxta ſubjectam, materiam juxta ſummulas; & ideò homo currit, & homo eſt rationalis valdè diverſos ſenſus habent, quia altera in materia contingenti, in materia neceſſaria eſt altera, & ex ipſa materia ſenſue deſumitur. Sic ergo ſenſus propoſitionum univerſalium in materia prorsùs neceſſaria, & in materia probabili, & plerumque ita ſe habente, in paucioribus tamen, & aliquandò deficiente diverſus eſt, licet utraque propoſitio univerſalie vera ſit; altera enim intelligitur ſine exceptione prorsùe ulla; at altera cum exceptione aliqua, ſcilicet rara, & in paucioribus: Quare & regula juris, ut jacet, vera eſt; & verum etiam effatum Ariſtoteles ſicut verum univerſaliter eſt, Matres diligere filios, ſenea caneſcere, & ſimilia probabilia, etſi exceptionem aliquandò habeant. Atque ſunt hoc genus plurimæ aſſertiones oniverſales in ſcripturia, utique veriſſimæ, ut *omnes declinaverunt*, &c. licet ſit exceptio in aliquibus, ot proſequitur Ambroſius, vel potiùs Proſper de vocatione Gentium. Nihil de Recentiorum probabili loqoor, quod cum indifferens prorsùs ſit ad verum, & falſum, inepta materia eſt ad aſſertiones omnes non ſolum Theologicas, ſed vel etiam Rethoricas, nec ullus unquam Rhetor. ea ita indifferentibue orationem ullam contexuit, ſed ex plerumque ſaltem ita ſe habentibus vel in ſe, vel quoad auditores.

Ex his porrò robur, vireſque accipiunt, quæ de jure naturali, ac divino diſſeruimus. Si enim legum etiam humanarum, quarum tam diſpar eſt ratio, rarò, & in paucioribus eſt invincibilis ignorantia, ut ex Ariſtotele in Ethicis, & ex uſu judiciorum conſtat, & Nazianzenua orat. 21. in laudem Athanaſ. dicit inter alia: *nam cum Romanorum legem nemini quamlibet ruſtico, & indocto ignorare liceat, nec lex ulla extet, qui criminibus per ignorantiam commiſſis opem ferat*, &c. profecto neceſſe eſt, jurium illorum vel nullam, vel valdè rariorem eſſe ignorantiam. Cum rursùs reus humanæ legis violatæ in judicio præſumatur conſcius legis, & ſi ignoravit, tenetur ignorantiam, ex illius juſtas cauſae probare; ſin minùs condemnatur; planè modò lætè vivimus, nec in judicium à Deo vocamur; tamen cum judicabimur, ſatis non erit, dicere ignoravi, ut reprobos dicturos eſſe monemur, quandò *te vidimus eſurientem*, &c. nam textum Evangelii ignorabant dicentem, *quod uni ex minimis* &c.

Tractant verò Doctores, quibus modis probare quis teneantur ſuam humanarnm legum ignorantiam fuiſſe invincibilem, ſeu ut vocant, probabilem, & innoxiam, ſupponunt autem requiri juſtam aliquam cauſam, ut ſi tempore promulgationis in terris remotie extitiſti, &c. & quærunt, an ſufficiat juramentum? Hoc exponere noſtra non eſt; & eſt tamen è re noſtra, numquam in judiciie admitti ignorantias invincibiles legie naturalis, aut divinæ, ut ſi quis in Judaicam ſuperſtitionem lapſus ſit, vel uſuras, vel peccatum Sodomiæ, vel beſtialitatis ruſticiſſimus etiam alioqui aliquie commiſiſſet. Dicee, malè faciunt. Reſpondeo ne ergo peccatores damnes, damna judicia, & tribunalia.

---

## QUÆST. XVII.

*Utrum ergo factorum etiam dentur ignorantiæ invincibiles, & quæ, & quando.*

ABſolutis his, quæ ad juris, legumque ignorantias pertinent, ſupereſt, ut de Ignorantia facti, circa quam etiam per exceſſum, & defectum peccari poſſe videtur, continenter diſſeramus.

### §. I.

*Non omnis ignorantia facti hoc ipſo invincibilis eſt.*

COntingit, peccare hoc circa aliquos per exceſſum, qui ignorantiam innocentiæ matrem conſtituiſſe videntur: & modo ſaltem facti ignorantia ſit, ſed tutiſſimos habent, & ſi quando per oblivionem die Veneris, aut carne, aut perdice veſci cuiquam accidat, gratulari etiam lætiſſime ſolent, & utinam id ſibi contigiſſet, exoptant: quod certe ſanctarum legum, virtutiſque nimium amatorum non eſt.

Hoc ut cavaam, concluſio eſt, non omnem facti etiam ignorantiam eſſe hoc ipſo invincibilem, eſt ſententia communie Doctorum: & aperte ſumitur ex locis adductis ex Levitico, in quibus non ſolum de ignorantia, ſed de oblivione quoque facti habetur, peccari etiam per oblivionem, in jure quoque ſicut jurie, ſic etiam facti notorii ignorantia non admittitur, ſit clare traditur cap. *cum in tua, qui Matr*, accuſ. poſ. & 12.

qu. 2. qui & divinis, & alias. Unde ergo conſecutio illa ſumpta eſt; immemor, vel ignorans diem eſſe, veneris, perdicem comedi; non ergo peccavi quin fortunatiſſimus extiti? non quidem, quod hoc etiam ipſum aliquis aliquando circa culpam ignorare nequeat, ut dicetur.

Quamquam itaque juris regula ſit circa facta non ſcientiam, ſed ignorantiam præſumi, ut dicemus; tamen non hoc de quibuſcumque factis præſcribit; nam in primis de factis notoriis contrarium præſumit, ut conſtat ex tactis capitibus: & deinde cum hæ regulæ exceptionem habeant, & in paucioribus deficiant, hoc ipſo locum relinquunt ignorantiis vincibilibus facti; ſicut regulæ contrariæ circa jus humanum locum relinquunt ignorantiis invincibilibus juris humani. Ipſa ergo regula ſupponit, factorum etiam pari poſſe ignorantias noxias, nec labis expertes.

Univerſa rurſus juſtitia diſtributiva verſatur potiſſimum circa facta: nam res facti eſt dignitas uniuſcujuſque, & ſingulorum, qui, quales, quantique ſint, quamque idonei, & quinam digniores ad prælaturas, ad gerendos Magiſtratus, ad Provincias adminiſtrandas: mediumque ipſum proportionis geometricæ ſane ſcitu perdifficilis ex factorum cognitione maximi pendet. Num ergo Principes horum factorum ignorantia, aut oblivione eligendo indignos, vel minus dignos peccare nequeant, poſſunt utique; idcirco Magiſtratus tenetur de idoneitate curatoris, vel tutoris, quem nominat, inquirere, ut leges, & jura diſponunt: Principes item tenentur providere dignos judices; Prætores Præfectos, ut ambigit nemo, non ergo omnis quorumcumque factorum ignorantiæ,& obliviones à culpa excuſant.

Quinimo adeo neceſſaria eſt ad domus cujuſque, & civitatis regimen multorum factorum, atque legum ipſarum cognitio, nec ignoratis factis leges robur habere poſſunt, quæ quippe circa facta verſantur, idcirco quemadmodum libro primo, quæſt. 1. & 2. de ignorantia, & errore univerſim diſſeruimus, neceſſe omnino fuit factorum etiam ignorantias, & errores prohiberi tum propter ſe, tum propter aliud, ſicut ea qu. 3. explicatum fuit. Judicia temeraria, errores, opinor ſunt circa facta: & nihilominus peccata ſunt. Omnes item illæ circumſtantiæ, quis, quid, ubi, &c. quarum rectitudo ad omnium actuum humanorum rectitudinem poſtulatur, non jus, ſed factum reſpiciunt: error ergo illarum, vel ignorantia plerumque ſaltem à culpa non excuſat.

Unde neſcimus prorſus, quo jure quidam ſibi perſuaſerint, eum non peccare, qui lapidem projicit, aut ſagittam jacit in plateam, qua commeare homines ſolent, & aliquem ferit; quia ſcilicet tunc ipſi non occurrit, percuti à ſe quemquam poſſe, atque hoc genus alia; ut enim ſæpe conſtitutum eſt, non ſolum quid cogitaverimus, ſed quid etiam cogitare debuerimus,inſpiciendum eſt; nec intellectuum recte gerendorum, quam manuum minor impoſita eſt nobis obligatio. Cito quis credidit, uxorem ſuam eſſe mortuam, evolavitque ad ſecundas nuptias; ſane peccavit; ſicut peccant alii in aliis cito credentes.

Quæ vero omnia cum perſpicua eſſe videantur, placuit tamen ea hic hiſtoria confirmare, quam magnus Gregorius dialog. libro quarto, capite quadrageſimo, memorat, atque arrigere nobis aures poteſt: dum adhuc, inquit eſſem juvenculus, atque in Laico habitu conſtitutus, narrari à majoribus, atque ſcientibus audivi, quod Paſcha ſuis hujus Apoſtolicæ ſedis Diaconus, cujus apud nos rectiſſimi, & luculenti de ſancto ſpiritu libri extant, miræ ſanctitatis vir fuerit eleemoſinarum maximis operibus vacans cultor pauperum, & contemptor ſui.

Sed hic in ea contentione, quæ in ardeſcente zelo fidelium inter ſymmachum, atque Laurentium facta eſt, ad Pontificatus ordinem Laurentium elegit, & omnium poſt unanimitate ſuperatus in ſua tamen ſententia uſque ad diem ſui exitus perſtitit, illud amando, at quæ præferendo, quem Epiſcoporum judicio prælle ſibi Eccleſia refutavit.

Hic itaque cum temporibus ſymmacii Apoſtolicæ ſedis Præſulis eſſet defunctus, ejus Dalmaticam feretro ſuperpoſitam Dæmoniaticus tetigit, ſtatimque ſanatus eſt, poſt multum vero temporis Germano Capuano Epiſcopo, cujus ſuperius memoriam feci, Medici pro ſalute corporis dictaverant ut in Angulanis thermis lavari debuiſſet. Qui ingreſſus eaſdem termas prædictum Paſchaſium, ſtantem, & obſequentem in calotibus invenit, quo viſo, vehementer extimuit, & quid illic tantus vir faceret, inquiſivit, cui ille reſpondit: pro nulla alia cauſa in hoc pœnali loco deputatus ſum, niſi quia in parte Laurentii contra Symmachum ſenſi, ſed quæſo te, pro me Dominum deprecare: atque in hoc cognoſcis, quod ex audi tuſſis, ſi huc rediens me non inveneris, qua de re vir Domini Germanus ſe in precibus ſtringit; & poſt paucos dies rediit, ſed jam dictum Paſchaſium in loco eodem minime invenit; quia enim non malitiæ, ſed ignorantiæ errore peccaverat, purgari poſt mortem à peccato potuit, hactenus Gregorius.

Laurentium ſane digniorem ſenſiſſe, & facti, & intellectus, opinor, error, atque ignorantia fuit; & tamen à peccato nunquam liberavit: & Gregorii quoque abſoluta eſt authoritas, Paſchaſius non malitia, ſed ignorantia: non ſcienter Laurentium minus dignum promovendo; ſed ignoranter, & ex errore, eumque digniorem exiſtimando exceſſiſſe. Latuit tantum etiam virum pauperum cultorem, & ſui contemptorem paſſio aliqua ſua, vel affectio, ex qua Laurentius dignior ſibi videbatur: quod ſi tanti etiam Dei viri ex his haud ſibi notis affectionibus errare poſſunt, peccare, quid nos miſeri, noſtri amatores magis, quam contemptores timeamus, abeant ergo abeant, qui jurium, & factorum ignorantias, quaſque continuo tutiſſimas arbitrantur.

## §. II.

*Vulgares regulæ de ignorantiis vincibilibus, vel invincibilibus facti.*

Regula eſt juris 47. in 6. *præſumitur ignorantia niſi ſcientia non probatur*, de factis primum regulam intelligunt; nam de jure regula potius fuerat 13. *ignorantia facti, non juris excuſat*, deinde ſupponunt Doctores, regulam de ignorantia præſumenda non de ignorantia factorum quorumlibet, ſed aliquorum tenere.

Duas

Duas itaque vulgares regulas pro concordando jure tradunt, quæ extant in notis ad hanc regulam quadrageſimam ſeptimam, quod nimirum circa ea, quæ publice fiunt, præſumitur ſcientia, niſi probetur ignorantia: contra vero circa ea, quæ clam fiunt, & occulta ſunt, præſumitur ignorantia, niſi ſcientia probetur, atque hac diſtinctione conciliant textus plurimos, & jura. Limitant autem etiam hoc ad ea, quæ quis indagare non tenetur; ſunt ſcilicet multa etiam occulta; quæque clam fiant, quæ quis ex officio indagare, explorareque teneatur.

Per difficile ſane eſt, certa conſtantique regula facta illa determinare, atque ſejungere, quorum eſſe poſſint, vel eſſe non poſſint ignorantiæ invincibiles; quemadmodum lib. ſeq. tractatum fuit de ignorantiis in genere, vix taxari, diſcernique poſſe quantitatem illam diligentiæ, ex qua ignorantiæ vincibiles, ac invincibiles, differant; proindeque ſemper in ore, & in corde illud habendum, *ab occultis meis munda me Domine* delicta enim quis intelligit?

Totum ſcilicet hoc negotii pendet à debita diligentia, vel non diligentia, ſtudioque rebus ſciendis adhibito: nec tam ex rebus, quam ex hac animi applicatione, vel deſidia, unde ignorantiæ voluntariæ, vel involuntariæ ſunt, res hæc tota dijodicanda venit; & poſſibile eſt, circa res etiam valde publicas contingere ignorantiam invincibilem; & eſſe forte vincibilem circa occultas.

Nihilominùs duas regulas haud ſane certas, probabiles tamen aſſignare poſſumus, alteram ſumptam ex rebus, alteram ex quantitate ſtudii, & diligentiæ, res itaque, & facta alia ſunt raro, & fere nunquam contingentia; alia aut plerumque, aut ſæpe ſaltem contingentia. Loquimur vero de pertinentibus ad onumquemque.

Hinc dici poteſt, ea, quæ raro, & fere numquam contingunt, invincibiliter ignorari: non ita ea, quæ frequenter eveniunt, dixi ſermonem eſſe de pertinentibus ad nos, vel qua homines ſumus, vel qua Chriſtiani, vel religioſi certi inſtituti, vel qua officium aliquod, munuſque obiimus: neque enim exiſtimamus, de quo quidam impenſe curant, nos plus obligari ad res officii, quam ad communes omnium vel hominum, vel Chriſtianorum: dixi etiam, regulam haud eſſe infallibilem, ſed exceptioni obnoxiam; plerumqne tamen veram, atque ad præſumendam ſcientiam, vel ignotantiam ſanè ſufficientem.

Hinc primò, quæ communis Doctorum ſententia eſt, habetur ignorantiam Noemi, qua ſe in ebriavit, innoxiam extitiſſe: nondum enim in ſe, aut in aliis hanc vini virtutem, vinique expertus fuerat, Rexque erat, quæ nunquam eatenus contigiſſet. Similiter ſi quis aſſuetus potare plurimum, nunquam tamen ſe ebrium expertus eſt, & bibat plurimum, nec ſe inebriandum ratus inebrietur, hæc ignorantia, vel error involuntarius, invincibiliſque præſumendus eſt, contra, ſi quis contrarium expertus ſit, & ſi ultro & temere ſe hac vice tutum habuerit, error voluntatarius eſt. Similiter ſi nihil in ſe expertus poteſt tamen plurimum: quamquam nihil de ebrietate cogitaverit; quia cogitare, ſcireqne debuit ex plerumque contingentibus: quod ad præſumendum, vel dubitandum ſaltem etiam de ſe ſufficiebat

Eodem pacto Philoſophandum eſt de ignorantia, vel ſcientia occaſionum peccandi, item de oblivionibus aut ignorantiis circa rec[?] an[?] um officium, aut horam aliquam, aut in ercendi officium; de quo iterum regula ſecunda dicetur. Rursùs de oblivione, & ignorantia peccatorum quoad confeſſionem; atque de ſimilibus quamplurimis.

Habetur Secundò, quæ etiam ſolemnis ſententia eſt Doctorum, Jacobum, cui loco, Rachelis Lia ſuppoſita fuit, non peccaſſe, ſed ab ignorantia facti excuſatum fuiſſe: neque enim, ut Sacer textus affirmat, Liam eſſe niſi *facto mane* viderat. Hoc eſt, cognoverat, fuit ſcilicet iſta ignorantia rei fere nunquam contingentis, neque erat, unde Jacobus prævidere, aut ſuſpicari eam potuiſſet Movet nihilominus aliqua Guillelmus; ad quæ paulo poſt dicemus.

Similis eſt ſpecies in Concilio Triburienſi, quæ extat in cap. in lectum 35. quæſt. I. in *Lectum Mariti abſente uxore ſoror ruit uxoris; quam ille uxorem putans eſſe ſuam dormivit cum ea. Super hoc viſum eſt, ſi ipſe per ſecuritatem veram hoc probaverit, quod inſcius fecerit hoc ſcelus, pænitentiam quidem, quæ ſibi in dicta fuerit, agat, & legitimum ſuum conjugium habere permittatur, illa vero vindicta digna affligatur, & in æternum conjugio privetur.*

Multa hoc in textu viſa multis ſunt difficilia. Nam primum vix iſte etiam rei inſcius peccaſſe videtur; ſiquidem jubetur injunctam pænitentiam per agere: at ubi peccatum, & culpa nulla eſt, pænitentiæ locus eſſe nequit. Rursùs quod factum hoc etiam ab inſcio commiſſum ſcelus vocetur; ſcelus autem peccatum eſt; nec omnis quidem culpa ſcelus eſt; omne tamen ſcelus culpam claodere videtur. Unde arguas: hæc fuit ignorantia facti raro, & fere nunquam contingentis; & tamen a culpa, & à ſcelere non excuſavit: ergo regula vana eſt.

Tenendum eſt nihilominus Concilium ſuppoſuiſſe, rem iſtam talem eſſe, quæ invincibiliter ignorari poſſit; item talem, quæ vel ſciri, vel non invincibiliter ignorari poſſit, patet hoc; quia niſi utroque modo evenire potuiſſet, fruſtra quod ſciendum, utro modo contigiſſet, probationem ſecuritatis veræ, ideſt, juramenti aliorumque, ut opinor, adminiculorum exegiſſet. Deinde hac habita probatione hominem illum ſupponit culpæ immunem; qua de cauſa eum permittit, legitimum ſuum conjugium habere, neque perpetua ipſum pæna, ſicut uxoris ſororem multat, cum tamen gravius ejus peccatum inceſtus ſcilicet & adulteris futurum fuiſſet, quam mulieris, atque hoc ſupponunt communiter Doctores; ſic etiam qui conjugatam ignoranter agnovit, excuſatur ex cap *ſi vero aliquis* de ſent. excom.

Obices porro objecti facile removentur. Cum namque juramentis debiliſſimum ſit probationom genus, quodque in defectum aliarum valeat, non prorſus veritatem evincit; nam juramenta falſa ſunt res ſatis frequenter contingentes unde adminicula etiam alia addita fuiſſe credlderim, quod homo ille ſponte ſcelùs confeſſus fuiſſet: quod nullæ in contrarium ſuſpiciones adeſ-

ſent; quod ſemel, non ſæpe res accidiſſ... ut facile accidiſſet, ſi non prorſus innocenter ea vice, contigiſſet, quoniam tamen hæc non omnino innocentiam concludunt, & ex voce, ex corpore, & ex aliis ſuſpicio, vel cognitio aliqua ad peccandum ſufficiens obvenire potuerat, ad cautelam, ſecuritate nque omnimodam pænitentia aliqoa levior injungitur.

Quod autem factum iſtud ſcelus à Concilio vocetur, movere eos poteſt, qui inter excuſatum, & bonum nihil diſtinguentes arbitramur, opera etiam de ſe mala ab invincibiliter ignorantibus commiſſa eſſe bona, honeſta, & æternæ vitæ meritoria: quemadmodum jejunia, elemoſinæ, & cætera opera bona: movere vero nos noo poteſt; qui ea nunquam ab ignorantia bona reddi part. commonſtravimus; & denuo ſuperius lib. 1. oſtendimus, ea ſemper mala eſſe, & mala vocanda, & adulteria ſemper eſſe ſcelera in ſe quamquam invincibiliter ignorantibus nunquam imputentur; quia voluntaria non ſunt: idcirco neque talium Deus uſpiam eſt autbor, de quo lib. 1. propter vocum tamen periculum, maxime vero ſceleris, ac ſimilium ſatius erit, diſtinctione uti, & ſenſum loquentis declarare; illud nunquam ego conceſſerim, talia vocari bona, ſed hoc, ut ſummum dederim, vel non eſſe mala moralia, vel eſſe materialiter ſolum ſcelera, quod idem eſt. Ex conſcientia vero erronea etiam invincibili rectam depromi non poſſe artificio ullo reflexarum, demum lib. præc. quæſt. ult. oſtenſum eſt.

Atque hinc etiam Guillelmo ſatisfit, qui acriter contendit, neque ignorantiam quidem facti, ut in adultis caſibus, eſſe inviocibilem, aut excuſare à ſcelere; quia abſurdiſſimum arbitratur, ea per quamcumque etiam ignorantiam commiſſa æterno præmio, cœloque donari Et nos quidem hoc pariter vel abſurdum, vel falſum exiſtimamus: diſtinctione tamen, quam cum D. Thomas, maximi Theologi induxere, uſi ſumus, condidimuſque, nonquam talia à quacumque ignorantia bona reddi, neque ullo digna præmio, ſed ſolum, & pure excuſari à culpa; atqoe ideo etiam à pæna.

Replicat, Jacobum, & ſimiles multipliciter ignorantiam ſuam deprehendere potuiſſe, aut ex voce, aut ex corporis modo, aut accendendo lucernam; aut quod omnium rectitudinum caput eſt, Deum orando; qui facientibus, quod eſt in ſe, nunquam deeſt, omneſqoe ſive de jure, ſive de facto inſtruit, ut copioſe proſecuti ſumus: unde in nos ad hominem ex jure ad facta argui multifariam poteſt.

Reſpondemus, nobis haud licere à poſterorum ſimul, & veterum placitis Patrumque decretis diſcedere: rem deinde iſtam, de qua eſt ſermo, talem eſſe, quæ, ut notavimus, ſciri poſſit vel ex voce, vel ex corporis modo, ut dicitur: talem etiam, quæ ignorari invincibiliter poſſit, vel propter ſimilitudinem: vel propter ſilentium, & accuratam ſimulationem. Cum vero res ſit, quam timere nemo poſſit; eſt enim raro, & fere nunquam contingens, nemo tenetur ad ſpecialem adhibendam præcautionem; ut de re motis quibuſque periculis raro, vel fere nunquam contingentium rerum, oſtenſum eſt part. 1. lib. 3. ubi diximus, probabilia, & ſi raro aliquando deficiant, fallantque, rectam regulam eſſe conſcientiæ cum onere: quod multis ibi exemplis confirmavimus.

Ad id, quod de orando Deo, q... ..., quod eſt in ſe, non d... ... a... ...ſpondemus, ea nobis de miſericordi... ...que Dei, atqoe Juſtitia eſſe ſperanda, ... ...ve, quo ipſe ſe factorum eſſe promiſit; non autem proprio Marte his ex locis Philoſophandum, ut quidam faciunt; neſcimus enim, quæ, qualia, & quanta Dei miſericordiam deceant, vel juſtitiam, promiſit itaque Deus, ſe doctor... volentes ſcientiam ſuam, legem ſuam, de l... ...us humanis, & factis contingentibus idem promittere, facereqoe potuit; haud tamen promiſit, ſed ut; quæſt. præc. dictum eſt, humanas leges in ſuo loco, graduque, ac ſuis legibus im... ...ares, ſecundum propriam naturam ſuam reliq...t. Sic ergo & à fortiori de factis contingentibus ...e ...atura ſua incertis, variis, ac ſyncathegorematice infinitis fecit: quod reliquæ totius naturæ adminiſtrationis ſimilitudine d... claratur.

Tertiò ex Appoſita regula habetur, non ſufficere ad præſumendam ignorantiam, quod res in ſe ipſa in individuo, vel in ſpecie à Thoma, & ſtrictiſſime raro, & fere nunquam contingat; ſed regula intelligenda eſt de contingentibus in ſe, vel in ſimilibus, idcirco Gellaſius Majorico, Sereno, Joannique Epiſcopis ſcribit, ut habetur quæſt. duodecimo capite ſecundo, *qui & divinis*; non eſſe præſumendam ignorantiam ſententiæ proprii ſacerdotis: ad quod publicitas, etiam ſententiarum juvat. Ita neque præſumitur ignorantia, ſed probanda eſt, quando quis ab hæreſiarcha nominatim excommunicato, aut ab invadente alienam Eccleſiam ordinationes accipit, ut extat cap. 3 *ordinationes* qu. 1. ſimiliter neque ignorantia Sardicenſis concilii, neque decretorum aliorum Pontificum admittitur ex Gelaſio cap. 16. diſt. 3. 25 *quod dictum*.

Ex quibus omnibus, ut omittam alia, nimis aperte conſtat, eam aliquorum Theologia... repellendam eſſe, qoi de ignorantibus facta aliud non curant, niſi otrum ignoraverit; ſ... indagandum prorſus eſſe, quæ ſint, & qu... les res, & facta ignorantiæ; & in quibuſdam præſumendam eſſe ignorantiam invincibilem; in aliis vin...ibilem. Hoc porro examen à quibuslibet, ...tque ipſam moralem ſcientiam directam ignorantibus, & ſolum reflexe opiniones librorum c... l...ntibus; item à prætereuntibus decreta Patrum fieri prorſus nequit, & undique ſunt pericula.

## §. III.

### *Regula alia certior ex bona, diligentique voluntate.*

LOcus hic, ex quo potius modus innoteſcit inveniendæ veritatis, ad librum conſequentem maximè ſpectat, & breviſſimo modo tractabitur. Eſt ergo origo totius hujus rei bona, vel mala voluntas, ex qua ſcilicet univerſa ignorantiarum voluntarietas, vel involuntarietas ſumitur. Cum Porro jura, & leges ad ſcientiam, & regulas revocentur; facta vero contingentia, incerto, varia, & in infinitum ver...ntia ægre, vel vix regulis comprehendi, ſcientia vero nullatenus poſſint, idcirco factorum maximè regula eſſe debet bona, vel non bona voluntas.

Sunt

Sunt autem quædam bonæ voluntates non bonæ, aut non ſatis bonæ, ideſt ſegnes, in efficaces, pigræque: quo ſenſu dicere ſolent his bonis deſideriis plenum eſſe infernum, atque hæ minime ſufficiunt ad ignoranriæ facti invincibilitatem, aliæ contra ſunt, quæ ſufficiant, ſcilicet efficaces, actuoſæ diligentiſſimæque: quas qui habent, feliciſſimi ſunt, & ſi quid aliquando ignoraverint, ignorantia, vel etiam oblivio, tum ab ipſis, tum à confeſſore, cæteriſque naturalis, & omnino involuntaria cenſenda ſit: ut ſi quiſquam horum diem eſſe jejunii, vel feſti ignoraverit, aut completorum, aut aliud recitare oblitus ſit, ſolent Medici adaugendam, memoriam adhibere medicamenta; nos nihil voluntate, & amore efficacius eſſe cenſemus, & raro impenſe amantes, aut ignorant, aut obliviſcuntur eorum, quæ ad res amatas, deſiderataſve pertinent; & exactiſſimè omnia norunt, omnium meminerunt, ut teſtimonio eſt mundus totus, vel fœde amantium, vel pecunias conquirentium, vel ambientium.

Jam quod ſuperius etiam dictum eſt, & lib. ſeq. retractabitur, regula morum, & vitæ eſſe nequit, hæc mundi bona impenſe eſſe curanda; ea vero, quæ ad honeſtatem virtutemque pertinent, ſive juſſit, ſive factum, curanda eſſe minus. Hoc nullibi, & minùs quidem in Dei judicio ſtatui poteſt. Regula ergo ſit, eorum ignoranrias, & obliviones factorum, maximè habendas eſſe, præſumendaſque omnino naturales, & invincibiles, qui res animæ, & virtutem ſic curant, quemadmodum avari, ambitioſi, & fœde amantes curant, coluntque res ſuas: reliquorum vero præſumendas eſſe volunrarias, & negligentiæ filias, habet certe exceptionem regula, & deficere aliquando poteſt: & impenſe virtutem etiam colentibus eripere poſſunt, unde timeant, ignorantiæ vincibiles facti, ſed raræ: negligentium etiam, & fere ſtupentium aliorum poſſunt aliquæ eſſe naturales prorsùs, & invictæ ratione mareriæ, quæ ſcilicet talis ſit, in qua diligentiſſimi quoque ignorare poſſent, & obliviſci, nihilominùs regula conſtituta recta eſt, raroque deficiens: & ſic ſi non certa, tamen probabilis illa philoſophorum, & ſæculorum omnium probabilitate, de qua part. prima, actum eſt, atque iſta de ignorantiis invincibilibus & vincibilibus, ac de veritaris moralis invenienda poteſtate, & obligatione dicta ſufſecerint,

*FINIS LIBRI SEPTIMI.*

# LIBER OCTAVUS

## DE

## MODIS INVENIENDI VERITATEM MORALEM, SEU DE GLADIO MISSO IN TERRAM A SALVATORE.

TEmpus demum eſt, ut fidem ſolvamus, cumque everſis probabilibus, & quibuſvis aliis veritatis expertibus, omnia ad unam veritatem reſolverimus; cum eam rurſus invenibilem eſſe lib. ſuper. ſtatuerimus, ſitque per ſe abſurdum diſciplinatis quibuſque Deum glorioſum legem dediſſe hominibus, ex qua viverent, quam homines invenire nequirent, oſtendamus quibus modis, & viis homines invenire veritatem, ideſt, legem ipſam poſſint,

Num ergo conſilium eſt omnes libros Moraliſtarum percurrere: quæſtiones ſingulas promere, opiniones omnes una ad unam examinare, & hanc, & hanc, has, & has veras pronunciare; illas, & illas falſas edicere, & his ex punctis ex ſolis veris librum iſtum compingere?

Longe profecto ab his delitamentis diſtamus; neque hoc ſingularum rerum, & opinionum examine veritas religionis quærenda eſt, aut invenienda, ut opere alio conſtituimus: neque ergo veritas moralis, ut infra magis ſtatuetur, quin eo toti incumbimus, ut ab hoc opinionum, & diſſidiorum in certo extrahamus ſalutis amatorem quemque, ducamuſque in viam aliam celſiorem, arctam illam, & Evangelicam, atque pauciorum, tamen veriſſimam, & nulla vi expugnabilem. Qua de cauſa librum etiam inſcripſimus de modis inveniendi veritatem moralem, ſeu de gladio miſſo in terram à ſalvatore. Etenim morum doctrinam contrariis ubique, & de omni quoquomodo dubitabili diſſidentibus opinionibus adeo implicarunt, & fædarunt, ut certe implexior eſſe nequiverit nodus ille Gordianus, quem Alexander non digitis expediendum, ſed gladio abſcindendum cenſuit. Sic ergo & nos gladio, quem Dei filius ſalvator noſter miſit in terram, non enim pacem venit mittere, ſed gladium, nodos omnes amputandos eſſe exiſtimavimus; quamquam filiis hominum Deo amatiſſimam eam in pace amaritudinem prudentiam vocent; ſtultitiam vero quidquid gladium bellumve redolet. Quemadmodum ergo ut ſignificavi, in cauſis fidei citra opinionum examen per præſcriptiones certiſſimas indoctis etiam intelligibiles veritatem fidei evincimus, hoc idem in præſentia ſervandum eſt eiſdem de cauſis ut dicetur.

Haud vero, Lector, exiſtimes, arcana aliqua myſteria à nobis ſervanda, aut inauditam aliquam doctrinam ex profundo terræ, vel ex cæli ſolio adducendam. Nihil plane minus, ſed doctrinam dabimus in libris etiam vulgaris ſermonis Avila Granata, Tereſia, Puente, Arias, & ſimilibus obviam, & qua ſanctorum Patrum opus omne confertum ſit. Ex hac doctrina multos modos exuemus inveniendi veritatem moralem, eoſque toto rigore Theologiæ veros eſſe; alios autem lubricos, & ad latam portam, ſpatioſamque viam pertinentes oſtendemus.

Atque cor nobis hic exigit ſalvianus ad Eccleſ. Cathol. lib. 4. fine *Dura hæc forſitam, inquit, atque auſtera videbuntur. Quidni? omnis enim diſciplina, ut aut ſermo divinus non eſt gaudii, ſed mæroris. Dura hæc, & auſtera ſunt, ſed quid facias? non licet rerum mutare naturas, & enunciari aliter veritas non poteſt quam veritas ipſa exigit* [illegible] *Dura hæc quidem putant, ſcio. Sed quid facias? Niſi duris non itur ad Regnum; arcta enim, inquit Dominus, & anguſta via eſt, quæ ducit ad vitam, & Apoſtolus, exiſtimo, inquit, quod non ſunt condigna paſſiones &c.*

*Ideo nihil durum, aut auſterum videri debet Chriſtianis: quia quantalibet pro ſempiterna beatitudine Chriſto offerant, vile eſt, quod datur, ubi tam grande eſt, quod accipiatur: nihil magnum in terris ab hominibus Deo ſolvitur, ubi quod eſt in cælo maximum comparatur.*

*Durum eſt, avaris, ut largiantur ſua. Quid mirum? totum durum eſt, quidquid imperatur invitis. Pene omnis ſermo divinus habet æmulos ſuos: quot genera præceptorum ſunt, tot adverſariorum. Si largitatem in hominibus jubet eſſe Dominus, avarus iraſcitur: ſi parſimoniam exigit, prodigus execratur ſermones ſactos horrent raptores quidquid de Juſtitia ſcribitur: horrent ſuperbi quidquid de humilitate mandatur &c. Aut nihil ergo dicendum eſt, aut quidquid dictum fuerit, cuicumque ſupradictorum hominum diſplicebit, &c. Inter hæc quid agant, quibus loquendi officia à Chriſto mandantur? ſed ut Judæis Apoſtoli reſponderunt expedit Deo magis obedire quam hominibus.*

Hæc ſalvianus; qui melius ſane ſtatuit dura ſua, quam Recentiores ſuavia, ſua pridem evidenter vulgari etiam ſermone everſa a Franciſco Arias, ſed non ſolum, ut ſalvianus differit, ſingula præcepta habent æmulos ſuos, & adverſarios, ſed lex etiam univerſa, & non pridem in Academia magni nominis plures ſubſcripſerunt; eam niſi incerto concludat, non obligare. Quod aliud moris, vel

in

in ſchola, vel inlite cum adverſariis noſtris ſervamus præter hoc? de quo inferiùs: nam exorbitant à tota Dei ſcriptura, ac proinde etjam à Theologia, non eam loquor ſuarum ratiuncularum, & ingeniorum.

## QUÆSTIO I.

*Præambula quibus ſignis Theologicæ noſcendum* ſit quem eſſe vel non eſſe in gratia & in via ſalutis.

HAnc quæſtionem præambulam, & quæſtionum, ad quam unam cæteræ quæſtiones morales referuntur, præmittendam cenſuimus, propter eos, qui hoc Theologiæ, & Theologi, quo nihil minùs habent, nomine pleni ſunt, & quidquid de ſua illa Theologia non eſt, parui habent. Nunc ergo ſcholaſtiſſimè ex ſcholaſtiſſimo Theologo D. Thoma videndum eſt, utrum per vias communes recentium opinionum, an ſignis aliis longe diverſis, & longiſſime poſitis noſcendum ſit, quem eſſe, vel non eſſe in gratia, & in via ſalutis, ut ſic incipiamus à talium opinionum incerto fideles abducere.

### §. I.

*Unde homo ſcire poſſit ſe eſſe in gratia* ex lib. 2. qu. 1. 12. art. 5.

COpioſè rem iſtam contra præſentes hæreſes Doctores proſequuntur, ut oſtendant vanam eſſe eam, quem unicuique juſto arrogant, ſuæ gratiæ certitudinem. Nos non huc imus; ſed ut brevirer declaremus, quantum requiratur intra ipſos etiam Theologiæ ſcholaſticæ terminos ſiſtendo, ut quis noſcere quoquomodo poſſit, & conjicere, ſe eſſe in gratia: ex quo facile quiſque colligat, laxitates præſentes, non modo ſcripturis Dei, & ſanctorum minime congruere, ſed neque Theologiæ ſcholaſticæ ac congruere maximè, quæ traditur ſumus; ne nobis caput ubique rumpant, & ſtomachum moveant ea ad Theologiam ſcholaſticam provocatione.

Ergo Theologiæ Scholaſticæ facile Princeps S. Thomas quærit eo art. utrum homo ſcire poſſit ſe habere gratiam? id eſt, juſtificantem, & filiorum, quorum duntaxat eſt regnum, opponit primum pro more aliqua pro parte affirmativa: & tertio loco ſic arguit: lumen eſt magis cognoſcibile, quam tenebræ; quia ſecundum Apoſtolum ad Epheſios. 5. *omne, quod manifeſtatur, lumen eſt.* Sed peccatum, quod eſt tenebra, per certitudinem ſciri poteſt ab eo, qui habet peccatum. Ergo pari ratione, qui gratiam accipit à Deo, ſcit, ſe gratiam habere.

Præterea Apoſtolus dicit I. ad Corinth. 2. *nos autem non ſpiritum hujus mundi accepimus, ſed ſpiritum, qui eſt à Deo, ut ſciamus quæ à Deo donata ſint nobis.* Sed gratia eſt primum donum Dei, ergo &c. atque ut vides, hæc eram olim Theologia ſcholaſtice ex ſcripturis Dei hauſta, deductaque ſcientia.

Sed contra eſt, inquit Doctor, quod dicitur Eccleſ. 9. quod nemo ſcit, utrum ſit dignus amore, vel odio. Sed gratia gratum faciens facit hominem dignum amore Dei, ergo nullus ſcire poteſt, utrum habeat gratiam gratum facientem.

Jam doctrina Doctoris omnibus Dei ſcriptutis; concordans arrectis plane auribus excipienda eſt. Dicendum ait, quod tripliciter res aliqua cognoſci poteſt, uno modo per revelationem; & hoc modo poteſt aliquis ſcire ſe habere gratiam; revelat enim hoc Deus aiquando aliquibus ex ſpeciali privilegio, & alio modo homo cognoſcit aliquid per ſe ipſum, & hoc certitudinaliter; & ſic nullus poteſt ſcire, ſe habere gratiam. Certitudo enim non poteſt haberi de aliquo, niſi poſſit dijudicari per proprium principium, ſi enim certitudo habetur de concluſionibus demonſtrativis per indemonſtrabilia univerſalia principia. Principium, autem gratiæ, & objectum ejus eſt Deus; qui propter ſuam excellentiam eſt nobis ignotus, &c. quæ probat & firmat ex Jobi 2. & 36. & denuo totam hanc partem ex Apoſtolo ſtatuit ex I. ad Corinth. 4. *ſed neque me ipſum judico &c. qui autem judicat me Dominus eſt?*

Tertio, modo cognoſcitur aliquid conjecturaliter per aliqua ſigna, & hoc modo poteſt aliquis cognoſcere, ſe habere gratiam, in quantum ſcilicet (adverte) percipit, ſe delectari in Deo, & contemnere res mundanas; & in quantum homo non eſt conſcius ſibi alicujus peccati mortalis. Secundum quem modum, poteſt intelligi, quod habetur Apocalip. I. *vincenti dabo Manna abſconditum, quem nemo novit, niſi qui accipit.* Iſta tamen cognitio imperfecta eſt, unde Apoſt. dicit primo ad Corinth. 4 *nihil mihi conſcius ſum, ſed non in hoc juſtificatus ſum:* nam ut ſcriptum eſt Pſalm. 18. *delicta quis intelligit.* Ecce tibi turſus obiter, Lector, ad quid ratio, & ingenium ſervire debeant in Theologia ſcholaſtica, ut omni ſubjectione inſerviant ſermonibus Dei.

### §. II.

*Brevis comprobatio Doctrina Doctoris.*

HIc plane articulus terrere quemque poteſt, & cogere, ut ſerio de ſtatu ſuo excogitet. Ecce enim quot, & quanta poſtulat, ut quis vel conjecturalem, vel probabilem, quam & ſecundum quid certam moraliter vocant, cognitionem aſſequatur ſtatus ſui in gratia: niſi vero in hoc ſtatu ſimus, cætera quantiſcumque opinionibus unitæ flocci non ſunt; nam damnabimur. Promptum porro eſſet, ſi inſtituti id nunc noſtri foret, univerſam hanc S. Doctoris doctrinam, ſcripturis plurimis commonſtrare; ſed magnum nobis ubique eſt, eos Doctores ſectari, quos ex Eccleſiæ Matris & Magiſtræ noſtræ inſtitutione Doctores vitæ habemus in terris.

Signa vero illa tria, quod quis percipiat, ſe delectari in Domino, ac proinde in rebus etiam ſuis; & quod res mundanas contemnat; & quod conſcius ſibi non ſit peccati mortalis, non quaſi diviſivè, & ſeorſim, ſed collective, & conjunctim requirit: neque ex uno ſolo ulla etiam conjecturalis, & probabilis gratiæ probatio, cognitioque ducitur, patet ex textu allato Apoſtoli, ubi ex eo, quod nihil ſibi conſcius ſit, non ſe putat juſtificatum; licet autem in Apoſtolo diligentiſſimo, ex adjunctis aliis propriis ejus ex non conſcientia.

recte cognitio illa hauritetur, non tamen in aliis neglıgenribus, & Apoſtolo diſſimillimis. Rurſus id patet ex toto libro 1. & doctrinis adductis pro peccatis ignorantiæ, & erroris; nec Phariſæus ille, qui gratias Deo agebat, ſibi peccati mortalis conſcius erat; nec Epiſcopus Laodiciæ, qui potius divitem ſe, & locupletatum exiſtimabat. Patet rurſus; quia proverbium veriſſimum Theologiæ eſt, Deum punire occultam ſuperbiam per manifeſtam luxuriam & per alia peccata; & aliquando ſane in ſalutem, ut in Davide, in Petro, & in aliis; quia per hæc alia peccata nota ſeſe noverunt, & humiliarunt juxta illud: *bonum mihi quod humiliaſti me.* Ergo habebant ſuperbiam, ſed ſibi non notam. Ergo ſignum illud ſolum, quod quis ſibi conſcius non ſit peccati mortalis, non probat. Paret denuo; quia ſolum per philoſophiam, & philoſophicè res humanæ propter brevitatem ſuam vilitatem, & propter alia contemni poſſunt. Ergo hoc ſolum ſignum ſeorſim non ſufficit. Ergo neque alia ſeorſim. Iterum quia ſi ſanctiſſimus alioqui aliquis graviſſimè rentatus in peccatum cadat, non continuo & momento nec deſinet delectari in Deo, & ſi continuo à peccato reſurgat: quia tamen conſcius ſibi eſt peccati mortalis, nullam cognitionem habet de gratia, ſed de contrario: ergo ſigna hæc non ſeorſim, ſed conjuncta requiruntur. Item ſi S. Thomas in ea quorundam objecta opinione fuiſſet, ut exiſtimaret, ex non conſcientia peccati mortalis in quolibet recte deduci eam imperfectam cognitionem ſtatus gratia abſurde cætera illa ſigna addidiſſet, ut certe addere non ſolent illi, qui illud unum ſufficere vel arbitrantur, vel in praxi ſervant. Item quia ſectarii, qui per ſolam fidem, qua propter merita Chriſti ſed juſtificari credunt, inquam, per ſpuriam hanc fidem ſuam, & errorem jam ſe juſtificatos arbitrantur, & non manent conſcii peccari mortalis, ſed magis decepti, & profundiſſimè ſeducti, & tamen manent in peccato. Præterea quia alioqui fere omnes ſæpe ſaltem eſſent totaliter certi de ſua juſtitia; quia totaliter certi ſunt, ſibi conſcios non eſſe peccati mortalis.

Horum omnium probario authentica eſt; quod qui Deum ſuper omnia & proximum ſicut ſe ipſum non diligit, manet in morte niſi Joannes aboleatur: qui porro ſic diligit, profecto delectatur in Deo, & in rebus ejus; & res mundanas contemnit: nec conſcientiam habet peccati mortalis; quæ probatio ex univerſa pæne ſcriptura conſtat; maximè vero ex Evangelio, & ex Epiſtolis Joannis, & Pauli: atque infra uberius de hac dilectione tractabitur; ac ea maximè loca, quæ pro errore ſuo vanaque certitudine congerunt, propoſitum noſtrum evincunt, ut illud ad Romanos 8. *non enim accepiſtis &c. Sed accepiſtis ſpiritum adoptionis filiorum in quo clamamus, Abba. Pater; ipſe enim ſpiritus teſtimonium reddit ſpiritui noſtro, quod ſumus filii Dei. Si autem filii, & hæredes*, &c. Hoc ergo teſtimonio, ac probatione, cui cuncta illa tria nexa ſunt, innoteſcit, quod ſimus filii Dei. Ergo & quod ſimus in graria.

Hinc conſequentiſſimè idem S. Doctor in 4. diſt. 3. quæſt. art. 3. quatuor ad idem ſigna ex Bernardo poſtulavit; quæ quatuor in tribus jam poſitis clauduntur. Primò cum quis devote verba Dei audit, ex Joan. 8. *qui ex Deo eſt verba Dei audit.* Secundo cum quis ſe promptum ad bene operandum invenir; *nam probatio dilectionis exhibitio eſt operis*, ur dicit Gregori. III. cum quis à peccatis abſtinendi in futurum propoſitum habet. Quarto cum de præteritis dolet: quia in his vera pænitentia conſiſtit, ut dicit Gregor. hæc S. Thomas, & nos lib. 2. cum Auguſtino eos non pænitentes, ſed irriſores habuimus, qui viram, in qua mortaliter peccare ſolent, non mutant, probanda igitur eſt dilectio, ut probetur juſtiria.

Ex his ut quis imperfecte cognoſcar ſe eſſe in gratia, non ſufficit, ſi virgo ſit, aut raptor non ſit: ac decimas etiam ſolvat, & jejunet, ut conſtat ex Evangelio, nec ſi ſervet præcepra negativa omnia. Unde quod quis conſcius ſibi non ſit in ſimilibus non ſufficit, ut debitam ſui ſtatus cognitionem habeat.

Hinc diminutæ admodum ſunt, ac deficientiſſimæ regulæ & menſuræ, quibus quidam uruntur ad frequentes quotidianaſque communiones concedendas, vel etiam imperandas; idque, quod fædius eſt de jure divino eſſe, ac peccare Prælatos, ſi prohibeant, & alia contra praxim Eccleſiæ, & ſanctorum homines alioquin parum docti obloquuntur de praxi, ſenſuque Eccleſiæ & Romanorum Pontificum & conciliorum conſtat ex pænitentiis olim in Eccleſia imponi ſolitis, & frequentiſſima erat privario communionis brevior, vel diuturnior, vel uſque ad mortem etiam pro qualitate peccatorum, cum ergo hoc tam notaria & publica ſinr quid talia affirmare non erubeſcunt?

Sed non de hoc nunc tractato, ſed de defectu regulæ, quo conſcientias vel ſuas vel pænitentium probant, & examinant, hoc ſcilicet unum examinando, & videndo an quippe conſcii ſint peccari mortalis, ſed oſtenſum eſt, hoc ſolum ſignum ſine cæteris illis nullum eſſe ſignum ſtatus gratiæ, qui ad communionem per ſe requiritur, nam eſt ſacramentum vivorum, deinde quod toto hoc opere conſtitit, & hoc libro conſtabit, numerus peccatorum, ad pauciſſima ſolum corporalia, & ſenſibilia redactus eſt, & ſpiritualia quæ ex genere ſuo majora ſunt, vix peccara eſſe cenſentur, probario autem ex dicto Apoſtoli neceſſario inſtitui aliquando ſolet ſolum de corporalibus; & timeo ne phariſæo Evangelii virginibuſque illis quinque allatis non ſolùm communio probaretur, ſed quotidiana etiam injungeretur, ſi apud nos nunc eo pacto viverent. Ergo undique deficientiſſima eſt regula; nec ſolatium ſæpe adeſt, tot communionum in humilitate, in patientia in modeſtia, mundique contemptui correſpondente: & ſæpe viri quotidie communicantes impenſiſſime pecunias, honores, præfecturas, & quæcumque mundus magni facit, inquirunt; & quemadmodum olim plus minus gentiles Romani iſta curabant; fæminæ vero profaniſſime veſtiuntur, ac ſcotaturis meretriciis utuntur, ut uſuratum mille modos, ſuperbiam faſtumque prætercam: idcirco inter nos tot imbecilles, & dormiunt multi: quod ſi nos ipſos dijudicaremus &c.

Ob hæc & alia ſapientiſſimus Doctor Thomas poſt illa quatuor ſigna appoſita, continenter ſubdit: unde ſi aliquis per hujuſmodi ſigna facta diligenti diſcuſſione ſuæ conſcientiæ, & ſi forte non ſufficienti, ad corpus Chriſti devote accedat, aliquo peccato mortali in ipſo manente,

quod

quod ejus cognitionem prætersugiat, non peccat; imo magis ex vi ſacramenti remiſſionem peccati conſequitur. Unde Auguſtinus dicit, quod quando corpus Chriſti manducatur, vivificat mortuos, & inferius diſt. 3. art. 3. addit: unde & ſacerdos Populum monet ſurſum habere cor. Surſum autem habere cor, ut ex Auguſtino infra dicetur, aliud non eſt, quam diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, &c. Nam tunc ſurſum in Deo eſt cor, quod verò S. Thomas dicit, facta diligenti diſcuſſione, & ſi forte non non ſufficienti, non ita intelligendum eſt, ut quis debito ſuo defecerit, ſed non ſufficientem vocat ad inveniendum, & cognoſcendum peccatum aliquod, quod reipſa inerat.

Oppones: ergo peccatores, cum primum convertuntur, ad communionem admittendi non ſunt. Probas; quia tunc, & tam cito adeſſe non poſſunt illa tria ſigna ſtatus gratiæ poſita in ſumma; vel illa quatuor ex ſententiariis adducta, vel paulisper ad ea procedetur, aliqui forte reſpondeant, ſatius fore, ſi communio differatur, & majori converſione pænitens reddere jubeatur, ſed præſcindo modo ab hoc, & reſpondeo, juſtos omnes diſtinguimus incipientes, proficientes, & perfectos: ad juſtitiam autem etiam in ſacramento pœnitentiæ conſequendam requiri, ut nos cum aliis cenſemus, delectionem Dei, inchoatam inceptam, & imperfectam. Quemadmodum autem eſt dilectio, ni ſunt omnia illa ſigna vel incipientium, vel proficientium, vel perfectorum, & incipientes diligere incipiunt in Deo delectari, & mundum contemnere &c. & prætereo neceſſe eſt, ut ſi quis incipiens, & ad pænitentiam accedens ſtatuat, proponatque proficere, ut univerſim infra diſputabamus de omnium obligatione ad ſtudium perfectionis ſtatus ſui, ne vero imperitiſſimi quidam Recentiores nos carpant propter eam inceptæ, & imperfectæ dilectionis neceſſitatem ad ſacramentum pænitentiæ, ſciant, ſi tamen ipſis Romani Pontifices, quidpiam ſunt. ab Alexandro VII. decreto edito 5 Maii 1667. fideles omnes etiam eminentiſſimos Cardinales prohibitos eſſe *alicujus cenſura Theologicæ, alterius ve injuria, aut contumeliæ nota taxare alterutram ſententiam*, ſive eam dilectionem requirentem, ſive non requirentem, *donec a ſancta ſede fuerit aliquid hac in re definitum*. & in terra hi Recentiores jactabant, rem eſſe definitam à Trid. & nunc ineptias illas proferent, vel decretum non eſſe à Senatu, approbatum: vel non eſſe ſatis promulgatum, quia ad ipſos curſores miſſi non ſunt, ac ſimiles ſtultitias, niſi peccata inexcuſabilia eſſent, plane ridendas.

Ut porro in rerum multarum ſpecimen videas, vel Patres etiam Doctores Eccleſiæ cæcutiiſſe, vel multos ſacramentorum adminiſtros valde deficere, Magni Gregorii in homil. 24. Evangelii ea doctrina eſt, quæ habetur diſtinctione 6. de pæn. cap. 7. *Negotium quod ante converſionem repetere culpa non fuit, &c. ſunt enim pleraque negotia, quæ ſine peccatis exhiberi, vix aut nullatenus poſſunt. Quæ ergo ad peccatum implicant, ad hæc neceſſe eſt, ut poſt converſionem animus non recurrat.* Atque converſio ad juſtificationem, opinor, eſt, & interea quæ cura eſt hujus rei, non modo in vita, ſed in ipſo etiam mortis articulo vel relinquendi re ipſa ſimilia negotia, vel eum ſaltem vitæ modum inſtituendi, ut ea licet peccati periculis impleta, ſine peccatis tamen exerceant, & ſic moraliter ſaltem relinquant.

Ex his duo accipimus; alterum eſt, plures ſæpe Regnum cœlorum nimis vane, ac ſine fundamento promittere more pſeudo Prophetarum proſpera prædicantium, ut lib. 2. tractatum eſt: cum contra charitas omnis, & pietas, ac benignitas eo potiùs dirigat, ut proximos noſtros ad veram converſionem, & pænitentiam adducamus, quod vero ſine fundamento promittant, & ſic crudeliter fallant, patet ex ſignis propoſitis à D. Thoma. Deinde qui juſti ſint, qui non ſint; & qui ſalvandi, vel non ſalvandi, ſolum colligere poſſumus ex revelatis à Deo in ſua ſcriptura: ergo qui non hinc divinationes ſuas ſumerent, ſed ſuo judicio, & ſpiritu bonas pollicitationes loquerentur, prorſus vanæ Prophetarent, & nunc quidem conſolantes in futurum perderent, in ſcripturis porro Dei alia juſtorum, & juſtitiæ ſigna non ſuppetunt, niſi ea à D. Thoma propoſita, & ſimilia alia connexa, & convertibilia, quibus plenæ illæ ſunt.

Alterum ad ſcopum hujus libri proprium eſt, ne Recentiores exiſtiment, nos a Theologia aberrare, dum in ſequentibus eos modos veritatem moralem inveniendi conferemus, qui vitam ſpiritualem agentium, & librorum ſpiritualium, & ſanctorum Patrum proprii ſint, non S. Thomas Theologiam, eamque ſcholaſticam tradebat, dum ea ſigna conferebat, quibus imperfectè ſaltem cognoſceretur, quis juſtus eſſet, vel non eſſet, ſive monachus, ſive etiam laicus, & quicumque quantuſcumque. Signa porro duo priora erant delectari in Deo, & res mundanas contemnere: quæ certè via ſpirituali incedentium ſint, quod ſi duritiem, & ſimilia vulgata ſua obloquantur, ſalvianus in primis nuper reſpondebat, deinde Pollentius ſimilia Auguſtino opponebat lib. 2. de adulterinis conjug. cap. 14. *inhumanamque & feralem* legem Chriſti futuram eſſe, aiebat; *quam crudelitatem*, ait Auguſtinus, *volens exaggerare dixiſti*, &c. Auguſtinus tamen immotus perſtitit: & ſæpe diximus, ipſos magis eſſe crudeles; qui etiam legem Dei eos reddere impoſſibilem, à principio operis lib. 1. quæſt. 2. oſtendimus: & rurſus dum eam ab invitis ſuſceptam, nec niſi à convictis ferendam philoſophantur, reddunt denuo impoſſibilem, ut infra ex Bernardo dicemus; & ſalvianus aiebat: *totum durum eſt, quidquid imperatur invitis*, experientiaque reſtatur: unde ſi pii eſſent ad amorem magis legis inducere deberent; non ad litem, contentionem, averſionem, & uno verbo ad illud, probet, & *concludenter probet, ſi ſervari vult*. & Turcæ etiam concludenter probanti concedendum, conſentiendumque eſſet. O Deus, in quo ſtatu es, & lex tua ſancta eſt, quam in medio cordis ſui ſervi tui habuerunt, & hac Doctores tuos laude Eccleſia tua cumulat, quod fuerint legis tuæ amatores.

QUÆSTIO

## QUÆSTIO II.

*Ad quæ, & quanta ex toto opere teneatur quicumque vult in via opinionum perſiſtere, & an ſuperſit ei modus veritatem inveniendi?*

CUm conſilium noſtrum ſit ab hoc diſſidentium opinionum incerto omnes ſalutis ſuæ ſtudioſos abducere, juvabit ad hoc ſi breviter ex toto opere oſtendamus, & colligamus, ad quæ & quanta teneatur, quicumque ab hoc incerto ad tutiorem aliam viam egredi de tractat.

### §. I.

*Nos haud promiſimus, nec promiſit Deus, via opinionum incedendo veritatem eſſe inveniendam: nec in hoc Recentioribus contradicimus.*

DIxi libro 2 quæſt. ult. ſæpe contingere, ut nobis quidem viciſſim videamur contradicere, quin tamen revera contradicamus; quia alii abſolutè, & nullo poſito ſtatuunt; alii quibuſdam poſitis, & ex ſuppoſitione: atque in præſentia videtur contingere inter Recentiores negantes, nos ad veritatem ipſam obligari, eamve eſſe invenibilem: & inter nos, qui ad veritatis ipſius directæ (hanc enim ſemper loquimur) legem omnes obligamus in gravibus omnibus graviter, & in levibus leviter. Nihil plane videtur contrarium magis, & repugnans, ſcilicet veritatem, id eſt, legem ipſam eſſe, & non eſſe invenibilem.

Cæterum explicato ſenſu illorum, & noſtro, nihil videtur ſupereſſe diſſenſimus. Nam ipſi, opinor, negant, leges ipſas in ſe, & veritatem eſſe invenibilem via opinionum, & intra eam ſiſtendo, & ſi contrarium factis ſuis oſtendant, ut lib. præc. quæſt. 2. demonſtratum eſt. Nos porro non affirmamus, nec Deus promiſit, ſe quærentibus oſtenſurum veritatem ſuam, & legem determinare hoc medio, & via opinionum incedendo, & intra eam ſiſtendo, ſed abſolute, & nullo poſito promiſit, ut lib. præc. Viſum eſt, noſque abſolutè, & nullo poſito affirmamus, & hoc etiam ſenſu offerimus modos multos inveniendi veritatem moralem; unde quod via opinionum nullus modus ſupereſſet inveniendi, contra nos profecto non eſſet. Hactenus autem Recentiores, & diſſidentium viciſſim opinionum moraliſtæ non dixerunt, ſimiles opiniones relinquendo, & viam aliam capeſſendo veritatem ipſam voluntatemque Dei, & legem inveniri non poſſe; nec ſine illis verè juſtos, quales S. Thomas deſcribebat, vivere poſſe: conſtatque, aliquos ipſarum etiam talium opinionum Authores longiſſime ab eis diſcedendo vitam duxiſſe.

Sed quam, inquis, voco viam opinionum? eam curabo deſcribere multipliciter, & ſi liceret, libris etiam deſignatis manifeſtarem, primùm itaque voco viam opinionum viam probabilium, quæ ſinu ſuo eas omnes complectitur, & velut magna mater fovet, & tuetur. Deinde voco opinionum viam aliam, in qua de bono, & malo, de peccato, & non peccato pares cum paribus, ejuſdemque plus minùs ordinis, & nominis authores diſſident, & affirmant, & negant: qualibus confertæ ſunt, & plerumque conſtant libri pure moraliſtarum, & caſuiſtarum; licet enim aliquandò in numero excedat altera pars, tamen ſolet exceſſus eſſe numeri non facientis majus; & hac ætate in hoc vincunt communiter laxiores quæquæ opiniones; quia multi eo conſilio ſcribunt, ut peccata, ut aiunt, tollant; quod ſibi viſum eſt pietas. Hæc porro additio nihil ſignificat, nec facit majus, nec inæquale ad rem. Qui vero ſint Authores ejuſdem plùs minùs ordinis, & authoritatis, ſatis ex lib. 2. conſtat. Tertiò voco opinionum viam omnem eam morum doctrinam, cujus concluſiones authores ſui raro, vel nunquam in doctrinam revelatam Dei & Eccleſiæ, & ſanctorum reſolvunt, neque inſtar ſanctorum, & librorum ſpiritualium dicta ſua Dei verbis ſtatuerunt. Quarto opinionum viam eam voco, qua diligentes, ac no[illegible] ſervi Dei, nec ipſi quidem earum genitores vivere ſolent. Quinto voco opinionum viam illam, quæ magis abducit, à Deo & ſpiritualibus, quam inducit: Quæ ſectatores ſuos mundo non extrahit; ſed conciliat magis amicitiam hujus mundi cum amicitia Dei & juſtitia, atque hæ nunc deſcriptiones ſufficere poſſunt, vel volentes nos intelligant; & aliæ ex toto opere ſumi poſſunt, problemata item illa omnia, hoc durum, hoc blandum eſt; alioquin multi damnarentur; poſſeſſio ſtat pro libertate; lex Dei ſatis promulgata non eſt, & ſimilia ad viam opinionum reduco; & ſæpe everſa ſunt: quo circa hoc libro alia dabimus.

### §. II.

*Recentiorum argumenta quod modus non ſuppetat veritatem inveniendi, ſive doctis, ſive indoctis, ſolum probant de via opinionum, & in ea perſiſtendo.*

BReviſſime iſta percurram, quæ jam ſuperius everſa ſunt, & pro doctrinæ magis ordine hic memorantur. Primò exagerare ſolent opidanos, & montanorum incolas; quibus nullus modus ſupereſt veritatem, & legem ipſam quærendi, & inveniendi, niſi quærendo & conſulendo parrochum ſuum, ſed hoc medio veritatem, legemque ipſam invenire nequeunt; nam Parrochus in primis ipſe eam ignorat. Ergo modus eis non ſupereſt veritatem, legeſque ipſas inveniendi.

Secundo arguunt ex ignorantibus, & idiotis etiam urbium, & Academiarum; quibus nullus modus, nulla via ſuppetit veritatem inveniendi; niſi confeſſores & alios vocatos Theologos conſulendo, & rogando: at ex his veritatem aſſequi non poſſunt, quam quippe etiam ipſi ignorant, & inter ſe diſſident, & utri recte ſapiant, vel errent prorsùs neſcitur. Ergo his quoque deeſt modus veritatem inveniendi, & confirmatur; nam de ignorantibus omnibus univerſim loquendo, illi inprimis eam quærere nequeunt res ipſas examinando: nam alioqui, ut alia mittam, deberent omnes fieri Theologi, non item alia credendo, qui docti, doctoreſve eſſe exiſtimantur, nam hi diſſentiunt, & alterutri ignorant, vel errant, & opinionibus contrariis ſcholæ, & libri pleni ſunt: quibus autem præ al[illegible] credere debeant,

debeant, ignorantes diſcernere non poſſunt: præterquam quod inter hos etiam ipſos Doctores habitos, & confeſſarios multi inepti ſunt, qui inrer opiniones ipſas potuerint veras à falſis ſegregare. Ergo in doctis omnibus, & ignorantibus modus omnis deeſt veritatem quærendi, & inveniendi.

Tertiu, de doctis ipſis, ſeu Doctoratum profitentibus eodem modo arguitur. Ecce enim pares cum paribus diſſident, & pugnant, non hic, aut ubi, & raro, ſed fere ſemper: quæ propoſitio conſtat apertis libris moralibus, in quibus ad ſingulas pæne quæſtiones allegantur pares, vel ferme pares qualitate; quippe de numero Gregoriorum aliorum jam paulo ante dictum eſt. Ergo facta reflexione, non eſt, unde alterutri præſumant, ſe inveniſſe veritatem. Deinde hoc ſingularum opinionum, & quæſtionum judicium eſt negotium plurimorum annorum maximeque ingenii, & otii: ergo pauci, & vix in ſenio illud perficiunt: ergo neque ipſi antea, neque cæteri profeſſures unquam veritatem invenient: ergo cæteri ſemper; & ipſis niſi poſt plurimos confectos annos, & labores modus non ſupereſt veritatem inveniendi; ergo neque obligatio ex veritate vivendi. Rursùs quid ſi tanto hoc peractum examen obeant, & prius, ut alius dicebat Auguſtinus, finiant vitam, quam tranſeant de morte ad vitam, id eſt ad veritatem? denuo illud ingens impedimentum obſtat, quod maximæ cujuſdam cæcitatis inſtar videtur, qood cùm ſcholæ diviſæ ſint, & contrariæ, plerique alii quidem, quia juvenes ſunt; alii quia tanto negotio impares, nequeunt ipſo directo rerum, & quæſtionum examine, & per viam Theologiæ dijudicate, & dignoſcere, has, & has opiniones eſſe veras, & contrarias falſas, præſertim de univerſa rerum, & quæſtionum multitudine loquendo: & interea uniquique aſſumunt ex ſchola ſua aliquos præcipuos, hi quidem hos, & illi illos, quos in ſummo gradu collocant, & vix in praxi locu Apoſtolorum Petri & Pauli non habent: & ſciunt utrivis, ſuos in contraria ſchola nec tanti, nec magni fieri: nec habent, unde tantos eſſe credant, niſi quia ſui ſunt, & contrarii ſui non ſunt; nam ut ponimus, rerum ipſarum examine dijudicare inter eos non ſufficiunt. Hi ergo omnes dimoveri divellique ab his ſuis columnis non poſſunt, ex quo eis intercluſa omnis via, & modus veritatem inveniendi videatur, & addunt: quòd ſui illi præcipui haud invenerunt, ſe invenire non poſſe: at non ſupereſt, cur illi magis quam ſui contrarii adverſæ ſcholæ inveniunt. Modus ergo deeſt veritatem inveniendi.

Et hæc ferme ſunt argumenta, quæ populariter circumferunt. Enim vero indigna ſunt, quæ à quoquomodo Theologis opponantur, & à ſchola Luciana, & academica mixtim ſumuntur. Primo ſcilicet habent inſtantiam in terminis in hæreticis, Judæis, & Paganis, & in doctis, & ignorantibus eorum: Erroneum autem, ut minimum eſt, ſi dixerint, eos vel ſine fide propria, & ſtricta Chriſti, vel extra Eccleſiam ſalvari. Secundo hæreticorum, & cæterorum eorum Magiſtri hæc ad verbum argumenta reſumere poſſunt, ut ſuorum conſcientias ſedent. Tertiò habent inſtantiam in Judæis ante extinctam ſynagogam. Quæ omnia, & alia lib. 2. & alias oſtenſa ſunt.

Quarto habent inſtantiam in terminis in ſua probabilitate; nam nemo hactenus probabiliſtarum adeò deſipuit; certe vidi graves non adeo deſipuerunt, ut dicerent, quorumlibet patrochorum, confeſſorum, vel Theologorum dicta eſſe hoc ipſo probabilia, ſed probabilitatem ſuam variis, ut ſcitur, cautionibus circumſcripſerunt. Ergo nec probabilitatis inveniendæ modus ſupererit, quæ ergo erit ultima conſecutio? certe illa, quam part. I. & etiam hac ſecunda lib. 1. oſtendimus, omni homini hanc eſſe adæquatam vivendi regulam, & legem, ſcilicet exiſtimationem ſuam ſive probabilem, ſive improbabilem, ſive erroneam, aut hæreticam, aut diabolicam, quæ ſequelæ oſtenſæ ſunt, & attrita cum ſequentia ipſa.

Nunc ad argumenta breviſſime reſpondeo: Ergo modus non ſupereſt veritatem moralem inveniendi via, opinionum, atque in eis ſiſtendo, tranſeat conſequens: ergo modus non ſupereſt ab his diſſenſionum, quaſi fluctibus caput erigendo, & alio eundo; nego conſequentiam, porro ſupereſſe alios modos & doctis, & in doctis, toto hoc libro conſtabit.

Itaqoe cum via opinionum ſit via rationis, & ingenii, & raræ, aut nullius authoritatis probativæ, ut dictum eſt, longiſſimè abſumus, ut in ea oſtendamus modum inveniendi veritatem moralem, & ſciendi; nam hæc via pure Philoſophica eſt, & minime Theologica, nec ſapientiæ Chriſtianæ, ut lib. 2. fuſe tractatum, & explicatum eſt. Sed ut ubique has veritates vero cuique Chriſtiano per neceſſarias obiter ſaltem ingeramus, in breviario ſic inquit Chryſoſtomus. Miratur primum, quod nonnulli vel numerum Epiſtolarum Pauli ignorent. Deindè: *neque enim nos, qua ſcimus, ſi quid ſcimus, ab ingenii bonitate, atque acumine ſcimus: ſed quod erga hunc virum* (id eſt Paulum) *impenſe affecti ab illius lectione nunquam diſcedimus:* quod amantium eſſe probat, & experientia omnis comprobat, ſed forſitam tibi ſurrepit cogitatio, qua clam, & in latibulo cordis exiſtimes, vel te, vel hos alios, qui non lectione Apoſtolorum, ſed via rationis veritates morales quæſierunt, præcellere Chryſoſtomo bonitate ingenii atque acumine, ſtultitia eſt, crede.

Reſumit ibidem textum Evangelii, quo potiſſimum lib. præc. veritatem moralem inveni bilem eſſe ſtatuimus: & *verax eſt enim*, inquit *ſermo Chriſti dicentis; Quærite & invenietis, pulſate & aperietur vobis.* Mox ut recte quærant, conjugatis etiam & omnibus ſtudium ſcripturarum ſuadet, vel quod ipſi adhibeant per ſe, vel quod aliis audiendis impendant, quantum pecuniæ ait *colligendis impertientes; nam etſi turpe ſit non niſi tantum ſtudii à vobis exigere optabile tamen erit, ſi tantum tribuatis.* Millies, itaque & centies millies damus Recentioribus, via opinionum incedendo atque in ea perſiſtendo modum non ſupereſſe veritates morales plurimas, & magna ſaltem ex parte inveniendi. Atque hoc multis aliis modis exponi diſtinguique poteſt. Negamus tamen toto corde modum non ſuppetere veritatem inveniendi.

## §. III.

*Ad quæ tamen, & quanta obligetur, qui in ea vult perſiſtere.*

NOtavimos, obligationem in gravibus gravem, in levibus levem eſſe ſemper intelligendum. Primo igitur ex toto noſtro opere qui in ea via vult perſiſtere, tenetur numquam præter, aut contra ſuam opinionem eiſdem ſervatis circunſtantiis contra legem agere. Eſt enim omnis ratio, & opinio, & conſcientia noſtra regula ſecundaria, & ſubordinata legi directæ Dei, ac cum ea neceſſariò concordanda; & ab hoc velle præſcindere, eſt noſmet Deos, ac ſupremas regulas ſomniare quod blaſphemum eſt. Ergo reus eſt legis violatæ, qui contra eam operatur, vel opinando eam dari, vel neſciendo utrum detur: & ſic ſemper tenetur ad partem tutiorem. Quod vero quidam dicunt, Deum noſtrum omnes voluntates ſuas, & leges opinionibus noſtris ſubjeciſſe, & derogare, ſi nos contra opinemur, eſt iterum nos Deos, ſupremaſque regulas effingere, & eſt hominum non intelligentium de quibus loquuntur, & affirmant; & dictum eſt ſupra.

Hinc ſecundo in caſu æqualium probabilitatum ſemper tenebitur ad partem tutiorem, item quoties opinio probabilior eſt pro lege, item quoties, & ſi contraria probabilior quoquomodo ſit, non tamen adeo, ut ipſe eam veram judicare poſſit, ſemper ſcilicet ratio primum, & deinde conſcientia concordanda eſt cum ipſis directis legibus: ſin minùs operabitur præter, aut contra ſuam ſupremam regulam, quæ ſunt ipſæ illæ divinæ leges, eſt autem manifeſtè peccatum velle operari, & vivere contra, aut præter noſtram ſupremam regulam, ut patet, & conſcientia noſtra eſt lex noſtra, in quantum eſt applicativa ejus dictando, eam dari, vel non dari; & non aliter, ut ſæpe multipliciter demonſtratum eſt.

Tertiò plerique omnes in omnibus controverſiis tenebuntur ad partem tutiorem, in qua nullum eſſe poſſit peccatum. Quoniam in talibus ſunt opiniones contra opiniones; plerique autem omnes, ut §. præc. conſtat diſcernere inter eas non poſſunt; nec niſi temere aliis præ aliis Theologis credere; nec multitudo vulgarium ad rem facit, ut dictum eſt §. 1. Unde ſi omnes penſatis omnibus, hac via opinionum numquam habebunt, unde vere & coram Deo quieſcere poſſint, & apud ſe ſtatuere, hoc vel hoc non eſſe prohibitum: quamdiu ab hoc incerto egredientes non ſtatuent, ex eis Doctoribus, libriſque vivere, quos Eccleſia ſancta Mater, & Magiſtra noſtra non tulerat ſolum, ſed probavit, etiam, nobiſque ſequendos propoſuit. Hæc omnia dura eſſe acclamabant, ſed ſunt conſequentia ad ſuam viam.

His factis, & ſervatis, vitabis quidem ſectator via opinionum peccata ſcienter commiſſa, id eſt ſcienter non peccabit, verum à peccatis ignorantiæ, & erroris immunis non erit; hæc enim ſolum, & unice vitantur vel ex ipſa veritate directa vivendo, vel eam prorsùs invincibiliter ignorando, ut patet ex lib. 1. & ex tabulis Theologiæ. At qui in via opinionum vult perſiſtere, & ex ea ſolùm vivere, non invincibiliter, ſed ultro, & valde voluntario veritatem ignorat; quam ſcilicet ſcire poſſet, ſi in ea via nollet perſiſtere, ſed vivere ex alia doctrina. Ergo ignorantiæ ſibi ſuæ ſunt voluntariæ: ergo peccata ignorantiæ vitare non poteſt in ea via perſiſtendo.

Neque ab eis liberabitur ſemper etiam tutiorem partem ſectando. Nam ut lib. 1. conſtitutum, & declaratum eſt, conſcientia erronea vincibilis, & contraria legi Dei proponit tamquam partem tutiorem, quin etiam obligatoriam eam, quæ eſt contraria legi: & tamen de fide eſt, ut Recentiores etiam teſtantur, conſcientiam erroneam vincibilem legi Dei contrariam non excuſare à peccato. Ergo non supereſt, quo pacto ſectator viæ opinionum vitet peccata ignorantiæ, & conſcientiæ erroneæ. Sic Judæis conſcientia ſua proponebat internecionem Chriſtianorum: ſic Paganis ſua: ſic hæreticis ſua dictat, Papam non eſſe caput viſibile Eccleſiæ; imagine non eſſe adorandas; Euchariſtiam eſſe conculcandam, & tamen peccant juxta has ſuas conſcientias erroneas operando: & qui hoc negarent, à Theologia exulare deberent. Una ergo veritas, ut ſcriptum eſt nos liberare poteſt: & negative raræ aliquæ ignorantiæ invincibiles: quæ tamen locum non habent vi eis, qui ubi oportet, & quantum oportet, veritatem non quærunt, & ultro relictis aliis viam opinionum capeſſunt, nec Theologiæ fontes locaque requirunt: ſicut voluntario aquam turbidam biberet, qui cum poſſet fontem adire nollet: & ſic in aliis.

Dices, has ipſas, de quibus loquimur opiniones examinari, diſcernique poſſe, quæ veræ, quæ falſæ ſint fontes ipſos, ut modo loquebamor, locaque Theologiæ requirendo. Ergo in ipſis etiam illis opinionibus veritas reperiri poteſt. Reſpondeo, in eis ſiſtendo, nego; ab eis egrediendo, ſeu ipſas per ſuperiorem aliam doctrinam cenſendo, & dijudicando, concedo. Nos porro locuti ſumus de volente perſiſtere intra ipſas opiniones, & earum viam, quia cum inter alias proprietates via opinionum, quam talem vocamus, eam habeat ut ratione, & ingenio, vel unice, vel potiſſimum agat, & quærat; & veritas Chriſtiana hoc pacto inveniri nequeat, ut lib. 2. habitom eſt, profecto in ea via ſiſtendo, & hærendo veritas nequit inveniri, vel utrum inventa ſit, ſciri.

Replicabis: via opinionum conſtat opinionibus contrariis, & contradictoriis: licet autem contrariæ ambæ poſſint eſſe falſæ, non tamen contradictoriæ: ergo qui has habent, veritatem invenerunt: ergo ex eis vivendo, ex veritate vivent. Reſpondeo concedendo: pauciores tamen ſunt, qui eas habent; & reliqui fideles non habent, cur eis magis credant, quam contradicentibus: neque hi ipſi contradicentes habent. Deinde iis ipſis veritatem habentibus plorimæ aliæ veritates morales deſunt ad vitam Chriſtianam, & juſtitiæ neceſſarias; quas via opinionum, & rationis aſſequi non poſſint, ut lib. 2. oſtenſum eſt, & in ſequentibus etiam conſtabit. Poſtremo, & ſi veritates eas aliquas invenerint, & eas ſe habere exiſtiment, ut exiſtimant etiam omnes errantes, tamen ſi in ſe, ſuumque modum philoſophandi reflectant, nihil magni momenti invenient, quo quieſcant, & ſe, magis, quam contradictores veritatem inveniſſe ſecure credant, ut in tanto negotio oporteret; quæ magis ſequenti quæſtione exponentur.

## QUÆST. III.

*Egrediendum igitur eſt ab incerto opinionum, & certior alia via capeſſenda.*

QUoniam modos inveniendi veritatem tradituri ſumus longè à via opinionum poſitos, ipſa in primis illarum incertitudine, & præjudiciis ab eis divellere, & quaſi ablactare cœpimus, ad eos porro ſermo noſter eſt, qui vere ſalvari volunt; ac eos dimittimus, qui vellent, ſed nolunt, ſeu ita ſalvari vellent, ut mundo ſimul & amicitia ejus, ſeu veriùs ſervitute fruerentur contra Dei conſtituta: atque his palam denuntiamus, nos neſcire modum, quo ipſi vel veritatem invenire poſſint, vel ſalvari.

### §. I.

*Primo argumenta ex dictis.*

VEl enim quis viam opinionum ſequi inſtituit, aut eam juxta ipſius ſtatuta ſectando; vel in ea juxta doctrinam noſtram ſe gerendo? ſed neuter modus ſufficit: non enim primò ſi vivere inſtituat juxta ſtatuta ipſius viæ, probabilis quæque ſectando, & aucupando, &c. ut opere noſtro demonſtratum eſt, non item in ea juxta doctrinam noſtram vivendo, tutiora ſectando, &c. ut qu. præc. declaratum eſt. egrediendum igitur eſt ab hoc incerto, ac certior alius vitæ modus inſtituendus.

Præterea arguitur ex quæſt. 1. nam via opinionum ſectatorem ſuum non deducit, ac provehit ad ea ſigna, quibus quis ſaltem imperfecte cognoſcere poſſit, ſe eſſe in gratia & juſtum, ut ſcilicet in Deo, rebuſque divinis delectetur, & mundanas contemnat; in quo uniuſcujuſque eam viam ſectantis conſcientiam teſtor, & promptum eſt relatis in ſpecie opinionibus demonſtrare; quæ magis eo diriguntur, ut oſtendant, quo pacto ſine peccato poſſint fideles divitiis, honoribuſque cumulandis impenſe intendere; quomodo occidere, quin peccent; quomodo concubinam habere, quin peccent; lucrari ex mutuo, profane veſtiri, non orare, concilia Dei negligere, quin peccent; & alia ſine fine: quæ certè in ea ſigna neminem provehunt, ſed avertunt magis, in mundoque, & rebus ejus immergunt. At omnis homo graviſſimè obligatur vel eſſe in ſtatu gratiæ, & juſtitiæ, ejuſque ſigna aliqua, & pignora habere, vel ſaltem eum vitæ modum inſtituere, quo ad ſtatim illum pervenire poſſit, & ad ſigna illius propria; ut patet ex præcepto ſpei, ex debito providendi propriæ ſaluti, & aliis. Ergo omnis homo tenetur à via, & incerto opinionum egredi, & alium vitæ modum inſtituere. Neque de his non recogitare eſt excuſatio; ſed cæcitas voluntaria.

Rursùs probatur; Quia cum lex Dei & Evangelii non ſit ſolum declinandi à malo ſed etiam faciendi bonum, nec via juſtorum ſit ſolùm non vitiorum, ſed etiam virtutum, tamen videtur, quod via opinionum eo tota vel fere tota incumbat, iſta malo avertat peccata tollendo, ad bona autem, & virtutes parùm obligat, & obſtringat. Hæc porro via præterquam quod ad juſtitiam deficientiſſima, eſt præterea ſervatu impoſſibilis ſaltem diu. Hoc oſtendi part. lib. 1. qu. 2. & alias: ſed aliam probationem nolo niſi experientiam ipſorum, qui hanc viam negativam ſervandam aſſumpſerunt, id eſt crucem ſine Chriſto præcepta, & litteram ſine ſpiritu, id eſt, ſine lectione, oratione, ſine dilectione, quæ vivificat; littera autem occidit. Ergo tenemur hanc viam relinquere.

Præterea hoc idem probatur argumento quo ſcotus in 4. diſt. 18. q. unica §. *ſed neque illud* viſus eſt pro præcepto, & obligatione confeſſionis probanda. Tunc, inquit, hanc majorem accipio: ubi eſt via facilior, id eſt, magis in poteſtate hominis, & certior ad gratiam recuperandam tenetur quilibet ad eam viam: ita quod non, omiſſa illa, attentet aliam difficiliorem & incertiorem, & quia tunc exponeret ſe periculo ſalutis ſuæ, & videretur eſſe contemptor propriæ ſalutis, ſed illa via ſuſcipiendi ſacramentum pænitentiæ (ponamus nos) ſed illa via egrediens ab incerto, & diſſidio opinionum eſt magis poſſibilis homini, & certior ad gratiam recuperandam (vel pone ad non amittendam) ergo &c. quod argumentum hoc ſaltem ait concludere, quod præceptum de confeſſione facienda eſt valde rationabile pro multitudine; quia & ſi aliqua perſona poſſit habere aliquod remedium ſpeciale, tamen de iſto remedio, quod communitati eſt poſſibilius & certius, rationabiliter datur præceptum etiam omnibus in communitate, indictum ut ſupra de Baptiſmo diſt. 4. q. 6.

Hæc ſcotus; quæ eadem vi probant, viam opinionum diſſidentium & inter ſe confuſatum eſſe relinquendam; & ad hoc eſſe obligatum quemlibet hominem ex obligatione qua tenetur vel gratiam non amittere, vel amiſſam recuperare, propriæque ſaluti providere, nec tam contemnere. Dato deinde ut dabat ſcotus, quod pauci aliqui ſcientiſſimi via opinionum ſcirent te ipſa legem Dei agnoſcere, & ſervare, vel ficto, quod via ea negativa declinandi à malo ſufficeret, poſſentque pauci aliqui in ea ſe fortiter continere diu, quin ad certiſſima peccata prolaberentur; quod eſt moraliter ſaltem impoſſibile, & experientia omnis confirmat; nihilominus rationabile eſt præceptum omnibus in commune poſitum relinquendi eam viam, ut ſcotus de confeſſione diſſerebat; quia multitudini eſt impoſſibile ea via legem Dei magis, quam non legem agnoſcere: & rursùs eſt impoſſibile in ea via pure negativa ſe diu continere.

Ludum porrò illum reflexatum, quo de incertis certa faciunt, & incerta convertunt in certa, id eſt, domum ſuper Arenam fundatam firmam ſe ſuis magnis Ingeniis, reddere moliuntur, ſæpè attrivimus: & eſt hominum non pluris ducentium ſervare legem Dei, quam non ſervare; aut vivere juxta legem Dei, vel contra patet; nam reflexis aſſumuntur, & probantur, vivendum omnes in confuſo opiniones probabiles veræ, & falſæ; nec pluris ducunt ex aliis præ aliis vivere. Sed juxta veras vivendo ſervatur lex ipſa Dei, & vivitur juxta legem Dei: falſas autem ſectando non ſervatur lex ipſa Dei. nec juxta eam, ſed contra eam vivitur; alioquin falſæ non eſſent, ut patet omnibus micam intellectus habentibus. Ergo hi reflexiſtæ non pluris ducunt ſervare legem Dei, quam non ſervare, nec juxta eam quam contra vivere, & hi ſunt Prophetæ in Iſrael, ac medici animarum.

Ubi rursùs ipſi communiter aiunt, quoties præjudicium proximi imminet vel in ſalute, vel honore, vel pecunia inter æquales opiniones illam ſub peccato eſſe ſectandam, quo id præjudicii vitetur, & à fortiori non licere ſequi minùs probabilem, unde illud inferatur. Quo iterum palmariter oſtendunt, quo ipſis loco ſit facere voluntatem

Dei & cuſtodire judicia ejus: nam violationem eodem prorſus modo voluntariam legis Magni Dei dicunt eſſe peccatum ſi proximo præjudicet; non eſſe ſi non præjudicet: ergo ipſis impreſſio eſt ſalus, honor, & pecunia proximi: non ita lex Dei, & violationem porro eſſ. eodem modo voluntariam, patet demonſtrative: nam eodem modo præcognitum, & volitum, eodem modo eſt voluntarium, niſi Theologia omnis crepet: ſed violatio legis Dei eodem modo eſt præcognita, & volita in utroque caſu, ſive præjudicet proximo, ſive non, ut patet: ergo violatio legis eodem modo in utroque caſu eſt voluntaria. Jam Magni animarum recti ores diſtinguere, & dicere; violationem voluntariam legis Dei citra ſalutis, pecuniæ & ſimilium præjudicium non eſſe peccatum: eſſe vero, ubi ſalus, pecunia e intereſt. Eccur autem ita? alio hoc reloi ... niſi quod lex Dei ipſa per ſe nihil eſt: ſalus porro, & pecunia magnæ res ſunt infero: ergo tenemur relinquere hanc viam probos; quia tenemur relinquere tales Doctores.

Accedit authoritas alia, & ratio ejuſdem Scoti in prolog. ſent qu. 2 fines & ſi objicias, inquit, multa in actibus humanis ſunt dubia, utrum ſint peccata mortalia etiam ſuppoſitis omnibus doctrinis Doctorum, & expoſitorum (ecce vobis probabilia veſtra.) Reſpondeo, ait non eſt dubia via ſalutis ſimpliciter; quia à talibus tamquam periculoſis debet homo ſibi cavere, & cuſtodire ſe, nedum ſe exponit periculo, incidat in peccatum, quod ſi noluerit quærere ſalutem, ſed non curando ſe exponat periculo, ubi forte de genere actus non eſt peccatum mortale, tamen peccabit mortaliter ſe tali periculo exponendo. Hęc Scotus. Quidquid porro via opinionum claudirur intra eam ſiſtendo hujuſmodi eſt ſaltem multitudini: nam eſt diſſenſio quædam perpetua affirmantium, & negantium peccatum. & ſuppoſitis omnibus doctrinis Doctorum hoc ſolum invenire poſſunt in manibus ſuis; neſciunt ſcilicet, utri veri ſint, & depoſit s ſuitaribus plerique coram Deo ſcire non poſſunt, utrum Navarrus, aut Suarez, aut Cajetanus, Vazquez, Victoria, Corduba, Sotus, vel Emmanuel ſit verus, & plerique omnes ad pactum non deducerent centum ſcuta. nec decem pro veritate horum præ illis cum ipſi per ſe ſe dignoſcere nequeant; nec habeant, cur aliis præ aliis credendum ſit. Ergo n ſi ſcuta centum, vel decem pluris ſint, quam ſalus animarum noſtrarum, tenetur homo ſuo mortali cavere ſibi à talibus, niſi alio eundo, & ſic intra viam ipſam opinionum non ſiſtendo, certius invenerit, hos præ illis verum dixiſſe, inquam, alio eundo vel materialiter, vel formaliter, id eſt vel alios libros, quibus credendum ſit, requirendo vel in his ipſis, quos memoravi, Doctoribus videndo, alterum proprio Marte, & ingenio ſtatuere, alterum ſcripturis Dei, & ſanctorum probare, quod ponit: & huic, haud dubie ſtandum eſt; & tunc non Cordubæ præ ſuto, aut viceverſa credo, ad quod nullum eſt fundamentum; ſed credo Cordubæ verbi gratia cum Paulo, Auguſtino & ſimilibus, quos adhuc it, & quibus ſtandum eſt, hoc idem ſubtilis Doctoris præceptum commendavit religioſis maxime ejuſdem ordinis per Hiſpaniam pietatis laude inſignis Maria de Jeſu; & ſperaveram ſane, notatorem operis promotorum doc... mam ... exceptoris: ſed Gloſſa fuit, licere uſum opinionis minus probabilis. Notatorem baud loquor Reverendiſſimum P. Samaniego ordinis in Hiſpania commiſſarium generalem à me maxime habitum, & hoc liceat dicere, collegam.

Accedat poſtremo hoc §. authoritas, & ratio Auguſtini ſcotice ... ſona lib. de fide & oper. cap. 13. ubi de Matrimonio fidelium cum infidelibus, & ſimilibus quæſtionibus moralibus diſſerens, ait: *talem quippe in quibus ſtam neglegentiam; ... probabiliter Dominus ſomnia nomine ſignificare intelligitur: ubi ait, cum autem dormirent homines* (agri quippe cuſtodes) *venit inimicus, ut ſuper ſeminaret Zizania.* Subdit de ſimilibus non inveniri expreſſas leges. & concludit: *quæ autem dubia omnino tenendum eſt, ne fiant tales conjunctiones quid enim opus eſt in tantum diſcri men a ubiguitata caput mittare?* Jam autem, ne pueriliter evadant, ... eſt puri opiniones contra opiniones, & authoritates, & rationes, & jura contraria rem faccre proprie dubiam; & dubium negativum non eſſe dubium.

Confirmatur quia in humanis omnibus rebus ita ſciunt homines, nec vel in prælio quidem, nec in ipſo etiam incertiſſimo ludo niſi vel ſpes major adſit vincendi, vel neceſſitas vel bona magnus recompenſans, vel delectatio unquam incer... opinionum contrariarum, inter quas dijudicare non poſſunt, committunt res ſuas quas, diligunt, pecuniam honorem, ſalutem, matrimonia, ſed incertitudinem, & periculum aufugiunt, & contrarium imprudens habent, ſed pro ſalute noſtra plus tenemur, & ubligamur. Ergo tenemur incerto tot diſſidentium opinionum, quibus plenus eſt mundus, & vel ipſe ferme mundus nauſeat, ſalutem noſtram non committere. Expendit ſapienter, & Chriſtianè Franciſcus Arias, quantis contrariis opinionibus eſſet mundus implexus, implicatus, & involutus ante adventum ſalvatoris; & quanto erga mortales beneficio has tenebras ſua certiſſima doctrina fugaverit. Num ergo Chriſtianis iterum ad tot omnino ium dilidia, & incerta redeundum fuerat? haud plane mirum, ſi omiſſo, quin etiam ignorato ... ſalvatoris, abunde de moribus, & de bono, & malo Philoſophari cœperunt. Nihil ſcilicet plus ſumus philoſophis illis, niſi utamur gratia & beneficiis ſalvatoris.

## §. II.

*Item egrediendum eſt à via opinionum, & certior alia via capeſſenda propter pericula multarum conſequentiarum.*

NIhil eſt in uſitato modo philoſophandi opinionibus fæcundius & aliæ alias ſine fine, parturiunt; cumq; illis effectum ſit ut pecunia bonorum etiam philoſophorum judicio res ſterilis, & infæcunda, rerum omnium præ agris, vineiſque fertilis, fæcundaq; inter ipſos etiam Chriſtianos reddita fuerit, haud mirum, ſi opiniones etiam ipſæ, quæ parere docent, parturiant.

Os hoc ergo relinquendæ ſunt, quod ipſis admitti cœptis non eſt, ubi tuto pes figatur, ſed de opinione in opinionem ſine fine itur, primò probatur ex facto; quia hoc modo res moralis in immenſum aucta eſt arguendo de opinione in opinionem; & niſi concludens ſolutio aſſeratur, jam opinio illata, & denuo genita probabilis reputatur, & ad familiam adſciſcitur, at ſæpe concludens ſolutio non occurrit: & licet contra omnem Logicam, & lumen naturæ ſit, reſpondentem cogere ad evidentias, quibus conſequentiam, & ſequelam reſtinguat, & probanti potius, & actori incumbat

incumbat onus probandi, & ipſe teneatur conſequentiæ bonitatem oſtendere; tamen in foro & tribunali opinionum omnia inverſa ſunt, & ponens, & reſpondens, & quaſi reus tenetur probare ſequelam alterius opinionis non eſſe bonam, idque certo, & concludenter; ſin minùs illata illa opinio, & proles probabilibus mox annumeratur, & doctrinis ſalutis adſcribitur. Deinde quamquam evidentiſſimam ſolutionem habeas, pleríque eam non capiunt ob hebetudinem, vel quia nullum modum ſciendi, & regulam ſervant, nec Doctoribus ſcientificis, ſed ſolutis quæſtionibus, & caſibus aſſueti ſunt, vel quia eo conſilio eunt, ut peccata tollant, unde moraliter impoſſibile eſt, ut evidentiſſimis etiam ſolutionibus omnes prorsùs acquieſcant; maximè vero arguentes ipſi, & ſui: quod experientia demonſtrat. Si verò unus, vel duo recalcitrent; quo jure opinio Mater, & prima cenſebatur probabilis, quia ab uno, vel duobus poſita fuit, eodem planè ſecunda opinio, & hinc mox alia, & alia doctrinis ſalutaribus adjungitur. Ex quo factum eſt, ut una ſola opinio, aliquando vera, ſed non debitis principiis ſtatuta; & aliquando, & ſæpius falſa pluſquam centum opiniones filias pepererit, & pariat in dies ſine fine, evolverem moralem, & conſenties, & modicus initio diſcuſſus factus eſt decies centena millia major. Quæ ex genere ipſo ſuo abſurda, & ſpuria ſunt; & à regula vivendi Chriſtianorum aliena eſt iſta viciſſitudo, & varietas.

Sic Moraliſmus crevit per ſequelas. Alia, magna obſtetrix, quæ ſteriles ipſas opiniones facit parere, ſunt paritates; quod ſatis vel ex uno Caramuele addis paritates provocante notorium eſt: & à quolibet in quodlibet arguitur, & de genere in genus, ex juramento ad votum; ex paruitate tanta in tantam; ex parvitate in hac materia ad aliam; ex vita ad honorem; ex honore ad pecuniam; & ſic defenſionis nomine multa homicidia, furta; fornicationes, modo mulier mere paſſive ſe habeat, & ſimilia horrenda probata ſunt; quorum aliqua magis in ſpecie infra memorabo, ut oſtendam, hoc genus opinionum, nec à doctrina Dei, nec ſanctorum originem trahere, ſed aliunde obrepſiſſe, nec per oſtium intraſſe earum Doctores. Hujuſmodi ergo incrementis conſtat maximè via opinionis, nec in tanta omnium confuſione ſcire multitudo poteſt, nec ſcientiſſimi etiam poſſunt, ubi pedem figant, & quæ, & quatenus concedant; & quæ, & quando negent: cumque ſæpe opiniones, quæ pro antecedentibus aſſumuntur, falſæ ſint, & negandæ: ex quo tamen veritatis cura omnis à re morali relegata eſt, & probabilitas regnum tenet, antecedentia admittuntur, & falſis falſa aſſuendo incrementa fiunt. Sed & quando veræ opiniones aſſumuntur, cum his, & illis diſparitas nulla occurrit propter imperitiam, vel propter hebetudinem, vel propter rei ipſius difficultatem, jam arguens obtinuiſſe ſibi videtur, & nova alia opinio probabilis ponitur, & mox alia, & alia ſine fine. Hæc autem licet in quacumque facultate contingere poſſint, multo tamen faciliùs in re morali: quam ſcilicet quilibet tractare auſi ſunt etiam illi, qui commentarios in Ariſtotelem edere erubuiſſent: quin confeſſores etiam quique reſolvunt & definiunt. His de cauſis hæc facultas infinita quædam illegitima prole aucta eſt: ex quo planè neſcias, quid probandum ſit, vel reſpuendum: & ubi tot conſequentibus occurrere nequis, conſultius eſt antecedentia ipſa negare, vel dimittere, & alio ire juxta illud Auguſtini *tene certum, & dimitte incertum*; ipſaque infinitudo conſequentiarum reddit antecedentia incerta, & ſuſpecta.

Hoc pacto ut aliquid in ſpecie ſignificemus, quia principio Theologiæ à D. Thoma, & aliis magnis viris admiſſum fuit, in mutuo aliquid ultra ſortem accipi poſſe propter damnum emergens, ex damno ad lucrum ceſſans itum eſt: & ſic jam plus minùs ſunt mutua plurimorum Chriſtianorum, ſicut Judæorum: & opinionum acumini factum eſt, ut utrique quidem idem agant, & alteri uſurarii, alteri non ſint. Sic etiam formaliſſime S. Thomas docuit, non eſſe peccatum, ſi quis ſe defendendo alium occidat cum moderamine inculpatæ tutelæ. Unde plurimi pinguiores non intelligentes, quid inter ſit inter hos terminos, ſe defendendo occidere, & occidendo ſe defendere pravas opiniones induxerunt, & docuerunt, ſi quis timet ab alio ſe occidendum, poſſe eum præoccupare, aggredi, & occidere: quin fore conſultius, ſi ſcopleto, aut alio modo, quem proditorium jura omnia cenſent, rem exequatur: quia ſic non ſe exponit mortis periculo, atque hoc ad imminentem infamiam vel ſuam, vel ſuæ communitatis extenderunt, &c. Ex quo venena, & crudelia quæque liceant: duella probentur, & eum qui te percuſſit, inſequi, & repercutere poſſis, & tot alia.

Inde quia non pluris eſt caſtitas, quam juſtitia, non deſunt, qui per conſequentiam admiſerint, licere ſemen corruptum ejicere: item fœminas ad vitandam mortem poſſe, ſe mere paſſive habere, etiam cum periculo conſenſus: & quia honorem paſſim vitæ conferunt, ac etiam præferunt, idem ad vitandam infamiam concedendum erit niſi antecedentia reſtringuantur: quare viris ſatis erit ſi minentur, ſe infamaturos: & rursùs quia plus eſt homo in actu, quam in potentia, & in ſemine, cauſæ homicidia excuſantes, id quoque excuſabunt: & urinam clam, & in occulto conſequentiæ hujuſmodi non admittantur, omitto, rerum fœdarum, & Chriſtianarum aurium offenſivarum ſeriem retexere: & hæc ſola inſinuata facies fœdiſſima rerum ſatis, ſuperque eſt, ut verus quiſque Chriſtianus longiſſimè fugiat ab hoc baratro, & animam ſuam, & ſalutem alio dirigat.

Dedi lib 2. inſigne Auguſtini documentum ex lib. contra mendac. cap. 18. & hoc loco partem reſumam. *huc accedit, ubi miſerabilius ejulandum eſt, ait, quod ſi conceſſerimus pro ſalute illius ægri de vita filii ejus eſſe mentiendum, ita paulatim, minutatimque ſuccreſcit hoc malum, & brevibus acceſſibus ad tantum acervum, mendaciorum ſcelerat orum ſenſim ſubintrando perducitur, ut numquam poſſit penitus inveniri, ubi tanta peſtis per minima additamenta in immenſum convaleſcentia poſſit obſiſti. Unde providentiſſimè ſcriptum eſt, qui modica ſpernit, paulatim decidit, quid quod vita hujus tales amatores, &c.* Hoc, quod Magnus Auguſtinus in mendaciis, timuit, & cavit, non niſi exacta quædam deſcriptio eſt viæ opinionum: iiſq; ipſis gradibus, & additamentis minimis illæ in immenſum convaluerunt.

Sed objicient nobis hic, & ubique quod Pollentius lib. 2. de adulterinis conjug. cap 10. Auguſtino opponebat. Agebatur utrum viro qui propter adulterium & cauſa fornicationis uxorem dimiſiſſet, liceret aliam ducere? & ratio dubia non exigua erat textus Evangelii Matth. 5. de quo acris eſt diſputatio Catherino cum Cajetano.

Auguſtinus tenebat non licere. Pollentius terrendum Auguſtinum exiſtimavit, hac Recentioribus adeo trita objectione. *Sed Reſpondes mihi* (inquit Auguſtinus) continenter vivere paucorum eſt; & Deoqui fornicantes conjuges dimiſerunt; quoniam non poſſunt reconciliari, (eſt quippe res ardua viros præſertim uxoribus adulteris reconciliari) *tantum ſe vident perduci*; *ut legem Chriſti non humanam, ſed feralem pronuntient.* & cap. 14. *non mihi videri amantiſſime Pater.* (opponit Pollentius) *hic divinus eſſe ſenſus, ubi Pietas, & benignitas excluditur.*

Num vero his motus fuit Auguſtinus, ut laxaret? Reſpondet: *O frater, quantum ad incontinentes attinet, multas querelas habere poſſunt, quibus, ut dicis. legem eorum feralem pronuncient non humanam & tamen non propter illos Evangelium Chriſti pervertere, vel mutare debemus, te quippe ſola eorum querela per movet, qui conjuges cauſa fornicationis intercedente dimittunt, itaque ſi dimiſſa adultera, non ducitur alia, juſtam querelam, ſi ut putas, habebit hominum incontinentia, ſed attende quam plura ſint, &c. quid ſi enim aliquo diuturno, & inſanabili morbo corporis teneatur conjux, quo concubitus impediatur? quid ſi captivitas, vel vis alia ſeparet? &c. nunne lex Chriſti diſplicet incontinentibus, qui uxores litigioſas, injurioſas, imperioſas, faſtidioſas, &c. & interpoſito repudio abjicere volunt, & alias ducere?* hæc Auguſtinus, quæ Apoſtatæ filii Lutheri, & ſequacium hac in materia ſectam atterunt.

Nunc ad nos ſi via opinionum dimittatur homines vivere non poterunt, & duram, ac feralem dicent, non humanam legem Chriſti; hoc ſcilicet movere paſſim Recentiores ſolent, diſtinguimus ergo ſic: homines vivere non poterunt, & duram, ac feralem dicent, &c. homines amatores mundi, incontinentes, avari, ſuperbi, &c. Concedo: homines qui primum quærunt Regnum Dei, & Juſtitiam ejus, nego, brevius: amatores mundi, concedo; amatores Dei, & Legis ejus, nego, videant, utri ſint judices meliores boni, & mali: rurſus ubique Auguſtinianæ mentis altitudo notanda eſt, atque ex uno conceſſo procul videt, quanta ſequantur, ut in diſcurſu ejus conſpicitur, idcirco antecedentia reſtrinxit, & radicem effodere, & extirpare ſemper compendium exſtinguit. Ergo via opinionum ſaltem propter ſuas ſequelas relinquenda eſt: & quemadmodum latens malitia ſuperbiæ per manifeſtam luxuriam detegitur & manifeſtatur; ſic pericula viæ opinionum per ipſa incrementa ſua, & conſequentias, & filias. Præterea hic terrum illud, & pernicioſum, quod loco ſatis præcipuo inter juvenes Recentior quidam nuper, vel tradidit, vel dixit, ſcilicet poſſe quem nova peccata confiteri tamquam antiqua, & jam antea clavibus, & confeſſioni ſubjecta: quod unum ad evertendam ſufficit juventutem, & utinam non etiam everterit plures, atque hoc, ut ait ille, Senatus videt, Conſul intelligit; nec movetur, ſin verò juvenes doceamus nos iſta morum præcepta, qualia, lector, vides, quæ certè ad virtutem ducunt, crimen eſt atque &c. quæ ſane rerum ſeries ſolatio nobis, eſt, non mæreri: nam cauſam juſtitiæ maioſtant, in quo plurimum juvit illuſtriſſimus Caramuel, deprehenſa, & ob oculos ipſos poſita ſunt.

Atque hæc quæ dixi, de via opinionum, non eſſe, ubi [illegible]figatur, in authoribus, & Doctoribus, quorum fide, & dicto pleique vivunt, & reſolvunt palmariter conſpiciuntur, nullus in primis opinionum fautor, vel author hactenus deſipuit, & dixit; *ex cujuslibet authoris, Theologi, confeſſarii dicto, & opinione vivere licet.* Sunt ergo alii auc[illegible]tes, & homines, quorum opiniones valere debeant; alii, quorum dicta non ſufficiant. Jam hos modo intelligibili deſignare non [illegible] ſunt fidelibus, & multitudini, qui per ſe d[illegible] cernere non valent, dicendo & includendo h[illegible]c & hunc, & hunc eos nominibus ſuis ſignificando; & excludendo hunc, & hunc eodem modo. Nec eſt planè inter eos, in quo ſiſti poſſit, & uno conceſſo, concedendus eſt alter & moraliter, & ſic uſque ad infimos, ut re ipſa praxis eſt. Nos vero Doctores noſtros, quos ſequendos proponimus propriis nominibus, & ſignis notis omnibus lib. 2. deſignavimus, & inferius iterum faciemus. Loqui ſolent Authores graves & ſimilia, per hæc tamen Populus nihil intelligit, & alii pinguiores; alii tenuiores; Concionatores alii intelligunt: & praxis, ut dixi, ad omnes ducta eſt, unde arguitur; omnis via ducens ad malum, & quo non oportet, fugienda eſt; ſicut quæ ducit ad inconveniens; & quæ ducit in infinitum, ſed via opinionum loquendo de Doctoribus ducit ad malum, & quo non oportet, & quo nolunt ipſi ejus vindices; nam ducit, ut vivatur ex opinione omnium & cuilibet, ergo vitanda eſt.

## §. III.

*Idem commonſtratur argumentis probatis ab omnibus orthodoxis.*

Mirè nos juvant cauſæ religionis ad cauſas morum, maximè in Ecclesia Dei, ubi fide ſanctum eſt, ſolam fidem non ſufficere ad ſalutem, ſed requiri præterea bonos mores. Jam ergo argumentum ad præſens produco, quod orthodoxi omnes probarunt contra Mahometanos, & plures ſectas præſentium hæreticorum, ſcilicet adverſus omnes illos, qui concedunt, nos in noſtra religione, & fide ſalvari; quamquam ſua, ut ajunt, præſtantior ſit: nos vero negamus, eos in ſua ſalvari, aut alibi ſalutem eſſe præter Eccleſiam noſtram & fidem; licet & in hoc deſipere quidam Recentiores cæperint. Arguunt itaque Catholici ex hac eorum confeſſione adverſus ipſos; nam ſiquidem concedunt, ſe, & nos in noſtra religione ſalvari; ſit autem ſaltem quæſtio, utrum in ſua ſalventur, temeritas eſt, & contra debitum propriæ ſalutis procurandæ eſt, eam religionem non capeſſere, in qua juxta nos ſimul, & ipſos ſalvari poſſunt.

Cujus celebratiſſimæ probationis vis tota ad has propoſitiones reſolvitur, temeritas, & peccatum præcipitationis contra debitum ſalutis procurandæ eſt medium, quod extra quæſtionem certum, & indubitatum eſt, dimittere; & aliud eligere, quod in quæſtione ſaltem eſt. Hoc patet, quoties de ſalute corporis, vel vita agitur; vel de honore, vel de fundis &c. Ergo à fortiori ita eſt in ſumma rerum, & ſalutis, vel condemnationis æternæ, ſed extra quæſtionem certum eſt, omnes in religione noſtra poſſe ſalvari; in quæſtione vero ſaltem, utrum in alia ſalvari quiſquam poſſit. Ergo temeritas & peccatum præcipitationis contra debitum procurandæ ſalutis eſt, noſtram religionem dimittere, & aliam eligere, & tenere. Major p[illegible]ata eſt; majorem ii concedunt, quibus cum diſputamus: conſequentia vero ſequitur: & tota hæc probatio ex dictis etiam roboratur: & ſumma probationis eſt, quod in ſummo negotio tenemur gra-

viſſime

viſſimè tenere certum, & dimittere incertum, ut ex Auguſtino ponebamus.

Ecce orthodoxis omnibus in cauſa religionis probatam rationem; quam ſi Recentiores aliter, & melius proponere, urgereque ſcient, rem nobis facient longè gratiſſimam. Sub ſumamus modo ad præſens ſic, ſed hæc ratio eodem modo, & terminis probat, dimittendam eſſe viam opinionum, & eligendam aliam, quæ juxta nos, & adverſarios, & juxta omnes plane certa eſt; neque cum nos, & alii ad tutiorem partem obligamus, opinatores, & probabiliſtæ, negant, hanc viam eſſe certam; ſed volunt ſolum, ſuam etiam eſſe tutam: ut in cauſa religionis affirmant aliarum religionum ſectatores, nos autem, & quicumq; uſum probabilium impugnarunt, incunctanter aſſerimus, viam opinionum non eſſe ſalutis. Ergo vel hæretici illi non tenentur ſuam religionem dimittere, & noſtram aſſumere; vel opinatores, & probabiliſtæ tenentur viam ſuam relinquere, & noſtram capeſſere, quod porrò alia ſit cauſa religionis, altera morum, nihil vim rationis variat: nam vis non eo reſolvitur, quod cauſa ſit hæc vel illa; ſed quod in ſumma rerum temeraria præcipitatio ſit contra debitum procurandæ ſalutis non dimittere incerta, & aſſumere certa: parumque, opinor, intererit, ſive defectu fidei, ſive morum damneris. Hæc tota probatio conſtat præterea ex part. 1. toto lib. 4. breviſſimè itaque in cauſa religionis tenemur ad certa, dimiſſis incertis ergo etiam in cauſa morum: incertitudo quippe periculum grave eſt: tenemur autem vitare periculum grave: ergo etiam incertitudinem, quod exemplis humanis declaratur.

Jam cum hæc ita ſint, nihil reſpondere in cauſa morum adverſarii poſſunt; quod ad verbum reponere nequeant hæretici in cauſa religionis. Cantelinam in primis illam, quod in dubio poſſeſſio ſtat pro libertate à quocumque Lutherano eodem jure reſumi poterit: & in moribus, & in religione hunc purum ludum vocum diſiecimus eo lib. 4. deinde quod odia ſint reſtringenda, & ſimilia eodem pacto favent Lutherano, quod durum ſit, & ſimilia, urgentius Lutheranus objiciat contra cælibatum, contra vota religionis; contra præceptum confeſſionis, quam conſcientiarum carnificinam vocabant; contra quadrageſimam, & ſimilia, ais: ipſi hæretici ſunt; nos non ſumus, verum ab argumento egrederis; non enim eo nunc argumento contra hæreticos agebamus, quod ipſorum religio hæretica ſit, atque ideo relinquenda, ſed eo alio argumento, in quo præſcinditur, utrum hæretici ſint, vel non ſint; & ab incertitudine ſuarum religionum, & certitudine noſtræ probamus, noſtram eſſe capeſſendam. Ais rursùs, te minimè dubitare viam opinionum eſſe tutam, & ſecuram. Sed vide, hoc ipſum reponendum à Luthero pro ſua religione. Deinde quod nimis expertus affirmo, plures opinatores nihil dubitant; quia legere nolunt, nec legunt ut pluris etiam hæreticis contingit, vel ergo celeberrima orthodoxorum ratio contemnenda eſt, vel omnes tenentur viam opinionum dimittere.

Hoc ferme in ſtatu Romæ inter Philoſophos erat immortalitas animæ, quam alii & alii affirmabant, & negabant, qui verò piorum hactenus dubitavit, conſecutionem illam Clementis fuiſſe legitimam; in rebus dubiis præſtat bene vivere? cum ergo nos de ipſo hoc primo fundamento immortalitatis animæ, & inſuper æterni cruciatus, vel gloriæ certiſſimi exiſtimamus, à fortiori valebit conſecutio in rebus dubiis, & utrimque tantâ contentione diſputatis præſtat tenere certa, & dimittere incerta.

Aliud inſigne teſtimonium veritatis religionis Catholicæ illud eſt; quod nullus uſpiam Catholicus in periculo mortis, ut obiret tutius, religionem noſtram dimiſerit, & Calvinianam, vel Lutheranam, vel aliam aſſumpſerit: è contra verò aliqui in eo periculo Lutheraniſmo, aliiſque ſectis abjurarunt, & religionem noſtram amplexati ſunt: quod invictum teſtimonium veritatis eſt. Hoc idem in re noſtra accidit: nullus uſpiam ullibi terrarum, qui via opinionum non vixerit, ſed ex libris aliis, in mortis periculo ſuam viam reliquit, & ut aliquando unum aliquem liceat nominare, Avilam pro Diana, Caramuele, vel Scobar commutavit: è contra vero multi viam opinionum, & laxitates, & formalitates ſatis ſæpe pingues relinquunt, & ad certiora ſe convertunt, ut aliqua ſecuritate obeant, ecce multi libri ſcripti ſunt de arte bene moriendi, aliosque juvandi. Lector, Chriſtiani ſumus, & morimur, nec Deum judicem fallere quid in his libris de via opinionum? num fidem, ſpem, charitatem, dolorem peccatorum quantis poſſumus viribus non ingerimus? num verba ſancta Dei, & ſanctorum & ſimilia non ingeminamus? omitto prolixius an diſſerere, an lugere planè neſcio. Ergo vel hoc unum inſigne teſtimonium eſt veritatis noſtræ, & inſufficientiæ opinionum: & ex adverſariis unus de ſuo, ignoro, an laudare, an vituperare vellet, dicebat tamen doctrinam meam eſſe bonam pro morte. Hoc idem cernitur, quoties aliquis ex peccatore vere convertitur, ac Deo ſervire impigre incipit, vitamque vere mutat. Nullus ſimiliter ex libris aliis doctriniſque vivebat; & nunc illis relictis viam opinionum capeſſit, ſed contra: ſicut etiam in religione accidit, & ex Eccleſia ad alios abeunt, non ut mundo renuntient, ſed ut uxores ducant, liberiuſque vivant, ergo via opinionum undique deficiens, & ſuſpecta eſt: ergo relinquenda. Nullus ſimiliter, ut in prologo diſſerebam, viam opinionum ſectando ullam virtutis, pietatiſque laudem adeptus eſt; & ferme ſtultitiæ inſtar foret, ſi quis de ejuſdem modi aliquo beatificando cauſam introduceret. Dehiſcit igitur, undique via iſta.

Cogitaveram hoc loco, non uni vocationem quidem, ſed Analogiam quandam percurrere præſentium ſectarum cum via opinionum. Quemadmodum ſcilicet, fidei derogata regula, novam ſibi quiſque religionem finxit, & ſi Lutherus potuit, non erat, cur Zvinglius Calvinus, cæterique ſine fine non poſſent; ita ſcripturarum, ac doctrinæ Patrum regula prætermiſſa, ne alii de ſuo opinari cæperunt, idem ſequentes, & quilibet imitari ſunt, & unuſquiſque novas opiniones, vivendique regulam invexit: Romanorum item Pontificum, & Bullarum, ſicut ſectæ omnem penitus authoritatem negarunt; ſic opiniones, arbitrandiq; libertas maximè labefactarunt, ut tot experientiis quotidie cernimus, ſpoſtremo, ut omittam alia, illud proprium præſentium ſectarum fuit, quod exitum, finem, terminumve non haberent; & hoc apud ſuos intelligentiores in cauſa fuit, ut viliſcere inciperent, Provinciæque non ut principio hęreſi ferveant, & deficiant, ſed magis ad veritatem accedant, in via opinionum, ut ſuperius

accedant, in via opinionum, ut ſuperius arguebam, hoc idem accidit; non eſt exitus, non finis, neque terminus; & cum jam apud plurimos vileſcere cæperint, forte quondam deficient; & ad ſanctorum Patrum regulam revertetur.

Vere nos inopes copia ipſa facit, cujus non aptitudo, habilitaſve noſtra cauſa eſt, ſed viæ illius inconvenientium multitudo, idcirco etiam prætereo appoſitum ad præſens Ariſtotelis præceptum 2. & hic lect. 11. apud D. Thomas, & videmur certe actum egiſſe: nam hoc toto opere principia, quod ſciam omnia everſa ſunt, quare ex toto opere conſtat, eam haud dubie eſſe relinquendam.

## §. IV.

*Num ergo, dum certum Tenendum ſtatuimus, quæ de probabilitate tradidimus, retractamus?*

INſtitimus, tenenda eſſe certa, & dimittenda incerta, ſed probabilitas illa antiqua, quam part. 1. expoſuimus, & quæ plerumque, ac fere ſemper veritatem affert, & raro deficit, & fallit, non eſt certa; ſed infra certum. Ergo contra quam part. 1. tradidimus, hæc etiam probabilitas relinquenda eſt. Similiter docuimus, conſcientiam etiam ipſam ſæpe eſſe ſolum probabilem explicata ea probabilitate; & tamen, ſi vera ſit, & legi concordat, eſſe rectam; ſin minùs, eſſe erroneam vincibilem, vel invincibilem: & omnino exploſimus dictamina illa evidentia Modernorum quæ ad non peccandum requirunt: & nunc magis illa averſamur. Dices itaque: qui cum hac conſcientia ſolum probabili operatur, non tenet certum, & dimittit incertum, ſed contra; nam ſequitur conſcientiam probabilem; & hoc, in quis, non faceret in hora mortis, &c. ergo doctrina hujus quæſtionis evertit doctrinam partis primæ.

Reſpondeo: vera veris concordant, nec retractamus, quæ de probabilitate, & de conſcientia probabili tradidimus, ſcitur quippe ex 1. Ethic. indiſciplinati hominis eſſe certum eodem modo in omnibus ſcientiis requirere; ideoque Ariſtoteles, ut præfatur, ex plerumque veris ſuam ſcientiam moralem contexuit. Hinc duas certitudines, aliam ſimpliciter, quæ numquam fallat; aliam quaſi certitudinem, & ſecundum quid, quæ cum probabilitate noſtra coincidit, peritiores diſtinxerunt; quique vulgaria, & incerta omnino probabilia impugnantes certitudinem poſtùlarunt, ut ſapientiſſimus, Mercorus, & alii non aliam, quam illam quaſi certitudinem intellexerunt; ac litteris ad me datis per benigne, jureque conqueſtus eſt, me ſecus eum intellexiſſe. Hanc porro probabilitatem, & quaſi certitudinem conſtitui part. 1. eſſe regulam, ſed cum onere bene vivendi, ſi quando falleret; cum de eſſentia hujus regulæ ſit, raro ſaltem, ac in paucioribus fallere, & deficere.

Ex his plurima ad objectionem reſpondere diſtincte poſſumus. Primò nos cùm hac quæſtione pro certo tenendo inſtitimus, de hoc ſaltem quaſi certo tenendo locutos eſſe; nec in humanis etiam chariſſimis aliam ſæpe certitudinem habemus, ut de propriis parentibus, fratribus, amicis, de vita filiorum abſentium; de negotio, de lucro, &c. & ut part. 1. declaravimus, rara pericula ſunt pericula remota: ad quæ vitanda non obligamur, ut patet in periculo vitæ in navigatione, in cibis, an veneno infecti ſint, &c. Sin vero indicium aliquod ſupereſſet, tenemur hærere, & bene videre, ut patet in his exemplis: ac in re noſtra explicui ſuperiùs verbi gratia, D. Thomam eſſe ſaltem regulam probabilem, & quaſi certam conſcientiæ: qui tamen, ſi ut cenſent plurimi, docuiſſet, Matrem Dei eſſe conceptam in peccato originali, propoſitionem in præſenti ejus ſenſu intelligendo, teneretur quis eam regulam relinquere; quamquam ego longe ab hoc abſim, qui cenſeo, in alio prorſus ſenſu, tunc temporis ſatis proprio S. Doctorem eſſe locutum: & idem eſt in D. Auguſtino, Hieronymo, &c.

Hinc Secundò, Reſpondemus hanc v[illegible]m quaſi certitudinis non abhorrere à via juſtorum; nam ſcitur, & ſupra ex Bernardo explicuimus, viam juſtorum eſſe inter ſpem, & metum; inter ſecuritatem, & timorem non ſolum de futuris peccatis, ſed etiam de præſenti ſtatu, ut patet etiam ex quæſtione prima Theologica ex D. Thoma, Si autem omnia eſſent incerta, & ad [illegible], ut eſt via opinionum, nec ſpei, nec ſecu[illegible] locus ſupereſſet: ſi rursùs cuncta eſſent certa prorsùs, & evidentia, nullus locus relinqueretur timori, nullus, ferme humilitati ſaltem in hac parte, quæ plurimum humiliat; quod neſc[i]at certo ſervus etiam diligentiſſimus Dei utrum amore dignus ſit. Unde dictamina illa evidentia Modernorum valde aliena ſunt à via juſtorum, ſervorumque Dei, & Mundum vana confidentia implent, ſunt deinde deficientiſſima; quia ex non remorſu conſcientiæ inferunt ſimilia dictamina, ut patet ex lib. 1. Et ſic etiam inferre poſſunt de præſenti ſtatu uniuſcujuſque in gratia: in quo ſuperfluit omnis diſputatio, & ad ſpiritum timentium Deum, ſervorumque ejus verorum appello.

Tertiò, Reſpondemus, nos probabilitati noſtræ, & quaſi certitudini onus adjunxiſſe circumſpiciendi, an hic, vel ibi deficiat: in quo ſi faciat quis, quod ſuum eſt, & partes ſuas expleat, dominus diriget viam ejus, & cuſtodiet dilig[en]tem ſe, ne erret, aut defitiat: neque hoc ex cerebro divinamus, ſed ex Dei promiſſis conſtituimus lib. præc. neque tamen juſtus ipſe totali certitudine certus erit vel ſtatus ſui, vel ſingulorum actuum, quia formidabit, utrum partes ſuas expleat, Deoque inſerviat, quantum tenetur. Prorſus enim cavendæ ſunt evidentiæ, & certitudines Modernorum.

Neque in ipſa etiam hora mortis plus certitudinis requirere debet anima humilis, & devota, verbi gratia Viaticum corporis Domini ſuſceptura eſt, velle non debet, quod nimius eſſet factus, evidentiam, & totalem certitudinem, quod digne manducet: ſed ſatis eſt certitudo, & cognitio illa imperfecta, de qua quæſt. 1. dictum eſt, & quam utinam haberemus, quando manducamus corpus Domini, & per eas ſaltem conjecturas ſciremus, non nobis judicium manducare, beati Recentiores, qui infallibiliter ac evidenter ſemper norunt, ſe non indigne manducare; quin actu honeſto, & meritorio ſe manducare, quam ſcire vellent, quis ſanctorum Dei ita de ſe exiſtimaverit, aut præſumpſerit.

Poſtremò miſſis aliis reſpondeo, aliud eſſe de via quaſi univerſa diſſerere; aliud de ſingulis occur-

occurrentibus uniuſcujuſque viæ ſtatuere v. g. Matriti, & quis Valliſoletum profecturus eſt: & diſſenſio eſt; an primò ponte Segovienſi iter capeſſendum ſit, an etiam porta Toletana conveniuot, ponte ſegovienſi rectum eſſe iter; an vero etiam poria toletana recte eatur, contentio eſt & alii mordicus affirmant; alii affirmatiſſime negant. Dicimus ſtultitiam fore, ponte ſegovienſi iter non arripere, hoc tamen non tollit, ouo minùs in hac via juxta omnes recta deinde dubia occurraut, utruin ad dexteram, vel ſiniſtra.n cundum ſit, & aliquando uni viatori creditur, hujus generis fuit noſtra diſputatio, ſcilicet de univerſa quaſi via, utrum quippe via opinionum ſit eundum, an certior alia, in qua omnes conveniant, capeſſenda? & inſtitimus, hanc illa relicta eſſe inſtituendam. Hoc tamen non tollit qoominus in hac ipſa via deinde progreſſu alia dubia occurrant, de quibus totalis certitudo haberi nequeat; nec Deus voluit eam haberi ſed tinori, humilitati, orationi, qua remiſſionem peccatorum jugiter petamus, & ſimilibus locum relinqui.

Quot ut exemplis pateſiat, nemo dubitat, ſiquis juxta Evangelium vitam inſtituat, eum viam capeſſere certam: tamen nec de ſtatu ſuo, nec de ſingulis actibus totalem certitudinem habebit; nam & ſi nulla ſit incertitudo, ſed totalis certitudo in regula, tamen errare potuit in ſenſu, item in mala applicatione juxta ſcitam S. Thomæ de conſcientia Theologiam, ſimiliter eſt, ſi dicamus, juxta doctrinam ſanctorum Patrum; juxta doctrinam librorum ſpiritualium eſſe vivendum. Certæ ſane regulæ ſunt, licet infra Evangelium: ramen in ſingularibus actibus contingentiæ occurrunt, propter quas integra certitudo haberi non poſſit. Ex quo denuo dicere abſolute poſſumus fore in ſe certas, & ſalvaudos re ipſa haud dubie, quotquot per eas impigre, veraciterque gradiuntur, ac perſeveraverint; non tamen fore prorsùs certas quoad ipſos; ipſi namque, ut dictum eſt, ſempet habebunt, unde timeant judicium Dei.

Hinc probationes ſactæ inſtaurantur; nam ſi illi etiam, qui viam adeo certiorem gradiuntur, adeoque longe poſitam à via opinionum, adhuc offendunt, dubia, & incertitudinem aliquam; profectò nulla ſpes ſupereſſe poſſe videtur nullaque ſecuritas etiam imperfecta viam opinionum tenentibus.

## ſ. V.

*Quid ergo, inquis, faciendum eſt de eis libris via opinionum docentibus?*

QUid per viam opinionum intelligam, ſatis quæſt. præc. ſ 1. ſignificavi, ac ex ipſo etiam prologo hujus partis conſtat, & multiplici alio modo exponi res poteſt. Inde autem conſtat ſimiliter, qui ſint libri via opinionum docentes: qui mea quidem ſententia plurimi ſunt, & deprehendi ab unoquòque facile poſſunt, ſi vult: contra nolentes autem diſputandum non eſt, ſed orandus Deus. Dicent igitur, & quærunt quid faciendum ſit de his libris, an omittendi, & prætermittendi ſint an tractandi, ac evoluendi, ut quæ recta ſunt, accipiantur, cætera dimittantur. Quod ſi primùm concellerimus, hoc ſummum incunveniens plurimi exiſtimabunt. Sin vero id vitare voluerimus complura videbuntur obſtare, ſignificanda hoc loco fuit hæc objectio, ut ordo doctrinæ conſtaret; eam tamen tutius infra qu. 6. ſ. 8. expediemus, poſtqoam tractatum fuerit de perpetuitate rectæ doctrinæ morum in Eccleſia Dei: inde enim, invictis, jactis principiis judicium tuto fiet de novis doctrinis.

---

# QUÆSTIO IV.

*Utrum ergo neceſſe eſt, veritati Morali notas aliquas, ſignaque ſubeſſe, quibus præter examen opinionum dignoſcatur.*

SI quid ab incerto opinionum egrediendum præſcripſimus; aliunde vero omnes ad veritatem ipſam obligamus, eamque inveniendi modos promittimus, videndum nunc eſt, otrum eo incerto opinionum, & earum examine prætermiſſo ſuppetere debeant notæ aliquæ, & ſigna, quibus veritas intet noſcatur, & deprehendatur.

## ſ. I.

*Refricanda hic primum eſt fides de neceſſitate bonorum operum, & rectitudinis, morum præter fidem ipſam.*

HOc loco pridem vera fides impetita fuit, arrepta ex Epiſtolis Pauli præſertim ad Rom. occaſione ubi adeo fidem deprædicat, ut tum alii, tum Auguſtinus lib. de fide, & operibus cap. 14. teſtatum relinquit; atqoe de hoc intelligit vulgatam Petri authoritatem de Epiſtolis Pauli In rebus tamen adeò apertis, notiſque non puduit. Poſt ſæcula ſectarios eundem errorem ſuſcitare: quem ſtuporem miraremur in dies magis, ſi neſciremus, quid eſt homo: nullus quippe Apoſtolorum clarius, ſæpius, ex preſſius Paulo neceſſitatem rectitudiois morum, & operum non legis, ſed fidei per charitatem operantis præſcripſit.

Stultiſſimo hoc in præſentia miſſo errore, neceſſe tamen eſt fidem de neceſſitate eorum operum, rectitudiniſque morum refricare, quamquam enim orthodoxi omnes procul ab ea ſtultitia diſtent, in coοſideratio tamen aliqua quibuſdam irrepſiſſe videtur, ut jam ab operis totius exordio quæſt. 1. annotare cæpimus, qua ad unam fidei doctrinam intenti reliquam de rectitudine morum ac bonorum operum doctrinam non tanti faciant; & modo fides ſalva ſit, reliqua putant arbitrio quaſi ſuo, & diſcurſui ſu ſe relicta; unde ſi quid ſeverius ex Dei ſcripturis, ſanctorumve in hac doctrina morum afferimus, vel objicimus. vix non commoventur, & iraſcuntur, & ad hæreticos ſolos cuncta detorquent: quaſi vero Deus glorioſus unam fidem myſteriorum curaverit, ex aliqua de moribus neglexerit, quæ certè exiſtimatio nimium in errorem illum declinat, revellendaque hic fuit.

Auguſtinus eo lib. cap. 3. alium ibi errorem diſiciens, hanc etiam in conſiderat onem ſic expungit: *quod ſi abſurde dicitur: ergo fateantur, Apoſtolos doctrinam ſuam ex utroque perfectam ſuis Epiſtolis indidiſſe: ſed propterea plerumque prius inſinuaſſe fidem*

*ac deinde, quod ad vitam bonam pertinet, ſubjeciſſe; quia & in homine ipſo, niſi præcedat fides, bona vita ſequi non poteſt, &c.* & ſi in hoc arbitrari, & innovare Recentioribus quibuſdam placuerit; ſed ipſi peribunt; verbum autem Domini manet in æternum; & paulò ante: *quaſi aliquas Apoſtolorum epiſtolas legant*, ad eos, qui baptizati ſunt, datas, ubi de ſola fide diſputaverunt, & aliàs ad Baptizatos, quibus præcepta de malis cavendis, boniſque inſtituendis moribus continentur, cum igitur, eos ad Chriſtianos jam baptizatos ſeripſiſſe, conſtet, erit utroque ſermone contextæ ſunt, & eo ſcilicet, qui ad fidem, & eo, qui ad vitam bonam pertinet?

Quid ergo, hos Recentiores, vel luditis, vel neſcio quid facitis? & fidem, & fidem; hæreticos, & hæreticos loquimini, & quaſi cætera nihil eſſent, opinione, rationeque decernenda arbitramini? notorium itaque eſt, fidem, quatenus à doctrina morum diſtinguitur, & quaſi ſpeculativam ac myſteriorum non ſufficere, notorium item eſt, nec Prophetas, nec Evangelium, nec Apoſtolos eam fidem tradidiſſe. Notorium rurſus eſt, has maximè ſcripturæ partes eſſe confertas doctrina morum, conſequentia evidens eſt: ergo fide integre accepta, maxima quædam pars doctrinæ morum eſt etiam doctrina fidei, item conſequentia evidens eſt: ergo fide integrè accepta, maxima quædam pars doctrinæ morum eſt etiam doctrina fidei, item conſequentia evidens eſt: ergo Domious, ergò Apoſtoli non unam illam fidem myſteriorum, & ſpeculativam curarunt, ſed præterea de moribus plurima fide tenenda, & credenda tradiderunt: quæ ſi in praxi tenerentur, non tanta multitudine opinionum & quæſtionum opus eſſet, admitteretur in praxi hoc unum: *qui Chriſti ſunt, carnem ſuam crucifixerunt cum vitiis, & concupiſcentiis.* Admitteretur veraciter hoc unum: *qui vult venire poſt me ab neget ſemetipſum, tollat crucem ſuam, & ſequatur me*: Oro te, his aliiſque admiſſis, de quibus infra tractabo, quid plurimis opinionibus indigeremus? ſin verò fides integra non conſtet, ſalvi eſſe non poſſumus.

## §. II.

*Ergo ſicut veritati fidei myſteriorum, ſic veritati Morali inſunt notæ, & ſigna, quibus ab omnibus dignoſci, invenirique poſſit.*

Dixi cauſas religionis, de quibus aliàs egimus, mirè nos juvare ad has cauſas, & controverſias morum: & eodem nunc jure, & quo modo orthodoxi omnes tenent in eſſe veræ religioni, & Eccleſiæ notas, & ſigna, quibus ab omnibus cognoſci, invenirique poſſit, oſtendendum eſt, ſimiles aliquas notas, ſignaque ſubeſſe veritati morali, qua morum honeſtas, rectitudoque conſtet.

Quod primo oſtenditur ſic, ſicut Deus dedit fidem ſuam, & myſteria revelavit, ut ea crederent homines, Eccleſiamque ſuam fundavit, ut iotra eam ſalvarentur (extra enim nulla eſt ſalus niſi ſomniata;) ſic idem hic legem Deus ſuam dedit, ut eam homines cuſtodirent, & juxta eam viverent. Ergo ſic fecit legem ſuam cognoſcibilem, & invenibilem ab hominibus, ſicut fidem ſuam, & Eccleſiam. At idem eſt Deum feciſſe cognoſcibilem, & invenibilem legem ſuam, atque feciſſe veritatem moralem agnoſcibilem, & invenibilem; ſicut idem eſt feciſſe fidem ſuam, & Eccleſiam cognoſcibilem & invenibilem; atqu feciſſe cognoſcibilem, & invenibilem veritatem fidei; nam ut ſpe fidentiſſimè ſumimus, id eſt in intellectu verum, quod in rebus eſſe, ut ait S. Thomas; & verum dicimus, cum dicimus eſſe, quod eſt, ut inquit Auguſtinus, & eſt per ſe notum. Ergo ſic eſt cognoſcibilis, & invenibilis, veritas moralis; ſicut eſt cognoſcibilis, & invenibilis veritas fidei, & Eccleſiæ, id eſt, ipſa vera fides, & vera Eccleſia; & reflexæ ſolum veritates (dato, quod ſubſiſtere poſſent) utrobique eodem jure vanæ nugæ ſunt, & hactenus certe demonſtratum eſt lib. præe.

Nunc ad præſens ſubſumo, ſed veritatem & ſigna quibus citra rerum, & articulorum examen innoteſcat, & deprehendatur, atque ſubſumpta hæc minor orthodoxorum omnium eſt & pleniſſime à nobis alibi ſtatuta Ergo etiam veritas moralis habet ſuas notas & ſigna, quibus citra examen rerum, & opinionum innoteſcat, & deprehendatur, inveniaturque. Conſequentia in genere conſtat; quia eædem prorsùs cauſæ ſunt, & probant, utrique veritati ineſſe notas illas, & ſigna.

Sed verò ne fidei & Doctrinæ Legentium rem totam committam, breviter ſignificabo cauſas potiſſimas, quibus oſtenditur, veritati fidei, ſeu veræ fidei ineſſe notas illas, ut ſic palam videat quiſque eaſdem urgere cauſas in veritate morali: una cauſa eſt, quam alibi ex Auguſtino urſimus, quod ſi per examen rerum, & articulorum de prædeſtinatione, de gratia, & libero arbitrio, de Purgatorio, de Papatu, de unitate Perſonæ Chriſti, de Dualitate naturarum, & operationum; de Trinitate Perſonarum in Deo, & unitate ſubſtantiæ, & naturæ, &c. ſi inquam per horum, & aliorum ſine fine examen, & diſcuſſionem inveniri, innoteſcereque deberet veritas fidei priùs quis, aiebat Auguſtinus, *finiet vitam iſtam, quam tranſeat de morte ad vitam* & de non fide ad fidem: & alter adoleſcens morietur, alter vir, & ſic alter in principio examinis, alter in medio, & ad totum non ſufficit centenarius. Siquidem ergo ſalus omnibus adultis eſt poſſibilis; & præter veritatem fidei, & Eccleſiæ nullibi eſt ſalus, & contrarium ad minus erroneum eſt, concluditur, ſupereſſe modum, & viam, qua homines citius, & brevi ad veritatem fidei perveniant: & ob hoc illa nobis illis & ſignis effulget, quibus facile innoteſcat, & inveniatur, Hæc porro ratio eodem modo probat de veritate morali; nam primò ſola veritas fidei non ſofficit ad ſalutem, ſed ſicut credenda ſunt, quæ dixit Deus, ſic ſervanda ſunt, quæ Juſſit, ut patet ex univerſa ſcriptura Dei. Deinde verò priùs finietur vita iſta, quam ſciantur, quæ Deus juſſit, per examen, & diſcuſſionem rerum, & quæſtionum, & opinionum moralium: quod me tacente demonſtrant tituli tot tractatuum, & tanta multitudo magnorum volumioum unius etiam authoris, & alter in principio examinis, alter in medio morietur, & omnes ſane infecto negotio, ergo ſicut veritati fidei, id eſt, veræ ipſi fidei, & Eccleſiæ inſunt notæ, & ſigna, quibos citra examen rerum, & articulorum citò, & breviter innoteſcat, atque his ſignis eminet civitas ſancta Dei; ſic veritati morali, id eſt, veræ ipſi legi Dei inſunt

notæ

notæ, & ſigna, quibus citra examen tantarum opinionum, & quæſtionum, & rerum innoteſcat; atque his ſignis emicat via juſtorum, & ſalutis, ſi arripere eam vellemus: ſed nollemus eam, & quærimus, vel quærere affectamus aliam, quæ non eſt; ut contigit aliarum religionum cultoribus.

Altera cauſa demonſtrans, veritati fidei inesse debere notas illas, & ſigna eſt; quia Deus fidem ſuam haud dedit ſolis Theologis, ſed omnibus hominibus, viris, & fæminis, Principi, Nobili, Ignobili, Ingenioſo, Inepto, Agricolæ, Sartori, ſutori, libero, ſervo nautæ, militi: neque juſſit, neque voluit, hos omnes eſſe Theologos, & relictis cæteris, cunctos vacare controverſis de gratia, & libero arbitrio, de Trinitate, de Papatu, de peccato originali; &c. ergo ſupereſt via, qua hi omnes citra examen illud, & quin Theologi fiant, inveniant veram fidem, & Eccleſiam: & hæc via eſt notarum illarum, & ſignorum, quibus inveniri poſſit à viris, à fæminis, laicis, idiotis, nautis, agricolis, pro quibus ſcilicet etiam omnibus ſcriptum eſt, *qui non crediderit condemnabitur; & ſine fide impoſſibile eſt placere Deo*, & alia, quæ libro ſuper: contulimus tamquam in re *firmiſſime tenenda* & deficientia; & ſi Recentiores quidam ſaltem epiſtolam ad Rom. colerent, non auderent vane promittere ſalutem ſine vera, & propria fide Chriſti. Nunc ad nos. Sed hæc ratio & cauſa eodem dem prorsùs modo convincit, & concludit in lege, & in veritate morali, ſicut enim de fide dicebamus, Deus legem ſuam non dedit ſolis Theologis, neque eis ſolis juſſit cuſtodire mandata ſua, præcepta ſua, judicia ſua, & verba, ſed omnibus viris & fæminis, Regi, ſervo, libero, ancillæ, ingenioſo, inepto, idiotæ, ſartori, nautæ, &c. Nec juſſit, neque voluit, omnes eſſe Theologos, & ſcire tractatus de ſacramentis, de Baptiſmo, de Pœnitentia, de Euchariſtia, de Contractibus, de legibus, de juſtitia, de reſtitutione, uſuris, ſimonia &c Licet jam ſummis vulgaribus omnes effecerint Theologos, & Theologos; quemadmodum ſectarii ſuos, & ſuas. Ergo ſupereſt via qua hi omnes citrà examen illud, & quin Theologi fiant, inveniant veritatem legis Dei, & mandatorum & præceptorum: &c. Atque hæc via debet eſſe notarum aliquarum, & ſignorum, ſicut in fide. Et ratio ubique eſt ipſiſſima, quia ſicut credere non poſſumus, quæ Deus dixit, quin cognoſcamus, quæ dixerit; ita neque cuſtodire, quæ præcepit, niſi noverimus, quænam præceperit; & ſic lib. præc. oſtendi adverſarios facere impoſſibilia præcepta Dei, & Janſenizare in alio ſenſu. Sicut ergo omnibus hominibus, & fæminis ſupereſt modus, & via, ut quin Theologi, vel Theologæ fiant, inveniant veritatem fidei, ſic & veritatem moralem.

Tertia alia cauſa eaque invicta, quare veritati fidei eæ notæ tribuendæ ſint, ea eſt, quod doctrina fidei non ſit rationis, inquiſitionis, inveſtigationiſque naturalis, & naturæ quaſi partus, ſed ſuperior, & divina, ac divinitus tradita; diximuſque, per examen rerum noſtroque ratiocinio potius prævalituras eſſe religiones falſas, victuraſque veram: quare neceſſe fuit, ut Deus, qui nos ad fidem ſuam obligavit inſigniret illam aliunde notis, & ſignis, quibus dignoſceretur, falſaſque vinceret, & prævaleret. Sed hæc ipſa ad verbum omnia tenent eodem modo, & in veritate moralii verique lege Dei: quam, & ejus doctrinam rationis inveſtigationiſque naturalis haud eſſe, ſed ſuperiorem, & divinam, divinituſque traditam lib. 2. Theologicè & dogmatice, atque palmaribus præterea exemplis demonſtravimus: & innotuit, potiùs prævalituras falſas doctrinas morum, ſi ratiocinio noſtro examen inſtituatur. Cum igitur Deus ad legem ſuam, & præcepta omnes obligaverit, neceſſe fuit, inſigniret eam notis, & ſignis, quibus dignoſceretur, & falſa, effictaque diſcerneretur, & prævaleret, ut haud dubio prævalebit.

Sive ergo rationem attendas ſive Dei erga homines providentiam; ſive promiſſa ſua, ſive neceſſitatem noſtram unam eamdemque quoad hoc invenias in veritate fidei, & morum rationem, & cauſam. Eo enim cauſa omnis & ratio devolvitur; quod Deus nos omnes in ſalutem ordinaverit, & direxerit, quantum eſt ex parte ſua; & non perveniamus, id noſtrum eſt, nec per ipſum abeſt. Inferunt hinc Theologi omnes: ergo providit Deus hominibus media neceſſaria, quibus ad finem illum pervenire, ducique poſſent; quod multipliciter demonſtratur: & alioquin illuderet Deus, & ſubſannaret. Sed fides, non hæc, aut illa: & hinc, vel inde controverſa, & aſſerta, ſed ipſa illa quam dedit, adeoque vera, & veritas ejus eſt neceſſaria ad ſalutem. Ergo providit illam Deus, modumque quo inveniri, haberique poſſet: qui, ut eſt oſtenſum, nequit eſſe per examen rerum, & articulorum, ſed ſimiliter, niſi ſcripturæ omnes fallunt, eſt ad ſalutem neceſſaria rectitudo, & honeſtas morum, & quod cuſtodiamus legem non hanc, aut illam, & hinc, & inde controverſam, & aſſertam, ſed ipſam illam, quam dedit, ideoque veram, ipſa mandata ſua, præcepta, teſtimonia, & verba ſua. Ergo providit modum, quo inveniri, ſervarique poſſent: qui modus, cum per examen rerum, quæſtionum, & opinionum eſſe nequeat, ut eſt oſtenſum per notas, ſignaque alia proviſus eſt.

Horum omnium tam in fide, quam in moribus notoria comprobatio eſt factum ipſum, ſcilicet omni ætate, & ex omni ſexu, & ex doctis, & indoctis fuerunt, qui & recta fide, & rectis moribus floruerint in Eccleſia Dei, mandataque ipſa ejus cuſtodierint juxta illud Auguſtini; *ſurgunt indocti, & cælum rapiunt; nos autem cum litteris noſtris volutamur in carne & ſanguine.* Factum eſt innegabile: ex actu autem ad potentiam evidens conſecutio. Opinor vero, agmina illa Monachorum, Eremitarum, Anachoretarum veterum libros hos tot noſtros morales, quæſtiones, & opiniones non habuerunt, quarum diſcuſſione examine, diſputationeque invenirent, quæ eſſet voluntas Dei bona, & placens; neque cæteri in urbibus ſervi Dei habuerunt: & tamen invenerunt. Supereſt ergo modus citra hoc.

## §. III.

*Sicut ergo Theologi his notis & ſignis viſibilem conſtituunt veram Dei Eccleſiam, ſic viſibile dicendum videtur in Eccleſia Dei, qua ſit via juſtorum.*

Hoc ſequi videtur ex dictis: quia ſicut vera Eccleſia, & fides ſuæ veritatis notis, & ſignis inſignita eſt, & fulget, ſic lex Dei, & via mandatorum, & juſtorum veritatis ſuæ notis, & ſignis inſignita

inſignita eſt, & effulget, ut probatum eſt, ſed notæ illæ ſuæ, & ſigna reddunt veram Eccleſiam, & fidem inter tot Eccleſias malignantium, ac inter tot falſas, & ſpurias fides viſibilem, ut loco ſuo Theologi exponunt, tuenturque adverſus ſectarios, noſque diſputavimus: & alioqui nugaretur Chriſtus jubens, *dic Eccleſiæ*. Ergo & legem, Dei, ac viam mandatorum, & juſtorum veritatis ſuæ notæ, & ſigna inter tot opiniones, & controverſias, & diſſidia reddunt viſibilem; alioqui nugaretur Chriſtus jubens, *contendite intrare per anguſtam portam, & arctam viam*, utique mandatorum, & juſtorum, quæ ducit ad vitam, & diceret idiota. *Domine per quam?* ſicut jubenti, *dic Eccleſiæ*, Reſponderemus, *Domine cui?*

Fruſtra deinde eſſet, Eccleſiam, ejuſque veritatem reddidiſſe viſibilem ſi deindè via juſtorum, & vitæ ac veritas ejus maneret anceps, & dubia, neque pateret; ſatis enim non eſt rectè crediſſe, ſi viam mandatorum, & vitæ non ambulemus. Ergo utraque veritas eſt viſibilis; & non eſt excuſatio, niſi nolo, & ſubterfugio, quod magis practice decurſu conſtabit, ubi multiplicem modum inveniendæ veritatis moralia exponimus.

Illud quod hic, & ibi, & ubique refuto, hoc etiam loco eſt ſignificandum, ſubterfugia, & tergiverſationes omnes, & dicteria quorundam Recentiorum, quæ ubique offendunt, inſtari ad litteram in notis veræ Eccleſiæ, & fidei ac viſibilitate veritatis ejus. Cauſantur ſcilicet multitudinem opinionum, & diſſidiorum: ⸫. diverſis, contrariiſque de religione opinionibus, & factionibus plenus eſt mundus, cauſantur idiotiſmum; cauſantur inſtitutionem, & conſuetudinem; duritiem, præjudicia, poſſeſſionem; jugi Chriſti ſuavitatem; Dei miſericordiam; legum non promulgationem, non remorſum; ignorantiam invincibilem, & hæc ad verbum magis urgent in cauſis fidei, & religionis, ſed his ſuis principiis, ut à fructibus arbores cognoſcerentur, contra aperiſſimas veritates, & definitiones, ac fidem ſanctorum, eo aliqui ducti vel prolapſi ſunt, ut dicebamus, ut citra veram fidem & Eccleſiam promittant juſtitiam, & ſalutem; ſed manifeſte falſunt.

Hinc vero magni deprehenduntur, & dignoſcuntur: nam Deus ſua gratia fideles, & catholicos ipſos non effeciſſet, ſed inter ſectarios reliquiſſet, his ſuis principiis excuſaſſent ſuos ab obligatione quærendi, vel accipiendi veram Eccleſiam, maximè cum ad hoc ſæpe neceſſarium eis ſit exequi, quod Dominus imperavit, ſcilicet relinquere, & odio habere Patrem & Matrem, uxorem, & filios, & hæreditatem omnem: aliunde vero ea ſua principia, quibus morum doctrinam tenent, ibi eodem modo inſtentur; & nunc etiam audeant eis ſalutem promittere; nec Dominus dixexit, propter fidem quidem relinquendi ſunt Pater, & Mater &c. propter mores autem non ita, at vel ipſi, vel quicumque ſectarii ſalutem promittunt, aperte decipiunt. Ergo ſua principia ſuſpecta ſunt.

Adverſus hæc itaque omnia tenendum eſt conſtitutum invictum principium viſibilitatis veræ Eccleſiæ, & fidei ac veritatis ejus per notas ſuas, & ſigna; & ſic etiam veræ viæ juſtorum, & legis Dei, ac veritatis ejus, ut ſint inexcuſabiles omnes, qui extra veram fidem, ac viam juſtorum exerrant.

Quod porrò quidam mirantur, adeò viſibilem eſſe Eccleſiam Dei; & eam tamen an multos ignorare, & ſic etiam in lege; hoc, inquam, fregi late aliàs; atque inter alia illud incunctanter aſſerui, ſi qua glorioſus Deus pro ſua in mundo manifeſtanda Eccleſia, & fide; & nunc addo etiam lege geſſit, pro conferendo auro, immortalitateve corporum effeciſſet, à nemine in mundo ignorandum modum conſequendi aurum, & immortalitatem. Nemo ſanè diceret, aurum non eſſe ſatis promulgatum, nec reliquam illam proloquiorum, & excuſationum catenam retexere, quod ergo nos cuncta invertamus, & maxima negligamus, & abjecta impenſe colamus, & inquiramus, non res in cauſa ſunt, ſed ſtupor noſter: at in mundo (aiebat Gentilis hiſtoricus) ubi per ſocordiam vires, tempus, ingenia defluxere, naturæ infirmitas accuſatur, ſuam quique culpam actores ad negotium transferunt. Quod ſi hominibus bonarum, rerum tanta cura eſſet, quanto ſtudio aliena, ac nihil profutura, multum etiam periculoſa petunt, neque regerentur magis, quam regerent caſus &c.

---

## QUÆSTIO V.

*Auguſtino antea decepto, & poſtea veritatem fidei, & morum adepto, & in exemplum propoſito inducimus in modu veritatem moralem inveniendi.*

AUguſtinus præ omnibus, quod ſciam, Doctoribus eam nobis Theologiam ſubliminiſſime expoſuit, quomodò ſcilicet Deus mala ipſa & errores, ac ſcelera inordinem ſæculorum reduxerit, & bonis & malis unum quaſi carmen compoſuerit. Hoc quod præ omnibus docuit, præ omnibus etiam imitatus eſt, & fecit, ut peccatis etiam ſuis, & erroribus ſe, & nos luculentiſſimè juverit, & erudierit. Idcircò magnum operæ pretium futurum exiſtimavi, ſi quomodo, & cur erraverit; & quomodo, & unde edoctus ſit, ab ipſo diſceremus, ut ejus exemplo ad modos inveniendi veritatem, quam pleniſſime ille invenit, inducamur, manu ducamurque.

### §. I.

*Auguſtinus à Manichæis deceptus fuit magna pollicitatione rationum, ac humani ingenii nimia exiſtimatione.*

TItulus hic ipſe ſatis probat, quam è re noſtra ſit iſta tractatio; nam hoc eodem morbo plurimi, vel laboramus, vel etiam tabeſcimus, nec aliud auditur, quam ratio. & ratio; ac cætera parvi fiunt: quod unum Theologiam omnem evertit, ut lib. 2. oſtenſum eſt. Auguſtinus itaque errores ſuos, & eorum cauſas; deinde vero dubitationes, & veritatis inveniendæ jam ſpem, jam deſperationem, & quaſi in tempeſtate jactatæ mentis fluctus, atque animi ſui anguſtias; & qua demum via veritatis, & voti compos factus ſit, memorat maximè in libris confeſſionum, & in aureo lib. de util. credendi, quo nobis potiſſi-

potiſſimum eſt utendum : ubi cap. 8. *Edam tibi, inquit, ut poſſem, cujuſmodi via uſus fuerim, cum eo animo quærerem veram religionem, quæ nunc expoſui, eſſe quærendam.*

Præmittit primùm tam longe à vero poſitis veritatis inveniendæ difficultatem ; neque dubitaverim, de ſuo opinari aſſuetis rem eſſe difficillimam. *Nihil enim, ait, eſt facilius charisſimè, quam non ſolum ſe dicere, ſed etiam opinari verum inveniſſe. Sed quam re ipſe diſſicillimum ſit, agnoſces, ut confido, his litteris meis.* Longe enim à divinum lumen, ingenii ab ea parvarum mentium vilitate abfuit, ut aliquid exiſtimaret eſſe opinari, ſe inveniſſe, aut falſas opiniones ſe ſcire exiſtimantium in pretio haberet, ut opinatores faciunt ; quin id tamquam malum magnum abhorrebat , noſque lib. 2. demonſtravimus , melius eſſe prorsùs ignorare, quam quoquomodo etiam probabiliter errare. Demonſtravimus , inquam , diſciplinatis ; nam iis , qui errores aliquos bonum intellectus eſſe, quin etiam eſſe gratiam per Chriſtum, dicere non erubuerunt, quid demonſtres?

Jam Auguſtinus cauſas prodit cur à vero tam longe arreptus ſit. Cauſas loquor doctrinales: nam peccata ſua , pravamque cordis affectionem , & diſpoſitionem, de quo lib. 1. dictum eſt , hic prætermitto lib. 1. retract. cap. 13. *Jam vero, inquit, apud Hipponem regium presbyter ſcripſi librum de utilit. credendi ad amicum meum, quem deceptum à manichæis adhuc eo errore non eram detineri, & irridere in catholica fidei diſciplina quod juberentur homines credere ; non autem, quod eſſet verum, certiſſima ratione docerentur*, quæ porrò hic Auguſtinus ad amicum , hæc ipſa ſcribo ego ad omnes amicos meos nimios rationis. & ingenii æſtimatores, ſi vel de fide morum, reliquamque Chriſtianam doctrinam rationibus ſuis, & ingeniis judicare, & eam effodere, vel invenire præſumant : quo nihil ad inveniendum obſtat magis

Lib. de utilit. cred. cap. 1. inquit : *noſti enim, honorate non aliam ob cauſam nos in tales homines incidiſſe, niſi quod ſe dicebant , terribili authoritate ſeparata, mira, & ſimplici ratione introducturos ad Deum , & errore omni liberaturos. Quid enim me aliud cogebat annos fere novem ſpreta religione, quæ mihi puerulo à Parentibus inſita erat, homines illos ſequi , ac diligenter audire, niſi quod ſuperſtitione terreri nos , & fidem nobis ante rationem imperari dicerent : ſe autem nullum premere ad fidem , niſi prius diſcuſſa , & enodata veritate? quis non his pollicitationibus illiceretur, præſertim adoleſcentis animus cupidus veri etiam nonnullorum in ſchola Doctorum hominum de ut antiquum ſuperbum , & garrulus : qualem me tunc illi invenerunt , ſpernentem ſcilicet quaſi aniles fabulas , & ab eis promiſſum apertum, & ſyncerum verum tenere.* Habes hic , & habemus omnes qualia ille tunc eſſet , ut colligamus, uerum tales ſimus ; & miſereri eorum obiter poſſumus, qui toto anno, & tota vita eo inſiſtito vivunt, ut de divinis , & humanis ratione ſua, & ingenio philoſophantur & definiunt , & cur ſim etiam hoc pro libro primo adverte, néc Auguſtinum , neque Honoratum , ſiquidem deceptos adeo erant, & tam noſtram aniles fabulas putabant , non peccaſſe , ut eſt opinio eorum, qui tollunt peccata mundi. Abeant & nos relinquant recte ſapere.

Iterum inquit : *Tu nondum Chriſtianus &c. quæ, quæſo, alia re deluſit nos, recordare obſecro te, non magna quadam præſumptione, & pollicitatione rationum?* & cap. 6. illudentis inſtar inquit : *ſed filii vero longe ſtrenui adoleſcentes , & miri rationum ... &c. apud illos* ( id eſt catholicos ) *credendum præcavemus, qui illic tamen ſunt , voce commenti , apud quos falſa pollicitatione rationum &c.*

Poſt multa deinde diſcuſſa hortatur Honoratum cap. 8. ut relictis aliis catholicam diſciplinam capeſſat : & ... *ridiculum, ... illud eſt , cum omnes hanc ( id eſt catholicam ) profiteantur ſe tenere propterea hoc omnes invenerit : negare ... ſed ... ut eſt, quod illi ... ratione ... ſe de ... eoque catholicam maxime ... quod illi qui ad eam veniunt præcipiunt ut ... ſe autem non jugum credendi imponere ſed docendi fontem aperire glorientur. quid loquar, de ... quod ad eorum laudem magis pertineret? ... Hic ... verbis ... praediti , ſed ut ... miſtum ... ratione. ... promiſſa, naturaliter anima gaudet ... nec vires ſuas valetudinemque conſiderans ... appetentis. Quæ male cum mittantur niſi videntibus , vernis in venenis fallentium.*

Hæc, credo, ſufficione ad finem propoſiti tituli ſolvendam. Porro vero ex contextu, & ex toto eo libro, non ita de veritate religionis inveniendæ tractari, ut ſolum de fide myſt. riorum; non autem de moribus fit ſermo, ſed de diſciplina ut loquitur, Chriſtiana integra; ut enim ſuâ, præc. atebat Doctor, nulli ex eiſdem ſcripſerunt Apoſtoli, in quibus quam ſæpe non de fide, non autem de moribus tractarent, ſed utroque ſermone illæ omnes contextæ ſunt, ut atebat ; ſicut & reliqua ſcriptura ? & ſi etiam ipſe utramque uerà veritatem invenit. Hæc porrò adeo ſignata magni Doctoris præcepta ad utroſque Theologos ſpeculativos, & morales nos convertunt; ſatis quippe ratiocinatum eſt : ſatis, nimiumque datum ingenio, & eis ſatiorum, & ad fæces ferme duſcurſuum, & rati incularum devenimus, & viros doctos, ut aiebat lib. 2. Canus , ad nauſeam provocamus, & delectatiores ad contemptum. Hic liber ſublimis plane de utilitate , qua etiam de neceſſitate credendi ad credendum nos cogit ſi minus nec ipſa quidem fidei myſteria integra conſtant nec lex Dei ; & de myſteriis certe , de Trinitate, de tranſubſtantiatione , & converſione, panis in corpus Chriſti,&c. aliis, ſi inſtitui nunc non tri eſſet , facile rem explicarem : & de peccato originali , de homine illo ſemivivo relicto vix apud quoſdam niſi nomina ſuperſunt. Hue ſcilicet ducit ratio non priùs credens, non ſerviens, ſed ſoluta, & imperans de quo iterum ad finem quæſtionis. *Anima namque gaudet humana* ſi ratio, & intelligentia promittatur; magis vero ſi ipſa inveniat, & qua tereet : nam ut ex eodem Doctore alibi dicimus, quod credimus , aiteri debemus; quod ſcimus, quaſi nobis ipſis, magis autem. ſi invenimus & rurſus: quia intelligere , quam credere ex genere præſtantius eſt , poſtremò affectatam illam divinitatem: *eritis, ſicut Dii ſcientes bonum, & malum*, num quam ex imperio maximus: vere enim Dei eſt ſcire, & docere bonum & malum : *qui ſcibitur docet hominem ſcientiam*: ac quo 10. 2. & 3. Opinionibus vero de ſuo de bono, & malo philoſophantes, ac ſtatuentes fecerunt ſe ſicut Deos: & timendum, ne ſerpens deceperit.

§. II. Augu-

## §. II.

*Auguſtinus falſitate Manicheiſmi deprehenſa jactatur fluctibus jam in academiſmum, de vero in inventibile, jam in contrarium.*

VT enim ait quæſt. 8. *à vobis trans mare abſceſſi, jam cunctabundus, atque hæſitans, quod mihi tenendum. Quid dimittendum eſſet: qua mihi cunctatio major in dies oboriebatur &c. magnamque deliberationem jam in Italia mecum habui conſtitutus, non utrum manerem in illa ſecta, in quam me incidiſſe pænitebat, ſed quo nam modo verum inveniendum eſſet, in cujus amorem ſuſpiria mea nulli melius, quam tibi nota ſunt. Sæpe mihi videbatur inveniri non poſſe, magnique fluctus cogitationum mearum in Academicorum ſuffragia ferebantur.* Et hic eſt, ubi ſiſtunt, & hærent probabiliſtæ, & nulli ipſis longius à vero inveniendo abſunt; ut nulli magis à ſalute conſequenda, quam qui deſperant.

At Celſiſſima mens Auguſtini parvis his animabus longè diſſimillima non hæſit, ſed perſtitit; ex quo Ariſtoteli quamquam acutiſſimo eum ſemper prætuli, & præferò, omni quippe errore robuſtiorem, & victorem. Subdit itaque: *ſæpe rurſus intuens, quantum poteram mentem humanam tam vivacem, tam ſagacem, tam perſpicacem, non putabam, latere veritatem à niſi quod in ea quærendi modus lateret.* Ecce quam è re noſtra iſta ſint: qui modum, & modos quærendi, inveniendique veritatem inquirimus. Sed inquis: en Auguſtinus mirè extollit mentem humanam, perſpicacitatem, vivacitatem, & ingenium: & nos etiam ipſi nuper efferebamus Auguſtini ipſius ingenium, & robur: quid ergo aliunde hæc cuncta deprimimus? concordia eſt, humanam mentem, & ingenium eſſe quidem præſtantiſſimam dotem & valere ad plurima, ſi modum inveniendi, ſciendique ſervet, quem Doctor præſcribit, ſi credat, ſi ſerviat, & ſequatur, & à Deo diſcere veraciter velit, atque ad ſobrietatem ſapiat: ſecùs ſi ratio ſecum ipſa fornicetur abs Deo & ſpiritualiter luxurietur; ſi imperet, &c. & ſatius tunc eſſet ineptos eſſe, quam ingenioſos, utque Doctor lib. 2. aſſerebat, quædam magna ingenia eo pèriculos jus ierunt, quanto præſidentius ſuis quaſi viribus cucurrerunt; ac niſi Deum ſeſſorem habeamus, ejuſque doctrinæ inhæreamus, jam diximus *fallax equus ad ſalutem.*

Vicit itaque in Auguſtino, ac prævaluit ea pars, quod inveniri poſſet. Hoc autem principio quidem naturali quadam conſideratione ſumpſit; mox vero fortius ac robuſtius divinis promiſſis in animo fixit: quæ Dei promiſſa, & Doctoris, aliorumque Patrum teſtimonia lib. præc. proſecuti ſumus. Quare hoc loco ſtatuenda denuo non eſt hæc veritatis invenibilitas, ſed ſupponenda, atque ſolùm propter doctrinæ ordinem, & progreſſus Auguſtini ſeriem breviter ſignificanda.

## §. III.

*Fixit ergo in corde primum Auguſtinus, verum inveniri poſſe: Quod quilibet inventurus præfigat, neceſſe eſt.*

LOquor de iis, qui doctrinæ ordinè inventuri ſunt; nam de cætero Paulus ad Rom. cap. 10. teſtatur: *Iſaias autem audet, & dicit: inventus ſum à non quærentibus me: palam apparui iis, qui me non interrogabant.* Ex quo à fortiori lib. præc. inferebamus, inveniendum haud dubiè ab iis, qui debitè quærunt; non ad quos idem Iſaias dicit, *ſi quæritis, quærite*; non enim quærunt, ſed affectant.

Sanxit igitur Auguſtinus, fixitque in corde firmiter, verum inveniri poſſe: *tenemus promiſſum* (inquit) lib. 12. confeſſionum cap. 1. *quis corrumpat illud? ſi Deus pro nobis, quis contra nos? Petite, & accipietis: quærite, & invenietis, &c. Omnis enim, qui petit, accipit, & qui quærit, invenit. Promiſſa tua ſunt: & quis falli timeat, cum promittit veritas?* Sed forſitam, ò Recentiores, omnis qui quærit invenit, quæ ſint credenda non autem, quæ præceperit Deus facienda. Abite; & hæc quidem jam provectior Auguſtinus: atque alia ejus in idem teſtimonia debemus lib. ſup.

Sed de ipſo progreſſu, & quando jam quoquomodo fixo verum inveniri poſſe, quomodo hoc quidem teneret; progredi tamen neſciret, prodit & lib. 5. confeſſ. cap. 13. & lib. de util. cred. cap. 8. *occurrebat igitur*, inquit, *quædam inexplicabilis ſylva, cui demum inferi multum pigebat: atque inter hæc ſine requie cupiditate reperiendi veri animus agitabatur. Reſtabat autem aliud nihil in tantis periculis, quam ut divinam providentiam lachrymoſis, & miſerabilibus vocibus, ut opem ferret, deprecarer.* Hæc primum facite, Recentiores; & poſt honeſtius liceat dicere, verum ipſum inveniri non poſſe, ſed ex probabilibus veſtris eſſe vivendum, forſitam vero Auguſtinus reflexam illam veſtram veritatem, qua noſſet, quid quiſque vere, vel falſo opinaretur, tantis miſerabilibus vocibus exorabat: quin ut ſcitur tantopere à falſis opinionibus abhorruit, ut cap. 11. inter deteſtanda illa tria genera hominum unum poſuerit *opinantium, id eſt eorum, qui ſe arbitrantur ſcire, quod neſciunt*; omnis autem, qui falſo opinatur ſi firmus quidem ſit aſſenſus, arbitratur ſe ſcire, quod neſcit: ſin verò minùs firmiter, ſaltem arbitratur, ſe noſſe, quod neſcit.

Ut itaque Doctrinæ ordine, & ſtudio, vel quærendo quis inveniat veritatem, neceſſe eſt ut præfigat prius in animo, ſe illam invenire poſſe; alioquin minimè quæreret, cùm, ut eſt principium, nemo moveatur ad impoſſibile; quamquam vero ſcriptum ſit, omnis, qui quærit invenit; at ſcriptum non eſt, etiam qui non quærit, invenit; quin jam de lege communi, & communiter non quærentes non inveniunt. Sed qui non credunt, invenire poſſe, non quærunt. Ergo communius non inveniunt; & ſi quando inveniant; eſt præter doctrinæ ordinem, ac ſtudium ſuum ex ſola pura gratia: de qua inventione non tractamus. ergo veritatem inventuro cuique neceſſarium eſt, ut figat prius in corde, ſe invenire eam poſſe: quod obviis exemplis demonſtratur. Academici inquis, quærebant: & tamen putabant, ſe invenire non poſſe. Reſponſum eſt a magnis viris, & à nobis ſupra, primò ſtulte quærebant. Rurſus non ita corde exiſtimabant; alioquin moti non fuiſſent ad quærendum; nam quærere eſt, ut inveniatur: at qui movebantur: ergo non corde exiſtimabant, ſe invenire non poſſe, & ſic etiam ſuper lib. contra Recentiores diſſeruimus, eos non corde putare, ſe in controverſiis, & probabilibus ſuis veritatem invenire non poſſe: alioquin non eam indagarent, & quærerent: ſed

quærunt

quærunt, & indagant omnes: non ergo putant ſe invenire non poſſe. Quinimo omnes libri ſui pleni ſunt affirmationibus, & negationibus: qui autem affirmat verum id putat, quod dicit; & ſimiliter qui negat, falſum putat, quod negat, & contrarium verum. Ergo vel recentiores, & omnes libri ſui mentiuntur vel ipſum putant, ſe etiam in controverſiis, & probabilibus ſuis verum invenire non poſſe; quin putant, ſe etiam de facto inveniſſe.

Naturæ igitur Author Deus injecit nobis appetitum, & deſiderium ſciendi? ſicut injecit appetitum, & deſiderium beatitudinis, ut primò me.h traditur. Non autem injecit appetitum ſciendi vera vel falſa; & falſa non ſciuntur, & ſunt mala naturæ. & non juxta deſiderium ſuum, & præterea principium eſt, quod non eſt non ſcitur; & principium rurſus eſt ſcientiam non eſſe niſi verorum, ſi quæ porro veræ ſciendi appetitum Deus injecit. maximè ſciendi illa, quæ vitare, & agere oportet, ut boni ſimus, & ad appetitum beatitudinis perveniamus, ut alias magis conſtitutum eſt. Hoc ergo appetitus inſito in ipſis etiam probabilibus, & controverſiis moventur omnes, ut in ſingulis quærant veritatem. Hæc proinde ſupponitur invenibilis ab omnibus ſe moventibus ad quærendum. Sed infelicitas eſt, quod eam multi non quærant, ubi eſt, ſed ubi non eſt, nec quantum, nec quatenus quærere oporteret; ut contingit etiam in felicitate; quam plerique non quærunt, ubi eſt. ſed in honore, in voluptate, & divitiis, & mundo, ubi non eſt: atque ita ſanè permulti quærunt veritatem in ingeniis ſuis, in rationibus ſuis, in libris quibuſdam, in quibus vel non eſt vel prorſùs latet: & ſic modum illum quærendi, quem Auguſtinus inquirebat. prorſùs ignorant, aut ignorare volunt: ſicut in eodem exemplo quærentium beatitudinem cernitur.

Ex his Auguſtinus univerſum genus hominum mente complectens eodem noſtro libro famoſam, ac realiſſimam illam diviſionem inducit, quæ omnes eos in quinque ordines diſtribueret, laudandos quidem in duos: improbandos vero; & deteſtandos ad tres. *Duæ enim perſonæ*, inquit cap. 11 *in religione ſunt laudabiles. Una eorum, qui jam invenerunt; quos etiam beatiſſimos judicare, neceſſe eſt. Alia eorum qui ſtudioſiſſime & rectiſſime inquirunt. Primi ergo ſunt etiam in ipſa poſſeſſione: alteri in via, qua tamen certiſſime pervenitur.* Quod ſi quæras ab Auguſtino, unde certiſſime? Recantabit ſuum illud: *tenemus promiſſum, quis corrumpat illud? &c. Omnis qui quærit, invenit: promiſſa tua ſunt, quis falli timeat, cum promittit veritas.* Rectiſſime ergo concludit, eos, qui ſtudioſiſſime, & rectiſſime inquirunt, eſſe in via, qua certiſſime pervenitur.

Jam adverſarii noſtri neutri horum hominum ſunt. Non primi quia invenerunt, & ſunt in ipſa poſſeſſione veritatis; alioqui enormiter mentirentur dicentes, veritatem inveniri non poſſe; & multo magis dicentes ipſius diſciplinæ Catholicæ, qua rectè vivitur, ſed ipſius etiam religionis, & Eccleſiæ, & fidei Catholicæ. ac myſteriorum dari, & paſſim dari, & in continuis ipſis ſtaliæ dari ignorantias invincibiles v... & quæ item ſecundi illi homines, qui ſt... di... , & rectiſſime inquirunt, & ſunt in via, qua tamen certiſſime pervenitur; nam alioqui rurſus egregie menti-

rentur dicentes, non dari hanc viam certiſſime perveniendi ad veritatem: de cujus inventione tractat Auguſtinus. Supereſt ergo, ut ad ſequentia tria genera pertineant.

*Tria ſunt* (ſubdit continenter) *alia hominum genera profectò improbanda, ac deteſtanda. Unum meſt opinantium id eſt, eorum qui arbitrantur, ſe ſcire, quod neſciunt. Alterum eorum, qui ſentiunt quidem, ſe neſcire: ſed non ita quærunt, ut invenire poſſint. Tertium eorum qui neque ſe ſcire exiſtimant, nec quærere volunt.* Ipſi reſpondeant, ad utros horum pertineant? vere enim graviſſimum punctum hoc eſt, & ipſi viderint, & mundus viderit. Quod ſi exiſtimabunt, Auguſtinum audaciorem extitiſſe, & deſipuiſſe, & nunc demum magna ingenia, & ſcientiam natam eſſe deſinantnos. precamur, cum Auguſtino, ò rudes, ineptos, fungos eſſe: & valeant, illa porro Decalogi, & non Decalogi; expreſſorum & ſimiles evaſiones lib 1. & lib 3. diſſecimus: nec ad promiſſa Dei, vel ſimile reſolvi poſſunt, an ... quam impotentia, & defectus virtutis & gratiæ, ſive ad expreſſa vel non expreſſa: quod vero Deus vires magis promiſerit, quam veritatem ſuam, & cognitionem mandatorum ſuorum; aut non expreſſa non ſint mandata ſua; aut promittenti Deo non ſit poſſibile æqualiter adjuvare, & dirigere greſſus noſtros, & docere voluntatem ſuam in magnis, & parvis: de quo lib. ſup. ſatis; & ſunt poſitiones vires noſtras dimetientium; non autem gratiam Dei.

Sed quoniam dicent, ad neutrum horum trium generum ſe pertinere, licet relinquere hoc ipſis vellem; tamen mihi ipſorum pace ad omnia mixtum tria pertinere videntur. Primo namque totum mundum gubernare volunt, & caſus omnes definiunt, & aſſeverantiſſime hoc peccatum, hoc non peccatum decernunt. Ergo arbitrantur ſe ſcire; vel fallunt. aliunde dicunt, in his ipſis rebus verum ſciri non poſſe. Ergo arbitrantur ſe ſcire, quod neſciunt Et hoc erat primum genus hominum Deinde in omnibus pæne quæſtionibus diſſident: & utrique arbitrantur ſe ſcire; nam utrique incunctanter aſſeverant, quod dicunt. Ergo utrique arbitrantur, ſe ſcire. At alterutri neſciunt. Ergo ſaltem alterutri arbitrantur, ſe ſcire, quod neſciunt. Ergo alterutri ſaltem pertinent ad primum genus, ſcilicet vel ponentes vel tollentes peccata. Nos porrò neſcimus, utri ſint: & ita utroſque cavemus.

Etiam pertinent ad ſecundum genus: nam ita quærunt, ut invenire non poſſint; ſiquidem quærunt, ubi non eſt, ut paulo ante ſignificabant Rurſùs, quia Manichæorum in hoc morem ſequuntur; nam ratione cuncta aggrediuntur, ique primatum deferunt, ut ſatis in ſuperioribus conſtitutum eſt: at Manichæi quærebant quidem ſed ita, ut invenire non poſſent, & haud dubie Auguſtinus in his tribus generibus hominum eas repoſuit. Ergo & ipſi ita quærunt, ut invenire non poſſint. Iterum, quia in hoc libro Auguſtinus præcipuè, & quaſi dextro oculo reſpexit Manichæos ſiniſtro tamen etiam Academicos, & eorum probabile, ex quo vivendum dicebant, & verum ipſum inveniri non poſſe: eoſque poſuit in ſecundo præſertim genere. Sed adverſarii in probabilibus, & controverſiis cunctis Academicos imitantur. Ergo pertinent ad genus ita quærentium, ut invenire non poſſint. Sic expreſſe cap. 11. Academicos in ea genera revocat: *Cætera duo*

*improbanda hominum genera, inquit, nihil credunt, & iſti; qui verum quærunt cum deſperatione inveniendi* (ſcilicet Academici) &c. Atqui adverſarii verum quærunt cum deſperatione inveniendi: ergo. Quod porro credant probabile, non juvat: *quanquam in illis etiam* (ſubdit ibi) *qui ſe in agendo probabilia ſequi dicunt, jure potius nihil poſſe, quam nihil credere volunt videri. Quis enim, quod probat, non credit? aut quomodo eſt illud, quod ſequuntur, ſi non probatur probabile?* non enim magis hoc, quam contrarium ſequerentur, ſi non magis hoc, quam contrarium putarent, crederentque probabile.

Tertium etiam genus ſentientium, ſe neſcire, nec tamen quærentium participant. Confitentur enim, ſe neſcire, ſiquidem aſſerunt, verum inveniri non poſſe. Aliunde autem ſiſtunt in probabili, neque ulterius ad verum ipſum inquirendum provehuntur. Sed Auguſtinus in tertio genere non ponit non quærentes probabile, ſed non quærentes verum ipſum; & hoc eſt tota ejus diſputatio, labor, ſolicitudo, cura, ſuſpiria, lachrymæ: quæ lib. 5. confeſ. legi poſſint, & quanta pro hoc uno facerent, tum ipſi, tum amiciſſimi. Alipius, & Nebridius: & pudere nos oſcitantes poſſet intra ipſam Catholicam Eccleſiam conſtitutos, habenteſque fontes obvios, copioſiſſimoſque veritatis, aiunt probabilitate, & de hoc gloriantur. & ſe ab Academicis eximunt, quod ſe religionem ſiltem citra probabilitates teneant, eamque certiſſimam. Verum primo non eis integrum Academiſmum objicimus. ad quod partem, eamque maximam diſciplinæ Catholicæ, quomodo ſcilicet ſit vivendum in ſtatibus omnibus: quod probabilibus compingunt, & opinionibus texunt: deinde de ipſa religione, & myſteriis, & peccatis indubitatis tenentur quidem nomina, Trinitas, tranſſubſtantiatio, peccatum originale, uſuræ, ſimoniæ: res vero ipſæ plenæ ſunt opinionibus: & modo in ſenſu probabili credant, ſe tutos cenſent. Ergo pluſquam exiſtimant, ad religionem etiam ipſam probabiliſmum tranſvehunt, ſi non oris, & nominum, ſaltem cordis, & ſenſus: *corde autem creditur ad juſtitiam*, & fides in ſenſu conſiſtit.

Diſcutiat itaque Auguſtinus lib. 6. confeſ. cap. 11. oſcitantiam noſtram. *O magni viri Academici nihil ad agendam vitam certi comprehendi poteſt. Imo quæramus diligentius, & non deſperemus, & cætera, figam pedes meos in eo gradu, in quo puer à parentibus conſtitutus eram, donec inveniatur perſpicua veritas. Sed ubi quæretur? quando quæretur? non vacat Ambroſio, non vacat legere. Ubi ipſos codices quærimus? unde, & quando comparamus? à quibus ſumimus? deputentur tempora, diſtribuantur horæ pro ſalute animæ &c. pereant omnia, & dimittamus hæc vana, & inania: conferamus nos ad ſolam inquiſitionem veritatis.* Hæc Auguſtinus aiebat nondum Catholicus: pudeat ergo iterum nos Catholicos: ſcimus, enim, ſcimus, à quibus libros ſumamus, ſcilicet ab Eccleſia Catholica: quos codices accipiamus, & ſequamur: ubi, & unde inveniamus; modo veraciter velimus: non eſt excuſatio, darent mihi multos, vel omnes inſtar Auguſtini nondum Catholici, & longiſſime errantis quærentes, & petentes: & darem ego multos, vel omnes invenientes, & accipientes. Sed num forſitam pro ſalute animæ tantum agere non oportet? & hoc ne Deo Judici probare quiſquam valebit?

### §. IV.

*Dimiſſa ergo vana pollicitatione rationum, aſſumpſit Auguſtinus eſſe plane credendum, & inventionem veri ab aliqua authoritate eſſe exordiendam.*

CÆpit Auguſtinus eſſe humilis, & cæpit invenire, & tamen niſi ſuperbi ſimus, ratiociniſmum, ut objiciunt, oppugnare non poſſumus. Auguſtinus itaque novem, ut aiebat, annorum experimento, ſuæ etiam mentis magnitudine; maximè vero Deo greſſus ejus dirigente agnovit demum vanitatem humanæ rationis non credentis, & deduxit, eſſe profecto alicui authoritati credendum, atque ab ea exordiendum, ſumendamque veritatis, qua recte vivimus, inventionem.

Rejectis igitur Manichæis omni ratione, & ingenio molientibus: item Academicis nihil ne errarent, credere volentibus, aſſumit cap. 1. un. *ſ i ſi quis diligenter conſideret, plurimum intereſſe: utrum ſe ſcire quis putet, an quod neſcire ſe intelligit, credat aliqua authoritate commotus, profecto erroris, & inhumanitatis, atque ſuperbiæ crimen vitabit.*

Hinc cap. 12. multis argumentis probat eſſe plane credendum: *quæro enim* inquit, *ſi quod neſcitur, credendum non eſt, quomodo ſerviant parentibus liberi, eoſque mutua pietate diligant, quos parentes ſuos eſſe non credant? non enim ratione ullo pacto ſciri poteſt, ſed interpoſita matris authoritate de patre creditur de ipſa vero matre plerumque nec matri, ſed obſtetricibus, nutricibus, famulis. Nam cui furari filius poteſt, aliuſque ſupponi, nonne poteſt decepta decipere? credimus tamen, & ſine ulla dubitatione credimus, quod ſcire non poſſe confitemur.* Atque argumentum undique conſtringit, & claudit, & ſi ut aiunt, ſcholaſticus non ſit, & alia nectit: & lib. 5. confeſſ. cap. 5. rurſus urget.

Mox ſtultorum, & ſapientium diviſionem inducit, & utroſque deſcribit. Cavet autem quod utinam caverent omnes, ſe ſapientes non vocare *cordatos, & ingenioſos homines, ſed eos, quibus ineſt, quanta in eſſe homini poteſt, ipſius hominis, Dei que firmiſſime percepta cognitio, atque huic cognitioni vita moreſque congruentes. Cæteros autem cujuſcumque modi artibus, ineruditique affecti ſint, quolibet vitæ probandi, ſive improbandi, ſtultorum in numero deputaverim.*

Hoc conſtituto, aſſumit, utilius & ſalubrius eſſe ſi hi ſtulti & ignorantes ſapientibus illia credant: *quæ cum ita ſint, quis mediocriter intelligens non plane viderit, ſtultis utilius atque ſalubrius eſſe præceptis obtemperare ſapientium, quam ſuo judicio vitam degere?* Quod probat, de quo ſtatim: ſed hic duo primum obiter nota, alterum, quale ſit ſapientes vice verſa non ſapientium judicio vitam degere? alterum de Doctore illo quodam complutenſi, cujus duas ferme paginas legi, & duas ineptias inveni, aliam, cujus lib. 2. qu. 1. memini, authoritatem gravis Theologi eſſe parem authoritati Romani Pontificis, non per ſe, ſed per accidens: aliam, quod Auguſtinus lib. de utilit. credendi doceat, ſapienti eſſe credendum, & quis dubitet? his lectis cum Novitio tempus terendum non exiſtimavi.

Ad Auguſtinum Probat, quod dixit, evidentiſſime, non quidem huic Doctorello, & ſuis ſimilibus, ſed ſcientibus ſaltem moralem Philoſophiam. *Nam omne factum, inquit ſi recte factum non eſt, peccatum eſt. Nec recte factum ullo modo eſſe poteſt, quod non a recta ratione proficiſcitur.* Cum igitur in ſapientibus illis ſit recta ratio, in ſtultis vero, ſeu ignorantibus non-

nondum ſit. evidentiſſime conficitur, utilius, atq; ſalubrius eſſe ſtultis obtemperare præceptis ſapientium, quam judicio ſuo vitam degere. Hæc probatio inſtar principii eſt in morali Philoſophia, & in S. Thomæ Theologia, quod recta ratio ſit de ratione virtutis: eſt item principium rectitudinem rationis eſſe veritatem, tam exploratum, atque exploratum eſt, intellectum eſſe ad verum: ſed cuncta detorquere placuit, & falſas ſuas rationes probabiles ad rectas rationes, bonumque intellectus evocare; inſuper etiam ad gratiam per Chriſtum. Petant jam ipſi à Deo, emitte falſitates tuas, & errores tuos; nos ſane invictè tenebimus & dicemus: *emitte lucem tuam, & veritatem tuam: ipſamet deduxerunt, & adduxerunt in montem ſanctum tuum, & in tabernacula tua.* Ecce quid eſt humana ratio non credens? eamdem illam probationis doctrinam ſibi valde familiarem acutiſſime ſtatuit etiam lib. de quantit. animæ c. 16. *Nunc ergo aliud attende, utrum tibi videatur virtus & qualitas quædam eſſe vita, rationi undiq; conſentientis: nam ſi aliud ab alio in vita diſcrepet, magis, ni fallor, offendimur, quam ſi aliqua pars circuli majore, minoreve intervallo, quam aliæ partes, diſtet à puncto. An tu aliter exiſtimas? Ad. Imò aſſentior, & hanc, quæ abs te deſcripta eſt, probo eſſe virtutem. & ratio non dicenda eſt, aut exiſtimanda, niſi vera: & cujus vita per omnia congruit veritati, is eſt profecto vel ſolus, vel certe maxime, qui bene, honeſteque vivit.* Auguſt. probe dicit videte vos falſarum rationum aſſertores, & vindices, utrum probe dicat? recte vel ſolus, vel maxime is bene, honeſteq; viveret, cujus vita per omnia veritati congrueret; nam & ſi non per omnia veritati congruat, poteſt tamen bene vivere, ſed minùs, ut ille cujus ignorantia veritatis in jure, vel facto eſſet invincibilis: eſſet tamen melior, cujus vita per omnia congrueret veritati; quia ignorantia illa veritatis excuſat quidem à male facto, non tamen facit bene, honeſteque vivere, ut habitum eſt. Quod autem ſola vera ratio ſit, & dicenda ſit ſimpliciter ratio, naturæ lumine ſupponimus Hiſpani ſaltem, & Itali, & Vaſcones; & ſic quoties in duos contendentes incidimus, ut unum vere, alterum falſo diſſerere affirmemus, dicimus, tiene to, no tiene raçon: ha ragione; non ha ragione: araçoia du, etzu; ſive dauca, ez dauca: & ſic opinor, cæteri etiam omnes naturæ inſtitutione loquuntur.

Jam Auguſtinus, eo præfixo principio, quod utilius, ſalubriuſque ſit, ſtultos, & ignorantes authoritate, judicioque ſapientium vitam inſtituere infert in fine ejuſdem c. 2. ſibi, & Honorato, fore utilius, & ſalubrius, ſi ſapientes aliquos quærerent, quibus crederent, & quorum fidei ſeſe committerent: ſiquidem eatenus quærentium perſonam agunt: omnis autem quærens ignorans eſt: ergo ſapientes ſupp ni non poterant, ſed inter ignorantes deputari *Nihil igitur concludit, nobis reſtare à modo vides quamdiu ſtultiſſimus ſi nobis vita optima, & religioſa cordi eſt niſi ut quæramus ſapientes, quib. obtemperando dominationem ſtultitiæ, neq; ita multum ſentire, dum ineſt nobis, & evadere aliquando poſſimus.* O vere ſtupendum ingenium à Deo providentiſſime rectum, ac nobis donatum! ubi & ſemper conſpicitur, de ea religionis veritate Auguſtinum agere, qua myſteriis creditis bene præterea, religioſeque viveretur.

Suppoſuerat etiam cap. 8. ab aliqua anthoritate, & credendo inventionem veritatis à ſe tantopere concupitæ eſſe incipiendam. *Reſtabat quærere, inquit quænam illa eſſet authoritas: cum in tantis diſſenſionibus ſe illam* (ſcilicet veritatem) *quiſque traditurum polliceretur. Occurrebat igitur in explicabilis ſylva &c.*

## §. V.

*Incidit in immanem difficultatem de inventione ſapientis: ſupponit, diſſentientes inter ſe utroſque ſaltem. non eſſe ſapientes, neque eis ſtandum: ex quo denuo Probabiliſmus, & via contraria atteritur.*

R*Eſtabat quærere quænam illa eſſet authoritas*, cui eſſet credendum; *cum in tantis diſſenſionibus ſe illam quiſque traditurum pollueretur. Occurrebat igitur inexplicabilis ſylva &c.* Beati probabiliſtæ quibus inexplicabiles hæ ſylvæ non occurrunt, ſed in diſſidentibus ſiſtunt, & utriſlibet tuto, prudenterque credi, ac utrorum libet dicto vitam honeſtè regi ſuum dogma eſt, & ideo non ita quærunt, ut patet, ut invenire poſſint.

Poſtquam rurſùs cap. 11. fine, ut vidimus, concluſit: ſibi, & Honorato ſapientes aliquos eſſe quærendos, immediate incipit cap. 12 quod ſolùm ſtrangulat probabiliſtas omnes *Hinc rurſùs oritur,* ait, *difficillima quæſtio* (quam immanem inferius vocat) *quonam enim modo ſtulti ſapientem invenire poterimus: cum hoc nomen* (ſcilicet ſapientis) *tametſi nemo fere audeat palam, plerique tamen ex obliquo ſibi vendicant, cum de rebus ipſis, quarum cognitione conſtat ſapientia, inter ſe ita diſſentiant, ut aut nullum eorum, aut certum unum neceſſe ſit eſſe ſapientem*: non ſimul utrumque.

Hic eſt ergo primus novus difficillimæ quæſtionis nempe diſſenſio mutua: in quo Auguſtinus aſſumit hanc propoſitionem, vel per ſe notam, vel Logicè, ac Metaphyſicè demonſtrabilem, eorum, *qui de rebus ipſis diſſentiunt, quarum cognitione conſtat ſapientia, aut nullum, aut certum unum ſapientem:* inquam, aut nullum; quia contrarie diſſidentes poſſunt utrique ſimul falli: alterutros vero ſemper falli, neceſſe eſt, niſi Logica, & Metaphyſica omnis crepet, at qui in rebus ipſis, quarum cognitione conſtat ſapientia, falluntur, ſapientes non ſunt; niſi iterum crepent Logica, & Metaphyſica, & notio naturalis omnium hominum. Ergo eorum, qui de rebus ipſis diſſentiunt, quarum cognitione conſtat ſapientia, vel nulli vel ſolùm alterutri ſunt ſapientes, & non ſimul utrique, & ſic part. 1. lib. 3. rem eſſe demonſtrabilem conſtitui ſi probabilitas vulgaris in dicto, ut aiunt, ſapientis conſiſtit, in utraque vel contraria, vel contradictoria opinione non eſſe ſimul eam probabilitatem, obmurmurant neſcio quæ de ſuppoſitione confuſa, ſed videant, utrum quidquam ſit in mundo demonſtrabile, ſi hoc demonſtrabile non eſt, diſſentientes, in quo diſſentiunt, utroſque ſimul non ſapere, non ſcire, ſed alios ſaltem falli neceſſario.

Nunc ad inquiſitionem Auguſtinianam. Deficiunt in ea, & peccant enormiter inprimis ſectarii. Nam ſicut tempore Auguſtini diſſentiebant inter ſe in rebus iis ipſis, quarum cognitione conſtat ſapientia, Manichæi, Arriani Pelagiani, Catholici; omnes vero, ut ſupra notabat ſe Catholicos dicebant; & omnes veritatem apud ſe eſſe aiebant, eamque ſe tradituros pollicebantur; ſic modo diſſentiunt Calviniſtæ, Lutherani, Eccleſia Anglicana, Eccleſia Romana; & omnes ſe Catholicos affirmant, & omnes veritatem pollicentur. Sectarii porro ulterius non inquirunt, quinam horum diſſidentium re ipſa ſint ſapientes, à quibus potius libro

ſuniant;quorum potius codices ſequantur,ut doctor aiebat ∫.3.neque Angli habent,unde authoritatem Eccleſiæ ſuæ magis ſtatuant,quam Hiſpanæ vel Gallicanę omnibus etiam Eccl. Cathol.& univerſalis notis relictis. Provocatio vero ad ſcripturas vana eſt,ut ſupra, & alias pleniùs demonſtravimus:& hujus unius quæſtionis veritatem numquam invenire poterunt , niſi ulterius quærant, quorum ſcil.ſcripturam,utrum cum epiſtola Jacobi,an ſine illa accipere,ſe quique debeant. Siſtunt ergo in authoritate inter ſe diſſidentium, quin utra vincat,norint; ſuntque de illo ſecundo genere hominum quærentium, ut invenire non poſſint.

Cavit hoc vitium diligenter ubique Auguſtinus; & ita cum Medioleni eſſet , & ſi vidiſſet jam partem catholicam victam non eſſe, tamen quamdiu non novit,eam non ſolum non victam,ſed victricem etiam eſſe, catholicam religionem amplexus non eſt: *ita enim catholica* (ait 5.confeſ.c 4. ) *non mihi victa videbatur, ut nondum etiam victrix appareret* : in quo ſuæ erroneę conſcientiæ,& rationis ſtatu peccaviſſet contra conſcientiam,ſi vel catholicam ipſam elegiſſet,quam non quidem victam,nondum tamen victricem exiſtimabat. At ſectarii hoc ut plurimum ex paſſione , & educatione exiſtimare poſſunt, authoritatem v.g. Eccleſiæ Anglicanæ non eſſe victam à Gallicana; victricem tamen eſſe unde niſi ſtultiſſimi ſint,arbitrari poſſunt. Peccant ergo ſiſtendo in authoritate diſſentientium , quin aliquam non ſolùm non victam , ſed victricem etiam invenerint : & inter diſſentientes omnes quærenda ſemper eſt eminentiſſima quædam , & victrix authoritas, à qua inventio veri teratur.

Deficiunt ſimiliter , & peccant probabiliſtæ ſiſtendo in authoritate eorum, qui de rebus ipſis, quarum cognitiona conſtat ſapientia, ita diſſentiunt inter ſe,ut nullum,aut certum unum, neceſſe ſit,& eſſe ſapientem.Quid hic eſt quod negare nobis poſſint adverſarii?Num rerum earum, quibus libri morales pleni ſunt , cognitione conſtare ſapientiam?an res illæ non ſunt, quid quiſque agere debeat,ut recte,honeſteque vivat? quid in ſtaribus ſingulis ſinguli. Hæc certè Auguſtinus ad ſapientiam pertinere ſupponebat,ſupponetque omnis non ſtultus.Num negabunt Moraliſtas omnes, & libros eorum,non in uno aliquo, & aliquando, ſed magis ſemper,quam ſæpe diſſidere inter ſeſe? & ubi etiam in nomine conveniunt , diſſentire in re,& ſenſu? Num forſitam dicant, diſſentientes utroſque eſſe ſimul ſapientes ? Ergo ſiſtendo in hac authoritate vel alterutrorum,vel utrorumq;etiam ſimul deficitur, & peccatur. Sed formalis quidditas probabiliſmi , & praxis vulgaris in hoc conſiſtat, ut hæreat,ſiſtatque in authoritate utrorum libet.Ergo tota quidditas ſua eſt contra rectam inventionem veritatis, ac viæ ſalutis. Collatis deinde hinc , & hinc ſcholis, & opinionibus his contrariis,dicas certè,magis neutras victas,quam has præ illis eſſe victrices : & rectè Tullius de nat. Deor. de contrariis Philoſophorum opinionibus aſſeruit; *quorum opiniones cum tam variæ ſint , tamque inter ſe diſſidentes, alterum fieri profectò poteſt, ut earum nulla; alterum certè non poteſt ; ut plus una vera ſit.* Et certè diſſidentes inter ſe,& contrarios ſimul utroſque ſapientes haud eſſe, neque probandos, videt quiſque naturæ lumine: & ſic Hieronymus etiam in prol.ad. 11 lib.Iſaiæ ſupponit: *Sin autem ſupra dictos viros magiſtros Eccleſiæ nominavi , illud intelligant, me non omnium probare fidem, qui certè inter ſe contrarii ſunt.ſed ad diſtinctionem Joſephi, atque Porphyrii dixiſſe.* Sic & nos ad diſtinctionem Lutheri , Calvini, ac ſimilium Magiſtros Eccleſiæ (vel in Eccleſia) nominare plurimos poſſumus; qui tamen,cum contrarii ſint probari non poſſint,deeſt enim eminens illa victrixque authoritas,atque rem iſtam,relicto toto opere,demum firmat qu.3. proxima & exemplis humanis res alias , vel veritates alias quærentium in teſtibus v. g. in ſcripturis, in hiſtoriis declaratur, commonſtraturque.

## ∫. VI.

*Ejuſdem difficultatis proſecutio ; & quid de indoctis ? & unam eſſe Quæſtionem de inquiſitione veritatis, & ſapientis.*

HInc venire poteſt Doctorellus ille,cujus ∫.4. memini,& venire multi Recentiores poſſunt, qui hinc veritatem invenibilem occlamant , & hinc ſapientes plenis plauſtris in biviis quibuſq; inveniunt, & invehunt, de his liceat dicere ex 1. ad Tim. 1. *volentes eſſe legis Doctores, non intelligentes, neque quæ loquuntur,neq;de quibus affirmant* Nemo ſcil. intelligendo,quæ loquitur, & de quibus affirmat, ea ſimul duo dicere poteſt, veritatem latere & ſapientes patere,ut magis ſtatim apparebit.Sed forte teneo ipſos,ſi eos intelligam,loqui de ſapientibus ſecundum dici? non vero de ſapientib. ſecundum eſſe;quod quippe citra veritatem non conſtat.

Poſuit itaque Auguſtinus quæſtionis de inveniendis ſapientib. difficultatem ſumptam ax contrarietate diſſentientium de rebus fidei ſpeculativæ, ſive morum, quarum rerum cognitione conſtat ſapientia,ut ∫. 4. exponebat Subdit mox,augetque veris argumento, quia qui veritatem non agnoſcunt, nec ſapientes agnoſcere, dignoſcereq; poſſunt, at qui ſtulti & ignorantes veritatem non agnoſcunt; alioquin ſtulti non eſſent. Ergo ſtulti quærere;invenireque ſapientes non poſſunt. Num Recentiores,hoc & vos non occlamatis ? ſed pridem confecta ſunt omnia.*Sed quinam iſte ſit* (ſcilicet ſapiens) *cum ab ſtulto requiratur,inquit, quo pacto queat dignoſci plane,atque percipi,omnino non video:neque enim ſignis quibuslibet cognoſcere aliquid poteſt, niſi illud ipſum, cujus ſunt ſigna, noverit: atqui ſapientiam ſtultus ignorat: non enim ut aurum,& argentum,cæteraque id genus,& cognoſcere,cum videas & non habere conceſſum eſt : ita ſapientiam mentis ejus oculo,qui ea careat, videri fas eſt. & poſt alia : quod autem intellectu capitur intus apud animum eſt:neque id habere quidquam eſt aliud, quam videre. Caret autem ſtultus ſapientia,non igitur novit ſapientiam, & neſcit hanc igitur,& dum neſcit, in alio loco cognoſcere non poteſt nemium in ſapiens.Non ergo poteſt,quamdiu ſtultus eſt,quiſquam certiſſima cognitione invenire ſapientem, cui obtemperando tanto ſtultitiæ malo liberetur.* Dicite Patres ſcholaſtici non ſunt,& ſatis explicare, formalizare, ſyllogizare neſcierunt. Sed inquiſitor egregius & exemplar ad Deum,ut pax eſt,recurrit dicens : *huic igitur tam immani difficultati, quoniam de religione quærimus ſolus Deus mederi poteſt.*

Videre certè hic poſſunt ſi volunt,ut & ſuperius tractatum eſt,difficultatem iſtam implicatiſſimam, & laxas alias,quas de idiotis ignorantibuſq;movent,adverſus inquiſitionem & inventionem veritatis moralis, inſtari ad verbum in inquiſitione, & inventione veritatis religionis,quæ tamen , ipſis quantumcumque obſiſtentibus haud dubie,& certiſſime neceſſaria eſt neceſſitate medii doctis,& idiotis ad ſalutem Quin non eſt comparatio & catholicis quibuſq; idiotiſſimis facilior eſt inventio

veritatis

veritatis moralis ad ſe pertinentium, quam non Catholicis aliis ingenioſiſſimis, litteratiſſimis, longiſſime à vero conſtitutis, ut Auguſtino, inventio veritatis religionis, ut his quæſt. palam fiet.

Sed illud hoc loco maximè annotandum eſt, quod adverſarii numquam aut intelligere, aut advertere volunt, & ſine quo controverſias iſtas nec attingere quidem unquam poterunt, ſcil. unam, & ipſiſſimam eſſe omnem de ſapiente, & ſapientia quæſtionem, & inquiſitionem, neque utrumq; differre magis, niſi quod alterum de concreto, de abſtracto alterum ſit, ut evidentiſſimum eſt. Unde qui ignorat, ubi ſit ſapientia, ignorat, ubi, & quis ſit ſapiens, & qui unum quærit, etiam quærit alterum, & ſimiliter etiam invenit. Quod patet in omnibus in Albo, in Divite, in calido, juſto &c. & liquet ex ipſa concretorum horum definitione. Ex quo patet, vix ſtolidis eum non eſſe annumerandum, qui fateretur quidem, ſe noſſe divites, ſcireque, ubi, & quinam ſunt: ignorare autem divitias, & ubinam ſeu apud quos illæ ſint. Sic igitur etiam eſt de ſapiente, & ſapientia. Stultum ergo eſt dicere, ſe noſſe quidem ſapientes, & quinam ſint: ignorare autem, ubi, & apud quos ſit ſapientia: & alterum patere; latere vero alterum. Sed adverſarii noſtri, ut aiunt, agnoſcunt ſapientes, & ad manum habent eorum multitudines ſine numero. Stultitia igitur eſſet ſi dicerent, ſe neſcire, ubi, & apud quos ſit ipſa ſapientia, eamq; eſſe ininvenibilem. Cum rurſus ipſi obligent idiotas etiam, & idiotiſſimos quoq;, ut non ſuo, ſed ſapientium judicio regantur, & vivant, ſupponunt, quæri ab eis poſſe atq; etiam inveniri ſapientes: ergo etiam ſapientiam, niſi novos aliquos ſapientes novis effinxerunt ſapientiæ expertes, & vacuos; & ſic quoque divites. Vere neſciunt, de quo loquuntur; & cùm de ſapientibus, & prudentibus continuè verba faciant, quid his vocabulis intelligant, nec adhuc expoſuerunt, nec intelligent, opinor, unquam, niſi viam mutent.

Et hæc quidem ita de ſapiente, ſapientiaque. Jam eadem evidentia couſtat, & lib. 2. cum eodem Auguſtino ex lib. contra Acad. demonſtratum eſt, unam eodem modo, & ipſiſſimam eſſe omnem de ſapientia, & de veritate quæſtionem, & inquiſitionem, & eum qui inquirit ſapientiam, inquirere veritatem, & qui ignorat, ignorare; & utramque qui unam invenit invenire. Et hæc certè non opinabilia ſunt, ſed patentiſſima, niſi Logica omnis, & ſcientia, ac notio naturalis, ſenſuſque naturæ omnibus inſitus abolendus ſit. Concluditur ergo una, eſſentialiſſimeque nixa eſt omnis de ſapiente, de ſapientia, & de veritate quæſtio, inquiſitio, ignorantia, invenibilitas, non invenibilitas; inventio, & non inventio. Hic igitur vides & intelligis Recentiores moraliſtas, qui ſapientes habent, & ſapientes requirunt, & ad eos obligant: & veritatem non ſolùm non requirunt, nec ad eam obligant, quin ininvenibilem aiunt: & omnia ferme noſtra controverſia de hoc uno eſt, & poſt exitus, credo, mirabitur. Reflexæ verò abs re ſunt: quibus ſcilicet aſſumendę ſunt opiniones, & dicta ſapientium: ac ſapientes ſine ſapientia nulli ſunt; ſapientia item nulla ſine veritate; ergo quibus latet veritas, latent ſapientes, quorum opiniones, dictaq; reflexe aſſumant. Sed vobis, ut ultro fatemini, latet veritas ergo latent ſapientes. Quamdiu ergo teſtitis? vel coram, palamque mundo explicate, quinam, & quid ſint ſapientes veſtri? Num ſapientiæ expertes ſint? Quid item vobis ſit ſapientia? Num aliquid ſine veritate? & quid ſapiens, & quid ſapientia in cauſa religionis? hic caditis.

Relictis itaque nugis ad Auguſtinum, & ad ſapientiæ, veritatiſque, ii qui ſunt, amatores redeamus. Non aliud, quam veritatem, Doctor Inquirebat, utque eam inveniret, ſapientes quærendos ſtatuit. Suppoſuit, vero ut præced §. viſum eſt, & quod nulla vi rumpi poteſt eorum, qui de rebus ipſis quarum cognitione conſtat ſapientia, diſſentiunt, aut neutros, aut alterutros ſolùm eſſe poſſe ſapientes. Hinc illud ſequitur, in talibus abſque ulteriore inquiſitione non eſſe ſiſtendum veritatem inquirentibus, ut patet in cauſis religionis; & indagandam eſſe ulterius veritatem. Concordent igitur in primis intereſſe directis opinatores moraliſtæ, ſi non in omnibus ſaltem in pleriſque; & concordent iterum cum ſapientibus notis Eccleſiæ Dei: & tunc confecta ſunt omnia, & convenimus. Interea in ipſorum ita diſſidentium authoritate ſiſtere non licet; & ſi ſiſtitur, religio non quæritur, neq; lex quæritur; quia veritas non quæritur, ſed in bivio hæretur. Mox Doctor addidit difficultatem præterea illam, quod omnis quærens, quamdiu quærit, eſt ignorans; ſed ignorans nec ſapientiam, nec veritatem novit ergo nec ſapientem cognoſcere, dignoſcereq; poteſt, qui innoteſcere nequit dignoſcenti ſapientiam, nec veritatem à falſitate diſcernenti. Sancte porrò, ſapienterque cap. 25. Honorato ſuadet quamobrem *& ſi docere non valeo* monere tamen non deſino, ut quoniam multi ſapientes videri volunt, neque utrum ſint ſtulti dignoſcere facile eſt; omni intentione, votiſque omnibus; gemitibus denique, vel etiam ſi fieri poteſt fletibus, Deum deprecare, ut te ab erroris malo liberet, ſi tibi vita beata cordi eſt.

§. VII.

*Concluſio Doctoris, quod primum quidem credendum ſit; ſed authoritati alicui non modo non vitæ, ſed etiam victrici & ſummæ ſcilicet Eccleſiæ Catholicæ.*

Objectis difficultatibus invictus Doctor, veritatiſque in fratris amator fractus non fuit, ſed perſtitit, ab aliqua utique authoritate, & credendo eſſe incipiendum; & hunc eſſe modum quærendi, & ſic eo ipſo cap. 13. concludit: *recte igitur catholicæ diſciplinæ majeſtate inſtitutum eſt, ut accedentibus ad religionem fides perſuadeatur ante omnia*, idque cap. 2. multipliciter denuo ſtatuit: ac ſubdit: *at ille* (quippe Deus) *ut opinor quærenti monſtraturus eſt: ita enim ſcriptum eſt: quærens inveniet.* O ſi Recentiores hoc ſatis crederent? unde Doctori ubiq; velut clavis regia ad ſecundùm illa Iſaiæ ſententia fuit, *niſi credideritis non intelligetis.* Jam porrò ſatis non animadverſum eſt, Auguſtino, dum religionem quæreret, non hoc unum quæſitum, quid ſcilicet ſpeculativè eſſet credendum, ſed etiam quomodo honeſtè, religioſeque eſſet vivendum: & utramque veritatem inquirebat, ut ex ipſo lib. patet.

Ecce jam Doctor promit cap. ſequ. 24. quænam illa ſit authoritas, cui credidit ipſe, & cui omnes credere oportet: *quibus de illo*; (id eſt, de Chriſto) *crediderim*, ut ad te jam tali *fide præſtructus accedam*; (eatenus, quippe Honorato perſonam agebat quærentis) *nullis, inquit, me vides crediſſe, niſi populorum, atque Gentium confirmatæ opinioni. ac famæ admodum celeberrimæ: Hos autem populos Eccleſiæ Catholicæ myſteria uſquequaque occupaſſe*, atque iſtam Eccleſiæ Catholicæ authoritatem inventam, victricem, ac eminentem c. 24. & 25. multis modis illuſtrat, ac multa ſapientia invenienda præcepta conſignat.

Poſtremò hujus ejuſdem authoritatis eminentiam miraculis quidem cap. 26. ſanctitare autem ſectatorum cap 27. munit undique, & firmat. Ubi demùm concludit. *Ho: factum eſt divina providentia per Prophetarum vaticinia, per humanitatem, doctrinamque Chriſti; per Apoſtolorum itinera, per martyrum contumelias, cruces ſanguinem, mortes: per ſanctorum prædicabilem vitam: atque in his univerſis per digna rebus tantis, atque virtutibus pro temporum opportunitate miracula.*

*Cùm igitur tantum auxilium Dei, tantumque profectum, & fructum videamus, dubitabimus, nos ejus Eccleſiæ condere gremio, quæ uſque ad confeſſionem generis humani ab Apoſtolica ſede per ſucceſſiones Epiſcoporum, fruſtra hæreticis circum latrantibus, & partim plebis ipſius judicio, partim conciliorum gravitate, partim etiam miraculorum majeſtate damnatis, culmen authoritatis obtinuit? cui nolle primas dare, vel ſummæ profectò impietatis eſt, vel præcipitis arrogantiæ.* Hæc magnum lumen Eccleſiæ.

Vere enim his mente complexis quivis oculis ipſis cernet viſibilem factam promiſſionem Chriſti ad Petrum dicentis: *Tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam, & Portæ inferi non prævalebunt adverſus eam?* Omnis ſcilicet nugis hæreticorum, & aliorum non ſatis ritè Catholicorum de ſenſu promiſſionis, de ipſa ſede Apoſtolica, quam proponit Auguſtinus; de ſede ipſa Petri jam ſaltem tot ſæculis viſibile factum eſt promiſſum ſalvatoris; numquam enim & nuſpiam cum Eccleſia Catholica, quæ culmen authoritatis obtinuit, pugnarunt portæ inferi, aut pugnarunt errores, & hæreſes; quæ conjunctim cum ſede Apoſtolica non pugnaverint; & nullos, & numquam, & nuſpiam Eccleſia vicit, quos, & ibi non unà vicerit ſedes illa: ergo utrinſque juncta eſt victoria, & utraque una culmen authoritatis obtinuit; *cui nolle* (ut fruſtratores bullarum victricis ſedis advertant) *cui inquam nolle primas dare*, & quoſcumque quantoſque non ſubjicere, *vel ſummæ profectò impietatis eſt, vel præcipitis arrogantiæ.* Sic ſimiliter nulli unquam martyres, nulla eorum, qua Auguſtinus granditer complectitur, authoritatem Eccleſiæ uſque ad culmen authoritatis provehunt, quæ ſedem ſimul illam non evehant: ſicut enim omnia in Eccleſia facta ſunt, & ejus veritatem victricem oſtendunt, ſic omnia ſub ſede illa, & ab eis ſubjectis peracta ſunt Ergo & illam inſtar petræ fortiſſimam & invictam eſſe, & Eccleſiam ſuper eam ædificatam prævaluiſſe, eiſdem omnibus modis jam mundo demonſtratum eſt fruſtra circum latrantibus hæreticis, ſchiſmaticis, ſemichiſmaticis, politicis. O concedat Deus vitam, ſi pro gloria ſua futurum eſt, ut ſanctam Apoſtolicam ſedem, quæ victrix ſemper permanebit, ab hoſtibus ſuis præ imperitia, præ arrogantia nimium multis etiam ego tot inter ſummos viros tuear.

Multa etiam in hanc authoritatem ſtatuendam, cui protsùs credendum, ſtandumque ſit jam Eccleſiam, jam ſcripturam loquendo, confert lib. 6. confeſſ. *jam credere cœperam* (ait cap. 5.) *nullo modo te fuiſſe tributurum tam excellentem illi ſcripturæ per omnes jam terras authoritatem, niſi & per ipſam tibi credi, & per ipſam te quæri voluiſſes*: ex quibus, & aliis, quæ proſequitur, se in aliis etiam operibus cumulat, aurum illud depromptum eſt, Domine, ſi error eſt, quem credimus, tu nos decepiſti; quia ſcilicet ita res humanas adminiſtravit, ut huic Eccleſiæ, huic ejus ſcripturæ, huic ſedi (hæc quippe tria nexa ſunt) culmen illud authoritatis adverſus omnes, & adverſus omnia per ætates, & ſæcula obtigerit. & tamen, ſi Deo placet, ſi hæc authoritas, ſi hæc victoria, ac eminentia, quam Dei gratia oculis pæne videmus, certo, manifeſte, invicte pateat, demonſtreturque, cadit continuo fides noſtra, ut Recentioribus quibuſdam placuit; de quo alias plenius egimus.

## §. VIII.

*Hinc ergo cum Auguſtino ſectariis veritatem fidei; & Recentiores moraliſtæ, veritatem moralem invenire poſſunt ſi volunt.*

SÆpius cavi, caveoque, nos longè abeſſe ab æquandis ſectariis & Recentioribus: abſit planè temeritas, & lib. 1. & 2. Notabamus de peccato, non de tanto eſſe ſermonem; ſicut peccat quidem blaſphemus, & peccat fur; ille tamen multo atrocius. Sic etiam hæreticus peccat, & qui voluntario errat in doctrina morum, peccat; uterque ſanè peccat: ſceleſtius tamen ille, non ergo, ut offendamus; non item fruſtra, & ultro utroſque ſimul ponimus; ſed quia ut ſapientes docent, per nota in ignotis regimur. Sunt porro in orthodoxos notiſſima ea, quæ pro veritate fidei, & invenibilitate ejus, & modo à tot viris ſapientibus collata ſunt. Nos autem contendimus, utriuſque cauſæ, ſive fundamenta ſive argumenta contraria conſiderentur, unam eſſe rationem, quin difficiliorem eſſe cauſam veritatis fidei, quam veritatis moralis, qui illa cum magis à vero diſtantibus eſt, ipſo proinde doctrinæ ordine, & neceſſitate utroſque conferimus, ſed non in tanto: & conſultum præterea eſt ſectarios nunc etiam iterum frangere.

Diximus ergo, utroſque cum Auguſtino invenire poſſe veritatem. vel fidei, vel moralem, ſi volunt: & ſi ut ad finem operis Auguſtinus Honorato pro ingenioſis præſcribit, *bono ingenio Pietas, & pax quædam mentis accedat*; ubique enim ingenii faſtus ſternendus eſt, & de ſectariis quidem patet aperte; quia nulla unquam fuit authoritas, authoritati Eccleſiæ Catholicæ, vel ne nobis cognomen noſtrum denegent. Eccleſiæ Romanæ par & æqualis nam quæcumque hactenus hæreſes ante præſentes ſectas eum ea contenderunt, victæ ſunt, ipſaque victrix permanſit: nulla vero præſentium ſectarum ſic vicit; quam enim hæreſim hactenus extinxerunt? nullam plane. Ergo major eſt vis, & authoritas Eccleſiæ Romanæ: ergo hæc eſt victor illa authoritas; Hæc culmen authoritatis illius tenet à cujus fide (acquiſitam intelligo, ſed firmam) quærens omnis incipere debet, ut veritatem religionis, fideique inveniat. Rursùs quia Auguſtinus hujus Romanæ Eccleſiæ gremio ſe concedendo & incepit, & vere invenit: nemo enim etiam ſectariorum audeat vel dubitare quidem, aut Auguſtinum veram religionem non inveniſſe, aut Auguſtinum in gremio Eccleſiæ Romanæ, non vixiſſe; imò tunc illam inveniſſe, quando hujus ſe Eccleſiæ gremio condidit Rursùs quia præſentes ſectæ cum ea Eccleſia maximè diſputant, cumque omnes retro hæreſes contenderunt: hæ autem victæ ab ipſa ſunt: ergo & hæ ſternentur. Valet conſecutio in hac

materia; quia nec ſectariorum mulritudine & conſenſu; nec temporali potentia ulla ſectarum præſentium æquat verbi gratia, ſecta Marianarum; quæ ergo adverſus hanc prævalent, & vicit; vincet ſane, & prævalebit adverſus præſentes tam multiplices, & varias: ergo culmen authoritatis tenemus. Item quia jam ſectæ refrigeſcere, vincique incipiunt, ut videt Mundus. Item quia Gentiliſmum, & veteres ſectas haud vicit Eccleſia Romana viribus humanis, in quo ab Arianiſmo plane vincebatur. Vicit ergo virture, & providentia Dei: reſumuntur ergo pro ejus eminenti authoritate, quæ Auguſtinus præc. §. ex Dei providenria depromebat. Iterum quia quæcumque pro authoritate, & veritate rei Chriſtianæ afferri poſſunt, & afferebat Auguſtinus, in Eccleſia Romana peracta ſunt, vel dent nobis ullos ipſis & nobis probatos martyres, vel ſanctos ab Eccleſia Romana ſeparatos, & divinos? qui porro ſibi ſimul, & nobis probati non ſunt, in controverſia, & ipſi noſtros negant, & nos viciſſim ſuos: per quos proinde controverſia dirimi nequit, quibus ergo mediis, & media ſtatuitur authoritas Eccleſiæ Catholicæ, eiſdem in ſpecie, & in dividuo evincitur authoritas, Eccleſiæ Romanæ. Hæc ergo culmen tenet authoritatis, à cujus in primis fide incipiendum ſit, & hic eſt modus rectus quærendi tanto ingenio ab Auguſtino doctrina, & exemplo oſtenſus.

Illud præterea ſectarios ſimul, & Moraliſtas omnes à diſſentienrium opinionum fluctibus ad altiora, certioraque caput erigere nolentes dejicit, quod §. 5. ex eodem Auguſtino ſancitum eſt, & Logicè & Metaphyſicè adverſus contentioſos quoſque demonſtratur, nempe diſſentientes de rebus, quibus conſtat ſapientia, vel neutros, vel ſolùm alterutros eſſe ſapienres, atque in eorum aurhoritate haud eſſe ſiſtendum, niſi altera partium victrix appareat, & eminenrem authoritatis gradum adepta ſit. Quod ut in ſectis exponam, ecce ſunt modo apud ſectarios Eccleſia Anglicana (tranſmittamus nomen) Eccleſia Batavorum, alia Suedenſis, alia Danenſis, alia Genevenſis, & ſic aliæ, & intra unamquamque aliæ ſubjectæ. Hæ omnes Eccleſiæ ſingulæ ſingula capita habent, dogmate diſcrepant: & tam ſunt totales, & diſtinctæ; atque Regnum Hiſpaniæ, & Regnum Galliæ ſunt duo Regna roralia, & inter ſe diſtincta. Jam harum Eccleſiarum reliquas ſaltem prærer unam in fide errare, neque eſſe Eccleſiam Chriſti, quæ una eſt, eſt per ſe notum, vel ex per ſe notis proximè idiotæ cuique, & ſtulto demonſtrabile eo principio Auguſtini de diſſidentibus inter ſe. Nemo porro eorum, qui unius earum Eccleſiarum eſt, habet vel umbram quidem rationis & fundamenti, cur potius aurhoritati Eccleſiæ ſuæ verbi gratia, Anglicanæ ſe committat, fidat, & credat, quam Batavenſi, vel Danenſi, vel Suedenſi, niſi quod illa ſuæ terræ ſit, quam rationem etiam Turcæ habent, & religio ſit nationalis: quod enim Regnum unum alio majus ſit, vel potentius, abs re eſt, & in Eccleſia Romana ſunt Regna majora, & porentiora. Unde ſic arguitur: qui nullam habens rationem uni præ alio in diſſidio ſe committit, fidit, & credit, temerarius eſt, & eo magis, quo majoris ponderis eſt negotium. At Anglus, vel Genevenſis, nec umbram quidem rarionis, & fundamenti habet, ut ſuæ magis Eccleſiæ, quam tot contrariis ſe committat, fidat, & credat: eſt autem negotium ſummnm. Ergo ſumme temerarius eſt. Minor, patet; quia nulla earum Eccleſiarum præ alia habet, unde ſe præ aliis oſtendat vel non victam, vel victricem; & in ſumma eſſe eam Eccleſiam, quam ea notione Dominus deſignavit, quod portæ inferi non eſſent prævalituræ adverſus ipſam. Hæc porro argumentatio eodem modo ſtruitur adverſus moraliſtas prædictos ſumendo vel ſcholas, & ſcholas; vel Authores affirmantes, & negantes in duas Claſſes, vel plures diſtribuendo, atque in eis ſiſtendo. Duas evaſiones habent hoc loco ſectarii, & ambæ Moraliſtis prædictis eodem modo conveniunt. Unà eſt provocando ad examen vel rerum, & articulorum, vel ad examen ſcripturarum. Altera laxior illa eſt, quam plerique ſectariorum arripuerunt, ſcilicet ſingulos earum Eccleſiarum in ſuis Eccleſiis, & religionibus, & nos quoque in noſtra poſſe ſalvari, eſſeque diſſenſionem, & differentiam, non in eſſentialibus, ſed in accidentalibus, & nullatenus neceſſariis ad ſalurem; ſicut ſunt differentiæ ſcholarum noſtrarum quod planè alind non eſt, quam putus Probabiliſmus in cauſa religionis, à Donatiſtis, quod ſciam, primo in hac materia inductus à Mahometo dein ſecutus; & à ſectariis demum arreptus, ut tractavi alias. Probabiliſtæ vero morales ægre oſtendent hunc ſectariorum Philoſophandi modum in caſu religionis quaſi de ſecundariis, ut aiunt, & accidentalibus valere non poſſe, ſi in moralibus verbi gratia. in materia dilectionis Dei valet. & ſufficit; cum Deus noſter univerſim haud magis nec pluries præceperit credere verba ſua, quam cuſtodire verba ſua, & legem ſuam; nec in ſpecie magis fidem, quam charitatem, & dilectionem, ſeu fidem, quæ per chariratem operatur, injunxerit. Si ergo in altero probabiliter lex, probabiliter charitas ſufficit, valetque, etiam in alrero ſufficeret, & valeret. Quod porro Eccleſiarum illarum differentiæ probabiles non ſint; primò nobis probabiles non ſunt, & vere non ſunt; ſed tamen ſibi ſunt: & deinde ſi Eccleſia eas nec nunc, nec anrea damnaſſet, ſed toleraſſet, ſicut differentias de lege, & charitate, remanſiſſent probabiles probabilitate impunitatis, & tolerantiæ, ſicut hæ aliæ: quas etiam ſaris compeſcuit, notavit, & taxavit in univerſali Alexander VII. Eccleſia ergo eas differentias Eccleſiarum damnavit, quia ſancte tenet, non probabiliter verba Dei, id eſt, verba, & non verba, & contraria, ſed ipſa re ipſa verba Dei eſſe credenda: ſic autem ipſa teipſa Dei verba cuſtodienda, facienda, & ſervanda ſunt, niſi ſcriptura omnis fallar, & Eccleſia ſupponit, quoties falſas opiniones morales ferit, & damnat.

Nunc ad ſectarios, primò illa evaſio alias everſa eſt, ac ſexcenris denuo modis everti denuo poteſt. Ecce nuper legebam in Hierony mo ad cap. 9. Danielis, & in Bellarmino lib. 1. de verb. Dei cap. 15. computationem illorum annorum Regni Perſarum, de quo ſit mentio lib. 1. Machab. cap. 24. quæ inter alia diſcutienda eſt, & ſcienda, ut conſtet, libros Machabeorum eſſe, vel non eſſe Canonicos, & quod eſt conſequens, ut ſciatur, utrum pro mortuis ſit orandum, ſi per rerum examen quærenda eſt vera religio: & ſic ſimiliter, computatio illa hebdomadarum Danielis probe callenda erit. Legat porro quilibet vel

harum ſolùm duarum rerum examen, & diſputationem; & ipſa lectione ſordidos exiſtimabit quoſcumque ad rerum examen provocantes: & multa ſi fidès abſit, utrumque opinabilia inveniet; & pleraque videbit excedere captum multitudinis, & ignorantium. Recte igitur Auguſtinus ſanxit, ab aliqua authoritate, eaque cæteris contrariis ſuperiore, non victa, ſed victrice eſſe incipiendum. Quod & alio opere plenius ſtabilivimus.

Secundam ſimiliter evaſionem ibidem attrivimus, & nunc denuò univerſo hoc opere proſternitur. Nam confectum ſæpe eſt authoritate, & ratione probabiliſmum illum, nec reſpectu legis quidem, & in moribus valere. Ergo minùs in fide, quod ſi ſectarii replicent; cur ergo in Eccleſia Romana ſimilia tolerantur? Reſpondeo primo: ægre tolerantur, & ſatis vel unus Alexander periculi fideles omnes commonuit. Reſpondeo deinde, prædictum ſatis fuiſſe à Domino ipſo, in agro ſuo, id eſt, Eccleſia ſuper ſeminanda zizania, quin etiam toleranda, quamdiu oportet, de quo lib. 2. nec tamen ideo ab agro egrediendum eſt.

## §. VIII.

*Ergo accipiendo, & ſequendo ſapientes, & libros, quos hæc victrix Eccleſia nobis porrigit, facilè utraque illa veritas invenitur, ut invenit Auguſtinus.*

Nihil eſt in ore Recentiorum tritius, quam iſta ad ſapientes, prudenteſque provocatio quo etiam Ariſtotelem ex topicis, & Ethicis in auxilium vocant: & quamquam ſatis clare, & ſæpe ſenſum noſtrum explicuerimus, videntur exiſtimare, nos judicium, fidemque ſapientium recuſare, in quo egregiè falluntur. Ecce itaque admittimus probamus, & votis omnibus amplectimur Appellationem ad ſapientes. Sed hoc erat Auguſtino labor, & dolor, quinam nimirum eſſent iſti ſapientes? in quo planè Auguſtinus, & ego diſtamus toto cælo ab adverſariis; nam his omnes controverſi, & controvertentes, diſſentienteſque Authores, & vix non librorum ſcriptores omnes, ac libri etiam ipſi ſapientes ſunt: Auguſtino, & mihi, & rem, opinor, conſiderantibus quibuſque utrique ſaltem diſſidentium ſapientes non ſunt, ſed ut ſummum alterutris, quos, ut dictum eſt, diſcernere planè nequeas, non enim via authoritatis, nam neutri viciſſim præ aliis eminent; nec item rerum ipſarum examine; quod repulſum eſt.

Auguſtinus igitur à controverſis, & incertis caput erigens victrice authoritate Eccleſiæ Catholicæ pedem primum fixit, & ejus ſe gremio condidit: quo etiam ſcivit, quod §. 3. deſiderabat, ubi veri Codices, librique eſſent, & unde, & à quo eos acciperet. Scilicet ab hac ipſa Eccleſia, quæ culmen authoritatis obtinuit. An enim hæc Eccleſia vel purum nomen eſt, vel idea aliqua Platonis, vel quidpiam intra intellectum, & non in rebus exiſtens? vel libros, & ſapientes certos & minimè controverſos non habet, qui utramque illam veritatem apertè tradant? vel habet quidem illos, ſed ignotos, & abſconditos, quos invenire nequeas?

Nihil profecto horum. Abundat ipſe ſapientibus certiſſimis, notiſſimis, & nec apud ſectarios quidem jam hodie controverſis; quos nubis citra circum loquia, & ambages ſuis etiam nominibus deſignat, & duces, ductoreſque viæ porrigit. Quæris forſitam, quinam ſint? ſunt in primis, & in primo gradu ſcriptores Canonici, ut cæteros mittam, David, Iſaias, Ezechiel, Hieremias, Salomon, Eccleſiaſtes &c. & Evangelium Domini noſtri Jeſu Chriſti: Petrus, Paulus, Joannes, Judas, Jacobus. Sunt in ſecundo gradu concilia generalia, & Definitiones, & determinationes doctrinales Romanorum Pontificum; quibus ſcilicet omnimodam indefectibilitatem in doctrina fidei, & morum attribuimus. Sunt tertio gradu Doctores, quos ipſa illa Eccleſia Doctores ſuos effecit, Auguſtinus, Hieronymus, Ambroſius, Chriſoſtomus, Baſilius &c. Clauſis etiam D. Thoma, & D. Bonaventura, & alii, quos Eccleſia ipſa inſtar horum facit, Cyprianus, Irenæus, Ignatius, Dionyſius, Bernardus, Iſidorus, fulgentius, Proſper, & ſimiles: quorum authoritate & Eccleſia ipſa, & nos quoque res probamus. Hos ſciendos, & ſequendos Eccleſia hæc ipſa nobis porrexit, eorum doctrinam probando, eorum dictis in conciliis ſuis perpetuo utendo: quos velle quatere eſt planè Eccleſiam ipſam velle quatere; noſque filios ſuos inſtituit dicendo: *Deus qui Populo tuo verbi gratia, Beatum Ambroſium Miniſtrum tribuiſti præſta, quæſumus, ut quem Doctorem vitæ habuimus in terris &c.* Ut quæſt. 8. latius diſſeremus.

Quod autem Recentiores quidam evertere velint authoritatem ſanctorum, & noviſſime quidam nixus ſit oſtendere, eos etiam eſſe ſibi contrarios in doctrina morum, & Hieronymum approbaſſe ſimulationem; Auguſtinum vero reprobaſſe; item Hieronymum negaſſe, licere unquam jurare, & Auguſtinum affirmaſſe, licere. Quod inquam hæc & ſimilia effutiant miſerandum planè eſt, & rerum ſtatum demonſtrat. Multa curſim reſpondeo inepto homini. Primò cur de Theologia morali ſcribere auſint, qui non norint ipſam Theologiam, & Hieronymum, & Auguſtinum quoad hoc facilè hic homo conciliaſſet, ſi 2. 2. q. 111. de ſimulat. quæſt 89. de jurament. noviſſet. Secundo non vident hoc uno everti univerſam Eccleſiam dempta Patrum authoritate; nam quoties vel ipſa determinat, vel viri orthodoxi hæreſes oppugnant, an non authoritate eorum in ſingulis, & omnibus rem agunt, & vel ſectarii etiam ipſi eorum authoritatem reverentur? Porro ſi ſolutio illa tolerari poſſet, eos etiam inter ſe extitiſſe diſcordes, non vident, hoc à ſectariis reſumi eodem modo poſſe, & hoc uno potiſſimum fere robur orthodoxorum everti? nam hoc dempto, cum ſectarii authoritatem Eccleſiæ non admittant, ad unam ſcripturam quæſtio omnis devolvitur, ut volunt illi. Tertiò opponant hoc Eccleſiæ, quæ Doctores diſcordes nobis vitæ Doctores aſſignavit. Quarto opponant ipſi cur per eorum examen veritatem Quærat? Quinto dato quod Hieronymus in materia ſimulationis & juramenti defeciſſet, quod penitus nego, jam hi lapſus in Eccleſia innotuerunt, nec vacat propter iſtum Recentiorem, hoc ex epiſtolis Hieronymi, & Auguſtini commonſtrare. Sexto dato Hieronymum defeciſſe bis, aut ter, Reſpondeo ex Ethicis, una hirundo non facit ver, nec propterea Hieronymus notorius, certuſque

ſapiens

ſapiens, & Doctor maximus eſſe deſineret. Nos porrò repellimus Authores non ſemel, aut bis, ſed magis ſemper, quam ſæpe diſſentientes in doctrina morum. Poſtremo rogo Recentiorem iſtum, & ſui ſimiles. Si ſcripturas requiramus, hunc aiunt (quis credat?) eſſe ſpiritum hæreticum: ô plane blaſphemiam! ſi Bullas Pontificias, decretave proferamus, aiunt non eſſe receptas. Si ſanctos Patres loquamur Theologi ſcholaſtici non fuerunt; exacta oratione non ſunt uſi: modo concionatorio egerunt; inter ſe diſſenſerunt. Quid vero hinc? Planè ut relictis omnibus, ipſi omnia ſint, non fiet, credant, & Eccleſia prævalebit.

Itaque habemus in Eccleſia quoſdam certiſſimos, notiſſimos ſapientes, quos nobis ipſa ſequendos miniſtrat: habemus in Eccleſia, & extra Eccleſiam alios ſapientes, ut plurimum controverſos, & qui utriq; ſapientes ſimul eſſe non poſſint; & forte nulli ſint. Jam non de ſalute animæ, & ſumma rerum, ſed de ſalute filii, quin non de ſalute filii ſed de uno ovolo tractaretur. Quis prorsùs mentis non impos, vel dubitaverit quidem relictis his controverſis ſapientibus, ad certos, notoſque eos ſapientes pro utraque veritate eſſe eundum? quod ſatis hac quæſtione Auguſtinus plane demonſtravit.

Ita certè fecit ipſe: nam ut lib. 7 confeſ. cap. 20. memorat lectis Platonicorum libris plenus erat quæſtionibus: *& garriebam plane, ait, quaſi peritus, & niſi in Chriſto ſalvatore noſtro viam tuam quærerem, non peritus, ſed periturus eſſem, ubi enim illa ædificans charitas à fundamento humilitatis, quod eſt Chriſtus Jeſus?* & ubi hoc ipſum rogo humillime, in aliquibus libris moralibus non Platonicorum, ſed Chriſtianorum? aut quæ fabrica & ædificante charitate à fundamento humilitatis ex talibus doctrinis extructa eſt?

Sic quæſtionibus plenus Auguſtinus, *avidiſſime arripui*, inquit, *venerabilem ſtylum ſpiritus tui* (hoc eſt, ſcripturas divinas) *& præ cæteris Apoſtolum Paulum: & perierunt illæ quæſtiones.* Perirent ſane, perirent, non dubito, plurimæ quæſtiones morales, ſi avidiſſime arriperentur ſcripturæ Dei, & crederetur, in eis, & per eas nobis oſtenſam eſſe vitam Chriſtianam, ac ſalutis viam, de quo aliquid magis in ſpecie decurſu dicam, oſtendamque, quo pacto, acceptis principiis ſcripturæ in ſenſu ipſæ ſanctæ Matris Eccleſiæ, plurimæ quæſtiones ſint de ſubjecto non ſupponente, & aliæ ex falſis principiis ſubortæ.

Jam demum quando utramque veritatem Auguſtinus invenit, cum amariſſima contentione renuebat, & volebat converti; *& ecce*, inquit lib. 8. cap. 12. *audio vocem de vicina domo cum cantu dicentis, & crebro repetentis quaſi pueri, aut puellæ neſcio.* Tolle, lege; tolle, lege, & poſt pauca: *repreſſoque impetu lachrymarum ſurrexi, arreptoque codice, Apoſtoli aperui, ait, & legi: non in commeſſationibus, & ebrietatibus: non in cubilibus, & impudicitiis: non in contentione, & æmulatione, ſed induite Dominum Jeſum Chriſtum: & carnis providentiam ne feceritis in concupiſcentiis.* Atque hoc uno intus operante gratia Dei, omnes Auguſtini intellectus, & voluntatis difficultates diſſipatæ ſunt, & voti compos evaſit, utramque & religionis, & morum veriſſimam doctrinam pleniſſime adeptus eſt, & quot plane quæſtiones morales hoc uno textu Apoſtoli intercipiuntur? ſi vere, ſi ſincere, ſi practice accipiatur?

Ad me, ad te, ad omnes hæ voces ſunt, quas conſcientia, quas Angelus Dei unicuique ſuggerit: *tolle, lege: tolle, lege.* Quid vero eſt legendum, ſi quidpiam eſt legendum, niſi liber Dei? *erratis* dixit Dominus ad illos; & *erratis* dicit ad nos, *neſcientes ſcripturas.* Hoc grande malum eſt nullis argutiis ſatis excuſandum, voluntarium ſane, & principium malorum: ſed prædicta eſt per Prophetas ſterilitas futura, & fames verbi Dei, Doctrinæ, & panis juſtorum.

Utriuſque hujus quæſtionis ſummam Dominus Matth. 7 ſancivit inter plurima alia morum præcepta dicendo: *omnis ergo, qui audit verba mea hæc, & facit ea* (utrumque enim requiritur) *aſſimilabitur viro ſapienti, qui ædificavit domum ſuam ſuper petram: & deſcendit pluvia, & venerunt flumina, & flaverunt venti, & irruerunt in domum illam, & non cecidit: fundata enim erat ſuper petram, & omnis, qui audit verba mea hæc & non facit ea, ſimilis erit viro ſtulto: qui ædificavit domum ſuam ſuper arenam: & deſcendit pluvia, & venerunt flumina, & flaverunt venti, & irruerunt domum illam, & cecidit: & fuit ruina illius magna.*

Agit quidem Dominus de audiente verba ſua & non faciente ea; quæ à fortiori comprehendunt non audientes, vel ea quoquomodo audientes, ſed non in eis, ſed alibi ædificantes, ſeu eorum loco facientes revera contrarium probabile. Argumenti porro vis, & robur eo revocatur, quod ſapiens ille ſit, qui ſuper petram; ſtultus ille, qui ſuper arenam ædificat. Unicuique ſanè noſtrum tradita eſt domus ſua ædificanda vita ſua, & ſalus ſua. Ecce adſunt & petra, ſuper quam ædificemus domum uniquique noſtram, ſcilicet verba, & doctrina Dei ab Eccleſia, & ſanctis declarata. de quibus verbis ſcriptum eſt, *cælum, & terra tranſibunt; verba autem mea non præteribunt*: & ecce adſunt authoritates quædam incertæ hominum inter ſe diſſidentium, nec verbis Dei, ſed rationibus ſuis fundantium plerumque, quod dicunt. Ergo qui dimiſſa hac arena, in petra illa domum ſuam ædificat, ſapiens eſt: ſtultus vero, qui contra facit, & incertis, ac humanis fundamentis vitam ſuam inædificat, & deinde experientia demonſtrat, eos, qui verbo Dei, & fidei firmiter inhærent, in eiſque fundatam habent domum ſuam, non cadere, quamquam deſcendat pluvia tentationum, &c. Cadere vero facile eos, qui opinionibus vivunt, fierique ruinam magnam.

## QUÆSTIO VI.

*Utrum ergo ſecundo, ſicut vera doctrina fidei ſic etiam morum inveniri, innoteſcereque poſſit per ejus perpetuitatem in Eccleſia?*

PRimum modum inveniendæ veritatis totius religionis, & doctrinæ morum tradidimus quæſt. præc. exemplo & documentis Auguſtini. Nunc ſecundùm modum ſumus oſtenſuri per ejuſdem veræ doctrinæ morum in Eccleſia Dei perpetuitatem, ut porro certius, patentiuſque arguamus præ manibus ubique ferimus exemplum fidei, inquam, fidei ſenſu adverſa iterum accepta fide: nam de cætero jam Auguſtinus quæſt. 4. notabat, nullas Apoſtolorum epiſtolas

de

de fide quaſi ſeorſim amoribus ſcriptas eſſe, ſed omnes illas eſſe utroque ſermone, & fidei myſteriorum, & morum contextas: & idem eſt de Evangelio, de Prophetis, & pleriſque librorum ſacræ ſcripturæ.

## ſ. I.

*Valet primum ratione iſta conſequentia: vera doctrina fidei fuit perpetua in Eccleſia: ergo & vera doctrina morum.*

Circumſcribendus primum eſt ſenſus quæſtionis. Neque enim de ea imprimis veritate morali tractamus, quæ de iis legibus ſit, quæ non ſemper in Eccleſia fuerunt, ſed poſt vel Eccleſia, vel Princeps, aliuſve ſuperior condidit: ideoque quæſtio maximè eſt de vera doctrina morali juris naturalis, & divini; quorum nullum additum eſt poſt conſignatas ſcripturas: ſicut etiam nulla Dei revelatio, quæ fidem publicam, & Eccleſiæ fundet, ſuper addita eſt.

Deinde ſenſus non eſt, rectam, veramque doctrinam motum creſcere iu Eccleſia non potuiſſe; quemadmodum etiam doctrina fidei creſcere poteſt, vel etiam crevit, ut quæſt. ſeq. Exponemus. Inquam, creſcere potuit, conferendo ſæcula Eccleſiæ cum aliis; non tamen conferendo eum omnibus; nihil ſcilicet ut arbitramur, ſit unquam de fide, quod tempore ſaltem Apoſtolorum tale non fuerit. Atque eodem modo philoſophamur de recta doctrina motum juris ſaltem naturalis, & divini.

Quæſtio ergo eſt magna ex parte collativa veræ doctrinæ morum cum vera doctrina fidei. Et quærimus, utrum ſicut vera doctrina fidei perpetua fuit in Eccleſia Dei, & nulli ſtatui, nulli fidelium, niſi per ipſum ſteterit, de fuit in Eccleſia vera doctrina fidei ſibi neceſſaria ad ſalutem: ſic pariter ſit tenendum, de vera, rectaque doctrina morum pro ſtatibus omnibus, & ſingulis fidelibus neceſſaria? Quo ex loco retundemus, Deo juvante, Moraliſtarum quorundam faſtum exiſtimantium, aut ſe novam quandam ſcientiam inveniſſe, quæ non eſſet: & quæ hoc ipſo falſitatis convincatut, aut ſine ſuis libris, & caſibus fideles vivere non poſſe, neque ſcire, quid ſit ſibi faciendum, aut quomodo vivendum.

Concluſio hujus quæſt. eſt, valere primùm ratione arguendo conſequenriam iſtam: vera doctrina fidei fuit perpetua in Eccleſia: ergo & vera doctrina motum. Antecedens eſt catholicotum omnium adverſum ſectarios, qui nullo alio modo efficacius evertuntur; & ratione & authoritate multipliciter ſtatuitur. Ego ſic cauſam iſtam egi cum ſectariis, ut me quidem reum; ipſos Auctores efficerem, quibus probandis onus incumberet; eorumque totam nationem ad unum entymema provocavi, cujus antecedens, & ſuum eſſet, & noſtrum; conſequens vero noſtrum: quod tamen ipſi neceſſario probarent probando antecedens ſuum & noſtrum.

Entymema quod facile ad ſyllogiſmum reducitur, eſt hoc. Eſt nunc in mundo vera religio, & fides: fuit ergo illa ſemper Anrecedens non mndo ſectariis, ſed omnes quarumeumque religionum cultores admittunt; ſiquidem uniquique aliquam religionem habent, eamque veram, vel cenſent, vel ore ſaltem dicunt. Ea ergo via primum rationis ſuadeant antecedens antecedens vel ſibi, vel nobis & planè eiſdem verbis ſtabilient conſequens.

Forſitam cauſantur omnium gentium ſemper, & ubique conſenſum, quod vera religio eſſet in mundo; & ſi deinde deſiderent, quænam illa eſſet. Addent, verum eſſe, quod omnibus ſemper, & ubique videtur; talia hominum, ſed naturæ ipſius eſſe judicia, & hoc totum non magis probat, nunc eſſe, quam ſemper fuiſſe, ut patet Prodant fori Dei erga creaturas ſuas omnes & maximè erga intellectuales beneficenriam, providentiam, curam, & quidquid hoc ex loco dici poteſt, ſtatuit conſequens, ut cernitur.

Quod ſi ex eo arguant, quod naturæ Authoribus hominum creaturam ſuam de aliis inſtituerit, prima quædam ſcientiæ ſomnia, & principia, ex quibus diſceret, ac proficeret, ei indendo, & ingerendo: à fortiori proinde ei providiſſe, quomodo & creatorem ſuum coleret, veramque religionem conſequi poſſet. Pariter etiam hoc, quod antecedens validè ſtatuit, firmat eadem planè vi conſequens: & ſemper invicte habetur, vel veram religionem nunc non eſſe, vel perpetuo fuiſſe.

Si poſtremo ex fine arguant, ex quo ubique clariſſimæ demonſtrationes conficiuntur Deum ſcilicet hominem ad beatitudinem condidiſſe, eaque de cauſa irrequietum etiam beatitudinis appetitum, quo in omnibus moveatur, ei injeciſſe, ut hoc continuo ſtimulo eam vel invitus quærere cogeretur: ac proinde Deum ipſum haud dubiè media providiſſe, quibus niſi homo oſcitaretur, ac negligeret, pervenire ad finem illum poſſet: inter hæc porro media unum potiſſimum, & reliquorum quaſi fundamentum eſſe veram religionem, ac veri Dei verum cultum. Hæc ad verbum cuncta, & omnia allegabilia conſequens illud non minus, quam antecedens commonſtrant.

Hinc maximè ſectarios & Mahometanos diſſipavimus: veſtræ religiones nec ſemper fuerunt; nec verè alicui quæ immediate ante eſſet, ſucceſſerunt: ergo veſtræ religiones veræ non ſunt, antecedens patet de Mahometanis; nec enim vel Judæis, vel Chriſtianis, vel Gentilibus ſucceſſerunt; nec aſſignare ullam religionem antea veram poſſunt, cui ſucceſſerunt, & cujus quaſi hæredes fuerint. Eadem evidentia pater de ſectariis: nam immediate ante ipſos erat Eccleſia Romana; quam potiùs ut falſam reliquerunr & oppugnarunt. Deinde etiam patenter conſtat, quamquam nec hoc ſufficeret, veteri Eccleſiæ eos non ſucceſſiſſe; nam ſancti veteres martyrum ſolemnitates celebrarunt; pro mortuis orandum eſſe tenuerunt: Corpus Chriſti in euchariſtia agnoverunt: quæ & alia tam ſunt aperta, & notoria; atque eſt notorium extitiſſe Chryſoſtomum, Auguſtinum, & cæteros Patres, aut eorum nobis ſupereſſe opera, & confeſſionem & ſimiliter pater eos non defeciſſe à Romano Pontifice, ut dictum eſt demum quæſ. prox. ergo ſimilari evidentia concluditur, ſuas religiones veras non eſſe, & veram ſemper extitiſſe. Unde ſectarii, ut exitus probat, facile Atheiſtæ quoad religionem fiunt: quicumque enim ſemel ſibi perſuaſerit, fuiſſe ætates aliquas, vel ſæcula ſine vera religione, & fide, facile credet, vel ſaltem hærebit, vel dubitabit, forſitam nec nunc eſſe.

Nunc

Nunc ad veram doctrinam morum; & quamvis argumentum univerſaliſſimè, ſicut de vera religione ſtrui poſſit, illud tamen ad terminos Eccleſiæ claudimus; fruſtra enim ad eos, qui foris ſunt, de moribus diſſeramus, cum extra Eccleſiam nulla ſit rectitudo morum, & juſtitia propoſuimus itaque, valere rationis via conſequentiam iſtam: vera doctrina fidei, ſcilicet neceſſaria, & ſufficiens, fuit perpetua in Eccleſia: ergo & vera doctrina morum, ſcilicet ſufficiens, & neceſſaria pro ſtatibus ſingulis, & omnibus. Antecedens eſt omnium Catholicorum contra ſectarios, & hinc eos cuncti evertunt. Conſequens porro iiſdem ad verbum mediis probabunt, quibus antecedens, ſi quoſcumque adverſantes actores faciamus, ſuumque, & noſtrum antecedens commonſtrare cogamus: quod ut clarius pateat, ecce nunc fingo, & perſonam ago negantis antecedens: etenim ea ipſa movere debent, quæ nuper poſita ſunt. Primò Gentium conſenſum, & naturæ judicium proferunt, & hoc pariter probat conſequens: nam ſicut nulla uſpiam natio viſa eſt expers religionis, ſin nulla ſine legibus; & gentes ſicut religioſæ, id eſt, religionum cultrices; ſic omnes morales inventæ ſunt: quibus eſſet ſuum bonum, & malum: turpe & honeſtum; pœnæ, & præmia; laus, & vituperium: quamquam ſicut in religionibus, ſic etiam in legibus deſipuerint. Naturæ ergo judicio, omniumque conſenſu ſic conſtat perpetuitas rectæ doctrinæ morum, qua homines boni eſſe poſſint; ſicut perpetuitas veræ religionis. Medium illud item alterum, ex Dei erga creaturam ſuam, maxime vero erga intellectualem beneficentia, providentia, & cura, utrumque eodem jure convincit. Quod rursùs Deus, qui ad alia ſecunda hominem inſtituerit, à fortiori ei providerit principia, quibus & veram religionem, & verum creatoris ſui cultum conſequi poſſet, id ipſum de principiis veræ, rectæque doctrinæ morum conficit: ſine quibus ſcilicet nulla religione placere homo creatori ſuo potuiſſet, & ſic Theologi omnes conſentiunt, immiſſa fuiſſe homini prima quædam principia doctrinæ morum, utique vera, & ex quibus non vera, & falſa, ſed ſolum vera colligeret: ſicut agricola. Haud ſane triticum ſeminat, ex quo pariter triticum, ſolumque naſcatur, ubi obiter ſectarii, qui ad ſolam fidem juſtitiam, juſtificationemque omnem reduxerunt, contra naturæ ſenſum, & & judicium ineptierunt, quo conſtat præter religionem requiri præterea morum rectitudinem.

Poſtremo pro perpetuitate veræ religionis arguebatur, hominem à Deo conditum, directumque in finem, beatitudinemque aliquam; proviſa proinde ei fuiſſe media quibus pervenire poſſet: religionem autem, & verum cultum creatoris eſſe inter media unum potiſſimorum: Hoc porrò de rectis moribus pariter evincit. Sicut autem verus Dei cultus ſine vera fidei doctrina non conſtat, ita neque morum rectitudo, ſine recta veraque morum doctrina. Quibus ergo modis, & mediis evincitur perpetuitas veræ doctrinæ religionis, eiſdem ad verbum conficitur perpetuitas veræ doctrinæ morum. Valet igitur ea conſequentia propoſita.

Inter orthodoxos autem res eſt potentior. Nullus enim ritè Catholicus credere, aut perſuadere ſibi poteſt, veram fidem, eamque pro ſtatibus omnem ſufficientem, & neceſſariam defuiſſe unquam in Eccleſia; nam alioqui deſtituiſſet nos Deus mediis neceſſariis ad ſalutem. At ipſa fides noſtra ſtatuit, ſe ſolam ad ſalutem non ſufficere, ſed requiri præterea bonos mores, & cum homo non intellectu ſolum, ſed etiam voluntate conſtet, utramque hanc potentiam eſſe rectificandam, ut vel boni ſimus, vel Deo noſtro placeamus. Ergo ſicut Deus numquam Eccleſiam ſuam deſtituit fide ſufficienti, & neceſſaria pro ſtatibus omnibus; ita neque doctrina morum ſufficienti, & neceſſaria. Ea porro morum doctrina, quæ Deo, ejuſque providentiæ tribui poteſt, haud dubie vera eſt, non falſa etiam probabilis. Valet ergo conſequentia.

Unde quidam, ex quo laudem mereri ſibi perſuadeant, inde reprehenduntur; exiſtimare enim videntur, inveniſſe ſe novam quandam ſcientiam moralem, eamque expeditam, qua & peccata tollantur, & plurimi ſolventur. Hæc ſanè laus laus non eſt, ſed impugnatio: & ſicut in religionibus arguimus, nova eſt; ergo falſa: ſic etiam in ſcientia morum ex novitate falſitatis evincitur. Ea vi tamen, non ideò negari à nobis, ſcientiam moralem creſcere potuiſſe, ut infra exponam; tamen propter ſufficientia, & neceſſaria, ut oſtenſum eſt via rationis. Inquam, rationis cujuſdam publicæ, & omnium; non tantummodo quarumdam privativarum, quas hic, & ille quotidie excogitant, haud majori labore, quam poetæ faciant verſus ſuos.

Aliud in idem formare poſſumus Enthymema ſic. Eſt nunc in Eccleſia ſufficiens, & neceſſaria doctrina morum pro ſingulis hominibus, ac pro ſtatibus omnibus. Ergo fuit illa ſemper in Eccleſia. Qui de antecedenti dubitat, facile modum curam relinquet, ut de ſectariis paulo ante probabam. Quicumque vero illud accipit, cogendus eſt, ut probet; & nobis quieſcentibus una opera conſequens quoque ſtatuet.

Ex quo denuo conſpicitur, novos libros morales eorumque tantam multitudinem, quos ad vitam regendam tam neceſſarios arbitrari videntur, quam cibus ſit neceſſarius ad vivendum, non eſſe ſaltem ſimpliciter neceſſarios pro eo jure, quod ſemper in Eccleſia fuit. Sequitur: ergo ſolum ut plurimum neceſſarii eſſe poſſunt ſecundum quid, & ad melius eſſe. Quinimo ad hoc etiam genus illi ſolum pertinere poſſunt, qui ad eam, quæ ſemper in Eccleſia viguit, morum doctrinam propriè addiderunt, ſeu propriè auxerunt; non illi, qui aliam præter, aut contra illam attuliſſent, de quo inferius. Hinc etiam cernitur, veriſſimum eſſe, quod part. 1. & ſupra lib. 2. conſtituimus in morum doctrina, cæteris paribus præſtare Doctores priores poſterioribus, & præſentes futuris; & præteriti præſentib. Quod nunc idem via authoritatis eſt demonſtratum.

## §. II.

*Similiter authoritates probantes perpetuitatem vera doctrina fidei in Eccleſia, probant idem de vera doctrina morum.*

Hoc §. ſolùm authoritates aliquas ſcripturæ, eaſque non tam tractabo, quam percurram

tam; quarum ſcilicet locus eſt in cauſis religionis; ſed ex his vulgatiſſimis notionibus cauſa hic noſtra ſtatuenda eſt, ut abſolute & ad hominem liquido conſtet. Mirabere pro Recentiorum quorumdam pinguem ſane imperitiam, qui exemplo novarum inventionum rei tormentariæ, bellici pulveris, artis bombardarum, & ſimilibus novas ætatis opiniones morales, ætatemque ipſam commendant, quaſi nunc demum, ſicut cætera illa inventa, ita ars quoque quaſi nova vivendi, peccata vitandi, & plurimos ſalvandi excogitata ſit. O vere inauditam miſeriam? ô homines, ſi ad docendas artes bellicas, & nauticas Dei filius Deus de cælis deſcendiſſet; ſicut de fide ſole clarius eſt, eum inter alia ad hoc deſcendiſſe, ut factus unus Magiſter noſter doceret nos, quid credere, ſperare, timere, amare, odiſſe, agere, vitare deberemus, canere certè triumphum poſſent. Sed cum primum ſit ſtultitia ſtultitiarum; ſecundum autem de fide publica, & notoria, dum ſimilia commiſcent, demonſtrant, quales vere morum Magiſtri ſint.

Nugis itaque prætermiſſis, quibus eodem jure ſectarii in fide ludere poſſent, primus, & in Eccleſia notus textus pro perpetuitate doctrinæ fidei ſufficientis, & neceſſariæ pro univerſis omnino ſtatibus & officiis eſt Matt.18. *Tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam: & portæ inferi non prævalebunt adverſus eam.* Cum hic non cum hæreticis, ſed catholicis res nobis ſit, haud immoror in illorum ad hunc textum refutandis ineptiis, quas veri ſapientes exufflarunt.

Quicumque Theologiam vere talem norunt, ritè ſciunt, hoc loco non eſſe fundatam Eccleſiam, & Dominus ædificabo, inquit, non ædifico, & promiſſio eſt, non executio. Rem porro executioni mandatam plerique cenſent Joan. 21. ubi Petrum jam eo cap.18. Matt. in ſcientia, & cognitione probatum, quia hoc ad Prælaturas non ſufficit, iterum de dilectione, & charitate examinat, utrum ipſum diligeret, & cæteris etiam plus diligeret: quippe cum cæteris præficiendus eſſet, non par, & dignus, ſed dignior etiam quærebatur, & utrum eſſet, examinabatur, læti vivite epiſcopatuum, beneficiorum, aliorumque munerum collatores, ſi digniores non quæritis, & præficitis, ſi qui eſtis.

Hoc igitur præmiſſo examine, qui corda noſcit, Deus: paſce, inquit, *agnos meos: paſce oves meas:* atq; hoc pacto Eccleſiam illam, quam promiſerat ſuper petram Petrum ædificavit, eumque, & ſucceſſores ejus Paſtores omnium agnorum, & ovium ſuarum, id eſt minorum, & majorum effecit: ut ſi quis alteri dicat, do tibi oves meas, omnes plane donat: ſed de hoc alias. Nunc in cauſa noſtra vix locus supereſt quæſtioni, & contentioni: ſed quia cauſa nobis eſt cum mirabilibus hominibus, argumentari oportet.

Primo notione publica ex ipſa Paſtoris, & paſcendi voce perſpicuum eſt, Paſtoris in Eccleſia non ſolùm eſſe inſtituere oves doctrina ſpeculativa myſteriorum, ſed etiam doctrina morum: & ſic etiam paſcere: quod nemo eſt in Eccleſia, qui ignoret, & publicè conſtat ex quotidiano ferme examine Parochorum, Confeſſorum, & Epiſcoporum etiam in Italia: quod in Hiſpania moris non eſt, quia ſupponunt, eos, quos ad Epiſcopatus præſentant, pares eſſe, ut gregem utraque illa doctrina paſcant. Sed Dominus Eccleſiam fundavit, adverſus quam numquam inferi portæ prævalerent; hocque ut conſtaret, ac ſtaret, Petrum, & ſucceſſores ſuos Paſtores fecit agnorum, & ovium ſuarum omnium ſtatuum, & officiorum, nec vel una excepta ove, vel agno. Ergo Petrus primum, & deinde ſucceſſores ſui, qui perpetuo ordine ſecuti ſunt, habuerunt, unde hos omnes agnos ſuos, & oves paſcerent doctrina tam myſteriorum, quam morum omnibus illis neceſſaria, & ſufficienti: ergo utraque hæc doctrina perpetua fuit.

Patet hoc idem rurſùs, quia Petrus primum, ac cæteri Apoſtoli, quia Paſtores erant, utraq; illa doctrina, ut ex epiſtolis eorum, & actis, v[illegible]ſq; luculenter conſtat, fideles paverunt, & inſtituerunt. Patet: quia Romani deinde Pontifices omnes, ut in eorum epiſtolis, vitis, & conſtitutionibus cernitur, utramque curarunt, & tradiderunt; & continenter Eccleſiæ Paſtores omnes nunc, & prius; & [illegible] nunc, ita etiam prius, & prius, & ſemper. Patet; quia una doctrina ſine alia, ut ſæpe uſurpamus, non ſufficit ad ſalutem: Eccleſia autem ædificata eſt à Domino, in qua ſalvari homines poſſent. Pa[illegible]t; quia dato, doctrinam eam ſufficientem, & neceſſariam defuiſſe, jam portæ inferi prævaluiſſent. Patet; quia ſic fuiſſet, ſi fides defuiſſet: ergo ſic, ſi doctrina ſalutis defuiſſet. Patet; quia hac de cauſa & Eccleſia ipſa in unum congregata, ac Romani Pontifices hac ætate, & illa, & omni judices extiterunt controverſiarum omnium doctrinæ fidei, & morum, ut notorium eſt, illorumq; reſponſis jus ipſum canonicum magna ex parte compactum eſt: habebant ergo doctrinam ex qua inter bonas, & malas dijudicarent, ubi delyrat ut minimum ille, qui impudentiſſime dicere, & edere etiam auſus eſt, nullam eſſe poteſtatem in mundo ad damnandas opiniones probabiles: vere enim quidam hoc probabilitatis nomine velut quodam faſcino capti ſunt, nec intelligunt; & ſolius veritatis hoc privilegium eſt, ut damnari nec ab Eccleſia poſſit, neq; à Deo. Patet; quia Dominus ad illud ſupremi in terris paſtoris officium claves Petro contulit, *tibi dabo claves regni cælorum, &c.* quarum altera poteſtatis eſſet, & altera ſcientiæ, non fidei ſpeculativæ ſolius, ſed etiam doctrinæ morum: numquam ergo una magis clavis, quam alia in ſucceſſoribus Petri, & in Eccleſia defuit. Ergo perpetuitas veræ, rectæque doctrinæ morum in Eccleſia potentiſſima eſt, ſicut perpetuitas veræ doctrinæ fidei: ſæpe porro demonſtratum eſt, ne hoc moveant, rectam doctrinam morum, & ſanam, & veram doctrinam morum; item doctrinam morum Eccleſiæ vel Dei, & veram eſſe connexa, & convertibilia; nec fieri ulla vi poteſt, & prius aſtra cadent, quam Eccleſia, vel Deus probet, doceat, firmetve vel unam ſolam propoſitionem falſam etiam probabilem, & chimæra chimærarum eſt, quod Eccleſia vel Deus fiat Magiſter falſitatis ullius etiam millionis Authorum. Ergo ſemper patentiſſimum eſt, viguiſſe perpetuo in Eccleſia Dei veram doctrinam morum ſufficientem, & neceſſariam pro ſtatibus, & officiis agnorum & ovium omnium.

Hanc eandem Eccleſiæ invictam firmitatem quam ſupra petram Petrum præ, cæteris Dominus ædificavit, & per hoc explicavit, qualis eſſet, & quibus maxime partibus immobil[illegible]as ejus conſtaret, explicuit plenius Apoſtolus ad Eph.4. quod idem etiam Act.12. declaratur: *& ipſe quoſdam quidem Apoſtolos; quoſdam Prophetas: alios vero Evangeliſtas: alios autem Paſtores, & doctores ad conſummationem ſanctorum, in opus miniſterii in ædificationem cor[illegible]ris C[illegible]i* (i.e. Eccleſiæ) *donec occurramus omnes in unitatem [illegible]dei,*

&

*& agnitionis filii Dei in virum perfectum, &c. ut jam non ſimus parvuli, & circumferamur omni vento doctrinæ.* Hæc plane ſunt, çementa, hæ partes potiſſimæ poſt ipſum primum caput, & fundamentum Chriſtum totius corporis, & ſtructuræ Eccleſiæ; hic finis, hic modus. & niſi deſipere placeat, perfecit utique hanc fabricam Dominus, quam computatis haud dubie ſumptibus aggreſſus eſt,

Quamvis aliter Apoſtoli, Prophetæ & Evangeliſtæ; & aliter Paſtores, & Doctores ſuperfuerint; nam hi quidem vivi alii aliis ſucceſſerunt: illi non ita, ut Prophetæ, & Evangeliſtę nec Apoſtoli etiam toto rigore ſermonis, & quoad privilegia ſaltem perſonalia; at manſerunt etiam hi tamquam partes maximæ in operibus ſuis; & ſic nunc quoque, & ſemper Apoſtoli, & Prophetæ & Evangeliſtæ nos docent, & in omnibus docet nos unus magiſter noſter. Hæ partes omnes, & ſingulæ inter alia doctrinæ cauſa conſtitutæ ſunt, ut patet: non autem ſolius doctrinæ myſteriorum gratia, ut ex ipſis patet: ergo etiā morum at hæ partes ſingulæ, & omnes perpetuo permanſerunt in Eccleſia Dei, permanſit ergo perpetuo doctrina ſufficientiſſima fidei myſteriorum, & morum Et confirmatur; quia minùs multo, quā natura, Eccleſiæ Author in neceſſariis deficere potuit: erat autem neceſſaria utraque propoſita doctrina, ergo utraq; permanſit.

Rurſus ex fine, qui in textu Apoſtoli proponitur *donec occurramus in unitatem fidei, & agnitionis filii Dei in virum perfectum.* Etenim finis proximus erectionis Eccleſiæ eſt juſtitia, & perfectio noſtra; finis remotior ſalus noſtra: finis ultimus gloria Dei. Contulit ergo Dominus Eccleſiæ ſuæ, atque in ea ſervavit Doctrinam ſufficientem, qua juſti, ac etiam perfecti eſſe poſſemus: ergo utramq; prædictam doctrinam. Iterum quia Apoſtolus explicuit, qualis illa eſſet, firma ſcilicet, ac immobilis, & propria Eccleſiæ; non in certa, varia, & ventorum inſtar hinc inde quotidie irruens; & certè hodie opiniuncularum quarumque vento circumferuntur, & nihil firmum ſupereſt. Ergo Dominus contulit ſervavitque in Eccleſia Doctrinam ſufficientem, qua hunc ventum doctrinarum repellere, & citra illas vivere poſſemus.

Præterea nullam Eccleſiæ ætatem aſſignare poſſunt, in qua defuerit utraque illa doctrina, defuerunt utique, ut opinor, laxitates præſentes, ac modus etiam ipſe de moribus ex cerebro, & humana quadam æquitate, & menſura philoſophandi: qua certè, ſi tunc ad fuiſſet, excuſaſſent tot illa martyria, cruces, & mortes trium primorum ſæculorum; ut facile ex aliis novis inventis ex gravi præjudicio, ex ſuavitate legis Dei, ac ſimilibus fontib. hauſtis, ac latiſſime propagatis fortiſſime ſuaderi poteſt, defuerūt ſane hæc; at Dei invicta doctrina, quę martyres. ſanctoſq; pareret, nō defuit. Undepoſtremo id ipſum patet oſtenſive; nam in omni ætate Eccleſię fuerunt & juſti, & magis juſti. & perfecti, aderat ergo doctrina & fidei & morum, qua juſti, & juſtiores, & perfecti filii Eccleſiæ eſſe poſſent.

Videntur itaque dormitare quidam, qui niſi ex novis libris, & opinionib. de vita chriſtianorum, ſtatuumque ſingulorum, & officiorum cauſis determinati vix poſſe credunt Quorum ut ſomnus diſcutiatur memorandum eſt, haud nunc primum ſtatus, & officia, & ſacramenta, contractus, emptiones, venditiones, teſtamenta, Reges, ſubditos, judices, jejunia, quadrageſimam, & hoc genus cætera in Eccleſiam obrepſiſſe, ſed ſemper fuiſſe; ac proinde pro eis etiam omnibus neceſſariam, ſufficientiſſimamque doctrinam, ut recte, & melius geri poſſent, ut magis qu. ſeq. Exponam.

Eadem illa perpetuitas ſicut veræ doctrinæ fidei, ita etiam morum conſtat ex cæteris locis vulgatis, ut Matt. 28. Ecce ego vobiſcum ſum uſq; ad conſummationē ſæculi. Profecto quemadmodum Chriſtus apud eos non eſt, qui recte non credunt, quantumcumq; ipſi ſe rite credere & vera credere arbitrentur; ita nec apud eos, nec cum eis eſt, qui recte quidem credentes, mandata tamen ejus, & legem non ſervant. Supererat ergo ſemper doctrina, qua mandata ſua, & lex ſua ſervaretur, itum omni ætate, & anno viguit, & ut ſit articulus, *credo ſanctam Eccleſiam*, ſupererant ergo leges, & inſtituta ſancta. Item quia, ſicut ſemper Deus fidem ſub pœna damnationis pręcepit. ita etiam obſervantiā legis ſuæ, & mandatorum ſuorum. Ergo remanſit ſemper, & viguit doctrina, qua & recte credere, & Dei legem, & mandata ſervare homines poſſent. Item Apoſt. 1. ad Cor. 13. teſtatur, nunc manere hæc tria, fidem, ſpem, & charitatem; permanſit ergo fides, quæ per charitatem operatur: at hoc uno, & plene infra tractabimus, remanebat, unde lex tota impleretur, remanſit ergo doctrina ad impletionem legis omnis, & obligationis neceſſaria.

Iterum idem Apoſtol. 1. ad Timoth. 3. teſtatur. Eccleſiam eſſe firmamentum & columnam veritatis, utique omnis neceſſariæ ad finem ſuum. Ne quaſi trunca, deficienſq; ſit. Utraq: porrò voce columnæ, & firmamenti ſignificatur, & ingeritur firmitas, quæ veritatem quaſi ſibi affixam indemnem ſervet: ſicut ergo ſtellæ à firmamento divelli nequeunt, ſic nec veritas ab Eccleſiæ firmamento ſuo: ſicut rurſùs veritas tutiſſima ſervaretur in domo invictis columnis extructa, ſic ſervatur in Eccleſia columna immobili ſua, domoque invicta, ac victrice ſuā. Numquam ergo avulſa eſt ab Eccleſia veritas ſua i. e. ad finem erectionis ſuæ neceſſaria; qua filii ſui & recte credere ſperare, timere. amare, & odiſſe, & vitare, facereq; poſſent. Quod plane in longum ex epiſtolis omnibus Apoſtolorum rexi, tendiq; poteſt, illud unum addo primo ad Tim. 2. *vult enim Deus omnes homines ſalvos fieri, & ad agnitionem veritatis venire.* Cujus, rogo te, veritatis? illius plane, qua ſalvi fiamus: ergo fidei, & morū: Nec ſane vult, noſtros nunc homines in cognitionē veritatis venire; non autē priores, ſed omnes; *vult enim*, inquit *omnes homines ſalvos fieri?* Ergo ſupereſt, ſupererit, ſuper fuit, unde in utriuſq; illius veritatis cognitionem venirent. Supererat ergo illa ſemper in Eccleſia Dei. Quib. proinde authoritatibus, & modis demonſtratur perpetuitas veræ doctrinæ fidei in Eccleſia, iiſdē plane commonſtratur perpetuitas veræ doctrinæ morum. Neq; mirum, cum utriuſq; idē ſit finis, & utraq; ſit neceſſaria. Unde miramur eos, qui tā facile novas opiniones morales ructant; & gratias ago Deo meo, quod nullam, quā ſciam, excogitaverim, ſed conſilium ubiq; meum eſt vetera reſtituere, & à novitatibus defendere, quod ſi conſequor, nō meas, ſed antiquas trado doctrinas; ſin vero non conſequar, velim omnino, ut omnia dicta mea velut pſitacorū ſint, omnino enim nolo de hoc judicari, nec ullius opinionis author, invētorve exiſtere, aut videri; ſi namq; judiciū Dei tecolo, id tremendū eſt; puerile verò, ſi res humanas conſidero, ex quo plurimi, qui drachmā vix unam intellectus habent, inventores facti ſunt, & garriunt, & gloriantur.

Ex his patet celeberrimam etiam eam authoritatem contra novitates hæreticorum 1. ad Tim. 6 *O Timothee depoſitum cuſtodi, devitans profanas vocum novitates*, cùm gloſis ſanatorum, urgere etiam in doctrina morum Neque enim, quod patenti facto conſtat ex Evangelio, & epiſtolis Apoſtolorum, Timotheus, aut Eccleſia depoſitum accepit duntaxat fidei ſpeculativæ, ſeu myſteriorum, ſed etiam plurimæ, & eopinſæ, ac divinæ doctrinæ morum totius veræ ſervavit autem haud dubie depoſitum Eccleſia ſancta. Ergo ſicut prius.

Jam quod ad voces attinet, dupliciter illæ prophanæ eſſe poſſunt; vel quia à prophanis uſurpatæ ſunt: vel quia præter ſacram omnino doctrinam ſunt. Jam hæc vox veſtra dilectiſſima *probabile*, quo uno cardine conſcientias omnes, & Populos regitis, vel ſignificatum ſaltem ejus in quo evangelio eſt, vel in qua epiſtola Apoſtolorum? vel quis unquam ſanctorum, & Doctorum, quos ſequendos nobis Eccleſia ſancta tradit, hoc probabilitatis voce, vel regula vixit, aut viuendum eſſe docuit? Eja dicite, oſtendite. Nos vobis ſæpe, ac demùm ſup. lib. oſtendimus, hoc dogma ab Academicis Gentilibus acceptum, quin etiam laxatum, & ab Auguſtino execratum, ab aliiſque Patribus improbatum eſſe: totoq; opere innotuit, quàm præter & contra ſanctos Patres, & Theologiæ elementa ſit iſta veritatis expers, & inanis probabilitas, ſeu purum phantaſma, & tamen hoc uno dempto, totus quantus moraliſmus Recentiorum cadit. Nos Apoſtolum audimus, & prophanas vocum, & rerum novitates devitamus; nam *ſi prophana eſt novitas, tenenda eſt antiquitas*, inquit inter alia Lyrinenſis.

## §. III.

*Hac Perpetuitatis, & ſucceſſionis regula Patres quoque uſi ſunt.*

PAuca ex multis commemorabo. S. Polycarpus ep. ad Philipen. *propter quod relinquentes vanitates, & falſas doctrinas ad illud, quod nobis à principio traditum eſt, verbum revertamur.* Cyprianus epiſt. 74. *Si Canalis aquam ducens, qui copioſe prius, & largiter profluebat, ſubito deficiat, non ne ad fontem pergitur, ut illic defectionis ratio noſcatur. Quod & nunc facere oportet Dei ſacerdotes præcepta divina ſervantes, ut ſi in aliquo nutaverit, & vacillaverit veritas* (cujus vacuam *probabilitatem* Patres non curarunt) *ad originem dominicam, & evangelicam, & Apoſtolicam traditionem revertamur: & inde ſurgat actus noſtri ratio, unde & ordo, & origo ſurrexit.* Ecce nutat, & acri contentione controvertitur doctrina morum: revertendum ergo eſt ad originem, ut inde ſurgat actus noſtri ratio. Ecce rursùs Canalis, qui copioſe prius, & largiter profluebat, defecit, nam in plurimis libris moralibus canalis deeſt, quo cæleſtis illa evangelii, & Apoſtolorum doctrina ab Eccleſia, & Patribus explicata ad mores, vitamq; noſtram defluat, ut Alexander VII. demum doluit, ac mundus videt, apertis plurimis libris, & fames, & ſterilitas, non panis, ſed verbi Dei à Prophetis prædicta obtigiſſe videtur, oportet ergo ad fontem pergere, ut illic defectionis ratio noſcatur.

Uſurpavit præceptum Auguſtinus lib. 5. de Bapt. cap. 26. *quod nos*, inquit *admonet Cyprianus, ut ad fontem recurramus, id eſt, ad Apoſtolicam traditionem, & inde canalem in noſtra tempora dirigamus, optimum eſt, & ſine dubitatione faciendum.* Abduci etiam Hieronymus poteſt epiſt. 63. *Uſque ad hunc diem ſine iſta doctrina mundus Chriſtianus fuit: illam ſenex tenebo fidem, in qua puer natus ſum. Cur poſt quadringentos annos docere nos niteris, quod antea neſcivimus?* Quamquam vere Hieronymus de ſola fide loquatur, in primis notatum ſæpe eſt, morum etiam eſſe fidem plurimam: & Hieronymus, opinor, noluiſſet, aut mundum chriſtianum ignoraſſe, aut ipſum jam ſenem diſcere oportere, quomodo eſſet vivendum.

Verum hac in re palmam cunctis præcipuit Tertullianus aureo libro de præſcriptionibus adverſus hæreſes; ex quo, ſiquidem omnia non poſſumus, aliqua diligemus ad intentam perpetuitatem, & legitimæ ſucceſſionis neceſſitatem etiam in doctrina morum.

In primis itaq; cap. 20. jacit hanc concluſionem: *omne genus ad originem ſuam cenſeatur, neceſſe eſt.* Sic eſt in omnibus rite, & perfecte à principio conſtitutis, ſive in natura, ſive in unoquoque animante, in regnis, & omnibus; quæ cadunt per receſſum à prima conſtitutione: ſervantur vero, quandiu illa ſupereſt, vigetque. Sed Eccleſia Dei tum in aliis, tum in doctrina perfectiſſime conſtituta fuit, quod citra injuriam Authoris ſui Chriſti negari nequit. Ergo ſiquidem ipſa nec cadere poteſt, neque corrumpi, omnis tamen corruptio, quæ intra eam contingere poteſt, erit per receſſum à prima inſtitutione: tum in aliis, tum in doctrina. Hæc ergo ad originem ſuam cenſeatur, neceſſe eſt.

Hanc concluſionem probat ſubtiliſſime in conſequentibus capitibus. Aſſumit Dominum inprimis edocuiſſe *Apoſtolos, ac pleniſſime inſtitutos ad prædicandum miſiſſe.* Quod quis precor. chriſtianus neget? niſi, Recentioribus placeat diſtinguere, & dicere; in doctrina reliqua ſic: in doctrina vero morum non: vel pro Anachoretis quidem ſic; pro laicis autem, pro civibus, pro conjugatis non. Subſumit mox: *quid autem prædicaverint, id eſt, quid illis Chriſtus revelaverit, præſcribam, non aliter probari debere, niſi per eaſdem Eccleſias, quas ipſi Apoſtoli condiderunt, ipſi eis prædicando tam viva, quod aiunt, voce, quam per epiſtolas poſtea*, & concludit: *ſi hæc ita ſunt, conſtat proinde, omnem doctrinam, quæ cum illis Eccleſiis Apoſtolicis, matricibus, & originalibus fidei conſpiret, veritati deputandam, id ſine dubio tenentem* (ecce Canalem) *quod Eccleſia ab Apoſtolis, Apoſtoli à Chriſto, Chriſtus à Deo ſuſcepit: reliquam vero omnem doctrinam de mendacio præjudicandam &c.*

Mox conſequentiſſime obligatum ſe putat, ad ſuæ, & veræ doctrinæ ſucceſſionem à principio, & ſic etiam perpetuitatem oſtendendam. *Supereſt ergo*, inquit, *ut demonſtremus, an hæc noſtra doctrina, cujus regulam ſupra edidimus, de Apoſtolorum traditione cenſeatur, & ex hoc ipſo, an hoc ſit teſtimonium veritatis?* Utinam hoc demonſtrare aliquo uno tot inter volumina libro aggrederentur hodierni opinatores. Profecto de probabiliſmo nido ſuo vel hoc uno conclamatum eſt; nam citra errorem impudentiſſimum dicere nemo poteſt, vel unam ſolam opinionem probabilem falſam de Apoſtolorum traditione veniſſe. Niſi forſitam placeat dicere, quod continenter ſubjicit Author, *ſolent enim dicere, non omnia Apoſtolos ſciſſe, eadem agitati dementia, qua rursùs convertunt, omnia quidem ſciſſe, ſed non omnia omnibus tradidiſſe, in utroque Chriſtum reprehenſioni ſubjicientes, qui aut minùs inſtructos, aut parum ſimplices Apoſtolos miſerit.* Atque dementiam iſtam, quod vel Apoſtoli ignoraverint, vel ad unumquemq; pertinentia non tradiderint, ſed ſubtraxerint, diſiicit cap. 22. & ſeq.

His firmis conſtitutis principiis c. 29. irridet adverſarios, ut irridere nos planè poſſumus ſectarios

&

& Novatores: *Aliquos*, inquit *Marcionitas, & Valentinianos liberanda veritas expectabat: interea perperam Evangelizabatur: perperam credebatur: tot millia millium perperam tincta: tot opera fidei perperam adminiſtrata: &c. Tot ſacerdotia, tot miniſteria perperam functa &c.* Quæ doctrinam quoque morum, ut vides, comprehendunt.

Altero denuo modo probat veritatis prioritatem ad mendacia, & ad falſa; *ante hæreſes*, quærit, *quam vera doctrina?* Oſtendit hiſtoricè de facto hæreſes poſteriores fuiſſe: atque poſt alia cap. 31. inquit: *revertar ad principalitatem veritatis, & poſterioritatem mendacitati deputandam.* Probatque ex parabola zizaniorum Matt 13 & ait: *& ita ex ipſo ordine manifeſtatur id eſſe dominicum, & verum, quod prius traditum, id autem extraneum, & falſum, quod eſt poſterius immiſſum.* Et cap.36. *poſterior res noſtra non eſt: imò omnibus prior eſt: hoc erit teſtimonium veritatis ubique occupantis principatum.* Ac poſtremò cap.37. *Mea eſt poſſeſſio: olim poſſideo, prior poſſideo, habeo origines firmas ab ipſis authoribus, quorum fuit res: ego ſum hæres Apoſtolorum &c.* in omni controverſia, & congreſſu de doctrina ſalutis per hanc unam notam, ſignumque veritas innoteſcit; ut videatur, utra controverſarum originem firmam ab authoribus ducat, quorum fuit, res, ab Apoſtolis, à Chriſto, à Deo: & ea haud dubiè vera eſt, quæ eam originem oſtendit, ac ab initio, & ſemper fuit, & hoc ſanè valet in congreſſu cum hæreticis, valet ergo etiam in omni doctrina neceſſaria, ut juſti, ac juſtiores, perfectique evadamus: venit enim, ut vitam haberemus, & abundantius haberemus.

Quo loco, quamvis vulgata ſint, differat Lyrenenſis, cui profectò de tota doctrina ad regimen Eccleſiæ, & animarum neceſſaria ſermo eſt. *O Timothee, depoſitum cuſtodi devitans prophanas vocum novitates: nam ſi vitanda eſt novitas, tenenda eſt antiquitas: ſi prophana eſt novitas, ſacrata eſt vetuſtas, &c.*

*Quid eſt hodie Timotheus, niſi univerſa Eccleſia, vel ſpecialiter totum corpus Præpoſitorum, qui integram divini cultus ſcientiam* (adverte) *vel habere ipſi debent, vel aliis infundere. Quid eſt depoſitum cuſtodi cuſtodi*, inquit *propter fures, propter inimicos, ne dormientibus hominibus* (id eſt, cuſtodibus, & Præpoſitis) *ſuperſeminent zizania.*

*Depoſitum*, inquit, *cuſtodi. Quid eſt depoſitum? id eſt, quod tibi creditum eſt, non quod à te inventum: quod accepiſti, non quod excogitaſti: rem non ingenii ſed doctrinæ: non uſurpationis privatæ: ſed publicæ traditionis: rem à te perductam: non à te prolatam, in qua non Author eſſe debes, ſed cuſtos, non inſtitutor ſed ſectator, non ducens, ſed ſequens. At paucis inter poſitis ſubdit: ita enim in Concilio Epheſino omnium Patrum una vox fuit, ut quod erat antiquitus traditum, teneretur, quod ad inventum nuper, exploderetur.* Eia à gloriamini inventores ingenioſiſſimi novarum opinionum moralium & ſalutis. Nobis propoſitum eſt ad Eccleſiam, ut Auguſtinus qu. præc. præſcribebat, recurrere, ac ab ejus integrè ſervato depoſito accipere: ab ea eſt petendum, & quærendum, & quod ad inventum nuper niſi ex depoſito ipſo perpetuo natum ſit explodendum.

## §. III.

*Hæc regula doctrinæ dignoſcendæ per ſuam perpetuitatem, & originem publica, & notoria eſt in Eccleſia Dei.*

ITa enim, dicebat modo Lyrinenſis, *in Concilio Epheſino omnium Patrum una vox fuit, ut quod erat antiquitus traditum, teneretur: quod ad inventum nuper exploderetur.* Subterfugium porrò, quod in doctrina fidei i. e. ſpeculativæ ſic; in doctrina vero morum non, repulſum eſt ſæpe, & repellitur, S Stephano Romano Pontifici plurimi Orientis, & Occidentis egregii Epiſcopi eorum quaſi ductore Beatiſſimo Martyre Cypriano repugnarunt in ea quæſtione, utrum Baptiſmus apud hæreticos, & ab hæreticis ſuſceptus valeret, volebantque, eos qui ad Eccleſiam venirent, eſſe rebaptizandos. Sed forſitam Cypriano, & cæteris, ut ita ſentirent fundamenta defuerunt, qualibus hodie probabilitates cudunt? legant Epiſtolas Cypriani ad eundem Stephanum, aliam ad firmilianum, aliam ad Pompeium, & videbunt fundamentum robur ingens apparens, & vern. quæ tamen cuncta Stephanus ea una regula vicit, *nihil innovetur, niſi quod traditum eſt*: id eſt, depoſitum cuſtodiatur: non rebaptizabantur apud hæreticos, & ab hæreticis baptizati; nullatenus ergo rebaptizentur: nam non innovandum.

Hac regula perpetuo uſa eſt ſedes Apoſtolica, cujus immobilitatis formulæ conſuetæ. *Prædeceſſorum noſtrorum veſtigiis inhærendo*, & ſimiles ſunt Hoc nuper Alexander magno animo ſui mærore audivit quod in perniciem animarum modus Philoſophandi de rebus conſcientiæ irrepſiſſet omnino alienus à ſimplicitate Evangelica. & doctrina Patrum. Quoties in Conciliis congregatur Eccleſia, haud ſanè ingenia, & argutias penſi facit, ſed quid à principio fuerit, quid Patres tradiderint impenſè examinat, probat, promovet, ut in omnibus Conciliis, latius vero in actis 4. & 6. Synodi conſpicitur. Ex quo patet, novitatum amatores, & ad nova excogitando propenſos contrariam Eccleſiæ viam arripere. Ergo ſi Eccleſia firmamentum eſt, & columna veritatis, quid ipſi eſſe poſſint, per bonam conſequentiam colligant.

Gelaſius etiam Papa epiſt. 3. *quid ergo tendimus ultra definita majorum aut cur nobis non ſufficit, ſi quid ignorantes diſcere cupimus, qualiter ab orthodoxis Patribus, & ſenioribus ſingula quæque vel vitanda præcepta ſint vel aptanda catholicæ veritati? Numquid ſapientiores illis ſumus?* & cap 25. quæſt. 1 *contra* Zozimus Papa: *apud nos enim in convulſis radicibus vivit antiquitas*: ubi alia.

Hoc ipſi etiam Patres ſervarunt, & Auguſtinus lib. 1 contra Julianum, & alias hac regula uſus eſt per videndi Majores, originemque doctrinæ à fontibus ſalvatoris ducendi. Gregorius Nazianzenus, & Baſilius eamdem formam ſecuti ſunt: *Adoleſcentes enim cum eſſent, Refert Rufinus, & ſacris ſtudiis operam dare cœpiſſent, earum intelligentiam non ex propria præſumptione ſed ex majorum ſcriptis, & authoritate hauriebant, eorum ſanè, quos ex Apoſtolica ſucceſſione intelligendi regulam ſuſcepiſſe conſtabat.*

Sed quid mirum: cum forma iſta Eccleſiæ relicta ſit, denunciataque maximè Apoſtolo, cum cum depoſitum cuſtodire jubet: tum quando ſub anathemate prohibet, aliter evangelizare, quam accepiſſent: & cum 2. ad Timoth. 3. futura eſſe prædixiſſet in noviſſimis diebus tempora periculoſa, & futuros homines ſe ipſos amantes, cupidos, elatos, ſuperbos, ac voluptatum magis amatores, quam Dei, qui prava dogmata ſeminarent, adverſus hæc omnia uno Clypeo Timotheum, & in Timotheo Eccleſiam, viroſque eccleſiaſticos armat: *Tu vero per mane in his, quæ didiciſti, & credita ſunt tibi, ſciens à quo didiceris: & quia ab infantia ſacras litteras noſti, quæ te poſſunt inſtruere ad ſalutem.*

Antiquitas quoque tradita,& ab origine à Deo derivata eſt regula iſta. Prov. 22. *Ne transgrediaris terminos antiquos, quos poſuerant Patres tui item Jerem. 6. ſtate ſuper vias,& videte, & interrogate de ſemitis antiquis.quæ ſit via bona,& ambulate in ea;& invenietis refrigerium animabus veſtris* ô ſi ſtare non nihil vellent Recenriores quidam,& hærere, & interrogare de ſemiris antiquis, quæ ſir via bona, v.g. Doctores vitæ noſtræ Eccleſia ipſa tradir. Verum ſi ſcripturas allegare ſpiritus hæreticua ſit,ſi ſancti Patres in pretio nõ ſint,nulla nobis cum ipſis eſt diſputario.

Univerſam hanc doctrinã egregie complexi ſune Patres Concil. Conſt.in prologo *namq;cum ſape caſus eveniant quorum ſimiles apud antiquos conſtat deciſos utile quidem eſt ſcire,quale fuerit eorum , qui nos præceſſerunt judicium,& plerumq; cum in rebus dubiis ad utramq; partem rationes plurima adducantur, ad tollendas lites,& contentiones oportuna cernitur veterum authoritas,& quæ ab antiquo legitur facta ſanctorum definitio.* Sic enim ſcriptum eſt: *interroga generationem priſtinam, & diligenter inveſtiga Patrum memoriam, & iterum: interroga Patrem tuum,& dicet tibi;majores tuos, & annunciabunt tibi.* Deut.32.ubi curſim conveniendi ſunr Probabiliſtæ, qui terrere nos volunr, dicendo ſe habere pro ſe centum,vel ducentos Authores,vel ſcriptores. Ecce Concilium Conſtantienſe Patrum fere mille, & Trecentum , & plurium Epiſcoporum contrarium tamquam rem apertam ſupponit, & dubias eas res habet in quib. plurimæ rationes in urramq, partem adducuntur: & contra probabiliſmi totam quaſi quintam eſſentiam ſupponit, in talib.non eſſe qui[e]ſcendum,ſed juxta regulam dubiorũ tunc maximè quærenda eſſe ſtatuta ſanctorum,ut veritas conſtet; interrogandam generationem priſtinam &c.nec hoc eſt propter rationes leves;quæ potius contẽnendæ ſunr.Ergo pro veſtris centum,vel ducentum habemus, vel in uno Concilio Patres fere mille, & Epiſc. ſupra trecentum.

Sed ad rem,dicent hoc loco ſectarii,& dicent Recentiores moraliſtæ ſe interrogare Patres ſuos, majores ſuos; atque eorum alios religionem,alios moraliſmum tueri;quin à nobis defectionem à Patribus,& majoribus proximis, ac immediatis induci.Cætetum exemplo ſectariorum Recentiores etiam evincuntur: nam ii Patres, majoreſq; interrogandi, qui ipſi à Patribus ſuis, & majorib. haud deſciverint , ſecus qui deſciverint. Deſciverunt porro Patres ſectariorum;quare non hi, ſed illi, à quibus defecerunt,interrogandi ſunt; & in omnibus quærenda eſt generatio priſtina,& prima,tum in Eccleſia,ex quo erecta eſt;tum ante, & univerſim,quoniam ipſe [e]tiam gentiliſmus,ac idololatria obtruſa fuit per de[fe]ctionem à primo,& à vero,& ubiq; veritas obtinu[it] principatum. Quare ſi majorea noſtri proximi moraliſtæ à patribus , majoribuſque ſuis defeciſſent , non hi, ſed priores alii quærendi,& interrogandi ſunt perpetuitatem, & ſucceſſionem ab Apoſtolis, à Chriſto , à Deo. & enunciabunt nobis,& confirmatur; nam ſic eſt faciendum cum ſectariis : ergo etiam in doctrina morum ; nam & utriuſque doctrinæ in Eccleſia perpatuitas , & ſucceſſio ita conſtituta eſt , ut everti à Recentioribus nequeat.

### §. V.

*Dictorum comprobatio, & aliqualis explicatio.*

INquam,aliqualis explicatio; nam rem pleniùs explicabimus qu.ſeq.& oſtendemus, quomodo doctrinæ tum fidei, tum morum , & Theologia creſcere potuerit,ac debuerit: Nunc in quæſtionis præſ. intentione principali arbitror, non modo verum eſſe, quod conſtitutum eſt, ſed præterea gentes omnes fuiſſe,vel naturaliter, vel ſuperiore aliqua notione de hac veritate,& perpetuitate religionis, & doctrinæ morum neceſſariæ firmiter inſtituras; vel ex naturali inſtitutione exiſtentiæ, ac providentiæ Dei facile hauriebant omnes, ſe in neceſſariis, quin in non valde neceſſariis, non fuiſſe à Deo deſtitutos. Unde gentes omnes, ſicut cum aliqua religione, quam veram exiſtimabant, ſic cum legibus,& inſtitutis inventæ ſunt;quæ ad bonam vitam ſufficere arbitrabantur.

Ex hac omnium inſtitutione provenit , quod ubiq; nationum novæ cuique & novarum legum religioni repugnarum ſit; & hoc maximè Julianus,Porphirius, & alii Evangelio, & legi Chriſti objecerunt;quia ſcil. Deus etiam antea generi humano providerar,& conſuluerat, in iſta cum gentibus controverſia ſunt plurima pro novitat[e] teſtimonia ſanctorum ; quæ ſuperficiales quidam erudiri per ignorantiam ad novitates ſu[as] commendendas tranſvehunt,quaſi ipſi alii Chriſti eſſent,& Domini ſabbathi,& legis: qui certè legem novis doctrinis,& inſtitutis implere potuit,ac adimplevit:ac neceſſe habuit,ut hanc ſuam ſupra legem poteſtatem tot operibus,modiſque planè divinis demonſtraret ; alioquin exceptio novitatis prævaluiſſet. Illud tamen invicte ab ipſo Domino, & ſanctis omnibus ſervatum eſt, legem quippe Chriſtianam non in totum novam, & in totum aliam eſſe, ſed veteris impletivam, perfectivam, &c.ut Paulus exponit : etiam illud ſervatum eſt, ante Evangelium ſuffeciſſe ad fidem , & ad juſtitiam veteris legis doctrinam & conſtitute: & ipſa etiam religio Chriſtiana, & fides implicita Chriſti,ac myſteriorum perpetua fuit.Si hoc pacto Recentiores oſtenderent, novitates ſuas morales in Evangelio , in Apoſtolis, in Doctoribus Eccleſiæ involuntas ſaltem adeſſe,latereque,& ſe eas ingenio, quo pollent,inde elicere,& manifeſtare, profecto non ipſos impugnaremus, ſed maximi faceremus, vereque Theologos , ac utiliſſimos arbitraremur. Quamdiu porro hoc non faciunt , & originem ſuam , ſucceſſionemque non oſtenderint , nos ipſis relictis ad fontem recurremus , & ubi canalis defecit, eo regrediemur , & vitæ noſtræ , & ſalutis rationem quæremus.

Haud vero volumus, in omni controverſia doctrinarum eam eſſe veram,quę prior fuit;nam hæreſes hæreſibus , & errores erroribus antiquiores ſunt;& tamen omnes errores ſunt;ut patet in Calviniſmo,& Lutheraniſmo, Donatiſmo &c. quod contingit,quia ſæpe contrariè, diſſident, & tunc utrumque eſt falſum : vel quia in univerſo dogmate aliqui aliquibus particulis & unciis veritatia libræ errorum immixtæ ſunt. Ad hoc igitur totius quæſtionis punctum revocatur,quod ſicut vero,ac pro omnibus ſtatibus ſufficiens doctrina fidei perpetua fuerit in Eccleſia , & rectè quænam ſit,hac perpetuitate,& ſucceſſione probatur,ac innoteſcit:ſic vera,& ſufficiens pro omnib. doctrina morum perpetua fuerit in Eccleſia Dei; atque hæc perpetuitatis, & ſucceſſionia nota rectè probetur, & innoteſcat. Ea vi vero initio, nobis ſermonem non eſſe de veritate morali jurium,& legum.quæ poſtea conditæ ſunt. Hæc tamen etiam veritas eodem modo invenitur per reductionem ad ſuum principium , & ad originem ſuam cenſendo.

§. VI. *Omnes*

§. VI.

*Omnes in aliis acceptant hanc legem examinandi res ad ſuam originem.*

HÆc lex in omnibus rectè à principio conſtitutis ubiq; admittitur in ſpiritualib. in Theologicis, in Politicis, & naturalibus ſcitur, animantia obire ex defectu primævæ conſtitutionis ſuius, ac indolis: & ſi medici reſtituere in priſtinum ægrotos omnes poſſent, eos facerent immortales. In ſacris ordinibus regularium idem cernitur, & ſeneſcere ſolent, & contabeſcere deficiendo à prima inſtitutione. Unde reformatoribus omnibus hic unus ſcopus, ac finis perpetuo fuit, ut in primum, ſuæq; originis modum eos reſtituerent. Sic etiam in ſpiritualibus per renovationem hoc intenditur, ut primævus vigor, qui intepuerat, ac refriguerat, reſtauretur, & deinde ad nova incrementa eatur.

In politicis eadem eſt ratio; & Regna, ſicut animantia pereunt deficiendo à prima recta inſtitutione. Unde ſi poteſtas, & voluntas adeſſet, qualis, & deſideratur, ſalus Regni citra novas Metaphyſicas, & inventas egregie reſtituitur per reductionem ad primum, ſi v. g. Regnum Hiſpaniarum ea inſtituta fortiter reſumeret quib. Reges maxime Catholici Ferdinandus, & Iſabella Monarchiam erexerunt, & ſi quæ in aliis idem faciunt, & jubent: alia vero nova inventa. eaque plura fortiter etiam repelleret: atque barbara de cætero Turcarum inſtitutio hoc quoad ſalutem temporalem boni habuit quod primis inſtitutis tenaciſſime inhæſerit: & innovationes etiam in melius periculis conſtant.

Diſputat Sciolus ille politicus, ut rebus etiam vulgaribus ſacras, altiſſimaſque exponamus, quænam ſecreta illa Politica ratio Venetorum ſit, quænam illa propriæ conſervationis ratio, qua Reſpublica de reliquo non maxima tamdiu viguerit, floruerit, & cum Turca etiam ipſo immani adeo hoſte confligere auſit, ac ſæpe Othomanam potentiam fregerit? Profert plurimas plurimorum, vel ſuas rationes, & cauſas. Demum tamen tam diuturnæ ſalutis, conſervationiſque cauſam eo revocat, quod ſuis primis elementis inſtitutis, fundamentiſque firmiſſimè inſiſtant, nec divelli patiuntur. Utinam ſervent.

Si ergo certis certius eſt, nullam unquam Rempublicam, Politiam, aut regularem ordinem, aliudve totum morale, ſeu politicum tam perfectè à ſuo principio conſtitutum eſſe, atque Eccleſiam; quod ex ſuo Authore, & fine, reique magnitudine, & exitu patet, profectò nulli noſtrum, aut ulli quantocumq; mortalium fit injuria, ſi ſuam doctrinam, opiniones, & inſtituta ad hanc originem examinemus, & cenſeamus: & ſi manavit quidem inde ſucceſſione perpetua, amplectamur: ſi non inde manavit, ſed aliunde obrepſit, repudiemus, & abhorreamus. Quemlibet enim hic quæro, an inde veniat; & ſi ſic, acceptabit legem libenter: ſi non ipſe ſe ſuo judicio condemnabit, & de novitate præſcribimus, longiſſimè vero ab ea ſe[illegible]orum phræneſi diſtamus, qui judicium omne ad ſcripturas revocant, & aliud omne detrectant: nos toto cordis ſpiritu Eccleſiam, ſedem Apoſtolicam, Concilia, ſanctos Patres, & quidquid Eccleſiæ ipſi Apoſtolicæ Romanæ probatum eſt, ſuſcipimus, ac eorum ſenſu ſcripturas intelligimus, pluriſque facimus unam Bullam Pontificiam, quam centum, vel mille caſuiſtas.

§. VII.

*In ſignum Chryſoſtomi textus dictorum comprobativus, & Probabiliſmi everſivus.*

HIc eum cenſetn, quam in qualibet operis quæſtione è re contuliſſem, quo ſcilicet contextus doctrinæ noſtræ ſtatuitur, & probabiliſmus præſertim evertitur. Ergo Doctor hic magnus, quem Doctorem vitæ Eccleſia nobis porrexit Homil. 13. in Epiſt. 2. ad Corinth. ſic nos hortatur, & docet: *Ne igitur multorum opiniones habeamus, ſed res ipſas,* hoc eſt, rei veritatem, *inquiramus, quomodo autem non abſurdum propter pecunias aliis non credere, ſed ipſas numerare & ſupputare: pro rebus autem amplioribus aliorum ſententiam ſequi ſimpliciter? Propterea cum habeamus omnium exactiſſimam trutinam, & gnomonem, & regulam, Divinarum, inquam, legum aſſertionem. Et ideo obſecro & oro omnes vos, ut ne inquiratis, quidnam huic, vel illi videatur, de quo hu[illegible] abſ[illegible] ipturis hæc omnia inquirite.* Vel certè deſipit Chryſoſtomus, vel deſipiunt quotquot in re morali aliud vix agunt, quam referre, libroſq; implere non alio quam quidnam huic, & illi videatur quorum veritas non conſtat.

Chryſoſtomus itaque non deſipuit, ſed aſſertionem ſuam evidenti ratione demonſtravit: *quomodo autem,* inquit, *non abſurdum, propter pecunias aliis non credere ſed ipſas numerare, & ſupputare:* pro rebus autem amplioribus per opiniones currere, *& aliorum ſententiam ſequi ſim, liciter?* Quæ eſt tota eſſentia probabiliſmi, ac vulgaris praxis. Profecto vel ubi viſum eſt, Deum ſuper omnia eſſe diligendum, & legem conſequenter ſuâm ſcribendum eſt, infra omnia, & infra, pecuniam Deum eſſe diligendum legemque ſuam infra omnia, ac ſub pedibus eſſe reponendam, vel tenet & concludit probatio Chryſoſtomi. Sed in pecuniis in coquiis, in mercibus non opiniones ſequimur, ſed res ipſas inquirimus, & in tantum aliis credimus, in quantum ipſorum nobis fides, ac veritas explorata eſt non vero ſimpliciter; & quoties eſt diſſenſio ulterius inquirimus. Ergo abſurdus eſt probabiliſmus, & praxis illa, quidnam huic, & illi videatur, & illud hic addo, ſi modus in reliquum humanum convictum inducatur, cadet ſocietas hominum.

Moraliſtæ igitur Recentiores multi contrariam Chryſoſtomo viam capeſſunt. Chryſoſtomus vult, & orat omnes nos ut tamquam rem abſurdam relinquamus, quidnam huic, & illi videatur, & à ſcripturis, hæc omnia inquiramus, exactiſſimamq; hanc regulam requiramus: illi vero ſcripturas cum ſanctis reliquiſſe videntur, quos raro memorant, fuſiſſime autem proſequuntur quid huic, & illi videatur, & in hoc potiſſimum negotium collocant, nec habitis opinionibus ulterius res ipſas inquirendas volunt, & certe pudere probabilitas poſſet, quod cordatum Philoſophum Ciceronem, aliorum probabilium aſſertorem, ut lib. præc. viſum eſt, demum rerum uſus & experientia coëgerit ad hanc veriſſimam confeſſionem: *nihil eſt tam incredibile, ait, quod non dicendo fiat probabile; nihil tam horridum, quod non ſplendeſcat oratione, & quaſi ſcilatur.* Quod de facto in re morali ita accidiſſe, & quædam dubitative propoſita mox in opiniones ſpeculative probabiles: deinde dicendo, & dicendo in practice probabiles converti, mundus teſtis eſt.

Poſtremo Chryſoſtomus ad noſtram nos originem, ad ſcripturas divinas revocat, quo perpetuam doctrinæ ſucceſſionem pro veritate, recuſamus; nec ſimpliciter quibuſlibet credamus, ſed quod

in genealogiis credendis in litibus. in matrimoniis, & in omnibus naturæ ſenſu facimus, & conſideramus, quinam ſint; unde didicerit unde tradant: hoc in ſumma rerum præſtemus, eaque dogmata fugiamus, quę, ut Cyprianus de ſacerdotibus hæreticorum loquitur, nulli ſucceſſerint, ſed ex ſe ipſis orta ſint.

## §. VIII.

*Creſcere nihilominus potuit, ſed quomodo doctrina ſacra ſpeculativa & moralis.*

NUnc multorum quæſtibus, & ingeniis poſteriorum occurrendum eſt; putant enim, nihil ſibi relictum, quod agant in mundo, niſi novas opiniones procreare valeant, dixerat, itaque, ut viſum eſt, Lyrinenſis: *Ita enim in concilio Epheſino omnium Patrum una vox fuit, ut quod erat antiquitus traditum, teneretur; quod ad inventum nuper, exploderetur.* Objecit mox ſibi: *ſed forſitan dicet aliquid, & hoc certè dicunt nullus ne ergo in Eccleſia Chriſti profectus habebitur religionis?* Ergo feriandum erit, & ociandum poſteris ingeniis. Quin argumento etiam facti viciſſe ſibi videbuntur, qui ætatem maxime noſtram extollunt, ac feliciſſimam jactant, quæ infinita quadam doctrina opinioonum, librorumque copia utramq; Theologiam adauxit, provexitq; de qua tanta doctrinæ portione, & gloriari ætas poſſit, & falſum rancidum illud ſit, nihil innovandam, & confirmabunt; quia indies novos ſanctos Eccleſia própońit, ac cultu etiam donat, qui antea non eſſent. Melius ergo novæ opiniones, quæ citra religionem ſint, procreari poterunt. Non ergo valet ea perpetuitas, perennisque ſucceſſioois nota, & ſignum. Rurſùs, quia quæ antea de fide non erant, poſſunt de novo fieri de fide, ut ſi v.g. puritas conceptionis Matris Dei in fidem aſciſceretur: nec hic tunc articulus ad originem ſuam cenſeri poſſet; & ſic eſt etiam in aliis. Ergo à fortiori citra fidem novæ opiniones, quæ utramque Theologiam expleant, cudi poſſunt. Ubi prætereo alia longe graviſſima, quæ ad eam quæſtionem pertinent, utrum de novo aliquid fieri poſſit de fide, quod numquam tale fuerit? quod ad cauſas fidei pertinet; nec modo de argumento ipſius fidei, ſed doctrinæ, quæ citra fidem ſit, teramus. Quoad fidem porro tempora ſaltem Apoſtolorum, ac Diſcipulorum excipienda ſunt & qualiter ea, quæ de novo in fidem aſciſci videntur, non nova ſint, & quis in hoc ſit ſcopus, & finis conciliorum, idem Lirinenſis egregie proſequitur.

Reſpondet ad quæſtionem idem Doctor: *nullus ne ergo in Eccleſia Chriſti profectus habebitur religionis? Habeatur plane & Maximus. Nam quis ille eſt tam invidus hominibus, tam exoſus Deo, qui iſtud prohibere conetur? verum continenter exponit modum hujus profectus, & incrementi dicendo: ſed ita tamen, quod vere profectus ſit ille fidei, non permutatio. Siquidem ad profectum pertinet, ut in ſemetipſa una quaque res amplificetur: ad perturbationem vero, ut aliquid ex alio in aliud tranſvertatur. Creſcat igitur, oportet, & multum, vehementerque proficiat tam ſingulorum, quam omnium; tam unius hominis, quam totius Eccleſiæ ætatum, ac ſæculorum gradibus intelligentia, ſcientia ſapientia; ſed in ſuo duntaxat genere, in eodem ſcilicet dogmate, eodem ſenſu, eademq; ſententia.* Ubi vides non de ſola fide eſſe ſermonem. Quib. nihil ſubtilius, & magis è re noſtra dici potuit; quo eodem ſenſu alter etiam vir inſignis Hugo de S. Victore io totum novas, & in totum alias doctrinas improbavit.

Exponit porrò rem vere, & acute Lirinenſis; *imitetur, inquit, animarum religio rationem corporum, quæ licet annorum proceſſu numeros ſuos evolvant, & explicent, eadem tamen, quæ erant, permanent. ac paulo poſt: quot parvulorum artus, tot virorum. Quod ſi humana ſpecies in aliquam deinceps non ſui generis, vertatur effigiem, aut certè addatur quidpiam membrorum. vel detrahatur ne eſſe eſt, ut totum corpus, vel intercidat, vel prodigioſum fiat vel certè debilitetur.* Ubi vides iterum, haud de ſola fide [illegible] ſe ſermonem, quæ certè hoc modo creſcere neq[illegible]

Hoc ergo unum, & ſolum eſt, quod ut plurimum per ſummam liberalitatem largiri poſſum[illegible]. Nam de cætero 2.2.q.1.art. [illegible] ca regula à ſap[illegible] cum D Thoma traditur, q[illegible]d cum ultima con[illegible]matio gratiæ facta ſit per Chriſtum, *unde & tempus ejus dicitur tempus plenitudinis ad [illegible] l 4. [illegible] pinquiores fuerunt Chriſto vel ante ſicut Joann[illegible] B[illegible], vel poſt ſicut Apoſtoli, plenius myſteria fide[illegible] noverunt: quia & circa ſtatum hominis hoc videmus,* inq[illegible] Doctor, *quod perfectio eſt in juventute & tanto ha[illegible] no perfectiorem ſtatum ante, vel poſt, quanto eſt juv[illegible]tu[illegible] propinquior. Hæc Doctor* quæ totam hujus quæſt[illegible] doctrinam, intentionemque noſtram [illegible]bi[illegible]. Cùm igitur indubitatum ſit, tempus ſicut plenitudinis, ita etiam quaſi juventutis gratiæ, & v[illegible]tis fuiſſe in Adventu ſalvatoris; nullo etiam ſ[illegible]tu ſancto, qui doceret omnem veritatem, nunc vero in ſ[illegible]nectutem vergamus, ſi jam in ea no[illegible] ſumus, erubeſcere quidem poſſent, qui ætati, ſeu ingeniis magis ſuis gratulant[illegible]s exiſtim[illegible]e[illegible]tur, ſe nunc demum, ſ[illegible]ntiam ſalutis no[illegible]amque ſalvandi homines artem ad inveniſſe: ideo [illegible]rum adeo curant & examinant quid antiquitu[illegible] [illegible]d à principio quid per Apoſtolo[illegible] quid poſt per hyades S. Doctores Eccl[illegible]ſiæ trad[illegible]m ſit, in re porro noſtra diſcurſus Lirine[illegible]s ma[illegible]s quadr[illegible]re v[illegible]etur fidei, ſcientiæ, & ſapientiæ ſumptæ [illegible] princi[illegible]io naturæ lapſæ quæ gradibus ſuis crevit. & demum per ſalvatoré conſummata eſt, neq; poſtea ea comparatio parvuli, & viri, & ſimiles conſtar[illegible] poſſe videntur; ut ex Apoſtolo ſumitur: & d[illegible]to [illegible]uod ſumpto priori aliquo ſæculo Eccl[illegible]ſiæ ſ[illegible]ue[illegible]ſeculum pleniorem cognitionem habe[illegible] tamen ſumptis ſæculis priorib. omni[illegible]us D[illegible], & cognitione non unius, vel alterius particu[illegible]æ, ſed totius dogmatis computata: de quo al[illegible].

Verum demus Recentioribus, & in[illegible] ingenioſiſſimis, ſe inſtar Ch[illegible]iſti, & Apoſt[illegible]m eſſe, & eam ferme comparationem æta[illegible]n[illegible]ræ ad tempus ſalvatoris tranſmi[illegible]mus, q[illegible] temporis Chriſti, & Evangelii ad legem; quæ u[illegible] fuerat futurorum, nihilque ad perfectum a[illegible]. Plenum certè ſtultitiæ foret hanc compara[illegible]n[illegible]m inſtituere velle, ea tamen nunc tan[illegible]p[illegible]an[illegible]m ſ[illegible]ſa, pudor eſt, quod plus & pluries forſitam Apoſtoli, nec non ipſe legis Dominus le[illegible]is & Pr[illegible]rum teſtimoniis dicta ſua ſtabil[illegible]at, quam no[illegible] Recentiores moraliſtæ ſtatuant opinio[illegible]es [illegible] teſtimoniis Evangelii, & Apoſtolorum, cum [illegible] Dominus unus Magiſter noſt[illegible]r eo [illegible] ive[illegible], ne doct[illegible]ina ſua, videretur, & vel [illegible]m Evangelii oſtenderet, jam in l[illegible] & P[illegible] fuiſſe adumbratam, & ſaltem ſub vela[illegible] ſam, & involutam, audeamus homin[illegible] novitates inducere, quæ in medi[illegible] E[illegible] tem noo claudantur, non inſinue[illegible]r, & [illegible]imp[illegible]citè ſaltem non contineantur? Atq[illegible] h[illegible] alter multa lib. 2. diſſeruimus, & qu[illegible]d Theologia ſit, quidque Theologus explicav[illegible]mus.

Reſumo jam ſubtilem illam explicationem Lirinenſis

rinenſis de profectu religionis,ſcientiæ,ſapientiæ, atque intelligentiæ,eamque & exemplo, & facto declarabo, exemplum nobis Doctor ipſe ſuppeditat à virtute nutritiva,vel augmentativa. Non enim virtutes iſtæ ſunt quaſi creatrices, ſed ex iis, quæ inerant,& adſunt,operantur addendo ad ipſa in ſua ratione,augendoque; non caput aliud, aut membra creando,ex quo monſtrum fiat. In hunc modum doctrina chriſtiana & ſalutis, non nos creatores,genitoreſve, aut inſtitutores habet, ſed Deum, unumque Magiſtrum noſtrum Chriſtum Deum verum,ut eſt indubitatum, ac ſæpe probatum.Quare noſtrum ſolum eſt ex ipſa,& ad ipſam in ſua ratione,genereq; addere;non alia inducere, & procreare: atque iſta creandi,ſeu magis fingendi libido ex propagine illa peccari eſt, & affectata divinitate.

Idcirco etiam Dominus verbum ſuum ſemini contulit,quod ſuæ ſpeciei fructum redderet.Facile eſt ſane alia ſuper ſeminare, ſed erunt zizania figmenta ſpectra, quæ ad combuſtionem deſerviant. Atque ejuſdem ſeminis analogia etiam Ariſtoteles prima principia declaravit,dixitque acute, ea eſſe mole minima,virtute maxima, ut ſeminibus cernitur,unde perſpicacem viſum requirunt,vel cæcam fidem perſpicaciſſimis præſtitam, quales fuerunt Apoſtoli,& poſt Eccleſia,& Doctores ejus.Inquam,ejus,& non quicumq;in ea ſunt,nam etiam latrones,& lupanaria ſunt.Atq;ex hoc uno,ut ſæpe diximus,more paſſa eſt res moralis ſcientia ſalutis;quam quippe obtuſi etiam quique,& qui in Logicam ſcribere erubeſcerent,aggreſſi ſunt, ampliarunt,innovarunt, ac arbitri, & definitores facti ſunt.

Jam facto etiam eadem Lirinenſis doctrina perſpicue intelligitur.Factum eſt ſanctorum Dei nullo excepto omnium;item librorum ſpiritualium , in quo his poſtremis ætatibus Hiſpani eminuerunt. Libri ſanctorum aperiantur,ubicumq; de fide,vel morib. diſſeruerunt:& invenietur hoc veriſſimum factum,eos nuſpiam auſos eſſe dicere hoc bonum, hoc malum;grave,leve, neceſſarium,non neceſſarium niſi per regulam ſcripturarum, & inde, quæ in erant,eliciendo,illuſtrando,promovendo, confirmando,& tamen crevit per eos ſcientia , & ſapientia;nec ante Auguſtinum, vel Chryſoſtomum eorum inſignia opera aderant;& ſic de aliis:ſed ita tamen crevit,ut profectus fuerit non permutatio; ſiquidem ad profectum pertinet , ut in ſemetipſa unaquæque res amplificetur ; ad perturbationem vero,ut aliquid ex alio in aliud tranſvertatur, &c. Eorum nullo excepto omnium primus liber,& liber librorum,quem comedebant,erat liber Dei,& theſaurus hic abſconditus in agro Eccleſiæ, quem venditis omnibus coemebant. Tu me tacente per vide,quo in loco liber multis ſit, qui tamen ſe faciunt legis Doctores.& ſcientiam ſalutis,ad quam plebi ſuæ dandam filius Dei venit,ſe tradere profitentur:ſed ipſe dicit,erratis neſcientes ſcripturas, & virtutem Dei.

Hoc idem cernitur in libris ſpiritualibus etiam ætatum noſtrarum Avila,S.Saleſio.S.Borgia,Granata,Puente, & graviſſimo mihi Theologo Franciſco Arias,& aliis plurimis.Non eos loquor, qui quaſi mixti fori ſunt , & ſpiritualibus prophana multa,argutias,nimiumq;orationis cultum commiſcent,qui delectant magis,quam proſint:nec ad rem eſt exemplum ſanctorum, qui nondum extincto Gentiliſmo, ſed potius vigente eorum doctrinas proſecuti ſunt, indeq;etiam rem Chriſtianam ſtabilierunt;nec id quidem fecerunt , cum ad chriſtianos erat ſermo, deque eis inſtituendis tractabant. Prædicti itaque & ſimiles Authores, & veriſſime Theologi ſapientiā Chriſtianam, ſcientiamque ſalutis in ſemetipſo amplificarunt , illuſtrarunt,promoverunt: non perturbarunt.Sive hos legas ſive S.Doctores,ſive Apoſtolos,ſive Evangelium,ad idem plane duceris,à mundo abſtraheris, ad cæleſtia erigeris, ac virtutes omnes diſcis, & plane videbis ſcientiæ,facultatis,finis,mediorumque non tam ſimilitudinem , quam identitatem. Non ergo impeditur profectus religionis , niſi creatores eſſe velimus, & deſipere.

Atque hoc ipſo librorum ſpiritualium exemplo intelliges fruſtra aliquos,& omnino vane,& falſo garrire, & dicere, ſanctos etiam Patres in ſcientia ſalutis doctrinaq; morum eſſe ſibimet contrarios, & diſcordes. Utrum in aliquo aliquando diſſideant,non diſputo ſed tranſmitto; ac ſcio præterea eorum plurimas non tam plerumq; adverſas, quam diverſas extare ſcripturæ interpretationes, in iis, quæ ad fidei, morumq, inſtitutionem non pertinent.Sed nego & renego eam, quam ut illis detrahant, ſibi autem authoritatem omnem uſurpent objiciunt diſſenſionem.Exemplo fidei ubiq; manuducimur.An ergo non vident hi Recentiores exceptiones omnes ſuas à ſectariis uſurpari poſſe, quibus authoritatem ſanctorum evertant in cauſis etiam religionis?oramus proinde, ut conſideratius agant. Res itaque intelligitur exemplo Authorum librorum ſpiritualium Alter Presbyter eſt,alter Epiſcopus,& hujus ordinis, & ſcholæ unus;alius contrariæ, & Hiſpani, Itali Galli, Germani ſunt,& tamen unius omnes gentis, ſcholæ, ordinis ſtatus eſſe videntur , nec aliam quam Chriſti , quam veritatis citra diſſenſiones unam ſcholam profitentur. Hoc prorsùs idem in ſanctis Patribus invenies;& nihil certè prohiberet, modo vellent, & quæ ſua ſunt, nemo quæreret, Theologos quoque idem præſtare.

## §. IX

*Illationes quædam & objectionum ſolutio.*

SEquenti quæſt. illationes copioſius colligemus. Nunc illa prima, & claſſica eſt,nullam opinionem falſamq; vel unam ſolā propoſitionem falſam vel ad ſcientiam neceſſariam ſalutis,vel ad profectum ejus pertinere, ſed ad perturbationem magis,quā ſi humano corpori partes plumbi adiſcentur.Patet,quia omnis doctrina neceſſaria ſaluti & à Domino per ſe.& per ſuos diſcipulos tradita eſt,ac perpetuo in Eccleſia ſua permanſit;omnis item pertinens ad profectum progreſſumq;ejus,& ex illa nata eſt,& eam in ſua ratione auget.& amplificat,ut eſt oſtenſum;ſed nulla opinio falſa, nec vel una propoſitio falſa à Domino tradita, nec ab ipſo ſeminato ſemine nata eſt magis,quam lolium naſcatur ex tritico, & utrumq;eſt patentiſſimum. Ergo nulla opinio falſa, nec vel una ſola propoſitio falſa à ducentis etiam ſubſcripta vel ad ſcientiam neceſſariam ſalutis, vel ad ejus progreſſum, profectum, incrementumq; pertinet:ergo ad perturbationē,& zizania,& patet,quod falſum magis vero repugnat,quam plumbum carni:ergo omnis opinio falſa magis repugnat doctrinæ à Deo traditæ, quam plumbum corpori humano. Rurſùs patet,omnem progreſſum,profectumq;rei rendere ad perfectionem ejus.Sed nulla opinio falſa,etiam mille hominum tendit ad perfectionem,& bonum

ſcientiæ ullius, ſed potius ad deſtructionem ut ex Logica,& undique eſt evidens. Ergo ſicut prius.

Hinc 2. Sequitur evidentiſſimè viam probabilium veritatis expertium, ſive directe, ſive reflexe ſumptam,nec ad ſcientiam neceſſariam ſalutis,nec ad ejus progreſſum,profectumq; pertinere. ſed ad perturbationem,& deſtructionem. Patet; nam via illa directè ſumpta conſtat ex veris ſimul & falſis ſal ex æquo: ergo ſic non pertinet: ſiquidem nihil falſum pertinet:ſumpta vero reflexe approbat, & ad ſcientiam ſalutis neceſſariam, vel ad ejus progreſſum reducit eaſdem illas directas opiniones veras& falſas Sed hoc evidenter falſum eſt. Ergo ſicut prius: & magis multo doctrinam Chriſti deſtruere pergit, quam ſi vis nutritiva plumbeas partes homini adjiceret: & tam hæc via pugnat cum Chriſto, quam falſitas omnis pugnet cum ipſo. Sed revertar ad hæc quæſt. ſeq.

Nunc ad eas objectiones eſt dicendum quæ §. 8. inſinuatæ ſunt,& primo quidem hominum ingenia ligare videbamur, atq; extinguere vim illam mentis præſtantiſſimam ratiocinandi,ac inveniendi. Sed ad hoc reſponſum eſt: & certa extant plurima in libro Dei,& libris ſanctorum,atq; Theſauris Eccleſiæ,quæ effodere hæc magna ingenia poſſunt. De cætero nulla vis eſt in homine quaſi creandi, & excogitandi ex nihilo ſed duntaxat aliqualis ſingendi:apteque homo definitur animal rationale;nam ratiocinari eſt ex præſuppoſitis aliquibus & velut fundamentis circa naturalia naturalibus; & circa ſupernaturalia ſupernaturalibus; quæ jacere haud hominis ſit,ſed altioris agentis. Ex quo denuo conſtat omnem ratiocinationem circa mores noſtram debere eſſe ex jactis olim à ſalvatore fundamentis,& non præter, nec contra, nec quiſquam poteſt aliud fundamentum ponere, ut patet ex Paulo.

Arguebant etiam ex facto;quia ſcientia præſertim moralis in immenſum crevit:quod patet ex infinita quadam multitudine opinionum, & librorum;qui, & quæ antea non erant:atque hoc argumentum ad populum vim magnam habet ; nam pleriq; vix aliud quam quantitatē molem, & numerum percipiunt,& nequaquam qualitatem, & perinde putant Authores libros, & opiniones addere,atq.addere augereque ſcientiam:quo ex loco faſtus ille natus eſt ętates has poſtremas glorioſiſſimas,ſapientiſſimaſq; jactandi. Verū, in primis Angelus ſcholarum lib.2 potius inferebat, ex magna quantitate in hac materia freqoenter ſequi malam qualitatem: quod multipliciter in re noſtra exponi,confirmatiq; poſſet. Deinde relictis aliis,nuper dem juſtratum eſt nullam propoſitionem, nec vel unam ſolam particulam falſam ad progreſſum,incrementumq; ſcientiæ ſalutis pertinere, ſed magis ad perturbationem,ac deſtructionē. Sed in his tot libris,& opinionibus, cum ſibi contrariè,vel contradictorie diſſentiant,media ſaltem pars falſa eſt, & quænam ſit ignoratur, ut ſuperius habitum eſt: iidem deinde libri forte ad medietatem falſi ſunt. Ergo ineptiſſima eſt,& ſolum videntium, non vero intelligentium illa ex librorum , opinionum, doctrinarumque multitudine ad progreſſum , incrementumque ſcientiæ conſecutio. Poſtremo neceſſe erat, quod ex traditis, ac ſemper exiſtentibus incrementa naſcerentur.

Cæterum hic omnia ſuperfluunt, ubi Auguſtinus tacere forſitam cogit adverſarios ſuper Pſ.81. *verum tamen in diluvio aquarum multarum ad eum non approximabunt. Quid eſt, quæris diluvium, aquarum multiplicitas variarum doctrinarum, intendite, fratres M. lta aqua ſunt variæ doctrinæ. Doctrina Dei una eſt. non ut multa aqua. ſed una aqua ſive ſacramenti Baptiſmi ſive Doctrinæ ſalutaris. De ipſa doctrina, qua irrigamur per ſpiritum ſanctum, dicitur. bibe aquam de tuis vaſis. & de puteorum tuorum fontibus.* Hæc Auguſtinus,ex quo mox dabo concluſionem. Sed dicis, Auguſtinum ibi ſpecificare ſtatim errorem Stoicorum de facto, Epicureorum de caſu, Manichæorum de gente teoebrarum: quibus certè erroribus falſæ , & diviſæ doctrinæ morales conferendæ non ſint, & ego quidem pridem dixi,& ſæpe dico,non eſſe conferendas in tanto;eſſe tamen conferendas in malo, & proportione;nam errores alii aliis deteriores ſunt; nec ideo minùs mali deſinunt eſſe mali

Nunc ad textum, veriſſime ſcil.diluvii ad inſtar eſt multitudo librorum,& opinionum d[illegible]ũ moralium,quibus Bibliothecæ pæne refluunt. Hæ plane doctrinæ una doctrina non ſunt; quia veræ, & falſæ ſunt. Rursùs diviſæ ſunt:ergo una nō ſunt. Item ſibi contrariæ ſunt:ergo una non ſunt, magis quam Hiſpaniæ,Galliæq; Regna unum Regnum ſint:aut ſint una aqua,& doctrina hæreſes inter ſe contrariæ,ut fatum,& caſus. *In hoc diluvio aquarum multarum*,inquit Doctor , *ad Deum non appropinquabunt. qua eſt illa aqua*, ſubdit *illa vera, quæ manat de intimo fonte puræ Venæ veritatis?* & reſpondet, eſſe,quæ docet confiteri Domino , quæ docet pronunciare adverſum nos in juſtitiam noſtram quæ humiliat cor &c. Sed præſens diluvium doctrinarum, nō eſt doctrinarū verarum, nec manant de intimo fonte puræ venæ veritatis,ut patet;nec item hanc ſuam inde emanationem pars etiam vera oſtendit. Sunt ergo diluvium aquarum multarum,rurſùs ex his doctrinis fructus illi non colliguntur, quos deſignat; *hæc aqua, inquit, in nullis alienigenarum libris eſt, non in epicureis, non in ſtoicis, non in Platonicis Ubicunq; etiam inveniuntur optima præcepta morū & diſciplina, humilitas tamen iſta non invenitur: via humilitatis iſta aliunde non manat, a Chriſto venit.* Ecce demū Doctor etiam ipſe ad ſcientiam morum applicat ſuam de diluvio, de aquis multis,& de una aqua doctrinam: at de præſenti diluvio aquarū multarum dicere poſſumus: *humilitas tamen iſta non invenitur* magis enim per ablationem peccatorum præſumptionem quandā, confidentiamq; ingenerant , quam compungunt cor,& humiliant; quin humilitatem vix curant. Quadrat ergo huic diluvio tota quanta deſcriptio Auguſtiniana. Dixerat porro paulo ante, *qui natant in diluvio aquarum multarum ad Deum non appropinquant*, illi autem natare mihi propriè videntur, qui reflexe has aquas multas conſiderantes, ſuper eas ſeſe vel projiciunt,& natant. Ex his itaq; habent, unde quieſcant. Qui in multitudine aquarum, & doctrinarum ætatum harum, in re præſertim morali gloriantur , quæ diluvium magis conſtant, niſi a fontibus ſalvatoris emanaverint.

## §. X.

*Confeſſio Authoris, quomodo has perpetuitatis, & ſucceſſionis nota novitatem tot opinionum moralium cavere pe[illegible]*

ILla una aqua, illa vera docet confiteri Domino: unde & homuncio ego Domino confitebor & pronunciabo ad verſum me injuſtitiam meam. Confitebor itaq: primum, à Domino injectum, infixumq; cordi meo à puero fuiſſe amorem ingentem veritatis, ex quo nomquam cogitarem nec penſi uſpiam haberem, utrum doctrinæ horū eſſent, vel illorum, & quæ veræ mihi videbantur,

impigre

impigre ſectatus ſum, veritatemq; ipſam ubicumque poſſem, inquiſivi. Neq; hoc diu conſcientiæ legem ſervavi, nec de eo conſideravi, ſed fixum illud cordis conſilium ſequebar, ſive placiturus eſſem, ſive diſpliciturus actus magis, quam agens, vel deliberans. Hoc certè conſilium non mihimet injeci ipſe, ſed accepi, nec ſatis fuiſſet, quod eo veritatis amore prævenisset me Deus; nam plurimis aliis ſanctis cogitationibus prævenit me, quas tamen ingratus abjeci, ipſe ergo & injecit, & fixit in corde meæ veritatis, hoc ſtudium, quod citra conſcientiæ leges, & deliberationē agentis inſtat naturalis tum conſectabar, omneque aliud alienum ab homine, viliſſimumq, arbitrabar, ac ſuitates abhorrebam.

Cùm tamen rem moralem multis in principio annis nō tractarem, aliorum interea conſuetudine, ætatiſq; more, & praxi citra ſcrupulum omnem, & metum natare & ipſe cœpi in diluvio aquarū multarum, opinionum, ac probabilitatum, & vere ad Deum nō approximavi, ſed receſſi: & utinam numquam talia credidiſſem. Probabilitas illa, quæ laxitatum omnium, fulcrum, & ſalvum conductum eſt, eo mihi in loco erat, in quomodo aliis eſt: & ſic pro me & pro aliis largiſſime philoſophabar, & eo mihi ingenioſior, ſapientiorq; videbar, quo plura, & pluribus indulgerem: ac breviſſimo illo probabilitatum documento, & directarum, & reflexarum diſtinctione, ac dictaminibus evidentibus conſcientiæ, quæ cuncta citra ſtudium rei moralis unius fermè horæ ſpatio didicerā, nihil difficile occurrebat. Sic neſciens peccavi in multis, quæ ad eum demum ſtatum quem deducunt, ut fermè impoſſibile ſit, ſcienter etiam deinde non labi: cumque ex his ipſis conjicere ſatis potuiſſem, quam viam ſequerer, nihil tamen didici.

Colui à principio ſanctorum Patrum memoriam, eoſque quidpiam maximum exiſtimabam: evolvebam autem ſemper Auguſtinum, & Thomam pro re ſpeculativa. Poſt annorum ergo curricula illa mihi cogitatio orta eſt, quam, ſi ut credo, bona eſt. Tu Deus meus ingeſſiſti. De hac tanta multitudine ſeu diluvio caſuum, opinionum, & rerum dicebam) fere nihil invenio in Auguſtino, & quæ in D. Thoma lego, hauſta ſunt ex ſcriptura, & ſanctis. Abii itaque conſideratione ad ætatem, & ſæculum Doctorum Eccleſię, & dicebam mihi: ecce hæc quaſi tota ſcientia, quam moralem vocant, in Auguſtino non adeſt, & quaſi in totum nova videtur: accepi Chryſoſtomum: & in eo etiam deeſſe mihi videbatur.

Dicebam hinc mihi: modo ſine ſcientia iſta, & caſibus vivere non poſſumus, neque pedem moverē, quomodo ergo viri illi ſummi animas, & conſcientias regebant? Num ſacramenta tunc quoque non erant? erant. Num jejunia, quadrageſima, & ſimilia non erant? erant. An forte eo temporis Monachi erant omnes, & non etiam laici, & Reges & ſubditi, nobiles, ignobiles, ſartores, ſutores, Nautæ, apti, inepti, contractus, emptiones, & venditiones, juſtitia, mutuum &c. erant hæc omnia. Quid ergo faciebant ſine hac noſtra ſcientia? an fortè ſciverunt, & exercuerunt, & tamen eorum operibus ingeſta non eſt? hoc mihi viſum fuit incredibile; cum eorum epiſtolas, conciones & conciūculas, & chartulas quaſque viri pii & ſervarint, & divulgaverint. Non ergo illud omiſiſſent, quod ſummum eſt, quomodo in genere Chriſtianis omnibus, & quomodo deinde in ſingulis ſtatib. eſſet vivendum. reflectebam denuò, & dicebam; num eo ſæculo ignorabatur in Eccleſiā Dei, quid unicuiq; eſſet faciendum; & hoc Doctores illi ſummi, & Eccleſiarum paſtores neſcierint, & nunc demū vel ex toto, vel magna ex parte inventum eſt? hoc porro mihi viſum fuit inſtar monſtri monſtrorum contra rationē omnem & contra Dei erga Eccleſiam ſuā curam, & providentiam: & illud me argumentum convincebat, quo ſæpe uſus ſum, juxta fidem noſtrā non ſufficere ipſam ſolam ad juſtitiam, & ſalutem, ſed requiri bonos, chriſtianoſq; mores: ergo ſicut vera fides in Eccleſia non defuit, ita neque recta, & neceſſaria ſcientia morum, ut ſuperius argumentatum eſt, & oſtenſum.

Hinc novæ ferè huic ſcientiæ diffidere cœpi ac ab ejus uſu ſive in reſolvendis caſib. ſive in aliis abſtinere, profitebarq; palam, me res iſtas neſcire, cū novæ haud placerent, & antiquas ignorarem, vilemq; admodum, & abjectum, ac contra ſcientię omnis legem exiſtimabā morem illum dicendi caſus duos, aut quatuor Authores referendo, & ratiunculam mox aliquā addendo. quarum certè ratiuncularum plurimæ in re qualibet in utramque partem facile cuivis Theologo, & non Theologo occurrerent. Illud etiam iniquum videbatur, quod cuilibet primò venienti reſolutio favorabilis fere ſemper daretur, & ſi pars contraria veniſſet, cōtrariam, ſibiq; faventem inveniſſet: quod moris nuſpiam in ulla alia re, diſciplina, vel arte viderem. Atq; cum in hunc fermè modum affectus eſſem, & quæſtio illa de probabilibus magis in dies gliſceret. injunctum mihi fuit à viro in Eccleſia Dei, ejuſque regimine conſpicuo eminentiſſ. Card. Pallavicino, ut cauſas iſtas haud refugerem, ſed ingrederer, & tractarem, ac mentionem etiam vicarii Chriſti, ut id exequerer, ſignificavit: quibus obtemperans, hoc quale quale opus confeci, & hæc eſt confeſſio mea veriſſima ad te, Domine, Deum meum vivum, & verum.

---

## QUÆST. VII.

*Utrum ergo hac perpetuitatis ſucceſſioniſque nota rejiciendæ videantur plurimæ novitates morales, ſicut novitates Religionum?*

QUæſtionem iſtam ſubjicio, ut amicis quibuſdā morem geram qui vellent, ut ad multarum in ſpecie opinionum diſcuſſionem deſcenderem, dixi equidem eis ſæpe, ſublatis, everſiſq; fundamentis, quod in hoc opere præſtare conatus ſum, opiniones illas ſua ſponte cadere; & præterea earum aliquas etiam in ſpecie, quantum ordo doctrinæ ferebat me confutaſſe, eſſeq; contra inſtituti præſentis rationem ad eas ſeorſim examinandas deſcendere: quæ plane vel uno eo extincto probabili à praxi removentur. Nihilominùs hac perpetuitatis doctrinæ morum occaſione aliquas particulares opiniones in plurimarum aliarum ſpecimen ad originem ſuam cenſere, & per hanc perpetuitatis notam judicare conſultum viſum eſt. Ingero autem ſemper exemplum, quo manuducar, religionis, nec collatio eſt æqualitatis, ſed proportionis.

### §. I.

*Ad quos pertineat probare an adverſarios, an ad nos doctrinæ ſuæ perpetuitatem, ac legitimam ſucceſſionem, vel non ſucceſſionem?*

VIdentur certè exiſtimare ad nos pertinere Provinciam illam, & onus probandi; cum enim à nobis & aliis v.g. contra probabiliſmum per multæ authoritates ſcripturæ, & ſanctorum adductæ ſint, primo reſpondent, eas authoritates non eſſe in terminis, ut aiunt terminantib. & deinde reſpondent, eas tales non eſſe, quæ interpretati non poſſint, & quæ intergiverſabiliter, ut loquuntur, concludant.

Unde

Unde ſatis numeri ſuo feciſſe exiſtimare videntur, ſi quæ in moraliſmum ſuum objiciuntur quoquomodo ſolvant: ſuum vero eſſe non putant hanc ſuam tantam ſcientiam ab origine, & à majorum traditione deducere, ſuæque doctrinæ in ſe, vel ſaltem in principiis perpetuitatem, ſucceſſionemque commonſtrare. Quare de hoc nunc primo eſt tractandum, utri probare teneamur.

Quod ut meliùs intelligatur, ſyllogiſmum iſtum formo. Omnis doctrina morum, ſalutiſq; ſciētia neceſſaria, ac pro omnib. ſtatibus ſufficiens fuit perpetua in Eccleſia Dei, ſicut vera fides: omnis item ejus progreſſus, ac verum incrementum ab iis ortum eſt, atq; manavit, quæ ſemper fuerūt, & à principio tradita ſunt: & omne reliquum pertinet ad perturbationem & deſtructionem. Sed probabiliſmus veſter, magnaq; pars moraliſmi veſtri nec perpetua fuit in Eccleſia Dei, nec ex iis orta eſt, neq; manavit, quæ ſemper fuerūt, & à principio tradita ſunt. Ergo probabiliſmus veſter, magnaque pars moraliſmi veſtri non eſt doctrina morum, & ſcientia ſalutis neceſſaria: nec item ad ejus progreſſum, verumque incrementum pertinet, ſed ad perturbationem, & deſtructionem. Cavi vero quæſt. præc. ſermonem haud eſſe de novis juribus, & legibus.

Syllogiſmi hujus propoſitionem majorem tota præc qu. concluſimus, de propoſitione minori modo eſt quæſtio, utri eam, vel ejus contrariā probare teneamur: & tenendū abdubie eſt, adverſariis probandi onus incumbere. Quamobrem quamquam ut plurimis fortiſſimis mediis minorem noſtram evincimus, nihil omnino haberemus ad eam commonſtrandam, adhuc cauſa caderēt adverſarii, ſi contrariū ipſi poſitive non oſtenderent, ſuam ſcilicet legitimam originem, ſucceſſionemque à ſanctis Patribus, ab Apoſtolis, à Chriſto, à Deo, ut Tertullianus ponebat, ſeu ut Cyprianus, Auguſtinuſq; loquebantur, per canalem ducant aquam ſalutarem de fontibus ſalvatoris, non autem de ciſternis aliis.

Patet itaq; ipſorum obligatio ad probandum. Primò quia ſic jus omne, & praxis in nobilitate, ſucceſſioneq; qualibet ſtatuit, ut ille poſitive probare debeat, qui ſucceſſionem affirmat; non qui negat: ſecus in malis, & actor probare tenetur, ſi Judaiſmum, infectionemve aliam, & malitiam opponat. Alioqui omnes, & ſinguli jactare poſſent ſuam à Regibus ſtirpem, & proſapiam: ſic etiam ſapientiam: in bello geſta facinora, expugnatas arces: divitias: potentiā, & hoc genus cæteras qualitates. Quare jure conſtitutū eſt, ut reus ipſe, vel quaſi reus, qui affirmat, non qui negat, probare teneatur; ſed nos negamus probabiliſtis, plurimarumq; aliarum opinionū aſſertoribus ſucceſſionem ſuam, & legitimā originem, ipſi vero affirmant. Ergo probare tenentur, & confirmatur: nā vel habent, unde probent, vel non habent? Si non habent, de antiquitate, perpetuitateq; ex qu. pr. præſcribimus, & noſtra eſt poſſeſſio. Si habēt, docere non poſſunt neq; cunctari probare, ſi quidem i. e. ſibi gloriæ futurum eſt, & doctrinis ſuis maximè commendationis, ac ponderis, & certè in ſimilibus quicumq; cunctantur, & tergiverſantur, hoc ſolo ſe reddunt ſuſpectos. Nobis vero & mūdo maximi ſolatii eſſet lib. morales tam ſcripturis ſanctorumq; ſenſibus confectos videre, quam videmus modo aliquos jejunos, & diſcurſulis quibuſdam contextos.

Secundo quia ipſa notione naturali in omni doctrinæ controverſia, omnes eam legem ſupponunt, ut is probare debeat, qui affirmat, opinionem ſuam eſſe S. Thomæ, eſſe Auguſt. vel Conc. Trid. vel Apoſtoli, & ſuum id eſſe ſupponens, adducit quiſq; textum, quo probet, & confirmatur: quia cum res & authoritate, & ratione ſtabiliantur, ſicut qui via rationis procedunt, haud ſanè affirmant, & tacent, ſed rationem reddunt, hocq; ſuum eſſe minime dubitant: ſic quando via authoritatis proceditur, authoritatē reddendam incunctanter exiſtimant. Vel ergo Recentiores tenent, probabiliſmū, moraliſmumq; ſuū contineri explicite, vel implicite, & virtualiter in doctrina ſalvatoris, & unius Magiſtri noſtri & ſanctorū ſuorum, & Conciliorum: & tunc probare debent, vel non hoc tenent, ſed a ſe non pridem inventam ſcientiam ſalutis, hominesq; ſalvandi a[illegible] & tunc exorbitant: & adverſum ipſos depoſi[illegible] vandum eſt, & vitandæ prophanæ, ſeu alienæ vocum, rerumque novitate, & ſiquidem Can[illegible] & aquæ ductus defecit, ad fontem recurrendum eſt.

Tertio, quia bifariam doctrina aliqua ex alia manare, flueteq; poteſt, vel eam ipſam in ſe r[illegible] tinendo, & tradendo; vel ex ea concluſiones eliciendo. At utrovis modo præſens quaſi diluvium doctrinarum, & opinionum à priſtina, & prima doctrina ſalvatoris manet, fluatq;, adverſariorum, non noſtrum eſt hoc oſtendere, vel ſignate, vel exercite, ſcil. oſtendendo re ipſa ſcriptum, quod dicunt; aut adducēdo ſaltem re ipſa, & exercitè, praxiq; ſcripta olim, & ab initio principia, ex quib. colligunt, concluſioneſq; eliciunt, & promunt; quod certè ipſi moraliſtæ apprimè norunt, & diligenter aliorum opiniones referunt, & cumulant, quas vel ſequantur, ut jacent; vel ex quib. aliud quidpiam inferant, & addant: & niſi hoc præſtent, haud putant, ſe muneri ſuo ſatisfeciſſe. Ergo hoc ipſo ſuo jure probare tenentur, & ſuam a prioribus, & priorum ab aliis uſq; ad originem ſucceſſionem legitimam. Non ergo ſufficit reſpondemus, interpretamur, ſed oportet, ut poſitivè probent: quod tunc ſanè præſtabant, quando libros ſuos, ſicut aliorum opinionibus, ſic ſcripturis Dei, dictiſque ſanctorum, & Eccleſiæ ſtatutis, & rebus verè Eccleſiaſticis, & ſanctis compleverint.

Hinc vèrò præc. qu. doctrinam ad hominem inſtauro. Nullus fuit hac etiam ætate inſolens adeò, vel ſtupidus, qui ſuum eſſe ſomniaverit, aliquam novam ſalutis ſcientiam, doctrinamq; morum excogitare, & creare, idcirco, ut dicebam, & apertis libris conſtat, omnes aliorum priorum opiniones referunt, quas ſequantur, vel ex quib. ſaltem inferant: hocq; ipſo vel naturæ vel chriſtianiſmi inſtituto, inſtinctuq; ſupponunt, & ſervant, ſed eadem erat ratio, & jus, ne priores hi, quos referunt, aliquam novam ſalutis ſcientiam obtruderent, ſed tenebantur ad priores alios, & hi ad alios vſque ad legitimam originem: ſicut nos præſentes tenemur ad priores noſtros. Conſtat ergo neceſſitas reducendi, & per originem ſuam, ſucceſſionemque cenſendi, & judicandi doctrinam moralem, ſcientiam ſalutis, ac homines ſalvandi artem. Aliunde vero jam oſtenſum eſt, ad unumquemque, in quibus affirmat, & opinatur, pertinere onus probandi ſucceſſionem ſuam.

Atq. hanc ſanè legem ſervant orthodoxi in cauſis religionis, & ſi de euchariſtia eſt controverſia, vel de Papatu, vel de Monachiſmo, & aliis aſſ[illegible] tunt teſtimonia ſcripturæ, & ſanctorum: hocque ſupponunt ad ſe pertinere. Eſt tamen quaſi infinita quædam in hoc differentia à moraliſmo. Etenim [illegible] evidentiſſimis, ac ſole ipſo clarioribus argumentis conſtat, Eccleſiam noſtram eſſe veram: unde quoad neceſſitatem ſufficit nobis noſſe, hoc, au[illegible] en ri ab Eccleſia, & ſi rerum originem neſciamus, nec

conclu-

concludenter probare poſſimus. At in his controverſiis moralibus, non ſuppetit medium, quo, & unde innoteſcat, hos, vel illos Authores harum, vel illarum opinionum, præ aliis eſſe veros. Quare vel res ipſæ per ſuam ſucceſſionem veræ oſtendendæ ſuot vel his relictis ad Doctores eundum haud dubiè veros, ut ſupra determinatum eſt.

### §. II

*Poſitive oſtenditur, complures opiniones Morales, & modum Philoſophandi de rebus conſcientiæ non fuiſſe perpetuum, nec ſucceſſiſſe.*

INquam, poſitive oſtenditur, complures opiniones præſentes, & modũ, qui irrepſit de rebus conſcientiæ opinandi non fuiſſe perpetuum, nec ſucceſſionem, originemq; ſuam trahere ab Evangelio, nec à ſanctorum Patrum doctrina: hoc patet ex decreto edito anno 1665. ubi ſic: *ſanctiſſimus Dominus noſter non ſine magno animi ſui mœrore audivit, quam plures opiniones, chriſtianæ diſciplinæ relaxativas, & animarum perniciem inferentes, partim antiquatas iterum ſuſcitari, partim noviter prodire, & ſummam illam luxuriantium ingeniorum licentiam in dies magis excreſcere, per quam in rebus ad conſcientiam pertinentibus modus opinandi irrepſit alienus omnino ab evangelica ſimplicitate, ſanctorumque Patrum doctrina.*

Sic argumentor ſunt ergo in moraliſmo præſenti complures hæ opiniones relaxativæ, perniciemque animabus inferentes, ergo hæ per Canalem à doctrina ſalvatoris non fluunt, ut patet. Ipſi igitur has complures à cæteris ſegregent, eaſq; reliquas oſtendant à ſalvatore venire: ſin minùs ſicot in urbe, in qua conſtat, complures eſſe peſte afflatos, tota urbs intcr diritur, ne pereamos, magis multo cavendos erit moraliſmus recens, in quo conſtat, complures opiniones eſſe commixtas, quæ animam interimant, ſed de hoc actom qu. 4.

Rurſus ad præſens: irrepſit ergo, & eſt modus ille de rebus ad conſcientiam pertinentib. opinandi, & Philoſophandi omnino alienus ab evangelica ſimplicitate, ſanctorumq; Patrum doctrina. Sed modus opinandi omnino alienus ab Evangelio, ſanctorumque Patrum doctrina, nec ex eis originem, ſucceſſionem e trahit, nec perpetuus fuit. Ergo ſaltem de compluribus opinionibus, ac de ipſo etiam modo opinandi, qoi irrepſit, poſitivè conſtat non ſucceſſio, & non perpetuitas, in quas proinde opiniones, & modum illud Apoſtoli cadit, *ſi quis aliter evangelizaverit, anathema ſit.* Atq; ad iſtam facti veritatem evincendam mundi fere totius chriſtiani illuſtriſſimorum Epiſcopor. Reverendiſſ. Generalium regularium, capitulorum, Congregacionumque ſeoſa, & ſuffragia evocari poſſunt: & cum non pridem ea quæſtio inter doos graviſſimos ordines exarſiſſet, utri malorum, & novitatum cauſa extiterinc, conceſſum eſt utrimq; malum, & alii in alios culpam rejecerunt: & neutri unquam palam, ſe Authores faſſi ſunt. Quod porro imperitiſſimi quidam de ſignificato eo Decreto garriunt, in prologo inſinuavimus & refutavimus breviſſima commonitione, quæ pro extrema adeo ignorantia explodenda ſufficit.

Confirmatur ca facti veritas de non ſucceſſione, & non perpetuitate. Primò, quia plures rei moralis tractatores, ut experti loquimur, ſuum baud putanc noſſe ſcripturas, Evangelium, Apoſtolos, & S. Patres; quin eo dementiæ qoidam prolapſi ſunt, ut impudentiſſime auſint dicere ſpiritum hæreticum eſſe ſi ſcripturæ cognitionem requiramus; unde ſcripturæ Author ipſe, & ſcriptores, & culcores, ac commentatores omnes, id eſt, ſancti Dei, cæterique graviſſimi viri hæretico ſpiritu arrepti ſint. Hinc patet, ſe nõ profiteri eam ſcientiam, quæ à Domino, ſuiſq; Apoſtolis tradita, eſt, & ad nos uſq; manavit, ſed aliam. Hæc ergo non ſuccedit. Rurſùs patet ex multis libris, in quibus cum adeò impenſe alii homines referantur, & cumulentur, Domini, vel Apoſtolorum, vel ſanctorum ullam vix mentionem, dictumve invenias, & videntur libri hominum alterius religionis. Nuper percurri ſummam moralem multorum volumioum, ordine alphabetico contextam: Quæſivi Chriſtum, & non erat, quæſivi ſummam Prophetarum, & legis ſcil. charitatem, & dilectionem Dei, & proximi: & non erat: quæſivi Evangelium, & non erat: quæſivi humilitatem, ſine qua ſalvatur nemo, & nõ erat; & ſi Paulum, aliumve Apoſtolum, ſanctumve percurras, contraria omninò invenias, & referta cuncta Chriſto, charitate, humilitate, & ſanctitate. Ergo hę duę doctrinæ nollum ſucceſſionis, nullum conſanguinitatis, affinitatiſve gradum inter ſeſe habere videntur. Unde cum tot quotidie caſus conſcientiæ reſolvantur, rogavi aliquos, ut ex ſcripturis, ſanctorumve doctrina reſolutiones ſuas deducerent; & ſupponebant, nihil in eis ſuppetere, ex quo reſolutiones ſuæ, & concluſiones hauriantur Ergo modus hic reſolvendi, & opinandi omnino alienus eſt ab evangelica ſimplicitate, & ſanctorum Patrum doctrina Neque vero hac voce, *ſimplicitate*, ſuperbiant, quaſi perinde ſimplicitas iſta ſit, atq; ignorantia, & ruſticitas, & ſibi relicta ſit ſapientia, & ingenium Hæc namque ſimplicitas perfectio ingens eſt, & ſic Deus inprimis ipſe ſimpliciſſimus eſt, & compoſitioni, duplicitati, multiplicitatique opponitur. Evangelium ergo ſimplex eſt, & omni duplicitati repugnat, & habet eſt, eſt, non, non. Modernus contra moraliſmus duplex eſt, & bilingui illa probabilitate utitur, & habet *eſt ſimul, & non*: cum ſua regula ſit probabilitas contrariarum, & contradictoriarum propoſitionum, ſicque à ſimplicitate prorsùs diſtat?

### §. III.

*Conſtat etiam poſitivè non ſucceſſio ſaltem in multis exprobatis hoc opere.*

ATque ioprimis de probabilitate, qua una extincta modus ille, qui irrepſit, cadit: & nulla opinio, & novitas nocere poteſt, niſi hoc invocato probabilitatis quaſi brachii ſæcularis auxilio. Oſtendimus porrò part. 1. & iterum ſæpe hac 2. probabilitatem iſtam non modo non ſuccedere, ſed ex diametro repugnare ſcripturis, & evangelio ſanctorumq; doctrinæ: utque cætera omittamus, res hæc demonſtrative conſtat: quia quidquid in ſcripturis Dei eſt, vel inde ſequitur, & manavit, verum eſt ſine apice falſi, neque ex vero, ut Logici etiam pueri norunt, falſum quidpiam ſequitur; ſed via iſta probabilitatis amplectitur, & probat, quæ in ſcripturis Dei nec ſunt, nec inde ſequuntur, & manarunt. Ergo non ſuccedit, ſed repugnat, cum falſa veris repugnent, quod ſæpe multipliciter explicatum, demonſtratumque eſt: & revera in falſa quælibet cadit potius objurgatio illa Apoſtolica 2. ad Corint. 6. *aut quæ ſocietas lucis ad tenebras? quæ autem conventio Chriſti ad Belial?* inſtitutum porrò viæ hujus eſt ſociare locem, & tenebras, vera, & falſa, cumque rurſùs vera à Chriſto ſint, falſa vero niſi à Belial non ſint, videant qualem conventionem inſtituant. Hoc genus quidpiam pro bono pacis molitus eſt olim, Conſtaotius Auguſtus: cui hoc textu, & aliis fortiſſime obſtitit Hilarius Pictavienſis; priuſque urſi, & agni in ſocietatem conſentient, quam vera, & falſa, quæ probabilitatis nexu in jugum vincere,

&

ab aliqua familia originem non ducere, p oiecto de filiis quoque, ac prole tota confecta res eſſet.

### §. IV.

*De uſuris; atque de illa communiſſima occulta, ut vocant, compenſatione Regibus maximè pernicioſa.*

COmmunes de uſuris doctrinas, quibus uſurarum omnis ratio ablata eſt (atque idem eſt de ſimonia) perpetuas in Eccleſia non fuiſſe, neque ſuccedere, ſed Prophetis potius, ac Evangelio contradicere, & a doctrina ſanctorum Patrum exorbitare, lib. 2. ſatis ſignificatum eſt? Nam ſuper abundantiam, & amplius accipere, quibus formulis uſuræ per Prophetam declaratæ ſunt, jam uſuras non eſſe, modo tituli illi adſint, qui certè nec Judæis olim defuere, latiſſime propagarunt. Opuſculum habeo, in quibus de uſuris fuse tracto; ſed inſtituti præſentis non eſt hæc ex condicto de rebus his particularibus tractatio, ſed ex conſtitutis notis earum novitatem, ac non perpetuitatem, non ſucceſſionemque oſtendendo has doctrinas de falſitate convinco. Omnes itaque textus utriusque teſtamenti de uſuris agentes adducantur, & palam, apparebit, ſuper abundantias iſtas non ſuccedere, ſed repugnare, & unus Ambroſius lib. de Tobia pro mille nobis ſufficit: Hieronymi, item doctrinam lib. 2. dedimus; Auguſtinum, & Ambroſium ſuo diei ſervamus, & Thomas pridè rem totam 2a. 2æ. & alias demonſtravit.

Nunc vero pro aſſerendo maximè Regum patrimonio, quod occultis, ut vocant, compenſationibus plurimi copiosè defraudant, omiſſis aliis non ita receptis opinionibus, de occulta iſta compenſatione aliquid eſt dicendum; verè enim eo in loco jam hæc opinio conſtituta eſt ſectatorum multitudine, ut nullo ſcrupulo plurimi ea utantur, & tot fermè judices in rempublicam invecti ſint, quot creditores. Occultam compenſationem eam vocant, qua quis clam ex bonis debitoris tantum propria autoritate accipit, quantum ſibi debebatur. Quærunt itaque utrum ea liceat? & affirmant non tot, quin plures: quasdam tamen conditiones requirunt, primò quod debitum ſit certum; & jam ad probabile etiam ampliarunt. Secundò quod plus non capiat. Tertiò quod hæredibus debitoris, vel ſuis conſtet debitum eſſe ſolutum, ne idem bis ſoluant. Alii requirunt quod res commode judicio recuperari non poſſit: addunt tamen hodie regulariter res judicio commode repeti non poſſe. De depoſito etiam docent fieri poſſe hanc occultam compenſationem; item in gabellis, ſi debitor ſit Princeps, & ſi tertiæ perſonæ locatæ ſint, nec intereſſe ajunt, ſi ſint alii creditores anteriores. Cum porrò infiniti in Republica ſint, qui Reges debitores ſuos exiſtiment; in primis Juriſtæ, ut vocamus in Hiſpania omnes, quibus dimidiam ſolùm partem redituum quotannis ſolvunt; milites deindè omnes, quibus ſtipendia multa deberi ſolent; Miniſtri prætereà alii, quibus etiam jura alia, & debita ſuppetunt, hi omnes hoc occultæ compenſationis privilegio, à gabellis primùm excuſatos, exemptosque ſe putant, & merces quantaslibet, ſi poſſunt, clam invehunt; deindè ſi patrimonium regium adminiſtrent, ex eo debita ſua arripiunt: quod ſi hoc ipſi per ſe facere non poſſint, aliis qui poſſint, jura ſua vilius vendunt, & hi deindè totum ex integro ex ære regio repetunt. fortè haud exorbito, ſi dixero, Regi noſtro hac una opinione millionem ſcutorum quotannis auferri.

Quod ſi requiramus, quibus fundamentis tanta hæc opinio, & tantorum inducta ſit, alia ego invenire non potui, niſi quod ea contra Juſtitiam in primis non ſit; nam quod contra æqualitatem non eſt, nequit eſſe contra juſtitiam, quæ in æqualitate conſiſtit unius ad alterum: Servat autem opinio æqualitatem: ergo juſtitiam. Deindè juxta Juſtitiam eſt omne in æquale æqualizare; contra autem inæquale manere; maneret autem in caſu, cum, ut ponimus, per judices commode debitum repeti nequeat, ſed magnis, ut ajunt, ſumptibus. Licet ergo hæc compenſatio; alioqui creditor maneret læſus. Adde, abſurdum eſſe, quod nullum ſuperſit medium ad repetenda noſtra; ſed in caſu non ſupereſt medium Judiciorum: Ergo concedendum eſt hoc alterum occultæ compenſationis, ſin vero aliquam ab origine ſucceſſionem, aut ſaltem à Philoſophia, vel Jure derivationem petas, nullam afferunt afferrevè poſſunt. Autoritatem item probativam nullam adduxerunt præterquam S. Thomæ: & ego quidem olim hoc ipſis affirmantibus credideram, duosque eo temporis caſus alterum tenuia, alterum ingentis ſummæ contra Regem reſolvi: quando vero diſcere cœpi, miratus fui, rem hujuſmodi à tanto Doctore, cujus tam nota erat mihi ſapientia, doceri potuiſſe; & ipſum adii, & inveni, eum nihil de occulta hac compenſatione tradere, ſed ſolùm docere, unumquemque poſſe rem ſuam repetere, ubicumq; eam invenerit. Addent in confirmationem tranſcendens etiam illud peccata tollendi. Quod ſi jus aliquod, vel legem, vel rationem alleges, ſuam illam cantilenam reponũt de ſoro interiori, & exteriori.

Verùm hic ego Vellem Recentiores Theologos fugere, & apud Conſiliarios, & Senatores quosque peritiſſimos, ſcientiſſimos, ingenioſiſſimos cauſam agere. Horum itaque fidem, auxilium, conſenſumque implorando, quid mihi videatur, ſincere confitebor. Puto igitur opinionem iſtam eſſe contra inſitum gentibus omnibus lumen naturæ; contra Politiam item omnem, tum naturalem, quam Chriſtianam, ac demum ſingulis, & omnibus, maximè vero Regibus, Principibusque pernicioſam.

Eſt enim inſitum gentibus omnibus lumen, quod nemo inauditus condemnetur, uter multis juribus, & gentium, & Chriſtianorum; uſuque & praxi omnium conſtat; habere enim pars adverſa poteſt plures exceptiones, & Rex jure, & Juſtiſſime allegare poſſet, ſe non eſſe ſolvendo, & prius eſſe, ac omni jure præferendum defenſionem Regni ſolutioni debitorum: utrumque vero ſimul ſe non poſſe, & ſimilia. Sed hæc opinio in auditum Regem, cæteròsque debitores condemnat. Eſt ergo illa contra inſitum gentibus omnibus lumen naturæ.

Eſt denuò ea contra lumen naturæ: quo ſcilicet inſtitutæ gentes omnes exiſtimarunt, neminem eſſe bonum judicem in cauſa ſua. Hæc origo ubique gentium non omnino barbarum fuit inſtitutionis Judiciorum, & poteſtatis publicæ lege etiam Domini conſtitutæ, & probatæ, ut non partes ipſæ, ſed tertiæ aliæ perſonæ in æqualia Reipublicæ & ſingulorum ad æqualitatem redigerent, ut mundo, & omnibus patentiſſimum eſt. Sed hæc opinio unumquemque facit judicem, & æquatorem in cauſa; atque ſic imperii originem ipſam, & cardinem inſtitutionis

judiciorum; & poteſtatis publicæ: quin etiam ipſam condemnat, quia apertè fatetur, hoc à Republica, & à Deo etiam ipſo conſtituto medio res commode hodie repeti non poſſe, ſed magnis ſumptibus; & ſic etiam ſenſim improbare poterit Principatum, qui ſubditis magnis ſanè ſumptibus conſtat, & jus Regis olim edictum eſt à Samuele. Ergo ſicut prius.

Hæc ipſa origo ubique eſt recuſationis judicium, ſi amici, ſi hoſtes ſint, ſi conſanguinei, affines, &c. Quia ſimiles æqui judices eſſe non ſolent; atque hæc eſt notio naturalis ubique agnita, & tot juribus conſtituta. At hæc opinio non amicum, non conſanguineum, ſed unumquemque facit in ſua cauſa judicem, & executorem. Ergo eſt illa denuò contra, in ſitum lumen naturæ.

Præterit item circumſtantias actuum humanorum, *quis*, *quid*, &c. Sine quibus nullus actus humanus eſt licitus. Etenim conſideravit ſolùm *quid*, ſcilicet æqualitatem, ſed præterivit *quis*, nempè quis æqualitatem poneret; eſt enim hic quis poteſtas publica, & Judices: non autem ſinguli nec in cauſa ſua nec in aliena; ſin minus ipſa prima elementa Politiæ omnis, & Reipublicæ tollimus, ſi ſinguli ſint *quis*, id eſt, qui inæqualia æquare debeant. Et confirmatur; quia alter extraneus non eſt *quis* aptus harum recompenſationum, & ei diceremus; quis te conſtituit judicem; atque uſurpatæ juris dictionis reus fieret. Ergo multo minus unusquisque in ſua cauſa eſt *quis*, videlicet cujus ſit æqualitatem ponere.

Hæc omnia patent exemplo Juſtitiæ vindicativæ; & quibus fundamentis unumquemque in juſtitia commutativa judicem faciunt, eisdem ad verbum facere poſſunt in juſtitia vindicativa, induceteque occultas vindicationes, ſeu ſicut in compenſationibus nomina commutamus, & non furtum, ſed compenſationem appellamus, ita homicidii ablato nomine compenſatio, vel juſta retributio vocari poterit. Siquidem, ſicut mutuo, vel furto, ſic etiam homicidio inæquale poſitum eſt; & ego v.g. ſcio certiſſime, fratrem, vel Patrem meum occiſum eſſe a Petro, nec medio judiciorum commode, & ſine magnis ſumptibus, quin forte nec incommode, nec ullo modo æqualitatem conſequi poſſum. Num ergo mihi liceat occulte, & clam Petrum laqueo ſuſpendere, vel ſclopeto tollere? Ecce enim non niſi ipſam ipſiſſimam æqualitatem pono non minus, nec aliter, quam in occulta compenſatione; & Judices quique rectiſſimi hanc eandem æqualitatem, & ſanctiſſime ſanè ponerent Petrum laqueo ſuſpendendo: atque idem eſt in univerſa juſtitia vindicativa, & in omnibus læſionibus. Quid, oro vos, hic ad juſtitiam deeſt? non æquale. Dicetis itaque, opinor, deeſt *quis*; nam non uniuscujusque, non ſingulorum, ſed Poteſtatis ſolùm publicæ, & judicum eam in rem conſtitutorum eſt inæqualia iſta per juſtitiam vindicativam æquare. At opinor, non minus, nec aliter, nec alio jure conſtituta eſt poteſtas publica, & conſtituti Judices pro juſtitia commutativa. Abſurdiſſime igitur æquatores ſinguli inducti ſunt.

Quod item ajunt, aliorum creditorum, nec anteriorum quidem, & rerum aliarum, quæ in judiciis exactiſſime ſervari ſolent, vel debent, nullam habendam eſſe rationem eſt profecto contra rationem omnem. Idcirco ſcilicet iſta in judiciis ſervantur; quia ratio ipſa naturalis dictat, anteriores creditores eſſe præferendos; item dictat, creditorum omnium habendam eſſe conſiderationem, nec æquum eſſe, quod Petrus decem creditores habeat, nec in bonis ejus ſint niſi centum, ac uni creditori omnia centum tribuantur, & cæteri jejuni mittantur; quod & per ſe notum eſt, & multiplici ratione declaratur. Ergo contra rationem, & abſurda eſt ea harum rerum omnium præteritio.

Quod porrò de foro interiori, & exteriori ubique recantant, quaſi forum exterius ſit rationis, & legis; interius autem exlex, ac ſolutum quidpiam, & præter rationem, hoc, in quam, conſtanti Recentiorum etiam ipſorum judicio pro tritum eſt part.1. Nam cum evidens ſit rectum judicium concordare cum recto judicio, ubicumque eadem conſtat, Recentiores etiam ipſi tamquam indubitatum tenent, utrumque forum concordare, quoties eadem utrobique innoteſcunt, neque in alterutro falſa aliqua præſumptio, vel ignorantia intervenit, ut part.1. oſtenſum eſt. Et certe cum forum interius, & conſcientiæ aliud, opinor, non ſit, niſi forum divinæ legis, Recentiores illi, qui hoc in loco, & alias ad forum ſacrum conſcientiæ confugiunt, deberent oſtendere, eas gentium omnium, & à natura ipſa dictatas leges, quod nemo inauditus condemnetur, quod nemo eſt bonus judex in cauſa ſua, & cæteras illas à Domino per legem ſuam eſſe derogatas, & contraria conceſſa, laxataſque omnibus ad omnia manus. Quod ſi ſomnium hoc eſt, ut revera eſt, nec ſimilia à Domino magis, quam à Republica conceſſa ſunt, quorum non intelligendo, & loquendo, quæ non intelligunt, forum interius Domini, & conſcientiæ pro relaxatione paſſim obloquuntur.

Hinc cum quidam ex primariis Juſtitiæ commutativæ adminiſtris a me quæſiſſet, num hujusmodi quædam compenſatio cuipiam amico ſuo in foro conſcientiæ liceret, ego reſpondi. hos caſus Domine, ac ferme omnes juſtitiæ tutius nos dominationibus veſtris proponere poſſumus, ſententiamq; quærere, quam contra. Dominationes, credo, veſtræ damnarent ſimilia, his, & his permoti. Affirmavit vir ſapiens. Tum vero ego: credat Dominatio veſtra, nobis nulla ſecreta cœleſtia reſervata ſuppetere, nec ullas diſpenſationes à Domino conceſſas, quibus hæc, & alia, quæ in jure ſanctiſſime conſtituta ſunt, recindamus. Laudavit tunc, & poſt reſponſum, amicoque aſſeverantiſſime diſſuaſit eam compenſationem.

Alter etiam ejusdem ordinis vir inſignis tamquam rem manifeſtam caſum alium ſimilem occultæ compenſationis mihi propoſuit. Rem, inquit, cum multis Theologis tractavi, & omnes eam licere affirmarunt: & num idem ego cenſerem, interrogavit. Aderat alter Theologus, qui & ſi non interrogatus, tamen exilit, & rem licere tam promptè affirmavit, atque ſi caſus eſſet, utrum duo, & tria eſſent quinque. Ego inſignem virum ad forum ſuum deduxi, & cauſas rogavi, quas pleniſſime noverat, cur iſta ipſi in foro condemnarent? Tum ego eas ad conſcientiam applicavi, & deſtitit vir Chriſtianiſſimus à propoſita compenſatione, ſubdiditque, ſe exiſtimaſſe, nos Theologos habere pro conſcientia arcanas alias, & ſibi ignotas rationes.

Nuper

Nuper ſubditi cujuſdam viri Principis,& Magnatis volebant plura millia ſcutorum ex bonis ejus repetere per occultam iſtam compenſationem, & Magiſtrum Theologiæ conſuluerunt. Hic vero, qui propter conſuetum nihil quidem eatenus in compenſatione dubitabat, propter adjunctam quandam circunſtantiam me interrogavit. Damnavi ego compenſationem ipſam, & ut eſt homo maximi ingenii, & quod non minus intereſt, minimè contentioſus, & citra partium ſtudium veritatis ſolius amator, facile conſenſit, & compenſationem eam improbavit, meque enixe rogavit, ut hoc in opere aliquid de iſta compenſatione dicerem: quam ſanè vel nomen ipſum *occultæ* ſatis improbat. juxta illud, *qui male agit, odit lucem.* His paucis morem geſſi amico: atque ex illa tecepi iſſima, & in Canonem ferme à Recentioribus verſa opinione, quæ omnis legitimæ originis, ſucceſſioniſque expers eſt, conjectura fici ad alias pauciorum, & inferioris notæ ſcriptorum opiniones. Ii vero, quos memoravi, omnes tres vivunt, & facilè ſi e re eſſet, conteſtarentur.

---

## QUÆSTIO VIII.

*Utrum ex bis practicè conſtet, quinam ſint in Eccleſia, illi ſapientes, quorum dictis eſt ſtandum, quique faciunt probabile conſcientiæ? quæ item doctrinæ Eccleſiæ?*

PArt. I. Conſtitum fuit, eos eſſe ſapientes, quorum dictis eſt ſtandum: eos pares ad probabile conſcientiæ inducendum, qui raro, & ferè numquam fallerent. Dixerunt quidam, hoc nimis in aëre eſſe conſtitutum, neque conſtare quinam re ipſa eſſent hi, qui raro, aut ferè numquam fallerent. Cæterùm part.1. noſtra viam ad hanc ſecundam ſternebat; & jam nunc Dei gratia non notis, indiciiſque æquivocis, quæ omnibus ferè convenire videantur, ſed nominatim etiam in Eccleſia edicere poſſumus, quinam ſapientes iſti ſint. Deſinant ergo ſcioli quidam hoc probare, quod negat nemo, ſapientibus ſcilicet eſſe credendum.

### §. I.

*Removentur primum prava quadam intelligentiæ definitionis Ariſtotelicæ Probabilium.*

ILla in primis in conſideratio valdè voluntaria extitit, quod cum Ariſtoteles in Ethicis, Rethoriciſque probabilia definierit eſſe, quæ plerumque contingunt, & ut in plurimum ita eveniunt, ita hoc accipere, verteteque voluerint, ut ſatis ad probabilitatem habuerint, ſi pluries quoquomodo eum vero, quam cum falſo connecteretur. In quo ultro, citroqoe exorbitavit noviſſimus quidam ex Belgio probabilium aſſertor, quod ſanè falſiſſimum, eſt; neque ad credendum ſatis eſt, ſi pluries, ſed neceſſe eſt, ut ferè ſemper ita eveniat: ut ſatis part.1. oſtenſum eſt: nec ſi ex centum carceratis ſexaginta liberandi ſint, ſuſpendi vero quadraginta, opinari corde, ac credere cordatus quiſquam poteſt etiam cum formidine opinionis propria, Antonium, qui ex centum illis unus eſt eſſe liberandum; ſed hærebit, timebitque, ac ſententiam, judiciumque ſuſpendet. Exemplum eſt eminentis in genii Card. Pallavicini, qui addebat, ſtupidos eſſe, qui hoc non intelligerent.

Illud vero hoc circa acutiſſimum eſt, ac magis mirandum in novo autore, quam rejiciendum, quod cum probabile definierit eſſe, quod pluries ſaltem cum vero, quam cum falſo connectitur, hoc eſt, pluries verum, quam falſum exiſtat, velit interea hanc ſuam definitionem & æquè probabilibus, & minus probabilibus in probabiliorum concurſu congruere. Quod, opinor, citra laborem noſtrum quilibet Mathematica demonſtratione confutabit, ſi concurſus retineatur; alioqui termini illi *minus, & æquè*, ac proindè hælites locum non habent.

At ſubtili magiſtro viſum eſt, has quidem definitiones probabilitatis modo dicto ab ipſo inverſas veras eſſe, parum tamen praxi deſervire; cum in ſingulis noſcere obſcurum ſit, utrum medium, quo hac vice opinamur, ſæpius cum vero connectatur. Verùm ſi locus hic eſſet dicendi, facilè oſtenderemus intellectum (iis ſaltem omiſſis, quæ ſenſibus haurimus, vel intellectualiter videmus) nihil de particularibus judicare, quin judicet de univerſalibus, nec medio ullo ad aliquid in particulari opinandum, aſſerendumvè moveri, quin univerſaliter judicarit de ipſo relatè ad ſuas concluſiones; qua de cauſa proverbium eſt, ſenſus eſſe particularium, intellectum autem univerſalium. Quamobrem ex hoc medio, *durum* nequeo mente inferre, neque credere concionatores v. g. non teneri ad jejunandum, niſi univerſaliter de eo medio ſtatuam, illud eſſe ſaltem pluries cum veritate connexum. Sed de his alias.

Hic ergo Autor his omiſſis definitionibus probabilitatis, cenſuit pro probabilitate exponenda eumdum eſſe ad librum 1. topicor. ubi Ariſtoteles conſtituit, probabilia eſſe, *quæ videntur omnibus, vel pleriſque, vel ſapientibus, atque bis, vel omnibus, vel pleriſque, vel maxime notis.* Hinc vero aſſumit, aut ſupponit, hos ſapientes eſſe eos, qui viſi ſunt; & quorum ſapientiam nullo certo ſigno, nec item probabili, ac pluries ſaltem vero ſtatuere valeat.

Laudo illum plurimum in eo, quod per verum vel falſum omnia menſus ſit. At non video quid amplius, ut ajunt, melis in hac topica definitione, quam in aliis repererit. Neque enim dubito, nec acutus Autor, credo, dubitabit, rogatum de hac ſua topica definitione Ariſtotelem, cur probabilia illa ſint, quæ videntur omnibus, vel pleriſq; &c. Illud enim reſponſum, quia ſcilicet talia plerumque, & ut in plurimum vera eſſe ſoleut. Si rurſùs eum rogaremus, utrum ea, quæ videntur omnibus, vel pleriſque, vel ſapientibus, &c. Probabilia ſint, credibiliaque, & digna aſſenſu, & ſi quæ eis videntur, pluries falſa eſſe ſolent, aut ex æquo, vel ferè æquo vera, vel falſa? Non dubium, quin reſponſurus eſſet, nequaquam ea tunc futura probabilia magis, quam quæ ignorantibus videntur. Hæc ergo definitio topica ad eas recidit, quæ in Ethicis, Rethoriciſque traditæ fuerant; & omnes eodem diriguntur; quemadmodùm & illud aliud Ethicorum, Sapientium dictis non aliter, atque demonſtrationibus eſſe ſtandum; omniaque reſolvuntur vel ad ſemper, vel plerumque ſaltem, ac ferè ſemper verum. Semper porrò verum ſi eſt cum impotentia aliter ſe habēdi, ut eſt conſenſus totius humani generis, non probabile, ſed certum facit. Probabilia ergo illa ſunt, ut in Prioriſticis etiam definitur, quæ aliter ſe habere poſſunt; plerumque

tamen, ac ferè ſemper ita ſe habent, ob difficultatem ſcilicet aliquam magnam in contrarium, ut part.1. lib.2. declaratum fuit. Quæ cum ita ſint, per connexionem cum verò ferè ſemper probabile quaſi ingenere definit. Atque ſic in Etbica,& Rethorica probabile definitum eſt: in topicis verò definitur probabile, quod ab extrinſeco dicimus & eſt ſpecies, ac ab autoritate ducitur: omnis autem doctrinalis autoritas, ut ſæpè fidentiſſime uſurpamus, conſiſtit in non falli, neque fallere, ſive utrumque autoritatem conſtituat, ſive alterum quidem conſtituat, alterum verò connotetur. Hic deindè Recentior ad explicandum genus ſcilicet probabile, ad unam ſpeciem ſcilicet, ad probabile ab extrinſeco contra Logicam ſalvavit. Atque hæc ſanè leviora ſunt. Illud hic maximum eſt, & plenum praxi, qui ſint in Eccleſia Dei pro rebus conſcientiæ iſti, vel omnes, vel plerique, vel ſapientes; atque hi, vel omnes, vel plerique, vel maximè noti, qui vel certum, vel probabile ſaltem conſcientiæ autoritate ſua inducant? Num confeſſores omnes intelliguntur, aut ſaltem omnes illi, qui libros morales ſcripſerunt? & hoc non ex ſenſu, & mente Autorum quorumcumque gravium, qui probabilia regulam conſcientiæ eſſe dixerunt, ut part.1. oſtenſum eſt, ac fatentur etiam modo nobis contradicentium meliores quique, & hic ipſe Autor in prologo. Quorſum ergo, & qua conſideratione hi ipſi, ut numero longoque Catalogo terreant pro ſua probabilitate ſtatuenda omnes prorsùs ſine exceptione ſcriptores fuſiſſime tendunt, cumque novus hic Autor graviſſima oratione in ſuo prologo invectus in eos ſit, qui ab hinc maximè annis triginta doctrinam, ut inquit, morum relaxarunt, Bibliotecasque libris moralibus impleverunt, deindè ut probabilia ſua magno Autorum numero exaltet, hos ipſos ſine exceptione, quotquot potuit colligere omnes, qui à triginta etiam ab hinc annis ſcripſerunt, in Catalogum confert: quod certè animi magis cauſam vincere volentis, quam omnia contemplantis eſſe videtur. Atque iſta cum lego, lis illa mentem ſubire ſolet; de duabus ſcilicet Italiæ urbibus, utra major eſſet; duo pro urbè unusquisque ſua contendebant: tunc verò tertius alter ſe ſententiam Laturum pollicitus, in una plures animas eſſe, plures homines in alia ſatis acutè pronunciavit, litemque extinxit.

Nunc ad rem, qui ſcilicet ſint in Eccleſia illi omnes, vel plerique vel ſapientes, &c. Num ſaltem Ariſtoteles ipſe, qui elocutus iſta eſt, cæterique Gentium Philoſophi, Socrates in Philoſophia morali Princeps, vel Plato, vel Lycurgus, vel Solon, vel Cato, Cicero, Seneca? At hos omnes contrivit olim Paulus Apoſtolus. An & hic circumloquiis rem exponemus dicendo, ſapientes hos eſſe viros graves, & prudentes? Quo audito plerique fidelium ſuos ſinguli confeſſores intelligunt: Genevæ verò Calvinum, & Bezam; & ſic alii, & alii alios, & alios, ut unicuique affecti ſunt, intelligant? Et rectè Seneca dixit, ſi prudentia venderetur, nullum eam habituram emptorem, quia ſe ſe & ſuos ſinguli prudentiſſimos habent ut part.2. lib.2. quæſt.2. & lib.3. dictum eſt, & declaratum alio Socratia documento. Jam ergo ex dictis primò breviter dicendum eſt, quinam non ſint intelligendi: deindè qui intelligendi ſint, datis etiam Eccleſiam ſequendo nominibus declarabimus.

§. II.

*Illi in primis intelligendi non ſunt, qui doctrinæ ſuæ perpetuitatem ſucceſſionemq; non oſtendunt.*

NOn dicimus, horum, qui perpetuitatem iſtam, ſucceſſionemque non probant, aliquos non eſſe, vel eſſe non poſſe plerumque veros; ſed intelligendos quoad præſens non eſſe; cum illi hic deſignandi veniant, qui à nobis dignoſci queant, quique quoad nos etiam exiſtant plerumque veri, ac probabile nobis invenibile efficiant: qui autem eo ſigno notaque perpetuitatis, ſucceſſioniſque expertes occurrunt, non eſt unde à nobis plerumque veri, aut pluries veri, vel falſi dignoſcantur. Quamquam verò in conſequentibus quæſtionibus alia etiam ſigna, notasque veritatis collaturi ſimus, vix ulla tuta, aut prorsùs tuta citra iſtam ſucceſſionem, eaque non ſimul intellecta videtur. Quod ſi nihilominus earum notarum aliqua, de quo dicemus, independenter ab hac etiam ſucceſſione tuta vi[illegible]bitur, ex ea mox ipſa quoque ſucceſſio probabitur.

Quo animadverſo, ex dictis perſpicuum eſt, cum dicitur, illa vel certa, vel probabilia eſſe, quæ ſapientibus videntur, atque his omnibus, vel plerisque, vel maximè notis, eos non eſſe intelligendos, qui perpetuitatem, ſucceſſionemque doctrinæ ſuæ non probant, atque oſtendunt. Nam ut intelligerentur, oporteret, conſtaret nobis, eos eſſe plerumque veros: at hoc nobis nequit conſtare, niſi ſigno, & nota perpetuitatis, ac ſucceſſionis, aut alia, quæ ſecum trahat ſucceſſionem iſtam, ac perpetuitatem, ut fuit conſtitutum. Ergo illi eo ſapientium nomine non ſunt nobis intelligendi, qui doctrinæ ſuæ perpetuitatem, ſucceſſionemque non probant, atque oſtendunt.

Quod exemplo Nobilitatis, Nobiliumque ſupra declaravimus. Etenim rectè Iuriſtæ habent, Nobilitatem, ſimilesque prærogativas non eſſe ſupponendas, ac præſumendas, ſed probandas; atque ex part.1. ſatis conſtat, ea omnia, quæ non magis ipſa, quam contraria in eſſe, convenireque ſolent non ſimpliciter eſſe credenda, ac præſumenda, ſed probatione opus eſſe. Forſitam itaque coquus, vel ſartor, vel agricola non remotiſſimam à Rege, aut nobiliſſima ab alia ſtirpe originem ducit; non autem habuit, neque habet, unde probet. Revera is nobiliſſimus eſt: at a nobis Nobilium nomine non eſt intelligendus, neque in eis regulis, legibusque quoad nos clauditur, quæ Nobilibus privilegia, exemptiones, honoresque præſcribunt: quia ſcilicet Nobilitatis prærogativa, qualitasque non ſupponi, non præſumi debet ſed probari, atque oſtendi.

Profecto ſapientia non, vulgaris adeò, pro tritaque res eſt, quæ quibuslibet quomodolibet inſit, & ſatis ſit eſſe hominem, ut ſapiens continuo judicetur; quin nobilitate rariorem eam eſſe, præſtantioremque, niſi ab omnibus concedendum arbitraremur, hic facilè oſtenderetur. Magis ergo illa probanda eſt, ut in eſſe credatur, quam Nobilitas. Sicut porrò Nobilitas per ſucceſſionem a nobis ſtirpe probatur, ita ſapientia Chriſtianorum, quæ ſola ſapientia eſt à Deo ipſo in mundū illata, & hominibus collata probatur, & innoteſcit per perpetuitatem ſuam, atque ſucceſſionem, ac ad originem ſuam eam cenſendo, ut fuit conſtitutum. Ergo inter ſapientes Eccleſię, quorum dictis velut demonſtrationibus eſt ſtandū, & quæ eis videntur, continuo

vel

vel certa, vel probabilia cenſends ſunt, illi à nobis intelligi neqoe poſſunt, neque debent, qui doctrinæ ſuæ perperuitatem, ſucceſſionemque, ac legitimam originem non probanr. Et ſane vanum, & nimis abſonum eſt, ut ex Chryſoſlomo explicabamus, omnia reliqua bene videnda eſſe, nec credenda ſimpliciter; numerandam, ſupputandamque eſſe pecuniam, quam ab amico, viro etiam gravi accepturus ſis; ſolam vero ſapientiam de omnibus eſſe ſimpliciter credendam, vel affectandam, maxime cum videant, ſi advertere velint, omnes, ſapientiam ſæculi & carnis, quæ cum vera ſapientia prorſus pugnat, latiſſime in mundo dominari.

## §. III.

*Neque illi inter eos ſapientes à nobis intelligendi ſunt, qui diſſident, ac veritatis ſignis neutri præ aliis eminent.*

Hic plurimum deficit Autor ille de cætero acutiſſimus, cujus memini § 1: uſurpant enim tamquam ſibi opportunam, ex topicis definitionem Ariſtotelicam, probabilia eſſe, quæ videntur omnibus, vel pleriſque, vel ſapientibus, atque his, vel omnibus, vel pleriſque, vel maxime notis. Hęc autem, quæ ut jacent, nos quoque omnia admittimus, & ſeorſim, ac ſimpliciter elocutus eſt Ariſtoteles, ad æque, & minus probabilia transvexit hic Autor nimis celeriter.

Hæc itaque Definitio, & quæcumque in ea narrantur, neque re, neque verbo congruere poſſunt minus, aut æque probabilibus. Non inprimis prima, & ſecunda particula; nam minus, & æque probabilia ab extrinſeco (quæ probabilium ſpecies hoc in loco definitur) neque omnibus videntur, ut patet, neque pleriſque.

Deinde neque tertia, & quarta particula, quæ videntur ſapientibus, atque his, vel omnibus, vel pleriſque; nam patet, minus, & æque probabilia ab extrinſeco viſa non eſſe neque omnibus, neque pleriſque ſapientium, qui hoc nomine quoquo modo intelligi poſſint: quin talia ea ſunt, quę non pleriſque, ſed paucioribus; item quæ non omnibus, neque pleriſque, ſed dimidiæ ſolum parti viſa ſunt, diſſentientibus totidem, æqualibus.

Miramur itaque, quod hac definitione uti placuerit, quæ ſua æque, & minus probabilia de medio tollit. Numquam itaque Ariſtoteli, & Logicę, Philoſophiæque rite gravis in mentem venit, ea probabilia dicere, quæ ſapientium, vel ſapientiæ Profeſſorum, alicui uni, vel paucioribus contra pleroſque videntur, vel de quibus Profeſſores paribus armis, parique numero diſſident; atque eorum dictis eſſe ſtandum, ut ſtatim commonſtrabimus.

At inquis, ultimam ſaltem particulam favere; quam dixit, *vel maxime notis*, quæ præcedentium clauſularum quaſi quædam exceptio eſt, quaſi diceret, probabilia ea eſſe, quæ omnibus, vel pleriſque ſapientibus videntur; quod ſi omnes, aut plerique defuerint, viſa ſint ſaltem aliquibus maximè notis.

Sed vero hæc clauſula, opinor, eſt, quæ opinionem contrariam magis evertat. Nam primo non dicit, ut ipſi inquiunt, quæ alicui uni videntur; forte potius dixiſſet Ariſtoteles, unam hirundinem, ut loquitur in ethicis, non facere ver. Minus porro dixit, ut ipſi inquiunt, eſſe probabilia, quæ maxime notis videntur contra pares alios etiam maxime notos; minus vero multo dixit, probabilia eſſe, quæ maxime notis videntur etiam contra plurimos ſimiliter notos: nec denique quæ eis videtur contra alios maxime notos ſuperioris prorſus generis, claſſiſque; ut ſunt ordinarii quidam ſcriptores comparatione ſummorum aliorum virorum. Nihil plane horum dixit, nec logice, & philoſophice dicere potuit: quare hæc omnia prætermittendo definitiones iſtas æque, & minus probabilibus aptare velle quid ſit plane neſcimus.

Locutio vero illa *vel maxime notis* valde emphatica eſt, nec quibuslibet ſapientiæ Profeſſoribus, ſed raris, & eminentiſſimis quibusdam congruit; & qui ſint illi in Eccleſia Dei, maximè notum eſt, atque eos in Individuo nominabimus. Neque enim ſignificare voluit, & inepire maxime notos ſolum nomine tenens tales intelligendos, ſed eos quorum ſapientia, quę ad rem facit, maxime nota eſſet.

Ariſtoteles itaq; Logicę, & Philoſophię apprime intelligens nuper memorata, illa confundere, ſignificareque non potuit, neque logicè, ut dixi, neque philoſophicè. Non primum logicè, quia tam, quam notum tradidit in libris poſter. ſin. veritate nullam ſcientiam conſtare, neque ſapientiam: in libris vero Perhierm. tamquam notum etiam tradidit, in omni contradictione alterutram partem eſſe falſam, præterquam, in futuris pure contingentibus. Ergo logice dicere non potuit, utrobique eſſe ſcientiam, vel ſapientiam, nec utrosque, ſibi contradicentes, in quo ſibi contradicunt, eſſe ſapientes. Cum ergo ea probabilia dicit quæ ſapientibus videntur non utrosque ſibi contradicentes, comprehendit.

Non rurſus philoſophicè: nam in ſua morali Philoſophia ſupponit quidem eam non demonſtrationibus conſtare, at conſtare tamen iis, quæ ut in plurimum ita eveniunt, id eſt, ex iis, quæ ut in plurimum vera ſunt: hoc ſcilicet eſt in Intellectu verum, quod in rebus eſſe, ut eſt principium. Rogatus proinde Ariſtoteles, ut §. præc. arguebam, cur probabilia ea ſint, quæ ſapientibus videntur, & quibus in morum diſciplina tamquam demonſtrationibus eſt ſtandum, ſane non diceret, ſive vera ea ſint, ſive falſa, ſed diceret, quia ſapientes plerumque ſaltem vera dicunt; idcircò in Elenchicis, ſapientis hoc opus eſſe ſtatuit, verum dicere, & mentientem redarguere. At ea, quæ paulò ante recenſebamus, quæ ſcilicet alicui uni contra plures viderentur, vel aliquibus contra plures alios, aut paribus contra pares, aut inferioribus contra ſummos viros non ſolum plerumque vera non ſunt, ſed falſa potius, non minus, aut aliter, quæ in quæſtione facti, quæ vilibus quibusque, contra eminentes viros (& ſic de aliis) videntur, aut dicunt falſa plerumque ſunt; nec plus in hoc hæreo; quia evidentiſſimum eſt, utramque partem contradictionis non eſſe ſimul, ne ut in plurimum dicam, nec una ſolum uncia magis cum vero, quam cum falſo connexum; & ſi utraque ſimul eſſet magis cum vero connexa, & prope verum, & ut in plurimum vera, ut loquitur alius recentior; malè prorſus altera probabilior, altera minùs probabilis, ſed utraque probabilior dicenda ſane foret. Sed de his hæc nunc ſatis: nam plura dicunt ſine ſenſu.

Inconcuſſum, itaque eſt, quod quæſt. 4. §. 4. Auguſtinus, dum veritatem quæreret, tamquam indubitatum aſſumpſit, & quo non aſſumpto veritas inveniri prorſus nequit: *hoc nomen* (id eſt,

ſapientis) *tametſi nemo ferè palam, plerique tamen,* (ut de prudentia §. ſup. dicebamus) *ex obliquo ſibi vendicant, cum de rebus ipſis diſſentiant, quarum cognitione conſtat ſapientia, aut nullum eorum, aut certum unum neceſſe eſt eſſe ſapientem.* Hoc ſanè tam eſt evidens, quam, quo nihil eſt evidentius, aut nullum eorum, aut certum unum eſſe verum. Nec hoc ita eſſe neceſſe eſt in rebus fidei & in rebus morum, & conſcientia neceſſe non eſt, ſed in utriſque evidenter neceſſe eſt: nec item rebus ſolùm fidei, ſed etiam morum, quarum plurimæ etiam de fide ſunt, earumvè cognitione ſapientia Chriſtianorum conſtat: at ſine veritate nulla ſapientia: Ergo in eis, qui de rebus ipſis morum diſſentiunt, quarum cognitione conſtat ſapientia, aut nullum eorum, aut certum unum neceſſe eſt eſſe ſapientem. Ergo ubi neutri ſignis veritatis eminent, neutri nobis, qui diſtinguere non poſſumus, ſapientes illi erunt, de quibus ſermo eſt, nec ea probabilia, ex quibus vivere liceat, ferè ſemper ſaltem vera apud eos inveniemus.

Hoc certè argumenti genere hæreticos quoſque inter ſe diſſentientes, ut diſſentiunt modo Lutherani, Calviniſtæ, & cæteri oppetere ſolemus, eoque uſi ſunt etiam Patres. Oporteret namque, ut prius inter ſeſe convenirent una omnes, ut vel nobis quoquo modo inferre bellum poſſent, aut apud ſe, veritatem eſſe promittere: cum enim audierit quis eos clamantes hinc, & inde, ibi eſſe veritatem, ecce hic eſt Chriſtus, & illic: ecce in deſerto, moveri ad omnes ſimul nequit, neque eſt, cur ad hos præ illis eat; ſed præceptum Domini ſequatur, neceſſe eſt, dicentis, *nolite credere.*

Jam portò, ut dixi, ſic prorsùs implicat, nec minus implicat, veritatem doctrinæ morum, hic, & illic, & in urbe, & in deſerto, apud diſſentientes eſſe, quam implicet eſſe veritatem fidei, & religionis: ſine veritate autem morum ſcientia non conſtat, uti neque ulla alia. Ergo apud diſſentientes, quorum neutri veritatis notis palam eminent, ferè ſemper vera, aut probabilia, quæ ſcilicet ſapientibus videntur, invenire quis nequit, neque dignoſcere, utri ſapientes exiſtant, & tunc illud erit conſultiſſimum, *nolite credere*, cum voluntarius error in moribus peccatum non tollat. Neque dicas ipſarum rerum diſcuſſione dignoſcet quis, utri ſapientes, verique exiſtant. Nam hoc multipliciter rejectum eſt, & nunc non de Theologis, quorum ſaltem multi res diſcutere queant, ſed de omnibus, quorum nulla ſit diſcuſſio, quisque certo, vel probabili ab extrinſeco vivunt, vivereque debent, ipſis in primis adverſariis ad definitionem topicam hujus probabilis ultro provocantibus, diſſerimus. Ecce cui cardini integrum librum, ac vindicias probabilium Belgo ille, vel Anglus adſtruxit.

### §. IV.

*Ergo in Eccleſia Dei maximè noti ſunt illi ſapientes, vel etiam, Prudentes, quibus quæ videntur, vel certa, vel probabilia, ſaltem ſint; & qui ſint illi?*

HOc ex pede plurimum claudicat via probabilium contradictoriorum, quod doctrinaliter, ut part.1. lib.2. q.1. & 2. oſtendimus, determinare numquam poſſint ſuos illos ſapientes, & prudentes, ex quorum dicto omnem vitam Chriſtianam inſtituunt. Nam primo, ut ibi eſt oſtenſum, In re iſta exponenda circulos multos committant, neceſſe eſt. Deindè cum viros graves, fundamenta gravia, ſapientes, ac prudentes, ac prudentiam eloquantur, nec determinare poſſint, quinam illi ſint, vel non ſint, quin diſſentientes etiam ipſos, vel omnes, vel plurimos comprehendere inter ſapientes, prudentesque velint, id planè ſequeretur, neceſſe fuit, quod contra intentionem, mentemque Aſſertorum ſuorum, ſecutum certè eſt, quod nulli excludantur, ſed omnes inter ſapientes illos, viroſque graves, & prudentes connumerentur. Nam veriſſimum eſt, ac manibus ipſis quotidie palpamus maximè de ſapientia rerum conſcientiæ quod Auguſtinus paulo ante aſſerebat; quod *hoc nomen* (ſcilicet ſapientis) *tametſi nemo ferè palam audeat, plerique tamen ex obliquo ſibi vendicant.* Veriſſimum item, quod Seneca dicebat, ſi prudentia venderetur, nullum eam, habituram emptorem. Veriſſimum demum, quod Socrates, ſi in Theatro juberetur, coriarios ſurgere, ſolos coriarios ſurrecturos; ſimiliter etiam, ſi juberentur, ſurgere ferrarios: at ſi juberetur exurgere prudentes, hic confeſtim omnes ſurrecturos, vel ſi qui non exurgerent, illi ſibi omnium prudentiſſimi viderentur.

Cum ergo viæ ejus Autores per prudentes, & prudentiam, ſapientesque, & viros graves tem omnem expoſuerint, in unaquaque vero domo graviſſimi ſibi illi videantur, quos amant, ac ſuos habent, ſi ſaltem nonnihil circunſpecti fuerint, factum inde eſt, ſecutumque, ut omnes inter ſapientes eos, ac prudentes connumerentur, quorum dicta ſint probabilia & ex quibus vivere liceat. Maximè vero, ut dixi, in morũ ſcientia id requiri potuit; nam in re quidem ſpeculativa norunt plurimi ſe parvi habitos fuiſſe, parumque verſatos, & ſi diſputandum eſt, tacent: at credunt in re morali ſpeculationem, hoc eſt, ſcientiam ipſam conferre parum, quin etiam eam nocere, impedireque arbitrantes, ſpeculativos quoſque contemnere ſolent, & practicos, ut vocant, & judicium practicum, hoc eſt rationis, doctrinæque expers extollere; quo vigere ſe maximè inepti quique exiſtimant.

Jam nobis cum conſtitutum ſit per verum cuncta exponere, nec apud diſſentientes, quorum neutri veritatis notis emineant, inveniri illud poſſe, nec quoad nos eos ſapientes, vel eſſe vel conſtare; valdè expeditum eſt, ſapientes illos, vel maximè notos illos in individuo etiam, ac nemine diſſentiente, nominare, quorum dicta jam certa, jam ſaltem probabilia exiſtant, & quibus tamquam demonſtrationibus ſtare poſſimus, & veritatem, & ſcientiam ſanctorum invenire, ſcientiamque Dei, quæ quoniam in terra non erat, populus olim captivus ductus fuit, ut inquit per Prophetam Dominus.

Quinam ſint quæris, hi tam eminentes viri, atque ſapientes? Reſpondeo eſſe Prophetas, eſſe Evangeliſtas, ſanctos Apoſtolos, Concilia ſacra, & Romanos Pontifices, ubi tamquam Pontifices docent: item decem Doctores Eccleſiæ quos ſuos ſibi Doctores fecit ſancta Mater Eccleſia; item ſanctos Patres quoslibet. Ubi etiam ad [illegible] ex quæſt. ſuper. eorum doctrinam habere [illegible] ſufficienter in libris ſpiritualibus; etiam audire in ſeriis concionibus.

Quæris quinam ſint iſti. Noti ſunt in Eccleſia, Iſaias, Jeremias, Ezechiel, &c. Matthæus,

Marcus,

Marcus, Lucas, Joannes; Petrus, Paulus, &c. Item Ambroſius, Hieronymus, Doctoresque reliqui. Item Irenæus, Cyprianus, Hilarius, Iſidorus, Proſper Paulinus, Bernardus, ac plures alii notiſſimi, qui ſanctorum Patrum nomine nuncupantur, & eodem modo ſacra Concilia in individuo conſtant; & conſtitutiones Pontificiæ, jusque Canonicum totum quantum. Vide, an abunde in Eccleſia habeamus, unde vel certiſſime, vel ſaltem ex plerumque veris de moribus inſtruamur: quos ſi deſeramus, & alio citra eos eamus, non inopia eſt, ſed voluntas. Verum & lib. 2. quæſt. ult. dicebam, longè ab illuſtriſſimo Tapia, & Azor differimus in his diſtribuendis claſſibus Doctorum.

Jam Prophetas, Evangeliſtas, & Apoſtolos eos ſapientes eſſe, quorum dicta veriſſima ſint, ac certiſſima, contradicit nemo: de ſacris etiam Conciliis generalibus Catholicorum nemo contradicit: de Romanis Pontificibus idem nobis exploratum eſt. De Doctoribus Eccleſiæ eorum etiam ſingulorum de fide, & de moribus dicta ſaltem eſſe plerumque vera, nemo, opinor, audeat diffiteri; nec de cæteris ſanctis Patribus.

Quod ne ultro admitti videatur, & velut quamdam pietatem eſſe, eum præſcriptum ſit, Eccleſiam eſſe ſequendam, duobus argumentis de ſanctis Doctoribus ſtatuo: uno autem de reliquis ſanctis Patribus hic breviſſime. Pro ſanctis Doctoribus illud primum eſt, quod, ut ſuperius ponderavimus, Eccleſia ipſa eos ſibi Doctores delegerit, & ſua lumina nuncupet, divinæque legis amatores declaret, nobisque Doctores vitæ deſignat. Eccleſia porrò nec errat, nec ludit: ergo illi nobis quoque ſuis filiis Doctores eſſe poſſunt, & lumina, & regulæ, quibus vivamus.

Alterum pro ſanctis Patribus omnibus illud eſt, quod ſapientes quærebamus, quibus conſtaret in eſſe ſapientiam; ex qua ſola, ut Auguſtinus quæſt. 5. arguebat, ſapientes cognoſcuntur; & is erat labor, ea Auguſtino implexiſſima quæſtio, quod ſtulti, & ignorantes ſapientiam non norint, quam ſcilicet quicumque norunt, habent; quare cum ſtulti, & ignorantes ea utique careant, ſapientes invenire viderentur non poſſe. At ſtulti ipſi, ac ignorantes omnes norunt, ſanctos Patres habuiſſe eam ſapientiam, quam hic quærimus, rectam ſcilicet morum ſcientiam, & doctrinam; ergo norunt ſapientes; ſciunt ergo, apud quos ſit veritas.

Minor conſtat ex ipſa Eccleſia, ex cujus autoritate certo omnibus conſtat, ſanctos Patres omnes, & ſingulos eſſe Salvatos: ergo conſtat, eos ſaltem pro ſe rectam doctrinam morum ſciviſſe, nec aliter alios docuiſſe, & fefelliſſe; item doctrinam ſuam a fontibus Salvatoris derivaſſe, & quæ ad virtutem, ſanctitatemque ducat, ut in ipſorum libris patenter cernitur. Quod eodem argumento etiam conſtat, eos, ubi ſtatus quoque alios edocebant, nec ſine ſufficienti examine, & faciendo ſaltem ferè ſemper, quod in ipſis erat, divinasque, ut cernimus, ſcripturas ſcrutando id muneris expleviſſe, nec ultra vires auſos eſſe.

In his itaque cauſis omnibus peritos, verſatos, prudentes, ſapientes, prudentiam, ſapientiamque omnes eloquimur, & ſanè vere Ecce ergo certiſſimè peritos; nam de morum rectitudine, ſalutisque via diſputamus: hos porro ſcimus, & mores rectos habuiſſe, ſalutisque viam inceſſiſſe; ſciverunt ergo rectitudinem morum, ſalutisque viam. Prudentes quærimus, & ſapientes, & prudentiam. Ecce certiſſimam ſapientiam, ſcientiam ipſam ſanctorum, prudentes, prudentiam, & quidquid deſiderare poſſumus, ecce hic univerſum.

Sed in quis, nimis ſtricti ſunt, & alios ego vellem. Reſpondeo, me, quos tibi reddam, nullos alios habere certo ſapientes, & prudentes, niſi hos, horumque ſimiles; nam ſi ſimiles non ſint, ſapientes non erunt: quare quotquot reddere poſſum, diſpliceant tibi, neceſſe eſt.

At quæris, an nulli alii certo ſapientes, & prudentes, aut ex plerumque veris arguendo ſaltem probabiliter ſapientes, prudentesque ſuperſint, ex quibus vivas? Reſpondeo, mihi conſtitutum eſſe ex Auguſtino, Eccleſiam, non anteire, ſed ſequi: ſcio autem, quo in loco ſancta Eccleſia Doctores ſuos ſanctos Patres habeat; an in eodem, vel parum diſtanti alios repoſuerit, ego neſcio; ſed ſi repoſuiſſet, ex eis etiam regula vivendi ſaltem probabilis haberetur. Deinde quis ego ſum, qui de eis, de quibus nondum Eccleſia quidquam judicavit, judicare palam ſaltem poſſim, & hos dicere ſapientes, hos non ſapientes in mundi conſpectu. Hoc rurſus nimis futurum eſſet odioſum. Contuli ergo ſapientium Catalogum ſatis magnum, quorum dicta certo vera, vel ſaltem ferè ſemper vera ſint, apud quos proindè, quod inſtitutum hujus libri eſt, veritas moralis inveniri poſſit: non enim promiſi, ubique, ſed alicubi eam inveniri poſſe.

Perſiſtis tamen, rogasque, num alii etiam non ſancti, certè ab Eccleſia nondum, declarati ſapientes nulli ſuperſint, non ſolum qui tales ſint, ſed etiam conſtent? Reſpondeo, mea exili quidem, opinione ſupereſſe, non certè plurimos, tamen aliquos, qui jam toties dicta nota perpetuitatis, ſucceſſionisque doctrinæ innoteſcant, & licet ſanctis Patribus æquandi minimè videantur, cum veriſſimè ſcriptum ſit, *intellectus bonus omnibus facientibus eum*, tamen ad gradum probabilitatis ipſi quoque pertingant; nam probabilitas, & plerumque verum, ut part. 1. animadverti, in indiviſibili ſitum non eſt. Hos porrò nominare odioſum nimis foret, & litis plenum, cur hos, & non illos deſignaverimus. Omnes deinde exacte noſſe, qui includendi, & excludendique videantur, prorsùs ſupra vires noſtras eſt, & facultatem. Illud ex dictis ſatis eſt perſpicuum, plurimos maximè omnis doctrinæ revelatæ vacuos comprehendendos haud eſſe, qui non auſuri forſitam logicam, aut Phyſicam Ariſtotelis commentari, de univerſa morum, virtutum, vitiorumque poſſeſſione, quæ profundiſſima pars eſt Theologiæ, expertes etiam logicæ, ac moralis Philoſophiæ, & Theologiæ ſpeculativæ libros intereà morales evulgant, atque de cunctis decernunt.

Ad ſanctos Patres nunc ut redeam, non eſt cur in eo immoremur, quod alii pleniſſimè proſecuti ſunt, & concordant, quod ſciam, Theologi omnes, illa ſcilicet in doctrina fidei, morumque, & ut arbitror, in tota re præeſſe Theologica non modo probabilia, ſed certa etiam eſſe, quæ omnes una ſancti Patres docent; illa verò probabilia, & plerumque vera, quæ pauci eorum, vel unus etiam tradit, nec alii ſancti Patres diſſentiunt, ſed omittunt.

Hinc eſt. quod ſanctorum Patrum quoslibet infra Eccleſiam ponamus, atque ut cum S. Thoma

ſuperiùs declaravimus, plus valeat autoritas Eccleſiæ, quam Hieronymi, vel Auguſtini : quare ſi diſcordarent, omittendus eſſe Hieronymus, omittendus Auguſtinus, & ſectanda Eccleſia; quæ certa regula eſt : at ſancti quique probabiles ſunt, & licet poſſint non deficere, poſſunt etiam deficere. Inde Magnus Auguſtinus ſuas retractationes ſcripſit : de Thoma etiam habemus, eum aliqua in ſumma permutaſſe, quæ in ſententiariis docuiſſe : Eccleſia verò nullam doctrinam, quam docuerit, retractavit unquam, neque poteſt.

Hic etiam incidenter habes argumentum, peremptorium, quo perſpicias, quid mediis, argumentiſque etiam ut in plurimum veris obſtet concurſus cum alio & quantum in hoc quidam decipiantur, qui concurſum nihil arbitrantur obſtare. Etenim Autoritas Hieronymi, vel Auguſtini de ſe, & ſeorſim plerumque vera proculdubio eſt: at ſi concurreret cum autoritate Eccleſiæ fortiori, prorsùs evertitur, & nihil probat, tuncque falſa eſſe ſcitu. Sic ergo eadem Hieronymi autoritas, ſi ex adverſo Auguſtinus contradicat, impeditur, nec probat, licet ſic plerumque vera ſ, & ubi Eccleſia quidem contra diceret, ſciretur, falli Hieronymum : ubi verò parea ſunt, ſimile, ut ita loquar, non agit in ſimile ; æquè fortia ſe ſe non ſuperant ; & prorsùs neſcitur, uter verus ſit ; ergo nihil probatur ; nam omnis probatio eſt de veritate.

Ex quibus demum omnibus perſpicias, quam peregrinum ſit, quamque planè nimium, ne dixerim puerile, quod Auguſtini, Hieronymi, Ambroſii, Chryſoſtomi, ac reliqua poſt Canonicos ſcriptores ipſa lumina Eccleſiæ ad certitudinem non pertingant, ſed probabiles duntaxat ſint regulæ morum ; & velint intereà quidam hos, & illos Autores, & quoslibet de vulgo ſcriptorum regulas probabiles exiſtere : quod certè vel diſputandum vix videtetur. Sed quoniam probabilium iſtorum via cuncta ubique moratur, viſum eſt, hanc nunc datam, doctrinam novo, eoque, niſi fallor, evidenti argumento ex ſenſu, conſenſuque omnium denuò comprobare, nec nimius videri debeo, ſi ubique appoſitum obicem etiam ubique repellam.

## §. V.

*Sapientes noti ſunt illi ſoli, quorum autoritate res probamus ; non illi, quorum autoritate non audemus ; quin forſitam etiam rideremur.*

SUppono illud ſenſu ipſo naturæ notiſſimum, omnem probationem eo dirigi, ut rem, quam probat, oſtendat veram. Hoc norunt rudes, & inepti quique, qui ſanè de aliquo aliquando argumentantur, nituntur que dictum ſuum probare, hoc eſt, verum eſſe oſtendere.

Hinc infero : ergo ab omnibus notis ſapientibus in ea arte, in qua ſapientes ſunt, eorumque autoritate probare aſſerta noſtra poſſumus. Quod patet ; nam quos conſtat eſſe ſapientes, conſtat eſſe veros ; at notos ſapientes conſtat eſſe ſapientes ; hoc enim eſt, eos eſſe notos. Ergo notos ſapientes conſtat eſſe veros. Sed autoritace, & dicto verorum, quos conſtat eſſe veros, aſſerta noſtra oſtenduntur eſſe veta. Ergo probantur. Ubi ſcitur, quod paulò ante dicebatur, alios eſſe certo veros, alios probabiliter ; & ſic utroque modo probari concluſiones ſolent.

Jam hinc Academias libroſque ipſos etiam morales adeamus, quibus planè cernitur, eorum autoritatibus in utraque Theologia concluſiones quasque probari ſolere, quos ſapientes, notos §. præced. nominavimus ; aliorum autoritate non ſolere, hosque omnium fieri ſenſu, & conſenſu. Ergo is, quos diximus, ſapientes noti ſunt ; cæteri vel noti non ſunt vel incontroverſia ſunt.

Oportet res has tantas viribus omnibus ſtatuere, modis item omnibus explicare. Ecce ergo in Academia aut prælectionem dicera quis aggreditur, aut concluſionem aliquam oppugnare in cætu, qui adeſſe ſolet, graviſſimorum virorum. Eſt porrò in more, ſive autoritate, ſive etiam ratione rem agere, & Juriſta quidem ordiatur dicendo, ratio dubitandi eſt textus in lege, &c. Canoniſta : eſt textus in cap. &c. Theologus verò dicit, eſt autoritas Auguſtini, vel Thomæ, &c. ſic etiam cum decidunt jam, & reſolvunt, inquiunt ; probatur ex lege, &c. probatur ex cap. &c. Probatur autoritate Apoſtoli, Auguſtini, Thomæ ſimiliumque ſapientium. Similiter etiam quando concluſionem aliquam oppugnamus ; dicimus ſcilicet argumentor autoritate Apoſtoli, vel Hieronymi, vel Auguſtini, &c. Quod aliud planè non ſignificat, quam concluſionem falſam eſſe oſtendo. Ergo ex ſenſu, conſenſuque omnium hi, quos notos ſapientes diximus, noti ſapientes, noti veritatis aſſertores ſunt.

Sed ecce novus aliquis diſputator accedit, & prælectionem dicere exorſus novos quosdam homines nondum eo in loco viſos educens, eos ut clare loquar, ipſos quorum autoritate tu, tam conſcientiam volunt, dicit, ratio dubitandi eſt autoritas hujus, vel illius Dianæ, Caramuelis, Tamburini, &c. Deindè verò concluſione ſua jam poſita, pergit dicendo : probatur autoritate hujus, vel illius ; eos inquam, intelligo, quorum autoritate mores omnium regunt. Quod, precor, tunc murmur adſtantium, inciperet ? Mirarentur, opinor, novi diſputatoris audaciam alii, alii etiam riderent ; omnes verò deſpicerent.

Quid verò ſi hiſce autoritatibus propugnator aliquis impetatur. Scita eſt reſponſio ; nam nullum dubium, quin diceret ; tranſeat autoritas : & nego conſequentiam ; vel fortè etiam diceret ; nego ſuppoſitum, hoc eſt eam autoritatem eſſe autoritatem, qua quidpiam ullo modo probetur : atque hæc ab omnibus recepta ſunt : certa autem, vel probabilia ſaltem ſunt, quæ omnibus videntur. Quid porrò eſt, tranſeat autoritas, & nego conſequentiam ? Certè nihil aliud, quam ex hac autoritate, vel dicto nullo modo oſtendi falſitatem concluſionis poſitæ, aut veritatem oppoſitæ ; illud item dictum nihil connexionis habere cum vero magis, quam cũ falſo. Quod rursùs ſignificat, nego ſuppoſitum, vel nego autoritatem ? Planè non aliud, quam eam autoritatem, non eſſe autoritatem ; nihilque ex ea colligi concluſionem. Atque hæc in ſchola, in Academia, in libris hoc in loco habentur, nec mea ſunt, ſed omnium ; non inventa modo, ſed ab omnibus ubique recepta.

Ex quo nunc perſpicias miſerandum prorsùs rerum ad conſcientiam pertinentium, totiusque moralis Theologiæ conditionem, in qua res quæque eis autoritatibus ſtatuantur, ac probentur, quæ in concione ſapientium, vel in diſputatione, vbi veri, & falſi leges ſervantur, nec ad dubitandum

dum quidem digne exiſtimantur; & quas ad probandum aliquid nemo auſa ſit adducere, quæ autoritates eſſe inprimis negantur; atque ex eis nihil conclusionem ſequi, omnes ſuppouant, exploratumque habeant.

In univerſa ſcilicet morali Theologia in omnibus, ac ſingulis occurrentibua caſibus ea eſt conclusio probanda, voluntas numerum Dei, æternaque ejus lex, & ſapientia; hoc velimus, nolimus, explorandum nobis eſt quid Deus velit, quid præſcribat, imperet, vetetque: Hæc etenim eſt regula ſuprema morum, ut fides ſtatuit; inde ratio omnis ſumitur boni, & mali, melioris, ac minùs boni, atque indifferentium. Quare autoritates ineptæ, ſeu nullæ ad probandum, hanc vel contrariam eſſe voluntatem Dei, ac regulam ſupremam meam, prorſus ineptæ ſunt, nullæque ad precandum bonum, vel malum. Sed hæ, quas loquor, autoritates ineptæ ſunt, ſeu nullæ ad probandum, hanc, vel contrariam eſſe voluntatem Dei, ſupremamque regulam meam; quod patet, quia nullus, ubi de hoc eſſet quæſtio, eas pro autoritatibus admitteret. Ergo ineptæ ſunt, ſeu nullæ ad probandum bonum, vel malum. Hinc porro idem infertur de licito, vel non licito; cum evidentiſſimum ſit, de eo, de quo non conſtat eſſe bonum, vel indifferens, non conſtare, eſſe licitum; ac abſurdum dictu eſſe, hoc ſive bonum ſit, ſive malum; ſive juxta, ſive contra meam regulam, eſt licitum; quod plane eſt tollere à ſuprema regula rationem regulæ, atque aliam comminiſci, ut part. 1. & ſæpe demonſtratum eſt.

Sed ponamus in terminis ipſis de licito in ſchola quæſtionem, quæ lege aliqua ſcientiæ discutienda ſit: & tuetur quis, illicitum eſſe, & peccatum, quod ſartores quadrageſimam non ſervent. Exurgis tu in contrarium, & arguo, inquis, autoritate horum, vel illorum, quos quippe jam ſignificavi: quid vero tunc? Vix non ridet defendens, & ait; tranſeat antecedens, vel nego autoritatem. Ergo hæ autoritates dignæ non ſunt, quæ opponantur in ipſis etiam terminis de licito ad probandum, aliquid licitum eſſe. An ergo in ſchola, ubi largior deberet eſſe facultas, & ubi idcirco Juriſtæ aliqua propugnant, quæ ad forum, praximque adducere non audent, an, inquam in ſchola, quia forma aliqua ſcientiæ, veritatisque ſervatur, autoritates illæ autoritates non ſunt, nec in ipſa in terminis de licito quæſtione allegari poſſunt, quia nihil probant, & mox in praxi omnia probent? Quod ſi cauſam quæras, cur ne allegari quidem pro probatione in ſchola poſſint, eo denium tota renovatur, quod hæ autoritates non magis verum arguant, quam falſum, nihilque ex eis habeatur, Deum hoc velle, vel contrarium. Praxis ergo vel voluntatem Dei nihil curat, præteritque regulam totam vivendi, vel quid faciat, non ſatis intelligit, quando his ex autoritatibus colligit, ſtatuitque bonum, & malum.

Hæc, inquis, ita ſunt in diſputatione directa; non in reflexa, in qua reflexę autoritates iſtæ uſurpantur, ac bonum, & licitum non modo probant, ſed ſi ſuperis placet evidenter etiam demonſtrant. Sed reflexa iſta molitio directa eſt part. 1. nunc vero attentione opus magis eſt, quam argumentatione. Hoc itaque inquis; autoritates iſtæ nullæ ſunt, ubi de rebus ipſis ſcientiæ, morumque tractatur; quia nihil prorſus probant. At reflexe ſumptæ naturam mutant, maximæ ſiunt, & omnia probant. Hoc rurſus inquis; ex autoritatibua iſtis nihil plane conſtat Voluntas Dei, vel non voluntas, nihil mea regula: conſtat tamen, quin etiam evidenter conſtat, licitum: ergo liciti, & illiciti alia, eaque independens regula adeſt: alius ergo Deus. Unde vero in nulla quoquo modo rationali via autoritates pro rebua ipſis, quas affirmant, nullæ tantum deinde roboris accipiant? Autoritas enim omnis pro ea inprimis reveiate poteſt, quam affirmant (ſunt enim directæ) nihil valent: Ergo pro nulla alia re valere poſſunt. Rurſus: autoritatea iſtæ ſunt ipſæ in ſe directæ, atque in tantum affirmant, rem aliquam eſſe licitam, in quantum affirmant, eam non eſſe contra voluntatem Dei; pro hoc ſecuodo nullæ ſunt, nec allegantur ad probationem: Ergo etiam pro licito.

Quod ſi nihilominus nihil his movearis, eos ipſos rogemus, ſuper quorum autoritate ſtruis univerſam pœne vitam hominum. Eccur, rogo, aſſeruerint, res has, & illas eſſe licitas? Reſpondent plane; quia contra nullam voluntatem Dei ſunt, neque legem. Exiſtimatio ergo eorum, atqoe autoritas de licito reſolvitur in exiſtimationem directam, atque ad autoritatem de non voluntate, neque lege: at ubi eſt quæſtio directa de voluntate Dei, vel non voluntate; de lege, vel non lege, eorum exiſtimatio, & autoritas inter probativas non cenſetur, ſed nulla habetur. Ergo nulla etiam erit de licito. Quod etiam confirmatur; quia ridiculum eſt, autoritatem aliquam plus valere pro eo, quod autoritates iſtæ dicunt, aliquid eſſe licitum, eſt, quia non ſunt contra voluntatem Dei: quæ tamen an ſit, nihil probatur eis autoritatibus; alioquin indirectis etiam quæſtionibua his autoritatibus argui poſſet. Ergo oeque valent pro eo, quod dicunt, ſcilicet eſſe licitum, vel non eſſe peccatum.

Quin hæ reflexæ velut alter equus Troianus inconvenientium ſunt, quibus liber alius impleri poſſet. Ipſi itaque directi opinatores, quorum opiniones authoritateſque reflexe aſſumuntur, contra ipſos ita aſſumentes ſunt, & clamant. In tantum enim, ajunt, ſinguli, aſſerui ego, & nunciavi aliquid licitum eſſe, in quantum directe arbitrabar, id non eſſe contra ullam voluntatem Dei; quod ſi ſecua arbitratus fuiſſem, inquit, illicitum potius eſſe dixiſſem; ſin vero neſciviſſem, num eſſet, vel eſſet contra voluntatem Dei, eodem plane modo dixiſſem, & alioqui deſipuiſſem, me neſcire, num eſſet, vel non eſſet licitum. Ecce ergo opinatores omnes directi ſuas de licito affirmationes alligant ſuis ipſorum affirmationibus de non voluntate, & de non lege; & utrinsque hujus rei indicia, & aſſenſus connectunt. In autem reflexis ita diſcerpis alterum ab altero faterisque, ex his autoritatibus nihil tibi conſtare directe non voluntatem, & non legem, alioqui abi, eisque in ſcientia morali directè argue: & tamen vis, ut ex eis tibi conſtet, quin evidenter etiam conſtet rem eam eſſe licitam, Clamant ergo cõtra te ipſi opinatores directi, quorum autoritatibus reflexe uteris; & omnino contra ſenſum directum, mentemque eos torques.

Sed hæc omittamus; nuſpiam ſcilicet hactenus viſum eſt in arte ulla, in facultate, ſcientiave

ulla alia, quod autoritates illæ, quæ pro rebus ipſis artis, facultatis & ſcientiæ nullæ exiſtimantur, quia res ipſas ita eſſe, vel non eſſe nihil probant; mox reflexarum beneficio robur omne accipiant ad finem artis, facultatis, vel ſcientiæ. Sed hæ, quas loquimur, autoritates nullæ exiſtimantur pro rebus ipſis moralis ſcientiæ; nec quiſquam audet arguere res eas eſſe, vel non eſſe vi earum autoritatum. Nullæ ergo ſunt ad finem moralis ſcientiæ, rectitudinemque morum.

Quorum omnium ea eſt ratio, quam ſæpe uſurpavimus, quod autoritas omnis doctrinalis ita ſit in non falli; neque fallere: atque hæc eſt tota quanta ejus autoritatis eſſentia, & quidditas. Quare omnis autoritas doctrinalis eſt vera, vel ſemper, vel qui eſt infimus gradus, ſaltem plerumque. Ut porro ex autoritate recte operemur, non ſatis eſt eam re ipſa autoritatem, ſed neceſſe eſt, eſſe autoritatem notam, & cujus nota ſit veritas; alioqui quoad nos eſt quaſi non eſſet. Unde patet, eandem eſſe autoritatem, ex qua res probari poſſit, & ex qua operari poſſit: & ex omni ea, ex qua recte probamus, recte operamur, recte etiam probamus: & ex qua res probare non poſſumus, non recte, ſed male operamur.

At his autoritatibus, quarum nulla, vel ignota eſt veritas, nihil umquam probamus, nec eas inter autoritates recenſemus. Ergo ex eis numquam licite recte operamur. Rurſus abſurdum eſt nos plus ſcire debere voluntatem, vel non voluntatem Dei, ut aliquid in ſchola enunciemus, eſſe, vel non eſſe peccatum, nec eis arguit quisquam adverſus defendentem. Ergo neque propter eas recte vivere poſſumus: quibus ſcilicet, ut toties dico, non magis conſtat mihi ipſa re ipſa lex, & regula ſuprema mea, quam contrarium: & quam ipſam re ipſa legem, ſupremamque regulam meam non minus ſervare juſſus ſum, quam non occidere, non mœchari; quin eo non juſſu, neque iſta juberentur. Fortiori igitur in ſchola, ſcilicet in judicio Dei probare debebo, quibus autoritatibus motus apud me ſtatuiſſem, me legem ejus non ultro violaſſe, quod ſi eas allegem, quas ſchola hominum reſpuit ad probandum, num Deus aliquid juſſerit, vel ſecus, quid ni illæ admittantur in exactiſſimo judicio veritatis?

Hic tamen illud eſt notandum eos, quos ſignificavi, notos ſapientes, quorum authoritate res probamus, quam autoritatem admittimus, quam ubi diffidere videmur, interpretamur, & ad quam *tranſeat* dicere omnes erubeſcunt, eos, inquam, eſſe notos, & velut publicos omnibus ſapientes. At hoc non prohibet, quin quemadmodum alia ſunt de fide omnibus, alia ſolum ſapientibus; ſic ſint alii, quorum ſapientia, veritasque nota ſit expertis: qui proinde & operari, & res etiam probare pro ſe eorum autoritate poſſunt: atque etiam pro aliis, qui ejus autoritatis magnitudinem credent, vel illam eis perſuadebunt. Quod ſi hos nondum adeo omnibus notos ſapientes, provehet quondam in altiorem gradum Eccleſia, tunc erunt omnibus regula etiam vivendi.

## §. VI.

*Hoc ergo nomen Sapientis aliis jure, aliis more, valde urbanitate aliis attribuimus.*

SUnt ergo inter eos, quos ſapientes nuncupamus, alii noti ſapientes, alii controverſi, alii qui ſapientiam ſolum profiteantur: quod ſane ampliſſimi ſignificatus, excellensque nomen, tam liberaliter modo tribuimus quam parce illud olim, vel ipſi Gentiles tribuerent; nam oraculo etiam reſtrictus fuit numerus, & ſeptem ſolum ſapientes numerabunt, quique adumbratam eam ſapientem profiterentur, non ſapientes, ſed ſapientiæ ſolum amatores, id eſt, Philoſophi nuncupantur.

Cum itaque liceat per jus omnia ſapientibus credere, peritos ſequi, intelligentes aud[illegible] tribota autem ſint hæc omnia notis in pri[illegible] ſapientibus, deinde ignotis etiam, & con[illegible]s, Profeſſoribus demum quibusque, inde, opinor, ſecutum eſt, ut univerſalia, rectaque documenta propter nominis æquivocationem alio [illegible] verſa ſint, quam debuerint. Sic olim in ſi[illegible] illa erat malorum origo maxima, quod omnes veri, & falſi Prophetæ nuncuparentur, & exiſtimarentur. Inde falſi veris perpetuo contradixerunt, & cum numero vincerent, apud Populum prævaluerunt, eumque perdiderunt. Notatum porro, & ſup. lib. ex Petro Apoſtolo, & Sanctis, quod tunc Prophetæ hoc eſſe modo Magiſtros. Confuſi ergo cum ſint omnes, & commune ſit omnibus nomen, oportet per ſigna, & notas utrosque diligenter diſcernere; nam Magiſtris utique bonis, & veris credendum eſt; malis & falſis credendum non eſt, ut in Prophetis cernitur. Aperiendi tunc erant oculi. Ergo & nunc. Diſcernendum tunc erat. Ergo & nunc. Poterat tunc. Ergo & nunc.

Patet ergo ex dictis notos ſapientes, de quorum ſcilicet ſapientia nemo controvertit, eſſe quoad nos jure, & poſſeſſione jus probante ſapientes, peritos, intelligentes, expertos, vel ſi quod eſt aliud ad id ſignificandum nomen. Quare ea cuncta, quæ in his cauſis controvertuntur, eis circa controverſiam omnem conveniunt, ſuntque eorum dicta jam certa, jam probabilia ſaltem, & ut in plurimum vera regula morum, quibus cum, & ex quibus quicumque vivit, peccare, aut damnari vix, aut ne vix quidem poſſe videatur.

At ſecundi generis ſapientes, vel qui ſapientes nuncupantur, ſcilicet controverſi comprehendendi non ſunt ſub eis univerſalibus documentis de fide præſtanda ſapientibus, de audiendis peritis, &c. quia non nobis conſtat, utrum ſint; vel non ſint ſapientes, periti, ſcientes, intelligentésque, cum ſupponantur eſſe controverſi. Sunt porro, ut dictum eſt, illi omnes ſapientes controverſi, de quorum ſapientia litigatur; de eorum deinde omnium ſapientia litigatur, de quorum litigatur veritate, cum evidens ſit, neque ſapientiam, neque peritiam, ſcientiamve ullam conſtare citra veritatem. De eorum poſtremo omnium veritate litigatur, qui cum vix autoritate, ulli ſivo notis veritatis inter ſint, nec alii alius eminenant, ipſi inter ſeſe diſſident: nam alii aliorum veritatem negant; & quemadmodum res ipſæ, de quibus diſſentiunt, expl[illegible]e, notæ-

notæque non ſunt, ſed controverſæ, ita, idque neceſſario diſſidentium ipſorum veritas explorata eſſe nequit, neque nota, ſed controverſa. At quorum explorata non eſt, neque nota veritas, ſed controverſa, haud explorata eſt, neque nota, ſed controverſa ſapientia. Quicumque ergo modo prædicto interſe diſſentiunt, non explorati, neque noti ſapientes ſunt, ſed controverſi. Regulæ autem non dicunt, controverſis ſapientibus, ſed ſapientibus eſſe ſtandum, & peritis in arte, non de peritia controverſis eſſe credendum.

Hos tamen omnes more jure etiam aliquo ſapientes appellamus. Quod exemplo facile intelligas. Lis eſt inter duos viros Principes de Ducatu, Principatuvè, neuterque poſſidet, nec tenutam, ut hic vocant, conſecutus eſt ullus. Mos ſanè eſt, illum utrumque Ducem, Principemvè compellare propter jus controverſum: & quidquid nominis, urbanitatisque ſupereſt, facile, ſi velint, utrivis exhibetur. Sed ſi pecunia impendenda ſit, & emendum, vel vendendum, omnes cavent; ſciunt enim rem eſſe controverſam, & nequaquam exploratam, & tutam. At ſic ſi volunt, advertere, omnes homines noſſe poſſunt, modo dicto interſe diſſentientes, utroſque ſimul veros, & ſapientes non eſſe; & quemadmodùm res ipſæ, ita prorsùs controverſam eſſe ipſorū ſapientiam, & veritatem. Si ergo credere nihilominus, aut volunt, aut poſſunt, non magni honeſtatem ducunt.

Porrò annotatum eſt part. 1. raram aliquam, & in paucioribus contradictionem non impedire, quominus uterque etiam ſimul ſapiens exiſtat, cum numquam, & nullibi falli ſupra hominum ſit ſapientiam, ſi ſpeciali Dei privilegio non vigeant. At ubi diſſentiunt, alteruter fallitur, & in alterutro deeſt ea in re ſapientia: quare regulæ, quas part. 1. dedimus, ſervandæ ſunt. Enim vero illi, qui plerumque, vel ſemper etiam diſſentiunt, & neutri inter ſunt, nec veritatis ſignia eminent, nequeunt eſſe noti, exploratique illi ſapientes, quibus ſtandum eſt.

Quam rem duobus hic denuò exemplis, utriſque certis, & altero quidem ad hominem commonſtramus. Quamquam enim ſusque deque omnia vertant, & infinita excogitent pro ſuis minus, & æque probabilibus ſtabiliendis, cordati tamen quique numquam ferunt, ut uſus eorum ad forum, judiciaque transvehatur; cum tamen quæcumque de non promulgatis legibus, de lenitate, de non nimis onerandis conſcientiis ex æquo forum quoque, & judicia, eorumque leges comprehendant, ac miſereri etiam oporteret animarum pauperum judicum, Advocatorum, & hoc genus cæterorum.

Quoad præſens certè valent etiam pro foro, pro judiciis, & pro ſacris, prophaniſque rebus omnibus regulæ, peritis in arte eſſe credendum, ſapientibus, ſcientibúsque eſſe ſtandum: quas regulas naturæ lumen ipſum præſcribit. Habent vero judices interpretes legum ſuarum, & Autores plurimos diſſidentes de juribus ſuis, ſicut nos. Quæro num hi nomine ſapientum peritorúmque intelligendi ſint, vel non ſint? Si primum: ergo ex eorum dictis ac opinionibus, ſic peragenda erunt judicia, quemadmodùm ajunt regendas eſſe conſcientias: nec enim Reſpublica, vel ratio ulla præſcribere poteſt, ſapientibus non eſſe ſtandum, ac peritis in arte, ſcientibúsque non eſſe credendum. Quòd ſi pro foro, judiciiſque hi de legibus diſſidentes, opinanteſque Authores, & homines ſapientium, peritorumque nomine numquam intelligendi ſunt, ſed Scævola, Paulus, verique alii ſummi, quos jure conſultos vocant, profectò quærant, quod certiſſimè numquam invenient, cur nobis ſapientium nomine ſimiles alii de rebus noſtris non minus, neque aliter diſſidentes, controvertenteſque intelligendi veniant. Sint ergo nobis, quæ honeſtiſſima lex eſt, Auguſtini, Ambroſii, ac ſimiles conſultorum loco, & reliqui reliquorum.

Exemplum alterum ſit nullam adhuc religionem, habentis, veram tamen quærentis alicujus. huic certè ratio; & honeſte etiam diceremus, non ſolum de moribus, ſed in ipſa etiam veræ Religionis inquiſitione ſapientibus eſſe ſtandum, quin inventis ſapientibus, quid quid quærebat invenit. Num vero eorum ſapientium nomine ſignificaremus eos, qui de religione ipſa diſſident, controvertuntque, ac neutri præ aliis ſignis veritatis eminent, ſe pares, ut aiunt aquilæ, & argumenta minantia argumentis? Profectò, ut ſatis eſt commonſtratum, eos quærendos ſtatueremus, quorum nota, explorataque ſapientia, & victrix foret, & veritas; non controverſa, ac ſub lite pendens; quemadmodum pendent res ipſæ, cum magis indubitata ſapientia eſſe nequeat, quam res, de quibus eſt ſapientia.

## §. VII.

*Ex his paradoxorum ſequitur; ſed quod Romani Pontifices, piique plurimi deſiderant.*

Satis quæſt. 5. ob. ſenſa Romanorum Pontificum innotuere, conſtatque ſatis omnibus, ipſos, ſive de fide, ſive de moribus decreturi quidpiam ſint; eos ſapientes ſequi, quos nobis ſapientes eſſe conſtituimus, quorum etiam præcipuos ſibi, & in ſe nobis Doctores Eccleſia deſtinavit. Illud verò quod ex Alexandro 7. commemoravimus ſatis eorum deſiderium, mentemque manifeſtat, abhorrere ſcilicet eos omnem modum de rebus conſcientiæ Philoſophandi à doctrina Sanctorum Patrum alienum. At ex noſtra omni doctrina hoc ſequitur, quod ſanctorum Patrum doctrina ſit prorsùs neceſſaria ad rectè de rebus conſcientiæ deque moribus Philoſophandum, atque definiendum; quin cum autoritate plerique regendi ſint, eos eſſe indiſciplina morum notos illos, & maximè quidem notos, ut aiebat Ariſtoteles, ſapientes qui conſulendi, audiendique ſint; reliquos vero quaſi paribus armis interſe diſſidentes certos, exploratoſque ſapientes non eſſe, ſed controverſos. Ergo ex noſtra omni doctrina, nihil ſanè paradoxum; ſed id ſequitur, quod Romani inprimis Pontifices deſiderant.

Hoc planè idem pii etiam quique deſiderare videntur: omnibus enim, ſi rem tantiſper conſiderent, abſonum videatur, neceſſe eſt ſanctos Patres jacere omnes, nihilque eſſe in Eccleſia neceſſarios ſanctos Patres, Auguſtinos, Ambroſios, Gregorios eſſe ſuperfluos. Aliud enim non ſupereſt, ad quod illi magis neceſſarii eſſe poſſint, quam ut ſciamus, quid credere, quid agere, vitareque oporteat, & quomodo vivendum ſit.

Ad conciones, inquis, neceſſarii ſunt. Sed vero vel in concionibus luditur, vel ſerio de animarum ſalute

ſalute tractatur? ſi autem de hoc, ut par eſt, tractatur, concionum, & doctrinæ morum unus eſt finis, recta quippe fidelium, & ſalus: utrobique vero docemur, quid agere, quid cavere, & quomodo vivere debeamus. Quod ſi hoc ſatis in concionibus ex doctrina ſanctorum Patrum doceri poſſumus, poterimus etiam in disciplina morum: neque enim hæc, aut illa in concionibus, Apoſtolicisque miſſionibus vera ſunt, & alicubi vera ea non ſunt; nam vera ubique vêra ſunt; non ergo quaſi hæc in concione, prorſus alia alibi vera eſſe poſſunt. Ad conciones porro, ut ais, ſapientes illi, quorum autoritate, dictisque eſt agendum; negotiumque ſalutis per tractandum, ſunt ſancti Patres. Iidem ergo eſſe debent in ſcientia disciplinaque morum.

Quod ſi Sanctos Patres, aut alios inferioris gradus Autores non ita utiles, aut inutiles fieri ſe queretur, neceſſe foret plane fateri, præſtare, ut viverent Sancti Patres, & cæteri quique jacerens, ut mox dicam; At ex doctrina noſtra neutrum ſequitur; nam noti ſapientes neceſſitiis inprimis ſunt, & credendi; controverſi vero ad controvertendum, atque ad verum per controverſias indagandum deſerviunt; quorum primum quidem omnium ſit, poſterius vero ſcientiam ipſam profitentium, qui priores illos, quippe notos ſapientes audire debent, poſteriores vero examinare. Inquam, audire priores, non quidem tamquam ſcriptores Canonicos, atque ſanctam Eccleſiam infallibiliter veram; ſed tamquam veros ſaltem ut in plurimum; & quorum veritas ſic plus minus ſit præſumenda, quemadmodum de matre qualibet præſumimus, eam diligero filios. Ex quo fortiſſima, atque extraordinaria probatione opus ſit, ut ſanctum Patrem aliquem in aliqua ſua morum Doctrina relinquamus: *ab his duabus columnis* (*Auguſtinum loquor*, & *Ambroſium*) *difficile me avelli permittam*, ajebat ſapienter Bernardus.

## §. VIII.

*Hinc ad eam, quæ quæſt. 3. §. 5. propoſita fuit, difficultatem, quid ſcilicet faciendum ſit de tot libris via opinionum docentibus, reſpondetur.*

HÆc ſit noſtra breviſſima, & æquiſſima ſane reſponſio, cum his ſcilicet libris id faciendum eſſe, quod per ipſos, eorumque Autores cum ſanctis Patribus, Doctoribusque Eccleſiæ factum eſt; quod item factum eſt cum Prophetis, cum Evangelio, cum Apoſtolis: & ſicut hi omnes pœne derelicti ſunt, tantisper illi derelinquantur, & in uſum, praximque doctrina ſacra, ſanctorumque reſtituatur, atque ſic eis vicem juſtiſſime rependimus.

Nimirum hoc loco offendi, commoverique Jure, vel injuria multi poſſunt; jure non poſſunt. Jacuit diu Auguſtinus in foro conſcientiarum regendarum. Quis, quæſo, ab inſtitutis Chriſtianis tam longè poſitus eſt, qui non conſoltus arbitretur, ut tantumdem ſaltem jaceat Diana, & ad forum ejus loco redeat Auguſtinus? Si vel Ambroſium, vel Caramuelem vivere oportet, quis non Ambroſium præhabeat? Si populi vel ex Chryſoſtomo, & Gregorio vel ex Tamburino, & Eſcobario regendi ſint, ſi vita fidelibus ex alterutris inſtituenda, quis eos non præferat, quos Doctores vitæ noſtræ Eccleſia Sancta Mater, & Magiſtra noſtra nobis porrexit? Hæc clara ſunt, & nulli injuriam facimus, & ſi perſecutionem propter Juſtitiam patiemur, beati à Domino habebimur.

Sed dicis, utroſque ſimul vivere, regnareque poſſe. Auguſtinos ergo, & Ambroſios reſtituamus quidem, & neutros dimittamus. Ad hoc plura breviſſime Reſpondeo. Primo oraculo Pontificio ſæpius commemorato conſtat nobis, quibus Sedes Apoſtolica in loco ſuo eſt, irrepſiſſe modum de rebus conſcientiæ opinandi omnino alienum à ſimplicitate Evangelica, & doctrina Sanctorum Patrum. Hic porrò modus, & hæ opiniones alicubi ſanè ſunt, & in libris aliquibus ſunt. Hi ergo libri cum Evangelio, & doctrina Sanctorum ſimul vivere, regnareque non poſſunt. Si qui vero erunt, qui oracula Pontificia pro ſe lata maximi faciant; contra ſe vero nihil pendant, hoc ſanè bonum non eſt. Secundo ex conſtitutis hoc opere, & demum quæſt. præc. inſinuatis conſtat, doctrinam Sacram, & Sanctorum Conciliari non poſſe cum opinionibus multorum, non modo in particulis quibuſdam, & quaſi concluſionibus, ſed nec in ipſis quidem principiis univerſalibus Philoſophandi. Utrique ergo ſimul vivere, regnareque nequeunt. Tertio apertis multis libris moraliſtarum notorie conſtat, pænè nullum uſum in eis eſſe doctrinæ Sacræ, & Sanctorum. Tantundem ergo cum ipſis tantiſper fiat. Quarto hi libri contrarietate, & contradictione pleni ſunt. Ex quo proindè dimidia ſaltem pars falſa ſit. Sed nulla falſitas cum ſacra Doctrina, & rara, vel nulla cum doctrina Sanctorum Patrum de fide, & moribus Conciliari poteſt. Hi igitur libri, quandiu ſaltem falſa hæc omnia non expungantur, una cum doctrina Scripturarum, ſanctorumque vivere non poſſunt. Similiter ex non perpetuitate, & ex non ſucceſſione; item ex non ſanctitate Doctrinæ, de quo quæſt. ſeq. tractabo, aliisque veræ, ac ſanæ Doctrinæ notis conſtat, nullam eſſe concordiam.

Dices iterum, in libro Dei, & doctrina Sanctorum deeſſe doctrinam neceſſariam ſalutis ad regendos populos, dirigendasque conſcientias. Verùm oſtenſum eſt, hanc doctrinam numquam magis, quam fidem in Eccleſia de fuiſſe, & monſtrum monſtrorum eſſe, ſi exiſtiment, ſe nunc veniſſe ad dandam ſcientiam ſalutis plebi ejus; ad hoc quippè ille venit, qui illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, qui Eccleſiam ædificavit, firmamentum & columnam veritatis; cuique depoſitum cuſtodiendum credidit, quod haud dubie illa ſervavit. Non hic doctrina, ſed conſideratione, & minimo ſaltem gradu humilitatis opus eſt. Illud itaque faciendum incunctanter aſſerimus cum his libris, quod cum libris ſanctis Dei, & Sanctorum per eos factum eſt, ut hi vivant, & regnent; & ad opinatores illud Apoſtoli dicere poſſunt: jam ſine nobis regnatis; utinam & regnetis, ut & nos vobiſcum regnemus. Utinam, unquam, regnetis, qui ſcilicet una cum illis regnare poſſunt; ſin minus ſi alterutri exulare deberent, quemque Chriſtianum judicem compello, quos judicet regnare oportere.

Jam quippè demum §. præc. cavebam, poſſe inter hos ipſos de moribus diſſentientes inveniri aliquos plures, vel pauciores, qui præfer in eo

Concilio non ſcripſerint, ut peccata tollerent (hos ſcilicet nequaquam ſapientes arbitramur) in quam poſſe eos inveniri ab eis, qui rerum ipſarum examine veritatem quærere valent, à quibus proindè proſe ſaltem in Catalogum ſapientium numerentur. Verùm illud ſemper neceſſe erit, ut eorum doctrina cum ſcripturis Dei, ſanctorumque concordet, & inde hauſta ſit, notiſque perpetuitatis ac ſucceſſionis, & aliis fulgeat modo explicato.

## §. IX.

*Ex his clare conſtat quæ ſint doctrina Eccleſiæ.*

SUnt qui, quæ Eccleſiæ ſunt, & quæ in Eccleſia, ultro, citroque confundant, disputent etiam, num eæ doctrinæ quæ in Eccleſia impune aliquando permiſſæ ſunt, reprobari ab ipſa poſſint, rebusque clariſſimis tenebras offundunt: cum exempla in contrarium manifeſta ſuppetant, cum heri ferme quadraginta quinque opiniones morales, quæ paulo ante impune defendebantur, expunctæ ſint; cum quod plus eſt ipſi Theologi fateantur, plurimas olim probabiles opiniones a ſe ſua virtute effectas, reddi aſque improbabiles, quaſi vero quod ipſi poſſint, nequeat Eccleſia, cui clavis ſcientiæ donata eſt; cum demum ex Evangelio compertum ſit, eo ipſo magno, in quo Dominus verbum ſuum ſeminaverat, ſuper ſeminaſſe errorum zizania inimicum hominem; quæ pater familias eradicare poſſit, non quidem quando Agricolis, ſed quando ipſi fuerit. Explicatum porro fuit part. 1. lib. 2. quo pacto Eccleſia antea probabilia reddere improbabilia potuit, & diſtinctis probabilibus æquivocatio repulſa eſt.

Hæc ergo cum clara ſint, ex dictis aperte conſtat, ſic eſſe in Eccleſia vera, & falſa conmixta, ſicut virtutes, & vitia. At quemadmodum nihil vitiorum eſt Eccleſiæ, quæ tota pulchra eſt: ſic nihil falſitatis, ipſius eſt, quæ eſt columna veritatis. Nihil igitur falſum docuit, probavitve umquam, ut ſuum effecit: in quo plane morandum non eſt.

Hinc nullæ ſimul contradictoriæ quantorumcumque Autorum Eccleſiæ ſunt; quia alterutrum falſum. Inde etiam dimidia pars librorum, quæ opinionibus contrariis repleti ſunt, non ſunt Eccleſiæ, quia falſa: ac proinde neque libri ipſi Eccleſiæ eſſe poſſunt; neque quibus paſcamur, & vivamus, omnes eas opiniones nobis contulit. Patet hoc; quia ſi eas nobis contuliſſet, & probaſſet; falſam doctrinam morum fideles docuiſſet: at neque docuit umquam, neque docere poteſt. Non ergo eas nobis contulit, probavitque, ut ex eis viveremus, Qui ergo ex eis vivunt, non Eccleſiæ Judicium ſequuntur, ſed aliud.

Hinc etiam ſequitur, ſanctam Eccleſiam numquam declaraturam, opiniones morales contrarias probabiles eſſe rectam, ſanamque doctrinam morum: nam alioqui porrigeret nobis, probaretque doctrinas morales falſas: quod implicat. Numquam ergo, quod etiam ſequitur, probabit, aut declarabit, uſum ſimilium opinionum eſſe rectum: nam uſus hic ſive directe, ſive reflexe aſſumere debes, doctrinas contrarias, & æque, & minus probabiles eſſe rectam, ſanamque doctrinam morum: nam acumen reflectentium exacui adeo, opinor, non poterit, ut aſſumat licet ſequi opiniones æque, & minus probabiles, & ſi hæ opiniones recta, ſanaque doctrina morum non ſint; ergo in ipſa ſua reflexiſſima etiam aſſumptione ſupponit, ac virtualiter dicit, eas opiniones, ex quibus tam ſancte vivere poſſumus, eſſe morum rectam, ſanamque doctrinam. At hoc Eccleſia dicere non poſſet; nam alioquin judicium, ac paſſiva etiam approbatio Eccleſiæ veritatis argumentum non eſſet, ſed ſolum probabilitatis; ac rurſus ex opinionibus probabilibus improbare nullam poſſet, quia ſanam doctrinam reprobare nequit: atque poſtremo, quia Eccleſia, quod docere non poteſt, neque approbare ſane poteſt; ſicut neque Deus: falſum autem nihil docere poteſt. Ergo vera eſt minor ſubſumpta, quod Eccleſia dicere non poteſt, eas opiniones eſſe rectas, & ſanas. Ergo neque probare umquam poterit opinionem eum uſum concedentem. Quæ preſſius, atque latius, proſequi promptum eſt; ſed intelligentibus res manifeſtæ ſunt, quas inſinuare ſatis ſit.

Contra vero res habet in via noſtra; nam duo pœnè, vel tria ea complectitur, Primum illud, quod part. 1. ſtatutum fuit, ſolas ſcilicet doctrinas veras eſſe morum regulam: atque hoc Deus primum, mox etiam Eccleſia declaratum habere videtur; nam declaravit ſolùm, legem ſuam in ſe eſſe primam, ſupremamque regulam morum: cum hoc porrò connectitur, ſolam doctrinam veram eſſe regulam ſecundariam; Tum quia ſolæ veræ concordant primæ, ac ſupremæ regulæ; tum quia ideſt, ut aſſumunt ſapientes, in intellectu verum, quod in rebus eſt. At declaratum eſt, atque de fide ſtatutum, legem, ac voluntatem ſolam Dei illam, & non ut nunc natam (in quo jam regula ſecundaria involvitur) eſſe primam, ac ſupremam regulam. Ergo declaratum eſt, vel ex declaratis immediate, clareque ſequitur, ſolas doctrinas veras eſſe regulam ſecundariam, primæ ſcilicet concordem, illiusque applicativam.

Alterum eſt, hanc veritatem, ſecundariamque regulam inveniri à nobis poſſe; quod etiam videtur ſatis ab Eccleſia declaratum; nam declaratum eſt, præcepta Dei eſſe poſſibilia, hoc eſt, obſervabilia. Ergo vel declaratum eſt, vel ex declaratis immediate, clareque conſequitur, ea eſſe à nobis ſcibilia, dignoſcibilia, invenibiliaque, cum quæ ſcire, noſſeque nun poſſumus, ſervare planè nequeamus. Atque id multis Dei promiſſionibus, ſanctorum Doctrina lib. 3. ſtatuimus; Eccleſiaque ipſa nos inſtituit, ad omnem actionem noſtram, & actum à Deo lumen, veritatem, directionemque poſtulare; quod nos non inſtitueret, ſi rectè poſtulantibus ea promiſſa non ſupponeret.

Poſtremum denique viæ noſtræ eſt, multis ſignis, notiſque hanc veritatem internoſci poſſe; atque hactenus eam dedimus, quæ ex doctrinæ perpetuitate, ſucceſſioneque ducitur: atque ſapientes notus his de rebus conſulendos diximus eſſe ſcriptores Canonicos, ſanctoſque Patres. Hoc etiam ſancta Eccleſia declaratum ſatis habet.

Jam excluſis à doctrina propria Eccleſiæ omnibus doctrinis falſis, atque ex omnibus viciſſim contrariis repulſa dimidia parte, ſupereſt, ut de reliqua media vera dicamus. Inquam, media vera, ubi eſt oppoſitio contradictoria; nam in contrariis non repugnat, ut ſcitur, utraſque etiam ſimul eſſe falſas.

De his autem loquendo, quæ veræ fuerint, ſi nihil circa ipſas, aut earum autores Eccleſia declaravit magis, quam circa contrarias, plane eas nondum ſuas fecit, ſed abſtinet, quandiu ſibi viſum fuerit. Veræ utique omnes Dei ſunt? at quan-

quandiu veritas non conſtat, Eccleſia ſuas eas non facit. Et ſane ſi in omni tot ſibi contrarium opinionum concutiu ſciremus, has eſſe Eccleſiæ, ſciremus profecto, contrarias eſſe falſas: neſcimus autem ſaltem ſæpe, & ſi de aliquibus conſtet, vel ex Bullis Pontificiis, vel ex ſimilibus.

Denique exiſtimandum non eſt, omnes doctrinas Eccleſiæ eſſe jam eo ipſo Doctrinas fidei, in quo quidam inſigniter ignorantes falli ſolent. Illæ itaque de fide ſunt, quas tamquam fidei ipſa tradit; quod unde, quibusque notis dignoſcendum ſit, tractant ſuo loco ſapientes, nosque tractavimus. Alias Doctrinas accipit ipſa, & tradit tamquam citra fidem certas. Alias denique ut probabiles, ac fere ſemper veras; ſupponitque, & nos inſtituit, eas deficere alicubi poſſe: quapropter defectus is raro contingens non Eccleſiæ, ſed ignorantiæ potius noſtræ aſcribendus eſt.

Ex quibus demum omnibus conſequitur, eas doctrinas morum eſſe proprie Eccleſiæ, quas vel fide, vel citra fidem certo, vel ſaltem probabiliter probabilitate toties expoſita conſtat, notumque in Eccleſia eſt, eſſe veras. In hoc porro ſapientiæ tanto theſauro, habent fideles, ut oſtenſum fuit, unde recte vivere poſſint; alioqui non ſatis Eccleſia fidelibus ſuis providiſſet; neque Deus Eccleſiæ ſuę. atque hoc modo non, ut promiſimus, una, ſed multiplici etiam nota, qua internoſci poſſit, & inveniri veritatem moralem deſignavimus. *Ita tibi*, ut Auguſtinus ait eo, quo maxime uſi ſumus lib. de util. creden. cap. 18. *Neque præcepta, neque diſputationes doctiſſimorum hominum & vere Chriſtianorum, neque libri, neq; ſexcenta cogitationes defuerint, quibus facile, quod quæris, invenias.* Si tamen, ut diſſerit Philo. libro de Agricul. rationalis pars *Explicet duplices, & ambiguas dictiones, & ſophismatum perſuaſibilem ſpeciem, & probabilem deceptionem, maximam, & pernicioſiſſimam eſcam animæ tollat medio etc.*

---

## QUÆSTIO IX.

*Utrum altera nota veritatis moralis ſit etiam illa, quam Dominus de Magiſtris dedit; ex fructibus eorum cognoſcetis eos.*

Nihil hac regula, notaque veritatis, rectitudinisque doctrinæ tutius prodere poſſumus, quam quippe Dominus ipſe in hac ipſa cauſa contulit; cum quo proinde, minime vero cum nobis contendendum ſit. Hæc porro veritatis nota ipſa illa eſt, quam à ſanctitate Doctrinæ Catholici omnes contra ſectarios movent.

### §. I.

*Num in hac ipſa noſtra cauſa Dominus hanc regulam, notamque tradiderit.*

Hanc regulam, notamque Dominus tradit Matth. 7. ac Luc. 6. in Mattheo ſic ait: *Intrate per anguſtam portam, quia lata porta, & ſpacioſa via eſt, quæ ducit ad perditionem & multi ſunt, qui intrant per eam. Quam anguſta porta, & arcta via eſt, quæ ducit ad vitam, & pauci ſunt, qui inveniunt eam. Attendite à falſis Prophetis, qui veniunt ad vos in veſtimentis ovium; intrinſecus autem ſunt lupi rapaces: à fructibus eorum cognoſcetis eos.*

De via ipſa ſalutis, vel perditionis; de bonis, vel pravis moribus aperte, ut vides, tractatur, nam morum viæ iſtæ ſunt, non pedum. Prædicit Dominus futuros falſos Magiſtros, ſed contectos maxime, in veſtimentisq; ovium latentes, qui tamen intrinſecus ſint lupi rapaces. Hic quid, precor, tu probabiliſta Chriſtianis præſcribere [illegible] illud opinor, quod perpetuo recantas, eos [illegible] e ſic latentes Magiſtros non poſſe, neque ten[illegible] eſſe, ſi tantam ovium apparentiam, pellemq; totam ſectentur: credo enim uſitatis p[illegible]bus ſatis probabiliter oves fidelibus vid[illegible], qui in veſtimentis venirent plane o[illegible]m. A Domino non ſic viſum eſt, nec hæ [illegible]ogiæ fundamenta; ſed *à fructibus eorum [illegible], cognoſcetis eos.* Cognoſci ergo poſſunt, & [illegible] jubet.

Rem porro exponit Magiſter bonus exemplo arborum, fructuumque. *Num quid [illegible] de ſpinis uvas, aut de tribulis ficus? ſic o[illegible] arbor [illegible] bonos fructus facit; mala autem arbor mal[illegible] fru[illegible] facit. Non poteſt autem arbor bona ma[illegible] fru[illegible] facere [illegible] arbor mala bonos fructus facere. Omnis a[illegible] cit fructum bonum, excidetur, & in ignem [illegible]* Igitur (concludit iterum) *ex fructi[illegible] eoru[illegible] eos.* Qui vero ſunt hi, Domine, quos ex fru[illegible]ibus eorum cognoſcemus? ſane il[illegible]: *atte[illegible] Prophetis, &c. Ex fructibus eorum cogn[illegible]* [illegible]rgo poſſumus; nec ſtertentes, torpentesve, [illegible] vigiles, attentosque nos eſſe, jubet Domin[illegible] non dicit, ſi vos fallant, nihil eſt; ſi Doctores [illegible] magnaque etiam apparentia boni, verique vi[illegible]ntur, nihil eſt; nam ignorantia erit invincibilis, non hoc dicit, ſed vigilare, attendereq; nos jubet. Sciret ſcilicet ex ſecunda Petri 2. & alias. P[illegible]hetatum horum nomine Magiſtros falſos [illegible]cati; qui certe, ut Dominus, Apoſtolusque prænunciant, futuri erant.

Hujus generis Doctores in ſynagoga erant ſcribæ, & Phariſæi, Sadducæique quos etiam cavere imperavit Matth. 16. *Intuemini, & cavete à fermento Phariſæorum, & Sadducæorum* quod cum de fermento panis diſcipuli intel[illegible]ſſent, poſtea declaravit: *Tunc intellexerunt, quia non dixerit cavendum a fermento panum, ſed a d[illegible] ina Phariſæorum, & Sadducæorum.* Quod qualiter cum eo altero documento cohæreat quæ dicunt [illegible] *acute*, declaratum eſt libro 2. id ipſum jubet Marc. 8. *Videte, & cavete à fermento Phariſæorum, [illegible] fermento Herodis. Et cogitabant ad alterutrum dicentes, quia panes non habemus. Quo cognito, ait [illegible] Jeſus: quid cogitatis, quod panes non habemus [illegible] nondum cognoſcitis, & intelligitis.* Et rurſus Marc. 12. *& dicebat eis in doctrina ſua. cavete ab ſcribis.*

Hic porro occurrit ipſiſſima noſtra, quam verſamur, tota quanta difficultas: quomodo [illegible]icet ignorantes homines dignoſcere tam [illegible]utos, induſtriosque Magiſtros poſſent, qui quippe & veſtimenta ovium geſtarent, quantumque ſub profundiſſima quadam Hypocriſi deliteſcerent, patet ex Matth. 23. dilatabant enim Phylacteria ſua, fimbriasque magnificabant; & ac legem in eis ſcriptam, cujus amantiſſimi viderentur, ci[illegible]mferebant: Orabant etiam orationes longas; ci[illegible]ibant mare, & aridam, ut facerent unum proſelytum, ad legemque converterent · non quod

ſciamus

ſciamus, occidebant, aut mœchabantur, aut furto aperto vivebant; quin jejunabant, à peccantium conſuerudine etiam abhorrebant, religioſiſſimique in ſpecimen videbantur: quam ob rem Dominus ait: *Væ, vobis ſcribæ, & Phariſæi, quia ſimiles eſtis ſepulchris dealbatis, quæ à foris parent hominibus ſpecioſa; intus vero plena ſunt oſſibus mortuorum, & omni ſpurcitia: ſic & vos à foris quidem paretis hominibus juſti; intus autem pleni eſtis hypocriſi, & iniquitate.* Hæc Dominus, quæ plane dormientes, quosque excitare poſſent; ſin vero hæc ipſa apud eos, quos futuros eſſe falſos Magiſtros prædixit, ſic coram, ſic palam denuo diſſereret, quid denuo de Domino decernendum arbitremur?

Qui ergo fieri poterat, ut tam profunde delitescentes Magiſtros populus deprehenderet? Num Doctores fieri omnes oportebat, atque ſcribas in lege peritiſſimos? quemadmodũ modo rogant nos utrum omnes oporteat fieri Theologos? num populus tunc ille populus non erat? vel Doctores illi Phariſæi, ſcribæque, non ut Dominus dicit occultiſsimè tegebantur, ſed facile deprehẽdi poterant: nunc autem Magiſtri falſi non poſſunt, aut magis deliteſcunt? Nihil ſane minus; nam nulli ejusmodi Magiſtri intrinſecus oves ſunt, ſed veſtimenta ſolum afferunt ovium; neque eſſe, ſed parere duntaxat veri, ſpecioſique. At illi quidquid exterioris tegumenti eſt, geſtabant; & ſolum intrinſecus lupi erant. Ergo quidquid tegumenti, apparentia, ſpecioſitatis congruere modo falſis Magiſtris poteſt, congruebat totum eis Doctoribus. An ergo totus populus erat; ſi falleretur, ignorantia omnis erat invincibilis? nihil attendere, vigilare, videre debebat? Non hoc Dominus dicit; *ſed intuemini, videte, attendite, cavete.* Hæ ſcilicet ſunt voces Salvatoris, qui nec fallit ſane, nec fallitur. Ad eos ergo etiam dictum eſt; *à fructibus eos cognoſceris* ac iterum: igitur ex fructibus eorum cognoſcetis eos: quos Doctorum fructus, ex quibus cognoſcendi eſſent, deſignavit cõſequenter ipſe Dominus Matt. 23. & Marc. 12. ubi dixit *cavete a ſcribis.*

Quam ſane vellem, hæterent hic nonnihil, conſiderarentque, qui nobis tantopere reluctantur, qui paradoxos nos habent, ſi ad veritatem ipſam, ſi ad diſcernendum inter veros, falſosque Doctores obligemus; ſi ſequendo maximæ etiam apparentiæ Magiſtros peccari poſſe, neque ideo ignorantias invincibiles reddi, dicamus, & indubitate ſane Dominum ſequentes dicimus. Graves, & graviſſimos viros obloquuntur: Num graves, & graviſſimi populo illi Doctores ſui non videbantur? igitur eis dicit, & nobis dicit ipſe, qui nos ſuis dictis, non noſtris judicabit, Dominus; *attendite, cavete; à fructibus eorum cognoſcetis eos.* Cognoſcere neque poſſunt, neque debent; dicis ſane tu; at Dominus attendere præcipit; attendentibus autem, *cognoſcetis eos,* dicit: nosque nihil timentes ſub Domino, *cognoſcetis,* dicimus. Inferius autem tractabimus, hæc ad Prælatos quidem maxime dici; ad eos tamen ſolos non dici, ſed ad omnes.

## §. II.

*Num falſi Doctores, etiam non hæretici hoc in loco intelligi poſſint?*

NOſtrum non eſt, multas pravas hæreticorum, Manichæorum, Pelagianorum, Donatiſtarum, Calviniſtarum, ac aliorum arboris bonę, & malæ acceptiones loco hoc commemorare; nec item recenſere ex conſilio varias ſanctorum Patrum explicationes. Deinde vero, quod Maldonatus, Cornelius à lapide, aliique notant, & ex Evangelio ipſo palam conſpicitur, non ſicut Luc. 6. de omnibus hic univerſim hypocritis eſt ſermo, ſed de hypocritis ſolum Magiſtris, & Doctoribus: dicitur enim: *attendite à falſis Prophetis, qui veniunt ad vos in veſtimentis ovium: à fructibus eorum cognoſcetis eos.* Itaque Lucas, inquit Maldonatus, aut non eamdem, quam hic Matthæus, recitat, aut dictorum ordinem connexionemque non ſervat. Nam apud Mattheum quidem tam apte adhæret proximæ ſcientiæ, ut develli ab illa non poſſit, niſi altera, aut utraque rumpatur. Apud Lucam igitur ad cognoſcendum hypocritas; hic vero ad dignoſcendum falſos Prophetas hypocritas eaſdem notas Chriſtus conſignavit.

Quibus notatis interpretes inprimis ſolum hæreticos, intellexiſſe, comprehendiſſeque videntur; hos ſcilicet nominant, & nullos alios ſed omittunt; ſuppoſuiſſe ergo videntur, ſolum hæreticos eſſe intelligendos. Deinde hoc loco comprehenſi Doctores ſunt intrinſecus lupi rapaces: durum porro, inauditumque videtur, citra fidem de moribus quantumcumque falſos, errantesque Doctores luporum nomino intelligere.

Dicam nihilominus, quæ occurrunt; quid verum ſit, alii judicabunt. Et primo quidem quo jure eximemus Doctores extra fidem errantes, aut non hæreticos, eodem plane eximere ſeſe potuiſſent ſcribæ, & Phariſæi, qui non ſolum exeant intra ſynagogam tunc adeo nondum repulſam, & a huc ſuam, ſed in ea quoque legis Doctores, Magiſtrosque morum erant. Et tamen ſic ab eis, eorumque doctrina cavere Dominus imperavit, ſicut imperat attendere ab his falſis Prophetis. Quod deinde durius videri poteſt, ut Doctores citra fidem errantes, & in Eccleſia docentes lupi conferantur, haud, opinor, minus durum fuit, quod eos Dominus comparaverit ſepulchris dealbatis plenis oſſibus mortuorum, & omni ſpurcitia; cœcos item dixerit, ducesque cœcorum: dixit tamen & per Sophoniam cap. 3. judices eorum lupi etiam dicti ſunt, atque Matth. 23. & Marc. 12. ad eos dignoſcendos ſigna, notasque tradit: quemadmodum hoc loco Matth. 7. ad cognoſcendum univerſim falſos Prophetas quosque, & Doctores, quos inter comprehendendi utique etiam ſint hi falſi Doctores legis; ut in libro de conflictu vitior. & virt. cap. 4. inter opera Auguſtini poſito annotatur: quorum interea non tam fidei, quam morum falſas opiniones Dominus inſecutus eſt.

Dicendum itaque videretur, quoscumque animas ſua falſitate occidentes Magiſtros, & lupis recte comparari, & in loco iſto Matth. comprehendi. Occidunt porro animas etiam falſi Doctores morum, ut lib. 2. late oſtenſum eſt; & Magiſtralis eſt regula illa alia Salvatoris, *ſi cæcus cæco ducatum præſtat, ambo in foveam cadunt, ubi non dixit unus, ſed ambo,* reflectit Auguſtin. utique per neceſſarias alibi ſatis ſtatutas, ubique etiam confirmemus, Hieronym. in cap. 5. Jerem. ad ea verba *ſtupor, & mirabilia,* &c. inquit. *Supra dixerat ibo ad Primates, & loquar eis, forſitan ipſi cognoverunt Viam Domini: & ecce hic magis confregerunt jugum, ruperunt vincula. Nunc deſcribit, qui ſint Optimates, Propheta videlicet, & Sacerdotes, quorum alii futura prædicunt; alii facienda ex lege decernunt. Et ecce inquit alii mendacium prophetantibus Sacerdotes manibus applauſerunt. Et ut oſtenderetur, quod nec populus eſſet ſine culpa, qui à talibus abducatur, ſcriptum eſt,*

*& populus meus dilexit talia, &c. Unde ſtupor, & mirabilia ſunt, quod nec in Principibus, nec in Populo ſit, qui recta ſentiret.* Occidebant ergo, interficiebantque mendaciis animas. Eſt autem apud nos etiam admixtum non parum prædicationis, qua falſas opiniones morales ſectantibus ſalutem æternam promittimus, eamque futuram eſſe quaſi prædicimus: Laxitates porrò falſas, & ſalutem quoquomodo obtineri poſſe, gaudent, diliguntque multi.

Rursùs eodem libro 2. commonſtratum eſt, nullum ſtatum in Eccleſia præſervatum eſſe, quominus peccare ſinguli poſſint in ſuis propriis officiis: ex quo proindè nulla ſit exceptio, ne quæ per Prophetas, in Evangelioque dicta ſunt, ad nos Chriſtianos etiam afferantur: quæ eſt planè intelligentia Eccleſiæ; & ſic ipſa, concionatoresque paſſim ſtatus quosque, & officia ex Prophetis reprehendunt. Peccare ergo etiam in Eccleſia in ſuo officio Magiſtri poſſunt, atque redargui ex Prophetis, ſicut reliqui. Nihil ergo eſt, cur ſicut quæ in avaros, in ſuperbos, in ambitioſos in Prophetis, Evangelioque continentur, Catholicos etiam avaros, ſuperbos, ambitioſos comprehendunt, ita quæ de falſis Magiſtris ſcripta ſunt, falſos quoque Magiſtros morum comprehendere nequeunt, primum quidem, & quaſi antonomaſtice Hæreticos, deindè vero reliquos, ut lib. 2. late oſtenſum eſt.

Hinc ad rem propius accedendo diminuta, insufficiensque doctrina Domini videretur, ſi ad cognoſcendum ſolùm falſos in fide reliqua Doctores modum tradidiſſet; ad cognoſcendum veros falſos morum Magiſtros formam prætermiſſet; quemadmodùm diminuta fuiſſet, atque insufficiens, ſi credendis conſignatis, prætermiſſet, quæ agere, vitareque oporteret. Ad utrumque igitur Magiſter bonus, & doctrinam tradidit, & unde ſuam à non ſua dignoſceremus, edocuit.

Hoc præterea in loco de moribus in ſpecie erat ſermo, de arcta ſcilicet, lataque via: quæ ut diximus, notatque Gregorius, non pedum ſunt, ſed morum. Eos ergo attendere falſos Prophetas conſequens erat, qui vias has ſuis morum doctrinis commutarent, ſeu magis perverterent, inducerentque laxitate opinionum, aut potius comminiſcerentur latam portam, ſpacioſamque viam, quæ duceret ad vitam. Unde etiam in Decreto ſæpius commemorato, quo plures opiniones morales ſub Alexandro VII. nuper confixæ ſunt, continenter admodum pravum Philoſophandi de rebus conſcientiæ alienum à ſimplicitate Evangelica, doctrinaque Sanctorum, ſubditur, ne dilatari contingat, ſeu potius perverti viam ſalutis, quam ſuprema veritas Deus arctam eſſe definivit. Hi ergo, ſi qui eſſent, qui dilatarent, ſeu magis perverterent eam viam laxis morum opinionibus proculdubio comprehenderentur in ſententia illâ Domini, qui propoſitis, declaratiſque illis viis duabus, immediate ſubjunxit: *attendite à falſis Prophetis*. nec alioqui ad rem eſt, neque conſequens, connexaque, ſed rupta, & aliena hæc ſententia foret.

Ideircò Hieronymus de omnibus Prophetis falſis hypocritis intelligi poſſe commentatur: ſed *ſpecialiter*. quod non negamus, de hæreticis, ait, *intelligendum eſt*. Abſurdum ergo non habet, quod hypocritæ quique, etiam Catholici Doctores lupis conferantur. Et ſanctus Auguſtinus libro 2. de Serm. Dom. in monte cap. 24. ad hypocritas omnes rem extendit, & Ambroſ. libro 2. in Luc. cap. 10. Sacerdotes rapaces, & alios quoque comprehendit. Salmeronius tract. 63. in hunc locum: falſus Propheta eſt, inquit, qui docet contra fidem, ſive contra bonos mores, apud quem non diſſentit Autor operis imperf. in Matth. ac ſatis Maldonatus quoque conſentit ſi omnia perpendantur. Quamquam vero communiter, ut objecimus potiſſimos quippe, amoſioresque falſos Prophetas hæreticos intelligant, haud tamen excludunt, ſed prætermittunt reliquos morum falſos Doctores. Atque per univerſam ſcripturam peccatores quique, & inimici Dei nominibus appellantur ſatis duris timendiſque. Adde vix poſſe fieri, aut ne vix quidem, quod via ſalutis, quæ arcta à Domino definita eſt, laxis opinionibus ſpacioſa reddatur, quin in fidem etiam impingatur, & ſi quis hæreticus non ſit, quia deeſt contumacia.

Quod ſi nihilominus luporum nomen nullis quoquomodo falſis Doctoribus Catholicis congruere poſſit, ut Autor imperfecti docere videtur, & diſcurſus Ambroſii loco citato firmat, nec enim lupi intra ovile degunt, ſed in ovile graſſantur, quamquam reſponderi poſſit, in his ſimilitudinibus non omnia eſſe ſervanda; Conſilium tamen non eſt de eo litigare, ſed aliis, ut dixi, rem judicandam relinquere. Illud tamen tenendum prorsùs arbitror, attendendos etiam, atque cavendos eſſe falſos Doctores morum, malaſque arbores; & quidquid abſolutè nomen lupi eis haud congruit, congruere ſententiam, ſummamque doctrinæ, & regulæ: quemadmodùm eam de ſcribis, doctoribuſque legis expoſuit Dominus Matth. 23. & Marc. 12. & ſi eos lupos haud dixerit.

## §. III.

### *Quæ ſint ergo propriè malæ arbores quoad officium Doctoratus?*

Diſputare ſanè nollem de bonis, maliſque arboribus univerſim, ſed duntaxat quoad doctrinam, ex quo unusquisque Doctor, & Magiſter, qua Doctor & Magiſter arbor bona eſſet, vel mala. At quoniam à fructibus utralibet arbor cognoſcenda traditur, qui non doctrinæ, & quaſi doctrinales ſint, ſed virtutis, aut vitii, difficile ſanè eſt ita de Magiſtris, qua Magiſtris ſolùm dicere, & ſic etiam de bonis, aut malis arboribus, quin univerſim bona, vel mala arbore ſimpliciter diſſeramus. Dixi autem arbores iſtas non tradi agnoſcendas ex fructibus doctrinæ, & quaſi doctrinalibus; nam hi fructus, aut quaſi fructus ſunt vèrum, & falſum: at verum, & falſum non ſunt fructus ex quibus, ſed quę ex fructibus potius aliis virtutis, vitii; cognoſcùntur: atq; ad ea duo dignoſcenda inſtituimur.

Eſt profecto res iſta explicatu difficillima, quo ſcilicet arbor quæque bona fiat, aut mala, maximè vero Doctor. Multiplicem delectationis modum Magnus Auguſtinus excogitavit, cujus eam inter alias Maldonatus profert, quam Autor imperfecti Theophilactus, Lyranus, aliique amplexi ſunt ut hominem bonam voluntatem habentem bonam arborem, malam habentem malam arborem eſſe intelligat. Hanc ſententiam perſe quidem veram, huic tamen loco minimè congruere [illegible] Maldonatus; non enim de bona voluntate agnoſcenda tractatur, ſed de fide, nam attendite, inquit, à falſis Prophetis.

Verum pace tantiviri non ita ad fidem, vel doctrinam ſermonem reſtringere poſſumus, ut à bona, vel mala voluntate præſcindamus. Quamquam enim bona, vel mala Voluntas Doctorem verum, vel falſum, ac proinde in hac quaſi ſpecie arborem bonam, vel malam minime conſtituat, at, ut paulo ante notabam ex ſuis his quaſi propriis fructibus veritatis, vel falſitatis, cognoſci quoad præſens nequit, quin a Domino ad arbores ſimpliciter bonas, & malas, haſque a fructibus dignoſcendas ducimur; qui ſane fructus ſunt, ut patet, bona, vel mala voluntatis. Clauditur ergo bona, vel mala voluntas hoc in loco; quia quippe bona, vel mala voluntate prætermiſſa, fructus quoque illi deſint, à quibus veros, & falſos Prophetas cognoſcamus.

Hinc itaque conſequenter, ſi arbor bona eſt homo voluntatem bonam habens, quam habentibus dictum eſt, & *in terra pax hominibus bonæ voluntatis*; mala autem arbor homo habens voluntatem malam, dicendum videretur, Doctorem verum eſſe, Doctorem habentem bonam Voluntatem; eum falſum, qui habet malam. Etenim in ſola doctrina, fideve ſiſtamus, ac cætera circunſcribamus, fructus deſunt, à quibus arbores agnoſcendæ ſint.

Hoc autem modo contextus Evangelii apprimè cohærere videtur; nam a fructibus primum bonis, vel malis arbores ipſas, quales ſint, deprehendimus; ac inde ad doctrinam demum argumentum ducitur. Ubi antequam ad ulteriora progrediamur notum in Auguſtino eſt, bonam, vel malam voluntatem, non aliam eſſe, quam charitate affectam, vel non affectam; Deum, & proximum diligentem, vel non diligentem.

At occurrunt mox multa difficilia. Primum illud, quod omnis Doctor charitatem habens, hoc eſt, Dei, proximique amator futurus ſit bonus, ac minime attendendus, & canendus: ſed hoc falſum eſt: nam ſunt multi, vel pauci Doctores charitatem habentes, & de cætero boni, ut dicimus; homines, alii natura, alii ſtudio parum apti, & docti; qui proinde quam maxime ignorent fallanturque: Ergo inter falſos Prophetas, Doctores que claudentur. Proceſſus ergo eſſe nequit, ut a fructibus bonæ, vel malæ voluntatis; virtutis, atque vitii bonas arbores, ac ſic mediate veros, falſoſque Doctores deprehendamus: ſiquidem hi, ſivè multi, ſivè pauci Doctores, qui maximi falluntur, arbores bonæ, bonorum que fructuum ſunt, & tamen falſi.

Illud deinde eſt difficilius, quod hac ratione cavendi, attendendique viderentur peccatores, quique Doctores: hi namque malæ arbores ſunt, & ſi fructus inſpiciamus, pravi, putidique illi ſunt, malarumque plane arborum, tribulorum, atque ſpinarum. Et tamen abſurdum eſt, peccatores quoſque Doctores cavendos eſſe, quantum ſaltem attinet ad doctrinam; & ſi de cætero peccatorum conſuetudo vitanda ſit, qui pravis ſcilicet operibus, & exemplis plus ad malum ducant, quam ad bonum trahere poſſint doctrinis etiam bonis. Nam alioqui ut Auguſtinus in noſtro prologo ajebat, ubi *eſt illud, quæ dicunt, facite; quæ autem faciunt, facere nolite? Ubi illud; ſivè veritate, ſivè occaſione Chriſtus annuncietur*, quo ſanè pertinet, multo Doctores peccatores eſſe veros: at Doctores veri qua Doctores boni ſunt, neque cavendi, impertinens ergo eſt bona, vel mala voluntas, fructus item ab ea provenientes abſ, te ſunt, ut falſos, veroſvè Doctores agnoſcamus.

Hinc poſtremo ad vetus tam illam ſenis ſocratis ſententiam labi videmur, qui ajebat, ſapientem malum eſſe non poſſe: contra quem Ariſtoteles habuit, ſapientiam parum, vel nihil conferre ad virturem. Etenim pravus omnis Doctor mala eſt arbor, atque à fructibus mala eſſe planè innoteſcit; at hujuſmodi omnes Doctorés, quos malas arbores eſſe conſtat, attendendi, cavendique ſunt: Ergo omnis pravus, & malus doctor attendendus & cavendus eſt: at nullus ſapiens attendendus, & cavendus eſt (intelligo in doctrina:) nullus ergo ſapiens pravus & malus eſt.

Nec juvat, ſi ad ſolam fidem rem limitemus; nam habentium rectam, veramque fidem poſſunt eſſe, quin perſæpè etiam, ſunt fructus mali: ergò ſi attendere, cavereque eos oportet, quorum pravi ſunt fructus, ſcilicet avaritia, ſpurcitia, ambitus, atque hoc genus fructus alii ſatis ſanè putidi, cogemur vitare, attendereque eorum etiam plurimos, qui rectam, veramque fidem habent: quare ſi de recta etiam ipſa fide à fructibus judicandum eſt, conſequens erit, ut tam pravos fructus afferentium etiam fidem falſam eſſe colligamus, ab eiſque attendamus tamquam à falſis Prophetis. Dicis; falſi Prophetæ non ſunt, quia veram fidem docent: non ergo attendendi ſunt. Verum, Dominus, ne abducantur, eos docet, qui inter veram, falſamque fidem perſe ipſas non diſcernunt nec item veros inter, falſoſque Prophetas? Ut porro eos diſcernere poſſint, ad fructus remittit, à quibus inter eos diſcernant. Videns ergo quis putidos, putridoſque fructus in habentibus veram fidem, à fructibus arbores colligendo, cavebit, fugietque eos velut falſos Prophetas.

His planè cedendum videretur, niſi doctrinam ſalvatoris ſterpitus convellerent: ſit enim his objectionibus omnibus, nihil veros, falſoſque Prophetas noſci à fructibus poſſe; quandoquidem habentium bonos fructus ſæpè falſæ ſunt doctrinæ; & habentium veram fidem, & doctrinam ſæpe peſſimi fructus. Exquo doctrina ſalvatoris tota conteratur, & voce, vel factis tamquam falſa omittatur; quod ferri à Chriſtianis nequit.

Inſiſtendum ergo eſt doctrinæ, regulæque ſalvatoris veros, falſoſque Propbetas, ac Doctores à fructibus deprehendi; ad hoc quippè unum ea tota doctrina revocatur. Priùs verò, quam ad objecta argumenta reſpondeamus, has bonas, & malas arbores amplius explicemus, neceſſe eſt.

Dicebat itaque Auguſtinus, bonam arborem eſſe hominem voluntatem bonam habentem, & à contrario etiam malam. Hanc porrò bonam, voluntatem ex Auguſtino addebamus non aliud, quam charitatem eſſe; non inquam, charitatem ſumptam pro habitu infuſo, qui nobis tribuat ſolum poſſe, nihilque præterea actus, vel affectus addat, ſed eam, quæ in actum, affectumque tranſeat, noſtramque Voluntatem Erga Deum, proximumque recte afficiat, & utrumque vere, proprieque diligamus, & exquo in Domino delectemur, & ſapiamus, quæ ſurſum ſunt, ut fuſius infra tractabitur.

Auguſtinus itaque hanc bonam voluntatem putavit eam eſſe, qua arbor bona efficitur; & cupiditate, quæ eſt radix omnium malorum, & charitate, quæ bonorum, arbores bonæ, vel malæ fiunt. Charitas autem alia eſt incepta,

& incipientium; atque hæc magis incipit facere arborem, quam perficiat; & ſic etiam ferre fructus incipit, nec in hoc arboribus aſſimilamur, quæ non omni tempore fructum referunt, ut notat Maldonatus Matth. 28.

At hæ inceptæ ſolum arbores quoad nos arbores ſunt, quas ex fructibus agnoſcamus; vix enim diſcernuntur, & ſtrictiſſime loquendo fructus earum, vix fructus ſunt, & ſi ſufficiant, ne ad ignem mittantur. Etenim ut S. Thomas in cap. 5. ad Galat. lect. 6. ait: *Fructus ſic acceptus duo importat, ſcilicet quod ſit ultimum quod producitur ab arbore, eſt fructus; & quod ſit ſuave, & delectabile: cant. 2. Fructus ejus gutturi meo.* Quare incipientes, vel aliis, qui ſtatim ad peccatum redeunt, fructus hoc ſenſu non ferunt, & ideo Matth. 13. & Luc. 8. eis, qui ad tempus cum gaudio etiam verbum ſuſcipiunt, & in tempore tentationis recedunt, nulli fructus deputantur; ubi ad rem dicitur: & *hi radices non habent*: arbores autem, radices habent: arbores ergo hoc ſenſu non ſunt: notæ certæ nobis non ſunt. Quare ſi peſſimorum fructuum Prophera re ipſa converſus eſſet, haud nobis id notum foret, nec ſtatim ei fidere oportet, ſed expectandum eſt, ac fructus ulterius inſpiciendi ſunt.

Atque hoc ſenſu ſatis Eccleſiaſtico, ſcripturalique Auguſtinum locutum arbitramur: qui plane modus ſcientiis etiam ipſis præterea congruit. Neque enim quamlibet continuo bonam voluntatem, virtutem, aut virtuoſum facere dicimus: ſed voluntas ea requiritur, quæ faciat prompte, & delectabiliter operari: inde etiam Juriſtæ ſatis ſane Philoſophicè juſtitiam non definiunt voluntatem reddendi unicuique, quod ſuum eſt, ſed voluntatem conſtantem, & perpetuam. Inde in Prædicam. & in Ethic. iracundum, vel continentem eum non habemus, qui aliquando iraſceretur, aut ſe contineret: neque Logicum eum arbitramur, aut Theologum, aut ſapientem, qui aliquid aliquando ſapientiæ, Theologiæ, vel Logicæ exercere poſſet. Quorum ea eſt ratio, quod virtutes facilitatem, & inclinationem, ponant: quæ autem facilia nobis ſunt, & juxta inclinationem, prompte, ac delectabiliter operamur; & etiam frequentiſſime, ſi occaſio fuerit frequentiſſima.

Cum ergo materia virtutum, & vitiorum ſit perpetua; charitas autem faciliter, inclinetque univerſaliter ad bona omnia: cupiditas etiam vel ad omnia, vel ad multa mala juxta complexionem uniuſcujuſque, inde eſt fructus bonarum, ac malarum arborum eſſe frequentiſſimos.

Hinc omnes prorſus homines arbores bonæ ſunt, aut malæ, aliæ inceptæ, vel incipientes, ac Deo notæ, quæ fructus etiam ferre incipiant, & ſi nondum habentes perfectam rationem fructuum bonorum, vel malorum, neque delectabilitatem: aliæ jam arbores bonæ, vel malæ factæ, & perfectę, aut quaſi perfectæ: quæ inter ſe denuo etiam differant, ac plures, vel pauciores fructus referant. Primæ autem vix notæ nobis eſſe poſſunt; atque ipſa regula Salvatoris tempus requirit, ut fructuum omnium conſequentiam, cohærentiam, nexumq; deprehendamus: atque plus quoad doctrinam fidendum videretur bonæ diu arbori, & homini, qui modo forte converſus, juſtificatusque ſit: & ſi hunt obirent, prior damnandus, ſalvandus porro eſſet poſterior.

## §. IV.

*Quomodo ergo hæ à fructibus cognoſci poſſint?*

Difficultas illa eſt, quod exteriora omnia, ut dicetur inter veſtimenta deputanda videantur; orationes, eleemoſinæ, jejunia, & eadem ratione cætera. At nos niſi ab exterioribus arbores cognoſcere, ac inter lupos, & oves diſtinguere non poſſumus: cum corda nos prorſus lateant, & bonæ, & pravæ intentiones, & hoc genus cætera. Ergo nihil ſuper eſt, ex quo cognoſcamus, & diſtinguamus. Ergo, ſi decipiamur, ignorantia erit invincibilis. Videtur deinde implicatio, quod veſtimentum non ſufficiat & fructus ſufficiant; cum exteriores fructus ſic fingi poſſint, ſicut veſtimenta. Fruſtra ergo Dominus nos à veſtimentis ad fructus remiſit.

At latuit forſitan Dominum ſignum aliud expeditius, & ubique præſens, ſcilicet gravitas, Prudentia, prudenter, & alia convertibilia, ad quæ nos paſſim hodie remittunt pro Doctoribus bonis, vel malis diſcernendis: nam falſos, aut veros ipſi non loquuntur, qui viam Dei non in veritate docent, ſed in probabilitate, quæ liberat, ſalvatque homines. Cur ergo Dominus non dixit, ex gravitate, prudentiaque cognoſcetis eos? quo uno, ut dictum eſt omnes accipiantur, nullaque opus ſit attentione, atque Phariſæi ſcribæque probandi eſſent religioſiſſimi in ſpecimen homines. Ex fructibus ergo dixit, & plurimos certe, ut videbimus, uſus probabilitatum refert.

Supponunt Maldonatus hic in 6. Luc. Tolet. Salm. & communiter, ſignum hoc non certum eſſe & infallibile, ſed probabile, ut ſignare loquitur Maldonatus. At ut ſemel, iterum, & ſæpe inculcat, & Toletus etiam exercite & Salmeron per probabile non id intelligunt, quod cum vero connexum non ſit, aut non nihil magis connexum ſit, quam cum falſo, ſed ut in plurimum, & plerumque verum, quodque, ut loquitur Maldonatus; *plerumque verum afferre ſolet.* Ridiculum enim dictu foret, ſi ad veros, falſoſque diſcernendos Prophetas ad eos fructus remitteremur, qui aut pluries, aut toties, aut fere toties falſitati congruerent: graviſſimæ autem illę minores, & æquales probabilitates hujus generis ſunt: quibus ſex centum opinionibus quinquaginta, vel plures falſæ ſint.

Magiſter itaque noſter, qui veritas eſt, ac viam Dei in veritate docet, voluit, nos inter veros, falſoſque Doctores diſtinguere; hoc ſcilicet eſt in Doctore, quà Doctore eſſe bonum, vel malum, eſſe utique verum, vel falſum: utque eos dignoſcere poſſemus, non ſanè ad ſigna nihil magis verum, quam falſum ſignificantia, ſed ad fructus remiſit, qui vel ſemper reipſa, vel ſaltem plerumque, & ut in plurimum etiam quoad nos vero ſoli congruant; ideoque nos ducant ad cognitionem veri reipſa Prophetæ, Doctoriſque. Abeant ergo illi, qui viſis hinc inde fructibus, & ſignis commixtis, quæ hinc verum, inde falſum repræſentant, in ſua libertate mox habent, quem voluerint, verum, vel falſum Prophetam, Doctoremque opinari, & credere; probare, & rejicere: quod ſanè egregium privilegium erit, ſi quando de veritate, vel falſitate privatarum revelationum dubitabitur, ut probent, improbent [illegible] am fœminam placuerit: occurrent enim g[illegible]a fundamenta utrimque; res autem eſſe ſoles, quæ certo

digno ſc

dignoſci vix poſſit : & olim in lege tempore tot falſorum, Prophetarum graviſſimum fundamentum videretur populi totius conſenſus, & approbatio.

Nunc jam, ſiquidem non ex veſtimentis, ſed ex fructibus cognitionem colligere jubemur, quid inter utrumqoe interſit, in primis videndum eſt. *Multi enim*, inquit Auguſtinua lib. 2. de Serm. Dom. in monte cap. 24. *quædam in fructibus deputant, quæ ad veſtimentum ovium pertinent ; & hoc modo à lupis decipiuntur : ſicuti ſunt vel jejunia, vel orationes, vel Eleemoſinæ : quæ omnia, niſi fieri etiam ab hypocritis poſſent, non ſuperius diceret, cavete, ne Juſtitiam veſtram faciatis coram hominibus, ut videamini ab eis. Qua ſententia prapoſita, ipſa tria exequitur Eleemoſinam, Orationem, jejunium.* Neque vero, ut Doctnr advertit, oves relinquete debent veſtem ſuam, quia & lupi eam uſurpant.

Sic ex Evangelio declaratis veſtimentis fructus etiam ex Apoſtolo tradit : *fructus autem ſpiritus eſt charitas, gaudium, pax, longanimitas, benignitas, bonitas, fides, manſuetudo, continentia, caſtitas.* Ad Galat. 5. & primo ad Corinth. 13. *Charitas patiens eſt, benigna eſt ; charitas non æmulatur, non agit, agit perperam, non inflatur, non eſt ambitioſa, non quærit, quæ ſua ſunt ; non irritatur, non cogitat malum : non gaudet ſuper iniquitate, congaudet autem veritati : omnia ſuffert, omnia credit ; omnia ſperat, omnia ſuſtinet.* Ecce quantis ſignia bona arbor, charitaaque innoteſcit.

Hæc omnia, & horum quid libet, ſi à charitate eſt, fructus eſt ; ſi aliquid, vel aliqua ſimulate fiant, veſtimenta ſunt. Omnia vero, aut pleraqoe, ac cohærenter, & conſtanter ab hypocriſi eſſe non poſſunt ob eas, quæ §. præc datæ ſunt, rationes : & idem Auguſtinus egregie declarat tract. 87. in Joan. obi inter alia ; *quis eſt longanimis in bono opere perſeveranter manendo, niſi ferveat diligendo? quis ab eo continet unde turpatur niſi diligat, unde honeſtatur.* Quod & denuò paulo inferius rurſùs magis explicabo.

Ariſtoteles eam veritatis probationem maximam habuit omnium cohærentiam, conſequentiam, aptamque concordiam ; quo probandi genere eminuit S. Thomaa ; pluſque valet, quam multa ſyllogizatio. Eſt enim ſcientia, & ſic etiam virtua conſequentiſſima res ; & contra Sophiſtæ & hypocritæ, valdè incouſequentes. Unde patet, quomodo eædem rea veſtimenta eſſe poſſint, & fructus, ut dicam rurſùs.

Quorum ſanè fructuum, & operationum charitatis, ac bonæ volontatis per charitatem affectæ, motæque, cum alii interiores ſint, de quibus 2a. 2æ. à quæſt. 28. tractatur, ad præſena pertinere non poſſunt ; nam cum nobia haud innoteſcant, ex eis arborem cognoſcere non poſſumus. Exteriores ergo, de quibos à quæſt. 31. tractatur, ad nos modo expectant, modo dicto.

Hinc conſeqoenter ad doctrinam, regulamqoe ſuam Dominus facile deprehendit, ſcribas, & Phariſæos, haud bonas arbores eſſe, neque oves, & ſe ſub ovina pelle valdè laterent. Quemadmodùm porrò ipſa ſua regula, ſignoq; pronobis oſus eſt, nos quoque eo uti edocemur. Ecce ergo, quo pacto argumentatus ſit Marc. 12. *& dicebat eis in doctrina ſua : Cavete ab ſcribis, qui volunt in ſtolis ambulare. & ſalutari in foro, & in primis cathedris ſedere in Synagoga, & primos diſcubitus in cænis ; qui devorant domos viduarum ſub obtentu prolixæ orationis* : quæ ipſa proſecutus eſt Matth. 23. & Luc. 12. hæc ſcilicet non charitatis, quæ non inflatur, neque eſt ambitioſa, neque quærit, quæ ſua ſunt, fructus exiſtunt, ſed carnis, cupiditatis, malæque voluntatis non tam fructoa ſunt, quam opera. Quæ carnis opera, nequis excuſaretur, manifeſta dicit Apoſtolus ad Gal. 5. *Manifeſta ſunt autem opera carnis, quæ ſunt fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria, idolorum ſervitus, veneficia, inimicitia, contentiones, æmulationes, ira, rixæ, diſſenſiones, ſecta, invidia, homicidia, ebrietates, comeſſationes, & his ſimilia.* At radix omnium, ut idem inquit Apoſtolus, eſt cupiditas, quæ cupiditas ex Auguſtino eſt mala illa voluntas, quæ arborem malam facit.

Jam cum tot, tantique ſint fructua charitatis, & ſpiritus ; tot item, ac tam manifeſta opera carnis, ac malæ voluntatis, profecto ſi quemadmodum rebus hiſce humanis attendimua, attendere cauſia animarum vellemus, difficile non eſſet arbores bonas, malaſque cognoſcere, ac veriſſime à Domino ſemel, & iterom dictum eſt *à fructibus eorum cognoſcetis eos*, eo ſcilicet ſervato, quod antea juſſerat ; attendite.

Ex dictis, jam manifeſtiſſimæ nobis ſunt inſigniores quædam arbores bonæ, & malæ. Bonæ, famoſæ, plenæque fructuum extitere in primis poſt Salvatorem, qoi prius quidem cæpit facere, deindè docere, Sancti Apoſtoli, atque poſt Sancti Patres Eccleſiæ omnes : quorum proindè doctrina excipienda ſit, ſicut cavenda falſorum Prophetarum. Unde denuo ex hac regula Salvatoria ſuperiores quæſtiones comprobanrur.

Sunt ſimiliter manifeſtiſſimæ nobis malæ arbores famoſiores hæreſiarchæ, & hæretici, & ſchiſmatici, infideleſque omnes. In quam, malæ arbores omnes : non autem hi falſi Prophetæ, pro quibus attentione opua ſit, cum in veſtimentis ovium non veniant : quin nec hæretici omnes ovina pelle teguntur ; nulla certè latebat vafer ſpurcua, inſolens, ac furiis omnibus agitatus Lutherus : & niſi ſæpè mecum cogitarem, quid eſt homo, mirarer ſanè vehementer, ab eo homine tantam ſtragem inferri potuiſſe.

Hi, quos memoravi, omnes charitate, ac bona voluntate, caruerunt, qua arborea bonæ efficerentur. Cum porrò bona voluntas, & virtus per modum naturæ inclinet ad bonum, unde etiam prompte, & delectabiliter bona operemur ; contra vero cupiditas, ac mala voluntaa inclinet ad malom, ex quo bona non niſi difficulter, ac violente fiant, nullo artificio diſſimulatione, & hypocriſi fieri poteſt, ot malarum harum arborum, ſive fructos, ſive opera ſint ut in plurimom, & in omni omnino materia bona.

Quod juvat non nihil amplius explicare, ubi pro veritate Salvatoris declaranda laboramus, & ſanè omni logica conſequentior natura, totaque connexa, & nullam umquam ſuorum quaſi antecedentium conſequentiam negat. Propè ſequitur naturam virtus ; deficit tamen aliquando ; quia non natura prorsùs eſt, ſed ad eam propè accedit. Sic autem eſt & vitium ad malum. Sicut ergo naturam umquam deficere eſt impoſſibile, ſic virtutem ſæpè, frequenterque deficere, & fallere erit impoſſibile : & ſimiliter eſt de vitio unoquoque quoad malum ſuum. Cum ergo charitas ſit velot oniverſalis qoædam virtus, & natura movens ad bona omnia, virtuteſque : atque eodem modo cupiditas, velut univerſale quoddam vitium ſit, ac radix omnium malorum, fieri nequit,

ut altera, ſcilicet cupiditas ut in plurimum in hac, aut illa materia mala opera non ferat: altera vero, quippè charitas non modo plerumque bonos fructus non afferat, & cum nullo graviter malo opere cohæreat dum eſt, ſed eſſe etiam, & fructum afferre difficulter deſinit.

Hinc non ſolum, ut exponunt, & verè quidem multi, arbor bona, dum bona eſt, malos fructus afferre non poteſt, neque mala bonos, ſed morali quadam impotentia, magnæ difficultatis abſolutè etiam loquendo, non poteſt arbor bona malos fructus facere, neque mala bonos: quemadmodùm mater non poteſt non benè facere filiis, neque liberalis non donare: nam ipſe etiam tranſitus à bona in malam arborem eſt difficilis. Primò enim, qui jam bona arbor eſt, difficulter in peccatum mortale cadit; deindè vero ſi cadat, cito reſurgit ut in plurimum, & frequentius loquendo, & ſi mala arbor eſſe incipiat, non omnino efficitur: & ſic etiam eſt de converſione malæ arboris in bonam. Illud namque ſignum, quod arbor bona, dum bona eſt, & in ſenſu formali, ut ajunt, non poſſit facere fructus malos, & e contra, niſi magis explicetur haud videtur appoſitum ad ſcopum, finemque Salvatoris; nam nobis non conſtat, quando unuſquiſque ſit arbor bona, vel mala niſi à fructibus: qui ſi adeſſe, & abeſſe, mutarique facile, ac momentanee poſſint, regulam conſtantem non habebimus cavendi, vel ſectandi Doctores, ſed eoſdem, cum bonos fructus video, ſequi debeo, & fugere, quando malos; cumque hypocritæ ſimulare ad tempus poſſint, & ſcribæ prolixas orationes orarent, ſintque velut ſophiſtæ quidam ſubtiliſſimi, nullibi tuto pedem figere licebit; ſed jam cavere, jam vitare ſemel, & iterum eoſdem debebimus. Cum ergo Auguſtinus quoque, & alii eo ſenſu loquuntur, intelligendi ſunt, dum arbor bona, vel mala eſt, ideſt, cum in arbores omnino tranſeunt; ut Saul, Salomon, & alii ex bonis arboribus malæ factæ ſunt: quod temporè magnaque mutatione opus habet.

§. V.

*Ulterior rei expoſitio, & difficultatum §. 3. ſolutio.*

EX his nunc ad objectiones, §. 3. propoſitas. Dicebatur, multas, vel aliquas bonas arbores, & charitatem habentes Doctores eſſe ineptos natura, ſtudiovè, qui falſa doceant. Sed negandum eſt hos tales eſſe, quos qui ſequuntur, in foveam cadant: ſed vel quæ ignorant, à ſcientioribus inquirent, aut quæ neſciunt, ſe neſcire fatebuntur: vel tutiſſimis, & non ſuis, ſed ſcripturæ, ſanctorumque Doctrinis utentur. Etenim quemadmodum in judice, Medico, & aliis cernitur, grave peccatum eſſet ultra vires, ſufficientiamque, ac ſcientiam audere in docendo: cum charitate porrò grave peccatum non cohæret, & charitas ipſa habita unumquemque dirigit, ut fusè tractabitur.

Deindè dicebatur, multorum Doctorum, quorum peſſimi ſunt fructus, eſſe intereà bonam doctrinam; & ſi de Doctrina ſolum fidei fiat ſermo, multi rectam fidem habent, & opera mala. Reſponderi ſolet, id non ita eſſe plerumque, ſed rarò, & in paucioribus. Cæterum non ſatis videtur reſponderi; cum Catholicorum veram, rectamque fidem habentium ſatis frequentia ſint opera mala; quare ſi ex fructibus arbores arguendæ, probandæque ſint, nullum ſignum nec probabile quidem ſupereſſe, videretur veram fidem quærenti, ut à fructibus noſtram fidem rectam eſſe colligeret, & amplecteretur.

Reſpondendum eſt multipliciter. Primò regulam intelligendo de doctrina quaſi propria bonarum, vel malarum arborum; fides autem Catholicorum peccatorum non eorum quaſi propria eſt, ſed accepta, & ſic aliorum ſcilicet fides Apoſtolorum, Martyrum, & Sanctorum Patrum: quos bonas arbores extitiſſe, abunde ex fructibus conſtat. Secundò hinc reſpondetur, non quaſi abſolute ſolùm, ſed etiam comparativè; neque ſingulos, ſed omnes eſſe conſiderandos: hoc autem conſiderato, facile quivis agnoſcet, Catholicam religionem tenentium & maximos fuiſſe, ac eſſe abſolutè fructus; & comparativè cum nullis aliam quamcumque religionem ſectantibus eſſe comparationem. Tertiò Reſpondetur, Prophetis quibuſque malos ſuos fructus nihil obſtare, quominus ipſorum doctrina admittatur, ubi conſtat, eos malos fructus, & opera non probari; quin improbari maximè, redarguique à ſua doctrina: ut contingit in Doctoribus orthodoxis malorum operum. Etenim potius ex hoc doctrina rectæ eſſe probatur, quod & me a criminatoribus vindicat, ut dixi in prologo: & licet inter bonas arbores computari non mereat, bonarum certè, & inſignium arborum, fructus, doctrinamque refero. De aliis eorum doctrinis loquendo, vel illæ approbarent, & quoquomodo foverent fructus illos malos? & tunc cavendi erunt; vel non approbant, ſed prætereunt, & tunc attendendum eſt, nec malis arboribus fidendum, ubi ſua loquuntur: nam mala arbor malos fructus facit, & ut in plurimum malam quoque fert doctrinam, quæ non bonarum, ſed malarum ipſarum arborum fructus fuerit.

Atque ex his demum conſtat, num ſapiens poſſit eſſe malus? duplex ſcilicet eſt ſapientia, altera donum, & hæc perit quocumque peccato mortali; altera virtus, & quaſi ſcientiæ, ut eſt Theologia; & hæc non perit. At ſenſim etiam iſta quoad partem ſaltem moralem diminuitur, hebeſcitque, ac obtenebratur continuatione peccatorum, ut multis autoritatibus, experientiaque conſtat: & ſi quis jam in malam omnino arborem abeat, attendendus eſt tum in doctrinis univerſalibus, tum magis in particularibus, rerumque agendarum conſultationibus, quæ ſunt applicationes ſcientiæ univerſales ad particulares actus, & perſonas: tunc enim maximè locum habent amor, & odium, aſſentatio, ambitio, turpe lucrum, quæ malarum arborum, mentem, ac judicium rationis valdè perturbant, uter ponitur L. Reth, & alias, & Apoſtolus docet; ac deindè cum cupiditate moveantur, fallere etiam ſcienter poſſunt, aut quæ neſciunt, intrepide pronunciare, conſtituereque. Unde regula abſolutè ſit malas omnes arbores attendendas eſſe.

Sed quæris utrum poſſibile demum non ſit, quem malam arborem vel eſſe, vel reddi; & tamen ſapientiam, ſcientiamque ipſam univerſalem diu conſervare? Reſpondeo, rem eſſe in primis difficilem, & raro contingentem; abſolute tamen poſſibilem. Si ſcilicet is non ſuo, ſed bonarum arborum intellectu intelligat, ac ſtatuat, & nihil fermè de ſuo audeat: atque hoc firmum, conſtanſque habeat, eos audire, ac ſequi, quos conſtat plurimos fructus reddidiſſe, ſeque eorum compa-

comparatione ſpeculativè, & practicè vix non fungum ad res iſtas exiſtimet. Et quidem ita de ipſa ſcientia univerſali; de particulari tamen applicatione ejus ad caſus, & circumſtantias, ac perſonas particulares majus adhuc eſt periculum, & prorsùs periclitantur, qui bonæ arbores non ſunt radicati in charitate, aut qui paulo ſaltem ante aliquo lapſu, peccatoque arbores bonæ eſſe non deſierunt, remanentque adhuc habitus boni acquiſiti, & naturales: Quoniam vero rarum eſt, malas arbores comparare, conſervarevè ſapientiam etiam ipſam, & ſcientiam univerſalem; id circò univerſim malæ arbores omnes attendendæ ſunt; & niſi modo dicto veritas aliundè conſtet minimè ſectandæ.

Ex quibus omnibus habemus planè eoſdem Doctores malas arbores eſſe in aliquibus audiendos; in aliis non audiendos, ſed cavendos. Audiendi quidem ſunt, ubi non ſua, ſed vel Dei, vel eorum dicunt, qui fructum retulere; Cavendi autem, ubi ſua dicunt, vel eorum, quos fructum attuliſſe non conſtat. Utrumque ſanè, habemus expreſſum in Evangelio de ſcribis, & Phariſæis malis planè arboribus; habemus enim *cavete*: & habemus etiam, *quæcumque dixerint facite, ſecundum autem opera eorum nolite facere*. Illud *cavete* erat de Doctrinis ſuis, vel à ſe inventis, vel per traditionem acceptis, à majoribus non quidem Prophetis, ſed ab aliis, qui fructus bonos non tulerunt. At quæ dicunt, facite, fuit non propter doctrinas ſuas, ſed Dei, & Prophetarum, ut plenius lib. 2. expoſuimus egregie Auguſtinus loco citato, de eo, qui mala arbor eſt, inquit: *qui ſi aliquando utilis ſit, non hoc ipſe facit, ſed fit de illo quadam divina Providentia procurante, ſicut de Phariſæis dicit: quæ dicunt, facite, &c. Hoc ipſum quod bona, dicebant, & ea, quæ dicebant, utiliter audiebantur, & fiebant, non erat ipſorum; Cathedram enim, inquit, Moiſi ſedent. Per divinam ergo Providentiam legem Dei prædicantes poterant eſſe audientibus utiles, & ſi ipſi ſibi non eſſent, &c. Non ergo, qui eos audiebant, & faciebant, quæ ab eis dicebantur, de ſpinis legebant uvam, ſed per ſpinas de vite legebant uvas, tamquam ſi manum aliquis per ſepem mittat, aut certè de vite quæ ſepi fuerat involuta, uvam legat, non ſpinarum eſt fructus iſte, ſed vitis.* Hæc altiſſime Auguſtinus. Sim ego tribulus, vel ſpinæ: ſi doctrinas tradam Auguſtini, & Hieronymi, non tribuli, non ſpinarum fructus ſunt, ſed arborum optimarum, à quibus per ſpinas colliguntur. Quia tamen hoc, ut dixi, per rarum eſt, & quadam divina Providentia (ideſt, peculiari) opus eſt abſolutè pro omnibus malis arboribus ſcriptum eſt, *attendite, cavete*.

Hic fortè quæras, utrum eſſe poſſint Doctores, quorum optimi ſunt fructus; & tamen non tam bona, ſed attendenda doctrina, quemadmodùm, ut diximus, ſunt Doctores pravorum quidem fructuum, bonæ tamen doctrinæ, non utique ipſorum, ſed bonarum aliarum arborum, ſicut modo Auguſtinus exponebat.

Reſpondeo, attendendo ad doctrinam Evangelicam tam de arboribus, quam aliis eſſe profecto per difficile, ut bonarum, ſanctarumque arborum non ſint bonæ, ſanæ, ſanctæque Doctrinæ. At quoniam haud ſemel veſtimenta ovium cum fructibus prorsùs confundimus, nec omnia, ſed aliqua ſolùm conſideramus, multorumque fructuum arbores exiſtimare poſſumus, hos, aut illos dico, eos ſi fructum attulere non ex ea doctrina attuliſſe, quæ minus bona & diſcutienda attendendaque videretur, ſed alia potius doctrina ipſos uſos eſſe, ut ex illa fructum illum afferrent; præſtare autem operibus magis credere, quam verbis; atque jam ex eis doctrinam capere, ex qua vixerunt, non ex qua vivere noluerunt. Et certè patentiſſimum eſſe ſolet has alias doctrinas humanas bonarum alioqui arborum non eſſe fructus ipſarum, qua bonæ arbores ſunt, & ex quibus ipſi vivunt, ſed omnino alias, & materialiter, ut dicimus, non formaliter fructus bonarum arborum ſunt. Quo in loco miratus ſum ſæpè virum gravem, qui quaſi opinionum minus probabilium uſus minus ipſi placeret, conteſtatus mihi fuit, ſemel tantum in vita ſua uſum eſſe opinione, quam minus probabilem, exiſtimaret: & intereà viribus omnibus eum, uſum promovet, tutiſſimumque docet.

At dicis, ſi hæc omnia conſideranda ſint, & circumſpicienda, opus fore maxima diligentia. Reſpondebo actuoſius §. 7. & 8. nunc Reſpondeo. Dominum non hoc nobis denunciaſſe, *dormite, ſtupete; ſed vigilate, attendite.*

## §. VI.

*Ex fructu etiam ipſarum doctrinarum, quam colligis, facile quiſque dignoſcit Prophetas.*

Ipſa etiam virtus, quam nobis Doctores doctrinis ſuis ingenerant, fructus eorum eſt juxta illud; *nam in Chriſto Jeſu per Evangelium ego vos genui*, ac ex multis aliis. Unde Bernardus in præſenti quærit, qui ſint fructus hi, de quibus eſt ſermo. Reſpondeo, inquit cum Abulenſi, & Janſenio, fructus eſſe tam opera, quam doctrinam: addo & doctrinæ effectus. Quod ex Lirinenſi, Bernardoque comprobat, atque obvia ſunt alia.

Doctores itaque illi qua Doctores bonæ ſanè arbores ſunt uno verbo, quando audientes, recipientesque doctrina ſuas, bonæ ex eis arbores & ipſi fiunt. Atque hoc ſigno unicuique propria experientia notiſſimo facile Doctores ab ignorantibus etiam nihilque ſcientiam ipſam callentibus dignoſci poſſunt.

Num autem unusquiſque ex doctrina, quam audit, bona arbor fiat, vel fieret, noſci ex hoc poteſt ex fructibus, quos aſſignavimus, bonarum arborum, item à contrariis, quas malæ fuerunt. Hoc porrò illud idem argumentum eſt, quod orthodoxi omnes ex ſanctitate Doctrinæ religionis noſtræ adverſus falſas omnes ſectas proſequuntur.

De quibus rebus, ut dicam aliquid magis in ſpecie; videre quis poteſt, an in anguſtam portam, arctamque viam, an in contrarium ducatur, & dirigatur, de hoc ſcilicet Domini ſermo erat. Nam licet anguſta porta, arctaque via cum veritate connexionem non habeant, cum ſtricta poſſit eſſe falſa, ut erant Circumcellionum, aliorumque ſtultitiæ; & ſicut detrahere legi, ita etiam addere prohibiti ſumus; at nulla laxa, & ſpatioſa eſt vera, cum vera anguſta porta ſit, & via arcta, ut Dominus docet, & intellexerunt omnes ſancti Dei, & vel verbis, vel factis docuerunt, nec everti poteſt. Adeò autem hoc verum eſt, ut Matth. 23. cum Dominus de ipſis falſis Doctoribus ſcribis, & Phariſæis ageret, deque oneribus gravibus, & importabilibus, quæ imponebant, ad hæc etiam extenderit regulam eam, *quæcumque dixerint, vobis, ſervate, & facite.*

Hinc

Hinc erui etiam poteſt alia regula univerſalis probabilis, atque vera, ut in plurimum, quod ſeries, ac via doctrinarum laxantium ſit falſa: atque ſic de facto laxarunt hæreſes ferme omnes, & patet etiam in Prophetis falſis in lege, qui ſemper ad lætiora deflexerunt: & ſic in doctrina morum contra hæreſim contingere poteſt. Ratio autem ſomitur ex 2. Ethicor. cap. ult. quia in natura corrupta ſumus nimium, & cum extremo inclinati ad voluptatem, ad divitias, ad honores, ad potentiam, ad placendum, atqoe ſimilia: plerumque autem inclinationem ſequimur. Moralis Philoſophica porrò eſt regula Ariſtotelis eo loco, *conſiderare*, inquit, *oportet ad quæ ſumus propenſiores, &c. atque nos ad contrarium oportet retrahere*, ut ſcilicet medium virtutum, & rectitudo inveniatur. *In univerſum autem ſubdit; cavendum eſt à voluptate, non enim incorruptè judicamus de ipſa, ut ergo Troianorum Senes erga Helenam ſe habuerunt (eam ſcilicet abjiciendam judicantes) ſic & nos ad voluptatem ipſam eſſe affectos, in omnibusq; illorum dicere vocem oportet.* Altius vero Dominus hæc docuit, mundo, & carni contraria diſſerens, tradensque, ut Patres annotant, & exponi ſolet exemplo Medici. Unde regula probabilis, & verè Philoſophica opiniones indulgentes voluptati ſuſpectæ haberi poſſunt; atque ſic etiam in ambitione, in divitijs potentia, negligentia, ſeu non diligentia, ac ſexcentis hujusmodi. Nam homines volunt prorsùs in his ſibi indulgeri; appetimus autem maximè placere, & amari; & ſæpè ex hoc etiam pendet honor, lucrum, & alia bona Prophetarum docentium.

At regula certa non eſt; nam bonæ arbores, ac benè radicatæ huic naturæ corruptæ maximæ inclinationi reſiſtunt inclinatione contraria virtutis. Deindè alii vitio, utque incorrupti Doctores videantur, nimis in extremum contrarium declinare poſſunt. & eſt etiam ſuum nimium, ut declarat eo libro Philoſophus. Sed crede mihi, nolunt non amant, non quærunt, ſed horrent homines, fugiuntque hos triſtes nuncios. Scriptum deindè eſt beatum eſſe virum *qui timet Dominum, & in mandatis ejus volet nimis* omnia ſibi correſpondent: mandavit Deus mandata ſua cuſtodiri nimis; mandavit etiam veritatem ſuam nimis: & ſic hi beati volunt etiam in mandatis nimis, ſicut reliqui volunt minus. Omne ſanè nimia, & nimium vitioſum eſt: at declinandum eſt ad id quod nimis videtur, ut juſtum ipſum rectè capiatur, quia naturæ vitio in contrarium propendemus; & juſtum ipſum valdè nimium videtur.

Videte ergo quisque poteſt, quo duceretur, ſi ſeriem aliquam doctrinarum ſequeretur, quosque fructus collecturus eſſet, vel collegerit, an ad voluptatem magis, quam ad contrarium, an ad appetitum divitiarum, atque ſtudium ducatur magis, & implicetur, quam retrahatur: & ſic etiam circa honores, circa potentiam, &c. Nemo enim ita ineptus eſt, qui hos fructus non agnoſcat. Domino ergo credat dicenti, *non poteſt bona arbor malos fructus facere, neque arbor mala bonos fructus facere.*

Neque ad arborem bonam ſatis eſſet, ſi nullos etiam fructus malos redderet, ſed neceſſe eſt, referat bonos. Quare non valeret, ſi diceretur, ex ſimilibus doctrinis, eos malos fructus non colligi, ſed aliunde. Nam hoc primo falſum eſt; quia eæ doctrinæ firmant appetitum, fortioremque etiam reddunt timorem peccati, & gehennæ tollendo, & quæ appetimus, bona eſſe concedendo, & indulgendo. Deindè vel tribuli, vel ſpinæ, vel ſteriles, ut ſummum arbores, ac minimè bonæ forent, quæ nullos bonos fructus referrent, & in ignem mitterentur.

Ex his ulterius videre etiam quisque poteſt, eam viam doctrinarum, quam aliqui terunt, pure ferme negativam, quæ vix ullum virtutis ullius exercitium neceſſarium docet, niſi tempore urgentis tentationis, & ubi in aſſuetis jam ex hac voluntaria ſuppoſitione eſt id difficillimum, ac fortè etiam ex ſuppoſitione impoſſibile *orare* v. g. *ut oportet*, videre, inquam, quisque poteſt, hanc viam non eſſe frugiferam: Legem autem Dei utrumque ſane complecti declinare ſcilicet a malo, & facere bonum, & utique bene. Videre ergo poteſt, ſe neque eſſe, neque incipere quidem eſſe bonam arborem. Credat ergo iterum Domino ibidem dicenti: *omnis arbor, quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur.* Quare circa Hieronymus. *Tu quoque*, inquit, *ſi non vis damnari à Chriſto in judicio, arbor ſterilis eſſe caveto.*

Sed dicis, eos, qui nunc juſtificantur ac bonæ arbores nondum factæ ſunt, ſed incipiunt, fructus bonos non ferre juxta datam ſuperius explicationem arborum, & fructuum; & tamen non exciduntur, neque in ignem mittentur. Dicendum eſt hominem a puncto juſtificationis incipere eſſe arborem bonam: ideoque omnes juſtorum gradus diſtingui in incipientes, proficientes, & perfectos. Hoc autem intereſt, quod notat etiam Maldonatus in cap. 21. Matth. quod in arboribus non omne tempus ſit fructuum; ſecus hominum quare nullo tempore ſteriles eſſe debent, ſed referre à principio fructus bonos ſaltem incipientium, quos qui non facit, ſed ſterilis eſt in ignem utique mittetur; & hoc ipſum crimen eſt, eſſe ſcilicet ſterilem. Præterquam quod part. 1. lib. 1. quæſt. 2. oſtenſum fuit absque exercitio poſitivo virtutum, & ſic abſque bonis fructibus cito quem cadere in alia etiam mala manifeſta, vel latentiora, & ſpiritualia.

Profecto non eſt, cur in his amplius immoremur; Chriſtianis namque omnibus notiſſima ſunt, nec ignorari prorsùs poſſunt, quædam univerſaliſſima vitæ verè Chriſtianæ, ſalutisque principia. Deum diligendum ſuper omnia; proximum item inſtar noſtri: humilitate opus eſſe: ſuperbos quosque damnari: corda noſtra vel in cœlo præcipuè eſſe, vel in terra; ubi eſt Theſaurus noſter ibi eſſe, & cor; Deum & mundum conciliari non poſſe: Sectatores mundi, non eſſe ſectatores Chriſti, & Crucis: atque hoc genus alia cuncta ferme viciſſim connexa norunt omnes, neque prorsùs ignorant.

Reſpicere ergo, videreque poſſunt ſinguli, in quamnam partem his, aut illis doctrinis, ab his, illisque Prophetis ducantur, & ex fructibus arbores cognoſcere poſſunt, & interrogare ſemetipſos, quem fructum habuiſtis? Vel antequam etiam errent, prævidere quem collecturi ſunt hac, aut illa via doctrinarum, & an mundi, an Dei, aut Chriſti ſectatores, Juſtitiæque ejus amatores redditi, vel reddendi ſint? Atque demum conferre poſſunt, quæ audiunt, cum ſententiis Evangelicis, doctrinaque Salvatoris; cujus aliquam notiorem ſaltem partem nulli prorsùs in Eccleſia ignorant.

Prætermiſſis jam alijs Conſilium erat hoc in loco depingendi hominem vel ſolum Chriſtia-

num

num, vel etiam religioſum, & videndi, qualis ille futurus eſſet, ſi à juventute ſua omnes prorsùs laxas opiniones ſequeretur, quæ pro probabilibus habentur, quarum uſum tantis viribus licitum eſſe quidam tuentur. Nihilominus viſum deindè eſt abſtinere. Poterit tamen quisque libros collectarum opinionum accipere, aut ſummam aliquam; atque eum ſic à juventute ſua viventem hominem conferre ne Evangelium dicam, ſaltem cum Philoſophia morali Ariſtotelis; & videbit num ſaltem inveniat, eum continentem, eum liberalem, vel fortem, vel amicum, vel juſtum, vel quod omnium ſummam continet, eum virum probum, qualis in ea ſaltem Philoſophia traditur. At ut intremus in regnum cœlorum, abundare debet juſtitia noſtra, non ſolùm plusquam Philoſophorum, ſed quam etiam ſcribarum, & Phariſæorum. De his viæ opinionum fructibus egi ſupra quæſt. 4. ſ. 3. itaque ſi in Eccleſia in [illegible] argumentum eſt, quod a ſanctitate Doctrinæ, conficimus contra Judæos, avaros contra Mahometanos, Lutheranos, Calviniſtas laxantes, & Carnales, tu, quæſo, perpende, & ut Dominus jubet, attende, quis unquam Sanctus factus ſit quibusdam libris, & quem ipſe tu ſanctitatis fructum collegeris. Si ergo ibi, & hic valet argumentum, & Magiſter noſter, non niſi ſanctiſſima tradit, integram de hoc quæſtionem texere inſtitueram, ſed res eſt me tacente ſole clarior.

### ſ. VII.

*Præcipuè ad Prælatos, ad omnes tamen abſolutè dictum eſt: attendite a falſis Prophetis.*

Sancti Patres, quod ſciam, nulli docuerunt, hoc ad Prælatos ſolùm Eccleſiarum dictum eſſe; aliqui tamen graves interpretes ad eos rem iſtam reſtrinxiſſe videntur. Sed ne nimium in hac quæſtione morer, dicam quam breviſſimè potero. Et primo compertum eſt, Epiſcopos, quos ſpeculatores poſitos eſſe conſtat, juſſos in primis, ac præcipuè eſſe attendere. Deindè vero cenſeo omnibus dictum eſſe, *attendite a falſis Prophetis.*

Quod primo abſolutè, & ad hominem conſtat. Quia hoc loco ſermo etiam eſt, ac præcipue ſaltem eſt, ut nemo negat, de Doctrina fidei. At in hac omnes tenentur attendere, nec excuſantur, ſed peccant, ut lib. 1 late eſt oſtenſum, ſi hæreticos audiant, & ſequantur. Deinde quaſi a priori & inneg abiliter; quia fides & lex Chriſti non ſolùm ad Doctores, & quaſi Præpoſitos, ſed ad unumquemque de populo virum, vel fœminam; agricolam, Barbarum prædicari legitime, ac obligatorie poteſt; ac ſic etiam prædicata fuit, & converſus mundus: dictumque eſt alibi conſequenter, cur per appellationem ad ſuos Doctores, & quaſi Præpoſitos nequeant excuſari hæretici, & infideles: & ad Donatiſtas reſpondentes, Epiſcopos ſuos rationem de ipſis reddituros, Auguſtinus reſpondit *reddent planè malam de morte veſtra*, ut lib. 2. viſum eſt. At ſi non omnes tenetentur attendere, ac falſos Prophetas à veris diſcernere, nequiviſſet omnibus legitime, & obligatorie fides, lexque Chriſti prædicari, & proponi; & ſi ſolùm Doctores, & quaſi Præpoſiti attendere tenerentur, reliqui eſſent excuſati. Ergo omnes tenentur.

Dices, reliquos quidem teneri; Catholicos autem non teneri. Verum hoc falſum eſt; alioqui non peccaviſſent Catholici, qui hæreticis crediderunt: & nunc non peccabunt, ſi ab hæretico, qui in veſtimentis ovium venitet, & ipſi nec attendunt, ac proindè neque diſcernunt, decipiantur. Tenentur ergo falſos agnoſcere: ergo & veros: nam veri, & falſi eſt indiviſum judicium, neque falſum conſtat, niſi per verum. Deindè abſurdum dictu videretur, ignorantiores, & ineptiores, ut ſunt hæretici, & fideles diſcernere poſſe: noſtros vero ſcientiores, magisque inſtructos non poſſe. Cum ergo illi & poſſint, & etiam debeant, à fortiori quoque noſtri.

Dices iterum de Doctrina quidem fidei ita eſſe, reumque fore populum, ſi Parochus ſuus Calviniſta, vel Arianus fiat, atque eum deindè ſeducat: at in doctrina morum non ita eſſe. Si vero cauſam requiramus, nullam umquam, ut ſæpè noto, proferent, quæ in ipſis Catholicis ignorantibus quoad fidem, vel in aliis magis ignorantibus hæreticis manifeſtiſſima inſtantia non prorsùs atteratur. Deindè hæc via, quod etiam ſæpè obſervo, nimium fidei, & minus juſto rectis, bonisque operibus, atque neceſſitati ſanæ eorum doctrinæ deferendo deflectere nimium videtur ad ſectarios. Etenim Dominus ſicut juſſit, non ſuam exiſtimatam, ſed ſuam reipſa ſuam fidem quæri, & credi, ita juſſit, non ſuam exiſtimatam, ſed ſuam reipſa ſuam legem ſciri, & ſervari; quod frequentiſſime imperavit. Si ergo Catholici multo facilius, ut hac ipſa quæſtione, & in præcedentibus eſt oſtenſum, cognoſcere veros & falſos Doctores morum poſſunt, quam reliqui Prædicatores fidei, nihil unde excuſentur, ſupereſt.

Secundò probatur oſtenſivè ex Prophetis, & ex Evangelio. Etenim Prophetæ primum, ac deindè Dominus, maxime doctrinas morum: certè eas etiam inſecuti ſunt, ac pacem falſam, morumque inde natam corruptionem. At cum iſta adverſus ipſos potius Doctores, Sacerdotesque dicerent, non ipſis, ſed reliquo magis populo de ipſis, & contra ipſos dicebant; neque ſcribis, ſed reliquis Dominus dicebat *Cavete a ſcribis*; nec Phariſæis, ſed cæteris magis dicebat, *cavete a fermento Phariſæorum*, ideſt à fermento doctrinæ, quod absque longiore textuum allegatione videtur ſanè conſpicuum, nec à quoquam negandum arbitramur: quod ſiquis tamen hæſitaverit, Iſaiam, Ezechielem, Jeremiam adeat, quos inveniet populum ipſum edocentes de ſuis falſis Prophetis, Magiſtrisque. Potuit ergo populus ille, ac etiam debuit attendere, dignoſcereque ſuos falſos morum Magiſtros. Ergo & Populus noſter, niſi placeat, aut barbariorem, minusque intelligentem; aut minus Deo, legique ejus obſtrictum populum Chriſtianum comminiſci, eosque, qui ſub umbra, ac nube vixerunt exiſtimare capaciores.

Poſtremo, ut alia prætermittam, in ea etiam via, quæ falſarum omnium opinionum probabilium patrocinium ſuſcipit, idem oſtenditur; nam ea nondum, quod ſciam, auſa eſt dicere, probabilitatem exiſtimatam eſſe regulam conſcientiæ; quod ſi id aliquo die fateatur, omittere το *probabile*, & dicere rotunde poſſunt, unicuique omnem ſuam opinionem, & exiſtimationem eſſe regulam; nam nulli aliquid opinanti non exiſtimatur, & habetur ſua opinio vel certa, vel probabilis; exiſtimatur enim, & videtur vera. ut ſæpè demonſtratum eſt.

Jam ergo Doctor morum levis, vel etiam

gravis tradat in aliquo doctrinam, non gravi, ſed leviſſimo fundamento fultam, vel etiam poſitivè improbabilem, vel temerariam, vel erroneam: & quandoquidem ſimplices attendere neque poſſunt, neque debent ut ajunt, ſequantur eam doctrinam, vel ſimiles etiam multas. Quærimus modo, num hi ſimplices non peccent? Et quæ ipſorum alia Theologia eſt, an etiam rectè operentur? num contra peccent, nec rectè operentur? Si hoc dicant: ergo attendere tenebantur; nam tenentur non peccare; Quod ſi non peccant, ſed rectè operantur; radant ergo tò *probabile* ex libris ſuis, fateanturque palam, licere vivere ex opinione, etiam reipſa non probabili, ſed improbabili, vel temeraria, vel erronea, & unicuique opinionem quamlibet ſuam, & exiſtimationem eſſe rectam vitæ, morumque regulam.

Nullum itaque aut Patrem Eccleſiæ, aut interpretem ſcripturæ gravem dabunt, credo, qui eam Domini regulam, *ſi cæcus cæco ducatum præſtet, ambo in foveam cadunt*, ita expoſuerit, ut dixerit, ſolùm cadere ducentem; non autem ductum: cadit ergo, & peccat ducens, ac etiam ductus. At omnes tenentur non cadere, & non peccare. Ergo omnes tenentur attendere, à quibus ducantur. Quinimo Dominus, ubi hanc regulam contulit, de moribus, deque eorum doctrina diſſerebat, ut eo loco patet.

Placuit in horum confirmationem ex graviſſimo Patre Julio Mercoro eum textum autoris operis imperfecti planè illuſtrem ſubjicere, ut integris judicibus pateat, qualiter autoritates interpretentur, inquit ergo: *Si veſtimentum empturus unum girat negotiatorem, & alterum, & ubi meliores veſtes invenerit, & pretio viliori, ab illo comparat; an non oportet, populum circuire omnes Doctores, & inquirere, ubi ſincere veritas Chriſti venundatur, & ubi corrupta, & veriorem eligere, pluſquam veſtimentum.*

Sed o nos miſeros! nam Reſpondet Recentior tò *oportet*, non præceptum ſignificare, ſed Conſilium, ut Luc.13. *Sed dies ſunt, in quibus oportet operari*, quo facto deleri poſſit, vel converti ſaltem ad doctrinam non de ſimpliciter, ac benè eſſe, ſed de melius eſſe, & ſolius Conſilii tota quanta primum Philoſophia moralis Philoſophi, quæ conferta eſt ea voce: magna item pars juris Canonici; & de Concilio erit etiam Epiſcopum eſſe irreprehenſibilem, & unius uxoris virum, quia Paulus dixit, oportet. Idem deindè erit de voce *debet* quæ etiam aliquando Conſilium ſignificat. Hoc ergo non videtur interpretari, & ſenſum capere volentis, ſed arripientis anſam ad effugiendum vel detorquendum. Ex ſubſtracta ſcilicet materia ſenſus liquet, & tamquam rem abſurdam Autor, ut ſæpè etiam vetus ipſe Chryſoſtomus, inſequitur, quod homines non tantùm faciant prohabenda etiam gratis doctrina vera Chriſti, quam pro habendo, comparandoque pecunia bono veſtimento: quod arguit pluris fieri veſtimentum, quam ſalutem, veritatemque Chriſti; quod grave crimen eſt.

Addit idem interpres neſcio quæ de ignorantia invincibili. Sed ſunt abs re, licet ab ipſo ſæpè commiſceantur. Nam non de ignorantiis invincibilibus diſputant Autores Catholici, qui probè ſciunt, eas excuſare à peccato. Non ergo Janſeniſtarum cauſam, erroremque confundat; atque ignorantias diſtinguat.

Deindè dicit, paritatem non conducere ad intentum. Sed hoc eſt autoritatem negare; nam Autoris illius eſt paritas. Quid ergo nos moratur? Eccur vero, mi homo, paritas non eſt ad rem? Ut ad rem eſſet, inquit, ponendum eſt ita probabile eſſe emptori, quod veſtimentum ſit optimum, & infimo pretio offeratur, ut oppoſitum ſit paulo *probabilius*.

Sed commonere hunc Recentiorem vellem ſui prologi; haud enim hoc videtur ſincere, ac veritatis amore cauſam agentis: nam ubi, vel quando ſententia contraria contra minus probabile tò *paulo* adjunxit? Ergo ſi eſſet, non paulo, ſed longè probabilius oppoſitum, paritas eſſet ad rem. Ergo ſi viginti Autores dicant, aliquid eſſe peccatum, & unus, vel duo negent, non erit hoc minus probabile; quia non paulo, ſed multo probabilius eſt oppoſitum.

Quoniam vero non ſolùm Autor operis imperfecti, ſed vetus etiam Chryſoſtomus, ut [illegible] mus atque ſæpè etiam videmus, aliique ſancti his paritatibus paſſim quaſi à minori ad m[illegible] & à fortiori argumenta conficiunt, oſtend[illegible]m amplius eſt qualibus velut nugis autoritate e[illegible]rant.

In lucamus ergo denuò emptorem illum veſtimenti girantem negotiatores. Dicit itaque vel venditor ipſe, vel dicat unus alius, vel duo veſtimentum eſſe optimum, & infimo pretio; viginti alii pares adſunt, & ajunt, eſſe peſſimum ac pretium exceſſivum. An non abeat? ſed præſto ſit venditor alius, cujus veſtimentum optimum eſſe, nec prior quidem venditor, ſuique illi unus, vel duo diffiteantur; nam hic eſt caſus, cum partis tutoris bonitatem neget nemo. An non primi veſtimentum relinquet. imò vero vel viginti illi, vel ſolùm decem addant, prius illud veſtimentum non ſolùm pravum eſſe, ſed præterea etiam veneno infectum; negent vero decem alii pares: num hic eſt caſus. Num non horreat, fugiatque inde emptor. Ecce autem tuos utrimque viros graves affirmantes, & negantes; & hoc, opinor, & nihil aliud ſignificat tuum probabile. Ergo vel anima nihili ſit, nihilique ducitur peccare; vel magis operaturus quisque horrebit, ac fugiet probabilitates tuas.

Sed quæris, nos oblitos reflexarum, ex quibus certitudo etiam non peccati comparatur. Admirabilis planè eſt vis iſta reflexarum. Verum age ſubveniamus etiam emptori noſtro his reflexis, reflexoque ſyllogiſmo. Siſte, in quis, emptor: quidquid viri graves approbant, tuto, prudenterque exequeris: ſed ecce unus vel duo viri graves approbant veſtimentum, & emptionem, [illegible] fore commodiſſimam; quin decem præterea conteſtantur, nullum eſſe venenum. An non vides nihil his movendum emptorem, quin r[illegible]rum tuum ſyllogiſmum, & contra duos repoſiturum mox viginti, & contra decem negantes venenum decem alios pares affirmantes, [illegible]s, q[illegible]ſo te, filiorum hominum hujusque ſæculi his ſe rebus exponit, aut non ſtultus haberetur, quantuſcumque ſeſe reflexis ſyllogiſmis contegere, protegereque velit.

Hæc ſatis de his. Nunc ad ſcopum hujus §. patet ex autoritate, populum poſſe dignoſcere, diſcernereque inter Doctores, qui ſincere tradunt, vel corrumpunt veritatem Chriſti: fruſtra alioqui, aut præcipitaretur, aut conſuleretur circuire Doctores. Quod ſi poſſunt, utique etiam tenentur in re tanta, & quaſi ſumma rerum. Ne i[illegible]tur,

tur, ajebit Chryſoſtomus quæſt.6. §.3. multorum opiniones habeamus, ſed res ipſas inquiramus. Quomodo non abſurdum *propter pecunias aliis non credere, ſed ipſas numerare, & ſupputare: pro rebus autem amplioribus aliorum ſententiam ſequi ſimpliciter?* &c. *Ideo obſecro, & oro omnes vos, ut relinquatis, quid nam huic, vel illi videatur.* Poſſunt ergo, ac debent, quod de veſtimento, & de pecunia efficiunt, non ſimpliciter credere, ſed numerare, & ſupputare, quantum quiſque valeat.

## §. VIII.

*Ejuſdem Chryſoſtomi graviſſima diſſertatio pro facultate, & obligatione omnium ad veritatem.*

IN ſedit altiſſime, ut ſæpè doleo, & quandam modo etiam in naturam verſa eſt ea perſuaſio ex opinionibus horum, aut illorum vivendi, & oſcitandi, atque dormiendi, & aliqui nihil quærunt, ſed ipſi ſibi ducti, & ductores ſunt; alii quoslibet quærunt, & fieri poſſe non putant, ducentem unà, & ductum in foveam cadere, nihilque minus exiſtimant, quam ſe obligatos eſſe ad attendendū. In quod planè tantum malum, cum nos haud pares exiſtimamus, omni exceptione majores, venerandos, audiendos, ſin minus timendos diſputatores producere conſultum eſt; ut quidam horum, & illorum tranſcriptis opinionibus & libros, & conſultationes implent, vitio dandum haud erit, ſi nos tantos Patres prolixius etiam tranſcribamus.

Itaque Chryſoſt. hom.26. in Epiſt. ad Romanos ſic diſſerit, & quid quid hac parte 2. dictum eſt exhaurit. *Circumſpectis itaque ſingulis, quæ ad nos pertinent videamus, ne cuiquam vel modicam mali anſam præbeamus. Stadium quippe præſ ns hæc vita eſt, & in innumeros oculos, quos circumquaq; dirigamus, habere oportet, neque putandum, ad Apologiam ſufficere ignorantiam: erit enim, erit inquam, quando & ignorantiæ pœnas dabimus; quando ſcilicet & ipſa ignorantia veniam non habebit.*

*Nam & Judæi ignorarunt, quorum ignorantia veniam non meretur: & Græci ignorarunt, ſed excuſationem non habent. Quod ſi ea ignoraveris, quæ ſciri non poſſunt, præter culpam eris; ſi vero quæ ſciri, & poſſibilia ſunt, & facilia, extremas pœnas meritò dabis. Niſi enim (ecce probat facilitatem) vehementer pigri negligenteſq; fuerimus ſed quæcumque ad nos pertinent, ſimul attulerimus, & in his, quæ ignoramus, manum porriget Deus: id quod & Philippenſibus ſcribit Paulus: & ſi quid aliter, inquit ſentitis, hoc quoque vobis Deus revelabit. Si vero nihil eorum quæ noſtra ſunt poteſtatis, expedire voluerimus, neque illius potiemur auxilio. Idem & Judæis uſu venit, &c. Sed Cornelius non ita. Atque ideo, quoniam diligenter, quidquid poterat, faciebat, quod reliquum adhuc de erat, adjecit Deus.*

Nunc ad excuſationes, voceſque nobis adverſantium. *Ne dicas itaque.* ſubdit, *quomodo hunc, vel illum ſimplicem, & bonum contempſit Deus eo quod Græcus ſit? Nam primum quidem quis ſimplex ſis, ab hominibus cognoſci nequit, ſed ab eo ſolo, qui ſingula corda formavit. Deinde & hoc dici poteſt, quod plerumque, qui talis videtur, veritatis nullam habeat, vel curam, vel diligentiam.*

*Sed dicis, & quomodo poterit, cum ſit homo vehementer ſimplex, & Idiota? Simplicem itaque hunc, & idiotam in rebus terrenis mihi conſideres ac dicas videasq;, quam multam illic oſtendat diligentiam; quam ſi & ſpiritualibus impendere voluiſſet, contemptus utique non fuiſſet. Sole quippè clariora ſunt, quæ veritatis ſunt. & ubicumque quis intenderit facile ſuam ipſius ſalutem apprehendet, ſiquidem advertere voluerit, illamque non velut obiter quærendam putaverit. An in Palæſtina occluſa ſunt ſalutis negotia? An in modico orbis angulo? Non audiſti Prophetam dicentem, quoniam omnes cognoſcent me a parvo uſque ad magnum? Non vides, rem ipſam loqui. Quomodo ergo veniam habebunt iſti, &c.*

*Et iſta, inquies,* (non confingo Chryſoſtomus eſt, & ſi confingere nihil plus poſſem) *ab eo exigis, qui agrum incolit, & a barbaro? Non ſolùm ab agricola, & a barbaro, ſed & ſi quis barbaris iſtis, qui nunc ſunt, barbarior fuerit. Quanam ratione, dic, qui ſi in rebus ſecularibus, quis talis eſt, & contrahere novit in jura aff.ctus, & reſiſtere violentiam paſſus, omniaque facere ac moliri, ut neque calumniam aliquando ferat eum in rebus ſpiritualibus eadem prudentia non utatur,* &c.

*Nihil itaque eſt, quod dicis, nihil eſt inquam. ſed ſolius negligentiæ, ſocordiæq; culpa peris. Nam quos ſimpliciores, agreſtioréſque putas, An qui temporibus Abrahæ, an qui nunc vivunt? Manifeſtum, quod qui temporibus Abrahæ vixerunt. Quando verò facilius fuit veram invenire pietatem, an nunc, an Abrahæ temporibus? Manifeſtum quod nunc. Nam nunc quidem & Dei nomen invocatum eſt, &c. Tunc vero rudes erant pleraque, & peccatum regnabat. Ad hæc nec lex erat, quæ inſtrueret, &c. Verum tamen admirabilis hic, & generoſus vir, licet tot eſſent impedimenta, nihilominus & Deum cognovit, & virtutem exercuit, aliosq; multos in eundem zelum induxit, &c. Verùm quod ſuum erat ad hanc rem contulit, contulit & Deus, quod & reliquum, & ſui muneris erat, &c* Deindè inducit eodem modo Melchiſedech. & poſt alia concludit. *Quid igitur ad Græcum inquis, dicam? hæc ipſa ſcilicet.* & quid de ſimpliciſſimo Catholico, inquis, dicam. *Hæc ipſa ſcilicet. & plus.*

Chryſoſtomus ſanè ſolutionem aliam, vel interpretationem non habet, niſi non placet Chryſoſtomus, ſed forſitam habeas Ambroſios, Auguſtinos, aut ſimiles alios adverſantes negligentiæ omnium, ignorantiæque ſimplicium Patronos? nullos inveniemus. Patet autem de Græco in ſpecie tamquam in re difficiliori objectiones proponi; diſcurſum porrò, & probationes, argumentaque de omnibus eſſe, deque pietate univerſa, & a fortiori evincere de Catholicis. Quoniam vero quaſi conterrere nos voluerunt dicentes cogi nos ad eremum abire, ſi ex ſola veritate vivendum ſit, e re erit ſi ex eodem hic Chryſoſtomo hunc quoque prætextum, calumniamque, qua a veritate arceri homines poſſunt, repellamus.

## §. IX.

*Repellit hic idem Chryſoſtomus obtendentes, his admiſſis ad eremos fore eundum.*

SÆpè itaque, ut dixi, quoniam partis minus, & æque probabilium adverſus legem uſum licere negavimus, atque unam veritatem legi re ipſa, quæ ſuprema regula eſt, conformem regulam ſecundariam adæquatam conſtituimus aggreſſi nos ſunt, dicentes, terrenteſque, jam hoc facto non niſi eremos ſupereſſe, in quibus homines rectè vivere poſſint.

Occurri, qua potui diligentia populari oppoſitioni, produxiq; ex ſtatibus omnibus Eccleſiæ omnibus viros egregios, ſanctos etiam canonizatos, qui non eremos ſed urbes ampliſſimas, Regum etiam aulas incoluerint, quin Reges quoque extiterunt: qui certe nec alij quidem minoris etiam notæ ſectatores virtutis ea regula haud vivunt ſane, ut inventa una opinione minus probabili

dicente rem aliquam non eſſe peccatum mortale; alia probabiliori affirmante eſſe; aut duabus æqualibus, negante altera & altera affirmante, eſſe peccatum mortale res eas exequantur, quæ ab æquali vel probabiliori opinione affirmantur eſſe peccata mortalia. Vivere ergo homines & in Urbibus, & in aulis poſſunt, & in omni ſtatu poſſunt ſine uſu minus, & æque probabilium, nec ad eremos amandantur. Præterea vero hi ipſi ſic legem Dei veritatemque noſſe ſtuduerunt, ac ſtudent; ſicut alij cumulare divitias; & ſiquidem quæcunque ad ipſos pertinebant, & quod ſuum erat, ad hanc rem contulerunt, contulit & Deus reliquum, & in his, quo ignorabant, manum porr[illegible] ut ſtatuebat nunc Chryſoſtomus, ne[illegible] non [illegible] lib. 3.

Hæc ergo & alii reſpondere ſolent, qua veritatem, hoc eſt legem ipſam ab accuſatione tuear. Sed vere ſcriptum eſt, nihil ſub ſole novum, hoc namque ipſum ante mille ducentos annos objiciebat ſibi Chryſoſtomus in eo ipſo, quem dedimus, loco, & diſcurſu.

Dicebat itaque. *Quid igitur ad Græcum, in ſnu dicam? Hæc ipſa ſidiret*, quod pigritia demum ſua, atque negligentia ignorat veritatem. *Vide autem, ſubdit, ne ſolum dicas, ad* [illegible] *eum ſedet quomodo ipſum emendes: quando vitam tuam exquirens, ſcandalum ab illa patitur, hic cura, qui* [illegible] *dicas, &c. Quando de Regno Dei philoſophantem te vid*[illegible] *& tamen interim præſentia admirantem &c. Si quando te pecuniariam jacturam formidare viderit, qui cœlos expectas, proque uno obolo impendio gaudere, ac rurſus modis argenti gratia, quaſi venalem exponere animam &c. iſta quippe ſunt, iſta ſunt, unde Græci ſcandalizantur. &c.*

*Hos igitur corrige; alioqui dicet tibi rurſus Græcus, unde diſcam, quod poſſibilia præceperit Deus? Nam ecce tu cum ex ipſis Progenitoribus Chriſtianus, atque in bona iſta religione enutritus ſis, nihil tamen, quod huc pertineat, facis. Quid dices? omnino reſpondebis: oſtendam tibi alios, qui faciant, nimirum Monachos eremum incolentes.*

*Non erubeſcis, quod cum Chriſtianum te fatearis, ad alios mittas, ut quæ Chriſtianorum ſunt, deſignaſſe te, ac demonſtrare non valeas, ille ſiquidem confeſtim dicet. Quam ergo mihi neceſſitatem facis eundi ad montes, ſolitudineſque perſequendi. ſi enim poſſibile non eſt huic incumbere Philoſophiæ eum, qui in mediis verſatur Urbibus, magna utique fuerit veſtra converſationis deprehenſio, ſiquidem relictis urbibus ad ſolitudines currendum &c. ſed oſtende mihi hominem, qui & uxorem habens, & pueros ſimul ac domum philoſophetur. Quid igitur ad iſta dicemus? An non neceſſario decidemus, & confundemur Neque enim Chriſtus ita præcepit. Sed quomodo? Luceat Lux veſtra, inquit coram hominibus non coram montibus neque coram ſolitudine, aut receſſibus abſit.*

*Atque hæc dicens, non illis detraho, qui montes occupant. ſed habitatores Urbium deploro, eo quod ex illis Virtutem exegerint. Hortor itaque, ut Philoſophiam ex montibus ad urbes reducamus, ut civitates ſint vere civitates.*

Certe Chryſoſtomus ipſe urbem incoluit ampliſſimam, in qua tamen non mundo, non potentiæ ceſſit, ſed obſtitit, philoſophiamque illam, quam ſolum in montibus coli poſſe, ſectatores mundi arbitrantur, ſeveriſſime retinuit: at ſemel ac iterum (hoc enim præmium veritatis eſſe ſolet) in exilium agitur, atque in exilio tandem occubuit Lux maxima orientis: neque lites de fide, ſed de moribus erant, nec tantus vir, qua placeret Eudoxiæ Auguſtæ opinionem aliquam probabilem excogitare ſcivit. O ingenium infœcundum plane, ac ſterile! Ergo ex Chryſoſtomo Philoſophia alia ea veritatis cura de qua §. Super. Diſſerebat, & quam in ſolis montibus ſervari poſſe dicunt, ad urbes, ad omnes, nec ad Monachos duntaxat pertinet, ſed ad omnes pertinet utique Evangelium.

Ubi certe canere popularem objectionem debent, qua ferme eadem, vel prorſus ipſa utuntur. Athei & [illegible]ophanopolitici, ut apud Thomam Campanellam libro de Atheiſmo triumphato videri poteſt: ajunt enim, & oblatran[illegible] legem Chriſti eſt idealem ad inſtar idearum Platonis & phan[illegible]m, quam homines ſervare nequeant. Hoc verbis a[illegible]a idem multi hæ[illegible]m dixerunt, dicuntque modo Lutherani, [illegible] Janſeniſtæque, legem quippe Chr[illegible] lem eſſe.

Nemini unquam ſui vere compoti [illegible] veni[illegible], cum eſſe facilem ſecundum [illegible] & ſanguinem, & mundum: norunt omn[illegible] ſolem eſſe in cœlo, ſupponunt, eſſe hoc ſenſ[illegible] ficillimam, & quæ viribus naturæ, [illegible] ſervari nequeat, ſed opus ſit, ut is juvet[illegible] ſit. Unde ergo poſſibilis, inde etiam [illegible] ditur, ſcilicet a gratia Dei maxime vero a c[illegible]tate, ut ſatis hac quæſtione etiam conſtitit & plenius part. 1. lib. 9. 2. Explicatum fuit, nec u[illegible] unquam ſanctorum plenius gratia, virtutibus, & præmiis [illegible] [illegible] potuit, aut hæret[illegible], aut Atheis [illegible]ixit, legem Chr[illegible] quam ad [illegible] carnem, & ſanguinem, & mundum e[illegible]e evi[illegible]enter conſtat, de ſe facilem, ſuavemque eſſe.

Quare miramur & m[illegible]mur, ne quid plus dicamus, quod illud E[illegible] *[illegible] meum [illegible] eſt, &c.* toties in eo [illegible] [illegible] ten[illegible], legem Chriſti expoſitis, vel [illegible] obliga[illegible]bus eſſe ſuavem, & ſic licere uſum omnium probabilium, & ſic habitari urbes, poſſe, ſin minus currendum ad montes, ſolitudineſque. Eam ergo legem Chriſti ad urbes pertinere putant quæ de ſe, & à ſuavitate rerum ipſarum præceptarum ſuavis ſit, At iſta Chriſti non eſt; & hoc ſupponunt Recentiores etiam Theologi omnes [illegible] &. de fide ubi ex ejus ſumma, notoriaque omnibus difficultate, & ex propagatione ejus per mundum abſque potentia, & armis, inferunt omnes eam divina utiqua virtute propagatam fui[illegible]. Quid ergo res tritas veras, notiſſimaſque nos memorare cogunt?

---

## QUÆSTIO X.

*Utrum altera notæ Veritatis ſit conformitas, d[illegible] ſine ad exiſtimationem, & fidem. quam Chriſtiani habemus de futuro judicio?*

Ecce notam aliam, ex qua ignorantiſſimi quique cognoſcant facile doctrinarum, [illegible] vivunt, & viæ qua in[illegible]edunt, veritatem, v[illegible]tatem; quam notam, ſignumque hoc d[illegible] complectar, & explicabo. Niſi doctrinæ, ex quibus tenemur vivere, ſtrictæ, ſeveræ, maximæque diligentiæ, eſſe deberent, exiſtimandum non [illegible]ſet, neque credendum, judicium iſtud futurum tam ſtrictum & timendum. At Chriſtiani omnes recte utique exiſtimamus & timemus judicium iſtud futurum ſtrictiſſimum, ac valde timendum. Ergo doctrinæ, ex quibus tenemur vivere ſtrictæ, ſeveræ maximæque [illegible]ntiæ eſſe debeant, Unde unuſquiſque agn[illegible],

§. I. Niſi

num quibus debet, an aliis utatur, & vivat, atque ad mulra oculi aperiuntur.

§. I.

*Niſi doctrinæ, ex quibus tenemur vivere, ſtrictæ &c. eſſe deberent, exiſtimandum non eſſet, neque credendum, Dei judicium futurum tam ſtrictum, & timendum.*

HOc, niſi totus ſtupeo, eſt apertiſſimum. Neq; enim Dominus de rebus aliquibus nos diſcutiet, judicabitque, ad quas ſcire nec potuimus, nec debuimus, ſcitas volet; aut requiret eas, quas etiam ſcitas, notasque exequi non poteramus; ſed omnino eas ipſas, ac nullas alias ſcitas, factasque, vel omiſſas volet, quas ſcire, facere, vel omittere tenebamur, neque amplius quidpiam tequiret. Ea ergo ipſa doctrina, doctrinæque lege, ac legis doctrina diſcutiet nos, & judicabit, ex qua doctrina, doctrinæque lege, ac legis doctrina vivere debuimus. Ergo niſi doctrinæ, ex quibus tenemur vivere, ſtrictæ, ſeveræ, maximæque diligentiæ eſſe deberent, exiſtimandum non eſſet, neque credendum Dei judicium futurum tam ſtrictum, atque metuendum. Quare dormire videmur, & ſomniare, dum hinc judicium ſtrictiſſimum futurum exiſtimamus, & dicimus; inde vero non niſi ad laxam quandam doctrinam, negligentemque viam nos obligatos eſſe, & ad nihil præterea, aut corde credimus, aut ore ſaltem jactamus.

Expono. Menſura futuri judicii eſt prorſus pax, adæquata, ac proportionata arithmeticè menſuræ obligationis noſtræ ſciendi, agendi, & vitandi, neque excedit quidquam, aut exceditur, & evidentiſſimum eſt nos nihil prorſus quærendos, niſi de debitis vel ſubgravi, vel levi, vel etiam de conſilio ad quantitatem gloriæ menſurandam. Ergo niſi menſura obligationis ſciendi, agendi, vitandique in vita eſſet ſtricta, & magna, neque menſura judicii ſtricta foret, aut magna.

Qui judicat nos, inquit, non nos ſumus, ſed Dominus, ut Paulus advertit, qui eſt infinite ſapiens: quapropter plurima in vita noſtra inveniet, quæ nos prorſus ignoravimus; ex quo proinde metuendum maxime ſit ejus judicium. Atque exemplo rem, exponis: porrigitur hæc ipſa, quam nunc proſequor, quæſtio examinanda, judicandaque d. Auguſtino: plurima ſane advertet, inveniet que, quæ noſſe ego non potuerim: multo purro plura Deus, & quo major eſt ſapientia, eo plures deprehendi poſſunt defectus. Cum ergo Deus ſua nos, non noſtra ſapientia judicaturus ſit, inveniet plurima, quæ notare nos, & advertere non potuimus; atque ex hoc judicium ejus evadit formidaudum. Nos itaque, inquis, vivemus, viveteque poſſumus ſapientia, ſcientiaque non Dei, ſed noſtra; judicium vero fiet ſapientia, ſcientiaque non noſtra, ſed Dei. Ex quo reſpondes valde quiu infinite diſparem eſſe doctrinam, & ſcientiam, qua vivere tenemur, & qua judicandi ſumus.

Sed quæ abs re, & vana ſunt. Sciunt ſcilicet omnes judicium Dei, tres quaſi partes complexurum, aliam, qua juxta menſuram, vel arithmeticam, vel geometricam meritorum, & gratiæ taxaturus ſit gloriam; & de hac nnn eſt ſermo; aliam, qui de culpis ſolum venialibus cauſam aget: atque de hac etiam, quam non tantopere formidamus, non præcipue diſputamus, & ſi par ſit quoad inſtitutum præſens ratio: tertia demum illa eſt, quam metuimus, ex qua ſalus, vel mors pendet, momentum quippe illud, à quo æternitas; atque inſtituti maximè noſtri eſt. Quoad hanc porro, ac pariter quoad cauſam venialium, & Purgatorii, Deus quidem judicabit, & ſua, non noſtra ſapientia, ac ſcientia judicabit, ſed prorſus ſcientiæ noſtræ, quam ſucceſſive habuimus, vel habere debuimus, commenſurata, neque excedente, neque exceſſa: judicium enim, non de judicio ipſo erit, ſed de vita noſtra; neque de iſta quæret, quid in ea Deus ipſe agere, vel ſcire potuiſſet, ſed quid nos, neque Jota unum addet, aut apicem: eſt enim judicium hoc de peccatis, quæ eſſe non poſſunt ſine cognitione non Dei, ſed noſtra: quæ inquam ſine cognitione noſtra eſſe non poſſunt, peccata quidem ſcienter admiſſa ſine cognitione in actu; ignorantiæ vero, ſine cognitione in debito, ut libro 1. dictum eſt. Unde exceſſus ille ſapientiæ Dei collatus ad ſcientiam noſtram, quam in vita ſucceſſive, & quoties peccavimus, vel habuimus, vel habet ſaltem, & potuimus, & debuimus, eſt quaſi non eſt ad eam quaſi partem judicii, & momenti à quo æternitas. Unde non eſt ad rem exemplum inductum de quæſtione iſta examinanda à D. Auguſtino, vel Dei; in qua nimirum deficere ego citra culpam poſſum; & ſic citra cognitionem nec in actu, nec in debito.

Maneat ergo fixum: ſi ego in vita benigniſſime ſolum vivere teneor, & laxiores, benignioresq; ſequi doctrinas, benigniſſime etiam me Dominus judicabit; nam me exiget ſolum ad regulam operandi non ſuam, ſed meam; atque per conformitatem vitæ meæ ad illam judicabit; at regula mea coaleſcebat ſerie quadam doctrinarum laxiorum, & benigniſſimarum, & quibus ſalvari plurimi queant, & quas ſervare etiam in urbibus, ut quæſtion. proxim. dicebatur, & facile poſſint, & ſit jugum ſuave. De hoc ergo ſolum jugo me quæret, meque diſcutiet, judicabitque benigniſſime, hoc eſt non quæret an ardua quædam ſectatus ſim, aut ſanctorum more vixerim, aut ſeveram valde diſciplinam retinuerim, ſed ſolum, num eas opiniones impleverim, quæ in ſummis ſunt, & probabiles habentur. Unde non libro ſuo, & ſuæ legis, ſed ex his aliis me judicare oportebit, cum menſura regulaque recti judicii ſit ipſa menſura & regula rectæ vitæ.

Deus itaque in judicio non faciet de non peccatis peccata, nec vertet non ſcita inſcita, aut impoſſibilia in poſſibilia, aut novam aliquam, legem tunc feret aut tyrannicum hoc genus aliquid exercebit. Pure ergo & ſolum ad eas nos doctrinas exiget, ex quibus vivere debuimus. Ergo ſi hæ ſtrictæ eſſe non deberent, exiſtimandum non eſſet, neque credendum, Dei judicium futurum ſtrictum, ac valde metuendum.

§. II.

*At Chriſtiani omnes, & recte utique exiſtimant, & credunt, Dei judicium futurum ſtrictiſſimum, ac eſſe valde timendum.*

HOc probandum non eſt, ſed ex communi omnium, publicaque conceptione conſtat, & nemo Chriſtianorum de hoc quæſitus aut ignorat, aut negat, aut dubitat, ſed incunctanter affirmat. Eſt enim res de fide notoria, & publica vel ex iis ſolum, quæ in officiis defunctorum paſſim memorantur, & implentur.

Prætereò hymum, *Dies illa*, &c. Ubi illa, quid

ſum miſer tunc dicturus; Quem Patronum rogaturus, cum vix juſtus ſit ſecurus: quod ex 1. Petri cap. 4. ſumptum eſt. *ſi Juſtus vix ſalvabitur*: item ex pſalm. 142 illa ingeruntur: *non intres in judicium cum ſervo tuo; quia non juſtificabitur in conſpectu tuo omnis vivens*; quod rei maximam difficultatem, arduitatemque ſignificat: atque ſunt alia.

Illud item Jobi. 9. *Si voluerit contendere cum eo, non poterit ei reſpondere unum pro mille.* Item illud pſal. *delicta quis intelligit*, &c. Apoſtolus 1. ad Corinth. 4. perſpicuè teſtatus eſt: *nihil enim mihi conſcius ſum; ſed non in hoc juſtificatus ſum: qui autem judicat, Dominus eſt.* Tanta ergo etiam illa ſapientia, ſanctitasque Pauli habebat adhuc, unde timeret. Ubi illud argumentum confici poteſt: Paulus ſtrictiſſime ſa è ſeſe diſcutiebat, atque ſeveram valdè, ſanctiſſimamque vitæ regulam ſectabatur, ut patet ex actis Apoſtolor. atque ex ipſius Epiſtolis non utique ſe judicabat; nam judicare eſt damnare, vel abſolvere potentis; diſcutiebat tamen: non ergo laxius, ampliorisque ſcientiæ judicium putabat, eſſe judicium Dei; alioqui cum nihil ſibi conſcius eſſet, quaſi a fortiori ſe judicare, abſolvereque, ſeu juſtificare potuiſſet: quicumque enim in ſtrictiori diſcuſſione, & quaſi examine probatur, haud dubie probatur in laxiori, ac benigniori. At Paulus non ſe audet judicare, & juſtificare. Supponit ergo, ſtrictiori, rigidiorique judicio ſe judicandum.

Enim vero quid moramur in re compertiſſima ſuadenda? Arſenii, Hilariones poſt ſexaginta, poſt ſeptuaginta annos ſanctiſſime in eremo ductos timebant: Hieronymus nihil aliud recogitabat, & quia Cicerone delectabatur, acerbe mulctatur, quin quod plus eſt, cum ſe Chriſtianum diceret, mentiris, audiit. Hoc revelationes quæque privatæ; hoc quotquot ſanctæ animæ ad nos redierunt; hoc perditiſſimorum, hoc ſanctiſſimorum ſenſu clamant Ergo Chriſtiani omnes, & rectè utique, exiſtimant, & credunt, Dei judicium futurum ſtrictiſſimum, ac eſſe valdè metuendum; quin ipſæ etiam Gentium fabulæ ad indubitatum habuere.

Dicunt ad nos, dicunt etiam ad alios ſtrictis doctrinis terreri nimium homines; in ſcrupulos, in anguſtias conjici, & ſi mavis etiam a virtute arceri. Hæc, & ſimilia dicunt; ſed nimis inconſiderate dicunt. Age itaque: eradamus etiam jam a corde fidelium perſuaſionem iſtam de ſtrictiſſimo judicio futuro; parum enim, opinor, profuerit eis, quod a nobis nunc blandiſſima quæque habeant, & audiant, ſi triſtitia demum audituri ſint: ſi damnandi tunc erunt, quid rogare, noſtra ſolatia juverint? Oporteret itaque, audere ulterius, & ut doctrinarum modo, ita etiam futuri judicii terriculamenta abigere dicendo, utrumque, legem ſcilicet, & judicium eſſe ſuave, trepidarique timore, ubi non eſt timor.

Etenim ut §. præc. ſatis eſt oſtenſum, in conſequentium omnium in conſequentiſſimum eſt exiſtimare vitæ noſtræ regulam fore ſtrictam, & difficilem. Ideo cum maximo dolore audivi inſulſiſſimum, & omnis ſcientiæ expertem hominem verbis mendacii ſolantem fœminas quaſdam: nihil ajebat, metuerent, nec quale exiſtimatur, futurum judicium, eſt enim Deus ſubjiciebat Hiſpane, de muy buen coraçon y de boniſſimus entrañas y todo yra ala buena.

Poſtremo rem iſtam ſole clariorem efficit ſenſus, & judicium Eccleſię quam pro veritate invenienda, ſequendam, ex Auguſtino in primis præſcripſimus. Satis nimirum aperte illa ſenſum, judiciumque ſuum explicat in canonizatione Sanctorum. Videmus enim, cauſas trahi longiſſime, diſcuti exactiſſime, minutiſſime evolvi perſpici, perpendi omnia, ſingula, ut aliquem Sanctorum numero adſcribat: Canonizatio hoc porrò unum præcipuè ſignificat, aliquem ſcilicet beatum eſſe, ſalvatumque, atque ex hoc uno cætera cultus, honoris, & omnia conſequuntur. Adeo vero adhoc paucalum univerſa de canonizatione diſcuſſo, cauſaque revocatur, ut idem ſit ſcire, ſalvatum quem eſſe, atque ſcire ſanctum eſſe, & velut Sanctum colendum. Unde quoscumque ſcriptura commemorat, ſalvos factos eſſe, de fide eſt, Sanctos eſſe: & hoc unum canonizando Eccleſia Sancta, de his qui in ſcriptura expreſſi non ſunt, declarat. Hoc unum, ut ſciat, vitam in primis examinat; atque ut certius illud unum habeat, miracula etiam poſtulat; quæ nihil ſane requireret, ſi citra illa tuto ſciret, quem cœlo donatum.

Hæc itaque diſcuſſio canonizandorum velut imitatio quædam eſt futuri judicii: in iſto quippè nota ſunt omnia judici, nec opus eſt miraculis, aliusvè extrinſecis juſtitiæ uniuscujusque probationibus; Eccleſia tamen tanta illa cauſæ diſcuſſione, & molimine alio non tendit, niſi ut approbet, vel approbatos declaret eos, & non alios, quam qui a Deo judicati, probatique ſint: quo uno comperto, nihil ultra examinaret. Sentit ergo non largam, non cujuslibet, ſed ſtrictiſſimam eſſe iſtam in Dei judicio approbationem.

Terrere hoc ſanè poteſt vigilantiſſimum quemque, Eccleſia enim non errat, nec a vero deflectit per quid nimis, aut per quid minus: & ecce quanto voluit, ut quem in Dei judicio probatum fuiſſe, cœloque donatum competiat, & deprehendat, declaretque. Profecto alii etiam quos non declarat, ſalvi facti ſunt: neque hoc Eccleſia ignorat; at ut judicium ſuum interponat, tot ſanè illa tantaque, & non utique per exceſſum expoſtulat. Nullam, opinor, illa laxe viventium, per minus, & æque probabilium regulam euntium, aut alias multas opiniones conſectantium cauſam vel diſcutiendam ſolùm admiſit unquam, vel admittet; ſupponitque, alia regula eos vivere debuiſſe, pro quorum ſalute ſuum ipſa, quæ non fallit interponat judicium. Quod ſi non hanc ipſam vitæ regulam in judicio Dei à nobis requirendam crederet, excederet ſanè per quid nimis.

Unde ſic argumentor: diſcuſſio ſalutis uniuscujusque in judicio Eccleſiæ eſt ſtrictiſſima: ſed in iſta nihil aliud intenditur, quam conformitas ſui judicii cum judicio Dei: ergo hoc etiam eſt ſtrictiſſimum, & difficillimum. Ex quo accipitur, fideles ſi in hoc aliis ultro credendo falluntur, voluntarie ſanè falli; reflectere enim, recogitareque facile poſſent, recogitarentque, ſi tanti eſſet ſalus, quanti aurum, quod ſit hac de re judicium Eccleſiæ, quæ non fallit: qualis item ſua propria uniuscujusque exiſtimatio de futuro judicio, quod non fallit; ac manibus pænè ipſis contrectare poſſunt, laxe vivere debentium non poſſe eſſe ſtrictum rectum judicium. At rectum eſt Dei judicium, & totum juſtum. Ergo non eſt laxe vivere debentium. At eſt Chriſtianorum; nam qui non credit, jam judicatus eſt. Ergo Chriſtiani non laxe, ſed ſtrictè vivere debent; non dormire, ſed vigilare; non mundum ſequi etiam quando, quæ mundi ſunt adminiſtrant, ſed Chriſtum.

§. III. San-

## §. III.

*Sanctus Sixtus hoc totum argumentum productis in ſpecie Doctrinis ſtrenue confirmat.*

AN Sancti Sixti hujus nominis tertii ſit Epiſtola, quæ de malis Doctoribus, & operibus fidei, & de judicio futuro tractat, dubitatur: in quo planè immorari non placuit; nam quæ adducturi ſumus, ex bonis profecto autoribus vel Sixtus, vel quicumque alius autor fuerit, probat.

*Quid facturi*, inquit, *dum ille advenerit dies cum adſtantibus Angelis?* &c. *Quid reſpondebimus dicenti nobis. Ego vos, id eſt, humanum genus ad hoc in primordio de limo terræ ſecundum imaginem meæ ſimilitudinis formaveram, ut me per omnia, quæ ad juſtitiæ opera pertinent, ſequeremini*: & proſequitur cætera collata bona, & hominis apoſtaſiam. Tempus deindè percurrit miſſorum à ſe Prophetarum, qui errantes, deceptosque homines in viam revocarent.

*Sed nec iſtis contentus* (ſubdit) *noviſſime ipſe deſcendi, & ex virginali utero veſtri generis hominem dignanter aſſumpſi, ut me vobis poſſibilia præcepiſſe naturæ conteſtatione monſtrarem.* Producit hic Dominus vitam ſuam, paſſionem, irriſiones, convitia, flagella, mortem, & crucem; & quo pacto ulciſci inimicorum noluerit, ſed magis veniam à Patre peccari.

*Ubi eſt ergo*, quærit, *ejus profectus doctrinæ, quam tradidi? Ubi perfectæ, conſummatæq; juſtitiæ, & benignitatis forma, quam præbui? Omnia pene mandatorum meorum præcepta ſprevistis, &c. Et quibus ego, ut inimicos etiam veſtros diligeretis, tam doctrinæ verbo tradidi, quam operationis exemplo, vos nec veſtris quidem fratribus pepercistis, Divitias vobis uſque adeo contemnendas mandaveram, ut infinito difficultatis exemplo regni mei aditum locupletibus denegarem. Vos autem adverſus doctrinæ meæ regulam, adverſus converſationis exemplum, quo me cauſa veſtri profectus in propriis mundi proceſſione pauperem præbui, ita divitibus adulati eſtis, ut in illis potiſſimum collocaretis ſpem omnem futurorum, & lethali in ſectaremini odio quemcumque cerneretis mandatorum velle defenſare doctrinam. Utinam minus verum non eſſet.*

*Patrem etiam ſuper terras vocare prohibui, ne qua vobis poſt cæleſtis generoſitatis exinnitatem terrenæ, & mundanæ gloriæ memoria permaneret, &c. Vos autem ita vobis humanæ ſtirpis honorem vindicaſtis, ut cæteros, quibus corruptibilis hujuſce originis dignitas deerat, ac ſi degeneres, & ignobiles deſpiceretis, quamvis nobilitatos illos divini ſeminis progenie non ignoraretis.*

*Aliis vero, quibus ut ſua contemnerent, imperaveram pervaſere aliena contrariis; & quibus etiam maleſacientibus benignos eſſe juſſeram, ſibi nequaquam moleſtos perſecuti ſunt. Et ac ſi ego non pacis, & dilectionis fœdera, ſed diſſenſionum, & litium jurgia docuiſſem, ita interſe odioſa, & ſæva inimicitiarum bella geſſere. Quid ad hæc dicturi ſumus, &c.*

## §. IV.

*Exurgunt etiam in Judicio Apoſtoli, & qualia nos docuerint conteſtantur.*

D*Icemus forſitam* (ſubicit Autor) *idcircò nos erga mandatorum ejus obſequia negligentiores fuiſſe, quia ipſius poſtmodum Apoſtoli ſuam diſſimulaverint iterare doctrinam, &c. Sed ſi hæc dicere voluerimus, illico ille Apoſtolorum Princeps, &c. E contrario reſpondebit & dicet, ego iſtis numquam tacui, quin etiam ſæpiſſime ea, quæ dixeras iteravi increpans & quæ non dixeras, annunciavi.*

*Ego his*, (Epiſt. 1. cap. 2.) *ut depoſita omni malitia, & omni dolo, & ſimulatione, & invidia in modum infantium parvulorum ad ſanctitatis incrementum rationabilis & ſimplicis eſca alimoniam concupiſcerent, imperavi. Ego his* (cap. 2.) *ne ſolius corporis pudicitiam ſufficere exiſtimarent, animas etiam in charitatis obedientia, in fraternitatis amore ſimplici in cordis dilectione caſtificare præcepi. Ego his* (cap. 2.) *& generoſitatis ſuæ nobilitatem ante oculos poſui, & quod genus electum, Sacerdotale, regale, gens ſancta, Populus acquiſitionis eſſent, indeſinenter oſtendi.*

*Ego etiam* (Epiſt. 2. cap. 1.) *quod divinæ naturæ eſſent conſortes, edocui, credens, eos ad cuſtodiendam Juſtitiam promptiores fore, ſi ſtirpis ſuæ ſpeciem agnoviſſent ita mirabilem, &c. Ego illis* (1. 2.) *ut ſecundum te in omni converſatione eſſent, ſæpè mandavi, addito etiam prioris tuæ vocis imperio, quo continentur: Eſtote Sancti, quia ego Sanctus ſum Dominus Deus veſter. Ego* (Epiſt. 1. cap. 2.) *ut eſſent ſuper terram cæleſtes cives, quam ſpiritualis vigore a carnalium concupiſcentiarum illecebris advenarum more alienarent, vehementer hortatus ſum. Ego & Juſtorum gloriam, & peccatorum æterna ſuplicia declaravi, ut illos ad ſanctiſſimæ Diſciplinæ converſationem, aut deſiderata beatitudinis cupiditas flecteret, aut horribilis pœnæ anxietas perurgeret.* Epiſt. 2. cap. 2.

*Et ne putarent, vera non eſſe, quæ promittebantur, de futura juſtitiæ rigore, in præſenti etiam probanda monſtravi; Nam Maritum, & uxorem, qui de quantitate pecuniæ mentiti fuerunt, per ſpiritus tui gratiam morte mulctavi, &c.* Actu 5. *Quomodo autem evanuerint, & unde delinquendi ſecuritatem ſumpſerint, ipſi reſpondeant.*

*Exurget & ille Apoſtolus Gentium, & proclamabit, & dicet. Ego iſtis per quatuor decim Epiſtolarum volumina, ne quid injuſtitiæ, vel iniquitatis agerent, intimavi.* (Ego 2. ad Corinth. 1. 1. Timoth. 2.) *nihil aliud magis quam ut ſimplicitatem, innocentiam, pietatem, Juſtitiam diligerent, imperavi. Ego* (1. Timoth. 6) *ut cum omnibus pacifici eſſent, admonui. Ego* (ad Rom. 12.) *ne cui malum pro malo, ſed e contrario bonum redderent, evidenter expreſſi. Ego* (1. ad Theſſal. 5.) *ut conſiderantes te Patrem, & in ſe Filios recordantes, rationabiles, & abſque peccati macula degerent, juſſi. Ego* (2. ad Corint. 13.) *ut dignos ſe ſpiritus tui habitaculo exhiberent, monui. Ego* (1. ad Theſſal. 5.) *ut ſe corporis tui membra eſſe cognoſcerent, ſæpè teſtatus ſum. Ego* (Gal. 3.) *ut omnem ſermonem malum non emitterent, ſed ut de bonis ſemper loquerentur, edixi. Ego* (ad Epheſ. 5. & 1. Timoth. 6.) *ut ab omni amaritudine, & ira, & indignatione, & clamore, & blaſphemia cum omni malitia expiarentur, apertiſſime plerumque mandavi.*

*Ego* (ad Gal. 5.) *quod tui non eſſent, qui lenitatis, & benignitatis tuæ ſpiritum non haberent, expoſui, & quod illi tantum ad te pertinerent, qui carnem ſuam cum vitiis, & concupiſcentiis crucifixiſſent, manifeſtiſſima conteſtatione prædixi. Ego* (ad Eph. 5.) *illos etiam etiam abſurrilitate, ſtultiloquio, vanitate alienos deſideravi, atque præmonui, ut in nulla re a divinis laudibus digna excederent, imperavi: impudicitiam vero, & avaritiam nec nominari quidem inter eos volui, ut agnoſcerent, quam grande eſſet admittere, quod non eſſet licitum nominare.* Hæc, & alia Paulus: quorum quid, quæſo te, in libris quibuſdam? Sed non his, ſed ex illis judicandi ſumus.

*Ille quoque dilectus*, &c. hoc eſt Joannes *proclamavit dicens: Ego ut præceptorum juſſa perficerent tribus Epiſtolis monui. Ego* (Epiſt. 1. cap. 2.) *quod te neque noſſet, neque diligeret, qui mandatorum ſtatuta non faceret, conteſtatus per omnia ſum. Ego* (Epiſt. 1.) *te illis meram lucem, & ab omni obſcuritatis nube ſinceram prædicavi. & quod beatitudinis tuæ conſortio potiri omnino non poſſet, quiquis non ejuſdem luminis gauderet, id eſt, ſuavitate converſationis. Ego* (1. 3.) *quod nobis filiorum Dei dignitas collata eſſet, edocui.*

Ego (1. 3.) *quod ad te ſolis juſtis pertinerent, & quod diaboli conſortio jungerentur quicumq; peccata committerent, promptiſſime declaravi.* Ego (1. 3.) *illis, ne ſibi de ſolius nominis vocabulo blandirentur, tam filiorum Dei, quam filiorum diaboli ſigna monſtravi, ut juſtos tantum Divinæ eſſe ſobolis ſcirent; injuſtos vero ad diaboli prolem noſcerent pertinere.* Ego (1. 4.) *charitatem mutuam præcipuè demonſtravi colendam, & ut ſe exemplo tuo invicem diligerent, ideſt, alter pro altero animam ponere vellet, admonui.* (Ego 1. 3.) *quod vitam æternam quiſquis fratrem ſuum odiſſet, habere non poſſet, manifeſtiſſime prædicavi. Ego ne ſermone tenus amare, ſed ut dilectionis ſuæ puritatem operum veritate niterentur monſtrare, edocui.* Atque alia Joaonea, Jacobuſque proſequuntur: ac plurima præterea congeri poſſunt, quibus ora, obſtruantur, & alienæ opiniones ſuffoceotur.

§. V.

*Aliqua ex his ſyllogizatio, & doctorum comprobatio.*

HUnc in modum ſyllogizare jam poſſumus, quarum doctrinarum regula vivere debemus, earumdem regula judicandi ſumus. Sed addoctarum harum, & conſimilium regula judicandi ſumus. Ergo earumdem regula vivere debemus. Sed eæ prorsùs veræ ſunt, ac facile ab unoquoque Chriſtiano inveniuntur, ſi vult. Ergo veritas illa moralis, ad quam tamqoam ad unicam vitæ, morumque regulam obligavimus, & quam ioveniri non poſſe obloqoebantur, facile ab unoquoque Chriſtinio inveniri poteſt: quin exigua conſideratione exiſtimationis propriæ ſuæ de futuro judicio inventa jam eſt.

Sed quid moramur? Nam Dominus ipſe Joan. 12. quidqoid arguimus, intendimusque, expreſſe conteſtatum reliquit: *& ſi quis*, inquit, *audierit verba mea, & non cuſtodierit, ego non judico eum*, &c. *Qui ſpernit me, & non accipit verba mea, habet qui judicet eum, ſermo, quem locutus ſum; ille judicabit eum in noviſſimo die.* Utroſque itaque, & qui aodientes non cuſtodiunt, & qui ſpernunt, & non accipiunt, non tam ipſe, qoam ſermo ejus, non quem tunc loquetur, ſed quem locutus jam eſt, judicabit; hoc eſt, ipſe, ſed ex ſermone ipſo illo, & verbis quin addat legi qoidpiam, detrahatvè, judicabit; & ſi lex ipſa, & ſermo loqui poſſet, judice vix opus eſſet: quo ſenſu leges ipſas clamare mutis quaſi vocibus dicere ſolemus. Sermo itaque judicabit, qoem locutus fuit, ideſt, ot exponunt, erit ratio, cauſaque, ex qua quiſque diſcernetur: *propè aderit*, ait Rupertus, *intus ſedebit, in conſcientia cujuſque juſtas ſententias terribiliter perſonabit.* Quo eodem ſenſu ipſe Dominus Joan. 5. Judæis dixerat: nolite putare, *quod ego accuſaturus ſim vos apud Patrem; eſt, qui accuſat vos, Moyſes: ideſt, liber, lexque ipſa Moyſis*; Quemadmodùm etiam dixit, *Moyſem habent, & Prophetas*, non homines ipſos, ſed libros, ut paſſim loqoimur.

Sermo itaqoe nos judicabit in noviſſimo die, ille ſanè ipſe, non alius, quem Dominus locutus fuit. At nequit nos judicate ſermo ex quo vivere non teneremur. Tenemur ergo vivere ex ipſo illo ſermone, quem locutus fuit. At ille expreſſiſſimus eſt, & omni Luce clarior; nam ad mundi terrenarumque rerum contemptum, cæleſtiumqoe proſecutionem totus ille ducit; Deum amandum ſoper omnia; proximos etiam inſtar noſtri, qoin inimicos quoque diligendos novo mandato aperte intimat: tot præterea illa, quæ S. Sixtus proſecutus eſt. Quid ergo dicemus? *Tarde*, concludit, *illius doctrinæ, cujus quondam acerbitas abhorret, agnoſcetur utilitas. Alii interitus ſui cauſam proprio judicio, alii alienis Magiſterio imputabunt.*

Sed foſitam inquis; ego iſta neſciebam, nihilque mecum contuleram. Auguſt. in pſal. 32. conc. 2. ſic gloſat, *Ego non judico quemquam; ſermo, quem locutus ſum*, &c. *Nec ſe excuſet, qui audire non vult, ne quaſi non ſit, quid ab illo exigatur. Aliud eſt enim non poſſe accipere, aliud eſt nolle. Illic excuſatio neceſſitatis eſt, hic reatus voluntarii.* Et paulo infra: *exigit enim rationem; reddita ratione donat æternitatem. Nemo noſtrum in accipiendo dormiat.* &c.

Ratio itaque reddenda eſt accepti, & red[illegible]ti, & inter accepta in uno ſenſu, putantur etiam, quæ accipere potuimus. Totum porrò acceptum reducitur præcipuè ad doctrinam, & vires gratiæ. Quemadmodum igitur ex accepta nonc Dei gratia vivere tenemur, & ſic ex hac menſura jud cabimur; ita de doctrina quoq; eſt Philoſophandū.

At Auguſtious doctrinam iſtam, ſermonemque Domini contemplatus deflet in pſalm. 47. paucitatem cuſtodientium. *Quot enim ſunt, inquit, qui videntur ſervare præcepta Dei? vix inveniatur unus, vel duo, vel pauciſſimi: ipſos ſolos Deus liberaturus eſt, & cæteros damnaturus? Abſit*, inquiunt. *Cum venerit, & viderit tantam multitudinem ad ſiniſtram miſerebitur, &c. Hoc plane etiam ſerpens ille promiſit primis hominis &c. non moriemini. Dicunt hoc* (præmiſerat paulo ante) *qui ſibi promittunt hoc; quod a Deo promittente non audierunt.*

*Ita & nunc, fratres ponite, vobis Eccleſiam ante oculos ad inſtar, ſimilitudinemq; Paradiſi; non ceſſat ſerpens ſuggerere, quod tunc ſuggeſſit &c. Reſpondeamus talibus ſuggeſtionibus, quod reſpondit Job. Ergo non audiamus tales voces; nec putemus paucos eſſe iſtos* (ideſt, bonos) *m[illegible]is ſunt, ſed inter plures latent. Non poſſumus enim negare, plures eſſe malos, & tam plures, ut inter eos boni prorſus non appareant: quomodo non apparent grana in area, &c.* Vides autem, ſermonem eſſe de Catholicis.

Ratio porrò, & cauſa cur Sancti tam paucos bonos, ſalvandoſque inveoiant; alii tam multos, eiſque prompte dicant, *nequaquam moriemini*, ſumitur ex hac ipſa hujus quæſtionis doctrina; Sancti enim regulam vitæ, ac futuri judicii putant fore ſermonem, quem per ſe, ſuoſque Apoſtolos Dominos nobis denunciavit; alii regulam putant eſſe ſermones alios, & opiniones. Cum ergo ſermones iſtos jam in vita, jam magis in morte ſerv[illegible]nt plurimi, qoin plerique eorum, qui ſuſceptis Sacramentis obeunt; illum autem Domini, & Apoſtolorum perpauci, inde eſt, quod concluſiones collectæ tantopere diſcrepent.

Sermo Domini, ſi loqui poſſet, ita ſyllogizaret: Ego ſic dixi: *ſi quis vult venire poſt me, abneget ſemetipſum, & tollat crucem ſuam, & ſequatur me*, Matth. 16. Item Sermo ejus Apoſtoli 1. Joan. 2. qui dicit, *ſe in Chriſto manere, debet, ſicut ille ambulavit, & ipſe ambulare.* At hi, & hi, & quidem quam plurimi non ſolùm de propria abnegatione, tollendaque cruce, nihil tractarunt, ſed nec hoc ad ipſos, ſed ad Monachos ſolùm pertinere, neſcio quo ſtupore mentis exiſtimarunt, vel tamquam exiſtimantes vixerunt, nec ſicut ipſe ambulavit, ſibi ambulandum, ſed delicatiſſime vivendum, omnibuſque honoribus inhiandom cenſuerunt. Iſti ergo multi, vel plurimi non me ſervarunt. Quid vero proderit, ſi ſermones alii ſalutem promittant, ubi ſermo Domini damnat.

## §. VI.

*Ex Judiciis etiam in hoc mundo à Deo factis facile quis colligere veritatem poſſet, & ſcire quomodo eſſet vivendum.*

DEcreveram ferme hoc in loco Tertulianum imitari, & ſiquidem tantundem dicunt, veritatem moralem inveniri ab ignorantibus, quin neque ab ipſis ſapientibus non poſſe, in quo eos ſapientes, & non ſapientes ſimul dicunt, volueram, ut Tertulianus contra Gentes fecit, animam Chriſtianam evocare, non, ut loquitur ille in ſcholis formatam Bibliothecis exercitatam: Academiis & Porticibus Atticis partam ſapientiam ructantem, ſed ſimplicem illam, & rudem, & impolitam, & Idioticam de compito, de Tribio de Tertrino compellare, abeaque teſtimonium expoſtulare, quale putet fore extremum judicium? & quales nos eſſe oportet ad illud ſecuritate aliqua ſubeundum? Nec tam oris, quam cordis teſtimonium poſtularem, qua via, quibus moribus, qua doctrina, vitaque vivant, de quibus parum formidatur? Atque hoc modo connexa alia exigerem teſtimonia. Quod tamen omittendum poſtea cenſui; & annotaſſe forte quoudam juvabit.

Nunc itaque ad præcedentium confirmationem, ſi tamen res perſpicuæ confirmatione opus habent, ſubjunxi, ex Judiciis etiam in hoc mundo factis facile quemque colligere poſſe veritatem moralem, & ſcire, quomodo eſſet vivendum, eamque vivendi formam capeſſere, in qua vel numquam, vel raro erret; & ſit forte tunc, ſi erraverit, ignorantia invincibilis.

Porrò ut caſus omnes, & judicia complecterer, adductiſque Autoribus diſcuterentur, quantum in unoquoque caſu peccatum ſit, quæſtione integra, eaque ſatis prolixa opus eſſet, & forte longiùs à ſcopo diggrederemur. Satis ergo erit, ſi ex libro ſup. quæſt.13. aliquos; alios ex ſcriptura, uti extant, memoremus, ut demum deprehendamus, quam ſtricta, exactaque regula metiatur Deus mores noſtros, & qualis reſolutor ſit caſuum conſcientiæ; ut ei ſimiles audiamus, diſſimiles falſos agnoſcamus. Illud vero ob oculos eſt habendum, nihil dictu eſſe, eos, quos memorabimus, judicatos fuiſſe, nos non eſſe; nam Deus acceptor Perſonarum non eſt, & in omni ſimili idem erit Judicium, ſi non ad ſpeciem, ad quantitatem ſaltem pœnarum. Oporteret etiam, caſus hos omnes primum quaſi ſeorſim à facto judicio contemplari, requirereque à nobiſmet, quid in eis viſum nobis fuiſſet: deindè vero advertere judicium Dei, & quam aliud illud fuerit, perpendere indeque ad alia etiam erudiri. Profecto ſi ſic procedamus, velimus, nolimus, ſtricti reſolutores evademus.

Quibus annotatis, & ſi riſuros aliquos notim, incipio à caſu primorum Parentum. Res ſanè, ut videbatur, leviſſima juſſa fuit: inde arbitrari potuerunt, non quod propterea quaſi in pœnam violationis morituri eſſent, ſed quod arbor ipſa mortifera eſſet. Cum porrò vidiſſet mulier lignum, & pulchrum ad videndum eſſe, & bonum ad veſcendum, dubitatio aliqua irrepſit; ac legem interpretari cœpit: acceſſit ſerpens, quem divinitus loquendi facultatem accepiſſe exiſtimavit, & eo merus cauſam omnem tollente comedit, nec mortua fuit; ex quo in errore magis confirmari potuit. Suaſit inde viro, qui ſanè cernebat, eam non propterea mortuam eſſe: cauſa etiam fortis accedebat, ne ſcilicet uxorem contriſtaret. Quæ omnia Auguſtino notata dedimus ea quæſt.13. atque hanc ſubſtantiam, totque circunſtantias caſus conſcientiæ cum aliis contulimus. De fide eſt, inquis, eos peccaviſſe. Scimus planè, ſed caſus non ut judicatus, ſed ſeorſim, & ſecundum ſe conſiderandus eſt, ac videndum, quid in re, ut videbatur; tam exigua, ac ſub tot etiam circunſtantiis videndum nobis fuiſſet. Primi Parentes, ais, neque opinari, neque errare potuerunt. diſtinguendum eſt. Ante ellationem, peccatumque omne verum eſt; aliter contra Apoſtolum, nam mulier decepta fuit partim ſuo judicio, partim à ſerpente.

Jam vero cui hominum venire in mentem potuiſſet, propter eam comeſtionem omnes eorum poſteros in peccato accipiendos eſſe, ac tantam ſtragem inferendam malorum? Nemini; Adde, propoſitum fuiſſe caſum alicui quæſitumque num fieri etiam, contingereque id poſſet? dixiſſemus profecto omnes fieri non poſſe, & quæ neſcio crudelitas viſa fuiſſet; nam etiam modo, poſtquam factum eſt, & credimus, non benè intelligimus. Ego, ais, prædixiſſem omnia, quæ etiam rite intelligo, atque mente comprehendo. Solùm jam ſupereſt, ut mente etiam tua, atque ratione aſſequaris altero die, comprehendaſque myſterium Trinitatis, & quidquid in Dei Judiciis in acceſſum eſt. Fateamur itaque, nobis prorsùs aliter rerum ſeriem totam videndam, & ſolutio eſt: *O altitudo divitiarum ſapientiæ, & ſcientiæ Dei; quam incomprehenſibilia ſunt judicia ejus!* ac rursùs; *o homo, tu quis es!* &c.

Attulimus etiam caſus duos Saulis ex 1.Reg.13. & 15. in Primo juſſus fuit Saul à Samuele expectare ipſum diebus ſeptem: intereà Philiſtini congregati ſunt ad præliandum cum curribus triginta millia, & reliquum vulgus, ſicut arena, quæ eſt in littore maris. Conterriti Iſraelitæ dilabebantur: Expectat nihilominus Saul ſeptem dies *juxta placitum Samuelis*; qui cum non veniret, *dilapſus eſt populus*: atque hac, ut ait neceſſitate compulſus Saul jubet afferri, offerrique Holocauſtum, ne nondum placato Domino, irruerent in ipſum Philiſtæi. Et tamen ſtulte egit, nec neceſſitas ſuffecit; ideoque Dominus regnum etiam ab eo aufert. Juſſerat, ſcio, Samuel expectare dies ſeptem. At expectavit ſaltem inceptos. Juſſerat, ſed non dixerat, expectaret, etiam ſi Hoſtes congregarentur; & quamquam metu percitus populus dilaberetur, & periculum eſſet, ne aggrederentur: Juſſerat, an autem ſeptem dies prorſus integros, completoſque expectare deberet, non diſtinxerat. Paſſim dicunt Autores, præceptorum etiam Decalogi abſolute non dari ignorantiam invincibilem ſaltem diuturnam; at dari ſub adjunctis circumſtantiis. Ecce quot novæ circunſtantiæ acceſſerant præcepto Samuelis. An non interpretaremur? Rei duritiem, difficultatem, imminens periculum non allegaremus? At Deo noſtro caſuum conſcientiæ reſolutori ſcientiſſimo ſtulta actio viſa eſt, & digna Regni etiam amiſſione.

Alter caſus e cap.15. Ubi Saul jubetur demoliri Amalech, & univerſa ejus, & non parcere, nec concupiſcere aliquid ex rebus ejus. Interfecit Saul omne vulgus, & apprehendit vivum Agag Regem: & optima quæque reſervavit. Accuſatur violatæ legis, negat violationem ipſe, *imò*

*Audivi, ait, Vocem Domini, & ambulavi in via per quam miſit me Dominus.* Addit porro excuſationem, & interpretationem, qua de cauſa optima quæque allata ſint, *ut* ſcilicet *immolet Domino Deo ſuo in Galgalis.* Juſſus quippe erat non concupiſcere: quę autem ad immolandum allata fuerant, haud videbantur concupita. Nec Samuel negat, hunc in finem ea ſervata; ſed *numquid ait, vult Dominus holocauſta, & non potius, ut obediatur Voci Domini? Melior enim obedientia, quam victimæ.* Addidit & illud Saul, ex quo excuſari videretur: *peccavi, &c.* inquit, *timens populum, & obediens voci eorum.* Ecce quot novæ circumſtantiæ quantæ formalitates acceſſerunt, quæ in præcepto expreſſæ non fuerant: nihil concupivit, ſed ad immolandum Domino optima quæque ſervavit: Pepercit Regi, ſed Rex haud videbatur in communi lege comprehenſus, ſed ſpeciali mentione opus habere; & quidquid demum totum illud fuit, metu commoti populi factum eſt: & Saul quidem, ut ait, ſe vocem Domini ſervaſſe exiſtimavit, nec de mendacio ſcienter dicto à Samuele accuſatur: & tamen judicio Domini peccavit.

Quem etiam Ozæ caſus non terreat 2. Reg. 6. *Extendit Oza manum ad arcam Dei, & tenuit, quoniam calcitrabant boves, & declinaverant eam. Iratusq; eſt indignatione Dominus contra Ozam; & percuſſit eum ſuper temeritate; qui mortuus eſt ibi.* Diſputant an mortale, an ſolum veniale commiſerit; & quidam leniunt, quantum poſſunt. Sed vero ira Dei, & indignatio venialibus, haud congruunt. At hæc ipſi Judici relinquamus: quis noſtrum, oro te, non contentione, ſed pacate, quis, inquam, noſtrum Ozam, ea de cauſa morte dignum, & potius religioſum, remunerandumque cenſuiſſet. Res erat nova, inſolita, ac extraordinaria: Arca Domini periclitatur, nec in ſimilibus tempus ſuppetit diu deliberandi: Oza arcam tenet, & morte mulctatur. Quid amplius agendum ſupereſſet, ſi uti arcam tenuit, etiam præcipitaret?

Alter caſus eſt Bethſamitarum 1. Reg. 6. quando Philiſtæi arcam Domini reduxerunt. Porro Bethſamitæ metebant triticum, &c. & gaviſi ſunt, cum vidiſſent: atque alia religionis officia executi ſunt, quæ eo capite commemorantur. Percuſſit autem Dominus de viris Bethſamitibus eo, quod vidiſſent arcam, ſeptuaginta viros, & 50000. plebis. In quo illi deliquiſſent, quærunt interpretes, ſuntque opiniones plurimæ. Ea vera, textuique congruens videtur, quam Cajetanus, Mendoza, aliiſq; communiter tradunt; quin vel cum nuda, & neutiquam cooperta arca rediret in ea oculos defixerunt; vel cum cooperta veniret, denudarunt, & inſpexerunt, utique ut gauderent magis, atq; lætarentur, redderenturque certiores: populo autem non licebat arcam nudam videre ex 4. numer. Atque hæc ot viſio, aut inſpectio conſtitit Bethſamitibus morte ſeptuaginta virorum, id eſt, quaſi primorum, & quinquaginta millium plebis. Quis noſtrum iterum, rogo te, hanc in eos ſententiam tuliſſet; tantam ſtragem intuliſſet, atque in lætiſſimo arcæ adventu exceſſum aliquem non excuſaſſet, tantoque gaudio tantum luctum comiſcere congruum exiſtimaviſſet? ubi omitto cauſam filiorum Heli Sacerdotis.

Huc etiam ex 2. Reg. 24. infelix illa numeratio pertinet, qua David populum numeratum voluit: & a Dan usque ad Berſabee uno pœne momento ſeptuaginta millia virorum peſte abſumpti ſunt, Conſuluiſſet nos de peccato David, & tacuiſſet Dominus: quando, vel unde pænam metuiſſemus, qui poſtquam factum etiam eſt, & credimus, & hinc inde rationem conquirimus, & demum credimus magis, quam ſatis intelligamus.

Eſt etiam valde doctrinalis caſus ille Prophetæ viri Dei 3. Reg. 24. cui ne in via comederet, Dominus imperavit. Inviravit eum Rex ad prādium. Negat intrepidus: *reſpondit q; vir Dei ad Regem; ſi dederis mihi mediam partem domus tuæ, non veniam tecum, nec comedam, &c. Sic enim mandatum eſt mihi, &c.* At alius eum Propheta poſtea aggreſſus eſt, cumque ille recuſaret, ait ei: *Et ego Propheta ſum ſimilis tui: & Angelus locutus eſt mihi in ſermone Domini dicens, reduc eum tecum in domum tuam, ut comedat panem & bibat aquam, & fefellit eum.* Et quem *ſane* non fefelliſſet maximè virum ſincerum, ac innocentem? Ubi vero ſunt, qui aiunt, niſi actu advertendo, non peccari, & bonam tunc intentionem ſufficere etiam ad merendum?

Cum vero ſederet uterque ad menſam, *factus eſt ſermo Domini ad Prophetam, qui reduxerat eum & exclamavit, ad virum Dei, &c. Dicens hæc dicit Dominus, quia non obediens fuiſti ori Dei, & non cuſtodiſti mandatum, quod præcepit tibi Dominus Deus tuus, & reverſus es, & comediſti, &c. non inferetur cadaver tuum in ſepulchrum patrum tuorum.* Cum autem reverteretur Judam, Leo occidit eum. Hic eſt caſus.

Differunt, num mortale, an veniale peccatum iſtud fuerit? In primis conſtat, eum deceptum fuiſſe inſigni ſanè, ac valdè involuto mendacio, ait enim textus, fefellit eum, & ſiquidem ne peccaret, tantopere Regis prandium detrectavit, nec hoc profecto alterum acceptaſſet, ſi ſe peccaturum crediſſet. Facile quisque noſtrum exiſtimaſſet, vel præceptum ad irregularem adeo caſum non trahendum; vel ſiquidem hanc conſequentiam raram habent: *Doctor dixit: ergo ignorantia eſt invincibilis,* excuſansque à toto; à fortiori iſtam admittere debent: *Propheta dixit, qui privatam, novamq; etiam de eo revelationem interpoſuit. Ergo ignorantia fuit invincibilis.* Certe eum propreteà morte dignum quisnam cenſuiſſet: cenſuit tamen Deus: multo ergo aliter, quam nobis videretur, caſus conſcientiæ reſolvit, quem imitari oportet, ſi errandum ultro non eſt.

Ajunt quidam hoc peccatum mortale nō fuiſſe, & forte nec veniale dicerent, ſi Deus contenuiſſet, atque in futurum ſententiam ſervaſſet. Conciliant autem pœnam mortis cum veniali; quia veniale unum etiam meretur Purgatorium: at pœna Purgatorii major eſt, quam mortis: inferri ergo poteſt pœna mortis propter veniale. Sed hęc illatio nulla eſt; nam nulla eſt argumentatio à pœnis alterius vitæ, ad pœnas iſtius; ſed divinæ ſapientiæ, juſtitiæque congruit, has eſſe minores, illas autem majores. Quare juxta divinam ſapientiam, juſtitiamque non foret, ſi nunc injuſtos omnes propter mortalia, ac juſtos propter venialia morte abſumeret, & tamen ſi omnes morerentur, nondum condigna ſatisfactione juſtumeſſet, alios pœnis inferni, alios Purgatorii addicere: atque hanc Theologiam edocere mihi viſus eſt Job, ubi ait *Utinam appenderentur peccata mea &c.* Majores ſcilicet exiſtimat pœnas, relative ad hanc vitam, & quibus in hac vita punire peccata ſolet Deus.

Sed non contendamus: cadat etiam rectè in peccatum veniale pœna mortis. Ego quidem ignoro inprimis, utrum inveniatur hujus rei

exem-

exemplum certum, ex quo ad præſens, & in certum argumentatis ducatur; nec enim placet per poſſibilitates ratiocinio noſtro diſcuſſas, & ſtatutas Theologicas concluſiones colligere. Ajunt; ſalvatus eſt vir ille Dei: non ergo mortaliter peccavit. At ſciunt ipſi, conſecutionem eſſe inanem; nam per ignorantiam, deceptusque peccavit; eo autem facilius & Deus peccatoris miſeretur, & peccator etiam ipſe dolet, quod magis per ignorantiam peccarit; vir autem hic Dei, cum adhuc in menſa ſederet, peccati ſui certior factus fuit à Propheta illo altero: Unde non dubium, quin tunc ſtatim, & deinceps etiam eum facti pænituiſſet. Salvatus ergo fuiſſet, etiam ſi mortale commiſiſſet. Sed ut dixi nihil de hoc contendamus, & in veniale etiam rectè cadat pœna mortis. Ajunt, ab aliquibus illud peccatum parvum, dictum, ut ab Abulenſi. Quid vero inde? Nam eſt & ſuum parvum etiam in mortalibus, ut Auguſtinus etiam loquitur, §. ſeq. de quodam peccatu mortali.

Ajunt itaque, eum ſolùm veniale commiſiſſe. Sin vero cauſam, rationeinque requitamus, alterutram duarum reddant, neceſſe eſt, vel eum deceptum fuiſſe, vel materiam leviorem. Hinc porrò cernitur, quando jure ſuperius diximus, quæſtiones, & opiniones futuras, niſi Dominus expreſſiſſime rem declaraſſet, de peccato tum Evæ, tum etiam Adæ; ſicut ſunt de peccato viri iſtius Dei; nam ſicut iſte à ſene illo, iſta Eva quoque revera fuit ſeducta teſte Apoſtolo; ac vir etiam in quodam ſenſu, ut tractatum eſt lib. præc. q. 13. Ergo ſi error & ſeductio de mortali facit veniale, ſaltem Eva mortaliter non peccavit. Sin vero materiam præcepti reſpiciamus, eſt una, eademque ſpecies utrobique; levior autem in primis Parentibus. Minus ergo illi graviter deliquiſſent. At in quis, Levius credidit Eva, & pro viro Dei, & contra Primos Parentes alias formalitates, congruentiasque conquires: & nos contra pro eis alias & contra virum Dei, tum ex ea quæſt. 13. tum de novò excogitabimus; & quandoquidem majores has, minoresque gravitates palmo menſurare haud poſſumus, omnia demum in quæſtione, opinionibusque remanerent.

*Non ergo afferamus ſtateras doloſas, ut toties ex Auguſtino cavemus, in quibus appendamus pro arbitrio noſtro, quod volumus dicentes, hoc grave, hoc leve eſt, ſed afferamus ſtateram Dominicam de ſcripturis Sanctis, &c. Et in illa quid ſit gravius, appendamus; imo non appendamus, ſed à Domino appenſa recognoſcamus.* In ſcripturis autem ſic appenſum eſt hoc, de quo loquimur, peccatum: *quia non obediens fuiſti ori Domini, & non cuſtodiſti mandatum, quod præcepit tibi Dominus Deus tuus, &c.* Quod ſanè peccato veniali non quadrat. Scitur deindè ex ſcriptura etiam ipſa, atque Theologia, ignorantiam, & errorem diminuere quidem peccatum, quando ſolùm indirectè eſt voluntarium, diminuere, inquam, & parvius reddere in ipſa ratione peccati mortalia, non autem facere de mortali veniale. At iſta comeſtio hominis Dei, fuiſſet haud dubie mortale, ſi ſcienter mandatum violaſſet. Ergo fuit mortale etiam commiſſum per ignorantiam, & deceptionem. Et ſic Sancti Patres ſupponunt transgreſſum fuiſſe præceptum, licet non ita exiſtimando, quod ſanè non veniale eſt, ſed mortale, ſicut in Eva, & aliis. Sapienter autem Abulenſis proſequitur cauſas, & rationes, propter quas vir iſte Dei credere ſeni illi non debuiſſet. Eum nihilominus ſalvum factum fuiſſe longe veriſimilius eſt jam propter miracula, quæ circa cadaver ejus acciderunt, jam maximè ob ea, quæ paulo ante diximus de peccantibus per ignorantiam, quæ magis urgent in homine iſto, qui quantum nollet violare Dei mandatum, factis ipſis non multo ante oſtendit, demonſtravitque. Ex his autem in ſpecie collige, quam rationem in materia comeſtionis redditurí ſint, qui tam facilè quadrageſimam non ſervant, & carne etiam veſcuntur contra præceptum. Non putant, ais, ſe peccare. At nec hic vir Dei putavit. Magiſtro, ais, credunt, At hic vir Dei Prophetæ, Deoque ſe credere cenſuit.

Atque hæc ex veteri teſtamento ſuffectura in ſcopum noſtrum videntur, ut videat quisq; quali regula Deus, qui non fallit, quam ſtricta, quamq; judiciis quibusdam noſtris contraria reguler mores noſtros, & actus, actionesque ſingulas. Ne tamen aliquis novus adverſarius legis prodeat, quî nimiæ ſeveritatis, quin etiam cujusdam crudelitatis eam inconſiderate incuſet, quo quaſi ex loco aliqui aliquando concionatores minus advertenter, ut dicemus, populo aſſentari videntur, ex novo nunc Teſtamento alia adjicere e re noſtra.

## §. VII.

*Alia in idem ex novo Teſtamento.*

NOn eo imus, neque de eo diſputamus, utrum Deus in lege gratiæ tam frequenter temporalibus pœnis utatur, atque olim? Scitur ſcilicet, terrenum illum olim populum terrenis maxime pœnis, præmiisque ductum, rectumque fuiſſe. Neque item diſputamus num uberior ſit gratia Evangelii, quam legis. Cum conſtet, ſpiritum populi ſub lege fuiſſe ſervitutis; nos autem accepiſſe ſpiritum adoptionis filiorum Dei, in quo clamamus *Abba Pater*, ut olim clamabant Domine Deus noſter, & Dominus exercituum. Nec deniq; diſputamus, utrum peccatoribus modo ſit facilior converſio, & promptior ad hos miſericordia Dei? Hoc enim, ut dicam ingenue, ego bene neſcio: illud eſt certiſſimum, tunc, & nunc rite converſis veniam eſſe promptiſſimã. Atque his notatis ſenſibus rectè concionatores ingerunt, Deum olim magis ad pœnas pronum extitiſſe, quam modo pluresque, & graviores pœnas temporales intuliſſe; minus etiam gratiæ contuliſſe. At ſi indiſtincte Deum totum agnum, & Juſtitiæ quaſi expertem inculcarent, nocerent planè populo, timoremque excuterent: ibi autem Deus non timetur, ubi non eſt, dicebat Tertulianus.

Eo ergo dirigitur totus noſter ſermo, ut ſatis innotuiſſe potuit, num laxiorem aliquam conſcientiæ, morumque regulam indulſerit nobis Deus in Evangelio? & an ea in eis circunſtantiis, eisque interpretationibus, & exiſtimationibus adverſus legem re ipſa noſtram operando peccemus, non minus, quam peccarent olim in ſimili? An major illa Dei miſericordia ad hoc quoq; extenſa fuerit, laxaveritque aliquid de ea regula, quæ quam fuerit ſtricta §. ſuperiori viſum eſt.

Quibus animadverſis Manichæi primum, & Marcioniſtæ, & alii, ac poſtremo Anonimus quidam, quem adverſarium legis, & Prophetarum Auguſtinus appellavit, totam veterem legem deteſtati ſunt: atque hic maxime adverſarius legis alium legis, ac Prophetarum; alium Apoſtolorum, & Chriſtianorum deum commentus eſt, auſterum illum totum, & crudelem propter tot eas, quas commemoravimus, aliasque pœnas & mortes, Deum contra Apoſtolorum, & Chriſtianorum benignum iræ, juſtitiæque expertem, & qualem carnales quique, & inimici crucis Chriſti optarent.

Augu-

Auguſtinus duobus hunc legis adverſarium confinxit, & utrumque Deum, ſeu potius unum in ſeveritate pœnisque contulit: & lib. 1. cap. 16. *quas mortes (inquit) iſte exaggerans, & ſcholaſtica Vanitate deſcribens ad blaſphemandum Deum, qui talibus mortibus eos flagellabat Horrorem incutit mortalibus ſenſibus etc. His mortibus confert mox gehennam, quam minatur, & infert Deus chriſtianorum. Concludit: nonne poſſent Judæi dicere adverſus hujus impietatem, longe incomparabiliter Deo noſtro Deum ſe habere mitiorem? longe ſcilicet minus punientem tranſitoriis mortibus corporum, quam flammis perpetuis gehennarum?*

*At enim propterea Videtur huic Deus legis, & Prophetarum, qui unus & verus eſt Deus, crimine crudelitatis arguendus; quia propter leviſſimas cauſas, vel etiam erubeſcendas pœnam mortis, vel corporalis inflixit; quod David populum numeraſſet; quod infantes, ſicut iſte dicit filij Heli ſacerdotis de ollis, vel cacabis Deo præparatis aliquid deguſtaſſent Qua in re non diſputo quantum, & quam pernicioſum elationis vitium tam ſancto viro, ut vellet Dei populum numerare ſubrepſerit, eorumque mortibus non æternis, ſed jam jamque humana conditione venturis, & celeriter tranſituris fuerit flagellatus, quorum fuerat multitudine inflatus. Nec dico: filios Heli fuiſſe infantes, ut iſte loquitur neſciens, quid loquatur &c.*

*Sed hoc quantum exiſtimat iſte, fuiſſe peccatum, quod in convivio nuptiali inventus eſt homo veſtem non habens nuptialem. Puto, ſi humana conſideratione iſta metiamur huic aliquantulum ſufficere debuit erubeſcere, ut plurimum invitandis, indignatio protenderetur, Veſtem mutare compelli; & tamen dictum eſt: Ligate illi manus, & pedes & projicite eum in tenebras exteriores, ubi erit fletus, & ſtridor dentium.* Humana certe conſideratione, & ratione non hoc dixiſſemus, ſed illud Auguſtinus dicit, & verum dicit, & totum paucis dicit, & ſufficit. Quando ergo humana conſideratione velut regula metiemur, nec ſtateram Dominicam aſſumemus? refellit vero Auguſtinus quædam reſponſa.

*Ecce quod eſt manifeſtius ſubdit, proferamus Evangelium legi veteri comparans, Dominus, & non illud malum, quod ante didicerant, ſed quod ipſe docebat perfectius eſſe conteſtans, audiſtis inquit, quia dictum eſt antiquis, non occides; qui autem occiderit reus erit judicio. Ego autem dico vobis, quicumque iratus fuerit fratri ſuo, reus erit judicio; qui autem dixerit racha, reus erit concilio; qui autem dixerit fatue, reus erit gehennæ ignis. Quid tam parum in peccatis, quam fratri dicere fatue? quid tam magnum in ſupplicijs, quam gehenna ignis? Si in lege, vel Prophetis iſte inveniſſet aliquem, qui dixiſſet fratri ſuo, fatue lapidari juſſum fuiſſe divinitus. quanta Deum crudelitatis argueret! quis autem &c.*

Subinde Chriſti eos, qui ad ſiniſtram ſunt, damnaturi verba Uſurpat: *Ite in ignem æternum, qui paratus eſt Diabolo, & Angelis ejus. Hujus tanti ſuplicii, ſubjungit, quæris cauſam. Eſurivi inquit, & non dediſtis mihi manducare Ecce pro Eſca temporali non ablata ſed non data æternum, & horrendum ſupplicium comminatur.*

Advertit ſubinde quo pacto quis eodem artificio Deum legis mitem; contra vero Deum Evangelij crudelem cauſari poſſet afferendo benigniora quæque ex lege; duriora vero ex Evangelio. Deus legis is erat: *nolo mortem peccatoris, ſed magis ut convertatur & vivat. Non ille, qui propter Lucrorum avaritiam, etiam eum ſervum, qui non perdidit talentum quod acceperat, ſed tantum quia, non amplius acquiſivit; ligatis manibus, & pedibus projici juſſit in tenebras, exteriores. &c. Et qui venientibus ad ſe & pulſantibus, & dicentibus Domine, aperi nobis reſpondit non vos novi, tantum quia oleum ſecum, quod infunderent ſuis lampadibus, non tulerunt, &c.*

*Has atque hujusmodi, ſi quis Veſana mente ſacrilegus, inde lenia, hinc aſpera colligat, & ſic homines, utrarumq; litterarum imperitos à Chriſto, tanquam à ſævo, & crudeli conetur avertere, & ad Deum miſericordem Prophetarum convertere, nonne & huic ipſi &c. impius, atque imperitus apparebit?* Hunc eundem morem, ut part. 1. lib. 1. dictum eſt, ſervaſſe quidam erga opiniones morales, & circa Veterum, novorum que collationem, plane videntur inde lenia, hinc aſpera colligendo, quam ipſis libet partem aut duriorem, aut mitiorem imperitis repræſentant.

His porro, quæ Auguſtinus in Adverſarium illum legis contorſit, ſatis confectum eſt, nihil in lege gratiæ laxatum eſſe de regula morum, atq; in nullo quo ad hoc miſericordioſiorem Deum eſſe; quin ex actu, atque ad altiorem perfect[illegible]m ea deduxiſſe, quæ moralia in lege fuerant q[illegible]n ſane venit ſolvere, ſed adimplere, quæ deſuerant. Omitto alia, ut Petrum in defenſione ſalvatoris peccantem, tantus illas ſcribarum, Phariſæorumque reprehenſiones, quia quærebant primas cathedras in ſynagogis, primos accub[illegible]s in cœnis, & ſalutationes in foro, & vocati ab hominibus Rabbi, ſpoliabantque Domus viduar[illegible]m, ſub obtentu prolixæ orationis, ut ſæpius dictum eſt; & memoro ſæpe, iſtos ſcribas, ac Phariſæos, quorum ſane cœcitas mihi videtur valdè aperiva oculorum.

Unum ſupererat, quod in hac tota tantus Magiſter Auguſtinus non prætetiret apponere enim nobis p[illegible]ſſent ignoſcendi facilitatem in Evangelio intimatam, Hoc porro abs re eſſe, advertit Auguſtinus; *Ignoſcendi autem miſericors manſuetudo, inquit propter quam dictum eſt, non ſolum ſepties, Verum etiam ſeptuagies ſepties fratri remittenda eſſe peccata, non ad hoc valet, ut ſit iniquitas impunita, aut torpe, & dormitus diſciplina, quod potius obſit, quam diligens, vigilansque Vindicta.*

Concludat itaque idem Auguſtinus lib. de Paſtoribus cap. 3. *Abſit ergo ut dicamus vobis; vivite, ut vultis ſecuri eſtote, Deus neminem perdit &c. Etſi ſpectaculis volueritis oblectare animos veſtros. iſte; quid mali eſt? & feſta iſta, quæ celebrantur per univerſas Civitates in lætitia convivantium & publicis menſis & ſe ipſ[illegible], ut putant, jucundantium revera magis perdentium, ut [illegible]ebrate: magna eſt Dei miſericordia, quæ totum ignoſcat. Hæc ſi dixerimus forte congregabimus turbas amplior[illegible] & ſi ſint quidam, qui nos ſentiant Hæc dicentes non recte ſapere, paucos offendimus, ſed multitudinem conciliamus. Quod ſi fecerimus, non verba Dei, non verba Chriſti dicentes, ſed noſtra erimus paſtores nosmet ipſos paſcentes, non oves.* Nota hic obiter ſingula, ſanctos Dei omnes eſſe auſteros; item multitudinem, eum plerumque ſecundum carnem, non ſecundum ſpiritum Vivat, non veritate, ſed falsa adulatione conciliari; item paucos tunc ibi eſſe, qui inter verba Dei, & hominum, diſtinguerent: quæ tota differentia in doctrina, ut uno verbo dicamus, ſola veritate, & falſitate conſtat: non plane conſtat, nec fieri unquam poterit, ut conſtet probabilitate: & quot quot falſa etiam probabilia dicunt, non verba Dei, non verba Chriſti dicunt, ſed ſua: paſc[illegible]nt ergo ſemetipſos, non oves: vel audeat eo usq; ie Probabiliſta aliquis, ut dicat, Verba falsa probabilia eſſe verba Dei. Quandiu ergo ſanum, ſalvumque eſſe volent, quod Dei eſſe non poteſt.

§. VIII.

### §. VIII.

*Quid ergo ex his concludat cordatus quisque Chriſtianus?*

Dicet, opinor, ſibi, ſtrictam fore regulam, ſtrictas doctrinas quibus judicandi ſumus, ego etiam ipſe credo, fixumque in animo habent Catholici omnes; hoc conſcientia uniuſcujuſque, hoc confeſſio omnium teſtatur, & clamat. Atqui fieri non poteſt, ut ſtricta regula, doctrinisque judicari debeamus, & non eadem regula, doctrinisque vivere teneamur, cum menſura totius futuri judicii quoad ſubſtantiam, vel quaſi ſubſtantiam, id eſt, quoad gloriam vel condemnationem ipſa illa menſura, & regula futura ſit, quæ nos in vita nunc noſtra obligat. Si laxius vivendum eſſet, vel vivere liceret laxius etiam judicandi eſſemus, & implicatio eſt vitæ regulam laxam eſſe; ſtrictam vero regulam judicis. Concludit, credo, ergo ſtricta regula, doctrinisque vivere teneor. At hoc, inquit, me terret. Sed terruit, inquit, ipſos etiam ſanctos Dei; & ſuo nos timore, ait Auguſtinus, terret Apoſtolus: Item cum timore, & tremore ſalutem noſtram operari juſſi ſumus. Satius ergo eſt, verū nunc ſcire, quando prodeſſe poteſt ſcire, quam poſt, ubi ſera erit pœnitentia; & conſultius eſt modò dura, ſed vera noſſe, quam falli, & damnari.

Quin reſumet, iis ipſis doctrinis diſcutiendos nos haud dubiè, quas bonus Magiſter noſter nos edocuit; quas ejus Apoſtoli, diſcipuliq; nobis poſteris ſcriptas etiam conſignarunt, quæ corda noſtra à terra, à mundo, ac pompis ejus, à divitiis, à volu[illegible], & luxu avertant, ac ſurſum erigant. Hę ergo ipſæ, inquit, regula quoque vitę meæ eſſe debent: ſi hæ me damnēt, liberare alię nequibunt.

Imò ſubdit, & inquit, Deus judicans aliud vix eſt; quam Deus, reſolvens poſt factum caſus conſcientiæ. Sic autem ante factum eſt reſolvendi illi ſunt, ſicut poſt factum recte reſolvuntur, id eſt, à Deo judicantur, cujus rectum eſt judicium. Si ergo hæc poſt factum Dei reſolutio ſtricta eſt; ſi ut carnales vellent, ſi ut avari vellent, ſi ut ambitioſi vellent, ſi ut mundus, ac ej[illegible] ſectatores vellent, non eſt; ſicut & quando in mundo erat, & mundus eum non cognovit, non ſic, ſed longe aliter, & contrarie locutus; profecto dubitari conſideratè nequit, reſolutiones etiam caſuum conſcientiæ ante factum ejusmodi eſſe oportere.

Videmus ſubdit, in utroque teſtamento Deum caſus conſcientiæ judicaſſe; ac ſemper valde ſeverum extitiſſe; ea quæ nobis vix peccata viderentur, peccata habuiſſe; quæ nihil eſſe videbantur, graviſſime mulctaſſe; quis enim etiam modo penſi habuiſſet eam Davidis numerationem, & ex tanta populi multitudine ſecutam elationem? Hic ipſe Deus ait, caſus meos judicaturus eſt. Fruſtra ergo erit, quod me fallam modo, ſi judicium demum ejus evadere non potero. Poſt facta quidem, ſcitaque Dei judicia, quæ juſta eſſe ſupponimus, hinc inde rationes, cauſasq; juſtitiæ quærimus: at ſi nobis tacente prorſus Deo judicium commiſſum fuiſſet, ſiquidem etiam nunc magis credimus, ac ſtupeſcimus, longe profecto aliter nobis viſum fuiſſet, & peremptoria eſt ea Auguſtini animadverſio: *puto ſi humana conſideratione iſta metiremur, hunc aliquantulum ſuſſicere debuit erubeſcere*, qui Dei judicio miſſus eſt in tenebras exteriore. De ſignificato veſtis Auguſtin. agit, ſed ex veſte ipſa ſignificatum inducit. Vere enim dicit Dominus Iſaj. 55. *Non enim cogitationes meæ, cogitationes veſtræ; neq; viæ veſtræ, viæ meæ, dicit Dominus. Quia ſicut exaltantur cœli à terra, ſic exaltatæ ſunt viæ meæ, à viis veſtris, & cogitationes meæ, à cogitationibus veſtris.* Ergo reſolutiones caſuum humanis cogitationibus, viisque peractæ longè diverſæ erunt, ab eis, quas viæ, cogitationesque Dei facturæ demum ſunt. Ubi longam reſolutionem humana quadam conſideratione, & æquitate factarum ſeriem conferre quis poteſt cum cogitationibus, viisque Dei, atque judiciis ab eo factis, datisque quaſi reſponſis: & univerſim non eſt unde tutas eas vias exiſtimet, quæ cogitationibus purè humanis conſtant. Etenim ſi ſcirem ego, diſcrepare plurimum, & ſicut cælum à terra Theologias duorum ex judicio unius nihil tuto inferre poſſem de judicio, ſententiaque alterius. At ſcit quisque multo plus diſcrepare judicia, ſententiasque purè humana hominum, & Dei. Nil ergo ex ſententia unius inferre tuto poteſt de ſententia alterius. Cavendum eſt ergo, ne reſolutiones caſuum, quibus vivimus, humanis putis ratiociniis conſtent.

Dicit ſibi præterea hic Chriſtianus noſter: ecce ſunt in mundo multi libri, qui continent, tradantque ſententias ſuorum Autorum. Liber ſane ille qui Dei eſt & ejus ſententias continet, & refert, non profecto per laxum, ſed per ſtrictum differt à ſententiis librorum aliorum, ut ex adductis conſpicitur. Ergo licet per ſtrictum etiam errari poſſit, tamen per laxum cōcordari cum eo libro nō poſſumus; atque inter errandi utrumq; periculum eo declinandum eſt, quo liber ille ducit. Hoc ſcilicet compertum, exploratumq; eſt, conſcientiam errare poſſe, & quod peccatum non eſt, peccatum eſſe exiſtimando: item, exiſtimando, peccatum non eſſe, quod peccatum eſt. At omittendo quosdam paucos, quos ſcrupuloſos appellamus, & apprehenſionibus magis, quam judicio rationi perturbantur, ac paucos alios, de quibus dicitur; beatus vir qui ſemper eſt pavidus, & loquendo de multitudine, hi raro, & rari in illud extremum declinant, ut peccata eſſe arbitrentur, quæ non ſunt, ſed magis in contrarium, neque per exceſſum, ſed per defectum peccare, periclitarique ſolemus.

Atque hæc moralis aſſumptio patet ex dictis; nam vix forſitan in judiciis à Deo factis, quæ in libro ſuo referuntur, unus caſus dabitur, in quo aliquid, quod alioquin nobis viſum fuiſſet peccatum eſſe, pronunciatum à Deo ſit, peccatum non eſſe: contra vero caſus multos retulimus, & alios omiſimus, in quibus ſententia Dei fuit, aliquid peccatum eſſe, & peccatum mortale eſſe, quod nos alioqui, vel nullum eſſe peccatum, vel ſolum eſſe veniale, vel omnes, vel multi, vel aliqui exiſtimaviſſemus; ut clare quisque videbit, qui non contentioſe, ſed Chriſtianè, quæ allata ſunt, conſiderabit. Patet ergo nos non in illud errandi periculum declinare, ut peccata eſſe cenſeamus, quæ non ſunt. Sed potius in contrarium ut cenſeamus non eſſe, quæ ſunt. Id quod præterea multipliciter oſtendi poteſt, tum ex eo quod oculis cernimus, homines plerumq; non in timorem Dei nimium, ſed in vanam magis confidentiam declinare; tum ex eo, quod etiam ex naturæ corruptione appetant naturaliter vivere ſecundum carnem, non ſecundum Deum; & etiam, quia ut oſtenſum fuit lib. 2. humana ratio non per exceſſum, ſed per defectum eſt inſufficiens ad excogitandam, vel fundādam rectam doctrinam morum; atq; conſuetudo ipſa cum mundo cui immerſi ſumus, ſenſim nos fallit, inducitque ad conſentiendum ipſi.

Hæc

Hæc & alia principia moralia valde practica ſunt, quæ perſuadeant nos ad extremum illud plerumque deflectere minus juſto timendi; & ut de paucioribus toto corde Deo inſervientibus proverbium eſt, eos culpam etiam ibi timere; obi non eſt, ut Machabæi Sabbato præliari noluerunt; ita de multitudine proverbium contrariom ſtatui poteſt à contrario ob dictas cauſas. Regula ergo erit plerumque vera, extremum illud vitare, in quod frequenter impingimus, & aſſumere contrariam viam, per quam raro periclitamur.

Neque vero, de quo dictum eſt, & etiam dicetur, opponi debet hoc pacto terrendos nimium homines. Nam potius & hæc alia nota veri, & falſi erit: quod via vera ſalutis talis neceſſario eſſe debeat, quæ eis ſaltem omnibus, qui vel in eam ingreſſi non ſunt, vel ingredi nunc nituntur, timorem incutiat, difficillimaque, & aſpera videatur; ſin minus hoc ipſo falſa eſſe dignoſcitur; quod ex infinitis regulis Evangelii conſtat, & in ipſis terminis de via, & janua apertiſſime liquet, arctam alteram anguſtam eſſe, & paucorum, ac proinde aſpetum, niſi virtute, & charitate dulceſcat.

Sed ne ab argumento hujus quæſtionis proprio diſgrediamur, patet, conſiderationem futuri judicis timorem incutere omnibus jam prorſus non ſtupidis, cœciſque. At via vera ſalutis, & regula vivendi debet eſſe illi conformis. Ergo timorem incutere debet, & terrere; ſin minos falſa, vanaq; eſſe evidentiſſime deprehenditur. Dictum eſt itaq; ſæpe legem Dei, ac ſalutis viam, non de ſe, & ab iis, quæ præcipit blandam, ſuavem, mitemque eſſe; qood eſt v tum notorium, qoin eam eſſe viribus naturæ impoſſibilem: ſed reddi & poſſibilem, & etiam ſuavem ex gratia Dei; Nam Deus, inquit Concilium Tridentc. ſeſſ. 6. cap. 11. ex Aoguſtino, *impoſſibilia non jubet, ſed jubendo monet, & facere quod poſſis & petere, quod non poſſis, & adjuvat, ut poſſis: cujus mandata gravia non ſunt, cujus jugum ſuave eſt, & onus leve; qui enim ſunt filii Dei, Chriſtum diligunt, qui autem diligunt eum, ut ipſe teſtatur, ſervant ſermones ejus &c.* Ecce ergo onde mandata ſint poſſibilia; ecce unde, & quibus etiam ſuavia. Quid ergo in rebus clariſſimis nos morantur? Atque hanc totam hujus quæſtionis doctrinam breviſſime, & velut quodam pro ignorantibus proverbio traditur Prov. 28. *Viri mali non cogitant judicium: qui autem inquirunt Dominum, animadvertunt omnia*, ex quo, & aliis ibi concludit, non quidem, beatus vir, qui non timet, aut ſimile, quod nullibi ſcriptum eſt, *ſed beatus vir, qui ſemper eſt pavidus*, charitas enim foras mittit timorem, ſervilem ſcilicet, non ſane filialem.

## QUÆSTIO XI.

*Utrum etiam veritas moralis à quolibet, ut Auguſtinus dicit, inveniri per charitatem poſſit; & hac ſit altera nota?*

ORigo illa, olim quidem Academiſmi; nunc verò uſus probabilium omnium, quam totá in invenibilitate veritatis reponunt, quatienda eſt modis omnibus. Nunc autem poſt alias traditas veritatis, ex quibus ab Idiotis etiam facile deprehendatur, notas, & ſigna, denuo modus hic alius olim ab Auguſtino maxime declaratus, retractandus eſt ut dicere deſināt, nō modo falſas doctrinas regulam eſſe, qood rite intelligendo vix dici poteſt, ſed vel eas ſaltem frequenter excuſare fideles poſſe.

### §. I.

*Senſus, & intentio quæſtionis.*

PRimom quidem de omnibus etiam ignorantibus, ac illiteratis, & non ſolum de ſapientibus, aut profeſſione talibus pertractamus: ſcitur enim ſcopum hujus libri eſſe, ut prolocuti ſumus, leges Dei, atque præcepta ad unumquemque pertinentia, vel ſemper, vel ſaltem ut in plurimum per notas quaſdam. & ſigna ſua inveniri ab eo poſſe, etiamſi Idiota ſit, ac barbaris ipſis, ut Chryſoſtomus loquebatur, barbarior: quemadmodum ab eiſdem, qua inſtantia omnia adverſantium argumenta ſemper effringimus, inveniri poteſt vera fides, & religio: atque has notas, ſignaque proſequimur.

Seoſus porro qoæſtionis non eſt, num per charitatem ita inveniri veritas moralis poſſit, ut eam habenti nihil jam obſtent, quæcumque ignoraverit? compertum quippe eſt, cum charitate non ſtare ullum peccatum mortale: quare ſi quæ ignorantiæ rerum, vel obligationum gravium ſubeſſent habēti charitatem, illæ haud dubie involuntariæ, & invincibiles, ac ex integro excuſantes forent; nondum enim, ut quæſt. ſuper. dictum eſt, didicimus, peccata alioquin futura mortalia ex ignorantia reddi venialia, ſed vel prorſus peccata eſſe deſinunt, vel mortalia remanent. Cum ergo in habente charitatem nullum mortale eſſe poſſit ſimul, plane fit, omnes ejus rerum vel obligationum gravium ignorantias fore omnino involuntarias, excuſantesque ex toto.

Sed ſenſus, ac intentio Auguſtini, & noſtra non iſta eſt; ſed medium potius, modumq; quærimus, quo ignorantiæ tollantur, ac veritas inveniatur. Auguſtinus autem tradit, per charitatem eam inveniri. Ergo charitas facit, ut veritatem ipſam, hoc eſt, legem Dei, & præcepta ſcire, noſſeque poſſimus Non ergo intentio eſt charitatem habenti nō obeſſe ſuas ignorantias (intelligo ſemper rerum gravium,) ſed has ignorantias tolli, repellique per charitatem.

Hic vero de ſenſo Auguſtini una occurrit difficultas, otrum diſſerat de charitate ipſa actu habita, an etiam de charitate non habita, ſed mente intellecta, ac bene percepta, & apprehenſa, etiam ſi actu non habeatur? Nam ſi Auguſtino ſolum eſt ſermo de habentibus charitatem, modus, & regula erit valde diminuta qua ſcilicet ſoli juſti uti poſſint: non reliqoi. Videremur deinde hoc pacto docere ſolùm eos, qui jam ſciunt; præterire autem ignorantes; hoc eſt, omittere indigentes, curare autem, qui non egent: nam ſi charitas ipſa habita docet, ac inſtituit, eam jam habentibus nihil opus eſt, ut dicamus, à charitate ſua ſe docendos, & dirigendos; dirigentur enim nobis etiam tacentibus. Quapropter neceſſe eſt, Auguſtino ſermonem eſſe de omnibus habentibus, & non habentibus, & præciſivum ab utriſque, & univerſale.

Dicimus itaque, charitatem dupliciter docere veritatem poſſe; Primo ſumptam, objective id eſt, intellectam, ac mente bene perceptam, & apprehenſam; Secundo ſubjective recte nos afficiendo, & movendo, ac ſic etiam ſuggerendo. Utroque modo docetur qui actu charitatem habet; qoi non habet, ſolum primo. Secunda inſtitutio eſt quaſi continua; Prima ſine ſecunda plerumque, & ut in plurimum valde interrupta, & rara ex defectu bonæ affectionis ſubjecti.

Quibus notatis, & nihil diſtinguendo, atq; univerſim loquendo dicimus, omnes prorsùs fideles vel ſemper vel ſaltem fere ſemper invenire poſſe veritatem moralem per charitatem: vel quia qui etiam ea carent, poſſent, ſi fortiter vellent eam bene apprehenſam, & præſentem, quaſi continue, ſeu quoties opus eſſet mente geſtare; & ſic Regi; vel poſſunt ſaltem ad ipſam charitatem, qua ſubjectivè, & objectivè dirigantur, pervenire, ſi volunt, notamus, tamen, à nobis haud excludi Magiſterium exterius, quin ad hoc ipſum, quando, & quoties opus eſt, ducit ipſa bona magiſtra charitas, quæ quippe non inflat. Modo ſic in genere ſtatuenda, probandaque eſt primum concluſio; ac deinde magis practice declarabitur.

## §. II.

*Probat Doctrinam Auguſtinus.*

AUguſtinus ſæpe doctrinā iſtam ſtatuit, quam plenius lib. de diſciplina chriſtiana proſecutus eſt, *locutus eſt*, inquit, *Dei ſermo, accipite diſciplinam &c. quid ergo hic diſcitur, & quare diſcitur? qui diſcunt, vel à quo diſcunt? Diſcitur bene vivere. Propter hoc diſcitur bene vivere, ut perveniatur ad ſemper vivere. Diſcunt chriſtiani. Docet Chriſtus.* Ecce omnia quatuor genera cauſarum explicate propoſita, ac ipſam in terminis quæſtionem noſtram de doctrina morum: a qua ſanè diſciplina chriſtiana extrahere inprimis poſſunt omnes opiniones falſas etiam probabiles, vel etiam certas ſolùm quoad nos ſed falſas; nam diſciplinam chriſtianam diſcunt chriſtiani, ac docet Chriſtus; nihil falſum, nec ex quo falſum ſequatur, docet Chriſtus; nec proinde chriſtiani qua chriſtiani diſcunt: ergo nihil falſum in diſciplina chriſtiana continetur alia ergo ea doctrina eſt, in in qua falſa traduntur, nec Chriſtus eſt, qui docet, quod reluctantur?

*Primò ergo*, ſubdit Auguſtinus, *quid ſit bene vivere; deinde quæ ſit merces bonæ vitæ, tertio qui ſint boni chriſtiani; quarto quis ſit verus Magiſter, pauca loquentibus nobis, ſicut Dominus donat, audire dignemini, ſed multi nolunt habere diſciplinam*, &c. Sed aliquando iraſcetur Dominus, & peribunt à via juſta, ac extra eam totam fient, atque deſerentur.

Jam continenter Auguſtinus eam ſibi objicit difficultatem, quam obloquuntur, ac olim protritam, quaſi nihil umquam de ea ſcriptum fuiſſet, amplificant, veritatem ſcilicet inveniri non poſſe; ac proinde non ea ſed ex probabili eſſe vivendum.

*Quid eſt ergo, inquit, bene vivere? quid hic dicitur? audite, quid planè dicatis. Præcepta multa ſunt, & innumerabilia. Præceptorum ipſorum paginas, vix quiſquam enumerat, quanto magis ipſa, quæ voluit, tamen Deus propter eos, qui ſe poſſent excuſare (excuſationes videte veſtras) vel quia eis non vacat legere; vel quia non norunt legere: vel quia non poſſunt facile intelligere, ut excuſationem nemo habeat in die judicii, voluit, ſicut ſcriptum eſt, conſummare, & breviare verbum ſuper terram, ſicut Propheta de illo prædixerat, verbum enim conſummans, & brevians faciet Dominus ſuper terram. Hoc ipſum verbum conſummatum, & breviatum, nec obſcurum eſſe voluit, ideo breve, ne non vacaret legere: ideo apertum, ne dicat, non mihi licuit intelligere.*

Quid hic dicitis, Janſeniſtæ, qui Auguſtiniani prorsùs videri vultis? An ne in ſenſu innocentiæ abbreviavit Deus, conſummavitque verbum, quod tanto poſtea ſe facturum promiſit? & tunc quidem in hoc abbreviato verbo, totiuſque legis compendio noſſe cuncta poterant, qui non poſſent, aut non ſcirent legem, non vero non poſſunt? & Auguſtinus eo incumbit totus, ut doceat, non quomodo forſitam, Adamus, & Eva, qui ſoli ſtatu innocentiæ potiti ſunt, invenire legem poſſent? mihi credite: deſipitis.

Janſeniſtæ itaque, & alii eis ex toto contrarii in eo conveniunt, & dicunt, multa, vel aliqua Dei præcepta ſciri non poſſunt. Janſeniſtæ addunt; & tamen peccamus: contrarii dicunt, non peccamus. At neutrum Auguſtinus dicit, ſed ut omnibus excuſatio ad diem judicii tolleretur totam legem, totque præcepta, quæ numerari vix queant, docet, redacta eſſe à Deo ad brevem ſummam, & compendium, ideo breve, ne non vacaret legere, ideo apertum ne dicat, non mihi licuit intelligere.

Siquidem igitur utriq; ab Auguſtino diſcedunt, modo videamus, qualiter, & qualem ſummam paginas omnes libri legis redegerit Deus *Theſaurus ergo magnus eſt, inquit, divinarum ſcripturarum habes in ſe mirabilia præcepta multa &c. Sed quis poterit ſcrutari theſaurum iſtum; & uti eo, & pervenire ad omnia, quæ ibi ſunt? Ne quis ſe minus idoneum diceret ad perſcrutandum theſaurum, continuo dedit aliam ſimilitudinem: ſimile eſt, inquit, regnum cælorum homini negotiatori quærenti bonas margaritas qui invenit unam pretioſam margaritam; & vendidit omnia, quæ habuit, & emit illam; ut ſi piger es ad perſcrutandum theſaurum, non ſis piger unam margaritam ſub lingua ferre; & quovis, ſecurus ambulare.*

*Quid eſt ergo verbum conſummans, & brevians? Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde &c. & diliges proximum tuum, ſicut te ipſum, in his duobus præceptis tota lex pendet, & Prophetæ. Ecce quod diſcitur in domo diſciplinæ &c. Non invenis parem Deo, ut poſſit tibi dici, Dilige Deum tamquam illum. De proximo inventa eſt tibi regula: quia invenis proximo par tu ipſe. Quæris, quomodo diligas proximum? Attende te ipſum; non eſt, ubi erres, volo ergo, & jam tibi committere proximum tuum, ut diligas eum, tamquam te ipſum &c. Proximus eſt homini omnis homo.* Ac rursùs: *nihil tam proximum, quam homo, & homo, & iterum: & quidem fratres ſecundum quod homines ſumus; quanto magis ſecundum quod Chriſtiani ſimus.*

Quoniam vero proximum unicuique committere, ut diligat tamquam ſe ipſum, & ſæpe etiam ſacer textus ad unam dilectionem proximi univerſam, legem revocat, inquirit, quinam ſe ipſos diligant? non ſcilicet qui turpitudines exercent, non qui ſe inebriare volunt; *nam qui diligit iniquitatem, odit animam ſuam* Concludit ergo, eum ſe diligere, qui habet ſurſum cor. *Quid eſt*, quærit, *ſurſum habere cor? niſi quod dictum eſt prius, diliges Dominum Deum ex toto corde tuo &c. quia ergo duo præcepta ſunt, ſi unum diceret, non ſufficeret.*

*Sufficit & unum, ſi intelligatur. Nam aliquando ſic loquitur ſcriptura, ſicut Paulus Apoſtolus; non adulterabis, non homicidium facies, non concupiſces, & ſi quod eſt aliud mandatum, in hoc ſermone recapitulatur: diliges proximum tuum, ſicut te ipſum. Dilectio proximi malum non operatur. Plenitudo autem legis eſt charitas. Quid eſt charitas? Dilectio. Nihil videtur dixiſſe de dilectione Dei &c.*

*Videte quomodo plus breviatum eſt: & adhuc pigri ſumus, ecce quæ duo erant, unum factum eſt. Prorsùs proximum dilige, & ſufficit, ſed dilige, quomodo te ipſum diligis: non quomodo te ipſum odiſti. Dilige proximū tamquam te ipſum, ſed prius eſt, ut diligas te ipſum.* Hæc ſanè, hæc ſunt, & ſimilia, quæ S. Patres de diſciplina morū tradiderunt, Deum eſſe amandū toto corde, ac proximum tamquam nos, nō raro, aut vix umquam eum diligendum; quin ſummam, & compendiū totius rei moralis tradituris aliud non occurrit, quod dicerent, niſi in his duobus mandatis univerſa lex pendet;

& Prophetæ. At hanc brevem lectionem, ac ſummam ſciunt catholici omnes. Ergo ſi exequi nolunt, atque hoc ſibi compendium habere præſentiſſimum non habent ſua culpa eſt, quod ignorent plurima: nam omnia duobus clariſſimis verbis, vel etiam uno complexus eſt Dominus.

## §. III.

*Eodem prorsùs modo philoſophatur etiam Chryſoſtomus.*

PLena ſublimis ſapientiæ eſt Homilia 1. Chryſoſtomi in Matt. Inſequitur ibi philoſophiam moralem Philoſophorum, Platonis, Zenonis, & alia. Quidam qui ad pauca ſanè reſpiciendo pronunciare videntur, ac vix aliud conſiderare quam quæ apud nos vident, eam ſibi diſtinctionem præfigere ſolent, ut alia præcepta ea eſſe dicant, quæ ſunt in Decalogo ſumpta ſine novis circumſtantiis, & horum nolunt eſſe ignorantiam invincibilem ſaltem diuturnam, etiam apud Barbaros: alia dicunt eſſe non ea expreſſa in Decalogo, ſed latentiora, vel ipſa etiam expreſſa in Decalogo ſub novis quibuſdam circumſtantiis, atq; horum ubique admittunt ignorantias invincibiles. Ea origo ita philoſophandi fuiſſe videntur, quod apud nos videant, ea prima vix à quoquam ignorari; at ignorari poſteriora; quaſi vero non ſint ignorantiæ etiam vincibiles, & eadem ſit ubique, & omnium poſſibilitas naturalis.

Quidquid ſit, ſatis lib. 1. & 3. de hujus diviſionis inſufficientia dictum fuit, oſtenſumque factis notoriis, multa contra expreſſiſſima Decalogi non modo bona exiſtimata fuiſſe non ſolum a Barbaris, ſed acutiſſimis etiam Gentium, quin etiam in ipſam ſuam religionem converſa. Nunc vero in hac ipſa homilia Chryſoſtomi videre poſſunt, de quo etiam latiſſime in libris Politicorum ab Ariſtotele diſputatum noſſe potuiſſent, ipſos Philoſophorum quaſi apices, Platonem, Zenonem, ac alios, qui de Republica ſcripſerunt, eam optimam, feliciſſimam, beatiſſimam cenſuiſſe, in qua patrimonia, & ipſa etiam conjugia eſſent communia, & omnes omnium uterentur uxoribus, nudaſque, ut ait Chryſoſt. *Virgines ad palæſtram ducebant.* An ergo hæc, quæ ſuæ Philoſophiæ velut cardines erant, ignorare diu non poterant mala eſſe, facilius multo, quam ignorent chriſtiani multorum contractuum uſuras, & malitiam? Non enim opinor, difficultas rerum ex rebus ſolum ipſis penſatur, ſed vires præterea unicuique conceſſæ æſtimandæ ſunt. Non erga unam pro chriſtianis, & cæcis gentibus diviſio regulaq; aſſignanda fuerat, & ſi ab ignorantia etiam diuturna ad ignorantiam vincibilem apta eſt conſecutio, ita agentibus imò magis expreſſa ipſa Decalogi ignorari invincibiliter potuerunt, quàm à chriſtianis, maxime vero à catholicis alia latentiora. Ex Platone vero, Zenone, ac ſimilib. obvia eſt conſecutio à fortiori ad populum.

Hoc ergo ex loco inſequitur Chryſoſt. Philoſophiam Gentium, quo nonnihil diſgreſſus ſum, ut totius doctrinę noſtrę ſecum, ac eùm doctrina ſanctorũ concordia ubiq; conſtaret, ne nunc de moribus philoſopharemur, quaſi nunc primò mundus eſſe cæpiſſet, nihil hominum priorum mores, & facta, ignorantiaſq; contemplando, aut ſanctorum doctrinam prætermittendo decerneremus.

Inſequitur præterea Philoſophorum de moribus doctrinam propter ejus ſciendæ, intelligendæque difficultatem: quod inſtituti præſentis eſt: & inquit: *Propter quod ibi præter laſciviam morum, multa etiam dictorum obſcuritas, & caligo eſt, & ad intelligendum grandis afflictio. Quid enim irriſione magis dignum, quam illa diſciplina* (videant adverſarii, num hanc ipſam labem Theologiæ morali affingant) *in qua, ut cætera omittam, cum innumeris verſibus Philoſophus diſputaverit multa, & obſcura oratione ſuam cumulat prolixitatem dicendi, ut quid ſit juſtum poſſit oſtendere. Ita etiam, ut utile ſi quid haberent, tanta tamen obſcuritatis titulo valde ad vita hominum eſſet incommoda. Si enim agricola vel artifex, ſi faber aliquis, vel nauta, aut quiſpiam cæterorum, qui manuum ſuarum opere paſcuntur, velit quidem ab arte propria diſcedere, ut conſumptis tot annis ſtudeat quid ſit juſtum: & forte antequam diſcat, interimatur fame, peregrinatur profecto propter hoc juſtum.*

*At non etiam noſtra ſunt talia ſed juſtum honeſtum utile, omnemque omnino virtutem in paucis ſyllabis in breviorem verbis, atque manifeſtis nos Chriſtus edocuit, tum dicens, quoniam in duobus mandatis tota lex pendet, & Prophetæ, id eſt, in Dei proximique charitate, tum jubendo, quæcunque vultis, ut faciant vobis homines, hæc & vos facite ... eſt enim lex & Prophetæ. Quæ certe & ſervo, & ... & viduæ, & puero, & ei qui valde videatur ... eſſe, facilia ad intelligendum ſunt, & prorſus ... les quippe ſunt ſententiæ veritatis, idq; ... teſtatur. Siquidem omnes fere, quæ ſunt agenda ... &c. Ubi alia ... proſequitur.*

Hæc eſt doctrina ſanctorum hauſta ex Evangelio veritatis. Tu dicis, juſtum ipſum ſcire non poſſumus; veritas ipſa dignoſci nequit in tam longa de juſto, & injuſto quæſtionum catena: ... ex rebus ipſis non poſſumus, opinione vivendum eſt Doctorum. Hoc, inquam, tu dicis: ſed contrarium dicunt, & ex Evangelio probant, ac manifeſtiſſimũ etiam eſſe cenſent ſummi viri, Doctoreſq; Eccleſiæ. At forſitam id Gentes latuit, ut ſiquidem juſtum ipſum ſcire nequiret, ſuppleretur, per probabile, & id quoad mores juſtum eſſet, quod quælibet florentiũ tunc ſcholarum, ſectarumq; ſtatueret: ſed enim exurgit Academia, & jã olim & hoc à ſe excogitatum inclamat, nec ita quidem large, ut quælibet cujuſlibet ſcholæ placita inter ea probabilia reponeret, ex quib. conſilia capienda eſſent agendi, & nõ agendi, ſed tantummodo ea, quę illuſtrẽ veritatis viſum haberẽt, ut latè explicatũ fuit.

Eandem Chryſoſt. doctrinam ſæpe ingeminat hom. 23. in c. 3. ad Rom. *dilectio proximi malum non operatur: conſummatio itaque legis eſt dilectio. Nimirum ex uno latere abſtinentiam à malo: malum enim operatur: ex alio bonorum efficacem operationem; conſummatio enim, inquit, legis eſt dilectio: non ſolum facienđorum nobis doctrinam breviter inducens, ſed & ipſorum exhibitionem facilem faciens.*

Item hom. 20. in ep. 1. ad Cor. c. 8. *ſcientia autem inflat, charitas vero ædificat, itaque qui cum charitate non munitur, venit in ſtultitiam. ſed neque charitas, inquit, ſine ſcientia aliquid lucri habet. Non tamen ita locutus eſt ſed tanquam conſentaneum omittens, majorem in modum hoc illius indigere oſtendet. Qui enim diligit, ut pote maximum adimplens præceptum, & ſi quid ei deficiat, quam primum propter charitatem ſcientiam conſequitur.*

Poſtremò in cat. S. Thomæ ad c 7. Matt. *Cum autem Dei verbum Dominus Jeſus Chriſtus omnibus veneris, præceptorum ſuorum fecit grande compendium, cum dixit quæcumque vultis, ut faciant vobis homines, hæc & vos facite illis.* Ecce quod genus moralis compendii pro omnibus, qui pro omnibus venit Dominus Jeſus compoſuerit, atque ex ipſo acceptum ſancti ejus conſignaverint: quod

pro-

profectò ſi ſciatur,& teneatur,vel cuncta ſcientur, vel facile,quæ deſunt,addiſcentur: quod ſi prætereatur,erimus velut æs ſonans,aut cymbalum tinniens.

## §. IV.

*Conteſtantur cæteri quoque Doctores.*

DAbo in omnium ſpecimen præcipuos quoſq; & primum à Breviario incipiamus , in quo plus me de recta morum doctrina didiciſſe,quam in libris illis,in quibus vix ullus ſcripturæ,& ſanctorum uſus eſt,libenter non ſemel confeſſus ſum; in hunc enim etiam finem ſancta Mater,ac Magiſtra Eccleſia annuale officium tanto ſapientiæ ordine diſpoſuit,& ut ex illo & orare inſtitueremur, & de fide,& moribus quidquid ferme noſſe oporteret,obvium,promptumque haberemus, ſed una ſola opinione hoc toto bono defraudamur.

*Beatus Joan. Evangeliſta*(inquit in breviario Hieronymus,*cum Epheſi moraretur uſq; ad ultimam ſenectutem,& vix inter diſcipulorum manus ad Eccleſiam deferretur,nec poſſet in plura vocem verba contexere,nihil aliud per ſingulas ſolebat proferre collectas,niſi hoc: filioli, diligite alterutrum. Tandem diſcipuli & fratres,qui aderant,Tædio affecti, quod eadem ſemper audirent, dixerunt, Magiſter, quare ſemper hoc loqueris? qui reſpondit dignum Joanne ſententiam;quia præceptũ Domini eſt & ſi ſolum fiat ſufficit.*

Hærendum plane hic eſſet, ac profunde conſiderandum, ſciviſſe utique Joan. Apoſt Theologiam moralem;& totum in hoc uno fuiſſe,quo ſcil. prætermiſſo nec bonus Chriſtianus eſſe quis poteſt,& ſi ſolùm fiat, ſufficit,non ſanè quaſi eo facto nihil referat, ſi cætera omittantur, ac perturbentur,ſed quia plenitudo legis eſt dilectio,ac ea habita in reliquis,vel numquam vel raro offendi poſſint,& quando raro offenderetur, ignorantia neq; diuturna erit,neque voluntaria,ut magis exponemus. Quidam tamen hoc primum, unde reliqua ſcienda ſunt,tollere videntur, & diliges ita interpretantur,hoc eſt,mutant, & corrigunt, non odio habebis. Quæ certè negatio odii, vel averſionis in primis ſolum docere poterit malum non facere, non autem bonum facere, neque legem implebit, ſed ſemi legem. Deinde difficile ad malum non ibitur, ſi dilectio non firmet in bono.

Rursùs Hieronymus epiſt.1. ad Demetriad. de virg. *impoſſibile eſt enim ei quemquam placere , cui quid placeat,ignorat* (ecce veſtras ignorantias, quam tam nihili intereſſe,& obeſſe diciis)*fieriq; poteſt, ut etiam obſequendi voto offendat,cui quomodo obſequi debeat, ante non didicit,& ut majus eſt voluntatem Dei facere , quam noſſe,ita prius eſt noſſe,quam facere. Illud enim merito præcedit hoc ordine. Unde Propheta dicit,& tu Iſrael,noli ignorare,& Beatus Paulus: qui autem ignorat,ignorabitur,itemque alibi: propterea nolite fieri imprudentes, ſed intelligentes,quæ ſit Dei voluntas.* Ignorat autem,ac vere neſcit, qui probabiliter fallitur,ac proinde errat, & pluſquam ignorat.

*Scito itaque*,ſubdit,nec Theologum,ſed virginem Demetriadem alloquitur *ſcito*,inquam,ait, *in ſcripturis divinis per quas ſolas potes plenam Dei intelligere voluntatẽ. prohiberi quædam,præcipi quædam,concedi aliqua, nonnulla ſuaderi. Prohibentur mala. præcipiuntur bona conceduntur media perfecta ſuadentur,in duobus illis,quæ priori loco ſunt,peccatum omne concluditur: in utroq; enim Dei continetur imperium. Generaliter namq; omnibus mandatur juſtitia quam ſalvator in evangelio breviter quidem , ſed pleniſſime comprehendens ait. quæcumque vultis ut faciant vobis homines, hæc & vos facite illis.* Modo inquis, virgines,& fœminæ ſcripturam,ex qua Dei voluntatem intelligant,nõ habent in ſuo vulgari ſermone. ſed excuſationes ſunt iſtæ: ſatis multa audiunt in eccleſiis,& ſæpe hoc unũ, ex quo lex tota pendet, & Prophetæ;quaſi adornatum vanum,vel nobilitatem ſuæ familiæ pertinerent, ſatis firma in animo,ac practice retinerent , & quæ deeſſe poſſent, perquirerent.

Eandem doctrinam tradit l.3.comment. in c.5. ad Gal. latius vero exemplo etiam rem declarat in præfat.ad cantic. quo forte nos exemplo inferius utemur; & alia ex eodem;item ex Aug.alia confert Magiſter ſentent.in 3.diſt.36.Ambroſ.de obitu Theodoſii inter multa alia ait: *ergo decedens è terris pia anima,& ſancto repleta ſpiritu.qui ipſi interrogantibus, qui ſibi occurrerent,cum ſe ad ſublimia,& ſuperna ſubrigeret, dicebat dilexi. Interrogabant Angeli vel Archangeli, quid egiſti in terris?*(occultorum enim ſolus cognitor Deus)*dicebat,dilexi,hoc eſt dicere,legem implevi,evangelium non præterivi?*

Denuo Auguſt.in Pſ.79 *quomodo*,inquit,*erit plenitudo ſcientiæ?&c. Noli per multa ire.atq; diſtendi. Terret te ramorum diffuſio? Radicem tene,& de Magnitudine arboris noli cogitare ſi ante charitas:& neceſſe eſt plenitudo ſcientiæ conſequatur. Quid enim neſcit,qui charitatem ſcit?* Breviſſimè albi: *ama,& fac quod vis.* Non certè nihil intereſt , quæcumque alia facias,vel omittas. Abſit ſed quod ſuperius dixerat: ama, & non eſt ubi erres:ſeu ut dicebat nuper:*quid enim neſcit,qui Charitatem ſcit?* Ama itaque, & fac quodvis.

Clemens Papa epiſt.1.ad Jacobum fratrem Domini:*& ne omnia nunc ſingulatim, ut dicam,omne bonum ipſa per ſe.ſi in vobis fuerit, charitas facere vos docebit: ſicut è contrario eos, qui à ſalute alieni ſunt omne malum facere odium docet.*

Hilarius Pictavi in enarrat in Pſ. 120. *nam & tolerantia perſecutionum, & formido verborum. & letitia eloquii & laudatio juſtitiæ,& omne omnino ſi quod aliud mandatum in lege eſt,in hujus tantum præcepti obſervatione concluditur: diliges proximum tuum ſicut te ipſum.* Iterum Hieron.ad c.30. Iſaiæ : *qui pro laborioſis legis obſervationibus , & mandatis in uno verbo recapitulavit omnia. Diliges proximum &c.*

Baſilius lib.regul. fuſius diſputatar. ad 1. interrogationem:*verum enim illud ſcire nos convenit,cum re ipſa hæc una tantummodo virtus ſit ejuſmodi tamen ineſſe ejus vim,ut cætera mandata omnia conſiciat atque comprehendat Qui enim diligit me mandata mea ſervabit :* & itẽ *in his duobus mandatis univerſa lex pendet & Prophetæ*,& in c.10.Iſaiæ. *Diliges Dominũ* &c. *Qui igitur ex uſu perficit verbum ipſe complens opere,ipſumq; abbreviat, ac veluti in ſummam colligit ejus latitudinem,quam pauciſſimis mandatis comprehenſam,hic adſcribitur*,&c. *Ait Dominus, omnia quæcumq; volueritis ut faciant vobis homines &c.* & applicat ſicut Auguſtinus,*quia verbum abbreviatum faciet Dominator Dominus* Fruſtra eſt , quod de Bernardo quidquam adjungam,qui ut inter alios memorat Pater ſtephanus Binetti amoris divi diſcipulus habitus eſt, ac citra aliud pæne Magiſterium in eam ſapientiæ plenitudinem devenit unde illud ejus axioma: *vis ſcire , quæ neſcis? Ama.* Hæc ſunt ſanctorum Moralia principia, non quæ mundo,aut carni,& ſanguini indulgent, ſed quæ animam virtutibus ædificent, & à terra ad cœlos, & nos, & mores noſtros exigant.

S. Thomas lect.2. ad c.13 ad Rom *manifeſtat*, inquit,*propoſitionem medio ſyllogiſmo Qui diligit proximum , malum non operatur , ſed ad hoc tendit omne legis præceptum, ut abſtineatur à malo. Qui ergo diligit proximum,legem implevit. Quod autem dilectio proximi malum*

*non operetur*, habetur 1. ad Cor. c. 13. *charitas non agit perperam,&c. quomodocunque autem modo hic accipiatur malum, vel pro malo transgreſſionis, vel etiam omiſſionis, poterit hoc referri, non ſolùm ad præcepta negativa ſed etiam ad affirmativa.* Eadem tradit ad Rom.9. lect.3. ubi illi qui verba arripiendo vaniſſime Philoſophari ſolent, habent unde diſcant eam Apoſtoli clauſulam, *dilectio malum non operatur*, non ſolùm in abſtracto, quod omnibus virtutibus commune eſt, ſed etiam in concreto veram eſſe, ut S. Thomas accepit, *qui diligit, malum non operatur*; nec niſi hoc pacto Apoſtolus intentum concluderet, ſcilicet plenitudinem legis eſſe dilectionem.

Gregorius hom.24. in Evangelio, *quia enim ut præfati ſumus Cherubim plenitudo ſcientiæ dicitur, & Paulo dicente didicimus, quia plenitudo legis eſt charitas, omnes, qui Dei, & proximi charitate cæteris amplius pleni ſunt meritorum ſuorum ſortem inter Cherubim numeros perceperunt.*

Lib.3. Dialog c.37. poſtquam retulit illuſtre facinus ſanctuli parati animam ſuam pro fratre ponere, ac miraculo à morte erepti, ſubdit: *ſtimus certè. quia idem venerabilis ſanctulus ipſa quoque elementa litterarum non bene noverat, legis præcepta neſciebat; ſed quia plenitudo legis eſt charitas legem totam in Dei proximiq; dilectione ſervavit: & quod foris in cognitione non noverat, intus in amore habebat, & qui numquam fortaſſe legerat, quod de Redemptore Joan. Apoſt. dixit, quoniam ſicut ille pro nobis animã poſuit ſic & nos debemus pro fratribus animas ponere, tam ſublime Apoſtolicum præceptum faciendo magis, quam ſciendo noverat. Comparemus ſi placet, cum hac noſtra indocta ſcientia illius doctam ignorantiam.*

Athanaſius in c.13. ad Rom totam legem, ait, implet, qui proximum amore proſequitur &c. Enim vero, & mandatorum ſummam brevibus explicat: virtutis namq; ut principium, ita & finis eſt charitas. Atq; in hunc modum uno ore cordeque ſancti Dei morum doctrinam ad hanc brevem ſummam convertunt: quam tantam charitatis vim ac magiſteriũ divini amoris igne ſuccenſus totus Ignatius aut ignorare, aut præterire non potuit, cujus proinde præceptis, directioneq; potiſſimum ſuos regendos, gubernandoſq; filios, ſapienter in proæmio conſtitutionum ſuppoſuit: ſed ſi ſemel ſolum in vita, vel ſemel ſolum in triennio in amore iſto exerceri teneamur, profecto hac vi potiſſima ſublata regiminis, & directionis, reliqua non ſufficiant, neceſſe eſt. Sed conſilium eſt, inquis, ut frequentiſſime exerceamur, hoc eſt, conſilium eſt, & non obligatio, & in ſuo quiſque inſtituto recte regatur, guberneturque, ſed de his inferius.

### §. V.

*Quam mire cum doctrina iſta congruant ſcripturæ.*

EXcitanda eſt ſane ubiq; fides tum ut recte vivamus, nam juſtus ex fide vivit, tum ut recte doceamus; nam credidi, inquit Paulus, propter quod & locutus ſum. Hic itaq; firmiſſime credendũ eſt, ſcripturas divinas eſſe veriſſimas, nec qoaſi caſu ſcriptas, ſed ad noſtram directionem, & ſalutem miſſas, ut tractavimus, à cœlo litteras, ex quibus, velimus, nolimus, oſcitemur, judicandi prorsùs immiſimus.

Primum ergo Dominus Matt.7. ut S. Patres præc. §. ponderarunt, abſolutiſſime pronunciat: *omnia ergo quæcumque vultis, ut faciant vobis homines, & vos facite illis. Hæc eſt enim lex, & Prophetæ.* Hoc eſt, quæcumq; vetus teſtamentum continet, ac Prophetæ de lege etiam gratiæ prædixerunt, ut mox idem Dominus, ejuſq; Apoſtoli clarius intimant. Neque ut quidam immerito commiſiſſe videtur, hoc Domini præceptum cum communiori illo coincidit, *quod tibi non vis alteri ne feceris*, ſed ſublimius multo eſt: nam hoc de malis non inferendis eſt; illud de bonis etiam conferendis, & faciendis. Deinde hoc negativum fundamento ſuo caret, ſcil. dilectione; nam ubi iſta non eſt, facile ex naturæ corruptæ inclinatione ad malum, vel ultro inferendum, vel malum ſaltem pro malo reddendum abripimur. Quare quemadmodum dicunt logici ex puris negativis nihil ſequi, ita fermè per præcepta [illegible] negativa, quale eſt illud *quod tibi non vis* &c. N[illegible] affirmatius vim, robutque accipiat [illegible] nec mala [illegible] diu & conſtanter caventur, ut etiam part.1.q [illegible] ctatum eſt, & exitus certè rem pro[illegible] nam [illegible] præcepta ſolum negativa in conci[illegible] incul[illegible] affirmativa orationis & alia, maxi[illegible] aut prætereunt, aut neceſſaria eſſ[illegible] ideo ad priſtinam vitam ſatis cito pl[illegible]

Bonus itaque Magiſter affirma[illegible] tum poſuit: *omnia ergo quæcumque v[illegible]* & [illegible] ne ex dilectione facienda ſu[illegible] Matt.22. explicatiſſime dixit. *in his d[illegible] universa lex pendet, & Pr[illegible]* Dei, & proximi, velle [illegible] miſſa dilectione habere re[illegible] morum, perinde nobis eſt, atq; velle con[illegible] ſcientiamq; conſtare, aut demptis aut p[illegible] ſis principiis. Aliunde vero plus docet charitas rectores mores, quam principia concluſiones, ut dicam qu. ſeq. niſi memoria deſ[illegible]ro. Implet ergo legem, & Prophetas, ut veritas [illegible], qui Deum, & proximum, qualiter jubetur, dil[illegible].

Apoſtolus clariſſime doctrinam totam exhibuit ad Rom.13. *nemini quidquam debeatis, niſi ut invicem diligatis; qui enim diligit proximum legem implevit. Nam, non adulterabis: non occides: non falſum teſtimonium dices, non concupiſces, & ſi quod eſt aliud mandatum, in hoc ſermone inſtauratur: diliges proximum tuum, ſicut te ipſum. Dilectio proximi malum non operatur. Plenitudo ergo legis eſt dilectio.*

Largius plane iſta interpretati quidam vi[illegible]ur, nec totam, quantam ſub[illegible] doctrina[illegible] haurire, non enim aliud per hæc omnia trad[illegible] putant, quam vel cæteras virtutes ſine charitate non prodeſſe, nec ſufficere; vel etiam eas à charitate, dilectioneque robur accipere; vel cum charitas ſit finis legis, eam quaſi ultimo advenientem implere omnia, & habito fine nihil deeſſe.

Sed quamquam hæc dicta omnia ve[illegible] a ſi[illegible] non ea, ſed prorsùs aliud Dominus. Apoſtol[illegible] loquuntur, & S. Patres hæc qu. intellexeru[illegible] habenté charitatem, ac proximum, ſicut ſe [illegible] diligentem, vel directione ſolùm ſubject[illegible] ut de ſanctulo referebat Gregorius, vel ſubjectiva ſimul, & objectiva ſcire exequique omnia bona præcepta, & vitare mala prohibita. & hanc [illegible]ctionem eſſe ſummam, compendium, epi[illegible]gum præc[illegible]ptorũ omnium, ut S. Patres conteſtaba[illegible], & qu. ſeq. latius exponemus. Quæ ſanè regula vel ſemper, & de præceptis ſine exceptione omnibus eſt vera, vel ſaltem vera eſt plérumque, & in plurimum ac fere ſemper. Explicuimus ſcilicet ſuperius omnem aſſertionem univerſalem ſignificare, vel objectum ait ſemper eſſe ſine excepti[illegible], vel ſaltem ita eſſe fere ſemper: atque in re m[illegible] propter materiæ defectibilitatem legirima eſſe quædam aſſerta univerſalia, & ſi raro ali[illegible]uando deficiant, nam ex ſubjecta materia ſubinre[illegible]itur hæc rara defectibilites. Quare quod di[illegible]t Dominus

nus, quod ingeminat Apoſtolus, quod loquuntur S.Patres aſſertis univerſalibus, ita ſit, neceſſe eſt, vel ſemper prorsùs, vel ſaltem fere ſemper.

Apoſtolus itaq; poſt eam præceptorũ factam enumerationem, & eo etiam addito, *& ſi quod eſt aliud mandatum, in hoc ſermone, inquit, inſtauratur, diliges*, &c. h.c. *recapitulatur*, ut ſæpe vertit Auguſtinus; & Ambroſ. legit. *confirmatur*. Sciebat porrò Auguſt. quod eſſet recapitulare; ac ſæpe ipſe in operib. ſuis fuiſſe dicta recapitulare ſolet, i. e. ad brevem ſummã, epilogumq; cogere: atque hoc ſenſu S. Patres ſuperius documenta iſta intellexeruot, ac inter alia dedimus nobile, & ſcholaſticum commentarium S. Thomę.

Idcircò idem Beatiſſ. Apoſt, ad Gal. 5. repetit: *omnis lex in uno ſermone impletur, diliges proximum tuum, ſicut te ipſum.* & in Græco ſignificatur, *in ſummam hujus verbi redigitur:* & ep. 6. *alter alterius onera portate, & ſic adimplebitis legem Chriſti.* Et 1. ad Cor 13. hoc idẽ plenius proſecutus eſt, ut dicemus. Quo autem modo duo præcepta charitatis ad unum toties redacta ſint, alte, & ſubtiliter Aug explicuit *§*. 2. & certè de eo, qui Deum non diligit, cum eo ipſo ſe quoq; non diligat, nã prave diligit, ac ſic odit. eſt de ſubjecto non ſupponente, quod Apoſt. denunciat, *diliges proximum tuum ſicut te ipſum:* Hoc ergo ſupponit, quod te diligas: ſupponit ergo, quod Deum diligas, *ſi enim male amaveris, tunc odiſti*, &c. ut ait Auguſtinus.

Magni ego facio, & plurimis quam Metaphyſicas, ut vocant, quaſdam inſtituta quæq; Eccleſiæ vel univerſalis, vel etiam particularis, ubi contra univerſalem non ſunt, ut ex Auguſt. alias dicemus. Porrò per univerſam ſaltem Hiſpaniam hoc moris in inſtituendis pueris ſervatur: memorantur primum decem præcepta Decalogi; & mox ſubdimus: *eſtos dies mandamientos ſe encierran en dos, en amar à Dios ſobre todas las coſſas y al proſſimo como à ti miſmo.* Hic ſanè eſt ſenſus naturalis, ac promptus dictorũ Domini, atque Apoſtoli: *ſe encierran*, ſignificar, epiloguntur, & quaſi ad hanc ſummam, compendiumq; rediguntur. Apoſtolus autem addidit poſt ſuam numerationem, *& ſi quod eſt, aliud mandatum*, omnia ergo in eo uno ſermone quaſi in breviſſimo cõpendio clauduntur, ſummantur, continenturq;.

At dicis, ego non aſſequor, quo pacto unus hic ſermo omnia tradat, doceat, ac impleat. Verum parum refert, quod tu non intelligas, neq; ego; quaſi vero ea ſolùm locutus ſit, loquiq; debuerit, quæ tu intelligere, & ego; & alioqui pro non dictis habenda ſint, quæ dixerit. Abſit ſtultitia, ac impius faſtus, noſtrum ergo ſanctè credere; & ſic aliqua, vel etiam multa, ut Dominus donavit, intelligemus, explicabo autem quæ ſeq. quot modis, & quanta doceat charitas: & ſi mihi homuncioni ea innotuerunt, quæ traderem, firmiſſime credendum eſt, viros Dei, ac Eccleſ. Doctores, plurima alia, ſi de eo interrogarentur, habituros, quæ conferrent.

Joan. Apoſt. prædicator mutuæ dilectionis multus eſt in hac re. Primò ut viſum eſt, per ſingulas collectas hoc unũ intimabat, *filioli diligite alterutrũ*, fere uſq; ad nauſeã diſcipulorum: at ſi in hac ſumma non continerentur reliqua, valdè diminute, inſufficienterq; inſtituiſſet, & certè quicumq; mores hominũ introſpiciet, hanc mutuam dilectionẽ inprimis optet, ac deſideret modiſq; omnib. promoveat, neceſſe eſt; parũ enim, & rara ſigna hujus dilectionis cernimus ut in plurimũ, ſive in factis, ſive in verbis, ut corda prętereamus, quæ dominus videt.

Deinde in Evangelio c. 13. *mandatum novum do vobis ut diligatis invicem; in hoc cognoſcent omnes, quia diſcipuli mei eſtis, ſi dilectionem habueritis ad invicem*, omnis ergo, qui ſic diligit, diſcipulus Chriſti eſt; ſin minùs non eſt: diſcipuli autem Chriſti non ſanè ignorant, ſed optimè inſtituti ſunt. Patet ergo, quod cùm charitas ad voluntatem pertineat, & hinc ſolùm laudanda videretur, non tamen ſic, ſed de ſcientia etiam per eam communicata commendatur, quæ ſcil. diſcipulus Chriſti facit: ergo ſcientes doctrinam Chriſti c. 15. *hæc mando vobis, ut diligatis invicem.* Multa mandat, & unum mandat, quia omnia in hoc ſermone inſtaurantur ſummantur, recapitulantur, c. 16. *cum autem venerit ille Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem*, venit autem ad nos per charitatem, ſeu in charitate, per hanc ergo docet nos omnem veritatem.

Et c. 14. *ſi quis diligit me, ſermonem meum ſervabit.* At qui neſcit, non ſervat: unde enim ſervet, quę ignorat? ſcit ergo ac noſcit, qui diligit, Iterum: *Paracletus autem Spiritus ſanctus, quem mittet Pater in nomine meo, ille vos docebit omnia.* Hæc ſanè omnia neceſſe eſt, ut ſint vel prorsùs ſine exceptione omnia, vel ſaltem fere omnia. Nam ut fuit oſtenſum particula, *omnia omnem*, aut alia univerſalis locum non habet, niſi vel omnia prorsùs, vel ſaltem ferè omnia ita ſe habeant: & in utroq; ſenſu ſunt in ſcriptura aſſerta univerſalia, ut de ſecundo probat S. Proſper de vocat. Gent multis exemplis. At vero ad univerſales locutiones non ſatis eſt, multa inferiora ita ſe habere, ſi multa etiam licet aliquanto pauciora aliter ſe habeant. Quare ſi ex centũ matribus ſexaginta filios ſuos diligerent, aut ex centum hominib. dormirent, aut currerent ſexaginta, non rectè diceremus omnes diligere, aut dormire, aut currere, ſed Joannes Apoſtolus particulis utitur univerſalibus, *omnem veritatem, omnia.* Ergo charitas, vel omnem prorsùs ſine exceptione, vel fere omnem ſaltem veritatem docet, quin ad faciendam exceptionem magno fundamento opus erit: de quo tamen nolim tractare, nec alterutrum determinare, ſed ſcientioribus determinandum relinquere.

Hinc conſequenter ep. 1. cap. 2. de eodem novo mandato ſcribens, *quia tenebræ tranſierunt*, inquit, *& verum lumen jam lucet. Qui dicit ſe in luce eſſe & fratrem ſuum odit, in tenebris eſt uſq; ad huc. qui diligit fratrem in lumine manet, & ſcandalum non eſt in eo* Hoc Joan. diſcriminis ponit inter odio habentẽ, & diligentem fratrem, quod eſt in naturalib. inter tenebras & noctem, ac inter lumen, & diem; ergo ſicut qui ambulat in tenebris, & nocte, neſcit, quo eat; ſcit autem qui in die, lumineq; ambulat & ſi ignorat, ſaltem quęrit, & invenit, ita qui fratrem odit, cum adhuc maneat in tenebris, neſciet quo eat, ut ipſe Joan. ait, h.e. neſcit, non videt, quæ ſe agere aut vitare, aut quærere oporteat: cõtra vero qui fratrẽ diligit, in media luce, & ſicut in die ambulat: videt ergo, quæ proſequi, quæ declinare, quæ quęrere debeat, ſcandalum rursùs in eo non eſt; ſive de activo, ſive de paſſivo ſermo ſit; nam ſi de paſſivo, quidquid alii faciant, ſcit ipſe, firmuſq; eſt, quia agere debeat. Si de activo, nemini dat offenſionem, aut ſcandalum. Si porrò mala operaretur, & ſi non male, ſed citra culpam propter ignorantiam invincibilem, profecto ſcandalum poneret: non enim ſcandalo alteri eſt, quod latet, ſcilicet ipſa voluntarietas, vel vincibilitas ignorantiæ, ſed opus ipſum pravum, quod videt. Ergo ſi diligens fratrem, mala opera per ignorantiam invincibilem perpetraret, citra culpam quidem, ſed tamen ſcandalum eſſet meo. At hoc negat Joannes, ergo qui

diligit fratrem, malum non operatur, nec per ignorantiam invincibilem, ut ex Apoſtolo iterum urgebimus.

Idem Joannes eodem cap. 2. *vos unctionem habetis à ſancto, & noſtis omnia. Non ſcribo vobis quaſi ignorantibus veritatem*, & infrà: *& vos unctionem, quam accepiſtis, maneat in vobis; & non neceſſe habetis, ut aliquis doceat vos, ſed ſicut unctio ejus docet vos de omnibus, & verum eſt non eſt mendacium*, cap.3.& 4. eadem ingeminat, *filioli mei non diligamus verbo, neque lingua, ſed opere,& veritate, in hoc cognoſcimus quoniam ex veritate ſumus.*

Cap.4.jubet non omni ſpiritui credere,ſed probare ſpiritus,utrum ex Deo ſint:*quoniam multi Pſeudo Prophetæ exierunt in mundum.* Ad hos veritatis, & erroris diſcernendos ſpiritus duas tradit regulas, alteram plenæ fidei in Chriſtum; alteram charitatem. *Qui novit Deum*, inquit, *audit nos, qui non eſt ex Deo, non audit nos: in hoc cognoſcimus ſpiritum veritatis, & erroris. Chariſſimi diligamus nos invicem, quia charitas ex Deo eſt; & omnis qui diligit, ex Deo natus eſt, & cognoſcit Deum*, in hoc ergo cognoſcet ſpiritum veritatis & erroris.

## §. VI.

*Cavendus eſt tamen inſtinctus internus hæreticus, ſeu ſenſu hæretico.*

Hic ſunt duo extrema,in quæ impingere quis queat tam in doctrina fidei,quam morum. Alterum eſt hujus temporis ſectariorum per inſtinctum internum uniuſcujuſq; omnia judicantium, & decernentium, Alterum eſſet, ſi ut ſectarios declinares, verbo,aut facto totam iſtam Joannis Apoſtoli doctrinam aut negares, aut eluderes, aut velut phantaſticum quidpiam exciperes, ac præterires,vera itaque ſunt,& realia, & practica;quæ Joannes tradit: falſa autem, quæ ſectarii; atque unum tollendum non eſt, ut alterum ſtatuatur.

Haud tracto ego nunc, de quo alias egi de interno iſto inſtinctu hæreticorum,ſeu eorum ſenſu refellendo,ſed ab eo breviter & Joannem, & doctrinam noſtram vindico, nequis hinc nos capiat. Sectarii igitur hæc maxime documenta Joannis, & alia Apoſtoli arripiunt,indeque quemdam novum ſuperbum, totiuſque Eccleſiæ deſtructivum inſtinctum internum cudunt,& unicuiq;tribuunt, quod ſit velut ſupremum tribunal,ut judicium totius doctrinæ fidei,& morum,& omnium ad conſcientiam pertinentium rerum: nolunt quippe cuiquam ſubjicere,aut eſſe ſubjectum hunc uniuſcujuſque inſtinctum. Unde monſtra multa ſecuta ſunt, primùm inaudita antea multiplicatio ſectarum, & hæreſum: deinde quod nec uni Romano Pontifici hanc de doctrina judicandi authoritatem concederent,omnibus demum viris, & fæminis eam conceſſerint:ac ſeries longa abſurdiſſimarum rerum conſequitur ordinis totius, ac ſtructuræ eccleſiæ deſtructiva contra expreſſas ſcripturas,& prima elementa chriſtianæ religionis, de quo ut dixi, alias plenius tractatum eſt.

Nos itaq; iſtam ſpiritus ſancti unctionem,charitatiſq, directionem, & magiſterium adſtruimus more orthodoxorum Doctorum. Primum namque eam ſolis habentibus charitatem donamus, de quibus ſcilicet ſacer textus eloquitur: quam enim ut §.1.annotavimus,charitas ſumpta etiam objectiva,ac mente bene apprehenſa,atq;percepta plurimum inſtituat. Hæc tamen inſtitutio propter multa eſt inſufficiens,præſertim cum iis,qui dilectione caret,alium aliquem affectum præcipuum, quo alio ducatur habeat in corde. Nihilominus doctrina eſt ad omnes,quia qui non diligunt,diligere poſſunt,ac tenentur,& in die ambulare quare quæ ex hoc defectu ignoraverint,ſibi imputantur.

Deinde cum nullus habens charitatem ſit de eo certus,ut qu.1. hoc libro præmiſimus, & ſi per charitatem inveniret omnem veritatem moralem re ipſa haud tamen de eo certus eſſet,ſed per ſigna & conjecturas,quemadmodum ex D. Thoma ibi ſignificavimus,ſicut de charitate,ita etiam de veritate re ipſa inventa formidaret formidine illa non prorsùs certo res ſcientium, quam part. 1. in appendice expoſuimus.

Hinc omnis per charitatem edoctus inprimis ſubjectus eſt cuilibet judicio infallibili, & ſic Eccleſiæ vel in ſe ſumptæ,vel in capitibus, vel in ſupremo capite; nam Eccleſiæ judicium eſt indefectibile in doctrina fidei,& morum;quam qui non audit,habendus ſit pro ethnico,& publicano, & ſimiliter ſua proportione, & gradu ſubjectus eſt etiam cæteris omnibus judiciis ab Eccleſia ſancta inſtitutis, atque probatis; quæ cum indefectibilia non ſint, relinquunt, recurſum ad Eccleſiam, cujus ſolius eſt ſupremum in terris judicium: ſed modus, ac circumſtantiæ ab ipſa Eccleſia præſcriptæ ſervandæ ſunt etiam in hoc.

Præterea hæc charitatis inſtitutio non excludit, quin maximè ſtatuit neceſſitatem magiſterii exterioris ab ipſo Dno inſtituti,ut patet ex 1.ad Cor.12. & ſæpe alias,& Joan. ipſe eos etiã docebat, vel in accepta doctrina firmabat,ad quos ea tanta de inſtitutione interioris unctionis ſcripſit, ut ex Aug. tr.3.in Ep.1.Joan.alibi declaravimus. Charitas ergo,quæ à Deo eſt,non contra Deum,atq;ab eo ordinata, & conſtituta ducit,ſed eodem tendit Dei, & charitatis directio. Cum ergo Deus alios in Eccleſia conſtituerit Apoſtol. 2. alios Prophetas, 3. Doctores, &c. nec omnia in Eccleſia voluerit eſſe oculos,ſed oculis,auditu,pedibus,manibus, & ſic inſtar corporis naturalis eam compoſuerit, ut declarat eo loco Apoſtolus contra dementiam ſectariorum,inſtitutio, & directio dilectionis hunc ordinem non evertit ſed firmat, unde charitas aliquando multa per ſe ipſam immediate ſuggerit, ſeu ſpirit. ſanctus per charitatem: ſæpe autem non removebit,qui impellet ipſa, ut quæ oportet,& à quibus oportet,multa alia quærentur; & ſic quærentes jubet Deus,& dirigit ad bonos Doctores,& ſæpe per malos etiam ipſos,ſeu ignorantes reſpondebit ea,quæ tecta ſunt; ſicut male quærentibus etiam per bonos doctores reſpondetur aliquando juxta immunditias cordis eorum,ut l.2. tractatum eſt,charitas itaque non immediate docet, ſed alia immediate alia mediate per Doctores, quin etiam in hac ipſa neceſſitate magiſterii exterioris plurimum juvat; quia & cor humile, & docile reddit; levitatem,ac pertinaciam removet; gradus Eccleſiæ non confundit, nec omnes Apoſtolos habet, nec omnes Prophetas,& Doctores, nec omnes putat Patres,& Doctores Eccleſiæ,nec ſumma, media,infima,& cuncta commiſcet, de quo qu. ſeq. plura alia dici poterant ſed hæc modo ſuffectu a videntur.

## §. VII.

*Inſtauratur denuo tota doctrina ex Apoſtolo, atque ex forma extremi judicii.*

Reſumendus eſt iterum Paulus ad Rom.13.ubi ad rem iſtam concludendam D.Thoma commen-

mentatore ſyllogiſmo etiam uſus eſt, aſſumpſitque unam propoſitionem ex 1. ad Cor.13.ut idem S.Doctor notat,cum igitur neceſſe ſit, ſyllogiſmum Pauli eſſe peremptorium,uterque locus hic conferendus eſt, ut tota vis appareat Apoſtolici ſyllogiſmi Neque vitio dandum eſt,ſi in his prolixius etiam hærerere videamur;nam damus brevem ſummam,& compendium doctrinæ morum; quod ut præſtent, libros etiam integros per multas quæſtiones tendere alii ſolent: ubi ſi charitatem,ac fraternam dilectionem præterirent, plus multo putamus nos collaturos in motum directionem,rectitudinemque his duabus de charitate quæſtionibus,ſi quis doceri volet, quam ſi integram ſummam moralem citra hanc mutuam dilectionem ederemus.

Intendit itaq; Apoſtolus eo c.13 ad Rom.eum, qui fratrem diligit,legem,mandatumq; omne implere,& ut vere exponit S. Thomas,hunc fecit ſyllogiſmum,qui diligit proximum, malum non operatur ſeu nullus diligens proximum , malum non operatur,ſeu nullus diligens proximum,malum operatur:ſed omnis non implens, & ſervans aliquam legem,ſeu mandatum,ac præceptum ſive negativum ſive affirmativum, malum operatur. Ergo nullus,qui diligit proximum non implet, & ſervat,ſed præterit aliquam legem,ſeu mandatum, ac præceptum ſive negativum,ſive affirmativum.

Videtur autem. Quod de ſyllogiſmia Pauli dici nequeat,aut præmiſſas veras non eſſe,aut conſecutionem non eſſe legitimam. Hoc ut plurimum dici poteſt, primum Apoſtolum non agere de lege humana,cujus, & divinæ cujuſlibet, quam diſparſit quoad hoc cauſa,& ratio, explicatum eſt lib.præc. Deinde quod ſæpe,& in re quidem morali utiliter annoto, dici ſatis moraliter forſitam poterit,aſſertum univerſale Apoſtoli,quod diligens proximum malum non operatur,intelligendum ſit,non quod ſemper, ac ſine ulla prorsùs exceptione, ſed plerumque,& in plurimum,ac fere ſemper ita ſit: de quo nunc nihil litigo,ſed præſcindo,aliiq; judicabunt,num ſufficiens , forteque fundamentum authoritativum habeant faciendæ exceptionis , inquam,authoritativum, vel etiam aliquid proprie ſcientificum;nam ratiunculas alias,quæ quibuſlibet ſuppetunt,ego planè nihili facio,cum etiam ſimiles multæ mihi occurrant, quaſq; forte facilius ſit excogitare,quam carmen unum componere.

Redeo ad ſyllogiſmum; cujus minor §. ſeq. communienda eſt,& oſtendendum,aliud eſſe peccare aliud malum non operari,& aliud legem implere. Non ergo valet, ſi dixeris, eum, qui diligit proximum,malum non operari, quia non peccat (intelligo graviter) ut ſupponitur, oſtendetur enim, eum malum operaturum,nec legem impleturum , & ſi non peccaret , ſi tamen legem per invincibilem ignorantiam violaret.

Major vero ſyllogiſmi nullum, qui diligit, aut diligentem proximum,malum operari , patet ex eodem Apoſt. 1. ad Cor.13. ubi mala omnia excogitabilia numerat,ac percurrit;& ſi quod ſupereſt, vel ad illa revocatur,vel ejus eadem eſt ratio, affirmat autem, charitatem nullum eorum operari: intelligitur autem non de charitate in abſtracto, ſed in concreto,id eſt,de habente charitatem,& de diligente,ut ſuperius oſtendi; & alia omitto in re compertiſſima.

Si itaque Apoſtolo eſt credendum, ipſe ſic majorem ſuam ſtatuit: *charitas patiens eſt,benigna eſt,charitas non æmulatur,non agit perperam,non inflatur , non eſt ambitioſa non quærit quæ ſua ſint;non irritatur, non cogitat malum;non gaudet ſuper iniquitate : congaudet autem veritati,omnia ſuffert, omnia credit,omnia ſperat, omnia ſuſtinet.* Ecce quanta bona & negativa,& poſitiva. Quod precor,aliud bonum ſupereſt,quod hic non claudatur,vel cujus nō ipſiſſima ſit ratio,ergo mala hic tacta vitat,& bona hæc omnia ponit charitas,ergo vera eſt major, quod dilectio, & diligens proximum malum non operatur , nec poſitivum, nec negativum:& bona conſecutio Apoſtoli: *ergo plenitudo legis eſt dilectio.* Nullum item eorum malorum, & operum carnis, quæ ad Gal.5. recenſet, charitas operatur, ut patet etiam inde, ergo rursùs plenitudo legis eſt dilectio.

Dicis ego me charitatem habere arbitror,& interea nihil eorum habeo , quæ Apoſtolus proſequitur,ſed reſpondet ad te Joan.Apoſt *filioli mei non diligamus verbo neq; lingua ſed opere & veritate.* Ego, inquis,etiam opere,& veritate diligo fratres;nam opere,& veritate eis ſuccurro,hoc bonum eſt, reſpondet Paulus Apoſt ſed aliunde,quam ex charitate fieri poteſt: nam inquit ibidem: *& ſi diſtribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, charitatem autem non habuero nihil mihi prodeſt* Sed quam charitatem loqueris ô Apoſtole? immediatiſſimè ſubdit, *charitas patiens eſt* & reliqua illa omnia, quorum te fateris expertem. De hac ergo charitate ibi ait, quæ hæc omnia operatur, & quam non habenti cætera nihil proſint, ſunt autem ut jam alias notavi,tres illi in ea gradus incipientium, proficientium,& perfectorum. Magnas autem eleemoſinas facientibus rectè Binett libello de divite ſalvato ex tantis Dei promiſſionibus, & authoritate maxime Auguſtini promittit , eos ſi charitatem non habuerunt,& nondum juſti ſint, tamen Deum ad gratiam eos demum adducturum.

Ais adhuc , alios non hæc tanta de charitate præſcribere , ſeu hanc charitatem non poſtulare. Reſpondeo, præterea nobis Joan. Apoſtolum, & Paulum Apoſt. conſectari, & eam charitatem inculcare, quam inculcant & ipſi,ſed hoc pacto, in quia,pauci videntur charitate vigere. Opponis vero hoc,quaſi in Evangelio ſcriptum fuiſſet,ſpatioſa eſt via,quæ ducit ad vitam, & multi ambulant per eam,& non prorsùs contrarium;aut quaſi ſanctorum omnium non fuerit contraria perſuaſio. Quid ergo hoc ex loco concluſiones morales adſtruunt?cum ſanè ægre integram omni authoritate,& veritate confertam quæſtionem prætercam, qua tamquam nota alia, & ſigno veritatem moralem ex paucitate ipſam conſectantium oſtendam.

Dicis poſtremò,charitaris, & dilectionia dulcia quidem eſſe nomina:at ſi adeò operatrix, activaq; eſſe debet,durum planè eſſe ſignificatum durumq; ſermonem,qui terreat homines. Conterruit ſanè Calvinum,auditoq; præcepto diligendi Deum ex omnibus viribus noſtris, dicere non erubuit , ac mentiri impoſſibilia à Deo præcipi,ut infra dicemus. Tu videris modo,utrum præſter,terreti,diligere,& ſalvari;an falli, lætari,& damnari? Nam ſi charitatem non habuero nihil mihi prodeſt. *Charitas patiens eſt,benigna eſt,* & reliqua illa, hanc ergo charitatem loquitur, quam ſi non habuero, nec montes transferre, nec omnes facultates meas in cibos pauperum convertere proderit.

Sublimis ſanè, totaq; ſibi conſtans eſt ſapientia chriſtiana,quæ ſola eſt ſapientia. Conſtituimus quæ ſup. eandem eius formam,regulamq; vitæ nunc,&

judicii poſt. Sic planè in uno Magiſtro noſtro;quia omnia agenda,& vitanda nunc ad unam dilectionem revocavit,& eodem modu toram fotmam judicii non caſu, ſed infinita ſapicntia ad idem ipſum teduxit unamque regulam edocuit, & vitæ nunc,& judicii poſt;& quemadmodum dixit : *in his duobus mandatis univerſa lex pendet, & Prophetæ, & Apoſtolus* dixit : omne mandatum in hoc ſetmone inſtauratur, diliges proximum tuum,ſicut te ipſum:item,omnis lex in uno ſermune impletur;ita dicere poſſumus, univerſum judicium in eis duobus pendere, & utrumque ad unum poſtea teſolvendo, totum judicium in uno ſermone inſtaurati, & impleri.

Videmus itaque, quaſi nihil aliud juſſum fuiſſet,quaſi in omnium ſumma compendioq; tradi nobis extremum judicium ad unam proximi dilectiunem redactum, *eſurivi enim* ait, *& dediſtis mihi manducare; ſitivi,& dediſtis mihi bibere; hoſpes eram,& collegiſtis me: nudus,& operuiſtis me: infirmus & viſitaſtis; in carcere eram,& veniſtis ad me*: & à contrario teprobis contraria opponuntur. Num alia non etant, de quibus etiam diſcuteremur? An veto fotma judicii inſufficiens,diminutaq; erit? aut quaſi caſu hoc in Evangelio poſitum eſt, & eodem modo aliud quidpiam poni potuerat? Profectò non ita irreverentes etga filium Dei exiſtimus : Quod ſi nos de omni etiam verbo otioſo tationem reddituros eſſe teſtatur procul abſumus, ut arbitremur, ab ipſo otioſum aliquid,aut caſuale,aut inſufficiens dictum eſſe, vel in ejus Evangelio poſitum. Multa etgo præcepit; ſed omnia jam ad duo, jam etiam ad unum teduxit; & ita multa juſſa ſunt, & unum juſſum eſt : *ecce quæ duo erant, unum factum eſt*, aiebat Auguſtinus : ac verbum Domini abbreviatum, conſummatumque eſt.

Dicis hic duo. Primùm, non de dilectione ipſa proximi,ſed de uperib.ſolùm miſericordię inſtitui judicium,nuper autem ex Apoſt.dictum eſt,hęc opera aliunde etiam, quam à chatitate fieri poſſe, non ergo fotma,ac regula vitæ,& formæ,ac regula judicii cuncordant. Alterum eſt,plurimos eſſe, qui prnpter paupertatem, vel propter inſtitutum vitæ in his operib. memuratis exetceri nequeant, ad hoc ſecundum bteviter ex doctrina ſanctotum maximè Aug.breviter reſpondeo,Primò,ut inquit Betnardus voluntatem pto facto reputari, ubi factum impedit neceſſitas omnis autē diligens ptoximum,ea cuncta,quę Evangelium commemorat, voluntate ſaltem præſtat. Deindè orationibus, & ſatisfactionibus etiam ſupplent;& ſic viſitant, veſtiunt, &c. & ſæpe propter orationes pauperum muvet divites ad ea opera Deus, nun etgu eſt diminuta fotma judicii.

Ad primùm ſanè fatemut, ea opera, vel eotum multa ſine charitate,& dilectione ptoximi peragi poſſe. At juxta dicta qu.8.diu conſtanter,& conſequenter,ac quemadmodum oportet vix ſine dilectione charitatis fieri poſſunt. Dixi, *quemadmodum oportet*,non quorundam ſenſu, quaſi quemadmodum oporteat, teipſa fiant quidem, ſed quoniam charitas non eſt in ſubjecto,ex hoc puro ſubjectivo defectu dè condigno metitoria non evadant, non enim hoc ſenſu loquimur.

Dicimus ergo juxta dicta de bonis arbotibus agnoſcendis ex fructibus,eum, qui vere ex charitate,& in Domino non diligit, illa opera diu conſtanrer,cnnſequenter,& ut oportet non per agere: ... comm ſceri facile aliquid de carne,& ſang...ne,vel de mundu,& glotia ejus,quod diu,conſtanter,& conſequentet non operabitur,conſtat ex dictis ea qu 8.quod facilè aliquid etiam infectioous, & carnis,vel mundi commiſceatur, conſtat,quia, ut dicemus,ſemper eſt in curde noſtro affectus aliquis dominans, tenenſque principatum; nec regimen cotdis inter Ariſtocratili, aut Democratici eſſe poteſt, ſed inſtat monarchici. Unde ſi charitas deſit,aliquis alius affectus, qui bonus eſſe nequit,ptincipatum tenet,dominaturq; & ſi non ſemper,& ad omnes actus,tamen facile,& ſæpe ſe cummiſcet,& inficir,ex quo etiam conſequitur, ut ea opera non fiant ſicut oportet,i.e. quibus,quando,ubi oportet;ſed vel etit ſæpe acceptatio perſonatum, vel locus, vel tempus, vel circumſtaotiæ corrumpentur Dominus porrò in judicio nihil perſonas diſtinguit.aut dicit,nobilis pauper, aut vir,aut fæmina,aut juvenis,aut ſenior eram,& dediſtis mihi manducare,ſed nude,pureq; loquitur; eſurivi ſitivi, nudus eram,&c. Nam dilectio, & charitatis ſic nude,pureq;operatur,nec quidquam de carne, & ſanguine, vel de mundo commiſceta quin minimorum,quos facilius prætetimus, ſpecialius meminit,& oportet ipſum in omnibus ... eſſe cauſam,non enim dicit, eſurivir hic, vel ille, ſed *eſurivi*: quare propter ipſum facienda ea ſunt; ſin minus mercedem non ſuam,ſed Prophetæ,vel pauperis accipient:ergo non regnum, ubi teprobi quidem comparent obliti hujus documenri Dominici,& quærunt,quando te vidimus,&c. At excuſatiu, ac oblivio eos ſua non excuſabit. Patet autem ex his cunctis concordia regulæ vitæ cum regula judicii ex quo pacto utraq; quaſi ad ſummam brevem, compendiumque ad dilectionem proximi revocetur.

## §. VIII.

*Quædam evaſiones refelluntur, & oſtenditur, nec per ignorantias invincibiles, nec per viam probabilium hæc Dei conſtituta, doctrinamque ſalvari.*

Dicent ergo ut ſuperius etiam ſignificavimus, diligentem proximum tamquam ſe ipſum non peccare graviter in ſenſu compoſito dilectionis ac ſimul diligendo,ut eſt in confeſſo apud omnes.Ergo licet dilectio & charitas teliqua mandata non doceat,ſed ſimul cum illa aliquod, vel aliqua ignotentur, erunt ignorantiæ involuntariæ. Ergo licet æmuletur re ipſa,vel inſletur, vel uſurarios cunttactus ineat,aut etiam ſe ſe polluat ignorando tei turpitudinem, & malitiam proptie tamen malum non operabitur, ergo ex Apoſtolo nihil pro doctrina noſtra concluditur, quam totam doctrinam ad ſyllogiſmum quoque reduces ſic. Qui non peccat,malum propriè non operatur:ſed qui diligit proximum,& ſi aliqua,vel multa ignoret,in eis non peccat; eſſet enim ignorantia involuntaria. Ergo malum propriè non operabitur. Unde habemus ſalvum Apoſtolum,& ſi diligens ptoximum ignoret quam pluta.

Vel quidam omnia diſtinguentes, nihilq; unquam cathegoricè,ac abſolute, & impliciter concedentes,aut negantes,ſed omnia ſine fine diſtinguendo,ac ſemel diſtincta,iterum,ac tertio ſub diſtinguendo diſputationem infinitam, & ſic fatuam reddentes, diſtinguant fortiram Apoſtnlum dicentem *dilectio malum non operatur*, imputabiliter, ais, concedo, inimputabiliter, inquis, negu quo dicto peractum negotium ctedas.

Quoniam vero Apoſtolus non ſolum ſtatuerat,

dilectio-

dilectinnem malum non operari,ſed hoc aſſumpto medio concluſit, *plenitudo ergo legis eſt dilectio*; qui autem per ignorantiam etiam invincibilem legem violat,& caſſat,eam plane non implet, nec ſervat; Aliam,& ad hoc ſulutioné excogitabis vulgatam ſatis illam.ac tritam. Dices ergo charitatem eſſe ſupremam virtutem:nam *major horum charitas*:& ſic moraliter,virtualiter, eminenter eſſe virtutes omnes: his ſcilicet vocibus univerſam Theologiam percurrunt, & cuncta ſine labore promptè expediunt hoc compendio,& ſi negaturi ſint, charitatem eſſe compendium. Sic ergo verum eſt plenitudinem legis eſſe dilectionem, non quidem formaliter, ſed moraliter, virtualiter, eminenter.

Atque hæc mihi modo occurrunt, quæ reponere poſſint: nam admirationes,& exclamationes removebimus qu. ſeq. tradendo multos modos quos charitas edocet,cæterum hæ ſolutiones quas évaſiones, & ut opinor inanes nuncupavi,ſunt in primis contra explicationem,ac expreſſam intentionem ſanctorum Patrum Auguſtini maximè & Chryſoſtomi, qui ſatis clarè loquuntur.

. Quid deinde reponunt, ſi de ipſa quaſi ſubſtantia charitatis illius, quæ juxta Dominum totam legem claudit , & juxta Apoſtolum malum non operatur, ſed legem implet occurrerent ignorantiæ? certè hoc per aliam charitaté impleri nequiret. At ſunt de hac etiam ipſa quaſi ſubſtantia charitatis ignorantiæ;nam ſunt opioiones utrimq; & ut exiſtimatur probabiles aliorū ajentium, ſolùm ſemel in triennio,aliorum dicentium ſemel ſolùm in vita nos obligari ad exercitiū formale charitatis. Tunc,oro te,hæ vacuitates ipſius charitatis, aliorumq;ſimiliter præceptorum,quę per ignorantiam contingerent, per quam charitatem implebuntur? ſi ſæpe,ſi frequenter Deus diligendus forte eſſet,& hoc ab alterutris opinantium ignoraretur, ut neceſſe eſt ignorari , quod ſupplementum ſupereſſet? Quam rectè præterea charitas illa, quæ ſemel in triennio,vel in vita in actum, affectumque prodiret,operaretur,ut ipſam habens, patiens eſſet; benignus,non ambiret, &c. iſta, credo, vix dici coram poſſunt.

Sed nunc proprius ad evaſiones,& ſyllogiſmos ſtruamus. Quicumque per ignorantiam invincibilem mentitur,furatur,ſe polluit, contractum injuſtum,ac re vera uſurarium v.g,init,malum proprie, & propriiſſime operatur, ſed juxta Paulum Apoſtolum,& ipſam confeſſionem tuam,qui diligit proximum tamquam ſe ipſum , malum proprie, & propriiſſime non operatur. Ergo qui diligit proximum tanquam ſe ipſum nec mentitur, nec furatur, nec ſe polluit, nec contractum re ipſa injuſtum , vel uſurarium init : nec per ignorantiam invincibilem : eadem autem eſt ratio de cæteris, ergo.

Vel rurſus juxta diſtinctionem ipſam tuam ſic: omnis contra legem per ignorantiam invincibilem operans,proprie malum operatur , & ſi non imputabiliter. At ex Apoſtolo nullus diligens proximum contra legem etiam per ignorantiam invincibilem operatur.

Hujus utriuſque ſyllogiſmi major ſola probatione indiget. Quæ patet primùm ex eodem Apoſtolo, qui ſatis ſanè expoſuit , quo pacto charitas malum non operetur. Apoſtolus itaque inquit: *charitas patiens eſt benigna eſt*. tu inquis: charitas nec patiens,nec benigna eſt , ſed per ignorantiam invincibilem non eſt. Apoſtolus inquit; charitas non æmulatur, non agit perperam, non inflatur , non quærit,quæ ſua ſunt : tu contraria omnia enuntias, æmulatur, agit perperam, inflatur, quærit quæ ſua ſunt per ignorantiam invincibilem, quod ſane eſt Apoſtolum evertere.

Unde ſic arguimus:qui etiam per ignorantiam invincibilem,vel centum quoq;probabilitates inflatur,revera,ac propriiſſime inflatur; & ſic etiam agit perperam, ambit, irritatur , quærit quæ ſua ſunt,&c.vel dicito,eum, qui per ignorantiam invincibilem ſeſe inebriat,aut occidit,nō ſe inebriare,neq;occidere. At Apoſtolus inquit, & conteſtatur,eum, qui proximū diligit, hæc mala non operari,h.e.non ęmulari,non inflari, non agere perperam, nō quærere,quæ ſunt. Ergo iſta mala nec per ignorantiā quidem invincibilem perpetrat. Sicut ſi ego vere dico,Petrus jejunat, nec per ignorantiā invincibilem,nec per probabilitates nō jejunat: & undecumq;non jejunet,verè.ac propriè nō jejunat.

Quorum rationem à priori contulimus, expolicuimuſque part.1.& totum reducitur ad hunc ſyllogiſmum intelligentibus indubitatum. Ex ignorantia ſolùm, vel errore talia non ſunt ſimpliciter talia,ut ex ignorantia homo exiſtimatur quidem, non tamen eſt homo:ſed hæc mala,de quib. diſſerimus,ſolùm ex ignorantia,& errore non ſunt mala,ſeu ſunt non mala. Ergo ſimpliciter non ſunt nō mala. Qui igitur illa peragit,ſimpliciter ac propriis ſimè mala operatur. & aliud eſt, quod propter in voluntarietatem operanti non imputentur: aliud, quod mala non ſint: & quod per ignorantiam invincibilem homicidium committens non pecces,aliud,quod malum operatus non ſis.

Hinc in Theologia trita,notaq;eſt ea diſtinctio hauſta ex Ethicis,qua diſtinguimus inter operari mala,& male;& ſic etiam in bonis:& qui ex malo fine eleemoſinam erogat,aut miſſam audit,bonum quidem ſed male operatur. Ita etiam eſt in malis; qui per ignorantiam invincibilem ſeſe pollueret, aut uſuras exerceret,mala profecto, ſed non male operaretur, inquam non *male*; non autem *bene*, ut cum D.Thoma latè conſtitutū eſt, & de ignorantia apud veteres omnes una fuit quæſtio,an excuſet: in mentem autem non venit quærere , an ſit regula? at ad bene operandum opus eſt regula. Ergo qui per ignorantiam etiam invincibilem ſeſe pollueret,aut revera injuſtum revera contractum iniret, mala utique operaretur , & neutiquam bene, ſed pure, & ſolum non male.

Ex quib. denuo eaſdem illas propoſitiones majores ita ſtatuimus. Ea omnia proprie mala ſunt, quorum Deus nequit eſſe Amator , ut mendaciorum,uſurarum,in juſtitiarum,ſpurcitiarum, nec in ignorante quidem invincibiliter; qua propter nec ad ea perpetranda neceſſitare nos poteſt, ut boni quique Theologi concedent,& lib.1. conſtitutum eſt. Ergo ſaltem per ſe, & intrinſece mala proprie mala ſunt,etiam ſi per ignorantiam invincibilem fiant. Ergo ſi diligens proximum tamquam ſe hæc mala eſſe invincibiliter ignoraret & ageret, malum , malaque multa propriiſſime operaretur: quod negat Apoſt. Quod porrò ea quorum Deus Author, ac amator eſſe poteſt, id eſt , quæ a Deo non ſunt,neq;eſſe poſſunt propriè mala eſſe, is ſolùm ambigat,qui quid malum,& bonum ſit, & à quo ſint , prorſùs ignorat. Quinimò Theologia ipſa ſupponit,hæc mala eſſe in ſe ſeorſim ab actuali prohibitione, dicitque, illa eſſe prohibita quia mala;ubi non de æterna ea lege,quæ in Dei mente

conſiſ

conſiſtit,ſermo eſt,ſed de temporali manifeſtativa illius,de quo alias; nam prohibitio illa æterna lex eſt,quæ ab homioum etiam exiſtentia,quibus fit prohibitio, præſcindit. Si ergo etiam non prohibita mala ſunt, profectò pet ignotantias, opinioneſque noſtras mala eſſe non deſinunt.

Idem etiam,ut S. Thomas decernebat ex Apoſtolo,habendũ eſt de iis,quæ mala ſunt,quia prohibita, ea ſcil.mala eſſe, manereq; etiam in ignorante invincibiliter. Nam alioqui non recte, nec ſatis Apoſt.concluſiſſet: *plenitudo ergo legis eſt dilectio*, diligens ea ſaltem præteriret per ignorantiam, nec impleret,quæ mala ſunt,quia prohibita. Deinde ſic:quæ ſunt mala;quia prohibita,non deſiount eſſe prohibita, & ſi invincibiliter ignorentur eſſe prohibita;quia ignorantiæ,& opiniones non mutant res in ſe; & dicitur quidem, conſuetudine abrogari leges humanas;at vel conſuerudine, vel opinione,vel ignorantia abrogari, tolliq; divinas nemo deſipuit. Manent ergo prohibita:ergo mala; cum ideo ſint mala,quia prohibita,non quia ſcita, vel ignorata,vel opinata. Quicumque ergo legem Dei violat,etiam per ignorantiam invincibilem, malum proprie,& ſi non male,ac imputabiliter operatur. Sed Apoſt.dicit,malum non opetatur. Ergo vel ludit Apoſtolus,vel noller diligens nullam Dei legem violat, ſive ſit hoc dictum univerſale ſine exceptione. Sive dictum probabile cum rara exceptione.

Hæc ſatis quoad eam partem,quod dilectio malum non operatur,jam clauſulæ impletionis, & convertibiles,ut ſunt illæ Domini, *in his duobus univerſa lex pendet, & Propheta*, item illæ Apoſtoli, *in hoc ſermone inſtauratur: in uno ſermone impletur*, omnem evadendi viam obſtruunt.

Sic arguimus: nullus præceptum, vel præcepta charitatis implens; alia tamen v. g. juſtitiæ non ſervans,ſed materialiter ſaltem præteriens,ac violans implet univerſam legem, nec tunc plenitudo legis eſt dilectio. Sed omnis diligens implet ac plenitudo legis eſt dilectio,ut definiunt Dominus, & Apoſtolus. Ergo nullus ſervans præcepta charitaris,& diligens præterit aut etiam materialitet violat præcepta,& leges alias v.g. juſtitiæ. Patet major; nam ubi pars legis ſupereſt implenda tota lex non impletur, ſeu lex ſimpliciter non impletur: at lege charitatis impleta, & lege juſtitiæ per ignorantiam invincibilem fruſtrata pars juſtitiæ,quæ utique pars legis eſt,ſupereſt implenda: ergo tota lex, ſeu ſimpliciter lex non impletur. Num ergo nugatur, vel mentitur Apoſtolus?

Expono: implere legem,eſt ſervare legem,quæ propriè impletur opere per eam præcepto: & ſic etiam in verbis Domini pendere legem eſt eam pet ea duo mandata ſervare,& non cadere; cadit autem ſi pars legis V. g. juſtitiæ violatur: involuntario quidem,ſed tamen cadit. Ergo & ſi præcepta charitatis ſervarentur, juſtitia tamen violaretur, non impleretur lex.

Unde nugæ ſunt,quas ſupra dabant,ac dicebant moraliter,virtualiter,eminenter. Quando pars,ſeu quaſi non eſt minor toro, valent illa: ut in aggregato Dei, & mundi, quia Deus ſolus tantus eſt, quantus Deus ſimul, & mundus, ablato mundo manet totum eminenter: atq; ita in aliis infinitis. quæ additione fiunt majora,& ablatione minora, & ideo plus eſt charitas ſimul, & juſtitia, quam ſola charitas, quemadmodum qui aureum una & julium deberet, puerile dictu eſſet, eum ſolutione aurei totum debitum moraliter, eminenterque extinxiſſe, ac impleviſſe. Ergo charitas ſola non implet pro ſe ſimul, atque juſtitia nec quoad vitationem mali, nec quoad poſitionem boni. At plenitudo legis eſt dilectio. Ergo dilectio ſecum affert non modo obſervationem legis charitatis, ſed & juſtitiæ, & omnis.

## §. IX.

*Probabilium facit ſummam & compendium contrarium Domino.*

EX his conſpicies, quam contraria ſit via conſuetorum Probabilium viæ Domini,& ſuorum Apoſtolorum. Nam Dominus,atque ex ipſis ſui Apoſtoli doctrinam quidem morum primum quidem latè proſequuntur,& de ſingulis tùm virtutibus,tum vitiis diſſerunt. Mox quoniam non omnes legere ſciunt,nec alii intelligere poſſunt rarì autem omnia & ſingula mente complecti,memoriterque præſentia habere, conſultum jud[illegible], ut Auguſtinus philoſophabatur;totam [illegible] & præcepta ad compendium,ſummam [illegible] gere, eamque breviſſimam, atque exped[illegible]m, quam omnes ſcirent, ac intelligerent, hancque unam ſecum margáritam quolibet portarent.

Neque vero, quod ineptiſſimorum Magiſtrorum fuiſſet,eam totius legis,doctrinæq; ſummam tradiderunt, quæ inde brevis eſſet, quia partem claudebat,partem vero præteribat;hoc enim ineptus quiſque faceret,nec ſumma eſſet, nec univerſa lex doctrinaq; aut penderet,aut inſtaoraretur, aut impleretur: ſed ſemi quædam lex,& doctrina foret: nec hæc compendia ſunt: & qui ita librum epilogaret,& re capitularet,& totum ibi eſſe aſſereret, egregie plane mentiretur. Dominus ergo,& ſui Apoſtoli breviſſimam ſummam legis, & doctrinam conſignant,qua ſetvata, univerſa lex impleatur, ac ſervetur.

Probabiliſtæ tradunt etiam ſummam ſuam, & compendium,quod quilibet brevi addiſcat,& ſine magna morum,& cordis mutatione,præſertim ſi à venereis abſtinet, facile conſequatur; quin quidam etiam in eo non parum indulgent.

Hæc portò via & ſumma non eſt legis impletiva inſtat charitatis, & ſicut ſumma Dominica, & Apoſtolica. Nam in primis ponit non tot,quin plures ignorantias invincibiles, & violationes materiales, ut volunt; & ſic etiam non impletiones,& vacua ſine numero:quæ plus forte abſurda ſint,& noxia,quam vacuum in natura,quod tantopere ipſa refugit. In ipſa deinde charitate cùm de hoc etiam ipſo ſint innumeræ quæſtiones, & opiniones probabiles, ſuperſunt plurima vacua non impleta.

Nunc aliis omiſſis,non niſi non nihil ſupputemus. Opiniones utrumque probabiles haud ſanè decem ſunt,aut viginti,ſed millia millium, quibus vel unus Diana implevit tot volumina. Ex his in primis,ut ſæpe dixi media pars ſunt falſæ, cum ſint contrariæ, vel contradictoriæ At omnes falſæ ſunt contrariæ legi Dei,ut ſæpe eſt demonſtratum. Ergo media pars vel addit legi,quæ non ſunt, vel tollit,quæ ſunt. Atque hoc negari nequit.

Oſtenſum eſt ex bonis principiis moralibus, atque in ſingulis his quæſtionibus, cernitur, nos declinare ad falſum, atque errare plerumque tol-

lendo

lendo, & laxando; non addendo, nec ſtringendo. Sed hoc omittamus, omnemque liberalitatem exerceamus.

Conſtitutum eſt, mediam prorsùs partem omnium opinionum probabilium eſſe falſam, quibus exempli gratia impleamus ſex tomos Dianæ. Sit 8. hæc media pats falſa; partim quia tollit, partim quia addit, & dividamus de medio infautem: nam amplius prætendere jure non poſſunt. Ergo ex toto probabilium quarta pars ſupereſt vacua; quia hæc quarta pars erat falſa per ablationem, ut ponimus. Ergo lex Dei ptoportionate ad tres tomos, ſeu quæ tribus tomis continetur, non impletur per boc probabilium compendium. Contra dicit ergo hinc in quarta ſua parte via probabilium viæ Domini, & ſicut plenitudo legis eſt dilectio, vacuitas quartæ partis probabilium lègis eſt probabilitas.

Nec minùs contradicit in altera ſua quarta parte, quæ ponitur eſſe additiva, &c. ô Deus, non ne prohibiti addere, vel tollere, non ſecus nec minus, quam mæchari; & occidere? hæc etiam pars non implet legem, nam ſupponitur eſſe additionem eorum, quæ in lege non erant. Ergo media pars omnium probabilium hinc vacua non implendo, hinc nullum vacuum legis, ſeu ubi lex implenda nulla erat, ponendo prorsùs extra legem Domini, ſicut ſi quis hunc meum librum ita in btevem ſummam cogeret, ut quartam partem eorum, quæ ſunt in libro tolleret; aliam quartam ponere aliorum, quæ non ſunt, & totus pars media protsùs libro contradiceret. Dic, oro te, velles ne, libros tuos in ſimiles ſummas converti? Num ergo volet Deus legem ſuam ita inverti? quantum ergo dilectio, & ptobabilitas diſcrepant, tantùm planè diſſident hæ duæ viæ & ſummæ.

Dominus noſter, qui ut teſtatut, legem non venit ſolvere, ſed adimplere tum eam ſervando, tum ea, quæ ad abſolutam quandam juſtitiam deerant, de novo jubendo, & ſic, ut in te ſua poterat, addeudo, ad impletionem his verbis expoſuit? *jota unum, aut unus apex non præteribit à lege donec omnia fiant.* Hoc ſanè, eſt implere dicta factis, quidni ergo via Probabilium legem impleat, quæ ex omnibus probabilibus circa legem, mediam omnino partem invertit, & tollendo, & addendo mutat, vel verius tolleudo, & tollendo peccata etiam mundi tollere loco dicitur, ſed loci aliquando vertentur in luctum: apud intelligentes ſcilicet ſic nos peccata tollere poſſumus, quemadmodum occidere: quin minùs; nam peccando ſaltem occidere poſſumus; peccata autem nec peccando tollimus, ſed fallimus, & fallimur. Patet autem, nobis ſermonem non eſſe de ablatiône per abſolutionem ſacramentalem.

## QUÆST. XII.

*Quam multipliciter ergo charitas ipſam habenti manifeſtet veritatem moralem?*

NOn is ego ſum, qui exiſtimem, aſſecutum me eſſe, noviſſeque modos omnes, vel etiam præcipuos, quibus ipſam habentes docet charitas veritatem moralem, ſed aliquos, qui mihi homuncioni occurrerunt, edam, ut inde conjectare quiſque queat, quanta Paulus vel Auguſtinus habiturus eſſet, quæ hoc circa proderet, ſi hic adeſſent, & loco mei quæſtionem iſtam tractarent. Certè ego, & ſi nullum modum inveniſſem, crederem nihilominus, quæ quæſtione præcedenti conſtituta ſunt; vanum ſiquidem dictu eſt, ac ptophanum valde: ego non aſſequor, quonam modo vera ea ſint, quæ Apoſtoli, quæ Sancti Dei docent: ergo non ita ſunt, & ad opiniunculam meam detorqueo.

### §. I.

*Firmum in primis habendum eſt, nos Deum ex toto corde diligere poſſe, ac debere, nec fluctuandum, aut detorquendum eſt, & ſi pauci videantur ſervare.*

HOc jam quæſtione præcedenti conſtitutum, ac inter Chriſtianos notiſſimum, præmittendum hîc fuit, ac in memoriam tevocandum, antequam ad modos ipſos tradendos, quibus nos charitas inſtituit, accederemus; ita enim charitatem, ac dilectionem vel Dei vel proximi quidam intelligere videntur, ut hæc ſua vel charitas, vel dilectio vix quidquam doeere nos poſſit: cujus aut opinionis, aut practicæ perſuaſionis falſitatem, & incommoda non hic proſequar, quæ alio pertinent, ſed quid credere videantur, brevi ſignificabo.

Duo ergo obſervare potui, quæ, ut opinor, quidquid de charitate, & dilectione injunctum nobis eſt, re ipſa evertere videantur. Alterum eſt, quod dilectionem in non odium convertant, ac perinde intelligant diligere, atque non odio habere: & ſic præcepta affirmativa charitatis in negativa invertunt, impletaque illa cenſent obſervando negativa non occidendi, non odio habendi: atque de hoc uno pœnitentes etiam in confeſſione examinant. Unde contra quàm Dominus, & Paulus, & Joannes, ac Sancti Patres reliqua omnia mandata ad duo vel etiam unum dilectionis mandatum velut ad ſummam, atque compendium revocant: ita hi prorsùs à contrario mandata dilectionis ad reliqua mandata reſolvunt, horumque obſervationem illorum etiam ſummam arbitrantur; quin etiam, quod jure merito prohibitum nuper fuit, dixerunt nullum eſſe ſpeciale præceptum diligendi Deum: quo nihil planè eſt omnibus ſcripturis Dei magis contrarium.

Hæc opinor, illa ipſa exiſtimatio eſt, quam in Breviario expungit Hieronymus fetia 6. poſt eineris. *Multa præcepta Dei imbecillitate ſua, non ſanctorum viribus æſtimantes, putant, eſſe impoſſibilia, quæ præcepta ſunt; & dicunt, ſufficere virtutibus non odiſſe inimicos: cæterum diligere plus præcipi, quam humana natura patiatur* quod mox exemplo Domini, Davidis, Stephanique evertit, à factis poſſibilia demonſtrando, atque ab actu ad potentiam inſolubili illatione arguendo.

Calvinus nihilominus apud Maldonatum in in capite 22. Matth. num. 37. arripuit hunc errotem, præceptoque illo conterritus, *diliges Dominum Deum ex omnibus viribus tuis* egregius Evangelii everſor, *en hoc*, inquit, *compendio apparet*

Deum

*Deum in legis præceptis non reſpicere, quid poſſint homines, ſed quid debeant*, mentituſque eſt Deum impoſſibilia præcepiſſe, quem ſectarii quoque alii, atque Janſeniſtæ nuper ſecuti ſunt.

Jus porrò Maldonatus, ſe neſcire, inquit, utrum hoc majori impietate, quam ignorantia dictum ſit, Nam impietatis quidem ſummæ eſt dicere, impoſſibilia nobis Deum præcepiſſe: quod tamen fortaſſe eſſet, ſi tantùm præcepiſſet, ac non ab eis, qui impoſſibilia non fecerunt, & graviſſimas, & ſempiternas exigeret pœnas: quis enim &c.

Ignorantiæ vero fuit cæcæ, ſubdit, non videre quomodo ipſe ſibi repugnaret, cum diceret, neminem hoc præceptum ſervare poſſe. Quis enim ſenſus eſt, *diliges Dominum* &c. deinde concludens, nos præcepta Dei ſervare, non poſſe, quomodo intelligit? ſine gratia Dei, an cum gratia? ſi ſine gratia, quid nobiſcum diſputat, qui idem prorsùs dicimus? ſi cum gratia, non jam nobis, ſed Deo facit injuriam, cujus gratiæ, atque virtuti limites ponit. Paulus omnia ſe poſſe ait, in eo qui ſe confortat: & David *in Deo*, inquit, *tranſgrediar murum*. Hæc ex Maldonato ad refricandam memoriam opportuna exiſtimavi, ut practici, ac in confeſſionariis etiam præſentia habeantur; fruſtra enim erit præceptorum reliquorum etiam omnium obſervatio, ſi hoc primum, & maximum mandatum prætereatur.

Cùm Calvino itaque, & ſectatiis quæſtio non eſt, utrum hoc præceptum fuerit, vel non fuerit? ſupponitur ſanè utrimque, id præceptum, ac inprimis quidem præceptum fuiſſe; neque à corde chriſtianorum ſiſnate ſaltem, ac ſub his terminis deleri id poteſt: itaque, an ac unde poſſibile ſit, ſervarique valeat, quæſtio intereſt. Calvinus inquit, præceptum eſt, ſed impoſſibile eſt. Tu dicas præceptum non eſt: eceur vero; quia impoſſibile eſſet, & vitæ communis homines ſervare non poſſunt, ſufficietque non odiſſe, uterque profecto evertitis obſervationem præcepti, ac totius legis etiam finem, & animam.

Quinimo hoc pacto, quod tamen proſequi inſtituti nune noſtri haud eſt, lex in litteram occidentem, ſeu quæ occidat vertitur, ſcitur enim ex Paulo Apoſtolo frequenter id iterante, atque ex Patribus, maxime ex Auguſtino, qui hoc toties pleniſſime proſecutus eſt, gratiam Evangelii à vetuſtate litteræ hoc ipſo ſpiritu charitatis, ac dilectionis differre, ut inquit Apoſtolus 2. ad Corinth. 3. *Sed ſufficientia noſtra ex Deo eſt, qui & idoneos nos fecit Miniſtros Novi Teſtamenti, non littera, ſed ſpiritu; littera enim occidit; ſpiritus autem vivificat.* Atque iterum ad Rom. 8. inter alia quamplura: *ſi autem ſpiritu facta carnis mortificaveritis, vivetis: quicumque enim ſpiritu Dei aguntur, ii ſunt filii Dei. Non enim accepiſtis ſpiritum ſervitutis iterum in timore: ſed accepiſtis ſpiritum adoptionis filiorum Dei in quo clamamus Abba Pater.* Hic charitatis ſpiritus, quo aguntur, qui ſunt filii Dei, eſt gratia illa, qua Pater trahit ad filium, ut ſacra Concilia, ſanctoſque omittendo, Auguſtinus exponit in Breviario.

Quid porrò eſt, littera ſine ſpiritu occidit, ſeu littera ſola occidit hic enim eſt ſenſus ſpiritui contra poſitus. Non planè aliud, niſi quod Dominus per Joannem capite decimoquarto, enunciat: *ſi quis diligit me ſermonem meum ſervabit*; ſin minùs, non ſervabit nam hoc primum mandatum inprimis uon ſervabit, ut aut Auguſtinus, aut Fulgentius annotat lib. de fide & operibus: deinde neque reliqua diu ſaltem, & conſtanter, ut part. 1. quæſt. 2. ſtatuimus, & Auguſtinus tum à priori, tum exemplo avis, cui pennæ tollerentur, ſublimiter expoſuit. Idcirco etiam Dominus, ac Joann. epiſt. 1. & ex obſervatione mandatorum dilectionem infert; & uterque eos repellunt, qui verbo, & lingua ſe Deum, vel fratrem diligere frequentiſſime quidem dicunt; factis autem negant; quia quoad Deum mandata ejus uon ſervant, qui autem diligit ſervat; & quoad proximum etiam, quia cum lingua diligant, malis interea fratris lætantur, nec malis triſtantur; laudes oderunt, detractione autem gaudent.

Cùm ergo hic ſpiritus dilectionis vita, viſque maxima ſit legem cuſtodiendi, littera legis ſine hoc ſpiritu occidit; & ſcientia legis ſine charitate inflat; charitas autem ædificat, hoc eſt virtutes in anima, & animam ipſam ad Deum extollit uſque ad contemptum mundi, quæ eſt ædificatio, civitatis Dei. Qui ergo poſitivum præceptum diligendi ſignate, vel exercite, ac praxi in negativum convertunt, ſeu hoc omiſſo, aut quaſi prætermiſſo ſpiritu dilectionis, legem docent, timeo, ne litteram occidentem, jugum importabile, præceptaque impoſſibilia inducant, ut fuſius ea qu. 2. part. 1. lib 1. tractavi..

Atque hoc primum erat, quod obſervaſſe mederi, quo quidquid nobis de charitate, dilectioneque injunctum eſt, everti revera videretur. Alterum eſt, quod tamen rectum etiam intellectum habere poteſt, quo paſſim dicitur, præceptum dilectionis Dei intelligi de amore appretiativo, quem rursùs exponunt dicendo eſſe diſpoſitionem, propoſitumque animi, quo mori quis malit, quam ullum peccatum mortale admittere.

Hæc recte intellecta vera ſunt; tamen timeo, ne ab aliquibus ægrè uſurpentur, in primis enim per *to appretiativum*, vere excludi poſſunt quædam ſenſibiles delectationes, ac teneritudines, quas matres erga filios minùs Deo amatos habeant. At ſcitur appretiationem rem eſſe non propriè voluntatis, ſed intellectus; unde cavendum diligenter eſt, ne ea differentia adjuncta dilectioni Dei, dilectionem ipſam & quaſi ſuum genus tollat, ac in pura appretiatione intellectuali remaneat.

Quod de propoſito dicebatur, diſtinguendum eſt; nam poteſt eſſe, concipique propoſitum hoc prorsùs aliunde, verbi gratia ex metu gehennæ, quin quidquam Deum diligas, ſed alia præter hoc præcepta velis omnino ſervare, ne damneris: vel poteſt illud eſſe, concipique, atque cauſari ex ipſa dilectione aut in actu ſecundo, aut ſaltem in primo? Inquam *in actu ſecundo*, hoc eſt, ut re ipſa ſive eliciatur, ſive imperetur à dilectione. Inquam rursùs ſaltem *in actu primo*, hoc eſt, ut re ipſa ita Deum diligas, ut hæc dilectio ſuffectura eſſet ad inducendam, cauſandamque obſervantiam legis.

Si dilectio, appretiativuſque amor, ac propoſitum non peccandi hujus generis ſit, bene ſe res habet. At ſi nulla ſane eſſe dilectio, nec in actu ſecundo cauſans, nec in actu primo

primo ſufficiens, atque ex metu gehennæ, vel aliunde citra dilectionem, tamen præcepta reliqua omnia ſervares, & linguis Angelorum loquaris, prophetiam habueris, ac noveris myſteria omnia, atque omnem ſcientiam; ſi fide montes etiam transferas, ſi facultates omnes tuas in cibos pauperum diſtribuas, corpusque tuum in ignem tradas, ſi charitatem non habueris, ſi non dilexeris, nihil tibi prodeſt; quia ſcilicet præteris primum & maximum mandatum, & ſecundum ſimile huic: atque hoc in primum dictum, quod jam ablegavimus, recidit: ſpiritus enim omnis adoptionis tollitur, relinquiturque ſpiritus, ſolus ſervitutis iterum in timore, atque ad litteram occidentem revertitur.

Hinc ego haud ſufficientem quidam arbitror ad valorem ſacramenti pœnitentiæ attritionem ex ſolo metu gehennæ conceptam citra aliquam inceptam ſaltem dilectionem, neque attritio, & contritio, quæ eſt D. Thomæ ſententia, motivo differunt, ſed perſectione, & alia ſolum atterit cor, alia etiam conterit, ut doctor exemplo declarat. Attritum porro in ſacramento, vi, & gratia, adjutorioque ſacramenti reddi contritum eſt, cum actum non tam perſectum auxiliis gratiæ, quæ digne ſuſcipientibus largius conceduntur, robuſtiorem, perſectioremque reddi, ac transire in conditionem. Vanum porro videtur, quod alii iſta per gratiam habitualem exponant; nam attritus & contritus, & attritio & contritio nomina ſunt actuum non habituum; & chimæra eſt, quod attritio idem actus manens, ac in ſe eodem modo in contritionem convertatur ex eo exiſtentia habitus gratiæ in ſubjecto; & chimæra rurſus eſt, quod homo ex attrito in contritum tranſeat, ſi actus ſuus & attritione in contritionem non tranſierit. Sed de his alio die. Nunc quod obſervare multum intereſt, fatentur omnes, ad valorem ſacramenti pænitentiæ requiri propoſitum ſervandi omnia præcepta at ſunt duo, eaque prima & maxima præcepta diligendi Deum quidem ſuper omnia, ac proximum ſicut ſeipſum. Ergo ad valorem ſacramenti pœnitentiæ protſus neceſſarium eſt propoſitum hoc etiam duo ſervandi. Oſtenſum autem eſt, hæc duo non ſervari ſola cæterorum obſervatione. Ergo qui validè ſuſcipit ſacramentum pænitentiæ proponit, ſtatuitque, ſe dilecturum Deum ſuper omnia ac proximum inſtar ſui: quæ ſane præcepta non habitibus ſervantur, ſed actibus, elicitis utique aliquando, ac deinde virtualiter vel habitualiter ſaltem permanentibus, nec de habitibus ſunt illa præcepta. Dicemus autem inferius, utrum permanentia pure habitualia ſufficiat.

His tantis de neceſſitate dilectionis auditis in multitudinis ſcopulum ſemper impingimus, & quaſi Dominus eo ſigno, & non contrario viam vitæ oſtendiſſet, & dixiſſet, *& multi ambulant per eam* ſunt, qui in re morali eo principio philoſophentur; *hoc ſi ita eſſet, aut hæc ita eſſent, pauci ſalvarentur: non ergo ita eſt, aut ita ſunt:* cujus probationis reſolutio eſt ad iſtam domino contrariam propoſitionem; via vitæ non eſt, per quam pauci, ſed per quam multi ambulant. Et ſi ipſa prima principia invertantur, qualis inde ſcientia texeretur? ſcimus cavendos donatiſtas, qui ex paucitate ſe commendabant: quæ in præſentia abſre ſunt. Nam pauciores illi, qui viam vitæ ambulant, non extra ſed intra eccleſiam ſunt; in area ipſa, in agro uno in reti eadem, ut ſancti plene ex Evangelio proſequuntur.

Nihilominus vana iſta libido viam ſalutis ampliandi, ac facile ſalutem quibusvis promittendi adeo multorum animos occupavit, ut auditis iis, quæ de neceſſitate dilectionis præſentiſſima, firmaque habenda curſim ingeſſimus dicturi ſint, ea haud eſſe neceſſaria; quia multi ea non ſervant; quos interea bonos eſſe chriſtianos, ultra dicunt, ſupponunt & amplificant.

Dictum ſæpe eſt de hoc ac demum quæſ. præc: & nunquam ſatis dicemus. Modo conſultum viſum eſt, ſi vice mea Chryſoſtomus in homil. ex variis. Matth. locis homil. 11. nonnihil diſſereret. *Nolite imitari, inquit, Phariſæorum ſuperbiam. Stabunt ad orationem, ſed non ſtabunt. Si ſtarent, humiles eſſent corde, non ſuperbi. Multi ſtare ſe putant; quia cadere ſe neſciunt, nec ideo dolent caſus ſuos, quod non videant, quia cadunt.*

Multi putant, *in malis operibus ſe juſtitiam tenere. & ſimplex cor habere. Hodieque ſunt chriſtiani, qui nomen habent tantum opus non habent, qui propè talia agunt, qualia Phariſæi. Appetunt laudes humanas, timent detractiones, gaudent lucris, contriſtantur damnis, mendacio nummum acquirunt, impie agunt, calumnioſe multa rapiunt, non judicant neque viduæ neque pupillis, ſed magis opprimunt, peregrinos contemnunt, nudos deſpiciunt, pauperes non intendunt.*

Iſti quid expectant in futuro, niſi illam ſententiam: eſurivi, & non dediſtis, mihi manducare? &c. Nam vide, ſcriptura ſancta quid dicat, *in menſura, qua menſi fueritis, in eadem remetietur vobis* æque alio loco dicit: *quæ vultis, ut faciant vobis homines, eadem & vos facite eis. In tantis ſagittis teſtimoniorum quale eſt cor durum, quod non doleat? Non tacent Prophetæ, non tacent Apoſtoli, &c. Quid dicturi ſunt tales in futuro; Num quid excuſabunt ſe de ignorantia?*

Sive ergo multi ſive pauci ſecus agant, firmum, preſſensque tenendum eſt, neque fluctuandum, nos & poſſe, & teneri Deum diligere ſuper omnia, ac proximum, ſicut nos: hoc eſſe compendium hanc ſummam, in qua univerſa lex pendet, & Prophetæ: in qua omnis lex inſtauratur, impletur, ac ſervatur: quæ niſi retineantur, vix intelligitur, ac prorſus paradoxum apparet, nos charitate tantopere edoceri: at iis retentis, firmisque habitis, innoteſcunt plurimi modi, quos jam proferamus.

## §. II.

*Charitas eſt primum principium in practicis, ſicut ſuas principia in ſpeculativis; ſed non ſicut illa, & ſolum ex quo, ſed quo ſimul, & ex quo.*

VEl eſt tractare de præceptis charitatis; quæ etiam ſunt prima principia in agendis, ut ponit S. Thom. 1. 2. quæſt. 100. art. 4. & 2. 2. quæſt. 44. art. 1. & obſervat cum aliis, Sanchez in proëm. libro 2. in Decalog. & hæc principia ſic ſumpta docent ſolum objective, ut initio quæſt. preced. annotatum eſt, nec tam pars ſunt Decalogi, quam præſupponuntur, ut [illegible] principia ſcientiæ unicuique. Vel eſt tractare de ipſa charitate habita, quam habere omnes ene-

mur. Atque hæc eſt, quæ potiſſimum docet nos, dirigit, ac inſtituit: quare de ea in terminis diſputabimus, indeque proportione conſtabit, qualiter etiam præcepta ipſa doceant, ſeu ex eis, tanquam ex ſuis propriis principiis ſcientia moralis Chriſtianorum hauriatur, colligaturque. Ex quo principiorum velut cœli à terra diſtantia conſpicies, quantum Theologia moralis à Philoſophia Gentium diſcrepet, ac ſupra eam erigatur. Ubi enim apud eos, ut Auguſtinus quærit, charitas illa ædificans? &c.

Omnis charitatis, ac dilectionis inſtitutio ad tres univerſim modos revocatur; ſuntque deinde modi multi in unoquoque genere. Tres hi modi velut generales conſiſtunt in eo, quod ſpiritus hic charitatis hominem primo in ſe, & erga ſe; Deinde erga Deum; tertio erga proximum recte diſponit, amando Deum ſuper omnia, ac deinde ſe quoque, ut par eſt, amando, ſeu vere amando, & demum diligendo proximum ſicut ſe.

Hæc tria facit tanquam principium agendorum, vitandorumque omnium. Comparatur itaque primis principiis, ſeu veriùs intellectui primorum principiorum in ſpeculativis. Nam ut perpetuo aſſumit ex Philoſophis Sanctus Thomas, finis: charitas autem, ut idem Doctor tradit, eſt virtus diſponens nos recte erga finem; quare & architectonica appellatur, quia cæteras omnes imperat, ac movet, ut Dux in exercitu. Unde Deus principiis, charitas intellectui principiorum confertur; cumque, ut idem Doctor docet, cauſare finis ſit appeti, charitate qua Deum, ac finem appetimus, & amamus, movet nos Deus, ut ſupra etiam dicebamus de tractione, &c. Neque hic nobis & d. Thomæ opponant, Deum in ſe, & ſecundum ſe, non ut finem noſtrum per charitatem amari; nam in ſcholis ſalvam, intemeratamque ſervavimus eam S. Doctoris formalem, ſignatamque doctrinam plane veriſſimam, Deum eſſe objectum charitatis, *in quantum eſt objectum Beatitudinis*: alioquin virtus motrix omnium, implens legem, agensque nos, ut loco ſuo diſſerui, vertitur in aliam quaſi ſpeculativam inertem, nimiſque plane otioſam: Deus enim in ſe nullo indiget, nec virtutes ſunt media ad Deum ſecundum ſe, ſed ad Deum finem. Removimus autem ibi removendam concupiſcentiam; nam concupiſcere Deum purus ſpiritus eſt, proprius amantium, juxta illud: *concupiſcit, & deficit* (amoris utique deliquio) *anima mea in atria Domini*, ac multa alia, & ardentes amantes cupiunt diſſolvi cum Paulo, & eſſe cum Chriſto, non mercenario, ſed filiali; non ut remunerentur, ſed ut Deo adhæreant, & cum eo ſint, non ut melius ſint. Qualiter verò Moyſes deleri tamen de libro poſtularet, Paulus anathema eſſe pro fratribus, ac ignem jaciens Ignatius, quaſi renunciaret certitudini gloriæ pro ſpe aliquem lucrandi, expoſuimus eò loci, & in ſcholis.

Nunc itaque, quod propoſiti noſtri eſt reſumamus, charitatem eſſe vel ipſum principium agendorum, ac vitandorum, ſeu Deum ſuper omnia amatum eſſe hoc principium quaſi *quod*, charitatem vero *quo*: appellabimus autem brevitatis, expeditioniſque cauſa charitatem principium; nam innotuit, quo ſenſu loquamur.

Dixi igitur charitatem eſſe primum principium in practicis, ſicut ſua prima principia in ſpeculativis, atque hoc ſatis declaratum eſt. Addidi, non inſtar eorum in eo eſſe, quod illa comparentur ad concluſiones, & ad ſcientiam ſolum tanquam *ex quo*, nam hoc paſſivum habet ſignificatum ut ex l. Phyſicor. tò autem *quo*, activum.

Par ſcilicet erat, ut principia ſcientiarum indolem ipſarum ſcientiarum ſaperent; & cum ſcientiæ ſpeculativæ non moveant, ſed in contemplando hæreant, & vel ut inertes, paſſivæque ſint; ſic earum principia, & ſemina quaſi paſſiva ſolum eſſent, ex quibus intellectus, ingeniique negotiatione concluſiones, ſcientiamque ipſam velut extraheremus, educeremuſque. At contra activæ ſcientiæ, ſcilicet Moralis Theologiæ oportuit ipſa etiam principia eſſe activa. Eſt autem maximum, & potiſſimum principium ejus charitas. Hæc ergo eſt, & ex qua eam habens ſcientiam moralem elicit diſcurſu, ac ratiocinio; & eſt etiam, qua homo ſubjectiva motione, ductuque ad rectas concluſiones, & dictamina agendorum, ac vitandorum dirigitur.

Hinc nunc breviter, in genere ingens quædam prærogativa charitatis conſpicitur nam cum principia ſpeculabilium paſſive ſe habeant, totum ferme negotium educendi, colligendique concluſiones, & ſcientiam rationis pœne unius eſt ingenii: ex quo ad eas comparandas tanti ſunt vigor rationis, ingenii robur, judiciique integritas. Contra in ſcientia morali potiſſima negotiatio, & actio eſt ipſius principii, & charitatis; exigua hominis; ut quippe Paulus dicebat, *qui ſpiritu Dei aguntur ii ſunt filii Dei*, *qui autem agitur*, gloſſat Auguſtinus, *vix quidquam agere intelligitur*.

Vidit hoc Auguſtinus, cum dixit. *Surgunt indocti, & cœlum rapiunt: & ecce nos cum doctrinis noſtris, volutamur in carne & ſanguine.* Videmus ſane & nos omnes novimus, homines alioqui ad ſcientias ineptiſſimos, ingenio tardos, diſcurſu hebetes ſic tamen inſtructos, ac firmos in concluſionibus agendorum & vitandorum, ut erubeſcere quidem poſſimus; obloqui vero, omnino nequeamus. Supplevit ſcilicet ductus ille ſubjectivus, & inſtitutio inde nata, quin etiam ſuperavit magnarum aliarum mentium eminentiam.

## §. III.

*Docet ergo primò charitas reddendo nos mundos corde.*

SExta inter Beatitudines ea eſt: *Beati mundo corde, quoniam ipſi Deum videbunt.* Auguſtinus in Breviario: Intellectus congruit mundis corde, tanquam purgato oculo, quo cerni poſſit, quod corporeus oculus non vidit: atque plurima ſunt hoc circa in ſcriptura, & ſanctis, quæ ſupponimus; & ſolùm breviter unumquemque horum modorum docendi percurrimus.

Nunc quantum hæc ſola pars in rectam doctrinam morum, veritatemque habendam conferat, patet ex lib. 1. ubi docuimus, nullum peccatum ignorantiæ, & erroris eſſe primum, ſed præcedente neceſſario aliud ſcienter commiſſum, ac nondum deletum, ut in Paulo ad Rom. 1. manifeſte cernitur. At charitas reddit nos mundos corde mundando animam ab omni peccato, maculaque gravi-

gravi. Liberat ergo ab omni peccato gravi ignorantiæ, & erroris.

Dices, eam hoc pacto reddituram ignorantias, involuntarias, ac culpæ expertes, non autem ablaturam illas: non ergo hinc docebit Veritatem. Sed vero ſatis hoc remotum videtur lib. 3. ubi ſaltem confectum videtur, ignorantias in vincibiles, ac in voluntarias legis naturalis, & divinæ, non poſſe eſſe plurimas, ſed raras, & rurſus quæſt. præc. hoc repulſum eſt. At vincibiles, ac voluntarias omnes tollit charitas. Paucas ergo, & raras ignorantias relinquit, ut tranſmittatur relinquere aliquas.

Deinde eodem lib. 1. quæſ. 2. cauſæ particulares ignorantiarum aſſignatæ ſunt, cæcitas, ac hebetudo mentis, quæ ex peccatis contrahuntur. At charitas mundat cor noſtrum ab his peccatis omnibus. Tollit ergo ex conſequenti cæcitatem, ac hebetudinem: quo ipſo viſus reſtituitur, vigorque ad recte judicandum redditur. Charitas igitur reddendo nos mundos corde id ferme præſtat, quod ad videndum ille qui, cæco viſum reſtituit.

Iterum ea ipſa quæſt. 2. tractatum eſt de neceſſitate emundandi, purgandique animam, ut ignorantiæ Voluntariæ eſſe, quin etiam prorſus eſſe deſinat, Per charitatem autem anima, & conſcientia purgatur, mundaturque. Confert ergo illa plurimum, ut ignorantiæ prorſus eſſe deſinant, & ſic veritas inveniatur. Quæ profecto multiplici denuo authoritate communiri, ac de ſingulis particulis quæſtionis quæſtiones ſubtexere, abſre plane foret. Hoc ſolum dicis, hæc, quæ charitati attribuimus, non tam charitatem, quam ipſam Juſtificantem gratiam efficere. Cæterum ex ſecundo modo nunc aſſignando apparebit charitati magis iſta congruere quoad agnoſcendam Veritatem, repellendasque ignorantias.

## §. IV.

*Docet ergo ſecundo quia qualis unusquisque eſt, talis ei videtur finis, & quæ ſunt ad finem.*

Hic modus alius eſt, quo copioſe nos inſtituit charitas nos reddendo bene, recteque eſſectos erga finem, & media: erga Deum, & creaturas. Eſt enim in ethicis princium morale omnis ætatis, & hominum experientia comprobatum, qualis unusquisque eſt, hoc eſt, qualiter affectus eſt, unusquisque, talem ei videre finem, & qualiter deinde videtur finis, videntur etiam media. Quo facit S. Thom. 1. 2. q. 1. art. 6. ad. 3. ſed Deum, ut ipse jubet, diligens recte prorſus affectus eſt erga Deum, qui eſt finis: ac conſequenter etiam de mediis.

Major propoſitio, & ſi adeo nota ſit, uniuscujusq; experientia, breviter exprimenda magis eſt, ſeu arrigenda potius mens. Quemadmodum itaque affecti ſumus, quod viridium, aliorumque colorum inſpicilium exemplo Rodriguez, aliique declarant, ita plane res nobis videntur, atque de eis practice ſaltem demum judicamus ac pars maxima Judiciorum noſtrorum. Voluntas eſt Videas quotidie, fœdos alioqui pueros per pulchros videri ſuis matribus: nationi unicuique noſtræ, quam amamus, mores, Linguam, Veſtem placere, diſplicere eorum omnia, quos averſamur. Noſius plane non eſt, ignem ligno arido applicatum comburere, quam hoc ita eſſe. Alias ſane notavimus, moralem ſcientiam haud conſtare quibusdam abſtractis diſcurſibus, quos metaphyſicos non apte vocant, ſed eſſe ſcientiam conſiderantem mores hominum, & eorum experientiam, ſicut Phyſica ſcrutatur experientias entis naturalis: & abſtrahendo ab experientiis neutra Philoſophia conſtat. Ergo ſicut in Naturali verum eſt, aut non dari vacuum, aut motum violentum eſſe in fine tardiorem; ita in Morali verum eſt, nos qualiter affecti ſumus, ita plerumque, vel ſemper etiam ſaltem practice, judicare de rebus.

Hic locus erat ad dicendum, explicandumque ampliſſimus, ſed in quo hærendum non ſit. Diſſentientium ſcholarum contraria judicia rem ſatis declarant; atque eorundem fere omnium hominum ſententiæ pæne momento forte mutarentur, ſi momento affectiones, ac inſtituta etiam commutarentur. Intellectuum illud non volitum, de quo utrum ſit poſſibile, ſcholæ diſputant, eſſet ſane maxime, & rectiſſime intellectuum, ab omnibus ſcilicet affectuum impedimentis ſolutum, expeditùmque. At major multo vis intellectiva, ejusque rectitudo efficitur, ſi deletis omnibus pravis, obſtantibusque affectionibus nova virtus recti affectus addatur, quæ quaſi duplicet vim ipſam, intellectus, & ingenii. Liceat plane utriusque diſcipulo brevis diggreſſio: eminuere utraque virtute Auguſtinus, & Thomas; hic tamen ut purus quidam intellectus docet; ille ut intellectus quidam verſus in amorem veritatis: Thomas clauſit ignem, & emiſit lucem. Auguſtinus etiam in verbis ardet, ut ſic in utroque Magiſtro, quæ eligeremus, ac imitaremur, ſuppeterent nobis duo ſumma exemplaria docendi.

Nunc ad rem. Satis, opinor, conſtirit, claruitque veritas aſſumpta majoris. Minor autem eſt certiſſima. Dilectio itaque debet affectus pravos omnes; & licet, ut §. præce opponebatur, non dilectio, ſed ipſa juſtificans gratia ſit, quæ expellit peccata, at remanent pravi habitus, & involuntariæ quædam affectiones, quæ vigens negotium faceſſant. Ab his mundat animam dilectio, & affectus contrarius charitatis, atque hujus continuatione, & augmento raduntur prorſus a corde illæ pravæ reliquiæ peccatorum, ac pravarum affectionum & voluntatum. Unde non modo intellectum reddit aptum ad bene judicandum, quaſi purum quoddam, ac ſolutum, expeditumque Intellectivum, ſed vim etiam ipſam Intellectus magis firmat, augetque. Certe pravi etiam quique, judicant Deum infinitum eſſe ipſam beatitudinem, ſaporem, dulcedinem eſſe, eique omnino inſervire oportere. At iſta experimur magis, quam recte explicare ſciamus quam certe ſciam ego: quaſi ſemi dormientium aut ſemiſopitorum neſcio qualia judicia iſta ſunt; urgent profecto, & aliud practice faciunt apparere, ac prævalent affectiones pravæ: dicimus quidem Deum dulcem, ac tepide, & neſcio quomodo etiam credimus, ſed id interea non ſolum non intelligimus, ſed nihil nobis male affectis videatur aridius, inſulſius, triſtitiusque.

Contra charitas facit, ut quæ ſurſum ſunt, ſapiamus, id eſt, reddit nobis ea ſapida, jucunda, delectabilia, & ſic etiam læta. Hoc tantum, uno præſtito, tu vide, quanta nos deceat? Sordet

terra, diligenti, dum cœlum aſpicit, ut ſorduit amanti Ignacio: contra amanti terram vix non ſordet cœlum; nam qui Deum non diligit, plane diligit terram; nec enim poſſibilis eſt in corde noſtro illa vacuitas ſtoica, ſed qua neceſſitate ignis comburit, nos actu, vel habitu amamus aliquid tanquam primum: ergo ſi non Deum, terram ſane. His autem revera ſordere, cœlum, & ſi verbis aliud loquantur, conſtat; quia ſi oprio daretur, facile cœlo ſuo renunciarent, modo concederetur, frui mundo, uxore, filiis, divitiis, potentia, ſalute in ſempiternum: quin neſcimus, an ſic prave affecti etiam in triremibus ſemper remigare electuri magis eſſent. Ecce, qualia ſunt prave affectorum Judicia, & qualis eis Deus, qualis finis, quale Deo frui demum practice videatur. Hanc univerſam affectuum fæcem, hæc phantasmata, illuſiones, & qua veneficia delet, radit, extinguit charitas, & facit videri contraria omnia. Dici ergo vix poteſt, quantum vel hoc uno doceat. Hi ſane amantes intélligunt, percipiuntque illud *quam bonus Deus Iſraël iis qui recto ſunt corde*, atque alia, quibus pſalmi maxime conferti ſunt: illi enim rectum cor & quo debent, directum habent.

At dicis, ego certe Deum ſuper omnia diligo, legemque ejus ſervare mihi videor, interea tamen nihil horũ experior, nec ſapida mihi cœleſtia ſunt, ſed magis terrena. Reſpondeo, non verbo ſolum, & lingua diligendum, ſed opere, & veritate: me vero prorſus non intelligere, quomodo res amara, quin etiam ſuper omnes alias amata amanti ſapida non ſit, ſed inſipida. Certe nos terret Paulus ad Philip. c. 3. ſcribens, eſſe quosdam non ambuláres, ſicut formam habebant, ſed (quod & flens dicit) *inimicos crucis Chriſti, quorum Deus venter ſit*, & gloria in confuſione, *qui terrena ſapiunt*, parum ſçilicet refert, quod Deus tibi venter ſit, vel nummus ſit, vel gloria mundi: quidquid illud erit, hoc potiſſimum amatum eſt, & ſapit.

## §. V.

*Hinc tertiò charitas plurimum docet in omnibus quæſtionibus de facili, & difficili, de duro & blando rectè judicando.*

INquam, rectè judicando, ſeu faciendo rectè judicare. Haud verò exiſtimes minimam eſſe iſtam moralis doctrinæ partem; plena eſt ſcilicet illa his quæſtionibus, & per facile & difficile, atque per durum, & blandum, ſeu mite infinita reſolvuntur.

Aſſumitur namque illud principium, quod ſæpe deſtruximus, hoc, aut illo injuncto, terendos homines, arcendos à virtute, damnandos plurimos; quod ne ſequatur, quaſi legiſlatores eſſemus, legem modo noſtro credimus. Hoc dixi ſæpe, & ſcelus eſſe, & contra notoria principia religionis Chriſtianæ eſſe. Hoc enim tractamus, utrum Confeſſores immitea eſſe debeant, dureque tractare pœnitentes; ſcitur ſcilicet, eos mites, patientesque eſſe oportere, & ubi ſuavis modus non ſufficit in omni patientia, & doctrina, tunc demum eſſe increpandum. De hoc, inquam, dubitat nemo. At aliud eſt de lege, deque obligationo, atque doctrina velle diſponere, ac arbitrari; & eam eligere, quæ à quolibet ſervari facile queat; eam reſpuere, quæ nequeat. Hoc plane noſtrum non eſt, nec ſalvat homines, ſed fallit, ut ſæpe eſt commonſtratum.

At honeſtant hanc viam per eam mox vocem *impoſſibile*, quæ mihi vox plurimos etiam Reipublicæ adminiſtros videtur perdere, ipſique etiam Reipublicæ inſignia inferre detrimenta; ubicumque enim ſui amantes, delicatiſſimique homines difficile aliquid inveniunt, mox pronunciant impoſſibile: continuo porro pro conſcientia in auxilium vocatur Janſenismus dicendo, *ſed obligare ad impoſſibilia eſt Janſenismus, aut Calviniſmus*, & concluditur nullam eſſe obligationem, ac late vivitur, confundendo difficile cum impoſſibili, quibuslibet, & rurſus difficile quibuslibet cum impoſſibili: quo demum ea via & cœli & Reipublicæ recte adminiſtranda ſit, in qua nihil ſit cuiquam difficile: quo ſane nihil falſius, nihil utrique bono & ſtatus, & ſaluris magis contrarium excogitatum eſt. Sapienter ſane quidam prudentiſſimus Gubernator ſubdito per impoſſibilitatem ſeſe excuſanti reſpondit: *queſto e un ſento non poſſo* ed un vero non voglio.

Sumus itaque in rebus manifeſtiſſimis, eædem ſcilicet res ſunt faciles his, difficiles aliis & aliis difficiliores, vel etiam ex ſuppoſitione impoſſibiles eos, quorum venter Deus ſit, jube jejunare eos, quibus pecunia Deus eſt, (eſt enim avaritia Idolorum ſervitus, & Idolum nummus eſt) jubet reſtituere, aut non theſaurizare ſuper terram, aut mille modos malos, contractum prohibe; terribilia ſane injunge. Delicatiſſimos, ſuique amantiſſimos Proceres, ac nihil ferme pati aſſuetos, quibus gloria mundi fere Deus ſit, obliga ad ea quibus plurimi Procerum quoque offendendi ſint, ac odium ſecuturum, ac forte etiam gradu cadendi periculum immineat, vel Princeps ipſe commovendus eſſet. Jam prudentia ſæculi, & carnis & ſanguinis ex cathedra peſtilentiæ definivit, iſta impoſſibilia eſſe, quin etiam imprudentiſſima, & per abſurda. Sed vero da hominem Deum revera ſuper omnia amantem, qui, quæ ſurſum ſunt, ſapiat, qui terram non quærat, nec quæ ſua ſunt. Profecto huic terribilia iſta, vel etiam impoſſibilia vix ludus non ſunt, quorum ſcilicet voces ſunt, *in Deo meo transgrediar murum: Deus, qui præcinxit me virtute: qui perfecit pedes meos tanquam cervorum, qui docet manus ad prælium, & poſuiſti ut arcum ærëum brachia mea*, atque hoc genus innumera eorum, qui non in ſuis viribus conniuntur, ſed habitant in adjutorio altiſſimi. Hæc certe nugæ non ſunt: veriſſimæ veritates ſunt. Illa ergo aliis dura, terribilia, impoſſibilia, his, quos loquor, hominibus non impoſſibilia, non terribilia, non dura, quin etiam ſæpe optata ſunt; & ſciunt ipſa ſua experientia, cuncta hæc, non qoalia alii exiſtimant eſſe, imò ſe prompte ac delectabiliter Dei gratia, aut agere, aut pati.

Unde irrefragabiliter ſyllogizemus: habemus hic judicia contrarie judicantia de duro, & blando, de facili, & difficili, de poſſibili & impoſſibili; ſed ex Judiciis contrariis, utraque recta, ac vera non ſunt, ſed alia vera, & alia falſa. Ergo ita eſt

ihim

in his judiciis. Sed recta, veraque ſunt Judicia Deum diligentium. Ergo contraria neque recta, neque vera ſunt: ſunt ergo diſtorta, inflexa, ſalſaque. Num ergo his judiciis ſtatuenda erit regula morum.

At inquis promptiſſime, nihil hic ſubeſſe ſyllogiſmi: nam Judicia iſta ſunt de diverſis; & omnia vera: & non amantibus vere ſunt res illæ difficiles, terribiles, ac ferme impoſſibiles, & hoc dicunt non amantium judicia: amantes vero dicunt, ſibi eſſe faciles, ac expeditas res illas: & vere dicunt. Sunt ergo omnia vera, & non niſi fucus eſt ſyllogiſmus factus.

Egregie ſanè. Sed ex hoc ipſo denuo ſyllogizemus: difficultas, vel terribilitas, vel impoſſibilitas conſequens, & voluntaria, ac voluntaria durans non excuſat non obſervantiam legis ullius. Sed iſtæ a te explicatæ difficultates, terribilitates, ac impoſſibilitates non amantium Deum ſunt conſequentes, & voluntariæ, ac voluntariæ durantes. Quod patet; quia proveniunt ex duplici cauſa, utraque conſequenti, voluntaria, ac voluntario durante; & ex eo quod contra debitum guloſus es, vel avarus, vel ſuperbus, tuique nimius amator; & ex eo quod pariter contra debitum Deum non diligis ſuper omnia. Ergo in nullius legis violatione excuſant. Ergo ſicut prius, judicia illa recta non ſunt, ut ſtatim magis declaro.

Etenim rectum judicium non judicat ex ſuppoſitione, eaque voluntaria, & prava, ſed vel abſolute, vel reſpectivè ſolùm ad rectè habentes, ſanos, ac non inflexos, & corruptos. Cœlum aſpicere jubes duos, quorum alter rectus ſtat, qui etiam obtemperat facile, ac cœlum, ut jubetur, aſpicit; alter voluntatie beſtiarum ad inſtar humi manibus reptat, totus curvus, & inflexus: ex qua ſuppoſitione, ac in ſenſu compoſito, ut ajunt, cœlum aſpicere nequit, neque obedire. Num ergo verum judicium erit, quo ſtatuas, huic eſſe difficile, eſſe impoſſibile præceptum? Deſiperes ſanè. Sic autem ſunt illi homines tui, quibus ex ſuppoſitione turpiſſima reptandi corde ſuper terram, cibo, nummo, vanæ gloriæ inhiando, nec ſe, ut tenentur, in cœlum recta exigendo amore Dei ſunt juſſa illa, ut ais, vel res difficiles, terribiles, impoſſibiles. Ergo judicia hæc, ſi ad morum doctrinam deſervire debent, non ſic, & ex ſuppoſitione hujus cœleſtæ inflexionis, ſed abſolute, vel relative ad bene habentes, recteque diſpoſitos ſumenda, conſiderandaque ſunt. Sic autem ſumpta ſunt aperte falſa, atque rectè ſapientibus, & judicantibus contraria, ac vix non ſemiſopitorum omnia, aut delyria.

Nemini itaque vel cæcorum Philoſophorum male habentium, corruptorumque Judicia ad ſcientiam idonea viſa ſunt aut quæ ad temperantiam, vel fortitudinem, vel prudentiam, vel juſtitiam pertinent, per ea decreverunt, quæ in temperantibus, aut non fortibus, aut imprudentibus, injuſtisvè viderentur; quorum, ſcilicet, judicia ſuppoſuerunt non eſſe recta, ſed falſa, & aberrantia: ideoque ad judicandum rectè de juſto ad juſtos, adjudicandum univerſim de bono, de medio moralibus virtutibus neceſſario ad viros probos naturæ ipſius lumine confugerunt. Quid ergo in rem Chriſtianam, doctrinamque obtruduntur male habentium, terræ inhærentium, Deum non amantium de facili, difficilique; de poſſibili, ac impoſſibili judicia? Num fæces iſtas Philoſophia gentium in ſuis virtutibus non ſuffert; ſufferet vero Theologia Chriſtianorum? & de prælio committendo conſulendi erunt timidi, quibus minora quæque ſunt terribilia? aut pro cœlo demerendo, quod violenti ſolùm rapiunt, auſcultandi ſint, qui nunquam ſibi, concupiſcentiiſque ſuis vim inſerre aſſueverunt?

Sunt certe inter ipſos etiam rectè diſpoſitos gradus illi incipientium, quibus lacte opus ſit, proficientium, perfectorum; atque ita ſua facilia, & difficilia reſpective. At his omnibus commune eſt declinare a malo ſaltem gravi, & omnem legem ſervare, nec per difficile ſe eximere, ſolumque circa bonum, & magis bonum diſtant, ac etiam per remotionem, & fugam levium quoque malorum.

Ex his in primis patet, quantum charitas conferat, doceatque in omnibus quæſtionibus moralibus de facili, & difficili; de duro, & blando, de poſſibili, & impoſſibili; ac ipſa ſua experientia unusquisque Deum diligens ridet, vel ſi ridere diligentium non eſt, miſerebitur eas excuſationes, quibus a lege implenda, per difficile, ac impoſſibile ſeſe excuſant peccatores: videt enim, eſſe judicia quædam prorsùs miſerenda, atque indigna, quibus nunc quidem ſopiatur quoquo modo conſcientia; at demum valitura non ſint in recto judicio coram eo, quem per contumelias, & crucem oportuit intrare in gloriam ſuam. Peſſimum profecto eſt peccare; at miſerandum magis videtur Deum noſtrum diſcurſibus noſtris velle involvere, eludereve.

Facile deindè eſſet etiam in ſpecie, atque individuo oſtendere, quo pacto, & in quibus nos hoc ex loco rectè & copioſe inſtituat charitas: ſed hoc operis quilibet ſanè compleat percurrendo quæſtiones. Ut vero aliquid in ſpecie ſignificem, innumeri ſunt, qui ſanctam quadrageſimam non ſervant; qui etiam carne veſcantur. Si cauſam requiras, duas aſſignant, aliam, ut vocant, ab intrinſeco, & reſpondent, quia non poſſunt; aliam, ut vocant, ab extrinſeco, & reſpondent, quia Medicus dixit. Quam utramque reſponſionem disjeci lib. 2.

Sin vero quoad dilectionem rem examinemus, & rogemus, cur aut quadrageſimam ſervare, aut a carne abſtinere non poſſint, reſpondent, quod vel caput neſcio quid dolet, aut ſtomachus non ita bene habet, vel quid ſimile; confundunt enim malum magnum, & medium & parvum; & parva quæque ſeſe amantibus, delicatiſque, & quibus propoſitum eſt nihil pati, maxima ſunt. Hæc in primis judicia ſunt, ut vidimus, in torta, & ab errantia. Deindè ſupponunt pœne ridiculum illud, quadrageſimam, & pœnitentiam inſtitutam eſſe, ut bene habeamus, nihilque patiamur, & non potius ut per eam maceremur etiam in corpore. Cibus rursùs quadrageſimalis ſæpè numero non a qualitate, ſed quantitate nocet, quia ea nos opplemus ſine modo contra inſtitutum etiam ipſum jejuniorum, ac priſcam Eccleſiæ conſuetudinem. Viri præterea quidam Principes neſcio ex qua ſchola hauſtum illud ſupponunt, quidquid eſt pœnitentiæ non ſecum loqui, ſed cum Monachis. Omnes itaque diligentes Deum ſuper omnia opere, & veritate ſupponunt contra, & vident, hæc, quæ

obtenduntur, non impoſſibilitatem, non etiam difficultatem probare, ſed ipſorum ita obloquentium pravam diſpoſitionem, & habitum; quare illi procul abſunt ab his prætexendis excuſationibus, quin ubi etiam realis, ac vera impoſſibilitas adeſt, ſcrupuloſius allegant contra ſe, ac cedunt demum obedientiæ, non gulam, ejusque deſideria non promovent: quæ ſanè, ſi ipſa loqui poſſet, ea allegaret, quæ quidam ad ſe excuſandos magnificant, & ad omnia putant Leonem eſſe in via.

## §. VI.

*Docet quartò charitas, quia facit nos amare legem, & non cum illa diſputare, ac litigare.*

HOc etiam ex loco inductas arbitror plures falſas opiniones, a quibus proindè omnibus avertat nos, liberetque charitas. Inſtituta eſt enim formalis lis inter legem etiam ipſam Dei, & nos; & ſi quid de legibus pure pœnalibus dictum eſt ad omnem univerſim legem inducitur, ac ad legem etiam eam, de qua ſcriptum eſt: *Lex Domini immaculata convertens animas: teſtimonium Dei fidele ſapientiam præſtans parvulis.* Si ergo id averſor, atque cum eo velut adverſario diſputo, & litigo, quo convertendus ſim, & ſapientiam etiam aſſecuturus, tu, rogo te, conſidera, quis inde rerum ſtatus ſecuturus ſit.

Quod porrò inſtituta ſit lis formalis, contentioſaque diſputatio inter legem ſanctam Dei, & nos, utinam falſum ſit, atque fallar prorsùs ego. Dixi de hoc aliquid part. 1. Nunc pauca ſignificabo. quando duo litigant, illud opinor, moris ſervant, ut reus actorem cogat probare & concludere, ſin minus liberos, liberandosque ſe rei habeant, quia in dubiis favendum eſt reo. At hoc ipſum Probabiliſtæ faciunt cum lege Dei: hominem enim velut reum aſſumunt: legem actorem faciunt, quæ cogatur probare; & niſi certo, & concludenter probet, ajunt, partem contrariam manere aut æque, aut minus probabilem: & ſic hominem reum abſolvunt, liberumque, & ſui juris pronunciant. Afferat lex æqualia, afferat majora. Nihil facit; & quaſi obligatio legis pœna mortis eſſet, requirunt probationem omnino, certam, & concludentem, ac demonſtrationes etiam quidam obloquuntur. Hæc, credo, ſunt propria formalem litem habentium in criminalibus. O Deus meus.

In civilibus magna privilegia ſunt poſſeſſionis, & præſcriptionis. Quoties itaque formalis inſtituitur, alter litigantium obtendit poſſeſſionem, quam ſi probet, in pari alioqui jure præfertur. At hoc idem faciunt Probabiliſtæ cum lege ſancta Dei convertente animas, ſapientiamque præſtante. Quod patet, quia quoties adſunt rationes pares pro lege, & contra legem, quin etiam fortiores, ſed non concludentes pro lege, ſententiam dicunt pro homine contra legem probant autem dicendo, quia poſſeſſio ſtat pro libertate: qua etiam regula in jejunio, in ætate neceſſaria ad ordines, atque in aliis multæ opiniones excogitatæ ſunt, ut part. 1. lib. 4. tractavi. Ergo verum eſt, quod aſſumpſi formalem ſcilicet inſtitutam eſſe inter legem ſanctam Dei, & nos.

Omitto tot illa tanta allegata, & tam exquiſite inventa, promotaque contra legis promulgationem ſufficientem, ut ſi quaſi ex legis ipſius defectu effugere nequeamus, eique obſiſtere, obſiſtamus ſaltem ex defectu promulgationis, quam ajunt in probabilibus omnibus non eſſe ſufficientem. Et quid, precor, aliud efficeremus, ſi lex propriè nobis adverſaria & inſtar hoſtis eſſet, ſicut in litibus; & ſi ut ad convertendum animas, illuminandosque nos eſt poſita, a contrario ad evertendas animas impoſita fuiſſet? Omitto quod res velut odioſa illa tractetur. Omitto, quod aliqui hoc ſummum bonum arbitrari videntur, arcere ſcilicet malum legis, obligationisque, & in ſum ſcopum ſcribere, ut ab hoc quaſi ſervitutis eſſet, Iure eripiant nos, peccataque, ut dicunt, tollant. O iterum Deus meus!

Hæc cuncta & alia plangenda reſecat, aut ſtirpitus potius convellit charitas, quæ ſicut Deum, ſic etiam Sanctam ejus legem facit amare: non odit, non refugit, non litigat, non diſputat, aut evadendi vias quærit, qui amat. Evidens nimirum eſt, quod Gregor. Niſſenus de vita Moiſis aſſumit: *qua voce*, inquit, *lex ipſa omnibus edi[...] videtur, ſi quis Deum amare vult, me legem amet; nam qui legis amicus eſt, certe Dei quoque amicus eſt*: ac vice verſa planè non video ego, qua ratione ami[c]us ſit quis Dei, & legis inimicus, ſeu non amicus eſſe poſſit, & tam ingenioſe ad illam a ſe pellendam ratiocinari, diſputareque.

Beatus Bernardus tract. de diligendo Deum, quomodo juſtis lex non ſit poſita, ſic a[d] præſens diſſerit: *Sed Juſtis non eſt lex poſita, hoc eſt, non tanquam invitis poſita, ſed voluntariis, eo liberaliter data, qua ſuaviter inſpirata. Unde & pulchre Dominus: tollite jugum meum ſuper vos: ac ſi diceret: non [i]mpono invitis, ſed vos tollite, ſi vultis: alioquin non re[quie]m, ſed laborem invenietis animabus veſtris.* Superfluum eſt in re clara, experimento ipſo nota, quam S. P. Ignatius in Epiſt. de obed. ſtatuit, ſanctos alios commemorare.

Ubi autem Jugi facta eſt mentio, videas paſſim boves, alios nondum ſatis edomitos, qui colla jugo ſubmittere detrectant, quanto labore, partim vi, partim induſtria trahendi ſint, ac vinciendi; qui poſtea toto ferme die recalcitrant, ac male portant: alios jam aſſuetos, & jugum conſuetudine quodammodo amantes, qui ultro ſeſe offerunt. Sic ſunt, & plus ſunt, qui Deum, ac proindè legem etiam ſuam amant, qui jugum [...] & amant, & tollunt, & ſi optio detur, *vos tollite, ſi vultis*, volumus promptè dicunt; & requiem animabus inveniunt, alioquin inventuri laborem, ut ait Bernardus. Abeant ergo illi, quibus illud conſilium vi mentem venit reddendi jugum ſuave tollendo obligationes, id eſt legem.

Habemus ſanè citra alios libros obviam in Breviario doctrinam iſtam: Deum diligens ille quid aiebat? & *lex tua in medio cordis mei*: ac rursùs *portio mea, Domine, dixi cuſtodire legem tuam.* Non igitur calamitatem ſuam, quam modis omnibus a ſe repelleret, ſed portionem ſuam, atque hæreditatem hanc exiſtimavit cuſtodire legem Domini, quam & ideo in medio cordis ſui fixerat. At nemo hæres inſtitutus exceptiones ullas quærit, ut hæreditatem rejiciat; aut dicit, hæreditas non probat, hæreditas non concludit: & ſi rationes graves afferat, ſi etiam majores, ſuperſunt tamen in contrarium aliæ: Melior ergo eſt conditio poſſidentis. Quid vero, precor, poſſidentis? Libertatem inquis, meam. At vide, inquam ego quid recuſes: non malum, non detrimentum, ſed hæreditas,

reditas, eſt, fundi, pecuniæ, domi ſunt. Autea plane arrigir, quia res has omnes amat: non ergo conſulir, quomodo hærediraa ſibi non competat, non rationes ſcrutatur, quibus repellat; non probationea petir, ſed ipſe potiua ſubtilliter inquirit; Advocatos circumit, qui jus ſuum ſtatuant, ac multam præterea pecuniam ſolvit. Eccur vero ita? Reſpondet; ur hæreditatem obtineam. Ac oppono: num melior non eſt conditio poſſidentis? liber eras, & tui Juris: quorſum ergo vis, hæreditatem tibi imponi Ridet, & reſpondet, hætediratem eſſe, bonum ſuum eſſe, gtavamen non eſſe, ſed felicitatem ſubjici hæredirari. Nunc oro te, hæc cuncta legi Dei accommoda, quæ portio juſtorum eſl; & forſitam erubeſeas. Erubeſcas ſane & confundarur, qui hæc fover.

Sed occurrat forte tibi, hæc ſpiritualia magis eſſe, quam Theologica. S. Thom. 22. q. 64. art. 1. ignorantiam tuam tollit: *dicendum*, inquit, *quod obligatio præcepti non opponitur libertati in eo, cujus mens averſa eſt ab eo quod præcipitur, in his, qui ex ſolo timore præcepta cuſtodiunt.* ergo qui lites illas, ſuſcirant, *melior eſt conditio poſſidentis, &c.* eos docent, vel ad eos loquuntur, quorum mens averſa eſt abeo, quod præcipirur: ſic namque aliquid per obligationem præcepti deperdunr: qui autem recte habent, nihil deperdunt. At illi prave illud retinere cupiunr, nam pravi Deum, eiuſque legem non amant. Nihil ergo juris habent: ſed jus porius omne eſt, ut libenter, volentesque jugum tollant.

Tria itaque genera hominum ſunt legem quo quomodo cuſtodienrium: in qoam, quo quomodo, nam toram non cuſtodiunt: ſcilicet ſervi, mereenarii, & filii, ex quibus nec puri ſervi ſalvanrur, nec puri mereenarii, ſed filii ſolum; *namſi filii, & heredes quidem Dei cohæredes autem Chriſti?* Primi ex ſolo metu, ſecundi ex ſola ſpe præmii præcepra cuſtodiunt; & ſic non omnia cuſtodiunt, nam primum omnium, ac maximum prætermittunt. Poſtremi vero ſcilicet filii amore ſervant: & ſi etiam metu, ac ſpe juvari poſſinr, quandiu ſaltem perfecta non elt charitas, quæ ſervilem omnem timorem foras mittat.

Ex his ergo conſpicitur lites illas omnea, ac diſpurariones cum lege haud eſſe filiorum ſed vel ſolum ſervorum, vel ſolum mercenariorum: & quemadmodum in bello armorum pugnar quisque, ne ab hoſte capiatur, unde captivus dictus eſt, ac ſolum vi, ac victus ſubjicitur; ita inter hos ſervos, & Deum bellum rationia inſtituirur, & allegant quanta poſſunr, ne ſubjiciantur, ac niſi vi rationis prorſus capti, & victi, convictique, cedere nolunr. Mercenarii ſimilitet diſputanr; ad tantum, inquiunt, conducti ſumus: ultra non tenemur, & quærunt quanta poſſunt, ad non ultra laborandum. Hi male affecti ſunt, aut non recte ſatis affecti ſunt; quorum proinde diſputationes, allegationes, ac lites nullæ ſunr; & de ficiunt in primo principio *diliges Dominum Deum ex toto corde tuo &c.* quale deinde eſt magnum utique Dei beneficium, quo noa lege ſua dirigere dignatus eſt, nec facit taliter omni nationi, & judicia ſua non manifeſtavir eis; qua item ſumme indigemus, ut lib. 3. oſtenſum eſt, litibus recuſare. Jure ideo catechiſmus Pii. V. monet Parochos, ut hujus, qui beneficii magnitudinem populum edoceant, ſin minus oneranrur nimium, coguntutque ad jugum importabile.

Ab his omnibus, quæ plurima ſunt, ac per multæ etiam ſpeciales, opiniones emanarunt, liberat charitaa, & diligens dicit, *quomodo dilexi legem tuam Domine, tota die meditatio mea eſt. bonum mihi lex oris tui ſuper millia auri & argenti*; & cætera illa tam multa, & magna, quæ quoridie recitamua, non ſane expectabat, ur veniret lex, & probaret; ſed ipſe potiua quærebar: *ſuper ſenes*, inquit *intellexi*; quia *mandata tua quæſivi.* Non ſolutiones, & evaſiones ſcrutabarur; ſed *ſcrutabar*, inquit, *in mandatis tuis, quæ dilexi nimis*: de rebus porro, quaa valde diligimus, non quidquam auferri volumus, ſed potius addi: unde & illud, quod ſupra dicebam, beati illi dicunt, in mandatis ejus volunt nimis.

Immenſum eſſet, ſi cuncta hic retraherem, quæ adduci poſſunt. Enim vero huc ducendo, & hæc tradendo non hoſtes hominum ſumus, ſed amantes; hinc enim ſumenda eſt larltudo illa mandatorum, qua Jugum Chriſti ſuave fiat, ut part. 1. lib. 2. quæſt. 2. fuse oſtenſum eſt, concludat itaq; ubi ſupra Bernardus: *bona itaque lex charitas, & ſuavis, quæ non ſolum leviter, ſuaviterque portatur, ſed & ſervorum, & mercenariorum leges portabiles, ac leves reddit, nam ut ait alibi, charitas portatur & portat.*

Ex his vero ſtultitiaa Lutheri promptum eſſet atterere: patet enim ſenſus eorum, quæ Paulus ſcribit 1. ad Thimot. 1. ſcientes hoc *quia lex juſto non eſt poſita.* & ad Galatas 4. *adverſus hujuſmodi non eſt lex.* ad Romanoa 5. *item non eſtis ſub lege*, & quomodo liberati ſimus a lege &c. Patent primum omnia in ipſo Paulo: explicuit etiam nuper Bernardus; exponunt conſimilirer cœteri, & acute Thomas in commentr. *quod imponitur alicui ait, imponitur ſicut onus.* juſtis autem non imponirur, & tum eodem ipſi inclinentur, non onus eſt. Ad Roman. 2. *ipſi ſibi ſunt lex* Unde ſecundo Reſpondet *ſi omnes juſti eſſent, nulla eſſet neceſſitas dandi legem.* Eccur vero ita? Quia ipſi ſibi ſunt lex. Ubi denuo patet intentio tota harum quæſtionum de directione, recta, ac magiſterio charitatis.

## §. VII.

*Docet quinto charitas mediate; quia facit nos diligenter quærere: quærens autem invenit.*

DUas partes hic modus complectitur, alteram lib. 3. pleniſſime conſtituram; alteram per ſe notam ex quibua duabus ſic arguimus: omnis, qui petir; accipit; & qui quærit, invenit Veritatem moralem, ſi debite quærat, hoc eſt, mundo rectoque corde, ac diligenter, ut eo lib. diſputatum eſt. Sed omnis Deum diligens debite petit, & quærit. Ergo accipit, & invenit. De majore, de qua copioſe dictum fuit, nihil opus eſt; addamus, quia habemus Jacobum Apoſtolum conteſtantem in rebus ad ſalutem noſtram conferentibus. propterea nos non accipere, quod male petamus: & ſi aliquando nobis unum petentibus aliud concedatur, quod magis conferat, ut cernitur in Paulo: quod in ignorantia Locum non habet.

Jam minor eſt etiam quaſi per ſe nota, nam diligentia, & nomine, & re filia eſt dilectionis, aliunde vero ſupponitur, dilectione cor mundum; caſtum, rectumque reddi, qua ſcilicet & a pravis affectibus mundatur, & rurſum exigitur, in quo proprie, ſicut hominis, ita cordis rectitudo conſiſtit. Omnis ergo diligens Deum, & mundo;

caſto, rectoque corde petit, ac quærit, & diligenter, ac inſtanter petit, & quærit: quod ſi perſeverantia etiam deſideratur, quæ certe amamus perſeveranter quærimus, & poſtulamus.

A contrario etiam cernitur hujus inſtitutionis copia. Siquidem ab omnibus tam Theologis, quam ſanctis Patribus, ut lib. 1. viſum eſt, ea ignorantiis mater aſſignatur, ſcilicet negligentia, unde & ignorantiæ ſupinæ, id eſt, quaſi ſupinæ jacentium, & craſſæ, id eſt, quaſi pinguium, & craſſorum, qui enertes, pigrique eſſe ſolent, nuncupantur. Diligentia autem non modo hanc ignorantiæ matrem, cauſamque pellit, ſed loco ejus ſtudium reponit quærendi. faciet ergo vel ex hoc ſolo plurima invenire. Si rurſus Deus eſt qui docet homines ſcientiam, qui intellectum præſtat, vias ſuasd emonſtrat, docetque facere voluntatem ſuam, ut lib. 3. ſtatutum eſt: Deus autem, ut ſcitur, dona ſua orantibus, petentibusque largitur; profecto diligentia a dilectione exorta, nos coget poſtulare, pigritiamque tollendo faciet etiam obtinere.

Prorſus autem aliter non amantes, & negligentes: aliter amantes, ac diligentes quærunt. Primi enim ſi quando affectant quærere, revera non quærunt; ad quos per Prophetam dicitur; *ſi quæritis quærite*, Deinde cum alios conſulunt, non tam Veritatem, quam non amant, ſed divitias, vel voluptatem, quam diligunt, inquirunt, & id *quod amant*, inquit Auguſtinus, *volunt eſſe veritatem*: proptereaque ſæpe numero, quod amant quidem inveniunt, Verum autem non inveniunt, cum vel Deus ita in pœnam permittat, vel contingat, reſpondentes etiam non tam amare Veritatem, quam ſolatium quærentium, quos amant, vel reverentur, timentve, aut ſperant.

At in amantibus contra ſunt omnia, nam amor facit quærendo quærere: neque aliud loco veritatis ſed ipſam inprimis veritatem, & legem velle & quærere. Facit etiam nos induſtrios, & quemadmodum vini amatores ſcire curant, ubi bonum divendatur, ubi aquatum, & gradus, & pretia, & ſingula exacte norunt, nec cuilibet credunt ſimpliciter, ſuntque ſcientiſſimi: hæc & alia multa pro veritate diligentia inducit.

Diximus lib. 1. taxari quoad nos non poſſe quantitatem diligentiæ neceſſariæ, ne nobis ignorantiæ imputentur, ſinique voluntariæ, & vincibiles. Jam taxari illa hic poſſet, ſed nobis certo ſaltem innoteſcere nequit. Eam videlicet diligentiam ſufficientem, neceſſariamque arbitramur, quam adhibent diligentes Deum ſuper omnia: atque hæc eſt recta ſane regula. Enimvero cum hoc ipſum certo ſaltem nobis non innoteſcat, utrum ſcilicet Deum ſuper omnia diligamus, ſed ſolum per ſigna, & conjecturas quaſdam, ut hoc lib. q. S. Thomas declarabat; ſit ut quo ad nos plerumque ignota maneat quantitas diligentiæ neceſſariæ, unde omnibus opus ſit ratione, *ab oculis meis munda me Domine.*

Excelſæ, copioſæque mentis Vir ille immortalis Em. Card. Palla vicinus illud ad præſens ſignum attulit pro quantitate diligentiæ agnoſcenda. Abeſt, inquit, Pater & filius, quem impenſe diligit, periculoſæ domi ægrotat: quo reſcito, Pater totus dolet, hoc unum mente verſat: hic, & ille, ut contingere ſolet. eum ſolantur, ac bona nunciä afferunt, filium unum melius habere, periculo etiam vacare. At ille non cujuslibet dicto quieſcit; ſingula minutatim examinat, quis dixerit, qualis ſit, quantæque fidei, circumſpicit. Inquit ergo enim Cardinalis, quando quis ita ſcivit, Deum hoc, cur illud velle, aut nolle, præcipere, qualiter ſcito filium ſuum valere, Pater ille prorſus conquieſceret, tunc ſatis diligentiæ videri factum; ſin minus non eſſe factum. Teneamur enim Deum amare, & conſequenter legem ejus; & plusquam Patres ameut filios. Ergo ad tantam diligentiam: quod abunde conſtat ex Breviario in ſolo pſal. *Beati immaculati in via, qui ambulant in lege Domini.* Viatores ſcilicet ſumus Via lex Domini eſt. Viatores autem continuo de via ſua, & fine cogitant; pericula cavent, errores declinant, quibus credendum ſit, ſciunt; ſi ab uno reſponſum fuerit, ab alio, & alio idem rurſus inquirunt. illi ergo beati ſunt, qui ita ambulant in lege Domini?

Ubi vero amoris Patrum mentionem facimus ſignificantiſſimum dictum concionatoris non prætereibo. Alloquebatur ille Matres: dicebatque; habet aliqua Veſtrum tres filios, quorum unum minus diligat; non magna, inquir, poſtulo ſicut iſtum diligit, Deum diligat. Quid ergo nos met vaoe defendimus.

## §. VIII.

*Docet nos ſexto charitas ab incertis extrahendo.*

Tractatum eſt de hoc late hoc lib. quæſ. 3. oſtenſumque, ab incerto opinionum hinc inde inſpectis omnibus plus minus ferme parum, aut non multum diſtantium exeundum eſſe certioremque aliquam quærendam, capeſſendamque plane ſalutis viam.

At ibi hoc oſtenſum eſt ita eſſe opottere, ſi autem charitas deſit, vix quidquam vi doctrina conſequemur, & in ſpeculatione ferme cuncta manent: ſicut quando apud gulæ, omnique ciborum luxui deditos jejunia Monachorum Thebaide commemoramus. Sin vero adſit charitas, qua vere Deum diligamus, hoc totum ipſa citra Doctrinas noſtras peragit, nec amantes in quæſtionem, diſputationesque mittere volunt, quod tantopere diligunt, Dei ſcilicet obedientiam ſalutemque ſuam. Forſitam ſuffecturum fuiſſet oleum prudentum Virginum etiam pro fatuis: ſed vero tanquam prudentet quæſtionem incertitudinemque vitarunt dicentes: *Ne forte ſufficiat nobis, & Vobis: ite potius ad vendentes, & emite vobis. Quid enim opus eſt*, ajebat, Auguſtinus, in tantum diſcrimen ambiguitatis caput mittere?

Quod charitas, & Dei dilectio ab his in certis nos extrahat, dupliciter præterea oſtenditur. Primum a ſimili amorum omnium carnalium, & mundi. Nam qui filios, aut uxores, fæminasve alias multum diligunt; qui pecunias, quis honores, ſalutem, nunquam has res amatas ſimili in certo, & quæſtioni & periculo committunt. ab ipſoque amore citra aliam inſtitutionem adhortationemve continentur.. Ergo ſic a fortiori etiā ſi Deum, ſi legem ejus, ut jubemur, amemus. Quod autem ajunt, nihil referre, neque nobis imputari, ſi lex reipſa violetur, ſæpe oſtenſum eſt eſſe vaniſſimum. Inter eſt ſane multum, ſi Filii, ſi Uxores, divitiæ, honores, ſalus reipſa pereant, nobisque imputatur, ſi ſimili in certo has res committamus; hoc unum non inter eſt,

nec nobis imputabitur, ſi lex Dei frangatur re ipſa. Qui porrò diligunt, hoc non intelligunt; nam ſicut tu divitias ipſas in ſe amas, magni facis, cuſtodis, nec periculo committis; ita illi legem ipſam Dei in ſe plus amant, multo pluris faciunt, diligentius cuſtodiunt, horrentque ejus fractionem in ſe magis multo, quam fractionem gemmarum. Ab ipſo igitur amore edocti ſciunt, magis ſe teneri, eam periculo, incertoque non committere, magisque ſibi imputandum, imprudentiores etiam ſe fore, quam ſi ſimilibus quæſtionibus, opinionibusque exiſtentibus mundi theſauros omnes eis exponerent, neque tutiori in loco ponerent.

Alia probatio eſt oſtenſiva. Aſſumamus non quidem eos, qui verbo, & lingua prompte dicunt, ſe diligere Deum, ſed qui diligunt opere, & veritate; qui proinde ei impenſe inſerviunt, & hoc eſt ſuum negotium, quales novimus omnes aliquos.

Vade modo ad eos, & dicito de jejunio, de abſtinentia a carne, de oſculis, turpibusque aliis, de præceptis ſub ſancta obedientia impoſitis; de obſervatione regularum. Inquam, dicito: Ecce de hoc ſunt in ſcholis, & libris opiniones: altera æque, vel etiam magis fundata dicit, eſſe peccatum mortale; altera æque, aut minus fundata dicit, non eſſe. Perge ſuadeque, ut turpius aliquid agant, præcepta prætereant, jejunium item, ac alia omittant ſine fine. Horrent illi, opinionibusque hiſce renunciantes Deo ſancte inſervire pergunt. Sic ergo re, apere, ac veritate Deum diligentes fugiunt hoc incertum.

Unde videas hic obiter, quam nihil ſit neceſſarius mundo harum contradicentium opinionum probabilium uſus, ſine quo ſcilicet vivunt, qui vivunt, quemadmodùm omnes vivere tenemur. Videas etiam eum uſum ablegare non eſſe furcam aliquam ponere, ex qua homines ſuſpendantur. Nam ſi Deum diligunt, nihil ſibi opus eſt eo uſu. Si non diligunt: in primis ſanè pereunt. Deindè ſi non diligunt, duriorem, difficilioremque legem ſervant, cum vis maxima, ſuavitasque potiſſima, & animæ requies ab hac ipſa dilectione, qua carent, proveniat: uvas proinde acerbas ſine charitate comedunt, ac dentes eorum ſtupeſcunt; & vel in una lege caſtitatis, aut eam millies comminuunt, aut direverantur; ut infinita præteream, quæ a mundo, à Demone, a fratribus, in fortuna, ſalute inviti, nolentesque patiuntur; quorum omnium lenimentum charitas eſt. Non ergo dicamus; probabilitas ſuavis eſt; eam ſequimini, ſed dicamus, charitas dulcedo, ſaporque omnium eſt; eam ergo conſequamur. Vident ſanè hoc bene affecti quique, & faciunt: male affectis ſomnium videtur, & tranſeunt. Ex quibus patet, diligentes re, & opere Deum vitare in primis, & effugere viam probabilium, & præter, vel contra opinionem propriam per reflexas ambulandum.

## §. IX.

*Docet nos ſeptimo charitas; quia cuſtodit Dominus diligentes ſe.*

Hic alius modus eſt, quo diligentes Deum, & ab erroribus cuſtodiuntur, ac veritate inſtruuntur; diriguntur que: nam *cuſtodit Dominus omnes diligentes ſe: & omnes peccatores diſperdet* pſal. 144. Sicut ergo, quibus Dominus eſt adjutor, vires non deſunt, ac inimicos deſpiciunt, dicuntque, *ſi Deus pro nobis, quis contra nos: ſi conſiſtat adverſum prælium, in hoc ego ſperabo*; ita quos cuſtodit Dominus dicunt, *Dominus illuminatio mea, quem timebo?* nec eſt, cur tenebras, erroresve, atque ignorantias metuant. Hæc ſi fortiter crederentur, vim certe magnam efficerent: ſin minus, vix ullam, ſed leguntur, & prætereuntur, quaſi olim ad Davidem pertinuiſſent; nihil vero nos modo tangant: ſed judicabimur.

Scitur itaque, quanta, quamque iterato promittantur in ſcriptura diligentibus: ſatis magnum illud eſt, quod veritas inquit, *ſi quis diligit me, Pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & manſionem apud eum faciemus.* Hic Deus, & Trinitas ad diligentem veniens, manensque apud eum, eſt, qui docet hominem ſcientiam: ſcit autem *cogitationes hominum, quoniam vanæ ſunt*, eumque beatum eſſe, quem ipſe *erudierit, & de lege ſua* docuerit eum. Quod certe muneris ſi cum aliquibus aliquando exercet, utique cum eis, ad quos veniens apud eos etiam manet.

Ratiocinemur non nihil. Qui ſcientiſſimum Magiſtrum ſecum habet, qui peritiſſimum viæ ducem, quin vel equo ſaltem verſatiſſimo vehitur, errores facile vitat etiam in denſiſſima nocte. Quid ergo dicamus de habentibus Deum apud ſe? Rursùs peccatores excæcat Dominus lumen ſuum ſubtrahendo, ac permittendo etiam, ut ab aliis decipiantur. Docet ergo, ac illuminat ſe diligentes filios ſuos, tam illuminando, quam etiam cuſtodiendo, ne ab aliis ſeducantur. Facerent plane hoc Patres quique carnales erga filios ſuos, ſi poſſent: facit ergo a fortiori Pater cœleſtis: nec enim ludus aliquis, aut fabula eſt, ſed veriſſima veritas, quod sum diligentes filii Dei nominentur, & ſint; nec vecors, aut iners Pater aliquis eſt, ſed qui cum nondum filii, ſed peccatores eſſemus, ut tamen filios nos ſuos efficeret, *ſic dilexit mundum, ut filium ſuum unigenitum daret.* Pauli autem eſt illa conſecutio ad Roman. 8. *Quid ergo dicemus? Si Deus pro nobis, quis contra nos? qui etiam proprio filio ſuo non pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit illum, quomodo non etiam cum illo omnia nobis donavit?* Solutio illa una eſt, quod is quidem donaverit omnia; nos autem accipere detrectemus. At diligentes non detrectant, quin libenter, volentesque voluntatem ſuam ſcire volunt, quam expleant. Ergo accipiunt, & exequuntur.

Dupliciter ergo Deus cuſtodit diligentes ſe ab ignorantia, & errore. Primò immediate, & perſe. Secundo mediate, & per Doctores, vel etiam non Doctores. Neque vero ut de mentatos ſectarios arceamus, hæc per alios inſtitutio ex inſufficientia Dei nata eſt, ſed ex potentia potius, & ex abundantia; ſicut in neceſſitate cauſarum ſecundârum cernitur, ac Philoſophamur. Scimus itaque, ac expreſſum in Paulo maxime habemus iſtum Eccleſiæ Hierarchicum ordinem & Paſtorum, Doctorumque indigentiam; quod ita eſſe cauſæ maximæ poſtulabant.

Perſe itaque, & immediate cuſtodit Dominus ab errore diligentes ſe, non quidem communiter nova revelando, aut ſcientiam infuſam communicando, ſed jam revelata, quæ ſatis multa ſunt, opportune ſuggerendo, ſanctas cogitationes immittendo; cogitationes autem alias, quibus falli poſſemus, avertendo: ac multo plura in nobis

operando,

opersndo, quem nos obſervare, ſcireve poſſimus. Habet in manu ſua voluntates noſtraa: facit nos legere librum, qui proſit; non legere, qui noceat: maxime vero, ut alia prætercam, tadit a capite quasdam cogitationes conſilia mala quærendi: quod erga diligentea quaſi jam factum eſt. Nam cogitationes iſtæ naſci ſolent ex cupiditate, quæ malorum omnium tadix eſt: Eo enim tendunt, non ut ſolvamus, ſed quomodo non ſolvamus; non ut modicum lucremur, ſed ut plurimum; non ut bonum pro malo reddamus, ſed quomodo malum pro malo; ac uno verbo quomodo cupiditates, voluntatesque noſtras expleamus, non quomodo ſanctiores eſſe poſſimus. Has ergo cogitationes, quæ a corde exeunt, charitate ſua radit a capite noſtro, qui cuſtodit Iſrael.

Per alios etiam rectè inſtituit, ac docet; habet enim etiam in manu ſua voluntates, & linguas Doctorum. Dirigit primum ſuos, quo oportet. Quocumque deindè dirigantur, facit, ſi vult, rectè reſponderi; quemadmodùm permittit pravis reſponderi, juxta immunditias cordis eorum, ut lib.2. tractatum eſt. Si rursùs malum reſponſum habuerint, facit, eos non quieſcere, aut alio divertit: aut quod ipſis caſus videtur, præſentiſſima providentia diſponit, ut aliquid aut legant, aut audiant, vel etiam ab ignorante, quo illuminentur, & recta ſapiant. Hujus præſentiſſimæ Dei, maxime autem erga filios ſuos providentiæ minimam vix partem novimus, habetque modos innumeros, quibus diligentes ſe, ipſis etiam inſciis, ac nihil minus cogitantibus, dirigat, cuſtodiat, rectaque perducat.

Diſſeruimus lib.3. eos, qui quod in ſe erat, efficerent, Deum donare cognitione veritatis; in quod argumentum extraordinarias etiam Dei providentias contulimus, & ſunt multæ hiſtoriæ, ut in vitis illuminati viri Joannis Tauleri, ac novi Thaumaturgi Joſephi de Ancheta, & aliis. At diligentes Deum altius multo faciunt, quod eſt in ſe. Si ergo S. Thomas concludebat, firmiſſime tenendum eſſe, eos, qui faciunt, quod eſt in ſe etiam inter lupos, ac barbaros, qui certe nondum ex charitate operantur, illuminandos à Deo, illuminantur a fortiori filii, qui toto corde Deum diligunt. Diſtinguas forte neceſſaria neceſſitate medii, & neceſſaria neceſſitate ſolùm præcepti: de quo dictum eſt eo lib. & certe ſi Deus vult, ac etiam præcipit, ſe diligentes, & apud quos eſt, aliquid facere, vult, id ab eis ſciri, ut ibi diſputatum eſt. Ipſi autem faciunt, quod poſſunt. Explet ergo, ſi quæ deſunt: facit ergo, ut ſciant voluntatem ſuam.

## ſ. X.

*Docet poſtremo charitas; quia Deum diligenti multa quæſtiones morales ſunt de ſubjecto non ſupponente.*

HOc etiam ex capite multa errandi pericula vitat charitas: nam ubicumque eſt quæſtio abſoluta, & non ſolum quoad alios, & in qua de rei ipſius veritate dubitatur, eſt periculum errandi, omnis enim quæſtio talis ad utrumlibet ſe habet; in alterutro autem ſemper eſt error: & eſt quæſtio ſimilis omnis, ſicut bivium: quot ergo ſunt ſimiles quæſtiones, tot ſunt bivia, & errandi pericula. At charitas vitat hujusmodi quæſtiones plurimas, quæ ipſam habenti, ac vere diligenti ſunt quæſtiones de ſubjecto, ut ajunt, non ſupponente. Vitat ergo plurima errandi pericula.

Ratio autem, cur illæ ſunt diligentibus de ſubjecto non ſupponente, eſt, quia ſupponunt, eos, pro quibus ſimilia quæruntur, ac dubitantur, non diligere, neque amare. Ipſi porrò diligunt, & amant. Sunt ergo ipſis, ac pro ipſis de ſubjecto non ſupponente: quemadmodum cum ego ſartor non ſim, ſi pro me etiam, ac omnibus moveres quæſtiones, utrum teneamur, vel non teneamur jejunare? quid, inquam ego, hoc ad me?

Sunt itaque quæſtiones hujusmodi circa Deum, & circa proximos per multæ, & apud vere amantes ſanè nullæ. Quæritur enim in primis, quod omnium caput eſt, quoties teneatur quisque actu Deum diligere, ſeu actum dilectionis elicere. Alii dixerunt, nunquam; quia ſatis eſt reliqua mandata ſervare. Alii autem reſponderunt in articulo, aut periculo mortis; alii, ſemel ſaltem in triennio. Ac eodem ferme modo de actibus propriis aliarum virtutum decernunt, ubi præſertim gravis tentatio adverſus eas haud inſurgit. Quoties tenear orare, ad Deum recurrere, pulſare clamare? atque ſimilia.

In rebus ſanè aliis, quas ſcimus vere, & non verbo tenus amari, ſimilia non quæruntur: matrum nulla, quæ filios plurimum amant; Avarorum nemo, qui impenſe pecunias diligunt; atque ita in aliis nulli his curis ſollicitantur, aut dubiis innodantur; amant enim has res plurimum, & ſic ſæpè frequenter, ac vix non ſemper. Solutio ergo harum quæſtionum ea Auguſtiniana videtur: *ama & fac quod vis.* Quoties orare debeo, quoties gratias habere? *ama, & fac quod vis.* Cum ergo hi, de quibus tractamus, revera diligant, & toto corde, & ſuper omnia diligant, hæc dubia, quæſtionesque non habent, ac vix non etiam mirarentur, cum audiunt, niſi noviſſent figmentum noſtrum.

At inquis docendos etiam eos, qui nondum amant: rursùs amantes quoque, ne rarius amando hoc præceptum affirmativum diligendi violent; aut ſæpius ſe teneri exiſtimantes contra conſcientiam erroneam delinquant. Sed primum nos non amantes omittimus: & dicimus, amantes a multis quæſtionibus, errandique periculis eſſe expeditos. Neque hi opus habent his quæſtionibus, quemadmodum neque matres; nec ſi vere amant, credunt, aut nunquam, aut in morte, aut ſemel ſolùm in triennio ſe teneri; nam ipſo ſuo amore diſcunt, Deum ut plùs, ſic etiam pluries eſſe diligendum: ſic item orandum in ſumma rerum, tantaque noſtra neceſſitate. Neque vero, utrum in uno quoque horæ quadranti, aut ſemel in hora, aut quoties, aut quomodo ſciri poteſt, & regula regia eſt; *ama & fac quod vis*. regula item ſunt amantes ipſi, qui frequentiſſimos quidem affectus eliciunt & utrum ſatis egerent, metuunt. Hinc ergo etiam non amantibus dicendum eſt; præceptum Domini primum, ac maximum eſt. Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, &c. Hoc fac, & quo vis, ſecurius ambula, ut ajebat Auguſtinus, amabunt enim frequentiſſime ſi vere ex toto corde amant, neque pinguiores nos alia intelligimus; atque alia prætermittamus.

Jam circa proximos multo plures ſunt quæſtiones, quæ locum non habeant, ſed ceſſent in diligentibus primos, ſicut ſe ipſos; ſunt enim dubia, & quæſtiones ad non amantes, ſeu non amantium. Hæ porrò quæſtiones comprehendunt, &

cogi-

cogitationes, & verba, & opera circa proximos, quæ opinor, ceſſarent cunctæ, ſi Joannem toties iterantem, *filioli diligite alterutram*, audiremus, dignamque ipſo ſenteniiam: *quia preceptam Domini eſt, & ſi ſolum fiat, ſufficit*: & ſi non fiat, cætera juxta Paulum non proſunt.

Hinc quæſtiones, & conſultationes de cogitationibus, ac judiciis, de nperibus multæ ceſſant in diligente: quod facile dignoſcitur conſiderando, quo illæ tendant, & in quem finem dirigantur, videndo ſcilicet, utrum in conſultantis bonum, alterius autem gravamen, malumque tendant? cujus generis ſunt plurimæ quæſtiones in univerſo convictu hominum, in conitractibus omnibus, in emptione, venditione: in debitorum ſolutione: in litibus, atque aliis.

Etenim charitas non quærit quæ ſua ſunt; certe non ita quærit, quæ ſua ſunt, ut quæ ſunt etiam proximi, non quærat, ſicut ſua; nam amat proximum ſicut ſe: principium autem, & cauſa quærendi eſt amor. Sed in his conſultationibus quærito quiſque ſolum ſua; non autem, quæ ſunt proximi. Non ergo habent locum in diligente proximum, ſicut ſe. Sed in quis: quæritur etiam, ne proximus injuſtitiam patiatur, quæruntur que noſtra ita, ut nulla proximo inferatur injuria.

Enimvero nos hic non de Juſtitia, de qua etiam multa dicenda ſuppeterent, ſe de charitate, dilectioneque tractamus; non enim ſolùm nulli injuriam inferre juſſi ſumus, ſed etiam diligere proximum, ſicut nos. At quæſtiones has non habent, qui ſic diligunt; nam cum ament alins inſtar ſui, ita etiam quærunt proportione, quæ ejus ſunt, ſicut ſua. Ergo ab his quæſtionibus, ac biviis liberi ſunt.

Quod declaro: contingit ſcilicet raro quidem, aliquando tamen, duos fratres eſſe vere, ſincereque amicos, qui ſibi viciſſim omne bonum velint; vel Pater, & filius ſic ſe vere, ſincereque diligunt. Hi ſanè quia vere ſeſe amant, ſive vendituri viciſſim ſint, ſive empturi, ſive contracturi, mutuumvè præſtituri, nullas hujusmodi metaphyſicas, & quæſtiones, ſubtilitatesque movent, ſed ſincere, & de plano ſibi convivunt, & ſic unusquisque ſua quærit, ut quæ alterius ſunt, etiam attendat. At ſumus plane invicem fratres, & alter alterius membra: & ſic nosmet amare quoque tenemur. Ergo vel cæteri ſolùm amores amores quidem ſunt; charitas autem, ac dilectio frarerna ſolùm nomen, ſumusque eſt: vel omnes ſimiles ſubtilitates ſua ſolùm promovendi, & adaugendi ceſſant in diligente.

Quare multa in particuli proſecutus profunde ſanè Jacobus Apoſtolus legem charitatis compellavit legem regalem: *ſi tamen legem*, ait, *perficitis regalem ſecundam ſcripturas: diliges proximum tuum ſicut te ipſam*. Hæc enim una via regia eſt citra ambages, ac bivia, qua quis recta eat, quo nmnes tendere obligamur; ſi ſic cogitet, loquatur, & agat; contrahat, emat, vendat quemadmodùm faceret, ſi alios vere, & non ore tenus diligeret ſicut ſe.

Propterea ſicut quæſt. præc. eſt tractatum, totius doctrinæ moralis Domini compendium illud eſt; *quæcumque valtis, ut faciant vobis homines, & vos facite* illis. Apud Auguſtinum in catena S. Thomæ latini quidam codices addunt, *omnia*, ideſt, *bona*, quaſi ſi quisquam erga ſe aliquid flagitioſe velit fieri, non hoc debeat aliis quoque ipſe præſtare: ſed merito gloſſam iſtam rejicit: nam ut ipſe ſup. quæſt. probat, præceptum dilectionis proximi, ſupponit præceptum dilectionis Dei; quia jam nosmet vere diligamus, nihilque proinde volemus flagitioſe erga nos fieri.

Ratio vero cur quæcumque nobis volumus fieri, & aliis facere debeamus, eſt; quia tenemur alios diligere, ſicut nos. Hoc porrò facto clariſſima eſt doctrina Salvatoris. Quomodo vellea tu, qui propter Deum, ac in Deo jam te diligis, tibi emi, vendi, mutuum dari? Sic & tu fac; & hoc eſt compendium. Sic autem faciunt, qui proximum diligunt, ſicut, ſe. Expediti ergo ſunt a multis quæſtionibus, erraudique periculis. At parum, inquis, eſt hujus charitatis in mundo. Et quid, precor, inde? Jam ſcilicet pridem Apoſtolus dixerat, *omnes quærunt, quæ ſua ſunt; non quæ Jeſu Chriſti*. Exhibe tu, modo ex Libris ſanctis, hos non damnari, ſed ſalvari: & obmuteſcemus.

## §. XI.

*Redeundum igitur videretur ad cor, tractandumq́, ſerio de Deo, & proximo non verbo, ſed vere diligendo.*

EXplicata ſunt modulo nnſtro bona charitatis, ſine qua nulla bona ſufficiunt; ſufficiat vero ipſa, quæ legem ſanè implet, formamque vivendi, ac morum doctrinam breviſſimo compendio tradit, qua doctis, in doctis excuſatio omnis tollatur.

Quid vero eſt, qund nobis injungitur, ut Deum diligamus? *quid tibi ſum ipſe* (miratur Auguſtinus 1. confeſſ. 5.) *ut amari te a me jubeas, & ſi non faciam ingeates minaris miſerias*? Parva ne eſt ipſa miſeria, ſi non diligam te?

At non amati modo, ſed ſuper omnia etiam, amare inquis vult, & jubet, quod multum eſt. Grande plane negotium: Rogat te magnus Princeps, ut eum plus quam paleam diligas. Lætaris plane primum, ut amari a te velit: fortunatum præterea & te arbitraris, & redamandum etiam ſperas: erubeſcis vero, quod paleæ, ſeſe apud te contulerit. Sed in infinitum, ſubdit ven. Par. Ludovicus à Ponte excellit magis omnia Deus, quam Princeps iſte tuus excellat paleas: ſumma præterea, ac innumera beneficia in te contulit: ampliſſima etiam præmia, ſi ames, Regni cnnſortium, ſe demum ipſum promittit: nec ſabulæ hæ ſunt, ſed innegabiles veritates. Operiat ergo ſaltem confuſio faciem noſtram.

Mentimur plane quotidie In pin Dei, Angelorumque conſpectu. Dicitur ſcilicet ad nos; *Surſum corda*: nosque prompte reſpondemus; *habemus ad Dominum*, qui non niſi in nummo, in cibo, in terra corda deorſum babemus. Eſt enim ſurſum habere cor, ut Auguſtinus aiebat, Deum amare. *Pater noſter* etiam paſſim dicimus, & filialis affectus vacua corda geſtamus: & vix aliquando ad ipſum etiam initium ſapientiæ timorem Domini acceſſimus. Sapienter profecto vir ven. Ludnvicus granatenſis problema eſſe, inquit, utrum ſit aut difficilius, aut incredibilius, Judæos, quæ viderunt, vidiſſe, & non crediſſe; an Chriſtianos, quæ credunt, crediſſe, ac tam oſcirantes vivere.

Durum eſt (adhuc inquiunt, ut Hieronymus cap. 1.) in quam, *durum eſt, arduum eſt; non poſſumus, homines ſumus; fragilitate carnis circumdamur, O cæcam inſaniam! O prophanam temeritatem! Duplici ignorantia accuſamus Deum ſcientia*: atque poſt alia in rem appoſitiſſima: *quid* (ſubdit) *tergiverſamur in*

*caſam*,

caſum. *& præcipienti opponimus fragilitatem*? (idem eſt, ſi ignoranriam obloquaris) Nemo magis novit menſuram virium noſtrarum, quam qui ipſas vires nobis dedit.

Hic igitur, qui vires nobis dedit, qui eas menſus eſt, jubet, diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & proximum, ſicut te ipſum, Deum, inquis tu, non offendo, proximum non lædo. At non ſolùm, non offendes, non lædes, præcipit, ſed diliges, injongit. Num forſitam nimium eſt, eum, qui prior dilexit te, ſaltem tedamare; etga eum, qui prote filio etiam ſuo unigenito non pepercit; etga eum, qui prote crucifixus eſt, eſſe, exiſtere benevolum. neque duntaxat non offendere, ſed etiam amare? Cæteræ ſanè gloſæ dilectionem in non offeoſam convettentes, & ſic ipſam revera dilectionem tollentes ſubſiſtere nequibunt, ubi iſta tam clara, tam debita, innegabiliaque nobis in judicio opponentur.

His tamen prætermiſſis, quæ in libris ſpiritualibus nobis efficaciſſime in geminanrur, & ibi vera ſunt, nec alibi vera eſſe deſinere poſſunt, paucas aliquas cauſas magis Theologicas tangam, quibus ad cor redituti videremur.

Prima illa; quod eo obtentu multæ opiniones largiores, laxattvæque manuum inducantur, ac etiam perſuadeantur, ut ſcilicet ſic fiat lex Chriſti ſuavior, ſervarique poſſit: atque hic ſolet eſſe unus ex locis communibos Philoſophandi. Conſiderare ergo nos opottet, hanc eſſe manifeſtam fallaciam, ut a principio operis omni autoritate, rationeque ſæpè demonſtratum eſt. Unde tanquam propoſitio Theologice innegabilis eſt menti ingerendaque, nulla ablatione, obligationumvè detractione legem Chriſti ſic a ſe, & quaſi a quantitate, ac facilitate rerum præceptarum ſuavem, facilemque remanere poſſe: ſed niſi aliunde ſuavis, portabiliſqoe fiat, remaoſuram ſemper, aut impoſſibilem, aut duriſſimam.

Hinc eam rursùs propoſitionem innegabilem, quam ſcriptura Dei, Sanctorum doctrinæ, ac etiam ſingulorum experientiæ commonſtrant, aſſumat qoiſque, & menti ingerat, neceſſe eſt id, quo, & unde lex Chriſti ſuavis, faciliſque efficitur, eſſe maxime ſpirirum charitatis, dilectioniſque; hanc eſſe, quæ, ut Sancti loquuntur, quæ portatur, & portat; hanc eſſe, ut Auguſtinus exponebat, ſicut alas, pennasq; avium, quibus volant: atque hunc ſpirirum prætextu quodam pietatis, ac facilitatis ab eo de obligando aut tollere, aut prætermittere, perinde ferme eſſe, atque avibus pennas evellere, ſeu alas amputare, ut facilius volent.

Quicumque ergo metu ſaltem gehennæ percullſus ad initium ſapientiæ timorem Domini pervenit, aut mercenariorum inſtar futura præmia expetit, hoc modo ſeſe concludere debet, & ad diligendum perdocere. Ego damnari prorsùs nolo. Ergo præcepta ſervare debeo. At unum eſt, quin primum, & maximum eſt, diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo; & ſecundum etiam ſimile huic: diliges proximum toum, ſicut te ipſum. Concludit; Ergo ſic diligere debeo: ſin minus, quod prorsùs nolo, damnabor. Ignorans porrò etiam quiſque ſatis intelligit, non offendere ſolùm non eſſe amare; aliudque eſſe amare, aliud odiſſe; & omnino aliud neque odiſſe, neque amare: eſſeque iſtas formas non privative, non contradictorie, ſed ſolùm contrarie oppoſitas, quæ medium habeant.

Rursùs ſeſe conclodit etiam quoad alia præcepta: integritaa mentis, & corporis, noo iraſci, non concupiſcere, nec malum pro malo reddere res ſanè ſunt difficiles, niſi aliunde ſuaves reddantur. Vix ergo fiet, aut ne vix quidem fiet, ut iſta diu ſaltem ſervem, niſi ſuaviora, facilioraque reddantur. Fiunt autem, reddonturque ſuavia, & facilia potiſſimum ſpiritu dilectionis. Dicit ergo; niſi iſta ſervem, damnor, niſi diligam, non ſervo. Prorsùs ergo diligendum eſt. Se mox etiam, aut alios conſiderat ſine iſto aductorio, ſpirituque, jugum nitentes portare: & ſanè inveniet, difficilem eos ſubire Provinciam, alios periclitari plurimum, cadere alios, ac rerum difficultate fractos ſuccumbere. Concludit: ergo diligendū eſt.

Alia cauſa, ratioque cogens ad recogitandum corde ab ſcholarum diſputationibus de prompta ea eſt, quæ efficaciſſime urgere queinque poſſit. Duo ſcilicet modi, duæque duntaxat viæ ad juſtificationem peccatoris ſuperſunt, altera contritionis, & dilectionis, & ad hoc neceſſaria eſt plane dilectio, & amor, quo quippè juſtificatio, remiſſioque vel efficitur, vel cauſatur. Altera via eſt Sacramenti pœnitentiæ: utrum autem ad hanc etiam ipſam dilectio ſaltem incepta requiratur, ſub lite tea eſt.

Ante annos aliquot, ſatis quidem ultro, tamen prompte multi dicebant, quin & apud ſe pert[illegible]ſimum habebant, attritionem ex ſolo metu gehennæ conceptam ſufficere ad valorem Sactamenti pœniteotiæ, addentes inſuper, hoc ita definitum eſſe in Concilio Tridentino; cum tamen in ipſo hoc Concilio ſuppetant in contrarium fortiſſima argumenta.

His itaque poſtremis annis exarſit maxime per Belgium acris hac de te contentio, aliis hanc ex metu conceptam attritionem ſufficere, aliis non ſufficere vehementiſſime diſputantibus, ac ſeſe viciſſim ut in re periculoſa, ſuſpectaque notantibus. Status hujus tantæ quæſtionis hic demum eſt, quod Eccleſia neutram partem determinavetit; & illud ultimum ejus Judicium, decretumq; fuit, quod fel. record. Alexander ſeptimus paulo ante mortem edidit, quo juſſit, ut neutra partium alteram ſuggillaret, notaretvè, quandiu a Sede Apoſtolica res ita non definiretur, ut ſuperius etiam dictum eſt. Quo plane vanam eam quorundam perſuaſionem demonſtravit, quâ eam jam in Concilio definitam fuiſſe, tam ultro crediderunt. Quæſtio igitur relicta eſt inſtar aliarum utrimque probabilis. Materia autem eſt, in qua etiam juxta adverſarios ad diſputandum quidem impune ſufficiant, ad valorem tamen Sactamenti nihil probabilitates efficiant; nam ſi revera attritio illa ſervilis impar eſſet, quantiſcumque probabilitatibua exiſtentibus, Sacramentum revera evadet nullum.

Jam ex his quiſque reddere poſſe videtur ad cor. Niſi mea mihi peccata remittantur, damnar haud dubie, ac pereo. Ut extra Sacramentum remitterenrur, remittaoturvè, ot apud omnes conſtat, neceſſarius eſt amor, & dilectio. Ut rursùs in Sacramento remiſſa ſunt, aut remittantur, juxta alios neceſſarius itidem eſt amor: quamquam vero negent alii, utri veri ſint, ego prorsùs ignoro, & licet probabile ſit, ea remitti, ſi tamen revera non remittuntur, pereo. Ajunt hi quidem, ea remitti; at iterum, utrum verum dicant, prorsùs neſcio, ac ut par. I. oſtenſum eſt, hoc in caſu pure

dubitat

dubitare poſſumus; nihil porrò ſupereſt quo magis remitti, aut remiſſa eſſe, credam. Hoc autem ipſum, & ſic omnino ſuſpenſam, & ancipitem habere aërum ſummam ſalutem æternam crimen eſt. Jam concludit: in hoc igitur incerto hærendum haud eſt: at niſi amando, & diligendo egredi non poſſum: amandum ergo mihi eſt, & diligendum.

Duo hic alia addere etiam poteſt. Alterum illud, quod ſuperius indicatum eſt, quidquid ſit de diſputatione ad valorem Sacramenti neceſſaria, juxta omnes ad valorem poſtulari propoſitum efficax præcepta omnia in futurum ſervandi. At unum, & maximum eſt diligendi Deum; nec à tabulis Sacris deleri hoc poteſt. Ergo proponit, idque ſerio, & efficaciter hoc etiam ſervare. Tenetur ergo de hoc tractare, & ad diligendum animum applicare: atque hoc modo axioma in ſuſcipientibus digne Sacramentum verificatur, ex attritisque contriti fiunt: de quo alium ſenſum ſuperius exploſimus.

Intereſt certe, ut omnes conteſtantur, inter præcepta negativa, quæ ſemper, ac pro ſemper obligant, ac inter affirmativa, quæ ſemper quidem, non tamen pro ſemper obſtringunt. Violatur itaque præceptum negativum, quandocumque actus contrarius ponatur; & ſi toto anno non fureris, una tamen hora fureris, reus ſanè es. Non autem ita in affirmativis contingit, nec præceptum violatur & ſi deſiit aliquaodo actus præceptus. Et hæc vera ſunt. Verum tamen illud non eſt, quod præcepta affirmativa quaſi nunquam, & pro nunquam obligent, vel ſolùm obligent quaſi pro ſervandis negativis, & ubi contra iſta vehemens tentatio inſurrexerit. Etenim in lege divina non illud unum eſt, quin nec maximum & quaſi vel primo, vel ſolùm expetitum eſt, ut mala non ſiant, ſed ut bona etiam addantur; in quo quorundam Philoſophandi modus claudicare profectò videtur, quod bona prætereat, aut non niſi ob vitanda mala requirat. Per ſe ergo intentum eſt in lege Chriſtiana bonum: atque propter hoc præcepta affirmativa data ſunt, quorum illud primum ſit, Diliges Dominum Deum tuum, &c. Et deindè proximum, ſicut te; nam finis legis eſt charitas; quæ ſanè obſtringerent nos & obligarent, & ſi impeccabiles prorſus contra præcepta negativa, ac tentationum omnium expertes redderemur; nec nobis jubetur, ut diligamus, ne odio habeamus, ſed ut diligamus.

Obligant igitur præcepta etiam affirmativa ſemper, & ſi non pro ſemper. Sic ergo & præceptum diligendi. Frangis ergo, ſi non diligis. At nuper cum Sacramentum pœnitentiæ ſuſcepti, non diligebas, ut ponimus. Ergo niſi deindè actum aliquem dilectionis elicias, ſimiliter non diligis: ergo frangis. Infuſus eſt mihi, in quis, de novo vi Sacramenti habitus charitatis, quo ex non diligente diligens redditus ſim, ac habitu aliter ſaltem amans ſio. Cæterùm hoc intelligant forte alii; nos plane non intelligimus, utque e multis aliqua delibem in primis præcepta non de habitibus ſunt, ſed de actibus; minus autem de infuſis. Ego igitur is diligens non ſio, qui, qualisque eſſe jubeor, in fuſione habitus, quam Deus facit, & non ego. Minus rursùs præceptum ſervo, ejusque impletor eo teddor, quod non facio ego ſed Deus: at habitum in fundit, non ego, ſed Deus. Hic denuò ſolus habitus infuſus, ex quo nullus unquam actus prodiit, non ea charitas eſt, quam deſcribit Paulus; non item ea, qua univerſa lex impletur; quia nulla impletur; non item ea, quæ ſecundum ſanctos ſuave reddit jugum Chriſti, ut ex hactenus dictis palam cernitur. Habitualiter igitur is amat, qui amavit actu ſaltem aliquando; nec retractavit: non is, qui nunquam amavit, aut retractavit: & ſimiliter legem etiam ſervat. At lex ſemper tibi dicit: diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo: nuper autem, cum confitereris, non diligebas, ut ponimus: poſt vero nullum actum elicuiſti. Quomodo ergo ſervas, ſi quod juberis, non facis? Magna ſanè res iſta eſt, ex qua ſalus plurimorum pendeat, ac bene, & citra contentionem pervidenda. Intelligimus certe præceptum affirmativum reſtitue: & ego nihil reſtituo, quia nihil debeo; intelligimus etiam *ſolve*, & non ſolvo, quia ſolvendo non ſum; neque tamen pecco. Sic etiam intelligimus: *Eleemoſinam facito*; & non ſemper facio, neque pecco; quia actus exteriores ſemper eſſe non poſſunt, nec actu tranſeuntes habitualiter permanere: eſt deinde propoſitum actuale, vel habituale in animo cum pauperes occurrent, aut tempus ſuum erit, etiam opere adimplendi. At ad diligendum Deum omne tempus ſuum eſt, nec cras magis, quam hodie tenere poſſum, & qui nunquam actum dilexit, aut retractavit, vere non diligit. Hæc ſane clara ſunt in cæteris amantibus; & ex dictis conſpiciuntur ac magna etiam frequentia opus eſſe, cernitur.

Hoc unum erat quaſi adminiculum ad ea, quæ de diſpoſitione neceſſaria ad valorem Sacramenti pœnitentiæ, deque ſtatu hujus quæſtionis tetigimus. Alterum illud eſt; quod graviores eorum, qui attritionem ex metu illo conceptam ſufficere, arbitrantur, addant teneri unumquemque ad contritionem ex amore in periculo mortis, quando ſcilicet ſumma omnis rerum vertitur, & a quo puncto pendet æternitas: qua ſane additione ſatis demonſtrant, ſe multum de opinionis ſuæ, qua attritionem in vita tuentur, veritate ſecuros exiſtere.

Hic vellem, conſideraret quisque pacate, non ut mihi conſentiat, ſed ut ſibi conſulat, num cor ſuum, voluntatemque tam habeat in manu ſita, ut vertere, qoo voluerit, ſtatim poſſit, nihilque amori Dei aſſuetum antea cor, ſed totum terreum momento emollire, in Deumque flecteres? Num ſi quando tentavit dolores quaſi mortis expertus non ſit, experiantur etiam alii, videamusque paucos, ſic ſtatim a terra in cœlum recta verſos, & converſos? Quod vero hoc ad illud tempus rejiciatur, quando quis vix ſemi homo eſt, dolore frangitur, ægritudine obruitur, a Medicis ſæpè fallitur, a domeſticis inimicis eluditur, ac infinita alia obſtant, quæ maxime Bartoli docte, & utiliter proſecutus eſt.

Ecce ergo (ſibi dicit unusque) etiam illorum qui attritionem ex metu ad valorem ſacramenti, ajunt, ſufficere, graviores aliter de mortis articulo decernunt: quia omnibus demum rite perpenſis hoc tutum, hoc tunc etiam debitum cenſeot. Inferet, opinor, ſi ſapit: ergo oportet in vita cor aſſueſcere amori Dei; & timendum eſt, ne ut in plurimum cor in vita terreum, habitibus gravis in naturam ferme verſus compactum, qui nihil aliud, quam divitias quam famam ſcivit amare,

ſic etiam abeat; regula ſcilicet eſt moralis, exceptionem quidem habens, ſed in paucioribus, ſic unumquemque mori, ſicut vivit. hæc itaque ſuffectura viderentur, ut rediremus ad cor, qui vagamur.

Merito itaque (ajebat Auguſtinus) *Magiſter bonus dilectionem ſic ſæpe commendat, tanquam ſola præcipienda ſit; ſine qua non poſſunt prodeſſe cætera bona, & quæ non* poteſt eſſe ſine ceteris bonis. Libro de catechizand. rudibus exhibet multa præclara, interquæ: *in omnibus ſane* (inquit) *non tantum oportet nos intueri finem præcepti, quod eſt charitas de corde puro & conſcientia bona, & fide non ficta, quo ea, quæ loquimur cuncta referamus, ſed etiam illius, quem loquendo inſtruimus ad id monendus: atque illuc dirigendus aſpectus eſt:* Ecce ſive rudes, ſive cultiores inſtituamus, ſive doctrinam moralem tradamus, quo nos reſpicere debeamus, quo etiam aliorum aſpectum, mentemque dirigere. Ubi etiam obiter habes aliam veræ doctrinæ agnoſcendæ notam; nam vera, rectaque doctrina, ut ſæpe eſt demonſtratum, eſt conſormis, concordanſque cum lege: in eundem ergo finem: eſt autem legis finis charitas de corde puro &c. Tu ergo quo ſuis libros accipe, aut doctrinas audi: ſi eo dirigunt aſpectum tuum, ſi te demum hunc in finem ducunt, auſculta, & ſequere: ſin minus aliò, quam lex, ducunt; ergo diſcordant, ac falſæ ſunt. Ubi etiam aliam notam adde, eas eſſe doctrinas bonas, quæ pro morte bonæ ſunt; non alias.

---

## QUÆSTIO XIII.

*Utrum etiam facile in venire quiſque poſſit veritatem, Moralem, prudentes verſatos peritos in arte, & expertos ſequendo, & hæc ſit alia Veritatis nota cunctis obvia?*

HÆc alia nota ſignumque eſt, ex quo veritas moralis doctis, in doctis; ac ineptiſſimis quibusque modo vere velint, nonſolum quo quomodo innoteſcat, ſed potentiſſima etiam fiat, ſi nos rem digne explicare ſciemus.

### §. I.

*Omnibus probanda eſt hæc ad prudentes, & peritos &c. provocatio; & quinam illi ſint.*

TOtam probabilem cauſam, quin univerſam etiam moralem Theologiam refertam videas iſta ad prudentes, ad peritos in arte, adverſatos expertosque appellatione quæ a lumine ipſo naturæ hauſta eſt, atque in ethicis, & alias omnium teritur ore.

Falluntur porro maximè Probabiliſtæ arbitrantes, eos, qui ſua probabilia rejicimus, detrectare, rec ſareqoe iſtam appellationem, ac nolle prudentium, & peritorum ſtare judicio. Volumus ſane & maxime volumus. Sed tota controverſia cò ducitur, ut ſciamus, quinam iſti prudentes, periti expertique ſint; cum ſatuitas ſit pœne ex ema, prudentis, peritique in arte recuſare judicium.

Illud vero apud adverſarios contingit ſane mirandum, hinc eos tam obvios habere, & in conſpectu omnium hos prudentes, peritos, atque expertos; inde vero exiſtimare tam inaceſſam inveniblemque veritatem ipſam. Non enim, opinor ſallitur Auguſtinus, qui ut ſuperius viſum eſt tanquam manifeſtiſſimum lib. de util. credend. aſſumpſit, unam eamque eſſe quæſtionem de inventione veritatis, & de inventione ſapientis, atque ſimiliter falſi, & ſtulti, nam invento ſapiente, inventa eſt hoc ipſo veritas, ut demonſtratum ſupra.

Ipſa autem quæſtio eſt de prudente, de perito in arte, expertoque, ut ſæpe eſt oſtenſum, & ea loci Auguſtinua ſapienti ſtultum contra ponit, nec ullus, in quo fallitur, prudens, peritusque eſt; licet ſi prorſus in voluntario fallatur, imprudens ſolum materialiter, & negative non poſitive, & formaliter futurus ſit, nam it proſus de prudentia, & imprudentia eſt phi ſ phandum, ſicut de bono, & malo. Apud intel entes itaque per inde eſt, per prudentiam, quæ virtus intellectualis eſt, quæ reipſa mala ſunt, mala non eſſe dictari; quæ à Deo prohibita ſunt, non eſſe prohibita, aut vice vera enunciari, at per ſcientiam, & demonſtrationem falſum a quid proferri: de quo late part. 1. lib. 3. & alias.

At inventa eſt nova logica, quæ ſcientiam & ſcienres doctos, prudentes ac peritos in arte ponat, ſalvetque, ſive in vero, ſive in falſo, h eſt in contradicentibus Doctoribus; vocare quidem eos ita poterunt, facere non magis poterunt, quam nigros albos, neque effingere eam Auguſtini propoſitionem *hoc nomen* (ſcilicet ſapientis) *tametſi nemo fere audeat palam, plerique tamen ex obliquo ſibi vendicant: qui cum de rebus ipſis diſſentiant, quarum cognitione conſtat ſapientia, aut nullum eorum, aut certum unum neceſſe ſit eſſe ſapientem.* Neque ſane de his eſſet diſputandum habent, inquis, maxima, fortiſſima fundamenta utrique. Habeant profecto majora, quam ſit mons olimpus. Ad hoc alterutri neceſſario habent, ut fortius profundiuſque fallantur, & longius a ſapientia, a peritia, a prudentiaque plane diſtent.

Neque de hoc tantopere eſſet litigandum ſi hi ſapientes prudentes, peritique conſentirent, atque convenirent fere in omnibus, diſſiderent vero alicubi aliquando; & prudentes, ſapientesque nihilominus haberentur, eorumque ſtare juberemur judicio. At non ita eſt, ſed in univerſa fere materia integris libris, mole quidem magnis, numero etiam plurimia diſſentiunt in rebus ſingulis, & eſt opinio, & opinio, utraque, vel altetutra neceſſario ſalſa: deeſt ergo alterutris ſapiens peritus, prudens, expertusque; & latet, ſicut veritas, ita ſapiens,

His de cauſis, & aliis ſæpe certe, nunquam tamen ſatis perſuaſis omnem ad hoc genus prudentes paribus ferme armis inter ſe diſſidentes recuſamus appellationem; nec aliud facere poſſumus, cum lex ipſa Dei in ſe non lex exiſtimata, opinative ſit nobis ſuprema regula tum morum, tum doctrinæ morum: atque inde conſequenter ſola doctrina vera ſupremæ ſcilicet conſtans, & conformis ſit regula, ſecundaria, & ſicut nomen ipſum ſatis declarat, regula ſubordinata. Ubi ergo, & quandiu nobis haud oſtenderent veritatem, haud exiſtimamus oſtenſos nobis eſſe peritos, prudentes, ſapientesque. Parcent ergo ſi inter ſeſe ex æquo ferme diſſidentium, quorum alterutri neceſſario errant, recuſemus authoritatem, & judicium.

Ex

Ex his verò illud eſt conſequens, ſi nos inveniremus aliquos, quorum ſapientia, prudentia, peritia, experientiaque apud omnes conſtaret, eorum plane fore ſtandum authoritati, judicio, & ſenſui; terminatamque hoc ipſo eſſe omnem de invenibilitate, vel non invenibilitate veri moralis quæſtionem; cum his inventis, quorum prudentia, peritiaque conſtat, inventa ſit veritas, ſicut inventis albis, divitibusque inventæ hoc ipſo, & in hoc ipſo ſunt divitiæ, & albedo.

At hi prudentes, periti in arte, expertique, & verſati obvii ſunt, & in conſpectu in Eccleſia Dei, & à nullo inepto, ignorantiſſimoque neſciontur. Nam ars, cujus peritos quærimus, & in ea prudentes, verſatos, expertosque, tota reducitur ad hoc, ut ſciamus, quomodo recte, chriſtianeque vivatur, ut ſalus obtineatur æterna, ſeu ut ſciamus, quænam ſit recta via ſalutis. Hi autem periti, & prudentes obvii ſunt omnibus, & apud omnes conſtat prorſus, convenitq; de eorum peritia, & prudentia, & experientia, ſuntque ſine numero.

Hi plane ſunt non ignoti aliqui homines, ſed in conſpectu omnium politi; ſunt enim imprimis omnes ſancti canonizati; ſunt præterea innumeri alii, de quorum recta vita, ſaluteque tam certi eſſe quidem non poſſimus, qoandiu Judicium Eccleſię defuerit; exiſtimus tamen valde perſuaſi, habemusque ſi non certum, ſaltem verum probabile, quod fere nunquam fallat, ex quo de eorum recta vita, tuti, ſecurique exiſtamus.

## §. II.

*Omnes ergo, ſi volunt, in his prudentibus, peritisque facile inveniunt, canuntque veritatem moralem.*

AD hos itaque prudentes, peritosque appellamus, qui nullam, ut videbimus, habeant exceptionem. Illi porro divina ita adminiſtrante providentia, ita plures ſunt, & ubique noti ſunt, ut nemo excuſare ſe, aut à ſuo tempore, ſtatuve, aut loco valeat. Neque enim hic fuerunt, & ibi non fuerunt, ut temperiem cœli, inaneque aliud cauſari poſſimus, ſed ubique floruerunt; nec prę teritis retro ſæculis floruerunt, & quaſi fons divinæ gratiæ exaruerint, deinceps defecerunt, ſed ætate etiam noſtra excelluerunt.

Non ætas, non ſexus, non ſtatus, non ſolitudo. non urbs, aulæve etiam Regum obtendi poſſunt. Occurrunt enim Reges, & pauperes; Juvenes, ſenes, robuſti, debiles, viri, & fœminæ; laici, religioſi, Episcopi, Cardinales, Romanique Pontifices, in urbibus, in ſolitudinibus, in aulis Principum, qui nobis obloqui volentibus ora obſtruant. Vellet aliquis Episcoporum noſſe veritatem moralem. Legat vitam obviam S. Caroli, & ſequatur: & inveniet.

Nunc tamen ex his in genere ſic argumentamur. Hi omnes invenerunt veritatem moralem, ſciverunt viam ſalutis; noverunt, quomodo eſſet vivendum, & ſi aliquando, aut ignotanter lapſi ſunt, ſciverunt, quo pacto eſſet in viam redeundum: at nos ſcimus plus minus, quid fecerint, & qualiter ambulaverint: ſcimus ergo, vel ſcire ſaltem, ſi reflectamus, poſſumus, veritatem moralem.

Rurſus: quicumque eorum more, modoque vivit, ipſosque ſequitur, invenit ſaltem plerumq; verum morale; & ſi quid ignorat, vel per ignorantiam etiam peccet, lucem, aut miſericordiam conſequitur, eos ſic ſequendo, eorumq; more vivendo, & perſeverando. Sed poſſumus omnes ſic vivere, nec per Deum abeſt, ſed per nos. Ergo omnes invenire poſſumus verum morale. Ut itaq; Episcopis exhibeam S. Carolum, ſic ſingulis non unum, ſed plures ex libris vitarum ſanctorum, ſervorumq; Dei porrigere poſſumus, qui ſi minus modo, in extremo ſaltem judicio cogent obmuteſcere.

## §. III.

*Solutio dicentium ſe non teneri ita vivere.*

LOnge, lateque perſuaſit iſta opinio exiſtimantium ad nihil ſe teneri minus, quam ad imitationem ſanctorum, aliarumq; magnarum animarum, quibus hoc primum, hoc maximum fuit, quærere Regnum Dei, & juſtitiam ejus. Nihil nunc eum, quaſi ludum discutimus, quo laici primum ad religioſos, & Monachos onos rejiciunt; horum deinde alii ad alios fratres ſuos, & ſocios; de quo dicemus inferius: & nunc in genere ſolutionē iſtam, & quaſi exceptionem exagitabimus.

Ajunt itaque, argumento plane facto confici, inveniri ab omnibus poſſe verum morale, ſcilicet ad eos, quos ſignificavimus, prudentes, peritosque eundo, eosque ſequendo, & imitando. At ad hoc neminem eſſe obligatum. Quare deficimus; quia intra ipſam obligationis viam, & regulam veritatem hoc ſaltem ex loco, & ſigno non oſtendimus. Et forſitam hic addant probabiliſtæ, ſe nihil ignorare, iis quibus ita vivere, ac ſanctos imitari propoſitum eſt, uſum ſuorum probabilium vix eſſe neceſſarium, qui ſcilicet exiſtentibus paribus fundamentis pro peccato, nunquam ſcienter hujusmodi res exequi ſolent, quorum quippe carnes confixæ ſunt timore Dei. Eos proinde ſe docere, eis concedere uſum ſuorum probabilium, quibus non hoc eſt conſilium, ſed contenti ſunt, ſi obligatoria cuſtodiant, & impleant.

Enimvero hoc pacto concedere nobis primo videntur intentionem noſtram; nam hæc erat, ſuppetere formam, & modum, quo omnes etiam indocti invenire poſſint veritatem moralem; ſed concedunt, hoc tradito modo inveniri eam poſſe, & ſolùm negant obligationem. Concedunt ergo intentum. Quod certe negari non poteſt, niſi dicendo, vel ſanctos ignoraſſe veritatem moralem, atque aliā via ſalvos factos eſſe; vel nos ad inſtar eorum vivendo, eosque ſequendo minime inventuros.

Deinde hæc reſponſio circuire videtur. Dicere quippe ſolent, veritatem ipſam inveniri non poſſe; ex quo inferunt, nos ad eam non teneri; ac ſub inferunt, ſufficere, licereque ſuum probabile. At modo concedunt, verum inveniri poſſe: inde ergo inferetur, nos ad verum teneri; ac rurſus ſubinferetur, non ſufficere, neque licere ſuum probabile: & ſi veritas ſolum viam ſanctorum ſequendo conſtat, ſin minus non conſtat, ex hoc ipſo concluditur, teneri nos ad eorum formam vivere, ſequique hoc vitæ, ac morum exemplar.

Sed quoniam rem ſummam verſamus, cujus forſitam ignorantia plerosque perdit, neceſſe eſt multiplici via, modoque datam ſolutionem refellamus, videamusque, quantis fulcris, ac momentis nitatur iſta perſuaſio, quam tam ultro homines ebibunt.

## §. IV.

*Primum ratiocinando data ſolutio refringitur.*

POno duo. Alterum eſt, certum eſſe, vel ſaltem eſſe probabile, id eſt, fere ſemper verum, hos, quos propoſui, prudentes, ac in arte peritos in gratia obiiſſe, & gloriam conſecutos eſſe, nam certum eſt de canonizatis omnibus, & ſingulis; & probabile modo dicto eſt, cæteros etiam, quos propoſui, prudentes, ac in arte peritos recte obiiſſe, & vel ſalvatos eſſe, vel ſaltem ſalvandos poſt Purgatorium.

Alterum, quod pono eſt, de reliquis, qui eorum modo non vixerunt, nec vivunt, certum ſaltem nõ eſſe, eos recte obiiſſe, aut ſalvatos, aut ſalvandos fore: quod nemo (loquendo citra revelationes privatas) dubitare poteſt. Solùm ergo diſputari poteſt, ſitne ſaltem probabile probabilitate noſtra, id eſt, plerumque, & ut in plurimum verum, eos recte obiiſſe, & obire: de quo primo dicendum eſt, & inde mox argumentandum.

Videtur ergo dicendum, nec hac quidem probabilitate eſſe probabile, eos aut bene mori, aut ſalvari. Hoc certe multipliciter oſtendi poſſet; maxime verò ex doctrina concordi ſanctorum hauſta ex Evangelio de paucitate ſalvandorum. Sed his prætermiſſis, ſolum ea, quæ inter manus habemus, moveamus.

Certum nobis non eſt, eos qui ſtudioſiſſime ſanctos ſecuti ſunt rectè obiiſſe, quandiu vel Deus, vel Eccleſia beatificando eos, ſi hoc ſufficit, vel canonizando judicium aliquod ſuum non interponit: Hoc probatur; quia ſi id certum eſſet, Eccleſia ad beatificandum, vel canonizandum, probatione opus non haberet; nam probatio eò tendet, ut exploret, utrum in gratia deceſſerint: ſi autem nobis certum eſſet, eos in gratia deceſſiſſe, Eccleſiæ etiam id certum eſſet. Sed Eccleſia utitur non una, ſed multiplici probatione, eaque diligentiſſima. Non ergo ſupponit, certum eſſe, eo modo viventes omnes, & ſingulos rectè mori, & ſalvari. Scit quidem Eccleſia, & ſcimus omnes, atque ſub his terminis certum eſt, eos, qui deceſſerunt, ſicut ſancti Dei, rectè ſane deceſſiſſe; Utrum autem ita deceſſerint, qui aliud agere non videbantur, quam ſanctos Dei ſequi, & imitari, hoc certum non ſupponit, ſed probat, exploratque exactiſſime Eccleſia. Sin vero ego ut certum id ſupponere volo contra ſenſum Eccleſiæ, deſipio.

Infero: ergo de his, quos modo loquor, ſolùm probabile eſt, & plerumque verum, rectè obiiſſe, ac ſalvos ſactos eſſe. Ergo de illis, qui eos imitari, ſequique nolunt, ſed quorum prorſus alia eſt, ac diſſimillima vita, nec probabile erit probabilitate noſtra, id eſt plerumque verum non erit, obire eos bene, & ſalvari. Patet conſecutio; nam ſi ſolùm probabile, & plerumque verum eſſet exercitum fortiſſimorum militum ſuperaturum alium, quia plerumque ſimiles exercitus ſuperant alios ſimiles; profecto probabile eſſe non poterit, alium exercitum imbellium militum ſuperaturum eſſe eundem illum exercitum: atque ita cernitur in quibusvis aliis rebus. Ergo ſi de his, quos propoſui, prudentibus ac peritis in arte ſervis Dei diligentiſſimis, de quibus nihil adhuc Deus ipſe, vel Eccleſia locuta eſt, non eſt certum, ſed ſolum probabile, eos recte obiiſſe, ac ſalvatos eſſe, plane nec probabile hoc ſenſu erit, alios, qui eos non ſolùm imitari nolunt, ſed tantopere moribus diſcrepant, aut bene mori, aut ſalvari. Negotium hoc magnum eſt, in quo arrigendæ aures plane ſint, ac diſcutiendum bene, ac conſiderandum, utrum deſipiam; nam mentem alio jacere, & præterire non ſufficiet.

Sed in promptu eſt ubique probabile, & dicis, probabile eſſe, hos etiam alios, qui ad ſanctorum regulam mores ſuos, & vitam non exigunt, nihilominus ſalvari. Et nos diſtinguimus de veſtro probabili, & noſtro, & de noſtro negamus, & de veſtro concedimus. Sit itaque probabilis eorum bona mors ea probabilitate, quam ad bonam vitam ajunt ſufficere, ut ſic vitæ correſpondeat mors. Hæc porro probabilitas non affert magis verum, quam falſum, aut magis ita, quam non ita: nam æqualis probabilitas æque utrumque affert; & minus probabile magis affert ſaltem quoad nos falſum quam verum. Horum ergo, quos loquimur, erit probabilis bona mors, hoc eſt, non magis vera erit bona, quam mala, ſed erit quidpiam pure contingens, caſuale, & ad utrumliber, ſicut ludus & ſortes. Niſi hic quoque excogitent reflexas aliquas, quibus, ſicut vitam materialiter malam reddunt formaliter bonam, ita mortem etiam efficiant.

Ex quibus arguimus; tenemur non ita vivere, ut mors noſtra bona remaneat hoc ſolum modo probabilis, id eſt, pure caſualis, & contingens, & ad utrumlibet, tanquam ludus, & ſortes, ſeu probabilis probabilitate non magis afferente verum, quam falſum; bonam, quam malam mortem. Hoc conſtat in omnibus humanis negotiis, in quibus majus aliud bonum non intervenit, quo contingentia, caſualitasq; iſta recompenſetur; & peccaret, qui citra hoc recompenſans, & majus aliud bonum exponeret vitam ſuam, ſalutem ſuam, & patrimonium, uxorem, filios ſimili diſcrimini: peccaret etiam, qui in ſimili æqualitate, & contingentia peccandi, & non peccandi domum periculoſam ingrederetur; & ita in aliis: peccaret etiam, qui Sacramenta ſuſciperet, nihil habens, quo magis ea ſe digne, quam indigne ſuſcipere credat; ergo vera eſt illa aſſumptio quod teneamur non ita vivere, ut mors bona remaneat ſolum hoc modo probabilis, & pure ad utrumlibet. Quod ex obligatione ſperandi etiam confirmatur; ſpes enim fertur ad gloriam ut futuram; & gloria ad utrumliber ſe habens ex æquo, vel magis non futura non eſt objectum ſpei. Ubi prætereo alia, quia neſcio, utrum negandum hoc ſit.

Nunc ſubſumo minorem; ſed mors eorum, qui propoſitos à nobis prudentes, peritos ac verſatos ſequi, imitarique nolunt, remanet ut ſummum, atque relinquitur ſolùm modo dicto probabilis, utrum bona, vel mala futura ſit, ac proprie loquendo remanet quaſi in quadam pura quæſtione ad utrumliber. Tenemur ergo eos ſequi, & imitari. Dixi vero *ut ſummum*; quia hactenus nihil determinatum fuit, cum bona & mala mors maneant quaſi æque probabiles; an probabilior ſit mala eorum, qui propoſitos prudentes non ſequuntur: de quo inferius dicetur.

Tota iſta ratiocinatio vires maximas mutuari ſane videtur à quadam communi omnium Theologia ex rectitudine actuum, morumque noſtrorum ad rectitudinem ipſam noſtram argumentando. Quærunt ſcilicet Theologi ut part. 1. libro 3.

tracta-

tractatum eſt, qualis quantaque certitudini conſtare unicuique debeat, actum quem eliciturus, executurusque eſt, eſſe rectum, & honeſtum. Multi magni cætero quin probabilitatum amatores nolunt ſuas, quin neque noſtras probabilitates ad hoc ſufficere, ſed requirunt dictamen, & judicium certum prorſus, & evidens, quo ſciamus eum actum rectum eſſe & honeſtum. In quo ſane, cum in aliis nos adeo homines memorent volunt omnino eſſe Angeli. Negavimus itaque eo loci cum vazquez, & ſanchez, quod alii etiam docuerunt, has certitudines, & evidentias haberi ſæpe a nobis poſſe, aut deberi.

At omnium concors eſt ſententia, ad rectitudinem actus, non ſufficere Judicium, & dictamen quaſi indifferens, quo non magis ſciatur, eum eſſe rectum, quam non rectum, ſed turpem. Ergo omnis homo, ut recte operetur, rectaque ſit & honeſta ejus operatio, tenetur habere judicium dictamenque, quo noſcat, ſuum actum futurum eſſe rectum, & honeſtum: non autem judicium prorſus certum, ut ſuppoſuimus: ergo ſaltem probabile deſumptum ex eis, quæ ut in plurimum contingunt; namque infra hæc ſunt, mentaliter enunciari nequeunt, ut conſtituimus tota part. 1. & peculiariter in appendice. & certe ex libr. 2. Periherm. eſt manifeſtum, omnem futuritionem vel eſſe omnino, certam, quæ requirat totalem determinationem, vel eſſe ſumptam ex iis, quæ ut in plurimum ita ſunt: quo dempto nulla ſuperſit futuritio, ſed objectum maneat pure contingens, & ad utrum libet, ſicut quod ibi in exemplum adducitur *bellum navale erit, vel non erit*: cujusmodi eſt vulgaris probabilis contradictoriorum: ac fatuus prorſus haberetur Medicus, qui optima hinc vitæ, paria inde mortis videns ſigna prædiceret ſalutem ægroti: & idem eſt in aliis prædicationibus.

Inferimus ergo omnis homo tenetur ita vivere, ut de ſua rectitudine, & gratia poſſit ſimile judicium, dictamenque efformare, eaque fundamenta habere, quibus non quidem certo, probabiliter tamen ex iis, que plerumque contingunt, judicare valeat, ſe rectum eſſe, rectamque, & honeſtam ſuam vitam.

Hanc conſecutionem ex eo mihi fortiſſime perſuadeo, quod nihil inveniendum exiſtimem, unde cogamur ita operari, quo non probetur ſimul, nos cogi, tenerique ita vivere, nam ut eſt proverbium, *propter quod unum quodque tale, & illud magis*: operari autem eſt propter ſe, & recte operari propter recte eſſe: ergo non minus tenemur recti eſſe, rectamque vitam inſtituere, quam teneamur recte operari: non ergo minus conſtare nobis debet rectitudo quaſi propria noſtra, quam rectitudo operationis noſtræ. Rurſus aliud proverbium, axiomaque eſt, finem eſſe menſuram eorum, quæ ſunt ad finem; abſurdum ergo eſt, nos plus teneri curare, & noſſe rectitudinem eorum, quæ ſunt ad finem, quam finis ipſius. At recte operari, eſt propter rectum eſſe, & hic eſt finis. Non ergo minus tenemur curare, noſſeque rectitudinem ipſam noſtram, quam operationum noſtrarum. Denique miſſis aliis, quia ſi non tenemur recti eſſe, nec tenemur recte operari. Ergo origo obligationis recte operandi, eſt obligatio recte eſſendi. Tenemur ergo a fortiori ad rectitudinem eſſendi. Sicut ergo, ut recte operemur, conſtare nobis modo dicto debet rectitudo operationis, ita ut rectiſſimus, ipſi nos, conſtare nobis debet ipſa rectitudo noſtra. At niſi jam propoſitos prudentes, peritos, in arte, ac verſatos ſequamur, & imitemur, non eſt, unde ſaltem magis conſtet rectitudo, quam non rectitudo. Tenemur ergo eos ſequi, imitarique.

Quin imo nec rectitudo ipſarum etiam operationum aliter nobis conſtare poteſt. Ideo ſcilicet niſi hos prudentes ſequamur, rectitudo ipſa noſtra non conſtat, quia niſi eos ſequendo ad eorumque modum vivendo conſtare nequit, nos recte ambulare, operarique; & ſi conſtaret nos alia via eundo, alios que mores habendo recte ambulare, honeſtasque evadere operationes noſtras, plane conſtaret etiam ipſa rectitudo noſtra. At hæc non conſtat, ut fuit oſtenſum. Ergo neque rectitudo operationum in quam *operationum*, non unius, vel alterius, ſed operationum, & morum, & quaſi modi ipſius vivendi.

Qui totus diſcurſus pæne dogmatice, concluditur ex quæſt. 1. hujus libri. Quærebat ibi S. Thomas Theologice, & Scholaſtice, utrum homo ſcire poſſit, ſe habere gratiam, id eſt, ſanctificantem, ſeu ſe eſſe juſtum, & rectum ſupponit quod certum dogma eſt, neminem id ſciri certo citra Dei revelationem. Unde ſumit, ſolum conjecturaliter per aliqua ſigna id ſciri poſſe, per ſigna utique, quæ in eſſe communiter ſolent ſolum gratiam habentibus, & rectis, & juſtis. Ergo illi etiam ſummi viri, quos Eccleſia canonizavit, & eorum ſimiles alii, quos prudentes dicimus, ſolum hoc modo ſcire potuerunt, ſe eſſe in gratia, & eſſe juſtos, rectosque. O miſeros plane nos, quorum tam diſſimilis eſt vita. Si ergo illi tanti viri, quorum vitam vix non horremus, & nobis Impoſſibilem fere arbitramur, non certo, ſed conjecturaliter per aliqua ſigna ſcire potuerunt, ſe eſſe in gratia ipſamque ſuam rectitudinem, quod ſupereſt, unde nos id de nobis ſcire, conjicereve poſſimus. At tenemur, id ſcire poſſe, ut eſt oſtenſum, ſin minus ſummam rerum, ac noſmetipſos negligimus. Tenemur ergo eos ſequi.

Vera veris cuncta eo hærent ubique, & quæ veritatis probatio maxima eſt, omnia ſibi aptiſſime correſpondent. Thomas eo loci hæc ſigna perhibet, quibus quis ſcire, conjicereque ſuam gratiam poſſit, ſi ſcilicet *percipit ſe delectari in Deo & condemnare res mundanas.* Hæc certe ſigna illis noſtris prudentibus congruere ſolent, eorum more non viventibus non ſolent. Ergo his deeſt, unde gratiam ſuam, rectitudinemque noſcant. His etiam congruunt omnes noſtræ ſuperiores quæſtiones, utque nuper de dilectione diſſeruimus qui enim Deum toto corde, ac ſuper omnia diligit in eo delectatur, resque humanas contemnit: ita etiam congruunt, quæ modo proſequimur de his prudentibus imitandis, atque ſequendis. Concludamus itaque, teneri omnes ad iſtam imitationem.

§. V.

*Ipſo noſtro conſcientia teſtimonio comprobatur, teneri nos ad iſtam imitationem horum prudentum.*

Sunt quidam ferme deplorati, qui mortuos, & æterna, & utrum bene, vel male homines moriantur, vix unquam recogitent. Atque his magnæ Dei miſericordiæ convertentis i [illegible], cæterorum, qui eorum, quos propoſ[illegible] prudentum more non vivunt, neque ſe obligatos dicunt, conſcientiam ſcrutemur, & videamus,

quam, qualemque perſuaſionem habeant de ſalute ſibi ſimilium, qui jam obierunt.

Profectò ſi eos rogemus quid de hoc, aut illo factum ſit, ad Dei primum magnam miſericordiam recurrunt, & deinde pie credendum eſſe, ajunt eum ſalvatum. Domeſtici verò, & amici, atque propinqui promptius iſta rueri ſolent; at hi in Jure boni teſtes non habentur, ſed exceptione eliduntur.

Enim verò quidquid de his ſit, quibusdam quæſtionibus uniuscujusque conſcientiam torqueamus, ad verumque reſpondendum cogamus. Quæramus ergo primum, nec nobis, ſed ſibi conſcientia reſpondeat, utrum velit ſuam bonam mortem hujus vel illius vulgaris vitæ morti, ſalutemque ſuam ſaluti appendere, neque plus ſpei de ſalute ſua habere, quam habeat de ſalute hujus, aut illius ſui ſtatus ſic communiter viventium? Certe in Hiſpania in ſimilibus moris eſt dicere, *mi alma con la de S. Pedro*; & ſenſus eſt, nos nolle animam noſtram, & ſalutem huic incerto committere, ſed ſecuriora velle, & ſperare.

Sed quoniam contingit ſæpe, ut res has mundi magis appetamus, plurisque non quidem mente, corde tamen faciamus, accipiamus aut Patrem, cujus filius, quem impenſe diligit, periculosè decombat; aut alium pecuniæ avidum, qui pretioſis mercibus plena navigia transmiſit in Indiam; aut Principem, qui ambiguo prælio totum regnum cogatur committere. Sin verò hi omnes optime inſtructi, & in eligendo prudentiſſimi.

Quæritur jam primò, Pater ille, utrum paciſci velit, & ita vel tutum, vel certum eſſe, neque plus, neque minus, ſanatum iri ſuum filium; ſicut vel tutum, vel certum ſit, hunc, aut illum eorum, de quibus loquimur, ſalvum fuiſſe, & ſic etiam Mercator ille, & Princeps ille quærantur, & ut dixi, non tam nobis, quam ſibimet reſpondeant, aut Deo. Timeo, ne hos quaſi contractus recuſent, ubi ſerio de eo ageretur, dicantq; ſe nolle his incertis intricari, maxime cum ſcriptum ſit, *ſi juſtus vir ſalvabitur; & arcta eſt via, & pauci ſunt, qui inveniunt eam.* Atque hoc genus aliæ quæſtiones fieri poſſunt.

At tenemur, tutiores eſſe velle de noſtra ſalute, ad idque eniti, quam de ſanitate futura filii, aut de victoria ancipitis prælii, aut de ſecuro exitu mercium. Ergo ſi hæc nolumus eſſe connexa cum ſalute eorum, qui communiter vivunt, tenemur ſalutem noſtram in tutiori locare: hoc autem ſolum fieri poteſt non eos ſequendo, ſed magis quos propoſuimus, prudenter imitando, horumque more vivendo, & veſtigiis inhærendo. Ad hoc ergo obligamur.

Unde Apoſt. Petrus epiſt. 2. cap. 1. poſt ea injuncta, quæ hi prudentes ſervi Dei ſectari ſolent, *quapropter, fratres*, inquit, *magis ſatagite, ut per bona opera certam veſtram vocationem, & electionem faciatis: hæc enim facientes non peccabitis aliquando.* Eſt enim res maximæ ſolicitudinis, & ut ex ipſius rei magnitudine cernitur, obligatoria, ut eam non in ancipiti relinquamus, ſed magis, & magis, certam reddamus, & ſi ad totalem certitudinem in hac vita perventuri non ſimus: nec collatio ulla eſſe poteſt vel cum ſalute filii, vel victoria vel mercibus.

Hactenus de eorum teſtimonio dictum eſt, qui ſanctorum more non vivunt. Nunc hos ipſos ſanctos, aliosque eis moribus ſimillimos, prudentes, expertosque ad dicendum inducamus. Rogati ſi fuiſſent, quando hic erant, utrum vellent ſalutem ſuam eſſe connexam cum ſalute alio prorſus modo viventium, atque ita ſine alia converſione morientium? Jacent ſane illi modo; at eorum facta omnia, jejunia, vigiliæ, oratio, humilitas, charitas, mundi contemptus, laboresque reſpondent, eos profectò noluiſſe, ſed tutiore in loco animas ſuas habere voluiſſe. At inquis, hæc cuncta eos præſtitiſſe, non ut ſalvi fierent, ſed ut majori gloria potirentur. Verum hoc falſiſſimum eſt prætenſo ſenſu, quaſi illi de ſalutis quaſi ſubſtantia ſecuri ſtrictiorem eam viam, ac diſciplinam c pe rent pro conſequendis gloriæ incrementis; quin contra, ut ſcitur, ea etiam cuncta peragendo de ipſa etiam ſubſtantia certi non erant, ſed timebant.

Hinc denuo argumentamur: ſecundum prudentiam, ſic etiam vulgo, & univerſim ſine diſtinctione conſideratam haud eſt, id velle, quod nulli eorum, qui ea in re extra controverſiam prudentes ſunt, voluiſſent: quidquid alii contradicerent, quorum prudentia, peritia, experientiaque, non eſt ſaltem adeo explorata, & certa, atque extra controverſiam: & ſi res eſſet graviſſima, magna profectò imprudentia foret. At nullus eorum ita certo prudentium, & expertorum voluiſſet, ſuam ſalutem æternam eſſe connexam cum ſalute vita communi viventium, ſeu hos prudentes non ſequentium: aliunde vero res eſt omnium maxima, & cujus comparatione omnes aliæ noſtræ flocci pendendæ ſint. Ergo imprudentia, eaque magna eſt, & conſequenter grave peccatum ſalutem æternam noſtram vitæ communi connectere.

Confirmatur; quia hæ etiam Deo diligentiſſime inſervientes magnæ animæ adhuc timebant de ſalute ſua, & propter præteritum, & propter præteritum, & propter præſens, & propter futurum. Propter præteritum quidem, quia utrum ſua ſibi peccata dimiſſa eſſent, quia utrum ſua ſibi peccata dimiſſa eſſent, neſciebat. Propter præſens qui ignorabant, num aliquid elationis, vel amoris proprii, vel ſimile in corde deliteſceret. Propter futurum, ne à propoſito deſiſterent. Sciebat ſcilicet, neminem ſcire, an amore, vel odio dignus ſit: ſciebant, nos juſſos cum timore, & tremore operari noſtram ſalutem: ſciebant, vel ipſum Paulum Apoſt. nihil ſibi conſcium eſſe; neq; tamen auſum ſe judicare & abſolvere: ſciebant, eum caſtigaſſe ſuum corpus, & in ſervitutem redegiſſe, ne cum aliis prędicaret, reprobus ipſe efficeretur: atq; hujusmodi alia plurima ſciebant, & die, noctoq; meditabantur, nec proinde non timere poterant. Ubi celebria ſunt ea Auguſtini verba; *ſuo timore nos terret Apoſtolus. quid enim faciet agnus, ubi aries timet, & tremit?*

Hinc ea fortiſſima argumentatio ſumitur. Qui videret, ſtrenuos, expertosque milites valde eſſe ſolicitos; munire etiam ſeſe armis omnibus; exercereque omni ſtudio intentos; & nihilominus hoſtem, præliique exitum valde timere, ſtultitia plane eſſet, ſtuporque, qui in rationales homines vix cadat, alios imbelles ſolicitos non eſſe, armare ſe nolle, neque intentos exiſtere, Idem eſſet, ſi in pelago peritiſſimos nautas videremus valde ſolicitos, huc illuc curſitantes, & nihil non moventes, ut navim rectè dirigant, regantque: alios autem minus ſaltem peritos, ac verſatos otiari, ac mereque nihil. Stultitia & hæc eſſet. At hæc eſt

com-

comparatio, & major eſt comparatio Apoſtolorum ad nos, & ſanctorum Dei, aliorumque ad eorom exemplar mores formantium ad alios quoquo modo viventes, nec eorum more vitam inſtituere volentes. Quare ubi citra contentionem res iſtæ tractantur, ſcilicet, in libris ſpiritualibus, ut in reliquorum ſpecimem videre potes in Granata maxime in aureo eo libro de exhort. ad virtut. Stultitiam hoc eſſe, cæcitaremque de plano dicitur: velle aurem ſtulre, cæceque in moribus agere grave ctimen eſt. Tenemur ergo eorum prudentum, peritorumque more nosmet inſtruere, ſolicitos, intentosque exiſtere ad inſtar eorum; & ad huc timere, nec vane confidere. Vana enim confidentia eſt, ubi aries timet; & tremit agnum nihil metuere: nosmet judicare, & abſolvere, tutiſſimosque exiſtimare.

Ubi ſanè ita mecum contendere ſoleo. Vel iſti viri Dei maxime errant, & viam ſalutis ignorant, vel erramus nos, & ignoramus: nam illi plurimum facientes, nec aliud agentes timent; nos eorum comparatione nibil agentes, & omnia alia agentes aut nihil timemus, aur timemus minus. At illi non errant, neque ignorant; & miſerandus eſſet, qui ſe illis vel præferret, vel æquaret. Ergo erramus maxime nos, & ignoramus, ſeu potius dormimus, & oſcitamur. Sed ſæpiſſime juſſi ſumus vigilare. Ergo tenemur. Abſurdum quippè eſt, nos aut dormite, aut dormientium ad inſtar tractare primum, & maximum omnium negotiũ.

Poſtremo & hoc argumentum ego ſolvere neſcio. Si profecturus quis eſſet in Indiam, & ſciret vel certo, vel probabiliter exiis, quæ ut in plurimum contingunt, omnes eos, qui certa via profecti ſunt, fœlicirer portuo1 tenuiſſe; de aliis, qui alio pelago navigarunt, quid factum ſit, nihil certo, nec probabiliter hac probabilitate ſciretur, ſed res manſiſſet incerta; profecto eſſet ille inſanus, & peccaret, ſi primorum eorum navigationem non ſequeretur. Atque idem eſt, ſi iter facturus eſſet, ſi litigaturus, ſi negotium quodlibet tractaturus. At ſcimus certiſſime, ſanctos omnes canonizatos portum fœliciter tenuiſſe; de aliis, qui eorum more vixerunt, exiſtimus etiam ferme certi, & dictam probabilitatem habemus: de cæteris neutro modo quidquam ſcimus, ſed res manſit in certa, ut declaratum eſt. Ergo vel hæc ſalutis res nihil eſt, vel tenemur eam ad ſalurem viam capeſſere, qua ſcimua alios perveniſſe: alia autem via, utrum cæteri vel multi, vel pars ſaltem media pervenerit, neſcimus; quin ad negandum adeſt & authoriras immenſa, & rariones fortiſſimæ, & ex his ipſis, quæ diſſerimus, plus minus conjicitur. Sed plane, ut recte quidam aſſeruit, nolumus ire quò tamen volumus pervenire.

Hæc certe, vel ſimilia ex libris ſpiritualibus norunt plerique; atque ut ad teſtimonium aliud conſcientiæ ſalrem plurimorum redeamus, nollent illi in eo rerum ſuarum ſtatu, in quo ſunt, decedere, ſed prius vocarionem ſuam, & electionem certiòrem reddere; indeque in futurum magna cogitant, & ſervant: vellent mundo prorsùs renunciare; alii Magiſtratus etiam, & Præfecturas abjicere, & ſibi duntaxat intendere: alii remiſſius agentes religioſi fratres alios ſuos, & ſocios aliquando demum imitari cogitant. Cæterum ut in plurimum ſolent eſſe volunrates iſtæ in efficaces; ſicut eorum, qui in apertiſſimis peccatis luxoriæ v. g. vitam terunt. At nihilominus ſufficiunt in teſtimonium veritatis. Nam hæ voluntates quamquam in efficacea ex ea cognitione, perſuaſione torquenre naſcuntur, qua patum tutos ſe arbitrantur, vellentque non ita in certos, & ancipites decedere. Ergo hi ſaltem minus dormientes perſuaſi plos minus ſunt, ſe non eo in loco, in quo deberent, ſalutem ſuam poſuiſſe.

## §. VI.

*Eadem tuto, certoque prudentium, ac peritorum viam ſequendi obligatio authoritate commonſtratur.*

SAtis ratiocinio datum eſt, quod certe plurimi eſt faciendum, ubi probanti authoritati, ideſt, authoritati revera tali congruat; ſin vero diſcrepet repudiandum eſt; ſi præter ſit, nec tunc quidem magni pendendum; nam ratiocinia ab acutis quibusque facile otrolibet atteruntur. Ergo oportet veris authoritaribus, & aliquibus valde notis, & obviis, eo magis excuſationem omnem adimentibus ſtatuamus, quæ hucusque diſſeruimus.

Primum argumentor ex Breviario, ubi certe non caſu Ecclelia ſancta tot rectæ doctrinæ morum fundamenta tradit atque ubique, & omnibos, qui ſaltem recitant, eſſent ob oculos: Et ſanè ſatis omnibus olim ſcirentur, & avide arriperentur, ſi ut docent rectè vivere, ita docerent aurum invenire.

Auguſtinus itaque ait: *Solemnitates enim Martyrum exhortationes ſunt Martyriorum, ut imitari non pigeat, quod celebrare delectat.* Sed mox clare, planeque nos deſcribit dicens: *Sed nos volumus gaudere cum Sanctis, & tribulationem mundi nolumus ſuſtinere cum ipſis. Qui enim ſanctos Martyres, in quantum potuerit, imitari noluerit, ad eorum beatitudinem non poterit pervenire. Sed & Paulus Apoſtolus prædicat dicens, ſi fuerimus ſocii paſſionum, erimus & conſolationis. Et Dominus in Evangelio: ſi mundus vos odit, ſcitote qui a me priorem vobis odio habuit.* Recuſat ergo eſſe in corpore, qui odium non vult ſuſtinere cum capite.

Magnus Gregorius. *Sed ad magna præmia perveniri non poteſt, niſi per magnos labores.* Unde & Paulus egregius Prædicator dicit; *non coronabitur, niſi qui legitime certaverit. Delectat ergo mentem magnitudo præmiorum, ſed non deterreat certamen laborum. Unde ad ſe venientibus veritas dicit: ſi quis venit ad me, & non odit Patrem ſuum, & Matrem, & uxorem, & filios, & fratres, & ſorores, adhuc autem & animam ſuam, non poteſt meus eſſe diſcipulus.* Hæc & alia in Breviario: quæ forte per imitationem perfectam, & imperfectam, ideſt, per non imitationem, aliosque terminos diſtinguent, & eludent: ſed nos ſanè ora obſtruere non poſſumus; atque ſi hoc pacto hominum convictum, verba, & dicta confundere inciperemus, una vix hebdomada homines ſibi convivere perdurareque in ſocietate poſſent. Et in Decreto 1. q. 1. cap. nec ſufficere aſſeritur. Nec ſufficere nobis ad ſalurem arbitremur ſi turbis negligentium, vel quorumque in doctorum fide, vel actibus adæquemur, quibus ſacris Litteris unica eſt credendi pariter & vivendi regula præſcripta.

Eſt prætereà Paulus expreſſus in hanc rem ad Philip. 3. ſcribit ibi primum, qualiter ipſe ambularet; omnia detrimentum exiſtimabat propter Chriſtum, arbitrabaturque ut ſtercora, ut Chriſtum

lucri faceret, &c. Quæ certe eorum ſint quos neceſſario ſequendos proponimus. Jam inquit: *imitatores mei eſtote fratres, & obſervate eos, qui ita ambulant, ſicut habetis formam noſtram. Multi enim ambulant, quos ſæpè dixi vobis; nunc autem & flens dico, inimicos crucis Chriſti; quorum finis interitus; quorum Deus venter eſt, & gloria in confuſione, ipſorum, qui terrena ſapiunt. Noſtra autem converſatio in cœlis eſt.* Dixi jam ſuperius nihil intereſſe, vel quorum Deus venter ſit, vel quorum Deus gloria mundi ſit, vel voluptas, vel divitiæ.

Ecce primum Paulus proponit ſe, & ſecundum hanc formam ambulantes, & qualesque hi ſint, deſcribit, qui omnia arbitrentur ut ſtercora, ut Chriſtum lucri faciant; qui amici crucis Chriſti exiſtant; quorumque converſatio in cœlis ſit, & quæ ſurſum ſunt ſapiant: proponit item alios, non hanc formam ſequentes, inimicos crucis, gulæ deditos, qui univerſim terrena ſapiant: hæc practice magnifaciant, his potiſſimum intendant, atque inhæreant. Aperta mox eſt ſententia Apoſtoli; non enim majorem, vel minorem eos gloriam conſecuturos loquitur, ſed de plano dicit, *quorum finis eſt interitus, & gloria in confuſione ipſorum, qui terrena ſapiunt.* Tenemur autem haud dubie non in interitum, & ad confuſionem tendere, ſed ad Patriam. Tenemur ergo formam à Paulo præſcriptam imitari, eosque quod imitantium eſt, obſervare, qui ita ambulant; & omnium aliam formam, quæ præter ſit, vel contra ſit, effugere.

Expono: idem eſt Paulum imitari, & ambulare juxta eam formam. At tenemur hanc formam ſequi, atque juxta eam vivere. Ergo & Paulum imitari. Ergo & reliquos ſanctos, & quos propoſuimus, prudentes. Licet autem ita ſpecialiter in eos Judæos dirigere videatur, qui legem etiam retinêre volebant, nec eam admittere, quæ ex fide eſſet juſtitiam, ad idque propter lucrum movebantur: at doctrina omnes eis in affectu ſimiles complectitur, & juxta præſcriptam formam non ambulantes, inimicos crucis Chriſti, qui terrena ſapiant, quorumque Deus, hoc eſt, finis terrenum aliquid ſit; hoc principale, & famoſum amatum, in quod vita dirigatur.

In quibus ne offendamus, ſcitur, duplicem eſſe Sanctorum imitationem, aliam quoad virtutes; aliam quoad opera interiora virtutum. Comperſum eſt, non omnes obligari ad iſtam ſecundam Pauli, vel ſanctorum imitationem; nam cum Paulus prædicator veritatis erat in univerſo mundo, portabatque nomen Chriſti ad univerſas gentes: alii eremos incoluerunt, alii re etiam pauperes, celibes alii extiterunt, quos quoad hæc imitari alii neque poſſint, neque debeant. Imitatio ergo intelligitur quoad virtutes, & quoad opera unicuique ſtatui congruentia. Quæ vero congruant, vel non congruant, non ex ſapientia ſæculi ſumendum eſt, neque ab hac, aut illa opinione; ſed recta regula eſt reſpicere, & obſervare eos, qui in eo ſtatu, vel officio Apoſtolos, ſanctosque ſecutos eſſe novimus. Idcirco etiam Apoſtolus, cum formam ſequendam proponit, non ea commemorat, quæ omnibus non congruant prædicationes, itineraque ſua, paupertatem, labores manuum, & ſimilia, ſed ea, quæ omnibus aptè congruant, omnia revera, & arbitrari tanquam ſtercora, ut Chriſtum lucremur, cœleſtia ſapere, diligere, quærere, amicosque crucis exiſtere. At qui ſanctorum more, & affectu non vivunt, horrere magis ſolent crucem Chriſti mortificationem, humilitatem, contumelias, & quidquid crucis Chriſti maxime proprium eſt. Hi ergo amici ſaltem crucis non ſunt; nobis tamen, nec eſſe quidem inimicos. Plane neſcimus, quò ituri ſint: non certe quo amici; non vis etiam, quò inimici. Quò ergo? Nos profectò hos medios neque amicos, neque inimicos non aſſequimur.

Hæc, quæ hoc loco contulit Paulus, alias etiam ingeminat: *imitatores mei eſtote, ſicut & ego Chriſti:* item: *& vos ſcire poteſtis ex regula, & doctrina mea:* item ad Thimoth. *Exemplum eſto fidelium in verbo, in converſatione in charitate, in fide, in caſtitate* item Petrus: *forma gregis facti ex animo.* Traditur eſt ergo nobis forma plana, & obvia rectè vivendi, [illegible] cet eos imitando, & ſequendo, qui forma exemplaque extiterunt arietes ovib[illegible] ex [illegible] & ſancti omnibus, obvii, coætanei, tr[illegible]

Brevius jam alia argumenta conficiam[illegible] prudentes carnem ſuam crucifixerunt cum [illegible] & concupiſcentiis; quod quid ſit plus minus intelligunt omnes. Atqui Chriſti ſunt, hoc faciunt; & qui Chriſti non ſunt, pereunt. Tenemur ergo eos imitari, carnemque noſtram ad inſtar illorum crucifigere cum vitiis, & concupiſcentiis.

Rursus: hi prudentes agebantur ſpiritu Dei; nam erant filii Dei; qui autem *ſpiritu Dei aguntur, hi ſunt filii Dei,* & ut Auguſtinus apud S. Thomam ad Philip.3. lect. 2. inquit, *brevis differentia [illegible] Evangelii eſt amor, & timor.* Sed tenemur eſſe [illegible] Dei. Ergo tenemur inſtar prudentium eorum ſpiritu Dei, hoc eſt, amore agi. de quo multa præc. quæſt.

Denuo tenemur non fatuis virginibus, ſed prudentibus eſſe ſimiles: [illegible]m peccatum grave ſit fatuas illas conſectari, quæ perierunt. At prudentes noluerunt in quæſtione iſta ſuam ſalutem habere, ut forte conſecuturæ eam eſſent, & fort non ſſent, nec rem tantam huic incerto comm[illegible] Committimus vero, ut declaravimus, ſi ſanctorum viam, formamque prætereamus. Ad [illegible]m igitur obligamur. Ubi hæ virgines fatuæ [illegible] quam ſanctorum via incedentibus oculo a[illegible] poſſunt; non enim occidebant, non furabantur, non mœchabantur, aut hoc genus alia, quibus non factis valde confidimus, Evangelium memorat. Gregorius elationem earum crimen ex[illegible]mat, Chryſoſtomus avaritiam; quia cum haberent, unde oleum opportune emerent, n[illegible]ue [illegible] quin a prudentibus gratis oleum poſtularunt.

Omnes item octo beatitudines rem iſtam ev[illegible] cunt: in quibus quaſi ſumma doctrinæ C[illegible] morumque decreta capitalia continentur, p[illegible] ſùs, ac ex diametro contraria ſapientiæ ea[illegible] & ſæculi: pauperes enim beati pronunciantur, & verum eſt: qui lugent, mites, pacifici, qui perſecutionem patiuntur propter juſtitiam, beati a[illegible]runtur, & verùm eſt, & ſi crepet mundus. [illegible] quos propoſuimus, hac via inceſſerunt vel a[illegible], vel ſaltem affectu. Hos autem beatos d[illegible]r veritas; contraria omnia d[illegible]r falſitas, hoc eſt, mundus. Eadem ergo illa prudentum eorum, [illegible] paupertatis ſpiritus, manſuetudinis, pacis, [illegible] V[illegible] capeſſenda nobis quoque eſt, ſi beati fut[illegible] mus. Satis ſcilicet clare Dominus loc[illegible]s [illegible], & omnes intelligunt ſanctorum propriam e[illegible] eam viam.

Iterum Dominus ſatis apertè omnibus [illegible] ciavit: *ſi quis vult venire poſt me, abneget ſ[illegible]m, & tollat crucem ſuam: & ſequatur me.* F[illegible]ult [illegible] ne

tergi-

tergiverſamur : nam hi ſunt flores Evangelii: totum ſibi, & ſingula ſingulis, ac ſententiis ſententiæ cohærent, & in qualiber idem invenitur, anguſta porta, arcta via, crux, gladius, abnegatio mortificatio, contemptus mundi, & amor Chriſti. Noſtri prudentes, periti, ac verſati hoc ita intellexerunt; hanc eſſe viam crediderunt, eaque inceſſerunt. Ergo ſi Chriſtum ſecuturi ſumus, & quò pervenit perventuri, eadem illorum via incedendum eſt.

Argumentor præterea: neceſſaria eſt humilitas ad ſalutem, & nullus humilis ſpiritu damnatus eſt, nullus ſuperbus ſalvatus; nullus humilis eſt in inferno, nullus ſuperbus eſt in cœlo. Conſtat ex Pſalm. 17. Prover. 29. ex Matth. 11. & 23. atque ex aliis. Rectè ſcilicet Auguſt. libr. de Cathedralibus inquit: *Magna enim eſt miſeria ſuperbus homo, ſed major miſericordia humilis Deus*, & magnum ſanè monſtrum coram humili Deo ſuperbus homo. At ad comparandum humilitatem opus eſt meditatione, orationeque multa, & ut ſanctorum more, formaque vivamus; qui ſcilicet poſt eam etiam ſuam tantam diligentiam hunc maxime hoſtem ſuperbiam timuerunt: vanumque prorsùs eſt, nos, qui ut rectè Salmeronius aſſerebat, Pelagiani toti, ideſt ſuperbi concipimur, & naſcimur, evadere victores poſſe quoquomodo vivendo nec ſanctorum mores induendo. Ergo neceſſaria eſt ſanctorum imitatio ad humilitatem comparandam. Sed ad iſtam obligamur omnes; quia obligamur ad neceſſaria ad ſalutem. Ergo & ad imitationem.

Vidi aliquando, qui irriderent hanc de neceſſitate humilitatis doctrinam. Sed contenti ſumus, ſi cum libris Dei, & ſanctorum, ſi cum ſanctis ipſis, & libris ſpiritualibus, in quibus de ejus veritate nihil ambigitur, irrideamur. Alii ajunt, ſuperbiam tum eſſe peccatum mortale, cum ad hæreſim, vel neſcio quid aliud, tranſierit, ut ſi credas, te nihil indigere Dei adjutorio; ac ſimilia commiſcent. Sed certe docere, & contradicere non deberent, niſi prius ediſcerent Theologiam. Aliud enim prorsùs eſt hæreſis, aliud ſuperbia; hoc in voluntate, illa in intellectu reſidet, ut ſatis clarum eſt in 2. 2. & libri quoque ſpirituales declarant, ac ipſe Catechiſmus puerorum ſuperbiam ponit mortale, & nemo ſapientium dubitat. Nos illam ſuperbiam mortalem exiſtimamus qua fatuæ virgines efferebantur, quâ ſcientia inflare ſolet; qua ſcribæ, & Phariſæi omnia faciebant, ut viderentur ab hominibus, amabant primas cathedras in ſynagogis, primos recubitus in cenis, ſalutationes in foro, & vocari ab hominibus Rabbi: per hæc quippè Dominus eorum ſuperbiam declarat, quam lethalem fuiſſe, ac cæcitatis, multorumque ſcelerum deindè cauſam, in comperto eſt. Eam uno verbo nos groſſe ſuperbiam mortalem eſſe putamus, quæ facit, ut cui ipſa ineſt, non humilis homo ſit, ſed ſuperbus; non enim medium eſt ſimpliciter; alioquin eſſet medium inter infernum, & cœlum. Tu modo quære, & circumſpice, utrum præter eos, qui ſanctorum more non vivunt, hos humiles ſpiritu, hos non ſimpliciter ſuperbos invenias. Hieronymus certe in Breviario: *væ nobis miſeris*, inquit *ad quos vitia Phariſæorum tranſierunt*: & iterum: *quicumque igitur ita facit quodlibet, ut videatur ab hominibus, ſcriba eſt, & Phariſæus*: & ruſticus ille qui Joannem Taulerum ad eam eximiam vitam convertit, non erubuit eum Phariſæum coram appellare. Ubi omittimus plurima.

## §. VI.

*Multorum ſecularium iſta omnia ad religioſos rejicientium falſa perſuaſio, vel ſomnus excutitur.*

OCcurrunt ergo vel multi, vel pauci, utinam eſſent nulli qui ſe adhunc mundum natos, ituros tamen ad cœlum, atque ad pompam, ad famam, ad gloriam, ad delicias, ac divitias, & potentiam editos arbitrati videntur, & jejunia, vigilias, charitatem interiorem, humilitatem mortificationem, ac mundi contemptum, & quidquid crucis ſupereſt, nihil ad ſe pertinere exiſtimantes, ad monachos & religioſos, & anacoretas totum hoc rejiciunt.

Hinc quaſi ipſi frui hoc mundo juſſi fuiſſent, religioſi vero ſolùm uti: hi viatores eſſe, ipſi habere permanentem civitatem, utque ſolis religioſis exempla daret Dei filius, ſic vivere, ſic etiam mori dignatus fuiſſet, mirantur ſine fine, & in ſequuntur, carpuntque remiſſiores religioſos, atque maximo ipſis ſcandalo ſunt lapſus quique eorum. Et quorſum, inquiunt, ſæculo renunciarunt? Quorſum ingrati ſunt? Seque mira facturos promptiſſime promittunt, ſi religionem amplecterentur; & interea eorum, quæ tenentur, vix agunt quidpiam, ſed facile multa evertunt.

Conſilium haud eſt Religioſorum defectus, aut culpas vindicare, ſed ſæcularium hujusmodi ſomnum diſcutere. Et primum quidem, quæ hactenus tam hac quæſtione, quam in ſuperioribus diſſeruimus, non religioſos ſolos, ſed omnes complectuntur; nam ſæculares etiam, opinor, diſtrictè judicabuntur; atque ipſi etiam Deum amare ſuper omnia, & proximum tanquam ſeipſos obſtringuntur; debent quoque ſatagere, ut vocationem ſuam modo dicto, & electionem certam reddant: atque ita de aliis: ac nullus vel ſæcularis ſuperbus cœlo potitus eſt.

Jam deinde, ut tutius cauſam iſtam agamus, diſſerat ſapientiſſimus Cardinalis Bellarminus. Primum enim ait, Apoſtolus in ipſo principio Epiſtolæ ad Rom. ita ſcribit: *Paulus ſervus Jeſu Chriſti vocatus Apoſtolus omnibus, qui ſunt Romæ, dilectis Dei, vocatis ſanctis*. Atque ſicut de ſe dixerat, *vocatus Apoſtolus*, ideſt, vocatione, Apoſtolus ſive vocatus ad Apoſtolatum; ſic de aliis Chriſtianis dicit vocatis ſanctis, ideſt, vocatis ad ſanctitatem. id quod explicat clarius in Epiſtola ad Epheſ. &c.

Similia præcipit Princeps Apoſtolorum Petrus, cum ait, *ſecundum eum, qui vocavit vos, ſanctum & vos in omni converſatione ſancti ſitis, ſicut ſcriptum eſt, &c.* Deindè non ſoli clerici, & regulares debent exire de mundo, nec diligere mundum. Scribit enim Paulus omnibus Corinthiis, quorum pars maxima Laicorum erat *debueratis de hoc mundo exiſſe*. Et S. Jacobus: *neſcitis*, inquit, *quia amicitia hujus mundi inimica eſt Dei: quicumque ergo voluerit amicus eſſe ſæculi hujus, inimicus Dei conſtituitur*. Sanctus quoq; Joannes non excipit Laicos, vel ſæculares, cum ait: *nolite diligere mundum*, neque ea, quæ in mundo ſunt. Si quis diligit mundum, non eſt charitas Patris in eo.

Quæ, & alia proſecutus, concludit vix Dei: habemus igitur ex doctrina Spiritus ſancti per os Chriſti & Apoſtolorum nobis prædicata, non ſolùm clericos, & monachos, ſed etiam Laicos ad

hanc

hanc perfectionem obligari, ut ſancti ſint, & de mundo exierint, & concupiſcentiis ejus nuncium remiſerint. Hæc & alia Bellarminus.

S. Auguſtinus ſer. 47. *Siquis vult venire poſt me, ab neget ſemet ipſum, & tollat crucem, & ſequatur me. Non enim hoc virgines debent audire, & maritata non debent; aut viduæ debent, & nuptæ non debent; aut monachi debent, & conjugati non debent; aut clerici debent, & laici non debent.* At neque laici ſalui fiunt, niſi poſt Chriſtum eant. Si ergo ad hoc neceſſe eſt & ab negare ſe, & crucem tollere, utique etiam laici tenentur. Hoc porrò eſt omnium difficillimum, abnegare nos, utque exponebat Bernardus, crucem non invitos, ſed volentes tollere: & rectè inquit Gregorius, forte non tam *laborioſum* eſſe homini relinquere ſua, *ſed valde laborioſum eſt*, ait, *relinquere ſemet ipſum; minus quippè eſt abnegare, quod habet: valde autem multum eſt abnegare quod eſt.*

Sanctus Leo ſer. 9. de Quadrag. Dominus enim in exhortationibus dicit: *qui non accipit crucem ſuam, & ſequitur me, non eſt me dignus. Nec dubitare debemus, hanc vocem non ſolùm ad diſcipulos Chriſti, ſed ad cunctos fideles, totamque Eccleſiam pertinere.* Quæ diſſolvere poſſunt perdurum, & blandum.

Copioſius de his diſſerat Chryſoſtomus, tum alias, tum lib. 3. adverſus vituperatores vitæ Monaſticæ, & ſcilicet adeo vetus hic error *Neque enim Chriſtus, inquit cum de his monita ederet, legesq; ſtatueret, ita diſtinxit, ut diceret, ſiquidem is, qui jurat Monachus ſit, à malo jusjurandum eſt: ſin vero Monachus non fuerit, jam non à malo eſt, ſed abſolute omnino dixit: Ego autem dico, ne juretis penitus. Rurſumq; cum diceret, væ ridentibus, non addidit Monachis, ſed abſolutiſſimam ſententiam de omnibus tulit. Atque idem in cæteris mandatis maximis, & admirandis facit.*

*Cum enim dicit: beati pauperes ſpiritu: beati, qui lugent: beati mites; beati, qui eſuriunt, & ſitiunt juſtitiam: beati miſericordes; beati pacifici: beati, qui perſecutionem patiuntur propter juſtitiam*, &c. *Nec Monachi, nec ſæcularis nomen adjecit. Cæterum iſta diſtinctio ex hominum conſuetudine introducta eſt; Sacræ vero litteræ nihil horum penitus noverunt, ſed omnes Monachorum vita, & inſtituto vivere volunt.*

*Audi denique, quid Paulus moneat, quem cum nomino, rursùm Chriſtum prædico. Hic itaque cum ſcriberet uxoratis hominibus, filiosq; nutrientibus, omnem ab illis Monaſtica vitæ diligentiam requirit. Namque delicias omnes penitus abſcindens, ſive quæ ad cultum veſtium, ſive quæ ad cibos pertinent*, &c. Et multa Chriſtianæ diſciplinæ capita proſequitur.

*Cum itaque non monachos tantum vel Apoſtolos, ſed ipſum etiam Chriſtum imitari nos jubeat, eisque; qui non imitantur, ſupplicia maxima intentet; qua tu tandem ratione, illam dicis eſſe majorem altitudinem? Eandem enim omnibus aſcendere propoſitum, & imperatum eſt: Sed hoc plane eſt, quod evertit univerſum orbem. quod ſumma vita bene agenda diligentia monachis opus eſſe arbitramur; cæteris negligenter vivere licere.*

Hæc cum audis, lector, hære, quæſo te, nec a barbaro aliquo, aut ſciolo dicta exiſtimes: Chryſoſtomus eſt, qui ſtatuit, cujus comparatione tu, & ego, & viginti noſtri ſimiles, & plures nihil ſumus: pauperes, miſeri, Doctorelli quidam, & parvuli ſumus; hoc eſſe, inquit, *quod univerſum orbem evertit, quod ſumma vita bene agenda diligentia monachis opus eſſe arbitramur: cæteris negligenter vivere.* Quid vero ſi rursùs alia denuo diſtinctio induceretur, qua monachi ipſi in alios paucos eam diligentiam rejicientes, ſibi ſufficere arbitrarentur, atque licere negligenter vivere? Ecce unde, non quidem divinando, ſed errores iſtos hominum videndo, ipſe hic Chryſoſtomus, eique ſimiles alii, tam paucos ſalvos fieri, arbitrati ſint.

*Non ita, non ita eſt*, ſubdit Magnus Doctor, *ſed eadem ab omnibus Philoſophiæ ratio requiritur: atque id equidem vehementer; imo vero non ego, ſed ipſe judex omnium Chriſtus: ac mox inducit divitem illum damnatum; Virgines reprobatas, &c.*

*Neque vero in inferendis ſolùm cruciatibus, ſed etiam in ſanciendis legibus id Chriſtum feciſſe, reperies. Etenim cum dicit, venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati eſtis, & ego reficiam vos: tollite jugum meum ſuper vos, & diſcite a me, quia mitis ſum & humilis corde, & invenietis requiem animabus veſtris, non monachos tantum alloquitur, ſed & omne prorsùs hominum genus. Itemque cum jubet, per anguſtam viam ingredi, non iſtos modo; ſed omnes omnino homines hoc imperio convenit. Cumque odiſſe animam ſuam in hoc mundo, atque cætera ejusmodi juberet nullum hominum genus excepit.*

*Cum vero non omnes, alloquitur, neque jura, & leges omnibus conſtituit hoc ipſo inſinuat nobis apertè. Denique cum de virginitate loqueretur, adjunxit, qui poteſt capere, capiat, neque omnis adjiciens, neque in præcepti ordine ſtatuens. Ita Paulus quoque, nam in omnibus locis Magiſtrum imitari deprehenditur, cum in hanc incidiſſet materiam ajebat: de virginibus autem præceptum Domini non habeo. Itaque quod ad eamdem vitæ diligentiam ſupremumque perfectionis faſtigium* ( cui ſcilicet ſtatus procurandum ) *per divinas leges pariter, & ſæculares & Monachus cogantur, quodque ambo, ſi ceciderint, æqualia ſint excepturi vulnera, neminem jam, quam tum libet ſit ille contentioſus & impudens, contradicturum exiſtimo.*

Quod porrò Chryſoſtomus tradat, Monachorum peccata non eſſe graviora, cum tamen, utpote votum violantes gravius peccare videantur, facilem exitum habet. Nam primo Monachorum nomine, non eos ſolos intelligit, qui voto ſe obſtrinxiſſent, ſed qui etiam citra vota animæ ſalvandæ cauſa montes, & eremos incolebant. Deindè peccatum ſuperioris ſpeciei æquari poteſt alio inferioris, ut aliquod furtum aliqua luxuria, quin etiam excedi. Hinc autem rem iſtam Doctor conſideravit: neque enim, inquit, par facinus admittere videtur, qui uxoris ſolatio ſubnixus decore mulieris irretitur; atque is, qui ejusmodi auxilio & infirmitatis remedio deſtitutus hac interdum peſte corrumpitur. Ubi ſunt ergo illi ſæculares, qui ſua peccata ludum quemdam, & vix quidquam arbitrantur; & ſi quid de Monachis reſciant, ſine fine, & modo ſcandalizantur, & vix omnes non vellent extinctos? Sed quidquid ſit de hac æqualitate, inſtitutum Chryſoſtomi eo in loco non hoc eſt; ſed eo incubuit, ut eam vaniſſimam ſæcularium aliquorum perſuaſionem, quà quidquid ſanctitatis, & excelſæ virtutis in Evangelio imperatur, ad Monachos, regularesque rejiciunt, diſſipet: quod certe, ubi liber Dei valet, confeciſſe ipſi & nobis videtur.

## §. VIII.

*Diſcutitur denuo miſeranda iſta vanitas.*

Miſerandi itaque magis, & a profundo ſomno excitandi hi homines, quam increpandi videntur. Mitiſſime igitur ab eis quæramus utrum ſolùm Monachi, regularesque in Baptiſmo ſathanæ & omnibus pompis ejus abrenunciaverint? Sin

Sin vero etiam ipſi renunciarunt, ad quid teneantur, videant. Quæramus etiam denuo, num Monachi duntaxat Chriſto conſepulti ſint in Baptiſmo? Nam ſi ita eſt, Monachos accuſent, & ſe prorsùs alios habeant.

Quæramus item: cum pueri in doctrina Chriſtiana inſtituuntur, hoc inter alia edocentur, tres eſſe hoſtes animæ, carnem, Demonem, & Mundum. Quærantur itaque utrum hoc ad eos ſolùm pueros attineat, qui religionem, ingreſſuri ſint; non autem ad eos, qui remanſuri in ſæculo? Quod ſi ad hos etiam, & ad omnes pertineret, qui pacem cum mundo ineunt; ejusque, cum hoſtis ſit, amici exiſtunt, non repugnant, non contra pugnant, & impugnant, à Deo profecto deficiunt, & pereunt. Quomodo item non erubeſcunt, cum ajunt, ſe mundum ſequi? Ejus ergo, quem ſequuntur, gloriam conſequentur.

Quærendi ſunt item, an ſtatus religionis, an laicorum ſit periculoſior; uter tutior? Tutiorem, opinor, religioſum; periculoſiorem ſæcularem volentes nolentes fatebuntur; quin rectè Gregorius multis de cauſis apud S. Thom. 22. q. 186. art. 9. tranquillo portui ſtatum religioſum; fluctuanti mari confert ſæcularem. Num ergo, qui quaſi in portu ſunt, vigilare, cavere, diligentes, ſolicitique eſſe tenentur; dormire vero, aut torpere, & quoquomodo vivere, qui tempeſtate jactantur? Orare, jejunare, non videre illi; hi vero frui pleniſſime omni terræ bono? Sed vero navigent utrique: religioſi certe tutiori navigio vehuntur; ſcapha velut quadam laici. Ergo hi negligant, illi prorsùs vigilent, conſecutio plane eſt, quam nulla ratio probavit, ſed torpor, & ſomnus excogitavit.

Quærantur præterea, ad quos pertinere cenſeant parabolam illam de cæna magna? Nonne ipſas illas ipſi excuſationes prætexunt, ne Deo, diviniſque multum vacent; non enim dixerunt, ad occidendum, mæchandum, furandumve imus, *ſed primus dixit ei, villam emi, & neceſſe habeo exire, & videre illam: rogo te, habe me excuſatum. Et alius dixit: Juga boum emi quinque, & eo probare illa: rogo te, habe me excuſatum. Et alius dixit: uxorem duxi, & ideo non poſſum venire. Et reverſus ſervus nunciavit hæc Domino ſuo.* Tunc iratus Pater familias, &c. Quid vero eum facturum cum his, qui iſtis de cauſis ſeſe excuſant, arbitramur? Ad Purgatorium forſitam eos conjiciat. *Dico autem vobis*, inquit, *quod nemo virorum illorum, qui vocati ſunt, guſtabit cœnam meam.* Apud Matth. cap. 22. multi enim ſunt vocati, pauci vero electi.

Atque hoc modo ex planis Evangelii ſententiis interrogari de multis poſſunt, ad quæ obmuteſcant, ac tantâ illa regularium prætermiſſa cura ſibi provideant, niſi etiam velint totum Evangelium non ſuum eſſe, ſed Monachorum. Quos, precor, eo ſuo inſolubili argumento convenit Paulus 1. ad Corinth. 7. *Hoc itaque dico fratres: tempus breve eſt: reliquum eſt, ut qui habent uxores, tanquam non habentes: & qui flent, tamquam non flentes; & qui gaudent, tamquam non gaudentes: & qui emunt, tamquam non poſſidentes; & qui utuntur hoc mundo, tamquam non utantur: præterit enim figura hujus mundi*: eſt argumentum de promptum, a brevitate & incertitudine vitæ, & a manifeſta vanitate mundi: & ſolutionem non habet. Veriſſime enim viatores ſumus, hoſpites, & advenæ, &c. Tenemur ergo non hæc invertere; nec conſilium eſt, ſed ſtatus ipſe noſter viatores eſſe, alio tendere. Quod ſi loca hæc obvia dicas, & vulgaria, eo magis excuſationem adiment, nec minus concludent.

Ut itaque harum rerum vim, roburque declaremus, & non ſolùm credant ſæculares, ſed etiam aliquo modo intelligant ſuam obligationem, ex conceſſis ad negata explicatio ducenda eſt. Apprehendunt nimirum ipſi, & concipiunt, & bene ſane concipiunt, magnum quidpiam, & grande eſſe ſtatum religioſum, ſanctitatis omnis ſcholam; perfectionis acquirendæ inſtitutum ſacratarum Deo animarum.

In hoc certe non errant, ſi ita ſimul apprehenderent & conciperent, quam magnum quidpiam ſit, excellens, ſanctumque eſſe Chriſtianum; ſed hoc quod omnium noſtrum eſt, facile præterimus; illud quod aliorum curamus, ponderamus, & urgemus: ex his itaque, quæ de religioſo ſtatu concedunt, & intelligunt, ſuum quoque intelligere poſſunt.

Ponamus igitur tria genera hominum, ſcilicet Gentilium vel Mahometanorum; & ſimpliciter Chriſtianorum, id eſt, Chriſtianorum ſæcularium, & Chriſtianorum regularium, & hos tres ſtatus aut inſtituta conferamus. Citra comparationem pæne omnem, & modum plus diſtat, plusque elevatur ſtatus, vel profeſſio Chriſtiani ſupra non Chriſtianum, ſed, v. c. gentilem, quam diſtet, & elevetur ſtatus religioſus ſupra Chriſtianum ſimpliciter, ac minus differt religioſus a Chriſtiano, quam hic a gentili, vel Mahometano.

Hæc propoſitio eſt innegabilis: nam maxima quæque, quæ ad Deo ſerviendum, & ad ſanctitatem omnem diligentiſſime procurandam movere, & obligare poſſunt, ſunt Chriſtianis omnibus communia, cœlum, infernus, Judicium, Salvatoris vita, mors, & exempla: commune etiam illud ſummum; *empti enim eſtis pretio magno; glorificate, & portate Deum in corpore veſtro.* Donum creationis, conſervationis, redemptionis, earumque fides, & quidquid maximum eſt, & ex quo adeo a gentili diſcrepamus, & velut in alio mundo poſiti ſumus; plane & Chriſtiano cuique, & religioſo commune eſt; & differentia Chriſtiani à non Chriſtiano velut ſubſtantialis; hæc alia religioſi à Chriſtiano illius ſaltem comparatione eſt quaſi accidentalis: hæc parva; illa maxima: hæc aliqua; illa incomparabilis.

Unde ſic arguitur: qui plus ſtatu, inſtituto, profeſſioneque differunt; plus etiam moribus, corde, & opere differre debent. Sed Chriſtianus à non Chriſtiano plus incomparabiliter differt ſtatu, inſtituto, profeſſioneque, quam religioſus à Chriſtiano, ac plus multo ponit Chriſtianus ſupra non Chriſtianum, quam religioſus ſupra Chriſtianum. Multo ergo plus moribus, & corde, & opere differre debet Chriſtianus à non Chriſtiano, quam religioſus à Chriſtiano.

Hoc argumentum contemnendum haud eſt, quo ſcilicet ſæpè tamquam capitali utitur Dominus; primo circa nimiam rerum mundi ſolicitudinem Matth. 6. *Nolite ergo ſoliciti eſſe*, &c. *Hæc enim omnia gentes inquirunt*: deindè circa modum dominiorum Matth. 20. *Principes gentium dominantur eorum; vos autem non ſic*, &c. Rursùs Matth. 5. & Luc. 6. diligendos etiam inimicos, atque eis eſſe benefaciendum; mutuum dandum nihil inde ſperando, & univerſam noſtram circa proxi-

mos

mos converſationem hoc ferme ex loco commonſtrat: *ſic enim diligitis eos, qui vos diligunt, &c. quam mercedem habebitis? Nonne & publicani hoc faciunt? & ſi ſalutaveritis fratres veſtros tantum, quid amplius facitis? Nonne & ethnici hoc faciunt?* Et in Luca poſt alia: *& ſi mutuum dederitis his, a quibus ſperatis recipere, quæ gratia eſt vobis? Nam & peccatores peccatoribus fænerantur, ut recipiant æqualia. Et ſi benefeceritis his, qui vobis benefaciunt, quæ vobis eſt gratia? Siquidem & peccatores hoc faciunt. Verum tamen diligite inimicos veſtros; benefacite & mutuum date nihil inde ſperantes; & erit merces veſtra multa, & eritis filii Altiſſimi.* Alios ergo vult eſſe prorſus mores noſtros, aliam converſationem quam gentium, quam ethnicorum, & peccatorum, nec alioqui merces ulla ſperanda eſt, aut filii Altiſſimi erimus: & ſi non filii; ergo nec hæredes. Num vero hæc de mutuo, & alia ſolum ſint de conſilio etiam in particulari alias tracto. Sic & Paulus ad Eph.4. prohibet viam gentium ambulare. Atque omnino denunciatum toties eſt, juſtum ex fide vivere. Debet ergo ex fide regulari, ac ſuæ fidei conformem inſtituere converſationem. Fides autem noſtra nobis proponit Jeſum Chriſtum, & hunc crucifixum. Quales ergo oportet eſſe actus noſtros?

Ex his conſpicitur argumenti facti efficacia, quam ſæculares intelligere poſſunt ex ſua ipſa circa religioſos exiſtimatione, & cenſura: mirantur enim remiſſiorem eorum vitam: & ſi lapſus contingat, ſine fine ſcandalizantur; ſi pecuniis, ſi ſæculo multum ſtudeant, vix non horrent, atque valde aliena, quin etiam abſurda, & repugnantia ea putant eorum ſtatui, profeſſioni, & inſtituto, vellentque eos ſibi diſſimillimos. At ipſi magis diſſimiles eſſe deberent non Chriſtianis, atque hi multo magis mirantur ſuam remiſſiorem vitam, ſuos lapſus, & ſcelera, ſuum pecuniarum, ſæculique amorem. Si ergo religioſos adeo reos putant, quia in his ipſis diſſimillimi non ſunt, intelligant ex hoc, quam ſint ipſi rei, & pravi, ſi non Chriſtianis non fuerint multo diſſimiliores.

Ecce ergo hic adſumus tres, gentilis Chriſtianus, & religioſus. Valde ſtomachatur Chriſtianus ſi religioſum inſtar ſui loqui, agere, vivereque videat. At gentilis ſtupet, dum videt Chriſtianum inſtar ipſius inſtituere vitam, loqui, agere, voluptati, divitiis, & mundo inhærere, & vix credit, eum illa credere, quæ confitemur; ubi plurima adduci poſſunt, omniumque plauſu illud Apoſtolici viri Avilæ acceptum eſt, duos oportere eſſe carceres, ſacræ inquiſitionis alterum non credentium; Credentium & ita viventium alterum amentium: & ſuperius Granata jure dicebat, problema eſſe, quid foret incredibilius, utrum Judæos, quæ viderunt, vidiſſe, nec tamen credidiſſe; an Chriſtianos, quæ credunt, credere, & tamen ita vivere. Spiritualia ſunt iſta, inquis. Et fatemur; & primo falſa ea oſtende; & deinde rectam doctrinam moralem ſpiritualem plane eſſe, nos utique arbitramur: quod de novo facile oſtendi poſſet. Atque in rem noſtram urgentiſſima ea ſunt, quæ Jacobus Apoſtolus cap 2. movet *tu fidem habes: & ego opera habeo: oſtende mihi fidem tuam ſine operibus.* & alia in quibus immorari non vacat: vere enim ſi quis litem de ſua fide eis moveret, qui tam longe, & contraria fide vivunt, & ambulant, neſcimus, utrum fidem ſuam ſatis in judicio defenſuri eſſent.

Miratur itaque, ſcandalizatur, ſtuperque gentilis, dum Chriſtianos ita credentes videt ita vivere; Unde illud periculum Paulus 1. ad Timoth. 6. timet ne *nomen Domini & doctrina blaſphemetur*: & ad Rom. 2. *nomen enim Dei per vos blaſphematur inter gentes* quo circa inter plurima alia Salvianus lib.4. de provid. *& in nobis itaque*, ait, *Chriſtianum vocabulum quaſi aureum decus eſt: quo ſi indigne utimur, fit, ut ſuci cum ornamento eſſe videamur.* Sed quoniam hoc ex loco plurimæ veritates morales innoteſcere plus minus poſſunt, viſum eſt paucula alia addere.

## §. IX.

*Peccati mortalis & venialis notio aliqua; & Chriſtiani quia Chriſtiani ſub mortali tenentur aliam quam gentium inſtituere vitam.*

MAxima inter Theologos quæſtio, & difficultas eſt, unde & quomodo differentia inter peccatum mortale & veniale internoſcenda ſit; nec conſilium eſt nunc rem iſtam plene proſequi, ſed delibare & aliquid ad præſens accommodatum ſignificare. Quidam eam regulam neſcio, unde arripuerunt, differentiam totam exiſtimatione, & opinione operantium ipſorum conſtare, & ſi exiſtimaſti, te mortale committere, mortale fuit; ſi veniale putaſti, veniale fuit, & tota regula exiſtimatio eſt. Sed lib.2. hoc everſum eſt.

Jam quoties conſtat, operationi, vel omiſſioni pœnam gehennæ, aut privationem gloriæ denunciari, in confeſſo eſt, eſſe mortale: ubi vero de ſpecie pœnæ nihil intimatur obſcura eſt differentia, & vix internoſcere ac diſtinguere eam poſſumus. Sunt certe quidam, qui quidquid in Evangelio, in Apoſtolicis litteris, in ſanctorum Patrum operibus, ac in libris ſpiritualibus traditur, niſi expreſſiſſime ibi gehenna, aut peccatum mortale apponatur, mox dicant eſſe de conſilio, aut ut ſummum obligare ſub veniali. Unde ſicut laici ad religioſos, ita hi ad paucos quoſdam perfectionis ſtudioſos omnem eam doctrinam, ac diſciplinam rejiciunt, & viam aliam ad cœlum docent: quod quam ſit falſum, ſatis ex dictis cernitur.

Dicendum itaque arbitramur, primo quidem, ad aliqua Chriſtianum, quia Chriſtianus eſt, ſeorſim ab omni alia lege, obligari ſub mortali, ad quæ non Chriſtianus non tenetur. Inquam, ad aliqua non ſolùm credenda, ſed quia talia credit, fidei huic conformia operanda; & univerſim ad inſtituendam diverſam, honeſtioremque vitam magnę adeo, ſanctæque fidei profeſſioni, & inſtituto conſentaneam. Hoc nunc in genere conſtat ex §. præc. ex iis maxime, quæ Dominus ſub pœna nullius mercedis conſequendæ proſecutus eſt, quæ longius in Evangelio ipſo leguntur: atque ex dicendis modo magis conſtabit.

Dicendum proinde videtur ſecundo differentiam peccati venialis, & mortalis univerſim rectè internoſci per modicam & magnam diſſonantiam ad rationem: cujus concluſionis termini exponendi ſunt. Dixi per diſſonantiam ad *rationem*, non utique puram, ſeu ad rationem contra diſtinctam ab authoritate, ſed ad *rationem* ſive ratione, ſive authoritate rectè inſtitutam; ut in caſu noſtro ſumimus rationem ipſa etiam Chriſtiana fide formatam. Dixi *per modicam, & magnam diſſonantiam*: quod exemplo trito parvæ, & magnæ materiæ in jejunio, in juſtitia, atque ſimilibus, quod Idiotæ

etiam

etiam nimis nurunt, ſatis nunc declaratur; & ſi determinatio, & taxatio harum in genere parvitatum magna denuo diſcuſſione indigeat, modulo noſtro jam elaboratam hoc in opere prætermirtimus ut alienant. Nunc ſatis ſit ſi ad eum modum iſta modica ſeu parva, & magna diſſonantia uſurpatur, quo parvam quantitatem cibi, potus, & pecuniæ axplicare ſolent: licet enim iſtas per menſuras etiam, & uncias præterea declarent, in ratione autem nullæ ſint unciæ; per prius tamen eſt parvum, & magnum, quam certæ menſuræ; atque ante, & præter iſtas naturali conceptione omnes, inter parvum, & magnum, modicum, & multum; paucos, & multos diſtinguunt, & via parricula panis parvam eam dico', & ſi ignorem, num ſemiuncia ſit, an minùs, vel plus, atque hoc modo parvam iſtam, & non parvam, ſed magnam diſſonantiam ad rationem intelligere, capereque poſſumus.

Etenim regula ac menſura proxima actuum humanorum, & morum eſt recta ratio. ſicut ergo cæterarum rerum rectitudo, vel nun rectitudo: magnus item, vel parvus earum defectus agnoſcitur per ſuas regulas, ut rectitudu verbi gratia, horologiurum, & dafectus parvus, vel magnus per tantam, aot magnam, aut exiguam diſcordiam, à motu ſolis; ita & actuum humanorum rectitudo, & defectus internoſcendi ſunt, ac menſurandi, Alibi porrò explicuimus, quo res menſurandæ ſunt pretioſiores, eo axactiorem menſuram eſſe oportere, quæ nec in minimo quidem fallat; quia valor ingens earum facit, modicum atiam errorem eſſe maximæ conſiderationis, ſeu qui in vilioribus rebus modicus baberetur, cenſeti magnum: ac præterea etiam ipſe actus menſurandi attentiſſimè efficitur. Cùm ergo menſurabilium omnium res pretioſiſſimæ ſint mores noſtri, & vita, opus in primis eſt exactiſſima regula; & deinde attentione maxima in menſurando.

Itaque per conformitatem ad rationem fide Chriſtiana inſtructam & formatam habetur rectitudo morum, aa vitæ noſtræ; ac ſimiliter per magnam aut parvam diſſonantiam ad eam agnoſcitur, quid grave, quid leve ſit in peccatis. Eſt vero regula, menſuraque iſta, ut oportet exactiſſima, & certiſſima; utpote infallibili fide conſtituta, ſi nos in attendendo non deficiamus. Neque tamen volumus, omnes, & ſingulos actus noſtros dictari, regularique ab iſta fide, cum ſint plurimi præter fidem; ſed quod præſentis inſtituti eſt, dicimus, per eam regulari, præſcribique modum, inſtitutumque vitæ; noſtræ, ac plurimorum actuum; ex quomodo ſic univerſim præſcripto, quid in cæteris rectum ſit, capere haud difficulter poſſimus.

Jam hinc intentio noſtra principalis conſpicitur, teneri ſcilicet Chriſtianum, quia Chriſtianus eſt, ad multa, & ad diſparem vitæ mudum ex hac ipſa fide profeſſiona, & inſtituto. Hoc conſtat: quia diverſæ regulæ diverſum debet eſſe regulatum: ſed regula vitæ chriſtianorum eſt quaſi toto cœlo diverſa à regula non Chriſtianorum, ac ſuper omnem fere modum elevatior, altior, ſanctior. Ergo diverſum eadem proportiune debet eſſe regulatum, quod eſt vita Chriſtianorum. Quare vita gentilium regulæ adæquata, & conformis erit deficientiſſima, & mala in Chriſtiano, quia à ſua regula plurimum diſcrepat, & axorbitat.

Hæc argumentatio valet in aliis menſurandis, & regulandis omnibus. Ergo & in præſenti. Antecedens patet inductione; Mathematici, & Ethici diverſa eſt regula, & alterius forma, & præſcriptio eſt damonſtrare; alterius autem probare ex iis, quæ plerumque contingunt: ſi autem Mathematicus hac morali regula uteretur, eſſet profectò peſſimus Mathematicus. Nobiles ſimiliter, & plebei diverſam formam habent vitæ civilis; abſurdus vero nobilis foret, qui inſtar plebeiorum, & ruſticorum viveret: & ita in aliis: ita etiam cernitur in exemplo, quo uſi ſumus, hominis ſæcularis, & regularis; & tenetur hic alterius modi inſtituere convarſationem inſtituto ſuo, regulæ & profeſſioni conformem, & hinc etiam quod in ſæculari homine leve foret, grave etiam efficitur ax gravi diſſonantia ad ſuam regulam & profeſſionem, & ſcandalizamur valde. Sed multo magis quam hæ aliæ regulæ inter ſe, diſtat regula Chriſtianorum à regula non Chriſtianorum. Ergo tenentur Chriſtiani multo diſtantiorem inſtituere vitam, ac poterit in eis eſſe grave, quod in aliis foret leve.

Hoc ex loco quia Chriſtianus alium credit finem hominis, ſublimiorem ſcilicet, & altiorem, quam ratio naturalis aſſequi nun poterat, docebat S. Thomas lib. 2. virtutem moralium naturalium, ſeu acquiſitarum, & infuſarum diverſum eſſe medium fini cuique proportionatum, ut ibi explicuimus.

Eodem ex locu ſalvianus libro quarto de provid. poſt medium fuſe probat, graviora eſſe peccata Catholicorum, quam barbarorum, ac deteriores plerumque ipſos etiam Catholicos, quam barbaros; quo horum victorias, noſtramque cladem, & mala revocat; quia nimirum valde præter, contraque legem noſtram, fidemque vivimus.

Hinc etiam illud quod Baronius memorat, & recogitandum planè ſerio, diuque deberet, revelatamque quippe, oſtenſamqua B. Catharinæ fuiſſa celebritatem ſingularem, lætitiamque beatorum; cauſam varo lætitiæ illam, quod eo die erepta Chriſtianis, & à barbaris capta fuiſſet urbs Hieroſolymorum: adeò enim & ai loco & fidei ſuæ, ac profeſſioni mores repugnabant Chriſtianorum, ut plurimum hinc excreſceret injuria ſalvatoris, & victoriæ, fœlicitatiſque loco beatis fuit, ut pulſis Chriſtianis barbari loco ſanctu potirentur, & Deus offenderetur minùs, & hac etiam inter cauſas alias magna eſt, cur Turcæ barbarique alii tam latè dominantur; & raræ ſint noſtrorum victoriæ; quia exercitus noſtri, & eorum cum fide, & profaſſione toto cœlo diſtent, moribus vix diſtant; cordibus autem minùs; unde Deum non adjututem babemus, ſed vindicem: & ſi conſimilis Machabæis noſtrorum eſſet fides, ſpes, & diſciplina, magni etiam proculdubio forent triumphi. Sed hæc omittamus; quæ tamen firmant, quod dicimus.

Propretea etiam Dominus, ut §. præcedent. viſum ut, diſſimillimos nos agentibus & ethnicis voluit, ac de forma univerſim, & de

rebus particularibus diverſa admodum præcepta conſtituit : illud certè unum, quod de mutuando tradit, oſtendit quales planè ſimus : *& ſi mutuum dederitis his, à quibus ſperatis recipere, quæ gratia eſt vobis? nam & peccatores peccatoribus fœnerantur, ut recipiant æqualia.* O Deus! quot, precor, Chriſtiani ſunt, qui hoc ſaltem, quod peccatorum & gentium eſſe Dominus ſupponit, exequantur, quique fœnerentur, ac mutuentur, ut recipiant æqualia? plus pleriqus uſurpant hoc, vel illo titulo. Sortem dicis, amittam, & Dominus dicit; & ſi ſine ullo periculo mutuamini, ſi mutuum dederitis his, à quibus ſperatis recipere, quæ gratia eſt vobis? nam & peccatores peccatoribus fœnerantur, ut recipiant æqualia. Dominus itaque propter periculum iſtud promittit vitam æternam. Nos hanc ſolutionem, & pretium nihili ducimus & æquale, & plus volumus, nec peccatores, & gentes ſaltem æquare. Sec hic locus non eſt de mutuo, uſuriſque dicendi quibus plurimi pereunt. Nunc ex plana, & clara doctrina ſalvatoris conſtat, eum nos prorsùs alios, ac gentibus diſſimillimos in univerſo vitæ inſtituto eſſe voluiſſe, & cuſiſſe, plura in hoc argumentum confert B. Clemens epiſt. 3. *ſi illi*, inquit, id eſt, *Gentiles amant proximos ſuos, nos etiam diligamus inimicos noſtros, ſi illi mutuos dant his, qui habent, unde reddant, nos etiam his demus, à quibus recipere non ſperamus, & per omnia nos, qui æterni ſeculi hæreditatem ſperamus debemus præcedere eos, qui præſens tantum ſæculum noverunt, ſcientes, quia ſi opera illorum noſtris collata in die judicii ſimilia inveniantur, & paria, confuſio nobis erit*, &c. quæ probat ex Matthæi duodecimo, & Lucæ undecimo, *Regina Auſtri ſurget in judicio, &c. & condemnabit eam* &c. & iterum. *Viri Ninivitæ ſurgent in judicio cum generatione hac, & condemnabunt eam*, &c. & concludit. *Videris ergo quomodo eos, qui erudiebantur ex lege, adductis exemplis illis, & oſtendens eos nec æquales eſſe, ex ipſa tantum comparatione condemnat.* Hæc Clemens : & ſicut oſtendit, nec æquales eſſe ſufficit. Ergo ex comparatione condemnabimur. Utinam excitemur, qui durmimus; non enim de minori gloria, ſed de condemnatione eſt ſermo.

Eodem ex loco etiam Paulus inſtituit Epheſios capite quinto, *eſtote ergo imitatores Dei, ſicut filii chariſſimi, & ambulate in dilectione, ſicut & Chriſtus dilexit nos, & tradidit ſemetipſum pro nobis &c.* Ex quo infert : *fornicatio autem, & omnis immunditia, aut avaritia, nec nominetur in vobis, ſicut decet ſanctos, aut turpitudo, aut ſtultiloquium, aut ſcurrilitas, quæ ad rem non pertinet, ſed magis gratiarum actio.* Intelligunt planè hæc ſæculares ad litteram, & facile de religioſis, ac valdè ſcandaloſum cenſent, ſi immunditiam, fornicationem, ac ſimilia illi, vel nominent. At non ſolùm religioſi, ſed omnes Deum imitari debemus, ſicut filii chariſſimi ejus, & ſicut filii imitantur, obſervantque Patres ſuos : omnes item juſſi ſumus ambulare in dilectione, nam omnes prior Chriſtus dilexit, nec pro religioſis ſolis, ſed pro omnibus ſemetipſum tradidit. Ex his porrò infert Paulus nos agere, loquique debere, ſicut decet ſanctos : quia cauſæ illæ ad hoc cogunt, & communes ſunt, & omnes ad ſanctitatem vocati ſumus, ſicut religioſus ad religionem. Ergo quemadmodum multa in religioſo gravia, & ſcandaloſa ſunt, quia valdè diſſonant ejus inſtituto, & profeſſioni; ita in Chriſtiano multa gravia, & ſcandaloſa ſunt, quia ejus fidei, vocationi, profeſſionique valde repugnant : & ſi quemadmodum ſcriptum eſt, niſi abundaverit juſtitia veſtra pluſquam Scribarum & Phariſæorum non intrabimus in regnum cœlorum, certè neque intrabilis, niſi pluſquam Gentilium juſtitia abundaverit.

Ea porrò gravia ex dictis cenſenda ſunt, quæ eas res, quas Chriſtiani credimus non parum dedecent. Item ea, quæ in libris ſpiritualibus ſtulta, ac valde imprudentia eſſe convincuntur. A fortiori vero illa, quæ quamdam turpitatem continere oſtenduntur. Licet enim raro libri ſpirituales in ſingulis diſtinctionis peccati mortalis & venialis meminerint, at convertibilibus vocibus rem ſatis declarant : ſunt enim convertibiles voces in moribus illæ, quas ſignificavimus, quia explicant magnam diſſonantiam ad regulam : & abſurdum in moribus, & peccatum mortale convertuntur : & quemadmodum abſurdum in ſcientiis dicitur per repugnantiam ad prima principia : ſicut abſurdum in moribus per repugnantiam ad regulam ſumitur : & omne abſurdum grave eſt : eſt autem regula chriſtianorum altiſſima & ſanctiſſima humilitatis, charitatis, pacis, modeſtiæ &c. §. 10. ex his obiter cernitur abſurditas habitus multarum fœminarum Chriſtianarum. Hinc certè videas, quam ſit abſurdus & à Chriſtiana profeſſione, & ſanctitate alienus habitus noſtratum fœminarum, & ſcotaturæ, quas appellant : quam diſſonantiam, abſurditatemque dupliciter intelligere poſſunt. Primò collatione ad fœminas cultiorum ſaltem gentium Romanas, vel Athenienſes, quæ vix plus auſæ videntur, explicaturque facile Seneca : ac pudor ipſe naturalis non prorsus barbararum fœminarum arcet, ne plus ſe denudent. Deinde intelligitur collatione ad religioſas, quæ ſi quid ejuſmodi auſint, maximo ſcandalo ſunt. Licet vero religioſæ noſtræ ad majorem modeſtiam honeſtatemque teneantur; at Chriſtianæ plus diſtare deberent à fœminis gentilibus, atque hæ plus ſcandalizarentur viſis Chriſtianis, quam hæ ſcandalizari debeant, ſi id genus aliquid religioſæ imitentur. Excuſant ſeſe aliæ per alias. Sed ut diximus part. 1. committitur circulus vitioſus, & obiter intelligitur etiam diſſonantia ex verbis ; nam aliter loqui tenentur fœminæ Chriſtianæ, & idcirco neſas plurimæ exiſtimarent, ſi ea nominarent, quæ Apoſtolus Paulo ante memorabat, ideoque non nominant. At eadem lege juſſæ ſunt ad honeſtatem operum, & corporum, ſicut verborum, & peccarent in motibus, & geſticulationibus parum pudicis, ſicut in verbis : §. & in nuditate. Ac denique conſideratis his, quæ Apoſtoli, Petrus, & Paulus, & ſancti Patres, Theologique hoc circa afferunt, ſtatuendum eſt, prophanitatem demum aliquam eſſe in hoc genere, nuditatem item aliquam, quin ad extremam impudentiam accedat, quæ proculdubio peccatum mortale ſit, denudent ergo ſe eo uſque fœminæ. Profecto non video, unde concludere poſſemus illud plus eſſe mortale, ſi quod nunc in more habent,

mortale

mortale non ſit & qualiter modo argumenta ſolvuntur, tunc eodem prorsùs modo ſolverentur. ſtupemus vero quomodo tantopere quotidie communicare, & ſanctam, & immaculatam hoſtiamve Deum vivum & verum accipere ſuadeantur, quin in his, & aliis tangantur quidquam.

Illam vero gravium aliqui Theologorum inſtantiam, quam à facie, quæ pulcherrima pars eſt, ſumunt, nullam planè arbitrantur. Etenim inſtantia in primis iſta ad ea argumenta, quæ hanc nuditatem pravam contendunt, quia hominis incitat, ac movet ad malum: nos autem nihil hinc argumentati ſumus.

Deinde argumenta etiam hoc ex loco ſumpta cenſemus fortiſſima, nec habere inſtantiam in facie. Non quia minùs pulchra pars ea ſit, & ipſius etiam aſpectus non moveat: ſed quia hæc motio eſt per accidens, nec fœminis tribui poteſt, cùm voluntatis non ſit, ſed neceſſitatis. Iterum ex ipſa hominum, mulierumque ſocietate civili, & convictu inductum à natura ipſa eſt, ut noſmet invicem cognoſcaremus: cognoſcimur autem ex facie: ideoque conſentaneum valde naturæ eſt, & rationi eſt, ut facies oſtendamus, ideoque cum finis ſit communis, commune id quoque eſt viris, & fœminis, nec differentia ſexum quidpiam hæc inſtitutio præ ſeſert, aut impudicum aliquid olet.

At hæ aliæ nuditates prorsùs voluntariæ ſunt; & ad placendum ſolùm referuntur, & ad placendum quidem, ut quidpiam jam contractum voluntario, determinatumque ad ipſam differentiam ſervum, & ſic per ſe, & voluntario motivum, & incitativum ad malum: quod utinam ſatis explicare ſcirem.

Expono tamen ſic: homines videntes mulieres, quæ faciem ſolùm oſtendant, credere ex hoc, aut apud ſe dicere non poſſunt: iſtæ peculiariter, & tamquam fæminæ à nobis amari, & appeti volunt, aut eo eunt, ut placeant nobis: ſin vero uti moris eſt, eas videant ſic nudas, credere, dicereque poſſunt: iſtæ, & tanquam ſexus diverſi amari, & appeti à nobis volunt, & placere nobis: nam alius finis non cernitur hujus nuditatis. Hæc autem eſt maxima motio, & tentatio, & per ſe ad hoc ipſum ordinata. Ergo eſt grave peccatum, & explico; quia ſi quid hujuſmodi etiam remotiſſimum fœminæ viris loquerentur, valde tentarent, & peccarent. At æquivalenter opere ipſo loquuntur. Aiunt viris ſolis noſtris placere volumus. Sed hoc in primis pro non conjugatis non valet. Deinde vir niſi domi à viris ſuis videntur. Quibus ergo placituræ foras ſimiliter eunt? Denique quia hoc medium eſt fini intento contrarium; quia uniuſcujuſque nuptæ finis eſt, ut ipſa ſola, & ſoli viro ſuo placeat, ad quod inprimis, ut dictum eſt, domi, ubi fermè à viris ſuis videntur, non foris, ubi ab alienis maximè conſpiciuntur, id exequi oporteret: ex quo etiam cernitur, non ad placendum viris ſuis ſolis, ſed magis ad placendum aliis deſervire hoc medium. Præterea nec deſervit, ut uxor ſolùm propria placeat magis, aut appetatur; quia cùm ipſa una ſit, & aliæ plurimæ ſint contra ipſam, quæ eodem jure utantur, eodem medio, plus cauſæ ponitur, quæ virum unum quemque ab uxore ſua diſtrahat quam quæ illi ſoli concilies, ac illiciat; & ſic experientia demonſtrat, his propbanitatibus haud planè reddita eſſe matrimonia ſanctiora, ſed magis cuncta prophanata. Quare hanc voluntariam partis corporis manifeſtationem, ſeu ſcotaturam non cenſemus intra lineam pulchritudinis claudi, ſed eſſe extra eam atque per ſe provocativam.

Nec eſt etiam inſtantia in breviſſimis oſculis, quæ in Regnis quibuſdam in more ſunt; & ſi plus provocet tactus, quam aſpectus. Etenim conſiderandum præterea eſt tantum, & quantum; & non quilibet breviſſimæ moræ tactus adeò movet, atque longior aſpectus. Deinde quia ſi aliqua, ubi mos eſt, illud quale quale oſculum denegaret, inurbanitas, & quidam velut offenſæ, aut minoris amicitiæ modus videretur: quod ceſſat in ſcotaturis, quia nulla prorsùs injuria fieret. Unde rursùs quia mos oſculorum, eſt quædam obligatio ad alterum introducta ex conſuetudine, quare quaſi jus quoddam ſaltis ſervatur: cujuſmodi nihil eſt in iſta manifeſtatione corporum. Quin illud maximum eſt, quod origo, & ſignificatum horum oſculorum ſit ſanctiſſimum: ſunt enim inſtituta in ſignum benevolentiæ, ac mutuæ charitatis. Quare & alicubi, & apud Judæos viri etiam viros oſculabantur, & Judas oſculo tradidit Dominum; qui etiam apud Phariſæum conqueſtus eſt, *oſculum non dediſti mihi.* Origo itaque hujus conſuetudinis hæc eſt, & ſancta eſt & virorum cum viris per ſe eſt, & fœminarum etiam inter ſe, nec ſolùm earum plerumque, quæ provocare homines poſſint, ſed æquo jure etiam ſenio confectarum: nec ullum veſtigium eſt per ſe loquendo, & ut in more præcisè oſcula ita ſunt, quod ad placendum, illiciendum, & adineſcandum homines fiant. Contrarium prorsùs cernitur in hac alia conſuetudine; nullam originem, nullum ſignificatum, finem nullum bonum habet; & eſt propriè adinventio quædam mulierum orta ex vanitate ſuperbiaque muliebri ad placendum omnibus per urbem ordinata.

Haud ſanè ignoramus, illarum plurimas longiſſime abeſſe, ut ad aliud malum tranſeant, quin fortiſſime recuſaturæ eſſent, ſi quis quidquam audiret, hoc inquam, non ignoramus. Nihilominùs hoc eſt genium, & ingenium mulierum, ut avida cupiant amari, & appeti; cùm enim ſint natura valde ſuperbæ, & nihil ipſis relictum ſit, in quo ſuperbire poſſint: non enim plauſus doctrinæ, non gloria militaris; nec potentia civilis in hoc gloriam omnem ponunt, ut homines hinc ſaltem ſibi ſubjiciant, illiciant, & irretiant: & quamquam ad alia tranſire nolint, amant tamen hanc ſuam victoriam, & triumphum ac ſuperioritatem; nec alius finis eſt hujus nuditatis loquendo de ipſa conſuetudine, ac fine ejus in genere. Cùm porro hic finis conſtituturus ſit, vel peccatis hominum, vel ſaltem magno periculo, colligitur turpitudo conſuetudinis. Olim quidem ego cum doctiſſimo viro Ruiz de Montoia, & aliis exiſtimabam, plures mulieres, quam viros ſalvari ex pari numero; quia nec Magiſtratus, nec præfecturas gerunt, neque alia, propter quæ multi homines pereunt. At poſtquam iſtam Mulierum vanitatem, & ſuperbiam, hominibuſque placendi maximum

appetitum, & inde captam gloriam conſideravi, plurimum dubitare cæpi: & ipſæ ſæpe ſoo luxu, veſtiumque prophanitate, & maritis, & Reipublicæ exitii cauſa maxima eſſe ſolent. Si igitur, ut dicebat Hieronymus, quiſquis aliquid ita facit, ut videatur ab hominibus, ſcriba eſt, & Phariſæus, iſtæ quid erunt, quarum hoc fere eſt unum negotium, ut bene videantur, ac placeant, & quantum ipſæ poſſint, opere ipſo moveant, illiciant, impellant, & ſic triumphent.

Piget me ferè quod in re tanta pauca hæc curſim dixerim; videbatur enim vel tacendum, vel fortiſſime dicendum, & tot ſanctorum teſtimonia etiam cumulanda. Quare ſi malunt, quæ diximus, dicta non ſint: erit enim tempus ſanctorum doctrinam hoc in parte tuendi.

Hoc unum ex propria doctrina, & inſtituto hujus quæſtionis fidenter aſſeveramus, eas mulieres prudentes, eas peritas, & expertas, quas imitandas propoſuimus, & ad quarum imitationem etiam obligavimus, longiſſime ab iſta prophanitate abſuiſſe. Dent vel unam ſolam, quam cœlo poſitam eſſe, quæ hos mores ſecuta ſit, aut certo nobis conſtat authoritate Eccleſiæ; aut ſaltem probabiliter argumento ducto ex iis, quæ plerumqoe contingunt Ultro ergo, ac in re tanta prorsùs temere, atque abſurde eam viam ſequuntur, qua nullam ſciamus perveniſſe. Si de domibus ſuis ſi de patrimoniis, ſi de filiis res eſſet, non ita eligerent, ſed tutiora ſectarentur: ſi ut eſt quæſtio, utrum hic mos pravus ſit, & animas perimat, ita de aliquo cibi, aut veſtis genere quæſtio eſſet, num mortem allaturæ eſſent filiis ſuis, horrerent ſanè, nec deliberare quidem, aut audiri vellent. Hoc aliud non eſt, quàm ſe parvi animas ſuas, plurimi vero filios ducere. Excogitent ergo quam realem ſolidamque ſolutionem recto judici reddituræ ſint. Hieronymi hæc culpa erat; Cicerone delectabatur; ſcripturis ſanctis non item: atque in eo recto judicio, in quo nullus eſt fucus, cum ſe Chriſtianum eſſe reſpondiſſet, *mentiri*, audiit; non enim Chriſtianus es, ſed Ciceronianus, quid ergo iſtæ dicturæ ſunt? Cùm item Angli Epiſcopum illum armatum in prælio cœpiſſent, & graves eſſent quæſtus, quod Epiſcopi jura violarent, prudentiſſime reſponderunt, ſe non Epiſcopum cœpiſſe, ſed militem; quod ut probarent, veſtem ejus, & arma miſerunt Metuendum eſt, ne juſtus judex, ſe non chriſtianas, ſed gentiles mulieres damnare reſpondeat, fingamus has omnes Chriſtianas hujus curiæ reddi momento gentiles, quid, precor, aliud hoc in genere facturæ viderentur, audereve poſſent.

Eodem autem modo Philoſophari poteſt de irreverentia enormi Templorum, atque ſimilibus, videmus ſane ſæpe, invehi in iſta vehementer ſacros aliquos concionatores, neque proficere. Cauſa, opinor, ea eſt, quam libro ſecundo, tractavimus, quod duo hæc munera, & quaſi judicia, & tribunalia Theologi ſcilicet, & concionatoris diviſa ſint, & aliud præter doctrinam neſcio quale munus eſſe exiſtimetur concionatorum; neque horum ſit judicare, & ſtatuere, quid ſit peccatum, & quod grave, leveve, ſed hæc Provincia Theologis, aliiſque hominibus committatur. Eorum unus zeli verè Apoſtolici concionator in iſtam mulierum prophanam nuditatem fortiſſime dicebat. Quæſivi eum, quid demum de iſto more cenſeret, num peccatum exiſtimaret? an rursùs mortale, an ſolum veniale? Reſpondit plurimum provocari homines, ſed quæſivi iterum, num hominum ſolòm eſſet culpa, num fœminarum? & ſi harum, quanta, an mortalis, an venialis nam ſi non fœminarum, ſed hominom eſt culpa, hi increpandi ſunt, non illæ, & ſi rursùs harum etiam eſt culpa, ſed ſolum venialis, profecto non ita vehementer declamandum eſt; nam hoc eſt eas decipere, & de levi grave comminari: ad quæ nihil reſpondit, quandiu ergo doctrinam ignorabunt, urgere utiliter non poterunt, & abſurdum eſt, aut ea reprehendere, aut ea tamquam graviſſima in ſequi, quæ ipſi doctrinaliter ignorant, quæ, aut qualia, quantave ſint.

---

## QUÆSTIO XIV.

*Conſequens, ergo omnes tenentur ad ſtudium perfectionis proprii ſtatus, ubi ſpecialiter de religioſis.*

CONcluſio iſta ſeqoitur ex qoæſtione proxima, in qua omnes etiam ſæculares obligavimus, ad imitationem eorum, quos modo declarato, ſcimus fuiſſe prudentes, & verſatos, peritoſque. Hi autem fuerunt perfecti, & perfectionis vigilantiſſime vacarunt; nec in artario conſtat ſine ſtudio ad inſtar eorum vivendi: ergo neque ſine ſtudio parfectionis ad ſtatum uniuſcujuſque pertinentis; item pertinentis univerſim ad profeſſionem chriſtianam. De ſtatu vero Epiſcopali diſtinguetur paulo poſt, ſin vero ad hanc arctam viam adducamus facillima manet inventio veritatis, ſciturque quibus ex libris ſit vivendum.

### §. I.

*Terminis quæſtionis magis declarantur.*

TErmini ſunt *ſtudium perfectionis*, & *ſtatus* & 2. 2. declarantur, quid ſignificent, & ſint; nam de ſtudioſitate tractatur quæſt. 66. de ſtatu quæſt. 183. & de perfectione, quæſt. 184. quorum proinde plena ibi cognitio conquirenda eſt: & modo ea ſolùm dabimus, quibus ſenſum quæſtionis intentionemque noſtram omnes capiant.

Studium, unde ſtudioſus dictus eſt, quæ vox frequentiſſima eſt Ariſtoteli, importat quandam animi intentionem, & applicationem conſiderabilem, conſtantemque ad aliquam rem: idque exemplis facile unuſquiſque intelligit: ita enim Mercatores boni, & agricolæ, architecti, ſartores, ſutores, litigantes, & cæteri ſtudium habent, & applicationem ad res uniqoique ſuas. Atque mundus totus plenus eſt his ſtudiis aliarum rerum. Inferimus ergo, & quærimus, an teneamur admodum horum, qui

magiſtri

eſſe poſſunt, ſtudium habere noſtræ perfectionis?

Hoc porro vel ſtudium, vel intentio, & applicatio non conſiſtit in indiviſibili, ſed admittit magis, & minùs, & inter multos, vel virtutis, vel doctrinæ ſtudioſos alii aliis ſunt ſtudioſiores, & alii intendunt multum, alii plus: & ſic in rebus etiam aliis.

Sed voles ut taxem ego quantitatem debiti ſtudii, & applicationis, & intentionis. Multi promptè ad prudentes te remitterent. Neque recuſandum eſt, modo ad eos prudentes mittantur, quos propoſuimus quæſtionibus præcedentibus: nam de aliorum prudentia non conſtat, illi autem prudentes, opinor reſpondebunt, taxari quantitatem iſtam non poſſe; ſtudendum certè eſſe perfectioni multum, & plus quam rebus ſæculi: quis tamen ſit ille infimus gradus omnino neceſſarius, determinare ſe non poſſe; nec ſe quidem ſciviſſe; ideoque & ſi huic negotio multum incumbere viderentur, timuiſſe tamen, num ſatis intenderent. Hoc, opinor, ſancti Dei, eorumque ſimiles reſpondebunt. Hi autem ſunt prudentes, & periti in hac arte. Si ergo alii aliter reſponderent, in eo prudentes non erunt, & quis, precor, prudentes eos, habeat, qui quaſi nihil ſanctorum comparatione agerent, & perſoaſiſſimi tamen eſſent, ſe ſatis agere; cùm ſancti centies ampliùs ſtudentes certi non eſſent: Velimus enim, nolimus, hoc devorandum eſt, ſanctos Dei, eorumque ſimiles fuiſſe in hac arte peritos, ſcientes, prudentesque: ergo eis contraria credentes, periti in hac arte non ſunt, neque ſcientes, & prudentes. Atque de hac ſimilium rerum indeterminabilitate ſupra dictum eſt.

Quid ſtatus ſit, ac importet, dicertè Sanctus Thomas ea quæſt. 183. art. 1. & videri poteſt. Nunc ſatis eſt ſi pingui Minerva res intelligatur. Statum itaque dicimus ſæcularem, vel Eccleſiaſticum, & hunc rursùs diſtinguimus regularem, vel non regularem: item in Epiſcopalem, vel non Epiſcopalem: ſæcularem ſimiliter in conjugalem, vel non conjugalem: quæ, & alia ſtatum conſtituunt, & diſtinguunt dum afferunt quamdam immobilitatem: & huc etiam quoad præſens revocamus gradus, & officia hominum, quæ eam permanentiam, immobilitatemque important.

Jam quid ſit perfectio, & in quo conſiſtat, breviter eſt dicendum. Ubi quorumdam inprimis imperitia eſt annotanda; diſtinguunt enim vitam Chriſtianam, in vitam, & viam quaſi juſtitiæ; & in vitam, & viam perfectionis; putantque eſſe hanc duplicem ad cœlum viam. Earum porrò differentiam in hoc collocant, quod vita & via juſtitiæ ſit ſolùm obſervationis præceptorum; vita, & via perfectionis ſit obſervationis conſiliorum: atque in iſta obſervatione conſiliorum cenſent perfectionem eſſe conſtitutam.

Iſta exiſtimatio plurimorum eſt, & niſi fallor inſignia affert detrimenta, perditque plurimos, unde vero hauſta ea ſit, prorsùs ignoramus, eſt enim contra omnem Theologiam, in qua ſcilicet exploratum eſt, atque ex Dei ſcripturis perſpicue patet perfectionem non in obſervatione conſiliorum, ſed in charitate conſiſtere, quæ charitas, & legis & conſiliorum finis eſt; & conſilia media ſunt, non finis; cauſantque inſtrumentaliter perfectionem, & charitatem. Sicut ergo non ſunt duæ ad cœlum viæ charitatis, & non charitatis, ſed una ſola charitatis; ita non ſunt illæ duæ vitæ, & viæ quaſi juſtitiæ, & perfectionis: & una ſola, eaque arcta, & paucorum à Domino conſtituta eſt, & quemadmodum atrox factu eſſet, ſi Domino dicente, alios à dextris, alios à ſiniſtris nos in judicio conſtituendos, auderet quiſpiam præter hos duos alium comminiſci locum, qui nec à dextris eſſet, neque à ſiniſtris; ita Domino duas ſolum vias aſſignante, ſpatioſam aliam ad interitum, arctam aliam ad vitam, quaſi tertiam aliam invehere, quæ nec ſpatioſa prorsùs eſſet, nec item, arcta, auſus foret temeratius.

Una ergo ſola eſt via charitatis; atque in iſta perfectio formaliter eſſentialiterque conſiſtit, in ea vero, quod cùm Divus Thomas, ea quæſt. 183. articulo quarto, Theologi faciunt, triplex ſtatus diſtinguendus eſt, ſeu unus, idemque ſtatus ſecundum tria diſtinguitur; nam cum in omni humano ſtudio, ut loquitur Sanctus Thomas ſit accipere principium, medium, & terminum, ſecundum hæc tria conſideratur ſtatus juſtitiæ, & libertatis à peccato, & ſervitutis Dei, atque diſtinguitur, ſecundùm principium ſcilicet ſtatus incipientium; ſecundùm medium ſtatus proficientium; ſecundum terminum ſtatus perfectorum: quod facile intelligat quiſque exemplo ſcholas, ac ſcientias profitentium. Ubi rursùs videas, nos diſtinguere, diſcernereque omnino non poſſe infimos, & ſupremos gradus harum differentiarum, ut patet in hoc exemplo ſcholas profitentium; atque in eo Auguſtini de puero à pueritia tranſeunte ad juventutem; ſi enim quotidie interrogaretur quis de hoc tranſitu, numquam dicere poſſet: hoc momento puer eſſe deſivit, cæpitque eſſe juvenis: idemque eſt in ſimilibus omnibus.

Ex his ſatis conſpicitur, quid ſit obligari unumquemque ad ſtudium perfectionis ſtatus ſui. Jam vero ubi de omnium obligatione loquimur, ſcitur illuſtriſſimos Dominos Epiſcopos eſſe excipiendos; quorum quippe ſtatus non eſt tendentium ad perfectionem, ſed jam perfectorum: ac vi excellentiæ ad ſtatum ſuum requiſitæ differre à reliquis chriſtianis debent tamquam in ſchola Magiſtri à diſcipulis: & licet in aliis etiam ſtatibus poſſit quis eſſe perfectus, at vi ſtatus non obligatur: & differt ab Epiſcopo velut Magiſter non Doctoratus, qui certè æquare in doctrina poteſt Doctoratum; at hic vi Doctoratus tenetur doctus eſſe: non ille.

## §. II.

*Doctorum ſententia de obligatione religioſorum ad ſtudium perfectionis, ubi de contemptu regulæ.*

QUod de religioſis ſtatutum fuerit, de ſæcularibus etiam dictum volumus, & ſatis à quæſt. ſuper accipitur, ac denuo comprobabitur. Quamquam vero ſatis de utriſque hæc obligatio conſtituta, probataque videatur, neceſſe fuit, hanc denuo quæſtionem ſubjicere, ut ea in propriis terminis diſcuteremus, quæ tractant alii de obligatione regularium ad ſtudium perfectionis, & obſervationem regularum.

Duplex eſt ergo quoad hoc Theologorum ſententia, alias ſub mortali obligans ad ſtudium perfectionis, altera de obligans. Hanc tradunt multi; illam S. Thom. quæſt. 184. art. 5. & quæſt. 186. art. 2. & 9. Tabiena, Navarrus, Valentia & alii, Bellarminus lib. de gemitu columb. lib. 2. cap. 6. de laicis, & regularibus, dicebat quæſt. præc. Habemus ergo ex doctrina ſpiritus ſancti &c. non ſolum Monachos, & clericos, ſed etiam laicos ad hanc perfectionem obligari, ut ſancti ſint, & de mundo exierint, &c. Didacus Albarez de Paz vir his in rebus egregius de vita religioſe inſtituenda libro quinto capite nono, initio quæſtionis alia viria ægritudines putat eſſe religionum; teporem autem, & remiſſionem peſtem. Putat igitur, obligari unumquemque graviter ad ſtudium, intentionem, & diligentiam in re ipſo judice tam ſumma.

Cùm porrò ſint multi modi tendendi ad perfectionem, huicque ſtudendi; unicuique autem religioſo taxatus ſit per regulam, ſuam, ut Sanctus Thomas ſumit quæſt. 186. artic. 2. modus ſuus magis proprius, hinc quæſtio exorta eſt, utrum in religionibus, quarum regulæ ſub peccato non obligant, regulares ſub mortali teneantur ad aliquam obſervantiam regularum? exponendum eſt.

Cùm ſupponamus, regulas ipſas ſub peccato non obligare, in comperto eſt, neminem obligari ſub peccato ad hanc, & illam regulam in particulari: & Sanctus Thomas admittit frequentem etiam violationem ſine peccato ſaltem mortali quæſtio itaque eſſe poteſt vel de nulla obſervatione, vel eſſe etiam poteſt de obſervatione tam exigua, ut non ſit ſtudium, & [illegible]dendum huic rei, ſed minor; nec applicatio, & intentio animi ad eum gradum accedat, qui ad ſtudium propriè tale poſtulatur: quemadmodum in ſchola, & doctrina, quo Sa[illegible]s Thomas, exemplo rem declaramus, poteſt quis aliquid aliquando in libro legere, aut de doctrina tractare, adeò tamen raro, ita remiſſe, & ſine applicatione, ut verè [illegible] non poſſit, eum ſtudium habere doctrinæ, aut applicationem, aut animum ad d[illegible].

Quibus explicatis, quorundam opinio eſt, rel[illegible] non teneri ſub peccato gravi, vel ullo ad ullam obſervantiam regularum; & modo contemptus abſit, eum non peccare ſi nullam prorsùs cuſtodiat, aut etiam ſtatuat, nullam ſervare, cujus opinionis fundamenta, illius etiam præjudicia poſt pauca proſequemur.

Hæc vox *contemptus* frequentiſſima eſt in hac controverſia, & aliis; & aliqui voce quidem utuntur magis, quam ſignificatum vel exponant, vel intelligant, & quidem exiſtimare videntur, ad contemptum opus eſſe, q[illegible]d regulæ pedibus conculcentur aut ſim[illegible]. Sanctus Thomas, quæſt. 189. articul 9. ad 3. contemptum ſic declarat: *Tunc committit aliquis, vel tranſgreditur ex contemptu, quando voluntas ejus renuit ſubjici ordinationi legis vel regulæ.* Cajetanus ibi: nota, inquit, quod peccare ex contemptu duo importat, & actum peccati & cauſam peccati; actum quidem, ut frangere ſilentium: cauſam peccati, ſcilicet ex contemptu, ſcilicet actum voluntatis refutantis ſubjici regulæ, & addit ad peccandum ex contemptu non ſufficere, etiam ſi eſſet perpetua, & millies reſoluta, & deliberata conſuetudo peccandi, ſed exigitur, ut peccet quis ex tali cauſa, quia non vult ſubjici legi, vel regulæ, vel Prælato. Hæc Cajetanus more ſuo ſubtiliſſime, quem viri graviſſimi ſequuntur, & ut dictum eſt, docent, ubi regulæ ſub nullo peccato obligant, & ex contemptu non fiat, nullum eſſe peccatum, nullam ſervare, nec velle ſervare regulam.

Nos litteram quidem integram admittimus; commentarium ſaltem magis non explicatum admittere non poſſumus. Hoc enim uno, quod citra peccatum liceret, nul[illegible] ſervare regulam, quin etiam ſtatuere nullam ſervare, hoc inquam, uno, ut arbitramur, & exponemus, ſine ullo ullius peccato religiones ſimilium regularum relaxari prorſus, ac peſſum ire, evertique poſſunt: everſa [illegible]rem religionum virtute, reliquorum etiam ſtatuum virtus pænè omnis evertitur. Quæſtio proinde iſta eſt, inqua niſi poſt immenſam meditationem, & citra probatiſſimorum Doctorum, ac indubitate prudentiam, & ſcientium teſtimonium dicere audere deberet nemo; item iſta eſſe deberet prima quæſtio, ex quo ſcilicet uno reliquus vitæ modus fere omnis pendet, quam primam, & in primis ſcire religioſos omnes oporteret.

Fatemur itaque pleniſſime cum D. Thomas, tunc committere aliquem, vel tranſgredi ex *contemptu, quando voluntas ejus renuit ſubjici ordinatione legis, vel regulæ.* Planè autem litteram iſtam, ac rem etiam ipſam accipiendo ſubjici regulæ aliud, opinor, non eſt, quam ſervare illam & vivere ſecundum ipſam, & velle ſubjici regulæ, eſt velle ſervare illam, & vivere ſecundum ipſam, ergo nolle eam ſervare, nec ſecundum ipſam vivere, eſt nolle ſubjici, & renuere ſubjici idem ſunt; niſi denuo addatur eſſe nolle ſubjici ex contemptu, & ita contemptum per contemptum exponamus, aut nimium certè formalizemus. Ergo quando non vult quis ſervare regulam, nec vivere ſecundum ipſam violat eam, atque tranſgreditur ex contemptu.

Aliud ergo eſt velle ſubjici regulæ, ac juxta eam

eam vivere; & tamen eam aliquoties violare; atque plurimis ſumptis minutis regulis particularibus violate etiam jam hanc, jam illam, & alias etiam ſatis frequenter & aliud prorsùs eſt, nolle univerſaliter, ſeu univerſim regulam, id eſt, integram ſervare nolle, nec juxta eam vivere. Hoc planè eſt nolle, ſeu renuere ſubjici, ut dictum eſt. Sapienter autem S. Thomas hoc ſubjectionis termino contemptum expoſuit: nam hic intervenit relatio ſuperioris ordinantis per regulam, & inferioris; ſeu ſubditi. Atque eodem modo rerum harum ſcientiſſimus Bernardus diſſerit tract. de præcepto & diſpens. ep. 14, & 16. Nolle ergo inferiorem, ſeu ſubditum ſubjici regulæ eſt nolle ſubjici, ſed æquare ſe ſuperiori, atque ab eo ſe eximere. Hoc porrò eſt contemnere, ut patet per exempla, & rationem.

Inde Dominus non concluſioni; aut cuipiam alteri ſimili rei, ſed obedientiæ contemptum contra poſuit dicens, *qui vos audit; & qui vos ſpernit, me ſpernit*: nec tria membra diſtinguit, quaſi alterum ſit audire; alterum non audire, ſed ſine contemptu: & tertium denique non audire ex contemptu, & ſpernere: ſed duo; & ſi ut nuper declarabam, qui in aliquo non audit, minimè ſpernat; nam habet voluntatem ſe ſubjiciendi, auditque ſuperiorem communiter. Sic etiam violatione communi, & quaſi univerſali rerum lenium ſignificatur contemptus, ubi dicitur, *qui ſpernit modica decidit in magna* omneſque & in libris ſpiritualibus, & in exhortationibus per ro *ſpernit* non aliud intelligunt, quam nullam, vel quaſi nullam curam rerum leviorum: quod Hiſpani rectè, & propriè explicamus dicendo *no hacer cuenta*; cumque de perſonis loquamur, preſsè contemptum his vocibus exprimimus. At qui proponit ſecundum regulam non vivere, nec vult ſe ſubjicere, *no hace cuenta*. Ergo ſpernit, & contemnit.

Sed quoniam vox iſta *contemptus*, ab omnibus, ut animadverti, in hac quæſtione teritur, & per eam unam à multis deciditur; per contemptum autem intelligitur, aliquid nimis atrox, & ſuperbum, ſunt qui citra omnem curam ſervandæ regulæ ſe ſe tutiſſimos habeant: putant enim ſe non violare ex contemptu; quia neque regulam peſſundant, neque ore improbant, ſed laudant. Cum porrò hoc genus contemptus rariſſimè contingere poſſit, factum eſt, ut ſupraxi vix ulla obligatio relicta ſit ſervanda, cuſtodiendæque regulæ: quod certè D. Thomæ, & toti quæſtioni præcedenti, & aliis de novo adducendis ex integro expugnat.

Declaratum itaque eſt, omnem illum, qui non vult vivere ſecundum regulam, contemnere illam. At ſupereſt alia particula exponenda; nam ad peccatum ſaltem grave requiritur, quod contemptus ſit cauſa violationis, idque S. Thomas expreſſit ea voce *ex contemptu*, atque Cajetanus magis declaravit. Undè volunt, ad violationem ex contemptu non ſufficere, quod adſit in animo ea voluntas non vivendi juxta regulam, ſed requiri, ut id fiat hoc motivo, qui ſcilicet, non vult quis ſubjici, quare ſi non propter hoc, ſed ut lætè vivat, negligit prorsùs regulam, eam quidem continuè violabit, ſed non ex contemptu, quin ſi opus ſit exoſculatur etiam regulas.

Cæterum ex dictis hæc cauſalitas neceſſaria nequit eſſe ad contemptum, nec S. Thomæ concordat, nec Cajetanum admittimus, ſi hoc ſenſu locutus eſſet. Præter iſtam itaque aliæ duæ cauſalitates interveniunt, quibus violatio regulæ oriatur ab ea voluntate, vel actuali, vel habituali, non ſe ſubjiciendi regulæ, ſeu non vivendi juxta regulam: & alia eſt cauſalitas, ſubjectiva; alia etiam objectiva, at non cauſæ per accidens: & utraque pro his, qui ſine cognitione partis ſpeculativæ criminali opinantur, & decernunt, exponenda eſt.

Cauſalitas ſubjectiva conſiſtit in hoc, quod revera quis non vult ſe ſubjicere regulæ; & quia hæc voluntas, actu, vel habitu ei ineſt, ex ea retrahitur ab obſervantia; non quia expreſsè dicat, nolo ſervare, neque ſubjici, & ne ſubjiciar violo hanc regulam quod mirandum ſuperbiæ monſtrum foret, ſed revera non vult ſubjici, & ex hac voluntate cauſantur cauſalitate ſubjectiva ipſa violatio, quemadmodum de actibus, imperantibus, & imperatis univerſaliſſimè traditur: atque iſto communi exemplo rem quiſque intelligit. Atque iſtam cauſalitatem S. Thomas ea art. 2. ad 2. egregiè his verbis declarat; *dummodo contemptus non adſit agendi meliora, per quem animus firmatur contra ſpiritualem profectum*; firmatur ſcilicet, ea univerſali voluntate actu, vel habitu permanente contra ſpiritualem profectum, qui obſervatione ſuæ regulæ, & inſtituti ab unoquoque religioſo potiſſimum acquiritur.

Alia cauſalitas eſt objectiva; quæ ut intelligatur, ſciendum eſt, duplicem eſſe modum contemptus; alter eſt omiſſionis, & commiſſionis alter, ut in ipſis, quæ ad convictum humanum ſpectant, palam conſpicitur: aliquando enim perſonis, quas contemnimus, debita, vel uſitata urbanitatis, exiſtimationiſque ſigna denegamus; non ſalutamus, non eos reſpicimus, illiſque pervenientibus nihil loco movemur, ſuntque hujuſmodi contemptus omiſſivi modi plurimi. Alter contemptus poſitivus eſt, & commiſſionis, & verbis, & actibus poſitivis conſtat.

Prior contemptus datur in omni nolente ſervare regulam, & vivere ſecundam ipſam; ut cernitur in explicatione contemptus omiſſivi, & negativi. Hic porrò cum omiſſivum quidpiam, & negativum ſit, non indiget cauſalitate poſitiva, & per ſe, ſed ſufficit negativa, & per accidens. hanc autem præſtat etiam objectivè tunc voluntas illa, qua quis renuit, ſubjici regulæ, ſeu non vult vincere ſecundum ipſam. Et quemadmodum cum quis alium parvi pandit, & contemnit, non ſalutatio ex grat. ex contemptu provenit, nec opus eſt, ut poſitivè & reflexè corde, vel ore dicat *non te ſaluto, quia contemno*, ita quando quis erga regulam ſe vult gerere, quaſi non eſſet, neque ei ſe ſubjicere, & violet ex contemptu, non opus eſt, ut poſitivè & reflexe corde, vel ore dicat, *non ſervo, quia contemno*. Equivocationis autem nata videtur ex defectu diſtinctionis duplicis hujus contemptus; undè exiſtimatum eſt ſolum contemptum, commiſſionis, & poſitivum eſſe contemptum.

Dices, ad contemptum etiam omiſſivum requiri minorem aliquam æſtimationem, & appretiationem intellectualem : hanc autem deeſſe in nolente ſe ſubjicere regulæ, ſeu vivere ſecundum eam. Reſpondeo, eum intellectualiter, judicare, nihil ſibi neceſſariam eſſe regulam ad ſalutem conſequendam : hoc autem eſt minus eam appretiare.

Atque hoc modo explicato contemptus tota Sancti Thomæ doctrina ſibi inire cohæret, & ſtat ea Doctoris concluſio articulo ſecundo, ad l. *& ideo religioſus non eſt tranſgreſſor profeſſionis, ſi non ſit perfectus, ſed ſolùm ſi contemnat ad perfectionem tradere : & ad l. dicendum, quod ille qui tranſit ad religionem, non profitetur, ſe eſſe perfectum, ſed profiteri, ſe adhibere ſtudium ad perfectionem conſequendam : ſicut etiam qui intrat ſcholas, &c.* Ubi patet, ex Doctore contemnere, non adhibere ſtudium pro eodem reputare.

## §. III.

### *Fundamenta Negantium obligationem gravem tendendi ad perfectionem, vivendique juxta regulam.*

HÆc fundamenta adeo ſunt exigua, ut hoc ſanè magna probatio ſit ſententiæ affirmantis. Primum ſumitur ex eo ſatis ad multa univerſali loco, quod laquei non ſint ponendi, neque exteriendi conſcientiæ, ſcrupuliſque angendæ. Sed hic locus nec hic, nec alibi quidquam probat ; ſcitur enim, ac ſæpe demonſtratum eſt, noſtrum non eſſe nec tollere, nec addere peccata, ac ſcelus eſſe infandum legi Dei addere, vel detrahere quidquam, quare videndum eſt, num ſit vel non ſit lex obligans ad ſtudium perfectionis, & obſervantiam regulæ : & ſi quidem lex re ipſa datur, ſententia affirmans non laqueos ponit, ſed legem ſtatuit; & contraria diſſolutionem eo caſu induceret : ſin vero lex non eſſet, laqueum poneret : at de hoc eſt quæſtio, utrum detur ea lex, vel non detur.

Hoc ergo directè utravis ſententia probare debet, & hæc alia loca communia prætermittere ; maxime cum nemo ambigat, laqueos non eſſe ponendos. Deinde ex quæſt. præc. conſtat, nullos laqueos induci, ſed legem Dei defendi, ſi regulares, & omnes ad ſtudium perfectionis obligemus.

Secundum fundamentum maximè circa regulares eſt negativum ; quia non eſt unde contrahatur obligatio iſta gravis vel tendendi ad perfectionem, vel ſervandi regulam, non enim ex reliquo jure naturali, & divino ſæcula
ribus quoque communi : non item ex profeſſione ; nam ſolùm eſt obligatio gravis eorum, quæ ſub votum cadunt, ut ſunt paupertas, caſtitas, & obedientia, & in quibuſdam religionibus etiam alia : at de ſervandis regulis, vel de ſtudio perfectionis nullum emittitur votum : nulla eſt ergo obligatio gravis, ſed vero in primis ex quæſtionibus præcedentibus ſatis conſtat, jure divino ea gravis obligatio tendendi ad perfectionem ; & ſequendi, imitandique eos utique prudentes, & in arte indubitate peritos, qui perfectioni impenſiſſime ſtuduerunt. Deindè quod ad religioſos exponemus, probabimuſque cum D. Thoma ex Apoſtolo, & alia ſub ipſam profeſſionem ; & vota cadere perfectionem tamquam finem, involvique obligationem tendendi in finem, cujus cauſa vovemus : ſed res divina eſt, quam ſeorſim infra explicemus, ac ſtatuamus.

Tertium, & quaſi unicum poſitivum fundamentum hujus opinionis eſt quædam quaſi Metaphyſica ; quam niſi fallor prorſus non, ſolvere illius Authores ſciviſſent, ſi voluiſſent. Aiunt itaque, in tota collectione regularum (& idem eſt conſiliorum, vel peccatorum venialium) aliam obligationem non eſſe, niſi eam, quæ conſurgit ex ſingulis particularibus regulis. Probant ; quia Author regulæ non intendit unam obligationem pro tota regula collective ſumpta, ſed per unamquamque imponit ſuam obligationem particularem, ex quibus conſurgit totius regulæ obligatio, quæ non eſt una aliqua, ſed multitudo obligationum particularium, in illa autem multitudine nulla eſt in particulari, quæ ſit ſub mortali. Ex multitudine autem obligationum levium præſertim diverſarum legum, & rationum, non reſultat una obligatio gravis : quod evidens eſſe, aiunt, quando ſingulæ regulæ nec veniale obligant : nam cum ſingulæ non habeant obligationem in conſcientia, neque omnes &c. Atque iſta eſt ratiocinatio potiſſima ipſorum etiam verbis propoſita.

Enim vero illa multipliciter deficit. Nam nullam inprimis propoſitionem continet ipſa probanda concluſione certiorem, & liquidiorem. Quidquid ſcilicet dicitur, aut Authorem regulæ, aut Deum noluiſſe imponere aliquam unam obligationem præter ſingulas particulares, vel eam unam, præter has particulares non dari, hoc idipſum eſt, de quo diſputatur : nec ulli venit in mentem, ex particularibus levibus, aut nullis obligationibus conflari unam aliquam gravem, ſed dari iſtam præter illas.

Rursùs habet apertam inſtantiam in furtis levibus, & ſi placet, addatur diverſarum rationum. Sciunt quippe omnes, ex his etiam repetitis non fieri unum peccatum mortale nec ex multis levibus obligationibus conflari unam gravem : & tamen omnes tenent, voluntatem ea multa modica furta committendi eſſe peccatum mortale, diſtinguique has obligationes, & modica illa furta, quæ ſingula levia ſunt, reddi materiam gravem quando unite, & ſimul amantur. Suntque ſimiles inſtantiæ obviæ.

Denuo diſcurſus factus probaret voluntatem univerſalem, & confuſam tranſgrediendi regulas omnes, nullum eſſe peccatum, neque imperfectionem. Nam aiunt nullam eſſe aliquam unam obligationem, ſed ſolùm multas illas particulares, & in particulari. Sed has in particulari & tamquam particulares voluntas illa non violat ; nec tunc concurrit in conſcientia multitudo illa tota ſingularum obligationum, ut

patet

patet ergo nihil violat: & ſic qui vult committere omnia venialia, nec venialiter peccabit, & qui non vult ullam ſervare regulam non obligantem ſub peccato, nullam imperfectionem committet; quod eſt abſurdum, & nemo concedit, eſt ergo aliqua una obligatio reſpiciens multitudinem diſtincta à particularibus inter ſe diſtinctis obligationibus, quod etiam patet; quia omnes concedunt, velle committere venialia omnia eſſe ſaltem veniale majus, quam ſit unum aliquod totius collectionis venialium: hoc autem non eſt, quia violat aliquam particularem obligationem collectionis; non enim magis unam, quam cæteras: non omnes in particulari, & quaſi multas, ut patet: ideoque illa voluntas non eſt propriè multa peccata, ſed unum, & ſi ſolùm veniale eſt, plus ſunt omnia venialia collectionis, quam illud ſolum. Ergo falſiſſima eſt aſſumptio, quod non detur aliqua una obligatio, & una conſcientia reſpiciens collectionem, & multitudinem diſtincta, ab ipſis multis diſtinctis, & particularibus obligationibus, atque conſcientiis.

Poſtremò per ſe falſum videtur, Authorem regulæ non intendere aliquid ſaltem ſpeciale in tota regula, quod in ſingulis particularibus non intendat, & quaſi ſcopas diſſolutas eas particulares regulas cumulaſſe, & coacervaſſe. Etenim omne agens partes ordinat ad totum, quod eſt finis: nec partes tanti facit, & abs re eſt, quod ſint diverſæ rationis; nam potius in pleriſque totis ita eſſe oportet, ut in re noſtra, omneſque particulares, ac diverſæ regulæ ordinantur ad unum finem. Author ergo regulæ aliter reſpexit, pluris fecit, & tamquam finem conſideravit totam regulam, & ſingulas tamquam partes ſolùm, & cauſa totius; & per prius eſt in intentio ne hoc totum, quam ſingulæ regulæ. Tam longe à vero abeſt, quod à particularibus regulis deducenda, arguendaque ſit obligatio ad totum; videnturque Authores argumenti plurimum in eo defeciſſe quod collectionem regularum conſideraverint tamquam acervum lapidum, & acervum quidem ſine ullo conſilio caſu congeſtum. Cum contra omnino Authores regularum maximè conſilio, atque labore, ac providentia Deo adjutore partes omnes ad unum totum, hujuſque gratia conſtituerint, quo toto, vel perfecti evaderemus, vel ad perfectionem proveheremur. Quamobrem hoc argumento rectè tractato contraria magis ſententia ſtabilitur.

Quartum fundamentum eſt, quaſi tertii nunc diſiecti reſtaurativum. Arguunt itaque: violatio ipſa regularum, vel conſiliorum omnium ſine ullo univerſali propoſito eas violandi non eſſet mortale. Ergo neque violatio cum propoſito. Probant conſequentiam; nam in violante omnes regulas, & conſilia datur voluntas ſaltem virtualis, & interpretativa violationis omnium; in moralibus autem, pro eodem reputantur voluntas virtualis, & interpretativa, & voluntas formalis. Ergo violatio omnium cum voluntate expreſſa, & formali non eſt mortale. Reſpondemus, ipſos egregie cauſam noſtram egiſſe, atque conſequentiam probarent, ſuum antecedens deſtruxiſſe: quod proinde negandum eſt propter datam ab ipſis rationem. Miramur autem, quod his argumentis rem tantam, ex qua religionum diſciplina omnis, & vigor pendet, ſtatuere velint; nam vident ipſi hoc idem argumentum eiſdem protsùs verbis, ac terminis formari in eo poſſe, qui quotidie, vel continue modicas quantitates ſurriperet.

Quinto arguunt: quia nolle ſervare unam, vel duas vel quatuor particulares regulas, aut conſilia non eſt mortale: ergo neque erit mortale nolle ſervare ullam. Probant conſequentiam; quia ideò in antecedenti nullum ſubeſt peccatum ſaltem mortale; quia abeſt contemptus: ſed in conſequenti etiam abeſt, ergo &c. Reſpondemus, in conſequenti adeſſe contemptum, ſcilicet omiſſivum juxta dicta. Deinde & ſi nullus eſſet contemptus, conſequentiam eſſe nullam à parte, quæ minùs multo intereſt, ad totum, in quo omne pœnè momentum vitæ religioſæ, & Religionum etiam ipſarum collocatum eſt.

Sexto arguunt, ſequi ex ſententia contraria peccaturos graviter Epiſcopos, ſi voluntatem habeant non vivendi perfectè, nec conſilia, & quæ ſuper erogationis ſunt ſectandi, & exequendi. Sequelam porrò cenſent incredibilem: quia eo conſtituto damnarentur multi Epiſcopi. Ad hoc argumentum libro integro reſponderi poſſet, nec hoc commiſcendum hic eſſet. Nunc pro reſponſione damus ſolùm ea, quæ Joannes Apoſtolus ad Epiſcopos Aſiæ ſcribit in Apocalypſi, & illud maximè, quod capite ſecundo, Angelo Epheſinæ Eccleſiæ, quem illum magnum Timotheum Pauli diſcipulum, & comitem fuiſſe perhibent, denunciat, & ex præcedentibus quæſtionibus & ex his, quæ ſubjiciemus, conſtabit à fortiori, teneri Epiſcopos ad opera perfectionis ſuo ſcilicet ſtatui propria. Num multi, an pauci ſint, qui ea proſequantur, hoc noſtrum non eſt examinare, quanto minùs judicare. Univerſim vero dictum eſt, iſtum quaſi communem locum arguendi, quod aliqua obligatione conſtituta, ſalvarentur pauci, nihil omnino evincere: de quo iterum tractandum eſt, hanc de paucitate ſalvandorum ſequelam exceptionem non eſſe, ſed confirmationem doctrinæ.

## §. IV.

*Sententia Negantis præjudicia, & quomodo videatur inducere relaxationem.*

Hoc quod in cauſa ſacrorum ordinum primum, opinor, & ſummum videtur ipſorum Præpoſitis, & Adminiſtratoribus, boniſque filiis omnibus conſiderandum, diſcutiendum, ac judicandum duntaxat proponimus, ut ſpernant, quæ dicimus, ſi forte deſipimus, ſin minùs ipſi rem tantam ſtatuant, fructumque multarum opinionum probabilium perſpiciant. Neque verò cauſam iſtam aliquorum, & non aliorum ordinum arbitramur; quia licet in aliquibus multæ regulæ de præcepto obligent, in

in primis non omnes ; ac deinde ſi voluntas , & ſtudium aequitendæ perfectionis abſit, cum obligatio illa præcepti ſolùm reſpiciat actus exteriores, interior relaxatio imminebit ; neque exterior obſervantia firma, & coram Deo, qui intuetur cor, fructuoſa erit, ut exponemus; neque conſtans & firma.

In primis itaque fiet ex iſta ſententia poſſe quem omnem regularum ſuarum curam ex conſilio etiam , & quaſi aliam, vel nullam religionem fuiſſet, profeſſus prætermittere , & abjicere: idque citra ullum peccatum , etiam veniale, ubi regulæ nec ſub veniali obligant, Sint exempli gratia, regulæ iſtæ de habenda aliqua oratione mentali quotidie, de lectione ſpirituali, de ſilentio , de modeſtia , de temperantia , de mortificatione , de abnegatione ; de modo obedientiæ , atque paupertatis , ſimileſque aliæ. Statuit vero religioſus eas omnes ſic curare, quaſi planè non eſſent : & revera ſic vitam ſuam ducit. Sententia illa dicit, eum nec unum quidem veniale in hoc committere. Cenſores ſanè ego, ac judices alios velim , & noſſe, quid ſibi de ſimili religioſo videatur? num eum omnino innocentem habeant ? Non credo: quin malum religioſum , reprehenſibilemque illum opinor , decernent : ex reprehenſibili vero rectè malum probatur, ac ex valde reprehenſibili grave malum ; & laude & reprehenſione tanquam mediis rectè Ariſtoteles utitur in Ethicis frequenter ad probandum bonum, & malum. Cum porrò ita negligenter vivere ſit valdè conſentaneum appetitui noſtro corrupto , ſententia iſta , quæ omne peccatum negat , & cœlum ita viventibus pollicetur, haud exiguam occaſionem præbere cunctis videtur , ut ad ſimilem vitam laxam inertem, pigramque deflectant, ac oſcitentur.

Fiet rursùs, quod tamen omnes diffitentur , eodem jure nihil peccaturos Prælatos, qui obſervantiam regularum neglexerint. Etenim argumenta illa , quibus iſtam ſententiam fundant , ad verbum etiam de Prælatis probant , ſive ab hac , & illa vicè , & ab hac, & illa particulari regula argumentum ad totum ducatur ; ſive ei principio, quod aſſumebant, inſiſtatur , quod nulla ſit aliqua una, quaſi univerſalis obligatio ad totam regulam , & univerſalem obſervantiam regularem , præter particulares obligationes ſingularum regularum; nec Fundator regulæ aliud intenderit &c. At evidens eſt , Prælatum aliquando, aut aliqua una, aut rara vice negligentem obſervantiam alicujus regulæ non obligantis ſub culpa non peccare ; certè non peccare graviter : ſin minùs convertemus in adverſarios ipſorum querelas, quod damnent Prælatos & laqueos ponant, &c. Videtur ergo quod ſententia iſta primum, quidem ſubditos , ac deinde per conſequentiam etiam Prælatos reddat, efficiatque regularis obſervantia omnino negligentes.

Sunt præterea cauſæ multæ , propter quas iſta in curia regularum à ſubditis ad ſuperiores ſenſim pertranſeat. Prima illa , & maxima , quod omnis obligatio vel ſubditi , vel ſuperioris ſumenda demum ſit ex momento, & gravitate , vel levitate ipſiuſmet regularis obſervantiæ in ſe, vel reſpectivè ad bonum ipſorum ſubditorum. Si ergo ea obſervantia, vel in ſe , vel quoad ſubditos res , & materia prorsùs levis eſt , & citra omne peccatum, gravis eſſe nequibit quoad ſuperiores , & quod parvi eſt momenti , vel in ſe , vel quoad ſubditos , magni momenti fieri quoad ſuperiores, cùm maxime ſuperior ſit propter ſubditos , & non contra. Si autem bonum , vel malum ipſius religionis obtendas , etiam ſubditi obligantur ſicut ſuperior , licet minùs ; tamen graviter , ſi malum eſt grave ; & ſi non eſt grave, neque ſuperior tenetur ſub gravi ad illud attendum. Hinc cauſa alia naſcitur, quod plerumque ſubditi , & ſuperiores æquale , communeque judicium faciant de momento , vel non momento hujus obſervantiæ , & perſuaſi ipſa ſubditorum , qui aliquando doctiores ſunt , atque ſenſa eorum ad ſuperiores ſenſim tranſeunt. Alia quod ex ſubditis ſuperiores fiant ; qui ergo diu , cùm ſubditi eſſent parvi fecere obſervantiam conſueverunt , nihilque ſalutem, ac vitam æternam inde impediri arbitrabantur , planè cum ſuperiores fiunt , hos ſecum conceptus, ac dictamina ferent. Unde uno verbo generalis illa diſtinctio fiet etiam pro ſuperiore, utrum obſervantiam negligant ex contemptu , vel non ? quod ſi contemptus abſit , ſicut de ſubditis pronuntiabitur : & undecumque adverſarii contra ſuperiores argumenta ſument , ſubditos etiam involvant , neceſſe eſt. Nos quidem utroſque graviter , ſed magis ſuperiores obligamus , tum quia bonum ipſius religionis magis ad ipſos ſpectat ; tum quoniam ſinguli ſuas, ſuperior omnium obligationes curare tenetur.

Denuò fiet conſiderandum , deliberandumque venturum, utrum ſemel ſuppoſito , quod ſubditi nihil prorsùs , nec venialiter quidem peccent in totali illa quaſi manumiſſione regulæ ut ſententia iſta ponit , utrum , inquam, conſultius futurum eſſet , quod ſuperiores nihil eos moleſtarent , nec diſciplinam regularem à nolentibus erigerent. Etenim ex hac coacta diſciplina non pauca , nec exigua mala naſcuntur offenſionum , querelarum , aliqualium diviſionum , & pax fraterna perturbari poteſt. Si ergo in nulla obſervantia regulæ ex hoc ſuo nec unum quidem veniale intereſt , nec vel uno momento quis propterea in Purgatorio detinendus eſt , quid communitates propter diſciplinam regularem ſervandam vexandæ turbandæque ſint? Adeò omnia videntur periclitari, dubiaque reddi; ſi ſemel ſtatuamus , eam regulæ negligentiam cùm tanta innocentia cohærere, culpæque omnis eſſe expertem.

Inculcare ſolent , eſſe eam vitam valde periculoſam : & nunquam de hoc periculo determinare volunt , quantum ſit. Nam ſi leve ſit , ſi remotum , ſi rarò afferens mala alia, nec ſub levi tenemur talia pericula vitare ; alioqui exeundum a mundo re etiam ipſa eſſet. Sin vero periculum magnum ſit ſi proximum , ſi frequenter vel ſæpè in mala alia trahit , profecto tenemur ſub gravi non ita vivere ſaltem ratione periculi, & ſi obſervantia ipſa ratione ſui non obligaret. De quo qu. ſeq

Poſtremò

Poſtremò ſententiæ illius præjudicium hoc eſt, quod velit, religioſum fieri poſſe relaxatum ſine ulla ſua culpa; nam religioſus non ſervans ullam regulam, vel etiam quaſi non ſervans relaxatus eſt: quod patet ex toto ad partem arguendo. Religio illa, in qua regula non ſervaretur, vel etiam quaſi non ſervaretur, non eſſet religio obſervans, & obſervantiæ, ſed relaxata, ut patet. At per idem, per quod religio ipſa in ſe, etiam unuſquiſque religioſus conſtituitur non obſervans, ſed relaxatus. Relaxatio autem religionis, & religioſi eſt religionis, & religioſi magna corruptio: religio autem, & eſſe religioſum magnum bonum eſt, quis ambigat? Ergo corruptio hujus boni magnum malum eſt: ergo vitanda ſub gravi. Cujus argumenti vis cernitur inductione relaxationis aliorum ſtatuum, maxime cùm horum rectitudo maxime pendeat à rectitudine, & vigore religionum &, religioſorum.

Cùm iterum ſententia iſta non magis uni, quam unicuique, & omnibus tradat eam vitam licere, culpæque omnis eſſe innoxiam, magnum profectò ſubeſt periculum, ne plerique deſidem adeò viam capeſſant, quo ſolo religio relaxetur, in qua ſcilicet plerique obſervantes non ſunt. Singuli deinde, quantum ex parte ſua eſt cooperantur tanto religionis totius detrimento, & malo; atque eo quidem fortius, quod cùm malum vix ſit cognitum, & ſingulæ quæque tranſgreſſiones in ſe vel leves, vel nullæ culpæ ſint, nemo cavet, ac ſenſim morbus ſerpit ab uno in alium: qua de cauſa merito Alvarez cætera religionum mala ægritudines eſſe, hanc vero peſtem pronunciavit; & frater videns in fratre peccatum, aliud grave horret, & cavet: non ita in hac tranſgreſſione, cujus quippe nunquam pravitas ſimul eſt in actu exteriori, nec ſimul totum viſitur, neque terret: quam in rem Bellarminus libro ſecundo capite ſexto, appoſitiſſimum exemplum perhibet ex Sanctos Pachomio. Denuò, qui eo modo regulam abjicit, ſimul etiam abjicit quidquid ferme ſanctum ſuperiores movent hortando, ſcribendo, ordinando, ut ad adquirendam perfectionem inducant: hæc enim cuncta ejuſdem rationis, & obligationis cum regula eſſe ſolent: qui ergo ſemel ſtatuit regulas nihil ſibi eſſe neceſſarias, per conſequentiam de cæteris illis idem plus minùs decernit: & melius eſſet, ſi ſuperiores his dimiſſis curis dormirent.

Quod porrò adverſarii inculcant, nihil nos in religione profiteri præter paupertatem, caſtitatem, & obedientiam, omnino falſum eſt, ut quæſtionibus ſequentibus, commonſtrabo etiam à priori, & ex dictis ſatis conſtat. Et nunc ex eo quoque conſpicitur, quod imprudens is eſſet, ac valde abſurdus, qui religionem fundare vellet, in qua ea tria voverentur, & nihil præterea ſtatueretur; Hæc enim generica quaſi ratio religionum omnium eſt, & ſpecifica alia differentia opus eſt, ut exponam.

Unde ſapienter Sanctus Thomas, quæſtione centeſima octogeſimaquarta, articulo quarto, ſibi objicit quod ſtatus exterior debet interiori correſpondere: alioquin incurritur in mendacium, & ſimulationem; & poſt doctrinam ſuam declaratam reſpondet: *unde non committit aliquis* (ſcilicet rationis) *mendacium ex hoc, quod non ſit perfectus, qui ſtatum perfectionis aſſumit, ſed ex eo quod ab intentione perfectionis animum revocat*: & quæſtio centeſimo octogeſimo ſexto, articulo *ad 1. dicendum quod ille, qui tranſit ad religionem, non profitetur, ſe eſſe perfectum, ſed profitetur ſe adhibere ſtudium ad perfectionem conſequendam.* Quamobrem habitus religioſus, & exterior profeſſio omnis ſine hoc ſtudio ſimulatione, fictione, mendacioque plena foret. Neque in Sancto Doctore extat unquam de hoc ſtudio, & intentione diſtinctio illa, utrum abſit ex contemptu, vel non contemptu: hoc enim locum habet ſolùm in eo, qui ſalva ea intentione, & animo perfectionis regulas aliquas violaret.

Sed hic nos inconſequentiæ forſitam arguant; nam quæſtionibus præcedentibus omnes ad ſtudium perfectionis proprii ſtatus obligavimus; nunc vero cùm Sanctus Thoma hoc proprium religioſorum eſſe docere videmur. Reſpondemus tamen, nullam eſſe in conſequentiam. Nam primum quidem Chriſtiani omnes ex ſua fide, & profeſſione ad ſtudium perfectionis cum ſuo ſtatu compoſſibilis tenentur ex quæſtionibus præcedentibus. Deinde Chriſtianiſmus in varios ſtatus, & officia diſtribuitur differentia vel formali, vel materiali: & horum quidem ſtatuum, & officiorum alia non ſunt ordinata, neque conferunt ad perfectionem; quin impediunt magis ut matrimonium, mercatura, & ſimilia: alii ſtatus ſunt per ſe ordinati ad illam, & juvant, ut ſtatus religioſus, cœlibatus, &c. Quare differentiæ in ſtatibus primi generis ſunt deficientes. Omnes tamen ſunt compoſſibiles cum perfectione, & magna ſanctitate omneſque proinde tenentur ad eam procurandam: magis tamen reprehenſibiles ſunt, & abſurdi, qui ſtatus profitentur per ſe peculiariter ad perfectionem ordinatos, ad eamque valde juvantes, ſi ei comparandæ non vacent; & religioſi præterea incurrunt vitium ſimulationis, & mendacii, & eo magis, quo auſteriorem habitum geſtant, ac magis ſanctam vitam exterius profitentur. Perfectio itaque in aliis ſtatibus eſt quaſi in illis: in aliis vero in ipſis, & etiam ex ipſis.

## §. V.

*Affirmans ergo ſententia ſtatuitur præterea ex Evangelio, ex parabolis de ſervo pigro, arbore ſterili, &c.*

IN Evangelio vix quidquam peculiare habemus de religioſis, ſed pro Chriſtianis omnibus illud traditum, conſcriptumque eſt. Quare quæ modo afferemus, omnes quidem, ſed quaſi à fortiori religioſos involvent.

Quod ergo univerſim non ſatis ſit mandata, &c

& obligationes reliquas negativas implere, quo à malo declinemus, ſed neceſſe præterea ſit ad juſtitiam, & ſalutem bona etiam, & bene utique, ac virtuoſe proſequi, & in bonum tendere, & non vacare, ſed progredi, & proficere, compertum quidem ex ſcripturis eſt, ſed clariſſime in Evangelio declaratur in parabolis de ſervo pigro Matthæi vigeſimoquinto, & Lucæ decimonono, & de arbore non ferente fructum Matthæi tertio & ſeptimo, & Lucæ tertio & ſexto, & de ſeminibus Matthæi decimotertio, quibus ſanè doctrinis ab eorum Authore judicabimur.

Parabolæ ſcitæ ſunt, ac ſignificata, & intenta per eas doctrina ſatis nota. Nihil porrò ad præſens intereſt, quid peculiariter talento, quid ſemine intelligere; ſive donum doctrinæ, ſive gratia virium, ſive aliud, ſive ſimul omnia tam reſpectu noſtri quam proximi: nam omnium plus minùs una eſt ratio: & quemadmodum de omni verbo ocioſo, ità à fortiori de omni, & quocumque dono ocioſo reddituri ſumus rationem, ut ſuppono: & cum augentur dona, *rationes etiam creſcunt donorum*, ut Gregorius dicit in Breviario &c.

Patet vero defectum per iſtas parabolas ſignificatum, & declaratum non eſſe aut imperfectionem moralem, aut peccatum veniale duntaxat, ſed peccatum grave; nam ſervus inutilis ejicitur in tenebras exteriores: arbor non faciens fructus bonos mala pronunciatur, & abſcidi jubetur: terra item non reddens fructum mala eſt, & ſolum bona ea dicta eſt, quæ fert fructum in patientia.

Jam vero parabolæ aliud malum non ſignificant præter ſterilitatem ipſam, in utilitatem, otium, & pigritiam, & hujus examinis ſervus piger arguitur; etſi etiam erga Dominum injurioſus extiterit: propter ſterilitatem arbor quoque reprobatur. Sed taceamus nos modo & loquantur ſancti Patres.

Gregorius in primis iterum in Breviario: *bene operantes pro approbato lucro remunerat: ſervum vero à bono opere torpentem damnat*. Num non pluſquam torpent, qui totam ſuam regulam prætereunt? exponant, precor, torporem, & pigritiam. Vota vero violare, torpor, opinor, non eſt. Rursùs idem in cat. Sanctus Thomæ: *Talentum quippe in terra abſcondere, eſt, acceptum ingenium in terrenis actibus implicare*, & tamen pauci, recogitant; & ſi non rebus ſæculi, ſed prophanis etiam & poëmatibus illud totum impendant: qua de re legendus eſſet Auguſtinus capite quadrageſimo primo, ad licentium. Nobis autem firmum eſt cum hujuſmodi doctoribus ſapere.

Demuo Auguſtinus ſerm. 52. de ſanctis ad alios coepiſcopos habito: auditis in Evangelio *& bonorum ſervorum meritum, & pœnam malorum, & malitia tota illius ſervi reprobati, graviterque damnati iſta, fuit, quia noluit erogare, ſervavit ad integrum, quod accepit: ſed Dominus ejus lucra quærebat*, &c. habet religioſus virtutem velut unum, vel ut duo, dum profitetur, ſervat totam integram, nec tamen auxit, nec profecit, quid erit? iſte ſervus piger reſpondeat.

Chryſoſtomus hom. 25. in Matth. *vides, quomodo non ſolum rapaces, & qui aliena invadunt, nec ſoli maleſactores; verum etiam, & qui bona facere negligit, extremo cruciatur ſupplicio. Audiamus ergo hæc verba, & donec tempus habemus noſtram amplectamur ſalutem: amplificemus talentum; ſi enim in pigritia, & otio vivimus, nullus noſtri etiam flentium ibi miſerebitur, & mox: & qui talentum accepiſſet, & ſi depoſitum reddidit, condemnatus eſt tamen.*

Hieronymus in cap. 25. Matth. *quod putaverat, ſe pro excuſatione dixiſſe, in culpam propriam vertitur; ſervus autem malus appellatur. quia calumniam Domino fecit; piger, quia noluit duplicare, ut in altero ſuperbiæ, in altero negligentiæ condemnetur.* Dic tu modo unde plane neſcio, negligentia & pigritia nunquam eſt mortale: ac iterum ex non contemptu ſervum iſtum defende.

Theodoretus apud D. Thomam: *hæc autem non ſolum ad ſermonem, & doctrinam referenda ſunt, ſed etiam ad morales virtutes; quoniam & in hoc dat nobis Deus ſua chariſmata, hunc donans jejunis hunc oratione, &c. quibus ſi in vigilaverimus, multi, placabimus; ſi vero tepeamus, extinguemus.* Bernardus inter alia tractat. de præcept. & diſpenſat. *Heu nobis, quanam poterit reddi ratio de otio.*

Iterum Hieronymus ep. t. de Virgin. ad Demetr. poſt alia. *Neque enim tibi ſufficit amabilis otioſam eſſe, ſi otioſa fueris à bonis cùm lex duplici mandatorum genere diſtincta ſit, & mala prohibens ingerit bona, atque ab utraque parte contemptum ſui vetet. Non enim ille ſervus contempſit Dominum, qui prohibita fecerit, ſed & qui juſſa non fecerit. Dicta à nobis paulo ante ſententia eſt: omnis arbor, quæ non facit fructum bonum excidetur, & in ignem mittetur & blandimur nobis ſi malis fructibus non gravemur, qui damnandi ſumus, ſi à bonis ſteriles manſerimus juxta hanc intelligentiam abſcindet Pater omnem palmitem non ferentem fructum in filio; & qui acceptum talentum in ſudario abſcondit, quaſi inutilis ſervus, & nequam damnatur à Domino. Nec minuiſſe ſolum, ſed & non auxiſſe culpabile eſt. Atque hic etiam in Hieronymo vides datam explicationem contemptus. Multa eodem ore Ambroſius in proœm. de fide ad Gratianum Auguſtum.*

Hieronymus, inquis, de præceptis tractat, non de conſiliis, neque regulis: ergo abs re inducitur. Sane fatemur, Hieronymo de præceptis eſſe ſermonem, quibus non modo mala vitemus, ſed bona præterea complectamur: quo cum non cohæret ea, & conſiliorum, & regularum negligentia, ut ſi verbi gratia, præcepta charitatis juxta dicta ſuperius proſequamur. Deinde tam Hieronymus, quam cæteri ſterilitatem ipſam, pigritiam, ac oſcitantiam gravem culpam, ac proinde contra præceptum eſſe ex Evangelio conſtituunt, quare licet conſilia ſolùm conſilia ſint, & regulæ ſolùm regulæ, & in ſingulis nulla ſit culpa, omnium tamen ea omiſſio gravis erit, & religioſus prætermittens magnum adeo talentum regularum, & auxiliorum, ac inſtrumentorum, quibus lucretur, & proficiat ipſiſſimus ille ſervus piger, in utiliſque videtur.

S. Thomas

S. Thomas rationem à priori præſtat in ipſa Theologia 22. quæſtione 133. articulo 3. *Omne illud*, ait, *quod contrariatur naturali inclinationi eſt peccatum, quia contrariatur legi naturæ, ineſt autem unicuique rei naturalis inclinatio ad exequendam actionem commenſuratam ſuæ potentiæ, ut patet in omnibus, &c. Sicut autem quis per præſumptionem excedit proportionem ſuæ potentiæ, dum nititur ad majora, quam poſſit; ita etiam puſillanimitas deficit à proportione ſuæ potentiæ, &c. Et inde eſt, quod ſervus, qui acceptam pecuniam Domini ſui fodit in terram, nec eſt operatus ex ea, &c. punitur à Domino, ut habetur Matth.25.*

Mirum vero eſt, quantum præjudicium etiam, proximis fiat ex iſta religioſorum deſidia: quo mentem ſuam injiciens Indiarum Apoſtolus Xavier novar Epiſt. lib.5. cap.9. *Tu itaque fac*, inquit, *divinum Numen ores continue, atque inſtanter, ut tibi ſenſu mentis intimo noſſe tribuat, quæ quamque gravia obſtacula opponas profectibus Evangelij, impediens vitio tuo, ne Dominus, quantum vellet, ſuam notitiam indulgeat iſti, quem male curas, populo; cui ſcilicet ad perſuadendum, quæ opus eſt, authoritate idonea deſtituris; quod iſtud cæli munus fervore, ac fidelitate debita non promerveris.* Ecce quanta, quamque gravia detrimenta vel ex unius ſervi injuria deducit Xavier: vix autem intelligi poteſt, quanta ex multorum inutilitate in Rempublicam univerſam promanent; & ſi unaquæque ætas unum, vel duos daret Xaverios, & Ferrerios, vix infideles, peccatores vix uſpiam ulli ſupereſſent. Unde videas, quanto ſanè jure Dominus ſervum pigrum, ac inutilem damnet, ex cujus deſidia & ipſi, & aliis tanta mala conſequuntur.

In ipſo porrò Evangelio palam cernitur, quem in finem Dominus talenta ſua largiatur: *Vocatis autem decem ſervis* (inquit apud Lucam) *dedit eis decem mnas: & ait ad illos; negotiamini, dum venio.* Hic eſt ſanè finis. At negotiatio, & negotiari importat ſtudium, & applicationem, intentionemque promovendi facultates, & luctandi, & proficiendi. Ergo qui hoc ſtudio, applicatione, intentioneque caret, non negotiatur, ſed ſervo inutili conferendus eſt, & damnatur. Et hæc me inter alia in conſcientia premunt ne ab hoc labore, opereque deſiſtam.

Ratio etiam illa adducta à D. Thom. rei hujus gravitatem demonſtrat. ſi enim ſunt virtutes, ac cætera dona in mundo quaſi morali, ſicut ſunt, & quod ſunt virtutes naturales in mundo naturali. Daremus autem, virtutes naturales nihil quidem nocere; at reddi otioſas, & inertes, nihil calefacere ignem in Hiſpania; nihil in Petro operari, ſed vacare facultates illius naturales. Profectò mundus naturalis peſſum iret, Petrus interiret ex hoc ſolo otio. Ergo ſimile otium eſt, & torpor ſimile damnum infert mundo morali, ejusque partibus.

## §. VI.

*Major explicatio, & confirmatio.*

CUm non entia potentias noſtras non moveant, peccatorum omiſſionis, ad quæ iſta, de qua tractamus, negligentia pertinet, exigua eſt apprehenſio, minor cura, ſolicitudoque. Inde factum eſt, quod cum lex Dei & mala vetet, & bona præſcribat, ſatis tamen unicuique videatur a malis abſtinere, non jurare, non furari, non mæchari, & ſi bonorum curam prætereat; & legem totam ad negativam, quæ ſcilicet commiſſione violatur, reduxiſſe videamur; nam commiſſiones in actu, non in omiſſione conſiſtunt; quæ ſenſibus, potentiiſque percipiantur.

Quo ergo omiſſiones magis latent, eo majorem intentionem poſtulant, majorique opus eſt obſervatione. Patet vero primum in genere, virtutes omnes, & bonum exceſſu, atque defectu corrumpi, & nimio calore, & nullo interire animal; & ſic in aliis, eſſeque illa duo, vel tria quaſi naturæ totius rectæ adminiſtrationis principia, quod nihil ſit in ea ſuperfluum, nihil deficiat: nihil item otioſum, & vanum. Eodem hoc jure de moribus quoque, ut dicebam Philoſophandum eſt; & de omni verbo otioſo, quod eſt quaſi ſuperfluum rationem reddituri ſumus; atque eodem etiam modo de omni ſilentio verbis neceſſariis, & peccatur non loquendo, quæ, & quando oportet, ſicut loquendo quæ, & quando non oportet, ſcilicet per aliquid nimis, & per quid minus: raro tamen homines de ſilentio, & de omiſſione, negligentiaque ſeſe accuſant; quia ut dixi, cum non entia nihil ſint in natura, nihil etiam eſſe in moribus exiſtimantur.

Conſpicitur autem Ex his, quantum crimen ſit eſſe ſervum inutilem, & pigrum, & otioſum; quia licet non agat, quæ non oportet, omittit tamen quæ agere oporteret, & utroque vita moralis, ac juſtitiæ evertitur, ut ſatis exemplo naturæ cernitur; ſatis item exemplo verborum; ſæpè enim plus noces tacendo, quam alias nocueris, quæ non oportebat loquendo.

Servi vero inutilis, & otioſi abſurditas, & crimen multipliciter præterea innoteſcit. Primum ex ipſo ſervitutis titulo; nam ſervus pravus eſt, qui Dominum quidem nihil poſitive, & quaſi commiſſione offendit, vacat tamen, nec præterea ei quidquam inſeruit, ſed pigritans oſcitatur. At omnes ſumus proprie ſervi Dei. Ergo pravi ſumus, & nihil eum quaſi commiſſione offendamus, ſi tamen vacamus, & oſcitamur.

Rursùs cum hoc ita ſit jure ipſo ſervitutis, accedit jus ſervitutis emptionis; empti enim ſumus pretio magno. Tenemur ergo hoc ſolo jure glorificare, & portare Deum in corpore noſtro: quod denuo jus ſervitutis infinito pretii pro nobis impenſi valore excreſcit. Ergo non ſatis agimus, ſi non offendamus, niſi etiam præterea obſequentiſſime famulemur, & inſerviamus; abſurdiſſimusque eſt ſervus tantis obſtrictus titulis, ſi non negotietur, ſed torpeat, ut humanis cunctis exemplis a fortiori monſtratur.

Sumus item viatores; ergo & ſi non regrediamur, hoc ipſum crimen eſt, quod non ultra pergamus; in agone etiam contendimus; ad æternæ hæreditatis & coronæ bravium contendendum eſt: ergo non luctari, nolle currere ſcelus eſt. Item militia eſt vita noſtra ſuper terram; ergo nolle ſtrenue pugnare, & diligenter præliari peccatum eſt, quamquam nihil contra poſitive perpetremus. Quæ exemplis humanis viatorum, curſorum, militum, in agone contendentium à fortiori firmantur.

Præterea eſt nobis colluctatio adverſus tres noſtros hoſtes fortiſſimos, qui non vacant, ſed continuè in nos aguut; eſt ſcilicet nobis colluctatio

quaſi prima adverſus carnem, & ſanguinem: & hac etiam devicta, ſupereſt alia adverſus ſpirituales nequitias mundi Rectores tenebrarum harum, & adverſarius noſter Diabolus tamquam leo rugiens circuit quærens quem devoret. Ergo conſequentia illa non eſt ſolius conſilii, ſed magnæ obligationis, quod ſobrii eſſe, & vigilare debeamus; in omni pugna tam virtutis quam naturali hoc ſane cernitur, ut agens iners, & remiſſum à contrario forti, valdeque activo vincatur. At noſtra contrariæ ſunt fortia, & valde activa, ut autoritate, & experientia conſtat. Ergo velle remiſſe, oſcitanterque vivere quoddam virtuale velle vinci eſt.

Horum aliqua, & ſimul alia urget Hieronymus epiſt. 8. de ſcient. divinæ legis; hæc quippe Theologia moralis horum Doctorum erat. *Et revera*, inquit, *Si amator ſum pecuniæ, ſi gloriæ, ſi ſuperbiæ, ſi ambitionis, aut pompæ, dum illis omne ſtudium meum impendo, Domino ſervire non poſſum; quia duobus Dominis neminem ſervire, ſcriptum eſt.*

Item arguit: *non eſtis veſtri*, *ſcribit Apoſtolus*; *empti enim eſtis pretio magno, &c. Clementer ſpiritus ſanctus noſtro Jure nos convenit, ſciens, hoc in uſu publico apud omnes homines cuſtodiri, ut tanto ſervus in opere Domini eſſet cautior, quanto majore peculio eſſet comparatus, ut intelligamus, quam ſtrenui debeant eſſe in opere Domini, qui redempti ſunt ſanguine Chriſti: vel quam criminoſi debeant judicari, qui cum ſciant pro pretio ſuo ſanguinem Chriſti datum, alteri, qui nihil præſtitit, magis præbeant ſervitutem.*

Iterum: rogo, inquit, *quo pudore obſequij, aut laboris ſui mercedem ſperabit in cælo, cujus fuerit ſollicitudo omnis in terris? Mercenarius ſæculi non poteſt accipere, præmium Chriſti, &c. Rurſus: nemo militans Deo implicat ſe negotiis ſæcularibus, ut placeat, cui ſe probavit, Apoſtoli vox eſt. Unde ſatis timeo, ne forte in illa retributionis die, &c. Talis cauſa eſt Virginum in Evangelio quinque ſtultarum, quæ dum in ſollicitudine ſæcularium vanitatum ſe contra profeſſionis ſuæ ordinem occuparunt, oleum, unde verum lumen accenderent; non habentes in tenebris remanſerunt.*

Putant quidem ſæculares, hæc ad religioſos ſolùm pertinere, ſed ſatis hoc rejectum eſt quæſtione præcedenti, & rectè Chryſoſtomus quodam in loco ait, hæc cuncta ſcripta fuiſſe, quando nullum veſtigium erat Monachorum, ipſi itaque & ſervi Dei, & ſervi quidem empti ſunt, &c. Ergo horum jure tenentur, vel dicant clare, & coram; cujus ipſi ſint ſervi, cui inſerviant, cui placere ſtudeant; cui militent? Si mundo dicant, ſua ſe voce plane damnant; ſi verò Deo reſpondeant, in comperto eſt, bonum quemque ſervum non ſolo fungi ſuo munere, quod poſitive Dominum non lædat, ſed ut dictum eſt, requiri præterea ſervitutem ipſam, famulatum, applicationem, ſtudiumque.

---

## QUÆSTIO XV.

*Quomodo Intentio perfectionis, & vacandi Deo, rebuſque divinis ſit de propria ratione profeſſionis religioſæ.*

TAnti eſt religioſum ſtatum prorſus valere, & vigere, ut eo ſalvo, & vigente, vix, ut dixi, mundum reliquum male habere poſſe videatur: idcirco huic regulatium obligationi ſtudendi perfectioni magis perſuadendæ multiplici quæſtione vacamus; & quod inſtitutum proprium hujus libri eſt, ad veritatem quoque inveniendam, viamque veritatis ſectandam hoc compendium arbitramur perfectioni, Deoque vacare: quo uno vix opinionibus indigeamus.

### §. I.

*Oſtenditur doctrina ex D. Thoma in materia Caſtitatis*

HOc in adverſa ſententia, hoc in multorum perſuaſione primum, & maximum eſt, quod non videant, unde, vel quando ſe ſub gravi obligaverint ad hoc perfectionis ſtudium, Deoque vacandi intentionem: in qua intentione, & ſtudio peculiariter intentio regularis obſervantiæ claudatur.

Ajunt enim, ſe ſolis votis obligationem ſibi gravem addere potuiſſe; ſe autem ſolum voviſſe paupertatem, caſtitatem, & obedientiam; nihil præterea de ſtudio, & intentione perfectionis voluiſſe; nihil de regulis addidiſſe. Ergo ſolum contrahuntur tres hæ obligationes graves, ſcilicet paupertatis, caſtitatis, & obedientiæ ſervandæ. Ergo nulla alia ſaltem ſpecialis obligatio gravis ineſt religioſo; quidquid ſit de illa alia omnibus Chriſtianis communi, vel de obligatione aliorum votorum.

Dicendum eſt tamen, paupertatem, caſtitatem, & obedientiam non offerri tamquam fines, ſed tamquam media, ac de propria ratione profeſſionis eſſe intentionem ſaltem virtualem finis qui eſt vacare Deo, rebuſque divinis. Fruſtrat proinde naturam, finemque profeſſionis, qui in paupertate, caſtitate, obedientiaque ſiſtens ad finem non contendit, ſed negligit. Intentionem eam autem eam habent & Deus, & Eccleſia, & fundator, & ipſe etiam, qui vovet.

Rem iſtam perſpicuam in caſtitate ex gr. reddat S. Thomas ex Paulo Apoſtolo, quærit 2. 2. q. 186. art. 4. Utrum perpetua continentia requiratur ad perfectionem religionis? Arguit multipliciter, quod non. In contrarium arguit ex 1. ad Corinth. 7. qui eſt hac in re textus capitalis: *quia mulier innupta, & virgo cogitat, quæ domini ſunt, ut ſit ſancta corpore, & ſpiritu.* Reſolvit, *quod ad ſtatum religionis requiritur abſtractio eorum, per quæ impeditur, ne feratur totaliter in Dei ſervitium. Uſus autem carnalis copulæ, retrahit animum, ne totaliter feratur in Dei ſervitium.* Primo propter vehementiam paſſionis, &c. Secundo propter ſollicitudinem familiæ, uxoris filiorum, &c. Et ideo *qui cum uxore eſt ſollicitus eſt, &c. & diviſus eſt.* Patet ergo. quod continentia non vovetur, ut ſervetur continentia, ſiſtaturque in ipſa, ſed aſſumitur ut medium, ut ſic expediti totaliter in Dei ſervitium feramur. Quod multipliciter eſt urgendum, ut advertant, in quem finem ſit emiſſio votorum, ac ipſa etiam inſtitutio Religionum.

Quærit prærerea S. Doctor quæſt. 152. artic. 2. utrum Virginitas ſit illicita? Reſpondet non eſſe: quia id eſt vitioſum in humanis actibus, quod eſt præter rectam rationem. Habet autem recta ratio, quod quis utatur iis, quæ ſunt ad finem ſecundum eam menſuram, quæ congruit fini. Eſt verò triplex

hominis

hominis bonum, unum conſiſtens in rebus exterioribus, ut divitiis: aliud in bonis corporis, ut ſalus; tertium in bonis animæ, ut ſcientia, & virtus: in his autem potiora ſunt, quæ pertinent ad vitam contemplativam ex 10. Ethicor. & Luc. 10. *Maria optimam partem elegit* &c. Pertinet ergo ad rectam rationem, ut primi generis bona in ſecunda ordinentur, & utraque ad bonum animæ, &c.

Et ſimiliter (ſubdit) *ſi quis abſtinet à delectationibus corporalibus, ut liberius vacet contemplationi veritatis, pertinet hoc ad rectitudinem rationis. Ad hoc autem pia Virginitas ab omni venerea delectatione abſtinet, ut liberius divinæ contemplationi vacet. Dicit enim Apoſtolus* 1. ad Corinth. 7. *Mulier innupta, & virgo cogitat, quæ Domini ſunt, ut ſit ſancta corpore, & ſpiritu: quæ autem nupta eſt, cogitat, quæ mundi ſunt, & quomodo placeat viro. Unde relinquitur, quod virginitas non eſt aliquid vitioſum, ſed potius laudabile.* Ecce demum, unde virginitas, & caſtitas vitioſæ eſſe deſinant, virtuoſæque reddantur: ſed voventur tamquam laudabiles, ac virtuoſæ; alioqui vota eſſent nulla, & irrita: voventur ergo in eum finem.

Inde, *ad 2. dicendum,* inquit, *quod ille qui abſtinet ab omnibus delectationibus præter rationem rectam, quaſi delectationes ſecundum ſe abhorrens, eſt inſenſibilis, ſicut agreſtis. Virgo autem non abſtinet ab omni &c. ſed propter dictum finem.*

Quærit art. 3. Utrum Virginitas ſit virtus? Reſpondeo dicendum, (inquit) *quod in Virginitate eſt ſicut formale, & completivum propoſitum perpetuo abſtinendi a delectatione venerea. Quod quidem propoſitum laudabile redditur ex fine, in quantum ſcilicet hoc ſit ad vacandum rebus divinis.*

Et art. 4. quærit utrum Virginitas ſit excellentior matrimonio? & probat excellentiorem eſſe exemplo Chriſti, & ex verbis Apoſtoli: Rationem verò omnium ſemper haurit ex eodem: Virginitas autem ordinatur ad bonum animæ ſecundùm vitam contemplativam, quod eſt cogitare ea, quæ Dei ſunt: conjugium autem ad bonum corporis.

Unde conſequentiſſime S. Doctor 1. part. quæſt. 98. art. 2. ad 3. tradit continentiam in ſtatu innocentiæ non fuiſſe futuram laudabilem; quia defuiſſet libido inordinata; nihilque proinde matrimonium impedivisſet, ut quæ Dei ſunt cogitaremus; ac cætera illa defuiſſent, propter quæ modo continentia, & virginitas laudabiles ſunt.

Ecce habes ex perſpicuis, ſolidisque Theologiæ principiis quæ ſit natura, & conditio Virginitatis, continentiæque chriſtianæ; cur, & unde vitioſæ, agreſteſque eſſe deſinant; cur & unde laudabiles, virtuteſque fiant; cur, & unde matrimonio præſtent; ſintque neceſſariæ ad perfectionem ſtatus religioſi. Ergo ipſa Dei, & Eccleſiæ inſtitutione; necnon fundatoris, voventiſque illius intentione vovetur caſtitas ut medium ordinatum ad dictum finem. Quæ conſequentia eſt clara; nam vovetur non ſolum, ut laudabilis, ſed ut præſtans ſuo contrario: at ejus laudabilitas, & præſtantia quæ ſumitur ex eo ordine; certe cadit, eo ablato ordine. Ergo vovetur ſub eo ordine. Ergo intentio Deo, rebuſque divinis ſtudendi, & vacandi; atque cogitandi, tractandique quæ Dei ſunt, eſt de propria ratione profeſſionis religioſæ.

§. II.

*Declaratur res ulterius, & confirmatur.*

FAlluntur itaque, qui in his mediis ſiſtendum, permanendumq; exiſtimant, & ad hoc ſe paupertatem, caſtitatem, obedientiamque putant voviſſe, ut nihil haberent, ut à delectationibus abſtinerent, & alterius juſſa facerent, quibus peractis (utinam verò ſine ſtudio proficiendi peragantur) munere ſe ſuo toto functos arbitrentur. Hoc vix aliud ſane foret, quam ſi venam ſæpe ſcinderes, ſi potiones amaras multas ſumeres ſine cauſa ſanitatis conſervandæ, aut comparandæ, ſed ut ſumeres. Quemadmodum enim iſta non ſui, ſed ulterius gratia bona ſunt; ita quoque paupertas, caſtitas, & obedientia; nec in ipſis pure ſiſtendo ullam virtutis rationem habent, niſi ad ulteriorem finem actu, vel habitu referantur.

Eſt hæc relatio, & ordo illis tribus communis: ſicut medicamentis relatio, & ordo ad ſanitatem: diſſident mox inter ſe ſpeciali uniuſcujuſque utilitate ad finem, arduitateque ſua propria: ſicut ſpecie differunt medicamenta: & omnibus illis tribus ſoluti, expeditique reddimur ad ſerviendum, vacandumque Deo, & ut vocibus utamur Apoſtoli, ad cogitandum, quæ Domini ſunt: ne item ſimus diviſi; ne item alteri placere teneamur. Sic ergo, ac ſub his rationibus ſub vota cadunt.

Non itaque noſtra relinquimus, ut relinquamus; hoc enim & Crates fecit Philoſophus, ac multi alii divitias contempſerunt, ſed ut Chriſtum ſequamur: non rurſus à delectatione abſtinere decrevimus, ut abſtineremus, ſed ut ſanctiſſimus corpore, & ſpiritu; neque denique homini obedimus, ut obediamus; omnes enim fere in mundo etiam obediunt, ſed homini loco Chriſti in ſchola quadam ad ſanctitatem ſpecialiter inſtituta obedientiam præſtamus, ut ſub illo proficiamus, ſalvemurque ſecurius. Hoc ordine, in hunc finem religiones erectæ ſunt, ac inſtituta profeſſio, & peculiariter illa tria ordinata, quæ voverentur. Fruſtrat ergo totum & Religionis, & profeſſionis, & votorum finem, & ordinem, qui in ipſis votis ſiſtens ad perfectionem, ſanctitatemque non intendit. Multi, ait Hieronymus, ad cap. 19. Matth. divitias relinquentes Dominum non ſequuntur: ſequitur autem Dominum, qui imitator ejus eſt, & per veſtigia ejus graditur; qui enim dicit ſe in Chriſto credere, debet quomodo ille ambulavit, & ipſe ambulare.

Inquis: ego caſtitatem voveo, non ut Deo, rebuſque divinis vacem, ſed ut hanc rem arduam propter Deum efficiam: quare ſi eam integre ſervarim, voto ſatisfeci. Reſpondemus non hunc eſſe finem caſtitatis, continentiæque vovendæ, ut ſatis D. Thomas ex Apoſtolo commonſtravit: & alioquin eodem modo ad perfectionem ſtatus religioſi ſufficeret, ſi omiſſa continentia, loco ejus aliud quidpiam æque arduum voveretur, ut cilicium perpetuum, aut frequentes verberationes, aut dura jejunia: quin ipſa uxoris, filiorum familiæque cura ſatis ardua res eſſe ſolet, neque raro plus quam religioſi agunt, & patiuntur, qui hanc provinciam ſubeunt. Plus etiam agunt, & patiuntur in triremibus remiges; etiam in bello ſæpe milites,

U 2

Non itaque rei arduitas, ac difficultas finis eſt. Ideo hoc medium præ aliis difficilibus aſſumitur, ut liberi, ſolutique maneamus ad vacandum integre Deo.

Unde etiam cernitur, ab Eccleſia non approbandam eam religionem, quam denuo aliquis fundare vellet laborioſam aſperamq; illam quantiscumque modis, quæ tamen tria illa paupertatem, caſtitatem, & obedientiam prorſus præteriret, quibus impedimenta ad adhærendum Deo removentur. Et ſimiliter videtur, eum ad religionem, ac profeſſionem non eſſe admittendum, qui vellet quidem ſe paupertati, caſtitati, obedientiæque obligare: Statueret vero ſimul, nihil ulterius Deo, rebusque divinis vacare; regulas etiam præterire; conſilia omnia negligere, quin etiam venialia cuncta admittere: quam diſpoſitionem horret plane religionum finis, profeſſionisque, & votorum ſanctitas.

Horum quaſi ratio à priori ultima ex eo ſumitur, quod quæſt. præc. delibavimus, perfectionem ſcilicet eſſentialiter, & formaliter non in caſtitate, neque in aliis, ſed in charitate conſiſtere. Caſtitas igitur paupertas, & obedientia in charitatem ordinantur, ſuntque media omnium utiliſſima, ut hunc finem conſequamur, & Deo adhæreamus, efficiamurque unus cum eo ſpiritus. Ergo eliguntur, voventur, & ſub profeſſionem cadunt ſub ea ratione, ergo transgreſſor eſt profeſſionis, qui eis mediis ulterius nõ utitur ad ſuum eorum finem comparandum.

Et confirmatur; quia Religiones ſunt ſcholæ quædam ſpeciales, ac famoſæ perfectionis comparandæ; ſicut ſtatus Epiſcoporum eſt perfectionis jam comparatæ, & habitæ. Sed tenetur Epiſcopus ſub gravi eſſe perfectus. Ergo tenetur ſub gravi religioſus ad perfectionem tendere, illiq; comparandæ ſtudere; & alter quidem peccat, ſi non ſit perfectus; alter ſi non perficiat. Scitur autem præter paupertatem, caſtitatem, & obedientiam inſtrumenta, & media propria uniuscujusq; religionis ad perfectionem comparandam eſſe ſuas proprias regulas: ergo tenentur eis uti ad finem perfectionis. Et abſurdum ſane foret, nec contingit unquam, quod quis perfectioni comparandæ ſtudeat, & regulas negligat, ac aliis deinde modiis utatur: in quo raro, vel numquam potius contingenti immorandum non eſt.

Hanc S. Thomæ ex Paulo ſumptam doctrinam non ſiſtendi in votis, ſed ea in ſuum proprium finem ordinandi, referendique notiſſimum habuit S. Xaverius qui novar. epiſtol. lib. 6. capite 5. multis urget Gasparem Barzeum, ne ſe implicet rebus ſæcularibus: *Hoc mandatum* (ſubdit) *eo inculco inſtantius, quod ſumme tibi neceſſarium clare perſpicio, &c. quod transfuga ſit inſtar à ſacra militia, & flagitioſa defectio à propoſito perfectionis irrevocabiliter ſectandæ.* Flagitioſam defectionem cenſet Xaverius; tu nec levem culpam: ſed expertis, & valde peritis, notiſſimisq; credendum eſt, atq; hi noſtri ſapientes ſunt, quibus, tamquam demonſtrationibus ſit ſtandum, ut præſcribit Philoſophus. Ego, inquis, nihil deficio; nam quæ vovi, ſervo. Sed oſtenſum eſt, eo vota fuiſſe emiſſa, ut vacares Deo, ut diviſus non eſſes, ut quæ Domini ſunt, cogitares, & tractares, eſſesq; ſanctus corpore, & ſpiritu. Omitto hic de ea aliquorum ſtultitia dicere, qui cum pro ſe ipſis mundum, divitias, honores, matrimonia reliquerint, non ſolum diviſi deinde fiunt, ſed ex integro ad mundum reverti videntur, ut eadem illa omnia pro aliis reſumant, curent, & pertractent. Quo fit, ut utilitates pæne omnes paupertatis, continentiæq; fruſtrent, ac pervertant, & videtur quædam ſpecies fatuitatis.

## §. III.

*Votum Caſtitatis obligat etiam ad ſtudium perfectionis ſaltem propter periculum.*

HOc quod in caſtitate propoſui, eodem fere modo etiam in paupertate, ac obedientia urget, niſi quod in caſtitate eſt periculum manifeſtius, caſusque notior, nam violationes paupertatis, & obedientiæ ſæpe quibusdam opinionibus prætextis latere ſolent.

Neſcimus vero, quomodo ſententia contraria ex una parte ſtatuat, nolle ſervare ullam regulam, ubi ſub culpa non obligant, nec venialem eſſe culpam; aliunde verò ajunt, moraliter loquendo (verba ſunt Authoris graviſſimi) vix eſſe poſſibile non peccare graviter propter defectum debitæ intentionis propriæ ſalutis. Hæc, inquam, duo non cohærent, & ex eo nata videntur, quod pietatis cujusdam ſpecie conſcientias onerare, & graviter obligare ex una parte nollent; vident verò ex alia periculum ingens, ac pie avertere ab eo vellent: quo fit, ut affirmare ſimul, & negare videantur; negare quidem ſub peccati nomine; affirmare verò ſub tanti periculi termino.

Neque verò unius, vel alterius eſt, ſed omnium iſta periculi confeſſio: inculcant quidem illud omnes; ſed canent, ut quæſt. præc. notavi illud taxare, ne cogantur affirmare obligationem gravem illud vitandi. At univerſim alias in confeſſo eſſe ſolet magni cujusque vitandi periculi eſſe obligationem gravem, nam *qui amat periculum, peribit in illo*: de quo iterum paulo poſt.

Sunt etiam qui de periculis, tamquam de opinionibus probabilibus imperitiſſime philoſophentur dicendo, alia eſſe magis, alia minus, alia æque probabilia, illa æque probabilia ajunt, in quibus toties plus minus peccatur, & toties non; illa magis probabilia in quibus pluries, illa minus, in quibus non toties, ſæpe tamen delinquitur. Reſolvunt verò juxta viam opinionum probabilium nulla horum diſcriminum nos teneri vitare; quia in eis omnibus oppoſitum quoq; id eſt, me peccaturum nõ eſſe, eſt probabile: ergo grave fundamentum ſequor, prudenterque periculum adeo.

Conſecutio, & logica optima eſt ex via probabilium, ſed quæ una viam illam evertat, & infernum impleat. Quis enim ſibi plene conſtans fateatur, licere juveni domum illam adire, in qua vel ipſe, vel ſimiles, & inſtar ſui adeuntes toties, vel etiam pluries labuntur, caduntque? Patet, hoc dici non poſſe ex part. 1. eſſeque ſorti, & caſui animam committere: quod ſcelus eſt. Ac poſtremo ne in re abſona conterenda moremur, hoc uno verbo eſt, ad nullum periculum vitandum obligare, ſed duntaxat ad vitandam neceſſitatem peccandi; nam poſt ea probabilia pericula ſequitur neceſſitas; & quæ infra neceſſitatem exiſtunt, ajunt, eſſe utrimque probabilia: at nulla probabilia vitare teneor: ergo nulla pericula, ſed ſolùm neceſſitatem; neceſſitas autem periculum non eſt,

& de

& de propria periculi ratione eſt contingentis aliqua in oppoſitum; & nemo non fatuus ignem ad ſtupam applicatum videns dicit, periculum eſſe, ne comburat: & ita in aliis neceſſariis. O homines!

Dicendum eſt igitur, periculum eſſe contingentiam alicujus mali incurrendi, & periculum peccati eſſe, contingentiam in illud incidendi. Periculum autem aliud eſt leve, ſive parvum, ſeu remotum, quod longe abeſt a malo, & eſt raro, & fere nunquam contingentium. Atque hujuſmodi peccati periculum de lege ordinaria eſt Viatorum omnium: qui de ſua præſenti, vel futura gratia certi eſſe non poſſunt citra extraordinariam revelationem, vel gratiam. Quod proinde periculum conditionis noſtræ proprium vitare obligati eſſe non poſſumus, & magis conſtat ex part. 1. lib. 3. & alias.

Aliud periculum eſt magnum, quod & grave dicitur: aliud maximum, & graviſſimum: quæ eſt proxima, & valde proxima dicuntur, quia a malo ipſo parum diſtant. Tracto alias de magno, & parvo in genere: nunc ſatis eſt, ſi notione communi rem exponamus. Quia tamen parvum non quavis additione magnum continuo efficitur, ſuper eſt ſemper ſaltem quoad nos quædam materia, quaſi media, & dubia inter magnam, & parvam: de qua hic non dicemus.

Omnem, illam peccati contingentiam, magnum, graveque periculum cenſeo, quæ ſæpe, frequenterque cum peccato conjungitur; hoc eſt, omnia illa tria pericula, quę probabilia paulo ante dicebant. Hoc credo; communi hominum ſenſui conſentaneum eſt. Atque ad hominem nullo negotio Demonſtratur; nam aiunt omnem concluſionem, opinionemque probabilem magno, gravique niti fundamento; eſtque proinde opinio ipſa gravis, graviterque fundata; & Autores etiam graves propterea dicere conſueverunt. Ergo & omne periculum probabile eſt grave, & magnæ contingentiæ ſubeſt. Tenemur porro vitare gravia & magna pericula. Ergo.

Probatur etiam ex notione communi; quia omnes illæ ægritudines, & morbi, quibus multi moriuntur, & ſi aliquanto plures evadant, graves, magnique cenſentur; medici accerſuntur, expenſa fiunt, ac magna medicamenta adhibentur; & eſt etiam obligatio Euchariſtiam ſuſcipiendi. Eadem eſt exiſtimatio, & communis conceptio de tempeſtate; de periculo prælii, atque aliis. Ergo ex communi hominum exiſtimatione, conceptioneque naturali, omnis illa contingentia mali, quacum malum ipſum ſæpe, frequenterque conjungitur, licet ſæpius etiam deſit; eſt periculum magnum, & grave. Ergo ſic etiam in peccato.

Hos modo ſatis ad præſens explicato periculo, & magno, & parvo; communis Theologorum ſententia eſt de periculo in genere, teneri nos ſub gravi vitare omne magnum, graveque periculum peccati mortalis. Quod ſane ea ipſa exempla commonſtrant, quæ nuper pro gravi periculo declarando referebamus. Licet quidem aliquando ob mavis aliud bonum ſubire periculum grave aliorum malorum, ut in prælio: at cum malum culpæ nullo bono Honeſtari poſſit, nec ſuperſit ullum majus bonum pure creatum peccato mortali, nullo alio bono licere poteſt ſubire periculum grave mali culpæ. Neque vero, ut hoc curſim caveam, illud ſubire cenſeretur, ſi quis vir Dei periculoſam alioquin domum negotii, vel alterius boni cauſa ingrederetur; non enim eſt grave periculum ſui ſimilibus, ac in ſimiles fines adeuntibus, ut ſuppono; nam ſi eſſet, idem erit tenendum. Hanc in genere gravis cujuſque, & magni periculi culpæ mortalis vitandi gravem obligationem hic non magis ſtatuo, neque proſequor, quam ſcilicet omnes communiter fatentur, & ex univerſalibus regulis part. 1. clare deducitur.

Hinc jam conſtat, votum caſtitatis obligare ad ſtudium perfectionis ſaltem propter periculum violandi ipſum quod ineſt, niſi illud ſtudium adhibeatur, & Deo, rebuſque divinis vacetur oratione, meditatione, lectione, temperantia, mortificatione, cuſtodia ſenſuum, atque ſimilibus; quæ perfectioni ſtudentes adhibent, & ſciuntur.

Hæc concluſio, quæ inſtituti præſentis propria eſt, autoritate, & ratione, tam a priori, quam a poſteriori, in longum oſtendi poſſet; ſed otioſa eſt diſputatio, ubi experientiæ nimis notæ, & frequentes ſuper ſunt: quare breviſſimè rem expediam. Innegabile nimirum eſt omni autoritate, ratione, & experientia, materiam ſervandæ vel virginitatis, vel caſtitatis eſſe de ſe valde arduam, & difficilem. Conſtat hoc ex verbis Domini, *qui poteſt capere, capiat*; & ſanctorum ſenſu in hunc locum. Conſtat à priori ex inordinata concupiſcentia, & libidine. Conſtat ab experientia non tot, quin plurium in hac materis peccantium, reincidentium, pereuntium.

In fero immediatiſſime: Ergo hæc materia ſecundum ſe, & ſeorſim ſumpta, eſt res maximi, graviſſimique periculi. Patet hoc ex experientia, & ex Philoſophis; nam rerum difficillimarum, ac valde arduarum natura eſt, quod raro, & in paucioribus contingant, ut quod matres filios oderint, intemperantes abſtineant, pigri conſtanter laborent; & ſic eſt etiam in naturalibus. At ut aſſumpſimus, materis caſtitatis ſecundum ſe, & ſe ſola, ac ſeorſim ſumpta eſt valde ardua, & difficillima (ſcilicet ad cuſtodiendum) Ergo ſic ſumpta raro, & in paucioribus contingit. Ergo ejus oppoſitum ut in plurimum contingit. Ergo ſic ſumpta caſtitate ineſt maximum, graviſſimumque periculum mali oppoſiti. Etenim cum pericula omnia vulgato nomine probabilia magna ſint, & gravia, illa quaſi ſumma pericula eſſe videntur, quæ ut in plurimum cum malo ipſo conjunguntur, & raro, ac in paucioribus ſeparantur.

Nemo itaque ſanus contendere poſſe videtur, aut Virginitatem, & caſtitatem res non eſſe difficillimas de ſe; aut rerum difficillimarum hanc naturam, indolemque non eſſe, quod ut in plurimum deficiant, & in paucioribus accidant. Utrumque enim palpabilis experientiæ convincunt; & quamquam nullæ aliæ experientiæ ſupereſſent, quæ in ipſa caſtitatis materis omnibus adſunt, rem adverſus contentioſos quoſque manifeſtant. Ubi ſuperfluum eſt, quod ex ingemiſcente Apoſtolo, ſaxoque ſeſe contundente Hieronymo, ex Benedicti vepribus, ex Franciſci nivibus, ſanctorum aliorum Dei dictis, & factis rem meridiana luce ipſa clariorem nitar magis perſuadere.

Infero rurſus: Ergo omnis Vovens caſtitatem ipſo ſuo Voto graviter obligatur hoc graviſſimum illud violandi periculum devitare. Quod patet ex communi omnium doctrina periculis univerſim vitandis. At periculum iſtud ſolum vitatur, & tollitur ſtudio perfectionis, Deo ſcilicet vocan-

do, quæ Domini ſunt cogitando, & recogitando; noviſſimorum memoria aſſidua, atque oratione, meditatione, lectione, mortificatione, ſenſuumque cuſtodia. Ergo tenetur ad hæc plus minus adhibenda, quicumque caſtitatem vovet, ipſoque voto ad id obligatur, ſaltem ratione vitandi periculi.

### §. IV.

*Declaratur amplius eadem obligatio ex periculo.*

Diſſerui fuſe prat.1.lib.1.quæſt.2. Explicuique, quo pacto univerſim lex Dei redderetur ſuavis, & facilis non tam oblatione, quam additione, maxime vero charitatis, quæ eſt univerſalis latitudo mandati; eoſque fruſtra laborare dixi quin legem ferè impoſſibilem, vel etiam omnino impoſſibilem efficere, qui quodam pietatis prætextu id omne neceſſarium eſſe negant, & tollunt quo & poſſibilitas, & facilitas mandatorum conſtat; quæ omnia ad præſens oppoſita conſului eo loci poſſunt.

Hoc quod de univerſa lege veriſſimum eſt, de legibus rerum natura ſua difficilium, eſt magis exploratum, quo lex dilectionis inimicorum, reddendi bonum pro malo, caſtitatiſque pertinent: atque de iſta ex Chryſoſtomo illud memoravi, facilius eſſe mulierem non aſpicere, & non concupiſcere utrumque ſimul, quam ſolùm aſpiciendo non concupiſcere, ut egregie etiam Chriſtianorum Tullius Granata ſerm. de dilectione inimic. confirmat.

In hac igitur controverſia pientiores illi Theologi ſe eſſe exiſtimantur, qui ad caſtitatem ſolam, puramque ſervandam obligant; deobligant vero ab omni alio perfectionis acquirendæ ſtudio. Etenim multitudo molem ſolam, & quantitatem videt, quemadmodùm etiam ſuffragia numerare, non ponderare ſolet: unde & mavis quidpiam arbitratur duas obligationes, quam unam, ac magis benignos eos autores, qui unam caſtitatis ſervandæ obligationem ponunt, quam qui duas, caſtitatis ſcilicet, & Deo vacandi.

At ut dicto loco multipliciter expoſui, fallitur multitudo, ſicut ſi duos, vel viginti gregarios Autores plus eſſe, quam D. Thomam cenſeret; nam plus ſunt mole, & quantitate, non pondere. Eodem plane modo ſola caſtitas plus eſt difficultate, quam ſit ea ſimul, & rebus ſimul divinis inhærere. Ergo obligatio ad utrumque non imponit aliquid difficilius, ſed facilius. Ais, facilius fore, ſi quis caſtitati quidem ex obligatione, perfectioni ex libera voluntate incumbat. Sed contra eſt: nam vel quis vult perfectioni incumbero? & ita volenti nullum eſt onus obligari; vel non vult? & hic deſiſtet, niſi obligatione cogatur: & facile, & plerique quæ ſuper erogationis ſunt, prætermittimus. Plerique ergo ſolam caſtitatem aggredientur, ſic autem ſumpta caſtitas eſt difficillima. Aggredientur ergo rem valde periculoſam, & in qua ſic accepta plurimi ſunt caſus. Ergo tenentur eam non ſic accipere.

Prætereà ſumpta multitudine hominum, qui voverunt, & non voverunt, exploratum eſt, non tot, quin plures eſſe caſus, & raros, paucioreſque eſſe, qui non cadant, ac præceptum ante, vel poſt, non fregerunt. At votum naturas, & inclinationes hominum non mutat. Ergo emiſſo voto in eodem periculo remanent, qui voverunt, niſi alia addant, quibus hoc imminens periculum avertant. Ergo tenentur illa addere: conſtat autem, quænam illa ſint. Sed vero non eſſet periculum ut in plurimum conjunctum cum malo ipſo, ſed toties conjunctum, & toties non-conj[illegible]m: Tunc etiam nihilominus tenerentur juxta dicta.

Sapienter nimirum concionator quidam, ut in vita ven. P. Ludovici à Ponte refertur dixit, omnes debere ſervare divina conſilia, quamquam unus ſolus eſſet damnandus; quo quippe majus eſt malum imminens, eo pluris fit periculum: eſt autem malum damnationis poſt malum ſaltem culpæ ſummum malum. Sapientis vero Ludovicus ipſe ſubjunxit, oportere illa ſervare, & ſi nullus eſſet damnandus; tantis ſcilicet titulis Deo obſtringimur, ut ob hoc unum eſſet ipſi inhærendum.

Eccleſia itaque, & Religiones ipſæ ſupponunt, quod ex Paulo cum D. Thoma conſtitutum eſt, ipſas ſcilicet non conſtare hac una materia votorum. Eſt enim hoc quaſi genus ad religiones omnes; quæ mox inter ſe velut ſpecie differunt inſtituto ſuo peculiari, regulis & fine: atque in eo cunctis communi ſiſtere, eſt quaſi genus ſine ſpecie ſalvare velle: & religioſus in eo ſiſtens, eſt quaſi religioſus in genere, & in aëre.

Quare omnes religionés ſupponunt, ſibi eſſe neceſſariam vitam contemplativam; neque eo generalius differunt, quod aliæ contemplativæ ſint, & aliæ ſecus; ſed eo, quod aliæ ſolum ſint contemplativæ, & aliæ mixtæ ex contemplativa, & activa: vita autem contemplativa non conſiſtit in paupertate, caſtitate & obedientia, ſed hæc ſunt media, quibus alii ex toto, alii partim vitam contemplativam ſequantur. Sic autem paupertas, & caſtitas gravi ſaltem, frequentique periculo vacant. Sic proinde a religionibus ipſis uſurpantur, atque ab Eccleſia probantur. Sic ergo & à profitentibus quibusque uſurpari debent; periculum enim alioqui ſuberit, ne urantur magis.

Fallit autem hoc periculum vitæ negligentis & pigræ; quia non ad unum diem, menſem, vel annum cogitur, nec totum ſimul eſt, ac menti objicitur, ſed eſt ſucceſſivum quidpiam, ac fluens, & vix perceptibile: quemadmodum de tranſitu a parvo ad magnum, & de puero ad juvenem dictum eſt: neſcitur, non percipitur, quando demum is fiat; fit tamen. Sic & hoc periculum ſenſim creſcit, & augetur in aliis citius, in aliis tardius; periculoſius quidem de ſe eſt duobus annis, quam uno remiſſe, negligenterque vivere, & non cadere: neſcitur tamen quanto demum tempore ſtare quis poſſit, & inſtar mortis res iſta eſt. Periculum itaque in genere certum eſt: horas autem, & momenta non magis determinare poſſumus, quam viſo puero dicere poſſimus, eum tali anno, vel menſe, aut jam magnum fore, aut eo determinate anno proceræ ſtaturæ eſſe reddendum.

Atque hic ſenſus eſt Auguſtini in pſalm. 39. & in pſalm. 66. & aliorum ſanctorum dicentium, eos qui minutiora non cavent, mergi demum, & interire: non quod exiſtiment ex multis levibus culpis unam gravem conflari, ſed earum admiſſione enervari ſenſim vires, & ſequi caſum in peccata gravia, ut exponemus.

§. V.

## §. V.

*Proteritur hîc Lutheri ſtultitia de impoſſibilitate virginitatis, & caſtitatis.*

HOc unum fuit, ex quo maxime infamis Apoſtata aliquam multitudinem religioſorum, & virorum, & mulierum, cleriorumque ſibi obſtrinxit, ac ſocios etiam in prælio contra populum Dei fecit. Impoſſibile ſcilicet ſibi viſum eſt, virum ſine muliere eſſe, & vivere perinde, atque vivere ſine cibo, & potu: hoc continue effutiit, ac eo magnam partem ſtellarum in perniciem traxit; monaſteria plurima extinxit: & ad ipſum Cardinalem Moguntinum Albertum Natalibus Marchionem Brandeburgenſem ſcribere non erubuit, quo eum in matrimonium induceret: Jam vero (ajebat) opus, ac voluntas Dei eſt, ut vir habeat mulierem Geneſ. 1. non eſt bonum, inquit Deus, virum eſſe ſolum; faciamus ei adjutricem, quæ circa eum ſit. Ubi igitur Deus non facit miraculum, Angelum ex homine faciens, non poſſum videre, quomodo vix queat absque ira, & indignatione Dei ſolus, ac ſine muliere manere. Quid quæſo lenones proſtitutæque ipſæ mulieres, & maxime inverecundæ dicere amplius potuiſſent.

Hic ergo hominum loquaciſſimus una, ac impudentiſſimus vel continentiam conſideravit ſic ſolam absque adjutorio orationis, contemplationis, aliisque ſuis auxiliis, vel cum his? Si cum his conſideravit, egregie plane mentitus eſt; nam plures, & plurimi continentiam illibatam ſervant, ſervaruntque, qui in ſua oratione, contemplationeque plus multo ſolatii habuerint, quam in ſua adjutrice muliere habuiſſent. Sin vero cœlibatum, & continentiam humano ſolùm ſtudio cuſtodiendam exiſtimavit, in Paulum expreſſum virginitatis, continentiæque conſultorem deſipuit, qui ſupponit, Deo vacandum. Oportet vero carnalem hominem, non intellectualibus, ſed ſenſibilibus rebus convenire.

In tot itaque annorum Monachatu quid ipſe geſſerit, rogandus eſt, vel caſtitatem, quam voverat, ſervavit, vel violavit? ſi ſervavit; ergo mentitur, dum eam ſtatuit impoſſibilem: ſin autem læſit; ô plane egregium ex impudicitia compactum Apoſtolum! ſcimus quidem ex telonio, non ex meretricio aſſumptum Apoſtolum; qui tamen mox priſtinam mentem, moresque exuerit; at Lutherus remanſit ad mulieres magis in dies converſus. Rursùs non ſtatim poſt defectionem Catherinam uxorem duxit, ſed triennio ſaltem diſtulit. Quid hoc tempore feciſſet, maxime vero homo, qui rem adeo ſibi neceſſariam mulierem arbitrabatur. Volutatus itaque eſt in ceno ſuo porcus, ut uſitata ſua voce eum compellemus. Continentia denuo non eſt Monachorum, aut ſacris ordinibus initiatorum duntaxat, ſed fidelium omnium citra matrimonium ex Dei præcepto. Vixit autem Lutherus annis ferme quadraginta ante ſacrilegum matrimonium. Si certe tamdiu continens eſſe potuiſſet, continentiam adeo impoſſibilem, ac uxorem non ſibi neceſſariam cenſere non potuiſſet. Incontinens ergo fuit, & conſuetudo ſua prava, ex qua plane difficillima, & quodam modo impoſſibilis redditur converſio, errorem de neceſſitate mulieris ipſi ſuaſit: in quem errorem facile etiam ei ſimiles labi poſſunt.

Quid deinde loquacis magis linguæ, quam robuſtæ mentis Hæreſiarcha de matrimonio ſtatuit? Cogitur ſcilicet hic palam inſanire. Ecce fateamur, divinum, ut vocat, matrimonium eſſe neceſſarium, hominemque ſine adjutrice muliere vivere omnino non poſſe. Sed vero tempus etiam determinandum eſt. Num anno ætatis decimo quarto omnes ſtatim nubere obligantur? Si affirmet, Reſpublica omnis evertitur, & multa nova impoſſibilia præcipiuntur; alii ea ætate peregrinantur, alii navigant; alii in bello abſunt, alii ſcholis proficentur; dos aliis deeſt, aliis copia; plurimæ maritum optant, nec inveniunt; atque plurima alia impoſſibilia ſubſunt. Quod ſi non ea ætate omnes obligantur, ſed ut eſt in more, vel tunc, vel poſtea aliquando demum matrimonium inire licet. Jam ergo mulier non eſt neceſſaria, ſicut cibus, & potus. Eo prætereà tempore ante matrimonium vel licet fornicatio? Et tunc neceſſitas matrimonii cadit; nam licere eodem jure toto vita poterit: vel non licet? Ergo jam multitudo tota fidelium eo medio tempore ex præcepto tenetur vivere ſine uxore. Ratio porrò nulla ſupereſt, cur diutius etiam abſtinere ſinguli nequeant, & quemadmodum quatuor, vel ſex annos, ita octo, vel decem tranſigere. Quod autem multitudo ſine delectu omni fidelium annos aliquot, & ſæpè plures obligatur ſervare, ſtultitia eſt exiſtimare, pauciores aliquos delectos voluntate id ſua promittentes ſervare colereque non poſſe.

Cogendus rursùs eſt annos iſtos, quibus matrimonium ineundum ſit, ac differri poſſit determinare; num poſt ætatem nubilem liceat differre annos quatuor, & non plures? Et jam tunc anno decimo octavo cunctis fidelibus nubendum erit: quod eſt ſtultum, ac multa impoſſibilia denuo continet, eſtque contra ſenſum ipſum communem omnium gentium ab initio mundi. Quod ſi ſex annos indulgeat, ſi octo, eadem ferme inconvenientia conſequuntur. Ecce ergo quot annis viri ſine muliere eſſe poſſunt, ac ſe continere obligantur. Dicat jam; non eſt bonum, hominem eſſe ſolum: Dominus ſcilicet ſtatim Adæ dedit adjutorium ſimile ſibi. Quid ergo facimus, Luthere? Quo remedio his annis, & ſanè magis periculoſis providemus? Labuntur tunc, & peccant non tot, quin plures, offenduntque graviſſime Deum, multoque ſanè frequentius, quam moniales inter, & Monachos ſimiles caſus contingant. Damnaſti propter hos rariores caſus Monaſteria, ac in univerſum ſtatum religioſum debachatus es, utique ut peccata averteres. Quid ergo de eis juventutis annis ſtatuimus? Matrimonia deſunt. Unus jam laqueus ſupererit, quem provideamus.

Sed vero ſecutæ jam ſint optatæ Luthero nuptiæ. *Quid* (Arguit Auguſtinus lib. 2. de Adult. conjug. Ep. 10.) *Si aliquo diuturno, & inſanabili morbo corporis teneatur conjux, quo concubitus impediatur? Quid ſi captivitas, vel vis aliqua ſeparet ita, ut ſciat maritus, vivere uxorem, cujus ſibi copia denegatur. cenſetisne admittenda incontinentium murmura, & permittenda adulteria? Quid in hoc ipſo, unde interrogatus eſt Dominus, reſpondit q; fieri non debere, ſed ad duritiem cordis eorum Moyſem permiſiſſe dare libellum repudii, & quacumque cauſa dimittere conjugem? Nonne lex Chriſti in continentibus diſplicet, qui uxores litigioſas, injurioſas, imperioſas, faſtidioſas, & ad reddendum debitum conjugale difficillimas interpoſito repudio abjicere volunt, & alias*

*ducere?* Solvat iſta degener filius, qui ſe mille Cyprianis, mille Auguſtinis prætulit. Senſibilia valde ſunt; non eſt, unde ad Verbum Dei appellet: Ecce cauſa fornicationis, quam Dominus probavit, ſecutum eſt divortium: *Omnis autem*, inquit Dominus, *qui dimiſerit uxorem ſuam, & alteram ducit, mœchatur*: & Apoſtolus ait; *Mulier alligata eſt, quamdiu vir ejus vivit*; & ſola morte diſſolvitur matrimonium ſaltem conſummatum. Quid in tot his caſibus divortii, morbi, captivitatis, diuturni belli, navigationis longinquæ, ac mille aliis faciendum eſt? Adde, plurimis odio eſſe uxores ſuas, vel quia turpiſſimæ, vel quia valde fatuæ ſunt, aliiſque de cauſis: His autem tam ſolet eſſe difficile, alias non amare, & quærere, quam religioſis omnino continere. Num omnes obligemus pulchras, prudenteſque uxores ducere? Quid vero remedii fædis ſupererit?

Homo itaque, vel porcus iſte totus votis, & cælibatui intentus, atque averſus, Legem Dei, qua omnibus aliqua continentia, & ſæpe non facilior neceſſaria eſt, non conſideravit, ſed prætermiſit. Nam unde ipſe, & alii ſanctitatem legis, quæ quidem omnes comprehendit, expoſuerit, inde ſanctitatem voti, cælibatusque, qui pauciorum eſt, nullo negotio expediemus. Quod ſi legem ipſam, ut etiam delyravit, impoſſibilem eſſe Velit, & tamen lex Dei eſt, & ſancta eſt, delenda non eſt; ergo totus cæcus, fatuuſque eſt Lutherus, qui cælibatum, vota, profeſſionem reprehendit, & tollit, quia de re impoſſibili ſunt; nam lex etiam de re impoſſibili eſt; & tamen ſancta, non tollenda, ſed retinenda eſt.

Lex ergo, & Vota ſancta ſunt, nec impoſſibilia imponunt. Nam non noſtris viribus, ſed gratiæ; non humano ſolum ſtudio, ſed oratione, meditatione, mortificatione, æternorumque memoria. & lex ab omnibus, & Vota à religioſis ſervanda. ſunt, ut ſuperius eſt oſtenſum, atque in Apoſtolo hoc totum expreſſum eſt, quem vel in ipſo, quaſi figurate alium quemque ſtimulus carnis colaphizabat; qui ter Dominum precatus, non ſane audiit, aut matrimonium ineundum eſſe, aut cedendum in re impoſſibili, *ſed ſufficit tibi gratia mea; nam virtus in infirmitate perficitur*, non utique peccando, ſed obruenti pæne tentationi obluctando; quod cum gratia Dei fieri poteſt, ſine gratia non poteſt. Lutherus vero parum ſane Dominum deprecatus, diviniſque rebus minus intentus, viribus quaſi ſuis rem impoſſibilem expertus, deſipuit, eam impoſſibilem pronunciando. Deinde Apoſtolus non ſic conjugatos, & Virgines diſtinxit, ut Virgines ex integro Deo vacarent, & quæ Domini ſunt, cogitarent; illos vero totos rebus aliis deditos permitteret; ſed hos etiam vult eſſe diviſos, ut partim quidem, quæ familiæ, uxoris, & filiorum ſunt, tractent; ac partim etiam, quæ Domini ſunt recogitent: alioqui tam erit ipſis impoſſibilis lex, atque religioſis ſua vota, ut experientiæ commonſtrant, & paulo ante oſtenſum eſt.

Quemadmodùm igitur deſiperet quis, ſi quem podagra prorsùs impeditum videns, diceret, eum Matrito, Valliſoletum ire non poſſe; quia & ſi pedibus ſuis ire non poſſet, vehiculo, vel curru poſſet, pedeſque ſolum ejus conſiderans vehiculi curruſve non meminit, & ineptiit, ita planè Lutherus oblitus eſt gratiæ Dei; qua innumeri caſtitatem ſervarunt, & ſervant; quam gratiam oratione, devotione, aliiſque ſcitis mediis conſequuntur. Sed inquit hanc gratiam eſſe altam quandam gratiam, & paucorum. Sed mentitur, quia plurimi eam conſecuti ſunt. Deinde alii non conſequuntur, ſicut nec ipſe, quia rebus divinis non Vacant. Si rursùs tam paucorum eſt iſta gratia, quid, ut argumentati ſumus, faciendum eſt juvenibus omnibus ante matrimonium? quid in caſibus ab Auguſtino propoſitis? Quid in aliis innumeris tam frequentibus? Sanè ſolutio alia non eſt, quam Vigilandum eſſe prorsus omnibus, & orandum, ne intremus in tentationem; omniaque eſſe poſſibilia in Chriſto, & cum Chriſto, ſi ei adhæreamus; ſin minus rem, ut oſtendimus, eſſe valde periculoſam caſtitatem ſive præceptam, etiam permiſſo matrimonio, vel voto integre promiſſam.

In Luthero tamen in poſtremo notandum eſt, degenerem, infamemque filium fuiſſe, quodammodo ſimilem, Patri Auguſtino, ſed ante converſionem, non poſt. Inquam *quodammodo*; quia Auguſtinus nec ante converſionem tam pravus extitit, ſed fragilitate quadam potius, non obſtinatione peccavit, eminueruntque ſemper excelſę mentis, optimæque illius indolis, ac magnæ animæ ſigna præclara. At Lutherus lucifero ſimilior ſtolide feror, ſuperbus, arrogans, ſeditioſus garrulus, obſcenus, vel in loquendo etiam ſpurcus, fæduſque indignus eſt, qui ullo unquam tempore Auguſtino conferri poſſit.

In eo itaque ſolum dixi ſimilem, quod Auguſtino etiam ante converſionem valde miſerum, impoſſibileque videretur Vivere ſine uxore; quem ſuum miſerandum ſtatum prodit ipſe, Lachrimatur etiam, & Vix non miratur in ſuis confeſſionibus lib. 7. cap. 12. & ſequentibus. Hoc fuit ſtemma, hæc alta gratia Apoſtolatus Lutheri: illud in hac materia, ei Judicium, illa cordis diſpoſitio, quæ Auguſtino peccatori, & nondum Catholico. Ex quo uno diſcet quiſque cætera tam nova novi Apoſtoli. Atque nos diſcamus planè, inde demum ductam hujus Apoſtatæ ruinam omnem, quod religionem quidem profeſſus ſanctiſſimam, non profeſſionem ſecutus ſit, quæ Domini erant, cogitando, & perfectioni ſtudendo, ſed ſcholas ſectatus ingenii laude, dicendique illa copia, & loquacitate, falſique nominis ſcientia inflatus præripuit primum fratri alteri Doctoratum Witembergæ: Vacuus deinde Deo animus, & ſuperbus continentiam, quam voverat, fregit, ut efficaciter commonſtratum eſt, neque enim ſi tamdiu eam coluiſſet, rem adeo impoſſibilem cenſuiſſet. Ex homine demum carnali, & ſuperbo obvium fuit hæreticum fieri.

Mirantur quidam tetrum adeo hominem, ac tot viſibilibus vitiis infamem tantum valuiſſe, totque Eccleſiæ Dei Provincias ſuſtuliſſe. Cauſantur alii ejus audaciam, alii imperioſam eam loquacitatem, verbi Dei ſtatuendi prætextum alii, & alii alia. Sed cauſa maxima fuere peccata gentis, & ira Dei; & quemadmodum ipſius miſericordia ſtulta mundi eligendo, confundit ſapientes, ac per ea, quæ non ſunt, deſtruit, quæ ſunt, atque his mediis Eccleſiam ſuam erexit; ſic ira ejus perſtulta, ac fatua, ut ita loquar

Scripturat prætereà olim ſapienter Tertullianus libro illo aureo cap. 3. *hæreſes de quorumdam infirmitatibus habent, quod valeant, nihil valentes, ſi in bene valentem fidem incurrant. In pugilum, gladiatorumque*

*plerumque*

*plerumque non quia fortis eſt, vincit quis, aut quia non poteſt vinci, ſed quoniam ille qui victus eſt, nullis viribus fuit*: atque tenerum puerum, ac ægrotum ſenem facile quisque proſternit. Invenit itaque Lutherus corruptiſſimas eas gentes, quæ ſuis magis peccatis, nullo pæne pellente ultro caderent. Erunt forſitam & aliæ nihilo meliores; quas tamen non ſua vita, ſed Dei miſericordia teneat, & cuſtodiat.

## §. VI.

*Percurruntur motiva alia obligationis religioſorum tendendi ad perfectionem, atque proficiendi.*

PLurima vel unus Bernardus cumulat Epiſt. 254. & ep. 341. quæ tamen adverſarii non aliis ſcripturis, non aliis autoritatibus exponunt, ſed more ſuo eludunt. Ea eſt propoſitio principalis Bernardi ep. 254. *O Monache, non vis proficere? Non. Vis ergo deficere. Nequaquam. Quid ergo? Sic mihi, inquis, vivere volo, & manere, in quo perveni, &c. Hoc ergo vis, quod eſſe non poteſt.*

Probat multipliciter concluſionem Bernardus, ſi tam experti, peritique in arte autoritas non abundat. Primo: *quid enim, inquit, ſtat in hoc ſæculo. Et ſpecialiter de homine dictum eſt, fugit velut umbra, & numquam in eodem ſtatu permanet.* Deindè exemplo Chriſti, qui numquam ſtetit, ſed pertranſiit benefaciendo, &c. Rursùs, quia ipſe cucurrit ut gigas: currentem autem non apprehendit, qui pariter non currit: jubemur vero ſic currere, ut comprehendamus. Denuo quia ſi eo currente gradum ſiſtamus, non appropriamus ei, ſed elongamur; unde timendum, quod ſcriptum eſt; ecce qui elongant ſe a te, peribunt. Inducit poſtremo exemplum Angelorum in ſcala Jacobi; nam omnes aſcendebant, vel deſcendebant, *ut daretur intelligi*, inquit, *inter profectum, & defectum in hoc ſtatu mortalis vitæ nihil medium inveniri. Sed quomodo ipſum corpus noſtrum continuo aut creſcere conſtat, aut decreſcere; ſic neceſſe eſt, & ſpiritum aut proficere ſemper, aut deficere.*

Exponunt itaque Bernardum, & aiunt, ſententiam illam (quam nos omiſimus) *quod non proficere ſit deficere, & non progredi, ſit regredi*, non poſſe eſſe veram formaliter, ſed conſecutive, & diſpoſitive. Quaſi vero Bernardus hoc ignoraverit, probant, quia per omiſſionem aut nullatenus, aut ſub veniali obligantium rerum nullus gradus gratiæ amittitur. Ergo manet quia formaliter in eodem ſtatu. Jam vero loquendo conſecutive, & diſpoſitive, inquiunt, licet in aliqua ſpeciali materia propter ſpeciale illius periculum (caſtitatem opinor, intelligunt) prætetire omnia conſilia, & admittere omnia venialia proxime diſponat ad mortale; in aliis tamen ſolum diſponere remote. Hoc reſpondent; & hoc aliud non eſt, quam Bernardum male dixiſſe: quia falſum univerſaliter eſt, quod non proficere ſit deficere, & nolle proficere, ſit velle deficere. Sed mirabilius ex his reſpondent ſecundo, Bernardum per to *deficere* intellexiſſe aut imperfectionem moralem, aut peccatum veniale. Hoc, inquam eſt mirabile; Bernardus ſcilicet tantus fuit, ut perſuaderet Monachis hanc tantam rem, ut ſcirent videlicet, prætetire conſilium eſſe defectum imperfectionis moralis, & violare obligationem venialem eſſe deficere venialiter, & defectum venialem. Scire o Monache inquit Bernardus, venialiter peccare eſſe venialiter deficere, & non ſervare conſilia eſſe defectum imperfectionis moralis. Scimus hoc, reſpondent Monachi quique, & noli in hoc perſuadendo tantopere laborare. Quis deindè eſt Monachus ille tam ſtupidus, qui manere ſe velle reſpondet, in quo pervenit, ſi deficere non aliud eſt, quam admittere imperfectionem moralem, aut peccatum veniale; cum nullus ſit tam ruſticus Monachus, qui ignoret, ſe violando conſilia, aut peccando venialiter non ita in eodem ſuo ſtatu perſiſtere, quod nec defectum imperfectionis moralis, aut peccati venialis incurrat. Nugæ itaque iſtæ videntur, & nihili facere autoritatem ſanctorum? Bernardus vero in hac materia profectus, vel defectus Monachorum peritiſſimus, verſatiſſimus, ſapientiſſimus Magiſter nequit non maximi fieri a quocumque cordato.

Quod autem aiunt, torporem illum in aliqua materia propter ſpeciale illius periculum diſponere proximi ad mortale; in aliis autem remote; ultro, ac ſine fundamento, incohærenterque pronunciatur. Numquam enim practice vidimus aliquem in ſola caſtitatis materia ſatis diligentem, intentum, ac ferventem; in aliis autem remiſſum, & pigrum; ſed vel univerſim, & in omnibus ſolet unusquisque eſſe ſalutis ſuæ, perfectionisque ſtudioſus; vel torpere in omnibus, & negligere. Cauſæ deindè moventes ad hanc diligentiam, ac ſtudioſitatem, ſive ſint amoris, ſive timoris Dei, ſunt univerſales; quare ſi hæ adſint, in omnibus facient diligentem; ſin vero deſint, in omnibus ſequitur remiſſio, & torpor, ac forte major in materia caſtitatis propter vim deordinationis naturæ. Hæc rursùs materiarum diſtinctio, quaſi aliqua una ſit valde periculoſa; aliæ vero ſecus, magis ex uſu quodam, quam ex Dei libris deſumpta videtur; neque enim concupiſcentia ſola carnis periculoſa eſt, & concupiſcentia oculorum periculoſa non eſt; quinimo cum tot propter luxuriam pereant, arbitramur cum viris ſapientiſſimis, legisque Dei valde conſciis, plures multo damnari propter avaritiam; neque poſtremo concupiſcentia oculorum periculoſa eſt, & ſuperbia vitæ, peſtis illa mortalium ac maxima periculoſa non eſt. Ad omnia igitur opus eſt magna diligentia, intentione, ſtudioſitate, proficiendique conſilio; niſi ſint, qui arbitrentur ſolam luxuriam eſſe peccatum; cum interea Dominus tam perſpicue docuerit in parabola ex decem virginibus omnino virginibus damnatas quinque, ſive propter elationem, ut Gregorii, aliorumque ſententia eſt, ſive propter avaritiam, ut Chryſoſtomus aptiſſime colligit.

Quibus ita everſis, arguamus pro Bernardo ex Bernardo ſic: in vita corporali (quo ille exemplo rem exponit, & firmat) nolle proficere, ſeu ſe reficere eſt velle deficere, hoc eſt, velle mori, & perire. Ergo & in vita ſpirituali. Jam diſtinguant adverſarii antecedens per argutias illas ſuas formaliter, & conſecutive, ſeu diſpoſitive, hac qua ſubtilitate faciant, ut Monachus non comedat, nec ſe reficiat, & non deficiat, ac pereat: certe vita noſtra formaliter in ſumptione cibi, & potus non conſiſtit, & tamen morimur citius, vel tardius juxta complexionem uniuscujusque, ac aëris temperiem, & alia, ſi vel omnino non comedamus, vel pro menſura neceſſitatis non comedamus. Ergo idem ſequetur in vita ſpirituali.

Exiſtimamus vero, nullam adverſarios redditu-

ros eſſe rationem antecedentis, quæ ſalva prorſus fide & experientia non probet conſequens. Nam ſi cauſentur debilitationem virium, quæ ex defectu cibi conſequitur; profectò hæc debilitatio non minus ſequitur in vita animæ, niſi oratione, meditatione, virtutumque exercitio vires reparentur, ac continue reſtaurentur; & expertus ille Propheta dicebat; *factus ſum, ſicut uter in pruina*; item *aruit tamquam teſta virtus mea*; ac multa hujuſmodi, quæ omnium experientia conſtant. Si deinde cauſentur continuam illam pugnam quatuor primarum qualitatum, ac perpetuam actionem, & paſſionem; non fabula eſt, ſed veritas veriſſima, in ſimili pugna eſſe vitam ſpiritualem, ſeu vires ejus cum ſuis contrariis; nam caro continuè concupiſcit adverſus ſpiritum, & ſpiritus adverſus carnem; ſic & mundus, ſic & Dæmon continuè ſaltem cum Vigilamus, ac ſæpe etiam in ſomniis in nos pugnant, & agunt; & ne hæreamus, non ſit continue, ſit quaſi continue. Eſt autem periculoſior hæc pugna contrariorum animæ quaſi continua, quam illa omnino continua quatuor primarum qualitatum propter duo; primum, quia illæ qualitates non ſunt contrariæ vitæ corporis, ſed potius neceſſariæ, & ſolum contrarietas eſt inter ipſas; & nocent ſolum cum menſuram excedunt: at hoſtes animæ ipſius vitæ illius contrariis ſunt, ac omnis eorum actio, & motus eſt contra vitam Ejus. Secundo quidquid & hoc evertant, veriſſima eſt Theologia ſanctorum conciliorum, & maxime Auguſtini, nos in hoc ſtatu naturæ lapſæ eſſe veriſſime, ac propriiſſime infirmos, & graviſſimè infirmos, & ſemivivos relictos quoad vitam animæ, & extinctas quidè non eſſe, extenuatas tamen eſſe, ut Concilia pronunciant, vires liberi arbitrii, tantamque eſſe effrenis concupiſcentiæ Vim, ut dicere Apoſtolo licuerit, *captivantem me in lege peccati*. Ergo quaſi citra comparationem plus poſſunt contraria animæ in vitam animæ, quam contraria vitæ corporalis in ipſam: & collatio facienda eſt cum homine graviter ægrotante, qui tam exquiſitè, & diligenter curatur, nec de alio ferme ipſe, & ſui cogitant, ne pereat. Valet ergo à fortiori conſequentia à Vita corporali ad ſpiritualem. Et ſic etiam experientia clamat, plures ſine numero deficere, & perire peccato mortali quotidie, quam morte corporali. Labilior igitur eſt vita animæ, quam corporis. Magis ergo curanda, & colenda eſt. Ergo nolle proficere, nolle vires reficere, reparare, augereque, eſt velle perire, ſicut in vita corporis.

Scitur itaque Vires vitæ animæ, quibus ipſa ſervatur, conſiſtere in gratia actuali, & in habitibus virtutum. Gratia autem actualis major, vel minor nobis de lege ordinaria providetur, & continuatur juxta menſuram applicationis, ac boni uſus ipſius juxta illud, nam habenti debetur; & non habenti, & quod habet, auferetur ab eo. Sanè profundis Theologis hic opus non eſt; unusquisque enim experitur, ſecundum ſuam remiſſam, ac tepidam, vel intentam, fervidamque vitam concedi ſibi remiſſam, vel copioſam gratiam actualem, iſtamque remitti, ac demum debiliſſimam reddi in vita remiſſa: ſimiliter etiam virtutum habitus, ſi qui inerant, remittuntur quoad conferendam facilitatem, & per non uſum ſit ſenſim difficilior evitatio malorum imminentium, & tepidis difficillima eſt quævis occaſio, quæ fervidis vix muſca eſt. Ergo Monachus nolens proficere vult ſuas ſibi vires ſenſim, & quaſi continue remitti, & velut evaneſcere: ergo vult deficere; cum aut nullis viribus, aut remiſſiſſimis, debiliſſimiſque viribus vita animæ magis, quam corporis ſupereſſe diu nequeat.

Atque hæc, omiſſis reliquis in utraque Epiſtola, ſufficiant in ſpecimen roboris argumentorum Bernardi. Quæ Auguſtinus confirmat in pſalmo 69. Ambulamus anguſtam viam, &c. *Quantumcumque profecerimus, nemo dicat, ſufficit mihi. Qui dixerit, remanſit in via; non novit pervenire. Ubi dixit, ſufficit, ibi hæſit. Attende Apoſtolum, tui non ſufficit: fratres, inquit, ego non me arbitror comprehendiſſe, &c. Confundantur, qui tibi dicunt, euge, euge: confundaris inter illos & tu, quia tu tibi dicis euge, euge.*

Omittimus etiam plurima alia, atque intereà quod Dominus per Joannem Apoſtolum Apocal. 2. ſcribit Angelo Epheſi Eccleſiæ, hoc eſt, ſummo illi viro Timotheo: *Sed habeo adverſum te quod charitatem tuam priſtinam reliquiſti. Memor eſto itaque, unde excideris: & age pænitentiam, & prima opera fac; ſin autem venio tibi, & movebo candelabrum tuum de loco ſuo, niſi pænitentiam egeris.* Diſputant, num Timotheus incidiſſet in mortale? Recentiores quidam negant; & probant; quia quis hoc credat de Timotheo? Ambroſius, & alii affirmant. Profectò tenendum eſt, vel eum jam incidiſſe, vel prope eſſe, ut incideret in mortale, ut multipliciter ex textu, ex forma ejus, ex pœna intimata, & ſingulis pœne verbis conſtat. Inquam, *incidiſſe, vel prope eſſe*; nam ut ſupra expoſui, gravitas peccati negligentiæ, remiſſiorisque vitæ non uno momento, aut hora clauditur, ut cernitur etiam in vita corporali, quæ inedia quidem abſumitur, ſed tempus requirit. Demus ergo magnitudini Thimothei ut nondum incurriſſet, & quaſi impleſſet mortale: ſed detur Juſtitiæ Dei, ut niſi pœnitentiam ageret, priſtinumque fervorem reſumeret, jam ex hoc ipſo incurriſſet mortale. Reſumpſit vero vix Dei, cultoreſque Magnæ Dianæ, quæ Epheſi colebatur, fervide reprehendit; eaque de cauſa illuſtri Martyrio coronatus obiit. Jam hic Thimothei caſus eſt valde apertivus oculorum, & ab hoc ipſo Deo, & hac ipſa Theologia judicandi ſumus, ubi multa prætereo.

## §. VII.

*Quomodo hæc omnia, in quæ diggreſſi videmur conferant proxime ad ſcopum proprium noſtrum de inventione veritatis.*

HIs tribus integris quæſtionibus ſatis quidem copioſe tractatis longiſſime diggreſſi videmur a propoſito, & conſilio hujus libri, quod eſt de ſignis, notiſque veritatis moralis, quibus ipſa facile a ruſticis etiam dignoſcatur. Verum ut ex principio quæſtionis 12. ſatis conſpicitur, ipſa primum rerum conſequentia in has quæſtiones ducti, conjectique ſumus.

Deindè vero, harum quæſtionum ſalva doctrina, habetur tota intentio libri, & alio opus non eſt ad inveniendam veritatem moralem. Etenim quæſt. 12. eo toti incubuimus, ut ratione, & autoritate oſtenderemus fidelium omnium obligationem ad imitandum, ſequendumque ſapientes, peritos, prudentes, atque expertos, quos ibi produximus, id eſt, certos ſanctos, & alios innumeros, qui eorum modo vixerunt, & vivunt. Sequentes

quentes quæſtiones 13. & iſta 14. idem ferme ſub aliis terminis jam de fidelibus omnibua, jam ſpecialiter de religioſis ſtabiliunt, & utroſque obligant ad ſtudium, & intentionem perfectionis ſtatus proprii, & ad conſilium, animumque proficiendi.

Jam autem his acceptis nulla ferme ſupereſt quæſtio de invenibilitate veritatis motalis. Nam in ptimis, qui ſanctorum more vitam inſtituunt, & perfectioni comparandæ intandont, & proficere nitontur, probabilitate opinionom non ſe regunt. Novimua omnes horum aliquos, qui certe non deliberant, ſed horrenr id genua rerum agere, quas peccata mortalia eſſe æque fundata, aot magia etiam fundata opinio ſtatuat; a qua via longiſſime diſtant. Deindè hia nihil neceſſariæ videntur hæ opiniones diſſentientes, in quarum contradictione veritaa lateat; nam ipſi non pecuniam quærunt, non honores, non mundum, ſed cœlum; neque viam inquirunt quomodo ſe ab obediente excuſare poſſint, aot à jejunio, aot a ſolutione debiti, nec ſimilia ſine fine deſiderant.

Rursùs breviſſime, quia hi vivere non ſolent ex libris ſic inter ſe diſſidentibus, ſed ex conſentientibus inter ſe aliis ut antiqoiores omittamos, ex Avila, ex Granata, S. Thereſia, Aponte, atque aliis obviis. Hos autem veroa aſſe nemo diſputat. Vivunt ergo ex veritate.

Iterum, ut de juſto eſt ſcriptum, vivunt ex fide, vitamque ordinant per principia ipſa fidei de diligendo Deo, & proximo, de vita & morte Salvatoria; de futuro judicio, de futura gloria, & gehenna, de pœnitentia, mortificatione, ab negatione homilitate, patientia, oratione. In his, ac ſimilibus horom vita tota eſt, & vivunt quaſi in alio prorsùs mundo.

Hæ quaſi majores propoſitiones ſunt ſuæ conſcientiæ; & ſi quando dobitatio occurrit, conſulunt eos Doctores, qoi vel numquam, vel raro fallant; qui ab Eccleſia, cujus ſenſu hæ felicea animæ inſiſtunt, maximi fiant, ac ſui Doctores, vel ferme inſtar eorum habeantur; quos denique omnium ſenſus, & conſenſus eo in loco poſuit, ut in ipſo, quod expectamus judicio, producere poſſimus, ut ſuperius explicatum eſt. Sin vero quandoque veritaa, nec certo conſtat, neque ex iis, quæ ferè ſemper ita ſunt, tutiora ſectantur juxta dicta part.1. lib.4. neque hoc onus putant, qui ſcilicet non coacte, ſed libentiſſime Deo inſerviunt, & obediunt; quia amant ipſum, & legem ejua: *Nam ut ſimus inexcuſabiles* (inquit Bernardus ea Epiſt 341. præc. §. allegata) *in via vita quo citius, eo facilius curritur, & leve Salvatoris onus, quo creſcat amplius, eo portabilius eſt*; *& mox: quia portat potius, quam portatur*: & utitur exemplo pennarum avium, ſicut Auguſtinus ſerm. 12. de verbis Apoſtoli, & late tractavimua part.1. lib.1. q.2.

Neque tamen hæ ita libenter, & ſtudioſe inſervientes Deo animæ habent ſemper certitudinem honeſtatis operationum ſuarum, & omiſſionum; nam etiam quando ipſas propoſitiones fidoi pro majoribos uſurpant, de earum recta applicatione ſemper certi non ſunt; nec item de minoribus, quas ſubſumunt, ut part.1. lib.3. declaratum eſt. Et in hac ipſa noſtra quæſtione ſciunt utique, Deo diligenter inſerviendum eſſe, nec hærendum, ſed gradiendum, & proficiendum. Et tamen certi non ſunt, nom ſatis inſerviant, & ambulant; ſed quemadmodum S. Thomas hoc lib. quæſt. exponebat, per ſigna, & conjecturas id colligere poſſunt.

Totus igitur hic liber quartus Dei, & ſanctorum dictis contextus, & omnes, & ſingulæ ejus quæſtiones evincunt, inſtituendam eſſe vitam diligentem, ac ſanctorum Dei, & aliorum eis ſimilium imitatricem. Quod ſi nos in probando deficimus, oſtendenda ſunt contraria placita ex eiſdem locis ſcripturæ Dei, ſenſus Eccleſiæ, & dictis ſanctorum, vel etiam ex libria ſpiritualibua vere talibus, & non ex aliis curioſis magis, & ſubtilibus, aureſque demulcentibus, quam ſpiritualibua. Sed exiſtimamus, nihil in his libris inveniendum pro ſecuritate oſcitanter, tepide, & pro more magis viventium.

Hæc vero, quæ in Theologia ferre aliqui nolunt, ipſi eadem in aliis libris nec ingrate audiunt, nec falſa coram dicunt. Nuper in Hiſpanam linguam converſus eſt Curia ſancta P. Nicolai Cauſini & 6. part. in prol. ſect. 4. agens de civitate Dei, ſeu alio nomine la Villa de los buenos, dice, que en ella no pudieron ſufrir a otro foraſtero que lea embaracava las conſciencias reſolviendo muchiſſimos caſos muy ſutiles, y algunas veces poco honeſtos; porque ellos temiam mucho en redar innocencia &c. Et paulo inferius: que todas ſus leyes eſtaban fundadaa en la doctrina del Salvador particularmente ſobre aquella palabra, que nos manda, no hagamos con los otros, lo que no quiſieramos ſe hicieſe con nos otros. Sed ut ſuperius diximus, Dominus implevit hoc principium, nec ſolum juſſit, quod tibi non via alteri ne feceris, ſed addidit, quæcumqo vultis, ut faciant vobis homines, eadem vos facite illis: quod ut tractavimus, torius moralis Theologiæ ad alterum perfecta ſumma eſt. Quod porro Cauſinus civitatem Dei, ſeu bonorum, cujus etiam mores ibi late proſequitur, appellar, hoc idem nos per ſapientes, prudentes, peritos &c. atque per ſtudioſos perfectionis, Deoque accurate inſervientes intelleximos. Nuſquam autem nos capimus, quod alicubi verum eſt, ubique verum non eſſe. Quæ ergo in eo vulgaris ſermonis libro ex magnorum virorum ſenſis digeſto traduntur, nec reſpuuntur, ſed probantur; & ſimiliter etiam in libris quibuſque ſpiritualibus commendantur, in hoc quoque opere vera eſſe neceſſe eſt.

---

## QUÆSTIO XVI.

*Utrum ergo ſit exceptio doctrinæ noſtræ, an potius confirmatio & novum ſignum veritatis ejus, quod ex illa ſequatur, plures fidelium adultorum damnari, ſalvarique pauciores?*

HÆc velut petra ſcandali eſt, & lapis offenſionis in univerſa doctrinæ noſtræ ſerie, quem ſæpè incidenter removimus: nunc vero non ſolum illum diligentius removere, ſed hunc denuo doctrinam ſtatuere, atque quaſi nova nota, ſignoque veritatem moralem cunctis oſtendere, ac exponere conſilium eſt

### §. I.

*Quomodo hoc ex loco doctrinam noſtram refellant. Et contrariam tradant?*

QUaſi in lege Chriſti, ſacroque Evangelio hoc nobis traditum fuiſſet principium, eam

[illegible]

ſcilicet eſſe ſalutis viam, quam non pauciores, ſed plures ingcedunt; eam item doctrinam veram, rectamque morum, ex qua non pauciores, ſed plerique vivunt; & quæ non dura, & difficilia imperat, ſed mitiora, & ſuavia præſcribat, plurimæ opiniones morales univerſim in omni materia conſtitutæ ſunt, dicendo, quia contrarium eſt valde difficile, & durum, nec quærunt, quibus utrum carnalibus, & mundi ſectaroribus, an ſpiritualibus, & in Chriſto requiem invenientibus; item dicendo, quia alioqui damnarentur plurimi; ubi ſubſumere, & probare oportet, non damnari plurimos; ſin minus deficiunt, & peccant probatione ſimiles omnes, & ea pars doctrinæ tota, quæ his fundamentis innititur.

Ut porrò de tota doctrinæ noſtræ ſerie a principio dicam, hoc opponunt, hoc clamant, ſcilicet ex illa damnari plurimos: Etenim part.1. aliud vix fecimus, quam ut oſtenderemus conſueta probabilia, nec regulam morum eſſe, nec excuſare à peccato, ſed in omni concurſu horum probabilium nos teneri ad partem legis, ſive magis, ſive æque probabilem. At quaſi Dominus dixiſſet videte, nolite errare, ea via ducit ad vitam, per quam non pauci, ſed multi ambulant, opponunt fidentiſſime, plurimos eſſe, qui ex iis probabilibus vivant; & addunt de ſuo incredibile eſſe, durum eſſe, tot animas damnari. Cum porrò his omnibus, qui ſic vivunt, placeat ſic vivere, diſpliceat vero damnari, omnes eos ſibi conciliant, qui etiam conſequenter doctrinam horrent, & lacerant. Similiter part.1. conſtituimus, ſolam, & unicam doctrinam veram, quæ ſola de cœlo eſt, eſſe rectam, ac regulam ſecundariam, ac ſubordinatam morum, & conſcientiæ. Jam & hinc exurgunt, & dicunt, hoc conſtituto damnandos plurimos. Et hinc hærent, & hos plurimos in nos movent. Sed o Deus! probandum eſſet, non damnari plurimos: quod ſi probare nuſquam poſſunt quid hoc ex loco conſcientias, moresque regunt? *Confundantur*, dicebat Auguſtinus, *qui tibi dicunt, euge euge.* Hoc ipſum ferme formale punctum fuit controverſiæ verorum Prophetarum, & falſorum plurimorum; nam hi placentia annunciabant, & inculcabant p. illud, pax, pax, & non erat pax. Veri e contra prædicabant triſtia; *a majori uſque ad minorem omnes avaritia ſtudent: popule meus, qui te beatum dicunt, ipſi te decipiunt*; & ſimilia moleſta, & dura ſexcenta, quæ plurimum plerisque diſplicerent: atque ea de cauſa veros Prophetas perſecuti ſunt.

Jam ut ad part. 2. veniam quidquid de ignorantiis ingenere lib.1.& de Magiſtr. obligat. lib.2. & de invenibilitate veritatis moralis in 3. quid quid demum hoc lib.4. de ſignis, & notis veritatis moralis diſſeruimus, eam conſequentiam habet anſam de interitu plurium, & ſalute paucorum. Hinc ergo dicent totam doctrinam abſurdam, & falſam, nec ferre eam volent. Sed utinam verum non eſſet, & ſæpè ex Auguſtino reſumpſimus, *nemo optando facit, ut verum ſit, quod verum non eſt*; nemo item opinando, aut non audiendo, aut aures avertendo, aut doctrinam aliquam exhorreſcendo faciet, ut vel unus amplius ſalvetur, aut ſi pauci ſunt, tant illo plures fiant.

## §. II.

*Hoc idem objectum fuit doctrinæ Salvatoris.*

EXtat Matth. 19. Domini cum eo pravo adoleſcente collocutio, qui Dominum non diſcendi, ſed tentandi animo rogavit, quid faciendo vitam æternam conſequeretur. Reſpondit Dominus, & juſſit ſervare mandata, eaque commemorat. Tum vero ſuperbus adoleſcens, *omnia hæc*, inquit, *cuſtodivi a juventutem ea. Mentitur adoleſcens*, inquit Hieronymus; *ſi enim hoc, quod poſitum eſt in mandatis diliges proximum tuum, ſicut te ipſum, opere compleſſet, quomodo poſtea audiens, vade, & vende, &c. triſtis receſſit?* Et conſentiunt Ambroſius, Auguſtinus & alii, eum plane mentitum, & ſi alii diſſentiant. Abiit itaque triſtis, ex quo Dominus, ſi vellet perfectus eſſe, omnia vendere juſſit, dareque pauperibus. Etenim ut quæſt. præc. viſum eſt, & ſi cum actuali poſſeſſione divitiarum, & vitam æternam conſequi quis poſſit, & perfectionem etiam ſtatus ſui propriam comparare; at de ſe poſſeſſio illa impeditiva eſt, ſtatumq; ipſum actu poſſidentium imperfectiorem efficit; & ſi extraordinaria gratia non repugnet, duos eſſe perfectos, alterum bona poſſidentem, alterum, quia omnia ſua reliquerit, & tamen eſſe pares, vel etiam meliorem eum, qui voluntatem Dei in eo ſectatus nihil actu reliquit, ut Abraham, Job, & alii.

Hujus divitis adoleſcentis occaſione Dominus eam de divitibus univerſim doctrinam tradidit, quam nondum multitudo credere velle videtur. *Jeſus autem dixit diſcipulis ſuis*, & verum utique dixit: *Amen dico vobis, quia dives difficile intrabit in Regnum cælorum. Et iterum dico vobis, facilius eſt camelum per foramen acûs tranſire, quam divitem intrare in Regnum cælorum.* O Domine hæc dixiſti, & hæc nobis conſignaſti; pro quorum veritate, ſi rite Catholici ſumus, vitam etiam dare parati ſumus; & tamen quid plerique cogitant, agunt, tractant aliud, quam quomodo divites eſſe poſſint?

Nunc ad quæſtionem: *auditis autem his, diſcipuli mirabantur valde dicentes; quis ergo poterit ſalvus eſſe?* Ecce quæ ſit illatio doctrinæ Salvatoris. Nec enim ipſe tamquam ineptam, aut calumnioſam illationem repulit, aut rei magnam difficultatem, quam ipſe immediate omni expreſſione ſtatuerat, diffiſus eſt, aut diffiteri potuerat: ſed inquit: *apud homines hoc impoſſibile eſt: apud Deum autem omnia ſunt poſſibilia*: cujus ſcilicet virtute, & gratia difficultas hæc tanta ſuperari, unicuique poſſit. Ubi nunc ergo, qui quaſi iſta in ipſo Dei Evangelio ſcripta non eſſent, doctrinam aliquam ex hoc horrent & reſpuunt, dicentes, *quis ergo poterit ſalvus eſſe?* Cum hoc ipſum objectum ſciant doctrinæ Salvatoris? Nos porro idem, quod Dominus reſpondit, reſpondemus, ea, quæ tradidimus, apud homines eſſe impoſſibilia; hoc eſt, viribus noſtris, induſtria humana, prudentia ſæculi, ſapientia carnis, conformandoque nos huic ſæculo eſſe impoſſibilia; at in Deo, virtuteque ejus, & gratia poſſibilia eſſe, & in actum reducta à paucioribus illis, quos ad imitationem dedimus, qui Deo adhæſerunt, atque in ipſo murum tranſgreſſi ſunt, quorum brachia, ut arcus æreus, & pedes quaſi cervorum facti ſunt.

Dominus itaque in hoc uno adoleſcente divite

divitum

divitum plerumque conditionem, naturamquè expreſſit, qui ubi Theſaurum, ibi & cor ſuum habere ſolent, indeque univerſalem de divitibus doctrinam deduxit. Inferius vero hoc etiam ex loco uſuri ſumus pro paucitate ſalvandorum colligendo, & ſtatuendo.

Nunc autem hoc §. non aliud eſt conſilium, quam oſtendere, admirationes illas, & oppoſitiones, quod plurimi damnentur, & pridem factas fuiſſe Domino, eſſe prorsùs vanas, & miſerandas, cum ſtatui, probarique numquam poſſit, plures eſſe, & non comparative pauciores, qui ſalvi fiant. Quinimo ex inſinuatis modo, & ex dicendis hæc conſecutio valet: doctrinam iſtam ſequendo, & juxta eam vivendo fieret, pleroſque ſalvari, & pauciores damnari; ergo falſa ea eſt, & doctrinæ Chriſti contraria: niſi ſaltem modum vivendi communem homines communiter mutarent. Neque tamen valet e contrario, doctrinam aliquam eſſe veram, quia ex illa ſequitur, damnari plurimos, ſalvarique pauciores; quia ex circumcellionum, Cataphygarum, Euſtathianorum, aliorumque hæreticorum erroribus etiam hoc ſequebatur. Sed inferius iſta magis exponentur.

§. III.

*Conſultum ergo eſt, ac valde oporteret fidelibus omnibus hanc de paucitate ſalvandorum doctrinam ſæpe denunciare, & bene perſuadere.*

SUnt ſanè, & quidem plurimi ſunt, qui hanc de paucitate ſalvandorum doctrinam, aut diſcuti, aut audire prorsùs nolint; quemadmodùm alii aut mortuos videre, aut de morte loqui, tractareque recuſant, quia triſtari nolunt, nec male dormire. Sed hæc eſt diſpoſitio, pravaque affectio hoc mundo, & vita læte perfrui volentium, & ſalutem futuram, & mortem vel vix credentium, vel parum certe curantium. Quin hoc ſuo facto fatentur tacite, ſe parum momenti habere, unde ſalutem ſperent, hocque fidelis conſcientia ſibi ſuggerit: nam omnis anima naturaliter gaudet, lætaturque ſpe bene fundata ſuæ futuræ ſalutis, æternæque gloriæ. Ergo ſi cauſam ſuam rectè fundatam corde crederent, non detrectarent, quin amarent, eam rite diſcuti, beneque examinari, & audire, ex quo quippè materiam magis gaudii, & conſolationis, quam triſtitiæ, mœrorisque putarent ſibi obventuram. Et ergo hæc tergiverſatio, & recuſatio, auriumque obturatio quædam, quaſi tacita ſuæ malæ cauſæ, damnationisque confeſſio.

His vero dimiſſis adeo prave affectis, ſunt quidam, qui ſpecie quadam pietatis arbitrantur, iſta non eſſe fidelibus, & populo inculcanda. Primum quidem, quia terrentur nimium: & deindè quia periculum erit deſperationis; ex quo demum projecta omni ſpe ſalutis, homines deteriores fient, quia multi modo ſua quali quali ſpe ſalutis ſi non ab omnibus, a multis tamen, & quaſi gravioribus ſceleribus abſtinent.

Secundo quia Dominus lucæ 13. interrogatus de hoc ipſo puncto, noluit directe reſpondere, ſed quæſtionem potius divertit: *ait autem illi quidam; Domine, ſi pauci ſunt, qui ſalvantur? ipſe autem dixit ad illos: contendite intrare per anguſtam portam; quia multi, dico vobis quærent intrare, & non poterunt.* Ecce Dominus nihil vult reſpondere, utrum pauci, vel multi ſalventur, ſed velut quæſtionem inutilem præterit; cujus ſenſus eſt Cyril. in cat. S. Thomæ.

Addent hoc eſſe punctum mere ſpeculativum, nihilque conferens ad morum, conſcientiæque rectitudinem, ac ſanctitatem. Addent poſtremo, quæ eſt aliquorum Theologorum opinio, rem eſſe nobis imperviam, & inacceſſam; quemadmodùm ſi quæreremus, quot omnino ſint arenæ maris. Res nimirum hæc tota pendet ex abdito divinæ prædeſtinationis, & occultis judiciis Dei; quis enim, vel unde ſciat quot, & quos ipſe prædeſtinaverit? Quare ut Theologi ſtatuunt, incertus eſt quoad nos numerus prædeſtinatorum. Qui autem neſcit, quot ſint, ſcire videtur non poſſe, num pauciores ſint, vel plures. Atque hæc in ſumma ſunt, quæ pro quæſtione iſta releganda, vel tenebris omnibus obvolvenda movere ſolent, vel poſſunt.

Dicimus nihilominus, conſultum eſſe, valdeque oportere fidelibus omnibus inculcare hanc doctrinam de paucitate ſalvandorum. In primis enim Theologi aperte de ea tractant 1. part. ut videbimus; ſancti Patres in ipſis concionibus, & homiliis eam denunciarunt: nunc etiam imitantur Miſſionarii Apoſtolici, & non ad deſperationem, ſed ad contritionem, & timorem Domini, qui initium eſt ſapientiæ populos movent. Sed quod maximum eſt, Dominus ipſe hanc doctrinam, & ſub ipſis terminis de paucitate ſalvandorum, hoc eſt, viam vitæ ambulantium, & ſub aliis æquivalentibus ſententiis palam intimavit; nec umquam eam aut occultavit, aut tergiverſatus eſt; ſed in hoc etiam nuper ex Luca allato expreſſit: nam ut inquit Auguſtinus, & probat ſerm. 32. de verbis Domini, *confirmavit Dominus, quod audivit, ſcilicet quod pauci ſunt, qui ſalvantur: quia per anguſtam portam pauci intrant: alio autem loco hoc idem ipſe ait: arcta eſt via, quæ ducit ad vitam, & pauci ſunt, qui ingrediuntur per eam.* Nec alicubi excidere Domino potuit, quod reticere, occultareque oporteret. Quin omnes ferme Evangelicæ, Apoſtolicæque paginæ collatæ cum vita, ſtudiiſque hominum hanc paucitatem miſerandam ſanè probant.

Jam ergo ne populi terrerentur, oportuiſſet Evangelium occultare; & quorſum Dominus §. præc. adeo conterruit divites, tamque difficilem eorum ſalutem expreſſis adeo verbis declaravit? Num nihil refert, utrum divites perterreſiant; refert autem, ut læte vivant cæteri? Sed vero ut videbimus, in divitibus pauperes etiam conterruit, & eorum periculum demonſtravit. Et quorſum Dominus teneris etiam Virginibus non pepercit, ſed ex decem damnatas quinque perhibuit? Et ſic de aliis, quorum aliqua inferius damus. Certe prætextus illi allegati, ut hæc de paucitate ſalvandorum doctrina prætereatur, ſapientiam carnis, & ſæculi redolent; nam eodem modo, quod nefas dictu eſt, ſuadent, conſultius futurum, ſi Dominus non totam legem, qua homines conterrerentur, ſervareque deſperarent, & ſic deteriores fierent, ſed benigniorem aliquam partem tradidiſſet: tacuiſſet vero illa: *diliges proximum tuum ſicut te ipſum: Ego autem dico vobis diligite inimicos veſtros: qui autem dixerit fratri ſuo, fatue: reus erit gehennæ ignis*: ac hoc genus cætera innumera: quibus auditis, quia omnia exequi non audent, omnia omittēt, peſſimiq; fient. Num ergo placeat ludere etiam cum Evangelio, deſipereq; utrum ſatius fuiſſet futurū plurima in illo ſupprimere, atque diſſimulare, ne mundus conterreretur, tergaque verteret, & præcipitanter deſperata ſalute ad vitia rueret?

Itaque hujus præſentis cauſæ, num ſcilicet evulganda ſit, vel non ſit paucitas ſalvandorum, atque Evangelii una eſt ratio. Nam vel quis ſequitur, ac perficit, quæ Evangelium jubet? Et his nihil audiet, unde nimium terreatur, vel diffidat, ſed magis, unde ſpem hauriat ſuæ ſalutis, ſive multi, ſive pauci ſalventur. Vel non ſequitur, neque exequitur, qua Evangelium præſcribit? Et tunc Evangelium potius eſſet occultandum: nam doctrina de paucitate ſalvandorum quaſi conſequentia quædam ex Evangelio; imò nec conſequentia quidem remotior, aut latentior, ſed in ipſomet etiam Evangelio conteſtata.

Unde ſic argumentamur; oportet, quin maxime oportet, ſanctum Evangelium, omneſque ſententias ejus, & clauſulas omnibus continuo inculcare, & ingerere. Sed hujus de paucitate ſalvandorum doctrinæ una, eademque eſt ratio. Ergo oportet, quin maxime oportet eam omnibus continuo inculcare, & ingerere. Si ſcilicet quiſque Deum, & proximum v.gr. ut jubetur, diligit, legem implevit, nihilque diffidet: ſi non diligit, valde oportet, ut terreatur, & concutiatur, non ad deſperationem, ſed ad ſalutem, & pœnitentiam.

Quinimo hæc paucitatis ſalvandorum doctrina, hoc ſalutis uniuſcujuſq; in tanta pereuntium multitudine ingens periculum velut conſtantia, & robur eſt omnium motivorum inducentium ad timorem ſanctum Dei, ſine quo ſalus obtineri nequit: *Ubi enim timor eſt*. ait, Nazianz. orat. 39. *Illic quoque mandatorum obſervatio*; & Tertul. ſupra, ubi non timetur, Deus non eſt. Etenim mors, Infernus, extremumque judicium parum movent ſine illius periculi cognitione. Videt enim unuſquiſquo, horrendas quidem eſſe pœnas Inferni; at ſi eas quaſi pro aliis futuras arbitretur, ſe autem amore proprio, vaniſque pollicitationibus tutum credat, non magis movetur, aut timet, quam timet, aut movetur, quando non ipſe, ſed alius quiſpiam vel ſuſpendendus eſt, vel comburendus. Fatetur itaque, ſummum malum eſſe damnari; at non credit, aut leviſſime, aut neſcio, quo pacto credit, ſe tantum malum incurrere poſſe.

Sed magis practice hoc ob oculos ponamus. Sint in hac urbe v.gr. Centum mille fideles adulti: credant vero, ex tanta multitudine damnari pauciſſimos, puta eos ſolos, qui cum luxuriæ dediti ſint, vel homicidia perpetrent, ſubitanea morte, Sacramentique vel nullatenus, vel valde tumultuarie ſuſceptis, obeunt; & utinam plerique amoris proprii fucis aliorumque adulationibus non exiſtant ita perſuaſi, pauciſſimos quippè offendimus, qui practice, & corde, vereque de ſe ipſis eximere videantur. Jam hac poſita perſuaſione, multitudo metu inferni, aut judicii non multum movetur; nam ſe primum vident non ita in ſenſibilibus his vitiis ſceleſtos, & ſi forte ſceleſtiores re ipſa ſint: & in tanta paucitate pereuntium, eorumque nequiſſimorum exiguum, & vix ullum periculum practice plerique apprehendunt: unde nec timent, nec ſoliciti ſunt in ſalutis negotio, ſed oſcitantur, torpentque: & propterea pereunt.

Navigaremus hinc in Indiam, & ingenti tempeſtate periclitaremur: crederemus vero, nullum, vel exiguum eſſe periculum, & in quo ſcaphæ ſolum aliquæ, non autem magna navigia mergi poſſent. Negligerent ſanè nautæ, & hæc negligentia cauſa eſſet naufragii totius Claſſis. Quis ergo tam Veſanus ille eſt, humanique generis tam atrox hoſtis, qui aſſerat, qui diſputet, qui nolit navigantes moneri ingentis periculi. Terrebuntur, inquis, affligentur, conterentur? Quid verò erit terror ad ſalutem. vigilabunt, laborabunt, nitenturque ne tempeſtate obruantur; & ſi alioqui omnes perituri erant, diligentia ſua, laboreque facient, ut pereant pauciores. At niſi ſancti Dei deſipuerint, ſumus in ſimili periculo. Ergo crudelitas quædam eſt nolle tanti periculi certiores reddere homines; pietas vero, & benignitas admonere, arguere, obſecrare, increpare in omni patientia, & doctrina. Sapienter ſcilicet Apoſtolus ad Corinth. Epiſt. 2. cap. 7. ſcribit: *quoniam, & ſi contriſtavi vos in Epiſtola, non me pœnitet: & ſi pœniteret videns, quod Epiſtola illa, & ſi ad horam vos contriſtavit: nunc gaudeo, non quia contriſtati eſtis, ſed quia contriſtati eſtis ad pœnitentiam.*

Vanum vero eſt, quod de nimio timore, deſperationeque obtenditur. Nam videmus primum, iſta inculcari in miſſionibus, nec deſperare fideles, ſed compungi. Deinde à ſapientiſſimo Autore injectum eſt hominibus naturale deſiderium ſuæ beatitudinis; contra quod eſt, & ideo violenta, & rara eſt deſperatio totalis, & expreſſa; quare ſi ſui maximi periculi certiores fiant, magis naturale erit, & frequentius, quod periculum evadere nitantur. Poſtremo videmus, raros eos eſſe, qui omnem ſuæ beatitudinis ſpem prorsùs abjiciant, & ipſi illi, de quibus paulo ante dicebam, qui cauſam ſuam evolvi nolunt, & hinc quaſi deſperate videantur, aliunde ſimul magnam quamdam ſalutis confidentiam admiſcent, & contraria ſimul implicant: ſunt autem plurimi, qui timoris Dei expertes diſſolutiſſime vivant. Et abſolute manibus ipſis palpamus, mundum non excedere, ſed plurimum deficere in timore. Non ergo quaſi nimium timenti motiva, doctrinæque timoris occultandæ ſunt, ſed magis tamquam parum, vel nihil timenti ingerendæ, inculcandæque: ſicut a contrario propter cauſam contrariam agimus cum ſcrupuloſis vere talibus, qui pauciſſimi ſunt; ſed ſtultus mundus timorem Domini ſcrupulos vocat, & conſcientias faſcinat.

Illud vero magis neceſſariam reddit hujus doctrinæ divulgationem, & inculcationem; quod multæ opiniones morales contrariam perſuaſionem, eamque omnino falſam ſenſim fidelibus ingeſſerint. Sunt enim aſſumptiones illæ frequentes, quibus dicunt, hoc, aut illud non eſſe obligatorium, quia eſt durum, & difficile; & quia ſi ita eſſet, peccarent plurimi, pauciores eſſent in ſtatu gratiæ, & pauci ſalvi fierent. Dum ergo hæc tamquam abſurda ingerunt, & repetunt, & diffundunt, ſupponunt, legem Chriſti eſſe rerum facilium, & ſuavium; non peccare, exiſtereque in gratia, & ſalvari non eſſe pauciorum, ſed plurimorum. Cum ergo iſta tam falſa quidam latiſſime propagaverint, plurimiſque perſuaſerint, non tam conſultum, quam neceſſarium eſt, falſam iſtam, & valde noxiam perſuaſionem evellere, fideleſque veritatis, ſuique, niſi vigilent, maximi ſane periculi commonere.

Differat hæc circa Chryſoſtomus lib. 1. de compunct. cordis ſub initium. *Lugendum eſt enim & vere lugendum, &c. Sic enim omnia confuſa, ſic ſunt cuncta reſoluta, ut ne veſtigium quidem virtutis uſquam videas, & quod eſt infelicius, perurgentium nos malorum jam nec ipſi ſenſum capimus, nec aliis præbemus, nec alios*

*monemus*

*monemus &c. Et contingit nobis, quod illis ſolet, qui vel phreneſim patiuntur, vel mente capti ſunt a quibus cum multa turpia, & perniculoſa vel dicantur, vel etiam gerantur, nec puderis tamen aliquid, nec pœnitudinis capiunt; quinimo magnifici ſibi, ſapientioresq; ſanis videntur.*

Atque multa bujusmodi proſecutus: *ob hoc enim,* ſubdit, *tales diabolus ſuggerit ſenſus, & intelligentias hujuſmodi ignavas animas docet, ut præſentis interim temporis reſolvat vigorem, arguendas ſine dubio in die judicii, ubi jam pœnitentia nihil proderit. Quid enim utilitatis erit huic, qui nunc seducitur, ſi tunc intellexerit errorem ſuum? Non ergo inaniter decipiamus nosmet ipſos,* &c. Quid, inquam ego, nobis proderit, nunc credere, omnes ſalvari, aut ſcire nolle, ſi demum poſt inertem vitam judicium ſubituri ſumus, experturique, utrum plurimorum vita ſufficiat, an potius paucioturn omnino requireretur.

*Sed vero nec viriliter agere volumus, nec ſtimulos conſcientiæ pati, ſed magis quoquomodo nosmet decipere: & ne forte rei videamur contemptus,* inquit Chryſoſtomus, *& conſcientiæ pondere prægravemur, ad abjiciendum prævaricationis metum aliis nosmet prava intelligentia laqueis irretimus, &c. Ex hoc enim neceſſario quaſi jam licite peccamus.*

## §. IV.

*Opiniones Theologorum de paucitate, vel multitudine ſalvandorum breviter indicantur.*

SUpponunt primum omnes ex Apocal.7. aliisque ex locis maximum eſſe numerum prædeſtinatorum; *vidi turbam magnam, &c.* Et Auguſtinus Serm. 32. de verb. Domini egregie declarat: *Multi certe, & pauci, qui multi, pauci in comparatione multorum perditorum; multi in ſocietate Angelorum;* & vel numerus ipſe ſanctorum Martyrum quodammodo innumerabilis eſt, & incredibilis pœne videtur ea Martyrum duntaxat ſupputatio pro unoquoque die, quam vix in primis Theologus Franciſcus Arias facit. Supponunt ſimiliter loquendo de omnibus omnino hominibus plures ſine comparatione damnari, cum plures multo ſint extra Eccleſiam infideles, hæretici, & alii, qui unà omnes nullo excepto pereunt, ut lib.3. conſtiturum fuit.

Quæſtio ergo eſt de fidelibus Eccleſiæ filiis; de quibus opinio eſt, Vazquis incertum eſſe, utrum plures, vel pauciores ſalventur. Atque hæc ſola incertitudo ſufficeret, ut omnes ad exactiſſimam quandam diligentiam obligaret, ut ſuperius ex magnitudine periculi argumentati ſumus.

Altera opinio Suarez lib.6. de prædeſtinatione cap.3. Cartagenæ, Granadi, & aliorum ſtatuit, ex fidelibus plures ſalvari, quam damnari: nihil vero de parvulis, & adultis diſtinguere, ſed omnes comprehendere videtur; maxime vero Suarez: & ſi de adultis ſolum opinio agit, veriſſimam puto cenſuram Didaci Ruiz de Montoia tomo de Prædeſt. d.p.54. ſect.1. Hæc opinio, inquit, magis optabilis, quam probabilis, ſuos Autores invitavit affectu voluntatis, quam traxit rationis, & autoritatis pondere. Sed quod ſæpè dico, optando non facimus, ut ſalvetur vel unus, quin id cauſa erit, ut dormiant profundius homines.

Vera & communis opinio eſt parvulos non computando, & de adultis fidelibus loquendo damnari plures. Eſt D. Thomæ 1. part. quæſt.23. art.7. ad 3. Cajetani in parab. de virginibus, Carthuſiani, Lyrani, & aliorum apud Montoiam; ac ejusdem Montoiæ, & Maldonati in cap. 22. Matth. Molinæ 1. part. quæſt. 23. art.7. Cornelii Alapide in cap.2. Epiſt. Jacobi, & apud ipſum Alfonſi de Mendoia, & Benedicti Juſtiniani, qui cum prius contrarium docuiſſet, rationum pondere coactus fuit ſententiam retractare: & aliorum, quorum longas terere catenas non cenſuevimus; cum non eorum numero, ſed pondere fundamentorum cauſæ definiendæ ſint: in præſenti autem ea ſuppetunt paucitatis fundamenta, ut dubitare non ſinant, & Montoia, Alfonſus de Mendoia, & Alapide rem prorsùs eviciſſe vidētur.

Sed enim, ut paulo ante animadvertebam, hæc ipſa lis, & quæſtio, controverſiaque ſumma rerum aperte probat obligationem graviſſimam omnium ad vitam diligentiſſimam, & ex hoc ipſo merebuntur damnari, qui obſtupeſcunt, languentque in tanto ſalutis uniuscujusque diſcrimine. Rectè autem poſt exactam a ſe adhibitam Hiſpali diligentiam de numero puerorum ante uſum rationis obeuntium tradit Montoia, iis comprehenſis, & numero adultorum adjunctis, plures ſalvari.

## §. VI.

*Opinionis pluris ſalvantis fundamenta magis videntur bona deſideria, ſed inutilia, quam fundamenta.*

INcidit ſæpè in ſimilia deſideria Auguſtinus agendo jam cum Pelagianis, qui neſcio qua beatitudine pueros non baptizatos donabant; jam cum Origeniſtis, qui ex inferno etiam ipſo aliquoademum eripiendos deſipiebant; hancque non pro futuram indulgentiam vocat, illudque realis ingenii Doctor vidit, neminem optando facere, ut verum ſit, quod verum non eſt.

Hæc ergo opinio ſimilibus deſideriis connititur. Primum inquit, juxta Gregorium tot ſalvos fore homines, quot Angeli ceciderunt: at horum numerus fuit maximus, & de numero Angelorum extant ſanè opinione raræ, & aliqua adeo eoe multiplicat, ut omnes etiam homines vix ſuffecturi videantur æquando numero Angelorum, qui lapſi ſunt, & perierunt: unde paganos quosque, & ſceleſtos ſalvare cogemur.

Reſpondemus, hoc fundamentum eſſe a longinquo petitum, & lubricum. Nam primo S. Thomas eo art.7. incertum relinquit, num numero eorum Angelorum par futurus ſit numerus electorum. Neſcitur deindè, quantus is numerus Angelorum fuerit, & utrum adæquandum neceſſaria ſit major pars fidelium adultorum. Numerus denuo parvulis ſuppleri poteſt; item diutius conſervato mundo: item permiſſis à Deo pluribus perſecutionibus; quo tempore ex perſeverantibus in fide plures ſanè ſalvantur, ut tribus primis ſæculis Eccleſiæ: non ita in extrema tribulatione; nam pleriq; deficient, ut in Evangelio, & Iſai.24. & Mich. 7. prædicitur. Ne vero ullo autoritatis robore opinio iſta communiri videatur, Gregorius quidem poſuit eam numerorum proportionem; at non ideo inde deduxit, plures fideles ſalvari, ſed contrarium docuit hom.19. in Evang. ut referemus.

Arguunt deindè autoritate S. Damaſceni in oratione de fidelibus defunctis. Sed Reſpondeo cum Montoia ſect.5. & aliis eam orationem non eſſe Damaſceni, nec ſanæ doctrinæ. Prætereà arguunt ex Parabola de convivio, in quo ex invi-

tatis unus ſolus periit? Inferant jam ex fidelibus unum ſolum perire. Deindè ex parabolis ſeminis, ex invitatis ſeſe excuſantibus; & virginum non tam ex numero deſignato, quam ex doctrina ipſa parabolarum longe fortius contrarium deducitur. Quin ex hoc uno invitato damnato probatur contrarium juxta argumentationem Auguſtini lib. 1. contra Adverſ. legis cap. 16. *Sed hoc dico*, inquit, *quantum iſte exiſtimet fuiſſe peccatum, quod in convivio nuptiali inventus eſt homo veſtem non habens nuptialem? Puto, ſi humana conſideratione iſta metiamur, huic aliquantulum ſufficere debuit erubeſcere, & ut plurimum invitantis indignatio protenderetur, veſtem mutare compelli: & tamen dictum eſt; ligate illi manus, & pedes, & projicite eum in tenebras exteriores, ubi erit fletus, & ſtridor dentium.* Si ergo hoc, & ſimilia, quæ ſi humana ratione metiamur, vix culpas, aut leviſſimas cenſeremus, ad damnationem tamen juſto Dei judicio ſufficiunt, certe ſequitur, non damnari paucos, ſed plurimos: atque in parabolis Domini non tam leviter in numero, quam in doctrina ipſa, ſalutiſque, vel damnationis cauſa, & ratione eſſe inſiſtendum. Tu hic hære, & vide, num in prophanis adeo veſtibus, ac ſemi nudę fœminæ veſtem nuptialem afferant ad cænam agni Dei pro nobis crucifixi, in cujus paſſionis memoriam communicamus.

Quarto arguunt ex loco communi bonitatis, ac miſericordiæ Dei. Sed in hoc non eſt immorandum; nam pariter inde argui poteſt pro ſalute vel omnium prorsùs hominum, vel ſere omnium: cum pro omnibus mortuus ſit Dominus, omneſque voluerit ſalvos fieri, & ad agnitionem veritatis venire: quin niſi experientia contrarium conſtaret, ex eodem loco, & jure, argui poſſet, omnes ad agnitionem veritatis veniſſe. Imò fideles, niſi ſanctè vixerint, eo minus digni ſunt miſericordiæ Dei. Conſecutio itaque iſta, miſericordiæ Dei non eſt numerus; ergo plures fideles ſalvantur, tam eſt vana, atque iſta; ergo plures abſolute homines ſalvantur, aut Sacerdotes ſalvantur, aut Petrus ſalvabitur. Sunt infinita in ſanctis de hoc abuſu miſericordiæ Dei: & ſcriptum eſt, ne dicas, miſeratio Domini magna eſt, &c. Eccleſ. 5.

Quinto arguunt fere omnes fideles adultos obire ſuſceptis Sacramentis: Ergo fere omnes ſalvantur. Conſecutio eſt prorsùs nulla, ut copioſe efficaciſſimeque autoritate, & ratione commonſtrat Montoia, & Alapide, & nos etiam dicemus. Imò conſtabit conſequentiam eſſe abſurdam: nam regula Dei, & ſanctorum eſt divinæ providentiæ valde conſentanea, male viventium malam eſſe mortem, nam mors peccatorum peſſima; quæ proindè non in pluribus, ſed in paucioribus, raroque fallit: plurimi autem male vivunt: Ergo etiam ſuſcipiendo Sacramenta male obeunt, quia male ſuſcipiunt. Quod mirum eſſe nequit, cum ſub ipſis etiam Apoſtolis, eorumque lacte, primituſque ſpiritus educati fideles multi indigne communicarent: *ideo inter vos*, ſcribit Apoſtolus 1. ad Corinth. 11. *multi infirmi, & imbecilles, & dormiunt multi. Quod ſi noſmet ipſos judicaremus, non utique judicaremur, &c.*

Atque hæc ferme ſunt, & plane nulla ſunt, quibus eam ſuam opinionem, vel magis deſiderium ſtabilire conati ſunt contra tot Evangelii, & ſcripturæ ſententias, ſanctorumque Patrum fidem inconcuſſam. Sed prohibiti à Domino ſumus linire parietes abſque paleis ſine temperatura Ezech. 13.

## §. VI.

*Sanctorum Patrum conſtans ſententia fuit plures fideles adultos damnari.*

ORdiamur à Præceptore Scholarum S. Thoma 1. part. q. 23. art. 7. objicit ſibi in argumento 3. plures ſalvari, quam damnari. Et ſubdit: *cujus contrarium oſtenditur* Matth. 7. *Ubi dicitur, lata, & ſpatioſa eſt via, &c.* Ad 3. *dicendum*, inquit, *quod bonum proportionatum communi ſtatui naturæ accidit ut in pluribus, & deficit ab hoc bono ut in paucioribus: ſed bonum quod excedit communem ſtatum, invenitur ut in paucioribus, & deficit ut in pluribus: ſicut patet, quod plures homines habent ſufficientem ſcientiam ad regimen vitæ ſuæ; pauciores autem, qui hac ſcientia carent v. g. ſtulti: ſed pauciſſimi ſunt, qui attingunt ad habendam profundam ſcientiam intelligibilium rerum. Cum igitur beatitudo æterna in viſione Dei conſiſtens excedat communem ſtatum naturæ præcipue ſecundum quod eſt gratia deſtituta per corruptionem originalis peccati pauciores ſunt, qui ſalvantur. Et in hoc etiam maxime miſericordia Dei apparet, quod aliquos in ſalutem illam erigit, a qua plurimi deficiunt.* Salus ergo æterna eſt res ut in paucioribus contingens, ſicut profunda ſcientia, etiam reſpectu eorum, qui ſcholam ſequuntur.

Hieronymus moribundus in exhortatione ad ſuos de divitibus & potentibus, *ſi Chriſtus verax eſt*, inquit, *hujuſmodi hominum vix unus aptus regno Dei invenitur de mille.* At horum, & cæterorum ſalutis par plus minus eſt exiſtimatio in mundo. Matth. 20. de divitum ſalvandorum difficultate: *ubi difficile*, ait, *ponitur; non impoſſibilitas prætenditur, ſed raritas demonſtratur.*

Auguſtinus frequenter hanc veritatem tradit. Serm. 18. de verb. Dom. cap. 19. & lib. 10. contra Fauſtum Manichæum cap. 16. bonos paucos eſſe cenſet in comparatione multitudinis malorum & in pſalm. 25. enarrat 1. tam paucos putat, ut inter paleas non ſe tangant, neque norint, indeque cavet, ne bono cuique cogitatio illa obrepat, quæ Heliam tentavit, quod ſolus ſit. Item lib. 1. contra Donat. cap. 20. & ſerm. 32. de verb. Domini & aliàs.

Copioſius vero in pſalmo 47. rem totam, & irrepentes malas cogitationes notat, atque d[illegible]rat. *Jam hinc occurrit cuique cogitanti. Et quid? Iſte populus qui in medio populi ſuſcipit miſericordiam, quantum numerum habet? Quam pauci ſunt? Vix invenitur aliquis. Illóne contentus erit Deus, & perdet tantam multitudinem? Dicunt hoc, qui ſibi promittunt hoc, quod a Deo promittente non audierunt.* Sic & in iſta quæſtione bonam mortem pleriſque male viventibus promittunt, quod à Deo promittente non audierunt.

Proſequitur: *quot enim ſunt illi, qui videntur ſervare præcepta Dei? vix invenitur unus, vel duo, vel pauciſſimi.* Hinc pravi inferunt, tantæ multitudinis Deum miſerturum in judicio. Hæreſis iſta eſt, quam modo nulli inferunt; at vel inferunt, vel ponunt miſerturum Deum in morte, & promittunt hominibus, nequaquam ſe morituros, perituroſque.

*Hoc plane*, ſubdit Auguſtinus, *ſerpens etiam promiſit primo homini, &c. abſit*, inquit, *non morte moriemini. Crediderunt ſerpenti; invenerunt verum eſſe,*

quod

*quod minatus eſt Deus; falſum, quod promiſerat diabolus. Ita & nunc, fratres, ponite vobis Eccleſiam ante oculos ad inſtar, ſimilitudinemq́, paradiſi; non ceſſat ſerpens ſuggerere, quod tunc ſuggeſſit. Sed caſus primi hominis ad experimentum nobis debet valere, non ad imitationem peccandi. Reſpondeamus talibus ſuggeſtionibus, quod reſpondit Job, &c.*

*Ergo non audiamus tales voces, nec putemus, paucos eſſe iſtos: multi ſunt, ſed inter plures latent. Non poſſumus enim negare, plures eſſe malos, & tam plures, ut inter eos boni prorsùs non appareant: quomodo non apparent grana in area. Nam quiquis aream videt poteſt putare, quod palea ſola ſit, &c.* Ita ſanctis Dei Doctoribus Eccleſiæ ſentientibus, ludant, & illudant, qui volunt; dicantque nequaquam moriemini.

Ambroſius lib. de Noe cap.11. *quia te vidi juſtum coram me ex omnibus gentibus. Multi hominibus juſti videntur; pauci Deo; aliter hominibus, aliter Deo: hominibus ſecundum vitæ ſpeciem; Deo ſecundum puritatem animi, & virtutis veritatem.* Certe ſi Noemi tempore hoc, quod Deus dixit, quisquam noſtrum dixiſſet, *quia te vidi juſtum coram me ex omnibus gentibus*, & ſolum Noemum cum ſeptem aliis animabus ex univerſo genere humano juſtum eſſe deſipere, ac furere viſus fuiſſet.

Rursùs Ambroſ. in pſalm.1. de via juſtorum, peccatorumque, & de utriusque differentia, ex qua paucitas juſtorum conſtet, multa differit, inter quæ: hic, ait; *convivium: illic jejunium. Hic in temperantia gaudiorum: illic perſeverantia lachrymarum. Hic cantus dulces: illic gemitus graves. Scriptum eſt quidem cor ſapientium in domo luctus; cor ſtultorum in domo epularum, &c. Sed pauci hæc audiunt; pauciores ſequuntur.*

Magnus Gregorius homil. 19. in Evang. *Sed poſt hæc terribile eſt valde, quod ſequitur; multi enim ſunt vocati, pauci vere electi. Quia & ad fidem plures veniunt, & ad cæleſte regnum pauci perducuntur. Ecce enim ad hodiernam feſtivitatem, quam multi convenimus: Eccleſiæ parietes implemus: ſed tamen quis ſciat, quam pauci ſunt, qui in illo electorum grege numerantur. Ecce enim vox omnium Chriſtum clamat; ſed vita omnium non clamat. Plerique Deum vocibus ſequuntur, non moribus.* Sed hi plerique, ais, in morte convertuntur. Verum hæc non eſt doctrina ſanctorum, ſed tua, & contraria; non vera, ſed falſiſſima, & quæ plurimos perdere ſufficiat. Rursùs lib.27. in Job cap.22. deſcribit anguſtias, & arctitudinem viæ, ſemitæque juſtorum; ex qua deſcriptione conſtat, quam ſit paucorum: & Dialog. lib.4.cap.36. valde anguſtam dicit ſemitam, quæ ducit ad vitam.

Ex Chryſoſtomo pauca illa, & trita proferamus ex hom.40. ad popul. Antioch. urbem tunc temporis ampliſſimam, & in qua primum Chriſtiani vocati cæperunt. *Quot eſſe putatis in civitate noſtra, qui ſalvi fiant? Infeſtum eſt, quod dicturus ſum, dicam tamen: non poſſunt in tot millibus centum inveniri, qui ſalventur; quin de his dubito. Quanta enim in juvenibus malitia? Quantus in ſenibus torpor? &c.* Ajunt quidam ſatia quidem irreverentur, eum hyperbolice locutum. Reſpondemua nos, ipſoa Joco locutos. Jam ergo & Hieronymus, & Auguſtinus, & cæteri ſancti Dei hyperbolice locuti ſunt; & ipſi ſoli ſapiunt, qui ſine ſcripturis, & ſanctis in ſumma rerum decernunt. Jam rursùs totus quantua diviniſſimus Chryſoſtomus deleri poterit, & ſemper hyperbolicus haberi; nam in omnibus ferme paginis eam ſalutis viam deſignat, ut paucitas ſalvandorum conſequatur. Jam iterum hoc idem fieri poterit cum ſanctis omnibus. Denuo quis Chryſoſtomum peccati mortalis excuſaret, ſi in re tanta tantopere ſcienter exceſſiſſet? Scripturæ ajunt, aliquando hyperbolice loquuntur. Scimus ſanè hoc. Jam hinc explicent ſcripturas ſemper dicendo ſenſum eſſe hyperbolicum, ſive cum Dominus divitum ſalvandorum difficultatem adſtruit, ſive arctam viam, & paucorum viam vitæ dicit. *Ergo non audiamus tales voces*, monebat nos Auguſtinus. Iterum Chryſoſtomus hom. 34. ad Hebræ. *Miror, ſi poteſt ſalvari aliquis Rectorum*: & homil.3. in acta Apoſtolor. cap.1. *Non arbitror inter ſacerdotes multos eſſe, qui ſalvi fiant, ſed multo plures qui pereant.* Exceſſit, inquis, Chryſoſtomus. Et ita etiam D. Petrua, cum ait *ſi juſtus vix ſalvabitur*: Deusquoque ipſe, cum ait: *quia te vidi juſtum coram me ex omnibus gentibus*: item cum dixit: *omnes declinaverunt, &c.* Nobis itaque firmum eſt cum his Doctoribus ſapere, quos Eccleſiæ etiam infallibili judicio conſtat, viam ſalutia ſciviſſe; & peregiſſe, ſcientiamque ſanctorum habuiſſe. Gregoriua Nazianzenua orat.33. *Quid igitur? cum audis viam unam eſſe, eamque perangustam, quid his verbis ſignificari putas? Unam ſane eſſe, ſi virtutem ſpectes; hæc enim unica eſt, licet in multas partes ſecetur; verum anguſtam propter ſudores, & quia non a multis teritur, ſiquidem multitudinem eorum cogites, qui contrario itinere per vitium gradiuntur, ita mihi quoque videtur.*

Baſilius in pſalm.1. eodem prorsùs modo, quo Ambroſius, viam juſtorum, peccatorumque diſtinguit, ex quo aperte paucitas juſtorum non tam colligitur, quam conſpicitur: & in cap.10. Iſaiæ: *nemo obſtupeſcat nemo miretur ſi tantus numerus Iſraelitici populi ad paucos redigatur. Ne tu mentem intendito iſti numeroſæ multitudini eorum, qui nomine tenus dicuntur religioſi, Deive cultores. Chriſti enim nomine multi admodum inſigniuntur; per quam pauci vero, qui veraci teſtimonio operum eam conſtabiliant, & confirment nomenclaturam. Si igitur fuerit populus Iſrael quaſi arena maris, reliquiæ ipſorum ſalvæ erunt.*

Athanaſius, ut omnes octo Doctores Eccleſiæ conferrem, dum hæc ſcribo, de fuit; quem tamen fideliſſimus ſanctorum, Theologorumque, allegator Montoia refert in diſceptatione adverſus eos, qui in veritate dijudicanda ſolius multitudinis judicio feruntur.

Niſi vero iſtam de paucitate ſalvandorum doctrinam velut incidentem quandam conſecutionem tractaremus, & inſtituto conſilio ſcribendum de ea eſſet, liber profecto integer teri poſſet unanimi conteſtatione ſanctorũ, ſive cum rem iſtam ſub ipſis paucitatis, & multitudinis terminis definiũt; ſive cum ipſam moralem doctrinam ad ſalutem neceſſariam tradunt; ſive cum de via arcta, & ſpatioſa; de mala item peccatorum morte: de pœnitentia, ac ſimilibus ſcribunt. Videri præterea poſſunt ſuper iis ſcripturę locis, quæ ſtatim producemus. Toto deindè opere multa teſtimonia contulimus. Si qui nihilominus erunt, qui diſſentiant, precamur, ut rem autoritate agant; ſanctorumque aliquorum, qui multitudinibus ſalutem promiſerint, doctrinis nos conſolentur; miſerandum enim alioqui eſt, ac valde miſerandum exiſtimare, ſanctos Dei, Eccleſiæque Doctores in via ipſa ſalutis ſcienda, quam eos ſciviſſe certiſſime credimus, aberraſſe.

## §. VII.

*Perſpicuis ſcripturis eadem veritas commonſtratur.*

EX iis ordiamur, quæ velut prima principia ſuæ morum doctrinæ Dominus jecit, & ſunt beatitudines; in quibus univerſo mundo, & ſapientia carnis, & ſanguinis repugnantia ex diametro, adverſantiaque præcepta dedit; atque rectè Maldonatus exiſtimat, non tam ex parabola ipſa operariorum, quam ex hac beatitudinum doctrina Dominum eam conſecutionem adſtruxiſſe; *multi ergo ſunt vocati; pauci verò electi.*

Jam ii, credo, Domino beati dicuntur, vereque ſunt in hac vita beatitudine hic poſſibili, qui ad futuram, æternamque beatitudinem ſunt apte diſpoſiti, dignique; id eſt, Juſti, & filii Dei, hæredes ejus, cohæredeſque Chriſti.

Dicat ergo, deſignetque palam Dominus ipſe, qui certè non fallit, quinam ſint hi beati, ex quo, utrum multi vel pauci ſint, apertè quiſque colligat. Aperiens Ergo os ſuum Matth.5. inquit: *beati pauperes ſpiritu; quoniam ipſorum eſt regnum cælorum.* At ſive paupertas ipſa, ſive humilitas intelligatur, hi corde, ſpirituque pauperes non plurimi, non plerique eſſe videntur. *Beati*, etiam inquit, *qui eſuriunt, & ſitiunt juſtitiam; quoniam ipſi ſaturabuntur.* At neque hi plurimi eſſe videntur, ſed multo plures, qui nauſeant, faſtidiuntque virtutem, quam eſuriant, & ſitiant. Dominus verò non dixit, neque ejus ſententiæ congruit, beatos etiam eſſe corde, & ſpiritu divites; item faſtidientes, nauſeanteſque, & horrentes veram juſtitiam, quæ virtutes omnes complectitur.

Rurſum Dominus Matth.19. diſerte tradit: *ſi quis vult venire poſt me abneget ſemet ipſum, & tollat crucem ſuam, & ſequatur me*: quod non ad Monachos ſolum dictum, ſed ad omnes, ſancti ſuperius annotabant. At plurimi eſſe non videntur, qui non modo de propria abnegatione tractent, ſed qui vel hoc propriæ abnegationis negotium ad ſe pertinere, aut ſecum loqui arbitrentur. Plurimi ſunt, inquis. Reſpondeo, ſi plurimi ſunt, plurimi ſalvi ſunt.

Item dicit Matth.11. *a diebus* &c. *regnum cælorum vim patitur, & violenti rapiunt illud.* Violentorum vero ea natura videtur experientia conſtare, quod in paucioribus contingant, deficiantque ut in pluribus. Certè multitudo fidelium hanc ſibi Vim, violentiamque non videtur inferre. Inquis, contra Luxuriam pugnate, Vimque ſibi inferre plurimos. Utinam non multo plures cedant. Deindè magna hæc virtutis caſtitas ſola non ſufficit ad ſalutem.

Præterea de ſalute divitum, & pauperum conſimilis videtur eſſe in mundo perſuaſio, & plerique etiam divitum condito ſuo teſtamento, ſuſceptiſque ſacramentis obeunt. Et tamen fallitur mundus exiſtimando, pleroſque horum divitum ſalvari; nam Dominus non fallitur, qui Matth.19. conteſtatur: *dives difficile intrabit in regnum cælorum*: difficilia autem in paucioribus contingunt; ſanctique Patres ita intelligunt ex divitibus raros ſalvari. Et expono; nam vel fere omnes, vel valde pauci ſalvantur; nam eodem ferme modo fere omnes diſponuntur, quantum videre, conjicereque poſſumus & converſiones quædam tam rarò cernuntur eorum, qui in morte ſaltem a divitiarum amore cor ſuum prorsùs avellant, Zachæumque imitentur. At abſurdum eſt, fere omnes ſalvari. Ergo Verum, paucos ſalvari. Minor, conſtat ex toto contextu Evangelii.

Quin hæc divitibus doctrina, non ad divites ſolum re, ſed affectu etiam, & deſiderio tales pertinet. Nam ſapientiſſime notat Auguſtinus quæſtion. Evang. lib.1. quæſt. 26. *Quod ait Dominus, divitem non intrare in regnum, & diſcipuli dicunt, quis poteſt ſalvus fieri, cum pauci ſint divites, in comparatione multitudinis pauperum, ita intelligendum eſt, quod omnes, qui talia cupiunt, in eorum numero haberi animadverterunt*: quia ſcilicet ut dictum eſt, beati ſunt non re, qui plurimi ſunt, ſed ſpiritu pauperes; nec in divitiis eſt malum, ſed in affectu inordinato, & nimio. At quot ſunt, qui ſimilia non concupiſcunt? Quot qui data optione, & addita etiam magna diligentia diteſcere nolint: quin plerique vix aliud agere videntur, quam ut habeant, & magis habeant inſatiabili quadam fame, & æſtu quodam habendi videntur quodammodo furere. Hos etiam comprehendi animadvertentes diſcipuli intulerunt, *quis ergo poterit ſalvus eſſe?*

Idem colligitur ex regula ſalvatoris Matth.6. *nemo poteſt duobus Dominis ſervire*, hos eſt quaſi diſparate &c. Et ex concluſione: *non poteſtis Deo ſervire, & mammonæ.* Sed qui Deo non ſerviunt non ſalvantur: multo autem plures aut mammonæ, aut honoribus, aut delitiis, Voluptatique inſervire videntur. Ubi denuo, quia plerique, non quod Dominus, ſed contrarium ex hac doctrina Inferunt, ſeu potius doctrinam, & ejus conſequentiam prætereunt, quaſi nihil fuiſſet dictum: nam Dominus infert: *ideo dico vobis, ne ſoliciti ſitis animæ veſtræ, quid manducetis, &c.* Et inferiùs, hæc enim omnia gentes inquirunt. At plerique ſeu plurimi valdè exiſtunt ſoliciti, quin hoc eſt ſuum vel totum vel maximum negotium. Et expono; nam non apparet, quod ſolicitiores eſſe poſſent, ſi non crederent, aut quid avidiores, magiſque ſoliciti extiterint gentes. Ergo in viam gentium abeunt, in mortemque. Concludit poſtremo Dominus: *Quærite ergo primum regnum Dei, & juſtitiam ejus*: atque hoc ſub obligationem gravem cadere animæ ſalvandæ, æternitatiſque momentum, & permulta alia concludunt. Sed pleriſque non hoc primum negotium eſſe videtur; cui ſcilicet minimam cordis, affectus, memoriæ, cogitationis, diligentiæ, temporiſque partem impendunt. Invertunt ergo rerum ſummam. Confirmo; quia plurimi ſunt, quibus ſatis videtur, ſi Deum non offendant: hoc rursùs ſuo modo intelligunt, & præcepta charitatis, & alia prætereunt; nec denique ſe meminerunt ſervos, & ſervos quidem emptitios, magno, que pretio emptos; quorum magnum crimen ſit, non ſervire diligentiſſime. Facerent hoc ſervi hominum: Et omnia confunderentur, & caderent. Num ergo diſputandum eſt, utrum ſervi Dei ſimus ſervireque teneamur! At ut redeamus ad principium, plerique aliis magis rebus ſervire videntur, idque ſeparatim, & diſparate, non tamquam Chriſto ſervientes, ut Paulus monet; non enim repugnat duobus ſervire ordinate. Si ergo paucorum eſt Deum non ſolum non offendendi, ſed ipſi in primis in ſerviendi cura, pauci plane ſalvantur.

Item Dominus de hac ipſa quæſtione rogatus Luc. 13. *Si pauci ſunt, qui ſalvantur?* reſpondit: contendite

*contendite intrare per anguſtam portam* &c. *Confirmavit Dominus* ajebat Auguſtinus §. 3. *quod audivit, quod pauci ſunt, qui ſalvantur.* Hoc aperte conſtat ex ipſis terminis reſponſionis *anguſta porta, & contendite.* Primo, *quia*, ut inquit Auguſtinus, *per anguſtam portam pauci intrant.* Deinde niſi de contentione ipſa ſit contendendum, omnes intelligimus, quid ſit contendere in lite, bello, in ſchola; & quæ ſit contentio, & quid contentioſè agere. Certe haud plurimi eſſe videntur, qui contendant intrare per anguſtam portam, & quibus hæc ſit non ſolùm cura, ſed contentio; quemadmodum de meo, & de tuo contendimus; & pleriſque contentio potius eſſe videtur, non quomodo ad anguſtam portam rediganrur, ſed quomodo nihil patiantur, & amplificentur. Videamus ſane hos vere contendentes, ſeu contentioſos in bono ſenſu, & ut ſupra dicebat Dominus, violentos, qui per anguſtam portam contendunt intrare; & ſi plerique ſunt, plerique ſalvantur; at ſi veraci conſcientiæ noſtræ teſtimonio pauciores ſint, plures utique peribunt.

Sed quid moramur? nam hæc quæſtio definita eſt à Domino Matth. 7. *Intrate per anguſtam portam; quia lata porta, & ſpatioſa via eſt, quæ ducit ad perditionem: & multi ſunt, qui intrant per eam. Quam anguſta porta, & arcta via eſt* (Dominus ipſe ſpecimen præfert admirantis) *quæ ducit ad vitam, & pauci ſunt, qui inveniunt eam.* O ſi totum caput legeretur: de moribus eſt totum, præmiſerat verò immediate illam totius legis ſummam, & compendium, de quo tractatum eſt ſupra: *Omnia ergo, quæcumque vultis, ut faciant vobis homines, & vos facite illis. Hæc eſt lex, & Propheta:* & continenter ſubdit: *Intrate per anguſtam portam, &c.* Nec anguſta porta aliud eſt, quam illud ipſum, quod dixerat, nam *hæc eſt Lex, & Propheta.*

Jam hic nobis infideles, & hæreticos, & tenebras offundunt. Sed non de hoc agit Dominus; ſed de moribus: atque in hoc totus ibi eſt, & credentes, & credituros inſtruit. Deinde infideles, & hæretici extra viam magis ſunt, & aberrant. Prorſus præterea ab re fuiſſet hæc ad infideles ſaltatio. Rurſus hæ duæ viæ ſpatioſa, & arcta non differunt; alioqui fideles omnes viam arctam incederent, ac proinde ducerentur ad vitam. Ergo poſt fidem & morum una via ſpatioſa, quæ ducit ad perditionem, & multi ſunt, qui intrant per eam; & eſt alia via morum arcta, cujus arctitudinem Dominus ipſe mirari videtur, quamque pauci inveniant. Atque hæc Domini quaſi admiratio illud ipſum eſt, *quis ergo poteſt ſalvus eſſe?* Ipſi item termini doctrinæ *anguſta, & lata*; arcta, & ſpatioſa rem demonſtrant; ſi contendere non placeat; nam coanguſtari, & arctari plerique non ſolum non amant, ſed horrent; & ſpatioſa, jucundaque ſectantur. Denuo ſancti, ut Ambroſius, & Baſilius ſupra; Hieronymus in commentario adhunc locum, & cæteri per hæc anguſta, & arcta labores, jejunia, vigilias, orationem, mortificationem, & ſimilia, per quæ ſancti, & ſervi Dei, quos imitandos, ſequendoſque propoſuimus, gradiuntur, & cæteri gradi non ſolent, intelligunt: ſunt autem hi ſapientes noſtri, & experti, ac in hac maxime ſcientia periti, quibus ſine tergiverſatione eſt ſtandum. Abs re ergo hæreticos hic obtrudunt.

Atque poſtremo paulo antè dictum eſt, anguſtam portam, & arctam viam, & illud, *omnia ergo quæcumque vultis, ut faciant vobis homines, & vos facite illis*, ſcilicet tam cogitatione, & verbo, quam opere, eſſe idem: nam qui hoc implent, legem, & Prophetas implent; ſunt ergo in via arcta, & vitæ. At plerique non videntur hoc modo erga proximos eſſe affecti, non ementes, non vendentes, non contrahentes, non debitores plerique; & contentionibus, diſſenſionibus, litibus, & ſua quærentibus mundus exundat, ut eloquentiſſima una illa Cypriani epiſtola ad Donatum ob oculos ponit; noſque ſuperius tractavimus. Concludamus ergo cum Domino: *Quam anguſta porta, & arcta via eſt, quæ ducit ad vitam, & pauci ſunt, qui inveniunt*, ubi Hieronymus, *ſi pauci inveniunt, pauciores ingrediuntur.* Atque hoc ita intelligentes Sancti Dei; quibus oculi erant aperti, cum timore, & tremore ſalutem operati ſunt.

Totius plane Evangelii unus eſt ſcopus, & ſententia, à convertibilibuſque maximis, & principiis morum, totum contextum eſt, quibus admiſſis plurimæ opiniones, & conſuetudines ceſſent, ſintque quæſtiones de ſubjecto non ſupponente; quemadmodum de diligente Deum, & proximum ſupra tractatum eſt. Huc ſcilicet pertinet gladius ille miſſus in terram à Salvatore; huc odium illud Patris, & Matris, &c. In ſuper & animæ ſuæ, huc ille mundi totius contemptus: *quid prodeſt homini, &c.* Huc ſervus inutilis, & arbores ſteriles. Huc terribilia illa, quæ de ſcribarum, Phariſæorumque avaritia, & ambitu, hypocriſique Dominus proſecutus eſt. Non ea illis ſuperbia objicitur, quam quidam, ut mortalis ſit, hæreſim aliquam involvere debere arbitrati videntur. Non hoc eis objecit, ſed quod facerent omnia, ut viderentur ab hominibus, amarent primos accubitos, & primas cathedras, & ſalutationes in foro, ac vocari ab hominibus Rabbi. Hæc nobis melior Theologus Dominus exprobavit: *& væ nobis*, inquit Hieronymus, *ad quos vitia Phariſæorum tranſierunt: nec enim ſibi* (ideſt in cœlo) *locus eſt* inquit orat. 40. Nazianzenus, *cuiquam ſuperbo, & arroganti, nec ſegni, & inerti, nec ſordida, nuptiiſque indigna veſte contecto, etiamſi in hac vita ſplendore illo dignum ſe cenſuerit.* Neceſſitatem dilectionis Dei, & proximi non verbo, neque lingua, ſed opere, & veritate toties inculcavit. Nam plurimi ſunt, qui proximos inſtar ſui ament, qui eos juvent, qui de bonis lætentur, de malis doleant, & alia, quæ a vero amore inſeparabilia ſunt, peragant? Humilitatem etiam neceſſariam decrevit, & ut ſuperius diximus, nullus ſuperbus cœlo potitur. Num ergo plurimi ſunt vere humiles, quod a ſe ut diſceremus Dominus in primis juſſit? Omitto alia, & quæ de noviſſimis temporibus, & raritate fidei Dominus præmonuit. De parabolis etiam Evangelii nonnihil inferius diſſeremus.

Non itaque nobis exploratum eſt, non libris aliis, ſed Evangelio, libroque Dei iſto nos eſſe utique judicandos, & quos ille abſolvet, abſolutos fore; quos damnat, perituros. At non plurimi eſſe videntur, qui ex Evangelio vivant, quique ejus maximis, & principiis vitam regant, ad illaque mores ſuos exigant, & forment. Non ergo plurimi eſſe videntur, qui ſalventur.

## §. VIII.

*Aliis ſcripturis eadem paucitas conficitur.*

APoſtolus ad Galat.5. perſpicue tradit: *qui autem ſunt Chriſti, carnem ſuam crucifixerunt cum vitiis, & concupiſcentiis*: qui autem Chriſti non ſunt, ſalvi non ſunt, ſalvi non fiunt. At non plerique, ſed pauciores eſſe videntur, qui de hac carnis ſuæ crucifixione cum vitiis, & concupiſcentiis tractent. Apoſtolus ſane non mentitur. Colligat ergo conſequentiam quisque.

Ibidem deſcribit carnis, & ſpiritus luctam, & carnis, & ſpiritus quaſi duplicem viam; & utriusque facta, & fructus proſequitur: *Manifeſta ſunt autem opera carnis, quæ ſunt fornicatio, immunditia, &c. inimicitiæ, contentiones, æmulationes, iræ, rixæ, diſſenſiones, ſectæ, invidiæ, homicidia, comeſſationes, & his ſimilia, &c. quoniam qui talia agunt, regnum Dei non conſequentur. Videtur* autem plurimos eſſe, qui hanc viam conſequantur: pauciores vero illam ſpiritus, cujus fructus ſunt *charitas, gaudium, pax, patientia, benignitas, bonitas, &c.* Quibus congruit, & terret, quod 1. ad Corinth.3. ſcribit: *cum enim ſit inter vos Zelus, & contentio, nonne carnales eſtis?* ubi ululat plane Chryſoſtomus.

Idem eſt contextus de charitatis neceſſitate, cæterorumque omnium citra illam inutilitate 1. ad Corinth. 3. Deſcribit vero mox quæ ſit iſta charitas dicendo, *non æmulatur, non agit perperam, non inflatur, non eſt ambitioſa, non quærit quæ ſua ſunt, &c.* Nec eſt dicendum Apoſtolum, ubi cætera ſine charitate nihil eſſe ſtatuit, de una charitate eſſe locutum; & continenter declarando charitatem ad aliam charitatem ſaltaſſe. Eam ergo neceſſariam poſuit, quam ex effectibus ſuis ſtatim manifeſtat: at hæc ſive perfecta, ſive ſolum incepta pauciorum, atque de hoc negotio pro virili tractantium eſſe videtur.

Conſequens his eſt, quod ad Roman. cap.8. ſcribit: *ergo fratres, debitores ſumus, non carni, ut ſecundum carnem vivamus, ſi enim ſecundum carnem vixeritis, moriemini; Si autem ſpiritu facta carnis mortificaveritis*, (quæ ſcilicet paulo ante memoravimus) *vivetis.* Cauſalis vero magis urget, & ſtringit; *quicumque enim ſpiritu Dei aguntur, hi ſunt filij Dei.* Hoc agi eſt, ſicut aliis amoribus divitiarum, honorum, voluptatisque agi, trahique homines ſolent, ut habemus explicatum ab Auguſtino in Breviario. Si ergo, qui aguntur ſpiritu Dei, hi ſunt filii Dei, & cæteri non ſunt, unusquisque colligat, quot ſint hi, qui ſic aguntur, & trahuntur ſpiritu Dei, & dilectionis. Ubi, ut ſupra animadvertimus, omnes tres incipientium, proficientium, perfectorumque clauduntur. Hic porro Dei ſpiritus, & dilectionis eſt gratia Evangelii, & filiorum, ut ibidem Paulus conſtituit ſine qua litera occidit. Alterum item ſignum præbet ſecundùm carnem, & ſecundùm ſpiritum ambulantium, id eſt, per viam, per viam ſpatioſam, & arctam: *qui enim ſecundum carnem ſunt, ait, quæ carnis ſunt, ſapiunt: qui verò ſecundum ſpiritum ſunt, quæ ſunt ſpiritus, ſentiunt.* Hic ſpiritualium rerum ſenſus, & ſapor pauciorum eſſe videtur, & plurimis illæ tam videntur inſipidæ, atque inſipidæ nobis ſunt, & diſplicent incomeſtibilia, ut lapides, & terra, vel etiam potiones amaræ.

Prudentia etiam carnis, & ſæculi latiſſime dominari videtur; nam ejus ſcopus, & finis eſt media conquirere ad ea, quæ carnis, & mundi ſunt, conſequenda, honores, delitias, voluptates, divitias, &c. Quæ ſanè prudentia ſatis in conſueto, & multorùm eſſe videtur: *prudentia autem carnis mors eſt*, inquit ibi Apoſtolus: item Jacobus: *amicitia hujus ſæculi inimica eſt Deo.* Plurimi autem videntur hi ſæculi amici, & amiciſſimi.

Sic præterea diſſerit ex verbis Apoſtolicis eximiis ille Doctor Simon de Caſſia lib.6. de parab. Salvatoris cap.21. Verum tamen nimis terret ſententia iſta, quod *multi ſunt vocati; pauci verò electi.* Sed nec in vocatorem culpa jaculetur, ſed in eum qui tenuit juxta Salomonis verbum, &c. Nec non & ad illos, qui ad fidem venerunt, ſed non ambulaverunt digne ad vocationem Cæleſtem; neque ſuos mores Sancto Evangelio coaptaverunt, quæ ſua ſunt, quærentes; non quæ Jeſu Chriſti; nec renovantes ſe in ſpiritu interiori, aut plene veterem hominem ſpoliantes, & induentes novum, qui ſecundum Deum creatus eſt in juſtitia, & veritate, & ſanctitate; nec carnem ſuam cum vitiis, & concupiſcentiis crucifixerunt; fructus dignos pœnitentiæ facientes aptos vocationi Deiferæ. Ideo pauci electi.

Unde Iſaiam inducit prædicentem cap.17. *& erit ſicut congregans in meſſe, quod reſtiterit, & brachium ejus ſpicas leget, & erit ſicut quærens ſpicas in valle Raphaim, & relinquetur in eo ſicut racemus, & ſicut excuſſio oleæ duarum, vel trium olivarum in ſummitate rami, &c.* Et alia ex cap.14. Ejuſdem Iſaiæ; & ex Michæa cap 7. *Væ mihi, quia factus ſum, velut qui colligit in autumno racemos Vindemiæ.* Sic erit, concludit ille paucitas ſalvandorum.

Hæc iterum planiſſime ab eodem Apoſtolo audiamus 1. ad Corinth.15. qui duplex genus hominum, quo omnes homines comprehendat, diſtinguit, & quivis facile videat utri plures exiſtant. *Primus homo, inquit, de terrena terrenus: Secundus homo de cælo cæleſtis. Qualis terrenus, tales & terreni; & qualis cæleſtis, tales & cæleſtes. Igitur ſicut portavimus imaginem terreni portemus & imaginem cæleſtis. Hos autem dico, Fratres, quia caro, & ſanguis regnum Dei poſſidere non poſſunt.* At plurimi eſſe non videntur hi homines cœleſtes, ſi de plano loquamur; hi tales, qualis Chriſtus: Hi imaginem, vitamque ejus, ac mores præſeferentes, qui terreni non ſint, qui veterem hominem, ejuſque imaginem, non portent, ſed exierunt: qui denique ſecundum carnem, & ſanguinem non vivant: & tamen caro, & ſanguis, & terreni regnum Dei non poſſidebunt. Non dicit, perfectionem non conſequentur, ſed de regno ipſo loquitur.

Hoc pacto Epiſtolæ omnes Apoſtolicæ percurrere, poſſunt; nam & hæ, & Evangelium, atque Scriptura omnis uno, eodemque ſpiritu contexta eamdem formam vivendi, eadem morum principia, viamque eamdem oſtendit, & præſcribit; quibus admiſſis, ceſſent plurima: & quicumque ex ſcriptura vitam ſuam inſtituere conſtanter decernit, haud ſane plurimorum, ſed pauciorum capeſſet viam, ut ſancti una omnes præterierunt. Si vero Prophetas etiam evolvere placeat, profecto ſicut in populo illo, idolatriam quidem inter fideles haud inveniet: uti neque Chriſtus invenit, quando venit: at in injuſtitiis, in avaritia, immunditia, ſuperbia, rerumque terrenarum cupidine ſimiliores nos populo, quam Sanctis Apoſtolis plane reperiat. Quare paſſim ſacri concionatores

ſatores ex Prophetis etiam populos fidelium reprehendunt; nec reſpondent, ea ad ſe non permittere. Qui non declinaverint, qui corde recogitant, quorum portio ſit cuſtodire legem Dei, quibus illa in medio cordis ſit, & hoc genus innumera quantæ multitudini congruant?

### ſ. IX.

*De Parabolis Salvatoris in Idem.*

CUm in his parabolis Domini numerus numero non correſpondeat, & ex convivio unus dumtaxat, & ex decem virginibus quinque damnatæ perhibeantur, non tam numero, quam doctrinæ, damnationiſque cauſæ inſiſtendum eſt, ut hoc ex loco fundate arguatur. Et primum quidem de hoc damnato ex convivio, quia veſtem nuptialem non habebat, jam ſ. 5. Auguſtinus argumentatus eſt: ea etenim cauſa, ſi humana conſideratione res ageretor, damnatione digna videri non potuiſſet. Suffeciſſetque vel erubeſcere, vel veſtem mutare compelli. Sed verò in hac parabola adſunt alia, unde pereuntium multitudo colligatur.

Etenim excuſationes illæ, quibus venire recuſarunt, ſatis freqoentes eſſe videntur, ne plerique Deo ſervire, & ad nuptias æternæ beatitudinis pervenire ſtudeant: *Illi autem*, inquit Matth. 22. *Neglexerant, & abierunt, alius in villam ſuam; alius vero ad negotiationem ſuam:* & Dominus ex tota ſerie intulit; *Multi enim ſunt vocati, pauci vero electi.* Significantius porro Luc. 12. & cœperunt omnes ſimul excuſare. *Primus dixit, villam emi, & neceſſe habeo exire, & videre illam: rogo te, habe me excuſatum*: quæ certe voces infidelium non ſunt, ſed credentiom. *Et alter dixit: Juga boum emi quinque, &c. Et alius dixit: Uxorem duxi, &c.* Hæc certe & ſimilia plerorumque eſſe videntur, ideoque Evangelium dixit; *& cœperunt omnes ſimul excuſare.* Dominus autem concluſit; *Quod nemo virorum illorum, qui vocati ſunt, guſtabit cœnam meam.*

Videtur autem, Dominum nobis exprimere voluiſſe, & oſtendere, curas etiam illas, & ſolicitudines, quibus plurimi mundo immerſi divina negligunt, quæque apud homines culpæ vix eſſe videntur, excludere tamen à cœna ſua. Propterea non dixit, *neglexerunt, & abierunt*, alius ad furandum, alius verò ad mœchaodum, ſed dixit, *alius in villam ſuam, alius vero ad negotiationem ſuam.* Nec item dixit; villam furatus ſum, & neceſſe habeo exire, & videre illam: aut concubinam habeo &c. Sed dixerunt; villam emi, juga boum emi: uxorem duxi, &c. & crimen illud fuit, quod his de cauſis ſeſe excuſarent; non qoidem ab ipſa beatitudine, à qua certe nemo ſe excuſat, ſed à cura, & ſolicitudine illius acquirendæ, rerumque animæ, & divinarum ſerio, cordeque præcipuo tractandarũ.

Idem ſenſus eſt parabolæ ſeminis Matth. 13. & Luc. 8. ubi ea dicens, docenſque *filius Dei clamabat, qui habet aures audiendi, audiat.* Parabola eſt, alterum ſemen cecidiſſe ſecus viam, & ab hominibus conculcatum; aliod ſuper petram, & aruiſſe, quia non habebat humorem; alterom in ſpinas ab exortis ſpinis ſuffocatum: poſtremom in terram bonam, quod fructum fecit centuplum.

Explicatio Domini eſt: Semen eſt verbum Dei: *Qui autem ſecus viam, hi ſunt, qui audiunt: deinde venit Diabolus, & tollit verbum de corde eorum, ne credentes ſalvi fiant.* Haud opinor, de illa fide agit, qua Catholici ſumus, ſed de ea, qua hæc Evangelii motum decreta audimus quidem, atque de eis etiam impigre exequendis cogitamus; ſed venit Diabolus, & tollit verbum hoc de corde noſtro, & ſæcolo conformamur. Proſequitur explicationem Dominus: *Qui ſupra petram, qui cum audierint cum gaudio ſuſcipiunt verbum, & hi radices non habent, & in tempore tentationis recedunt.* Quod certe non infidelibus, & hæreticis, ſed iis maximè videtur congruere, qui Verba vitæ æternæ audientes, & cum gaudio ſuſcipientes, incipiunt quidem Deo ſtrenue ſervire; ſed radices non habent, & tentatione, tribulationeque adveniente recedunt, & ut erant, ſteriles petræ eſſe pergunt. Sed hæc omittamus; nam quæ conſequuntur, nimis multos comprehendere videntur. *Quod autem* inquit, in *ſpinas cecidit, hi ſunt, qui audierunt, & à ſolicitudinibus, & divitiis, & Voluptatibus vitæ euntes ſuffocantur, & non referunt fructum.* Utinam deſipiamus nos, ſi hos plurimos eſſe arbitremur; pauciores autem illos, *qui in corde bono, & optimo audientes verbum retinent, & fructum afferunt in patientia.* Quin plurimorum, ut ſupra diſputatum eſt, ea perſuaſio eſſe videtur, ſatis eſſe ſi fructus malos non referant, neqoe Deum offendant; nihil autem ad ſe pertinere proficiendi, bonoſque fructus reddendi ſtudium. Sed certe ſi hoc neceſſarium non eſſet, hæc dicens filius Dei non clamaret; & ſcimus deindè ex ipſo regulam, quod omnis arbor bona bonos fructus facit, & ſimilia de quibus ſupra dictum eſt.

Habemus præterea parabolam decem Virginum Matth. 25. ubi ut dixi, numero non inſiſto, ſed doctrinæ: hæ ſcilicet. Impudicæ non erant; nam Virgines erant; non de furto, non de negotiationibus, aut injuſtitia, aut de ſimili accuſantur. Earum crimen juxta Gregorium, & alios fuit elatio: juxta Chryſoſtomum avaritia; habentes enim unde emerent (nam poſtea ad vendentes iverunt) non emerant, imò à ſociis oleum ſibi dari volebant, quin expendere cogerentur. Quis noſtrum, ſi Dominus tacuiſſet, damnandas has qoinque Virgines judicaſſet? Aut quid virtutis præ his fatuis virginibus in multitudine cernimus? Negligentia, elatio, avaritiave fuerit crimen? Qoot verò meliores.

Dixit etiam Luc. 18. ad quoſdam, qui in ſe confidebant; cæteroſque aſpernabantur; eorumque unum ſic orantem inducit; *gratias tibi ago Domine, quia non ſum, ſicut cæteri homines, raptores injuſti, adulteri, velut etiam hic Publicanus. Jejuno bis in ſabbato. decimas do omnium, quæ poſſideo.* Vera hæc erant; non enim mendacii in his arguitur; neque quod aliqui, neſcio plane undè ad ſuperbiam mortalem requirunt, ſibi, viribuſque ſuis tribuit ſuam Juſtitiam, ſed Deo refert acceptam, & gratias agit. Hanc ergo hujus, & ſimilium prodit culpam Evangelium, nimiam ſcilicet confidentiam, indeque ortam ſuperbiam, & cæterorum contemptum. At nos non his Evangelii præceptis, ſed humana conſideratione hæc metientes, & juſtos, peccatoreſque dijudicantes, ſi apud nos videremus, aut videmus ſimiles homines non raptores, neque injuſtos, neque adulteros, quin bis in hebdomada jejunantes, decimaſque perſolventes, mox juſtos, & juſtiſſimos, quin etiam ſanctos, quo nomine

mine excellentiorem quamdam juſtitiam intelligimus, mox pronunciamus. Fallimur ergo in hoc judicio, plurimumque deficimus. Sed forte illi aut debita non ſolvebant, aut avari erant, vel quid ſimile. Cæterum Evangelium nihil ſimile memorat, nec de injuſtitia, aut avaritia hoc loco inſtituit, ſed de nimia confidentia ſuperbiaque.

De ſervo, etiam pigro, & inutili ſuperius tractatum eſt. Quot verò in multitudine illi ſunt, quorum hoc unum ſit crimen, ſcilicet pigritia, & inutilitas, & non præterea etiam offendant, & peccent? omitto quam plura alia, & concludat Alfonſus à Mendoza quæſt. 1. poſit. concluſ. 4. adi aulas, tribunalia, officinas, nundinas, militiam, fora, naves, curſus, &c. Et ibi puerorum, adoleſcentium, virorum, ſenumque corruptiſſimos mores intuere perjuria, invidias, detractiones, fraudes, convicia, rixas, obſcenitates, corrupta deſideria, ſuperbiam, avaritiam, edacitatem, &c. profecto mecum ſenties, dicesque: *Corrupti ſunt, & abominabiles facti ſunt, in ſtudiis ſuis, &c.* & Micheæ 7. *Periit Sanctus de terra, & rectum in hominibus non eſt.* Hactenus Mendoza.

## §. X.

*Ratiocinationes in idem.*

EX hac ipſa inprimis Quæſtione, ut ſuperius inſinuatum eſt, ſumitur multitudo pereuntium, & paucitas ſalutem conſequentium. Tres nimirum ſunt in ea opiniones, altera utri plures ſint, dicit incertum; altera citra ſcripturas & ſanctos, quin contra ait, plures ſalvari, ſed non negat, plurimos etiam damnari. Tertia vera ſtatuit, plures damnari. Eligatur porro earum quælibet. Profecto ſequitur, nos in tanto periculo teneri graviſſime, vigilare, oculos aperire, ſalutique noſtræ diligentiſſime intendere; quemadmodum navigantes, qui magna tempeſtate jactantur; & milites, qui periculorum prælium committunt; & infirmi, qui gravi morbo, quo plerique, vel ſaltem plurimi obeunt, laborant, &c. ſicut ſuperius de periculo in genere oſtenſum eſt. At plerique non ita vigilant, ſed velut in tutiſſimis rebus dormiunt ſomnum ſuum, & omnia alia magis curant. Ergo hoc ſolo gravis criminis rei exiſtunt, & convincuntur, ſe pluris facere mundum, quam Deum; corpus quam animam, invertereque prorſus omnia.

Poneremus materialiſſime numerum illum, qui Matth. 24. de noviſſimo tempore prædicitur: *tunc duo erunt in agro: unus aſſumetur, & unus relinquetur: duæ molentes in mola; una aſſumetur, & una relinquetur: duo in lecto; unus aſſumetur, & unus relinquetur. Vigilate ergo*; infert Dominus, & evidentiſſima eſt conſecutio. Non eſt certe intentio Domini, eo tempore parem fore numerum; nam paucitatem bonorum ſatis alias explicavit, ſed ipſummet etiam locum, & quaſi vitæ inſtitutum, in quo ſupererunt electi, futurum periculoſiſſimum, & ex quo unus aſſumatur, & alter relinquatur. Sed ponamus, ut dixi, hanc numeri parilitatem. Certe vel anima, & ſalus, & Deus nihil ſunt, vel tenemur graviſſime quaſi in maximo ſummæ rerum periculo vigilare, attendere, intendere, & huic negotio potiſſima, cura incumbere. At multitudo videtur hoc prætermittere. Ergo.

Rurſus ſic diſſero. Hæc quæſtio univerſa eo revocari videtur, ut ſtatuatur, utrum vita communis, & fere omnium ſufficiat ad ſalutem? In qua ſanè vita de imitatione ſanctorum non tractatur, & præcipua ſtudia ſunt rerum mundi, & non propter Deum; & plurimi conjugati adulteria, & fornicationem, aperta furta, & ſimilia cavent; alii labuntur, ſed confitentur plerique peccata ſua aliquoties in anno; & poſtremo ſusceptis Sacramentis decedunt.

Hæc, inquam, de paucitate, vel non paucitate ſalvandorum quæſtio ad iſtam aliam revocatur, num ſcilicet hæc vita communis dicentium, *Nolo merita Apoſtolorum, ſed ſufficit mihi vita communis*, ſufficiat ad ſalutem? Nam ſi ſufficit, plerique ſalvantur; ſin minus, plerique pereunt, & comparatio ferme ſupereſt rerum vel ut in plurimum, & plerumque, vel raro, & in paucioribus contingentium. Unde neceſſe videtur, ut vel numerus ſalvandorum, vel numerus pereuntium valde, ac notabiliſſime, manifeſtiſſimeque major ſit, & excedat.

At numerus ſalvandorum non ita major eſt, & excedit. Nam primum in quæſtionibus ſuperioribus oſtenſum eſt, vitam communem non ſufficere. Deindè deſipuiſſent ſancti Dei, & Doctores Eccleſiæ, qui in re tam manifeſta cæcutierunt, & tam paucos ſalvandos tradiderunt. Sancti rurſus omnes, & ſervi Dei vigilantiſſimi obſtupuiſſent; quia ſi hanc vitam communem ſufficere arbitrati fuiſſent, fatuitas ferme erat, ipſos timere: nam inter ipſos, & hos alios eſt comparatio quaſi facientium ut octo, & facientium ut unum, vel nihil: & ſtultus eſſet, qui velociter curiens eò pervenire timeret, quo claudos, & pigritantes, & vix ambulantes alios, vel omnes, vel pleroſque cenſeret perventuros. Timor etiam ille Apoſtoli vanus, affectatus, prorſusque ineptus videretur; *nihil mihi conſcius ſum; ſed non in hoc juſtificatus ſum; qui autem judicat me Dominus eſt*: ac hoc genus innumera, & quæcumque ex Evangelio, & Apoſtolis adduximus, caderent, fucusque quidam, & inanes terrores viderentur.

Hinc denuò argumentor; quia plurimi ſunt tam ſibi ſperantes, quam aliis promittentes ſalutem, qui regula omnino diminuta, inadæquataque ad ſalutem neceſſaria demetiuntur. Etenim inprimis lege ſolùm negativa videntur uti, & ſiquidem quis non mœchatur, non furtum facit, non occidit, neque Deum, neque proximum odio habet, eum juſtum, ſalvandumque pronunciant. Cæterum lex Dei non ſola negativa eſt, ſed etiam affirmativa declinandi à malo, & faciendi bonum; quin lex omnis etiam humana, ut Ariſtoteles in Ethicis, & Politicis tamquam exploratum ſupponit, non eo ſolum tendit, ne cives ſint mali, ſed ad reddendum etiam cives bonos cives. Quanto ergo magis lex Dei? omittunt igitur in menſurando maxima mandatorum dilectionis Dei ſuper omnia, & proximi inſtar ſui: Humilitatem, vigilantiam, mortificationem, ſtudium æternorum, &c. Quæ ex dictis clara ſunt. Sunt ergo, qui loco ulnæ palmo pannum menſuraret, aut loco libræ uncia aurum ponderaret, falleretur maxime, ac multo plures ulnas panni, & libras auri, eſſe diceret, quæ plane non ſunt, in præſentia accidere videtur. Quinimo nec ipſa lege negativa adæquata utuntur, &

peccata

peccata ſpiritualis, quæ majora quidem, ſed tamquam ſpiritualia minus nota ſunt, nec ſenſu, ſed intellectu capiuntur, prætereire videotur ſuperbiam, invidiam, avaritiam, contentiones, rixas, reliquoſque affectus in ordinatos pravos animæ, & opera carnis.

Undè denuo quia vera Chriſtianitas veraque juſtitia non in opere, ſed in corde conſiſtit, ut ſæpe, ac diſertè Dominus tradit: *Phariſæe cæce munda prius, quod intus eſt calicis & parapſidis, ut fiat & id, quod deforis eſt, mundum Matth.* 23. Daremus, & fingeremos, fideles opere, externoque cultu, ac vitæ inſtituto diſſimillimos gentilibus, aut hæreticis; corde tamen pares, & ſimillimos. Viderentur certè boni Chriſtiani, & juſti; at non eſſent, ſed velut monumenta dealbata, quæ parent hominibus ſpecioſa, ſi idem amor eſſet pecuniæ, honotum, filiorum, ſtirpis, gloriæ, & mundi. Oſtenſumque eſt ſuperius, hæc exteriora ſine corde ad veſtimenta ovium pertinere, nec oves facere. Videtur autem, quod multi ad judicandum parum corda diſcutiant, ſoloque judicio operis exteriores definiant, juſtoſque, & ſalvandos ponuncient; Dominus autem intuetur cor, nec ſecundum faciem judicat. Deficiunt ergo maximè in hoc judicio; & ſancti Dei, quorum aperti erant oculi, hoc ex loco timebant; ſciebant quidem, ſe non mœchari, non occidere, non furari, &c. Sed utrum nimio amore proprio, aut occulta aliqua ſuperbia, aut ſimili vitio maximè ſpirituali laborarent, anxii, ſolicitique erant. Patet ergo diminotam valdè eſſe iſtam regulam.

Sed & ex operibus exterioribus corda diſcutiamus, deprehendamuſque ex regula ejuſdem Domini, *à fructibus eorum cognoſcetis eos*, arbores ſcilicet bonas, & malas, ut ſupra in alium ſcopum tractatum fuit. Occurrunt hæreticorum, Infideliumque urbes, & curiæ, Londinum, Conſtantinopolis, Ambſterodamom, Witemberga, & aliæ: occorrunt etiam Catholicorum urbes, & aulæ. Jam apud eos, ubi vera fides non eſt, nec vera ulla juſtitia, qua juſti, verique Chriſtiani ſint, ſupereſt, ut indubitatum ſuppono. Utrarumque nunc, ut corda habeas, & colligas, ſtudia confer plerumque loquendo; verba, negotia, ſolicitudinem attende, & in quo utrique toti ſint: num valde alios nobiles noſtros, & potentes in ambitu, in gloria mundi appætenda, promovendaque in venias: mercatores, ementes, vendentes, contrahentes, litigantes, artifices, mulieres confer. Copioſæ certè orationi locus hic eſſet: ſed oratorem non ago, ſed Philoſophom, & Theologum, & ſtatuo, ſimilium plus minus ſtudiorum ſimilia plus minus eſſe corda, & ex fructibus rectè dignoſci arbores, ut ſuperius commonſtratum eſt. At Fidelium plurimorum eadem plus minus videntur eſſe ſtudia, atqua cæterorum, & nimis ſimilis concupiſcentia oculorum, & ſuperbia vitæ. Ergo eadem plus minus erunt corda. At cæterorum corda recta non ſunt, neque juſta. Ergo neque fidelium ſimilia proſequentium.

Eorum ea eſt confirmatio; nam unicuique eſt ſuum principale, & qoaſi primum, & famoſum amatum, quod ſit ſibi quaſi ſuus Deus, qui primum locum, & principatum cordis habeat: unde & Dominus dicit, ubi eſt theſaurus tuus, ibi & cor tuum erit, & Apoſtolus ait, avaritiam eſſe idolorum ſervitutem; nam avaro ſi non intellectus, cordis tamen ſui Deus pecunia eſt, & alteri honor, alteri voluptas. Hic amor cordis velut rex, principalis, & quaſi primi, famoſioriſque amati eſt, ut ait Auguſtinus, pondus noſtrum, & illo ferimur, quocumque ferimur. Inde præcipua noſtra negotiatio, cogitatio, memoria, ſtudiumque eſt circa hoc principale, & famoſius amatum: propterreaque Apoſtolus dicebat de iis, quibus verus Deus eſt hoc amatum, *qui ſpiritu Dei aguntur, ii ſunt filii Dei*. Omnes enim habent ſuum principem amorem, quo agantur: & ipſi pigri, & inertes amore ſuo proprio quaſi aguntur, coguntorque quieſcere. Si ergo pauciores ita arguunt ad æterna, & pleriſque alia ſunt ſua ſtudia alioque amore ſuo feruntur, habetur, eorum principale, & quaſi primum famoſumque amatum non eſſe Deum, ſed aliud: atque hoc eſſe ſuum theſaurum, & cordis Deum. Sed hi nimis plures eſſe videntur.

Plurima hoc modo proſequi poſſemus, quibus corda communi vita viventium plus minus innoteſcerent, ſed properamus. De mala plerumque morte peccatorum, defectuque veræ converſionis late diſſerunt Montoia, & Alapide, qui videri poſſunt; & alio forſitam die de hoc puncto adeo neceſſario plurima adducemus. Modo ſufficit ſententia Domini, *mors peccatorum peſſima*: Item illa, *pretioſa in conſpectu Domini mors Sanctorum ejus.* Sunt ſententiæ raro deficientes. Oportuit autem, eas non eſſe prorsùs infallibiles, & ſinè exceptione, ne juſti ſuperbiant, & nimis confidant, & torpeant; ne item peccatores unquam deſperent. Quin mortis tempore hæc prætermittenda ſunt, & animo erigendi Morituri; excitanda primum modis omnibus fides, & connitendum pro virili, ut vertatur Veraciter, convertaturque à mundo ad Deum: quod ſanè difficillimum ordinaria gratia eſt: cum conſuetudo in naturam verſa fuerit. Et ſæpe circunſtant undique impedimenta ſine fine, quin error etiam hic, quem evertimus, de nimia facilitate ſalutis, & quod quilibet ſalvantur, & ſatis ſit ſacramenta quoquo modo ſuſcipere, & ſimiles hoſtis ſuggeſtiones perdunt plurimos, & inimici hominis domeſtici ejus eſſe ſolent. Quibus, & aliis omiſſis celebris eſt illa doctrina Auguſtini lib. 50. homiliar. hom. 41. *Si quis poſitus in ultima neceſſitate ægritudinis ſuæ voluerit accipere pœnitentiam, & accipit, & mox reconciliatur, & hinc vadit, fateor vobis non illi negamus. Quod petit, ſed non præſumimus, quod bene hinc exit*

Poſtremo, quod nobis fuit objectum, & quæ occaſione de paucitate ſalvandorum pertractamus argumentum retorquendo conſtat hæc paucitas ex toto opere. Etenim non tot. quin plures probabilitate, non veritate ſibi vitam inſtituunt. Hæc autem, ut part. 1. Eſt oſtenſum, non eſt via ſalutis. Immenſum deindè eſſet, ſi opiniones particulares, ex quibus plerique vivunt, proſequeremur; in more eſt vendentibus propter moram ſolutionis pretium adaugere, quod tamen uſura eſt; nullus auſus eſt, ſed erubuerunt omnes typis ſaltem mandare, & in publico dicere, in mutuo etiam propter lucrum, ceſſans accipi poſſe præter ſortem decem, aut duodecim ex centum; & tamen in hoc ipſo loco innumeri qui nihil negotiaturi erant, accipiunt decem, & alii plus, & multi cum pignore, & ſacramenta frequentant, nec deſunt, qui quotidie etiam communicent: ſuntque hoc genus alia ſine fine, quibus viſis ſuperflua videatur ſanctorum autoritas ad colligendam paucitatem ſalvandorum. In ſimonia idem plus minus committur.

Admini-

Adminiſtratores Reipublicæ ex more ferme gubernant, & conſuetudo eſt ipſis regula adeo, ut conſpicere oculis videamur illud Cypriani, quod ſæpe repeto, quia eſt valde explicativum; *conſerere jura peccatis, & caput eſſe licitum, quod publicum eſt*; & illud Chryſoſtomi: *ex hoc neceſſario quaſi jam licite peccant*. Et ſi quis reſiſtat, paradoxum eum habent; quod apud eos idem ſignificat, atque contra conſuetum, & uſitatum; apud quos proindè ſalvator maximè omnium paradoxus viſus fuiſſet. Habent deinde regulas nimis voluntario erroneas: Epiſcopos quotidie de ſede in ſedem contra jus omne tranſvehunt. Regimina Provinciarum præmia eſſe aliquando meritorum, aliquando nobiliorum patrimonia, non digniorum, qui melius aut bene recturi ſint ſupponunt; conſultationes Magiſtratuum regulas indefectibiles eſſe conſcientiç craſſo errore aut credunt, aut affectant; ſuos quique promovent. De Regiæ autem gazæ Adminiſtratoribus, ne ullum ſuorum amicorum hoc officio in Indiam mitteret, ſcribebat Indiarum Apoſtolos ad Simonem Rodericum, *quia eorum vir unus*, inquit, *ſalvatur*: & Gregorius de Telonearii in Breviar: *ſunt enim pleraque negotia, quæ ſine peccato exhiberi vix, aut nulla tenus poſſunt*. Et tamen hi etiam, ſicut cæteri vivunt, & moriuntur confidentiſſimè, & ſacramenta ſine ulla vitæ mutatione, vel mutandi propoſito ſuſcipiunt, & ſic etiam obeunt; quia conſerere jura peccatis, & conſuetudo verſa eſt in regulam. Quid hæc proſequor finem numquam habitura: *lugendum eſt enim, & vere lugendum*, ajebat ſupra Chryſoſtomus. *Sic enim omnia confuſa, ſic ſunt cuncta reſoluta, ut ne veſtigium quidem virtutis uſpiam videas*; undè etiam Auguſtinus non uno in loco pro paucitate electorum illud uſurpat, *ſicut lilium inter ſpinas, ſic amica mea inter filios Ada*.

Quo in loco ſit anima, & ſalus æterna, illud etiam patentiſſimè demonſtrat. Videas ſcilicet divites, nobiles, potenteſque, quantopere curent domos, veſtes, cibos, potum, famulos habere, quam meliores poſſunt, multamque pecuniam expendunt; ſi autem in morbum incidant, non quoslibet, ſed quos optimos putant, Medicos accerſunt, expenduntque plurimum, & quandiu fermè res omnino deploratæ non ſunt, hoc eſt ſuum totum negotium, quomodo ſalutem corporis conſequantur, de confeſſore, animæque Rectore, vel cum valent, vel cum decumbunt obvius quiſque de trivio cenſetur ſufficere, contrariaque omnia pletumque cernuntur. Vel ergo quod filius Dei non dixit, ſed contraria omnia dixit, protrita valde res, & obvia, ac facilis, & cujuslibet, atque omnium eſt ſalvari; vel quod verum eſt, plerique in hoc ſalutis negotio errant protsùs voluntario, & ſic pereunt. Undè mirandum non eſt, quod in ſtatu legis, vel naturæ, vel ſcriptæ, tam pauci ſalvi fuerint.

## §. XI.

*Concionatores ergo Apoſtolici, qui hanc paucitatem denunciant, reflectere deberent in cauſam ejus, & eam educere: item populos erigere ad viam arctam ex magnitudine miſericordiæ & gratiæ Dei.*

SÆpè egregii quidam viri hanc paucitatem, recenſitis etiam ex ordine ſanctorum dictis, conteſtantur, adque veriſſimum cenſent. Sed videntur in cauſam non reflectere, cur ſcilicet tam pauci ſint? Si namque communior modus videndi ad ſalutem ſufficiat, verum non eſt, tam paucos ſalvari. Quod ſi hoc verum eſt, ſequitur pleroſque neque rectè vivere, neque rectè mori. Videndum ergo eſſet, quid in communi modo morum deſit; atque hi defectus, ac errores eſſent manifeſtandi, edocendúſque populus, quod citra optimum doctrinæ morum, legiſque Dei ſcientiam, & notitiam fieri nequit. Sumere item, credereque deberent, fieri omnino non poſſe, neque conciliari hæc duo, quod pauci ſalvi fiant, & quod communis, & plerorumque via ſit via ſalutis; nec item viam vitæ arctam eſſe, & ſimul rectam morum, conſcientiæque regulam eſſe latam, & ſpatioſam, tutasque eas opiniones, quibus multitudo vitam inſtituit.

Præterea quia timor, & triſtitia, niſi ſit ad pœnitentiam, non prodeſt, hic locus erit miſericordiam Dei, & gratiam veraciſſime amplificandi, erigendique populos, ne arctam viam horreant, ſed incunctanter aggrediantur innixi Dei miſericordiæ, & gratiæ: veriſſimum quippè invenient, *guſtate, & videte quoniam ſuavis eſt Dominus*: & quamquam Deo credere nollemus, experientiæ ipſæ noſtræ, ſi quando Deo adhæſimus, & ſociorum noſtrorum, & aliorum, quos novimus hanc arctam viam incedentes, & nobis jucundiorem vitam tranſigentes, convincunt nos etiam nolentes, atque confundunt.

## §. XII.

*Rectè ergo. S. Paulinus Celantiæ matronæ nobili, veritatem moralem, ſiluſtique viam, ex paucitate eam ſequentium tamquam ſigno demonſtrat.*

SCribit de hoc latiſſime Epiſt. 50. quæ una tanti viri quadam tenus Hiſpani ſimul, Itali, & Galli, & ab ipſis doctoribus Eccleſiæ præſertim vero ab Auguſtino maximè habiti ſufficere nobis plane deberet non ſolum ad hujus quæſtionis, ſed ad totius quoque operis ſtabilimentum, & commendationem; cujus ſcilicet Epiſtolæ, & operis totius noſtri unus ſcopus, idemque argumentum eſt.

Argumentum hoc fuit. Petis namque, inquit, & ſolicite, ac violenter petis, ut tibi certam ex Scripturis ſanctis præfiniamus regulam, ad quam tu ordines curſum vitæ tuæ, ut cognita Domini voluntate, inter honores ſæculi, & divitiarum illecebras morum magis diligas ſupellectilem; atque ut poſſis in conjugio conſtituta, non ſolum conjugi placere, ſed etiam ei, qui ipſum indulſit conjugium.

*Parebo igitur, &c.* atque plurima proſequitur de obſervantia præceptorum, quam charitate claudit: *grandem vim, ait, obtinet vera dilectio: nihil imperioſius charitate*; moxque legem negativam, & affirmativam diſtinguens utramque omnibus neceſſariam conſtituit, & explicat. Exponit deindè, quam ſit abſurdum Chriſtianos vitam agere gentilem, non utique profeſſione fidei, ſed motum inſtituto, ut ſuperius Philoſophati ſumus.

Accedit mox ad præſens punctum. Nos vero, inquit, qui puriſſima confiremur fide, omnem hominem manifeſtandum eſſe ante tribunal Chriſti, &c. Proculdebemus eſſe a vitiis, dicente Apoſtolo: *qui enim Chriſti ſunt, carnem ſuam crucifixerunt cum vitiis,*

*vitiis, & concupiſcentiis.* Nec turbam ſequantur errantem, qui ſeveritatis diſcipulos confitentur.

Duas certè converſationis vias, & diſtincta in diverſum itinera vivendi ſalvator in Evangelio oſtendit: *quam*, inquit, *ſpatioſa via, qua ducit ad mortem, & multi ſunt, qui intrant per eam: quam arcta via, & anguſta, qua ducit ad vitam, & pauci ſunt, qui inveniunt eam.* Vide, quanta inter has vias ſeparatio ſit, quantumque diſcrimen: illa ad mortem, hæc tendit ad vitam: illa celebratur, & teritur à multis; hæc vix invenitur à paucis; illa enim vitiis per conſuetudinem quaſi declivior, ac mollior facile ad ſe rapit commeantium multitudinem: hæc vero inſueto calle virtutum & iſtior, atque horridior ab his tantum eligitur, quibus non delectatio itineris cordi eſt, quam utilitas manſionis. Aſperam enim nobis, & in ſuavem virtutum viam nimia facit conſuetudo vitiorum, quæ ſi in partem alteram transferatur, invenietur, ſicut ſcriptura dicit, ſemita juſtitia levis.

*Ponamus ergo jam rationem vitæ noſtræ, & per quam potiſſimum gradiamur viam, conſcientia teſte diſcamus. Omne enim, quod agimus, omne quod loquimur, aut de lata, aut de anguſta via eſt. Si cum paucis anguſtum iter, & ſubtilem quamdam ſemitam invenimus, ad vitam tendimus. Si vero multorum comitamur viam, ſecundum Domini ſententiam imus ad mortem.*

Si ergo odio, atque invidia poſſidemur, ſi cupiditati, & avaritiæ cedimus, ſi præſentia commoda futuris præferimus, per ſpatioſam viam incedimus; habemus enim ad hæc comitum multitudinem, & latè ſimilium ſtipamur agminibus. Si iracundiam, libidinemque explere volumus, ſi injuriam vindicare, &c. æque cùm pluribus ferimur. Si vel adulamur ipſi vel adulantem libenter audimus, ſi verum dicere gratia impedimur, & magis offendere animos hominum timemus, quam non ex animo loqui, de multorum item via ſumus, tot ſunt ſocii noſtri, quot extranei veritatis.

At e contrario ſi ab his omnibus vitiis ſumus extranei; ſi purum, ac liberum animum præſtamus, & omni cupiditate calcata, ſolis ſtudemus divites eſſe virtutibus, per anguſtam viam nitimur converſatio enim iſta paucorum eſt, eſtque pertarum, atque difficile, idoneos hujus itineris comites reperire. Quin etiam multi hac ire ſe ſimulant, & per diverſa errorum diverticula ad viam multitudinis revertuntur: ideoque timendum eſt, ne quos duces recti hujus itineris habere nos credimus,, eos comites habeamus erroris.

Si igitur inveniuntur exempla, quæ nos per hanc ducant viam, & rectum Evangelii tramitem teneant, ſequenda ſunt, ſin vero ea vel deficere putantur, Apoſtolorum forma univerſis propoſita eſt. Clamat vas electionis Paulus, noſque quaſi ad anguſtum hoc iter convocans, dicit: *imitatores mei eſtote; ſicut & ego Chriſti.* Certè quod eſt amplius omnibus, ipſius Domini relucet exemplum, qui in Evangelio ait: *venite ad me omnes, &c.* Si periculoſum eſt imitari eos, de quibus dubitas, an imitandi ſint, hunc certè imitari tutiſſimum eſt, atque ejus veſtigia ſequi, qui dixit, *ego ſum via veritas, & vita.* Numquam enim errat, qui ſequitur veritatem. Unde & Apoſtolus Joannes ait: *qui dicit, ſe in Chriſto manere, debet, ſicut ille ambulavit, & ipſe ambulare.* Hæc beatiſſimus Paulinus: hæc item nos; ſi exceſſit ille, aut ineptiit, ſinant nos quoque ſimilibus ducibus ineptire. Clamet igitur: *ceſſet omnis excuſatio errorum; auferantur peccandi fœda ſolatia. Nihil omnino agimus, qui nos per multitudinis exempla defendimus: & ad in conſolationem noſtram aliena ſæpe numerantes vitia, deeſſe nobis dicimus, quos debeamus ſequi. Ad illius exemplum nitimur, quem omnes fatemur imitandum.*

Mox docet, divinis eloquiis implendum eſſe animum. Sed quoniam ea plurima ſunt, ſicut Auguſtinus, Chryſoſtomus, & cæteri ſancti ex ipſo Domino ad compendium, quo arcta ipſa via conſtat, & clauditur, cuncta redigit. Sed quaſi ad compendioſum quoddam commonitorium, ait, illa tibi eligenda Evangelii ſententia eſt, & ſuper ſcribenda cordi tuo, quæ ad totius juſtitiæ Breviarium Dominico ore profertur: *omnia, quæcumque vultis, ut faciant vobis homines, hæc & vos facite illis.* Cujus præcepti vires exprimens, & jungit, ac dicit, *hæc enim lex, & Prophetæ.*

Infinitæ namque ſunt ſpecies, parteſque juſtitiæ, quas non modo ſtylo perſequi, ſed cogitatione etiam capere difficillimum ſit: quas omnes una, ac brevi ſententia comprehendit, & latentem hominum conſcientiam ſecreto animi judicio, aut abſoluit, aut damnat. Ad omnem igitur actum, ad omne verbum; ad omnem etiam cogitatum hæc ſententia retractetur, quæ tibi quaſi ſpeculum quoddam ſit &c. Quotieſcumque enim talem in alterum habueris animum, qualem in te ab altero ſervari cupis, æquitatis viam tenes: quoties vero talis erga alterum fueris, qualem in te vis neminem, iter juſtitiæ dereliquiſti, en totum illud divinæ legis arduum, totumque difficile. Hactenus denuo Paulinus.

Pertractat deinceps de vitandis vitiis, & de ſectandis virtutibus, quibus utraque illa via diſtinguitur in ſpecie, & in particulari, ex quibus videat quiſque quam ſit una plurimorum, & quam altera pauciorum: quæ videri in ipſo poſſunt, & in ſanctis quibuſque; nam concordant, & conſentiunt, unoque ore docent morum doctrinam, qui uno ſpiritu moti ſunt, atque vixerunt.

Sed quæ de nobilitate vix Patricii, conſulariſque generis, & potens ad Celantiam nobilem item Matronam, ſæcularem, & conjugatam ſubdit, prætereunda non ſunt, ut vel ex hoc uno cernas errantium planè multitudinem. Argumentum Paulini, ut viſum eſt, aliud non erat, quàm viam ſalutis, arctam illam, & anguſtam oſtendere Celantiæ.

Subdit ergo. Nulli te unquam de generis nobilitate præponas, neque obſcuriores quaſque, & humiliore loco natas, te inferiores putes. Neſcit religio noſtra perſonas accipere, nec conditiones hominum, ſed animos inſpicit ſingulorum: ſexuum, & nobilem de moribus pronunciat. Sola apud Deum libertas non ſervire peccatis. Quid apud Deum in viris nobilius Petro, qui piſcator, & pauper fuit. Quid in fœminis B. Maria illuſtrius, quæ ſponſa fabri deſcribitur? &c. Elegit enim Deus ignobilia, & contemptibilia hujus mundi, ut potentes, ac nobiles ad humilitatem facilius adduceret. Hæc inter alia Paulinus ſplendore generis, nulli, ut inquit Ambroſius, ſecundus,

Quid ad ea dicimus? An indubitatum non eſt, furorem unum juſtum plus coram Deo eſſe, plus reipſa eſſe, quam urbem plenam nobilium peccatorum? Quo tamen in loco ſint plerumque iſta, vides num Procerum plurimi quaſi fungos plus minùs cæteros non habeant: quid pluris Romani olim gentiles natalium ſplendorem æſtimaverint, aut quid pluris hi ipſi, ſi nihil planè de Chriſti abjectione crederent, cultuti illum eſſent, vix cernitur. Unde non.nimium forſitam concionator ille apud Drexellium exorbitavit, qui in concione coram his Magiſtratibus eam quæſtionem movit, utrum illi ſalvi eſſe poſſent. Reſpondit; poſſunt, ſi ante uſum rationis obeant.

Hæc ſunt, quæ defuncto Authore, hinc inde diſperſa collecta ſunt, & quæ non ſine maxima jactura veritatis diu latuere. Ecce benevole Lector vias Domini; ecce ſemitas ejus: gaude, & gratias Deo age.

# FINIS, ET DEDICATIO OPERIS

*Ad ſalvatorem meum, qui eſt via, veritas, & vita: in quo proinde veritas moralis eſt copioſe invenibilis.*

AD te, Domine, qui finis legis omnis es, deduceret nos noſtra de ſcientia doctrinaque legis tractatio, ſerieſque, neceſſe fuit: falſi ſcilicet nominis eſt ſcientia illa omnis morum, quæ ad te non trahit, in quo eſt ſalus, & redemptio noſtra; & ubi tu non es, ubi non doces tu, doceriſque, non veritas, quæ tu es, non certitudo ſupereſt ulla.

Ecce ergo, Domine, hoc totum noſtrum extitit negotium, utrum veritate, an opinione ſit vivendum? utrum denuo veritas, qua vivendum exiſtimavimus inveniri poſſit, an non, ſed lateat, ſitque alia via quam veritatis inſtituenda? Hanc cauſam tuam ad te denique duximus deferendam, qui aperiens os tuum, ut olim aperiebas ora Prophetarum, eam definias. Veniſti enim ipſe tu, ut redimeres nos, & credimus, atque de redemptionis copia non pro peccatis tantum noſtris, ſed etiam totius mundi dubitat nemo, veniſti etiam docere nos verbo, & exemplo, non utique Rhetoricas, ac Mathematicas, aut militares artes, ſed formam vivendi, quid nimirum credere, quid ſperare, timere: quæ denique fugere, pro ſe quique oporteret, & credimus. Num ergo omnia, num pars maxima deeſt in via tua, in doctrina tua; atque ad nos inſtituendos de cœlo deſcendens tot, tantaque miſſa feciſti, ut alibi plurima præter omnem doctrinam tuam conquirenda ſint, plurima nullibi inveniantur, ſicque nobis ad innocentiam via ignorantia, non inſtitutio tua? probabilitas, non tu, qui veritas es?

## §. I.

*Num Dominus aliquorum, non omnium ſit via, & veritas?*

HÆc, Domine verba tua ſunt, quæ olim locutus es ad diſcipulos, & loqueris etiam nobis modo. *In domo Patris mei manſiones multæ ſunt, ſi quo minùs dixiſſem vobis, quia vado parare vobis locum. Et ſi abiero, & præparavero vobis locum, iterum venio, & accipio vos ad me ipſum, ut ubi ſum ego, & vos ſitis & quo ego vado, ſcitis, & viam ſcitis. Dicit ei Thomas, Domine, neſcimus, quo vadis, & quomodo poſſumus viam ſcire? Dicit ei Jeſus: ego ſum via, veritas, & vita; nemo venit ad Patrem, niſi per me.* Cùm ad Patrem dixiſti paradiſum etiam utique intellexiſti. Nemo ergo, non hic, non ille, nemo prorsùs ad Patrem, ad paradiſum vadit, niſi per te; inquam, per te viam, per te veritatem; quia tu es hic via, & veritas, qui futurus es ibi veritas, & vita: veritas hic, & veritas ibi; via hic, non ibi, ſed vita; vita autem æterna.

Neſciebat, & ſciebat Apoſtolus ille viam; non enim mentiebatur, neque tu, qui es veritas. Sciebat viam, nam ſciebat te: at te viam eſſe, nondum intellexerat: quod illis, & nobis revelare dignatus es. Sic ſcire, & neſcire cum Apoſtolo tuo videmur adhuc plurimi; ſcimus enim te, atque te etiam viam eſſe audimus; verbum tenemus, res evolat; pauci ſcilicet didicerunt, fixuntque in corde, per te hominem ambulandum eſſe, ut perveniatur ad te Deum.

Sed, Domine, manſiones multas eſſe dixiſti: an & ſic viæ etiam multæ ſuper ſint, una quidem tu, & aliquæ præterea aliæ præter te? Adibimus ego etiam alios, qui non à te, neque ſub te uno Magiſtro doceant, ſed tua etiam doceant, & falſa quoque plurima. *At nemo, inquis, venit ad Patrem, niſi per me*, in quo nulla falſa, vera omnia ſunt. Quo enim ibimus? nam verba vitæ æternæ habes, & nemo alius habet niſi tua, & à te. Quocumque alio eatur, ad Patrem non pervenietur. Manſiones quidem multæ, ſed tu vita una omnium: ſic ergo & tu via omnium: qui currit præter te, quo currit magis, eo magis aberrat.

Quid ergo Domine? Num nomine via es, re non es? an via quidem, ſed pars ſolùm aliqua? incipiendumque primum eſt, ac proficiendum aliorum vel exemplo, vel doctrina præter te? conſuetudine diſcurſus noſtri, diſcendumque, quid vitare, amareve debeamus? Quærendus deinde tu, qui vel perficias, vel perquam portam in regnum intremus? luſiſti igitur, me Chriſte, cùm te viam denunciaſti: ſi nomen ſolùm viæ habes, via non es: ſi pars item viæ, non via es, ſed pars. Averte, Domine, cogitationes hominum, quoniam vanæ ſunt. Tu via noſtra, & veritas es:

tu dixiſti, & ſufficit; quis etenim tecum contendat Deo vivo, & vero?

Sed heu mi Jeſu, conturbant adhuc animam meam cogitationes vanæ. Quomodo ſcilicet via ſis eorum, qui relictis omnibus te ſectantur, intelligit omnis homo, intelligit ille, intelligo ego, & repugnat nemo; ſequuntur enim pauperes pauperem; humiles humilem conſectantur; orant, jejunant, inhærentque veſtigiis tuis, ſicut juſſiſti, atque ambulant, quemadmodum ambulaſti: eunt gaudentes à conſpectu concilii, quoniam digni habiti ſunt pro nomine tuo contumeliam pati; & ſi mundus eos odit, ſciunt, te priorem odio habitum, & ſcandalum ipſum viſum Judæis: Gentibus autem, ac ſæculi ſapientibus ſtultitiam. Huc illi quoque eunt; quia tecum eunt: atque horum quomodo via ſis, intelligit omnis homo.

Ar aliorum, eorumque propemodum omnium quo pacto via eſſe poſſes? Pauper ſcilicet tu es & verbo, & exemplo, & in laboribus à juventute tua: divites illi divitias quaſque conſectantur. Quid Mercatores diſcant à te, cui defuit, ubi caput reclinares? Qui ambulant in magnis, & mirabilibus ſupra ſe, quid in te inveniant, qui opprobrium hominum factus es? judices quid diſcant, non enim veniſti judicare, ſed ſalvare? Quid demum Reges? nam Regnum tuum de hoc mundo non erat: fugiſti ſolus, quando de te Rege rapiendo cogitarunt, non enim niſi rapiendus fueras, ut regnares, qui ut mortem ſubires innocens, mortem autem crucis, à cœlis in terram deſcendiſti. Bella movenda ſunt; ineundi contractus; emendum, vendendum: erigendi Principatus, inſtituendæ hæreditates, in quibus, & ſimilibus mundus ferme totus occupatur, implicatur, atteritur. Quid de his in vita tua? in Evangelio item tuo quam pauca! Num ergo delebimus, vel ſaltem temperabimus, quod dixiſti, *ego ſum via*. Sis utique via pauciſſimorum illorum; ſed reliquorum omnium quomodo via? Ar repellit ſtultas cogitationes vox tua; non multi, non pauci, prorsùs nemo venit ad Patrem niſi per te viam, & per te veritatem: cui alia erit via, alia erit & vita, quæ mors ſit, mors autem æterna. Non horum, non illorum, omnium planè Redemptor es, Magiſter es, via, & veritas es, & qui dicit, ſe in te manere, debet quemadmodum ambulaſti, ambulare: ſi ſic ambulat, te viam habet ſi aliò abit, perit.

Quid itaque dicemus? ergo ne in Eccleſia tua nullos futuros eſſe divites exiſtimabas? nam judices, non Reges, nulla bella, non emptores, neque venditores, nulli contractus, nihilque hoc genus, ſed ut omnes relictis retibus te ſequerentur; renunciarent omnes ſæculo, atque adminiſtraret nemo? Te forſitam nihil præſciente, neque volente, in Eccleſiam tuam ea inciderunt? Quæ ſi præſciſſes, haud te viam omnium conſtituiſſes, ſed præſtantiſſimorum illorum.

At parce, Domine, delyranti, ut diſcat animæ: præſciviſti utique ea omnia, atque voluiſti; nec ſi divites eſſent, pauperes eſſe poſſent: ſi conjugia deſint, virgines deſunt: ſi Reges non ſint, neque judices, juſtitia omnis cadit: & præda hoſtium fideles eſſent, ſi bella nulla licerent. Eccleſiam ergo, quæ conſtare his, & aliis poſſet, erexiſti; præſciviſti illa, & voluiſti, & te nihilominus omnium viam edixiſti. Credendum utique eſſet, quamquam intelligi non poſſet, nec involvendæ ſententiæ ſermonibus imperitis.

Sed obtuis ora noſtra, obſtruiſque agminibus ſanctorum tuorum, qui te via ambularunt, & ad Patrem utique pervenerunt. Solum ne Monachi forſitam illi? nulli laici, non Principes, non Reges? Ecce ex omnibus præſto ſunt. Regias curas cauſamur? & Reges adſunt. Divitias prætenimus, ſed Zachæus ille cum plurimis aliis reclamat. Non eſt, cur ætatem, cur ſexum, ruſticitatem, mores ſæculi, militiam, togam, nihil prorsùs nihil eſt, quod obtendamus. Siſtunt ſeſe coram te judice ex ſingulis plurimi, qui factis ſuis vanitatem iſtam evertant, qui te viam noverint, ſecutique ſint; qui quod præceptorum tuorum ſumma eſt, ea omnia, quæ ab aliis ſibi fieri voluiſſent, cuncta eis mente, verbo, & opere rependerint, & quorum cordis tu, Domine, theſaurus, Princeps; tu Deus, Dominuſque extiteris. Non igitur horum, & non illorum; omnium prorsùs via es, nulluſque ad Patrem, nullus ad gloriam pervenit, qui te ſecutus non ſit.

Via es, Domine, & veritas, & via veritatis es, & quidquid præter veritatem eſt, præter te eſt: nihil errori, nihil falſitati cum via iſta: certa quoquomodo, probabilia, evidentia etiam videantur probentur plurimis; probarentur, ſi fieri poſſet, omnibus; ſi falſa ſunt, in hac via non ſunt, tua non ſunt, qui veritas es: inde falſa cuncta ſunt, unde peccata eſſe poſſunt, de regno ſcilicet tenebrarum, cui alius præeſt: non de luce tua emerſerunt.

Veritas es, Domine: & quis ambigat? vis ſalutis es: & quis repugnet? nulla falſa in te, vel à te, vel tua ſunt: & quis non conſentiat? ergo via ſalutis una veritate conſtat, quæ tu es. Ar forſitam veritas es, ſed inveniri non potes? ô ingrata planè, pudendaque corda filiorum hominum! veniſti ipſe tu quærere, & ſalvum facere quod perierat, & inveniri tamen non potes? Prodant, prodant aliquem aliquando unum, qui voluerit, & non invenerit: inventus es etiam à non quærentibus te, & palam apparuiſti iis, qui te non interrogabant: tu dixiſti, Domine, & ſufficit; & illi ſolùm te non inveniunt, qui quærentes non quærunt, ad quos etiam dixiſti, ſi quæritis, quærite, & in utramque partem claudicamus; te ſequi vellent, & mundum: conformari huic ſæculo, & tibi; theſaurizare ſuper terram, & ſalvari; habere multos Dominos; te demum ſequi, ſed ſine cruce: iſta, qui quærunt, in te haud inveniunt, quæ vera non ſunt: amant ſua, non tua, & quæ amant, vellent eſſe vera, quæ cum non ſint, in te quis es, qui es, invenire planè non poſſunt.

Veritas, inquiunt, inveniri non poteſt. Ergo, Domine, inveniri tu non potes. An enim quiſquam invenit quidem te, veritatem vero non invenit? ergo tu vel veritas non es, vel veritas omnis non es, conquirendaque veniet alis via. Ruſticitatem, ignorantiam, ineptudinemque plurimorum obloquuntur. Ar quiſnam in Eccleſia tua à te tam alienus, qui ignoret te, vitam tuam, mores tuos, & exempla vivendi? Nunc prius: hic, ibi ob oculos pœne noſtros ſurgunt indocti, & cœlum rapiunt, te via, atque viæ & comite; & duce; & ſi non pudet non ſequi, cur ſaltem non pudeat obloqui? Theologi non ſunt, quin neque legere norunt.. Habent habent in Templis tuis libros idiotarum ima-

gines tuas. te in cruce pendentem, & manus tota die expandentem ad populum tuum : viam demonſtras, ſed crucis, & nollent; viam demonſtras, ſed humilitatis, & nollent : aliam vellent, quam tu non oſtendiſti.

## §. II.

*Ergo non eſt alia via ſalutis quam imitationis ſalvatoris.*

NOn hos, non illos, omnes nos allocutus es, mi Chriſte, dicens : *venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati eſtis, & ego reficiam vos : tollite jugum meum ſuper vos; & diſcite a me, quia mitis ſum, & humilis corde; & invenietis requiem animabus veſtris; jugum enim meum ſuave eſt, & onus meum leve.* Quibus illud ſuave ſit, quibus non ſit, non verbis meis, ſed ſervorum tuorum certiſſimorum declaravi, quibus ſiquid adjeci, aut detraxi, ac erravi, ignorantiarum mearum Domine miſereberis.

Jubes itaque, ut diſcamus à te omnes, quia mitis es, & humilis corde. Hæc enim primum diſceremus, oportebat, mites, & humiles eſſe, qui humilitatem ancillæ tuæ Matris tuæ reſpexiſti; neque tam paſſus eſſe, quam te humiliaſſe diceris factus obediens uſque ad mortem, mortem autem crucis: plus enim crux tua humilitatis habuit, quam doloris. An vero hæc duo ſolùm manſuetudinem, atque humilitatem diſcere jubes, & cætera præteris? * Magnus ſanè Doctor ille tuus, & ſervus non aliud quam humilitatem à te juſſam ſemel, iterum, tertio, ac ſine fine reſpondebat, non quod alia imperata non ſint, ſed quia humilibus das gratiam : hos exaltas, repleſque bonis, nihilque deeſſe poteſt, cui non deeſt humilitas, quam qui habet, te habet, & tecum pariter omnia bona. * Atque hoc niſi diſcatur, & coram humili Deo fiat humilis homo, monſtrum eſt homo, fruſtraque jugum tollet; nam tu ſuperbis reſiſtis, neque te via gradiuntur, qui humilis es.

Animos deinde nobis erigis, Domine, ne à te diſcere pertimeſcamus, quia mitis, inquis, ſum, & humilis corde. Formidaret ad te Deum verum accedere, teque audire vilis homo; *non loquatur nobis Dominus, ne forte moriamur*, aiebant olim alii noſtri ſimiles ſcilicet homines. Hunc tu metum excutis, diſcereque à te jubens, mitem te eſſe, ac humilem primum doces.

Diſcendum igitur eſt à te; hoc eſt, auſcultanda, exequendaque verba tua, & fructum afferre in patientia; omnis enim arbor non referens fructum excindetur, & in ignem mittetur. Diſcendum eſt rurſus à te, nam imitandus es, & te via unicuique gradiendum : in noviſſimo enim die magno feſtivitatis clamabas dicens : *ſi quis ſitit, veniat ad me & bibat* : clama, Domine, ne ceſſes; nam aures habemus, neque tamen audimus.

Imitandus es itaque; nam ſequendus es, non greſſibus, ſed moribus; via enim es, quæ non pedibus, ſed imitatione peragratur. *Nam quos præſcivit*, ſcilicet Pater, *& prædeſtinavit conformes fieri imaginis filii ſui, ut ſit ipſe Primogenitus in multis fratribus.* Qui hanc tecum conformitatem numquam referunt, quique tibi ſimiles non fiunt, non inter eos ſunt, quos Pater prædeſtinavit : non ergo ſalvantur : qui enim dicit, ſe in te manere, debet, quemadmodum ambulaſti, & ipſe ambulare.

Petrus quoque tuus Apoſtolus apertè nobis denunciat : quia *in hoc enim vocati eſtis, Chriſtus*, inquit, *paſſus eſt pro nobis, vobis relinquens exemplum, ut ſequamini veſtigia ejus* : ecce autem in quo omnes imitari poſſunt; *qui peccatum non fecit*, inquit; *nec eſt inventus dolus in ore ejus : qui cum malediceretur, non maledicebat; cum pateretur, non comminabatur.* Hæc eſt ergo vocatio Chriſtianorum; nec Apoſtolis tuis hæc exempla vivendi relicta ſunt; & relicta non ſunt : omnibus ea conſignaſti, ut ſequamur veſtigia tua, hoc eſt, ut per te viam ambulemus : hoc enim eſt, mi Chriſte, digne Deo ambulare; hoc ſicut lucis filios, hoc ſicut in die ambulare, ſequi te. Induendus es ſcilicet tu novus homo de cœlo cœleſtis, & exuendus terreſtris, nec eſt medium; *igitur ſicut portavimus imaginem terreſtris portemus & imaginem cœleſtis*: & ſi ſocii paſſionum fuerimus, erimus & conſolationis; alioqui non erimus.

Objurgat nos etiam Apoſtolus tuus : *an ignoratis*, ait, *quia quicumque baptizati ſumus* in Chriſto Jeſu, in morte ipſius baptizati ſumus? Conſepulti enim ſumus cùm illo per baptiſmum in mortem; ut quomodo Chriſtus ſurrexit à mortuis per gloriam Patris, ita & nos in novitate vitæ ambulemus. Si enim complantati facti ſumus ſimilitudini mortis ejus, ſimul & reſurrectionis erimus. Ac iterum: ſi autem mortui ſumus in Chriſto, credimus, quia ſimul etiam vivimus cum Chriſto.

Fruſtra, Domine, fruſtra alia documenta cudimus vivendi; hanc tu moralem Theologiam conſignaſti: ac renunciavimus in baptiſmo una omnes Diabolo, & omnibus pompis ejus, conſepulti tecum ſumus; commoriendum eſt mundo, & carni, & ſanguini, & tecum reſurgendum, & quærenda, ſapiendaque quæ ſurſum ſunt, & ſi compatimur, conglorificabimur : & ſi mundo vivimus, ſi in vetuſtate vitæ jacemus, quorſum cohæredes tuos eſſe ſperamus?

O Domine, ſi verba iſta tua legeremus, ſi cordi ea noſtro affigeremus, fortiterque crederemus! nihil enim eſt in eis clarius, quam te ſequendum eſſe, qui via, & veritas es. *Ego ſum*, inquis, *lux mundi; qui ſequitur me non ambulat in tenebris, ſed habet lumen vitæ.* Omnis ergo, qui non ſequitur, in tenebris errat, & deſipit : quique ſapiens videtur eſſe in hoc ſæculo, ſtultus fieri debet, ut ſit ſapiens, ſtultus ſcilicet haberi eidem ſæculo, cujus alia eſt via, alia prudentia, alia ſapientia, ſed mortis.

Non eſt, Domine, planè non eſt, cur de ignorantia excuſemur. Ecce enim luce clariora ſunt, quæ inculcat Apoſtolus tuus : *rogo ergo vos*, inquit : *imitatores mei eſtote, ſicut & ego Chriſti. Ideo miſi ad vos Timotheum, qui eſt filius meus chariſſimus, & fidelis in Domino, qui vos commonefaciet vias meas, quæ ſunt in Chriſto Jeſu : ſicut ubique in omni Eccleſia doceo.* Ac iterum : *imitatores, mei eſtote, ſicut & ego Chriſti.* Et denuo : *imitatores mei eſtote, fratres, & obſervate eos, qui ita ambulant, ſicut habetis formam noſtram. Multi enim ambulant, quos ſæpe dicebam vobis, nunc autem & flens dico, inimicos crucis Chriſti, quorum finis interitus, quorum Deus venter eſt, & gloria in confuſione ipſorum, qui terrena ſapiunt.* Veritas, aiunt, inveniri non poteſt, en vobis, & en nobis apertiſſimam, & ob oculos nolentium etiam poſitam ipſiſſimam veritatem? Placet ſequi te mi Chriſte, & imitari Paulum ad formam iſtam erigere mores noſtros, & vitam? & inventa planè eſt veritas. At ſi terrena ſapere pergimus, & aliter ambulare; ſi Deus noſter venter eſt, aut gloria mundi, aut pecunia, aut hoc genus aliud eſt, finis non alius, quam

* *Auguſtinus* * *Auguſtinus*

interitus

interitus ſupereſt. Erant multi, quos ſæpe diceret Apoſtolus tuus, & flens quidem diceret; crucis tuæ inimici, qui viam non crucis, ſed deliciarum, gloriæque mundi tererent, & perirent ac ſub ipſis etiam Apoſtolis tuis multi erant: quid non timeamus, quando Pauli, ubi Timothei defuere? Hoc in omni Eccleſia urgebat Apoſtolus tuus, te imitandum eſſe; te omnibus prædicabat, & te crucifixum. Quod ſi ſanè diſcitur, ſatis diſcitur; ſi prætereatur, deſipimus, tenebris adhuc obvolvimur.

Cohærent conſentiuntque ſibi omnia documenta tua, ac vix aliud cuncta eſſe videntur, quam idem multipliciter dictum, explicatum, intimatum. Arctam viam vitæ, & paucorum dixiſti, & te viam dixiſti; & unum ſunt: *intra te*, inquit, ſervus ille tuus, *per anguſtam portam dicentem, ego ſum via: per me intra. Non niſi per me ambules, ut intres per januam: nam ſicut dixit, ego ſum via, ita ego ſum janua. Clamat ille, quod factum eſt via, intra te per anguſtam portam.* Hæc eſt anguſta porta, hæc arcta via, ſeu viæ, quæ tu es, arctitudo imitatio tua: hoc tibi conſepeliri, hoc in novitate vitæ ambulare, hoc reliqua multipliciter explicata, & omnia unum.

Crucem, abnegationem, gladium, atque hoc genus permulta, quibus mores noſtros efformares, perſpicue ſatis expreſſiſti. *Si quis venit ad me, & non odit Patrem ſuum & matrem, & uxorem, &c. non poteſt meus eſſe diſcipulus, & qui non bajulat crucem, & venit poſt me, non, poteſt meus eſſe diſcipulus.* Unum ſunt omnia, & ſatis clara ſunt: & quid reluctamur, ſiquidem vera ſunt?

Te tibi cruces, & dura quæque delegiſſe; nobis autem ſuavia, blandaque præſcripſiſſe, ſunt qui vel optent, vel etiam, Domine, opinentur. At repuleras tu pridem inſipientiam carnis. *Nolite arbitrari*, inquis, *quod pacem venerim mittere in terram; non veni pacem mittere, ſed gladium. Veni enim ſeparare hominem adverſus patrem ſuum, & filium adverſus matrem ſuam, & nurum adverſus ſocrum ſuam, & inimici hominis domeſtici ejus.* Dixeras etiam, eruendum oculum, abſcindendum pedem, & manum, ſi ſcandalo nobis fuerint. Propter fidem, dicent forte, ita eſt; propter mores non eſt; ſed nugæ miſerandæ ſunt; alia enim via non eſt niſi crucis tuæ, & qui vult venire poſt te, debet ſe ipſum abnegare, crucem ſuam tollere, non invitus portare, & ſequi te. Palam certè, & citra parabolas locutus es: ſi aurum tollere, promiſiſſes, intellexiſſent pridem omnes, & inveniſſent: crucem, Patrum, & Matrum, & chariſſimorum, ubi oportuerit, quorumq; odium gladium miſſum, abnegationem, anguſtam portam, arctam viam, te viam, imitationem tuam rem pœnè unam modis multis edixiſti: intellexerunt multi etiam indocti, ac rudes, & propter verba labiorum tuorum cuſtodierunt vias duras; quas tamen, alioqui triſtes nimis, & duras, ſpiritus tuus emollivit, & fiunt prava in directa, & aſpera in vias planas.

## ſ. III.

*Non ſolùm aſſeruit, ſed argumento etiam inſolubili probavit.*

ARgumentum illud inter alia tuum eſt, Domine, ad quod homuncio etiam ego haud vereat omnem mundi ſapientiam provocare. *Scitis*, inquis, *quid fecerim vobis. Vos vocatis me Magiſter, & Domine; & benedicitis: ſum etenim. Si ergo ego lavi pedes veſtros Dominus, & Magiſter, & vos debetis alter alterius lavare pedes. Exemplum enim dedi vobis, ut quemadmodum ego feci vobis, ita & vos faciatis. Amen amen dico vobis: non eſt ſervus major Domino ſuo, neque Apoſtolus major eſt eo, qui miſit illum. Si hæc ſcitis, beati eritis, ſi feceritis ea.* Univerſaliſſime etiam dixeras: *& qui voluerit inter vos primus eſſe, erit veſter ſervus: ſicut filius hominis non venit miniſtrari, ſed miniſtrare.*

Veniat huc, veniat omnis ſapientia carnis, & reponat, & ſolvat. Eſt argumentum à majori ad minus affirmativum, à majori inquam, id eſt, à te Domine, infinito, Deo vivo, & vero ad ſervos, ad peccatores ad terram, ad nihil: nihil enim ſumus, niſi quod per te ſumus, & coram te nihil ſumus. Lotio pedum particularis materia eſt: vis argumenti pro omni vita tua: intentio demum illa, ut qui primi eſſe volunt, ſervi fiant; ſicut tu, Deus meus, non veniſti miniſtrari, ſed miniſtrare. Qoid eſt quod reponere poſſimus? loquimur modo, & vivimus, & læte vivimus: at quando ſedebis judicaturus, quid ad palmare argumentum obloquemur? Num oportuit, te Deum vivum, & verum miniſtrare, humiliari, pati; nos contra peccatores, ac fæcem ipſam exaltari, miniſtrari, faſtum, & gloriam quærere? & te quidem ita oportebat intrare in gloriam tuam, quæ tua erat: nos vero in gloriam, quæ ſanguine, cruceque nobis coëmiſti, non per hoc oſtium, quod tu es, ſed aliunde tamquam fures, & latrones intrabimus illotis, ut aiunt, manibus nihil perpeſſos, inflatos, Inertes, ac mundi magis amatores?

Sed & dixerint forſitam, hæc à te dicta de conſilio non ad eos, qui ad gloriam, ſed qui ad majorem perfectionem contendant. O quantus es, Domine, in iis edocendis, quæ meliora ſunt quo univerſum pæne Evangelium tuum revocant; in iis autem tradendis, quæ neceſſaria ſunt, quam modicus? Habent ergo illi qua ad vitam contendant, aliam vitam præter te, præter exempla tua; & vitam invenient, quæ tu non es. Frigent ſanè, frigent gloſæ noſtræ: loquere tu Domine, & dicito: *Si ergo ego lavi pedes veſtros Dominus, & Magiſter, debetis & vos.* Debetis, inqois, & concludis; nec ſolutio alia ſupereſt, præter nolo, & ubi dicti facti pœnituerit, magna miſericordia tua. Qui iſta ſciunt, & faciunt, tu beatos dixiſti; alios non dixiſti: dicit mundus, ſed deſipit. Proſequuntur, iſta, exemplis urgent, rationibus ſtatuunt libri ſpirituales ſervorum tuorum; quoa, fateor Domine, ſolvere neſcio: alios autem non ex iis locis, ſed aliunde digeſtos ſcio; quales eſſe oportet, eſſe nolumus, & debere nos eſſe negamus: mali ſumus, & videri nolumus: te viam eſſe fatemur; & te via ambulandum negamus: te Dominum, & Magiſtrum confitemur, atque non miniſtrari, ſed miniſtrare veniſſe ſcimus: & quis interea nos inter major eſſe poſſit, hoc totum negotium noſtrum eſſe volumus: gravi adhuc corde vanitatem diligimus, & mendacium quærimus filii hominum, & veritatis ſectatores nos impudenter mentimur. Domine, Domine, ſic ſæpe vocamus; & cor noſtrum longe eſt à te, nam longe eſt à vita tua, à via tua; ore quidem te, corde vero mundum geſtamus, carnem, & ſanguinem, faſtum, ambitum, hypochriſim, potentiam, aurum, ſæculum; ore tui, animo alieni pellem magis ovinam, quam ovem intus gerimus: *multi enim ambu-*

ſervus tuus, ſeu tu magis per illum. Non eſt, Domine, quid tecum contendamus, vincis etiam modo qui vinces utique, cùm judicaveris.

Rudi adhuc puero, qui ſolis præceptis, & verbo ſero diſcere traditur exemplar, ac forma ſcribendi: ſi nihil illam reſpiciat, figuras ducet ineptas: ſcribet autem numquam. Si didicit quidem litteras, nihil autem plus attendat, ponet *B* ubi *A* ponendum erat; & ineptiet: commiſcebit conſonantes plures, vocales plures: & ſyllaba nulla erit: ſed ſi ſyllabas etiam norit, nec amplius formam curet, confundet magis, quam ſcribet. Intendat ergo opus eſt in exemplar: & laborat quidem diu, neque exemplar unquam exæquat; ſcribit tamen, ac imitatur: ad inſtar exemplaris eſt, quod facit, & ſi plurimum ab ea perfectione deſciſcat.

O Domine, Cœli Rex, & terræ, dignatus es nobis, qui rudi huic puero conferri non poſſumus, fieri forma, & exemplar vivendi. Quanta dignatio tua? quanta heu cæcitas noſtra tanto nolle uti beneficio? haud res profuturas; vanas prorsùs docuiſſes; adeundus adhuc eſſes, & diſcendum à te: ſatis magnum hoc pretium fuiſſet, poſſe dicere, vivimus in terris, ſicut vixit in terris homo Deus: cœlum nullum eſſet, infernus deeſſet: ampliſſimum eſſet laboris præmium, te exemplari, formaque vivere, neque tantùm in vita noſtra hoc foret, quod bona eſſet, quam quod imitatio tua eſſet. Non ignorantes, non miſeri, ſed ſapientes eſſemus; eundum tamen eſſet ad ſcholam tuam: impares ſumus, cæci, miſerandi ſumus, & recuſamus. Magna eſt Domine, valde magna miſericordia tua, qui non nos pridem à facie terræ deleviſti. Renunciatum eſt nobis ſatis preſſo ab Apoſtolo tuo: & quid denunciatum eſt? *Denunciamus*, inquit, *vobis, fratres, in nomine Domini noſtri Jeſu Chriſti, ut ſubtrahatis vos ab omni fratre ambulante inordinate & non ſecundum traditionem, quam accepiſtis à nobis; ipſi enim ſcitis quemadmodum oportet imitari nos.* Aiunt tamen; nolo merita Apoſtolorum, eoſque imitari piget; aiunt quidem iſta vaniſſime, ac ſecuri dormiunt; ſed pereunt.

Exemplar es ergo, Domine, vitæ noſtræ: copiæ ſunt ſancti tui: deficiunt quidem, & in immenſum deficiunt à te; imitationes tamen ſunt. Hos igitur imitari, & ad inſtar eorum te ſequi juſſi ſumus. Nihil clarius in libro tuo; ſileant forſitam, vel prætereant aliqui alii: judicandi tamen non ex his, ſed ex illo ſumus. In agone contenderunt, certaruntque te Duce, & comite ſancti tui: certandum ergo & nobis eſt, & contendendum: neque enim coronabitur, niſi qui legitime certaverit. Via es tu, & viator una, & comprehenſor; viatores illi, & nos: iter faciendum eſt ergo, ambulandumque cùm illis, nec niſi ſocii paſſionum ſimus, conſolationis eſſe poſſumus. Miſertus eſt harum inertium animarum, teque exemplari, ac cibo uti nolentium alter ille ſervus tuus, & non tibi, ait, horum vita inferno appropinquare videtur, dum intellectu affectui, & affectu intellectui repugnanre neceſſe habent mittere manum ad opera fortium, qui cibo fortium minime ſuſtentantur, ſocii planè paſſionum, ſed non conſolationis.

# FINIS.

ANT 1462143